I

i
ri
i/
x/
oi
x
he
im

ui
ē/
a/
3

8.

8

i
i j v v pe ul n/ o v e r

9a

9

)
)
e
ii
au
er
n

a s t n l u n u l l i c a n o l e m o d o .

10a

10

ci
n v
f a
t. et
fr vt
S' bi'
n' n'
n e
ſi

o a u i l i m e/ de ũ mi ce o es v/ i

Sylvestris avicularis

Incolas regioni
gorem et strepi
corruens in
multis sub
vocatur
aũt

abet p eam fieri
corpore resolu
trahit cere/
t cõfortra
m si fue
pesti
im

f.

et obiectis.
tactus et m
stantinu
doqꝫ aū
tur vt
no
si

re de singulo
it ꝛ discernũt

nature
pfect
efu/

gistica ad pfici
sue ad cellula
rens in thala
te capitis.
penetrat
potio
pte

ꝛoꝛdi magis ap
ꝛcundiaꝫ gene
membꝛa coꝛ
tionē ſuper
ꝛer in foꝛ
ꝛ denu
ꝛꝛ di

Septimo iudi
in medium fe
peruenit et fi
virtutis f
tus ver
raru
ra

eſt. iuuenes vero
em et velocem.
c quia eorum
ũ attrahe/
es ſm ea
in maſ
oter
u

factionē. Nam ir.
tem et magnum
pter superflu
in aqua pu
spissitudo
bent fe
unar
ter

Frigiditas est elementaris qualitas q̄uaꝫ actiua ꝑtetas. debilior in actione q̄z caliditas. ipſ⁹ enī est moueri a circūferentia ad cētꝝ et ideo ptes subiecti in q̄ agit facit sibi vicin⁹ adhe rere. et ideo tard⁹ et difficili⁹ pficit in ipo effectū suū. Quāuis etiā naturalit habeat infrigidare. tñ accidentalit calefacit. videm⁹ enī in hyeme q̄ ex frigiditate ostringente poros corpis calide fumositates in/teriora petunt et nō habentes libeꝝ exitū q̄ intus sūt retente se oculeāt et calefaciūt. vñ exterior frigiditas intus accidentaliter calefacit. Item frigiditas est ꝓdensatiua q̄ frigiditate motū faciente ad centꝝ ꝑs par ti vicini⁹ coheret. ptes enī ꝑus erāt ꝑ interpositionē humiditatis sepate a centro et seiūcte. sco ꝓdensata humiditate ad centꝝ ostringunt. Item quāuis reducendo ptes ad centꝝ sit naturaliter diunctiua. tñ accidenta liter est dissolutiua et ptiū disiūctiua sicut est videre in cerebro frigidita te aliqua oppresso vi oppressionis humiditas in eo retēta expumit dolabil et ꝑ diuersa cerebri emūctoria disp̄git vt ptz in patiētib⁹ catarrū et cau sa frigida. Itez naturalit ingrossatiua. q̄ dū ꝑ actionē frigiditatis ptes ptib⁹ vicini⁹ coadherent. totū grossi⁹ efficit. ꝑterea ptes ignee ꝑ frigidi/tatē ꝓmentē ꝓdūcunt in aereas. aeree in aqueas. et aquee in terrestres et sic tota grossior efficit. Est tñ frigiditas accidentalit subtiliatiua. quia q̄n ꝑ frigiditatē ostringentē multa fit humiditatis oppresse eductio que humiditas retenta in poris substantiā ingrossabat. ex hoc q̄ humidita/tis fit eductio. ꝙsequit accidentalit subtiliatio substancie subtiliatio sicut ptz in pel/le lota et expressa. Item quāuis ex ꝙseruatione ptiū et ex virtute ꝓmen te facta euacuatione spirituū fit frigiditas naturalit grauatiua. accidēta liter tñ lenigat. q̄ facta eductione humiditatis q̄ grauabat ton⁹ substā/cie fit alleuiatio Itē frigiditas tempata est vite rei ꝙseruatiua. q̄ dū per frigiditatē humiditas ꝓdūcit. caliditatis intentio retardat. vñ sicut pau latim humiditas ꝑ poros resolui⁹ ita resoluta paulatim ꝙsumit. et sic ne calor dissoluat substantiā rei impedit. et res ne feteat frigiditatis benefi cio custodit. vñ in locis frigidis et antrosis cadauera paulatim sine feto tore frigiditate resistente ꝙsumunt. Claudunt etiā poꝛi frigiditate ostrin gente. vñ vapores putridi ne exalant exteri⁹ ad interiora repmunt. frigi ditas tñ accidentalit corruptiua est et destructiua. Nam dū digestio ex frigiditate in stomacho impedit. tūc impedita caloris naturalis actione debita. corrupti humores generant a quib⁹ sequit corpis corruptio duꝫ corrupti humores corpori incorporant. Et hoc est videre in vulneribus quib⁹ frigida nimis apposita poros restringūt. vñ recentes fumositates interi⁹ carnē remolluūt et eā corroudentes vel corrūpentes putrefaciunt. Itē naturalit est discoloratiua sicut videm⁹ q̄ in hyeme calor corpis vt

cordis

Национална библиотека
АН УРСР
№ СТ 11027

dis fugiēs sūū ꝯrariū humorē et ſpūs ad interiora ſecū reducit. et ſic exteriorē cutis ſuperficiē calore depauperatā diſcoloratā facit vt ptz in labijs et in genis. vel tū accidentalē eſt coloratiua qz p frigiditatē fit poroꝝ ꝯſtrictio. et ſpirituū ac humoꝝ retentio q̄ꝝ pūtia fit ſuperficialē cutis coloratio. Jté frigiditas nimis intenſa eſt naturalē mortificatiua. qz dū p eā nimia fit ꝯſtrictio in corde ſpūs deficiunt oīno. et ſic corde mortificato a quo ꝓcedit alioꝝ viuificatio ſequit et illoꝝ neceſſaria mortificatio. Et frigiditate etiā nimis dominātē calor debilis extinguit et ſic vitalis ſpūs nō habens fomentū ſuffocat. Peraccidentaliter tū eſt frigiditas viuificatiua ſicut eſt videre in aūb⁹ quibuſdā q̄ ex arboribꝰ ꝓcreant. q̄ vice fructuū tanq̄ q̄daz tuberoſitates ex arbore naſcūt. ſed q̄ſdiu ſūt in arbore nullaten⁹ viuificant et hoc accidit ſicut dicit ꝯmentator ſup libꝝ vegetabiliū ꝓpter poroſitatē ligni et fumoſitatē a cortice exalantē. ſed qñ ille tuberoſitates ruptis tenaculis in aquā cadūt. frigiditate poros exteri⁹ cōſtringente. fumoſitates interi⁹ retinent. que ꝛculcate ad inuicē depurant ac ſubtiliant et tū interi⁹ detinent. in ſpūs ꝙuertunt et cui⁹ multiplicatione et diffuſione p ſingulas ꝑtes ille tuberoſitates viuificant et poſtea in quādaz aīaꝝ ſpeciē trāſformant q̄ quidē ab aliis aīaꝝ in natura et complexione multū ſūt diuerſe. Paꝝ em̄ habēt de carne et min⁹ de ſanguine et ideo ad eſū nō ſūt apte vt dicit idē ꝯmētator. materiā tū diuine laudis ꝛſiderantib⁹ adminiſtrāt. Illos em̄ ſpūs alit repūtant q̄s ad lignū crucis diuin⁹ ſpūs in aqua baptiſmatis generat in quib⁹ carnis et ſanguinis deſideria nō habundāt q̄ viuificati ſpū volare ad celeſtia totis viribꝰ deſiderant et aſpirāt. ſed de hoc alias. Jté frigiditas mater eſt albedinis et pallōris ſicut caliditas mater eſt nigredinis et ruborꝭ. vñ in calidis regionib⁹ naſcunt nigri homines et fuſci ſicut apud mauros. in frigidis vero naſcunt albi ſicut apud ſclauos vt dicit Priſt. in li. de ce. et mū. et aſſignat rationē. qz ex dominio frigiditatis in frigidis regionib⁹. matrices mulierū ad talē fetū diſponunt. vñ ꝓcreant albos filios fm cutē et longos ac flauos et mollis et laxos crines habentes. Econtrario aūt eſt in calidis regionib⁹ vbi parūt filios nigros criſpos et paucos crines habentes vt apparet in ethiopib⁹. Eſt igit frigiditas in ſuo dominio in ſuppoſito ſuo manifeſtatiua. nā in illis corporib⁹ vbi dominat eſt color alb⁹. capill⁹ mollis et laxus. intellect⁹ dur⁹ et obliuioſus. appetit⁹ paru⁹ et ſomn⁹ mult⁹. in⁹ ceſſus grauis et tard⁹ vt dicit Cōſtant. li ꝓmo. c. xvij. Hec aūt nō ſimpliciter ſūt intelligēda ſemp in oīi frigido in eſſe neceſſario ſed in cōpatiōe ad caliditatis dominātis oppoſitionē. in ꝓportione regionis calide ad frigidā regionē talia autores retulerūt et in ſuis ſcptis poſteris reliquerūt Hec aūt de ꝓpietatib⁹ frigiditatis dicta ſufficiāt ad pñs. qz alie patēt p oppoſitū eoꝝ q̄ dicta ſūt ſupꝛ de calore. ca. vij.

Capitulū tertium de siccitate.

Siccitas est quedam elementaris ꝓprietatis passiua qualitas quā nunc caliditas nunc frigiditas introducit. plus tñ se habet ad calorem q̄ ad frigiditatem cū siccitas sit lima caloris. Dicit aūt siccitas quasi sine succo. id est humore qz humor et siccitas opponūt cui⁹ effect⁹ ꝑncipalis est deficcare sicut humiditatis humectare. secūdarios aūt effect⁹ habet multos sicut est inspissare. exasperare motū retardare ꝯsumere destruere mortificare. Proꝑetas itaq; illa q̄ habet deficcare ꝑncipaliter partes humidas a circūferentia ad centꝝ retrahit⁹ ne interminalē fluxibilitate sue substācie res humida se diffūdat quasi obicem se opponit. hoc vidē⁹ qz in littorib⁹ maris arene siccitas terminū ponit mari et vbi dominat terre nāalis siccitas. fluxibiles maris impet⁹ vlter⁹ ꝓcedere nō ꝑmittit sicut exꝑtesse dicit Gregi. sup Job xxxviii. Quis posuit mari terminū ꝛc. Dicit etiā idē Jheronim⁹ Jeremie q̄nto ibi posuit arenā terminū mari ꝛc. Joez em̄ exꝑtesti⁹ ponit pbe. Siccitas igit̄ que nō ꝓfecte terminat in ꝓpio centro est qualitas humoro/se male in se terminabilis terminatiua et sue ineminabilitatis finis immobilis ꝑut ptz ad sensū sue fluxibilitatis repcussiua et in parte vel totalē in extremitatib⁹ ꝯsūptiua. Est igitur siccitas humiditati ꝯtraria tam in effectu q̄ in natura. accidentaliter tñ pōt esse aliq̄ humectationis mixtiua. nam cū sit lima caloris excitat q intendit caloris motū siue actū qui excitatus dissoluit actualē vel potentionalē quā inuenit humiditatē que quidē dissoluta et diffusa p membra humiditatē elicit seu humorē. Siccitas etiā q̄ dominat qz habet motū ad centꝝ membra coartat q ꝑstringit. et sic p ꝑstrictionē educit humiditas que ꝑius fuit p corpus diffusa. vnde vidē⁹ corpus humectari quod ꝑius siccū fuit. Sic etiā videmus in montib⁹ siccis herbas specialē humidas ꝓcreari sicut est herba que dicitur quasula. cimbalaria. vermicularia ꝛc. Nec hoc est mirꝝ nā siccitas que naturaliter intendit ꝯseruari montē in sua siccitate et hoc p suū simile scz p siccū vi actiua ad sui nutrimentū attrahit esse siccū. Humidū vero abhorrens et fugiens tanq̄ suū ꝯtrariū de se repellit vsq; ad radices herbaꝝ que in ſupficie montis tanq̄ ſupfluę ab interioꝛi montis ſubſtancia ſunt reiecte. vnde humorem sic reiectū radices attrahunt et inde nutriuntur herbe humide et crasse fiunt. Eadē videt esse ratio ꝯmentatoris ſuplibꝝ metheoroꝝ vbi dicit q fontes et flumina nascunt de montib⁹ qz cū sint montes cauerno⁹ et ſpongioſi et plurimū etiā ꝯtineāt calidi sit a mōtib⁹ magna attractio et ratione vacui et etiaz ratione calidi aeris inclusi. Quod igit̄ attrahit simile monti in siccitate sibi incorporat. Quod vero

dissimile

dissimile est vtpote in humiditate repellere et aggregak in vnū locū qō
tandem expellik et foras p capita fontiū ad flumina pficienda continen
cie veniak. Siccitas igit est attractiua sibi necessarioz et sibi quodē sumi
lū est incorporatiua. superfluoz vero aut dissimiliū sibi expulsiua. Jtē ficci
tas est naturaliter attenuatiua qz siccitas dū ōsumit humiditatem quaz
inuenit in subiecto qua ōsumpta sequik extenuatio. Jtem siccitas est sub
stancie indurativa ōsumendo humiditatē in materia efficit ipaz duram
sicut in luto est videre. qz siccar. duz fit. Jtez siccitate agente in rem sub
tilem vt in aereā substantiā siue aquā subtiliorem efficik et rariorem. sicut vide
mus q flante borea aer deficcak et rarescit et subtiliak. Jtē accidentaliter
pōt esse remollitiua. qñ enī siccitas ōsumit humiditatē que partiū est con
glutinatio sequik p ōsequens partiū separatio et mollificatio sicut est vi
dere in ligno vetustissimo cui' humiditate p siccitatē ōsumpta fit. molle
redditk. et in puluerem mollem tactui cedentem redigik. Jtem naturaliter
est asperatiua. nam agens in subiectū humiditatē quā inuenit cōsumit in
superficie et quā non potest ōsumere indurat et ita inducit quedā in super
ficiem equalitas ex vacuitate depressa et duricie eleuata ex qua fit asperi
tas que nihil aliud est qz inequalitas sm duz corpus. Accidentaliter tñ
qñqz lenificat sicut qñ ex siccitate acuik calor qui suo accidente dissoluit
humores qui dissoluti et p aliā arteriam distillantes eam lenunt et hu
mectant. Jtem siccitas est motus tardatiua. nam p dominiū siccitatis ni
mie partes aeree et aquose in terrestres impinguak et sic substancia grossi
or effecta et grauior. tardior est ad motum. Per nimiaz enī siccitatem spi
ritus exinaniunk quoz multitudine corpus mouebak velocius. vnde co
rum facta diminutione p siccitatem mouetur. difficilius tamen est siccitas
aliquando accidentaliter motus adiuuatiua. quia siccitas faciens motū
ad centz equaliter ducit circūferencie partes ad mediū et fit partium cir
cumflexio equaliter et rotundatio. Vnde quia rotundus non habet an
gulos in quibus possit impediri volubilitate sua mobilius redditur. pre
terea siccitas ōsumendo humidas superfluitates spiritus subtiliat q de
purat et velociores reddit eos. nam a superfluitate depurati quibus cor
pus grauabatur. ad motum habilitant corpus ipm. Jtem naturaliter est
ōsumptiua et per hoc q consumit humores corpus euacuat et a suo nuē
mento depauperat et necessario inanitur. Jtem naturaliter est destructi
ua quia dum humiditatē substancialē que materialiter subnutrit et par
tes recopulat et pariter destruit et consumit. Causa est qualiter res ani
mata vel inanimata destruik et dissoluitur. Jtem animata corpora specia
liter destruit quia spiritus naturales qui constant ex fumo humido dissol
uit quando illam humiditatem consumit. vnde deficiente materia et spū

corpus

corpus necessario mortificat. vnde pessima ē qualitas mortificatiua dū excedit: vinificat tñ accidentaliter. nam humores qñq; reumatizātes ad spūalia et meat' ipūs opilantes parati sūt supinducere suffocationē ficcitas aūt supueniens vel medicina sicca agens in illos humores consumit eos et spirituū vias aperit. vnde rei quasi pus mortue sequit vinificatio. Quātus igit siccitas sit necessaria in oīi corpore elementato ad superfluitatis humide ꝯsumptionē et ipi' humiditatis coartationē insup ad ipi' caloris remissi excitationē mortifera tñ ē qualitas et pessima qñ debitaz excedit in corpor' ꝓportionē. nam pessimas infirmitates solet in corporib' inducere ac noctuas vt ptisim et ethicam et huiusmodi quib' vix p̄ medicine beneficio subueniri. insup p nutrimentalis humoris ꝯsumptiōz corpus excecat et exiccat cutis superficiem otrahit et corrugat. senū accelerat. corpus superficialiter discolorat et deformat. sitim immoderatā ꝓuocat. arterias exasperat q vocem impedit et rarificat. caput a capillis spoliat et decaluat. articulos manuū et pedū otrahit et incuruat. vt est videre in leprosis. sed hec dicta de siccitatis effectib' nunc sufficiant.

¶ Caplm̄ quartū de humiditate.

Humiditas est elementaris passiua qualitas actiuaꝫ qualitatū impressionib' obediens et subdita actionū caliditatis et frigiditatis susceptiua. Est aūt humiditas omniū corporꝫ et precipue aiatorꝫ nutritiua. augmentatiua. ꝯseruatiua. deperditorꝫ in corpe restauratiua. nam humore et calore oīa generant vt dicit philosophus. et generata nutriunt vt est videre in radicib' et seminib'. nam granū terre omissū primo oportet p̄fundi humiditate aquea et aerea et p̄ inclusū calorē naturalem rarificari et dilatari et tandē actione caloris humiditas resoluta grossiorē sui ptem terrestriorē terre infert' transmittit qua quidē terra in suis recipit viscerib' et calore incluso coagulat et in radicis substantiā p̄ omixtionē humidi et sicci ꝯuertit. humiditas autem illa radicalis derelicta et in radice sic ꝓcreata humorē quē inuenit in terrā sibi similē ratiōe similitudinis et in via attractiua inclusi caloris sibi attrahit et attractum quantum sibi sufficit in sui nutrimentum conuertit qd aūt sibi nō est necessariū p̄ calorem illā humiditatē dissolutē q subtiliantē ipaz supius transmittit et ꝓmo in substantiā germinis. deinde in substantiā stipitis vltimo in substantiā floris fruct' et frondis sic trasmissaz coagulat et ꝯuertit. ꝙ igit humiditas oīm illorꝫ q̄ vegetant nutrimētū est et materia. manifestū est ꝙ oīm vegetabiliū est nutritiua et p̄ sui diffusionē et incorpationē in latū et in longū in altū et in spissū augmentatiua. Itē humiditas deperditorꝫ in corpib' vegetabilib' et aiatis est restau-

ratiua

ratia. nā p calorē agētē ptinue inēnsec⁹ et exēnsec⁹ corpa cōsumūt ⁊ cito pi
rēt nīsi p restauratione hūidi reparēt. et ideo necia fuit ptinua hūiditatis
attractio vt ptinua fiēt depditi repatio. ⁊ p ois cibi restauratō vl' ofua
tio. Est ptēa inferior ofuatia. nā ex aggregatōe radior cōtinua in aere
et in terra tāta fieret caloris generatio ⁊ siccitatis inductio q̄ aer inflam
maret et terre sup̄icies obureret nīsi virt⁹ caloris actiua p aeris ⁊ aque
hūiditatē actiōi ei⁹ resistentē ꝓportiōe debita ad tēperiē reduceret. et ideo
vt dicit Macrob. Oppositi de⁹ fonti caloris fontē toti⁹ hūoris vt p hūo/
ris pūtiaz caloi opponta ei⁹ violentia reprimeret. et sic mūdi machina in
esse debito seruaret. aliq̄n a calore nimio subito solueret. Itē hūiditas
est ptiū terre diūctiua. Tāte em siccitatis est terra q̄ nīsi hūiditate aqua
humectaret q̄libet ei⁹ pticula ab alia dissolueret. et ideo fecit natura spō/
giosos mōtes et terrā cauernosā in multis locis et porosā et sic fieri ⁊ ra
tione vacui aeris et aque fortis attractio adiumāte siccitatis mitigatiōe
et ptiū terre segabilū vnīōe. Vñ q̄ facit sāguis currēs p venas in cor/
pore idē facit humiditas in venis terre. Rigat em terre siccitatē et eā dis
ponit et abilitat ad fecūditatē. Ihz aūt hūiditas quasdā ꝓpietates et ef
fect⁹ ꝓmas et naturales. quasdā ho secūdarias et q̄dāmodo casuales si/
cut et alie q̄litates. Est em hūiditas naturalit lauilis et fluibilis male in
se terminabilis. ꝙ tñ fixit cmino alieno vt dicit p̄bs. D cētro em ad circūfe/
rentiā est motiua. vñ et se diffundendo subiectū suū totaliter defluēdo dis/
solueret si aliud ei nō obsisteret q̄d ei⁹ fluxibilitatē p reductionē ptiū ad
centr̄ terminaēt. vñ videm⁹ fluct⁹ maris arene siccitatē in maris littorib⁹
a suo ofluxu opesci et in se q̄dāmodo reuocari. Itē naturalit mollitiua ē.
partes em materie duras et opactas p sui subtractionē et diffusionē rela
xat et rarificat et remollit. Est tñ duratiua accidētalit sicut videm⁹ in gib
bis et etiā apostematib⁹ q̄busdā in quib⁹ ofluūt humores frigidi et ex fri
giditate ptes humidas ad centr̄ repcutiente et ondensāte indurant et in
sclirosim. i. duriciā sepe omutant. Idē etiā ptingit ex nimio calore partes
liq̄diores cōsumēte quib⁹ dsūptis ptes grossiores opingūt piter et indu
rant. Itē naturalit est mūdificatiua. nā sua remollitiōe et ptiū p q̄s diffun/
dit. ab inunctē laxatiōe ptes sordidas diuidit et diuisas subtilificando re/
mouet et abstergit vt pz maxime in ipa aqua q̄ substāciaiter humectat
et maxime sordiū purgatiua et hec maxime si substāciali hūiditate calidi
tas cooper̄t vt pz in tritico et furfure in radice bzione et etiā in sapone ⁊
in medulla fabe et in ofumib⁹ q̄ oia sordes facies et tot⁹ corpis mundifi
cāt et depurāt. Itē qz de se motū hz a cētro siue medio ad extrema cū ille
mot⁹ ex se non sit fortis multū. ꝙ respectu caloris sic obtusus est siq̄dez sui
in latū ꝓncipalit diffusiua. in altū ho sine calor nō est multū q̄tū est de se

extensiua

extẽsiua ⁊ qñq̃ calor ⁊ ipa vñak et in ipa obediẽte materia huida opak
tũt iñ oẽs ptẽ sco marie in altũ ⁊ in lõgũ vi caloris surũ eleuãte ⁊ viq̃
ad extremitates diffũdente erigit et ptelak corpa ẽo in q̃b' p̃dñak ca/
lor et humor tpat' nakalik et genẽalik sũt altiora et lõgiora et etiã gra/
ciliora q̃ illa in q̃b' exĩte hũiditate multa et vñante calore puo remissi'
opante causa ctraria inuenit.et ideo hoies calidi vt colẽici obediẽte hu
more substãciali caloris actiõe sũt alijs scz flematicis lõgiores et ⁊ oñi
bus extremitatib' corpis alijs ptib' et circũstancijs occurrentib' hinc in/
de eq̃liter in gracilitate et lõgitudine aptiores. vbi aũt est calor mult' et
humor mult' nõ tñ actioni ignee ẽtus supflu' aut duminut' ⁊ ogruus ⁊
omẽsurat' corpa in oñi diuisione sũt magna lõga et lata.Dlta eñ sunt
ꝓpter calorẽ subtiliores ptes hũiditatis ad sũmutatẽ deferentẽ.Lata eñ
sunt et spissa ꝓpter ẽtutẽ caloris ptes grossiores hũiditatis ad singulas
ptes interiores ẽm sui exigentiã vndiq̃ diffũdentẽ et partẽ pti ẽm con
gruentiã nature vndiq̃ aduanantẽ Jtẽ humiditas est naturaliter lenifica
tiua.nã sui circũfusiõe in extrema rei.oẽs ptes vacuas replẽdo ad equa/
litatẽ ꝓducit et sic rei supficiẽ oplacẽdo.adequãdo cũ lenẽ facit.acciõẽta
liter tñ qñq̃ exasperat scz qñ aliq̃ casu simul calidi et frigidi.hũores ad
uerei locũ ofluũt et occurrũt.Calidi q̃dẽ in omni supficiẽ rei eleuãt.Jfri
gidi q̃z vebmũt et sic ex ctrarijs hũorib' ctrarietas et incõlitas cũ aspe
ritate quadã corpis in supficie generat.Jtẽ humiditas si fuerit ẽm natu
re exigentiã in corpe omẽsurata oim actionũ aie et corpis ẽ aduantiua
Dã ex humorib' spũs regitiui corpis generat et in esse ꝺseruant.Spiri
tuũ q̃z virtutes suos effect' in singulis organis corpis sensituis et moti
uis p humoꝝ ministeriũ o pank vt ptz in ẽtute visiua que mediante hu/
more cristallino viũ in oculo opat. Similiter virt' gustatiua nunq̃ sine
humore saliuali inter sapores discernere arbitrat et sic de alijs nã humi/
ditate substantiali destructa in corpe vel corrupta tota animi actio pariẽ
erit impedita. Si eñ fuerit in toto corpe vel in aliqua pte corpis supflui
tas humida habũdans q̃ nõ possit regi a natura ꝓncipiũ est et matẽia
putrefactionis et generat in corpe grauissimas passiones.vt ptz in apo/
plexia in qua supflua humiditas sic occupat omes vẽtriculos cerebri q̃
nõ pmittit p neruos sensibiles spũs aiales ad sensificandũ corp' et motũ
dũ deferentes aiaz in corpe suas pagere actões.immo aufert corpi subi
to sensũ atq̃ motũ et tandẽ inducit suffocacõnez atq̃ mortẽ sicut Bak in
omento sup amphorismos exponẽs vbũ Jpo. Soluere apoplexiã fortẽ
impossibile.debilẽ vero nõ facile ⁊ Jflematica eñ humiditas occupans
totã cerebri regionẽ opilat meat' neruoꝝ vñ nõ põt duci spũs aialis ad
inferioza immo interciudik anhelis' et vita finik.Licet aũt hũiditas peccet

qñq̃

qñq; in q̄ntitate qñq; in qualitate et hoc aliq̄s a causa in trinseca. qñq; a cā extrinseca. a cā intrinseca sic a mala oplexiōe. qñ nociua humiditas radicat in mēbris et nō p̄t a calore naturali dissolui et ēsumi nec a sua malicia immutari. Talis itaq; hūiditas in diuersis locis corpis diuersas inducit infirmitates vt p3 in epilia qñ p̄cedit ex vicio capitis et in ydropisi qñ ex mala oplexiōe generat epatis. Jtē a cā extrinseca sicut a reb⁹ q̄ sic a Jo. et Ł. al. vocant res nō naturales q̄rū sūt aer cib⁹ pot⁹ somn⁹ vigilia inanicio et repletio exercitiū atq; q̄es. Hec cū oia si fuerint assumpta fm exigentiā nature hūiditatē substācialē generāt ac ēseruāt et p̄terē reparāt et restaurāt. Si vo a cōtrario modo sūpta fuerint. ctrariū effectū habēt. nā hūiditatē innaturalē generāt et augmentāt aut naturalē corrumpūt alterāt et immutāt vt p3. nā vt dicit Hal in amphor. Jpo. p. iñ. sup lo. ū illū. Jmmutatiōes tēporū marie generāt morbos ix. Ł pa inq̄t anni nō sūt causa morbi. sed mutatiōes oplexionū ip̄i⁹ tpis q̄ sc3 oplexio aeris q̄ deberet ogruere tpi. in oppositā ōmutat sicut q̄ oplexio veris que deberet esse calida et hūida efficit sicut in autūno frigida et sicca et econuerso et sic de aliis. Nā si fuerit aer ānalis generalē frigid⁹ et sicc⁹ et p̄cesserit aer in hyeme q̄ ānalis sc3 calid⁹ et humid⁹ necesse ē in vere multos egrotare et etiā mulieres parturas occasiōe facili abortire. Et hec ē rō Hal. quā assignat q̄ ex humiditate et caliditate hyemis p̄cedētis multa fiebat hūiditatis in corpib⁹ generatio et fleumatis coadunatio. Aer vo in inicio veris si fuerit frigid⁹ et sicc⁹ claudit poros et nō finit fumos exalare. vñ retēto calore dissolut hūiditatē istā superfluā in hieme generatā q̄ cū calor sit debilis q̄ nō possit eā p̄fecte digerere nec ex toto ēsumere trāsmutat eā sic indigestā nūc ad superiora mēbra et nūc ad inferiora vbi coadunata fit causa diuersaꝝ passionū vt si ascēderit ad caput p̄t esse causa reumatis et catarri. Si vero ad intestina et fuerit fleuma salsū mordicando intestina inducit dissenteriā et sic de aliis. Illa eadē p̄t esse ratio aborsus in mulierib⁹. q̄ hūiditas illa defluēs ad matricē grauat eā et remolliendo retinacula fet⁹ ac relaxando est causa abortiendi. Aliā aūt rationē ibi assignat auct. et sic de aliis passionib⁹ aeris et tpis est intelligēdū q̄ mutāt hūiditatis qualitatē vel calorē immoderate nimis dissoluendo vel nimis ēsumendo siue calore remisso superfluitates eius nō euacuando et sic intelligendū est de aere nimis frigido poros claudente hūores p⁹ debito ēstringente. Sed de aere frigido ad p̄sens hec dicta sufficiant

Caplīm. v: de cibo et potu.

De cibo vero et potu p3. Nā p debiti nutrimenti cibi sc3 et pot⁹ subtractionē hūiditas sōtralit. ē. et calor inducta siccitate intēsior

effect⁹

effect' nō inuenies in q̄o agat ad substantialē hūiditatē se conuertit in q̄m agendo ip̄az nimis attenuat vel consumit et econuerso. Si cib' vel pot' fuerit immoderat' hūiditas nimis intendit et calor naturalis debilitat. q̄a nō sufficit ad digerēdū. facit tñ calor quod pōt. Nā aliq̄o resolut et illo superfluo cibo sūpto. illud resolutū cū sit fumositas grossa et indigesta petit crebr̄ et pruriēs ei' miringas seu tunicellas grauiter eas leuit et aliq̄ emigraneā vel aliā capitis passionē pessimā excitat et inducit. aliq̄s etiā radices neruor̄ sensibiliū illa fumositas malitiosa tangit et suo acumine siue furiositate ad intima ipor̄ neruor̄ penetrās spūs animales ibi existentē impedit atq; leuit. vñ et substantiā et rōis vsum p̄turbat et linguā rōis interp̄tem titubādo trahit et puertit vt p̄z in ebrijs. Motū etiā volūtariū sepi' retardat vel penit' destruit vt p̄z in tremulis et paliticis. nec mir̄. nā virt' corporis regitiua que ē sita in neruis et in musculis a natūra neruū siue membr̄ quodlibet hic depressū regere et erigere satagit et intēdit. sed p̄ualens ille actu' fum' et resistens virtutē naturalē vincē cupiēs. membr̄ deorsū deprimere nitē et ostendit. Nā ex isto duplici motu cōtrario scz vno eleuante et alio deprimente membror̄ tremor sepi' generat et tandē victa totaliter vtute regitiua mors vel paralisis in talib' generat Et ideo optimū cōsiliū est sapientis q̄ dicit. Ne te effūdas ingt sup oēs escā. qz in multis escis infirmitas grauis it. Item itaq; malū generat in corpe somn' immoderat'. nā in somno remittunt virtutes et actiones naturales interi' animales intendunt. vñ clausis potis fortiores calor intrinsec' exortat' multos humores attrahit quos q̄doq; nec digerere pōt nec consumere. et tunc p̄ualente tanta superfluitate quam non potest natura regere sequit necessario mors et suffocatio sicut est videl sepi' in dormientib' post acceptā medicinā et etiā in minutis. In vigilantib' aūt nimis causa contraria opat in quib' et nimia fit humor̄ et spirituū consumptio vñ et mors itez ominat. Itez eadē ratio suffocationis est in nimis repletis. et eadē ratio defectiōis est in ieiunantib' sup̄ vires et nimiū inanitis. Itē qz nimis se exercitant p nimiā caloris intentionē humores nimis cō sumentē se destruūt et consumūt. In nimis vero q̄escentib' causa est contraria qz in ip̄is magna est et immoderata hūiditatis attractio et nulla superfluitatis euaporatio nec spirituū subtiliatio. et ideo necessario hūiditas superflua disponit ad putrefactionē et corruptionē. Istis et alijs mīs modis infinitis. q̄litates elemētares in suis naturalib' effectib' impediunt sicut p̄z in rōib' supdictis q̄s de hīs ost. in pantegn̄. et Ba. in cōmēto ampō Ipo. et Empō. succincte opilauim'. vñ de his supsedeam'. et ideo ad describēdas p̄prietates hūor̄ q̄ ex his q̄litatib' oponunt man' apponam' ex quib' ostendit oīe corp' qō spū sensibili et rationali animat.

ca. vi

Ca.vi. de hūoꝛib⁹ ⁊ eoꝝ generatōe effcū ⁊ opatōe

Et igit humoꝛ q̄dꝫ substancia actualit liquida ex diuisiōe elementaꝝ qualitatū p digestionē in alis corpoze genēata apta membza nutrire et eoꝝ actiones ofortare naturalit vel accidentalit impedire. Hū humoꝛ est corpoꝝ sensibiliū materiale ꝓncipiū et primū ac ꝓcipuū ratione nutrimenti in suis pagēbis actionib⁹ iuuamentū. Sūt aūt humozes vt dicit Const. vocati elementoꝝ filij ex eozum originaliter ostitutionū qualitate. Sūt aūt quatuoꝛ humozes. scz sanguis fleuma colera et melancolia. qui q̄dꝫ respectu mēbroꝝ dicūtur simplices. q̄uis respectu elementoꝝ q̄ꝝ sūt filij opoſiti inueniant. ibi quatuoꝛ humozes in quātitate et qualitate equalitatē ꝓportione debita obseruātes ofitia corpa sanguinē habentia pficiūt ac custodiūt in debita ostitentia sanitatis sicut ecōuerso ex eoꝝ inequalitate siue infectiōe infirmitatē generāt et inducūt. Fuerūt aūt hi necessarij ad corpis ostitutōez ad ipi⁹ regnū et ꝑseruationē. ad cōtinue deperditoꝝ in corpe restauratiōnē sicut dicit Hal sup amphoꝝ. Corp⁹ em̄ subiacet fluxui vt ptz in sudoꝛib⁹ et in sputis et huiusmodi alteratione. scz de frigiditate in caliditatez et ecōuerso et corruptione q̄ ex fluxitate ruina sequit. et ex alteratiōe diuturna. vt ergo q̄ suplūū est in corpe diuuk et deperditū reparet et mala alteratio in bonā trāsmutet et p ꝑsequēs corruptioni aliqualiter obuiet necessaria fuit quatuoꝛ humoꝝ ꝓtia vt corp⁹ animale in vigoze ipis mediantib⁹ incolume ꝑseueꝛet. Hoꝝ aūt hūoꝝ generatio sic hz fieri. recepto em̄ cibo in loco decoctiōis ꝓmo scz in stomacho. subtilioz eius ps et liquidioz que a pōcis ptinaria vocāt p quasdam venas ad epar trahit et ibi p caloris naturalis actionē in quatuoꝛ humoꝛes transmutat quoꝝ generatio simpliciter in epate fit et incipit sed nō similiter finit. Ꝓmo em̄ caloris actio q̄ frigidū est ⁊ humidū in naturā fleumatis ouertit. Secūdo q̄ calidū et humidū est in naturā sanguinis tranſit. q̄ vero calidus et siccū naturā colere ostruit. ꝙ q̄ frigidū et siccū in substantiā melācolie se oponit. Talis igit est ꝓcessus. Ꝓmo siquidē generat fleuma tēq̄ humoꝛ seniceū⁹. Secūdo sanguis cui⁹ decoctio tpamentū excedit. Vltimo aūt melācolia q̄ ps terrestrioꝛ et alioꝝ fex in esse ꝓcedit. vñ talis est ordo vt dicit Auic. q⁹ elementoꝝ recta et reciproca est generatio. q⁹ de aere fit ignis et ecōuerso. humoꝝ aūt generatio q̄dꝫ est recta sed nō reciproca. de fleumate em̄ p decoctionē fit sanguis ꝙ nō ecōuerso. Similiter de sanguine fit colera p calorē intensū siccantē humorē et subtiliantē sed nō ecōuerso. Simili modo p adustionē ex colera fit melancolia et nō ecōuerso. Sic em̄ accidit in generatiōe hūoꝝ sicut accidit in generatiōe vini ex musto

et musto sic dicit ysi. nã fermẽte musto generat q̃dã spuma superficiẽs petens et q̃dã substãcia terrea ad fundũ descendens et alia est aquosa pm cui⁹ augmentũ vinũ in substãcia est magis debile et min⁹ calidũ. et q̃nto magis antiquat tãto magis fit calidũ ꝑ hmõi aq̃sitatis resolutionẽ. et q̃nto est vini puritas. tãto coctio est cõpleta. sic in hũoribꝰ est ꝑs levitate sua. supiora petẽs scz colera. alia velud sex deorsũ tendẽs scz melãcolia. alia vo in cruditate manẽs scz fleuma. q̃rta vo est sanguis in sua puritate ꝑmanẽs. a ceteris humoribꝰ depurat. Nullꝰ tñ sanguis est ita purꝰ q̃n alijs hũoribꝰ sit ꝑmixtꝰ. vñ eoꝝ ꝑmixtiõe spẽm variat et colorẽ. nã ꝑ cõmixtionẽ colẽ apparet rufꝰ a melãcolia niger. a fleũate aq̃sus et spumosꝰ

Caplñ. vij: de sanguine

Sanguis vt dicit Jsi. a greco nomẽ sumpsit. eo q̃ sustẽtat vigeat et vniat. i. vitã firmet nã sanctire ꝙ firmare est. Dicit autẽ sanguis dũ est in corpe. effusus vero ꝛ cruor eo q̃ effusus currendo coruat. alij aũt vocãt sanguinẽ q̃si suauẽ eo q̃ gustu et tactu sit suauis. nõ enim est sãguis purꝰ et integer nũ in iuuenib⁹. nã dicũt pbici sanguinẽ minui ꝑ etatẽ. vñ in senib⁹ tremor est ex defectu. ꝑprie autẽ sãguis anima passio ẽ. Jnde genas lacerare in luctu mulierib⁹ mos ẽ. vñ etiã purpuree vestes et purpurei flores ponunt sup mortuos. ad significandũ mortui dũ erat in suo sãguine repsentãtes. Ibuculq; Jsi. li x. c. ij. Sãguis aũt sm ysi. inter q̃tuor hũores laudabilior et nature amicabilior est ꝑ ei⁹ equalẽ et pfectã coctionẽ quã efficit calor tpat⁹ ex materia pura et area ad corpis nutrimentũ. Est vo sãguis sm eundẽ ysi. ali⁹ nakalis ali⁹ in nakalis. Nakalis aũt ali⁹ est otent⁹ in arterijs. ali⁹ est in venis. Qui vero est in arterijs calidior est et subtilior rubicundior clarior et in sapore dulcis. Est aũt calidior ꝑ cordis et spũs vicinitatẽ. subtilior ꝑ cordis calorẽ subtiliantẽ et rarificantẽ. et B vt resumẽdo ꝑ spissas tunicas artẽiaꝝ facile nõ possit in alia mẽbra labi. Clarior aũt ẽ ꝑ vtẽ colẽ in ipo acutior aũt est ꝑ augmentũ caloris. Sãguis vo in venis otent⁹ ẽ calid⁹ et hũid⁹. inter grossũ et subtilem mediocris in sapore est valde dulcis. oñi malo carẽs odore cito coagulat cũ exierit vñ talis sãguis epar designat tpatũ. si vo fuerit subtilis aq̃sus nõ boni odoris nec dulcis saporis ꝓpter infectionẽ alteri⁹ hũoris ipm inficiẽtis ẽ indicũ. Jã enim degenerat in sanguinẽ innakalez q̃si fic ꝛ vel qz a sua generatiõe ẽ vt in leprosis corrupt⁹. aut ꝓpter in cõuenientẽ materiã ex qua ẽ generat⁹ et ꝑ extraneũ hũorez cũ q̃ est ꝓmixt⁹. modicũ aũt colẽ vel alteri⁹ inficiẽtis hũoris mixtũ cũ puro sanguine ipm inficit et in sue q̃litatis infectionẽ ipm trahit. Ibuculq; ysi. pãtegñ. ix. ca. iij. Alias sanguinis ꝑprietates ponit Arist. in libro animaliuz ih. dicit enim. Omne animal habens sanguinez habet epar et coz. vñ oña

animalia carentia sanguine sunt minoris corpis et virtutis aialib⁹ habẽ
tib⁹ sanguinẽ et cũ abscidit caro exit sanguis.nisi illa mortua fuerit vl̃ cor
rupta Item in oĩi animali bene dispositionas est sanguis me diocris qz
nõ nimis mult⁹ sicut sũt potãtes vinũ nouũ.nec nimis pauc⁹ sicut corpis
crassi.qz aialia nimis crassi corpis sũt pauci sanguinis et subito augmen
tat̃ pinguedo et q̃nto.tanto minorat̃ sanguis. Jtẽ oĩe corp⁹ sanguineũ
putrescit cito et marie ꝓpe ossa.homo eñ hz sanguinẽ subtilẽ valde respe
ctu alioꝝ aialiũ q̃ꝑ sanguis est nigrior et spissior sanguine hois et mari
me thauri et asini et sanguis in inferiori pte corpis spissior est et nigrior
q̃z in superiori. Jtẽ sanguis q̃n generat̃ valde erit causa egritudinis q̃n at
tenuat̃ et sit aquosus.et ꝓpter hoc forsan sudat hõ sanguinẽ qõ q̃doz est
vt puto ꝓpter superfluã liquidi sanguinis habundantiã a qua se intendit
exonerare nata.vñ ejcit ei⁹ ptes aquosas ad superficiẽ cutis et eas expel
lit p sudorẽ. Jtẽ cũ homo dormierit erit sanguis in manifesto modic⁹ nec
miꝝ qz tũc revocat̃ a natura in adiutoriũ virtutis naturalis vt ipi⁹ bñ
ficio suas pagat actiões.vñ q̃n tũc se ꝓfũdit ad interiora extremitas cor
poris pallida remanet et exanguis. et ꝓpter hoc forte accidit q̃ si corp⁹
dormientis pungat̃ nõ exit inde tantũ sanguis q̃ntũ si esset vigilans. Jtẽ
dicit ibidẽ q̃ si sanguis fuerit bñ coct⁹ et digest⁹ bene sit ex eo sepũ q hoc
forsan qz ei⁹ viscuositas p tpatã decoctionẽ coagulat̃ et dealbata in se
pũ vel pinguedinẽ trãsmutat̃. Jtẽ cũ alterat̃ sãguis a cursu nature sue et
fuerit corrupt⁹ exibit a stomacho et a narib⁹. Jtẽ cũ putrescit sanguis in
aliquo membro nisi reducat̃ a natura vel natura efficit ex eo vir⁹ et in sanies cõ
mutat̃.Sbucusq; est.li.iij. Jtem dicit ibidẽ li.xij. vene sũt vasa sanguinis.
ex quo ptz q̃ sanguis est vltim⁹ cibus aialis habentis sanguinẽ. Jt. ibidẽ
Jta est sanguis amicabilis nature q̃ etiã animal carens sanguine cibat̃
ꝑ illud qõ tingit cũ sanguine vt ptz in ỽmb⁹ et muscis qui carnib⁹ insi
dent et sanguinẽ sugũt et inde sibi attrahũt nutrimentũ ꝓpter hoc si aial
nõ nutriẽ cibo isto efficit macilẽtũ et male dispositũ et ꝯ bñ cibat̃ crescit
et fit bene dispositõis p talis cibi nutrimentũ et si ille sãguis vñ fit cib⁹
fuerit clar⁹ et bon⁹ et corp⁹ sanũ et si malus infirmũ. Jtẽ sanguis cresstris
coagulat̃ cito ꝓpter humiditatis ꝓuationẽ.vñ oĩe aial habens subtilez
sanguinẽ et mundũ atq; calidũ alijs aialib⁹ sensũ hz meliorez. Sanguis
eñ mund⁹ subtilis et calid⁹ et maioris motus intellectui nocumentior est
Jtez oĩe animal carens sanguine est maioris timoris aiali habenti san
guinẽ ꝓpter hoc habens mundũ sanguinẽ et calidũ et leuẽ nõ mouet nisi
modicũ ꝓpter timorẽ. Jtez sanguis tauri ogelat̃ cit⁹ coagulat̃ sanguine
omniũ aialiũ aliorꝝ Sanguis eñ oĩm aialiũ coagulat̃ fm magis⁹ min⁹
ꝑer leporis et cervi et sibi similiũ in natura quoꝝ sanguis nõ coagulat̃.

vt dicit

vt dicit Arist. Sanguis thaurin⁹ sicut dicit idem li iij. et xij. maxime ē coagulatiōis et velocis et hoc forsitan ꝓpter excessū caloris ⁊ siccitatis vñ hausthus crudus interficit sicut venenū. vñ de quodā ꝓbo dicit ꝙ hausto sanguine thauri se pemit. Item idē li. xiij. sanguis in pte dextera calidior est ꝙ in sinistra. Et ideo ꝓpter vigorē calidi sanguinis in parte illa man⁹ dextra, prior est ad opandū et habilior ꝙ sinistra. vñ dicit Arist. li. primo. ꝙ leo pus mouet pedem dextr ꝙ sinistr. et sup amphor dicit ꝙ mulier portās masculū subito vocata ab aliquo prmo mouet pedē dextr qō facit calidus sanguis q̄ in accipiente masculū oplet⁹ opat. Item in eodē libro dicit ꝙ sanguis prma et precipua est materia cordis et epatis. vñ et cor ocauū est ad sanguinē copiosius recipiendū et spissū ad eundē diligēter custodiendū et in nullo membro est sāguis sine venis nisi in corde tm et de corde exit p quasdā venas ad alia loca corpis et nō venit aliunde sanguis ad cor qm fons est et principiū sanguinis membr principiū recipiens sanguinē. et hoc manifestat ex anathoma et medio generationis. q̄a prma creatio cordis apparet sanguinea. vñ Sm Arist. cor est primū sanguinis receptiuū et ideo in medio ponit vt eū transfundat tanq̄ a medio ⁊ a centro ad oīa alia membra. vñ dicit ꝙ cor est mediū tot⁹ animalis a quo ꝓcedit mod⁹ et sensus et vita tot⁹ aialis. Et ideo cor est in oīb⁹ habentib⁹ sanguinē. qm necessario principiū sanguinis est et nō epar. Hec oīa apte dicit Arist. li. xiij. quāuis de principio sanguinis alio modo sit scriptū in libro medicor. sed de ista controuersia nihil ad nos q̄ vtraq̄ positio vel opinio nobis deseruit quo ad nostrā intentionē. Ex predictis igit̄ autor sententijs breu ter recolligo ꝙ sanguis naturalis est purus et calidus subtilis dulcis animalis nutribilis virtutis naturalis seruatiu⁹ sedes anime et ip⁹ otētiu⁹. in ventre pfectiu⁹ oplectionis alteratiu⁹. vigoris cordis et spirituū seruatiu⁹ letificatiu⁹ amoris excitatiu⁹ sui diffusione in superficie corpis ip⁹ coloratiu⁹. sanus et temperat⁹ sanitatis ꝙstuatiu⁹. corruptus corruptiōis inductiu⁹. vt pz in lepra que est sanguis corrupt⁹ in fontib⁹ et cū alijs humorib⁹ admixt⁹ malicie cor est tempatiu⁹. sua virtute doloris oculor mitigatiu⁹ vt dicit Const. ꝙ sanguis colūbe vel prunoinis de ala dextra extract⁹ oculis calidus instillatus maculas abstergit oculor. sanguis em̄ talis valde est ignitiu⁹ et dissolutiu⁹ sicut ibidem dicit ymentator in viatico in tractatu de pannis et maculis oculorum in fine.

Capt̄m. viij. de sanguinis mala proprietate.

Unt eē sāguis q̄dā ꝓprietates mi⁹ laudabiles alijs supdictis. nā cū bn dispos⁹ nate ē amicabiliot et vtiliot tāto cū corrupt⁹ fuerit eidem est nociuior et grauiores infert corpi passiones Nam

alioꝝ hūoꝝ malicia sanguini admixta ꝓpt̄ amicabilitatē eiꝰ ad naturam nō se ita ſubito manifestat et ideo ab coꝝ lesiōe sibi nata minꝰ ꝑcauēs latentē ipoꝝ maliciā nō formidat vt pz in sebzbꝰ enutricibꝰ et alijs mixtis in qbꝰ colera rubea vel adusta sanguini admixt̄ nō ita cito se nature vt medici iudicio manifestat vt dic̄ Gal. sup amphoꝝ. Jtē sanguis si fuerit in corpe supflu⁹ mēstruosus in hōib⁹ genēat passiones nisi nature vel medicine bñficio euacuet citꝰ vt pz in sāguine mēstruali q̄ ꝓpt̄ suph abūdantiā hūiditatis et caloris indigentiā in mulierib⁹ exñs si vltra debitū retineatur pessimaꝝ causa est et occasio passionum. Jnducit enī quandoq; spiritualium suffocationem. quādoq; ydropisim quandoq; etiā frenesim. siue manifestā passionē ꝑut ille sāguis corrupt⁹ nimis diu retent⁹ ad diuersas transfūdit corpis regiones sicut in passionaꝝ li. gal. expōit⁹ ostinet vñ ōtra talia ꝑicula sūmū remediū est talis sāguinis corrupti euacuatio nē citꝰ ꝓcreare nec mīc si sanguis sic corrupt⁹ ꝓpāū subiectū sic molestat q̄ alienū etiā mirabilit̄ inficit et molestat siue immutat. nā vt dic̄ Jsi. li. x. ca. ij. sāguis mēstrualis ōtactu fruges nō germināt. arescūt musta. moriūtur herbe. arbores amittūt fruct⁹. ferrū rubigo corrūpit nigrescunt era et metalla. q; si canes inō ōmederēt in rabiē efferunt. glutinū aphalti quod nec ferro dissoluit nec aq̄s ipo pollutū spōte dispgit vt ibidē dicit Jsi. hic sanguis ex supflua hūiditate et debili caloꝝ in corpib⁹ multū genēat et ideo ne nulla ex eo grauet in matrice recolligit tanq; in sēitiua a qua si debito modo expulsus fuerit corp⁹ totū mollificādo alleuiat. ꝫ ipaꝝ matricē ad cōceptionē disponit et habilitat. vñ dicit Arī. li. ix. mensꝝ in fine mensis in mulierib⁹ maxime viget. et ideo tūc vtilit̄ expellit sanguis tal. q; ficut dicit Jsi. li xvi. sanguis mēstrualis nō hz certā tpis reuolutionez sed in maiori ꝑte accidit in diminutiōe lune et hoc est rectū q; corpa aliū sūt tūc tpis frigidiora et alterat sanguis et efficit ex eo supfluitas mēstrualis. q̄ si tūc expellit talis euacuatio laudabilis est ꝫ naturalis q; si vltra tps vel ꝓpt̄ grossiciē sāguinis vel ꝓpter altitudinē matricis vel ꝓpter defectū expulsiue ꝑtutis retineat multis molestijs periculosis corp⁹ mulieris aggrauat. qō q̄dq; generalit̄ est verꝝ a ānō decimo anno vsq; ad q̄n āgesimū q; in mulieribus meat⁹ sūt anguſti et virt⁹ debilis. Ꝑ q̄nq̄gesimo vero anno in antea sanguis minorat et frigescit. calor destruit et tepescit vñ iste due etates a tali immūdicia sūt immunes scz senectus vetularis ꝫ iuuent⁹ puellaris. retinet tñ natura sāguinē mēstrualē post mulieꝝ impgnationē ad nutrimentū fet⁹ et ꝺcept⁹ ꝺseruationē. vñ Arī. li. xv. menstrū ē sāguis nō pur⁹ q; indiget digestiōe opatiua. hic sāguis mixt⁹ cū spmate cib⁹ ē in aīali vñ mulier p⁹ ꝺceptionē frequēt̄ pacies fluxū mēstrualē solet facere abortiuū aut eñ debilitat fet⁹ vt mort̄ et ꝓpter nutrimenti subtractionē. vnde retentio sanguinis menstrualis signū est impregnationis ex

iam dicta causa. qō aūt supfluit de sanguine menstruali retrahīt ad ma/
millas vt inde lac generet. materia ēn lactis est sāguis decoc⁹ in mamil
lis vt dicit Aristl.li.xvi.et.xvij. Lac ingt est sanguis digest⁹ nō corrupt⁹.
Itē oportet vt fluxus sanguinis menstrualis actualiter sit in corpore an/
teq̄ mulier impregnet sicut dicit Aristl.li.xv.et Constl.sicut oportet arbo
rem primo florere q̄ fructus facere. Item q̄n venit talis fluxus naturalit
semp accidit in etate lune etati etiā mulieris conuenienti. Item aues et ani
malia nō pariunt talem fluxū. qz totalis supfluitas transit in plumas et
in pilos vt dicit Aristl. Item dicit ruffus. mulieres nimis se exercentes et
spūs mouentes nō multū menstruāt. sed que quiescūt et multū comedūt
suauiterq̄ viuūt tales multa purgatione indigēt. Item q̄n sanguis talis
vel frigiditate vel crassicie ora venaꝝ ostringente debito modo non exit
ad exeundū alias vias querit vt venas narīū et emotroidaꝝ q̄s si clau/
sas inuenerit ad alia membra se diffundit q grauē nature infert passionē
nā tales vt dicit in viatico Constl. defectū appetit⁹ patiunt. nā cibaria bo
na abhorrent. pulueres vero carbonū et latrīū appetūt et similiū. nam san/
guis retent⁹ in malicioſū fumū terrestrē et pontici⁹ conuertit. quo rapto ad
orificiū stomachi appetit⁹ rationalis subuertit et irrationalis generatur.
Vnde omnia talia corpora sunt maxime morbis apparata.

Capliñ.ix.de fleumate.

Fleuma ſm Jobez est humor semicoct⁹ actione caloris imper/
fecti ex frigida et humida natura generat⁹. et Aristl. dicit libro
xv. fleuma est cibi supfluitas que nō digerit. Eadē ēn est ma/
teria sanguinis et fleumatis. ſ differūt ſm decoctionē maiorē
vel minorē. vñ de fleumate fit sanguis p ampliorē caloris agentis inten/
sionē. nō tñ ecōuerso. sanguis ēn in fleuma nunq̄ trāsmutat sicut colera
mutat in melancoliā. ſ nō ecōuerso vt dicit Damasc. Est aūt fleuma humor
naturalit frigid⁹ humid⁹ et insipid⁹ quā natura mandat p mēbra vt di/
gerat et ex ipo digesto corp⁹ nutriat. Notandū q fleuma aliud est natu
rale aliud innaturale. naturale aūt frigidū et humidū in colore albo in sub
stācia fluidū. in sapore paū dulce vt totalit insipidū. in epate tñ generat
vbi sedes est caloris. Est tñ habile vt in sanguinē trāsmutet et facta ople
ta trāsmutatiōe corp⁹ inde sustentet. Fleuma ēn q̄ntus de se sit grossū et
insipidū p intēsionē tñ caloris ipm immutātis forme et saporis sāguinis
q̄ē dulcis suscepti⁹ vt p3 in fleumate q̄ō dr esse dulce. vñ ꝓpē vicinitatē
et similitudinē quā hz cū sāguine indigēt eo ora mēbra corpis et iō natā p/
uida fec illō cū sā guine p venas tot⁹ corpis trāsire ꝓpē ncitatē et cē ꝓpē
volitatē. nā vt dic ōst. ōficiēte sāguie calor digēt sleūoq̄ tñ itēdit mēbra

reficere

reficere et nutrire. vnde in hoc nobili⁹ est fleuma. colera et melancolia ꝺa rectificari nō ꝑñt vt ex eis fiat sanguis cui⁹ bñficio vigent et nutriunt mē bra corpis vniuersa. Est etiā ei⁹ ꝑñtia cū sanguine necessaria vt eius scz sanguinis feruor temperet et liq̄oitate fleumatis spissitudo sanguinis in temperie oleruet. et sic facili⁹ et expedici⁹ ad singula membra nutrimētū sanguinis deꝑtet. Vtile etiā est iuncture mēbroꝝ et alias ꝑtes mobiles sua liq̄da humiditate humectet ne ex calore mot⁹ vel ex sanguine calido casu aliquo a suo officio retardent. qz siccitate insup inducta impediātur Fleumatis aūt innaturalis quanꝺoz fūt spēs. Est em̄ acetosū frigidum et siccū ꝓpter melācolie admixtionē. salsū calidū et siccū ꝓpter colere rubee infectionē. dulce ꝓpter sanguinis participationē. vitreū sic dictū ꝓpter co/ loris vitri assimilationē. tale em̄ omīno elongat a calore et ideo ceteris eius speciēb⁹ illud est opacti⁹ et difficili⁹ ad digerendū et in sanguinē cō/ uertendū. Hic humor si corrupt⁹ fuerit diuersas generat in corpe infirmi tates cui⁹ suphabūdancia vt dicit Cōstanti. ognoscit ꝑ diuersa. nā vere fleumatic⁹ est corpe deses grauis et tard⁹ et sensu ebes mente obliuiosus carne mollis et flauꝝ⁹ colore liuiꝝ⁹ albꝰ⁹ in facie corde timiꝺ⁹ sputis ꝛ ex crationib⁹ multis plen⁹. piger et somniculosus. parui appetit⁹ parue sitis nisi sit salsū fleuma qz tūc salsus sapor in ore sentit ꝓpter calidi humoris admixtionē. crine mollis et flau⁹ et laxus. cui⁹ pulsus est mollis grossus et tard⁹. vrina alba spissa cruda et discolorata. statura pinguis et grossa in extremitatib⁹ brevis et curta cui⁹ cutis superficies plana et leuis ac a pi lis denudata. somniat de aquaꝝ nimiū et pluuiaꝝ inundatiōe nauigati/ one in aquis frigidis et etiā natatione. talis oplexionis homines solēt frigidū morbū sepi⁹ incurrere et ipo fatigari et precipue tempore hyema li quia tunc tpis qualitates fleumatis scz frigiditas et humiditas inten/ duntur vt dicit Constanti. quere sup de ꝓprietatib⁹ frigiditatis ꝛ hūiditatis.

¶ Caplīm decimū de colera.

Colera ꝑm Jhesoꝝ dicta est eo q in humore colerico calor tem peramentū excedat. Colera alia naturalis alia innaturalis. Naturalis est que naturaliter est calida et sicca et in subitan/ cia subtilis in colore rubea clara. in sapore amara cū quodam acumine. que quāto est calidioꝝ tanto est in coloꝝ rubicūdioꝝ et in sapoē amarioꝝ que cū in corpe generat in duas partes diuidit quaꝝ vna tran sit cū sanguine et alia transmittit ad cistā fellis. illud aūt qō vadit cū san/ guine penetrat cū ipo causa necessitatis ꝛ iuuamēti. necessariū em̄ fuit vt sāguini admisceret ad apti ficandū sāguinē ad mēbra colerica tēpanda ꝛ nutrienda qm̄ in ꝺ sāguie oz eē colerā rubeā actualē ꝑm debitā ꝓporcōz

cmōi

huiusmodi membroꝝ iuuat etiam vt sanguis subtiliet vt facilius trãseat per angustos meat⁹ ad interiora corporis nutrienda. alia vero pars que ad cistam fellis trahit et transmittit ad ipaz causa necessitatis et etiaz ornamenti. necesse em fuit ꝓpter mundificationem totius corporis et ꝓpter nutrimentũ ipi⁹ fellis. iuuat etiam stomachũ et intestina calefaciendo et pungendo vt a superfluis se exonerent. ideo em se accidit tortio et ventris dolor et colerica passio qz via opatur que est inter fel et intestina. Innaturalis colera est que egredit a natura ꝓpter aliquod extraneũ sibi admixtũ nam admixtio cũ colera rubea fleumate aquoso generat colera citrina q̃ ceteris est nimis calida et nociua. si vero fuerit fleuma grossioris essentie et spissioris inde colera vitellina. iste due species sunt note Tertia species est colera que dr̃az ꝓtensiua in colore viridis ꝛ amara acuta sicut herba q̃ ꝓtensiũ id est marubiũ vel porrus nuncupat. nascit aũt in stomacho illorũ q̃ cõtinue vtunt herbis nimis calidis vt porris cepis alleis et vastra cijs et huiusmodi. et forsitan a talibus herbis viridib⁹ et crudis in colore ꝑtrahit virorem et sic Gal. visũ est. Quid aũt visum fuit q̃ ptarina generat ex colera vitellina qñ nimis adurit. cuz em adurit aduſto in ea facit nigredinẽ et qua cũ citernitate mixta viriditas introducit. Fuginosa vero colera est quarta species que p vlteriorem adustionẽ generat ex ptassiua. qñ em tantũ adurit q̃ eius humorositas deficeat tunc declinat color eius ad albedinẽ qualis est color cineris. nam color in humido corpe primo nigredinem efficit. deinde dsumpta totaliter humiditate albiore q̃ndam introducit vt est videre in lignis que pus q̃ uertunt in cinerem cõuertunt in carbonem. frigiditas vero econuerso in humido facit albedinẽ. in sicco aũt nigredinẽ operat. sed hec vltima in omnib⁹ alijs peior est et venenosior cuius venenosa qualitas pessimas et mortiferas inducit in corpore passiones sicut herisipilam et nolimetangere et cetera. huiusmodi humor igit̃ coleric⁹ naturalis nõ excedens terminos nature est aliorũ humoꝝ subtiliatiu⁹ digestionis ꝑfortatiu⁹ fecis et putredinis mundificatiu⁹ corporis ꝑm dimensionem longitudinis et latitudinis distentiu⁹ animositatis et audacie generatiu⁹. mobilitatis et leuitatis effectiu⁹ ad iraz et ad appetitum vindicte excitatiuus. veneree appetitus prouocatiuus. virtutis expulsiue adiuuatiuus. materie grosse attenuatiuus. ꝛ a centro vsq; ad circũferentiam diffusiuus ꝑm citernitatem vel nigredinem superficiei substancie in colore mutatiuus. Unde colerici generaliter solent esse irascendi animo immanlueri leues ꝛ instabiles impetuoſi in corpore longi tenues et macilenti colore fusci in crinibus nigri et crispi pili hispidi et horsuti tactu calidi pulsu fortis et velocis. eorum vrina in substantia est tenuis et subtilis in colore ignea rutilans et clara. Hec colera si in alia ꝑte

corpis

Bodleian Libraries
AU XPCP
M CT

corp oria fuerit corrupta molestissimas infert corpori passiones. quarum hec sunt generalia signa. sicut enī dicit Constātinus in pantegn. li ix. ca. ij. Si corpori dominet colera corrupta erit cutis glauca vel citerina et erit defectꝰ appetitus virtuti. amaritudo fētis in ore ita ꝙ dulcia videnť amara et sapida insipida. punctura et ardor in stomacho et calido fumo pungēte nervos stomachi et mordicante abhominatio cū vomitu colerico cuius sit lingue siccitas ex fumo calido trachēā arteriā desiccante et humorem salualē circa nervos lingue consumente oculorū ocauitas cū humido aspectu pulsus subtilis et velox et spissus. vrina rubea ꝛ intensa dolor capitis grauis. vigilia et alienatio mētis horribiles visiones in somnis. tales enī somniāt de igne et fulgore et stupenda aeris inflammatione quod fit ex igneo fumo potentem cerebri et ymaginatiuā immutante.

Capitulum vndecimū de melancolia

Melancolia est humor spissus et grossus ex fece et turbulenta sanguinis generať et dicť a melon quod est niger ꝛ colim qđ est humor. inde dicť melancolia quasi niger humor. Unde a philicis colera nigra. nā color eius declinat ad nigredinē. Est aūt melancolia alia naturalis alia innaturalis. naturalis est frigida ꝛ sicca que fit in sanguine sicut fex in vino habet generari cuiꝰ substancia est spissa et terrestris cuiꝰ sapor inter dulcedinē et ponticitatez existit vicinꝰ accipienti. Hec melancolia in duas partes habet diuidi quarū vna remanet cū sanguine penetrat secū ad membra causa ꝛ necessitatis iuuamenti fuit enī necesse vt cū sanguine misceretť vt aptificaret sanguinē ad mēbra multiplicia nutrienda. Juuat etiā sanguinē qz inspissat cū sua liquiditate subterfugiat digestionē. sc̄da vero pars transmittitť ad splenez ꝓpter necessitatem et iuuamentū. necesse enī fuit hoc ꝓpter mundificationē totius corporis et ꝓpter nutrimentū ipiꝰ splenis. Juuamentū vero est vt ꝑfluat in os stomachi vt sez ipm fortificet inspisset et vt ibi pruritus faciat et sic excitet famem et cooperet ad desideriū nutrimenti. Illud autē est melancolie quod est supfluū sanguinis trāsmittitť ad splenē et quod a splene egreditť est illud quo indiget splē ad sui nutrimentū et sicut colera rubea iuuat stomachū ad expellenda supflua inferius sic et melācolia iuuat virtutem appetituā supi. dicť aūt fex sanguinis potiꝰ qz colere vel fleumatis quia resudat et separatus a sanguine sicut descendit ypostatis vrinalis siue sedimen in liquore. de fleumate vero nihil resudat nec descendit ꝓpter eiꝰ viscositatē. similiter nec vt colera ꝓpē eius subtilitatē et ideo fex colē vel fleumatis nō vōť. Melācolia aūt innatalis nō ē ad modō ypostaſ

siue

fiue residencie q̄ fecis sed p̄ modum adustionis et cinereitatis. et hoc accidit istis modis. agens enī calor nimis in substancia fleumatis ipam aduritet p̄ adustionem nimiaz in coleram adustam conuertit et si fuerit humor p̄mo subtilis et aquosus quando aduriē efficit sallsū. et si fuerit grossus trahit ad acredinem vel ponticitatē. si vero contingat sanguinem aduri vel incinerari. cinis eius fit sallsus cū quadaz dulcedine pauca sed q̄n contra melancoli ā naturalem aduritilla adustio subcinis erit acris sicut acetū et cū cadit in superficiē terre ebullit cui⁹ odor est grauis et aer sicut aceti quod maxime fugiunt p̄pter odoris horribilitatē et illa siquidez que magis est acris deteriot̄ē. Si vero melancolia q̄n aduriē grossioris fuit substancie erit cinis eius minoris acredinis cū ponticitate pauca que cadēs super terrā minus ebullit et minus in vmbra penetrat nec se minus malitiosa et venenosa ita cito p̄mittit sicut prima. Hec colera nigra nature inimica et pessimas habet ac mortiferas qualitates. morbos enī inducit incurabiles sicut cancrum et lepraz et huiusmodi. Ex amixtione igit̄ incineratī p̄ adustionem nimiam incinerati fleumatis sanguinis et melancolie naturalis ita q̄ melancolia innaturalis et pessima generatur. et tamē ex fleumate p̄ decoctionē generetur sanguis et in sanguine per extensionem generetur colera. ex colera vero melancolia. Impossibile est ex ea humorem vlteriꝰ generari sed tantūmodo incinerat̄ et ex illa incinerationē natura alez humorem inficiente. ille humor pessimus accidentaliter procreat̄ vt dicit Constant. li. p̄mo ca. xxiij. istius humoris dominantis in aliquo corpore hec sunt signa. p̄mo q̄ calor cutis mutat̄ in nigredinē vel liuoreꝫ in ore sentit acidum saporem ponticū et terrestrem p̄ns humoris qualitatem patiens animo est timidus sine causa passio eius est melācolia. vnde omnes hanc passionē habentes sine causa sunt timidi lepus. atq; tristes et hoc ex melancolico humore cor astringente. vnde sic tristes interrogati quid timeant vel p̄ro quo doleant non habent quid respondeant. alij tamen sibi mortem imminere putant irrationaliter alij inimicicias alicui⁹ formidant alij mortem diligunt et desiderant. vnde Bal in libro passionū. Nō est mirū inḋ si pacies colerā magnā tristiciā vel mortis suspicionē paciat̄ cū ex ter⁹ in corpe obscuritate nihil sit timidi⁹. vñ q̄n aliq̄ō obscuꝝ vt est fum⁹ melancolic⁹ operit cerebꝝ necesse est vt patiens timeat secū portat et ideo somniat terribilia et tenebrosa et in sui pessima et in odore fetida vel in sapore acetosa ex quib⁹ omnib⁹ generat̄ melācolica passio. Itē maniace et melancolice dispositionis est q̄n tales de tristabili gaudent et rident de re vero exultanti plangunt atq; dolent. Itez tales pinaciē tacent nisi esset loquendū et insolēter loquūtur nisi esset tacendū Itē alij putāt se esse vas vitrū creū et timēt tāgi ne rūpant atq; frāgāt

Item

Item quidaz putant se pugno mundū claudere et omnia in manib' con tinere et ideo manus ad cēū extendunt timent ꝙ si manus extenderent partes mundi defluerent et perirent. Item quidam putant angelū tene re mundū et pre tedio velle mundū dimittere cadere et ideo manus eri gunt et humeros volentes mundū corruentem sustinere et multum recal citrant quando manus et humeros a medicis suppremere compellantur Item aliquib' videtur ꝙ caput non habeant vel si putent se habere illud putant caput esse plumbeū vel asininū seu aliter monstruosum. Item alij audientes gallos cantare brachia erigunt et se percutiunt et cantantes se esse gallos credunt et tandem nimis clamantes rauci in clamando vt muti fiunt. Item alij in suspitionem pessimaz irremocabiliter incidunt ꝓ pter quod amicos odiunt vituperant et confundūt. immo quandoqz p cutiunt et occidunt has et multas alias mirabiles incurrunt melancolie passiones ꝑut refert Gal. et Alexandō. et multi alij autores quas quidez longum esset per singula enarrare et hoc quotidie ad oculum experimur sicut nuper accidit quandā nobilem ad tantam desipientiam melancolie vicio deuenisse ꝙ modis omnibus murilegum se putabat. vnde alias ꝙz sub lectis vbi catti insidiantur muribus quiescere nō valebat. forte tali pe na peccatis suis exigentibus percussus fuit. Nabugodonosor qui ꝑut di citur in hystorijs bestiam triformem scz leonem aquilam. bouem septem annoꝝ spacio se putabat. Hec aūt de melancolia et de alijs humoribus naturalibus quantū ad hoc ꝓtinet opusculum dixisse nunc sufficiant.

Explicit liber quartus.

¶ Incipit liber quintus. ꝛc.

Dictis de proprietatibus humorum rest at aliqua dicere de dispositione membrorum que ex predictis humoribus componuntur Et primo de proprietatibus eorum in genere deinde de singulis in specie dicendum est aliquid et cetera.

¶ Capl'm prim de mēbroꝝ pprietatib⁹ generali

Dum vt dicit Duic. membra sunt corpora ex prima humorum commixtione procreata. vel vt dicitur super Jo. membrum est firma pars et solida animalis ex similibus vel dissimilibus composita ad aliquod speciale officium deputata. per hoc q dicitur firma pars differt membrum a parte que nō est firma vt est spiritus. per hoc autem q ex similibus vel dissimilibus compositum insinuatur membrorum duplex diuersitas simplicium siue consimilium et compositorum siue officialium. nam consimilia membra dicuntur ex simplicia quorum partes eiusdē nature sunt cum toto vt quelibet pars sanguinis est sanguis et sic de alijs et huiusmodi membra scilicet similia organicis et officialibus mēbris naturaliter sunt priora vt puta ea componencia principia. compositiones enim compositio prius organica siue officialia membra dicuntur ex consimilibus generata et statuta que ad complexionem sensus et motus sunt anime instrumenta. vt manus. pes. oculus et consimilia. fuerunt eciam necessaria in qualitate et quantitate diuersa vt actio anime compleretur. natura enim fecit corporis instrumenta virtuti anime congruencia. virtutes enim siquidem anime sunt diuerse et ideo membrorum diuersitates sunt necessarie vt patet in manibus in quibus sunt multi digiti et in quantitate et inq̄litate diuersi vt per eos possint magna sicut minima retineri Cum igitur sit triplex anime actio scilicet animalis naturalis et spiritualis. sunt mēbra istis operacionibus anime necessaria. vnde membra animalem virtutez sequencia dicuntur animata que fuerunt necessaria ad sensum formandum motum voluntarium in omnibus animalibus sicut cerebrum nerui oculi alia instrumenta sensuum membra vero virtuti vitali obediencia dicuntur spiritualiter vitalia que facta sunt propter anhelitus et vitalis spiritus attractionem et caloris mitigacionem et vite conseruacionem vt cor pulmo et huiusmodi. membra autem virtuti naturali deseruiencia dicuntur naturalia et nutritiua quorum quedā sunt nutritiua. q̄ scz obū in membroꝝ ſſ

stancie.

itancie transmutat. sicut stomachus epar et huiusmodi. ꝙdā vero sunt generatiua ad conseruacōm speciei vt scilicet specificarentur generalia et in diuduarentur specificata Cū enī omnia indiuidua consumanť necesse ē vt p vim generatiuam ne penitus pereant reparenť et sic in esse specifico saluentur ſb abent ăt hec membra sibi alia deseruiencia et adiuuancia mutuo cū membra sibi inuicem subministrāt ſhec ăt membroꝝ subseruiencū vtilitas est multiplex scz. ꝓpatoria. purgatoria. defensoria. deportatoria. ¶Prima itaqꝫ sūt ꝓpatoria sicut organa sensuū deseruiunt cerebro. cordi. pulmoni epati stomacho. ceca instrumēta cibabilia Secūa sūt deportatoria sicut sunt nerui qui suscipiunt sp̄m animalem a cerebro et deferunt ad singula membra. ad motum et sensum faciendum Similiter et arterie deſ unt cordi et vene epati. nam sp̄m suscipiūt arterie a corde deferunt ad pulsū faciendū. et vene sanguinem ab epate ad corpus nutriendum. Tercia sunt purgatoria scz ea que expellunt superflua et nociua sicut foramina narium in capite et meatus per que cor emittit superfluā fūositatem pulmonis vt emittať Similiter ostia fellis et splen purgant epar a superfluitatibꝰ colericis et melancolicis sicut renes mundificant ab aquosis. Quarta sunt defensoria sic duo panniculi cū cranio defendunt cerebꝝ a nocumēto et lesione et dicunť a phūcis dura mať et pia mať Similiter ossa pectoris defendunt cor. et lacerti et testudines costaꝝ defendunt epar ¶Inter membra vero spūalia cor est ꝓncipalissimū. qꝫ tocꝰ vite animalis ē ꝓncipium et caloris naturalis fundamentum Cuius adiuuatiua sunt pulmo pānniculi. lacerti et arterie quoꝝ motu aer ad cordis refrigeracōm attrahiť et fumosus calor superfluus ab ipso remouetť. cuius defensiua interius sūt sui panniculi. vya. ragma et hꝰmodi membroꝝ naturaliū et nutritiuoꝝ ꝓncipale est epar in quo sanguis digeriť vnde corpꝰ nutriť cuius ministeria vicina sibi membra deputantur Ex predictis patet ꝙ quedam sunt membra principalia quia aliꝝ mēbroꝝ inferioꝝ sunt ꝓncipia et radicalia fūdamenta. quedam vero sunt officialia que influentiam virtutis recipiunt a predictis et ad conseruacōm animalis sibi inuicem administrāt Quedā vero sunt similia que a constan. vocantur omogenea. i simplicia et hoc ab omo quod est vnum et meros quod est pars quia vnius generis sunt cū suis quo ad naturam. qꝫ quelibet pars visibilis carnis est caro et quelibet pinguedinis est pinguedo et sic de aliis Recolligę igitur ex ꝓdictis ꝙ membra nature artificio ordinata sunt corporis animati perfectiua sunt etiam influencie et virtutis ab anima receptiua Item quedam inibi cuī proporciene armoniaca pariter sunt coniuncta Nam minora maioribus et maiora minoribus neruis et aliis ligamentis pariter coaptantur. Item sibi mutuo sunt adminiſtrancia. et suarum virtutum et operacionuꝝ

pariter

communicatiua Nam superiora inferioribus administrant influenciam ⁊ gubernacionem inferiora superioribus supportacionem Media vero vtri q3 impendunt copulam et coopacionem Oculi enim inferiora membra di rigunt et rectificant pedes vero et crura pondus aliorū sustentant et sup portant sed manus et brachia vtraq3 adiuuant et defensant Item mem bra q3 diu reguntur ab anima sana permanent ad complecionem sue acti onis et perfectionem corporis sunt vtilia sed priuata a regimine spiritū resiuo corpori sunt nociua Item membra pure et imperturbate complexio nis ad obediendum actioni spiritus sunt abiliora Unde dicit Aris. li. xviij q̄ caput ideo est parue carnis et etiam pinguedinis propter meliorem se sum et intellectum Et hoc forsan ideo est. q̄ spiritus in neruis sensibus per carnis grossiciem in suo transitu nimis impeditur Item tanta est connexio inter membra. q̄ propter mutuam adinuicem colliganciam sibi mutuo cō paciuntur Unde membrum nimis compaciens condolet amplius pacié ti et ideo si vnum membrum lesum fuerit. ad locum doloris confluunt hu mores aliorum membrorum sicut dicit in amphor. Dolor membri maior superueniens. dolorem alterius membri denigrat et eius diminuit sensibili tatez vt patet in freneticis. quibus si fortiter brachia ac crura constringū tur. dolor capitis diminuitur. quia ad constrictum membrum confluunt spiritus et humores et quo superius caput alleuiatur Item membra quā to sunt nobilioris substancie et compositionis vehemencius et citius sensi unt molestiam cuiusq3 lesionis vt patet in oculo qui grauius leditur paulū modico q3 manus vel pes magno vulnere. Et hoc accidit propter oculi nobilitatem. quia in eo spiritus sensibilis plus dominatur Unde lesio q̄n tumcumq3 modica in iunctura membrorum sensibilibus neruis maxime est nociua quia per impedimentum talium membrorum potissime et citissi me impeditur virtus sensibilis et motiua et dissoluitur tocius corporis ar monia Item in membrorum procreacione ex errore nature. aliquando ac cidit q̄ membra fiunt superflua et monstruosa sicut dicitur libro animaliū xvij. q̄ sepe sunt visa animalia habencia vnum corpus et multa capita si cut apparuit serpens vnus habens duo capita. nec hoc est mirum. nisi quia rarum. quia vnum ouum aliquando habet duo vitella. que tamen adinui cem vna tela sunt distincta et hoc accidit propter concursum duorum spez matum. que diuerso tempore tamen propinquo mutuo se contingunt Et dicit idem q̄ ex tali ouo accidit membrum monstruosum sicut pullus ha bens vnum corpus et quatuor pedes et quatuor alas habere est visus. et sm Aris ibidem. hic error monstruosus maxime habet locum in ouibus et in capris et in animalibus multorum filiorum Et ideo dicit q̄ visus est ca per habens in cruribus cornua in antiquis temporibus. Ista autem mō

struositas.

truositas in membris superfluis generaliter accidit ex superfluitate materie et defectu virtutis informatiue. vnde dicit idem in eodem. Unde debemus estimare q̄ ista monstruositas in membris accidit ex materia. quā do vero fortis est virtus operatiua et materia est modica. vel occasione aliqua diminuta. tunc quidem contingit multa apparere membra. sed in omnibus incompleta. quia virtus propter defectum nature complere nō potest quod intendit sicut dicit idem. virtus operatiua forte operans operatur nihil perfecte scilicet vel complete Augustinus autem recitat in lib. de ciuita. dei ca. viij. Cenocephalos esse homines monstruosos capita canina habentes et vocis loco latratus emittentes. alios autem sine ceruice. oculos habentes in humeris Narrat insuper idem. q̄ temporibus suis natus est puer qui in superioribus membris erat duplex. in inferioribus simplex. Nam duo erant capita et duo pectora quatuor manus. venter autem vnus et pedes duo et multa alia recitat ibi Augustinus in quibus omnibus error nature designatur. Item inter ipsa membra quo ad dignitatem et ordinem magna differencia est. Nam quedam sunt tribuencia et se et aliunde non suscipiencia. sicut cor quod nihil ab aliis suscipit scōm Aris. et tamen aliis vitam et motum distribuit et diffundit Et sunt quedā que sunt distribuencia et suscipiencia sicut epar et cerebrum suscipiunt vigorem a corde et sunt principia virtutum quia aliis administrant membris Sunt etiam membra nec distribuencia nec suscipiencia. sed sunt innata propria virtute sm opinionem medicorum sicut sunt membra consilia Et sunt membra suscipiencia et non tribuencia. sicut sunt membra instrumentalia que recipiunt a cerebro virtutem sensitiue vel motiue et quandoq; vtriusq̄. sed susceptam virtutem ad alia membra quantum est de se vlterius nō diffundunt. quia oculus non potest visiuam virtutem quam recipit a cerebro dare pedibus vel manibus vel alicui membro. nec auris audiencia et sic de aliis Et tamen ista membra corpori maxime sunt necessaria. quia per officia sibi appropriata sunt omnium aliorum membrorum corporis regitiua. nisi forsan in suis actionibus fuerint casu aliquo impedita sicut quando lesa vel corrupta Hoc autem proprium habent omnia officia alia membra. vt pro principalibus membris periculo se exponant vt est videre. q̄ manus pro defensione capitis vel cordis. sine omni deliberacione naturaliter se opponit ¶ Item membrum bene sanum etiam membro infirmo subuenit. et materiam morbi ad se attrahendo. purgare vel alleuiare membrum morbidum consueuit. vnde membrum sanum pro non sano sepius lesum fuit. membrum vero si putridum fuerit aut mortuum. sibi et toti corpori est nocuum Et ideo non restat nisi vt abscindatur. ne enim corrumpat aut destruat totum corpus. Et hec de membris in generali

nunc

nunc sufficiant et cetera Sequitur capitulum secundum

Capitulum secundum. de proprietatibus capitis. Sequitur rubrica.

Inter membra principalia hominis primo a proprietatibus capitis inchoandum est. Est autem caput prima pars et principalis inter omnia membra corporis exteriora. quo ad situm et effectum optinens principatum. Est autem caput a capiendo dictum vt dicit ysid. li. x. ca. secundo eo q omnes sensus et nerui inde inicium habeant et capiant. atq; ex eo q omnis vigendi causa et sentiendi ratio oriatur In capite enim omnes sensus apparent. vnde et ipsius anime que consistit corpori quodammodo persona gerit ysid. Est igitur caput sedes sensuum principium et origo omnium sensuum organicorum animalis virtutis proprium domicilium. diffundens et transmittens ad omnia membra inferiora sensum et motum. habens septem foramina que sunt sensuum instrumenta. et hec sm aliquos septem planetarum orbibus correspondent Caput itaq; dignius et nobilius omnibus membris quia regni et gubernaculum totius corporis. et influens perfectionem virtutis ad suas peragendas sensibiles actiones. Et ideo a natura caput situm habet in corporis summo vt regat ordinet et disponat omnia que sm nature ordinem sunt sub ipso Sicut enim dicit Ihaly super tegni Ga. Dispositio capitis totius sciatur ex tribus. scilicet ex quantitate eius et figura et quod ē ex ipso et ex capillis. Nam caput debet esse medium et mediocre inē magnum et parvum et ad alia membra in quantitate proportionatus. Caput enim si fuerit nimis parvum est illaudabile Signat enim defectum materie et debilitatem virtutis informative. pariliter si fuerit nimis magnum. si erit laudabile. Nam ex defectu virtutis operative et superfluitate materie hoc procedit vt dicit Ihaly. Item figura capitis est rotunda et hoc propter passibilitatis et lesionis mocionem et propter receptionem medulle cerebri ampliorem Est tamen caput oblongum et circa tympora aliqu antulum planum. Nam perfectio boni capitis est quando in rotunditate disponitur ad similitudinem globi terrei inter manus vel ligna duo compressi. Talis enim globus est rotundus et tamen aliquantulum in vtroq; latere erit planus In parte enim anteriori aliquantulum est acutum et eleuatum et hoc ad retinendum ventriculum cerebri in proza capitis ex qua procedunt nerui quinque sensus facientes Simili modo parum acuitur a parte posteriori propter receptionem ventriculi in puppi ex quo procedūt medulle spondibiles et nerui motum facientes voluntarium Item signuz

bonitatis

bonitatis capitis est quando perfecte dispositionis sunt illa que ex ipso sunt et sibi immediatius coniungantur vt si collum fuerit forte et mediocriter grossum et omnes nerui fortes et magni fuerint et boni motus Similiter et capillis de capite procedentibus noscit caput Nam sm eorum qualitatem et quantitatem velocitatem siue tarditatem crescendo. de completione capitis et interiori eius dispositione iudicatur Nam si capilli multi et crispi. cito nascentes post partum calorem signant capitis et humorez Et econuerso sicut dicetur inferius de capillis. Capilli enim bene dispositi q3 diu adherent capiti ipsum custodiunt decorant et defendunt. ablati vero et a capite omnino precisi ipsum turpe reddunt. vt patet in allopicia et in decaladismo Item caput ex multis ossibus constituitur et hoc propter cerebri defectionem. Nam substancia cerebri tenera est et mollis. Et ideo de facili lederetur. nisi per interpositionem cranei et aliorum ossium a lesione extrinseca tueretur. Item caput aliquid habet de carnositate et hoc fuit necesse ad temperamentum ossium et neruorum ne forte frigiditate nimia ossium teneritudo cerebri occasionabiliter lederetur Caput tamen in sua compositione parum habet carnositatis et pinguedinis respectu aliorum membrorum. Et hoc propter sensus viuacitatem et iuuamentum intellectus Aris. libro duodecimo. Item caput quantus in parcium suarum compositione multum videatur habere duriciem et potissime in ossibus multum tamen interius habet de mollicie et medulla. quia mollicie ipsius cerebri inter ossa capitis inclusi tota corporis machina irrigatur. Item caput ex sua compositione prima multum est neruosum. et hoc fuit necesse propter ossium dissimilium coniunctionem et etiam propter sensus et voluntarij motus operationem. Nam per neruum medium. anima motum et sensum in corpore operatur et sine nerno descendente a capite. membrū membro. nullatenus copulatur ymmo si impediatur virtus effluens a capite per neruorum vicium et corruptelam. totius corporis dissolutur vnitas et compago. Item caput totius corporis est caminum siue tectum siue cooperculum. et ideo multarum fumositatum ascendencium de toto corpore est in se receptiuum. fecit itaq3 natura totam substanciam capitis porosam occulte et manifeste. Occulte vt per occultos poros occulte. fumositatum superfluitates euacuarentur. Manifeste. vt per emunctoria et foramina manifesta. grossiora ne caput lederetur purgarentur Item alique sunt capitis proprietates quendam defectum nature representantes sicut enim patet in capitibus monstruosis. Dicit enim Aris. libro duodecimo. q3 aliquando contingit vnum esse cor in animali. et tamen apparent duo esse capita. vel plura membra. Et econuerso aliquando videntur plura esse capita et alia membra. et tamen non est nisi vnum cor

§ hoc

seo hoc totum est monstruosum . Et hoc non accidit nisi ex errore materie vel ex superflua natura vel ex virtute defectiua sicut dicit Aris li xviij vbi dicit causam monstruositatis et talis non est nisi in materia . Et sequitur Talis monstruositas inuenitur in animalibus generantibus multos filios .seo in mulieribus raro.nisi in mulieribus egipti que multos pariunt filios plus q̄z in alijs regionibus vel q̄z aliarum regionum mulieres . nisi vbi alie mulieres mulieribus egipciacis sunt similes. Item cum sit radix totius corporis et omnium corporalium virtutum primum et principale fundamentum .ipso bene disposito et ordinato omnia que sibi subsunt . in meliori consistencia disponuntur .et ipso versa vice corrupto et corruptionis sinthomata paciente .omnia inferiora corporis membra necessario patiũtur Patitur autem caput aliquando ex causa intrinseca sicut ex illius passionibus que nascuntur ex ipso cerebro et adiunctis eius vt patet in cephaticis.freneticis.epilenticis et huiusmodi Aliquando vero patitur a causa extrinseca sicut ex aeris frigidi et calidi siue alias distemperati immutacione siue qualicumq̄z vera ratione Item quandoq̄z ex aliorum membrorū colligancia et associatione vt patz Nã ex stomacho humoribus corrupti. repleto fumositates resolute ratione vicinitatis cerebrum petunt . et concauitates si quas inueniunt vacuas replentes . pelliculas cerebri comprimunt et distendunt Et sic pungendo . cerebri pelliculis dolorem inferunt et includunt .Item idem accidit ex nimia inanicione et abstinencia vt patet in nimis abstinentibus et vigilantibus .quia vt dicit Gal.longa vigilia generat dolorem capitis . Item idem patet ex nimia replecione sicut accidit ebriosis qui ex vino et superfluo fumo a vino resoluto cerebrum petẽte et pungente .maximas infert capiti passiones . Dicit etiam constan.q̄ omnis dolor capitis ex stomacho alleuiatur quando stomachus exinanitur .augmentatur autem quando stomachus repletus cibis in malas q̄litates immutatur Item sicut dicit Aris.li.xij.Natura ordinauit in capite sẽsus et instrumenta sensuum p̄m eorum dignitatez et p̄m animalis necessitatem Et ideo posuit oculos in anteriori parte capitis et superiori . quoniã animal debet videre quod est anterius . quia sensus visus subtilior est et nobilior Organa autem auditus posuit natura in medio capitis rotundi quoniam auditus non audit directe seo circumquaque Sensum vero olefactus posuit natura post oculos quasi medium inter visum et gustuz. nã ille sensus visu est grossior .gustu vero subtilior.vltimo ponitur lingua que est instrumentum gustus et tactus quorum operacio est circa substanciam magis grossam . Vnde sensibus sic ordinatis caput est perfectum et totū corporis perfectio et ornamentum Et sicut dicit Aris.ibidem Non fuerūt ista bene posita instrumẽta sensuum in capitibus quadrupedum et brutorū

quoniam

quoniam auricule talium animalium sūt in parte superiori capitis et appa rent ita ꝙ tale animal non est rectum neqꝫ eleuati corporis .sed ad terciaꝫ declinatum . Deuiat etiam quandoqꝫ natura et erzat in quibusdam mon struosis hominibus . Qui enim dicuntur ꝑciam habere videlicet totum corpus hominis preter caput . Nam beluinam habent faciem siue caninā vt narzat Solinus Similiter erzat natura in quibusdam animalibus mon struosis .sicut patet in lamia que fm glosam super treñ . caput virginem habet .corpus beluinum Et dicitur ꝙ quando lamie possunt aliquem ho minem comprehendere primo muliebri facie ei blandiuntur et secum coire compellunt vsqꝫ ad defectum .et quando viterius earum libidini non po test satisfacere . ipsum dilaniant . et tunc cum morsibus interficiunt et man ducant Sequitur capitulum tercium.

Capitulum tercium . de cerebro .

Cerebrum vt dicit constan.in pant :gñ li.ñ ca. xi.est corpus et si/ ne sanguine de spiritu et medulla habens multum . In cellulis tribus est distinctum Neruorum tocius corporis est principium Infra duas pelliculas scilicet piam matrem et duram est con tentum. In summitate capitis tanqꝫ in excellenciori loco corporis colloca tum fuit autem cerebrum naturaliter album vt similiter dimuꝫ cuilibet cor poris esset facile susceptiuum . Habuit multum de spiritu vt multus in eo esset motus Habuit etiam multum de medulla vt caloris acumen genera tum ex motu temperaretur Parum vero habuit de sanguine.ne eius colo re interficeretur et sic omne apprehensum .rubeum esse videretur . Ideo etiam fuit sine sanguine humidum vt cito in naturam sentiendi mutaretur vt dicit constan. Est tribus autem cellulis est distinctum .quia cerebrum ha habet concauitates que ventriculi a phisicis nuncupantur . In anteriori cellula siue ventriculo formatur ymaginacio .in media racio in posteriori memoria et recordacio Cognominatur autem pars anterior prora . pos terior pars puppis vocatur . Puppis minor est . quia pauci nerui ab eo procedunt Et est puppis dura vt nerui motiui motum facilius paciantur Frigida etiam est et ficca vt in ea melius fieret retencio .parum habuit de spiritu vt fieret quietis generacio .parum habuit de medulla .respectu an terioris vt esset mediocriter dura et sic forme impressio diucius in ea tene retur Proza vero seꝫ pars anterior est maior calidior et liquidior Maior vt nerui sensibiles ab eo procedant. Molles vt sensibiles nerui ad susceptionem

onem sensus facilius disponãtur Calidior vt ad susceptionem forme ymaginatiue aptior reddaretur. Liquidior et humidior parum vt neruus sensibilis facilius moueretur Cellula vero inter proram et puppim media. calida est et humida. plus ceteris habens de spiritu et medulla de spiritu plus vt perfectior fieret in ea per rationem discretio. sicut in alijs membris fit per digestionem puri ab impuro separatio. Multum habuit de spiritu vt multus fieret motus et multum de medulla vt temperaretur motus a nimo vt sic melius discerneret concepta. In istis tribus cellulis sunt tres operationes principales. quia in prima forma a sensibus apprehensa in phantasia siue ymaginatione recolligitur. Deinde ad mediam transmissa discernitur. tandem post iudicium rationis ad ventriculum puppis transmittitur et memorie commendatur. Fuit autem cerebrum rotundum vt capacius sit spirituum et ne facile paciatur. Ad defensionem autem cerebri fuerunt necessarij duo panni qui vocantur matres cerebri. vnus est grossus scilicet dura mater hic crineo supponitur sed in medio cerebro ingrossatur. et ad maiorem fortitudinem solidatur. non tamen immediate cum crineo coniungitur. ymmo potius suspenditur et hec atq; illuc circa cerebri substanciam dilatatur. Hec dura mater fuit necessaria vt piam matrem que ea tenerior est a duricia crinei defensaret et vt venas et arterias cerebri colligaret et eciam si qua essent ibi spacia vacua illa impleret. Secundus panniculus dicitur pia mater. que dure matri supponitur que mollior est dura matre. vnde substanciam cerebri circumuoluit et per dictas cellulas ab inuicem separat et discernit nec superfluit pia mater. quia cerebri interius venas recolligit. eciam cerebrum. ne sua liquiditate diffluat coadunando custodit cerebrum eciam cooperiens et amplectens ipsum a dura matre defendit. Insuper per venas quas habet cerebrum nutrit et per arterias quas continet. spiritum ei transfundit. Cerebrum eciam est membr̃ mouens et regens omnia membra corporis inferiora singulis sensum largiens atq; motum. quo impedito omnia in corpore impediuntur et bene se habente omnia que sunt in corpore melius disponuntur. Habet autem cerebrum hoc proprium q̃ sentit et sequitur motum lune qua crescente. medulla cerebri crescit et decrescente diminuitur in substancia et virtute. Nam tunc in seipsam se contrahit et alij spiritui ita libere non obedit. et hoc patet in lunaticis. et in epaticis qui in nouilunio et plenilunio potissime molestantur. et hoc idem est quod dicit. Aristotiles. libro. duodecimo. de signis videlicet bonis et malis cerebri. Cerebrum inquit nimis exiccatus vel humectatus non faciet scilicet suum opus. Deo similiter eciam infrigidatur corpus et similiter eciam liquefacit ipsum spiritum. Et eciam

deo

ideo accidunt infirmitates et amissio intellectus et tandem mors. Item animalia nimis magnum cerebrum habencia sunt multi sompni et hoc forsan dicit propter humiditatem multam que inde resoluta in fumum opilatem meatus cerebrum dicit sompnum. Item Aris ibidem. cerebrum non habz in se sensum tactus sicut nec sanguis nec alie superfluitates animales et non est in corporibus animalium ad saluandum naturam et quod mag est cerebrum omnibus corporis partibus sensum tribuit et tamen de se et in se nichil sentit. Item ibidem sentit idem omne animal habens sanguinē et sepum habet cerebrum vel aliud membrum conueniens loco eius sicut animal multipes et sic simile. et quamuis sit in omni animali sanguinez hūte nichil tamen sanguinis continet in substancia medulle sue sicut dicit Aristotil. tercio libro Item aristot. libro xvi. cerebrum est frigidum substancialiter et humidum et ideo fonti caloris animalis scilicet cordi est oppositum vt scilicet humectetur et temperetur superfluitas caloris et siccitatis arteriarum ex quibus rethe cerebri est contextum nam ex corde procedunt arterie sicut dicit Haly ex quibus componitur rethe mirabile in quo quasi involuitur cerebrum et in illo rethi digeritur spiritus animalis et per ipsum spiritum fit penetracio virtutum cerebri ad alia membra. et ideo vt dicit Aristoti. ibidem. Cerebrum est primum membrum in creacione animalis post creacionem cordis Halie. tamen dicit q̄ cerebrum bene complexionatum debet esse in quarto qualitatibus temperatum sed sicut ibi dicit Haly. Complexio cerebri naturalis magis frigida et humida q̄ sit calida siue sicca quod sit necesse ad eius infrigidacionem predicti rethis etad mitigacionem caloris accidentalis cerebri qui accidit ex assiduitate sui motus. Item aris. libro xv. homo inter omnia animalia siue quantitatis maximum habet cerebrum quia cor maximi est caloris. vnde propter caloris dominium et bonitatem complexionis est homo boni intellectus et intelligencior cunctis animalibus et non possunt infantes longo tempore portare caput rectum propter cerebri magnitudinem et ponderositatem donec a calore cordis mediantibus arteriis a suo pondere alleuietur. bona vero cerebri dispositio sic et mala per suas cognoscitur actiones Nam si fuerit substancia cerebri mollis clara ac pernia de facili recipit formarū impressiones et sigillaciones. Vnde propter velocitatem sigillaciones formarum rerum est habens eam bone et velocis discipline quandoq; vero econuerso est non mollis vel est turbida efficitur habens eam durius et tardius recipit impssionēvel impressiones Si tñ cū recepte fuerint receptas diu seruat quod est signum siccitat. sicut fluxibilitas et labilitas signum est humiditatis vt dicit Haly et sic de aliis qualitatibus intelligendum est verbi gracia. Si vero quis fuerit sollicitus consuetudinaliter mobilis

bilis .instabilis audax iracundus . caliduꝫ cerebrum videtur talis habere. econuerso se habens frigiditatem pretendit . Si vero fuerit peior obliuiosus somnolentus humiduꝫ nimis designat Et etiam econuerso si fuerit multum vigil et memoria tenax designat siccum . Si vero excedens fuerit cum caliditate humiditas multe fiunt superfluitates et multe accidunt capiti infirmitates . nocent autem calida et humida et potissime meridionalis aer et confert septemtrionalis adest somnus nec potest longo tempore vigilare et qñ dormit accidit ei ſbeth .i. quies falsa. viñ habent turbidum et sensus non claros . Si vero excesserit cum caliditate siccitas pessima accidunt sinchomacha nisi ꝙ tot superfluitates non generantur sensus siquidem habent tales sanos claros et a superfluitatibus mundos . seꝺ plꝰ vigilant ꝙꝫ alij homines et sunt animosi varaloqui et instabiles et cito accidit talibus caluicium post adolescentiam quamuis in eis precesserint multi crines . similiter si excesserit frigiditas cum siccitate solent tales habere claros sensus et mundos meatus a superfluis in iuuentute et omnino sine infirmitate . seꝺ quando protenditur etas de leui causa debilitantur et velociter senectus festinat et apparet cito in capite quia eis aduenient cito cani . et si fortior siccitas ꝙꝫ frigiditas cum canicie efficiuntur calui. si vero fortior fuerit frigiditas caluicies non accedet .quando vero excedit frigiditas cum humiditate accidit profunditas somni et sensus eiusdem mali et superfluitates multe . et si intendatur frigus aut humiditas paciens incidit in apoplexiam vel in parabolis vel in mortem et non accidit habenti hanc dispositionem caluicium vt dicit Gal. in tegñ. et in commento dicit idem Haly . Et hec de proprietatibus capitis scilicet et cerebri dicta sufficiant Sequitur capitulum quartum

Capitulum quartum . de caluaria .

Caluaria est anterior pars carnei ab ossibus carnis sic dicta ꝓpter capillorum defectionem et neutraliter pronunciatur. Unde dicit ysio. libro vndecimo ca. secundo sic vertex dicitur superior pars capitis exterius vbi capilli capitis colliguntur et in qua cesaries vertatur vnde et nuncupatur. sic occipicium dicitur pars capitis posterior q. contra capucium caluaria capillis spoliatur cito propter eius siccitatem vertex tardius. seꝺ occiput tardissime siue nunqꝫ propter huius superfluitatem De capillis autem quere infra eodem.

Capitulum quintum de oculis

Culi vt dicit ysidorus in libro decimo ca. secundo . quasi occulti sunt dicti . quia enim eos ciliorum tegmina occultant.

ne aliq

ne enim alique incidentes iniurie offensione lesdantur. Sine eciam ideo quia occultum lumen et eciam secretum lumen positum intus habent. Vbij autem inter omnes sensus sunt anime magis viciniores. Nam enim in oculis omne iudicium mentis est. Vnde anime perturbacio vel hilari tas in oculis apparet similiter amor vel odium et cetere passiones dicunt et lumina quia lumen exterius accipiunt et acceptum communicant et refū dunt Sunt autem oculi instrumenta visus vt dicit constan. Et sunt duo vt si forte vnus compateretur eius defectus per alterum suppleretur. et quo niam oculus est loco speculatoris ideo locauit natura oculos in eminenti ori loco corporis Sunt autem oculi decem cause ipsius substanciam com ponentes scilicet septem tunice et tres humores Inter humores vero pri mus albigenus secundus cristallinus. tercius vitreus. Septem autem tu nice sunt septem pellicule siue tele que circumdant illos humores et ab in uicem distinguuntur in quibus vel in quorum medio formatur visus et sic sunt a natura inuicem ordinate q̄ quatuor a parte sunt anteriori. quarū prima dicitur tela aranea. secunda vuea. tercia cornea. quarta coniunctiua. Tres vero sunt a parte interiori scilicet rethina secundina et sclrotica id est dura vt post patebit. Inter hec autem omnia vnum solum est visus instrumentum scilicet humor cristallinus a cristallo sic dictus quia cristallo in colore sic assimilatur. Est igitur cristallinus humor fm constan. albus lucidus clarus in superficie planus in medio omnium aliorū collocatus et hoc ideo vt ei ab alijs omnibus equaliter seruiatur. Fuit eciam perui us clarus et dyaphanus vt cicus in oppositos colores transferretur et omnium colorum indifferenter similitudinem imutaretur. Fuit eciam rotū dus in forma et in substancia vt non facile leueretur nec in eius angulis superfluum aliquod colligeretur vnde casualiter pateretur Sed ne nimia rotunditate nimis esset immobilis habuit aliquam planiciez vt ad mode ranciam eius velocitas duceretur. nam omnis res que penitus rotunda elisa in sua latera instabilis est et non firma vt dicit constan. q̄ autem per il lum humorem habeat fieri visus patet per hoc q̄ si aliquid inter ipsum et spiritum visibilem includeretur vt humor vel aliud accidens videndi au ferretur cum spiritus visibilis ad ipsum penetrare propter obstaculum nō valeret Oritur autē humor iste a partib⁹ cēbri superioribus puris perijs et dyaphanis et hoc proprie est pupilla siue medius oculi punctus vbi est proprie vis videndi nisi nobis propijs videntibus relucent quedaz ymagines mundi in speculo apparentes. sed de hoc infra dicetur. Hic autem humor in medio aliorum duorum collocatur scilicet vitrei et albuginei. Vitreus autem humor a parte interiori collocatur. Albugineus vero a parte scilicet anteriori collocatur. Vitreus autem humor ad modum

vitri

vitri purus est et perspicuus et arabice dicitur gelados cuius unitatem est duplex .primum et principale est quoniam sanguinem nutriturum cristallinum humorem suscipit et dealbat et aptat vt sic facile conuertit in substanciam cristallini non enim fuit conueniens vt tamquam purissimus humor impurum susciperet nutrimentum quod quidem fieret si sanguis rubeus non digestus non dealbatus non subtiliatus cristallino humori occasione aliqua se misceret .aliud etiam est iuuamentum vt prohibeat humores cristallinum et a contactu et asperitate tunicarum que respectu ipsius dure sunt plerumq; atque grosse .similiter vero humor scilicet albugineus q; alio nomine dicitur euagaydos est a parte anteriori qui etiam dupliciter iuuat cristallinum . nam prohibet eius lesionem et in sua humiditate temperat vel cristalloidos cristallinam siccitatem cum albugineus sit humor in oculis magis humidus et cristalloidos sit magis siccus spissitudine sua etiam aliquantulum spiritum visibilem aggregat et confortat . Iste trespartes oculi licet vocentur humores non tamen sm veritatem sunt humores quia non sunt liquidi et fluxibiles vt humores seu maiorem longe habent in se humoris densitatem .sunt etiam corpora vegetata et habencia virtutes innatas quod alicui humorum non conuenit . dicuntur tamen humores propter maiorem molliciem et perspicuitatemquam habent cetera membra corporis et magis sunt obediencia ꝺ alia organa sensibilia actioni animalis spiritus et virtuti ꝺ tres humores ne pariter commisceantur tunicis interioribus et exterioribus ab inuicem separantur . ordinantur igitur iste septem tunice in hunc modum . nam iuxta cristallinum humorem a parte interiori immediate est tunica que dicitur rethina a venis et arteriis pie matris est orta et conterta in modum rethis portans secum cibum ad vitreum humorem et cum suis neruis sensum ad cristallinum transmittit . post rethinam vero immediate sequitur tunica secundina ab ipsa pia matre generata que rethinam nutriri defendit ne rumpatur casu aliquo aut ledatur . tertio sequitur tunica que dicitur sclirotica id est valde dura a dura matre cerebri procedens a duricia ossis omnia alia defendens .et est quasi ligamentum oculorum . a parte vero anteriori immediate iuxta cristallinum humorem est tela aranea sic propter sui vtilitatem dicta vt esset spiritui perusa et subtilioribus partibus rethine tunice generata .hec autem tunica posita est inter cristallinum et albugineum humorem prohibens eos commisceri . Hec tunica scilicet aranea coniuncta cum interiori rethina ipsum facit orbem Nam hec due tunice intra se . claudunt humorem cristallinum .post hanc sequitur tunica vuea sic dicta eo autem ꝙ vue nigre assimilatur in colore et hoc enim sano nature consilio . Nam enim omnia previcta in compositione oculi erant alba et clara et sps visibilis

disgregatiua.

congregatiua et ideo necessaria fuit tunica vuea vt sua nigredine lumen in oculo aggregaret Nam nigredo est congregatiua visus Hec etiam tunica ad modum spongie est quodammodo porosa et vinosa. neruorum fm constan. continens fila . vt cristallinum humorem a superflua humiditate depuraret et spiritum circumstantibus alijs ministraret Hec tunica vuea a parte anteriori cum tunica secundina in parte interiori coniungitur que coniuncta faciunt scõm orbẽ.clauentes albuginenum humorem quem illi collocauit natura vt spiritũ clarefaceret et cristallino humori.humiditatis naturam ministraret Post hãc immediate sequitur tunica que ab effectu dicitur cornea.quia cornu lucido est similima vnde et pernia est Et spiritus visibilis ratione sue transparencie et cum ratione aliquantule densitatis sue.est aggregacioni visus aliquantulum comparatiua Ratione cuius sue fortitudinis et coadherencie a nocumẽtis exteriozibus est interiori minus fortium defensiua Et hec tunica que dicitur cornea . est interiori scilicet sclirotice coniuncta et album facit orbem Nam hec due tunice scilicet exteriot cornea et interiot sclirotica vitrum humorez orbicularitez in se clauduunt .vltimo autem in superficie oculi exterius ponitur coniunctiua cute a fronte descendens non totum tegit oculum. Sed consistit in angulis oculorum .eos scilicet ligans et retinens vt in debita maneant fixione Sequitur capitulum sextum . et cetera .

Caplm sextum de dispolicione oculozum.

HEC oculum autem sic dispositum et perfecte organizatum . defertur spiritus visibilis per hunc modum . Dzoza enim id est ab interiori parte cerebri .exeunt duo nerui concaui qui dicuntur obtici.qui in substancia cristallini humoris se infigunt Hi duo nerui concaui transuersaliter per modum crucis infiguntur in oculis et termino siue puncto contactus coniunguntur et hoc ingeniose fecit natura vt altero clauso et impedito spiritus vitalis ad alterum se transferat et sibi perfectius suam compleat actionem . vnde tunc pupilla videntis acui confortatur propter virtutis visiue coadunacionem vt patet in sagittantis qui enim vno oculo clauso .directius iaculant et sagittant . Item ideo eciam pariter connectunt spiritus vitales vt scilicet ex mutua sustentacione efficiantur fortiores . Item ideo eciam coniunguntur in termino contactus . ne enim vnum duo videatur . quod etiam fieret . si vterque oculus proprium volum diuisum videret . Vnde oportet q̃ virtus visiua conuniatur ad vnum organum in quo fit vna virtus fontalis deriuata in pupillis sicut enim dicit auctor perspectiue vt patet.in illis cui figuras oculis supponunt.in quibus vna depicta pupilla . reliqua autem eleuatur

vnde

vnde et ſ̄ps visibilis diuidit̄ur. et vna res duplex videtur et hec est causa quia lumen ab vno oculo tendit sursum. et ab altero recedit retrorsum vnde radius ab vtroq; oculo exiens. tangens extrema rei medium inter cidente aere non penetrat vnde quasi duo videt corpora. cum tñ ñ sit nisi vnum. Non tamen omnis strabo videt sic q̄nis sint oculi inequales. qz radius pizamidalis recta linea egreditur ad superficiem rei vise sicut sup̄ dictum est de sensu visus li.iij. Oculus igitur bene dispositus considerand̄ quantum ad perfectam p̄cium suarum compositionem vt patet supra. Item q̄ntum ad situationem. locum enim sibi vendicat superiorez. ꝓpterque subtilitatis dignitatem et maximā quā habet cum anima vicinitatem vt dicit ysid. et Aris. Item quantum ad quantitatis debitam ꝓportionem non ei debet esse nimis prominens et erectus. qz signat perturbationem discretionis. nec nimis profundus. quia signat defectum materie et virtutis Mediocris igitur est laudabilis Dicit tamen Aris. in li. xix. profundus visus videt a remotis Nam motus anteq̄ exeat de organo visus non diuidit neq; consumitur. sed directe vadit radius visibilis ad res visas sicut sup̄ patet de visu Item considerand̄ quo ad motus diuersificationem Nam in motu debet esse mediocris quia si fuerit oculus nimis mobilis. signat excessum caloris et pronosticat mentis instabilitatem et affectionuz mutabilitatem Nimis vero tardus motus. contrariam signat dispositionem scilicet excessum frigiditatis et pertinaciam affectus et voluntatis Mediocritas igitur motus laudabilis est. quia signat facilem mentis apprehensionem et in apprehensis debitam fixionem Vnde dicit Aris. li. xij. Claustra oculi debzesse mediocriter festina quia si fuerit multe aperionis et paue clausure et verecundia denotatur et stulticia sicut dicit li.i. Si vero fuerit nimis tarda aperio. designat defectum virtutis et compactionem materie in nervis. que actioni spiritus non obedit vt patet in litargicis Itez considerand̄ oculi proprie quo ad sue actionis perfectionē scilicet si fortis est apprehensionis et de facili sine reuerberatione iudicat de obiectis bonam dispositionem significat vt patet in oculis aquilinis qui solem in sua rota apprehendunt Rectio autem oculi considerand̄ sm acutum et obtusum Nam cuius visus subtilis fuerit et multis remota et propinqua apprehendit. quia multus videt remota. quia vero subtilis est discernit ipsa visa Oculus enim parui visus sicut dicit Aris. li. xix. non enim bene videbit a remotis. spiritus vero grossus et multis remota videt quia multus Sz non perfecte quia grossus. paucus vero subtilis videt prope et perfecte ꝯ non videt a longe. propter spiritus visibilis paucitatem quia cum videt perfecte videt propter eius subtilitatem. Paucus vero et grossus non videt longe et hoc propter sui paucitatem. neque etiam videt perfecte

propter.

propter sui grossitudinem Secundum vero q̄ quis habet spiritum visibilē magis grossum et turbidum. tanto difficilior est et debiliorem habet actum videndi Item consideratur oculus ꝑm coloris variationem quia ꝑm Aris. li. xix. oculi in principio generationis habent viridem colorē deinde mutantur in nigredinem vel glaucitatem vel quemcūq; medium colorem eis condecentem Nam si fuerit humor multus et spiritus visibilis paucus in aliquo accidente perturbatus. color niger in eo fortificatur Si verosu erit humor paucus et spiritus visibilis debilis. erit color glaucus Nam si cut dicit Aris. glaucitas q̄dē oculo ꝓmot' debilitatis ē Si āt fuerit hūor mediocris et spiritus fuerit temperatus et causis conuenientibus ad albedinē et nigredinem color erit varius Oculi igitur si fuerint nigri de die erunt visus acuti ꝓpter luminis et humoris in organo visus aggregationem. de nocte vero erunt obtusi et lumen nocturnis naturaliter est grauioris motus vt dicit Aris Oculus vero glaucus econtrario de die debilis est. de nocte vero fortis quia cum materia glaucitatis et se sit lucida adiuncta luci diurne multū disgregat et ideo in actum videndi manente luce ipse visibilis debilitatur. de nocte vero spiritu visibili in oculo coadunato. claritate intra hūorē paucum contenta nondum recedente permanet in oculo potentia videndi et inter obscura aliqualiter intuendi vt patet in murelegis Item consideratur per parcium circumstantium dispositionem. sicut ex ciliis et superciliis. q̄ si fuerint sez cilia coopta intus carnosa et humore superfluo repleta visum impediunt. q̄ huiusmodi cilia aerem grossum ꝓpter paruitatem sui motus non intercidunt dicitur eē li. fi lacrimale quod sequitur ad angulū oculi fuit multe carnositatis sicut accidit omnibus milui signatur astucia et formacio mala Alias ꝓprietates oculi. quere supra in tractatu de sensu visus Et hec de oculi compositione et effectu dicta sufficiant.

Capm septimum de pupilla.

Pupilla ꝑm ysid. li. xii. c. ii. est medius punctus oculi vbi est vis videndi in qua. q̄ que ymagines videntur pupilla appellatur. parui enim pupilli appellantur Vocatur āt pupilla coꝛpura sit et ipolluta vt puella. dicunt autem phisici easdem pupillas quas videmus in oculis per fouū morituros non habere q̄bus nō visis certa desperatio est Ꝑz āt circa se quendam circulum q̄ corona dicitur. q̄ discreto nigredine albe ptes oculi a pupilla separantur Hec corona rotūditate sui ornat ambitum pupille et in ipsa consistit maxima oculi pulchritudo Pulcritudo ysid. Dicit āt Haly pupilla est in q̄ formant ymagines coꝛ que videntur in oculo Omnia āt que sūt in oculo ex tunicis et hūorib' aut sunt

aut sunt iuuancia pupillam aut ei seruiencia et ideo sedet in medio omniū vt regina ¶Parua siquidem est pupilla in quantitate maxima tamen est inter omnia membra in virtute et ideo maxima .sicut et minima comprehendit interius a spiritu et cerebro veniente .exterius vero a lumine immutat ¶Unde mediante luce.rei obiecte speciem in se recipit et receptaz anime in dicio transmittit ¶Nam a singulis partibus rei vise constituunt linee que faciunt piramidem .cuius conus est pupilla et basis in re visa sicut supra de visu est ostensum . Quere ibi. ¶Hec pupilla omnium colorum et figurarum rerum superficiem exprimencium est distinctiua et diiudicatiua ¶In mediis coloribus et figuris siue formis delectatur. ¶Corrumpitur autem in extremis aut saltem propter disconueniencia contristatur vt dicit philosoph⁹ ¶Item omnia que extra ipsam sibi sunt obiecta videt et diiudicat . seipsam autem nunq̄ videt per lineas super quas venit species rei vise ad visum ¶Sed quando se videt .hoc accidit per radiorum reflexionem . scilicet quando primo multiplicatur species rei a se vise ad speculum et a speculo fit reflexio ad visum sicut dicit auctor perspectiue ¶Et ideo forsan spiritus visibilis in aspectu speculi delectatur quia per radiorum reflexionem quasi in se reuersus fortificatur et quodammodo roboratur . ¶Item pupilla omnia sub angulo comprehendit .quia siue radij a pupilla exeant ad rem visam siue a re visa ad pupillam redeant . semper in pupille medio siue centro tā q̄z in cono angulariter vniuntur . ¶Nam angulus duarum linearum alteri⁹ est contactus .et ideo quia omnes linee per quas formatur visus vniunt̄ et quasi angulantur in pupille cono .et ideo bene et proprie dicitur a pō q̄ oculus omnia videt sub angulo ¶Item inter omnes partes corporis est maxime sensibilis et propter nobilitatem siue complexionis maxime est passibilis ¶Et ideo citissime leditur .sed difficilime reparatur ¶Et ideo dedit ei natura defendendi tunicas et coopertoria vt sic resistat facilius carnis interius vel exterius inferentibus lesionem ¶De his autez oculi et pupille passionibus .quere infra in tractatu speciali li. vi.

Capitulum octauum.de cilijs.

¶Cilia sunt oculorum tegmina a celando sic dicta . eo. quod oculos tegant et celent tuta custodia;vt dicit ysid.li.xi.ca.ij. ¶Sunt autem cilia in substancia neruosa et tenua propter facilitatē motus quia suo motu continuo aerem intercidunt et sic a lesione aeris exterius custodiunt oculos et defendunt ¶Hec cilia palpebre dicuntur quia palpitando semper mouentur .assidue enim adinuicem concurrunt et assiduo motu reficiant obtutum vt dicit Constan.et ysid. ¶Sunt minute palpebre villis pilorum vt apertus oculus si quid autem inciderit vel etiam oculerit

curzerit repellatur et inuolutis ipſis ſecurius et quietius dormiatur Item vt aerem mediocriter intercidendo viuificent et ſic viſum ſerenum cuſtodiant et conſeruent .hucuſq; yſid.ca.ij.ſupra dicto .ſm conſtan ät palpebre hãtpilos nõ õnino rectos ſed in extremitatibus mediocriter reflexos et ẽ ingeminata eſt natura vt abiuis ſe claudent et forcius ſi quod impedimẽtum occurzeret et efficacius obuiarent Item hec cilia in creſcendo determinatam habent quantitatem a natura .et ideo eorum pili non ſe extendunt nec creſcunt vt capilli ſed determinatã portionẽ hãt Et ideo ſm conſtan. palpebre non ſunt molles nec poroſe ſed potius durent pili creſcentes ſint duri et reflexi et non minus in creſcendo ſe extendunt ſicut herba creſcens in terza dura modica ſit et erecta et non illa que in terza molli ſibas palpebras et alia fecit natura vt eſſent corpori ornamenta et oculis iuuamenta Vnde dicit Ariſ.li.xij.q omne animal generans ſoluz habet pilos in palpebris et omne animal quadrupes claudit oculum per palpebram ſuperiorem Quis autem habet loco palpebre quoddam coopertoriuz ad cuſtodiam ſenſus viſus et claudit oculum per telam quandam appropriatã extremitatib' oculoz et quia natura oculi eſt aquea et humida et indiget tali cuſtodia Item omnis auis claudit oculum palpebra inferiori Itẽ omne animal carens palpebris eſt debilis viſus vt patet in piſcibus lepo ribus et huiſmodi vt dicit Ariſ.libro quarto et ceca .

Capm̃ nonum.de ſuperciliorum proprietatibus.

SUpercilia ſunt dicã eo q cilijs ſunt ſuppoſita q ideo piloz multitudine ſunt veſtita vt ſint oculis iuuamenta ad depellendũ humorem vel ſudorẽ de capite influentem Interciliũ dr̃ eſt illõme diũ ſpaciũ qđ eſt inter ſupercilia ſine pilis vt dicit yſi.li.ci.ſũt aũt ſupercilia ciliorz iuuamenta ſm oſt.ne qđ nocuũ extrinſec' aduenias .phibẽcia ſunt et honeſtancia qz nullus ſine eorz preſencia decorat ſibit ät ſuperciliã q ãndam vim latentem paſſionem anime indicatiuã ſm ariſ. qz cũ fuerint ſupercilia r cta ſicut linie pretendunt femine. m mo li.iẽ v. l anime lenita ẽ Item ſupercilia dimiſſa et nimis pſſa vel deprelſa ſignant inuidũ ſicut dicit. Ariſ.li.i. Item ſupercilia eleuata et in pilis ſpiſſa animoſitatẽ pretendũt de pauperata vero a pilis et oblonga timiditatem Item ſi fuerint ſpiſſa q lõgi pili viſum quodammodo obumbratiua exceſſum caloris ſignant Item ſi fuerint multe carnis et pauce pilofitatis ſenſum duruz ſignant et obtuſũ et frigiditatem in membris principalibus dominantem Item ſi fuerint pilis ſpoliata aut interiorem ſignant ſanguinis corruptionem vt patet in leproſis aut naturalis humoris cõſumptionẽ vt in ethicis et ſimilibus aut meatum et viarum humorem opilacionem vt patet in caſtratis Et dicaũ

creſcere.

crescere contra senectutem intantum q̄ visum impediunt nisi rescindantur vt dicit Aris. li. iij. Item dicit idem li. iij in frequentantibus coitum nimio cadunt pili supercaliorum vel albescunt .quod quidem accidit propter humiditatis consumptionem et propter defectum virtutis et propter frigiditatis cerebri augmentationem .nam nimia siccitas caluiciem generat.super humidans vero frigiditas canitiem introducit sicut supdictum est.

Capitulum decimum. de fronte:

Frons ab oculoꝝ foraminibus est nominata vt dicit ysi.hec ei quandam animi ymaginacionem.et initiuꝫ mentis sua species expanit dum leta vel tristis est Secundum autem veritatē esse talem frons est vt dicit ostan.os semiculare nec multum durū nec multum molle quod ideo fuit necessarium vt esset temperatuꝫ ne leueretur vicinitas oculorum .pelle autem extrinseca tota est ad sui defensionē ad aliorꝝ organorum sensibilium continuacionem et ad totius capitis decoracionem .totius eñ animalis virtuositas potissime in frōte lucet.frōs enim vt dicit pbo sedes est verecundie et honoris .et hoc quidem est propter vicinitatem ymaginatiue virtutis .cuius virtute tristicia vel decencia leta vel indecencia racionis iudicio subito deferuntur vbi vtiq̄ discernunt Ifrons itaq̄ omnium neruorum a cerebro descendencium ad sensum perficiendum quodammodo turris est et defensaculum infra cuius concauitatem descendunt nerui ad omnia instrumenta sensuum inferioꝝ quoꝝ ministerio de omnibus obiectis sensuum apud racionis domicilium fit iudicium Unde ꝑm Gre frons est dignissima pars capitis exterioꝝ vbi primitur caracteris signum scilicet signum iusticie et salutis vt signaculuꝫ crucis quod quondam tamen erat supplicium modo locum habet in frontibus impatoꝝ. Ifrons igitur bene disposita omnia predicta manifestat sed si fuerit a mediocritate degenerans alia ꝑm pōm ꝓnosticat et figurat Dicit eñ Aris.iij.quando frons si fuerit magna signat ponderositatē declinantem ad stulticiam .et quando fit inter mediocritatem parua signat bonitatem virtutis Sed quando nimis elenatur et quasi in superficie rotundatur excessum signat corruptele et tales sepe depositi sunt accolicas passiones sicut ad frenesim et furorem .frons autem respectu aliorum membrorum facili modice est carnositatis et pinguedinis .cuius causa est ꝑm Haly et Cristo.quia carnositatis et pinguedinis superfluitas impedit intellectum Et ideo nimia carnositas in fronte cum quadam relucencia et extensione cutis signum est corruptionis. vt patet hoc in leprosis. Item nimia frontis attenuacio et superficial' pellis corrugacio interiorē designat cēbri defectū et hūoris subtil' finalē ꝓsūcōz vt patz in antiq̄s senio vel

morbo

morbo longissimo tempore manitis.

Capitulum undecimum. de timpibus

Tympus vel tympa dicuntur illa capitis membra ad dextrā sinistrāq; capitis adiacencia que sic dicunt qz sui mobilitate ptinua a q̄si interuallis tpm imutant vt dicit ysi. li. xi. c. ij. Sūt āt tympa. Tm ost. ossa vtrimq; posita. in laterib⁹ oc'oz ostituta q̄ do ē aliquantulū sunt mollia et neruosa et hoc fuit necessariū ꝓpt̄ sensū et motū oculoz pficiendū Mā p timpa ad instrā sensuū mediantibus nicruis ips a nimalis defert et p eadē fz anathoiā ips vitalis p q̄sdā arterias. a corō ad cerebz demandat Unde ꝓpt̄ neruoz sensibiliū et ꝓpt̄ arteriaz venaz pulsatiliū in loco timpoz colligancia timpa sunt passibilia et faciliora ad lesionē vñ aial pcussū in loco timporū de facili motū. qz sicut dicit Aristh. ꝓt. percussio q̄ cadit sup ossa timpoz mortalē. qz si in eis otingit vuln⁹ a nimal pdit. Et hoc accidit qz hūor q̄ ē in timpib⁹ cito erit ꝓpt̄ tenuitatē ossiū et timpa cic⁹ canescūt ꝓpt̄ hūoris paucitatē et siccitatē in eis dñātē et ꝓpt̄ ouertibilitatē ad naturā frigiditatis Jtē timpa interi⁹ villosa sūt a liq̄ntulū vñ hūoré a cerebro venientē recipiūt et sonū oculi inducūt Et si il li villi fuerint opssi per eliq̄ōm contenti humoris oculos lacrimare faciūt

Capitulum duodecimum. de auribus.

Auris est instrū audit⁹ et est dicta auris a vorb⁹ hauriēdis aut qz greci ipsam vocem audītivem vocant. vñ dicuntur aures q̄ si audes. vocem repercussa per earum āfractus sonum facit. quo sensū excipiūt audiendi Summa auris pticula dicit pinula pinū ei antiqui acutū vocant hec ysi. ē āt auris ꝓpe quedā sba cartillagie a q̄ duab⁹ cāis fuit necessaria defendūt em̄ ne q̄d nociuū in auditū cadat sicut oculos defendunt cilia ꝑterea auditū adiuuant Mā vox pcussi aeris cū venerit ad cartillaginē ibi fortē coadunat vñ intrat foraminaq̄ sātan dit⁹ ꝓpa instrā Sūt āt hec foramina in petroso osse ostituta. in q̄b⁹ nerui dñantes a cēbro sunt instrū sensū et motū aurib⁹ deferētes et imitacōz vo cis in foramib⁹ receptā iudicio aie deferētes et sūt hec foramina sic tortu lar trāsuersa et hoc ne frigid⁹ aer nimis cito intret et interiores pāniculos siue neruos leuat et ne aliq̄o nociuū incidat q̄ auditū impediat instrū. vt dr in pā. li. iij. c. xv. patēt auris multiplex. qz aliq̄ ex apostēate in aure exīte vñ et sanies egredit ab aure Jtē ex vnib⁹ foramē ab exīseco intrātib⁹ vel ex puēō hūorib⁹ ibīsce⁹ nascēnib⁹ q̄z signū ē pruzigo intra auriculas et titillacō et sentit eoz motio Jtē ex superflua carne atq; bruca patēt auricla q̄ mali hūores in ea adunāt Jtē patēt ex mala dispōe nerui aure ingrediēti sicut

patet

ꝑz in sonitu tinnitu et h'mõi q̃ ꝓtingũt ex ventositate in panniculis cereb̃ se claudente in ꝑte nerui auricularis Itẽ patẽ ex grossb' hũorib' illic se mouentib' et tunc sentẽ grauitas capit' cũ sonitu et tinitu Itẽ deficit auditꝰ ex defectũ virtutis audibilis vel ex contractione nerui sensibilẽ sicut in sensib' ꝓtingẽ ꝙcurrit Itẽ aliq̃n fit surditas cũ puer procreat i vtero q̃n nata negligit instrũ auditꝰ ꝑforare et hoc ẽ ꝓpẽ sui defectũ vel ꝓpẽ materiã quã in uẽit sibi nata inobedientẽ Itẽ patẽ ex acuta egritudine cũ colligũt hũores a cẽb ꝑ ascendentes auditũ impediũt hos adiuuat si ꝑ digõz cocta purgẽt. vñ dr in ãpho surdꝰ si sokocolica supuenerit surditatẽ tollit hucusq̃ est. Itẽ dicit aris. li. xij. instrũ auditꝰ plenũ ẽ spũ nãali qz sicut ips nãalis facit in venis motũ pulsatilẽ sic in aure facit ꝺ̃tatẽ auditꝰ et ꝓpẽ hoc addiscũtes ꝑ sensũ auditꝰ Et dr ibi q̃ creatio auriũ fuit mãifesta tela et otinẽs fuit tenuis q̃ hoc ꝓpẽ sotilitatẽ auditꝰ ipi' Debilitat ãt auditꝰ trib' hũide oplexiõis et ꝓcipue in frequẽti coeũtib' et ꝺ ꝓpẽ pẽbacõz spũũ q̃ ꝓficiũt auditũ Mã vt dicit idẽ Aris. frequẽs nimis coitꝰ corrigit et cordi nocz idẽ dicẽ haly Itẽ ꝑm aris. li. xij. in rõli aãli aures ponũt nãalis in medio capitis rotũ di qz auris nõ in vna ꝑte rẽ ꝙ pociꝰ vntz vocũ et sonoꝝ ꝺr ãs ꝓꝺr̃ẽdit. in aialib' vero q̃rupedib' q̃ caput hãt inclinatũ ad trã et ñ sũt eleuaticoꝝ pis sũt aures in supioꝝ ꝑte capitis vt ptz in bob' asinis et eq̃s et mor' auricularꝝ h'mõi aãlũ sunt multi ꝓpẽ eleuacões sui loci et qz multũ mouẽt in ꝑtes diuersas. recipiũt sonũ repulsione multa Itẽ idẽ Aris. abidẽ nullũ animal ouãs hz auriculas exꝑssas nihilomin' tñ hãt talia animalia q̃sdã vias occultas et eẽ volatilia carent aurib' exteriorib' h'nt tñ foramẽ medii q̃ viã aptã ꝑ quã auditꝰ ꝑficissime celebrat Itẽ hõ inẽ õnia animalia hz aures mi' mobiles et eẽ hz diuisionẽ sit' breuiores ꝙ auguriẽdõũ marie sũt efficaces vt dr lx̃ et ꝺ ẽ ꝓpẽ bõitatẽ opleriõis vñ q̃n nimis ẽ excessꝰ in auri b' hõis in magnitudine alijs signis occurrẽtib' signum est stoliditatis et tarditatis intellectus vt dicit Aris.

Capitulum decimumtercium. de naso

Nasꝰ instrũ olfẽs hz ysa narib' ãt dr nar' Nares ãt iõ sic vocã ꝙ qz ꝑ eas odorifera et spũalia q̃si odorẽmur et inẽ fenũ odorifer̃ discernam' vñ qz odorifera nobis ꝑ eas manãt nares di cũt hẽ ꝑ ostiariũ inferi et rudes ac inexpti ignari q. sine naẽdi Nasꝰ ãt duo hz foramina ꝑm est q̃ ꝑ q̃nda sẽam cartillaginosã adinuicẽ sũt distincta Et hoꝝ foraminũ vnũ ad ocauitatẽ palati tẽdit. alterꝝ supꝰ ad pelliculas cerebri vadit vt aerẽ attrahat cerebro et deferat ipis nari b' spm animalẽ et ad sensũ odorat' ꝑficiendũ adducat. ꝑmũ foramẽ fuit ne cessariũ ad eijciendas superfluitates a cerebro venientes aliqꝺ ad spm attrahendum

trahendū et odorandū ꝓficiendū Dūt ꝫ ꝓpria instrū odorat⁹ due carūcule
q̄ dependent a narib⁹ ꝓmodum mamillaꝝ que primo aerem attractū in se
recipiunt deinde ad interiorē ꝑtem cerebri transmittunt Istis ūt carūcul.
subseruiunt nares exteriores aerem sęz attrahendo. et intra se includendo
et subtiliando vt cīto facilius et ꝑfect⁹ immutet in organis odorat⁹. ner
uus enim a cerebro veniens illa duo verba naī subintrat q̄ eis animalem
sp̄m administrat vt dicit ost. fumus igit̄ mediāte aere p̄ naīū attract⁹ sp̄u
animali se associat. qui immutatus illam immutationem in cerebro anime
iudicio repūtat Naīus igit̄ ꝑm ost. fuit necessari⁹ ad aerez tēp̄ate attrahē
dum ad cerebꝝ p̄ sua emunctoria expurgandum. ad calorē innatū in vēc
culis cerebri temperandū necnon et discernendum fumū a q̄cumq; ibi re
solutū redolentē suauiter ac fetentē Et ideo ꝑm Aris. li. xij. s. naīus olfēs ē or
ganus sicut sensus auditus et ita non esset nisi faceret opus ꝓportionatum
et sensus olfactus non esset nisi ꝓpter attractionem aeris in animali habē
te naīum Et hoc membrum sęz naīus in medio est sęz anterior ꝑte capitis
Et ꝓpē hoc posuit natura naīuz in medio tū instrōꝝ sensibiliū q̄ tutiūs
posita ꝓpter motū inhibitus alīs sensibus necessariū Recolligę igit̄ breui
ē ex predictis q̄ naīus est membꝝ siue organū officiale aeris attractiuū
emissiuū inter odores discretiuū grossaꝝ superfluitatū cerebri purgatiuum
sp̄ui animali ministratiuū p̄ attractionē aeris pulmōis dilatatiuū et ostricti
uum Et ideo ꝑm ost. nares posite sunt ex transuerso et non ex opposito pul
moni vt si frigidus aer q̄q; subeat pulmonem subito non lędat si quid cū
aere sicut pulvis vel quod cumq; aliud intrauit pulmoni obesse non possit
Est eciā naīus vt dicit Gal. sup cantica facieimaginū ornamētū ita q̄ in ea
rencia tota facies reliqua dehonestatur Debet autem dispositio naī esse
mediocris ita q̄ in longitudine. latitudine. altitudine modum debitum nō
excedat Nam si nares fuerint nimis tenues vel late multi aeris attractaci
one ferocitatem animi pretendunt et mentem indignantem Et dispositiō
bus enim membrorum corporis sumuntur pronostica iudicia de affection
bus mentis sicut ꝺr in principio phisonomie Nam accidencia mentis sepe i
mutantur ꝑm accidencia corporis sicut vinum album ex vitro rubeo q̄ in
funditur. colorem contrahit et rubedinem Et ideo mediocritas dispositiō.
mediocritatem designat bonitatis sicut dicit in li. suo in principio Impedi
tur autem naīus in suo effectu sicut dicit Ga. super ꝓnostica ibi. Nares a
cuti oculi coucau ę propter vehemenciam caloris humiditatem consumē
tis vnde et acuūtur nares et profundantur oculi in acutis et est signū mor
tis. et accidit idem naribus sicut dicit Ga. quando calor naturalis est de
bilis qui non potest se expandere ad extrema et ideo consequitur q̄ spiri
tus et sanguis non concurrunt ad extrema Et ideo propter frigiditatem

mortificantem

mortificantem constringuntur membra et cor alteratur et accidit acumen narium quod est signum pessimum et mortiferum in patientibus acutam. Impedimentum nasus vt dicit phis.li.ix.c.xv. aliquando ex mala cerebri dispositione. aliquando ex nervi obstabilis opilacione. aliquando ex humorum fetidorum et corruptorum humorum in carunculis nariuz replecione. quã vocz ex carnis superflue corrupte in foraminibus nasi generacione vt patz in polipositis et lepzosis et hec lesio non solum ledit olfactum. verum eciam facit minoracionem vocis. Aliquando patitur ex nimio fluxu humoris in ventriculis cerebri defluentis et hoc vel ex caloris dissolucione. vel ex frigiditatis nimia constrictõe sicut patz sepius in catarzo. Aliqñ ex nimia replecione et acumine venarum sanguinis in fluxus maxime per nares in multis egritudinibus causa est dissolucionis morbi et certũ iudiciũ qualescentie salutis vt patet in acutis febribus que per fluxum sanguinis sepius terminãt Et in amphoris. dicitur Mulieri deficientibus menstruis sanguinem ex naribus fluere est bonum.

Capitulum decimumquartum. de genis.

Gene sunt inferiores oculorum ptes vnde barbe inchoantur vt dicit phis.li.xi.c.ij. Genos enim grece barba dicitur. Hodem enim ptes dicuntur maxille que per diminucionem a malis sunt dicte. male autem sic eminentes dicuntur oculi ptes ad eorum protractacionem supposite. vocate autem sunt male siue qz in rotunditatem prominẽt intra oculos quã greci mala appellant siue qz sunt supra maxillas. vnde et a malis diminutiue dicunt maxille. sicut a palo palillus vt dicit phis. Sunt ãt maxille siue gene frm phis. ex nervis et ossib' interpositem naz ossa carneo cerebro sunt nuda Que ideo de varijs et multis frustulis composita sunt. ne alia lederent si vnuz aliquid pateret Exterius ãt sunt calide et carnose vt frigiditatem ossium et cartillaginũ aurium et nariuz temperarent et vt organis sensibus sibi vndiqz adiacentibus suo calore fomentũ administrarent Et ideo maxille oculis supponuntur ad eorum protectionẽ In medio sensuũ sunt posite. propter nutrimenti administracõz calide sunt et nervose propter frigiditatis instrumentorum sensuũ mitigacõz. Et unde sunt rubicunde. ppter ornatum faciei et vultus compositionem Maxima enim pulchritudo hominis resultat in genis et maxillis maxime sicut dicit phis. maxille potissime hominis ostendunt complexiones. que si fuerint multum rubicunde mixte cuz temperata albedine et in substancia non nimis crasse seu mediocriter carnose. calidam et humidam pretendunt complexionem et ipsius temperamentum Si vero fuerint in colore albide sine alicuius rubedinis admixtione et in substancia pingues et molles et fluxide frigiditatis et

tus et

tis et humiditatis ostendunt excessum Si vero fusce in colore aut cekne in ßa autem tenues et macilente dominium designãt siccitatis nimie et caloris vt patet in colericis Si vero fuerint quasi lurde in colore et in substancia a carnibus depauperate excessum signant frigiditatis et siccitatis sic̃ i melancolicis videri potest.nec solum declaret complexionum diuersitatez verumetiam animi et affectionum notificant qualitatem Nam ꝑm animi affectõs.et subito tiore vel gaudio pallescũt vel rubescũt subito vt dic̃ ast.

Capitulum decimumquintum. de barba.

Barba vt dicit ost faciei viri est ornamentum vnde apparẽs. et cooperiens maxillas in vna parte est ad ornamẽtum in alia ad maxillarum adiutorium et tutamentum siue famulatum. Nam sua villositate neruos maxillares tuetur a nimia aeris frigiditate et ideo maxillarum est necessarium tegimentum Barba vigoris et caloris naturalis.ẽ indicium Et hec est causa quare vir et non mulier barbescit qz masculi feminis naturaliter sunt calidiores.et idcoin maribus fumusq̃ pilorum est materia magis augmentatur.quem qz natura non sufficebat consumere expulit per duo loca scz per caput et per barbam vnde accidit aliquando in mulieribus calide et humide complexionis ꝙ videntur barbescere Et econtrario fit in masculis frigidis et siccis ꝙ barbescunt parũ vnde et in eunuchis non crescit barba qz poterũt illa membra calidiora q̃ calidi humoris.et fumi qui pilorum est materia sunt generatiua Et quo patet ꝙ barbe spissitudo.caloris et humoris substancialis ac vigoris ẽ indicium et differencie sexuum experimentum In pueris nõ crescit barba ꝙ tuis paruuli calidi sunt et humidi.qz fumosa superfluitasque pilorꝫ et capillorꝫ est materia.transit in augmentum et nutrimentum puerorꝫ. Ibucusqꝫ ost.ꝑm vero Aristotilem pili barbe sicut et capilli in sua dispositione repũtãt qualitates vaporis.vel pinguis humoris et quo generant quoniamꝫ fuerit humor calidus fumosus et siccus.erunt pili barbe sicut capilli crispi re fieri et inuoluti Et hoc accidit qz per duas vias vadunt cõtrarias.qz pars terrestris mouetur ad partes inferiores.et calor mouetur ad ptes superiores et sic inuoluuntur pili et erunt pili crispi propter debilitatem suam Et hoc accidit propter paucitatem humiditatis et multitudinem ꝑtis terrestris. vñ et intenso calore corrugantur et inuoluuntur Si vero fuerit vapor multo humidus.erunt pili lenes et longi Nam humor decurrit lubrificando dũ nec perueniat ad pilos et propter hoc pili et barbe eorũ qui morantur in francia sunt lenes Nam eorum complexio est humida et aer continẽs eos est humidus Econtrario accidit in hominibus cerebrum siccum habẽtib⁹ et habitantibus in regionibus calidis propter siccitatem aeris dñentis

Item

Item idem alteratur color pilorꝫ barbe ꝑm etatis varietatezet ideo canescit barba in senectute propter debilitatem caloris et abundantiam frigiditatis. Defluunt autem quandoqꝫ pili barbe propter caloris et humoris interceptionem vt in castratis. quandoqꝫ ex corruptione humoris vt patet in leprosis. Nam sicut idem dicit Arist. Casus pilorum similis est fluxui foliorꝫ arborꝫ et causa istius est diminucio humoris calidi et pinguis. Et ideo non fluunt folia arborum in quibus est hūor pinguis hucusqꝫ Arist. li. xiz

Capitulum decimumsextum. de mandibulis.

Mandibule a manducando sunt dicte vt dicit ysi. li. xi. Mandibularum autem quedam est superior in qua dentes superiores inseruntur. quedam inferior in q̄ dentes inferiores radicantur Et est propter hoc mandibule superioris ꝙ in omni animali fixa est et immobilis excepto crocodrillo. i. cocodrillo qui mouet mandibulam superiorem contra naturam omnium animalium et ficam et immobilez tenet inferiorem vt dicit Arist. li. iij. Sunt autem mandibule ex diuersis et duris ossibus composite. neruis et lacertis variis connecte Et hoc fuit necessarium propter motus continuitatem. et apercionis clausure necessitatem vt dicit ysi. Sunt enim quasi due rote continue ad conterendum et molendū cibū se mouentes vnde toti corpori nutrimentum mandibule subministrāt Mandibule autem quibusdam pinculis carnosis et neruosis que gingiue dicunt circūdant vndiqꝫ et velant et hoc ꝓpter fortiorem dencium in maxillarꝫ fundamentis radicacionem et propter nutrimenti neruis dēcū administracōm et frigiditatis denciū moderacōm Et dicuntur gingiue vt dicit ysi. a dentib⁹ gignendis. qz in eis dentes gignūt et nutriūt Facte enim sūt ad decorē denciū pīt et necessitatē. ne nudi horrori pociꝰ existerēt q̄ decori pelli cuti labiorꝫ circūdāt. qō fec̄ natꝰ vt tā dentes q̄ maxillas n̄ solū ic̄nsec⁹ muniret. vez a lesiōe exēnseca defēderet. gingiue gignas corrūpi i aliāb⁹ aliq̄n negligēcia et q̄q̄ ex putredis hūorib⁹ infici corrūpi et tūc diuersas infert molestias et passiones. vt fortem dencium casum vel relaxacionem

Capitulum decimumseptimum. de labijs.

Labia ꝑm ysi. a labendo sunt dicta qō autem superius est labiū dicitur quod vero inferius est labrum nuncupatur Sunt autez labia necessaria ꝑm ost quia dentes muniunt atqꝫ tegunt Sunt eciam neruosa et ex diuersis lacertis composita vt sic ad sensuz et motum essent abiliora. Nam ad vocis formacionem necessario se aperiunt vel claudunt quia illis abscisis vel per aliam opilacionem vel otractionē aliā impeditis. verba ꝓfecte non possunt formari. Itez labia mollia sūt

et carnosa.

et carnosa et propter hoc duricie dencium temperamentum fuit necessari um Dentes igitur et eorum nerui cum ex natura sint frigidi nimis lederet aeri frigido expositi si non labiorum regimine tuerentur Item labiorum et trema sunt rubicunda. quod accidit sm ost. propter cutis labiorum subtilitatem que de facili a calore sanguineo recipit quodammodo roseam qualitatem vnde rubedo labiorum signum est puritatis oplexionalis a impuritatibus turbati sanguinis et interiorius virtutis sicut econtrario labiorum liuiditas signum est defectionis virtutis et caloris naturalis Item labia tenuia sunt in substancia et subtilia vt sunt fluxibiliora ad motum et abiliora ad aerem immittendum et intercidendum ne subito attractibus interioribus sua frigiditate inferat lesionem. et ideo labia aeri frigido se opponunt et ipsum recipiendo depuratum reddunt vt sibi amicus et vtilius ad interiora attrahatur hec omnia sm ost Consimiles proprietates narrat Dris. li xij. circa finem vbi dicit Labia hominis mollia sunt et carnosa et separari possunt propter salutem et custodiam dencium et vt conueniant ad exitum sermonis. vñz labia duplicem habent vsum sicut et lingua cuius creacio est ad gustandū humidum et ad sermonem proferendum sicut idem expresse dicit Dris. et iō oportet q labia sint humida qz si creacio lingue non esset talis dispositionis et labia non posset lingua pertingere ad dicendos multos modos literarum quoniam quedam ex eis dicuntur per percussionem lingue. et quedam per coniunctionem labiorum. et ideo necessaria fuit labiorum creacio vt optima esset nature operacio. et propter hoc fuit caro hominis valde mollis quoniam homo est boni sensus tactus scz et gustus magi. q̄ alia animalia hec oīa Dris li xij. recollige igit qz labia sūt regimina dēciū custoditiua mollicie sua duricici denciū tēpatiua vocis articulate et brālis formatiua aeris frigibilis vel calidi interceptiua sua rubicunditate vel liuiditate defectus vel vigoris designatiua virtutis interpretiue propria organa passionū animе scz odij et amicicie doloris vel tristicie expulsiua. vnde dicitur q tremor labiorum in freneti et acutis morbis mortem pretendit. vt dicitur in pronosticis Et hec de labijs sufficiant.

Capitulum decimumoctauum. De mento.

Entum est dictum quasi mandibularum fundamentum eo q̄ in de oriantur vt dicit Aristo. menti autem vt dicit constan. duo iuncta ossa et ipsa iuncta sunt in medio vbi dentes subtiliores firmantur quadruplici atq; pares Horum ossium extremitas duas habet furculas vna est acuta cuius acumen quoddam ligamen inserit quod ligamen eciam a latere tympanum protenditur per quod etiam et bucca claditur et etiam aperitur. Altera vero furcula grossa est et rotunda

cuius

cuius rotunditate mentum fit molle vt dicit ost qz hoc membꝝ fuit necessa
rium ꝓpter originem mandibularum et dencium inferiorum radicationez
et propter voluntariam aperis clausuram et apcionem. fuit etiam ouerius
propter faciei complexionem et perfectam ipsius vultus consummationē
quod si fuerit ꝓportionatū fronti totam honestat faciem et decorat hec ō
nia dicit ost In mento autem animalis maxima est fortitudo ꝓpē ossis du
riciem et neruoꝝ opaginacōm et ꝓpter fortem dencium radicationem et
ideo bruta animalia se tangi per mentū de facili non pmittunt nam mēto
extracto tota eoꝝ ferositas ꝯfr armis ꝑ[illegible] eneruat et ꝑ3 Re.xvij. vbi dr
Confregit dauid mentum vrſi et eruit ouem de ore eius ꝛc. Hominis vero
mentum ptractari amotis et fidei iudicium est .ꝛ. Re.xvi. Tenuit ioab mē
tum amasie quasi deosculans eum et cetera.

Capitulum decimumnonum. De ore.

Q Est dictum et eo ꝙ per ipsum ꝯfr per ostium cibos immittim⁹
et spm foris eicimus vel eo ꝯfr de ostio sermones egredimur vt
dicit ysi. os etiam vt dicit idem anime nuncius est ꝛ illud qđ o
re exprimimus quod prius in mente concipimus Est autem os
vt dicit Gre. multis circumspectū custodijs ꝛ3 oneꝝ et labos vt tot inē
medijs mens prius discernat ꝙ proferat iuxe dicat vt prius verbum trāsi
at ꝙ limam ꝙ per linguā Fuit ꝛ oris instrūm necessariū ꝑm ost. propter nu
trimenti suscepcōm. nullum enī membꝝ in animali nutrit nisi ꝑ nutrimentū in
ore recipiat. os enī ꝑmo cibū recipit et masticando et immutando aptū di
gestioni stomacho transmittit et ꝓpē hoc natura fecit os humidū mānsec⁹
vt cibi siccitas eius hūiditate facilius imutet Fecit eē os neruosū vt sapo
rositas cibi facili⁹ sentiret dura ne cibi asperitate lederet nec nimis factū du
rū ē ꝛ3 mediocrit ne nimia duricia sensualitas gust⁹ impediret Concauū ātē
totū fuit intrinsec⁹ vt ab⁹ assūpt⁹ hinc inde facili⁹ moueret et ꝑ dētes sine im
pedimento spūs transduceret Itē necessariū est os ꝓpē aeris et spūs attrac
tōm aer enī attract⁹ ꝑ os in ipsi⁹ concauitate imutat deputat et subtiliat sic
ad cordis refrigeracōz ꝑ cānale pulmōis trāsmittat sine c⁹ refrigerio cor
ꝑ nimij caloris incendio vrēt et destrueret Itē necessariū ē ꝓpē vocis in
formacōm. ad hoc enī ē palatū oris concauū vt plectrū lingue moueret faci
li⁹ et ad voce formandā expedite eleuaret et depmet Itē vtile ē ad grossa
rū superfluitatū a cerebro et pulmōe venientū crebrā electōz qđ⁹ ꝑ ostiū oris
electio vitalis spūs in corde et animalis in cerebro suas complet actiones
expeditius. Item vtile est propter membrorum nutribilium a superfluis
exoneracionem. quando ergo stomachus crudis humoribus oneratur
natura per vim expulsiuam operante per oris autez officium expurgatur

sicut

sicut dicit ꝑst.et gal.super illud ampho.in vomitibus et purgacionibus q̄ sponte fiunt si qualia oportuit fiant.conferunt et bene ferunt si vero nō cō trariū.nutrīt ūt os vt dicit ꝑst.in viatico quando ex alijs membris sibi vici nis infirmantib⁹ Patīt ūt pustulas vlcera et h⁹moi ex corruptis humori b⁹ aliunde ad buccam defluentibus . si rubeat ita ꝙ nigredini attineat et caleat doleat aut ardeat materia sanguinea est et colerica.si vero multuꝫ nigrescat tanto molestius est et timidi⁹ne ad fortūā id est ad cancruꝫ deue niatur Decidunt autem vlcera in ore lactenciū paruulorum prouenientia ex acumine lactis et ei⁹ corrupcōe hucusq; ꝑst.in viatico pericula secunda

Capitulum vicesimuꝫ.de dentibus.

DEntes ꝑm grecos dicuntur edentes quasi omnia opposita diui dentes et incidentes vt dicit ysi. Et sunt dentes ꝑm constan. q̄ dam plantaria in ossibus maxillarum et menti quibusdaꝫ radi cibus inserti et sunt in maribus ꝑm ꝑst.xxxij.xv. enim in maxilla ribus sunt positi quoꝝ q̄tuor in anteriori parte pares vocātur et quadru pli .et hi lati sunt et acuti incissores vel precissores a medicis nuncupant. ad incisiones cuiuslibet cibi sunt apti et quicquid in eis accipitur in ore cō teritur et mordetur Sunt iterum duo qui canini sunt dicti collaterales q̄ druples et in summitate acuti duris cibis tamen molendis apti Et dicun tur ꝑm ysi.canini qr ad similitudinem caninorum consistunt et canes p ip sos ossa rodunt precissoribus enim dentibus sūt fortiores acutiores et ro tundiores.et ideo a quibusdam collum pulle vocantur et ꝙ priores pre sidere non possunt istis tanq; fortioribus ad constringendum tradunt. Sunt et x.alij ex vtraq; parte superioris mandibule quini collaterales q̄ drupli hi sunt lati atq; gressi hi molares sunt vocati et ad molendū et be ne sunt apti.nam que concisa et confracta sunt a prioribus more mole sō cunt vt dicit ysi. Sunt quidem in superiori mandibula xvi. dentes scilicet quatuor quadrupli atq; pares.et duo canini et nouem molares et totidē eciam dentes numero collocantur in inferiori mandibula seu in mento.dē tes igitur quantum ad summ numerum et eciaꝫ ad officium quadripharie diuidūtur.quidam enim sunt incisiui et hi sunt quatuor.duo superiores q̄ duo inferiores qui primo aspectu se offerunt . quidam vero sunt pares et hi sūt q̄tuor.duo superiores et duo inferiores qui alterutrum iuxta inci siuos positi mutuo se contingunt Quidā vero dicūt collaterales seu cani ni et hi q̄tuor scꝫ duo supiores et duo inferiores se mutuo collidētes.quā vero sunt molares q hi xx.scꝫ.x.supi⁹ et totidē inferi⁹ mutuo se tangentes et que ab alijs incoacta sunt quasi mole continue concidentes ſ hij omnes sunt mandibulis radicati et quodammodo furcati . sed diuersimode.

quia

qz anteriores scz q̄orupli et pares vnam habent furculam seu radicem ca
nini vero molares tres vel quatuor habere dicuntur vt dicit ost. Dencū
quoq; numerum discernit qualitas sexuum nam in viris plures in femi
nis pauciores inueniuntur vt dicit ost. et ysi. Distinguunt et etiam dentes fin
processum etatis. qm̄ sicut dicit Aris li. ij. qp dentes senum generaliter sunt
nigri non acuti vt patet in canibus quorum etas per dentes noscitur. qa
dentes iuuenum sunt albi et acuti. senum vero econtrario Excipit tn̄ Aris.
ibidem ab hac generalitate dentes equoz quos dicit habere propriz qp
procedente etate magis albescunt. dicitur etiam ibidem oportet vtiq; scīe
qp animalia que sunt multorum dencū et coniunctorum sunt vite lōgioris
q̄ vero paucoz sunt dencū et separatoz sūt vite breuioris Itē dr ibidē oē
cui animal q̄orupes generans animal sibi simile hz dentes Item hō ejicit
dentes in iuuentute anteriores non molares et hoc contingit forsan ꝓp̄ē
furculaz et radicum debilitatem molares āt non ejicit ꝓp̄ē cām otrariaz
et est generale in alijs animalib⁹ q̄ non ejiciunt aliquē dentem pus q̄s alter
sibi similis in loco oriatur ꝓmit⁹ Itē Aris li. xij. oē animal carens dentib⁹ in
superiori mandibula est siccū et ēstris nature. oē animal hn̄s dentes inv
traq; mandibula est pinguedini simile Item idem li. xiij. Natura non facit
aliquid nisi qd melius et perfectius est et ideo necesse est vt materia ptis ē
restris declinet a quibusdam animalibus ad ptem superiorem scz in dētes
et culminos prominentes et in quibusdam in cornua Et propter hoc n̄ ꝓt
habere dentes in vtraq; mandibula animal hn̄s cornua Itē ibidē li. xvi.
Solūmō inter alia ossa crescunt dentes dum remanet animal et hoc ē me
diantibus dentibus supercrescentib⁹ et declinantib⁹ a locis suis contingētib⁹
se inuicem Et cā incrementi illoz est propter operacionem eoz Si enim n̄
crescerent consumerent cito et propter hoc teruntur cito dentes animaliū
omedenciū multū et carenciū dentibus magnis Et propter hoc ingenia
ta est natura et aggregauit dentes adinuicem propter senectutē et finez. a
liter si vita duraret per millenarium semper dētes plures essent q̄s in prima
creatione vnde dicit idem li. ij. dentes qui oriuntur intra gingiuam non o
riuntur in viris et mulieribus nisi post viginti annos et forte in quibusdā
mulieribus post lx. et origo eorum erit cum maximo dolore Item idem li.
xix. Dentes acuti oriuntur ante latos quoniam dentibus acutis indiget
ad abscisionem cibi prius. qz prius est abscidere q̄s molere. ideo etiam ci
tius crescunt quia minores sunt quia origo minoris rei est et calore ante ori
ginem rei maioris. Item calor etiam lactis facit oriri dentes citoꝝ ꝓp
ter hoc est qp pueri lactentes lac calidius nascuntur in eis dentes citius.
Item idem etiam ibidem Anteriores dentes nascuntur in osse tenui et et
iam debili propter hoc autem sunt velocis casus hucusque Aristoteles.

FINIS

Do hec constan. in viatico pticula secunda Dencium magnuz est iuuamē
tum .et cum iuuamēto magnum corporis ornamentum ipsoz in q̄z nō pa
ciencium .quoniam in pacientibus actio .corrumpitur Quorum passio di
uersa est Cuius diuersitatis pars est visui manifesta sicut putredines feto
res .rupturee perforaciones .motiones casus .umositates et similia pars
vero non apparens est et occulta .sicut quando dentes nimium dolent et
tamen exterius sani apparent Causa autem talis doloris sunt humores
a capite descendentes .vel a stomacho mediante fumositate ascendentes
vel humores acuti in gingiuis et tunc dolores nimi cum saltu et pulsu sen
tiuntur propter maliciam humoz et acumen . Si vero doloz est a capite
grauitas sentitur in capite et dolor in facie rubor ex sanguine vel colera
ad radices dencium descendente Si vero fuerit a stomacho .doloz sentit
in stomacho et assidua eructuacio egreditur et erumpit Dentes eciam a
liquando perforantur .aliquando rumpuntur .aliquando ex vermibus in
citrinum .viridem seu nigrum colorem mutantur .que omnia ex corruptis
et pessimis humoribus .ex malis cibis per neruos ad ligamētum dencium
descendentibus accidere dinoscuntur Dentes eciam aliquando mouent
et causa motus humores sunt in dencium radicibus .q̄ si sint acuti neces
est in dentibus foramina efficiat ac ferores et putredines generari . Qui si
vermes fuerint in causa doloz maximus gignitur ad q̄ nerium sensibilez
corrodendo penetrat Obstupescunt eciam dentes et exacerbantur ex hu
more acido intus .vel extra nerios inficiente .et dormitare videtur ex cā
nimis frigida sicut ex niue vel glacie nerios dencium constringente . Itē
dentes quandoq̄ cadunt ex nimia humiditate ligamenta dencium relax
ante .quandoq̄ ex nimia siccitate .vt patet in senibus .quorum dentes p̄
ter subtractionem humiditatis nubulis dilabūtur Has et multas alias
dencium recitat constan. passiones .seo hec sufficiant Recolligе igitur ex p̄
dictis q̄ dentes in mandibulis tanq̄ in fundamētis proprijs radicantur
ex frigiditate dominante albiores ceteris ossibus efficiuntur propter sui
duriciam de facili non leduntur Substancia enim dencium est ex se impas
sibilis cum non sit sensibilis vt dicit constan. vnde dens ruptus nullus do
lorē patitur Dicitur tñ .pati et dolere p̄pter nerui sensibilē .qui in eius ra
dicibus sepe leditur et grauat Dentes enim intrinsecus nervis colligant
tminos carnis dētes excedūt et tñ in carne radicāt visi extra se nec in se cē
pacūt Clausi sūt labijs ne videāt Indecēs ē cm cū apparēt nisi forsā p̄
risū Itē superiores ad inferiores reuertuntur .et sibimicē mutuo coaptāt
et si inferiores aliquando moueāt Superiores tñ fixi immobiles reperiū
tur Ordinate autem adinuicem componuntur .ad informacionem articu
late vocis maxime cooperantur .toti corpori obsequuntur.

capitulum

Capitulum vicesimum primum. De lingua.

Lingua a lingẽdo cibum est dicta. vel quia per eam articularis sonus verba ligat. sicut enim plectrum cordis sic allidit lingua dentibus vt dicit ysi. Est autem lingua instrumentum gustus et locutionis vt dicit const. et componitur de substancia fere molli carne porosa et spongiosa et nervosa. Est autem nervosa propter sensus et motum porosa vt facilius sapor penetret ad nervum facientem gustum ad quem veniunt multe vene sanguine plene. vnde rubicunda est in colore. Hec eadem operatur panniculus quibus spacium bucce et palatum induitur et vestitur a superiori parte patet tota. ab inferiori autem pte patz vsq; ad ligamenta quibus merito est connexa vnde radices lingue et sensibilis nervi quibus recipit sensum et motum a spiritibus sunt occulti. In quibusdam autem hominibus vt dicit ysi contrahitur lingua plus q̃ oporteat in tantum q̃ nec in diversas partes mouetur vnde os incidi ligamẽta vt motus per totum bucce spacium amplietur. Passiones enim multe accidunt lingue vt in substancia ipsius vel in nervis ad illam venientibus vnde in viatico dicit. Lingua animalis perdit motum voluntarium. Unde et vsum amittit sermonis cuius causa est ex defectu virtutis motiue ex cerebro veniẽte vel ex nervo opilato per quem virtus transit animalis. Aliq̃n ex apostemate vel ex pusculis in lingua accidentibus. Aliq̃n sunt ꝓpria vicia in substancia lingue sicut complexio mala ex qua est sensibilis distemperancia ex nimio calore frigiditate vel humiditate vel siccitate vel apostema vel tũor et similia q̃ si lingua videatur nimis tumida excessus caloris designat. Si vero alba frigiditatem. si mollis humiditatem. si ficca et aspera siccitatem et ẽnia talia lingue ipedimẽta vsũ vel tollũtin toto vel in pte. Si autez lingua sana videatur nullas habens maculas. loquela tamen sit ablata. ex cerebro est defectus vel ex nervis sensibus opilatis. Aliquando est perdicio loquele ex perdita mente vt in frenesi vel litargia. Ducuscq; dicit in viatico. alias designat defectꝰ lingue in pantegñ. dicit. vbi dicit. accidũt pustule late et extẽte in pellicul exteriorib⁹ lingue sicut accidit pueris malum lac suggenti bꝰ et fũt q̃q; albi q̃q; nigri coloris. accidit ãt apostẽa ligue. cũ nis magnificãs et ab ore exire facies et vocat exitũ lingue. Aluo ec gen⁹ apostematis lingue ẽ qꝺ rana vocat eo q̃ sic̃ rana nascit sub lingua et aufert vsũ ligue et ita rana muta ꝺr ab effectu. Est ãt aliuo apostẽa lingue sanguinolentũ vsũ tota lingua patitur et loquela pariter cũ multu impedit. Ex viscosis eñ humorib⁹ ligua dominantib⁹ sens⁹ gust⁹ corrũpit et imut it ita ut dulcia amara et insipida iudicet et contrario vt dicit Ga. Ité dicit Ga. sup. ā phoꝛ. q̃ accidit lingue balbucies ex nimia hũiditate q̃n lacerti lingue pte

nimia

nimia humiditate in extremis nequeunt dilatari. sicut est videre in ebrio sis qui balbuciunt quando in cerebro humore nimio perfundūtur Unde dicit ibidem Gal. naturaliter autem balbucientes vel propter nimiam cerebri humiditatem balbuciunt vel propter lingue humectationem vel ꝑpt vtrumq; Illa etiam superflua humiditas est causa qualiter aliqui efficiuntur drauli. qui aliquas litteras proferre non possunt scz r. p. n. l. c. p. t. pro ferunt et hoc patet in infantibus qui multas litteras corrumpunt et eas proferre non possūt Hec omnia dicit Gal. super illum amphoz. ypodrauli a diarria maxime capiuntur. quia nimia humiditas talium que est causa draulizationis redit ad stomachum et intestina sepe lubrificando inducit diarriam vel dissenteriam id est fluxum ventris sicut dicit Gal. Item dicit constan. in pantegni. q̄ in latetibus ligamentorum lingue sunt quedam vene. que saliuam lingue administrant Hee ab inicio lingue incipiunt. a quibus emanat quedam humectacio flematica que saliua appellatur vnde ille vene vocantur a medicis saliuales. siue habitacio salualis Inicium autem lingue vnde exeunt he vene est caro glandulosa et alba ipsius saliue generatiua que humectat linguam et temperat ciborum siccitatem et augmentat eorum succositatem vt post dicetur vnde dicit Dris. li. vi. q̄ oues aliquando habentes sub lingua venas albas et ille faciunt fetus albos et alique habent nigras et ille faciunt fetus nigros. alie varias et ille procreant fetus varios ꝛc. Recollige igitur breuiter et iam dictus q̄ lingua ē ſſ stancia carnosa. sanguinea et porosa influencie spiritus receptiua in complexione calida et humida in dispositione tenuis et oblonga anteriori parte similis gladio in cono. in colore rubicunda. in loco concauo et humido sita ad motum facilima. vocum informatiua. saporum discretiua. per emissionem saliue eius humectiua. conceptionum anime interpretatiua. dentibus et labris quasi muro duplici circumsepta In diuersis animalibus quoad figuram varia Nam in quibusdam breuis est et grossa. in quibusdam vero econuerso Qui vero habent linguam grossiorem habent vocem grauiorem et econuerso Quedam etiam animalia habent linguas medicinales et saluiferas. et hoc vel ex nature bonitate. vel ex occulta aliqua proprietate vt lingua canis vt dicit Calliodorus. Quedam autem linguas habent mortiferas propter maliciam et furiositatem humoris in eis dominantis. sicut lingua serpentis draconis et rabidi canis cuius morsus ē summe venenosus cuius lingua apparet semper extra os et distillat venenum et inficit aquam in quam cadit. de qua qui biberit. efficitur rabiosꝰ vt dicit Auicenna et Constantinus in tractatu de venenosis animalibus et venenis Unde etiam serpentum lingue ſm Dris. nigre sunt siue liuide. sine lubrose et maculose. acute et in motu velocissime Et hoc contingit ꝑpt

humorez

humorem furiosum et venenosum. qui tam velociter linguaz agitat vt vn' numero bifurcari videatur lingua tamē aspidis quāuis in corpore viuēs serpentis quamuis plena sit veneno mortifero. separata tamen a corpore et deficcata venenum perdit. et venenum si presens fuerit prodit vnde in p̄ sencia veneni sudore prorumpere consueuit vnde talis lingua veluo vtilis et proficua reputatur inter thesauros regios preciosa. quamuis prius fu erit venenosa et cetera.

Capitulum. xxxij. de saliue proprietatibus.

Saliua est humor fleumaticus et naturalibus venis lingue gene ratus vt dicit constan. Est autem saliua naturaliter humida in colore alba. continuitate motus lingue et instrumentorū spuma lium spumosa in sapore insipida quia potencialiter est omnium saporum in se receptiua Si enim esset alicuius saporis determinati. non esset alterius susceptiua Est eciam p̄n eundem constan. saliua inter gustuz et ei' obiectuz media nichil enim sensu gustus percipitur nisi cuius sapor mediā te saliua gustus organo presentatur Vnde eciazipsa scōm. qualitatem sa poris rei gustate immutatur Fuit autem necessaria saliua vt dicit constā. ad h̄umectacōzoris. vt saliue b̄ificio irrigaretur Item propter digestionis p̄ paracionem Cibus enim siccus in ore assūptus. nonvtiliter stomacho mit teretur nisi saliua media prius humectaret. qz sine saliue adminiculo. res sic ca non de facili transglutiretur Item vtilis est ad faciliorem superfluitatū cerebri et pulmonis euacuacionem qz tales emunctiones. calore vel frigo re indurantur aut inuiscantur. qz non ita de facili per ostium oris extrahe rentur. nisi primo cum humoris salualis adiutorio lubricando ad exitum pararētur Item saliua hominis habet quandam vim latentis infectionis. vnde et sanguinem animalis ledit si mediante aliquo vulnere aliquid sāgui ni admisceretur. vt dicunt predicti auctores in tractatu de venenis Et hoc forsitan est vt dicit M. racione crudi tatis humor enim crudus sanguini p fecte digesto in suis qualitatibus repugnat et suum vt dicunt auctores p turbat temperamentum Hinc est eciam vt dicūt sancti et habetur a plinio qp saliua siue sputū hominis ieiuni interemit serpentes et venenosis anima libus est venenum sicut dicit Basilius super illud verbum in exameō Jp. conteret caput tuum et tu insi. calcea. eius gen. iij. Item sicut dicit Bal. sup ā phoz. ibi. infamici sputo fit phtisis. et fluxus et vbi saliua tenet morunt ℟. Phtisici propter vlcus pulmonis. semper tussiunt et a superfluitate sanici vlterius spuendo se exonerant pz out possunt. sed tamen moꝛs imminet q̄n do non spuunt. quia retenta eius saliua cum sanie vie spiritus interius clau duntur ethic phtisici suffocati morunt Item sicut dicit Ba. in li. crō. Inter

sputum.

sputum et saliuam est differencia Nam saliua est superfluitas naturalismi
trimenti pectoris et generatur digesta. Sputum vero est illud quod ad
pectus aduenit ꝑm diuersitatem cursus naturalis et cursus preter naturā.
nec est semper digestum Et ideo sputum in acutis febribus et apostemati
bus si leuiter fiat cum signis digestionis et sine multi laboriosa. fortitudinez
signat virtutis et defectum morbi sicut dicitur in pronostica et econuerso
Et ꝑm Ga. et alios commentatores ibidem In saliua siue in sputo considez
rantur tria generaliter Color scz odor et sapor Quia si sputum fuerit inco
lore luridum. cordis et spumalium signat lesionem Si vero sanguineuz ꝯ
sanie admixta pulmonis designat alteracionem Et etiam fuerit in odore
fetidum interiorem signat corrupcionem Item si in sapore fuerit amarum
aut acidum. humoris corrupti in stomacho et pulmone seu in substancia
lingue signat dominacionem Item in sputis habūdare signum est flegma
tice complexionis. vnde et in senibus solent sputa habundare grossa etiz
cosa ꝑm intencionem frigiditatis et resolucionem vel dissolucionem huius
dicatis substancialis et cetera.

Capitulum vicesimumtercium. de voce.

Vox est aeris tenuissimus ictus. plectro lingue formatus vt dicit
ysi. et ꝑstantius Organa ăt vocis siue instrumenta multa sunt vt
dicit ost. scz pulmo. arterie. guttur. vuulla. os. dentes. labia. atq;
lingua Sine enim istorum instruumento vox non formatur Et
horum quedam sunt vocis receptiua sicut pulmo cum suis receptaculis et
canalibus Quedam vero sunt vocis ordinatiua sicut. vuulla que ꝑm ost.
pulchram reddit et fortem quando ad alia se habet proporcionaliter. Re
rem enim introeuntem temperat et ne nimis impetuose exeat. cohibet et re
frenat A recepcione etiam pulueris guttura et arterias prohibet et conſ
uat Quedaz enim sunt vocis emissiua vt canales pulmonis et arterie q̄ſue
q̄dā fistule. que si fuerint leues munde et temperate dulcem ac temperatā
et equalem reddunt vocem Si vero aspere fuerint et plus debito fuerint
late et stricte aut distorte. nimis grauem. vel exilem dissonam aut inequalē
emittunt vocem Ad formacionem igitur vocis aer in folliculo pulmonis
recipitur et per ordinatum arteriarum motum per os emittitur Vnde ex
veloci aeris commocione et organorum vocis extensione sonus redditq;
in ore animalis prolatus et plectro lingue formatus. vox a sapientib⁹ dici
tur Hucusq; const. in pantegñ. vnde Aris. li. iij. Pulmo est primum vocis
receptaculum Et ideo omne animal carens pulmone caret et voce ac log
la Loqui enim est distinguere vocem Vnde ōne animal ſi habens linguā
absolutam non habet vocem vt dicit idem. Apes. vel muſce carent voce
faciunt

faciunt tamen crepitum in volando extendendo et contrahendo alas p aerem cadentem inter corpus et alas et sic faciũt locuste Et huius proba cio est qp nunq̃ faciunt sonum in sedendo sed tantummodo in volãdo ra ma autem habet vocem propriam et anterius lingue sue applicatur ori suo et quod ex lingue vicinatur carne pulmonis absolutiz est et propter hoc habet vocem p̃p̃az et est c ̃ ar nec fac̃ ̃bnũ in aqua tm̃ et proprio masculꝰ tempore coitus quando clamat feminam per vocem cognitam Rana vero multiplicat vocem quando ponit mandibulam inferiorem in aquam q extendit superiorem et per extensionem dictarum mandibularum vociferãt et propter nimium conatum extensionis lucent earum oculi sicut cãdele cã tant et vociferant plus de nocte q̃z de die quia tunc est sepius coitus earũ dem ĩt. Item ibidem aues parui corporis plus vociferant et garriunt q̃z magni et maxime tempore coitus quoniam vociferacio auium est maxime in illo tempore Item idem gallus vociferat post bellum et victoriam Jté in auibus est qp masculus dat vocem et non femina sicut gallus. et mas coturnicum loqui autem appropriatur homini qui autez naturaliẽ sũt mu ti sunt surdi et habent vocem sed omnino indistinctam vt dicit idem Item idem in eodẽ libro omnes femine sunt subtiliozis vocis et acucioris q̃z mas culi preter vaccam quia vox femine est grossioz. Item ibidem equus sper matis est maribus apud alterationem vocis et hec est in termino duorum septenniũ. aliquando mutatur tamen vox in quibusdam. et est significaci o motus ad luxuriam Item ibidẽ quando equi meiunt coire crit eorum vox maior similiter femine. vox tamen femine clarior est. Item ibidem vo ces masculorum mutantur quando mutilantur Item dicitur li. viij. ff. vo ces omnium quadrupedum mutantur et efficiuntur sicut voces femina p quando castrantur et li xix. ff. dicitur de causa acuminis et alteracionis vo cis est ꝑm alterationem et tunc quando vox iuuenum animalium est acuci or voce senum et mulierum q̃z virorum voces et omnium animalium sunt acuciores in iuuẽtute Item idem multe femine et multi iuuenum vociferãt voce acuta quoniam propter debilitatem mouent paucũz aerem et quod est paucum mouetur velocius. et vox est velox acuta. grauitas autem vo cis sequitur tarditatem et aer multus mouetur tarde. mares autem et senes mouent multum aerem et ideo sunt grauioris vocis. neruos enim et arteri as habent fortiores masculi q̃z femine et senes q̃z parui et non castrati q̃z castrati propter debilitatem ergo neruorum erunt voces castratorũ si miles vocibus feminarum. hucusq; Aris. Vox est equalis. clara. flexibilis inter acutum et graue mediocris est laudabilis sicut econuerso. vox tremu la rauca et aspera debilis et dissona nimis grauis vel acuta est vtinperabi lis Nam vox vnita dissona et inordinalis multarum confundit vocum ar

moniam

moniam. Mor itaq; consona dulcis et ordinata est letifica. amoris excita tiua. passionum anime expressiua. vigoris et virtutis organorum spiritua lium protestatiua. puritatis et bone dispoficionis earundem ostensiua. la boris subleuatiua. tedij seu fastidij ablatiua. etatis et sexus discretiua. pre conij et laudis acquisitiua. affectionis audiencium mutatiua. sicut de orphe o dicitur in fabulis q vocis sue modulatione arbores et nemora montes et saxa demulcebat. ita est etiam vox composita nature consona et amica q non solum delectant homines verum etiam bruta animalia quod patz in bobus qui cantu bubulci dulci sono potius q iaculo ad laborandum. volucres etiam in dulcis vocis modulo delectantur in tantumq sepe dul cem per sonum ad laqueos et pericula ab aucupe prouocantur. unde illd poeticum Fistula dulce canit volucrem dum decipit auceps Item per dul ces et cantilenas et armonias et musicas infirmi et maniaci et frenetici ad sensum mentis et sanitatem corporis sepius reuocantur Unde dicit const in viatico pticula. ij ca. de amore dicitur q sbercos sicut dicit Dicunt ta men q orpheus sic dixit Imperatores ad conuiuia me inuitant vt ex me se delectant. ego tamen delector ex ipsis cum quo velim animos eorum flec tere possim de ira ad mansuetudinem. de tristicia ad leticiam. de auaricia ad largitatem. de timore ad audaciam Hec est ordinacio musicorum que circa suauitatez anime esse dinoscitur et cetera. dulcisona et melodia demo nes aliquando coartantur et exire de corporibus compelluntur vt patet in saule a quo spiritus malus voce dauitica recedere cogebatur. vt patet secundo Reg. decimoseptimo Ex quibus omnibus tam patet q vtilis sit iocunda vox atq; dulcis Econtrario vero est de voce inordinata et horri bili quia non letificat sed contristat et aures ac mentem grauat Unde o stantinus in quodam capitulo supradicto. interrogatus autem quidam philosophus quare homo horribilis grauior esset q quodlibet pondus. taliter respondisse fertur. Homo inquit horribilis pondus animi est et ce tera. Hec de voce bona et mala nunc sufficiant. Nam de his que vocem impediunt supra dictum est in tractatu de lingua. Et adhuc etiam dicetur infra et cetera Sequitur capitulum vicesimumquartum.

Capitulum vicesimumquartum. de gutture.

Guttur est extremitas canalium pulmonis vt dicit constanti. et est duplicis iumenti. maius et primum est vt aerem attrahat et mittat. secundum est vt cibos interius traiciat et vocem faciat Hec canalis substancia cartillaginosa est atq; dura vt cuz ven tus exeat vox emissa fiat clara. nam raucitas vocis fit ex humiditate cana lis pulmonis. Componitur igitur a tribus cartillaginibus. prima est al

terius

terius.gibosa exterius.concaua interius Secunda prioze est maioz et rec
te iuxta os stomachi collocatur Tercia cartillago media inter primam et
secundam existit cartillaginibus quasi quadam ꝯathinacione guttur cō
ponitur vt dilatetur et constringatur induitur totaꝫ substancia gutturi sil
dem panniculis quibus lingua induitur et palatum. Concauitas autem
gutturis quam aer intrat et exit habet quoddam corpus lingue simile cō
positum ex glande et pinguedine et pelliculis q vocatur a medicis lingua
gutturis siue cataracta et est primum vocis vt dicitur instrumentum Non
enim potest aliter vox esse nisi claudatur ista cataracta. quia si via guttu
ris fuerit aperta impossibile est vocem esse quia aer paulatim exit. Unde
gutturis cataracta ad flatum constringendum fuit necessaria. quia vero
guttur patitur ab humoribus a capite descendentibus. Unde raucitas
generatur.et tussis quandoq; a tractu corrupti et ficci aeris.quandoq; eē
ab iniecti pulueris ideo habet vulam pro obstaculo ne puluis et huiusmo
di aliquid pulmonem valeant subintrare que fuit necessaria vt vocem face
ret pulchram fortem et expeditam Alleuiat autem aerem introeūtem eius
q; temperat frigiditatem Unde quidam moriūtur quando radicitus eis
incidituꝛ quia nimium recipiunt aerem guttur et pulmonem infrigidantes
Est igitur guttur organum vocis informationi necessarium cibi et potus
in primum digestionis locum scilicet in stomachum inductiuum. quia ideo
longum est et rotundum vt ampliꝰ aeris ad infrigidacionē caloris coꝛ
dis sit facilius attractiuum et expulsiuum Est autem in vtraq; extremitate
magis concauum et in medio magis strictum vt sic sit vocis magis infor
matiuum. Est autem ex diuersis cartillaginibus more cipbi cooperientiꝫ
compositus vt fortius exstat et ita vt ex teneritudine cartillaginis ad vo
cem variandum facilius se reflectat Ingeminata autē est natura circa gut
tur vt ꝑm duplex officium animali necessarium duplicem vie habeat cōca
uitatem Habet enim viam canalem ad aerem attrahendum et anhelitum
perficiendum Habet eciam et viam manifestam ad cibum recipiendum.q
hec duplex via ꝺ̄ quam cooperculo quod epiglotiꝫ dicitur distinguitur ha
bet in se i superficie gutturis ad modus vestis ad vtrumq; foramen guttu
ris equaliter se habentis Cum enim natura cibum appetit clauso foramine
anhelitus ad foramen ad susceptionem nutrimenti omnino se aperit et eo
uerso cum natura attractionem aeris desiderat foramen aliud gutturi se
clausit et obturat Item contigit guttur multipliciter pati scilicet per ex
trinsecam compassionem siue qualemcum q; lesionem Item quandoq; per
incautam cibi vel potus sumptionem Si autem cibus intrauit meatum ꝑ
quod contrahitur aer via spiritus de facili intercluditur et animal suffoca
tur.quandoq; per humorum fluxum et reumatisacionem .conuenit autem
humores.

humores a capite ad canales gutturis confluere et ibidem facere apostema. qñ materia colerica fuerit et furiosa cito mortificat animal et suffocat nam vt dicit constan angustat flatum ita q infirmus vix cibum vel potū sumere possit vel recipere dolorem patitur nimium. si autem sit materia sanguinea infirmus apparet plenus corpore rubeus in facie vene sūt plene plenus pulsus tumor calidus et dulcis ex superhabundancia sanguinis sentitur gustus Si vero ex colera rubea dolor est frigido angustia nimia calor cum siti maxima et vigilia amaritudo in gustu est Si autem sit ex fleumate non tantum dolet sed tumet lingua et molescit Si ex salso sit fleumate omnia saporat in gutture tanquaz falsa vox pacientis efficit sicut parulorz catulorum quia ex siccitate salsi fleumatis trahea arteria coartatur vt dicit constan. Conuenit autem istam materiam malam quandoqz totam recolligi interius in pellicula q diuidit viā aeris q trachea artia avia per quam transit cibus que dicitur ysophagus et facit squinanciam que in vno die interficit. Ex compressione enim tracnee arterie denegatur aeri liber transitus ad cor Ex compressione enim ysophagi ciborum transitus denegatur qn doqz colligitur materia partim intra et partim extra et tūc dicitur squinancia et non est ita mortifera. quandoqz tota materia est extra et dicitur synancia et est adhuc nimis mortifera tamen periculosa In omnibus his est dolor vehemens gutturis sed precipue in prima cum suffocacione vocis. & etiam difficultas spirandi et respirandi ita eciaz replentur nervi et squinancia q ita maxille spasmantur q vix etiam cum malleo possunt dentes aliquando aperiri et ita acurtatur lingua q vix vel nunquam potest extrahi In omnibus istis morbis guttur prementibus bonum signum est velox aspiracio anhelitus et respiracio quia trachea arteria non nimium est compressa. Unde non ita timetur suffocacio. nihil enim ita timetur in hac passione sicut amissio aeris a quo non potest animal per vicesimam partem vnius hore sine periculo abstinere Hec et multa alia vt dicit constan. patitur guttur scz vlceracionem et inflacionem sitim immoderatam. vocis raucitatem ex humiditate nimia arteriam gutturis infundente et vocem impediente vel quandoqz extinguente vocis asperitatem ex siccitate aeris vl corporis siue cibi vel pulueris instrumentum loquendi exasperante. Sed de gutture dicta sufficiant

Capitulum vicesimumquintum. de collo.

Collum est dictum eo q rigidum sit et rotundum. caput baiolās et sustentans cuius pars anterior gula. posteriorvero cervix vocatur vt dicit ysido. Cervix autem est dicta eo q per illam pertam ad medullam spine cerebri digeratur. Unde cervix quasi

in vi cerebri dicitur vt dicit ysio. Est igitur collum membrum rotundum inter caput et corpus medium. et est osseum ex multis ossibus et neruis compositum. osseum quidem est vt fortius sit ad caput sustentādum. neruosum autem ad motum voluntarium faciendum et ad sensum ad inferiores partes corporis deferendum. Collum enim influenciam virtutis motiue recipit a cerebro et eciam sensitiue et receptam ad inferiores partes corporis neruis mediantibus transfundit. Debet autem collum habere quandam conuenienciam et proporcionem cum capite. nam si forma capitis fuit temperate magna et cerui aliquantulum grossa. lentatem signat complexionis et dispositionis vt dicit constan. si vero fuerit caput paruum et collum magnum quantitati illius non proporcionatum habundanciam designat materie superfluam et virtutis informatiue defectum et eius caput sup cephatica infirmitate et auricularum dolore fatigatur vt dicit consta. ſm autem Aris. li. xiij. colli dispositio variatur in animalibus et volatilibus. Nā in quadrupedibus spissi corporis et cruram mediocrium collum curtum ē et grossum et huiusmodi animalium in collo plurima est fortitudo vt patz in bobus et bubalis et vrsis et lupis quorum maxima in spondilibus colli fortitudo est et ideo solent boues per colla iugorum vinculis alligari. animalia vero longi cruris et grossioris corporis solent esse colli longitudinis et hoc propter necessitatem pastus vt patet in equis. camelis. cervis et huiusmodi. maxima autem equi pulchritudo est in collo. nam ſm eius erectionē et ipissitudinem et extensionem a pluribus estimatur animosus. Item Aris. in eodem. aues habentes curuum rostrum habent curtum vt patet in accipitribus. aquilis et nisis. que vero sūt habentes rostrum longū et rectū habent collum longum vt patet in gruibus. ardeis. anseribus et hoc est quia adquirunt cibum de profundo. Item idem ibidem. omnes aues pedum lōgorum habent collum grossum et spissuz et volant extenso collo et si habuerint collum longum et delectabile declinant illud et quasi complicant in volando. Item idem si quod animal fuerit longi cruris erit longi colli etsi curti. curti. Item omne animal habens collum habet pulmonem. tale vēo quod non anhelat aerem interius collum non habet. animalia autez ābelosi corporis non habent collum distinctum a corpore sicut nec pisces et ꝫ quia non habent scapulas quia non vocatur collum nisi membrum quod est inter caput et scapulas vt dicit Aris. ibidem..

Capitulum vicesimumsextum. de humeris.

Humeri dicti sunt quasi armi ad distinctionem hominis a pecudib' mutis vnde nos humeros illi vero armos habere dicunt vt dicit.

vt dicit constan. Sunt autem humeri ex varijs ossibus compositi quorum precipue ista duo spatule dicuntur ad modum spati late. spacio enim latū dicitur Fuerunt autem ossa necessaria vt dicit constan. de causis duabus aut vt defēdet pectus ne quid retro pateretur ab exterioribus aut armorum ligent ossa que interius sunt concaua. exterius vero gibbosa Erat autem intra concauitas vt prodesset costis que ossa sunt habencia nodos quos medici vocant spatularum oculos quod nomen ex officio assumpserunt. sicut enim oculi tocius corporis anteriores sunt defensores. ita ista a posteriori pectora et eorum costas et ossa defendunt et custodiūt. sunt autem isti ideo oculi concaui vt armorum acumina possint ingredi Habēt autem spatula duo acumina retro. vnum eorū rostro assimilatur per qō eadem spatula furcule est connexa ne a superiori locum suum non exeat in terius Nota ad hoc natura posuit alterum ne subtus exiret acumē armorum. furcule autem fuerunt ad hoc necessarie vt armos ligamenta a pectore differre facerent. horum ossa exterius sunt rotunda interius vero concaua et cum teneritudine pectoris aut colligata. retro vero cum eorū rostro Sunt autem eorum ligamenta ossa cartillaginosaque vocantur spatularū capita ad hoc posita tantum vt concathenacionem facerent armorum Et iam dictis patet q humeri et armi isti necessarij sunt eciam ad spiritualium membrorum defensionem Item ad brachiorum siue costarum siue pectoris et vitalium ossium cathenacionem et colligacionem Item ad ossium spondilium colli supportacionem Item necessarij sunt ad ponderum diuersorum sustētacionem nam racione sue ossuositatis et neruositatis maximā habent fortitudinem et vigorem Item post caput et collum in corpe maximā optinent eleuacōm Cūjus enim mēbris supeminent sub capite constitutis vt p3 in omni animali Itē patiuntur humeri q̄nq3 ab extrinseco vt vulnera siue q̄lemcūq3 lesionem siue propter nimiā laboris et oneris ostinuatē et tunc potissime curant per quietem et alic° vngenti appositōm vndeoit Aris li. vij. q iuncture elephantis solent inungi oleo oliue ꝓpter facilioré oneris et laboris tollerācōz vt meli° dormiant Itē q̄nq3 a cā intrinseca s. ex fluxu humoꝝ ocurrēciū ad iūcturas in neruis hūeroꝝ ex q̄b° nerui grauant et in suo effū impediant Quandoq3 eciam ipse iuncture superfluis humorib° replentur ex quorum acumine dolor in senibili neruo generatur

Capitulum vicesimumseptimum. de brachijs.

Brachia a fortitudine sunt dicta Bari enim grece. forte dicit latine vt dicit ysi. In brachijs em̄ chori lacertoꝝ sūt et insigne robur exist chori dicunt musculi Et dicūt chori. eo. q illuc q̄si viscera

viscera chori vocāt vt dicit ysi. Brachiū āt vt dicit ost. ex duob' ossat ossibus vnum est supra. et appellatur cubitus superior. alterū infra ōr cubit' inferior Est āt os inferius priori manus. q; portans portato manus esse dz et firmato Cōcathenat āt brachiū cum armio superiori onectit nervis fortissimis quibus mediantib' sensum et motum voluntariū recipit et adomanum post transmittit Sunt brachia rotunda propter maiorem ad opacionem et motus abilitatem et maiorem impassibilitatem vt non facile paciantur Sunt etiam flexibilia in iuncturis tribus scz circa manum cubitum et armium vt motui voluntario sint abiliora et ad obediendum voluntatis imperio promptiora Preterea brachia respectu aliorum membrorū min' sūt carnosa et hoc propter substanciam ossium nervosam ex qua componunt propter roboris et virtutis ampliacionem In brachijs enim maxima est hominis fortitudo ad portandum ad eleuandum ad constringendum ad repellendum. ad pugnandum. ad operandum Item brachiorum ossa sunt grossa dura concaua et medullis plena Grossa quidem sunt et dura ne de facili rumperentur concaua ne nimia soliditate nimis ponderosa redderētur Medullis plena vt ossa sicca et dura medullarum pinguedine irrigarētur et vt spūs a nervis et venis confluentes medullari tempie seruarent et nutrirent Cute musculis et lacertis intermixta carne tegūt ne ab aliq; exterīs seco de facili ledērent In iuncturis et vertebris cartillagine vestiunt ne nimia duricie ossium mutuo se collidēdo nervi sensibiles aliquā molestia torquerentur Et vt ipsa ossa in suis iuncturis planicie et mollicie cartillaginea expeditius mouerentur et nullius asperitatis occursu tardarētur Jté brachia propter vicinitatem quam habēt cum regione cordis. spūm et pulsum quasdam arterias recipiunt et variā ipsius mutationē. ad assistenciā defectum et pfectum in venis et arterijs pulsantibus manifestant Item brachia propter vicinitatem cerebri familiarem habent conuenienciam cuius cepite et ab eo recipiunt latentis virtutis influenciam Et ideo pro defensione capitis scōm sensum nature et sine deliberacione contra ictus feriencium se opponunt Item vene totius corporis et maxime de regione capitis cordis et epatis conueniunt in manibus et digitis nutrimentum tribuunt Et ideo qui sanguine repletos se sentiunt et grauatos aliquam de venis brachio iam aperire consueuerunt et sic brachia sepe vulnerantur et percuciuntur vt alia membra sanitatis beneficium consequantur Dicunt etiam medici q; sicut habetur in libro ffemina Qui infirmantur in vna parte corporis debent venam in partem oppositam aperire. Unde qui patitur in dextra. minuit de sinistra et econuerso nisi materia fuerit venenosa vel alias furiosa. Tunc enim etiam sanguis ad partem oppositam non est etiam attrahendus.

hendus ne materie venenositas transiens per cor vel aliud membrum no
bile ipsum leedat sicut dicitur ibidem Brachia itaq; ꝓpter vtilitatez aliaꝝ
parcium corporis sibi mutuo seruiunt et membrorum custodia vulnerari q
percuti et a suo onere minui non subtę rfugiunt et se percucientibus resistūt
Hoc autem dicit Qa brachia habēt proprium vt quod cor diligit brachi
a diligant et in amplexum eorum voluntarie se extendant. Quod autem
corde diligi senciunt quanto vicinius possunt cordi applicant et constrin
gunt in tantum vt totum dilectum toti amanti cordi imprimerēt si valerēt
Et hec de brachiorum proprietatibus sufficiant Item denudacio et inde
tacio brachiorū mortiferum signum est in actis vt dicitur in ꝓnostica

Capitulum viceſimumoctauum. de manibus.

MAnus est dicta eo q̄ sit tocius corporis munus vt dicit ysi. Ip
sa enim cibum ori administrat Ipsa omnia operatur ac dispen
sat Per eam accipimus et damus. Abusiue enim ars vel artifi
cium dicitur sicut aliquando de aliquo pictore. vel scriptore dicit
Iste habet bonam manum id est scribendi artem vel artificium Dextra a
dando est dicta Nam vt dicit ysi. dextra pignus pacis datur Ipsa fidei q̄
salutis testis adhibetur Et hoc est illud apud Tullium fidem publicā iussu
senatus dedi. i. dextram Et ap⁹ ad galathas Quibus dedi dextram fidei
et societatis Sinistra autem dicitur quasi sine dextra sine quia rem ficti
nat. a sinendo enim sinistra est vocata Palma autem dicitur digitis expan
sis manus intensa sicut contractus pugnus Pugnus autem a pugillo est
dictus. sicut manus expansa dicitur palma ab expansis ramis Est itaque
manus magnum corporis ornamentum pariter et ornamentum. proprium
et principale tactus instrumentum Nulla enim pars corporis est tactuicā
sensibilis sicut sola manus vt dicit ysi. et etiam constan. Manus autem fm
eundem constan. quo ad exteriorem partem sui ex nouem paruis ossibus
medulla carentibus diuersis et solidis est compacta. habuit autez tot ossa
vt manus esset mobilis Sunt autem ossa diuersę forme. Alia sez gibosa.
alia concaua. alia recta vt cum omnia iungerentur quasi vnum os redde
retur Ista autem ossa in duobus ordinibus stancia ex vna parte cum vo
le pectinibus. ex alia parte cum duabus brachiorum cōcathenacionibus
fortiter colligantur Concathenacio ad superiora habet horum trium vnā
concauitatem brachia subeuncia per quam manus lateraliter extenditur
atq; stringitur. concathenacio vero inferior atque minor interiori extremi
tati brachij iungitur ipsius acumen concauitate quinque ossium subintrā
te. Hec vero concathenacio motum facit ante et similiter etiam retro

Mola

Mola manus dicitur interior pars vbi maxime viget tactus Et iō in illa parte est magis carnosa et magis mollis .propter tactus bonitatem. Et duas habet partes Pecten est vna pars digiti pars altera . componuntur autem ex quatuor ossibus vt si forte vnum leuatur .alterum non paciatur Jn concauitatibus autem quatuor ossium pectinis quatuor digiti sūt inserti et in eis ocathenati Et ideo dicit Arist.lib xiij. Manus non est vnum instrumentum sed multa . Natura enim dedit homini instrumenta virtutibus conuenientia vtpote manus in quibus sunt multi digiti et diuersi vt per eos minima et maxima valeant retineri Nam vt dicit idem . creacio manus est conueniens multis et oppositis operacionibus . Est enim diuisa et extensa in multas partes et potest homo vti vna sola parte . et duabus et pluribus sm diuersos modos habent enim vole manuum hoc sibi appropriatum q̄ nunquam in homine pilescunt .quamuis exterius in aliquibus pili crescant . Maxime autem hoc contingit in masculorum manibus et hoc propter caloris habundanciam dominantem . Est autem manus dextra fortioris caloris et maioris siccitatis q̄ sinistra . Et ideo ad operandum dextra leuior est et habilior q̄ sinistra Vnde Arist.li.ij. animali a quadrupedia que generant animalia . loco manuum hominis habent pedes anterius Et pes sinister in animalibus non est absolutus neq; sicut motus sicut nec sinistra manus in hominibus preterq̄ in elephante .Elephas eciā vt dicit Arist.li.j. vtit naso forti et longo loco manuū et p ipz̄ accipit cibū et reddit ori suo Reddit eciā p nasū ori suo potū . Et nullū aīal potest hoc facere nisi ipe Jnter volatilia autem vtuntur pede pro mānu pisscatus et porphirio scilicet pellicanus Nam pisscatus pede cibum accipit intingens in aquam cibū cū pede suo potrigit sic intinctū Similiter et porphirio Patitur aūt manus materialit̄ sez otractōm artefactōm pustulacōz scissionem vermium corrosionem pruritum et titillacionem unctarum dilacacionē et cirogricā passionē Cāt otractō q̄nq; ex calidis et siccis hūoribus neruos desiccantib⁹ vel frigidis et humidis eosdem inficientib⁹ et transitū spirituū includentibus vt patet in paliticis et leprosis quoz manus exputridis et corruptis humoribus neruos consumentibus et deficcantibus o trahuntur Arescunt eciam manus ex debiti nutrimenti subtractione vt patet in decrepitis et squalidis fame laborantibus et in contractis . Quandoque ex distemperancia caloris . et excessu terciam humiditatem consumente vt patet in ptisicis ethisicis et huiusmodi . Quandoque eciam ex vicio venarum et neruorum qui opilantur . Vnde ex defectu humorum q eciam spirituum virtus regiua impeditur ex quibus manus arescunt et a vigore et corpulencia depauperantur . Pusule autem et vesice turgentes generantur ex prauis et corruptis humoribus extrema petentibus

vnde.

vñ et caro intus supficialiē corrūpit et cute elevata in vesicas vl pusculas immutatur Scissure aūt et pruritus et huiusmodi accidunt ex humoribus calidis et acutis fumis intercutaneis qui cutem scindūt et suo acumine carnis superficiem diuidunt et incidunt et primum pruritū et titillacionem faciunt. sed post dolorem non modicum supducūt Item etiam hūor corruptus sub cute lateris. quando nō expellit nec a calore naturali consūit paulatim plus et plꝰ corrūpit et in puos vermiculos conuertit. q̄ paulatim autem corrodentes. titillacionem prouocant et pruritum Dislocacio q̄ndo q̄ accidit ex casu vel percussura vel compressione nimia Unde ex hmōi violencia iunctura locū suū exit et superinducit dolor grauis et tota manus redd̄it impotens ad aliquid operandum Accidit etiam ab intrinseco sc̄z nimio humore neruos iunctare infrigidante lubrificante et relaxante vnō de facili iunctura dislocat Curagra vero ꝺr cadez passio in manibꝰ q̄ a podagra in pedibꝰ nūcupat Generat cū ex hūoribꝰ grossis et crudis. in iuncturis coadunatis et conglobatis. vnde et articuli et iuncture indurant et q̄si nodose efficiuntur Talis infirmitas est longa archerica q̄ solet in manibꝰ generari et vix curatur et si fuerit diuturna vt ꝺr i ap̄hoꝛ. Multa alia incommoda solent precipue manꝰ occupare sicut vesice et hmōi et hec sufficiant Doctoli attendendū est qō ꝺr in amphoꝛ. mulier ambidexter nō fit Super qō verbū dicit Ga. masculi ambabꝰ manibꝰ equaliter operant qō a muliere fieri non vidimus nec audiuimꝰ quod ex hac defectione est natū Vir enim fortis ad operandū in dextra. q̄nto minus in sinistra Masculi ār fortes habent neruos et lacertos in vtraq; pte et calorē hūt mulieribꝰ fortiorem et ideo sepius contingit q̄ operant sinistra sicut et dextra.

Capitulum vicesimumnonum. de digitis

Digiti nūcupati sūt vel q̄ decē sūt vel q̄ decent iuicti existūt hūt inter se nūer̄ et ordinē decentissimū vt dicit ysi. pm̄ pollex vocat eo q̄ inter ceteros plꝰ virtute polleat et p̄ualeat ptāte Secūdꝰ index et salutaris. sicut dicitur demonstratiuus. quia illo omnes fere salutamus et omnia demonstramus. Tercius ē medi⁹ qui a medio pudic⁹ Quart⁹ est anularis q̄ eo anulus geritur Et dicit cē medic⁹ vel medicinalis q̄ eo circa colūra a medicis colligūt Quint⁹ ē auricularis sic dēs quia eo aures scalpimus vt dicit ysidoꝰ Componuntur autem digiti scēm constan. singuli ex tribus ossibus que sibijnuicem concathenantur et quatuoꝛ digiti sunt qui cum pectine colligantur Pollex autem cum brachio in terioꝛi concathenacione iungitur Sunt autem noduli inferiores maiores q̄s superiores et laciores sicut portans eo q̄ portat Lacius et firmꝰ esse debet vt dicit constan. sm̄ autē Aril. li. vij. Mobilitas digitorum conueniens

est ad

est ad recipiendum et retinendū Sūt etiam digiti in longitudine distincti gracilles inter se diuisi in extremitatibus vngulibus munīti et quanto sunt erectiores et flexibiliores tanto sūt ad operaciones varias aptiores Sūt modice carnis ꝓpter motus facilitatem et faciliorez tactum qz nihil facili in corpe discernit inter obiecta tactus sicut extremitas digitoꝝ Et hoc ideo est ꝓpter vivacitatem neruoꝝ qui in digitoꝝ summitatibus reflectunt et propter cutis in dictorum extremitatibus lenitatem vt dicit ost habēt etiam digiti hoc proprium q ante cibum sunt grossiores q̄ post cibū. vñ et anulus qui propter sui cōstrictionem vix ante prandium diripitur de facili poterit post cibum amouueri sicut dicitur super amphoꝝ. Item dicit Aristi. vñ. aues aquatice habent intra digitos quasi coriū et eoꝝ mansio est in aqua et aues habentes digitos diuisos manent ꝓprie secus aquā et cibantur ex eo quod crescit in terra Et iste non omedunt carnem nec viuūt de rapina sicut aues habētes curuos vngues in digitis que omedūt omnia animalia que possunt venari et viuunt sanguine. tamen non omedunt semuicem sed parcunt auibus sui generis quod non faciunt pisces. quoniam alios commedunt sui generis.

Capitulum tricesimum. de vngula.

Vngula est pars digiti extrema in superiori pte digitoꝝ collocata que vt dicit ost. cum carne et cute sibi vicina est coniuncta cuius ligamenta sunt corrosa. veniunt etiam ad vngulas vene nerui et arterie vt eis dent sensum et naturale iuuamentum sibi cū incrementū longius est et latū. quantitati autem digitoꝝ ꝓportionatū Quod āt supercrescit et neruoꝝ tactum transit nihil sentit Et ideo sine dolore prescindi se permittit Nam vngule incrementum et nutrimentū est simile nutrimento pilorꝝ Et ideo excedunt in crescendo extrema digitoꝝ vt dicē ost Generat āt ex quibusdā fūositatibus a corde resolutis vsq; ad digitoꝝ extremitates circūfusis vbi fumositates ingredientes exteriori aere desiccāt et in vngule sibi commutant sicut dr sup li. pronost. in omento Et hoc ad extremitatum digitorum subsidium qne de facili propter sui tenuitudinez lederent nisi p vngulū duriciam munirent. vñ ipsoꝝ digitoꝝ sunt vngues iuuamentū et nō nimiū ornamentū Est āt vngulis osse molliot. carne āt et cartillagine durior. corneā q̄dāmodo hns dispositionez et naturā et ideo hz in se q̄dāmodo corneā lucriditatē et planicie ꝓpē ei superficiē politā et aliquātulū transparentem Unde et q̄ndam in se representat luciditatem et speciositatem. qz vero vngues ex cordis fumositatibus generatur cordis ipsius vivacitas vel mortificacio in eis apertissime pronosticat Calore em cordis deficiente vngues nigrescunt et palescunt. et ideo etiam sui mutacione vel

contractione

contractione.extinctionem caloris vel mortificationem nature presentant et expectendunt vt dicitur in li.pronost. Item aris.li vij. Aquilarū vngues in curuantur et ebetantur quando cubant superoua et nutriunt pullos suos et albescunt ale earum et debilitantur Hoc autem habet aquila proprium vt residens super arborem et quiescens.sepius respicit vngues suas.timēs forsan ne hebetētur Nam vngues habet pro mucronibus et ideo ne ledā tur non libenter residet super petram vt dicit idem.et quando quiescit inse vngues claudit et reflectit vt sic illese conseruentur Hoc idem facit leo et a nimalia curui vnguis Item idem li. vij. Aues vncorū vnguium non potant omnino preter aucas et omnes aues curuorū vnguium atrium habēt ros trum et breue ac grossum collum et cibantur a carne et venantur aues.ta men et suo genere non comedunt nec eas impetunt vel inuadunt causa ci bi Adinuicem tamen pugnant rostro ac vnguibus se dilacerant ꝓpter fe minas et etiam propter nidos. variatur autem vngula in omnibus vola tilibus et animalibus quo ad dispositionez etiam quo ad visum. Nam in homine manus muniunt atq; ornant In volatilibus muniunt atq; pedes eorum armant Animalium vero pedes custodiunt et calceant Unde in q̄ busdam animalibus vngues sunt rotunde et integre vt in equis in quib⁹ dam sunt longe et abscise vt in porcis Dicitur enim ab aris.li xiij. Omne a nimal habens culmos prominentes sicut porci habent vngulas scissas et i vngulis ponit natura fortitudinem animalium Unde aris.li.xiij. Natura inquit semper ponit vigorem in membris q̄b⁹ vtuntur aialia vt facit in dē tibus qui sunt quasi serra et vnguibus propter vigorem et ornamentuz

Capitulum tricecissimumprimum. De latere.

Latus sm ysi.est dictum eo q̄ in iacentibus latet. Est enim leua pars corporis vel sinistra In latere autem dextro abilior ē mo tus.sed ps leue fortior est et oneri ferendo accomodatior.vnde ps illa leua a leuando dicta est eo q̄ aptior sit ad leuādū aliq̄d et portādū vt dicit ysi.ipa cū gestat clipeū ensē pharetrā et cultellū et cetera onera vt expedita sit dextra ad agendū ysi. latera ossib⁹ costarū potissime fulciūt Et dicūt coste sm ysi.eoq̄ ab ipis interiora custodiūt.et tota vētris mollicies costarū munere obseruet cauet⁹et saluet. oponūt āt coste laterales et plurib⁹ossib⁹ dorsi spondilib⁹colligatis et ex diuersis cartillaginib⁹ ossa pcā diūgentib⁹vt dicit ost.et hāt hec ossa sillitudiēzscicirculi.q̄ dū sunt ex pte spōdilium dorsi et pectoris iunguntur circulū facere videnť vt dic ost. Sunt autem ossa quatuordecim vt dicit idem septenaꝝ septena ex vtroq; latere collocata que cum septem teneris ossibus cartillaginis speciem pre tendentibus in furcella pectori coniunguntur. quorum summitas tenera cartillaginosa.

cartillaginosa sicut gladius acuitur et os stomachi suppo nitur ad sui cor dis defensionem vnde in compositione costarum et pectoris in vniuerso gintaduo ossa concurrit. quorum quatuordecim in lateribus et in compo sitione pectoris et decem posteriores in dorsi apositione. et octo ossa car tillaginosa omnia predicta contingencia conueniunt vt dicit const. Contingit autem latus sepe pati ex causa extrinseca. vt ex casu rupture concussione et h'modi. quandoq; ex intrinseca vt ex fluxu humorum et concursu re pencium ad locum et concauitatem costarum Aliquando apostema gene ratur vt patet in pleuresi que generatur ex apostemate existente in teneritu dine costarum Cuius signa sunt dolor lateris tussis febris acuta. cognos citur autem precipue per sputum sanguineum si ex sanguine per citrinum si ex colera per album si ex fleumate per liuidum si fuerit ex melancolia raro tamen ex humore melancolico generatur sicut in practica continetur Tali a enim apostemata quando radicantur in latere grauissimum inferunt do lorem et suffocacionem et inflammacionem et tunc in latere apostematico patiens quiescere non potest nec iacere Vnde dicitur in pronostic q; in fe bribus acutis egrum iacere et precipue in dextro bonum signum est. quia signat loca vicina non esse apostemata. et spiritualia membra sunt liberio ra et habent locum in quo dilatentur et sic homo melius spirat et respirat quia nec stomachus nec alia membra comprimunt spiritualia Contingit eciam ex ypocondris in regione vacua sub costis ventositatem aggregari et in costarum pelliculis indui. ex qua dissolutione punctura et dolor gene ratur Quandoq; eciam contingit ex humorum grossorum concursu locus opilari et indurari et ita loca lateralia vel indurari nimis et contrahi vel e ciam nimium eleuari Et isto dicitur in pronostic. ypo. In ypocondris si fuerint sine dolore et si molles sint. si bene composite. hinc et inde bonus Si vero fuerint aut dolentes aut spasmo distente id est si contracte fuerint vt solet fieri in spasmo Et inter se dissimiles Et in aliqua earum fuerit pulsus magnus vt saltus. malum. Signat enim angustiam vel alienacionem it. Quod quidem verum est in acutis febribus. et maxime si fuerit visus oculorum horribilis et inordinatus vt dicit idem commentator. Si vero fuerit ordinatus motus oculorum. non est tantus timor de futura alienacione et in acutis vt dicit idem.

Capitulum vicesimumsecundum. de dorso.

Dorsum a duricie est dictum eo q; fit duriori corporis superficies ad modum sari ad portandum fortis et ad patiendum onerabilis vt dicit ysid. Dicitur eciam tergum eo q; in ea parte supini in terra iacemus quod solus homo potest. Ca bruta alia alia aut

in ver

in ventre aut in latere iacent. vnde animalibus tergum abuse dicitur vt dicit ysi. Aterendo potest tamen dici tergum. qz variis flagellis teritur non solum dorsum animalium verum etiam dorsum hominum captiuorum vt dicit idem Vel sm Remigium. tergum dici potest a teros grece quod est rotundum latine. eo qz dorsum animalis quandam speciem prefert rotunditatis. eo qz omnia ossa corporis fundantur supra dorsū. sicut carina nauis Incipit autem dorsum sm constan et ysi. a puppi capitis et protenditur vsqz ad renum vicinitatem Est autem dorsum ex variis ossibus et spōdilib' compositum. et hoc ob quatuor causas fuit necessarium primo qz omnium aliorum est fundamentum super quod omnia alia ossa sunt posita sicut nauis super carinam mediam est locata. secundo qz viscerum interiorum defensio est et cooperculum Tercio qz neruorum a cerebro ad diuersas partes corporis inferius descendencium est adiutorium vt hinc et inde motus voluntarius et sensus diffundatur Quarto vt medulle descendētis a cerebro sit vehiculum et ab intrinseca lesione illius defensiuum Ex multis autē ossibus compositum est animal vt facilius se erigat et inclinet et vt onera supposita ferat forcius et supportet. Vocantur autem ossa dorsi spondilia et sūt concaua vt medulla spinalis que a phisicis dicitur micha facilius ferat ur ad inferiora membra ad motum voluntariam faciendum Eadem enim est natura et virtus in cerebro et in micha vt dicit const. et ideo duplici pellicula sicut cerebrum est vestita vt dicit idē Mā si hec medulla in spina dorsi ab aliqua causa fuerit impedita siue lesa virtus animalis leditur et in suis actionibus impeditur sic et quando cerebrum leditur Vnde et animal lesa micha de facili moritur. et propter quod natura fecit ossa spondilia dura et nerosa et insuper acuta et spinosa propter maiorem medulle defensionem et propter faciliorem resistenciam et repulsam iniurie seu inferentis lesionem Est autem cutis dorsi siue pellis spissior et durior qz in ceteris partibus animalis et hoc propter causam supradictam Patitur autem dorsum multa ab interiori et ab exteriori quia exterius patitur verberacionem et excoriacionem et multiplicem lesionem. interius autem patitur neruorum contractionem humorum. nimiam replecionem viarum et meatuum spirituum opilacionem punctur am et horripilacionem et multiplicis gutture infestacionem et cetera.

Capitulum tricecisimumtercium. de pectore.

Pectus est ossea pars et inferior inter mamillas et pullas et ideo pectus est dictum quia est proximum inter partes eminētes mamillarum vt dicit ysi. sm. vero ysi. et const. pectoris fundamentū est infra dorsum positum cuius magna est concauitas vt intra posita.

posita custodiat et cor ab pulmonem cum alijs membris spiritualibus p
tegat et defendat Magnitudo autem concauitatis pectoris fuit necessa
ria et vtilis vt pulmonem huc et illuc possit dilatari ad refrigerandum ca
lidum fumum cordis Fuit aut em osseum et neruosum propter maiorem
fortitudinem et forciorem vitalium defensionem in quibusdam pelliculis in
terioribus cum quadam pinguedine circumdatur interi' q minuitur prop
ter caloris naturalis fomentum et conseruacionem et frigiditatis ossium
pectoris et thoracis mitigacionem Sunt autem fm constan. due concaui
tates ab se inuicem quibusdam pellic'ulis seperate.et fuit hec diuisio neces
saria vt flatus pectoris in vna parte casu in aliquo amitteretur. in altera
pte concauitatis ad vite animalis custodiam seruaretur q si vtraq; cõca
uitas infirmaretur anhelitu intercluso de facili moreretur . Item pectoris
pelliculis cor et pulmo colligantur et ne de suo loco exeant inuoluũtur vt
dicit constan.li.ij ca.xv.Est igitur pectus mamillarum fundamentum et ß
non solum propter ornatum. verum etiam propter necessariũ pectoris in
uamentum.nam sua carnositate cooperiunt et eius ossea frigiditatẽ tẽ
perantes ab intrinseca lesione acris frigida protegunt et defendunt.nobi
lissimum itaq; membrum est pectus humanum qz sedes sapiencie est et do
micilium caloris vitalis et vigoris quo bene disposito cum suis contentis
atq; sano.corporis totius vigor in suis actionibus confortatur et econtra
lesso pectore totius corporis compago deteriorat.patitur autem pec
tus materialiter quandoq; a nimia frigiditate constringente nerui et liga
menta thoracis percuciuntur et ei suis effectibus impediuntur.et aliq̃ndo
et nimia caliditate et siccitate substancialem eius humorem consumente q
neruos pectoris contrahente vt patet in ptisicis et etticis calore nimio o
sumptis quandoq; et nimia humiditate sanguinea vel fleumatica meat'
pectoris infundente et replente . vnde et quandoq; sequitur suffocacio et
quandoq; raucitas et quandoq; vocis ablacio vt dicit ysi.quandoq; ex
humore corrupto in pelliculis pectoris collecto.vnde et pectus apostema
tur et impeditur anhelitus et animal aliquociens suffocatur . aliquando
patitur ex colligancia aliorum membrorum que leduntur.nam gutture le
so aut pulmone aut stomacho necesse est vt pectus doleat' paciatur.mat
ime autem sunt passiones pectoris periculose et precipue interiores propẽ
cordis vbi est sedes vite vicinitatem Vnde magis ledit modica punctura
interius in pectore q̃ vulnus maximum exterius in brachio vel in crure.
variat disposicio pectoris in bobus et in volatilibus vt dicit Arist.nã ho
mines hñt pect' latũ et aliq̃ntulũ a dextris et sinistris elevatũ in medio et
ipsa elevacio est signum animositatis et virtutis et nullũ animal hz mamil
las in pectore pẽ hõies et elephãtes vt dicit Arist.li.ij.aliã eñ vbera hñt

aut in.

aut in latere aut in ventre vt porci et canes asini vacce atq; oues sicut dic
idem. plures fetus generant animalia habencia vbera in ventre vt patet
canibus et in porcis q; illa que habent in pectore vt patz in homine et e
lephante qui nunq; generant nisi fetum vnum vt dicit idem li. v. Aues aũt
generaliter habent pectus acutum et maxime aues p̃de que sunt curui ros
tri et acuti vnguis et modice carnis ac boni volatus et acuti visus qm̃ vi
dent cibum suum a remotis valde et ideo tales aues eleuant se in aere val
de alte plus q; alia volatilia et hoc propter predictam causam sicut dicit.
Aris li. ij. acutas autem pectoris in talibus auibus animositatis et geñe
sitatis est iudicium vt dicit ysi. de ancipitre. magis aũt inquit animosus pec
tore q; rostro vel vngue. ancipiter est armatus et ideo ancipiter est animo
suspectore in aere percutit et deijcit predam suam.

Capitulum tricesimumquartum. de mamilla.

Mamilla enim a rotunditate est dicta maso enim grece rotundus latine vt dicit ysi. papilla vero dicitur caput mamille quũ infãs sugit labijs et apprehẽdit. Set ẽt papilla qz a puero tãgit et pal pat. Dicuntur autem mamille vbera quasi lacte vbera vel qz lac tis humore in more veteris sit plena. nam post p'tũ si sanguis nondũ fuerit pueri nutrimento consumptus naturali meatu fluit in mamillas et earum virtute albescens lactis recipit qualitatem vt dicit ysi. ẽm ost. aũt mamille de glandulosa sba sunt composite carne scz molli et alba sicut lactis est na tura. Sunt aũt vene et arterie glandulosa in sba mamillaz intermixte per ãs diffunditur sanguis ad mamillas cum spũ. Sunt aũt mamille in pectoẽ posite vt cordi essent vicine vt per caloris cordis decodionem sanguis in materiã lactis facilius conuerteret. nã sanguis per concauã venã ad cor veniens et deiñ ad pectus tendens tandem ad mamillas penetrat et in e az carne spongiosa in materiã lacteã vi caloris se transmutat. caro enim ipsius mamille carnosa est et cauernosa. porosa scz vt spongia. vnde adge neracõz lactis est apta ad q'libet nutrimentũ pueri. Ioz aũt mamilla hoc p ẽm vt ẽt sup aph'o. q; mulierz q; facture sunt abortiuũ mamille emolescẽt vt dicit ypo. Item si dextera mãma mulieris p'q; geminos ocepit emol lierit masculus abortiu' fit. si vero sinistra femina abortiabitur. et si vtra q; vteroz fetus paciet abortiũ. c'rõm assignat ibi Gal. in omento dicit ei q; gracilitas mamille paucitatem lactis signat. vnde cum infans debitum non habeat nutrimentum necesse est vt abortiat ipse fetus. Item idẽ ypo ibidem. mulieribus in quibus sanguis calidus superfluus generat mamil las mammaz futurã signat. c'rõ est ẽm gal. quia sanguis calidus et super fluus vel feruens ad mamillas fluxerit si pre nimia etate sui et etiam ca

loris

lotis excessu non poterit in lac mutari in fumositatem acutam resolutus caput petit et sic mammam propter perturbationem cerebri generat et inducit Item idem in eodem mulieri mēstrua si voluerit retinere sciam maiorem id est ventosam debes apponere ad mamillam id est sub mamillam venis de matrice ascendentibus vt dicit Gal. per attractionem ventosam sanguis superfluus attrahitur ad mamillas et sic inferior fluxus menstrui minoratur sicut idem recitat Gal. Item in eodem si mulieri habenti in vtero lac multum fluxerit et mamillis fetum debilem signat. si vero fuerint vbera dura sanum signant esse fetum. ideo enim non diminuitur lac qz fet⁹ est debilis ad accipiendum et conuertendi in suum nutrimentum. vnde nimia fluxibilitas mamillarum corruptionis et imperfectionis signum est vt dicit Gal si vero fuerit mediocriter dura sanitatem fetus designāt nimia enim mamillarum graciletas et macilencia post conceptuz fetum esse debilem signat et corruptum. nam signum est qp subsequi debeat abortiuum vt dicit idem Item si impregnacio fuerit masculi apparebit dextera mamilla maior sinistra si vero fuerit femine erit sinistra maior et hoc primo apparz quando fetus incipiet se mouere vt dicit Aris. li. xix. Item sicut dicit idem sepe ex lactis multitudine et coagulacione mamille nimis indurescunt. et si supercreuerit pilus aliquis tempore induracionis accidit infirmitas magna et dicitur pilosa nec cessabit dolor quousqz exeat putredo sicut ibidem dicit Aris. Item dicit idem li. vi. qp animalia q̄ sunt multoz vberum sūt mlt̄orum filiorum et habent vbera a parte inferiori diffusa vt patet in canicula et in porca et cum parit porca dat primo filio suo primam mamillam. secundo si cundum et sic de alijs. animalia autē pauca vbera habencia paucos habent filios vt mulier et elephas que habent vbera anterius in pectore collocata. mamilla igitur est membrum nutrimento fetus necessariuz sanguinis menstrualis ad generacionem lactis susceptiuum et susceptiuum sanguinis impuri depuratiuum. digestiuum. immutatiuum. dealbatiuum. vel coratiuum inspissatiuum. pectoris et cordis defensiuum. senus et etatis diuretiuum corruptionis menstruatiuum] vel monstratiuum. rotundum. ob longum. neruosū carnosū paulo⁹ dentib⁹ expositū cauernosū seu porosū.

Capitulum tricesimumquintum. de pulmone

PUlmo cordis est flabellis a penetratiuo greco. in pulmone enī neumia scz ips qui flando et aerem recipit et emittit. vel de pulmo qz palpitat se aperiendo vt flatū capiat et strungendo emittat vñ in continuo motu est inspirando et respirando vt dic̄ ps est ār pulmo de carne molli et aerea creat⁹ ipume coagulate similiu⁹ vt dic̄ ost. c⁹ inuamētū ē. vt cor vndiqz circūdet et aerē frigidū ad sui tēpiē admittet.

tret Est etiam pulmo instrumentum spūs et vocis Spiritus fuit necessarius propter cor. vt per attractionem aeris refrigeraretur et per eius strictionem fumosa superfluitas expelleretur. Et loco pulmo inter cor et guttur est medius ne subito ad cor aer irrumperet seu potius aerez receptum temperaret Est itaq; pulmo quedam celle similitudo. seruatq; per aerem frigidum ad cordis feruorem mitigandum vt calidum ad vocem ne cessarium vel ad flatum Sine enim pulmone vox formari non potest neq; anhelitus vt dicit Aris. li. xiij. Propter ergo p̄dcās cās caro pulmōis mollis est et leuis ac cauua. vt de facili mutat aerem in sui naturā vt sic vitalis ps facilius transeat in ventriculo cordis ad obseruacōm vite animalis et generationis Et dicit Aris. q̄ omne animal anhelans hz pulmonē et omnia animalia ambulancia anhelant. et q̄dā animalia aq̄tica anhelant vt delphin Item omne animal generans habet nigrum pulmonez et est multi sanguinis ꝓpter calorem nature. pulmo vero animalis ouantis est purus et lucidus et inflari et tumescere vt dicit Aris Et sicut dicit idem li. xiij Que hz animalia non hūt pulmonem. hz branchias loco pulmonis Item ibidem li. xvi Omne animal habens pulmonem calidi'ē animali carente pulmone. aial enī habens pulmonem multū sanguineū ē respectū animalis non habentis Patitur ūt pulmo multipliciter. q̄q; enim ex humore reumatizante adcanales pulmonis et tunc varie generant passiones. hm varias humoꝝ ad pulmonis principium fluxiones. sicut fit squinancia tussis ptisis. raucedo asperitas uocis et similia Q̄q; patitur ex coadunacione humoris in pennis pulmones vnde fit ptisis et alie horrende passiones vt pz in sanguinem et saniem exeuantibus vt dicit ps. Item aliquando patitur ex ꝓprie sōe vlceracione. et hoc accidit ex acumine humoꝝ ad pulmonis substanciam defluentis Talis passio non de facili curatur quia cum ex humoris acumine substancia pulmonis fuerit vlcerata propter ipsius pulmonis tenerituidinem et motus continuacionem non de facili solidatur vnde et tunc aer attractus per foramen vlceratum de facili euanescit vnde ad temperiē caloris cordis non sufficit quin potius propter aeris attracti paucitatem cor in se penitus marcescit Item dicit Aris. li. xviij. animal si anhelauerit in comedendo cadit aliquid ex cibo in concauitatem pulmonis et tūc accidit animali tussis et strangulacio Nam tussis nihil aliud est nisi motus anime virtutis ad expellendum superflua circa spiritus instrumenta vt dicit Constantinus. Recollige igitur ex predictis q̄ pulmo preputium cordis est instrumentum quia cor refrigerat. subtilitate sue substancie. aerem attractū alterat et immutat vocem formar. a motu neq̄quam cessat. quia constringit se mutuo et dilatat aerem ad supplementum caloris in suis folliculis et potis reseruat Vnde tā diu potest viuere animal sub aqua sine suffocacione

cacione q̄ diu potest recollectum aerem retinere. sui motus continuitate. aerem admouet et deponit vel depurat spiritui vitali continencium nutrimentum administrat. cor denq̄ ab instrumentis sensibus separat. humorem spumosum generat cordis substanciam localiter circumdat quando aliqua occasione patitur mortem accelerat actionez virtutis vitalis impedit et perturbat Hec omnia dicit constantinus per ordinem

Capitulum tricesimumsextum. de corde.

Cor fm ysid. a cura dicitur eo. q̄ omnis sollicitudo et sciencie causa in eo manet quod quidem pulmoni est vicinum vt cum ira accenditur humidi pulmonis remedio tempore. In medio cor animalis positum est. vt ad omnia corporis membra vitaz influat atq̄ motum vt dicit ysido. Est autem cor fm constanti. substancia quedam carnea villosa. dura. oblonga. et rotunda Fuit autem cor concauum propter caloris conseruacionem Est enim cor totius corporis fūdamentum Fuit autem villosum vt facilius dilatando et astringendo se moueretur Fuit eciam durum ne de facili lederetur Fuit eciam rotundum vt maior habundancia spirituum in eo reperiretur Fuit et oblongū et in forma pineum vel pireum scz vt tendens in acutuz vt actio caloris naturalis semper in conum tendens fortior redderetur Ponitur autem substancia cordis inter ambas concauitates pectoris in medio ipsius animalis vt a corde quasi a centro ad circumferenciam totius corporis spiritus vitalis deferretur Caput autem cordis quod acutum dicitur. in sinistra parte humidi corporis collocatur et quia in hac parte cordis acuta plus viget et inhabitat spiritus vitalis. ideo in sinistro brachio pulsus fortissimus inuenitur. vergit autem cor ad sinistram partez hominis vt ipsius caloze frigiditas sinistre partis temperetur Habet autem cor duas concauitates scilicet sinistram. que in acumen tendit. et dextram que intra subsistit et he concauitates ventriculi cordis nuncupantur Et inter istos duos ventriculos est vnuz foramen q̄ō a quibusdam vena. vel via concaua nuncupatur Hoc foramen contra dextram partem est latum. contra sinistram vero partem strictum Et hoc fuit necessarium vt sanguis a dextro ventriculo veniens subtiliaretur et sic facilius spiritus vitalis in sinistro ventriculo generaretur Dicit enim Aug⁹. lib. de differēcia spiritus et anime q̄ in dextro vētriculo cordis plus est de sanguine q̄ de spiritu in sinistro vero econuerso quia ibi spiritus vitalis generatur ad viuificandum animal per quasdam arterias diffusus vndiq̄ dilatatur Sinistra enim pars cordis duplex habet foramen. vnum inter arterias vene que portāt sanguinem a corde ad

pulmonem.

pulmonem Alterꝫ foramen est. vnde exit arteria maior que est forma arte riaꝫ tocius corporis per quam pulsus in corde generat potissime in ꝑte sinistra ꝓpter cām supdictam Similiter pars dextera duo hꝫ foramina. v num intra venam que dicitur concava portans ab epate sanguinē in dex teram cordis quoqꝫ concavitatem. de altero vero exit vena arterie vt nu trint pulmonem Cooperiuntur āt foramina ḡbusdam pelliculis q̄ aperiūt sanguinem a corde in spiritum emittendo Deinde claudunt reditū pro hibendo pro humido In vtroqꝫ āt cordis vencule est frustulū quodꝫ exterius quod auricule assimilatur et hec duo frusta cordis aureole nūcu pantur in quibus vene et arterie radicantur et solidant. habet cor in sua latitudine quedam ossa cartillaginosa. que cordis sedes appellantur Cir cuit āt cor quidam panniculus qui dicitur esse capsula cordis et hic cum panniculis pectoris consolidatur Hic pannicul⁹ non nimiū ꝑe cor ungit ne forte ei⁹ motus impediretur. qui cordi fuit necessarius vt esset fundamē tū caloris naturalis vnde animal generet Ducuntqꝫ ost. li. iij. ca. xxi. Dicit āt Aris. li. j. q. non est membrū in quo sit sanguis ita infirmus sicut in corde. Sanguis enim in pulmone est frigidus. sed cordi fortis est Itez idem li. xi Cor positum est in omni animali in medio pectoris preterq̄ in homine. qz cor hominis declinat ad partem sinistram pars āt acuta cordis declinat ad interius pectoris in omnibus animalibus preterq̄ in piscib⁹. q̄m pars acuta in istis ad ptem capitis dependet in loco coniunctionis branchoꝝ Item in eodem dicitur q⁹ omne animal habens sanguinem habet epar et cor Item idem li. xij. In corde enim est principium venaruꝫ et prima virt⁹ creans sanguineꝫ et eius sanguis est mundus clar⁹ calidus et maioris sen sus et conueniens intellectui Item in eodem. principium sensus animalis ē in corde et sensus cum corde sunt continui Et iij. et viij. li. de. Cor ponit in anteriori pectoris et in medio. qz principium est vite et omnis motus et ō nis sensus in eo est Sensus autem et motus non sunt nisi in anteriori par te cordis. et propter hoc distinguitur medium et vltimum Et anhelitus primo vadit ad interius cordis. Natura autem creationis cordis est ex venis qz ex genere venaꝝ Et situs cordis est conueniens. q̄m est positum in loco superiori et in anteriori. qz nobilius ordinatur in loco nobiliori na turaliter Cor autem inter omnia membra nobilissimū est. et ideo positū ē in medio corporis quo indigetur necessario. qz animalium est complemen tū. nec est aliquod membrum ita necessarium ad vitā sicut cor. vnde corde leso non viuit animal Et iō corp⁹ cordis est in medio et creatio ei⁹ ē in cor pe spisso et naturaliter concauo. et est ocauū q̄m ꝓncipiū venaꝝ é ex eo ad recipiendū sanguinē spissū aut ad custodiendū ꝓncipiū mot⁹. Et in nullo

membro

membro est sanguis sine venis nisi in corde tñ. qz exit sanguis a corde et vadit in venas et non venit sanguis ad cor ex alio loco. qñ cor est fons principiū sanguinis et primū membrū habens sanguinez sicut manifestat ex anathomia qñ creatio cordis apparet primo sanguinea et est principiū motuū delectabiliū et offensibiliū Et vniuersaliter mot' cuiuslibet sensus ex eo incipiunt et ad eū redeunt et eius virtus expanditur ad omnia mēbra sm vnum modū Jn aliquibus autem animalibus inuenitur os in corde ꝓpter sustentamentū eius sicut ossa ponuntur in membris et in cordis animalium magni cordis sunt tres ventriculi et in animali parui cordis sunt similiter tantum etiam duoventriculi Et hoc autem ideo debet eē in corde animalis veniter. qñ cor debet esse locus receptionis sanguinis puri ⁊ temperati in quantitatem et qualitatem Et est valde calidus et humidus quia cor est membrum in quo est prima virtus huiusq; ītis li. xiij. vbi mlta dicuntur de hac materia Jtem idem li. xvi. scz ꝙ cor animalis debet eē oplementū ꝓpter hoc creatur cor primus Et ꝓpter caloꝛē cordis et ertū venaꝝ ex eo posuit natura membꝝ frigidū ex opposito cordis. scz cerebrū et propter hoc creatur caput in generacione post creacōm cordis Cōtingit ãt cor pati vel ex aliqꝝ humoꝝ colligancia vt dicit ꝑh. vel ex ꝓpria distemperancia Si enim in corde dominet excedens caliditas. ebullit sanguis cordis et agitat et sic vitat spūs leuē Si nimia frigiditate cor ostringit et congelatur sanguis vnde et mors sequitur Qñq; etiam patitur ex aliquo apostemate capsulā eius inficiente. qz tunc animal non diu viuit Jtē accidit cordi tremor ex hoc ex humiditate aquosa in pelliculis cordis disperſa. que debitam eius impedit dilatacionem et constrictionem Unde videtur infirmo. ꝙ cor de loco ad locū moueatur Jtem acerbitas et defectio ex spūū vel virtutis spiritualis dissolucione et spūū euaporacione Et hoc contingit vel ex nimia replecione virtutem aggrauante et confundente aut ex nimia inanicione virtutem dissoluente sicut patet in cardiacis et in quibusdam post nimium ludorem sine nimis acutam potionē Jtē patit aliquando ex sumositate aliqua corrupta et venenosa ad cor penetrāte et cordis meat' corrūpente. vnde mors sequitur inde late Jtē patit qñq; de venę cōcaue opilacione. vnde et sanguis nutrimentū cordis et vitalis spūs euagat fōris et alīs modis cor patitur vt dicit ꝑh. li. ix. ca. xxiij. Dicit ad hec Ga. in tegñ. ꝙ virtus et oplerio cordis ostenditur p hec signa scz p magnitudinem respiracōis et velocitatē pulsus et frequenciā eius p vnitatē et festinā adactōm per irā audaciā et furorē per amplitudinē pectoris et ci' positatē Hec omnia caloꝛē dominantē in corde signāt Omnia vero signa contraria designant eius contrarietatē. Super quem locum dicit Rhaby. in ꝓmento ꝙ cor in homine se hz ad modū radicis in arbore Arteria nascēs

ex sinistro

ex sinistro ventriculo similis est trunco vel cruci arboris q̄ elongata a cor de ramificat in duas ptes. q̄z vna tendit ad sursū alia deorsum. et ille ra mificant et diuidunt ad modū virge ex ramis p totū corpus vsq; ad arte rias capillares spias in cute et quādo dilatat cor. dilatant et oēs arterie simul. et q̄n constringit et ipse simul constringunt et per dilatacōm cap attrahit aer frigidus ex exterioribus cordis ad interiora ei⁹ et in constrictione expremitur. vilior fumus in eis generatus extrahitur ipsum ad interiora p hoc eius calor euentat. et per ei⁹ euentacōm. cuius oplerio adequat Et vt aie idem virtus motiua que est fixa in corde. currit p arterias ad vnāquā q; partem corporis et defert vnicuiq; propriā vitā et ꝓpriū calorem vitalē Seruit enī pectus cordi se apiendo et frigidū aerē attrahendo et se claudē do. ac fumosū vaporem generatū ex corde expellendo. vnde si pectus et ar teria et alia vitalia instrumenta fuerint salua obediūt virtutes in operib⁹ suis et q̄n sunt infirma non obediunt Mō bonitas et malicia subministrā ciū organo ꝓmouet. vel impedit cor ad suas peragendas actōs. vñ q̄n cor est forte et ꝛz membra sibi obediencia. bene in dilatādo et ostringēdo se habencia. fortis ꝓcedit a corde respiracio. et fortis pulsus et fortis ope racio ꝑ bonitatem organi et virtutis Q̄n vero virt⁹ ē debilis et remissa non ꝑt extendere arterias in omnes dimensiones vnde sequit minor respi racio et minor pulsus Item ibidem Si cor fuerit nimis frigidum et nimis humidum et pulsus mollis et erit homo priuatus virilitate et audacia. ti midus atq; piger et a pilis in pectore nudus ꝓpter vaporis fumosi. vnde generantur pili paucitatem Si vero fuerit cor nimis siccum et frigidum fa cie pulsum asperam durum et parui; signat et respiracio tarda est et rara maxime si pectus parum fuerit atq; strictum ibucusq; ibaly super tegñ. Gal. et hec sufficiant.

Capitulum tricesimum sept̄imum. de anhelitu

Anhelitus cordis et pulmonis est motus. ꝓpter attractōm frigi di aeris ad temperamentum innati caloris cum eiusdem expul sione generatus Cor enim nullomō carencia attrahendi aeris pati ꝑt Si enim per modicum spaciu; ab attractione aeris cēs ceret leuaretur vel deficeret Anhelitus ergo contrarios habet mot⁹. q; di latando pulmonem aerem trahit et constringendo expellit Anhelitus ita q; ē caloris cordis per attractōm aeris tempatiu⁹ et expellendo vaporem fumosum eiusdem purgatiuus Est etiā aalis ips vitalē et nutritiu⁹ Jtē fer titudine vel debilitate consistencie spumalium ostensuum sicut superius de pulmonis proprietatibus dictum est Item in anhelādo plus de spiritu at trahitur q̄ expellatur. ps enim non modica transit in vitalis spiritus mē

mentum

mentum Infra enim pulmonem se recipit et tam diu animal sine suffocacõne viuit q3 diu inter instrumenta anhelitus spiritus se includit Jté pacientib⁹ instrumentis anhelitus spiritus corrumpuntur et ꝑm qualitatez corporis pacientis immutatur vt dicit constan. Jpatitur autem anhelitus quandoq3 ex defectu virtutis mouentis neruos et regentis. quandoq3 ex ꝑpacione instrumentoꝝ spiritus que prouenit ex grossis humoribus vel ex grossa ventositate viam anhelitus opilante. vel ex aliquo apostemate pulmonis panniculos cordis aggrauãte. siue ex nimio calore cordis in pmonis substancia dominante. ex quibus omnibus debilis redditur anhelitus atq3 rarus Si autem fuerit velox et paru⁹. calorem alienuz signat. qui virtutem suffocet et potissime vincat Si tactus fuerit calid⁹ et sitis ac lingue deficacio subsequatur Anhelitus vero paruus et frigidus et in acutis febrib⁹ signum mortis est Eius enim tarditas defectuz virtutis designat et pulsuꝰ frigiditas vero extinctionem signat caloris naturalis et defectum virtutis in substancia cordis et instrumentorum spiritus Item immutatur anhelitus ex membrorum interiorum vniuersali corrupcione vt patet in lesis quibus anhelitus fetidus est et corruptus aeris vicini corruptiu⁹ Vnde talium flatus solet esse appropinquancium corruptiuus et infectiu⁹ Jnficit enim aerem vicinum et reddit corruptibilem sicut fibulus regni flãdo aerem corrumpit et aues volantes interficit vt dicit Auicen et ostan.

Capitulum tricesimumoctauuz. de stomacho

Stomachus grece os dicitur. eo q3 sit ostium ventris et ipse cibum recipiat atq3 ad intestina transmittat vt dicit ysidor. Est autem stomachus ꝑm constan. rotundus oblongus concauus interius asp in fundo et carnosus duo habens orificia. vnum inferius alterum superius Est autem asper et villosus vt cibum receptuz melius retinere possit Nam si esset lubricus et in superficie planus. ex sua lubricitate cibus exiret indigestus Fuit autem et carnosus in fundo. vt digestio confortaretur. Caro enim calida et etiam humida. ex quibus enim qualitatibus maxime viget digestio in corpore animalis. Rotundus autem fuit vt capacitate cibum reciperet ampliorem. Preterea quoq3 si alterius esset figure scilicet triangularis vel huiusmodi humores mali in eo de facili ad putredinem colligerentur cum talis forma non posset a superfluis propter angulos deficcari. Oblongus etiam fuit ne nimia rotunditate sua spiritualia contineret. Et vt etiam tanto facilius cum superioribus et etiam inferioribus iungeretur. Preterea enim stomachus precipue quoque humanus in parte videlicet superiori est strictus. In parte videlicet inferiori latus. et hoc quoq3 fuit necessarium. Quia enim cum homo

cū hō ceteris animalib⁹ sit erect⁹. cibus eius sp ad inferiora descendit. et ꝺ
vtilis fuit eius inferior latitudo. vt in eo recipi possit cibi multitudo Item
neruosus ē ꝓpter maiorē sensibilitatis et appetit⁹ vigorositatē. Epate ecā
circūdatur. vt ei calor maior ad ciboꝝ decoctōm ab epate ministraret. E
par em̄ suis quinq; fistulis stomachū circūcingit et ei calorē tribuens. suc
cositatē et humorē vnde sanguis generat per q̄sdā venas q̄s mesaydas
medici vocant recipit et a forciori caloris actōe in sanguinē alterat et con
uertit Ad hec dicit ost. q; si stomach⁹ fuit substācialiē calid⁹. cibos grossos
bñ digerit. delicatos vero consumit et pl⁹ digerit q̄ appetit et ꝓpter simili
tudinē cibos calidos maxime q̄rit. nec famē sustinere p̄t. Frigid⁹ vero sto
mach⁹ grossi cibi non est bene digestiu⁹ et ex eis cito grauat̄ et eos cito mu
tat in hūores acidos et corruptos Stomachus vero sicc⁹ cito sitit nec pa
rū aq̄ sufficit. q̄ si superflua fuerit rugitū in ventre facit. Q̄d si fuerit hūid⁹
stomach⁹ non sitit humidū cibū appetit sed parū digerit. Vtrūq; ost. li. c.
xiij. accidunt āt stomacho vt dicit idem li. ix. ca. xxvi. diuerse passiones sc̄z
mala digestio fumositas diarria vomitus singultus inflacio ructuacio et
hec ex diuersis accidunt causis Quia quandoq; ex mala oplexione. q̄q;
ex nimia inanicione. q̄q; ex nimia repletione. q̄q; ex nimio hūoꝝ acumie
q̄q; ex cordis putrefactione. q̄q; ex virtutis digestiue defectione. q̄q; ex
cibi q̄litate qui sit pungitiuus stomachus pungit̄ et ad eructū opellit̄.
aut si viscosus lubricatur et sic de facili egredit̄. quandoq; ex virtutis exp⁹
sue nimia debilitate non solū ex se patit̄. verum etiam ex aliorū membroꝝ
colligancia et vicinitate Stomach⁹ enim est tocius corporis p̄familias.
omnium membrorum nutrimentum recipiens et singulorū membroꝝ ꝓut
expedit administrans necessitati vt dicit idem constantinus.

Capitulum triceſimumnonum. de epate.

Par siue iecur nomen hꝫ eo q; ignis in eo sedē hꝫ. q̄ vsq; ad cē
brū subuolat et deinde ad oculos et ceteros sensus et membra
se diffundit et calore suo siceū sibi attractū in sāguinē trāsmutat
qđ ad vsū pascendi nutriendiq; corpus simul membris omni
strat vñ epar ōr. q; talia mēbra pasc̄ In iecore sedes ē voluptatis et ꝺcu
piscencie. c⁹ extremitates fibre vocant̄ q̄ sunt q̄si lingue eminentes et stoma
chū amplectentes calorū ad ciborum digestionem deferentes. vel exhibē
tes et dicūt̄ fibre q; ad aras phebi ab ariolis defereb ant̄. q̄b⁹ oblatis et
succensis responsa dabantur Hucusq; ysi. Est autem epar vt dicit constan
membꝝ calidum concauū et lubricosū. in dextero latere animalis colloca
tū. stomacho suppositū vt suo calore ꝑmā iuuet digestionē Est em̄ sāguine
ū et in colore rubicundū. q; succositas eius nimia caliditate in humorem
sanguineum

sanguineum est transuersa. Aliquantulum est etiam durum ne de facili le
datur. mutatur enim epar in hominibus in quantitate et parciz multiu
dine. quia in hominibus est maius qz in alijs bestijs eiusdem quantitatis
Verius parcium eius in quibusdaz est duplex et hoc ad minus. in quibus
dam triplex vel quadruplex vel ad maximum quintuplex inuenitur. Lata
autem epatis concauitate progreditur quedam vena. que a medicis por
ta nuncupatur et hec antequam exeat in quinqz diuiditur venulas quinqz
ptes epatis intrantes. Epar enim succositatez prime digestionis per quas
dam venas in sua concauitate attrahit et per caloris naturalis ebullicoz
celebrat digestionem secundo in massam sanguineam et quatuor humoz
naturam conuertit. Quod enim calidum est et humidū transit in materiaz
sanguinis. c' receptaculū iunt vene quod aūt calidū et siccū ē in naturā colē
cuius' propū receptaculū est cistā fellis. qđ vero frigidū et siccū in materiā
cedit mlie c' ꝓprium receptaculum est cistula fellis quod vero frigidū est
siccum in naturā cedit melācolie cuius ꝓpū receptaculū est cistula splenis
& quod est liquidum et aquosum in humorem transit fleumatis c' propriū
receptaculū est pulmo Ex ꝯ p3 qꝺ epar naturalis virtutis est principiū fū
damentū prime digestionis in stomacho maximū instrumentū. secunde vēo
digestionis in substancie siue concauitate est perfectiuz puri ab impuro se
paratiuum. singulis membris nutrimenti transmissiuum amoris veneri et
cetatiuum. diuersarum passionum receptiuum Patitur enim quandoqz ex
nimia caloris intensione Inde et pori aperiuntur interius ex quorum ap
cione virtus euanescens remissius operatur. quandoqz ex nimia frigiditā
te constrictionem attracte succositatis in naturam sanguineam impediente
et hoc sepissime contigit y dropisim generari. cum y dropisis nihil aliud sit
fm platonem nisi error virtutis digestiue in epatis concauitate. hac enim
virtute errante et in sua operatione deficiente. necesse est sanguinem contrū
pi quo indigesto corpusqꝺ in nutrit in tūescendo extendit vñ et y dropiꝭ
generat Item patit epar ex substancie sue mala oplexione et hoc fm hūo
rum distemperanciam in ipsius essencia dominantez Item patitur ex via
rum eius opilacione. Contigit enim sepe humorem grossum et viscosum
in venis epatis adunari. vnde cum sanguis clausus exire non potest eau
sa est constrictionis et opilationis Idez etiam accidit ex nimio calore hūo
rem sanguineū deficcante et sibi venarum epatis attrahente qꝺ non pt sā
guis libere diffundere ad alia membra corporis nutrienda Hoc idem au
tem aliquando potest contingere ex nimia frigiditate humores ogelante
et meatus epatis constringente et ad membra nutrienda discursuz sāgui
nis prohibente. Item idem etiam accidit ex apostemate substanciam

epatis

epatis aggrauante et putredinem in ipsius substancia generante. Item idem accidit ex inclusa ventositate pelliculas ipsius epatis extendente et ex membrorum inordinacione dolorem et meroram inducente Item sepe patitur ex immoderato fluxu sanguinis qui accidit ex venarum ab ipso egredientium apercione et hoc contingit ex nimio sanguinis acumine. vel ex nimia replecione vel ex debilitate virtutis retentiue vel ex nimio exercicio et labore sicut dicit constantinus. ad hec de natura et signis complexionis epatis dicit Galien. in tegñ. Signum epatis quando est calidum et amplitudo venarum non pulsabilium. super quem locum dicit Haly. quando dominatur et vincit calor in epate fit epar maius et vena eius maior dilatatur et magnificata est. Magnificantur omnes vene non pulsatiles in omnibus membris et calefit sanguis et generatur quandoque colera citerna et per processum temporis post statum adolescencie acquiritur colera citerna et fit ex ea colera nigra et diuerse aliquando ex tali colera accidunt passiones. aliquando autem ex nimio calore epatis cordis resistit frigiditas. nam a corde velud a membro superiore et nobiliore epar, in suis actionibus moderatur et hoc idem dicit Aristlibro. decimotercio vbi preponit cor epati tanquam principium eius regitiuum Item dicit Galienus q frigiditas epatis ex calore temperatur. et signum frigiditatis et siccitatis epatis est strictura venarum et paucitas sanguinis sicut humiditatis eiusdem signum est mollicies venarum et sanguinis multitudo. Item idem dicit Haly q epar est fons humiditatis corporis. vnde cum sit radix humoris si fit epar siccum non poterit aliquod membrum corpus convertere ad humorem vel humiditatem vt eius possit resistere siccitati Intenditur autem et remittitur siccitas et humiditas epatis ꝑm cordis dispositionem Epar ergo est membrum mobile cuius alteracione alteratur corp⁹ et influit nutrimentum et virtutes nutritiuas et in membra reliqua inferiora sine medio. ad superiora vero mediante corde ꝑm iudicium Gal. Econuerso autem ponit Arist. lib. xiij. q cor facit omnia predicta mediante epate. que autem verior sit opinio aliorum iudicio derelinquo Et hec de proprietatibus epatis dicta sufficiant.

Capitulum quadragesimum: de felle.

Fel est dictum eo q ꝑ fit folliculus gestans humorem ex dominio colere rubee amarissimum vt dicit ysidorus. Est enim cistula fellis quedam pellicula super gibbum epatis collocata. et hꝫ duos furculos. q vnꝰ deportat colera rubea ad iecinoris vt ꝑ ea virtus

virtus enim expulsiua confortetur vt etiam acumine suo intestina melius expurgentur. Per alium autem deportatur colera ad stomachum vt sua caliditate virtutem adiuuet digestiuam. Est igitur etiam fel membrum calidum et etiam siccum. gibbo quoque epatis supposituz est proprium colere quoque rubee receptaculum. Cuius autem inuamentum vt sanguis a colera rubea mundificetur. sanguis enim ex presencia colere incenderet ur nisi infra cistulam fellis eius superfluitas locaretur Est autē sua caliditate decoctionis cibariorum inuamentuz sua subtilitate penetrat tuuz sua mordificacōe et acumie pungitiuū et itestio⁹ corrosiuū. et ad superflua ac fetida ejicienda excitatiuum. et etiam ex nimia calotis intensione amarissimum. et per sui admixtionem dulcedinis sanguinis immutatiuum bucalqz constat sm Aristan li. tercio. delphinus non habet fel genus omnium volatilium et omne genus piscium et omne ouans habet fel. Sed sm magis et minus et forte erunt in vijs subtilibus extensis ab epate vsqz ad intestinum Iste vie fortassis erunt fetide et forte erit in tali intestino ⁊ diuersificatur quia quandoqz in superiori quandoqz in medio. et quandoqz in inferiori. et quedam volatilia habent fel occultatum intestino vt columbe coturnices et hyrundines. quedam habent fel magnum in epate ⁊ in ventre et intestino sicut ancipiter miluus Item Aristo. li. xuij. animalia quedam non habent fel omnino sicut equus et mulus et asinus et elephas. camelus etiam non habet fel distinctuz sed habet venas paruas in quibus est fel Item quidam homines hñt magnum fel in epate. et quidam non. Et est fel quoddam superfluum aggregatuz sicut fex in ventre illo tamen superfluo vtitur natura ad aliquod inuamentum in illis autez qui habēt naturam epatis sanam et quorum sanguis naturaliter est dulcis non inuenitur fel. aut si inueniatur erit parum et hoc in venis valde gracilibus et propter hoc erit epar eorum qui carent felle boni coloris et dulcius alteri quando autem habet aliquod an mal fel inuenit q⁹ est sub felle valde dulce. nam per collectiones fellis ad locum vnum alie vicine partes redduntur dulciores Fel etiam ex sue substancie subtilitate acumine est grossoruz humorum insessiuum et sua siccitate consumptiuum Unde in collis oculoruz est necessarium ad visum clarificandum et acuendum ad impedimentum spiritus vitalis remouendum et maxime fel ancipitris et aliarum volucrū vorancium et rapina sicut inuiatico constantim. tangitur ex feruore autem nimio et ebullicione fellei humoris ad epar reuertis bullic one inficitur sanguis qui infectus ad nutrimentum membrorum transmissum ea infirmat et etiam ea inficit et cuti crocum colorem videlicet vel viridem. siue etiam nigrum superinducit. Cuius autem passionis quedam signa.

sunt

sunt ista . totius corporis infectio . sitis adest et oris amaritudo . dolor frontis . aurium videlicet tinnitus . et vrina crocea cum consimili spuma continua vomitus croceus Aliquando eciam contingit poros cistis felleis opilari Vnde colera infigit ipsum epar ac consimilem inducit passionem . vnde constantin viatico dicit quando patitur fellis substancia id est cistis et deficit virtus eius qua solet ab epate coleram rubeam extrahere remanente colera cum sanguine tingitur et alteratur Idem eciam contingit q̄n vo apostema est natum in vijs per quas colera ad fel tranſit. vñ ad epar rediens per totum corpus cum sanguine se diffundit quia sepius inferior opilcitur quod ascendit ad viam superiorem scilicet ad ipsum stomachum. vnde facies fit cetrina. os amarum et siccuz in stomacho ardor et sitis. vrina cum egestione albescit propter elongacionem colere ab epate et renib⁹ vbi vrina solet surgi. si vero potus superior opiletur colera cigit inferiora et apparent signa que prioribus sunt contraria vt idem dicit constantin⁹. Et hec de felle dicta sufficiant et cetera .

Capitulum quadragesimum primum . de splene :

Splen est dictum a supplendo quia partem sinistram iecoris extraneam supplet ne vacua existeret quoniaz quidam casum risus ē existimant naz splene ridemus. felle iracimur. corde sapimus. cerebro sentimus. iecore amamus quibus constantibus sanum ē animal et integrum vt dicit ysi . Et sm constantinum splen in sinistra parte collocatur cuius forma naturaliter est oblonga et parum versus stomachum cōcava et versus costas est gibbosa In his duobus locis quibusdā panniculis colligata Et dicitur splen duas habere venas. per quarum vnam coleram magnam a sanguine epatis sibi attrahit. per aliam vero q̄ntum sibi sufficit ad stomachum transmittit vt eius appetitus confortetur. Splenis igitur est iuuamentum vt ei in sinistra parte corporis defectum suppleat et ex opposito ad conseruacionem stomachi iecori respondeat vt propter mundificacionem epatis sanguis feces sibi attrahat et quantum ad appetitum sufficit confortacionem stomachi transmittat Est igitur substancia splenis rara et spongiosa propter facilitorem humoris feculenti attractiōm remissionem et est nigra propter melancolie nature cuius est receptaculum assimilacionem Est eciam a sinistris inter costas et stomachuz posita propter sinistre partis temperanciam et infrigidacionem ac propē consecuandam stomachi contingitur ealefactionem aliquantulum est ura ne de facili ex quantitate humoris feculenti contrahat lesionem . contingit autem eciam splenem pati quando ex virtutis contentine defectione . et hoc autem quando non sufficit humorem attrahere videlicet.

vel at

vel attractum ad locum alium destinare Item quandoq; ex opilacõe q̃ ſeꝫ humores groſſi et viſcoſi in vaſis ſplenis opilantur et adunantur Vnd et eius actiones impediuntur Item quandoq; ex nimia humorum repleci one q̃ humores ad ſplenem conſtringentes propter ſui ſimilitudinem at trahuntur et ſufficienter non euacuantur vnde inuiſcantur et in concauita te ſplenis indurantur in tantum vt ipſius ſplenis ſubſtancia creſcere vide atur ſco ſm ſententiam ypocratis ſi ſplen ſit magnum corpus marceſſit. et ſi ſplen marceſſit corpus inpingueſcit Vnde ipſius ſplenis mediocritas ad paruitatem pocius q̃ ad magnitudinem intendens bonitatem compl exionis deſignat vt dicit conſtan. lib. nono ca. xxvij.

Capitulum quadrageſimum ſecundū. de viſceribꝰ

Viſcera ſm vſū inferiora dicuntur q̃rie inteſtina membris vitali bus ſubdita et ſubiecta que quidem dicũtur inteſtina quia que dam interiori nexu quadam familiari reuerencia ſunt ſuperiorꝫ membrorum culcitra et eorundem quedam neceſſaria inſtrumẽ ta Et dicuntur viſcera quaſi vitalia q̃ locis vitalibus circa precordialia vbi gignitur vita ſunt interioribus circumfuſa mutuoq; vſi. ſm oſt. autem inteſtina quedam ſunt membra interius mutuo ſe tenencia concauata totum da per ventris longitudinem et latitudinem collocata quorũ compoſici o et ſubſtancia ſtomacho aſſimilatur Sunt autem numero ſex principalia inteſtina quorum tria ſunt ſubtilia que ſuperius ſunt iuncta tria vero ſunt groſſa ab inferiori incipiencia primum inteſtinum tenuiſ vocatur duodenum quia in ſua longitudine ſm menſuram cuiuſlibet hominis eſt duodecim digitorum et hoc ſuper dorſum erigitur et in nullam aliam par tem retorquetur ſecũdum vocatur ieiunum quia ſemper a cibis ẽ vacuũ et dicunt ſapientes et experimentatores q̃ mortuo animali ſemper inueni tur illud vacuum. dicunt tamen illi qui quod hic dicitur ab anathomicis. quia a ſe omnia ejciens nichil de acceptis ad ſui retinet nutrimentum. terci um ſubtile eſt appellatum ſecundo ſimilimum ſed tamen nunquam ſine cibi corpulenta eſt inuentum Inter groſſa vero inteſtina primum vocat orbũ et in ſubtili extremitate habet os vnum et eſt illud inteſtinum ſic vocatum eo q̃ ipſum ſit orbatum id eſt quaſi viduatum ab altero orificio Cum eñ cetera inteſtina duo habent orificia illud habet vnum ſolum. et ideo ſe habet ad modum ſacci quia multa recipit et pauca reſpectu aliorum eiꝫ cit vel emittit. ſecundum vero inteſtinum ſub orbo ſiue ſub ſacco poſitum dicitur yleon et hoc a dextera in ſiniſtram tendit et dicitur yleon eo q̃ in eo inteſtino yliaca paſſio fieri conſueuit tercium inteſtinum vocatur a grecis colon. et hoc eciam immediate cum inferiori tocius corporis.

orificio.

orificio est coniunctum.et in hoc intestino grauissima passio scz colericage neratur.vel ex ipsius intestini nimia constrictione vel alicuius grossi et frigi di humoris coadunacione et per consequens viarum illius intestini intrin seca opilacione sicut narrat const.et etiam Gal'super ampho. Patet igitur ex predictis ad quid necessaria sunt intestina.qz cibum immutant et in sua concauitate superflua recipiunt ad nature exhoneracionem.ad hoc eciaz sunt necessaria viscerum rotunditas gibbositas et volubilitas vt dicit est. vt cibus transmissus a stomacho in eorum gibbositate aliquantuluz inhe reret et fm animalis necessitatem superflua expelleret necessaria retineraz Sunt autem rotunda ne a stomacho in aliquo angulo superflue collecta f manerent que correctionem inducerent intestinis Sunt eciam intestina du obus panniculis minimis vel ad minus inuoluta.et hoc fuit necessariu .qz si vnus panniculus pateretur ab altero panniculo subueniretur Sunt au tem intestina aliquantulum villosa et eorum villi per latum eciam extēi vt fecis superfluitatem expellerent et necessaria nutrimento conueniencius re tinerent Sunt autem viscera siue intestina inuoluta adinuicem et connexa ita vt minora maioribus et graciliora et debiliora grossioribus et forcio ribus immutantur vt sic actiones virtutis naturalis et in expellendo sup flua et in recedendo necessaria apcius perficiantur Dicit eciaz Aris li.ij. q. fm varietatem dencium in mandibulis animalium variantur in quantita te et qualitate natura intestinorum Unde dicit q intestinum omnium ani malium habencium dentes in vtraqz mandibula est minus intestino non habencium et nullum animal habet intestinum rectum nisi habeat dentes in vtraqz mandibula Item ibidem venter serpentis est strictus et est simil intestino amplo.et si fuerit naturaliter paruus habet fel i intestinis et si fue rit magnus super epar Item idem li.xiij. omnia animalia ampli et recti in testinis sunt gulosa valde quia propter diminucionem vsus cibi et in dige stionem ejciūt superfluitatem cibi indigestam et cito exit cibus et ideo ap petunt multum et continue querunt cibum.contingit autem pati viscera et intestina multipliciter dicit constan.lib.ix.ca.xxvi. Quandoqz ex colerico humore vel e melancolicō substanciam intestinorum corrodente et fluxuz dissenterie inducente et hec passio pessima est et mortifera ut dicitur in am pho.Solucio ventris in cuius inicio colera exit nigra est mortale Itez q̄n doqz ex ipsorum viscerum interiori punctura et vulneracione.et hoc vel ex teriori apostemate putrefactionem et punctuzam in panniculis ipsorum viscerum inducente vel ab exteriori lesione Item quandoqz ex intercluſiōe vnctuositatis panniculos et neruos eos extendente et ille dolor grauis ē intantum vt aliquando intestina penetrari videantur Item quandoqz ex humore grosso et flegmatico inferiores partes intestinorum obturante et

stercorum.

stercoꝝ exitum prohibente et yliacam passionem vel colericam inducente Vnde hic morbus pestilencialis est et mortalis raro sanitatem suscipiens et sepe die secundo vel tercio interficiens nisi celerius succurratur Ceteras intestinorum passiones quere infra in tractatu de infirmitatibus de colerica passione.et cetera.

Capitulum quadragesimumtercium. de renibus.

Renes vt ait varro sunt dicti eoꝝ obsemi humores ab his nascuntur nam vene et medulle tenuem humorem desudant in renibus qui liquor rursus a renibus a calore venereo resolutus fcurrit et ad loca genitalia se diffundit vt dicit ysi. Locus autez in lateribus spondilium dorsi in quibus est sedes renum dicuntur lumbi qui ꝑm ysi. ob libidinis lasciuiam lumbi sunt dicti quia in viris a renibus et lumbis est causa veneree voluptatis De renibus autem dicit consta. ꝙ fuerunt facti vt ab epate aquaticū sanguinem sugentes eum depurgarēt et eius caligamentum scilicet vrinam ad vesicam per meatus vrinales videlicet ꝛ transportarēt quod ec dicit Haly. super tegni ordinauit in quit creator summus duos renes vt attrahāt aquositatem sanguinis ab epate et eam transmittant ad vesicam expulsionis gracia quia dicit Aris. li. xiij. Renes inquam fuerunt creati ꝓpter vesicam vt si opus vesice eēt melior et perfectior.quia renes sunt ad tollendum superfluum humidi deferentis decurrentis ad vesicam Item idem renunculus dexter altior sinistro est in omni animali habente renes et hoc quia calor in dextera parte fortior est vel superior Item idem in omnibus animalibus renes habentibus renunculus dexter est minoris pinguedinis ꝙm sinister et altior quoniam natura in dextera parte leuior ē et maioris motus et caloris.calor autem dissoluit et consumit pinguedinem Itez renes sunt de vltimis membris interiorum et propter hoc indigent magno calore. Recollige igitur ꝙ renes sunt calidi et naturalis caloris seruatiui frigiditatis a dorsi spondilii sue ꝛ patiui a concauitate epatis aqꝰ humoris attractiui sanguinis collatiui virtutis naturalis ꝙfortatiui hūoris seminalis generatiui porosi rotundi pinguedine cooperti carnosi quippe sunt et porosi propter facilioꝛem aqꝰ superfluitatis attractionem.rotūdi ne colligant aliquem humorem ad putrefactionem pinguedini sunt muniti et frigiditate ossiuz dorsi aliquā sustineant lesionem Recipiunt autem renes quasdam venas stomachi ab epate egredientes quibus humor in secunda digestione superfluus defert ad ipsos renes.vnde opilatis illis venis et in suo officio impeditis renes vna cum epate patiuntur Accidunt aliquando in renibus varie passiones vt dicit const.lib.ij ca. xxxiij ꝙ si vene epatis precludunt ab hūore sāguineo

ad sui.

ad sui nutrimentū depauperantur. vñ necessario extenuant. si vero meat' eor̄ inferiores calores et frigore astringantur et pūcta hūoris superflui eo p̄ sāam subintrantis nut'extendunt et dilatant et per oēs corrumpunt. vt in hūores desiccati putrificantur et in calculos uertantur multis eē aliis mōis patiunt sicut ex apostemate venenositate frigore nimio vel calore.

Capitulum quadragesimumquartum. de vesica.

Vesica sm ysa. a venti capacitate est dicta. naz per venti contractōm apit et dilatat sicut ecōuerso per venti emissionē trahit et artat. vocat āt vesicula p diminutōm a vesica dicta q̄dā pellicula pendens in gutture auis sicut bursa in q̄ volucr̄ primo recipiunt cibaria que in predicta vesicula digestioni secūde in iecore faciente separantur et in eodem folliculo tanq̄ in p̄mptuario p̄prio extra futurā esui reseruant. ꝯ vesica p vt hic sumitur sm ysa. ē pānicul' uue rotundo. oca ui' sicut sacc' in omni pte clausus excepto solo orificio superiori. sunt āt sāe due ne acumine vrine cē receptaculū ledere. sunt āt ex ōni pte clausa i ferius vt hāt subito attract' inuolūtarie expellere. Vñ p vnū et idē foramen vrina ingreditur p qđ egredit vt pz in anathomia. Sunt eē rotundū vt in augmentū calamenti sanguinis dilatet et ad ipsi' susceptōm capacōr reddere. dicit enī Aristo. li. xiij. q oē animal hēns pulmonē multū sitit et p̄pē hoc indiget cibo hūido pl'q̄ sicco et iō fuit necessaria vesica ad recipiendū h' superfluitatis hūiditatē. Item ibidē nullū animal hēns plumas aut squamas aut cortices siue testas hz vesicā omino p̄ter tortucā marinā aut siluestrez nā superfluitas i hmōi aliab' trāsit i nutrimētū plumar̄ q squamar̄ et hmōi. Item ibidem li. iij. oē animal generans hz vesicā omne āt nō p̄terq̄ gen' lacert tar̄ et non exit vesica mortuor̄ et forte aggregat in vesicā et superfluitas sicca et ex eo contingit lapis. Item ibidem li. vi. in animali omni carente vesica est vna via apparens exitus cultorie et superflue humiditatis.

Capitulum quadragesimumquintum. de vrina.

Vrina sm ysaac ē colamētū sanguinis et aliar̄ hūor̄ ex actōe nate generatū nā ab epate sūt iuncti. ꝯ in renib' recipit sāam q colorē. actā enī sāa sanguinis p q̄sdā venas subtiles trāsmutata ad renes nutriendos. vñ cū ad renū deportata fuerit regiōez vbi colat et ad modū seri eliq̄ti depurat et vi caloris epatis et renum tingit et colat et sic deludās p porosytates in vesicā in ipsi' cauitate adunatur. Unde hec substancia humida et liquida a vesica emissa est vrina sic dicta quia est vritiua et mordicatiua q̄ve dicit Egidius quod tangit mordet desiccat q vrit. vritiuā enī q desiccatiuā hz naturā. vñ vicz extra scabiē

serpiginem

serpiginem et impetiginem cōtra pusulas et vesicas si pacient inde se ab luerit in potu splenctis confert mundat vulnera putrida et loca sanio'a Cum felle ecia3 ancipitris collyriata et oculis caute limitis immissa pannū corrodit et delet maculas oculorum sicut expresse dicit const. et Bal. Et ī vrina non est abhorrenda qz in multis vtilis est et accepta Dicitur etiam vrina ab vrib greco id est demonstratiua demonstrat enim interiora. ḋa vt certificemur de interioribus vrine inde consultamus. demonstrat enim virtutem naturalem in cpate et in alijs membris inferioꝛib' per vrine substanciam et colorem et maxime per eius sedimen siue subsistenciam quam medici ypostasim vocant certificamur Nam si fuerit illa residencia in fundo vasis pinea coadunata non diuisa fortitudinē designat virtutis et cōpletam actionem caloris naturalis in ipsis membris Per mediam autez regionem vrine quā medici enormiā dicunt de media regione corpis id est de corde et sibi adiacentibus iudicamus Quā si vrina in medio fuerit in colore et substancia bene disposita non lurida non volubilis aut obscura. vl' obumbra spūalia membra iudicat esse sana Similiter p̄ pte3 vrine superiorē quā nephelem nūcupant de fortitudine virtutis animalis in regione capitis pronosticamus Nam si non fuerit circulus nimis grossus. non igneus non luridus non viridis non granulos'. sed in colore et substancia tempatus cerebꝝ et oia alia membra animali virtuti seruiencia denunciat eē certa Si vero ctraria signa fuerint in vrina ctraria3 designant corporis dispositiōm Judicat āt precipue vrina sm sōam et colorem Nā aliud signat quōdo tenuis est in substancia qsi humoris dominantis siccitatem. aliud qū ē mediocris qz tunc designat temperamentū siue eq̄litatē et mediocritatem. sm colorem āt iudicat. qz multi sunt colores sc3 viginti vt dicit ysaac et Egidius quorum quidam caloris vel frigiditatis intensionem alij remissionem alij mediocritatem pretendunt Nā renis siue caloꝛes designant glaucus lacteus et huiusmodi Intensionem vero a rubeo superius Mediocria vero subcitrinus et subrufus Inter quos quidam designant mortificacōz vt niger viridis luridus. quidam indigestionem albus lacteus glaucus. ḋ quidam digestionis imperfectionem et imperfectam inchoacionem vt subpallidus pallidus Quidam perfectam digestionem vt citrinus rufus. quidā excessum siue excedentem intencionem vt subrubicundus rubicundus. quidam adustionem vt in opposita. Quidam superadustionem et mortificacionem vt niger viridis Nigredo tamen causatur quandoqz a frigiditate calorem naturalem penitus extinguente sicut pretendit luiditas sed quā do preceḋit et vltimata adustione tunc preceḋit viriditas. Istorum autem colorum causas differencie non pertinet ad hoc opus sed qui eas scire voluerit libros ysaac et theophili constan. egidij legat in quibus tractatur

tatur perfectissime de vrinis sed ista ad presens hic sufficiant.

Capitulum quadragesimum sextum. De ventre.

Venter vterus et alnus inter se differunt vt dicit ysi. venter est qui acceptos cibos digerit et apparet extrinsecus Et est dictus venter eo. q. per ventrem veniat cibus ad totum corpus. Alnus est qui cibum recipit et purgari consueuit. Uterum sole mulieres habent in quo concipiunt et dicitur vterus eo. q. fetus impleat interius vt dicit ysi. Est igitur venter nutrimenti totius corporis recepta culum vt dicit const. membrorum nutribilium sedes prime digestionis et se cunde fundamentum. cuius creacio est carnosa caliga et humida et hoc propter digestionis necessitatem panniculis diuersis circumdatur propter interiorem conseruacionem cuius dispositio est rotunda. propter liberiorem eiectionem nutribilium collocationem oblonga sunt propter facliorem ipsius cum superioribus et inferioribus coniunctionem siue colligacionem Medium enim locum in corpe sibi vendicat vt nutrimentum inferioribus et superioribus membris distribuat et transmittat Est igitur venter inter omnes partes corporis mollior et infirmior et tamen ceteris est vtilior Nam tanquam nutrix corporis propter omnibus alendis corporis membris recipit et decoquit et ad singula membra debita nutrimenta deriuat et transmittit Superfluitates multas propter aliorum membrorum nutrimentum in se recolligit sed eas diu ferre non sustinens ipsas a se reiecit et repellit Ex mala dispositione membrorum nutribilium q. intra se oriuntur diuersas infirmitates trahit aliquando et incurrit. q. doe passiones tanto sunt periculosiores quanto ventris alijs vitalibus sunt propinquiores Patet siquidem sepius propter nimiam repulsiones et tunc non curatur nisi per contrariam euacuationem Et econuerso quando molestatur propter nimiam inanicionem ei succurritur per contrariam repletionem sicut dicit in amphor. Quecumque enim egritudines explenitudine fuerint euacuacione sanat. et quecumque ab inanicione solute plenitudo Item actiones ventris secundum diuersitatem temporis variantur Nam in yeme naturalis calor in interioribus ventris conclusus fortius operatur. vnde appetitus in yeme magis accidit et digestio fortior generatur quia vt dicitur in amphor. venter in yeme et vene sunt calidissimi natura et sompni longissimi.

Capitulum quadragesimum septimum. De vmbilico.

Umbilicus medius est corporis locus sic dictus quasi duorum vmbus sicut vmbus in medio clipeorum locus est dictus. Ex vmbilico enim infans in vtero pendens nutritur. Est enim vmbilicus secundum constans ex neruis venis et arterijs compositus. quo

mediante

mediante fetus sanguinem subtilem attrahit et suggit et per ipsas arterias spiritum recipit Rumpitur autem umbilicus iuxta matricem dum fet⁹ egreditur et cum fetu exit quem obstetrices ligant quatuor digitor⁹ lōgitudine et ex hac ligatura fiunt extremitates umbilici et rotūditates Huc usq; ost. super Eze. autem xvi. dicit Iero⁹ sic. Naturale est infātibus ortis primo umbilicum prescindi. deinde ad sanguinem diluendum aqua lauari. tercio humorem paulor⁹ sole siccari. quarto tenera corpora pānis strigi ne membra diffluant et sic deprauentur Ibidez etiam dint glosa Ore. q̄ umbilicus est quo fetus alicuius in vtero sicut arbores et virgule per radices humore occulto terre nutriuntur In umbilico autem sita sūt genitalia mulieruz sicut in lumbis genitalia viror⁹ et ideo umbilici nomine luxuria designatur in Job. xi. virtus eius in lumbis eius et fortitudo eius in umbilico ventris eius De umbilico autem dicit Aris. in li. xiij. q̄ omne animal generans et ouans habet umbilicum tempore p̄tus et cum crescit p⁹ anus latet umbilicus et nihil omnino apparet quoniam continuatur cum intestino per aliquam parcium venarum Item idem li. xvi. Creacio vmbilici non est nisi cortex continens venas et cum umbilico continuatur et currit sanguis a matrice per venas umbilici quasi p canalem ad pueri nutrimentum Crescit ergo conceptum p esse umbilici vt dicitur in eodem.

¶ Capitulus quadragesimus octauus. de genitalib⁹.

Genitalia sunt partes corporis vt et nomen ipsū docet q̄ gignē de sobolis virtutem acceperunt vt dicit ysi. Hec etiam pudēda p̄te verecundia dicuntur vnde et teguntur ita q̄ non habent eandem speciem decoris sicut alia membra que in promptu sunt locata Et ideo reputantur inhonesta. inter q̄ vnuz dicitur verendū. vl q̄ viri ē tm. vl q̄ mēbr⁹ est verecūdū vel eciaz ex quo virus emittitur Nam p̄pe dicitur virus ille humor a viri natura fluens vt dicit ysi. Sunt eciā alia membra virtutis generatiue fundamenta. scz testiculi diminutiue a testibus dicti quorum nervus incipit a duobus sine quor⁹ testimonio non est aliquis vir perfectus hi semen calamo administrāt. quod a spine medulla et a renibus suscipiunt gracia procreandi Hucusq; ysi. Fm ost. substancia eor⁹ composita est de carne glādulosa alba molli et rara. et hoc fit propter caloris obseruacionem. et sanguinis immutacōm in albedinem. quod fit per vehementem calorem in ipsorū sūa sanguinem decoquentem et in albedinez o mutātē Et dicunt hec membra p̄cipalia q̄ p̄cipalis actōis virtutis nata sez generatiue sunt propter instrumenta que ñ p̄cisa fuerint. vigor virilis sexus enervatur. et masculina complexio in femineaz alteratur Et ideo fm Aris. li. iij. Eunuchi quando castrantur ante pollucionez in sompno orti in

corpore

corpore eoꝝ post hec pilus Si vero castrent post polucionē preter pilos pectoris ones pili defluunt et efficiuntur effeminati et molles animo q̄ corpore imbecilles Unde Aris.li. viij. voces hominum qñ castrant mutant et efficiuntur sicut seminarum et forme eoꝝ alterantur et figure Animalia autem quando castrantur in iuuentute efficiuntur maiora sed si castrent p̄ perfectionem non augmentantur Cerui eciam si castrentur post perfectionem non augmentantur Ceruj eciam si castrentur ante cremētum cornuum nō oriuntur eis cornua et si post ortum castrentur non vlterius crescunt cornua amplius nec mutant cornua nec eiciunt ea sicut faciunt non castrati Dicitur eciam ibidem q̄ si vituli non castrentur cito post annum remanent pauj et dicit quando castrantur extrahūtur radices neruoꝝ et si acciderit loco vulneris apostema cremabunt testiculum abscisum et ponunt cinerem super apostema Et quedam animalia castrantur solum propter testiculos sicut castores qui eciam quando persequuntur a venatoribus ipsis dentibus truncant testes ne vlterius persequantur Dicit eciam q̄ on agri masculi castrāt filios et eis dētib⁹ testiculos p̄scidūt. ꝯ matres a masculis occultant eos et precauent eis a manibus ne castrentur Item dicitur li. xvi. q̄ alium testiculi post tempus sibi ad coitum a natura deputatum efficiuntur paruuli in tm̄ q̄ tunc non apparent. seo tunc quando instat amoris temp⁹ crescunt valde Sunt igitur testiculi cum alijs membris sibi administrantibus humoris seminalis principium et eius primum et radicale fūdamētū Nam vt dicit const. deus ad animalium generacionem conuenientes conueniencia procreauit membra in quibus inseruit materiale principium generacionis quod quidem sine amoris affectu non potest produci ad effectū talem membris genitalibus siquidez inseruit inclinabilitatem et appetitum vt vnumquodq̄ animal ad conseruacōm speciei et multiplicacōm sui anmaret. et hoc quidem diuino motu factum est ne forte abhominato coitu ab animalibus generacio emitteretur. ad generationis autem talis complexionem necesse est duo animalia conuenire scz masculum et feminam ex q̄rū semine mutuo procrearetur quodlibet individuum ita q̄ in vno scz generāti cū si in femina esset quasi principium materiale et passiuum. in masculo vero esset formale principium et principaliter effectiuum et ideo dicit Aris. li v. q̄ generacio animalium duplex habet principium scz marem et feminā et mare autem principium motus sicut forma. femina autez est sic materia ex commixtione autez vtriusq̄ fit creatura et commixtio vel creatura embonis ꝛc. Optauit igitur deus membra generantium vt alterum emitteret seminale principium alter reciperet Et hec membra taliter a deo sapientissime sunt formata vt ad opus suum nec meliora possunt esse neq̄ perfectiora vt dicit constan. Deo certe his membris plurimi abutuntur. quoniam

ipsis.

ipsio ad generacionis fruc̃ m non vtũtur sed poc̃ contra racionis ordinem et nature iura non ad seruiendum proli sed potius turpitudini actibidinis eadem opellere dinoscuntur et ideo de ista materia dignũ duxi ſ̃ silencio preterire ne forte ſpermatis explanando originem ꝓgressum vel finem videar carnalibus occupacionem cogendi carnalia exhibere. de ꝟ solum admouens vniuersos ne quis putz p̃ dec̃ membroꝝ officio esse prolibitu abutendum nam quicũq; limbum generacionũ concessum viũ volũtarie membris genitalibus ludibria libidinis exeruit prẽm vnigenitũ deum nature et genitorem iam poidit nec in generacione iustorũ nisi cũ digne penituerit locũ inẽ filios gẽe possidebit. ñ abus̃ genẽatiue p̃ꝑis lũinũ iniuriam et quam meretur offensam tollit graciam. vulnerat naturam perdit societatem angelicã adquirit gehennã denigrat famã euacuat substãciam et spoliat gloriam sempiternam vt dicit Ambrosius.

Capm quadragesimumnonum. de matrice.

Matrix in femina est singulare mẽbr̃ ad modũ vesice dispositum ad suscepc̃ũ hũoris seminal̃ a natura deputatũ ad quã tẽq; ad mulieris corpis sensituã confluit humor̃ menstrual̃ superfluitas q̃ ꝓpter menstrualẽ fluxũ et refluxũ mẽstruũ ẽ vocatũ co q̃ circuitu lunaris luminis solet accidere hoc ſ̃superfluũ vt dicit ysi. hec cẽ multi ebria nũcupãt q̃ in mulierib̃ durant nat̃alit̃ q̃diu viget in eis vis incipiẽdi ab̃ totalit̃ deficientib̃ deficit concepc̃ois vt̃. Et dicũt mulieb̃ria q̃ in sol̃ mulierib̃ hec infirmitas inuenit̃ nã sola mulier an mal menstruale ẽ vt dicit ysi. c̃ cruore otacte fruges nõ germinãt morũt̃ hebe amittũt arbores frcũs ẽ. Ib̃ sanguinis ꝓprietatẽ et naturã q̃re ſ̃ ſ̃ in tractatu de hũoꝛib̃ hoc menstruũ ẽ hũane generac̃ois ꝓncipiũ. hoc nobiliũ et ignobiliũ ẽ omũe in matris vtero nutramentũ Unde ager nr̃ natiuitatis irrigat̃ et nutrit̃ infantulus q̃z diu in matrice obseruat̃ ꝟz ãt duas cellulas siue ꝯcauitates dexterã scz in q̃ masculꝰ generat̃ et sinistram q̃ concepc̃oni femine deputatur. fetus autem inter duas concauitates conceptus vtriusq; sexus dispositionem habere consueuit In anathomia autem dicitur q̃ matrix tres habet cellulas a dextris masculo appropriatas. et tres a sinistris feminis deputatas. in medio vero nascitur hermofroditus. in matrice vero concipitur fetus qui a foueo est sic dictus cuius folliculus siue pellicula qua circũdatur secundina dicitur que simul cum infante nascitur et si in matrice casu aliquo post partum in vtero manserit periculum inducit nisi nature vel medicine remedio expellatur Subiacet autem matrix ipsa multis passionibus quandoq; patitur superfluoꝝ humoꝝ retencionem. et hoc ãt ex vitioso hũore ozis venaꝝ opilante vel ex frigiditate coartãte

vel.

vel exsiccante consummente.et he diuersitates dinoscuntur per signa pri
a. Item quandoq; patitur nimium humorum menstrualium fluxus et effu
sionem et hoc vel ex nimia habundancia quam natura non potest retinē.
vel ex nimia acuminis humoꝝ violencia.et hec passio si antiqua fuerit vix
curatur.ex quo enim orificia venarum longo tempore sunt aperta difficile
consolidantur Item patitur matrix suffocacionem in qua passione videt
mulieri debere suffocari matrice spumalia comprimente quod contigit ex ni
mia humorum replecione matricem extendente vel corrupta et venenosa
fumositate a corrupto humore resoluta vacuitatem matricis replēte et ex
tendente Unde matrix repleta superius elevata comprimit spumalia .vn
de mulier pene suffocatur Itē quāq; patitur precipitacionem quando ver
trorsum vel sinistrorsum plus debito inclinatur.vel de loco suo exterius e
greditur quod accidit ex neruorum ipsius relaxacione et superfluis humo
ribus ipsam matricem aggrauantibus Item patitur aliquando aposte
tis interioris punduram et dolorez vt dicit constan ex humoribus collec
tis ad aposthema.vnde sequitur punctura dolor grauissimus et arium Itē
patitur post impregnacionem dolorem et distencionem ex motu ipsius et
maxime circa partum.tunc enim mouetur motu forcioꝛi Unde necesse est
tunc temporis matricem concuti atq; leui.maxime autem patitur quādo
in partu se exonerare nititur.q exitus fetus a casu aliquo impeditur quod
contingit aliquociens ex angustijs viarum ipsius matricis quandoq; ex
pinguedine mulieris.aliquando ex nimia fetus magnitudine et debilitate
ac defectu virtutis expulsione in corpore pturientis. aliquando etiam cō
tingit fetum esse mortuum et ideo non adiuuat moriendo ad exitū siue ad
ptum.et aliquando credit se mulier habere puerum et gestat in vtero ali
quod frustulum menstruosum sicut narrat Aristlibro xviij. Accidit etiam
mulieribus post impregnacionem influtas que mola dicitur .putabat e
nim quedam mulier q post coitum viri esset impregnata et inflabatur vē
ter eius et apparuerunt in ea signa impregnacionis et tunc peruenit tem
pus pariendi non diminuebatur in ea tumor ventris . sed sic mansit per
tres annos tandem peperit frustum carnis ita durum q vix potuit ferro
diuidi et tale frustum mola dicitur et hoc quidem accidit sicut dicit Arist
ibidem . quando videlicet fit sustentacio concepti ex pabore et humore
male digestionis quia tunc generatur frustum quod quidem mola dici
tur in matrice et cetera · istis enim et multis alijs patitur misera matrix
mater nostra.et cetera Sequitur aliud capitulum.

Capitulus quinquagesimum. de natibus.

Nates.

Ptes dicuntur eo qpsis insistimur dum sedemus vt dicit ysio. Unde conglobata est in eis caro ne pimentis carnis mole deleant De innatibus itaq; fertur truncis corporis qui a nullo incipit et vsq; ad nates se extendit vt dicit ysiod Nates scom Constantinum. sunt neruose et hoc propter chotarum et femorum cum trunco corporis colligationē et ideo fuerunt carnose et ad temperandaz neruorum et etiam ossium frigiditatem et etiam ad deferendam neruorum sensibilitatem vt enim dicit Constantinus libro tercio capitulo octauo. et cetera. Sequitur aliud capitulum.

Capitulum quinq̄gesimumprimuz. de femoribus.

Femora dicuntur eo q̄ ex vna vel alia parte corporis viri a feminis discernuntur. Extenduntur autem ab unguibus vsque ad genua et mouentur femora in coxis quorum concaua vertebra dicuntur. core vero quasi coniuncte ari dicuntur. Flectuntur autem femora intus et non extra subtus scilicet et non supra sicut brachia. Unde autem a quibusdam frustragines nuncupantur. vt ibi dicit ysidorus. Sunt autem femora ex magnis ossibus composita. vt enim dicit Constantinus libro tercio. capitulo octauo. tota quidem a superiori parte concaua. a parte enim anteriori gibbosa duo habencia acumina. Fuit aūt necessaria magnitudo vel q̄ tori corporis fūt ossiū fundamēta vel quia maiores portāt lacertos et neruos per quos fit pedum motio voluntaria. fortitudo partis exterioris fuit autem necessaria vt lacerti habeant lacerti et nerui qui si essent intrinsecus contrūtarentur et laderentur. Sunt autem eadem intrinsecus aliquantulum rotunda et hoc fuit necessarium q̄ si ex vna parte tantum tortuosum esset totum corpus esset tortum et non rectum. concauitas insuper fuit necessaria cum gibbositate interiori vt infirmior esset incessu eorum Concauitas fuit necessaria vt securitatem cruriū essent subintractuua. fūt eē feora carne et musculō mūita vt ossa habent tutelā ab inclemencia leuiōe et eē infrigiditatē ossiū tēparēt Sūt eē habentē hōis sapiozē grossiora. ad ptes do inferiores graciliora et hoc erat necessariū vt tāq̄ media inter extrema debitā haberent cū vtrisq; portiōm

Capitulum q̄nquagesimumsecundū. de genubus

Genua sm ysidoz coniunctiones sunt femorum et crurium. Et sunt dicta eo q̄ in vtroq; genu sunt composita Coherent enim sibi et cognata sunt occultis lacrimarum ductibus et meroze. Nam a genu genua dicuntur. cum enim quis gignitur ita formatur vt genua sursum sint quorum enim coniunctione oculi formantur.

vt concauū

vt concaui aut reconditi efficiantur ſm verbum philoſophi Genua comꝑ
mit arethagena Joez. homines ad genua ſe proſternunt facilius lacrima
tur Voluit enim natura eos vtero materno rememorare vbi in tenebris
conſedebant antequam ad lucem venirent Lucaſqꝫ ysido. Sunt autem
ſm conſtanti. lib. ſecundo cap. octauo oſſa quedam rotunda cartillagino
ſa atqꝫ concaua. Fuerunt etiam rotunda et vt crura et coxa in ipſorum
concauitate facilius iungerentur. neruoſa ſunt de facili crura a ſuperiorib⁹
ſeperentur. propter hoc etiam ſunt neruoſa vt actiones ſpiritus animalis
ad motum greſſibilem faciendum ad partes inferiores tranſmittantur
Depauperantur autem genua a carnoſitate et pinguedine propter moꝫ
continuitatem Si enim eſſent nimis carnoſa tunc de facili opilarentur. et
ſic actiones virtutis ſenſibilis per aliquam carnis groſſiciem impediren̄
Vnde et genua quia neruoſa ſunt valde et ſenſibilia ſunt de facili leſion̄e
incurrencia quando nerui ſenſibiles interius vel exterius aggrauantur
vt dicit Conſtantinus. et cetera.

Capitulum quinquageſimumterciuꝫ. de cruribus.

Crura a curtendo ſunt dicta quia ab his curtimus et ingreſſuꝫ
facimus Et ſunt dicte tybie quia tybie ſunt ſimiles fiue tube in
ſpecie et longitudine vt dicit yſi. Sunt autem crura ſm conſtā.
inter femora et pedes intermedia. quibuſdaꝫ nerius a lacertis
cum inferioribus concathenata per que influencia greſſibilis motus et re
gitiue virtutis ad pedes derivatur Sunt autem crura ex oſſibus fortiſſi
mis compoſita que tanqꝫ columpne corporis ad deferendam ipſius mo
lem ſunt abilia. Sunt etiam quibuſdam muſculis. et carnoſitate a parte
veſtita ſuperiori vt ſic in complicatione eorum cum femoribus. nec ab eis
reciperent nec eis inferrent offendicula. Vnde tanqꝫ calcitra. ad molem
corporis ſuppoꝛtandum. carnoſitas ipſorum crurium in parte ſuperius in
terius eſt collocata Sunt etiam neruoſa vt ſic ad motum velociorem eſſ
ent forciora. Sunt etiam medullis plena vt virtus vitalis animalis per
neruos et arterias diffuſa cuſtodiretur et oſſiuꝫ ſiccitas medulle humec
tacione irrigaretur vt dicit conſtantinus.

Capitulum quinquageſimumquartuꝫ. de pedib⁹

Pes vt dicit yſidorus dicitur a podos grece. quod eſt indecli
nabile. Nam pedes quidem alternis motibus ſolo fixi incē
dunt. Eſt autem pes extrema pars ipſius hominis ſuſtentans
etiam pondus totius corporis. Componitur autem ſm con
ſtanti. ex oſſibus quadraginta quatuoꝛ quoꝛum duo ſunt calcaneoꝛum.

Duo.

Duo manicularum raste pedum decem digitorum triginta. Est autem ōs tus carnosus in extremitatibus planus. in medio aliquantulus concauus loco carnosus vt ossa et arterie; duricia tuerentur. Planus fuit vt ing posita facilius pcuterentur. Jō concauus fuit vt si pes a tuto suponeret. ad concauū locū refugiū habēt uuersis liganimb' q nerui ossa pedū cōligāt qō fuit necessariū ad manus robur. ꝓpter forciorem corpis sustentacōz q pedes motū haberent leuiorē. Variant āt pedes in animalibus. Dicit enī Aris. li. xiii. qōā animalia pedes hñc a hñt pedes anteriusq posterius. Et qdam in latenb' sicut animal habens sanguiē et mlt pes. Et hoc gen' hz ꝓriū q pedes ei' sūt in anteriori corpis. Et cā illa' é qr ps anteriorq poste riot sunt adunate in loco vno. Jté ibidē dicit q nāa posuit loco manuū i qōrupedib' pedes ātiores. Pedes āt posteriores sūt necessarij vt possent pond' animaliū. Et fuit hoc necessariū vt eēnt qtuor pedes in qōrupedib' Nō ao trā totū eoz corp' nāa liē inclinat. q rē ao trā mouet toto brutali appetitu. Et iō necesse fuit tot fulcimentis erigi vt possent abili' et facilius motū ꝓgressuo pgē et moueri. Jō cē fuerūt pedes posteriores necessarij qr sicut dicit Aris. q ps anteriot oīm animaliū qōrupedū maior é et spissi or ꝓte posteriori. Et iō vt facilē possēt erigi et moueri posteri' siē et āteri' pedes posteriores sūt necessarij. Ecōuerso āt é de pueris scz qr ps āteriot é pōderosior inferiori et ꝓpē hoc incedūt pueri sup man' incuruati et vtūt manib' p pedib' in rependo. qr nō pñt eleuare corpa sua. qm supiot pars corporis maior est inferiori et attenuatur pars superiot corporis magis inferiori. Cum ergo iuenescit homo. augmentat pars superiot vnde pas latim sensum erigitur. Dispositio autem quadrupedum est econuerso quia pars inferior primo est valde magna. sed in iuuentute reficit pars superi or et eleuatur. Et propter hoc erit eleuatio capitis et anteriorib' partis cū rium multo maior q̄ partis posteriorib'. Signum huiusmodi est sicut ibidē dicitur q pullus equinus pedē posteriori tangit caput suum. sed quando intrat etatem non potest facere idem. Item dicit Aris. li. ij. q pes sinister in animalibus in parte ānteriori absolut' n é negocia leuis motus sicut sinistra manus in hominibus preterq̄ in elephāte. Itez ibidem dicitur q elephas in sedendo flectit pedes suos sed nō potest flectere quatuor simul propter pondus corporis sed flectit pedes posteriores sicut homo. Item ibidem dicitur q volatilie flectit pedes suos ad posterius. sed alas que quidem sunt loco manuum flectit ad anterius. Item ibidem etiam dicitur. q pes dexter scilicet maioris est motus generaliter in animalibus vide licet q̄ pes sinister. Et ideo quoque dicitur. q animalia quedam. quando ambulant primo mouent pedem dextrum sicut leo et camelus ara bicus. scz dromedarius. Aliquando tamen quedam animalia mouēt pe

dē sinistrum

dem sinistrum sicut vulpes et lupus qui habent pedes et tibias sinistre partis pte otraria longiores Et ideo semper claudicāt a dextris, a sinistris alcius se erigendo et sic ad dextrum depmendo Est itaq; pes dexter maioris caloris motus et vigoris generaliter in animalibus q̄ sinister Et est signumq; ad hoc Gal. super Amphoro dicit. q̄ mulier in vtero fetum gerēs et iunctis et compositis pedib⁹. cum subito fuerit vocata si masculū habuerit in vtero primo ad mouendum pedem dextrum admouebit. si vero feminam gestauerit econuerso Item dicitur ab eodem li ij et iij. q̄ omne animal multoz digitoz in pedibus est multorum filiorū et econuerso Item li ij. pedes omnium quadrupediū sunt ex osse et neruis et modica carne Sed ter et volatiliū et bipedaliū p̄ter hominem e⁹ pedes sunt subtus multe carnis et hoc p̄pter ossium et neruoz multiplicū defensionē Jté sunt animācia vtencia pede loco manus vt simea in quadrupedib⁹. et pscitacus et porphirio in volatilib⁹ Nam pedum adiutorio se iuuant in cibando Item idē li. xiij. Nullū animal habens scissuras multas in pede hz cornua Et tū oē animal bñs culmos in ore p̄minētes hz vngulas pedis scissas sic ap Jté li. xiiij. Pedes in apibus posteriores maiores sūt q̄ medij vel āteriores p̄ter ambulacōz et vt cito eleuent a terra q̄n voluerint euolare Jté li. xvi. oē animal q̄drupes bñs multas scissuras vt leo canis lupus vulpes generāt filios cecos De pede vero recolligē q̄n pes est in vltimo animalis ad ei⁹ pfectōm longus planus et concauus propē formacōm vestigij et impssioz digitis etiam distinctus propter sui fortiorem detencionem Osseus et neruus propter meliorem duracionem in animalibus necessarius ad eorum erectionem et mocionem Jnsuper ad eorum defensionem. In volatilibus scissi pedis et curui vngues ad victus adquisicionem in volatilibus clausi pedis ad sui regimen in aquas et directionem. Et hec de pedum proprietatibus iam sufficiant et cetera.

¶ Capitulum quinquagesimumquintum. de planta

Planta pedis est extrema pars animalis a planicie sic dicta. Planicies enim in ea sic exigitur vt fortius terre imprimatur vt dicit ysido. durioti cute vestitur q̄ cetera pars corporis. ne a spinis vel etiam ab alijs obicibus paciatur subito. Joco et animancium pedes vngulis et etiam soleis muniuntur ne enim de facili calcando offendantur. Plante quoque etiam totius corporis mole ſet ponderej opprimuntur et ideo calceis et soleis indigent ne leuantur vt dicit ysido. et cetera.

¶ Capitulum quinquagesimumsextum: de calceo.

Calceus.

Calceus posterior pars pedis est et inferior a calcando dcs. qr eo terre vestigia imprimantur vt dicit ysi. Et est rotundus ne de facili leuatur. oblongus vt imprimantur firmius Polidus etiaz fuit factus ne de facili premeretur Et mollibus ligaminibus cū cautella colligatus. vt sursum et deorsum facilius moueretur vulnera sibi impressa difficilis sunt curationis tum propter paucitatem carnis. tum ꝓpter motus continuationem vt dicit constan lib. ij. ca decimo.

Capitulum quinquagesimumseptimū. de ossibus.

Dicto de propriet̄atibus membrorum principaliū et officialiū de consimilibus membris et coꝓ pdicōib⁹ nunc dicendum est q̄ ꝓmo de ossibus Dnz ossa sunt tocⁱ corpis solidamenta vt dicit ysi. In ipīs enim robur consistit animalis Sunt āt ossa ab vsto dicta qr ab antiquis vrebant. vel vt alij putant ab ore ossa dicuntur. eoꝝ in ore pateant Nam vbiq; cate et carnibus tecta celantur excepto solo ore in quo ossa dencium demonstrantur Compago enim ossa capitis sunt dicta eo ꝙ sūt ꝓpacta neruis velut glutino q̄daz adhereāt verticale āt dicit sume ossiū ptes. nodis grossiorib⁹ oglobate hic dicte eo ꝙ ad flexionē mē broꝝ vertant vt dicat li. ij. Os ē durior et siccior ps corpis animalis Et ō fuit necessariū. aut qr ossa sunt corpis fūdamenta. sup q̄ tocⁱ fabrica ē fita et nō oportuit ea ee firmiora aut qr ab exteriorib⁹ defendūt interiora Sūt aūt ossa in corpe multa in specie diuersa et hoc ꝓpt̄ maiorē capitis vel ꝓpt̄ mot⁹ leuioris facilitatē. vl propter cauendā nimiā corpis passibilitatē Et ā ta cñ ē inter mēbra corpis colligancia ꝙ uno patiente ōnia ꝓpatunt. vñ natura fē ōnia duplicauit mēbra vt si vnū pateret altez ꝓpateret. et ideo vbi oportuit plā ꝓpegit ossa In q̄ntitate sūt diuersa qr in magnis mēbris sunt magna et in puis pua Ite sūt in q̄litate diuersa cū q̄dā sūt lōga q̄dā rotunda q̄dā ocaua q̄dā solida Polida sunt q̄dā ꝓpter maiorē firmitatē. ocaua vo ꝓpt̄ maiorē mot⁹ leuitatē Mā qr magna erāt et mobilia fec ea natura ocaua q̄ intrab⁹ de cūis medull sūt plena ne sez ocauitate frāgerēt. et vt in nutrēt vñ p̄ euaporatōz medulle ꝑ poros ossiū carnes q̄ sūt ibis ossib⁹ viciniores sūt ceteris dulciores Et ee ossa q̄bus dā neruis immixta ostricta. ne ex nimio motu ossiū se ūgerēt q̄ sibi inuicē efficaci⁹ cooperēt Jn ꝓma āt ossiū diuisiōe inē q̄dā viscosa h̄ūditas vt leui⁹ inuicē moueret Sūt ee in extremitatib⁹ carnilagine vestita ne ex nimia ofricatōe lederēt Ducuntq; ossa li. ij. ca. ij. ꝑm dñs ei li cñ ossa fuerī creata ꝓpt̄ salutē corpis molt. q̄m natura ē ei valde dura Jn aliis carētes ossib⁹ ē mēbra pueriles ossib⁹ et coꝓ defōs supplēs sic arista i piscib⁹ sic oiz ꝓncipiū vēaꝝ ē corpis epar sic spōdile dor & oiz ossiū ꝓncipiū ē sr q̄ fūdāt q̄ radicāt oia ossa sic nauicla sr carinā sua

Natura

Natura itaq; ossium est continua cum spondili. quoniaz ossa spondilia sūt custodiencia teneritatem corporum animalium et ossa que vicinantur ventri sunt parua vt non prohibeant tumorem ventris propter cibum animalis Item idem ossa masculorum forciora sunt ossibus feminarum generaliter et duriora et maxime ossa leonis que propter sui duriciem ex se ignem mittunt more lapidis ad inuicem collidantur. Ossa vero auium sunt debiliora alia et similiter piscium Item idem li.iij. ossa abscisa non recrescūt sicut nec cartillago. quia creacio illius est propinqua creacioni illorum cū cornua et vngule animalium et auium rostra possunt ad ignem mollificari et incuruari ossa nec incuruantur nec mollificantur nec flectuntur sed cōcenduntur Item idem li.xij. animal habens spinas loco ossium est pauci sanguinis Itez omne animal habens in vtraq; mandibula. habet ossa medullata et ipsorum medulla similis est pinguedini quedam tamen ossa sūt spissa et dura vnde videntur esse sine medulla vt ossa leonis et elephantis quia medulla talium animalium latens est in poris ossium et occulta. Ex collige igitur breuiter ex predictis q; ossa sunt totius corporis fundamenta frigida dura et sicca et propter dominium frigiditatis naturaliter sunt alba forciora et frigida et firma. interius concaua. medullis plena ligamentis neruosis coniuncta. continuo se suppoztancia Nam minora super maiora radicantur et maiora miro nature artificio coaptantur Sunt eciam ossa ex se et carne vestita quasi vtriusq; fulcimenta influxibilis nerui naturali iunctura a calore carnis et sanguinis temperamentum recipiencia Sunt eciaz ex se sensibilia. tamen vehementem inferunt corpori lesionem quando sunt concussa vel confracta et hoc propter neruorum vicinitatem quorum ligamentis sunt inuicem coniuncta Contigit autem pati ex causa extrinseca sicut ex fractione. concussione. abscisione. et iuncture egressione. et huiusmodi. quandoq; ex causa extrinseca et hoc aliquociens ex materie furiose corrosione vt patet in erisipilam id est ignem sacrum pacientibus quandoq; ex nimia humorum in iuncturis ossium aggraiacione et repletione vt patet in arcbicis. et quandoq; ex medulle interioris corruptōe vt accidit in leprosis. quandoq; ex humoris medullaris consumpcione vt accidit in ethicis et consumptis. Dolor autem ossium tanto est grauior et eciam periculosior quanto enim in profundioribus ossium concauitatibus radicatur. Vnde ossa corrupta carnem sibi proximam paulatim corrumpunt et putrefactionem inducunt et cetera.

Capitulum quinquagesimumoctauū. de medulla

Medulla sm ysidoꝝ. est appellata eo q; madefaciat ossa. irrigat enim et confortat ossa vt scilicet eorum temperet qualitatem frigidam

frigidam Est autez medulla sm constan. substancialiter calida et humida et ex purissimis partibus et vnctuosis humoribus nutribilis in ossium cō cauitatem generata vnde sua caliditate ossium temperat frigiditatem. et sua humiditate eorum siccationem irrigat et sua substanciali proprietate ꝰ tutem animalis nutrit et conseruat. Medulla enim influenciam spirituum recipit a cerebro et precipue medulla ossium spondilium que a phisicis micha appellatur et hec medulla mediantibus quibusdam neruis substanciā et motum membris sub collo positis administrat vt dicit ost. li. ij. ca. x. medulle ecia sm ysi. sua subtilitate et liquida vnctuositate per ossa euaporāt et liquorem tenuez defudant qui liquor caloze venereo resolutus in renib' animalium amoris et voluptatis generat incentiuum. vide supra de renibus Ūñ et animalia que hñt ossa medulla plena in libidine sunt prona vt dicit varro. que vero habent solida et medullis vacua rarius in venerem commouentur vt patet in elephante. medulla enim vt dicit varro naturaz lune imitatur. nam crescente luna crescit. et decrescente decrescit Unde p occulta quedam respiracula vim lune sentiens sm eius mutationez minoratur in sua substancia visibilis augetur. hoc est vivere in animalibus et eciam arboribus quarum humor medullaris superabundat in plenilunioz in nouilunio depauperatur. vnde tunc arbores inserere non est bonum qz fructus efficiuntur vermiculosi et de facili computrescunt et hoc forsan accidit propter superfluam humiditatem quam surculus tunc insertus concipit in medullam cuius superfluuz non potest regi et dirigi a natura. vnde talis humor trāsmissus ad fructus eius cū vermiculacōis et celeris putrefactionis Item dicit Aril. li. xij. q animal hñs dentes in vtraq; mandibula hz medullam similem pinguedini et quedam animalia non habent multum de medulla sicut leo qui hz ossa dura et spissa in quibus parum est de medulla. et ideo fingitur q omnino medullam non habeat R. medulla sm vsū medicinalis est valde et precipue volatiliū et animalium siluestrium nam labiorum sanat excoriationes et eorum vlcera conglutinat et eciam scissuras. aurium dolorem mitigat. glandium duriciem emollit. pedum vesicas sanat dolorem gutturis mitigat et mamillaruz. pusicis et ethicis singulare est remedium. virtutem enim resumptiuam habet. vnde et humorem deperditum in membris restaurat.

Capm quinquagesimumnonum. de cartillagine:

Cartillago est ossium teneritudo. et dicta est cartillago eo q̄ leui carni dolore dum plectitur vt dicit phisi. vt patet in auribus et naribus et costarum extremitatibus nam cartillaginosa duriora sunt carne et ossibus molliora Fecit ūt natura talia loca talē dispositionis

dispositionis ne forte rumperentur cum plicarentur vt dicit const.li.ij. ca. ix. Vestit autem cartillago extremitates ossium ne in suis iuncturis ex mutua confricacione exasperentur.et vt facilius ossa cum carnibus iungerentur Dicit autez Aris.li.xiij.q cartillago abscisa non recrescit quia eius creacio creacionis ossis est similis.nec habet cartillago ex se sensum aliquem sed tantummodo neruus coniunctus causa est sensus et motus quando sentit vel mouetur vt dicit const. In medio autem cordis animalis est os cartillaginosum in sua latitudine positum et hoc sedes cordis est appellatum vt dicit constan.libro tercio.ca.vicesimo.et cetera.

Capitulum sexagesimum. de neruis.

Nerui sunt corporis ptes quas greci vocãt neuros eo q artuũ coniunctiones his fortius cohereant. maximam enim virtutez facere neruos certissimum est.qui quanto fuerunt densiores tãto perpensius augent firmitatem vt dicit ysi. Fm ost autem fuerunt necessarij vt sensum et motum discurrerent membris precipue ossibus et cartillaginibus et huiusmodi que ex se sensum non habent neq; motum. Omnium autem neruorum precipuum fundamentum est cerebrum qz voluntarij motus et sensuum est principium. omnes autem nerui aut de cerebro procedunt aut de mediantibus cerebri id est de medullis spondilium. tale mediuz fuit necessarium ne si immediate omnes a cerebro procederẽt aut rumpendo lesionem incurrerent aut propter nimiam vie longitudinez a principio sensus in actu sencieõi et in potẽcia vegetandi tanq; policionẽ non haberent Nerui ergo a cerebro procedentes sũt molliores.de medulla autem id est de medulla spinali sunt duriores.sed exeuntes a proza cerebi sunt mobilissimi.qz sensum portant alijs.nam mollicies cito mutatur intra sensibilitates procedentes vero a puppi fuerunt duri vt motum possint pati qz cũ mollia veloci motu cito rumpuntur Neruorum autem a cerebro exeuncium sex sunt paria quorum primum par progreditur ad oculos et alia organa sensuum vt eis deferant sensum et motum.hi et alijs neruis.q cautiores et molliores et maiores sunt.et ideo magis concaui vt ampliot spiritus pro eo sensibus administretur.sunt et maiores ne eorum concauitate eorum substancia rumperetur et vt maioz quantitas spirituum in eis induderetur Fuerunt et molles vt in eis sensus velocius et expeditius p; ficeret Vbi nerui in egressione a cerebro sunt molles et leues.sed quanto plus elongantur tanto duriores efficiuntur Secundum par neruorum incipit a posteriori pte prioz; et illud par erit per quoddaz foramen vicinũ concauitati oculorum.et oculis motum tribuit.par terciuz incipit retro p; secundum et per sedem capitis exiens a puppi cerebri in quatuor neruos particulares.

pticulares se diuidit et p diuersa loca reticulariter se diffundit. quartū par
post pari coniungitur sed ab eo diuisum post matrem plaz dispergitur vt
per ipsum sibi tactus prebeatur. quintum vero par in egressione sua in du
os diuiditur neruos quorum vnus auricularium foramina intrat et ibi se
dilatans auditum auribus administrat. alius ad maxillas per tympora
se diffundens membrorum collateralium adimat actiones. sextum vero
par a puppi videtur exire et ab vnoquoq; horū triū iterum exeunt et ad
motum sensus perficiendum inferius et superius vniformiter se diffundit
Et adhuc preter ista paria exit a puppi par vnum et ex isto micha ortū su
mit. hec lacertos lingue et gutturis se diffundit et eis motum et sensum ē
buit Preter neruos iaz dictos omnes alij nerui corporis a cerebro quoo
egrediuntur scz micha id est medulla spondilium mediante. In vniuerso
vero dicuntur esse duo neruoꝝ paria et xxx. et vnuz tm impar et hi omnes
multipliciter defenduntur et concatenationibus corporis et membrorū
miro nature artificio vndiq; diuiduntur Cuiuslibet const. li. ij. ca. x. 6m Dris.
li. iij. in locis ossium et multitudo neruoꝝ et neruus naturaliter in longum
funditur et non in latum et ipse extendi tur extensione multa et in circuitu
nerui est humiditas viscosa conseruans neruos et omne animal habēs sā
guinem habet neruum et neruus prescisus non recrescit nec diuisus recon
iungitur sicut vena que scz incisa de facili reintegratur. dicit etiam idem
li. xix. q; maxima virtus animalium est in neruis et maxima in thauro qui
quanto senior tanto durior et fortior et durior eius neruus est. vnde ertē
ditur sicut corda Recollige igitur ex predictis et neruus a cerebro princi
pium sumit et ab eo sensum et motum recipiens alijs sensuz tribuit partes
corporis diuisas colligit et ancetit in suo exitu molle. sed in fine durum se
ostendit in sua cōcauitate spiritum recipit et custodit sua flexibilitate ossa
flexibilia flectit diuersas passiones in se recipit vt dicit constan. scz inflatio
nem puncturam. contractionem. relaxationem. opilationem vt patet in
pantegū. li. xix. ca. viij. et libro vndecimo. et cetera.

Capitulum lxxxagesimumprimum. de venis.

Vene sunt dicte eo q; sunt vie natantis sanguinis atq; riui p to
tum corpus diuisi quibus vniuersa membra rigantur et nutrian
tur vt dicit ysido. Incipiunt autem vene sm Constanti. ab epa
te sicut arterie a corde nerui a cerebro Et fuerunt vene necessa
rie sicut vasa sanguinis vt sanguinem ab ipso epate ad membra totius
corporis nutrienda deferent Sunt autem vene necessarie nature tenerio
ris atq; mollioris q; nerui ideo vt epatis nature vicine mutarent aliquā
tulum sanguinem ad se venientem Sunt autem vene omnes ex vna tūica

facta

facte.non ex duabus sicut arterie Nam arterie spiritus recipiunt et custo
diunt Vene igitur exeuntes ab epate ab ipso velut a matre nutrimentuz
sanguinis sugunt et ꝑ̄ vniuersaliaq̄ membri exigenciam ipsum distribu
unt Unde per singulas partes corporis se diffundunt et miro quodam
nature ingenio sibi mutuo subseruiunt Inter alias autez patentes et occ
tas est vena que etiam vocatur arteria que nature fuit necessarium vt ca
lorem naturalem a corde ad omnia alia membra deferret Sūt autem he
arterie ex duabus tunicis. vel pelliculis composite et sunt in forma simles
in substancia dissimiles Earum interiora sunt villosa quarum substancia ẽ
dura.et multo grossior q̄ sint exteriora . Extrinsecus autem sunt villose p
longitudinem quarum substancia est dura propter necessitatem mot' ſcz
dilacionis et constrictionis Nam dilatando seipsum a corde recipit et hoc
per villos longitudinis Constringendo autem se fumosam superfluitatez
expellit quod fit panniculis in latitudine villosis in quibus retinetur ſpūs
qui a corde trahitur vnde duriores sūt exterius omnibus alijs venis q̄
fuit necessarium ne forte rumperentur Hꝫ autem vene a corde incipiunt si
nistra concauitate Ex hac enim parte dicuntur due pulsatiue quarum vna
interior panniculum habet mollem et hec vena pulsatilis vocatur que ne
cessaria fuit ideo vt multam quantitatem sanguinis et spiritus pulmoni
deferret et aerem exciperet quem admisceret singulis et eius feruorez tem
peraret Hec vena pulmonem intrat et ibi multiformiter diuiditur Altera
arteria est priore maior quam Oriſ horen vocat Illa a corde ascendẽdo
in duas ptes diuiditur Naz vna tendit sursum deferens sanguinem depu
ratum et spiritum visibilem ad cerebrum.vt inde spiritus animalis genẽ
nutriatur et conseruetur Altera vero descendit inferius et hec dextrosuz
et sinistrosum multipliciter diuiditur Hucusq̄ const. li ij. ca. xñ. Recolligę
igitur q̄ vena est vehiculuz sanguinis vite animalis quatuor humores sā
guineos continens in se depuratos.quibus singule partes corporis nutri
untur Insuper vena concaua vt facilius sanguinem recipiat et ꝑ̄ nature
indigenciam vena ad venam sanguinem reducat et transfundat vena eti
am sanitatis et infirmitatis est nuncia Nam per arteriarum pulsum et ve
narum dispositionem de debilitate cordis siue fortitudine a medico indi
catur.vena etiam si corrupta fuerit corrupti sanguinis contentiua.totius
corporis est corruptiua vt patet in leprosis quorum sanguis est corruptiſ
simus in venis a quibus membra nutriuntur sugendo . insanabilem infra
hunt et corruptam infirmitatem et corruptionem Vena etiaz in brachio
leuitur contrahitur et aperitur.vt ex eius lesione totius corporis infirmi
tas sublcuetur.vene etiam nimis āguste carne vel pinguedine nimis presse
minus habent de sanguine et spiritu q̄ alie Et ideo in earum substancijs

calor.

calor naturalis deficit et vitalis spiritus minoratur et talia animalia minus viuũt vt dicit constantinus.libro.vndecimo.cap.xvij. Aristotiles.autem dicit li.iij. vena inquit si fuerit ablesa vel insesa crescit et recõsung̃tur quod non facit nervus Item idem li.vi. Quales sunt vene sub lingua animalis tales sunt in colore fetus eius. vnde dicit q̃ omes habentes sub lingua venas albas habent fetus albos et econuerso Quere supra de propietatibus lingue.et cetera.

Capitulum sexagesimumsecundum. de carne.

Caro autem ꝑm Remigium a carne est dicta id ẽ putredine Est enim caro vt dicit Greg. alterabilis et per consequens de facili putribilis Et cuz caro multiplex sit vt dicit Greg. q̃ alia est caro piscium alia volatilium vel volucrum. alia serpẽtum In hoc humana caro optinet priuilegium, quia caro humana forme nobilissime scz racionali anime est comuncta. ideo quod super omnia mirabilissimum est in nouissimo tpe caro hominis caro dei est effecta. quando verbum caro factum est et habitabit in nobis. q̃ caro que erat ex cõdicione infirma et assumpcione quidem a verbo suprema omnium est effecta vt dicit gre Est autem caro ꝑm const. naturaliter calida et humida caloris naturalis fomentum. ossium neruorum et lacertorum cooperimentum eorum defensio et frigiditatis eorum temperamentum cuius tres sunt species Quedaz enim pars muscul' nervis siue cordis est admixta et dicitur lacertus. Alia ps est inter durũ et molle temperatũ sicut cartillago. tercia pars est inter hec glandulosa caro sola que maxime est in dorso et in gingiuis Caro autem q̃ in corpe iacet parte exteriori. ossium super eam quiescencium est quasi culcitra et necessarium fulcimentum Caro vero dorsi tam interioꝛ q̃ exterior sunt necessaria duabus de causis Nam medullam spondilium scz michan calefacit et concauitatem inter ossa replet et custodit neruos. ne ascendentes et descendentes propter vie longitudinem disrumpantur extra aeris eciam extrinsecam lesionem dorsi maxime defenso est Caro vo inter dentes eop serviat radices nutrimis eas vt sint stabiles Caro autẽ glãdulosa est triplex. Quedam vero humectat vt caro mamillarum et glãdes sub lingua que generant saliuam. ne os et lingua maxime siccitate nimia in motu intro retardetur Alia vero pars nodosa et glandulosa. loca replet vacua. et venarum ac neruorum fouet loca. et eorum recipit superflua que reseruãt. tercia vero circumdat stomachum et intestina cui annectuntur neruorum et arteriarum quedam retincula motum et sensum interioribus deportancia vt illarum via non fuisset tuta vbi eis essent abstracta hec glandulosa. vt nerui et arterie super eam suauius quiescerent et vt si

quid

quid eis vnq occurreret. forte molle locū ad quem resurgerent inuenirent
Hucusq; ost. li. ij. ca. xiij. Caro vero inter pinguedinē et maciem tempera
ta laudabilē est et sana precipue qñ corrupto sanguine non est intermixta
vel ab eodem generata vel nutrita. qz talis caro principiū est corrupcōis
sicut dicit Aris. li. iij. et ost li xi. ca. xvij. Dicit eē Aris li. xij. q caro nimis ha
bundans impedit ips opacōs Et ideo creacio capitis non fuit ex multa
carne vt esset melioris sensus et intellectus perfectioris Item idem li. ij. Qñ
locus circa oculos est multe carnis maliciam designat dispositōis et astu
ciam et maliciam consuetudinis et male formacōis. i. defectum informati
ue virtutis Nā si fuerit caro vel massa carnea multa nimis et virtus in for
mativa debilis monstruosas generat in corpe passiones sicut dicit ibidē
li. xvi. vt ponit exemplum de muliere. que credidit se concepisse fetuz et tā
dem peperit horridum carnis frustum que a medicis mola dicit ē. ps eē
corpis tenera est et mollis et ideo impatiens est laboris. vnde dicitur li. ij
q pedes cameli sunt multe carnis sicut pedes vrsi. qua propter fiūt came
lo sotulares de corio fortes qñ debent laborare vt auferaturab eis dolor
Nec etiam caro est sicut dicit idem li. xiij. primum instrumentuz sensus nec
est membrum conueniens carni. sed neruus qui est organum sensus intra
carnez Et ideo caro mortua vel pressa nihil sentit. qz ex se non hz principi
um sēsus. sed ex neruo Quo corrupto vel ex toto opilato fit insēsibilis ipa
caro vt in paraliticis Omnes autem aues curui rostri et acuti vnguis vel
cuntur carne. similiter et fere et earum preda est caro. propter necessitatem
victus vt dicitur li. xiij Aues autē prede que sunt pauce carnis sunt aiose
et boni volatus et acuti visus. sicut ibidem dicitur Aues autem multe pin
guedinis sunt tardioris motus et volat' et pinguiores et carnoliores sūt
in yeme qz in estate. qz poti tunc claudūtur et humores in pinguedinem
et carnem condensantur. tum etiam ratione quietis qz de loco ad locum
minus solet o tunc mouentursicut dicit ysaac in dietis.

Capitulum sexagesimumtercium. de pinguedine.

Pinguedo est res humida sup pelliculas et loca neruosa collocā
ta vt dicit ost. Sanguis em subtil et vnctuosus pinguedinē nō
congregat in locis calidis et solis penetrabilibus. sed cum per
uenerit ad loca naturaliter frigida ibi congelatur tandem et in
pinguedinem conuertitur Quod fecit natura ex necessitate magna vt scz
neruj pellicule naturaliter siccē pinguedinis humiditate temparentet diffi
cilius casu aliquo rumperentē et vt ex calore in pinguedine intercluso intexa
ota ab exteriori frigiditate aeris munirentē vt dicit ost. li. ij. ca. xiij et Aris
li. ij. pinguedo ex sanguine indigesto in corporibus animalium generatur

et maxime.

et maxime ꝓpter pulsatem mot' Et quãto magis augmentat pinguedo tanto diminuitur sanguis. vnde in hominibus valde crassis est sanguis paucus Ite li. xiij. motus dissolvit pinguedinem similiter et calor. vnde in ōnibus animalibus renuncul' dexter minoris est pinguedinis q̄ similter. q ē calior. q̄ in dextra ꝑte calor naturalis fortior ē q̄ in sinistra et maioris ē motus Pinguia vero corpa sm̄ ost. et minua adipe repleta pessima sūt et pessimis morbis approbata. q̄ naturalis calor in hmōi corpib' sepius suffocatur et via spirituū opilacione pinguedinis intercludit' et ad reg nū neruoꝝ et arteriaꝝ spūs influencia denegatur Et dicit ibidem q̄ oīa corpa pinguia ꝓpter superfluā hūoꝝ habundanciam in eis adunatam ꝑ leciorem incurrunt infirmitatem ad curam tardiorem Nam pondere pin guedinis pressa. ad nullum se mouent exercicium vt calor naturalis auge at et sic pinguedo congelata dissolui. vnde et calor naturalis deficit. et mors subitanea sequitur nisi forsā cicius occurrat. vt dicit ost li. xi. ca. xvi Recolligē igit̄ q̄ pinguedo vnctuositate sua est ignis nutritiua sua aerea leuitate rei superficiei penetratiua neruoꝝ et iunctuaꝝ mitigatiua. defensi ua et relaxatiua. pellis siue corij remollitiua. poroꝝ inferioꝝ opilatiua. ca loris naturalis conseruatiua. vacuitatis et concauitatis corpis repletiua rugarum cutis extensiua. venarum et arteriaꝝ corporis ōssiua. actionū anime sensus sc̄z et rōis impeditiua. oplementū generacōis animaliū tar dituua Dicitur etiam in ꝑhoꝝ q̄ mulier nimis pinguis non concipit. si non marcessit. nec mirum. q̄ pinguedo viam matricis intercludit Est ecā pinguedo humectiua. de facili enim non siccat vnde dicit Ysi. li. iij. q̄ bro ciū animalis habundantis in pinguedine non coagulat sicut equi et por ci Item omne animal habens pinguedinem non sepatum a carne est pau ce pinguedinis in ventre et cum ventres erunt parue caro erit multe pin guedinis Item idem q̄ō est ꝑpe pupillam oculi in omnibus animalib' et multi sepi est pauci femoris siue sit mas siue femina et nō hz sepium animal bus dentes in vtraq; mandibula vt dicitur ibidem. mox ūt q̄ a corpe ex trahitur in aere frigido coagulatur Est ūt sm̄ Isaiam pinguedo adeps et aruina Deo vt dicat ysi. aruina est pinguedo adherens cum Adeps ē pin guedo intestina obuoluens et membra interius custodiens Circa vocat pellicula cui adheret pinguedo illa q̄ a multis alluta dicitur. de his dicit versus Innus adeps. aruina foris. pinguedo sit vbis io est conuenienter pinguedo de omnibus dicitur..

Capitulum sexagesimumquartum. De cute:

Cutis est prima pars in superficie corporis animalis. et est sic vocata sm̄ ysido. eo q̄ corpori superposita incisiones paciatur

Cutis.

Cutis enim grece incisio dicitur latine. dicit et pellis eo q exteriores repellit a corpe iniurias vētos scz et pluuias solis que ꝓferat molestias et arbores. pellis eñ abstracta mox corium dr. corium aūt diminutiue caro dicitur eo q caro corio tegatur vt dicit ysi. Est igitur cutis exterior corpis superficies carnem et ossa circūplectens et omnia interiora muniens atq; tegens. et sm variā membroꝝ necessitatē nunc se otrahens nūc se extendēs Est eē ꝓ interioꝝ defensione varijs aeris passionib⁹ se exponens. Hꝫ cutis naturalem tenuitatem vt dicit const. ne corpus nimis occupet. habꝫ soliditatē vt facilius quod interius ē otineat et exteriori lesioni obuiet. resistat Est aūt cutis mollior in hominib⁹ q̄ in alijs animalib⁹ et hoc ꝓpter bonitatē tact⁹ si eñ foret dura et spissa sic teste conchilium nihil sentiret. si pilosa sicut alinoꝝ piloꝝ massa sensū tact⁹ attenuaret. Vñ in volis manuū subtilior est substancialiter cutis superficies q̄ in alijs q̄b⁹ corpis vt eius ad tactum non mutaret Est aūt cutis tota porosa ꝑcipue cutis capitis ꝓ tri necessarium humose superfluitatis expulsionem per calorem enim poti a periuntur et ea que inter cutem et carnez sunt superflua per vapores et sudores expurgant Cutis eciam hominis non in omnibus membris est eq̄lis nam cutis facici est alijs tenuior et subtilior et hoc propter sēsus perfectionem et decoris ostēsionem. si enim fieret nimis grossa ruboꝛ sanguinis puta non esset. si minus spissa operationem sensuum qui vigent et face non conuenirent Sic autem conungitur cutis cum suppositis q̄ de facili excoriari non ꝑt et potissime in volis manuū et plantis pedū in quib⁹ abūdēt nerui cordis et lacertis vt dicit ysi. dicit autem Aris. li. iij. q sm colorem corū variantur colores vnguium et solearum et piloꝝ in animalibus. qz si nigra fuerit cutis et predicta erunt nigra et si alba. alba. et omne animal habens sanguinem habet corium et corium absciſum caret sensu. et habet hoc proprium corium q cum fuerit in aliquo loco carente carne nō recreet abscisuz nec consolidatur vt patet in prepucio et in extremis palpebrarum Item li. xix. cutis in quibusdam animalibus est rara. in quibusdā spissa sm dominium humoris grossi vel tenuis Vnde et pili grossi generant ex cute grossa et tenues ex tenui Item senectute cutis grossescit et indurescit contrahitur et corrugatur apud senectutem propter defectum caloris et consumpcionem humoris naturalis et tunc imminetur species Patitur autez cutis sicut et alia membra quandoq; ex causa extrinseca sicut ex vulnere discontinuacione. ex calore vel ex vstione caloris ex frigore pallorem vel liuorem seu qualemcunq; discolo racionem. quandoq; ex causa intrinseca sicut ex consumpcione humiditatis substancialis corrugacionem vt in senibus. quandoq; ex humoris infectione vt in morpheam et in lepra ꝓpacientibus. nam natura materiam infectaz expellit ab interioribus vsqz ad

cutem

cutem que sub cute manens ipsam immutat et superinducit infectionem a liquando. quandoq squamositatem. quandoq prurigines et impetigine qñq cutis excoriacionem et multiplicem aliam passionem. Pelles ãt animaliũ infinitis vsibus hominũ accomodanẽ vt vestiture armature. scriptture. caligature et huiusmodi que longum esset enarrare et vix inuenitur animal aliquod cuius pellicula alicui vsui hominum non sit apta. sed hec dicta iam sufficiant et cetera.

ℓ Capitulum sexagesimumquintum, de pilis.

Pilus de pelle de qua exit est dictus vt dicit ysi. nascuntur autẽ pili ex fumo calido et sicco vt dicit comst. quotilitas enim fumi dũ egreditur per poros exteriori aere exsiccatur et dum mollicies exterioris fumi aer exit exeuntem et non se diuidentem exsiccat et in naturam pili conuertit. Sunt autem pili ornamentum corporis pariẽ et ornamẽtũ vt dicẽ ost. li. ij. q vlt. dicẽ aris. li. iij. q pili ñ crescũt nisi i corpib⁹ animalium generancium animalia. Variantur autem pili sm varietatem corij animalis in quo crescunt vt dicitur li xix. nam animalia grosse cutis grossum habent pilum et hoc accidit propter multitudinem terrestris partis et viarum siue porozꝝ amplitudinem et cum cutis fuerit tenuis et subtilis erunt pili multum tenues et subtiles propter strictũram viarum et quãto humor fumosus qui est in cute fuerit velocis siccitatis non erunt pili magni neqꝫ longi et cum fuerint grossi et pingues erunt econtrario et propter hoc elongantur capitis pili hominis valde qz ille humor pinguis est nec de facili deficcatur et ideo habitantes in regione humida humidaz habẽtes complexionem leues habent pilos et molles sicut illi qui morantur in tracia et econuerso. duros habent et crispos pilos qui calidam et siccam inhabitãt regionẽ pertim si consimilem habuerũt oplexionem. nam ex caloze corrugantur et obuoluuntur sicut ibidem dicitur et efficiũtur pili crispi in nascendo de cute quia duas vias contrarias egrediũtur pars eñ terrestris fumi calidi et sicci egredientis monetur inferius. ps autem calidi monetur superius et sic inuoluuntur pili et efficiuntur crispi et aliquando senescunt animalia habencia pilos indurescunt tunc pili plus qꝫ prius sicut indurant plume animalium et hoc propter paucitatem humoris. Item ibidem dicitur cum castratur homo non crescunt in eo viterius pili et hoc propter paucitatez humoris et hoc est propter caloris et humoris in membris principalibus diminucionem. Item pili quandoq diuersificantur cã extrinseca. nam vt dicitur ibidem xix. aque calide faciunt pilos albos. nigros frigide et causa illius est quia in aquis calidis est spiritus plus qꝫ in frigidis.

frigidis et loco cum aer calefacit ex eo efficitur albedo sicut in spuma contingit videre. ista autez mutacio accidentaliter prouenit in pilis sicut in capillis seo non semper ex aque frigide vel calide alteracione.

Capitulum sexagesimum sextum. de capillis.

Capilli dicuntur quasi capitis pili vt dicit ysi. ad hoc facti vt decorem prestent et cerebrum aduersus frigus muniant et defendent capillature autem inscisio cesaries dicitur a cedendo. Viris enim tondere decet et non mulieribus. Come autem sunt capilli ibi compti et est grecus sermo. Nam comam tondere dicitur. Crines autem pprie mulierum sunt et dicuntur crines eo q̄ vittis discriminent et diuidunt vnde et discriminalia dicunt vitte quib⁹ capilli diuisi recolligantur. hucusq̄ ysi. sm̄ ost. Capillus ex fumo grosso et calido nascitur qui ex calidis ignels et intensuis humoribus per poros capitis egredit et ab aere frigido eo desiccatur et sic in substancia capilli conuertitur. Et humore crescente crescunt capilli vtpote ab ipso generati et nutriti humus fumi materiam qui perdiderit capillos perit et amittit p̄ qualitate igitur fumi erunt et capilli qz si fumus niger et capilli nigri et si multus fuerit fumus multi erunt capilli et si paucus pauci q̄ fumus si omnino defuerit pereunt penitus et capilli et fit caluus cum vlterius non possint recrescere vlterius non subueniunt medicine. si autem fumus talis non deficit seo illum potius alius humor infacit aut impedit. Caluicies non est ppria seo infirmitas quedam specialisq̄ allopicia a medicis nuncupatur ex qua infirmitate corrupto capillorum nutrimento cadunt capilli et mutata pte capitis anteriori capitis superficies detrahatur. Tales enim more vulpium qui ex calefactione imoderata patiuntur. pilorum calum casualem pilorum fluxum patiūtur. allopex enim grece vulpes dicitur latine. alias autez capillorum passiones et causas quere infra in tractatu de infirmitate et de casu et vicijs capillorum. De canicie ūt et causa eius quere ibidem. quere etiam supra in tractatu de capite vbi capillorum inuenies dispositionem naturas et diuersitates et cōplexiones sm̄ galienum et ypoc. tamē de canicie hic nota q̄ sm̄ ost. et alios auctores canicies accidit ex humoris nutrimentalis capillorum nimia infrigidacōne nā dominium fleumatis frigidi et humidi est canicici generatiuum. ex fumo ei albo et frigido albi efficiunt tā pili q̄z capilli. Capilli aūt tempore sm̄ Dioscicius canescunt q̄z alij crines ei hoc propter humoris paucitatez et offi sibi existentium predominantem frigiditatem. canicies igitur vite et etatis designant maturitatem et extinctionem libidinis et viciorum pueriliū mortificationem vite presentis et future instantis necessariam nouitatem. caluicies est priuacio capillorum sine amissio ex defectu fumi humidi interiori

ppria

ẽte capitis prouenies vt dicit constantinus fit autem aliquando propter abstinenciam cibi et defectum fumi humoi qui est materia capillorum sm Aris. libro secundo vel tercio capilli in frequenter cocuntibus et paulatim caluiciem inducunt et si ante iuuentutem fluxerunt iterum oriuntur. post iuuentutem vero fluentes iterum non recrescunt. Defluunt autem ꝛ deficiunt in parte anteriori capitis et tunc talis fluxus capillorum dicitur propria caluicies. et solet accidere vel propter nimiam cutis raritatem et propter humorum paucitatem ab occipite non recedunt neq; caluescunt propter cutis spissitudinem et porozum densitatem et propter humoris ibi existentis viscositatem habent ex quo capilli habent vegetari vt dicit Galienus super amphorismos. Unde ibidem etiam dicitur q̃ pueri et etiam mulieres non caluescunt et hoc propter habundanciaz humiditatis in capitibus eozum similiter nec castrati et hoc propter alterationem sue complexionis et dominantem frigiditatis qualitatez que poros cutis capitis constringit et fumum cozrumpendo euaporare non permittit Alij tamen pili in mulieribus et in castratis defluunt. vt dicit Aristotiles. libro decimonono. Capilli ergo caput custodiunt. honestant. et defendunt. q̃ bus si caruerit homo. magis reputatur inhonestus. Decidit autem etiam iste defectus prope iuuentutem et maxime etiam circa senectutem ex causis supradictis. et cetera.

Explicit liber quintus.

Incipit liber sextus. De etatibus.

Octo de proprietatibus partium hominis in speciali restat dicere de proprietatibus cuiusd̃ in speciali et generali scõm etatis varietatem et scõm ieras distinctionem et rerum naturalium ac contra naturam multipliciter diuersitatem. Et istis enim omnibus diuersis hominis proprietates attenduntur. Sequitur capitulum primum.

Capitulum primum. de etate.

Tas igitur hominis scõm Remigium nichil enim aliud est nisi tenoz virtutum naturalium scõm contrarios motus mediante vel q̃tez

vel quietem intermedium consideratis. qz sm ista homo preterit et mone
tur et nunqz in eodem statu permanet. vel sm ysi. etas est spacium vite ani
malis a concepcione fetus incipiens. post senumqz deficiens seu desinēs
Sunt autem plures diuersitates etatis sm ost. et ysi. Prima est infancia
uencum plantatiua seu etas nouiter genita. que vsqz ad septem durat mē
ses. que nimis est adhuc tenera mollis z fluida ac limosa. vnde continuis
indiget fomentis Infancia autem p vt est uencium plātatiua. vsqz ad sep
tem extenditur annos Et dicitur infans quasi non fans. eo qd fari non pt
nec exprimere sermonem. dentibus nondum bene ordinatis vt dicit ysid.
Cui succedit puericia que se extēdit vsqz ad septenarium secōm seu vsqz ad
annos quatuordecim Est vero dicta a pubertate vel a pupilla. qz adhuc
pueri sunt puri vt pupilla vt dicit ysi. Huic accedit adolescencia et hec sz
viaticum terminatur in tercio septenario in vicesimosecundo anno. sm ysi
vero vsqz ad quartum septenarium seu vsqz ad annum vicesimumoctauū
extenditur Medicus vero protendit hanc etatem vlterius vsqz ad annum
tricesimum vel tricesimumquintum. Dicitur hec etas adolescēcia. eo qd ad
gignendum sit adulta vt dicit ysi. et ad retinēdū vigorem sit magis apta
In hac etate sunt membra adhuc mollia vt dicit ysi. et extensibilia Et ideo
crescunt virtute caloris dominantis in eis vsqz ad complementi pfectōm
Huic adolescencie succedit iuuentus et hec inter omnes etates est media
et ideo fortissima. et protēditur sm ysi. vsqz ad annos xlv. vel vsqz ad. l. in
quo finitur Est autem iuuentus a iuuando dicta Est enim iuuenis in cui
no incrementi positus et ideo fortis ad iuuandum Huic succedit sm ysi. se
necta que inter iuuētutem media est et senectutem que ab ysi. grauitas nū
cupatur Senioribus cōtingit hec etas et maturis In hac etate est decli
nacio a iuuentute in senectutem Et alibus ātē nondū est senectus seu resistit
iuuentus vt dicit ysi. Huic succedit senect⁹. sm q̄sdā anno lxx. finit. sm q̄s/
dam ātē nullo certo annoz numero finit. Seo p⁹ pōcās etates ūntūcūqz
vite supē. senectuti seu senio deputat Et sm ysi. dicitur senectus a sens⁹ di
minucione eo qd senes pre vetustate defipiant Dicunt enim phisici vt dicit
ysi. homines frigidi sanguinis stultos esse sicut prudentes esse in quibus
sanguis calidus dominatur. vnde et senes in quibus iam sanguis friget
et in quibus nondum cuiet. sapiunt minus. Senes siquidem delirant pre
nimia senectute. pueri propter lasciuiam et leuitatem quid agant ignorāt
vt dicit ysido. Ultima autem pars senectutis dicitur senium. sic autem di
citur. eo qd sit terminus vite. etatis atqz finis. Hec enim etas multa secuz
affert incommoda et etiam commoda. bona. scilicet et mala. vt dicit
ysidorus. Bona siquidem quia cum nos a potentibus. et etiam a
tyrannis liberat. imponit etiam finem libidinis. frangit et impetum

viget sapiencia vt in multis et saniora dat consilia. terminus est miserie et felicitatis principium. recessus a periculo ac accessus ad bonum ¶Perfectio in merito et dispositio ad perfectum Mala vero affert senū vt dicit ysi. qz senium miserum est debilitate et tedio Subeunt enim morbi. tristisqz senectus Nam duo sunt quibus minuūtur corpis vires scz morbus et senectus In senio autem calor naturalis extinguitur. deficit virtus regitiua et humor dissoluitur Deficit virtus et carnositas consumitur. contrahuntur nerui Cutis corrugatur et incuruatur corpore. perit species. et decor corporis adnullatur. et nec omnia in senio. senex ab omnibus vilipenditur ↄ grauis et onerosus ab omnibus iudicatur. tussibus sputis et alijs passiōibus fatigatur. quousqz resoluatur cinis in cinerem et pulvis in pulverem reuertatur ¶Dis enim spacijs temporis et etatis philosophi descripserunt humanam vitam in quibus mutatur et ad mortis terminum desiunt contra hoc usque ysidorus. et cetera.

Capitulum secundum. de morte:

Ors dicta est eo ꝙ sit amara vel a morte qui mortem fingit efficere Est autez ſm ysi. triplex mors scz acerba. immatura. et merita ¶Prima est infancij. secunda iuuenuz tercia naturalis atqz senium Omnis autem mortuus aut est funus aut cadauer. dicit autem funus a funibus accensis. quos antiqui ãte feretrum pauperis cera circumdantis deferebant Cadauer a cadendo est dictū. scz qz mortuꝰ cadit et ꝓijcit in sepulchꝝ. dicit tūc defunctꝰ qz vite officio tunc functꝰ est. Dicit et sepultꝰ q̃si seotū pultꝰ qz sub ẽra tumulat hoc usque ysi. li. xvi. ca. ij. Alias mortis ꝓpietates q̃re infra in fine illꝰ vi. li in fine de infirmitatibꝰ.

Capitulum tercium. de dignitate hominis.

Est hec de ꝓprietatibꝰ hois quo ad etatē infantilē dicendū ꝺ generacōe ei⁹ ꝑmo. qz eius creacio ē tanto ceteris animalibꝰ excellencior ãnto dignior non solū ſm mentem verumeciam ſm tempatissimā corpis complexionem. Dicit enim Aril li. 4 sicut frustum auri vel argenti se habet ad nummum monetatum sic omnes dispositiones aliox ad hominem. vnde cum homo sit dignissima creatura ꝙ ingeniata est natura. homini conferre membra nobilia et diuersa nobilioribus operacionibus et varijs conueniencia propter quod de eius creacione ſm corpus breuiter sunt dicenda.

Capitulum quartum. de creacione infantis:

Jrca creacionem itaqz infantis exigitur materia conueniens.

locus.

locus expediens nature ministerium scilicet calor / velud enim causa' effi
ciens et ips virtutem corpori influens atq; regens Materia siquidem insā
tis est humor seminalis decisus per actū generacōis ex singulis pt̄ib⁹ vtriusq;
pt̄is Primo materia in loco decpcōis diffusa vi nature attractiua i cellul'
matricis recolligit et p calorē opantē pit̄ omixtio digesti sā
guinis vtriusq; pt̄is fieret infantis creacio non posset fieri Nā materia
sanguinis a mare p̄cedens spissa ē et calida Unde p̄ nimia spissitudine se
non p̄t dilatare et ex superabundancia caloris materia destrueret infantis
nisi ex sanguine mulieris contrarias q̄litates hūtis recipet tempamentū.
Hec materia in dextre pt̄is cellula adunata in naturā cedit maris. In si
nistra vero cedit in naturā mulieris Et hec diuersitas accidit p̄pter diffū
sionis caloris in p̄te dextra pocā q̄ in sinistra et sic dicit Ga. et Cōst. et Prisc. lxv
Si fuerit virtus sanguinis in mare vincens fetus patri assimilabitur et e/
uerso Et si fuerit eq̄l in vtroq; ofimil' vtriq; assimilabit̄ Hec materia vir
tute caloris ercocta q̄dā pellicula tenuissima circūdabitur quā instar lac
tis coagulat et hec materia est pellicula embrionis q̄ theca et cooptorū
vnde puer tegitur in vtero matris et hec cum puero nascente egredit rup
tis tenaculis. q̄bus matricis villulis adherebat Si vero in aliquo casu in
vtero manserit post partū mulier in periculo remanebit Materie ergo cō
cepte et vi retentiua coadunate transmittit natura sanguinem menstrualē
et c' calore et hūore fetus inceptus fomētatur humāno autem fomento
eger humane natiuitatis irrotatur Nam cum semen coagulatur ḡm Ga.
et const. cum spiritu et calore naturali sit plenum per quasdam venas et ar
terias ex substancia seminis ortas et sanguini menstruali coniunctas mul
mentum sibi attrahit et fomentū Et hoc fuit necessarium vt per venas ma
teria infantis nutriretur et per arterias spiritus ei attribueretur his duo
bus scilicet materie seminali et humori nutrimentali cooperatur calor na
turalis qui intercluſus per vim informatiuam nititur formare membra
corporis infantilis Nam de essencia ipsius seminis format cerebrum ossa
cartillagines et pelliculas neruos et arterias De sanguine vero menstru
ali format natura epar et omnia membra carnosa quorum substancia ex
sanguine procreatur. Primo autem natura format principalia membra
scilicet cor cerebrum et epar que aliorum sunt fundamenta et hec in panci
pio quando sunt in massa sanguinis sibi vicinantur seu postea abinuicem
diuiduntur. De his tribus fundamentis alia tria nascuntur de cerebro
nerui et medulla dorsi de corde arterie. de epate vero vene oriuntur / his
quasi fundamentis factis. formauit natura ossa hec custodiencia / sicut
enim craneum ad defensionem cerebri et costas pectoris ad defensi
onem cordis. et costas lateris ad defensionem epatis. et sic similiter

de alijs

de alijs. Post ista nascunt alia membra illis posteriora vt manus pedes et cetera milia. Hec autem non simul seu paulatim formantur ac successiue. Infans enim quando ortus creatur primo cum adhuc sit vivens lactis. Sedes est cum ibi semen sanguini se admiscet. tunc enim nondum cor et cerebrum perfecte formatur. Et sicque massa sanguinea que gradus ypocras vocat fetus. tercius gradus cum corde cerebro et cetera membris iam formatis. Alia membra informia et indistincta sunt. vltimus gradus est ab ypocrate infans vocatus. Jam enim in corpore organizato et ad susceptionem anime disposito vivificat et ibi incipit se movere et pedibus calcitrare et si femina in sinistro latere pluraliter mouet et si masculus pluraliter in dextro vt dicit Ga. In lacte autem gradu est infans per septem dies in gradu vero sanguinis per ix. in gradu vero masse carnee per xij. in quo autem plena perfectio per xviij. vt dicit Ger in lacte dies septem sunt in sanguine terni dies seu carne. ter seni membra figurat. Ab die concepcionis usque ad die applecionis et vivificacionis fet sunt dies xlvi. ita quod per vltimum inclusive teneat. Ex quo patet quod in quadragesimo sexto vivus et completus est fetus quantum ad effectum generationis et secundum istum modum computat Dugardus edificationem templi sub numero xlvi. annorum cui comperat perfectionem corporis ihesu christi super Jo. vi. et li. iij. de trinitate cap. v. inter cetera interserit ista verba quadragesies sexies seni ducenti sunt et lxx. et vi. dies qui numerus dierum complet ix. menses et vi. dies et sequitur in eodem ca. natus autem dominus traditur viij Kalendas ianuarij ab die ergo concepcionis que traditur fuisse viij. Kal. aprilis usque ad viij. Kal. ianuarij ducenti lxvi. dies reperiuntur computati qui senarium numerum quia quadragesies sexies habent quo numero templum est edificatum ix. Constat in li. iij. ca. xxxiij. dicitque masculus qui in mense viij est nascturus xxx. diebus informatur et lx. complet. ur. deinde subdit masculus per mensium xlvi. formatur diebus et in lxxx. completur masculus vero ix. mensium informat in xl. diebus et in lxx. completur. Jn eodem etiam loco describitur tempus vivificationis et complectionis sexus muliebris. sed de hoc supersedeo causa brevitatis. hoc solum attendendum quod femina tardius formatur et completur quam masculus vt patet ibi et huiusmodi ibidem assignatur racio quia semen vnde nascitur masculus fortius est et calidius et in calidioti loco collocatur quam semen vnde femina generatur. dicit etiam ibidem const. et gali. super amphoras. dicit ypocras omnem infantem in octo mensibus motum habere quia si a deo fortis esset vt posset exire quoniam ad vitam conualescit. si vero non exierit ipso motu debilitatur ita et patitur vt in sequenti exiens mense nullaterus conualescat. si vero vsque ad nonum mensem vel saltem vsque ad principium decimi mensis natiuitas protrahatur roboratur et etiam sine periculo nascitur. vt dicit Constantinus. lib. pantegni. tercio. capitulo. tricesimoquarto.

Capitm quintū

Capitulum quintum. de infante:

Infantulus igitur ex seminibus contrarias. qlitates hñtib⁹ generatur in dextero si mas. in sinistro autez latere si femina collocatur sanguine menstruali in vtero nutritur et fomentat Ex cō vili enim et materia infirma hō recipit a principio nutrimentuz ptute caloris natura cooperāte et dilatante singula membra paulatiz z eē non subito informat solus eñ xps subito fuit format⁹ in vtero et distinctus qñ in vtero est conceptus vt dicit Aug⁹. anima subintrante vita pfunditur et sensu nature sentiens circumdatōm pelliculā ad ipsius ruptura mouet et e⁹ motu maternus vterus cōcutitur et grauatur et opleta actōe nature circa infantuli creacōm si ptus sit salubris vij. vel ix. vel x. mēse ad exitum de vtero nititur et conatur. exiens vero secundina circūdat in cui⁹ exitu vterus matern⁹ dolore nimio fatigatur et hoc accidit qñ ptus nimis ppe anticipatur. deinde ad aerem nimis frigidum vel nimis calidum veniens calamitati et miserie exponitur qp est immatus clamor aptissime attestatur caro infantuli recenter nati fluida est et tenella. et ideo necessaria sunt ei varia remedia z fomenta et sicut dicit const. li. vij. ca. xxij. infantes in quit vterum exeuntes in rosis cum sale tritis inunctuntur in eoz mēbra confortentur et a viscosa humiditate liberentur. deinde palatum et gingiue cum digito felle vncto fricentur vt interiora oris mundificentur et confortentur vt dulcedine et acumine mellis appetitus infantuli ꝓuocet. frequenter balneentur cum oleo mirtino aut rosaceo vngantur. omnia eoruz membra fricentur. precipue masculorum quoruz membra debent esse. propter crerciciuz duriora. somnus eis semper in loco obscuro prouocetur vt lumen ipsorum coadunetur. lucidus enim locus nimis visum dispergit. et tenellos ad hoc oculos ledit et sepius luscos facit. et ideo non sunt nimis lucido aeri exponendi ne spiritus visibilis disgregetur. super omnia cauēdum est ne malo lacte corrupto nutrimento nutriantur quia ex viscoso latere nutricis pessimas solent incutere passiones. sicut oris vlceracionem vomitum. febrem spasmum ventris solucionem et huiusmodi. nec est data infantulis medicina cum egrotant sed nutrix in medicina et in conuenienti dieta procurauda est vt sic infantis defectum suppleat virtus gerule nutricis sicut ibidem dicit constan ꝛ ex bona autem dispositione lactis nutrimentalis bona fit consistencia prolis et econuerso, et ex corrupcione sāguinis nutricis necessario leditur corpusculum pueri vel infantis et hoc propter puerilis nature molliciez et propter facilem nutrimenti lactei conuertibilitatē vñ mēbra infātilia ppē sui tenerituditē ad ductaz figuraz susceptōz hūt fluxibilitatē. et jō falcijs z alijs ligamib⁹ congruis infantilia

membra.

membra sunt liganda ne torta efficiantur seu aliqz incurtant difformitatē quere li.v.de vmbilico Item qz infantuli multū accipiunt nutrimentū sompno multo indigent vt calor naturalis ad interiora reuocetur et ad nutrimē tū ipsoz digēnoū celebretur et iō ex nature instinctu nutrices solent infātulos in cunabilis positos hincinde mouēdo impellere ex motu temperato calor confortetur et tompnus melebris per fumositatum resolutiōz in ipsis cerebro prouocetur Dolet eē cantus adhiberi vt sensus infantuli ex vocis dulcedine delectent. ad hoc dicit Aris.li.vij.qp infantulis habundat cerebrum et pm q̄ntitatē sui corporis est valde magnum. Unde superiot pōs corpis infantuli est maioz et ponderosioz alijs partibus et ideo infans in principio sui motus ambulat sup pedes et super manus. deiñ ꝺo erigit sum corpus paulatim quia pars āteriot diminuitur et per oñs leuiot redditur pars vero inferiot crescit p oñs grauiot efficitur. etas ergo infātis terminum habet inchoatione etatis pueritie.

Capitulum sextum. de puero.

Puer a puritate est dēs vt dicit ysi. tūc em̄ puer ꝓprie ꝺr qñ ablactatus a lacte et sepatur ab vbere doli efficitur capax et iō discipline susceptibilis repit et tunc sub tutoribus positus cogit sub esse discipline Est autem etas pueritie calide et humide oplexionis in q̄b' motus veneri propter viarum angustiam non inualescunt vsq; ad annum pubertatis perducantur. et ideo a puritate naturalis innocentie pueri nuncupantur vt dicit ysi. Sunt igitur pueri carne molles corpe flexibiles. ad motum abiles atqz leues. animo docules sine cura et sollicitudine et tutam vitam ducentes sola iocosa appreciantes. nullum periculum magis q̄ ictum virge formidantes plus pomum q̄ aurum diligentes pubertatis tempore nuditatem detegere verecundiam non habentes. laudē quando laudentur sicut nec vituperium quando vituperantur ab aliquo repntantes propter mobilitatem caloris et carnis et humoris de facili irascuntur et de facili placantur propter corporis tenuitudinem de facili leduntur et labores difficilime paciuntur ex motu calidi hlozis in eis dominantis mobiles et instabiles efficiuntur propter fortem calorem multū appetunt cibi. vnde propter nutrumenti superfluitatem de facili ad infirmitates varias disponuntur. a corruptis parentibus genitis corruptionem o trahere dinoscūtur vt patet in filijs leptosorum et podagrozum qui ex corrupto humore parentum lepra et podogra sepius inficiuntur per vocem et votum pueri ab adultis dinoscuntur. vnde Aris. in li.iij. in pueris vox ñ alteratur ante motum ad libidinem. quando enim vox in pueris mutatur signū ē pubertatis et tunc ad generandum abiles inuenuntur. Item

puuli pueri sepūs malos habent mores. sola enim presencia cogitūt et de futuris nihil penit' curāt. ludos et vanitates amāt. lucris et vtilitatib' intendere recusant. minima maxima reputant. q econuerso maxima modica vel nulla putant. sibi noxia et contraria desiderant. et ymaginem pueri pl' q̄ viri appreciant. plus de amissione pomi vel piri q̄ de amissione patris nō plangunt et plorant et beneficium acceptum non reuocant ad memoriam. omnia que vident appetunt et affectant et voce et manu pariter ea rogant. puerorum sibi consilium colloquia et consimilia amant. senum vero consorcia fugiunt et declinant. nullum secretum celant. sed quicquid vidēt vel audiunt recitant et reuelant. subito rident. subito plorant. continue clamant et garriunt et cachinnant. vix silent quando dormiunt vel dormitūt loti a sordibus iterum se coinquinant et immundant. quando a matre lauantur vel pectinantur recalcitrant pro viribus et repugnant. solum ea q̄ ventris sunt cogitant. ymmo ꝓpr̄ij ventris mensuram ignorant. semper o medere semper bibere desiderant et laborant. vir de lecto surgēt et subito ciuum petunt. et cetera. Sequitur aliud capitulum.

Capitulum septimum. de puella.

PUella dicitur quasi pura vt pupilla vt dicit ysi. sup omnia eam que diligimtur in puella maxime diligitur pudicicia Fūt autē puelle considerande q̄ sm̄ oplerióm sunt calide humide et tenelle. sm̄ corporis dispositionem graciles et fluxibiles. atq̄ pulchre. sm̄ mentis affectionem verecunde timide q̄ iocunde. quo ad exteriorem compositionem moribus disciplinate. in sermonibus cautē tacite. in vestibus delicate. nam vt dicit Seneca. vestis decencia pudicas decet ꝛc. Est autem puella nomen etatis integritatis et etiā honestatis vt dic̄ ysi. nam virgines puellas vsualiter appellamus Dicitur autem virgo ab eta te viridiori sicut et virga. vl dicitur virgo ab incorrupcione quasi vera ago quia veram ignorat femineam passionem vt dicit ysi. li. xi. ca. ij. Omnis autem femina vt dicit Aris. habet generaliter fluxibiliorem capillum et molliorem q̄ vir et ceruicem longiorem. color muliebris generaliter est magis candidus et vultus. letus. mollis. seren' blandus. ab humeris vsq̄ ad umbilicum habens corpus magis angustum. ab umbilico vsq̄ ad genua et etiam ad pedum infima magis prolixum. manus et omnium membrorum extremitates habens fluxibiliores et subtiliores. vox tenuis. sermo volubilis et facilis. incessus breuis passibus breuib' et curtatis animus insolers ad iracundiam pronus. tenax odij misericors inuidus. laboris impacies docilis. subdolus amarus in libidinem preceps Unde Aris. li. viij. femine inquit sunt omnibus generibus animalium debiliores moribus preter

vrsam et leopardam q; fortiores moribus reputantur et audaciores in alijs autem animalibus non femine sunt leuiores ad instruendum et astutiores et molliores et sunt magis sollicite circa fetum nutriendum Et mulier q; est maioris pietatis q; vir ejicit citius lacrimas et magis est inuida et magis diligit. et malicia anime magis est in muliere q; in viro. et est debilis speciei et est magis mendax et inuerecunda et maioris segniciei q; vir et cardiotis motus vt dicit Aristotiles libro octauo.

¶ Capitulum octauum. de matre:

Mater fm ysi. dicitur eo q; fetui nutriendo mammã porrigit sollicita est mater circa fetum. fetus enim in vtero existens sanguine nutritur. seo eo nascente. natura mouet sanguinem illũ ad vbera vt muteatur in lac ad pueri nutriendum Vnde infantulus materno lacte nutritur laudabilius q; alio Concipit autem mater cũ voluptate seo cum angustia parturit et dolore fetum suum tenerrime diligit amplectitur osculatur sollicite nutrit et fouet Jtẽ mater postq; impregnata fuerit sanguinẽ menstruale non emittit. q; vt dicit Arist. in nutrimẽtũ transit creature Et conceptu masculi pueri minus grauatur mater et ideo pulchrioris est coloris et mundioris et etiam motus leuioris q; ex conceptu femineo vt dicit Arist. et Aug⁹. q̃nto temp⁹ pl⁹ appropinquat ptui tãto mater plus affligitur et ex motu ipi⁹ fetus plus fatigatur Signũ aũt ipregnationis fm arist. et cõ fm gal. sup amphor. postq; impregnate fuerint ipse matres res diuersimodas desiderant. colores mutant. sub oculi liuescũt vbera turgescunt. vterus paulatim intumescit ex magnitudine fetus mal⁹ cem extendentis nauseam et vomitum sepius patiuntur. graues et laboris impacientes efficiunt. in pariendo pre dolore clamare opelluntur leuiter plorant. precipue iuuenes q; membra sunt crebra atq; stricta. q̃nto aũt mal⁹ p puero dolores patit grauiores tanto pl⁹ natum puer diligit et diligentius nutrit atq; instruit Impedimenta vero matris in concipiẽdo. in foouendo ẽre supi li. v. vbi tangitur de matrice et manalla et infra eodem vbi tangitur de aborsu et de causis aborciendi. et cetera.

¶ Capitulum nonum. de filia:

Filia sicut et filius a fouendo est dicta eo q; mater eam fouet et ei naturã fouendi alios derelinquit Pã eandẽ concipiendi brutẽ quã mr a pribus accipit siue filie quantũ ad generacõis semẽ deficiunt Tãto aũt filia matri est carior q̃nto eadem in sexus differencione est similior. Filie autem conueniunt hedem proprietates que dicunt de puella Quere supra libro eodem capitulo proximo. et cetera.

¶ Caplm decimus

Capitulum decimum. De nutrice.

Nutrix a nutriendo est dicta eo q̄ ad fetus nutrimentum sit ac cōmodata Nutrit vt dicit ysi. supplet in nutriendo puerū vicē matris congaudet puero gaudenti. et compatitur puero pacienti. subleuat puerum cadentem. lactat paruulum plorantem osculatur puerum tacentem ligat et conligat paruulū se diffundentem ablut et mundificat puerum se sordidantem pascit puerū digito se remordentem ad loquendum instruit puerū nescientes balbucit nutrix et quasi frangit linguā vt sic facilius instruat loquentes Medicina vtitur vt ad vomitum prouocat puerum egrotantem Nunc manibus nunc genibus releuat et subleuat puerum vagientem cibus primo masticat et masticādo puero edentulo preparat vt facilius transglutiat cibum et sic reficiat puerum esurientem Bibilis et cantilenis demulcet puerū dormientem fascis et lineolis constringit membra puerilia et rectificat ea ne aliquas contrahat pueros curuitates ipm deformantem balneis et vnguentis refouet paruuli carnem. Nucre supra eodem de infantulo et cetera.

Capitulum vndecimum. de obstetrice.

Obstetrix autem dicitur mulier. q̄ hz artem iuuandi mulieres pitē vt facilius pariat. et infantulus ptus tpe periculū non incurrat Hec quibusdam vnguentis et fomentis delinire solet vterū parientis vt minori difficultate et dolore fetus de vtero educatur Hec ē puerū nascentē de vtero suscipit et ipsius vmbilicū longitudine q̄tor digitor circūuolat sanguinem pueri aq̄ diluit. sale et melle ad desiccationem humoris et membrorum confortationem delinit membra pueri panniculis inuolut Nucre supra libro quinto de vmbilico et cetera.

Capitulum duodecimum. de ancilla.

Ancilla est famula vtoris obsequio deputata hec laboriosior vilioribus officijs deputatur. grossioribus cibis reficitur. vilioribus pannis induitur. seruitutis iugo premitur si filium conceperit ps seruus q̄ natus redditur et ab vtero seruituti mancipat Ancilla eciaz si seruilis fuerit condicionis pro libitu mitere nō permittitur et q̄ secū contrahit si primo liber fuerit seruus efficitur post contractū pecunia venditi et emti sicut pecus Ancilla sicut et seruus pter ingratitudinis vicū reuocat post mariti amissionem quibus afficitur virgis et verberibus atteritur varijs et continuis vexationib et angarijs opprimit respirare inter miserias vite permittit Mā inter miserias miserabilior ē condicio seruitutis vt

dicit

dicit Rabanus exponendo illud verbū Jere. ix. Fulcietis dīs alienis q̄ non te et die requiem non dabunt vobis ibi. Est ät ꝓpriū ancillaꝝ et seruilis p sonaꝝ vt dicit Raban' ostra suas dñas vel dños insolescere Et q̄ met' eos non rebuit ostra superboꝝ imperiū tumido animo superbire vt ꝑz in egiptiaca ancilla sare q̄ videns se concepisse ostempsit dñam suā Hen evi nec ad cor reuersa est hec ancilla nisi q̄ a dña sua fuit exposita ad flagel la vñ osequit ibi Affligente eā sara dña sua ibi. Seruiles enim personaꝝ a stellares timor humiliat et deprimit. q̄s benign' amor in superbie ostemptum aliquociens eleuat et extollit vt ꝯz ibidē Scptū ē q̄ delicate nutrit puerū suū in fine inueniet eū ingratū Quere infra eodem de seruo nequam.

Capitulum tredecimum. de masculo:

Masculꝰ a mare diminutiue ē dēs q̄ in ōni genere animaliū q̄ ad sex' dignitatem optinet principatū vt dicit ysi. Maior em̄ masculꝰ femina q̄ ad opletionem q̄ ad opacōm et q̄ ad sens' discretiōm et q̄ ad ptūtē et dñacōm Quo ad opletionē ꝑz q̄ vir siue masculꝰ respectu femine calidus est et siccus. ipsa vero econuerso In masculo vigent vtutes formales et actiue. in femina vero materiales et passiue. vnde dicit Aris. li xv. q̄ vir se hz ad modū forme. mulier p modū patientis Itē qualet masculꝰ q̄ ad naturalē opacōm q̄ naturalē opacio plꝰ viget in masculo generaliter q̄s in femina. in eo em̄ maior ē vtus et iō vir a virum em̄inencia ē dict'. vt dicit ysi. Peruī em̄ virozꝝ et lacerti maioꝝ robore sūt fundati et ideo fortiorib' actionib' erunt apti Ossa enim masculoꝝ sūt fortiora et ideo fortiorib' actionib' erunt apti Ossa enim masculoꝝ sūt fortiora grossiora et in iūcturis solidiora et iō ad oia fortiora opa naturaliter sunt fortiores In masculē fm̄ ps̄t. sunt corda ampliora et maiora et ideo ad receptionem habundancie maioris spiritus et sanguinis sunt abiliora et ideo propter habundanciam spirituum et calidi sanguinis audaciores ē naturaliter mens viri q̄s mulieris in qua cā est contraria ꝓpter caloris fortitudinem et opletionis siccē vigorē. nullo viro occidit passio menstrualis sicut mulieribꝰ accidere ꝑsueuit. Nutrico in masculoꝝ corpib' superfluitates gignit aut p intensū calorē consumitur aut in pilos resoluitur aut p exercitium eiaculatur Item distat condicio viri et mulieris in sensus discretiōe In omni enim genere animalium masculus in ꝓcauendis insidiis et in fugiendis nocuis solliciorē hz animū feminis et prudenciorē vt dic Aris. li. v. vnde vir p. eo e femina ē rōe intellect. alq̄ ꝑspicuitate vt dicit Aug. qui ꝓfert vir hz mulieri fm̄ aptm in ymaginis diuine similitudine et dignitate et ex illa dignitate ꝓcedit masculus in auctoritate et potestate. Auctoritas enim decendi et ꝓuidendi viris decit. feminis vero ꝑsuetudinaliē

denegat

denegatur vt dicit apls ꝛ corꝝ vi. Mulierem in ecclesia docere non permitto Scriptum est Sub viri potestate eris et ipse dominabitur tui Gen. iij. Sunt igitur feminis calidiores et siccliores mulierum zelatores vnde et animalia pugnant pro vxoribus suis vt dicit Aris. Sūt etiam corporis durioris et hispidioris vocis grossioris aspectus forcioris. in omni genere animalium excepta vacca cui vox est grossior vt dicit Aris. li iij Sunt enim omnes masculi in omni genere animalium plurium denicum ꝙ femine et maiori indigent cibo et corporis nutrimento ꝓpter habundantem fortitudinem caloris dominantis in masculis humiditatem ubi de facili consumeretis vt dicit Aris libro tercio.

Capitulum decimumquartum. de viro:

Ir a virtute virium est dictus ꝑ vsi. Nam in virib⁹ vir mulierē ꝓcellit Caput enim mulieris est vir vt dicit ap⁹. vnde teneatur regere vxorem suam sicut caput totius corporis curam gerit. Ipse maritus quasi matrē tuens ē dictus Nam vxoris sue q̄ mī est filioꝝ curā suscipit et tutelam ꝓ a spondendo i. obligando et ꝓmittēdo sponsus vt Nā in tractu coniugali fide intermedia se obligat vt inviam duā cū vxore vite obsequiū tenear vt debitū ei reddat et fidez thori sibi custodiat et eam pro altera non dimittat. Tantus ār est amor viri ad vxorē vt ipsius cā quelibet pericula subeat amorez ei⁹ amori matris prefert et ut ꝓ eius cohabitatione patrem et matrem e. patriam derelinq̄t sic dicit dñs. ꝓter hoc relinquit hō prēm et mrēm suā et adherebit vxori sue. Ipse sponsus ante sponsalia muneribus et donis ad sui amoris amplexū sponsam allicit Iris et nuncius votū suū circa ipsam exꝑmit. multa largit et plurima repromittit vt ei placeat: ludis et spectaculis se exponit. frequētat tyrocinia. robis et mutatorijs se ornat et aponit Quicq̄d etiam rogat dare vel facere pro eius amore ꝓ viribus statim facit nulli denegat aliquid q̄ sub nomine sponse rem aliquam sibi fieri petit. Blande eam alloquitur et blando vultu ac ardenti oculo eam facie ad faciez intuetur Tādē in eadē finaliter consenciens consensum suum coram parentibus verbis exprimit et anulo eam subarrātē in coniugez eam ducit et in signū ratificacōis coniugij tā ꝓtracti dona et dotalicia ei impendere et sub carte vel cirographi testimonio ꝓcedere studuit. festa et coniugia nupcialia celebrat. munera advenientib⁹ donat. choreis cātilenis et instrumentis musicalib⁹ pātes letificat et exhilerat. his ꝑpletis sponsā introducit et ad secreta thalami recipit et admittit. sociam mense et thori eam statuit. eam dominā ꝓcunie sue et familie facit. deinde non minus vxoris sue q̄ sui ipsius causam vel etiam curam gerit ex amore et etiam zelo ipsam corrigit et etiam custodiam

circa eam adhibet et apponit .gestus et affatus piter et aspēs vroris sue considerat ingressus et regressus eius scrutinat atq; pensat ¶Viro autem bonam mulierem habente nullus est felicior q̄ vero hz vroze zclamorosā malam.riosam.ebriosam.luxuriosam.multiosam.sibi contrariam sūptuo/ sam.curiosam.inuidiosam.odiosam.tediosam.vagam.amaram.suspi cionosam.odiosam nullus tali viro miserabilior est infelicior hec ēnia et su pposita tāgit ¶Fulgē in sermone q̄dā de nupcijs in cana galilee ¶Unde pat xp̄m sponso ecclesiā sponse bone.sinagogā vero spōse male et adul.tē ¶In sponsa āt et vroze bona exigu itur iste odicōs scz vt sit frequēs et de uota q̄ ad dei ministerium humilis et subdita q̄ ad obsequiū mariti affa bilis et benigna q̄ ad domesticos.liberalis et larga quātū ad extraneos mi.ricors et benigna q̄ ad miseros.māsueta et pacifica quo ad vicinos circūspecta et prudens in precauendis.fortis et paciens in sustinendis.se dula et diligens in agendis.modesta in habitu.et sobria in motu cautq; i affatu.pudica in aspectu.honesta in gestu.matura in incessu.verecunda in publico.iocunda cum marito.continens in occulto .¶Talis vroz est laude digna q̄ plus compositus moribus q̄ tortis crinibus.plus ornatū q̄ pul chris vestibus studet placere viro suo.que plus causa prolis q̄ causa libi dinis in bonis matrimonijs conuersatur que ex contagio potius habere filios gracie q̄ nature delectatur.et hec de vroze bona nunc sufficiant.

¶Capitulum decimumquintum. de patre.

¶Piter est principiū generationis.naturaliter enim desiderat pa ter suam speciem multiplicare in filijs vt naturam quam nō pt seruare in se custodiat in sua prole vt dicit comm.et ideo ad filij/ op generatōm de sua substancia per generationis officium di uidit et transfundit et tamen propter hanc delectationem nature sue diui nationem non recipit.generat aūt filium sibi similem in specie et eē in effigie maxime q̄ virtus in semine patris vincit virtutem in semine matris vt di cit ¶Arist.li.vij.et ideo pater circa filios p̄creationem sollicitus exstit et na turaliter fetum suū diligit intantū vt etiam nutrimentū sibi subtrahat vt nutriat fetū suum et hoc generaliter est verum in omni genere animalium exceptis paucis in quib⁹ natura degenerat et ideo non multum sollicitant circa fetus suos a se eos ejiciunt sicut dicit ¶Arist.li.vi.de aquila que ejicit alios et rostro et unguibus eos fugat ibō āt puer suū suę fetū diligit nu trit.ablactatum suum mensalem facit filium et in iuuentute verbis erudit et verberibus corrigere non desistit sub custodia tutor⁹ ipm constituit. et ne p̄sūat vultū hilarem filio non ostendit.filium sibi similem magis diligit et in ipm oculū obtutus figere.sm etatē et p̄mogenture dignitatē vestes et

aliorum

ribꝰ porciones filijs suis viuiorit pro filijs in acquirere et hereditatem augere non desistit. acquisitam extollit et occultam filijs heredibus vere linquit ꝑater vero qui a pascendo est dictus qui pascit filios in eoꝝ unitate. in senectute a filijs pascitur sicut ē videre in omnibus eorum generis nam iuuenes pascunt senes sicut dicit Phis. quando pre senio non possūt acquirere victū suum et ideo vite longioris promissio honorantiū parentes et sustentantium est remuneracio spiritualis vt dicit Hmb Scriptum est enim honora patrem et matrem tuam vt sis longeuus super terram. Pro xx. Eccli. iij. qui honorat patrem vita viuet longiore Unde dicit glosa q̄ honorare parentes est primum mādatum in promissione et per ois magnum est mandatum in remuneracione et eius transgressio maxima ē in punicione Unde patris maledictio nocet filijs vt ꝑz in cham qui ꝓter pateruam offensam penam meruit seruitutis Gen. ix. Est ita q̄ pater filijs honorandus sustentandus supportandus letificandus et defensandꝰ magnificandus et laudandus erudiendus et imitandus vt dicit glosa ibi. fili abrahe est ꝙ opera abrahe facite filius ex parentum substancia originem ducit et ab eis fomentum recipit et fine parentum adiutorio ne q̄ proficit neq̄ viuit quanto plus a patre diligitur tanto ab eo diligentius instruitur frequencius ceditur et sub disciplina custodia alcius custoditur. et cum a patre maxime diligatur diligi non videtur quia verbis et verberibus ne insolescat sepius lacessitur. affectuosius quidem a patre diligitur quanto sua effigies in filio similior et expressior inuenitur. paterna quoque facies confunditur. quando aliquid turpe de filijs audiuit dicitur paternus animus grauiter offenditur quando aliqua contumax rebellio in filijs presentatur. circa filiorum autem educacionem maxima parentum cura diligitur et ob spem posteritatis filijs hereditas custoditur propter paternam offensam et contemptum sepe ꝑm leges et hereditacionis pena filijs percutitur et punitur nulla prorsus maior est ingratitudo q̄ peruersorum filiorum quando ꝑm acceptum beneficium a parentibus eis non succurritur nec a filijs necessitatis tempore subuenitur pro bono tristencia parentum filijs sepe impenditur honor et largitur primogenito filio deberi maior hereditatis porcio a legibus diffinit ꝙ ꝓpter patris imaginem illius primogenture aliquādo primogenito tollitur et alius qui dignior est primogenture titulo instituitur. sicut autem dicit Jeronimus. super glosam. Geneſis. quadragesimonono. Ruben primogenitus meus et cetera. tu inquit iuxta ordinem nacionitatis tue hereditatem quam iure primogenture habere debuisti regnum scilicet et eciam sacerdocium diuisti et cetera. Filij igitur qui per naturam deberent esse sicut parentes nobiles. diuites et eciam liberi. per culpam enim efficiuntur viles. pauperes.

pauperes atq; serui. Quere supra de malo seruo.

¶ Capitulum decimumsextum. de seruo

Seruus dm ysid. a seruando est dictus nam quondam quidaz captini seruabantur vel vt capite plecterentur. vel vt precio redimerentur Vel a seruiendo sunt dicti eo q; vilioribus officijs. que dominis non conueniunt nec filijs mancipatur Seruorum triplex est genus vt dicit ysid. quidam enim sunt vernaculi siue originarij scilicet qui in seruitute sunt nati et tales multis penis legalibus subijciunt quia sua vendere vel alienare non possunt nec contrahentur dignitatis officium assumere. nec etiam testimonium perhibere nisi dominorum suorum voluntate Mñ sine infamia existentes sepe infamie pena puniunt Alij sunt serui empticij qui a barbaris vel hostibus capti vel empti iugo seruitutis sunt oppressi. tercij conductitij qui non ex necessitate sed voluntate p̄ manent ob spem lucri et hi proprie famuli a famulando sunt dicti iocst obsequendo vt dicit ysidorus. Sunt itaq; multe viles conditiones seruorum malorum de quibus supra dictum est in tractatu de ancilla. Quere ergo ibi. et cetera. Sequitur aliud capitulum.

¶ Capitulus decimūseptimū. de seruo malo et neḡ

Sic de seruo nequam addendum est q; in multis sibi et alijs nocuus. Solet enim ebriosus ee et tunc bona domini sui vel negligit vel furtiue subtrahit et expendit Prouerbio. xxiij. tricesimo. os peruersus ebriosus non locupletabitur Item reuersus est ebrius suis et tunc tempus concessum ad laborandum inutiliter perdit. sicut seruus dixit paterfamilias Quid statis hic tota die otiosi. Et ecclesiastici. xxxiij. secundo. mitte seruum in operationem ne vacet. sic enim decet illum Item de bonis domini sui prodigus oīa dissipat et consumit Math. xvij. diffamatus est villicus q; dissipasset bona domini sui Item piger et somnolentus et desidiosus omnia negocia domini sui negligit et omittit Eccli xxxvij. dicitur cum seruo suo pigro tracta de opere Et luce. xix. dicitur seruus piger abscondit talentum domini sui in terra et abijt Item proteruus et cerucosus etiam supra dominum se extollit Eccli. x. vidi seruos in equis &c. et puer. xxix. per seruum cum regnauerit &c. Item cupidus lucri autem lucrum domini sui in xpō suum conuertit Exemplum de gezi seruo helysei qui sub nomine domini sui pecuniam pecij. obtinuit. detulit. et abscondit ibi. Reg. Item superbus et presumptuosus domini imperium penitus dicit sicut dixit miphiboseth de siba seruo suo. seruus meus cōtemsit me dominus mi rex et alium sternere voluit ij. Reg. xvi. et Job xix. Famulum meū &c.

Item.

Item cum sit durus et malicioſus graciam ſibi fieri deſiderat et appetit. § obtentam alijs non impendit. Math. xx. ſerue nequam omne debitum di miſi tibi quia rogaſti Item incircumſcriptus eſt et obliuioſus ignorans q̄ de ſu is excellibus ſit racionem domino ſuo reddituus ad memoriam non re ducit Luce xij. ſi dixerit dominus meus moram facit venire &. Item iracū dus et ſeditioſus totam perturbat familiam et offendit Luce xij. ſi incepe rit ſeruus ille bibere et inebriari et familiam percutere. veniet dominus e ius &. Item maledictus et linguoſus de omnibus et precipue de domino ſuo maledicit ſicut patet de ſiba ſeruo miphiboſeth qui eum apud regem accuſauit ij. regum xv. Eccleſiaſtici. vij Ne audias ſeruum maledicentem tibi Item ſi fuerit delicatus et delicioſe nutritus contra dominum ſuum recalcitrat et reſiſtit Prouerbiorum xxix. qui delicate nutrit ſeruum ſuum et cetera et iterum non decent ſeruum delicie Item fraudolentus et doloſ* inſidias domino ponit et quandoq; ipſum interficit ſiue prodit ij regum xxix. tetenderunt ei inſidias ſerui ſui et interfecerunt regem in domo ſua Item domino ſuo exiſtens iniurioſus ab eo fugit et ipſum deferens adver ſario ſuo ſe coniungit ij. regum ij. fugerunt ſerui ſemey in geth et cetera Et primo. regum xxv. increuerunt ſerui qui fugiunt dominos ſuos Item cum ſit nequam et flagicioſus vir per verba de malicia ſe compeſcit Eccleſiaſt xxix ibi Sicut ſeruus interrogatus id eſt tormentis caſtigatus frequenē a furore id eſt furoris crimine non minuitur ſed magis ad odium prouocat q̄ doleāt. Sic inter tormenta non melioratur ſed pocius peioratur Item cū ſit ingratus graciam factam a domino non recognoſcit ſed de iuſticia pl* q̄ de gracia ſibi fieri credit Eccleſiaſtici. xxix Lata manus ſeruo et queret libertatem Item ſi fuerit criminoſus et culpatus domino ſuo ſine flagel lis ab eo extorqueri veritatis confeſſio non valebit. Eccleſiaſtici quadra geſimoſecundo. Seruo peſſimo ſanguinate latus ibi gloſa. Seruus qui verbis non corrigitur vulneribus corrigatur ¶ Item cum ſit aſtutus et la bor ei odioſus vocatus ad labores dormire ſe fingit et quaſi non auri ens de vno latere ad aliud ſe conuertit. Prouerbiorum. viceſimonono. Seruus non poteſt erudiri. quia quod dicis intelligit et reſpondere con temnit. Et luce. duodecimo. Seruus quidem ſciens voluntatem domi ni ſui et cetera. Sequitur aliud capitulum.

Capitulum decimumoctauum. de cōdicōib⁹ boni ſeruī

Omni autem ſerui condicio conſiſtit in diuerſis. Nam bonus ſeruus eſt docilis et ingenioſus ad intelligendum Prouerbio rum. viceſimoſeptimo. Seruus ſapiens dominabitur ſtultis filijs

filijs. et Ecclesiastici septimo. Seruus sensatus ꝛc. Item humilis ē et obsequi osus ad quodlibet obsequium impendendum psal. O domine ego seruus tuus et filius ancille tue Ad phili secundo Humiliauit se formam serui ac cipiens Item hilaris et iocosus ad conuiuandum. decet enim seruum in suo ministerio esse hilarem et iocundum Totum enim seruicium displi cet. quando seruiens facie leta caret Gen. quadragesimoquinto. Et nos leti seruiemus regi Et ysa. quadragesimo. Serui mei letabuntur et laudabun tur pre exultacione et cetera. Item affabilis et gracios⁹ ad loquendum quia multum diliguntur serui quando affabiles sunt et benigni. Et ideo de dauid qui seruiebat saul dicitur primo. Regum decimooctauo. Accep tus erat dauid in oculis vniuersi populi et maxime in conspectu seruorum saul Et in eodem Ecce places regi et vniuersi serui eius diligunt te Item virilis et animosus se contra aduersarium domini sui ponens primo. Re gum. decimoquinto. Non concidat cor cuiusq; in eo Ego seruus tuus va do et pugnabo aduersus philisteum et cetera. Item fidelis est in commisso scilicet negocio et studiosus ad exequendum Luce nono. Euge serue bone et fidelis et cetera. et Ecclesiastici. duodecimo. Seruus meus moyses fide lis in omni domo mea. Item abilis est et artificiosus ad lucrum domini procurandum. plus enim intendit bonus seruus augmentare et multipli care domini peculium q̄ suum proprium. quia in multiplicando domini sui lucrum procurat et ipse suum. Luce. decimonono. vocatis decem ser uis suis. tradidit illis decem minas et ait negociamini dum venio et cete ra. Item bonus seruus et cautus est et multum curiosus ad racionem et compotum domini sui persoluendum de datis et acceptis. Nam de bene computatis remuneracionem certus exspectat de non computatis vero semper dubitat et formidat Luce. decimonono. vbi dicitur. Domine ecce mina tua decem minas fecit Cui dixit dominus Esto dominus habens po testatem super decem ciuitates Item sollicitus est bonus seruus et animo studiosus prius domino suo preparare commodum siue lectum q̄ se dis ponere ad prandium siue qualitercunq; alias ad quiescendum. Nunq; enim bonus seruus commodum sibi fieri putat quādo videt q̄ dominus adhuc laborat Luce. duodecio. Quis vestrum habens seruum et si vene rit de agro dicat ei primo discumbe et cetera. Ideo commēdatur qui dix it ad dauid secundo re. vndecimo. Mīs meus ioab et serui dñi mei sup fa ciē terre manent ꝛc. Item seruus fidelis et timorosus dñi sui aduentū p̄sto latur nec se disponit vel deponit añq; veniat ad dormiendū nec sibi interrat lectū suū ante aduentū suum lu. xij. huius seru' ille quē cū venerit dñs inuene rit vigilantē Item pu'd circa dñm est sedulus et timorosus alijs dormienti bus vigilat ad dominum suum custodiendum vnde merito reprehendit

Dauid

Dauid Abner et et alios seruos regis Saul dormientes ℣ Regum xxvi. Non erat qui vigilaret. sed omnes qui dormiebant Et sequitur Filij mortis estis vos qui non custoditis xpistum domini. Ité seruus qui in obsequijs domini sui est affectuosus oculis ac manibus semper circa dominū est intentus ad suum beneplacitum peragendum ne aliquod scilicet incommodum sustineat vel defectum. siue ad aliquod beneficium a domino benefico recipiendum psalm. Sicut oculi ancille in manibus domine sue ita ℟. Item bonus seruus nunquam a labore est vacuus. nunquam ab vtilitate domini sui est ociosus quia siue commedat siue abstineat siue vigilet siue dormiat omnia que facit ad vtilitatem illius cui seruit ordinat et reducit. Job vij. Sicut seruus desiderat vmbram et mercenarius prestolatur ℟. Item bonus seruus nec in victu nec in vestitu domino suo est onerosus. ymmo veteri roba domini sui per anni circulum est contentus. sicq completo seruicio suo plura est a domino beneficia recepturus Ideo in lege preceptum est vt sine veste et viatico et supra precipuum conductium seruus in anno septimo nullatenus a domino dimittatur Exo xxi et deutro xv. Item seruus in moribus disciplinatus et virtuosus solet esse coram domino gratiosus et in oculis eius acceptus. et ideo seruus sensatus ad hoc diligenciā adhibet vt vrbane et curialiē et mūde dño suo administret quia aliquando plus diligit dominus mundiciam ꝗ ipsam exhibicionez seruitutis psal. Ambulans in via immaculata. hic michi ministrabat Eccl. septimo. Seruus sensatus est et cetera. Item seruus bonus a domino correptus contra corripientem se non est murmurans neq; querulosus Scit enim ꝙ bonus dominus iuste arguit seruū suum Et talis quidē arguens sibi accidit ad profectum. Ecclesiastici. decimo. seruo sensato liberi seruiet et vir disciplinatus non murmurabit correptus ymmo potius gaudebit vnde ℣ Prouerbiorum. nono. argue sapientem et diliget te.

Caplm decimūnonuz. de bono dño siue dominio.

Sicut autem seruus est nomen subiectionis. sic dominus est nomen prelacionis et potestatis. Vnde a domino a quo omnis est potestas iustum dominium est statutum. Sine enim dominio non posset stare respublica. nec esset humana societas pacifica vel quieta. Sublata namq; de medio dominorum iustorum potencia. libera esset malicia nunquam innocencia fuisset tuta vt dicit ysi. Justa itaq; dominacio per tyrannidem suos non opprimit. sed suos aduersarios reprimit et eciam repellit. Dominorum eciam potestas seruos non deserit. ymmo eciam pro subditis contra potestatem aduersariam se opponit vt dicit Gregorius. Vnde eciam patet ꝙ dominus est nomen

potestatis

potestatis et nomen equitatis. Justus enim est dominus et iusticias di
lexit. equi. vi. vul. eius. Et ideo quoque dominus qui iustus est per vi
am videlicet iuris. causas quoq; et lites et etiam contraversias inter ho
minos dirimit et diffinit. vnicuiq; quod suum est tribuit. contra maliciam
gladium extrahit pro defendenda innocencia clipeum iuste potencie con
tra maleficos obicit et opponit. Pupillos viduas et orphanos de manu
opprimentis eruit. predones maleficos et fures persequitur. atq; acc̃p
tam potestatem non sc̃ōm voluntatis impetum. sed sc̃ōm legis imperiu3
ordinat et disponit. ex quo patet q̃ dominus est nomen equitatis. Est in
super nomen liberalitatis. Nam boni et iusti domini liberales sunt Et si
cut dicitur hester. vicesimotercio Cum inquit totum orbem dominaret
eni mee subiugassem nunquam volui potencie abuti magnitudinem. sed
clemencia et lenitate gubernare subditos et cetera. Et ideo verus domi
nus ad omnes preter q̃s ad maleficos liberalem et affabilem se ostendit
plus amari q̃ timeri diligit non hominibus sed bestijs id est bestialibus
et malis dominari se cognoscit vt dicit Gregorius. super Ezech. nono. Sit
error vester super cuncta animancia et cetera. Homo inquit Gregorius.
non racionabilibus sed irracionabilibus animalibus est prelatus vt non
hominibus sed animalibus timeatur Omnes enim homines natura equa
les generauit sed pro variis meritis alijs aliorum verbi dei dispensacio p̃
ponit vt humana formidine peccare metuant qui diuinam iusticiam non
formidant Et hoc ergo domini timore non superbiant non suam gloriã
sed subditorum iusticiam querant. Non enim hominibus sed bestijs domi
nantur quia ex illa parte qua bestiales sunt. dominio ipsorum prosternun
tur Est etiam dominus nomen nobilitatis sicut dicitur Deuteronom. pri
mo. Tuli de tribubus vestris viros sapientes et nobiles et constitui eos
dominos et principes et tribunos et centuriones. Nam domini debent
esse nobiles et generosi animo tam carne q̃m mente Joco sm̃ Ambrosiu3
natura in animalibus nobiliores et viribus fortiores preposuit aliorum
reges et doctores vt patet in animalibus et etiam in volatilibus et etiã
in apibus in quibus omnibus illi alijs dominantur et preficiuntur. in qui
bus nobiliores conditiones sm̃ nature beneficiu3 inueniũtur vt sic addis
cat homo nobiliter preesse sm̃ racionem et graciam. ex quo sic animalia
presunt animalibus nobiliter per naturam Item dominus est nomen ho
noris et dignitatis sicut dicit Apostolus. ad ephe. sexto. Serui obedite
dominis carnalibus cu3 timore et tremore et cetera. Dominus enim iuste
a subditis honorem et reuerenciam accipit et officij sui merito subditos
honorificia dignos facit. propter enim vnum regem vel dominum. tota
patria. honoratur. frequentatur. et timetur. Item dominus enim est

nomen

nomen pacis et securitatis. Nam guerras et pugnas dominus iustus facit cessare et discordes ad concordiam revocat. Unde sub bono et forti ac pacifico domino coloni autem patrie sunt securi: quia eis nullus audet invadere terminos suos ac infringere pacem suam.

Capitulum vicesimū. de malo dño sive domino.

Sicut ēt bono et iusto dño nihil rei publice utilius ē: ita dño malo nihil pernitiosius. Nā malus dñs subiectos suos q̄s amare deberet. spoliat et opprimit et in debitis officijs ḡgariat et ḡgust at. Unde Ezech. vij. q̄ violēt pellē tollit. de sup̄bis ꝓcūcra iusticiā violat et pauper non iudicat Mich. iij. audite ꝓncipes q̄ abhominamini iudiciū ꝑuū plām a q̄ recipitis vectigalia et tributū ab innocentib⁹ non defendat Eccli. xij. nā eis in malicia sua ꝑsidenti crudeliē flagellat ysa. xix. dabo egyptū in manū dñoꝝ crudelium ir. Je. vi. crudeliē ir. diena tāq̄ ꝓpa: dicat et ōnia sua ēe putat q̄. Ez. viij. fil os tuos q̄ agros tollet &. timeri potius q̄q̄ amari desiderat Baruch. vi. oñentes metū gentib⁹ videte ergo &. honorari ab hoīb⁹ et reuereri affectat Dan. ij. cadentes adorare statuā &. leges et statuta ānq̄ destruit q̄ sua ordinat ysa. x. ve q̄ condūt leges iniq̄s Sub specie iusticie iniquitatem palliat et occultat ysa. iij. dominatores ei⁹ iniquitatibus et collūs sepe verat ysa. iij. populus meus exactores spoliauerunt eū. Dan. ix. ca. et ri. d. Occasiones exquirendi et aliquo rapiendi captat ysaie lij. assur absq̄ causa calumpniatus est eum. Mendaces et sceleratores diligit et eoꝝ consilijs aures accōmodat Preuer. principes qui libenter audiunt verba mendacij &. Fidem et pactum nulli seruat primo Mach. decimoseptimo. Juravit illis rex et principes eius et sequitur. vidit munitionem et rupit cicius iusiurandum. Spolia et delicias de alienis laboribus sibi parat psal. deus p̄c. meam sicut et pa. Exemplum de balthasar Danielis quinto. et Ezech. nono Eos qui diuicius et frocius seruierunt penis remunerat. sicut voluit Abam remunerare eos qui dixit. Nisi deus patris mei assuisset mihi. modo nudum forsitan dimisisses Item nullius seruicia grata reputat et ideo omnia que fiunt debita fore putat sicut dicitur Judith tercio. Hec ista facientes ferocitatem pectoris eius mitigare potuerunt Item alios labor manibus in ludis et in potibus ipse vacat Ecclesiastici decimo. ve terre cuius rex puer est. cuius principes mane comedunt et quarto Regum vicesimo. Rex bibebat ut mulenus de umbraculo suo et cetera. Hec de proprietatibus hominis quo ad membrorum diuersitatem et quo ad sexus discretionem et varietatem qualitatum nunc etiam sufficiant. Nunc enim de quibusdam accidentibus. que enim contingunt circa hominem. et etiam secundum

naturam.

naturā aliqua dei adiutorio sunt dicenda et primo de cibo. deinde de potu. tercio de vigilia et somno. deinde de exercicio.

Capitulum vicesimumprimum. de cibo.

Dicto de ꝓprietatibus quo ad illa que ipm ostituunt naturaliē. dicendū restat de illis ꝓprietatibus rerum que ipm fm naturā custodiūt Et sunt fm Jo. aer exercitacio quies potus cibus vigilia et somnus Dine istis non custoditur humanum corpus Nos autem ordinem hic non sequimur qz in loco suo de aere postea dicemus De cibo ergo primo dicamus quantū hic sufficit. qz cibus ē fm ost substancia conuertibilis in essenciaz corpis quod cibatur corpus augmētans nutriens et sustentans Calor enim fortis membroꝝ interioꝝ et exterioꝝ otinua est actione et resolucione cui continua debetur restauracio ꝑ beneficium faciendaCibus autem sumptus in similitudinem corporis ꝺtur et in ipsius naturam transmutatur Unde in cibo precedit ipsius ꝓpacio deinde eius mastticacio. tercio in locū digestionis recepcio. q̄rto ipsius digestio et puri ab impuro segregacio. q̄nto ipsius attractacio et per singula membra distribucio. sexto nature membri assimilacio Ne enim non assumilatur membris nunch in coꝝ naturam incorporaretur vel conuerteretur. vltimo post omnia ista fit ipsius cibi incorporacio et in natura corporis conuersio Nam quod calidum est et humidum transit in naturam sanguinis et cornis quod vero frigidum est et siccum in naturam nerui et in naturā ossis et sic de aliis Cibus itaq; assumptus et incorporatus adhuc iuuenibus corpus nutrit et augmentat In senibus vero calorem naturalem reparat. deperdita eciam restaurat et custodit ne pereat Ciboꝝ autem sūt multe diuersitates Quidam enim cito in sanguinem conuertuntur propē suam substancialem humiditatem et illam quam habent cum sanguine vicinitatē Quidam vero econtrario propter contrariam causam tardius conuertuntur Quidam vero cibi multum nutriunt. qz multū sanguinis generant Quidam vero parum ymo potius onerant tamen aliquantulum refocillant Et generaliter omnis cibus laudabilis generatiꝰ magis ē conueniens i regenda sanitate Laborantibꝰ tñ est conueniens grossior cibus ipassionis sanguinis generatiꝰ Itē omnis cibus de quo generat multus sanguis paucam hz superfluitatem Et econuerso cibus de quo gignitur paucus sanguis multas generat superfluitates Et generaliter fm diuersitates ciborum disponuntur et variantur complexiones membrorum et corporis qualitates vt dicit ost hz Circa cibū at obseruanē sicut et circa dietam vt dicit Ha super Amphoꝝ scz cibi substancialitas. qualitas. quantitas. sumentis necessitas. temporis congruitas. oportet enim medicum

cognoscere

cognoscere substanciam et qualitatem ciborum ad custodiam et regimen corporis humani. Est enim quidam cibus pure nutrimentalis et facile conuersuus et talis est nature consentaneus. Quidam est cibus medius et est facile alterabilis et nature adiuuatiuus. Quidam vero est cibus preter naturalis et nature corruptiuus sicut cibus venenosus qui a tota specie mutat et destruit ipm corpus. Et ideo oz ciborum cognoscere substanciam et qualitatem ne venenum assumatur loco cibi. Qualitas autem cibi attenditur vel sm vltimam elementarium qualitatum remissionem et sic est cibus caldus vel frigidus in primo gradu. vel sm vltimam earundem intencionem et sic in quarto gradu vel sm harum mediacionem et sic dicitur esse in tercio vel secundo gradu sm maiorem excessum vel minorem. Hoc etiam attendendum est q; tam sm substanciam q3 sm qualitatem vt dicit constantinus cibus est subtilis qui sez de facili digeritur cuius quantitas multa parum nutrit q; sm hunc subtilis fit ex eo generatur sanguis qui cito reuolui a membris et ideo parum nutrit vt dicit ibez. Et est cibus grossus qui sez tardius digeritur et eius pars modica multum nutrit et quo facius grossus generatur qui tardius reuoluitur ab ipsis membris. Ita vt dicit ysaac ex subtili cibo fit generacio subtilis sanguinis et econuerso et est cibus in substancia et qualitate temperatus. Cibus autem purus laudabilis est quando est inter hec temperatus et econuerso sm hunc herbe crude et fructus nimis tenentes minus sunt boni quo ad cibum propter hūiditatis excessū. Nam sanguinem replent aquositate et disponunt ad putrefactionem et ideo pocius sunt medicina q3 cibus. Cibus debet esse vniformis ne sez in una mensa diuersa nutriencia assumantur q; sm hunc duo vnus cibus digeritur alter corrumpitur et stomachus nimis extenditur et repletur. Considerandum etiam in cibo quantitas dimensiue et extensiue. Nam attenditur vel sm minimum. vel sm nimium. vel sm inter hec medium. Si vero fuerit cibus nimius. naturam grauat stomachum distendit et inflat. ruginem et colicas generat malos humores et cathochimnas augmentat. nauseam et vomitum prouocat calorem naturalem sicut oleum extinguit et suffocat spasmum et contractionem neruoz causat vlcera scabiem et apostemata fieri procurat senium et mortem accelerat contra quam ciborum multitudinez homo munire et defendere se credebat. Quando vero cibus nimis pauc' est naturam debilitat. visus et omnes sensus debilitat. fluxum capillorum. calueciem generat. ptisin et ethicoz accelerat. corpus extenuat. et pessimas infirmitates q3 repleccio nimia generat quam causat. vnde dicitur in sm philoz. In tenuibus dietis peccant maxime egrotantes. Cibus vero mediocris est laudabilis quia deperdita enim in corpore restaurat. virtutem eciam conseruat. sanguinem augmentat. calorem quendam temperat ingenitz

ingeniam acuit vires operandi tribuit sanitatez corporis auget custodit
suauem somnū et mulcebrem generat et inducit. vnde si fuerit maior per
cibum restauracio q̄ fuerit precedens per resolutionem calorē deperdicio
cibus corpus augmentat vt patet in adolescencia Si vero fuerit maior de
perdicio q̄ per cibum sequēs restauratio corp' minuitur et defici. vt in se
nectute Sed si fuerit equalis restauracio contra dissoluta corpus seruat
in constancia et in statu sicut est videre in iuuentute Consideratur cib' vel
cibi effectus respectu omedentis. qz alius conuenit sano et alius egro. ali'
iuueni. alius seni. alius exercitanti. alius quiescenti Multa enim sunt saluba
sanitatem bñtu. que sunt mortifera infirmanti Et cē in sano vrā est qz allu
um et piper quod alicui flematico est remedium. alicui colerico est vene
num et uisquamus qui est mors hominuz gratissimus cibus est passerit'
coturnici vt dicit Ga. variandus est etiam cibus fm varietatē morbi Mā
aliquis cibus est salubris in ārtana qui est mortiferus in acuta. et aliquis
cibus qui est vtilis in pncipio morbi. est nocuus quādo infirmitas ē in fi
mo ꝑam tunc debet dari cibus tenuis vt dicit ypo. et Ga. qz tunc natura
circa digestionem morbi est totaliter intenta Vnde tunc eius effectus di
minuitur et impeditur si occupata circa grossa cibaria teneretur Eius cē
cibus et alio modo dandus est necessarius in morbo cronico et diuturno
et alius in contrario quia in principio timeretur defectus virtutis Et ió
est necessarius maior cibus In contrario autem morbo timetur infirmita
tis augmentum et ideo debet nunc dari minus Cibacio ergo facienda est
fm diuersitatem morbi fm virtutem infirmi. et fm qualitatem et substan
tiam ipius cibi et fm hoc vtilitas cibi iudicatur Itez alio modo cibandus
est iuuenis et adolescens et alio modo ipse senex Nam abstinencia cibi q̄
senibus est facilis pueris et iuuenibus est difficilis intra illō ypo. Senes
facillimum ferunt ieiunium secundo consistentes facilius. pueri vero min'
Nam in senibus debilis est calor naturalis. in aliis autem est fortis Et ió
maior cibus ad repletionem caloris est necessarius iuuenibus et pueris
minor vero illis Eadem etiam est ratio quare minus cibandi sunt quiesce
tes q̄ se exercitantes. quia in illis calor est debilior. in istis vero fortior ē
vt post patebit. Consideratur autem in cibando temporis congruitas.
Nam grossiori victa et largiori indigent homines in hyeme q̄ in estate si
cut dicit ypocras. ventres in vere et in hyeme calidissimi natura sunt et
sompni longissimi In his igitur horis plures oblationes sunt dande quia
tunc innatus calor est multus Multo igitur indigent nutrimento et cetera
In hyeme enim viget appetitus. et fortior etiam est digestio calore.
quidem existente fortiore et cetera. In estate vero contrarium quoq

est.

est Calor enim in hyeme ingreditur ad interiora et ibi coadunatur in esse vero suo simili congaudens et exteriora petens dissoluitur et in corpore minoratur Quoniam igitur in hyeme multus digeritur multus excitatur appetitus et illud patet in pueris qui sunt multi caloris Et ideo multum appetunt et multo indigẽt cibo Similiter in athletis in quibus ratione exercicij augmentatur calor naturalis et ideo multo indigent nutrimento sicut ibi exemplificat Hal. Est igitur cibus omni animali necessarius maxime conueniens est quando vniformis est et inter superfluum et diminutũ temperatur. nimia enim cibi replecio siue saturitas mors anime et corpis esse consuevit et potissime periculosa est saturitas post precedentem subtilitatem siue famem vt dicit Auic. plus enim tunc natura appetit q3 digerere possit. et ideo contra appetitum et saturitatem cib' assumendus est.

¶ Capitulum vicesimum secundum. de potu:

POtus est substancia liquida ad animalis nutrimentum necessaria. potus siquidem vt dicit Ysa. li. v. ca. xxvij. multiplici de causa necessarius est. corpus enim siccum humectat et quod humidũ est in corpore resoluit restaurat corpus cibus per ipsum reficit et refertur ad locos remociores aque sua grossicie non potest transire per strictos meatus et angustos Potus etiam vt dicit Ysa. et etiam Auic. diuersificatur triplicter Est enim potus qui est tantum potus vt aqua quando ẽ corporis nutritiua. et est potus qui est potus et cibus sicut vinum quod vt dicit Constantinus. per omnes enim partes corporis portat cibum nutriens et calefaciens spiritum. et etiam sanguinem et calorem confortans naturalem et est potus medicinalis qui non exhibetur pro via potus sed potus pro legem et regulam medicine sicut syrupus oximel oxizara et huiusmodi Sicut autem dicit const. in sanitate custodienda et infirmitate curanda aqua est necessaria. et ideo dz q medicus aquarum dictiones non negligat cognoscere et naturas laudãdas tribuat et eam et non laudandas Aquarum autem quedam est sapida quedam non sapida Aqua ergo sapida in substancia clara. fontana orientalis. leuis cito calefaciens. cito frigefaciens huiusmodi autem vt dicit const. in sanitate custodienda est laudabilis non grauans. cito enim exit cibum. per hoc enim q est clara q sordibus non est intermixta. per hoc autem q est leuis patz non est indigestibilis per hoc verq est calefaciens et cito frigefaciẽs pz q substancie est subtilis Unde si vis scire de duabus que sit subtilior in substãcia et laudabilior ad bibendũ intinge vnũ pannũ lineũ bñ mũdũ in vnã et aliũ bñ mũdũ in aliã et expone soli qui prius erit siccus in aq subtilior ẽ inundus Secũdo p' hanc aquã amendabilis est aq fontana septẽtionalis

quia

quia enim est inter orientem et aquilonem posita fluens versus aquilonē propter hoc enim ꝙ libere exponitur ventis septentrionalibus ex motu ventorum subtiliatur. est in yeme calide et frigide nature et frigide in estate frigus enim septentrionale fugat calores ad interiora foncium sibi obtectorum qui coadunatur frigiditati obuiat et resistit et aquas fontis a liquitū calefacit In estate vero econtrario calor actis vincens fugat frigiditatē ad capita foncium que ibi coadunata aquam frigefecit vt dicit macro et const. Item aqua fluens fortiter de montibus super petram vt arenam limpidissimam sicut alicuius magni fluminis sm gradus obtinz sanitatis vt dicit ost. aqua vero pluuialis vt dicit osta melior est alijs aquis et sapidior leuior et mundior sicut dicit ypoc. pluuia inquit est fumꝰ aquarum a sole attractarum natura cuius solis non nisi quod subtilissimū est attrahit et ideo ceteris aquis melior est et digestior tamen propter sui subtilitatem vicina est putrefactioni tamen vt dicit const. et putredine nō ē vituperāda sed et subtilitate sua potius est laudanda. omnis enim aq̄ corruptionem cito admittens est subtilis. leuit enim quando est putrida quia raucitatem generat atq; febres. sed non putrida ꝙ prima est et ideo a putredine est cauēda Itē dicit ost. aqua que ex tenuissima colligitur pluuia melior est naturaliter que vero descendit cum tonitru melior est post hanc nam conitrus suo motu sulmen eius subtiliat dicit etiam const. ꝙ ꝙ cumq; frequenter bibit aquam frigidā non curabit frigidas egritudines saltem in senectute. aqua vero calida vt dicit const. ieiunium stomachum lauat a cibozum fecibus purgat fleuma et omnez putredinē ventris purgat et mundificat. ventrem soluit naturam alleuiat et confortat. eius tamen frequens vsus nocet. stomachum enim remollit digestiuam virtutez turbat et impetit et sanguinem de naribus mouere facit. Item calida aq̄ laudabilior est ieiunis mane maxime his qui de nocte crapulati sunt. dicit enim aluic testificati sunt inquit antiqui sapientes ꝙ aqua cocta est minoris inflammationis siue inflationis et facilioris penetrationis quia corpora eius permixta actione ignis dissoluuntur et descendere expellunmus et subingit torpidi inquit medicorum estimati sunt ꝙ subtilius exalet ꝙ decoctionem et quod grossius est remaneat. sed hoc falsum est et partib⁹ enim similibus constat aque substancia tanta. tamen posset fieri decocti o ꝙ nihil remaneret nisi sex et pars terrestris vt patet in aqua ex qua fit sal per violentam decoctionem. aque autem ex nive et grandine resolute ceteris sunt illaudabiliores preter aquas lacuales et palustres. iste aque omnes sunt cauende quia vt dicit. Constantinus. splenem magnificant. epar et stomachum confundunt. cutem horribilem faciunt et varias

febres

febres faciunt lapides gignunt Si autem penitus vitari non possunt aut tollitate Aucen. buliantur. dicit autem Aristo. in libro metheor. q aqua minus vel glacici caloris solucione ad priorem subtilitatem non redibit. aqua vero insipida est quadruplex sm Constantinum aliqua enim est sal sa. alia sulphurea. alia aluminosa. alia metallina. salsa vero vt dicitur ventrem emollit mortificando intestina et larat. sepe tamen bibita de sudando et consumendo humorem ventrem ligat constipat corpus deficcat scabiem et pruriginem sanat ydropicos iuuat si comedatur seu bibatur Aq̃ vero sulphurea ad frigidos facit infirmitates. neruos calefacit. intercutaneos humores consumit. vide infra de sulphure vbi virtutes eius plenius poteris intueri. Aqua autem aluminosa et binumino a infrigidat et deficcat sanguinis fluxum. constringit et sedat et enormitates curat. Aqua vero metallina naturam metalli sequitur et effectū nam intrinsecus aqua per venam ferri ventrem constipat. membra confortat. splenem depilat apostema curat. aqua de metallo eris humectat subuenit. stranguriam stringit. aqua de metallo argenti refrigerat et deficcat. hec autem aqua multipliciter potui vari non consueuit. sed solum confert vsui medicine. Est autem potus qui simul est cibus et potus scilicet vinum. Diuersificatur enim vinum in substancia. quedam enim sunt grossiora vina durioza alijs et nutribiliora. alia vero sunt subtilia et parum nutriencia stomacho flatum excuncia. colorem quoq; colericum de capite auferencia. vrinam prouocancia. alia vero sunt mediocria et in suis actionibus temperata. Preter istam autem unii consideracionem quo ad substbnciam considerantur vinum scom Constantinuz quatuor modis. scilicet quo ad differenciam temporis. quo ad redolenciam odoris. quo ad saporis suauitatem et quo ad coloris claritatem. nam in tempore diuersificantur vina quod autem quia nouiter de torculari est expressum non transiit in caliditatem gradum primum. Sicut enim dicit Galienus libro. de simplici medicina Vinum inquit constat ex quatuor substancijs scilicet aquea. spumosa seu aerea. vinea siue etiam ignea et terrea. Aquea per longam moram consumitur et pars vinea confortatur. Vina itaque veteriora sunt alijs calidiora in odore q diuersificantur vina quia quedam sunt odorifera bene nutriencia. alia vero odore horribilia malum sanguinem et capitis dolorem generancia. In sapore etiam maxime diuersificantur vina. quedam enim sunt dulcia alijs nutribiliora et ventrem humectancia. alia vero sunt pontica stomachum confortatiua ventrem constipancia. pectori et sue pertinencie nocencia. Alia enim sunt acerba que et diuretica. alia vero amara et ceteris minus calida. in colore insuper variantur. Nam

quedam

quoddam est album minus calidum. quoddam citrinum magis calidum quia vt dicit Constantinus. omnium membrorum est penetratiuum sanguinis coleric i generatiuum et doloris capitis commotiuum. illud vero nigrum quod ceteris est nutritiuum. aliud autem est rubeum siue rubicundum et illud aliis magis est calidum. tamen quia terrestre et grossum respectu albi vel citrini non ita est perforatiuum nec lesiuum. vinum est autem quod in omnibus predictis est mediocre pre ceteris est laudabile nam naturalem calorem confortat per omnia membra animam refocillat. gaudium et audaciam generat. virtutem corpori administrat. coleram rubeam cum sudore et vrina euacuat. coleram nigram temperat. membra et humore deficcata temperat et etiaz humectat. vires reparat et corpora inpinguat. appetitum prouocat. van digestiuam adiuuat et procurat. intellectum acuit. ebullicionem splenis et epatis aperit. superflua etiam in corpore destruit et consumit albugines oculorum et lippitudines tollit. eloquentem efficit. lapides in renibus solut et arenulas dissipat et coucit. sanandis vulneribus conuenit. menstruis subuenit. sanis et infirmis conuenit. si modo debito aliquo assumatur. si vero in equalitate et quantitate modum excesserit non abutenti erit remedium vinum sed mors erit potus et venenuz sicut patet infra de ebrietate Quere ibi. Tercium genus potus est potus et medicina sicut est oximel et syruppus. naz talis potus confert sanitatem quia humores in corpore digerit. diuidit et expellit. quandoqz laxat. quandoque constipat. quandoque infrigidat et deficcat. quandoque vero calefacit remollit et etiam humectat. Sed tamen horum potuum differencias medicis dimittamus. et cetera. Sequitur aliud capitulum.

¶ Capitulum tricesimumtercium. De prandio et conuiuio.

Cibus itaque et potus ad prandium et conuiuium habent ordinacionem et respectum in prandijs. Ergo primo cibaria pre parantur. conuiue pariter conuocantur. sedes et etiam scabilla exiguntur. in cenaculo ordinantur mense et mensalia deponuntur et ornantur. hospites cū domino in mense capite collocantur. non prius ad mensam residunt nisi prius manus hospitum abluantur. seorsuz filie domine et deorsum famuli pie ad mēsā quaūt cochlearia cultelli et salsaria primitus in mensa ponuntur et panes cum potubus mox superadduntur. fercula multa et varia subsecantur clientes et ministri cum diligencia singulis obsequūt se mutuo inuitātes iocunde pariter collocantur. vitulus et

cibaria

citharis exhilarantur. nunc vina nunc fercula renouãtur sibĩmutuo fercula apposita conuiuunt et parciuntur fructus tandem et species subinferuntur Completo prandio mensalia cum reliquijs deferuntur et mense de scamno remouentur et manus abluuntur iterum et terguntur Graciarum actiones deo et hospiti persoluuntur. exhilaracionis gracia pocula iterũ et iterum offeruntur His in prandio completis vel ad lectulũ quietis gracia recipiuntur vel ad propria redire permittũt

Capitulum vicesimumquartum. de cena.

Cena dicitur a cenon quod est commune propter vescencium cõmunitatem. Apud veteres vero solitum fuit in patulo vesci et communiter epulari ne singularitas luxuriam generaret. Secundo modo potest cena dici a cenos quod est vmbra quia tazvescentes propter parcitatem querunt cenandi fabulas vt dicit Papi. vel poci a scynos quod est canis Propter defectum caritatis et carencium. vñ dq enim suam cenam presumit ad inuocandum Prima cor. ix. Omnia autem que superius de prandio vel conuiuio dicta sunt cene conueniunt. Istam tamen cenam multa magnificant et exaltant et hec omnia occurrebant in conuiuio aLueri vt pz Hester j. Primum est temporis cõgruitas Decet enim cenam fieri tpe congruo nec sez nimis tẽpestiue nec nimis tarde Secundum est loci opportunitas qñ ad spaciositatez amenitatẽ et ẽ securitatẽ In locis enim spaciosis amenis et securis solent nobiles facere festa sua et ideo de assuero dicitur. q fecit conuiuiũ suũ in vesticulo orti palacii ei. Tercium est inuitantis liberalitas quo ad vultus hilaritatem nichil enim vz cena vbi facies hospitis cernitur turbulenta Hest. j. cu incaluisset ei. Quartũ est ferculoz multiplicitas vt qui nõ vult de vno statim saltem gustet de alio Hest. alijs atq; alijs vasis cibi inferebantur Quintũ ẽ vinorum et poculoz diuersitas Vinde Hest. j. dicitur. vinum etiam quod regia magnificencia. Sextũ est ministroz vrbanitas seu honestas Hest. j. prepositus erat mensis de principibus suis ei. Septimũ est discumbencũ amicoz grata societas Hest. j. fecit conuiuium cunctis medijs et plazis inditis ei. Octauũ est cantoz et instrumentoz musicoz iocunditas Sine enim citharis et symphonia non solent cene nobilis celebrari Lu. xv. cum audisti vocem ꝛc. Nonum est luminarium et cereoz copiosa numerositas. nam in tenebris cenare vedetoriosum est et etiam periculosum propter muscas Et ideo cereis candelabris infiguntur Lucerne lampades et candele necessario accẽduntur Decimũ ẽ omniũ appositoz deliciositas Hñ in cenis non solent grossa et omnia apponi cibaria sicut in prandio ẽ poci quã specialia et leuia deliciosa cenãdo apponũt maxie i curijs vñoz Vndecimũ ẽ cene diuersitas

Colent

Solent enim homines qñ expediti sunt a labore protrahere cenam suas cibus enim nimis cito sumptus ostra noctem nocet Et ideo morose est cenandum Ideo comitium assueri diu durauit per dies c et l. Nono decimū est ydemptitas. qz sine sompno cenantis est quilibet ad cenam inuitato Inhoneslum enim est post cenam voluntarie oblatam. opellere aliquem ad symbolum persoluendum Terciumdecimū est quietis et soporis suauitas. post cenam enim est quiescendum qz tunc sompnus est valde dulcis. et ideo erant lecti eburnei et aurei strati. in palacio assueri vt p3 Hest. nā vt dicit const. cum ciborum fumus cerebrum ingreditur facile dormimus

Capitulum vicesimum quintum. de sompno.

Omnus fm Aris. est quies animalium virtutum cum sistencō naturalū Nam sensibilis et motiua virtus in sompno ligatur virtus vero naturalis tunc fortissime operatur. scilicet digesti ua que in sompno intenditur et confortatur. Alio modo dicit Aug⁹ in li. de quantitate anime Sompnus inquit est quedam insensibilitas naturalis cōis corpis et anime passio sicut enim sensus cōis est corporis et anime ita et sompnus Nam vt ipse dicit Sompnus est quedam immobilicio et tamen sensuum Quod autem dicit insensibilitas naturalis dicit ad differenciam eop̄ que sunt contra naturaz vnde dicit q̄ sompn⁹ est priuacio vigiliarum sicut cecitas priuacio visus Quia priuacio illoq̄ō est fm naturam diminuit et destruit Sompnus autem naturam ꝓfortat et est fm naturam sicut vigilie Preterea anima non delectatur in priuacione sed in sompno delectatur vnde sompnus priuacio non est sed est dispositio naturalis Alio modo diffinitur sompnus sic Sompnus enim quedam est passio mulcebris. meatus cerebri et vias sensuum opilans. naturalem virtutem confortans. calorem naturalem ab exterioribus ad interiora reuocans In sompno enim interiora corporis calescunt exteriora vero frigescunt Vnde profundato calore ligatur in sompno et opilatur organum sensus communis quod est centrum omnium sensuum particularium a quo omnes alij sensus particulares oriuntur et extenduntur quēad modum linee a centro ad circūferenciam protrahuntur Illo igitur ligato et opilato potencie particulares extendi non possunt ad organoruz sensuum extremitates Hoc autem fecit natura vt animal a motu voluntario quiesceret cum semper moueri voluntarie sit impossibile Sompnus autez vt dicit ost. in pan. alius est naturalis alius innaturalis de quo nihil ad p̄s Naturalis vero fit ex humiditate cerebri temperati vt ex fumo hūido et claro a toto corpore ad cerebrum descendente Fumus autem ille ingrossat spiritus et replet neruos et ita vinculat et ligat sensus Aug. ait in

predicto

predicto libro docet q̄ somnus aut est ab intrantibus intrinsecis escis aut ab humore intrinseco temperato qui cum resolvitur in fumum petit cerebrum et ibi resolutus distillat frigidus inferius licet ibi ascendat calidus. distillando autem remittit calorem cordis et impedit processum operationum. ſm Augustī. autem et Aristo. Cor est principium operationum et omne bonum vel malum a corde procedit. In somno autem quiescit virtus animalis aliis mouentibus sicut prius scilicet spirituali et naturali Quod patet per pulsum et inspirationem et per digestionem In somno enim maxime digestio celebratur Diuicen. enim sic diffinit somnum Somnus inquit sermone naturali est reditus spiritus ab instrumentis sensuum et motus ad principium cum quo principantur instrumenta ipsoꝝ spiritum Et somnus quidem naturalis est spiritus reditus cum profundatōe vt digeratur nutriens vt patet in somno exercitancium Fit enim in eis somnus profundus propter superfluitatem resolucionis spiritus. natura enim desiderans addicionem in substancia. Spiritus quidem profundat ipsum in interioribus et facit ipsum latere in interioribus. vnde fit somnus profundior et prolixior in ipsis et hoc genere somni dormiunt cruciati medicina laxatiua Resolvitur enim plurimum de substancia spiritus cum superfluitatibus et hic somnus plurimum confert eis. reddit enim eos virtutibus suis vt dicit Auic. Sicut dicit Dris li. ij. Somnus conuenit cuilibet sanitatem habenti. licet in quibusdam fit somnus valde occultatus Et predictis patet q̄ causa materialis somni est fumus indigestionis a corpore resolutus Causa vero formalis est in capite apud communem sensum et originem omnium neruorum sensibilium qui opilantur et ligantur et quiescit animal et omnia membra recreantur Actio autem ſōni ſm dst. dupliciter variatur. ſm quātitatem et ſm magnitudinem materie quam inuenit in corpe. ſm quantitatem q̄ si sit nimis animata virtus de fiat corpus refrigeratur et humectatur q̄ fit dissolucio humoris et per consequens fit extractio caloris naturalis. flegma maioratur. calor naturalis minoratur Si vero fit nimis paucus virtus digestiua deficit. corpus desiccatur Si vero sit moderatus cibus bene digeritur. corpus inpinguatur animus confortatur calor naturalis augetur humores temperant mens clarificatur Item et materia quam inuenit eius actio variatur q̄ si materia fuerit multa calor naturalis debilis per somnū fit maior humor resolucio. quam intrans calor naturalis vincitur et extinguitur et ideo pocionatis ne dormiant precipitur ne fez per somnum tanta fiat resolucio humor quod non possint a natura regi Sed si fuerit cib' cōpatus similiq̄ humores. calor naturalis per somnuz interius reuocatus cibos digerit hūores cōpatos reddit corp' humectat calefacit et inpinguat Recollige igitur

igit et p̄dictis q̄ sōp'n̄ caloreꝫ naturalē ad interiora reuocat exteriora frigidat et a sanguine depauperat. interiora vero calefacit nutrit ac fortificat Impura et cruda decoquit et maturat motus animales et sēsibiles recreat et quietat Si fuerit in qualitate et quantitate temperatus egrotū alleuiat futurā tñ nature victoriā ptra morbū et bonā crisim denunciat. Si āt econuerso somnus se habuerit merito est suspectus vt dicit Constan.

Capitulum vicesimum sextum. de sompno.

In sompno igit consideratur dormientis voluntas q̄ voluntarie ad dormiēdū se deponit Hāc fm Auic. somnus nihil aliud est q̄ in vi sensitiua quietis appetitus Itez dormitationis brevitas. homo enim quando ad dormiendum se deponit. celeriē a sompno surgere ordinat et proponit Item virtutis in dormitacione virtus Nam virtus desperta in vigilando aggregatur et coadunatur in corpe dormientis vt dicit Auic. Item dormientis insensibilitas vt pt̄z ex iam dictis. frequenter enim contigit q̄ aliquis ita fortiter dormit et tā p̄fundi est sompni q̄ vix sentit aliquid exterius etiam si verberaretur Item quietis suauitas Nam dulcedo quam sequitur quis in dormiendo facit̄ tertiop̄ labop̄ et eē pricū obliuisci Item dormientis securitas q̄ dū dormit etiam hostis seuiciam non pauescit Item figure dormientis mutabilitas q̄ exterius videtur mortu'et interius viuus. foris pallidus et int' rubeus. foris frigidus et intus calet. foris tota virtus in effigies quasi ptraias se diffundit sed intus tota virtus se recolligit Itez in dormiendo attēditur diuersitas Sunt enim qui dormiunt palpebris clausis inuicem et rectis et omnia talia animalia sūt acutioris visus q̄ illa que apertis dormiunt oculis et non tectis sicut dicit Aris. vnde et pisces sunt debil'vis'q̄ dormiendo claudunt oculos Et sicut dicit li. iij pisces quiescunt in sōpno ꝯ mobilē q̄ subito expgiscunt et fugiunt Quere sup̄ li. v. de palpebra et de oculo Item somnio p̄ et fantasmatū ymaginabilitas nā in dormiēdo p̄ter p̄mixtionē racionis cum fantasmatib' multe anime occurrunt fantasie. quop̄ quidem formas et similitudines anima ymaginatiue apprehendit ꝯ de ipsis ymaginib' et fāt̄asiis ad plenū non discernit ideo sepe cū euigilauerit que in sompnis viderit non aduertit Item in dormiēdo p̄ceptus attēditur vtilitas. nam q̄ sompnus est natural'et temperatus multas et infinitas cōfert corpi p̄modoritates sicut p̄z sup̄ in verbis auic. et ost. et maxime quia tunc fit digestio et puri ab impuro separatio. nam quod purum est et corpori simile tunc corpori vnitur. Quod vero impurum est dissimile est vi expellitiua a corpore separatur. de malo vero et sompno et innaturali Quere infra libro. septimo. de litargia.

Capō. xxvij.

Capitulum vicesimumseptimum. de vigilia.

Vigilia est quedam animalis dispositio cum diffunditur et effunditur spiritus ad instrumenta sensus et motus vt exercetur. vñ vigilia nihil aliud est q̄ libera spiritus per organa sensus et motus diffusio animate virtutis in corpore peragens actiones. Differt autem vigilia ab insompneitate que est superfluitas in vigilijs p̄ueniens ex egressu animalis virtutis a natura siue a re naturali Et eiusdem causa quandoq̄ est causalitas et siccitas complexionis. quandoq̄ propter igneitatez semper spiritus mouetur ad exteriora et sic animal nō quiescet. quandoq̄ est propter malam materiam lesentem cerebruz sicut accidit ex dispositis ad frenesim ad maniam quādoq̄ est propter vaporem malum perturbantē cēbrum et⁹ perucheitatez sicut accidit in dispositis ad melancoliam quandoq̄ eciaz ex viscositate humiditatis in cerebro existentis vt patet in decrepitis. quandoq̄ est causa doloris tam corporalis q̄ spiritualis et vtrumq̄ non permittit spiritum quiescere. quandoq̄ eciā est in causa malicia digestionis et multitudo replecionis opprimens spm animalem et quiescere non permittens vt patet in nimis inebriatis in quibus fumus vini acutus pungens neruos sensibiles lesens eos quiescere non permittit et tales sepe ad mortem vel furorem disponuntur nisi ab arte vel natura ad dormiendum cicius inducantur Vigilie autē naturales refrigerant intrinsecus quia calor egreditur ad exteriora et ideo calefaciunt et desiccant exterius Si vero modum excesserint calorem augmentāt corpus attenuant et desiccant oculos et palpebras nimis grauant visum ebetant et debilitant dolorem capitis generant et totuz corpus debilitāt et eneruant. moderate autez exterius calefaciunt et humectant quia calor et humiditas petunt exteriora quando vero immoderate sunt ex vehemēti motu spirituum calefaciunt et desiccant et intro ac exterius fumant. et naturam lesunt vt dicit constantinus. Conueniunt igitur vigilie moderate laborantibus vt mercedem augeant et adquirant. speculantibus vt insidias precaueant exspectantib⁹ vt dñz venientē gaudent recipiant medicinā sumentib⁹ ne se lesāt. egrotātibus et maxime litargicis vt cicius sua lesāt. itinerātibus ne vietā dormiendo negligant. gregem pascentibus vt damnum a lupo aut ex alijs hostibus non incurrant. orantibus vt coronam promissam vigilantibus non amittant.

Capitulum vicesimumoctauum. De sompnio.

Sompnium dormiencium quedam est dispositio qua diuersaruz rerum forme et eciam similitudines ymaginarie dormiencium mentib⁹.

mentibus imprimuntur Habent autem fieri multis modis vt dicit Greg et macro. de somnio scypionis. Nam propter colligantiam et vnionem quam habet anima cum carne aliquando dispositiones et passiones que oriuntur a corpore per quandam applicationem carnis ad animam resultant in ipsa mente et ideo solet somniando talium rerum ymagines intueri quales solet vigilando aliquotiens experiri. sicut etiam bruta animalia somniant vt dicit Aris. lib. iij. quia canis somniat quod patet ex eius latratu. similiter et equus quod patet ex eius hinnitu Et talia omnia causantur aliquando ex nimia replecione vel ex nimia inanicione. quandoq; ex precedenti forti ymaginatione seu cogitacione Vnde Aug⁹. sup gen. lib. xij. sicut caro quando omnino spiritui subditur spiritualis dicitur sicut spiritus quando omnino carni inititur carnalis et animalis nuncupat. vnde mirandum non est si carni intendens carnalium rerum ymagines in se representet Item idem ibidem in somniis specierum et corporum videmus rerum similitudines non ipsas res tamen rerum quas somniando videmus rerum nominibus nuncupamus. et quod verum est propter solam similitudinem eis appropriamus Vigilando itaq; rerum formas sensu apprehendimus Sed dormiendo spiritu rerum ymagines intuemur Somnia autez aliquando sunt vera ali quando falsa aliquando tranquilla aliquando perturbata Que ãt vera sunt aliquando sunt nuda aliquando figuratis et obscuris significationibus inuoluta vt p3 in sõpnio pharonis. talles autem impressiones fiunt aliquando in animo dormientis per diuinã inspiracionem aliquando p angelicã administracionem vt p3 in Jacob q̃ vidit in somnis virgas populeas et angelum dicentez sibi tolle virgas &c gen. xxx. aliquando per malorum spũm illusionem vt p3 in phanaticis et falsis pphetis et arreptitijs. vnde dicit Aug. ibidẽ cũ ips bonus in hec vita sõm humanũ assumat aut rapit non est dubitandũ illas ymagines visas cẽ rez aliq̃rũ q̃s nosse vtile é. dei effectum Contingit ãt ymagines aliquando operatur angelus sathanas qui se transfigurat in angelum lucis vt cum illi in manifestis bonis creditũ sit seducat ad sua. seu quãdo hmõi somnia fiant per reuelacionem indicat sobrius intellectus quando diuinitus per graciam est adiutus Somniis itaq; non est passim fides adhibenda nec omnino simpliciter respuenda cum aliquando certa habeantur de futuris diuinitus per somnia coniectura Somnia itaq; indifferencia causantur aliquando ex complexione vt sanguineus somniat leta. melãcolicus tristia colericus ignea. flumaticus pluuias niues et aquatica &c. humidos dies que vnusquisq; consentiunt complexionis sexus et etatis vt dicit constantinus Aliquando ex appetitu et affectione vt famelicus somniat de cibo sitibundus de potu et de eius contrario quanto autem talis plus.

plus sompniat bibere vel commedere tandem expergefactus vehementius esurire se reperit vel sitire. Aliquando ex vehementi studio et mentis circa aliquid applicacione vt auarus semper sompniat aurum. semper videtur q̄ computet pecuniam vel q̄ augeat vel diminuat argentum suum ꝛ aliquando ex cerebri perturbacione vt patet in dispositis ad frenesim ꝛ mamam qui mira sompniant et inaudita. Im enim maiorem cellulam fantasticam inficientem vel imminentem ipsa sompnia immutantur Aliquando ex sanguinis infectione Qui enim corruptum habent sanguinem sompniant se ambulare per loca immunda corrupcionem habencia et fetorem Aliquando ex aeris immutacione aer enim ad immutacionem dispositus corpus immutat ad eandem immutacionem Unde fumi resoluti nouas faciunt in cerebro impressiones que sunt causa varioꝝ et dissimiliū sompnioꝝ Item ex etatis alteracione infantes enim nihil sompniant vnde ārist. li. iij. Homo inquit inter omnia animalia precipue sompniat puer enim non sompniat ante quinq; annos .et sequitur in antiquo tempore viri et mulieres qui non sompniauerunt et quidam eoꝝ sompniauerunt et postq̄ venerunt ad senectutem et post modicum accidebat eis mors et infirmitas et cetera Sequitur aliud capitulum.

Capitulum vicesimumnonum. de exercicio.

Exercicium ad nature conseruacionem est necessarius vt dicitur in pantegn̄. Est autez exercicium duplex aliud enim est animale aliud corporale animale sicut studium vigilia ira tristicia solicitudo et huiusmodi si fuerint nature proporcionata multum faciunt ad corporis et anime sanitatem sicut infra dicetur de anime accidentibus in fine septimi libri. Exercicium vero corporale aliud est equale .aliud est inequale. equale medium est inter debile et forte .magnum et paruum .velox et tardum .quod scilicet non semper addit in caliditate vel siccitate Ineq̄le ē q̄ ist̄ tēperāciā excedit ꝛ si mult̄ excedit in suo principio calefacit et desiccat. et si multum vltra tenderetur per virtutis dissolucionem .spiritus euaporacionem infrigidat et desiccat .Dicit autem constantinus. q̄ triplex est vtilitas exercicij quia calorem naturalem excitat. superfluа dissolut. membra indurat et eis soliditatem tribuit. Inequale vero exercicium aliud est vniuersale aliud vero particulare. Vniuersale est quod omnia membra mouet vt fodere. itinerare et huiusmodi. Particulare vero est vbi quedam membra quiescunt et quedam mouentur vt fuere scribere et similia. Hec autem varia exercicia corpus variant secūm varia hominum officia et etiam artificia quoddam calefacit et desiccat sicut ars fabrilis nam aer a fornace inspiratus cum sit calidus et etiam.

siccus eos desiccat et calefacit. Aer vero piscatoria econuerso frigidat et humectat. Exercicium vero particulare aliud est forte aliud est debile aliud mediocre. In exercitacione igitur hec sunt considerandа scilicet. quantitas. qualitas. tempus. locus. quantitas vt non sit nimis intensa vel nimis remissa. in qualitate ne nimis velox ne nimis tarda. sed mediocris vtilis est et laudāda. tps quod maxime vs ad p̄dictū in superfluitates lubrice facte et resolute per exercicium euacuentur ne cibus superueniens corrūpatur. post cibum vero cooperatur virtuti digestiue ad ciborum decoctionem ita tamen si fuerit temperatum nimium vero non est bonum quia potius est causa calefactionis membrorum tam interiorum q̄ exteriorum. attendendus autem est locus. quia alius est aquosus et infrigidat et humectat vt locus piscatorum. alius vero est siccus et nimis vt locus venatorum et talis quantum est de se calefacit ratione laboris et discursus ac desiccat et sic de alijs. Unde quidam sapiens interrogatus ad quid exercitacio laboris esset necessaria. Respondit in hec verba. Honestus inquit labor humane vite est fida custodia. dormientis nature stimulus. sopiti caloris lima. superfluitatis consumptio. vitiorum fuga. morborum mors. languorum medicina. luxurie temperis. iuuentutis debitum. adolescencie disciplina. senectutis gaudium. salutis aduocatorum. nutricis omnium malorum est emula seu etiam inimica. Ille nempe solus ab exercicio se abstrahat et labore qui felicitatis gaudio vult carere. Verba premissa etiam continentur in sermone Fulgencij contra ociosos vbi exponitur illud verbum. panem ociosa non comedit. In quo sermone multum commendat pij laboris exercicium. In fine sermonis tamen labori preponit deuotum contemplacionis ocium dicens. mariam propter contemplacionis ocium. minime fore inter ociosarum mulierum numerum computandaz quin potius omnibus preponendam. Quomodo enim panem illa ociosa comedit que pane plena alijs panem frangit. que oracionis patrocinio conuersacionis exemplo. pie erudicionis verbo. eiulantes et ficientes iusticia refouet atque pascit Maria ergo que oracione subuenit. conuersacione ad bonum allicit. predicacione instruit. panem frangit. et cetera.

¶ Capitulum tricesimum. de quiete.

Quies autem est cessacio ab exercicio et etiam a labore. Sicut enim necessaria est ad nature conseruacionem exercitacio sic et etiam et quies. Nam quies finis existit et consummacio motus et laboris. Sine enim quiete nichil finaliter est durabile

quia

quia quod caret alterna requie durabile non est. vnde celum quod maxime est mobile motu suo tendit ad quietem Similiter sol luna sidera ignis aer aqua et omnia alia que sm naturam sunt mobilia tendunt finaliter ad quietem Vnde dicit Aug⁹. Quies autem naturaliter habet inclinacionem ad centrum Et ideo principium est et dispositio aggregacionis et adunacionis parcium in loco suo. Et ideo omnia que sunt ordinata sm naturam ad quietem nobiliora iudicantur et digniora quando sunt in q̃ete q̃ quando sunt in motu sicut finis dignior est his que sunt ad finem. Quies autem prout opponitur exercicio tot modis consideratur quo ad effectum quot et ipsum exercicium Alia enim est spiritualis alia corporalis quorum vtraq; si fuerit nature commensurata erit salutifera anime et corpori sanitatis hominis conseruatiua Si autem non econuerso. Item quies aliquando est nimia et hec est malorum humorum generatiua. nutritiua. multiplicatiua. corrupcionis inductiua Nam aque quando nimis quiescunt putrescunt. Similiter ferrum et quodlibet metallum rubiginatur quando nimis debito vsitatur Alia est nimis parua et hec similiter vicio sa quia naturam lassam non recreat. debilitatem non reparat. consumptam non restaurat. Mediocris autem inter has est laudabilis. Nam calorem naturalem confortat. sensum recreat. digestionem emundat. corpus mediocriter purgat. Item quo ad qualitatem quies alia est vera et hec est laudabilis alia non vera vt in febribus et hec minus laudabilis est sicut post dicetur. Et sic est finis huius sexti libri.

¶ Explicit liber sextus.

Explicit Liber sextus Incipit Septimus de infirmitatibus.

Postquã complenimus auxiliante deo tractatũ de illoꝝ ꝓpietatibus que homis naturã perfi/ciũt et custodiũt. dicendũ est de his que ꝑtra naturã sibi accidũt. eiusq; naturã destruunt et corrũpunt Tria enim sunt que homis naturã ledũt. scz causa morbi. ipe morb⁹ et accidẽs sequẽs morbũ. Causa morbi ẽ illud ꝑ vñ ꝓuenit mala et innatu/ralis in corpe dispositõ vt mala oplcio. nimia repletio vel inanicio. Stu/tis defectio. q̃litatũ alteratio. ꝑtinuitatis dissolutio Diffa enĩ ista cã vel occasio morboꝝ sũt. Morbus ẽm Johãnicũ. est res ex qua accidit oppo/sitũ corpis lesionis nocumentũ sicut febris apostema &. Accidens est res sequẽs ad istã introductã in corpe passionẽ siue sit ꝑtraria nature vt do/lor capitis in cephatica siue nõ sit cõtraria sicẽ patz in pipleumota rubor accidit in maxilla Bona aũt corpis dispositio dicit sanitas ꝑ quã corp⁹ homis in sua oplcione et cõpositione tale erisit vt suas libere et pfecte pagat actiones. Ab hac tẽpancia si fuerit natura lapsa incidit necessario in egritudinẽ et in morbũ. Nã ex distempancia et inequalitate humorum accidit morbus dispis vt ẽ febus. yoropis. et hui⁹ modi Ex mala ꝺo dis/positione mẽbroꝝ incipit morb⁹ difficilis vt in oculo obtalmia vel i ma/nu archetica. Ex mala vero dispositiõe vtriusq; ꝓuenit morbus vlis. sicẽ est elephãcia siue lepra Diffis igit morbus vel ẽ cõsimilis ad hũmores q̃ alia mẽbra dispa Vel officialis qui mẽbra impedit vel est vtis. qui natu/ram interius et exteri⁹ destruit et corrũpit.

De dolore capitis et eius causis et signis.

Et istarũ itaq; infirmitatũ ꝓpietatib⁹ scilz de earũ causis effe/ctibus et signis et remediis aliqua sũt dicẽda Nõ quidem de oĩb⁹ sed solũ de his q̃ in diuina scptura generalit exprimunt Et ideo de ordine ꝓsequẽdi nõ est hic curandũ Prio igit de passionib⁹ capitis est inchoandũ vsa. Omne caput languidũ ẽ. Dolor capitis vt dicit ysãc. cephatica dicit et ꝓuenit duob⁹ mõis. aut ab extẽ/oribus vt ex percussione vel ex calido acre dissoluẽte vel ex frigido cõstrin/gente. Scõo mõ. scz ab interioꝝ⁹ ꝓuenit vel ex causa ꝓnata vel remo/ta Ex ꝓnata q̃ aliũde q̃ ex capite nõ prouenit. ex causa remota vt a sto/macho Et ñ sit dolor ex causa ꝓnata vel ex vicio solius qualitatis marie frigiditat.

frigiditatis.vel caliditatis.aut ex vicio humorū vtpote sanguis fleuma/
tis ⁊c. Qui dolor si sit interpolatus modo venies modo recedes.signum
est q̄ est a stomacho. Ph̄a. Si dolor est in capite.nulla certa causa ex
trinsecus veniente acuti humores grauant stomachū Si vero est sine in/
termissione ex humorib⁹ est. Si ex sanguine.calorē patiē in capite grau/
tatem in fronte.q̄ anterior pars capitis.feres est sanguinis.oculi rubi/
cant.facies vene sunt plene Si vero ex fumis colericis.calor sentiē in nari
bus siccitas in lingua.vigilie et sitis non desūt.maior in dextra sentiē do
lor q̄ in sinistra.q̄ ibi colere feres est. Facies cū oculis est citrina. Una/
ritudo sentiē in ore Si vero ex melancolia.in sinistra pte erit dolor inten
sior cū frigore. Vigilijs grauitate facies erit livida quasi terrei coloris.
Oculi concaui lippitudo oris acetositas. Si vēo fuerit ex fleumate sequiē
dolor grauatiuus per os et nares erit supfluitas et q̄q̄ cū tussi et gra/
ui spūs retractione et querela. Facies pallida et lubfumida.oculoz lippi
tudines.oris insipiditas.dolor a parte posteriori maior est eni ibi feres
fleumatis. Ph̄a. Gal⁹ in libro institutionuz Posse oportet caput diuidi in
quatuor ptes Ph̄a sanguis in fronte dominat.colera ait in dextra.melā
colia in sinistra. Fleuma vero in occipicio dominat. Istis et alijs modis
plurimis accidit dolor capitis sicut ex acumine fortis vini cui⁹ fumus pū/
git pelliculas cerebri et grauē infert capiti passionē. Sufficiat hoc.

De medicia et remedijs doloris et passionis capitis.

Patitur aūt caput dolorē quendā interiorē quē phisici vt dicit
constā. vocāt emigranea. Et hic dolor p̄m ostā. est grauissim⁹
Sentit enim in capite quasi malleacionē et percussionē nō po.
test pati sonum nec vocem.nec lucem vel splendorē. Et hic do/
lor est ex fumo colerico et calido cum ventositate Et ideo sentit punctu/
ram.arsuram.et tinnitum. Patitur autem caput specialiter in cute exteri⁹
pustulas et scabiem saniem ad modum mellis emanantē.et ideo talis sca
bies a Constantino vocatur fauus Habent enim pustule modica foza/
mina ex quibus sanies egreditur qui faus⁹ prouenit ex humore viscoso
vsque ad cutis superficiem pertingente et vlcerante. Item patitur caput
quandam in pueris famularem passionem.quaz constan. vocat squamā
Nos autem dicimus eam tineam.quia ad modum tinee superiorē cutis
capitis lubstantiam corrodit et quasi inseparabiliē tenet eam. Talis enz
passio puritum in capite generat immoderatum de quo post confricaci
onem quedam squame dilabuntur Ibec passio sepe euenit infantib⁹ p̄ē

abundantiā

abundantiã humoris et molliciem ipsius cutis abundantiã cibi ãpliores. his vt dicit Cõstan cibos subtrahim⁹.et tũc humore vritino vngẽta et alia remedia adhibem⁹.Summũ autẽ lactantib⁹ vt dicit Constã.est reme dium vt apertis retrorsum in auriculis venis sanguis extrahatur et ex/ tractus super locum doloris calidus invngatur.quia poros caliditate sua et subtilitate aperit et subintrando materiã dissoluit et cõsumit.Et ꝙa capillorum radicibus illa squamositas adherere consueuit.sanari de fa/ cili non potest nisi radicitus de capite subtrahatur que passio si inueterata fuerit.viterius vix sanatur.vix etiã tinea.sic sanitati restituit.quin sẽp post in capite vestigium relinquatur Item patitur caput exterius dispen/ dium in ornatu.quando vel capilli capitis defluunt vel caluescunt sic sup̃ dictum est libro.v.de capillis.quere ibi diligenter Item patitur caput in suis capillis quandã cotrositatem et indecentiã quaz medici vocãt fur/ furiscam.Nam aliquociens quedã squame grauis furfuris similime.ori untur iuxta radices capillorũ in capite.Et hoc vel ex vicio cerebri vel ex vicio fumi egredientis a capite ad nutriturum capillorũ.seu hec immun/ dicia mundificatiuis ablucionibus ⁊ medicinis diligencius est adhiben da.sicut et pediculi furiones et quasi insensibiles vermiculi sunt quibus/dã necessarijs medicaminibus de regione capitis amouendi.Capitis pas si onibus supradictis sic fm Constã.Si acciderit dolor ex humoris vicio sicut ex sanguinis vel alteriusmodi humoris replecione.sanguinem de ce phalica extrahimus.debitis et congruis medicinis corpus mũdificam⁹ precipue si in stomacho materia fuerit vomitum ꝓuocamus conueniẽti medicina educimus.mundificato corpore caput manus pedes aqua te pida perfundimus vt pori aperiantur.et fumi faciliꝰ euapozent.Si do let pars posterior venam latam in fronte aperimus et sanguinem extra/ himus et prodest vt dicit Constã.vel tybias inferius scarificamus et sic humores et fumus et spiritus.qui causa sunt doloris a capite ad inferio res partes reuocãtur.Si vero pars anterior dolet fluxum sanguinis a naribus ꝓuocamus.Et si fuerit humor calidus et colericus frigidis oc/ currimus medicinis.tympora.nares.et venas pulsatiles.aqua rosacea. cum lacte mulieris masculum nutrientis inungimus et somnũ prouoca mus.Si vẽo materia fuerit frigida et viscosa in stomachi orificio posita digesta materia dam⁹ collatura vomitus patratiue.Si in fundo stoma chi ꝓuenienti eam educemus medicina fomentis mediocriter vtimur cali dis et vngentis dietam mediocriter calidam adhibemus et sic cõtraria contrarijs curamus.Si vero fuerit dolor capitis sine humoris vicio ex/ cessu alicuius qualitatis tunc paciens non indiget purgatione seu poci⁹ alteratione.qualitatibus igitur peccantibus adhibemus contrarias ꝙli

tates.Si

tates. Si vero fuerit dolor ex nimia cibi vel potus repletione sicut accidit nimiū crapulatis optimum remediū est aquā calidam bibere in maxima quantitate et tunc modica mora interposita vomitum prouocare. forcio ribus si vis vti medicinis recurre ad viatic. constanti. sapientis industrie hec sufficiant. ⁊c.

De Catarro.

Joith. viij. Venit estus super caput manasse et mortuus. ⁊. Causa accellerationis mortis manasse fuit immoderatus fluxus reumatis in capite ad inferiora defluentis ex violēcia estus et caloris capitis humores capitis dissoluentis vt tangit ber. Talis enim fluxus a medicis dicitur catarrus. et fit in capite multis de causis. quādoq; ex caliditate aeris humores fluxibiles dissoluentis. qñq; ex frigiditate eiusdē cerebrū astringētis ⁊ ptes liquidiciores educentis qñq; ex abundancia humorū p̄ incontinentiā effluenciū ex interiori calore dissoluente vel ex frigiditate comprimente vel exprimente. aliquādo ex humiditate lubricante. quādoq; ex humorū liquiditate et fluxibilitate se diffundente. quādoq; ex debilitate virtutis retentiue. Fluxus autem ꝓueniens ex humorū nimia abundancia. talia habet signa habitudo corporis plectorica est et repleta. facies eius subtumida. oculorū eminencia. superfluitatum oris et narium abundancia. cum corporis grauitate. Caloris dissoluentis hec sunt signa color in facie rubeus cum rubore venarū marie in oculis. fluxus lacrimarum calidarū mordificanciū oculos et calefaciencium ipsam autem calor sentitur in profundo. Frigiditas constringēs his cognoscitur signis. color faciei est pallidus. lacrime frigide. frigus sentitur in profundo. Si vero fiat ex liquiditate humorum cognoscitur per multitudinem superfluitatū ab ore et naribus et eorum fluida fuie coherencia distillacōne. si igitur superfluitas est in causa curatur per superfluitatis eductionem ne maxime si ad spiritualia fiat fluxus et per humoris fluidi constrictionem Si enim fuerit fluxus frigidus ⁊ humidus maxime valet in contrariū calida et sicca constrictiua humoris et consumptiua sic laudanum. thus. storax. castorium. Si autem fuerit fluxus calidus restringatur per frigidorum fomentacionem. per rosarū in aqua pluuiali decoctionem et subfumigacionem et ipsarum rosarum ad foramina narium applicationem. Attendendum est autem ꝙ q̄ diu catharrus est in vehemēcia fluxus nullum epichirium est apponendum. nullum fomentū adhibendum quia maior fieret dissolucio vt dicit cōstan. nec aquam debet capiti infundere nisi forte aquam rosaceam vel salicis nisi caliditas est in causa

De frenesi

De frenesi et eius causis signis et remediis.

Deutro. xxviij. Percutiet te furore et amencia et stupore. ꝛc. Furorē vocat frenesim. quam sic describit Constā. Frenesis inḡt est calidum apostema in quibusdā cerebri pelliculis quam sentiunt vigilie et alienaciones. Unde a frenibus id est a pelliculis cerebrū obuoluentibus frenesis dicitur. Accidit autē duobus mōdis ex colera rubea ꝑtio caloꝛ et febrili leuigata. que furiosa effecta rapitur superius p venas neruos et arterias et colligetur ad apostema et sic natura frenesis vel fit ex fumo a corpore ad cerebrū ascendente et ꝓturbante et fit affrenesis non vera. Patitur frenesis terribilia accidencia scilz siccitatem nimiam. siccitatem lingue nigredinem et asperitatem molestacionē et angustiam nimiam. syncopim ꝓpter defectum spirituū ꝙ mutacionez coloris naturalis in non naturalem. Fit enim rubeus si sanguis citrinus si colera est in causa. Accidit autem hec passio caloris et siccis in tempoē estiuo ꝙ hec omnia colere comparantur. Perafrenesis vero que generatur ex aliorum membroꝝ colligancia vt ex apostemate stomachi vel matricis his membris in statum ꝓpium reuertentibus redit cerebrum ꝙ perafrenesis tunc nūcupatur. Sed cum apostema fit in substancia cerebri tūc frenesis pessima est et molestissima. et ideo periculosissima. Signa vero frenesis sunt vrine discoloracio maior febre insania. vigiliaꝝ instancia. oculorum mobilitas et extensio dissoluta. manuū proiectio. capitis commocio. dencium frendor et collisio. semper volunt surgere de lecto. modo cantāt modo rident. modo plorant. se custodientem et medicantem libēter mordent et lacerant. raro silent. multum clamant. hi periculosissime egrotant et tamen se egrotare tunc ignorant. Cito igitur his subueniendum est ne pereant et hoc tam in dieta ꝙ in medicina. dieta enim debet esse tenuissima scilicz mica panis que in aqua pluries est ablata medicina ē vt in ꝓncipio caput infirmi abradatur et cum tepido aceto abluatur. in loco obscuro bene teneatur vel ligetur. diuersi vultus et picture coram eo nō ostendantur ne insania irritetur. silencium circūstantibus indicatur. stultis verbis suis non respondeatur. in principio de medicina vena frontis minuatur inquantū potest testa oui capere. sāguis extrahatur ante omnia in principio si virtus et etas ꝑmiserint de cephalica minuaē. medicina autē est digestio procuranda et colera extinguenda. super omnia vngentis et fomentis sompnus ꝓcuretur. cum pulmone porcino vel pecorino caput rasum sepius cathaplasmetur. tympora et frons cum succo lactuce et papaueris liniantur. sicut his omniter exhibitis adhuc perseuerat insania per tres dies cum insompniante et vrine discoloracione non est de cōualencia spes hāda. si vero incipiat colorari et mala signa minui ꝙ scandū ē.

De amēcia

De amencia et eius causis et signis.

Amencia idem est qđ inania ꝑm plat. Est aũt inania infectio ā/ teriozis cellule capitis cum ꝑuacione ymaginacionis sicut me lancolia est infectio medie cellule capitis cum ꝑuacione rõnis vt dicit ostan in li. de melancolia. melancolia ingt est suspectio dominãs anime quam timoz et tristicia introxerũt. Et differũt passiones iste ꝑm diuersitatẽ lesionis operacionũ quia in inania ꝓncipaliter leditur ymaginacio. in alia vero ratio. Et generant he passiones. aliqñ ex cibis melancolicis. aliqñ ex potacione fortis vini exurẽtis et incinerantis hũo res. aliquãdo ex anime passionib' scilz sollicitudine. tristicia nimio studio timore. aliquãdo ex morsu rabidi canis siue alteri' canis venenosi. aliqñ ex corruptione aeris pestiferi et infecti. aliqñ ex malicia hũoris corrupti dominantis in corpore hominis ad talem infirmitatẽ preparati. Et cõm autẽ diuersas causas diuersa sunt signa nam quidã clamant saltant. se et alios vulnerant et in latebris latitant. de quoꝝ dispositõne et differẽcia supra habitũ est li. v. vbi agitur de cerebri passione. horũ medicina est vt ligentur vt a propria vel aliena cessent lesione maxime sunt tales recreandi et a sollicitudinis et timoris causa et materia amouendi et instrumentis musicis letificandi. mediocriter exercitandi et tandẽ si purgationes ꝛ electuaria non sufficiunt arte cyrurgica sunt curandi.

De stupore et letargia.

Deutro. xxviij. percutiet te deus cecitate. alia littera stupore. Et vocatur stupor mentis ꝑm constan. quedã est cecitas rationis que est q̃si somnus oculis clausis qñ ꝓpter defectũ spirituum anima non indicat de visis sensibiliter nec discernit sicut pessi fuerũt sodomite in foribus loth. sicut dicit glo. gen. xxx. et sap. viij. Hic stupor ꝑm ostan fit duobus modis quia vel accidit ex ꝑturbatione rõis non aduertentis. vel fit ex supfluitate humoris vias spirituũ in cerebro impedientis vt patet in ebriosis. vel ex nimia frigiditate aeris neruos sẽ sibiles cõprimentis vt patz in his qui ogelantur in glacie vel in niue. Sfit etiã ex toctus cerebri cõplexione vt patet in apoplecticis et letargicis ꝑ videmus Stupor etiã dicit mẽbrorũ vigor et extremitatũ corpis cõstrictio qñ ꝓe frigore mẽbra videnť contrahi et dormire. alio autem modo dicitur stupor ꝑm damas. qui dicit. ãmiracio est stupor de re noua fr. Stupor aũt ꝑut hic accipit est quedã lõpnulositas que ẽ quedã dispositõ sepe ad maximas infirmitates et maxime ad letargiã que est apostema in posteriori cellula capitis generatuz et dicť a lethos qđ est obliuio eo

qđ obliuio

q̄ obliuionē inducit Fit aūt frequenē in senibus ex fleumate et in hyeme per se autem nunq̄ prouenit sed semper accidit ex precedēte aliqua egritudine. nam in quibusdaz egritudinibus enutriccis fleuma actione febrīl caloris ebulliens rapitur ad cerebruz et in posteriozi cellula recolligitur ratione conformitatis et generat apostema. cuius signa sunt. febris continua. vrina discolorata et spissa. oppressio oculozum. salius sompn⁹ eger vocatus vix respondet et si contingat respondere loquitur aliena supin⁹ iacet et si sup latus quo ad horā vertatur ꝓtio impetu iterū supinatur in extremitatibus notabiliter infrigidatur. Horum remediuz est vt eger in loco lucido statuatur. loquencium et disputanciū assit garrulitas. per pilos et barbam vehementius trahatur q̄ etiam per capillos. facies aqua frigida sepius perfundatur. pedes inferius confricentur. sunia seuda inferius apponantur vt cornu capite exustum q̄ huiusmodi. glisterium sup omnia coadunetur et apponatur sternutacio prouocetur. caput abradatur fricetur et aperitiuis et de synapi et sibdis fomēteē. sternutatio in hac cā optimū signū ē. Si vēo vomitacio ꝑseuerauerit tremoz cū motu brachij et frendoz dentiū supuenerit mortale est. Et est nōndum q̄ si de frenetico fiat letargicus pessimū est Si vero ecōtrario fit bonū est icz qñ de letargico quis in freneſim moueatur. Hec ossilia extrahunt de plat. q̄ constan.

De vertigine.

Dicit dominus spiritum vertiginis ysa. xix. vertigo sm ostā. idem est q̄ secessus visus scilz et spiritus sensibilis corruptela qua omnia subito videnē violencia et tenebrosa Causa autem huiusmodi est. nimia humorum abundancia cum ventositate mixta. Nam hi humores mouentur in capite. ventositate de corpore siue stomacho ascendente ad cerebrum. Si hec passio in solo sit cerebro sentit patiens grauitatem in capite sonitum in auditu. corrupciones in odoratu. et talis vertigo de facili non dimittit Si vero est ex stomacho. patiēs sentit abhominacionē in ore stomachi et dolorem. sed talis vertigo recipit interpolacionem. quia ascendente fumo. tunc vertigo incipit. quando vero non ascendit tunc dimittit. Horum remediuum est medicina purgatiua et flebothomia q̄ si aliud non impediat pedes infirmi in aqua sūt ponendi a vino abstineat cum dissoluat et etiā ab inflatis cibis q̄ a grossis. vomitus etiā leuis ꝓuocetur quia multū valet.

De vigilia.

Vigilia ē insōpnetas. q̄ est q̄dam cerebri passio q̄ sī opposita letargie ꝓuenit eni hec passio ex nimio motu cerebri et siccitate colere rubee siue vigilie. ex intēpato caloē et ex hūoūb⁹ nimis salsis

Ex illis oīa

Ex illis omnib⁹ nascunt vigilie inordinate sequunt angustie mutatur color intendūtur sollicitudines cogitaciones et alienaciones mētis irracionabiles suspiciones corpus subtiliatur. desiccat. Vtus digestiua corrūpit tota homis cōplexio imutat palpebre et facies intumescūt et pessime passiones in corpe nutriunt. His cito ne pēant medicādū est. hoꝝ facies et tympora cū sopiferis inungant lacte mulieb̄ sompni gra pfundantur. corpora bonis cibis reficiantur. de vigilijs quere sup̄ li. vi.

De morbo caduco.

Cecidit in terrā spumās ꝛc. Matth. xr. Morbus caducus a ostā. et alijs autorib⁹ epilencia nūcupatur et hic morbus ab ātiqs ira dei vocabat. Est aūt epilēcia vt dicit ysaac humor humid⁹ quo vētriculi cerebri nō pfecte opilant ꝓhibens aiam io ē spiritū aialem ad declarandū actionē suā. quousq; ab illo humore ecopilauerit cerebro viā suam. Dicit autē hec infirmitas in passione yeranoxon id est sacra passio qr sacrā ptem corpis occupat scz caput. dicit aūt hercuḷis. qa hec passio fortis est vt hercules. Dicit et morbus caducus ab effectu. qr opilatis neruis mēbra que sūt instrumenta virtutū a regimine spirituū depauperant et destruūtur. et ideo homes in hac passione cadere opelluntur. Est aūt epilencia apoplexie vicina. locus eni ei ē est vtriscq. et materia vñ nascitur. frigida eni est et viscosa. In hoc aūt differūt. qr apoplexia oim ventriculoꝝ est cerebri opilatiua cū ptuatione rōis et oīmutatione sensus et motus. Epilencia eni nō oim. sed ꝓncipaliū vētriculoꝝ cerebri est impeditiua. Dicit aūt ab epy qđ est sup̄ et lemis qđ est lenio qa superiorū precipue est lesiua. Dicit et morbus puerilis. eo qp pueris frequentius accidat. paciens autem morbū istum subito cadit obtorquet os et facies cum tremore cernicis et tocius corporis cum constrictione dentiū et stridore oris spumant et plures superfluitates emittunt. Vocant aūt medici epilenciā. apoplexiā paruā que ex tribus est causis vt dicit constan. qr vl ex humoribus fleumaticis vel ex melancolicis nascentibus in prora cerebri vel ex ventositate frigida et grossa cerebro vel alicui mēbro vicinante sicut stomacho. Est enim aliquis humor qui nascitur in illo membro et fumus ascendit ad cerebrum. cuius grossitudine vie animalis spiritus opilantur et deinde morbus caducus procreat. hec passio vt dicit constan. superaddit determinata. Unde dicit Ga. Epilencia inquit que crescente luna venit sui naturā signat esse humidā. Omne eni humidū crescēte luna habet incrementū. Que vero venit deficiēte luna frigidissima est ꝛ tamen parū humida est. Epilencie aūt tres sūt species. Fm triplicē locorū speciē vbi fuerit scz Epilencia aūt fit in capite ex materia existēte tm̄ in cerebro

Dnalempria

Anaplempsia vero fit ex materia existe in stomacho nō in vacuitate sed in venis eius et arterijs ipsius stomachi per quarū mediocritatez materia ebulliens rapitur ad cerebrum Cathaplempsia vero fit ex materia existente in extremitatib⁹ vt in manibus et pedibus. que proprijs quidē signis dinoscitur. Nam cathaplemptici morbum suum presentiunt. Sentiūt enim receptionem quandam quasi formicarū vel motum cuiusdam aure ex materia superius ascendente. et sepe pro constrictione extremitatum p̄seruā tur a casu Et vt testatur Pha. isti sepe febriunt quando fine caloris ebulli cione. materia vix ab inferioribus potest rapi ad superiora Anaplemptici autē ex replecione stomachi laborant et maxima indigestione. et ciborū eructuacione et abhominacione. et hi etiā casum suū presentiūt. sed conti nua capitis grauedine laborant. fiunt aūt he passiones qnq; ex sanguine sed sepius ex fleumate. sepius etiā ex melancolia et cause iste per propria signa dinoscuntur maxime per corpus habitudinē sanguineā et fleumati cam. Vel melancolicā per faciem rubeam vel pallidā seu liuidaz per eta tem. per regionem per dietā Si aūt fuerit ex melācolia in defectu lune le dit maxime et infestat Si vero ex sanguine vel ex fleumate in plenilunio. maxime se ostēdit. he passiones sūt maxime adherencie q eas curare diffi cile est Confert tamē eis et medicina et dieta oportet vt a nocuis cibis abstineant et a coitu et a nimia frequencia hominū. quia in talibus locis solet eos ici⁹ accessio occupare Bonis cibarijs et lenibus vtantur et tē perate. plus de mane. minus autē vel nihil de vespere cōmedant. vinū tē perate bibant Secundū medicinā purgentur. sm humoris peccātis exi genciam Experimentum plac. contra epilenciam tres sanguinis guttas dicit esse per scarificationem extrahendas a scapulis et cum ouo cocti in fine accessionis patienti offerendas. dicit etiam ouā cocta multum cōfer re Similiter dicit pionam potatam conferre. multum idem affirmat Pha. et constan. et diascorides Dicit etiam coagulū leporis bibitū eos iuuaē epilenticos. quia prohibz ne humor dissoluatur. qui ascendens opilat ce rebrum. Dicit etiam q par asininū assatum confert si comedatur Capnū vero si detur epilenticis mouet epilenciā Multa alia dicit constan. experi menta de quibus nihil ad presens.

De sternutacione.

Iob. xli. Sternutacio eius ē. sternutacio vt dicē ostā. est violēta ce rebri cōmocō ad expellēdas fumosas ipius cerebri superfluitates. De diuersis autē causis nascit Aliqñ eni ipsa natura opatur cuz fumos superfluos satagat expellē a cerebro. q vel cā sūt morbi vel cā futu ri vicij. hūanū eni cēbrū. būdi⁹ ē cerebris aliorū aialiū Vñ q hūores ibi

adunantur

adiuuant et cooperante natura inde cū sternutacionib⁹ expellunt. Aliqñ eni fit sternutacio vi morbi potius q̄ nature expulsione sicut in tozica accidit et in peripleumata. Aliqñ etiā habz fieri sternutacō sic Canales nasium humana⁹ curti sūt. vnde cito ad cerebrū nociua ab extrinsecis veniunt sic pulus. aer. frigidus. calor solis et hmōi q̄ cū ad cerebrū veniāt expellunt a cerebro vigore et motu suo et inde fit sternutacio. Que si fiat in acutis febribus siue reumate. signū est laudabile. Signat eni naturā confortatā in expellēdo q̄ sibi est nociuū Si vero fiat cū reumate. malu⁹ signū est. signat eni materie eruberanciā. Cū synthomata ē sternutacō et augmentum reumatis. Et ideo in pleuresi et in cōsilibus malū signū est et illaudabile. Sternutacio igit cerebrū mouet et exonerat. totū corp⁹ concutit et alleuiat in suo exitu Ex violenta cōmocione aeris in canalib⁹ nasium. strepitū facit. que si plus debito post expulsionē superflui fumi pmāserit. leuit. q̄a nimis dissoluit. et aliqñ graues passiones excitat et inducat. Restringat igitur per medicinas sicut per fumigacōnes astringētes spiritus reparantes et superfluitates cōsumentes. sicut est de camomilla mentastrū. rosa. yreos. nigella. et huiusmodi.

De tremore.

Dicit dñs signum in chayn scz tremorē capitis. sm glo. strabi. Dñus inq̄t strabus qui inuenerit me p tremorē capitis et agitationē furiose mētis cognoscet me reū mortis esse. Tremor āt capitis qui et rectitacio dicit a constan. prouenit ex defectu et debilitate virtutis regitiue in neruis spondiliz ipsius colli et in lacertis membrorū. In hoc autem morbo duo sunt motus qui sibi sunt oppositi. alter eni motus est sursū. et alter deorsū Superiorē vero natura opatur inferiorē aūt morbus. Morbus aūt nititur membr̄ depmere inferius. q̄ natura que ipsū a suo regimine nōdū destituit. nititur ipsum regere et ponere in ꝓpria positione. q̄ ita sursum eleuare Et ideo ex tali motuū contrarietate surgit tremor Causa aūt inceptōis tremoris. est defectus virtutis cōmouentis lacertos vt dicit ostan. que vtus q̄nq̄ deficit causa male oplexionis vel accidētalib⁹ anime. sic ex tremorē ꝓpter spūs ofluētes ad cor. vnde mēbra pōderositate sua tendūt inferius. vñ q̄ natura nō habet sufficientes spūs ad mēbri regimē confluentes non ex toto potest medium in sua consistēcia detinere et sequit ideo statim tremor Talis aūt tremor q̄doq̄ est dispositio ad paralysym. marie si acciderit dormicio sequens cū tremorē cui⁹ cā ē frigiditas Nam neruoꝝ coagulās q̄ ostipās ne virt⁹ sensibilis eā penetrare possit. Dis aūt paralisis leuior ē ad curādū cū tremorē q̄ illa q̄ sine tremore quia in prima non est membrū omnino destitutum a natura

sicut est de

ficut est destitutū penitus in scōa. Talis itaq; tremor vna cum vomita/
cione. calefactis et confortatiuis et dissolutiuis et ysumptiuis curabitur
medicinis sicut est theodoricon. yeralogodion et filia Valent et balnea/
ciones. fricaciōes et cū calidis q̄ apitiuis herbis suffumigaciōes vt pori
clausi aperiant vt hūores superflui ysumant. vt ips excitent et nerui ysortiē

¶ De spasmo

Spasmus est neruorū violenta cōtractio. motū voluntariū au/
ferens et retardans Talis ctractio ꝓuenit aliq̄n ex nimia re/
pleciōe q̄q; ex inanicione. q̄q; ex nimia infrigidatōe sicut ē vi
dere in manib⁹ et labijs infrigidatoꝝ q̄ vix ꝛba formant. vix
enī digitos ꝓplicāt aut recuruāt Cōtractio aūt ex tali intrinseca infrigi/
dacōe soluit in calore. et alia nō indiget medicina Caueat tū paciens ne
nimis subito forti calori se exponat. q̄ ex subita repercussione frigiditatis
ad neruoꝝ extremitates dolorē nō modicū paciet Cōtractiōe vēo tāta
ex inanicōe. hec sc̄z signa declarāt. ꝓcedit enī aliq̄n fluxus imoderat⁹ san
guinis vel vētris vt matricis aliq̄n labor vt abstinēcia sup̄ vires labori
tis vt abstinētis. aliq̄n imoderat⁹ calor vt in corpe hois pacitas febres
paciētis. aliq̄n ꝓfunditas et dolor vulneris acumen et fortitudo assūpti
medicaminis In his oīnibus accidit spasmus ex nimia natūe dessiccatōe
et substancialis humiditatis ysumptione. vnde corrugatur nervus et cō
trahitur sicut pgamenū positum in igne et ideo via spirituz per neruos
intercipit et virtus vite regitiua impeditur. ossis talis spasmus diu si du
rauerit mortalis est. Vnde dicit in amphoris. spasmus excellentico mor
talis Isti tū spasmo in ꝓncipio ostan. calidū lac mulieris si sup musculos
fricandū super spinā et collū radices neruoꝝ vndiq̄ ꝓfundant ad idez
valet aqua cum oleo si fuerint cum lana succida super locū neruoꝝ fomē
tata. Terciū vero genus spasmi sc̄z ex repleciōne qui solet accidere pin/
guibus et carnosis et ingurgitatis ex infusione neruoꝝ et dilatatōe faci
lius soluit quia cum vngentis calidis balneis sternutacionib⁹ et garga/
rismis curat vt docet ystan. huic cōtractioni si febris supuenerit simū re/
medium erit. Vñ dicit in amphor. spasmo febris supuenētis soluit egritu
dinem. Istius aūt spasmi triplex est species sc̄z epistotanus sc̄z q̄n nerui
posteriores spasmant. et eptocos tēnus sc̄z q̄n anteriores nerui versus o
trahunt et cechan⁹ q̄n sc̄z āteriores et posteriōes ctractionē paciunt in
bis trib⁹ nō est ꝓfecta cura q̄n accidūt ex inanicione vt dictum est.

¶ De paralisi.

Paralisis est lesio partis humani corporis cum diminucione
vel priuacione motus vel sensus vel vtriusq̄. Fit enī q̄q;
ex frigiditate constringente q̄q; ex humore opilāte. aliq̄n
ex calore

ex calore consumente et nervos sensibiles corrugante. aliquãdo ex vulnẽ nervos incidente vel dividente Ex istis enim causis et aliis denegat transitus spiritus animalis ad instrumenta sensus atq; motus Unde si nervi sensibiles et motivi ex toto sunt opilati vel inciſi efficitur membrum partẽ immobile et insensibile Si vero plena nõ fuerit opilacio vel transitus spirituum denegacio fit ibi ex materia virtuose et virtute regitiua exigẽte tremore sicut dictum est. Habet fieri specialiter paralisis ex superfluitate cibotũ et maxime potuũ ex quibus nimia fit humotũ generacio et dissolucio et inde nervorum consequitur necesse opilacio. Fit etiam ex frigiditate nervos constringẽte. qñ sunt homa alterius morbi scz quãdo mior apoplexia in paralisi terminatur. Est autẽ paralisis alia vniuersalis alia particularis Illa est que recte mediã partẽ occupat hominis infirmãtis. Particularis est que occupat partẽ vnam vt manũ vel pedem vel linguã Item materia ipsius opilacionis inducentis paralisim qñque est in origine nervorũ. quãdoq; in ipso membro paralitico. Si in origine nervorũ sit causa stupor et insensibilitas est circa loca vicina vt in facie vel in principio dorsi. Si vero in ipso membro paralitico tunc ipsum patitur tantum et non superiora vt dicit Galienus qui dicit se amouisse emplastrũ quod sophista posuerat super manũ et posuisse super collum. Ex quo patet q; ꝑm varietatem locorum morbi debet variari modus medicine paralisis ex incisione nervi penitus incurabilis est. similiter paralisis vniuersalis in omnibus ꝛ maxime in senibus vix curatur circa iuuenes tamen citius et efficacius operatur medicina. Primo ergo in paralisi ex mollificatiuis et relaxatiuis tam interius q; exterius exhibitis insistendum est. deinde deiccatiuis et constrictiuis Si vero primo deiccatiua vehementer apponerentur liquefactibus partibus consumptis reliquũ magis inspissaretur et sic compactius effectum ad dissolucionẽ ꝛ consumpcioni inobediencius reduceretur. et ideo predicto modo caute est procedendũ. Congruis igitur medicinis interius purgatiuis conuenientibus etiam vngẽtis exterius membra mollificentur. saliua et castorio in decoctione vini vtantur. alias vero medicinas quere in ꝓlaĉ. et in viatico constan.

De passionibus oculorum.

Solet dolor accidere oculis aliq̃ ab exteriorib⁹ sĩc a vulnẽ ꝯtinuitate oculoꝝ dissoluente a pulvere tenerã substantiã oculi perturbante a fumo oculos obfuscante vẽto frigido spiritũ visibilẽ repercutiẽte. ab aere calido dissoluẽte. a nimia solis vel alterius lucidi corpis claritate ꝑm

claritate spiritum disgregante a nimia tenebrositate spūm visibilem ocul
cante. ab inordinata dieta et ebrietate continua visum obtante. a vene
rea voluptate conturbeta spiritū et humore cristallinum corrumpente et dis
soluēte. aliquādo ab interioribus vel ab humoribus caliois vel frigiois
siccis vel humidis. Primus autē dolor et precipuus causatur ab interio
ribus calidum apostema nascens super albuginem oculorū ex humorib⁹
confluentibus ad pupillam et apostema facientibus. et hoc accidit ex de
bilitate oculi recipientis et ex abundancia seu acumine humoris confluē
tis et ex cerebro descendētis. In tali itaq; apostemate oculus intumescit
et lacrimatur rubescit. dolorē et puncturam fernozem et arsurā sentit po
tissime quādo colera est in causa. tunc enī videtur q̄ acubus perforetur
si vero humor frigidus sit in causa vel ventositas oculus distendit gra
uatur de nocte inuiscatur humores nimij effluunt et illi sunt viscosi marie
affligitur humore fleumatis. Si vero sanguis sit in causa sentitur pruritꝰ
multitudo lacrimarum et calor in exitu earū leuis punctio maior tumor
et dolor in fronte maior et maxime in horam sanguinis. hec infirmitas si
causatur ab exteriori patiens quiescat. capite alto dormiat ꝓpter fluxum
lacrimarū luminis splendorem fugiat ad vitandū disgregationē et disso
lutionem maiorē vocem non emittit nec ex conatu vocis in cerebro disso
lucio totius fiat. cibus detur frigidus et leuis digestiōis ne reumatis flu
xus augeatur. aqua clara et calida potetur. q̄ de natura sui fumi fumos
consumit neruos confortat. arsuram et punctura mitigat. balneis aque
dulcis temperatis vtatur. His obseruatis non oportz aliter medicinari
siue medicari. Si vero sit dolor ab interioribus humoribus purgent hu
mores peccantes vel per subtractionē sanguinis vel per congruā medi
cime purgationem collyria mitigatiua. et sanatiua interius ponant sicut
aqua rosacea cum lacte femineo vt dicit Cōstantinus lacrime cum restri
ctoriis compescantur. apponantur ergo in principio leuiter repercussiua
et mitigatiua in statu et in augmēto mediocriter dissoluciua in fine cōsū
ptiua et semper cum istis confortatiua Circa apostema vero oculi nunq̄
iunt maturatiua apponenda ne substancia oculi que est tenera destruat si
ad sanies protrahatur. Preterea si materia est multū calida et dolor for
tis non sunt apponenda forcia repercussiua quia materia subito possz re
percuti ad neruum obticum et opilando posset perpetuam inducere ceci
tatem. Lippitudo est oculorum. viscosa et glutinosa superfluitas oculorū
palpebris adherēs ex fleumaticis et melācolicis humorib⁹ in āgulis ocu
lorū incipiēs palpebras et ingrossans q̄ inuertēs. hec oculoꝝ cilia corrū
pit et ipas palpebras ōfi carneas crudas faē. In lippis ꝺ̄ppe oculis pupil
le sane sūt sic dic glo. sup. xxi. leui. si hūor defluēte palpebre grossescāt cu⁹

crebra in

crebra infusione etiam pupille acies viciatur et illos significat quorum ingeniū ad cognitionē veritatis emicat ꝫ opacio carnalis vite obscurat.

De lippitudine et albugine.

Alia est passio oculorū quam nos maculā dicim⁹ que albugo vel pann⁹ dicit̄ a ꝓstan. Et habet generari sic. primo fit fluxus reumatis ad oculos ex quo fit obtalmia volot scilꝫ apostema ex qua male discussa remanet. quedā lenis macula siue infectō que longo ꝓcessu tp̄is excrescit in telā et inspissatur et occupat maiorem locū scꝫ totam pupillā. tela vero excrescit in pannū ꝑ maiorē inspissatōeꝫ et maiorē loci occupationē qz totum nigrū oculi occupat. ad vltimuꝫ fit vnguis magis spissus et dur⁹. qōlibet istoꝝ incurabile est si fuerit inueterata tū tū ꝑm loci collocationē vbꝫ viuit. Si vero collocat̄ circa cristallinū humorē in ꝓfundum per dimidiū annū fit incurabilis. In ꝓncipio autē vix curatur. si vero colligatur sub cōiunctiua vel etiā supra per decem annos potest curari. quādo igitur macula recēs est et modica succ⁹ papaueris ruffi sufficit ad medicādū vt dicit Cōstantinus. papauer enī ruffū vel rubeum calidum est in primo gradu et siccum in secundo. et ideo hēt virtutem extenuandi consumendi et deiccandi. Dicunt etiam phisici vt dicit constantinus q̄ sanguis ex sūmitate dextere ale columbe vel hyrūdinis vel vppupe extractus et super maculam recentem positus calidus maculam in principio potenter rumpit. sanguis enim istarū auiū ē valde ignitiuus et dissolutiuus ex natura auiū ex quibus procedit.

De infectione oculi per sanguinem indurat̄

Alia etiam accidit oculis deformitas et passio scilicet sanguis infectio quam constan. crustulaꝫ sanguinis nominat quando scilicet sanguis aliquo casu ad oculos defluens in crustulā desiccatur. Contingit etiā ab arterijs et venis desudare ad oculum et venulas aliquas rumpi vel crepare in tunica coniunctiua et ex circumfluente sanguine talem deformitatem in oculo generare habent sanguinem sic coagulatū dissoluit sanguis turturis vel colūbe vt dic̄ cōstā. Item facit lac mulieris cum thure. Itez facit recens caseus sine sale melli commixtus si superponatur. multa alia experimenta dicit ꝓstan.

De lacrimis in voluntarijs

Fluxus lacrimarū inuolūtar⁹ accidit oculis qñꝫ ab exterioꝝ fit ex passione ex calidi aeris dissolutōne vel ex frigidi coartatiōe ex fumi mordicatōe q̄ pulueris perturbatōe ex cepaꝝ q̄ alioꝝ acuminum

aciminū odoratione. qñq; ab interioribus vt ex calidis humoribus vel frigidis vt ex supabūdācia humoꝝ p incōtinentiā effluētū ex debilitate retentiue virtutis cerebri et fortitudie expulsiue. Si aūt humores calidi fuerint in cā oculi rubēt lacrime distillantes calefaciunt facīē et vrunt calida obstāt frigida pstāt. si vero sunt humores frigidi oculi sunt subalbidi vel liuidi lacrime em. frigide facīē nō mortificāt frigida obstant calida pstāt ad lacrimationē factā ex percussione et cāis alijs exterioribꝫ ꝓpria cura ē cera pura cū pulue cimini calefacta et cathapulata. dolorē eni sinit remouet ac lacrimā et liuorē. si sit cū vulnē cū cyrurgia curet. Ad alias causas exteriores sufficit fomentū cū aqua tepida ita q tepor ad frigiditatē pl' accedat. Si fiat aūt ex fluxu et ex supabundācia humorū purget decus dyaclibanū cum vino decoctionis thuris et hoc ꝓpriū est in hac causa fiant restrictoria circa cympora et circa frontem. hec ostia valent contra fluxū ex causa calida et ex frigida.

¶ De defectu visus.

Defectus visus accidit oculis multiplici de causa. aliqñ ex mala cōplexione. aliqñ ex fumi ascendētis a stomacho corruptione aliqñ ex nerui obtici opilatiōe et catharedl. ex spasmo ex mala cula ⁊ huiꝰmōi. aliqñ ex diete inordinatione ex egritudine lōga. ex ieiunio et coitu nimio et ex multis alijs causis sicut ex senectute et huiusmodi. Distinguēde igit sūt cause per ꝓpria signa. nā si defect' accidat ex fumositate stomachi defectus visus nō est ptinuus ꝫ interpolatus ꝑm enim ciborū assumptoꝝ varietatē minuit vel auget. Si aūt est ex vicio cerebri cōtinuꝰ est defectus ante prandiū et post si ex opilatione nerui ipsi' oculi sūa pura est lucida atq; clara. Alia signa p se patēt. Ad istum ergo defectū tollendū si est ex vicio humoris stomachi mundificet imo totum corpus precipue caput deinde apponant remedia localia que in viatīē et in alijs auctoribus inuenient.

¶ De cecitate.

Cecitas est ptinatio visus. Quinā aūt homo visu aliqñ ꝓpter organorū defectū et pupillarū in ꝓportione ad spiritū visibilē Ad hoc eni q formet visus exigit debita ꝓportio organi ꝑm recipiētis ad ipsū spiritū vt supꝫ dictū est de visu. li. iij. aliquādo ꝓpter neruorū interiorū opilationē Si eni fuerit nervus qui dicit obtic' qui est visibilis spūs vehiculū in suo ꝓncipio vel medio vt alicuius carnositatis super excrescencia vel alicuꝰ viscosi humoris abundācia totaliter opilatus virtutis visue transitus non ꝓuenit ad pupillaz et sic cecitas in oculo generatur. Aliqñ fit ꝓpter humorū et spirituū cōsumptionē vt ē vi

vere in seni

dere in senibus quorū oculi ꝑmo caligant et defectū visus paciunt. tāde deficiente virtute vidēdi potencie penitus destruunt. Aliqñ fit ex ea exteriori sicut ꝑ oculoꝝ vulnerationē per nimiā etiā et ōtinuā lacrimaꝝ effusionē. per substācie oculi dissolutionē. per tunicarū oculi inspissationez et induratione. et humorū in oculo ꝯpactionē. tūc enī nō est pupilla spiritui visibili pua. et ideo talis cōpactio est cecitatis in oculo inductiua. ꝑ sbalis humoris subitā deficcationē vt in pupilla accidit in q̄busdā pocionatis et in munitis q̄ ex nimia sanguis sōtractiōe q̄q̄z incurrūt periculū cecitatis. Aliqñ ꝓpter subitā cū deficcatione substācialis humiditatis spiritꝰ visibilis disgregationē vt patz in vrso qui ad aspectū peluis ardētis q̄ñ subito excecatur cuiꝰ excecationis causa est aspectus peluis ardētis et lucentis cuius ignea virtus tunicā oculi cū cristallino humore q̄ destruit q̄ cōsumit et eiusdē luciditas que spiritui est im ꝓportionalis ipsū disgregat et dispgit et sic necessario cecitatis ꝑpetue vicū introducit. Inter oēs itaq̄z sēsibiles passiones miserabilioz est ipa cecitas vt dicit ost. Nam sine omni vinculo cecitas ceco carcer est decipiē in apprehendēdo ymagināndo vim deliberatiuā. iudicat enī penes se et deliberat ire ad orientē et deceptus in suo iudicio vadit ad occidentez puerū et affectua quia oblato sibi ad eligendū denario argenteo cū cupreo affectat eligere argenteū q̄ eligit ipsū cupreū ¶ Tanta siquidē est ceci miseria vt nō solū puero vel fruo se subiiciat ꝓ regimie et ducatu. verū et sepius ipsi cani. et sepe ad tātā deducit necessitatē vt ad transeundū pontis vel vadi periculū plus cogit credere cani q̄ sibiipsi. Itē sepe in periculis vbi oēs dubitāt ea nō videt periculū securus est cecus et ecōuerso sepissime vbi nullū periculū imminet maxie cecus timet. sepe in plano cespitat pedib⁹ et offendit sepe. vbi pes esset eleuādus deꝑmit pedē et econuerso vbi esset terre figendus ipsū eleuat et suspēdit. vndiq̄z palpādo et otrectando manus dirigit. vndiq̄z de itinere dubius manu et baculo viaz q̄rit. raro aliud secuꝰ agit semp fere dubius et timēs erit. Itē cecus q̄ nudus iacet vel sedet tectū se reputat. sepe etiā q̄ videt ab oībus se latere putat Itē faciē aliq̄ et oculos ad solem vel celū cecus eleuat. sed ipius oculos sol p̄sentē exhibet suū radiū sed tamē p̄tis solis virtutē nō pcipit vt effectū vt dicit gregl. Itē cecus aliq̄ puerū suū ductorē verberat et pauit et offēdit. sed eadē verbera cito per puerū luit. nā puer ꝛbez nō immemor in pontis medio siue a q̄cūq̄z alio piculo ipm solū deserit. q̄ ipsū fugiēs sibi viā euadēdi periculū nō ostēdit et ideo ē miser cecus. qz in domo nihil audet fiducialiē agere. in itinē deseri a socio multū timet. in hoc tñ peior est cōditio habentū oculos q̄z cecorū qz ipi oculi hostes sūt et ꝑdones humani animi quoꝝ incaute

cias oū sequmur seuissimis hostib⁹ subiiciamus sicut dicit expositor sup illō

Trenorū

Trecā. oculus meus deprædatus est aiam meā melius aūt est homini oculo erutis cecū fieri qz in hoie oculos et eorū blandicijs decipi et abduci vt dicit gregl. sup illud Matb. vi. melius est tibi luscū ad vitaz ingredi qz duos oculos habentē in gehennā ignis mitti

De surditate.

Surditas est priuacō siue impedimentū auditus qui fm ostā. ianua mētis est Contigit aūt aliqñ auditū totaliter auferri et tunc ꝓprie dicit surditas Et habet fieri ex humorib⁹ opilantibus neruos audibiles et buccas auriū replenib⁹ intātū q in eis nulla potest fieri alluſio. qñqz nō ex toto aufert fm diminucionē hūoris dicit grauitas auditus. qñqz est ibi sonitus et tynnitus ita q putat patiens q sit iuxta molēdinū siue iuxta organa et hoc hēt fieri ex grossa ventositate intercluſa. et hoc habz aliqñ sine interpolacione ꝛ tūc ex ꝓxima causa. qñqz cū interpolacione et tūc est ex causa remota. qñqz enī nihil exterius audit ꝓpter opilacionē. seo auditus ab interioribus immutat ita q patiens credit se audiri ab exterioribus hoc qō sentit ab interioribus et fm hoc fallit auditus Multis alijs modis auditus homis impedit Accidit etiā auri dolor aliqñ siue apostema et hoc ex calore dissoluente vel ex frigiditate ostringēte si sit ex calore dolor est acutus. locus rubet. calida obsunt frigida ꝓsunt Si sit ex frigiditate dolor est pōderosus et grauatiuus. locus pallet. calida obsūt frigida ꝓsunt. aliqñ est ex apostemate calido et tūc ad pōicta signa est vehemēs febris semp eni apostema auriz febris ꝺcomitat ꝯ remissio et cū minori dolore in causa frigida qz in calida. Aliqñ relinquit in aure vulnus ex apostemate pcedēte qō cognoscit ex dolore stillacione et sanie effluente. Aliqñ fiunt vermes in aupori ex humoribus calidis inuiscatis per interemptionē spūs vnificatiui Si ergo hmōi sūt ꝓpriatus et stillacio et aliqñ videri possūt si auris soli exponatur. Aliqñ fit dolor a causa extranea sicut ex aqua vel lapilli subintrā cōne. aliqñ ex ꝺcussione cuius signū est exitus sāguinis. aliqñ tamen exit sanguis ex supabundācia et incōtinēcia. Unde ostā. si subito sanguis et sine dolore ab auribus exeat sine manifesta causa signū ē aliud esse in capite qz natura expellere laborat. oportet ergo q aures a ꝓncipio mālificē nat. Alias aūt auriū passiones ꝺre sup. li. iij. de auditu ꝛ. v. de aure. ibi enī sunt multa inserta. Dolor igit auriū si est ex calore et sine apostemate frigidis et alterantibus instendū est. Ungi eni debz locus doloris oleo rosaceo vel violaceo et ōnibus. talia eni olea tepida auribus instillent. nō enim actu frigida debent auribus instillari. Si vero sit ex frigiditate sine apostemate cū calidis alterantibus ad curā ꝓcedendū est sic oleo laurino rutaceo et huiusmōi Si vero fuerit cū calido apostemate frigidis maturatiuis ꝓmo

ratiuis primo insistendū est. deinde mundificatiuis et in contraria causa adhiberi debz medicina. Rupto igitur apostemate quod ognoscitur ex fluxu sanies primo mundificandū est vulnus deinde dsolidandū. mundificandū autē cum vino et cū melle simul mixtis et immissis cōsolidaē cū pulueretharis et masticis et hui⁹modi. si vermes ibi fuerint succi amari sicut perfici absinthij potui infundaē Similiē oleū amarū ex amigdalis amaris auri patienti instillatur. talibus enī vermes occidunē et putrefacti cū sanie educunē. si enim lapillus intrauit caute extrahatur qđ si fieri nō pōt auribus calidis inungaē et fomentacio ꝓpocetur vel cum ventosa fugatur et extrahatur. Ad surditatē remouendā vel saltem relenandā valent multa que dicit Cōstantin⁹. sed inter omnia solet balsamū instillatū auribus ꝓualere. Surditas tamē si fuerit a natiuitate incurabilis est. Similiē que per terremū ditrauēit vix curatur. Tinnitus qui ex vētositate causaē cum extenuatiuis ventositatis curetur. sicut cum aneto calamēto colato organo et cōsimilibus quorū fumigatione tynnitus soluē. Et hec de passionibus aurium et earū remedijs dicta sufficiant.

De polipo.

Polipus est superflua caro ex naribus excrescens ex superfluis humorib⁹ generata. Hāc passionē fetor horribilis semp cōcomitatur et nō fetor a poliposo nō sentiē. ꝓpter opilationē eni nerui odorabilis talis inter odoris et fetoris dras non discernit habet autē fieri tam fetor narium qm polipus in hunc modum. humores grossi et viscosi fluunt ad caruculas narū. et ibidē diuturnitate temporis et actione caloris cōdensaē et quasi in substantiā carneā cōuertunē que corrupta cum sit inde fumositas resoluta et acri immixta inspirādo et respirādo fetorem facit. et infirmitas talis polipus dicitur qnqz etiā ad nares descendit humiditas et eam conbibit spongiosa narium porositas. et ibi putrescentes corruptionē generant et fetorē qnqz etiam calidi humores acumine suo pusculas in naribus generant que locum vlcerant et excoriant. Unde ex corruptione carnis et humoris quā ex coartatione inspirationū cum non possit cerebrū depurari fetor necessario generaē Primū remediū contra hanc passionē est vt caput fortī et cōuenienti medicina purgetur et post fluxus intercipiatur. deinde patiens aquam calidaz naribus attrahat atqz fugat vt humores in viscatis dissoluantur et educantur. Ad nares purgādas valēt pillule dyacastoree cū succo rute et vino tepido resolute si naribus sunt iniecte. Ad restringendū fluxuz mirabiliter valent grana turis albi si sepius assumantur. Si vero fuerit polipus cōfirmaē ꝑcedentibus purgationibus et opilatis puluerib⁹ medicinis corrosiuis amoueaē vel ꝑ incisionē sicut in syrurgia plenius docetur.

De passio

De passione narium.

Faciunt etiam nares sepius fluxum sanguinis. et hoc fit in masculis tribus de causis. tātū fit eni fluxus a cerebro et tūc fit cū sternutacione et cum dolore frontis et punctione vel ab epate et tūc dolor sentit in dextero latere et fluit per dexterā narem vel a splene et tunc a sinistro latere erit dolor et fluit per ptez sinistrā. ꝑpē hoc etiā in mulieribus etiā fit a matrice et tunc dolor est circa umbilicuz Ibic fluxus qñqz est vtilis ꝙ qñqz eni in febribus etiaz acutis ꝙ in frenesi in die cretico solet fieri motu nature et tūc solet bonus esse. nam bonus ē qā ante diem creticū fit ex nimia sanguinis interioris ebulicōe et feruoē vnde acumine suo venas aperit et fluxū facit. his et multis alijs decauſ fluit sanguis siue aūt fuēit fluxus creticus siue synthomatic⁹ nō in principio ꝛstringaē fluxus ne crisis impediatur vel ne sanguis ad alias ptes ꝙ synthoma peius faciat vt suffocacionē et hui⁹mōi. si aūt nimis augeretur fluxus si pacies esset fortis esset in pte pacienti minuendus. extremitates sunt ligande et fortius ostringende. medicine restitue sūt tymporibus et fronti adhibende. aqua cum aceto in facie perfundēda. Si ab epate fiat fluxus ponaē ventosa super epatis regionē. si a splene sup splenez. si a matrice super matricē vel mamillas.

De fetore oris

Fetor oris qñqz causatur ex dentiū et gingiuarū corruptione. quādoqz ex oris et palati vlceracione et putredine. qñque ex thoracis mala habituacione et mēbroz spiritualiū vicōsa dispositiōe. qñqz ex putrefactione humoz stomachi. qñqz ex vniuersali corruptione humorū infectoz. palliari quidē potest sed nō curari. talis aūt fetor est otinuus interpolacionē non accipiēs Ille aūt qui est ex vicio stomachi interpolatur qz ante prandiū est maior et post prandiū est paruus vel nullus et hic bene curatur cū exterſuis aromaticis et cō fortatiuis. Primo igit materia que est in stomacho que fetoris est causa digeratur. diuidaē et expellaē. post omestionē sepius vomitus puocetur vt villi stomachi mundificentur. a putridis cibarijs et putrefactionis oſpositis caueatur. vtr vino aromatico et aromaticis ad ꝓfortacionē vtaē Si causaē fetor ab alijs vt gingiuis et dentibus putridis dentes extrahantur qui sunt in causa vel faciēt gingiue fricentur ꝙ mundificentē cum

decoctione

decoctione rosarū in vino vel aceto tepido abluant cum puluere thuris et mastices et melle gingiue et radices denciū fricentur et mundificent

¶ De dolore denciū.

Dolor denciuz qñqz fit vicio stomachi qñqz vicio cerebri. et vicio cerebri qñqz humores frigidi et calidi et reumathizantes neruos denciū inficiūt et dolorē inferunt vicio autē stomachi fit ex humoribus calidis in ipso existētibus a quib⁹ fumositas resoluta supiora petens neruos denciū ꝫ radices mordendo vel aggrauando dolorē infert dentibus ac fetorē. Si ex acutis et calidis est humoribus dolor est acutus et pungitiuus cū rubore facieiuz aspritate et siccitate gutturis cū sitī ꝫ amaritudine oris. Si ex frigidis dolor est minor cū grauamine capitis cū subfumositate et palloze cū acetosa eructatione et oris insipiditate. dolor aūt veniēs ex cerebro diu durat sine aliqua interpolacione qz aliqñ. x. horis vel plus. q̄ vero. p̄cedit ex stomacho iij vel iij affligit horis et plus. desinit cū ergo dolor dēciū vt. d. ostā sūt putredines et fetorēs rupture et pforaciones. mociones et casus ꝫ limositates. Perforant eni dentes et qñqz rūpunt. Aliqñ in colorē citrinū viridē vel nigz mutant q̄ ostia ex humiditate putrida nascunt que a stomacho ad ligamenta denciū defluit et ascendit. Cadē et causa est relaxaciōis et motus denciū atqz casus. nam acuti humores in radicib⁹ denciū dentes pforāt et obumunt sepius et relaxant. Vnde sūt causa ḡre cadūt cū radices desiccuint aut putrescunt. vermes in dentib⁹ maxillarū fiunt ex humoribus et eorū accidentib⁹ putrefactis et cognoscitur et ex pruritu et titillacōne et cōtinua cerebracione et dētis pforacōe et fetoris emissione ꝫ mlt alijs modis quere supra. li. v. in tractatu de dētibus. Iste denciū dolorose passiones si sunt ex vicio humorū in cerebro vel in stomacho debita purgatōe purgent. sepius dentes debitis dentiferis mundent de quibus omnibus sufficienter tractat ostan. Vermes denciū mirra et opio interficiunt dentes relaxant thure et mastice concremant et hoc idem facit gargarisma de gallis et malogranati cortice et balaustie cum aceto ꝑparatur.

¶ De lingua et sermonis ablacione

Lingua eciā multiplicit patit. aliqñ eni paliticatur et tūc perit voluntarij motum et sermonis vsum vt dicit ostan. cuius causa est defectus motiue virtutis q̄ excitat p spm venientē a cerebro. vel accidit ex neruo animalis brutis vehiculo humoē vel apostemate opilato vel accidit ex ꝑpria substācie lingue vicio scz ex mala oplexione lingue et distempancia infrigidāte. vel caloē et siccitate vel humore. Aliqñ cuā lingua apostemat et tūc intumescit et sermo impedit

Aliqñ ex

Aliqñ ex humore liquido relaxat et remollit neruus lingue et nimis mollis efficit et tūc debitus sermo p nimis remollitā linguā non formatur. Aliqñ ex humore nimis calido et sicco otrahit et corrugatur et tunc totaliter sermo impedit. Aliqñ grauibus vlceribus et pustulis leditur et tūc tam in gustando qz in loquēdo impedit. Si ergo lingue substācia sit sana nullas hās maculas loquela tñ sit ablata a cerebro surgit vitiū vl a neruo opilato. Aliqñ ponitur loqla ex ponita mēte vt in freneti vbi homo nō vtitur ymaginatione mēotie et rōne et ideo nō mirū si perit loquela que ē instrumentū rationis. ḡre supra li. v. de lingua sana et infirma.

¶ De raucedine.

Raucedo multis hēt fieri de causis qr ex siccitate vel hūiditate spirituū et flatuū defectibilitate. ex siccitate dicit aut enim siccitas inequalitatē facit aut ostringit meatus. Dum eni ex siccitate exasperat arteria ex aspritate sequit inequalitas et ex inequalitate raucedo et vocis impedimentū. Itē ex siccitate fistulas et pulmonē contrahē sequit vtrūqz predictoz. Ex hūiditate silr duobus mōis. aut ex humiditate otēta in vasis et marie in sanguine. aut ex fleumate a superioribus distillante. sanguis eni superabundans venas distendit. Vñ et meatus coartant et sequitur vocis impedimentū. Silr fleuma distillās in tracheam arteriā et fistulas pulmonis predicta operatur ex defectu etiā spūs et virtutis impedit vox qr per qm eius fortitudo ex spū proficitur et virtute. si ergo ex siccitate cognoscat ex sicca tussi que est offendiculum spiritus in trachea arteria vel per opassionē est quādo est sinthoma morbi vel per opassionē quādo fit ex siccitate exasperāte que est ex frigiditate fistulas pulmonis coartante et ipm offendēte. Unde generat tussis vel ex humiditate a cerebro distillante. Istis eni modis habz fieri tussis que impedit ipam vocem. vel cognoscit raucedo ex punctura in spūalibus ḡsi ex spinis facta ex gracilitate colli ex tocius corpis macillencia. sanguinez vero in causa esse cognoscim' exterius se aliquātulū humectata rubore faciei venaz eminēcia dulcedine oris. fleuma esse in causa cognoscimus ex tussi aliquātulum humectata ex oris insipiditate et salsuarū abundācia defectū spirituū eē cognoscim' vitā ex debilitate et ex tenuitate tocius corpis ex febre precedente vel ex ieunio fluxu et oib' que corp' extenuāt. si ergo hec raucedo sit ex causa ficca et calida abstineat ex salsis calidis et siccis frictis et assis vtatur tempate frigidis et etiā humidis mediocriter calidis si ex sanguine est passio fiat minucio. si ex fleumate dent purgaciones et opilate que in frigida causa fūt nēcie. si vo ē ex defectu spūum subueniēdū ē restauratiuis et confortatiuis. eadē autē est cura raucedinis et tussis vide in plāc. et ostan.

De squinācia

De squinancia et suffocacione gutturis.

Squinancia est gutturis suffocacio et ꝓcurit ex apostemate in gutture cui⁹ tres sūt spēs in ꝑma tota materia colligit̄ inter⁹ in quodā folliculo int̄ tracheā arteriā et ysophagū et ognoscitur ex vehemēti dolore nullo tumore exterius apparente apto etiā ore tumor interius nō apparet ex febre acutissima et ex impedimēto vocis et ex iudicō pacientis. nihil eni possūt transglutire. et hec spēs incurabilis est. interficit eni sepius ꝑma die. scōa est spēs qñ in minori q̄ntitate recolligit̄ intra et extra in maiori. et dicit̄ squinācia et habet oīa signa q̄ ꝑma ꝫ remissiora et apparet aliqs tumor extra. et hec spēs curatur. Tercia vero spēs est qñ tota materia colligit̄ extra et dicit̄ squinācia cuius signa sunt. vehemēs tumor extra febris lenta. dolor modicus sine difficultate spirandi et respirādi. et hec spēs non interficit nisi tumor ad interiora se retrahit. Fit aūt hec passio p̄cipaliter ex sanguine. scōario ex fleumate et melācolia nūq̄ ex colera. q ognoscūt̄ he cāe ꝑ sua signa Ist⁹ passionis ꝑma cura ē sāguinis extractio in q̄ntitate mīta incidant etiā vene sub lingua fiūt scarificaciones cū vētosis q in scapulis. deiñ apponant̄ letificatiua. maturatiua et mūdificatiua q̄re supli. v. de gutture.

De difficultate anhelandi inspirādi et respirādi

Difficultas inspirādi et respirandi vel vtrūq; dicit̄ asma vel dispina Et accidit duplici de causa scilz ex siccitate coartante qz quādo pulmo nō pōt libere dilatari et ostringi et inde sequit̄ asma. Vel quādo ex humore impediatur motus pulmonis. qñ eni sup abundat humor exterius in superficie pulmonis cuius mole oppressus non potest libere dilatari et tunc est species asmatis que dicit̄ sanguisuga a sanguisuga quia cum violencia attrahit aerem ad cor refrigerandum. Aliqñ abundat humor interius et in fistulis pulmonis cuius inpositione pulmo non potest libere constringi et tunc dicit̄ anhelitus. quia in hac specie laborat pacients in exspirando. Aliqñ aūt abundat humor interius et exterius ꝓpter qđ nō pōt pulmo libere dilatari nec cōstringi et tūc est illa spēs que dicit̄ orthonia id est spūs rectitudinis qz pacients laborat equaliter in inspirando et exspirando et ita sunt tres species asmatis ꝑm tres humorū expositiones ſi ex siccitate et calliditate vngentis electuarijs. syropis frigidis et humidis curet̄ q ecōuerso vide in plāc.

De sputo sanioso et sanguinolento.

Ira sputum etiam accidunt passiones vt patet in empticis in quibus est sputum sanioſum et virulentum et in emptoicis

in quib⁹

in quibus est sanguinolentū. Emptisa eni dicitur passio qñ sanies excer-
natur et hoc contigit in causis reumaticis et pleureticis ꝛ peripulmonicis ꝛ
in alijs apostematibus stomachi pectoris vel pulmonis. Habet aūt fieri
hoc mō dum humor supioribus distillat in pulmonē. pulmo repcutitur ꝛ
ex repcussione oriculat et ex cōculcatione sanies nascit vel pulmo ulcera-
tur vt defluēs humor ad aliquē locū ad apostema recolligit ꝛ ibi in sani
em cōmutatur que in vim nature vel sinthomatis resolutis p saniē siue
sanioſū sputū euacuat. nō tamē quilibet spuēs saniem debet empticus ui-
dicari. Pleuretici eni saniem spuunt et multi alij et tñ non sūt emptici. Hȝ
illi q̄ infectione pulmonis et eius sanioſa habitudine sūt corrupti quoꝝ
signa sūt ista sputum sanioſū corpus macillencia. colli gracilitas. et tussis
cum difficultate anhelandi. facies subtumida tumēt et dolent orbes ocu
lorum emptoici sunt per os sanguinē exspumantes quod cōtingit per ali
cuius vene apcionem per humorū multitudinē et eorū fumositatē. p cor
rosionē vene per caloris excessum. calore enim potos aperiente sanguis
emittitur et exsudat. et dicitur mitti per dyabrosim id est per resudacōez
et tunc sanguis emissus est purus clarus et paucus absq; dolore pacien
tis et anhelatus sentitur calidus. ab alijs autē membris frequenter redū
dat ad os sicut a cerebro et tunc est cum rubore faciei et venarū oculoꝝ.
qñque a pulmone et tunc est sanguis spumosus cū tussi et dolore sinistre
mamille et sic de alijs mēbris in quibus sanguis colericus qui vi nature
sinthomaticis motus nunc per nares nunc per os emittitur et purgatur
Prima itaq; passio scz sputū sanioſū sanetur dissolutiuis. mundificatiuis
et exterſiuis. et caueatur ne in tussim cōuertatur longū eni post pleuresim
infra quadraginta dies in ptisim mutatur vt dicit ypoc. Secūda vēo
passio scz emoptoicoꝝ sanetur mundificatiuis constrictiuis medicinis siē
in viande. continetur et in plac.

¶ De ptisi.

Ptisis est dispcio naturalis humoris corpis ex vlcere pulmo
nis puenies. Fit aliqñ ex reumate a capite distillāte in pulmo
nem quē repcutit et repcutiendo cauat et cauando vlcerat sic
gutta paulatim distillando petrā cauat. Fit aūt ex nimia subi
stācie pulmonis siccitate que arefacta de facili lacerat. sicut pampinus
vitis in fine autūpni deficcat' leui vento dissipatur. Fit autē aliqñ ex san
guine q̄ aliqua vena rumpit in pulmonē. Sanguis talis aliqñ in saniem
conuertit et sanies inficit et vlcerat pulmonez. Vñ et ypoc. ex sanguine
et sputo ptisis ꝛ fluxus ic. ex vlceracione pulmonis sic consumitur totum
corpus. Primo enim per sui dilatacionē ab exteriorib' trahit aerē qñ mi
nistrat cordi ad sui innati caloris ministracōez siue mitigacionē qui dum

vlceratur

vlcerat ꝓpter sensū ꝓpter lesionis cohibet motū suum nature ꝑm debitū dilatat. vñ insufficiēte aerē cordi admistrat ꝗre paulati calor intendit et paulati corp⁹ cōsumit. febris enī ethica cōcomitat ꝑtim q̄ sāle ꝑsumit corpis humiditatē. omis enī ptisicus ethicus est sed non cōuertit. Talis enim passio nō de facili curatur ex quo inualescit. et assignat ysaac rōnem omne inēt vulnus difficile sanatur nisi mundet. Vlcus aūt pulmonis purgari non pōt nisi cuz tussi. tussis aūt vulnus ꝑfolidari nō ꝑmittit. dilatat enim et aperit. Vnde putredines maiores in se recolligit dū ꝑtz colligit ꝑtim purgat insanabile redditur apostema dū ita circinat. Qui ergo ptisim vult sanare. ꝓmo vulnus pulmonis sanet ꝓtinusq̄ putrescat. Jste autē ptisis cōfirmate sunt signa. calor ꝑtinuus lentus in volis manū et pedū acutior. rubor in maxillis. strictura inflata sitis cum asperitate lingue colli gracilitas. toctus corpis consūptio. vnguū et extremitatū ystricio. cō cauitas ꝑm orbes oculoꝝ. dolor illustre spatule vsque ad humeꝝ. fluxus capillorū. et hoc signū est mortis in ꝓmo cōmunentis sicut spurū fetidū et virulentū et aniḡlit⁹ plus fetidus olueto signat totalē substancie pulmonis corruptelā. talis est nutriendus dieta que refrigerat et solidat ac restaurat. Dentur igit mediocrit frigida caloris febrilis mitigatiua mediocriter ventris mollificatiua. ꝑcipue tamē cauendū est ne nimis soluat quia si fluor accedit mors intrat vita recedit. vt dicit Egidius valēt eis humectancia et humoris consumpti restauratiua.

De dolore cordis et cardiaca passione.

Tremor siue cardiaca ē passio cordis sic dēa qz ex defectu cordis orit sepe. Duplex est aūt cardiaca scz dyafforetica id ē porozū aperitiua qz porozū apcionē cōcomitatur. Alia dicit tremens qz cū quodā tremore sentit motus cordis. Dyafforetica est ex causa calida et caloris distemperancia circa spiritualia vnde et pozi aperiuntur humores et fumi resoluuntur qui fumus exiens per potos in sudorem cōdensatur et ex tali frequēti sudore yoropisis vel ethica generatur. et tales ex defectu virtutis sepius syncopizant. Cardiaca vero tremens fit quādoq; ex frigida causa. quādoq; ex melancolia quandoq; ex fleumatica. nam talis humor abundans in pulmone opprimit aliḡiens cordis vtramq; capsulam ipsamq; cordis substanciā. Vnde impedit debitus motus cordis et obduranf vene per quas discurrit spirit⁹ vitalis et tales prorumpūt in subitam suffocacionē et ideo talis passio dicit tremens quia si teneas manū super cor non sencies cor debito modo dilatari. seu cum quodam tremore parum et exiliter tantū moueri. Aliḡn est cuz febre lenta. aliquādo cum febre forti et tūc maius est periculū. aliquādo

sine febre

sine febre. aliqñ melancolia est in causa et tales incidunt in passiones q̃ dicitur incubus vel phialtes. Aliqñ accidit ex vicio epatis a quo nõ mi batur sufficiẽs nutrimentũ cordi Unde deficit et debilitatur vt dicit Cõ stantinus. Aliquando accidit ex mala dispoſicione aliorũ membrorũ ex quorũ colligancia cor patitur. sicut quãdo a cerebro vel stomacho trans mittitur fumus. vel humor nocuus. Unde substãcia cordis leditur defi cit vel grauatur. et ideo talibus accidit tremor cordis ex acumine fumi vel materie que pungit et mordicat cordis substanciã. vnde fit in eo tre/ mor. accidit et sitis ꝓpter cordis compressionẽ et caloris intensionẽ. Ñ ficcitas et sitis suspirium et altus anhelitus. quia cor laborat ad aerẽ at trahendum cum non valeat dilatare. accidit et tremor ex fumo melanco lico ex ficcitate et spiritum perturbante. accidit et pinguedo quia deficit calor naturalis et inde torpor et pigricia generat ex defectu etiã cordis et debilitate spirituũ accidit syncopis que a vulgo spasmacio vocatur. et hoc contingit aliqñ ex accidentib⁹ anime vt ex timore cordis constringẽ te. aliqñ ex nimio gaudio vel ira cor dilatante et spiritus exalante vel ex euaporante et soluente. aliqñ accidit ex accidentibus corpis sicut ex ma/ la complexione vel replecione vel nimia inanicione ex venarũ opilacõne et spirituũ cõpressione. aliquando ex nimio sudore. Ex hac autẽ syncopi quidam incurrunt mortem subitaneã opilata vena concaua per quã san guis et spiritus vitalis ad cor transfertur. vel etiam opilato meatu ꝑ quẽ pulmo frigidum aerem solet recipere et a se fumositatẽ superfluam remo uere quandoq; ex matricis vel stomachi nimia repleti compressione. In omnibus istis ergo periculis si humor ẽ in causa purgetur debito modo humor peccans dentur confortatiua et spirituum reparatiua et refũptiu ua. Si est ex nimio fluxu vel nimio sudore fluxus interciplatur sudor reꝑ matur Si ex nimia replecione stomachus euacuatur contra tremorem cordis ꝓfortatiua conferantur sicut dyamargaricon et electuaria ac me dicine in quibus cum aliis confortatiuis imponuntur musium aurum aut margarite siue parule ossa de corde cerui ambrosia lignũ aloes spondiũ. hec enim omnia valent contra cardiacam et syncopim et alias cõsimiles cordis passiones maxime quando accidit sine febre. in febribus autẽ ca lida non sunt danda.

¶ De febre.

Ebris autẽ ex distemperancia cordis accidit et ꝓuenit. qz vt dicit cõstan. febris est calor nõ naturalis a corde exiens rapt⁹ ad oia membra corporis corpusq; nocens actioni. dicit etiam ypoc. in epiõ. se

epiō febris est calor cursum nature eriens in opibus eius nocens. Duic. aūt sic dicit. febris est calor ēneus in corde attētus et ꝓcedēs ab eo membrantibus spiritib⁹ et sāguine per venas et arterias in totū corpus et in flammāt in eo inflāmacione que nocet opibus naturalib⁹. Febris etiam vt testat yppoc, est fleuma a pectore ꝓcedēs in totū corpus. Diuersificat eni febris triplicit sm tria oponencia corpus humanū. Componit enim ex subtilib⁹ id est ex spiritibus et liquoribus scz ex humoribus et solidis corporibus scz ex ipsis membris. Est itaq; ꝑma spēs febris qñ distempantur spūs in calore et dicit effymera. scōa in humoꝛib⁹ et dicit putrida. tercia que accidit in solidis membris et nominat ethica et dicit cōstā. et galienus has febres bonis apeant sūnitoꝛib⁹. effymera inqt febris vēto calido vtique similis esse quo vter impletus ex sui calore necesse est vt calefiat. Idē etiā facit spūs calefactus circa cor et totū corp⁹. putrida vero febris aquē calide est similis. aqua eni calida cum frigidū vas impleuerit ipm in calore suo ipsū calefacit. similiter humores calefacti calefaciūt corpus q alia membra. Ethica autē febris vasi calido aqua frigida pleno est cōpabilis. aq eni frigida ex vase calido calefacit. sic q febris ethica cum sit radicata in membris calefacit cor et alios humores corpis distempat et immutat.

De febre effymera.

Effymera autē febris dicit sm gal. ab effymeron qđ est simpler qz fit ex distempancia que fit in subtili substācia vt in spiritu vt vt dicit ysaac in li. febriū. effymera ab effymerō marina belua dicit que in eodem die quo nascit moꝛitur. vel sm macrob. dicitur qꝛ vnius diei feruoꝛ. meron enim dies dicit apud grecos. raro eniz suus feruoꝛ vltra vnius diei terminū se extendit. semp eni post diem vnuz deficit cito vel in febrem putridā vel ethicā se conuertit vt dicit ysaac. et ysaac. Accidit aūt ista febris ex causa interiori q etiā ab exteriori. ab interiori autem fit dupliciter scilicet a frigore et calore. a frigore vt ex subita frigiditate aeris scilicz quādo ex clausis subito potis exterius fumi calidi interius concludunt et ex eoꝛum cōcalcacione et multiplicacione calor intenditur ex quo coꝛdis distemperancia generatur Aliquando accidit ex calore et distempancia aeris siue solis. quādoqꝫ ex radioꝛū repcussione spiritus animalis distempatur et ꝓpter colligancia spirituū et humoꝛū totus homo distempatur a causa interiori effymera qñqꝫ ex calore spirituū et humoꝛū cōplexio hois casu aliquo subito immutatur. sic ex nimia exercitacione ꝓcedēte. ex nimia calidoꝛū frequēcia vinoꝛ alboꝛ et hmōi ex quoꝛuz nimio vsu calor aliqciens intendit et febris effymera generat Hec spēs febris inter alias citius et facili⁹ incurritur sed difficilius sanat multum tamē

multū tamē ꝑiculosa est et grauis qñ in putridam vel ethicā cōmutatur. Accidit aūt ꝓāliter ex quibusdam apostematibus in gingiue nascentib⁹ et sub aselli⁹ que quidē a medicis bubones nominant. vnde nō sine causa in amphor. dicit ¶ In bubonib⁹ quidē oēs febres male excepti⁹ effymeri. sūt. Signa autē huius sunt vrina nō multū distans a sana aliquātulū intē sa et aliq̄tulū subtilis pulsus durus et velox et frequēs nō multū a tem/ peramēto recedēs. Reliquę vēo virtutes vt appetitus et motus voluntarius parū immutant hec de facili febris curatur. et si congrua dieta vtat patiens et si a nociuis caueatur

¶ De ethica.

Ethica febris est que leuit solida mēbra dicit ab ethis quod ē habitudo quasi febris cōuersa in habitū. Aliqñ aūt est ethica febris et morbus ꝑ se Aliqñ ꝓpter aliū morbū per se fit morb⁹ aliqñ ex cibis nimis calidis et potibus. aliqñ ꝓpter nimia exē/ cicia sicut ꝓpter studiū immoderatū vigilias et ꝺsimilia ꝙbus calefit spi/ ritus aialis et per ꝺsequēs visibilis et ita calefit et minoratur humiditas naturalis et inducitur ethica. aliqñ etiaꝫ causatur ex alio morbo sicut ex effymera et putrida interpolata vel acuta etiaꝫ ꝓpter calidū apostema. sepe eni cōtingit ꝙ effymera excedit terciū diem consistēs in vna qualita te et appāet in cute infirmi quedā obscuritas liuiditas ciernitas ꝺsump cio et tunc illa effymera in ethicā cōmutatur. marie aūt accidit ex effyme ra que ex anguſtia. ira. tristicia. odio et vigilia immoderata et cōsimilib⁹ anime exercicijs ex febre interpolata quia calor innaturalis calefacit mē bra et deficcat ꝓpter acutam quia calefacit sanguinē vel ꝑdominans sub stancialem consumit humiditatē. quādo enim extenuatur sanguis nō est debitum nutrimentū membroꝝ. vnde sequit consumpcio sicut enim fit in arbore que deficcatur ex caliditate et siccitate aeris humiditatē cōsumē/ tem in estate. vel ex nutrimenti ablatione sicut accidit in hyeme qñ cadūt folia. vel ex nutrimenti corruptione et ꝑmixtione et malas cōmixtiones et qualitates sicut ad vitrositatē. sulphureitatē et huiusmōi sicut ꝺtingit in humanis corporib⁹ qñque enim fit nutrimenti ablatio ꝓpter impo/ tenciam nec in digerendo cibo ꝙ in restaurādo deperdita sicut accidit in senibus qñq; calor extraneus corpori dominatur ꝙ substancialē humidi tatem mēbroꝝ deficiendo destruit et ꝺsumit qđ solet accidere in ethica que ꝓuenit ex acuta febre vel ex accidēt̄ibus aie qñ sanguis nutriturus membra radicalia mutat a sua dulcedine et sapore sicut accidit ꝓpter apostemata ꝑlica corpus calefaciencia et ꝺsumencia q̄ sūt aliqñ causa fe bris ethice siue habitualis. In gēali aūt ista sūt signa hui⁹ febris. calor nociuus equalis in q̄libet ꝑte corpis. signum scōm est ꝙ calor leuis est et

non pungi

non pungitiuus. vñ infirmi pati febrē vix se putāt. terciū signū est q̄ eorū
calor est liuidus et plumbeus aut citrinus. quartū est q̄ corū corpa sunt
aspersa oculi ocaui siccam emittētes lippitudinē. nutritiua eni eoꝝ humi/
ditas ab eis ablata est. Particularia autē signa sūt diuersa p̄m diuersas
spēs hui⁹ febris Species aūt diuersificanē p̄m diuersas hūiditates. Dicē
eni Auicē. q̄ q̄tuor sūt hūiditates. p̄ma est in extremitatib⁹ p̄aꝝ venaꝝ
subintrantiū essentiā mēbrorū similiū. q̄ aūt supattendit hec hūiditas
fit febris putrida et nō ethica ꝙ facile generat ethicā et inducit scōa hū/
ditas est q̄ est in porositate mēbroꝝ similiū sicē ros. Hñ etiam et ros ab
autorib⁹ appellat et cū hec supattendat fit ꝑte p̄ma spēs ethice. tercia
humiditas ē que est diuersa actione mēbroꝝ cōsimiliū ex pte nature et cō
plexionis ipsorū mēbroꝝ et stat loco depositorū Hñ et ab autorib⁹ cam
biū nūcupant. et q̄ hec supattendit substācia scōa spēs ethice ꝑcreatur
est et quarta humiditas colligans et cōtinuās oīa mēbra et est a sper/
matica humiditate et hoc dicit glutinū penum que cū assumē nō repatur
et hec inducit terciā speciē que est incurabilis. si eni posset hec humiditas
repari posset fieri regressus a senectute ad iuuentutē vt dicē Auicē. prima
itaq; spēs vt dicit ysaac in li. de febribus est facilis ad curaz et difficilis
ad cognicionē. sed si calor augmentetur et deficcetur hūiditas vicina co
agulacioni fit secūda species et est facilior ad ognoscēdū et difficilior ad
curandum. quando vero intātū intenditur calor q̄ deficcat humiditatez
colligantem membra fit tercia species que est facilis ad cognoscendū z
impossibilis ad curandū. in prima vero specie cum sanguis generalibus
suprapositis calor augmētatur ante ꝑandum in secūda vero post ꝑan
dum plus sentitur. sed in tercia maxime. cuius causam assignat ysaac in
libro febrium dicens humiditas cibi contraria est caloti innaturali Hñ
quādoq; illum suffocat ex toto vt in prima specie que est debilis et ideo
est ante ꝑandum maior calor. si autē ad suffocacionē caloris non suffici
at saltem calor interius sopitus excitatur per suum oppositum et fugit cō
trarium exit ad membra exteriora sicut quādo proiicit scilicet aqua frigi
da super calcem viuam non extinctam Tercia species vt dicit ysaac ꝓz
per sensum nam facies mutatur in liuidum colorem ꝓpter subtilem humi.
ditatem desiccatam et virtutis defectum. nares sunt subtiles et acute et
oculi concaui. tympora aspera quia consumpto humore apparet asperi.
tas ossium ꝙ compago motus palpebrarū et superciliorū fit grauis ꝓpē
oculorum siccitatem. Vnde sine voluntate claudunt oculos quasi grauā
ti. a somno propter virtutis defectum. tactu sentiuntur frigidi et sicci seo
per morā semp ascendit calor maior. detecti non videntur habere vi
cera. et tactus eorum quasi tabule si cutis eleuetur non descendit inferius

ꝓpter defe

ꝑpter defectū humiditatis.pulsus debilis et spissus et durus.vrina sicis
est oleo in liquore et fuga supra petrā sonat sic oleus Hec infirmitas quo
ad primā speciē cito curatur ne cadat in secūdā que difficulter curari ꝑt
Curatur aūt mediocriter tempatā et ꝑ medicinas caloris repressiuas q
confortatiuas et humoris poti restauratiuas et ad hoc ꝓpue valz ele
duarū pris balneari aūt solet cum rosis violis maluis et alijs conforta
tiuis herbis et humectatiuis balneū autē non debet esse nimis caliduū seo
qua i tepidū ne nimia humorū dsumptio cōsequat.et non fiat in balneo
longa mora Jnungi etiaz solet vngentis resūptiuis infrigidatiuis et hu
mectatiuis sicut oleo violis cū melle albo et lacte mulieris masculū nutri
entis. Specialit dicit plato q valet etbicis et pūicis.lac caprinū in quo
lapides fluuiales sunt extincti si ieiuno stomacho et in anuto patientibus
tribuatur.

De febre putrida.

Febris putrida ex putridis humorib⁹ ex ꝗbus gignit putrida
ē vocata.dicit aūt ysaac.q ista putredo sic hz fieri mal'hūorib⁹
et sup'fluis in aliq̄ pte coadunatis et caloē ēneo q innaturali
quocunq; casu supueniente quedā fit humorū ꝑturbatio. Mo
uentur enī humores per illū caloē et ebulliūt.sed tā non digerunt neque
facta digestione inter ꝑtes laudabiles et nō laudabiles mundificent.sed
potius facta ebullicione piter omiscentur.et ideo necessario ꝑtes eorum
putrēt.Cum igit materia grossa et viscosa in corpe coadunata moueatur
a caloze necesse est vt resoluat in vaporē qui vapor intrat humidū gros
sum manens in se occultat et non libere exalans et exiens ꝓpter grossitiē
materie sibi resistentis corrūpitur et putrescit.huic aūt putrefactioni ma
xime est disposita complexio iuuenū et calida et humida.quādo excessus
est in humiditate et caloze.cōplexio frigida et sicca nō sic ad putredinem
est parata.et ideo grandē raro febres putridas patiunt quia siccitas c
plexionis deficcat humorē et coadunat et digestioni materie ac dilatacti
oni obuiat et repugnat que sunt dispōiciones medie ad putrefactionez
frigiditas etiā cōgelat et resistat caloi facienti ebullicionē. Palā igitur ē
intelligere qm cause facientes putrefactionē sunt humiditas dispōēs et
caliditas humores mouens et ebullicionē faciens in humorib⁹ quorū fe
ces vt dicit ysaac.nō diuidūtur nec mundificant immo mutuo permisc̄
tur et ideo ad putredinem necessario dispōnunt. Huic aūt putrefactioni
cooperatur maxime pototuz corporis clausio et constrictio quia constri
ctis poris nō potest fieri superfluitatis resolucio nec; euaporacio et iō
est necesse q maior fiat humorum per caloē dmocio et corrupcio' ꝑtim causa

eim causa vel calor sit innaturalis nō sit nature regitiuus. sed potius cor
ti ꝓnuus ibis aūt causis putrefactionis cooparē etiā quedā extrinseca
vt inordinacio diete exercicij et etiā medicine et plumbia que oīa interi
ori cotrupcioni vel putredini cooparē qī modo indebito et in tempore
incōgruo corpi extrinsecus adhibent Ex humiditate igitur in aliqua pte
corpis sic putrefacta resoluit fumus calidus q corruptus q cor petit ipm
distempat atq; leuat ac deinde p venas et arterias se diffundēs febrē pu
tridā corpi introducit et sicut dicit ysaac. et cōstan. materia igit sic putre
facta que putride febris est causa aut ptinetur in aliqua concauitate cor
poris sicut in stomacho et in epate vel alias et tūc est causa febris que di
citur interposita aut ptinetur intra vasa scz in venis et arteriis q tunc est
causa febris q est ptinua. cū aūt ptinuitatis febris putredibilis est corru
ptio humoris et coartacio vaporis inflāmantis in arteriis et in venis. q
sic ptz cā et rō oim febriū putridarū in generali siue sint continue siue sint
discōtinue et interpolate.

¶ De signis putride febris.

ITarū aūt febriū putrevialiū quedā significacōes generales
ꝓma ē qz materia talis febris diu ꝓmanet in corpe q supueniēte
causa exīnca calefit et putrescit in effectu. scḋa significacio ē qd
talē febrē ꝓcedit rigor vel frigus maxime si materia fuerit intra
vasa et vicina sēsibilis mēbris qz ex materia frigida resoluūtur q̄dā fumi
qui ledūt neruos sensibiles ex quib' rigor vel frigus generat. tercia signi
ficacio est qz talis febris habet interpolacionē verax in interpolatis vel
indinacōnē manifestā quēadmodū in cōtinuis quarta est qz talis febris
maximā generat angustiā ꝓpter multitudinē et grossitudinē fumi de ma
teria putrida generati ꝓpter quam fit ordinacio caloris et virtutis ad in
teriora donec natura expediat se a fumo illo et hoc tpūs diuersificat sm
diuersitatē materie in subtilitate et grossicie qz si materia fuerit subtilis q
virtus fortis cū velocitate dissoluit et spargit per corpus et redit virtus
ad mēbra sicut prius si vero materia fuerit grossa et virt' debilis et eēs.
uerso. quita significacio est in statu febris quia tunc occurrūt accidencia
signancia complexionē putredinis sicut dolor capitis malicia anhelitus
sitis et similia septa est qñ corpa nō plene mūdificant apud quietē febris
sed remanent adhuc in corpe male qualitates ꝓpter quas remanet debi
litas in corpe et etiam redeunt ipse febres et accessiones. septima ē qd nō
remanet in vniformitate quēadmodū et cetere febres apud solucionē. q
quiescit omnino interpositis et declinat sicut in continuis inter paroxismos
sed multe alie significacōes que in febribus particularibus denotantur

De febre

De febre quotidiana

De febribus autē interpolatis quedā prouenīūt ex humoē simplici putrefacto extra vasa vt ex fleumate naturali natura q̄dā diana ex colera rubea. terciana. ex colera nigra q̄rtana q̄daꝫ ex humore cōposito generanē vt quotidiana. aliqua est ex fleumate acetoso. aliqua ex vitreo aliqua ex dulci. aliqua ex salso. q iste febriū diuersitates per ꝓpria signa dinoscunē in illis aūt febribus communiter accidit dolor capitis. insipiditas oris. grauitas corpis. frigus precedēs calor subsequēs singlis dieb' accessio renouaē et qō peius est aliquotiēs duplicaē. Huius febris materia cōgrua medicina digeraē. diuidaē et expellatur. dieta congrua regatur. ꝑcaueat etiam medicus ne in quartanā vel ethycam terminetur.

De febre terciana et eius signis et cura.

Terciana febris fit ex colera putrefacta extra vasa et nō colleā ad apostema. Fit aūt terciana alia ex colera naturaliē. alia ex naturali vt ex colera citrina vel vitellina. terciane ex colera naturali facte hec sūt signa. de tercia die in terciā affligit et potis sime circa horā terciā. primo rigore deinde calore. dolore frontis. amaritudine oris. siti tynnitu aurīū. instancia vigiliarū. vrina rubea subtilis et tenuis. rriij. horas aut plus potest habere in laboē et alias. rriij. in q̄ete Ecōm variā vēo materie posicionē variaē et signa. nam si materia fuerit in ore stomachi dolor frontis est maior. similiē et sitis cum asperitate ficci guttaris et oris adest voluntas vomendi. vrina est nimis colorata. Si fuerit in intestinis predicta signa non sunt ita intensa seo dolor est circa umbilicū q vrina est magis intensa. Si vero fuerit in epate vel in cista fellis color acior erit vrina cū spuma crocea. Si aūt fuerit febris ex coleā citrina vel vitellina variantur in pte signa quia affligit ꝑmo rigore. deīn lento calore inter horā et fleumatis mouēē. vrina est citrinis mediocriter tenuis plus tñ accedēs ad tenuitatē horis incertis mouēē qz modo anticipat modo suboccupat. assūt et ꝓdicta signa scz dolor frontis. ir. sed sūt prioribus remissiora. Hec febris sicut et quotidiana. aliqñ est simplex. aliquando cōposita. simplex est que fit ex vna materia in vno tñ loco putrefacta. opposita vero sine duplex que fit ex diuersis causis in diuersis locis putrefactis. sicut ptinua fit dupliciter qñ fleuma diuersū in diuersis locis ē putrefactiuū. Signū aūt talis terciane ē qꝫ oñi die affligit ꝑmo rigore deīn caloē. ꝫ de tercō in terciū grauꝫ et in diuersꝰ horis. vrina mediocriē. ē in ſba subrubea vel ruffa. lugius aliq̄ntulū obūbrata. Cū itaqz simplici.

terciane ogni

terciane cognita dieta ꝓmittus ordinęt ꝑm etatē ꝑm tempus et nature q̄
litatē. deinde medicina debita subsequaē. ¶Primo materia cū syropo ace
toso digeraē digesta cum oximelle laxatiuo purgęt cū alia cōgrua medi
cina Si materia fuerit in ore stomachi vomitus ꝓcuretur. digesta tamē
ꝓus materia qz digesta oportet medicari et mouere vt cruda vt dicē in
amphorismis. materia vero cognoscit ꝑ anticipacōz accessionis per re
missionē rigoris vel frigoris et caloris augmētationē per maiorē afflicti
onis ꝓlixitatē. per vrine inspissationē. qñ ergo apparēt talia signa diges
tionis purgęt materia ipius febris siue sit apposita siue simplex ista tamē
semp adhibenda cōsideratio et cautela vt si fuerit materia simplex medici
na simplex. et vbi duplex materia et ipa medicina duplex.

¶De quartana et eius signis et remedijs.

Quartana sit ex melācolia putrefacta extra vasa et nō collēa
ad apostema. Fit aūt ista febris aliqñ ex melancolia naēali. ali
quādo ex nō naturali q̄rtane ex melancolia naturali facte hec
sunt signa. de q̄rto die in quarto affligit horripilatione ꝓmo.
deiñ calore lento. vigintiq̄tuor horas hz in sūmo labōe et q̄oragitatione
in quiete. In horis melancolie affligit scz a noua inferius et seruat certa
tempa accessionis. vrina post accessionez citrina vel subcitrina in diebus
interpolatis qz cruda pallida scilz vel subalbida et tenuis apparet. Si in
stomacho materia fuerit adest oris acetositas cuz storomia et vertigine
et alijs signis pessimis et inordinatis qz adest tristicia timor anxietas et
alie grauissime passiones. ex pte corpis grauitas. pigricia. indigestio. in
flacio. laterū ponderositas cruriū et coxarū. vigiliarū inquietudo. timor
in sompnis. luiditas in vnguibus et labijs maxime in tempe accessiōis
dolor etiā accidit lumborū et sinistri ypocondrij cū tumore splenis appe
titus fortitudo qz ex melancolico humore grani et ponderoso cibus de
primit ad fundū stomachi. Vnde ore stomachi remanēte vacuo deside
rium excitaē. Alie species q̄rtane que accidūt cum admixtione alteri⁹ hu
moris. hi dicunt nothe et in illis mutantur signa ꝑm q̄litates humorū q̄
cum humore melancolico omiscentur. sed illarū febriū differēcias non est
ꝓtis negocij declarare. Cognita igit quartane causa et ꝓpria differēcia
a ꝓncipio dentur fortia digestiua qz spissa est materia et opacta Et ideo
dentur ea que naturā digerūt et mundificāt sicut oximel simplex et squilli
ticū et hmōi materia digesta purgęt cū sibi appriata et apiuus herb ac
mūdificatiuus balneetur et subfumigęt caueat a cibis melancolicis et no
ciuis vtatur electuarijs et pluribus calidis ofortatiuis humoris melāco
lici cōsūptiuis et alteratiuis et letificatiuis sicut est vyalene. vyaborago
leticia gal. et hmōi cum calidis vngētis et ofortatiuis inungatur.

De febre

¶De febre simplici et composita.

Febris cōtinua ꝓcreat ex humore putrefacto inter venas cui⁹ fumus petens cor ipsū lesit ⁊ febrē que dicit cōtinua corpi introduxit. Hic humor aliqñ est simplex aliqñ opositus. simplex qñ putrescit sanguis in vasis et cōtinuā inducit que synochus dicit. qñ vero non putrescit sed quātitatē superabundās oculcatur fumosi tates vero conculcate calefiunt et distempantur que distempate spiritū vitalem distempant et sequit febris que dicit synoca inflatiua. qñq etiā colera putrescit in subtilissimis venis oris stomachi. cordis epatis et pulmonis que dicit causon qz mēbra spūalia vrit et incēdit qñq etiā in alijs venis putrescit et dicit terciana et cōtinua. qñq etiā colera ⁊ sanguis sīl putrefiunt in vasis. et siquidez maior pars sanguinis putrefiat fit febris synochides. si vero maior pars colere putrescat dicit causonides. ꝑ varietate aūt causarū variant ⁊ signa. Synochi itaq; hec sunt signa febris continua. dolor frontis et tymporū acutissimus. sitis vehemēs. oris dulcedo vrina rubea et spissa et q̄dāmō luens. Eadē fere sunt signa in synocha inflatiua excepto luore vrine. apparet etiā oculoz eminēcia cū venarum plenitudine et ruboze faciei et tocius corporis grauitate. In causon vero et alijs apparet vrina rubicunda subtilis et tenuis quadā nigredie obumbrata. dolor frontis et tymporū tātus ꝙ oculi et tympora vident clauis pforari. color in corpe mixtus cum eterno. sitis inextinguibilis. vigiliarum instancia lingue asperitas. exustio cum ostipacione ventris si peccauerit colera in qualitate vel in quātitate accidit vētris fluxus et vomit⁹ colericus Eadē signa apparent in causonide et de synochide et tū differēcia illarū discernit potissime per vrinam in his febribus otinuis et sāguine generatis debet fieri sanguinis subtractio et viribus vtroq; brachio pmittentibus et etate dieta talū debz esse tenuis ⁊ frigida sicut mica panis in aqua lota pruna cocta et huiⁿmōi medicina debet esse sanguis repressiua et alteratiua vt syropus acetosus violaceus et huiⁿmōi. contra synthomaca scz otra vigilias et dolorē frontis et huiusmōi marie insistēdum est. iste infirmitates qñq sudore qñq fluxu sanguinis per nares vl aliunde salubriter terminantur.

¶De fleumate.

Fleuma qñq putrescit in vasis ⁊ facit q̄tidianā cōtinuā. cuius signa sunt calor otinuus ꝛ in nocte maior et sine aliquo typo. grauedo capitis. oris insipiditas vrina pallecolorata ⁊ spissa horas habet. xviij. in sūmo labore et vi. in falsa quiete. aliqñdo etiā melancolia putrescit in vasis et facit quartanā cōtinuā. cuius signa

sunt calor

sunt. calor cōtinuus. sed de q̄rto in quartū diem semp maior et sic sunt typo grauedo capitis. calor lentus nō multū intensus. et iste due vltime febres nō discernunt de facili per vrinā. q̄q̄ etiā putrescit fleuma extra et colera intra et tūc febris inde generata dicitur minor enutricheus cuius signa sunt ea que et continue q̄tidiane et tunc in sero illis abest frigus et materie frigescūt tūc extrema abest grauedo capitis p̄ palpebraꝝ oppressio falso sompno oppriuit. xviij horas habz in sūmo laboē et vj. in nō sūmo sed illuo nō sūmū. sūmus est sūme q̄tidiane continue q̄ñ putrescit fleuma intra et colera extra et sit medius enutricheus. cui⁹ signa sunt calor cōtinuus. ꝯ de tercio interoū grauius intendit et fit cum rigore p̄cedente cū dolore capitis et sitī. xxvj. horas habet in sūmo labore. xij. in falsa q̄te vrina rubea medio criter tenuis vel spūmosa vel liuida aliq̄ñ putrescit melācolia extra et colera intra et sit maior enutricheus in quo est maior calor et omnia linthomata peiora q̄z in ꝓcedentibus. vrina aliq̄ñ est viridis. aliquādo nigra. aliq̄ñ liuida et discolorata. que omnia sunt signa mortificationis. xi. horas habet i sūmo labore et. xij. in non sumo. Istarū febrū compositarū species et differencias vir peritus medicus potest discernē quia vt dicit ypoc. in amphor. acutorū morborū non semp sunt ꝓnūciationes certe neq̄ sanitatis neq̄ mortis vt dicit gal. quia in talibus morbis aliquādo perfectus medicus errat propter velocitatē motꝰ materie morbi et etiam ꝓpter defectū vel virtutē patientis quam ignorat et ideo hic finem de istis febribus imponemus. que enim hic posuimus ab ysaac a ostan. ab auic. ab alex. certissime tradita repperimus et etiā a gal. hoc aūt non lateat q̄ minor enutricheus curatur cum difficultate medus ꝺo vir tamē aliq̄ñ. sed maior nunq̄z nisi diuina manu vt testat gal.

¶ De horripulacione.

Horripulacio est quedā prana et parua dispoficio et materia febrili in corpore surgens accessiones febriles prenuncians et precedens. Dicitur autē ex frigido fumo a frigida materia fleumatica vel melācolica resoluto qui subito per mēbra corporis se diffundens neruos et musculos tangit ex sua frigiditate cutem ostringit. Vnde radices pilorū stringens poros claudit et ipsos pilos rectos et rigidos fumus frigidus facit. Vnde horripulacio ꝑm ysido. horrida dicit pilorū erectio q̄ñ cum quodaz horrore alicuius timoris gracia pili capitis subito eleuātur. timor enim subitus calorē ad interiora reuocat et ideo corporis superficies a calore depaupata exterius se cōtrahit et corrugat et sic per ꝓsequens pili in superficie cutis inuoluntarie eriguntur eadem ergo est ratio et causa in febricitantibus horripulationis et tremoris frigoris et rigoris vt dicit ostan.

De fastidio :

De fastidio

Circa membra nutritiua diuerse accidūt passiones sicut circa stomachū fastidiū.bolimus.vomitus et hui⁹mōi Fastidiū est imutacio appetitus vt dicit cōst. Est autē fastidium ciborū et potuum inuoluntaria abhominacio virtuti nutritiue maximū inferens nocumentum. Vnde dicitur fastidiū quasi faciens tedium vt dicit ysi⁹.quia in illo inuenit homo fastidiosus tedium in quo alter recipit solaciū et nature oblectamentū. Fit aūt tribus modis ex spirituum defectione.ex neruorum sensibilium opilacione ex humorum calidorum vl'frigidorū nimia replecione. Primū patet quia cū spūs sint instrumenta virtutum vt eas excitent ad suas pagendas opaciones et earū defectu appetitiue virtutis opacio impeditur. Secūdū etiam patet appetitus enim stomachi qui ꝓprie dicitur desiderium a duplici virtute ꝓficitur scz a naturali appetitiua et ab influente sensitiua. Cū enim neruis sensibilib⁹ opilatis spūs animalis non posset descendere ad os stomachi vt perficiat appetitum non immerito altera causa principalis deficiente deficit appetitus Tercium patet ꝙ cū ratione natiuitatis fiat appetitus replecione facta ex humore appet⁹ non immerito impeditur.Signa aūt quādo deficit appetitus ꝓpter defectum spirituum sunt ista totius corporis macillēcia et febre p̄cedente ex remedio nimio et vigilijs et fluxu ventris neruorū opilacionē cognoscim⁹ et ꝙ paciēs in assumptis nullā patitur delectacionem et tūc maximam patitur stomachus indigestionem stomacho ꝓpter absenciā spirituum in frigido cib⁹ eciā in transitu sentitur frigidus ꝓpter p̄dictā causam calidorum cognoscimus humorū habundanciam ex amaritudine oris ex siccitate lingue cum siti et ex calidis fumositatibus palatū excoriantibus. adest eciā qñq⁹ vomit⁹ croceus frigidos humores scimus esse in causa eructacionis⁹ acidis vel insipidis siue fetidis ex indigestione et stomachi grauedine.qñ igitur defectus spirituū est in causa opandū est cōtra illa ꝓpter que sunt spūs in defectu quia si ex febre agendū est cōtra febrē.si ex ieunio et corpis cōsumpcione perdita sunt cibis electuarijs cōfortātibus repanda et sic de ceteris.fiāt fallamēta spūs et repancia et orificiū stomachi cōfortancia ex acetosis scz et menta et hmōi aromatica sepius naribus apponātur. Si fuerit opilacio in causa valet si michi⁹ sticerit ꝙ paciens de mediana detur brachij minuatur .dentur calida diuisua.calida eciā cōfortatiua vt dyaciminū et consimilia nisi nimia caliditas sit in causa.tūc enim syropo acetoso est vtendum et materia congrua medicina est euacuanda.Si humores frigidi sint in causa purgetur stomachus cū benedicta vel alia cōgrua medicina et caliduū confortetur diuersa cibaria.

tertia cibaria sunt offerenda etiã si aliquãtulum fuerit nociua. si cã debite fuerint vt sic in eis excitetur appetitus iuxta illud ypocra pax deteriori ib⁹ et potus melioribus q̃dem delectabile vero magis est apponendus.

¶ De bolismo.

Bolismus est imoderatus et quasi canin⁹ appetitus. Hꝫ habz aũt fieri ex frigiditate oris stomachi dñante et existente cũ humore. frigiditas igitur icẽa assũpta cibaria vi expressiõis trahit ad inferiora et sic stomachus inanitus ratiõe vacuitatis appetit stomach⁹ vt ex multis causis infrigidat sicut ex nimis frigida dieta et h⁹ modi dicit gal. q⁹ bolism⁹ nascitur ex nimio calore membroꝝ quoꝝ vene trahũt ab epate. epar vero per miseraicas venas extrahit a stomacho a quo subito inanitur stomach⁹ et sequitur appetitus quasi canimus et imoderatus dinoscit per intensionem vrine et quia cito aduenit nec tamen q̃ cum virtus deficit istu econtra frigida medicina et grossa dieta. Bolismi aũt hec sunt signa scz q⁹ homo plus debito appetit et pl⁹ subito cõmedit et tamẽ ex assumptis nichil corpori addit. sed attenuatur potius et marcescit. adest frequenter fluxꝰ ventris. Accidit aũt appetitum immutari vt appetit quis nociua vt carbones terrã et salem et h⁹ modi. Et habz fieri ex humore melãcolico vel colerico inficiente os stomachi et quasi quãdã lanuginem inducente. Vnde stomach⁹ infectus racõe deformitatis appetit talia vt in pregnãtibus patet in emorroidaꝝ et menstruorum retẽcionem pacientibus in quibus fumus ab immundo sanguine resolutus inficit neruos sensibiles stomachi etiã immutat appetitum. Cõtra bolismum dẽtur calida stomachũ cõfortancia. dentur etiã cibaria vnctuosa et multa pinguedine addita vt vnctuositas oris stomachi. innatans fastidiũ generet et inducat et si humor frigidus ac flegmatic⁹ fuerit in causa vt frequẽtius accidit stomachus purgetur tãdem calidis electuariis interi⁹ vngentis calidis exteri⁹ cõfortetur. simili modo curetur iordinat⁹ appetitus.

¶ De singultu

Singultus est sonus violente emotionis stomachi ex spasmata dispositione prouenies. Fit autem duplici de causa principaliter scilicz ex nimia repletione vel exinanitione et quandoq; ex frigore. Horũ enim de causis nerui stomachi contrahuntur quibus contractis fundus stomachi superius eleuatur. virtus autem regitiua nititur ipsum ad naturalem potenciam reducere. Ex tali ergo ascẽsu vel descensu vt dicunt quidã fit quidã sonus qui dicit singult⁹ vl vt mihi videt dũ fũd⁹ stomachi eleuat aer i medio cõtẽt⁹ vi expulsiõis exiẽdum alteri

oum alteri aeri obuiãs p angustum transit facit sonitũ qui dicitur singultus. qñ accidit ex repletiõe fit cũ vomitu humoꝝ vel ciborum. Accidunt eructatiões diuersi saporis sm humorũ habundancium diuersitatẽ ꝙ plectonica est corpis habitudo. dieta enim pcesserit nimis larga. qñ enim cõtingit ex inanitione cognoscit per febrem vel fluxũ ventris vel sãguinis et per alia que extenuant corpus. sed quãdo accidit ex frigiditate cognoscitur per frigiditatẽ aeris vel p dietam frigidã precedentem ꝙ hmõi. Cõtra singultũ ex repletiõe vtendũ est vomitu ꝙ alijs euacuantibus calefactiẽtibus ꝙ deiccatiuis. cõtra singultũ exinanitiõe si fuerit sine febre vtendũ est restauratiuis ꝙ humectatiuis si vero fuerit cũ febre pculosius est. Cõtra singultũ ex frigiditate actualiter calidis ꝙ potencialiter est vtendum. Valet etiã sternutatio si ꝓuocetur. valet etiã sternutatio ꝙ timor si ex improuiso inuiciatur. vel si aliqõ verecũdum valde subito obiciatur. nam calor reuocatur ad interiora ꝓpter verecũdiam aut timorẽ dissoluit fumũ qui materia singultus est.

¶ De Vomitu.

Vomitus est ciborum ꝙ humoꝝ a stomacho violẽta reiectio. et habz fieri istis modis aut vi nature aut vi sinthomatis qñqz enim suphaundant in stomacho humores calidi. qñqz frigidi Unde qñ ex caliditate ebulitiõem faciente et humores dissoluente fit eoꝝ per vomitum expulsio. sicut enĩ frigiditas intensa in ore stomachi vi oppressionis repellit humores ꝙ cibaria inferius ꝙ est causa solutionis p secessum sicut caliditas dominãs mouet eos aliqñ sursũ ꝙ ẽ causa euacuacõis p vomitum. aliqñ fit ex ciboꝝ ꝙ potũ suphabũdancia qñ cũ natura non possit regere vel digerere ea repellit a se tanqz sibi superflua et nociua. aliqñ autẽ accidit ex qualitate cibi ꝙ potus et ex eius acumine Unde mordicat neruos stomachi ꝙ prouocat ad vomitum. aliqñ fit ex debilitate virtutis retẽtiue ꝙ fortune expulsiue. Cñ stomach⁹ nõ valens assũpta p incõtinẽciã vomit ea. Aliqñ etiã accidit ex fortitudie et acumine medicine. Aliqñ etiã fit vomitus cũ inferiora vẽtris fuerint forciora et expellũt suas superfluitates ad superiora ꝙ natura nõ valẽs retinẽ ea ymmo abhominãs abhorrẽs p vomitũ expellit. Illa etiã fit aliqñ p oppressiõẽ et eleuatiõem stomachi ex vicinitate ꝙ colligãcia alioꝝ membrorum qñ casu aliquo pacitur ex matrice. Cñ frequẽs vomit⁹ signũ est impregnatiõis vt dicit gal. vomitus itaqz laudabilis ẽ qñ fit vi ꝙ operatione nature vel quãdo fit sicut oportet et quando oportet adiutorio medicine. qñ fit in die critico ꝙ eger ex vomitu releuat. Vomit⁹ ei laudabil⁹ stomachũ mũdificat ꝙ iuuat digestiue fuit et mistrat. totã naturã exonerat ab infirmitatibus.

tātibus infinitis totū corpus homis alleuiat. Si aūt fuerit ill̄ auobilis cōtraria opatur omnē anteē vomitū naturaliter p̄cedit motus ⁊ tremor labioꝝ conatus ⁊ angustia ſpūalium mēbrorū. nauſea eſt abhominatio. oris aptio. lingue diſtenſio. ⁊ extenſio venaꝝ arteriarum et neruorū. lacrimatio in oculis. emiſſio ſuporis. imutatio gutturis ⁊ amaricatio et infectio lingue palati atq; oris. Vomit⁹ igitur ſi fuerit neceſſari⁹ p̄uocetur ſi ſuperfluus ⁊ nociu⁹ reſtringat. Circa vomitū aūt et frigida cā valēt calida et ꝯfortatiua tā electuaria q̄z vnguenta. valet etiā oxacetonten. caliorum oxanilum. oxaciminū ⁊ hmōi. cōtra caliodam vēo cauſaz valēt frigida et ſicca reſtrictiua et ꝯfricatiua vt zuchata roſacea oxarodō triſaā dali et hmōi. Et hec de vomitu dicta ſufficiant.

¶ De dolore ventris ſive ſtomachi.

Dolor ſtomachi multis de cauſis habet fieri ſcz ex caloze diſſoluente ex frigore coartāte et vētoſitate extēdente ex apoſtema te oprimente ex humore calido vel frigido. villos ſtomachi inuiscādi vbi calor eſt in cauſa dolor eſt p̄gitiu⁹. eructatio calida paulatim pallida vrina groſſa. cibaria bene digerūtur. ſubtilia aduriūtur. amaritudo oris ſeceſſus colericus. vrina crocea. Vbi vēo frigiditas cū humore ē in cauſa eſt dolor grauatiu⁹. dura male digeruntur. leuia et ſubtilia melius ſolēt adeſſe vomitus flecmatic⁹ crudus. vētris oſtipatio eructatiōes acetoſe. Ventoſitas ſi eſt in culpa ognoſcit ex rugitu et gurgulatiōe ⁊ eructationib⁹ inſipidis et quoꝝ emiſſione paciēs alleuiatur. Apoſtema ſi in ſtomacho ognoſcitur ex febre ꝯcomitante et punctura et ardoze et indigeſtione ⁊ oriſicij extenſione. Si igit̄ calor cū humore ſit in cauſa humor digerat̄ ⁊ cū medicinis p̄priis purgetur. ſtomachus cum electuarijs frigidis ꝯfortetur. cū vngentis frigidis exterius fumentetur. Si aūt frigiditas cū humore ſit i cauſa modo ꝯtrario curet̄. Si aute vētoſitas ſit in cauſa curetur cū illis q̄ extenuāt vētoſitatē vt oxymaratrū. oxaciminū ⁊ hmōi magnas enī ventoſitates in corpe et ſpecialiter ē inuenire toſiones q̄s ſe inter humores interponit vt dicit oſtā. et iō oportet vt ſibi ſuccurrat̄ cū medicina ventoſitatis ventris diſſolutiua et ideo dicit conſtā. vt ventoſa ſiue ſcarigine circumdet vmbilicum vt ventoſitas extrahatur ab interioribus ad exteriora quia ſicut dicit idem plus vētoſitas lesit in multis cauſis q̄z humores vt patet in yzopicis de quibus idē in capz capit. dat exemplū quicūq; igitur vult continuam cuſtodire corpis ſanitatem cuſtodiat ſtomachum ne nimium ſumat cibum. ſumma enim et perfecta medicina eſt abſtinencia vt dicit conſtan. in iij. capitulo. de faſtidio.

De toztura

De Tortura.

Solet etiã ventri accidere dolor et tortura vt dicit ipe ostã ex humoribus intestinis inuiscatis sicut dolor yliacus colericus et ois similes passiones. Accidũt aũt iste infirmitates qñq; ex interclusa vẽtositate viscerũ obuoluciões extendẽte· qñq; ex humoꝝ multitudine viscerũ aggrauante. Aliqñ ex aliquo apostemate lesiõe intestinorũ substancie inferente. Aliqñ ex lubricorum viscera interius corrodente. Aliqñ ex aliorũ membrorum cõpassionem intestinis inducente. Aliqñ ex humorũ acumine intestinorũ substãciaꝝ mordicãte et vlcerãte. Et iste passiones ꝓprias habent causas et significaciones. Vẽtositas ergo cruda et grossa ab humorib⁹ resoluta qñ cum fetibus includitur in testinis multas generat tortiones. et si fuerit resoluta fumositas vel vẽtositas a materia sãguinea erit dolor infirmus vt dic̃ omẽta. si sit ex colerica erit pũgitiu⁹. si ex flematica dicet extensiu⁹. si ex melãcolica dicet grauatiuus. si ex multo flumate dicet cõgelatiu⁹. quãdo aũt sit ex sola ventositate tunc est dolor deambulatiuus. nã dicit verbo ad verbũ omẽta. sup Johan. et his verbis vtũtur sepe mgri et autores. Ista igitur passio curãt cũ dyaforeticis medicinis id ẽ euaporatiuis extenuatiuis ventositatis et cõsumptiuis. quãdo vero replent intestina grossa et viscosa grauissimas inferũt passiones. Ligãtur eni intestina et oglutinantur viscosa superfluitate. Vnde natura nõ se potest a superfluis expedire. vñ necessario sequitur interiorũ totius. inferiorũ cõpressio. ex repercussione fumositatũ superiorum summa perturbatio. quãdoq; mors et subiecti destructio vt patet in yliaca et colerica passione. In tali itaq; casu solent primo apponi mollificatiua et materie indurate humectatiua. deinde aliquantulum mordificatiua. tãdem necessaria purgatiua et sic exoneratis et purgatis interioribus tota natura ad ꝓsistenciam debitam reuocetur. Quãdo vero apostema occupat stomachum vel intestina ex materia et distensione apostematis sentitur dolor et grauedo in stomacho et etiam intestinis et scõm qualitatem materie et qualitatem apostematis intenditur vel remittitur et impetus angustie et doloris. dolor autem semper tãto est grauior et periculosior. quanto in subtilioribus et graciliorib⁹ cõprehenditur intestinis quia minus patet locus euacuacionis et euẽtacionis. Istis tamen interius et exterius cõfert medicina mediocriter refrigeratiua racione febris mitigatiua. et racione doloris maturatiua et immundificatiua racione apostematis consolidatiua et sanatiua. racione subsequentis vlceris ne locꝰ remaneat vlcerosus. et ista oia et multa alia patent in viatic̃. et in plac. sed ista hic ponere esset superfluum. quando igitur lumbrici sunt in causa.

ei sunt in causa maxim⁹ instat dolor. Fūt aūt lūbrici vermes quidā lōgi rotūdi et acuti ex viscosis et crudis humorib⁹ intestinorū interiorib⁹ generati qui cum fuerūt in gracilibus et longioribus intestinis generati dicūt lumbrici qz longi vt dicit ostan. Et vēo in inferiorib⁹ et grossiorib⁹ sunt nutriti ascarides dicunt et cucurbini his sm diuersas materias ex quibus fiunt diuersas habēt species et figuras Nam ex salso fleumate fiunt vermiculi longi graciles et acuti nam dolor illius fleumatis qui hēt motū a cētro vsq; ad circūferenciā ꝓtrahit materiā vermis in longū. sicitas vero cū habeat motū ad centrū q̄ possit materiā dilatare ostringit et coartat eandē in rotūditatē. et ideo vermiculi sic generati longi fūt q̄ rotundi Ex fleumate vero dulci fiunt vermes longi et lati. longi quidē rōne caloris quia calor ꝓlongat. lati vero qz humor se diuidit et dilatat. Ex fleumate vero acetoso qđ frigiditū est et siccū curti et rotundi. ḋa vtraq; qualitas cū habeat motū ad cētrū repugnat latitudini et lōgitudini Ex fleumate vero naturali cum sit frigiditū et humiditū fiunt breues et lati. breues quidē ex frigiditate. lati vero ex humore q̄ isti dicunt ascharides vel cucurbini qz semini cucurbite assimulant Ex vitrio fleumate ꝓpe nimia frigiditate nihil viuificat ibi vermes grauissimas inferūt corruptiones. febris adest ꝓsurie⁹ narū. stridor dentū abhominacio cibi. stupor et alienacio mētis. clamor in somno. tremor corpis emissio lingue. et masticacio cum nihil habeāt inter dentes. et ista oīa accidūt ꝓpter colligānciā intestinoꝝ ad instrumēta sensuū et ad maxillas Oportet ergo vt dicē ost. vt cicius ejciant aliq̄n corpus ab eis cōsumit et mēbra remolliunt. nec expelluntt nisi moriātur. dū eni viui sunt cū intestinis muscati de facili nō exeunt. ḡ mortui abhorrēte eos natura ejciunt tamē aliq̄ exeunt sed q̄ mortui et statim moriūtur. cum rebus eni amaris occidunt hē absinthio et hmōi que oīa in eodē correctat ostan. Debēt aūt oīa talia amara dari cum melle vel lacte vel cū aliquo dulci dulcia enim vermes diligunt que cū sibi incorporant recipiendo amaritudinē se occidunt ibi enim latitat hamus sub esca qñ matrix vel vesica patit et intestina ꝓpter colligāciam paciunt. nam collo vesice opilato retenta vrina vesica distenditur q̄ distensa intestinū quod sibi adiacet oprimit q̄ ad fecis expulsionē impeditur in clausa ventositate colerica passio generatur Hec passio generatur vt dicit ostan. in vno intestino qđ vocatur calon id est cauū et est in dextera parte ventris inferioris circūcingens sicut zona vsq; in ptē sinistrā Causa aūt huius passionis est septiformis vt dicit idem Prima est calor igneus et colericus febrilis intermittens deficcans fecis humiditatē et indurans et exire non ꝑmittens. Secūda causa est cibi sicci et sliptici grossi cies egestionē exire ꝓhibens Tercia est fleumatis viscositas vias egestionis concludens Quarta est grossa ventositas cuz viscosis humoribus

se immiscens et descendēs Quinta ē causa apostema cū intestino nascēs substanciā feculentam exire libere cohibens Decta multimodo ascaricioē et lumbricorū mortuorū et inuiscatorū in hoc intestino exire non valens Septima est intestini insensibilitas nocumentū fecis non sentiens nec expellens Hec passio quacunq; de causa generata dira infert corpori tormenta. Unde generalia et ꝓpria habent accidencia. adest enim generali ter vomitus. abhominacio tortura et dolor intollerabilis ex pte illa ventris constipacio et si est ex calida cum venter videtur acubus pungi. naz et paciens cito moritur si non habet remediū. si ex frigida est tunc nimia sentitur grauitas. lentus tamē est dolor et in vno loco. si vero est ex vētositate dolor est extensiuus et immutat locum cum gurgulacione et inflacione. si est ex apostemate sentitur calor dolor adest febris cum siti et aspertate lingue Si ex lumbricis tortura sequitur et dolor et abhominacio. aliquādo per os vomunt q breuiter morbus est pestifer et mortalis cito interficiens nisi efficaciter succurratur. Primo igitur sunt cause morbi mitigande dissoluende q destruende per balneaciones qualefactiones dissolutiuas et liquefactiuas vnctiones vt est anacison. yrilion et huiusmodi Si vero per mitigatiuā non cessauerit dolor tunc ad fortiores procedēdum est medicinas dissolutiuas purgatiuas sicut in viatico dicet. Huic passioni cognata est yliaca ab ylion intestino dicta. Et est intestinū grale et longū inuoluens circūquaq; alia intestina et est carne discoopertuz vnde valde est sensibile. Unde et hec passio vocatur vna de paciuis finigal. quia vno die vel duobus interficit et ideo periculosior q; ipsa coleri ca. consimili tamen modo curatur. ex consimilib' enim fere causis generatur sed maxime ab apostematis vt dicit constan.

¶ De dissenteria.

Liquādo etiā patitur venter ex ciborū et humorū lubricitate et acumine vt dissenteria lienteria q dyarria. et hec inter se differunt vt dicit constan. et plac. Dissenteria est fluxus vētris cū excoriacione intestini et sanguinolenta egestione. et dicit a descindendo quia in ea inciduntē intestina q fit ex colera naturali vel innaturali intestina corrodente et excoriante. quādoq; etiam fit ex fleumate salso et quādoq; ex melancolia adusta. qnq; ex vicio epatis et dicit epatica. quādoq; ex debilitate contentiue virtutis sanguinē retinere non valentis quādoq; ex nimia sanguinis abundancia maxime in detruncatis. sanguis enim consuetus transmittitur ad nutrimentum membri quando abscisum est membrum cum non inuenit membrum quod nutriat superabundanciam in epate et per incontinenciam emittitur et dicitur im

ꝓpie dissē

ptie dissēteria. sit etiā sepe vicio intestinorū ⁊ tūc sunt tres species.in p̄ma resoluitur itestinoꝝ vnctuositas ⁊ apparet egestio sicut lotura carnis pinguis.in scōa villi stomachi abradūtur ⁊ apparēt quasi raſiure pgamени in tertia p̄ frustula emittūtur intestina ⁊ tūc apparēt carnose ⁊ neruose et arteriose resolutiones.p̄ma igit spes bene curat. scōa vix.tercia nūq̄ similiter epatica vix curatur.dissēterie igit signa sūt sanguinolēta egestio tor siō vētris dolor pūgitiuus q̄s igit sit excoriatō intestinoꝝ supioꝝ .q̄q̄ medioꝝ q̄q̄ inferiorum.et scōm hoc variat dolor nūc in ventre supino nunc circa ymblicum uunc in infimo.Secundum igitur causarum diuersa genera diuersificari solet etiā medicia. prima igit solet mūdificari humor peccās.deinde fluxꝰ intercipi et ꝺ tam syropis q̄z electuarijs tā emplastris.q̄z vngentis stipticis et cōstrictiuis interiorvero medicina uuat efficaciꝰ quādo in supioribꝰ intestinis est materia exterior ꝺo p̄ꝰ adiuuet inferiora.stiptica igitur et cōstrictiua debet esse tā medicina q̄z dieta.

¶ De Lienteria.

Lienteria est fluxus vētris cū indigesti cibi et potus emissione q̄s nulla fit imutacio circa cibū ꝙ sic accipit ita emittitur q̄s o tingit aliquando ex villoꝝ stomachi abrasione. vñ stomachꝰ non valet cibum retinere quando fit ex viscosa et fleumatica humorositate villis stomachi ⁊ intestinorū adherente.aliq̄s ex apostema te quia tūc ex cibis plus grauatur stomachus ⁊ ideo sensu nature mouet stomachꝰ ad expellenda cibaria ātēq̄z digerātur.Curetur hec infirmitas sicut supdicta.Dyarria ē fluxus vētris simpliciter cū cibi digesti emissione absq̄z sāguinea egestiōe.Fit aūt aliq̄s ex ciboꝝ multitudine ⁊ eoꝝ liq̄ditate et acumine.Aliquando ex colera peccāte in quātitate potius q̄z in qualitate quia si qualitatiue peccaret potius induceret dissenteriam q̄z dyarriam.quādoq̄z ex fluxu humoris ad intestina a capite defluēntis et ea vl mordicantis vel lubricantis ⁊ tunc emittit paciēs spumas et ampullas iuxta illud ypoc.quibus spumose egestiones apparent.his a capite fleuma defluit fluxus curatur per diete tenuitatem multitudo ciboꝝ est in cū.si ex acumine uenit refrigeratiua ⁊ humectatiua.si ex fluxu hūoꝝ a capite uenit reumatis restrictiua.Et hec de passiōibꝰ vētris tā sufficiāt

¶ De ydropisi.

Ydropisis est error digestiue virtutis epatis tumorem mēbrorū generans vt dicit ysa. Cūm enī virtus digestiua debilitat in epate supfluitates multe generant in corpe q̄ vigore virtutis expulsiue exteri trāmisse mēbroꝝ inflaciōez generant.Fit aūt tribꝰ de causis generaliter

neraliter ex retēcōe ſupfluitatum ꝓter naturā ex fluxu humiditatis ꝓter naturā. ex principali diſtēperācia qualitatū ipſius epatis. oū enim ſuperfluitates preter naturā retinenk vt in menſtrua emoztate et hmōi ex earū retencōe oꝑamūtur ⁊tutes ſupfluitates generātur ex quib⁹ mēbzorū inflacio ſequtur. ex fluxu vero hūiditatis ꝓter naturā diſſoluūtur ſpūs debilitank ⁊tutes ſupfluitates ex indigeſtione ſupuenientes inflacionē membzorū efficiunt. ex qualitatū diſtempancia errat virtus digeſtiua in epate q̄zupliciter ꝓm q̄tor qualitatum contūctionem et ſic fiūt iiij. ſpēs yzopiſis ꝓm exceſſū quatuor q̄litatū ꝓma eſt lētoſleuma ex diſtempancia frigiditatis ⁊ hūiditatis ⁊ dicīt ab albo fleumate lentos aūt album dicīt. Scōa eſt ypoſarca vel anaſarca ex diſtempancia frigiditatis ⁊ ſiccitatis. Tercia ſpēs eſt achites ex diſtempancia caliditatis ⁊ hūiditatis Quarta ſpēs eſt tympanites ex diſtemperancia caliditatis et ſiccitatis. Fiūt aūt ꝺ mō oū hūiditas et frigiditas in epate diſtempātur ⁊tus digeſtiua debilitatur. qua debilitata ſupflua generātur. q̄ virtus expulſiua trāſmittit ad exteriora vī vehemens accidat inflatio frigiditate ⁊ ficcitate diſtempata in epate. ſimiliter virtus digeſtiua diſtēpatur ⁊ debilitatur et aliquātulū ſit expulſiua et ideo ſupflua nō emittit ad cutis exteriora ſꝫ ſō carne retinenk. et nō hec ſpēs ꝺz ypoſarca ꝺ ē ſō carne vl iuxt carnē. Et diſtēpācia aūt caloris et hūiditatis ꝑ diſſoluciōez ſpirituū debilitat vtraq; ſcz virt⁹ digeſtiua expulſiua. Ita ſupflua ꝑ totū cozpus non expellūtur ſed inter ventrem et ſiphac tnīmō retinentur. et hec ſpēs dicīt archites quia venter coꝛ percuſſus reſonat ſicut vter. archis enī vter dicitur. Caliditate et ficcitate diſtēpatis ſpūs diſſoluuntur et ſic debilitata vtraq; ⁊tute ſupflua ex indigeſtione ſurgencia ꝑ calidū et ſiccum in groſſā famoſitatē reſoluūtur que nō expellūtur per totum cozpus ſed circa vētrem retinenk. et hec ſpēs tympanites dicīt q̄a ad modū tympani ſonat vēter. In prima igīt ſpē inflatio per totū cozpus ſuperficies alba et mollis digitus carni impreſſus ſignum foꝛaminis facit et paulatim in ſe poſtea redit. vrina eſt diſcolorata alba et ſpiſſa. In ſcōa ſpecie nō eſt tāta inflatio, ſed fetet coꝛ caro. vrina eſt diſcolorata et tenuis. In tercia ſpecie ē vēter inflatus et ſonat pulſus ſicut vter. vrina rubea ⁊ ſpiſſa. In quarta ſpecie extenditur venter et ſonat ſicut tympanum. vrina eſt colorata et tenuis. collum ⁊ extrema efficiūtur gracilia. ⁊ nares acute. oculi concaui et rotūdi. due prime ſpecies poſſunt curari ante confirmationem. due ſecūde ante confirmationem nūq; yzopice ideo in cozpore humidus mollis grauis et ponderoſus et ſubundus qui quāto plus bibit tanto plus ſitit et qui quanto plus bibit tanto plus paulatim deſitit etiam amplius ſiturgeſcit. Talibus quidem diuerſimode patientibus diuerſimoda et

bibetur medicina.

habet medicia. eis tñ valet vētositatis extenuatia. hūoris iteruatāei oslp tiua et ſtructis destructie i epate ofortatia de q̄b⁹ oīb⁹ se expedit in viati.

¶ De Jctericia.

Cteircia siue aurigo est cutis vafedatio absq; ipsius inequalitate. et dicit in plat. q tres sunt species idiricie crocea ex colera naturali viridis ꝛ nigra. prima vocatur aurigo quia citernū efficit hominē ad modū auri. alia vocat peganitis id ē viridis. ex colera enī ptatua viridicant. tercia melāchiton id ē nigra quia ex colera nigra gignitur et adusta. Fit aūt ex feruore et ebulicione sanguinis in colerā transeūtis. ex calore suphabundante et sanguinē inficiente. vñ defert cū sanguine ad cutis supficiem et ipsā interficit ꝛ imutatur aliq̄n fit ex opilacione supioris vel inferioris pori fellis. Unde colera redū dat ad epar et sanguinē inficit. aliq̄n fit ex apostemate vel febre cōtinua sanguinem imutante et adurente. aliq̄n ex corruptione aeris vel cibi l'potus corrupti. vel ex morsu et pūctura reptilis venenosi. hīs modis sanguis inficitur ꝛ ad nutrimentū mēbroꝝ trāsmissus ea ꝑm suam infectionē inficit et corrūpit. Jctericiā ergo maxime calidā hec cōcomitantur. tocꝰ corpis infectio. dextre ptis calefactio. sitis. otis amaritudo. dolor frōtis. tinnitus auriū. urina colorata cutis spuma est crocea viridis vel nigra. omnia q̄ de corpe emittūtur predicto calore inficiūtur ex opilatione supiori cāta imutat oīa. Inferiora itaq; oīa sunt sicut valde tincta. Ecōuerso aūt est si ex inferiori. omnia supiora sūt magis tincta et inferiora minus. Si autē fuerit ex febre ꝛ ex vi nature post vij. diem in aliq̄ die cretico cū diminutione et febris alleuiatione pacientis et sinthomatis remissione bonū ꝓtēdit talꝫ coloracio signat materiā febris tūc purgari. Si aūt fuerit vi sinthomatis sicut solet accidere aū. vij. die ꝑiculū prętēdit signat ei materiā petere supiora vel ꝓpter sui multitudinē vel ꝓpter sui fumositatē et acutē sicut exꝑsse dicit galꝫ sup ampho. Solet itaq; talis passio curari ꝑ sanguinis minucōez. p infrigidātiū et alterātiū appositionem maxime sup regionē epatis quib⁹ potissime inficit ipse sanguis sicut in suo fonte. dantur itaq; interꝰ ꝛ in dicta et in medicina ea q̄ reꝑmūt calorē. mūdificant sāguinē ꝛ alterāt malā ipsā sāguinis dispositionem et si fuerit ex opilacione dāntur ea q̄ sūt diuretice ſtructis ꝛ apitie nō tñ nimis calide vtz i viatico.

¶ De emoroide.

Emoroide sūt quinq; vene existentes in ano ex quibus diuerse passiones fiūt scz inflacio retencio fluxus quandoq; i supfluitates vi natuē trāmittūt ad ꝓtes ꝛ ruptis venis illꝫ emittūt corpꝰ a diuersis egritu

uersis egritudinib⁹ liberatur. ℌ si fuerit fluxus ímoderatus varie efficiuntur passiones. qñ uero ꝓpter cõsuetudinem retinent maxime egritudines ꝙsequũtur ve ydropiꝫ.ptisis-mamma.et melancolia &. Inflantur autẽ ℌ mõ sinfluitates spisse et seculente ad venarũ ora descendentes ea inspissant et ingrossant. Vnde fit inflacio aliqñ orificia venarum ex intensa siccitate coartantur ꝙ inspissantur. qñqꝫ ꝓ nimio fluxu uruntur ꝙ cyrurgicis et cyeatrizãtur et tunc aut vir aut mulier apiuntur. aliqñ ex sãguinis spissitudine venarũ capita opilantur. aliquãdo ex nimio sãguinis acumine ꝙ liquiditate plus debito apiuntur. ℜetencionẽ uniam hec sequũtur grauedo capitis. pallor faciei. liuiditas. ponderositas renũ et coxarum. dispositio ad ydropsim et ad ptisim nimiũ fluxum sequitur debilitas et extenuatio corpis. mutatio coloris. dolor ꝙ torsio inferioris partis corporis et si fuerit stomachus nimis ímoderatus pessimas ide generat passiones. Si vero nimis fluant orificia venaꝝ restringantur restrictiuis medicinis paulatim tamẽ maxime si fuerit morbus inueterat⁹ ne sanguis ibi/to repulsus ad aliqð membrũ refundatur et peior morbus generetur. Vnde ypocondriacas sanãri anti quas si nõ una relicta fuerit periculum erit. si vero nimis claudũtur apiuntur ꝙ rarefactiuis aperiantur.

¶ De dolore renum.

Dolor renũ a grecis nefrenesis &. ꝙ dolor affinitatez hz cũ colera passiõe differũt tñ qz dolor colericoꝫ mutabilis est et instabilis ꝙ tocie ci mutat de uno latere ad aliũ lat⁹. nefreticoꝫ dolor stabilis ẽ. Ꝓpaciũtur aũt lũbi siue renes aliqñ ex tumore. aliqñ ex hũorũ replecõe aliqñ ex vẽtositate. aliqñ ex lapide. oia ista grauissimũ inferũt dolorem. maxime si fuerit calor i causa cui⁹ signũ est urina intẽsa et dolor acut⁹ et pungitiuus. si vero frigiditas fuerit in causa cruda erit urina et lent⁹ dolor. lapis et arenule et alie superfluitates oriri in renibus generantur sepe et hoc ꝓpine ex potu aque limose et grossa dicta. Ex his enim fiũt opilaciones in renibus vel vesica. et qñqꝫ in essenciã lapidis vel harenularũ per intensũ caloris actionẽ transmutatur. habentes lapides cõcomitant multa incõmoda a sez difficultas urinãdi. colerica. ex hmõi ei opilacõe lapidis opilant vie urinales. aliqñ in ꝓte et fit stranguria qñ ds cũ difficultate ꝙ guttati mingit. aliqñ ex toto ꝙ tũc oino denegat ꝙ disuria dr. ex hũorib⁹ ei viscos⁹ i renib⁹ et i vesica coagulatis fit calcul⁹. inueterib⁹ ꝓcipue fit i renib⁹. i pueris aũt i vesica ds collũ vesice eis strictũ ꝓhibẽs naturã exire vñ lapis geneat vt dicit ꝑst. In pueris etiã urina ẽ magis grossa ex viscosa dieta. res aũt viscosa magis ẽ habilis ad coagulaciõez ꝙ ogluti nacõez. et iõ sepe i pueris geneat. Cognoscit aũt qñ lapis ẽ in renib⁹ vrina teria lapidis.

teria lapidis p vomitaciones pedis ꝛ core dextre ptis si in dextro rene fit causa sinistre vero si in sinistro. si vero fuerit i vesica dolor aut circa pe ctus ꝛ pitoneō sentitur. ¶Preterea harenule veniente a renibus sunt ru bee. a vesica vero albe. Lapis aūt generatus ab humoribus viscosis di soluitur facilius ꝛ educitur. Ex harenulis vero difficilius soluitur ꝛ cura tur. In mulieribus aūt rarꝰ generatur lapis qm in malculis ꝓpter meatꝰ largiores ꝛ ꝓpter debilitatem caloris deficcantis humores ꝛ putrificā tis et propter purgaciones frequēciores. multa enim superflua ab eis per menstrua educuntur. Sic infirmi sunt purgandi in calidis ꝛ aperituis ꝛ pius balneādi. cibarijs digestibilibus reficiendi ꝛ potibus et medicinis diureticis apituis ꝛ mūdificatiuis refouēdi ꝛ assuefaciendi et aliquādo arti cyrurgice dimittendi maxime pueri. secūdo adolescentes. in senectute vero insanio periculosa est quia vltra. xl. annū hec passio non curatur vt di cit in ampho. ḡcumq; nefretici vltra. xl. annū non sanātur eciā accidit in volūtaria vrine emissio q̄ dyāphnes vel dyabetica passio vocatur et hec accidit fm cōst ꝓpter defectum cōtentiue virtutis. multa eni et fortis at tractio humoris ad renes et multa fit emissio superfluitatis ad vesicā quā ferre nō sustinens a se reiecit per vrinam. aliqn eciā accidit ex mollicione neruorū et relaxacione lacertorū in collo vesice. quandoq; accidit ꝓpter grauitatem somni ꝛ multitudinem humoris vt pz in pueris ignoran tibꝰ ꝛ lectulo vrinātibus et bibulis ebriosis ꝓprie enim ꝓpriū est sustinē tibus hāc passionē q̄ semp siciūt ꝛ vix eciā aqua saciari possunt vt dicit cōsū. vnde sicut eam bibūt sic eam statim mingūt. aliqn fit ex humore sū to meatus vrinales cōstringente ꝛ cōtentam inhūiditatem vi oppressio nis educendo. istā turpem infirmitatem patientibꝰ necessaria sunt repsti ua caloris ꝛ stiptica cōfortatiua caloris renū extinctiua ꝛ neruorū emoli torū ad statū debitū reuocatiua. hec fit per pociones ꝛ electuaria per ca thaplasmaciones ꝛ vnguēta. cauere tamē debet prudens medicus ne ꝑ ponat in hoc casu nimis humida. quia plus remolliēdo lederent. nec eciā nimis sicca quia calorem accuerent. sed modo ista modo illa vt ex frigidō locus patiens humectetur ꝛ infrigidetur. ex siccis vero coarcetur humidi tas ꝛ membrū patiens cōfortetur super omnia dieta sit tpata quia cali da nimis nocent renibus ꝛ lumbis. nimis eciam frigida digestiuam vir tutem retardāt in substancia ꝛ cōcauitate epatis. cōsilium est dare i ta libus tempata ꝛ cōposita qz talis solet esse materia atq; causa.

De hernia.

Hernia dicit pellicula vētris scilz siphac. crepatura siphāt enim q̄dā pellicula est q̄ mēbroꝝ nutritiuoꝝ a generatiuis est diui. sura siē dyafragma vel pellicula q̄ inē spāalia mēbra ꝛ nutribi lia inter

lia interposita. Quãdo igit contingit siphat vel per discõtinuationẽ vel per dissolucionẽ rumpi. vel etiã per calorẽ dissoluentẽ vel humiditatẽ relaxantẽ remolliri. etiã ptingit intestina inferius labi et in osseum testiculorum scz folliculũ non sine dolore recolligi et diffundi. Fit aũt ista pellis diuulsio vel relaxacio aliqñ a causa extrinseca scz a nimia corpis exercitacione vt in lucta et palestra aliqñ ex concussione vel ex casu et humidnõi aliqñ ex nimia membrorũ superiorũ distensione et conatu sicut ex nimio cantu clamore et hmõi. aliquando ex causa intrinseca sicut ex nimia caloris intensione et humorũ calidorũ acumine ipsam pelliculã diuidente et incidente. qñq; ex nimia humiditate neruos et lacertos relaxante. q̃ũq; aũtẽ modo accidat in principio facilius curari potest et ꝓpue in iuuene si vero magna fuerit et inueterata etiã cum ruptura nerui vix vel nunqz consolidanẽ et difficile curatur vt dicit ostantinus. Dolz aũt curari hernia per dietam et medicinã et aliqñ per incisionẽ et cyrurgiã. talib' igit dicunt autores valere stiptica et dsolidatiua et in cibo et in medicina sic electuaria intus sumpta et etiam fomẽtaciõs et balnea interius addita pariter et vngenta Sup oñia dicit valere tenuitas diete et cõtinencia maxime a coitu et etiã omni motu super omnia etiã a ventolis et inflatiuis talib' est cauendũ. qz dicit omẽtator vẽtositas maxie nocet hernioꝫ

¶ De archetica.

Archetica est dolor et passio cũ inflacione et dolore. que cũ sit in articulis manuũ cyragra dicit. in articulis vero pedum podagra. inscia dicitur sciatica. Habet autez fieri ex sanguine colerico et humore fleumatico. frequencius vero fit ex causa reumatica. sanguis cognoscitur esse in causa ex rubore loci et calore ex cõtinencia venarum partis patientis et totius corporis ex dieta calida ꝓcedente et humida ex etate et regione simili ex eo q̃ maxime mouet in vere colericus humor cognoscit esse in causa ex dolore vehementissimo et neruorũ tensione et ariditate ac calore et partis inflacione ex colore rubeo cum croceo intermixto et maxime mouetur in estate et magis ex dieta calida et sicca et in regione consimili Sepe etiam emittũtur multe colerice superfluitates per vomitum et secessum calida obsunt frigida prosũt fleuma etiam cognoscitur esse in causa ex fleumatica habitudine regione dieta etate consimili ex inflacione loci ex dolore vehementi. rubore modico vel nullo de reumatica causa cognoscit ex grauedine capitis et humorũ motu citillacio et fluxus per micham et spatulam sentitur pessima est hec infirmitas quia articulos et neruos digitorum manuum et pedum contrahit substancialem humorem in manibus detrahit et consumit et aridas eas fa

das eas faciens clausas reddit impotētes ad opandū eas efficere cōsue uit nodosis gibbositatibus digitoꝝ iuncturas deformes facit. Hec infir mitas cito curē quia si fuerit inueterata vix curatur marie qñ in duram cōuertit curuicim ꝛ nodosā. Materia itaqꝫ peccās debet ꝑmo curari con grua medicina subtrahi debet sanguis et minui. si sanguis est in causa ca loꝛ etiā debet repcuti frigidis. qñqꝫ est causa humoꝛ frigidus et tūc dēt fomentari calidis et emplāstris vngentis. a cibis grossis abstinendū est et ꝑcipue ab inflatiuis. nā ventositas sepe aggrauat morbū istum.

¶ De gutta sciatica.

Utta sciatica dicit doloꝛ qui nascitur ex humoꝛib⁹ descenden tibus in neruū grossuꝫ qui est inter lacertos grossos coxe siue hanche vt dicit ostan. Sepe aūt fit ex viscosis humoꝛib⁹ in cō cauitate hanche se coadunantibus. qñqꝫ ex humoꝛib⁹ sangui nolentis cū colera rubea intermixtis. et hec oīa causa sunt sepius doloꝛis qui doloꝛ descendit in crura vsqꝫ ad calcanū et etiaꝫ vsqꝫ ad puū di gitū pedis cui⁹ racio est vt dicit dimentatoꝛ quia ascia per medium coxe et tibie dirigit neruus ad cauillā pedis exteriorē. et deinde vsqꝫ ad puū pe/ dis digitū. et ista est causa quare in passionibus scie doloꝛ extendit vsqꝫ ad illum digitū. inde est ꝙ qui habēt calculū in renibus senciūt eodē loco pedis formicationē et dormitationē ꝛ ꝓpter neruū opilationē. Unde nō possūt spūs debito modo currere ad illū locū Doloꝛ aūt qñqꝫ est in vna ꝑte qñqꝫ in vtraqꝫ sed peioꝛ est in sinistra q̄ qñ est in dextera cui⁹ ratio ē quia in dextera ꝑte maioꝛ est caloꝛ qz materiā sibi collectā facilius dige rit et dissoluit q̄ in sinistra vbi est minoꝛ caloꝛ et materia est magis cōpo sita. In hac passione minoꝛ est doloꝛ pulsacō punctura et aroꝛ maxime in iuuenibus calide ꝑplexionis maxime qñ caloꝛ est in causa et valet in il lo casu minucio sanguinis in sophena vena scz que est sub cauilla pedis itaqꝫ est purgandus et sanādus sicut in arthetica. Cauere aūt debet ois sciaticus sicut et arthericus a nimia plenitudine cibi et potus et ꝑcipue a coitu q̄a maxime acuit reuma et impedit digestionē ꝓpter spiritū et puri sanguinis depdicionē vt dicit ostan. ¶Purget itaqꝫ post coꝛpus interius et tūc localia ponant exterius. aliter enim parū ꝓdest medicina exterius que morbi est causa prius intrinsecus minuat vt dicit ostan. opal multū prodest sciaticis si fomētatus fuerit locus doloris cū calido fimo bouis. potenter eni deficcat marie si cū galbano et ture et aceto fuerit resolutus

¶ De podagra.

Odagra ꝑm ostā est doloꝛ pedū et marie calcanei atqꝫ plāte cum distensione nerui atqꝫ pulsatione. Nasci ē autem ex malis humoꝛib⁹

humoribus ad calcaneū descendentibus qui si fuerint frigidi et grossi nimia fit extensio atq; tumor. sed nō multū pungitiuus dolor nec potest tā magnus fieri tumor q; pedes poliati sunt et denudati a carne q; ideo nō possūt multū tumescere. tumor enim nascit̄ in carnosis mēbris. hec passio nascit̄ in suauē vitā ducētibus et quietā qui parū se exercitant. qui a superfluis humorib⁹ corpa nō emūdant marie cū multū ōmedāt atq; bibant ex talibus enī generant̄ superflui humores qui reumatizant ad pedes et maxime qñ sūt debiles superfluā materiā expellere nō valentes et maxime hoc accidit ex nimio coitu. totam enim ocathenationē corpis coitus ipse mouet vt dicit ipe ostan. et calefacit et ideo mouet humores et laxat nervos et rūpit. Unde accidit q; eunuchi nō podagrizant q; non coeūt. sūt nec pueri nec mulieres nisi raro q; hoc q; mēstruis expurgant̄. Ūā ypomulieres nō podagrizāt nisi forte mēstrua deserūt. Hec infirmitas adueniens iuenib⁹ in vere in .xl. diebus curat̄ sed si in autumpno aduenerit q; durauerit vsq; ad hyemē difficile erit eā curare vt dicit in amphor. cui⁹ rōem reddit comentator sm iudiciū astrologie sic. Prima inquit etas lūe calida est et humida. secda est calida et sicca. tercia frigida et sicca. qrta frigida et humida. In prima itaq; etate per caliditatē dissoluit̄ materia p hūiditatē diffundit̄ In secda etate et qrta obseruat̄ ipsa materia In prima aūt etate lunationis sequētis pfecte digerit̄. Unde in secda etate lunacōis calide et sicce ex toto materia cōsumit̄ et infra. vi. septimanas que sūt .xl. dies plena fit curacio matie in estate. in autūpno enim et in hyeme materia ē nimis cōpacta et inobediēs digestioni. Materia igit̄ huius passionis primo purgetur deinde frigidis exterius in pncipio repercutiatur. nō eni calida et dissolutiua apponenda in principio cum sit causa reumatica et si mō sit frigida ne reuma plus irritet̄. et ideo vtendū est in pncipio repercussiuis fortioribus in causa calida et remissioribus in frigida ne forte materia indurescat. deinde apponent̄ suffumigationes fomenta et vnctiones calide vel frigide put materia tūc requirit. leui dieta et tempata pacies vtatur. a coitu semp caueatur. leue et mediocre exercitiū inuingatur.

¶ De apostemate.

Apostema est supfluoꝝ humoꝝ in mēbro aliquo collectio putrefactionē faciēs et tumorē vt dicit ostan. Contingit autem membrū apostemari aliqñ ex causa exteriori vt dicit cōstan. sic ex percussione. vulnere. casu. fractura et ocussione. ab oibus enī talibus mouent̄ humores et ad locuꝝ sepe confluūt patientē qui multo se oculcantes et calefiūt et putrescunt. Aliqñ aūt ab interiori scz ex abundancia humoꝝ corruptoꝝ qui sepe confluūt ad locum aliquē et concurrunt et hoc dupliciter fit q; aliqñ ex abundacōe materie in pprio membro.

aliqñ ex fluxu materie de vno membro ad aliud et talis ofluxus plures
sunt cause sicut dicit ostan ꝑma est fortitudo mẽbri expellentis ꝙa q̃doꝫ
mẽbra ꝓncipalia et nobilia exonerãt se a supfluis sicut cerebrũ ab hũore
fleumatico se exonerat atq; fumo Scõa causa est debilitas mẽbri recipi-
entis. membra enĩ debilia recipiũt supfluitates a supioribus fortioribus
descendẽtes sicut cutis caro ꝛc. Tercia causa est multitudo humoꝝ q̃ cuꝫ
sint supflui in maioꝛib⁹ venis refũdunt ad minores mẽbroꝝ ofimiliũ esse
etiam subintrãtes et q̃ supfluit ad nutrimentũ fluit ad mẽbrũ et claudit
ꝓncipalit materia et facit apostema Quarta ẽ largitas meatuũ per q̃a
facile fluũt humores de mẽbro ad mẽbrũ Quita causa est liq̃ditas hũo-
rum et subtilitas qui de facili motu facili⁹ diffundunt et diffusi in aliquo
modo recolligunt q̃ ibi artitudine mẽbri coartati cõculcant et ad putre-
dinẽ disponunt. Sexta causa ẽ suppo mẽbroꝝ qz naturaliꝫ inferiora mẽ-
bra recipiũt supfluitates supiorũ mẽbroꝝ sicut mẽbra capitis disponũt
suas supfluitates q̃q; ad lacertos gutturis q̃ fit squinãcia. q̃q; ad mẽ
bra pectoris et fit ꝑipleuma et pleuresis et sic de alijs Fit aũt apostema
hoc mõ dũ humores q̃ntitatiue peccãtes et a caloꝛe vel a virtute expelli
non valentes recepti in cõcauitatibus mẽbroꝝ ebulliũt et putrefiunt et
sicut pasta in furno posita ab igne deficeatur in superficie crustulã quã reci
pit sub qua manet ita humoꝛ collectus ꝑ caloꝛẽ ebullicõis quãdã crustu
lam facit sub qua latet humoꝛ putridus atq; tumet et talis tumoꝛ dicit
apostema et aliqñ fit de ventositate et dicitur bubo. aliquãdo ex humoꝛe
simplici sicut ex sanguine fit flegma. cuius signa sunt. ruboꝛ ex caloꝛe san-
guinis durius propter multitudinẽ et calorem aquosita cõsumentẽ pul-
sus id est saltus ꝓpter ventositatẽ siue fumositatem interpellentem doloꝛ
ꝓpter extensionẽ. caloꝛ ꝓpter caliduꝫ naturã tumoꝛ propter materie mi-
tuitudinẽ. Fit etiam sic apostema ex simplici colera et dicitur herisipila id
est sacer ignis ꝑ antifrasim. Fit et aliud ex colera pura et corrodit mem-
brum cui insidet et dicitur a medicis herpes estiomenus quasi seipsũ cor-
rodens Fit ofimili modo apostema de fleumate et dicitur zimia siue pã-
nus quia sicut in palude est multum superfluitatis et humiditatis ita in hoc
apostemate cui ĩ impresseris digitũ cedit impressioni quia fluxibilitatem
digito imꝓmente cedit et in medio foramen apparet quasi signũ foramis
sed postea remoto digito dũ materia redit ad medium totum illud iterum
adimpletur Istius apostematis sunt signa albedo quia materia est alba
mollicies quia materia liquida. et doloꝛ lẽtus qz materia frigiditate sua
minuit sensibilitatẽ q̃si ꝛra vera signa in apostemate de colera rubea qz
caloꝛ est multus cũ materia valde calida. rubea cũ citrinitate quia colẽa
non est rubea sed crocea. magnitudo adest doloris et pũcture qz materia
est acuta ex melancolia fit apostema et si materia tota fuerit ex fit sclir ossis
in parte.

ſi ptim intra et ptim extra ſit apoſtema. quia dicit̃ cancer ab ſimilitudinem
cancri. ſicut enim in cancro dorſū eminet et brachia ſūt extenſa lateribus
ita in hoc apoſtemate quidā tumor vice dorſi ramuſculi vero humorum
ſunt hinc inde expanſi vice brachior̄. paulatim etiam ſerpit corrodendo
carnē et neruos inſenſibiliter ad modū cancri. ⁊ ſigna illius ſūt ingēs
duricia q̄ cum ſit materia terreſtris ⁊ melancolica multū eſt cōpacta. co-
lor eſt liuidus quia materia nō eſt ex tota nigra. color eſt paucus aut nul
lus ꝓpter eius inſenſibilitatē q̄ materia duas habz mortificatiuas q̄lita
tes ſcz frigiditatē et ſiccitatē. corrodit autē ſuper carnē ſuam et corrūpit
vſq; ad radices neruor̄. et etiam inficit ipſa que attingit et ideo morbus
iſte peſtifer eſt et duriſſimus ad curandū. Inter iſta autē corroſiua apoſ-
temata talis eſt ordo quia nolimetangere cancroſū eſt apoſtema in facie
et corrodit paulatim ſed minus alijs. Cancer vēo magis. ad hūc magis
lupus maxime vero hirſūtpila. fiſtula vero non corrodit ſed putrefacit in
terius. carnē ſcilicet et neruos contrahit ad ſaniem et q̄nq; corrūpendo
neruos diſſoluit oſſa. Accidit autē frequenter ex vulnere male cuſtodito
quādo ſuppoſitū os ſani interficit̃. ⁊ inde nutrimentū aduenies in ſanie
cōmutatur ſic quia rumpitur ſuperficies et fluit aliquādo autez conſolidat
aliq̄ iterum rumpitur et ſi fuerit multū inueterata vix curat̃. In circuitu
autē vulneris ſepius multa orificia inueniūtur et oriuntur. Habet enim
fiſtula interius vulnus profundū. in ſuperficie vero anguſtum atq; artū
Cancer vero econuerſo. exterius vēo multum patet interius angustatur ⁊
ideo difficilius eſt ad curandū. Aliquādo naſcitur fiſtula ex reumate ſiue
vulnere precedente. aliq̄ ex apoſtemate male curato et maxime quādo
nimiū humectatur et fiunt diuerſa foramina aquam diuerſi coloris emit-
tencia modo albam modo citrinā. et ſi foramina in vno loco claudūtur
in alio naſcuntur. Sunt et alia apoſtemata que ex oppoſita materia gene
rantur et patet in antrace quem cōſtan. vocat carbunculum quia vrit vt
carbo. Fit autē de materia valde furioſa et venenoſa et de materia com-
poſita quod patet per lineas diuerſorū colorum. Habet enim virgulatā
formam et ſunt ibi quedam rubee linee ſanguinee. et quedam crocee colo
rice. quedā ſubalbide et fleumatice quedam liuide melancolice. quedā fla
ue a falſo fleumate et ſic de alijs humorib⁹ innaturalibus. Signa autē an
tracis dolor intollerabilis arſura et punctio in profundo in capite apoſ
tematis puſtula quedā oritur ſiue ſicca pretenoēs calorem atteſtantē hu
mori dominanti. In collocacione virgulatam formam diuerſos colorum
lineis diſtinctū. videtur etiam quaſi trahi ad fundū cum quodaz filo ad
herente ſuperficiei veſice in medio. Ad curacionē itaq; apoſtematum ſo-
lent apponi in principio repercuſſiua niſi materia fuerit furioſa et venenoſa
vt in herūpila et antrace. nam in talibus nō ſunt apponenda repercuſſiua
ſed pocius

seo portus mitigatiua ne materia venenosa repercutiatur ad interiora mē
bra et magis inferat nocumentū. deinde qñ apostema est in statu solent
apponi soluciua. remollitiua et maturatiua. aperto vero apostemate siue
rupto et educta sanie insistendū est mūdificatiuis tandē cōsolidatiuis et
bone carnis regeneratiuis. Ad alia apostemata quoq; sinthomata sunt
priora ad fortiores medicinas ꝓcedendū est sicut contra cancrū et fistu
lam et hmōi. ibi ꝑm materiā peccantē pacies ꝓmo interius est purgā
dus deinde localibus remediis insistendū. cōtra cancrū vero primus et
carnis mortue corrosiuus est ꝓtendū. cōtra fistulā deiccatiuus q̄ assumpti
uis ac famiet mūdificatiuis que si nō ꝑsunt cyrurgie omittant. tucia enī
vt aliq̄ ꝓcula corpis sani corrupta vrat vt ꝑcidat q̄ reliqua ps in pos
terū corrūpat. Contra apostemata ꝑo venenosa hē contra antracē cito et
caute remediū apponēdū q̄a cito interficiūt nisi sollicite succurrat. Cōsi
liū igit̄ ē vt in principio si aliud nō impediat. fiat flebothomia in eadem
pte in primiori frōte loci collocat ōis. minuere enī in pte opposita in tali
casu nō est tutū ne materia trahat ad corp⁹ vel ad mēbrū nobile cum ut
venenosa tūc necē est vt tyriaca cū vino calido p os offerat et sup locus
dolotis liniatur q̄ si ꝓbata fuerit tyriacā et verū fuerit antecq̄ materiaz
siccaz venenosā extrahet et ita deiccabit q̄ poterit ipam puluerizare ad
modū cineris et tūc recē est apponēda sepius donec rumpat apostema
quo rupto nō est timēdū periculū. Idē facit vitellū ouī cū sale pistatū q̄ fre
quent̄ apostēati appositū dolorē eius mitigat q̄ apostēa rūpit vt dic̄ ome.

¶ De vlcere.

Vlcera dicunt̄ quedam vesicule que ex inf cutaneo humore sept⁹
in corpore vndiq; oriunt̄ et vocant̄ a cōstan. in fine viatici vl
cera eo q̄ in superficie cutis acrimine humoris faciūt solucōez
cōtinuitatis quoq; materia est subtilis humiditatis sanguinis
vel colere ab interioribus ad exteriora vi nature vel sinthomatis vsque
ad exteriorē corpis superficiē demandāda talia vlcera cutem deformāt pru
ritū et titillationē in carne generāt cutē a carne elevāt et aliq̄n cōtinua
sūt lepre periculū ꝓmizāt qui ab eis liber esse desiderat interi⁹ purgās a
superfluis calidis et infectiuis hūoribꝰ nō omittat. deinde balneis siccis et
mediocriē assūptis ꝑm qualitatē et q̄ntitatē humoris carnē et cutem vlce
rantis se exponat. crapula et dieta nimis lata se contineat. labore et exer
cicio se non subtrahat. de his dicit leuitici xiij

¶ De pustula.

Pustule siue papule dicunt̄ q̄dā apostematice collectōnes sup
fluitates in exteriori corpis superficie minutatim et particulariter
generate

generate nata sibi superflua et nociua ad exteriora corpis expellẽte q̃ sepe a superfluitate passibili et corpis nutrimẽti pullulant. et ideo merito sapientes pustulas siue papulas eas vocãt vt dicit Hermig⁹. et nõ dicuntur pustule qz sunt q̃dã pue vesice vel vesicule putredis vrulẽte et vẽtis intrinsecus otẽtine vt ẽt ysidoru et eẽ consta. Dicitur autẽ pustule variole in paruulis et etiam aliqñ in adultis. in puulis aũt tales pustule sunt salutifere et future sanitatis pñtie vt dicit cõmentator ibi. Variole de sanguis putridi nascunt corrupcõne tẽ. Si enim in puulis vel in adolescẽtib⁹ nõ erũpent de futura lepra essz in posterũ formidãdũ. Fiũt ei i paruulis de sanguine menstruali quo in vtero alebant qui vi nature expellitur ad exteriora et sic a futuro periculo liberãtur. Similr cõtingit in adultis et in senibus in febre circa crisim tales pustulas erũpere vi nature naturã febris ad exteriora expellẽte. et ideo nec in istis nec in illis dz fieri repulsio ne materia transferat intus cũ sit q̃dãmõ furiosa circa oculos tamẽ faciendo in hõ casu leuis repulsio ne sanies pustule aliqñ leuat tunicã oculi vt pupillam. In oib⁹ etiam aliis locis cautus medic⁹ trahit naturã ad exteriora q̃tũ potest pterq̃ oculos. ibi enim ẽ materia repulsiua et aliàs nocẽda ne ex furiosa et violẽta materia tenera leuatur subita oculoz. Caueat etiã nutrix vel medic⁹ taz in puulo q̃ in adulto ne talium pustularũ vesicule vt pter pruritũ vt pter aliud rumpãtur seu aperiantur ante tpa maxime circa faciẽ ne ppetuo deformes remaneãt in facie cicatrices. Aliis multis de causis pustule in corpe oriũtur nunc ex materia flegmatica albe et molles et fluide. nunc ex materia colerica aspere pũgentes et quare nam colericus humor inter carnẽ et cutẽ diffusus suo calore et acumine cutem aperit et mordicat et infinitas pustulas in cutis superficie generat q̃ parue fiũt ac modice ad modũ grani milij. et ideo tal passio sic vocat ab auctorib⁹ herepes milij vel granulosus. Hiciũz pueniũt tales pustule si sunt freq̃tes et otinue ꝑmo excedit vel materia peccãs debita purgat medicina. deinde si corp⁹ fuerit pletoricũ fleobotomẽt siue vẽtoset debitis balneis desiccatis et dsumptuis vngentis congruis patiens adiuuetur.

De scabie.

Scabies est corrupcõ cutis ex corruptis humorib⁹ intercutaneis corpori cum deformacõe lesionẽ inferens. sepe enim vt dicit Ostan. natura malos humores expellit ad superficiẽ corpis vt mundificz interiora qui si fuerint subtiles et liquidi de facili sudore et fumo dissoluũtur grossi vero sub cute ꝑmanent et corpori scabiez introducũt. humor vero sic inclusus inter cutẽ et carnẽ si colericus fuerit et intẽs scabiẽ inducit siccaz non sanioz cũ fissura pruriginе et pũctura. Si vero fuerit huõs fluatic⁹ albã grossaz et squamosaz et sine pruritu magno scabiem facẽ consueuit. Scabies

alit humida sanosa cū delectacōe pruritiosa calidū sāguinē mixtū cui colēa demōstrat. Si frequēt aūt accidit ex nimia corpis relevacōe. frequēter etiā ex egritudine p̄cedente. Hñ virū sequit̄ depōsio et supfluitatū in cremētū. Fit etiā q̄dōq; inueterata scabies ex splenis vicō et tal' defacili recidivat. Scabies autē cum deficcativis et cōsumptivis et mūdificativis nimis et exterius est curanda.

¶ De impetigine:

Impetigo est infēcutanea hūoris corruptio imutacionē cū prurigine cui infert̄. Colerica enim supfluitas quedā est fumosa ab interioribus ad exteriorē carnis supficiē reiecta cutem infi cit et eam minutissimis pustulis replendo scabiosaz q̄ furfure dsperā scissā et pruriginosā efficit. et hec infectio de materia colerica vel melācolica nimis intēsa aliq̄ ortū trahit vt ōt ost. Et ōr hec passio impetigo quia titillacōe et pruritu mōlo cutem et carnē ledēdo ipedit. Dicit̄ et serpigo q̄ ad modū spētis serpit in cute vndiq; atq; cepit et cutem quā inficit in quibusdā squamis vel post scalpacōnez reddit fedam. Hec passio aliq̄n ad modum cinguli supficiē mēbri vndiq; circūcingit et talis impetigo vel spigo hēpes cingul' a medicis nūcupat̄. Impetigo tamen differt a serpigie q̄ fit de magis impetuosa materia et ignita q̄a de colera et ideo oblonga facit fozamia et stricta ꝫ valde parua et sp mouetur sursum sic̄ ignis. serpigo de min⁹ ignita q̄ ideo nō mouet̄ sursū ꝫ circū cingit mēbra q̄ circūquaq; se diffūdit. Hñ dicit̄ quasi spens per gyrum hec passio est curāda sūmigacōib⁹ et balneis aptiuis et dsūptis mundificatiuis et exercitiis fict et vagāz. Inūgāt̄ cum succo ebuli zabuli lappacij fumi terre q̄ hui⁹mōi postea balneū aq̄ dulcis assuescat vt ōt ost. Dicit̄ aūt q̄ ptra hāc passionē valet sputū hois q̄ diu ē ieiun⁹. Huic passioni sp associat̄ prurigo seu prurit⁹ quidē immoderat⁹ fricacōis et scalpationis appetit⁹ siam q̄dā delectacōz ingerēs q̄litatē ex fūo calido et acuto sordiate cutē a materia calida resoluto falsa aūt tal' delectacō q̄ nociua q̄ cutis ioucit vlceracōz et discōtinuacōz q̄ sp in fine lchōz ingerit q̄ dolorem.

¶ De lepra.

Lepra ē mēbroꝝ corruptio q̄ hūoꝝ vicīū. hīs. a vasis et oplemētū in fōtib⁹ sine extra vasa. nā corrupto hūoē nutrimētali de facile corrūpunt̄ mēbra q̄ ex hūoribus nutriūt̄. ois aūt elephācia sue lepra fit ost. hz principiū principalr a corruptōe melācolie. Hñ ōt ost. lepra ē passio frigida et ficca nascēs ex colera nigra intēsa et putrefca apparēs in superfice corpis. Accidit ei de q̄tuor hūoribus putrefcis ꝫ tamē ip̄ q̄ corruptus q̄ in colerā nigrā cōmutatus vt ideē ibi. Putrefactō aūt hūoꝝ ab⁹ aomi

sc tur

ſcetur melancolia ꝓpter eius qualitatē frigidā et ſiccam putrefactōi repu
gnantem nō ꝑt opleri in venis ſiue in valis q̄ duſq̄ incorpetur et morā
faciat in mēbris in q̄b⁹ cōplet putrefactio ex qua ſequit ipſa lepra Melan
colicus em̄ humor eſt ꝓpter ſuā duriciam et compactōz longā morā ex /
petit ad ſui putrefactōem ſi autē in venis ahq̄ calū putreſceret pocius fe/
brem q̄ lepra gnaret Diuerſificat aūt lep.nij. modis ꝑ .nij. huōrū mutuaz
intermixtionē Vt ei vna ſpēs ex pure melācolia et hec ꝓprie dr elephāci
a ab elephāte aiali maximo ſic vōta propter morbi maximaz nocumētū
quo infestat pacientē Hā hec paſſio duriot ē ceteris tāq̄ opactiot et dif
ficiliot ad curādum et repugnanciū Secūda fit ex melācolia et fleumate
et hec dicit tyria vel ſpētina a tyro ſerpēte qr ſic ſerpēs talis de facili di
mittit ſpolū et eſt ſāmoſius ſic paciēs talem lepraz de facili excoriat ex cu
tis ſupficie et reſoluit in q̄dā ſquamā Tercia ſpēs fit ex melācolica ſāgui
nis infectōne et dr alopicia et vulpina. allopes em̄ grece vulpes dicit la/
tine. cui⁹ ꝓpietas ē calefactōz ſanguis in epate eſtuo tpe depilari ſic pa/
ciens iſtā lepre ſpēm a ſupciliis q̄ alijs pilis corpis depilari et ſpoliari no
tabiliter ꝛſueuit Quarta eſt ſpecies ex colera rubea corrupta in mēbris
cum melācolia. et dicitur leonina a leone tali animali caliciſſimo q̄ fortiſ
ſimo Sed hec ſpēs lepre cauſatur ex humore feruētiſſimo et ſup modum
malicioſo et ideo more leonino corrodit et deſtruit omnia mēbra Eſt igi
tur ex melancolia corrupta principaliter elephancia. ex corrupto fleuma
te tyria ſiue ſerpentina ex corrupto ſanguine allopicia ſeu vulpiā .ex cole
ra vero rubea peſſima leonina Hec quatuor ſpecies lepre habent quedā
ſigna cōmunia et quedam ſpecialia quib⁹ ab inuicem diſtinguūtur. Vni
uerſaliter autem hec paſſio talia habet ſigna caro in eis notabiliter eſt cor
rupta et ſpecies immutatur. rotūdantur oculi et palpebre q̄ cotruganē .
aſpectū habent ſcintillantem maxime in leonina anguſtiantur nares q̄ o
trahuntur. vox rauca efficitur potiſſime in elephancia tuberoſitates creſ
cunt in corpore multa minuta et dura et rotunda. cruium fit quedam in
ſenſibilitas et etiam alioz extremoz. vngues ingroſſantur cum quadā
inequalitate et quaſi ſcabioſi efficiūtur Item contrahuntur digitorum ar
ticuli q̄ manus quaſi aride efficiuntur .corrumpitur eorum anhelitus et
eius fetore ſepius ſani corrūpuntur. carnis et cutis ſupficies redditur vn
duoſa intantum vt ſi aqua ſupfūdat nō madeſcit cutis ꝙ elabitur quaſi
a corio madefacto pruritum quandoq̄ cum ſcabie quandoq̄ ſine ſcabie
patiuntur. maculis varijs nunc ruffis nunc liuois nunc nigris nunc ſub
albidis in corpore reſperguntur tibie illorum maculis q̄ puſtulis ꝓcipue
ſuphabundant nunc apparent nunc diſparent. nunc exterius erumpūt
nunc interius ſe profundant. ſi vero inter puſtulas tibiarum ſuper vnam
maiorem ceteris inuenerit ſignum eſt lepre confirmate Signa autē lepre

maxime

confirmate. Signa autē lepre maxime apent in extremitatib⁹ vt in morbus crurib⁹ et in facie et ꝑcipue in musculoꝝ corporis diuīcōne minoratione. Preter istas condiciōes lepre omunes q̄lz spēs lepre hēt suas proprias q̄ speales. Dā pacientes leoninā hīt colorē magis croceū et citrinū et oculos magis scintillantes et eminētes et ceā multū mobiles. Cutē hīt alīs aspiorē scissam sepe et diuīsā ꝑ alīs ecīā sunt prurigiosi q̄ insine in ō nibus mēbris plus corrupti. pacientes vero allopiciē ex toto depilantur eorum cilia et supcilia valō tumēt q̄ inflāt eoꝝ oculi et valde rubēt. pustulas in facie ruffas habēt. ab eoꝝ pustul sāguis cū sanie sepe manat. nasus in talib⁹ incrassatus et deficit odorat⁹. fetet valde eorum anhelitus q̄ maximā corruptionē sustinēt in gingiuis. pacientes tyriā tuberositates et pustulas habēt molles mollē et subalbidā hīt cutez ac tumidā q̄ qdā modo relucētem squamositatem non modicā et pediculariū vermiū multitudinē. has et alias pessimas hēnt condicōes q̄ ex fleumate corrupto originez sortiūtur vt sputa imūda viscosa et saniosa et nares obduratas et huiōi. oculi eoꝝ lacrimātur et fluūt ꝓpter superfluitatis hūidam resolucionem putrefactōm paciunt. labioꝝ et ginguarū et trachee arterie pacientur asperitatē et efficiūtur ranci. sanguis post fleobotomiā in liq̄am desinit sām. illud āt qō é solidū et albū vel subpallidū cuz lauat cito coagulatur et in mīta quantitate pacientes vero elephāciaz colorē habēt emolis. facie plumbeā. ciliorum paciunt depilacōm. oculi coꝝ rotundantur. nares pstringūtur. musculi diminūt. et ꝑ est omune in oi lepra in ficta plus q̄z in huida. insensibilitatē maioꝝ digitoꝝ ꝑcipue paciunt. tarde venit ad augmētum. sed cum venerit inducit scissuras. sanguis extractus liq̄or coloris vel nigri cito coagulat et q̄nto magis frigat tāto magis denigratur et indurat. in medio sunt q̄ri vene albe. vel q̄si rami neruorū q̄ illud est omune in omni lepra. Nascit lepra a causis variis ꝑterq̄ ab humorib⁹ ꝓcis sic ex cohitatōe et comictu et freq̄nti ofabulacōe cū leproso. contagios⁹ enī est morb⁹ et aliorum infectiu⁹. Accidit eē ex accessu et coitu mulieris statim a leproso ꝑcognite. q̄q̄z accidit ex primis generantibus vt ex corrupto sanguine leprosi generātis. Nō hec ꝓtagio quasi in re hereditario transit ad ipam prolē. Aliq̄n eē accidit quādo concipit semen t̄ pore menstruoꝝ. vt quādo ex corrupto lacte mulieris leprose nutritur fetus. Aliquādo accidit ab extrinseco sicut ex aere corrupto et infecto ex mala dieta vt ex cibis melācolicis nimis frigidis et siccis vt ex carne bouina. asinina. vrsina et huiusmodi. Aliquando accidit ex cibis nimis calidis vt ex nimis diurno vsu forcis alliate piperate q̄ huiusmodi. Aliquādo accidit ex cibis corruptis et corruptioni obedientib⁹ vt ex carne porcina granuk infecta et ꝑseminata et vino impuro q̄ corrupto. Aliquando ex motu alicuius repulis humorum et membrorum substantiam corrumpentis

rumpentis Istis et alijs modis sepe vicium lepre in humano corpore ge
neratur seo quocunq; modo generatur vix est curabilis nisi diuina manu
post q; perfecte confirmatur. palliari tamen potest et precaueri ne destru/
at ita cito Caueat itaq; patiens a nocuis p̄cipue a cibis melancolie ge
neratiuis et eciam a cibis intersuitis sanguinis subtili ergo dieta et cōue
nienti nutriatur non corruptibili neq; conuertibili. Si autem sanguis sit
causa vt in allopicia primo debet fleobotomari. deinde purgari debita
medicina in alijs autem speciebus primo debz precedere farmacia et de
inde si necesse fuerit sequatur fleobotomia aliter non quia aliter noceret.
vt dicit consta. Debitis ergo et congruis medicinis debet vti interi⁹ et
debitis emplastris et vngentis exterius vt sinthomatibus occurratur.
Nocuracōnem vero lepre vel saltem palliationem vt patet maxime vt di
cit plato serpens ruffus ventrem hēns album seo enenato veneno cau
da scilicet precisa et capite ablato coctus cum porris in cibo frequenter
assumatur. eodem modo si vinum in quo diu putruerit pacientibus sepe
propinetur Hec ei medicina vtilis est multis morbis vt patet in cero de
quo narrat idem q̄ vxor debuit ei serpentem cum alijs cōmedere pro an
guilla vt eum interficeret quez appositum omedit et multo sudore emi
sso visum recuperauit.

¶ De morphea.

Morphea est macula in cute veniēs ex nutrimēti corrupcōe. qō eñ
lepra est in carne hoc morphea est in cute. Morphea autē alia est
alba ex fleumate. alia nigra ex melancolia. alia ruffa ex colera si
ne sanguine Ista autē que ex melancolia et fleumate difficilis est ad cu
randum q; ista q̄ ex sanguine facilior est ad curādum Tunc autem mor
phea incurabilis est q̄ cutis faciei pūcta acu sanguinē ñ emittit. Si vero
sāguis fuerit ꝓfectus curabilis iudicatur. Morphea igitur tota in cute ē q;
lepra in carne et in cute. Hec eadē infectio patum differt a gutta rosea
que inficit faciem quibusdam parvis et mollibus pustulis que ex viscosis
humoribus sanguineis a colericis intercutaneis generatur. Hec passio
primo sanguinis ꝓtractione minuat et interiorum humorum mundifica
tiue curetur. deinde subfumigacione et baluencōe facies fometetur et po
tis apertis materia intercutanea euaporetur. deide mūdificatiuis dese
catiuis locus patiēs abluatur. vngentis eciam debitis inungatur Dicit
eciam constan. q̄ contra istam infectionem valet vnctio calidi sanguinis
leporini. Nam sanguinem intercutaneum diuidit repercutit et consumit.
Super omnia autez contra huiusmodi passionem humoris intercutanei
valere dicitur sum⁹ terre in balneis subfumigacionibus in pocionibus et
in succis Potui eñ datus scabiē pustulas q̄ purigine mundat humores

superfluos

supfluos inter carnem et cutē desiccat vel ad lepram dispositos iuuat

¶ De veneno vipere.

PReter passiones supius notatas accidit hoi grauissima et pcu/
losissima mors p venenū et passio. venenū autē cū et tota sua spē
complexioni hois sit otrariū. subito interficit nisi remediū cicʒ ap
ponat. Venenū ät aliud accidit ex corrupcōe ciboꝝ et potuum. aliud ex
morsib⁹ reptiliū vt serpētum et q̄rundā aialium quoꝝ huōres et dentes
sunt huāno corpi venenosi. Venenū ät aliud ē calidū et siccū sic venenuz
tyri et vipere. e. huiōi. Q̄dā autē frigidū et siccum vt scorpionis q̄dā
frigidum et humidū sic arance. venenū ät spētis variat in malicia. vt dic
Auic. in. c. de venenosis ipā venenū masculinum fortiꝰ est et acuciꝰ q̄z fe/
minū tū femini serpētes plures hūt dētes q̄z masculi et ideo putāt deteri
ores vt ot auic. Itē venenū senum peiꝰ ē q̄z iuuenū et magnoꝝ q̄z acutoꝝ
in eodē genē et acuciꝰ ē illoꝝ q̄ habitāt in mōtib⁹ et in siluis q̄z illoꝝ q̄
habitāt iuxta litora et iuē aq̄s. Itē peiꝰ est venenū qđ effundit a vacuis
et a ieiunis q̄z replens. Itē deteriꝰ est et acutius in estate q̄z in hyeme. cic
tius enī et facilius pungūt spētes in meridie q̄z in mane et in die q̄z in noc
te. ꝺa calore resoluit venenū vsq; ad extrema q̄ in frigore et in frigido tē
pore q̄si in vno loco congelat. Venenū ät tyri et vipere et aliorꝝ q̄rūdā
serpētum q̄uis sit calidiꝰ accidit tū morsus ab eis stupor et frigiditas p
ter mortificatōz et extinctōnem caloris innati p contrarietatē veneni. a/
lor enī naturalis sua sparsione et inflāmacōe calefacit corpꝰ q̄ repletus et q̄
extinctus vi veneni. et treitat. s calefacit. vñ venenū calidū nō aggregat
sanguinē cordis calidū. ꝯ resoluēdo calorē innatū mortificat ipz. Venenū
autez reguli et basilisci tante ē violētie q̄ hinc existēs in corpe adurit to
tum super qđ incidit. Vñ in circuitu cauerne eius nichil crescit nec viresci
Aues volātes ex opposito cauerne sue subito interficit. et oē animāl sibi ap
propiquās stupescit nec mouet. ꝯ solo veneno aspidis ex flatu sue sibilo
cadit vel morit et ille cuē mordet liquefit et inflat et emittit virus et subi
to moritur. tande eciā fortitudis est venenū reguli. q eciā si hasta eū tan/
geres per hastē longitudinē venenū serpens violētiā sic narrat Auic. de q̄
dam q̄ cum lanceā tetigit vermē talem in india et statim cecidit mortuus
cum animali suo. Signa autem lesionis ipsius basilisci est subita trasmu/
tatio corporis in viridem colorem et mors inopinata. In loco vbi regu/
lus omorauit venenum aspidis pernicioſissimum est. Interficit enī sepe in
fra duas horas vel tres. Cuius morsus signa sunt ista. coloris cutis subi
ta alteratio. singulorum multiplicatio. membrorum repentina infrigidacō
ne dormitio. et palpebrarum profunda clausio siti prouocat immodera/
tam. videtur patiēti q̄ moriatur sola siti. Venenū eciam cuiusdā aspidis

qui dicitur

qui ꝺr ſpiens eo ꝙ interficit per ſputū ſuum ita eſt violentū ꝙ interficit omne viuū qꝺ tāgit illꝺ ſputum interficit enī puꝰ ꝙꝫ ſenciaē Sentit tamē leſus doloꝛē in principio circa viſcera et accidit venenatis tenebroſitas oculoꝝ et clauſio et profūditas ſompni cū ſpaſmo et toꝛſione colli et pulſu inordinato nec valꝫ contra illud venenū aliꝙ medicina niſi ſola cōbuſtio mēbri in ꝙ eſt. vel p̄ciſio mēbri qz cōbuſtio eruit et cōſtringit meaᵗ ne venenū valeat ad coꝛ penetrare Venenū etiā ꝺracoms multū ē veneno ſuꝫ et malicioſū. cuius venenoſitas maxie ē in cauda et in felle Illud venenum ſequit maxia grauitas coꝛpis inflant labia et accidit vertigo et tenebroſitas oculoꝝ et deſtruit ratio motus fit inordinatus et debilitas virtutis ſb̄ ſequit Venenū ſcoꝛpionis eſt mortiferū niſi cicius occurraᵗ arſurā et punctura generat circa mēbrū vbi ē punctura et cū gueniat ad coꝛ patiens ſyncopizat et reſoluitur in ſudoꝛem. tandem cōſtringit coꝛ et ſua frigiditate cōgelat. exquo ſequit moꝛs ⁊ deſtructio animalis Quere infra de ſcoꝛpione libꝛo. penultimo.

¶ De moꝛſu canis rabidi.

Oꝛſus autē rabidi canis eſt mortifer et venenoſus Nam vt dicit conſt. i. canis frigiꝺᵒ ē et ſiccᵒ cuiꝰ coᵗ era nigra dīaē q̄ mutata et putrefacta et dīans coꝛpi canē efficit rabioſuꝫ. Fumoſitas ei reſoluta ex nigra colera iā incenſa iſicit cerebꝝ vñ cū diſcurrit ad diuerſas ptes eas inficit et efficit venenoſas. vñ cū aliꝙ momoꝛderit et eᵗ ſalliua venēoſa ſb̄intrāte locū moꝛſioſo inficiūt hūoꝛes et ſpūs et ꝓrabiē venenū infirū ad locū ſimilē ſui geneacōi ſcz ad cerebꝝ et efficit hō rabioſus qui ſi aliū momoꝛdeit eū inficit et etiā rabiōſū illū facit Vñ tale venenū ē ſūme periculoſū cū qz diu latet. tū qz ſe multiplicat. Aliqñ eē latꝫ vſqꝫ ad ānī reuolucōꝫ et tūc eaꝺē ꝺie et hoꝛa ꝙ fuit infirū. caput pent et frene ſym facit hāc venenoſitaē ſēſu naturē ꝓpriū alij canes et fugiūt rabioſū et latrant ſup ipm ad terrēū eū vt ꝺr eſt. qz ſenciūt eū ſibi oꝛariū et nociū Accidit aᵗ hec venenoſa rabies maxie in autūpno qz tūc melācolia rōe ſiccitatis mltiplicaᵗ ⁊ eē in vē. qz p̄ coloꝛē tēpis diſſoluit et ñ ꝺimit et ita p̄ꝺiculatōꝫ itēꝺit et egꝛeꝺit p̄ter naturā Tāte eē venenoſitatis ē lingua canis rabiꝺi ꝙfacit canē mutāte ſiē ebriū et apto oꝛe linguas ꝺepēꝺenti et ſaliuā omnia emittēte inceꝺēte ꝙ caꝺēs in aq̄s ipās inficit et bibētes ex eis yꝺꝛopicos efficit et furioſos Alias ꝓprietates canis rabiꝺi q̄re infra ꝺe cane. Moꝛſi aᵗ a canib⁹ viꝺēt in ſōpnis terribilia et ſūt timoꝛoſi ſtupiꝺi. ſine cā iraſcūt. ab aliꝭ viꝺeri timēt et eē ſiē canes latrāt et ſup oia timēt a q̄ꝛet abhoꝛrēt. et tē hec paſſio vix curaᵗ hucuſq̄ oſtant. q̄ūᵗ eē alia venenoſa et venenoꝝ pericula ſeᵓ ꝺe hīs ſpecialiter mencio habetur in ouina ſcriptura. et ideo ꝺe aliꝭ ſupeꝛſeꝺēū eſt quo

ad p̄ā

ad pñs opusculū ista vice ꝓcor solū hic arbitror aduertēdū ꝙ venenū multa et infinita incōmoda in corpe opat. Cū em̄ tota sua spēs nature et cōpletiōi hūane sit ctraria qđ ꝓualet in corpe totā naturā distēpat spūs et hūores corrūpit et alterat. sui malicia e. acumie qđ nobil' ē in corpe scz regione cordis ꝓmo aggredit et ipugnat alalē spīm suo acumine ꝓcutit in cerebro et ꝓturbat. sensuū otgana et eoꝝ opacões subito debilitat. neruos concutit et vulnerat venas et arterias inficit asperat et corrugat tot suram et arsurā et mordicationem in interioribus generat. substātialem cordis et epatis hūiditatē nūc incendit. nūc ogelat. nūc dissoluit. nūc resoluit. nūc penitus ysumit et desiccat. dū interiora cōburit. exteriora infrigidat. et ecōuerso. sepe corpis superficiē vehemēti calore exterius afficit. et cū potenciali frigore sanguinē in venis cordis mortificat et ostringit sui diffusionē ꝑ mēbra corpus intumescit. nūc etiā pallet. nūc lucet. nūc viret subito. nūc nigrescit per maculaꝝ diuersitatē corpis exteri' inficientē superficiē eius interiorū malicia innotescit et abhominacionē et nauseā horribilem stomacho ingerit et ipsa vitalia membra acumine suo penetrat et corrodit. ꝓpter quod natura eius impetū ferre non sustinēs. deficit vltio et succumbit corpi ꝓdominās hūores in sui similitudinē cōuertit et venenosos et noxios ipsos efficit et ideo periculosum est tangere corpa. q̄ veneno sunt infecta per euapotationē sepe inficiant et corrūpunt omnia que sibi sūt ꝓpinqua. Sepe aūt ptingit ꝙ venenū in se cū sit nature horribile et inimicū appetit a natura nō ꝓpter se. sꝫ ꝓpter aliqđ dulce et amicū nature cui est admixtū. qz sepe sub specie dulcis et sapidi. occultat et latitat vis veneni. Et ideo docet ostan. vt homo qui timet venenū, nō solum caueat a fetidis et amaris. verū etiā a dulcibus et sapoꝛosis salsis et acetosis et cōsimilib'. qz sub talibus que appetit natura. sepe venen malicia palliat. Docet etiā ostan. per effectū cognoscere qđ venenū in cibis vl' in potib' est assumptū. Si quis inḡt in cibo vel potu senserit arsuram et subcutis fuerit cito spasmus vel tumor in digito vel in vngula. venenosū est. et mortale. ꝓ q̄ cē appāet signū veneni in digitis et vngulis' q̄ sūt ex sūbstrati bus cordis signū ē ꝙ venenū iā ꝓualuit circa interiora et q̄ iā se diffūdit ad extrema. Et sequit ibidē. Item si ore hiauerit et saliuā effluē fecerit et labia formicauerit. in lingua ardor fuerit et sudauerit. ꝓcordia ꝓstrinxerint et obtenebrauerit oculi. opt̄z vt festinet ad medicinā aliqđ cito mouent. Si igit generalis medicina otra venenū in corpe sūptū vt ꝓmo vomit' ꝓuocet et sic supt' vel ꝑ clisterā inferi'. venenosa malicia euacuet. deinde tyriaca q̄ veneni repūgnā ē et ysumpta cū vino decoctiōis ruthe offerat et ꝑ trib' diebus deinde oz purgari et balneari ꝑm exigentiā veneni. ad vltimū oz fieri flebothomia. dieta dēt ordiari vt nutriat vnctuosis et opilatis meatib' ad cor ne vapor venenosus possit ad cor ascēdere. valēt itaq; in ꝑ

calu nuces

casu nuces magne et auellane. ficus ficce attrahūt eni venenū ꝙ cōstum ꝫt et ideo valēt ante ꝓanoū et post Dicit etiā ostan. ꝙ multū valet balsamus cū lacte mulieris extra arsurā et uolozē ex rebus venenosis Jtē ibidē sequit. andromāthus dicit nullā fuisse causā deficiendi tyriacā nīsi ad destruendū res venenosas. qō tribus modis fit qz venenū deficcat et ostendit multa eni recipit deficcatiua Jtē venenū uirtute sua expellit. qz multa recipit que occulta ꝓpietate veneno cōtrariant Jtē membra cōfortat et ideo eis contra violentiā veneni ad resistendū vires attribuit multa enim recipit cōfortatiua Qō si tyriaca haberi nō poterit et periculū est in mora alleum vt dicit ostan. cōquassēt et usqz ad dissolutionē cum gallina crassa decoquatur. et ius detur ad bibendū veneno eniz repugnat et miro mō interiorē arsurā mitigat et ideo tyriaca rusticoꝝ alleū nuncupatur. Sine alleo dicit valere ius galline sm ostan. Dicit etiā in li. de simplici medicina. quedā repugnāt veneno ipsū attrahendo ab interioribꝰ calore et subtilitate substancie sue sicut gallus ꝙ gallina fissa. suppositā venenoso more sui Quedam enim repugnant siccitudine et subtilitate substancie sue. cōtra substanciā veneni. et ideo sua siccitudine venenum ad se attrahūt vt caro tyri quedā ꝓpietate occulta Repugnāt etiā quedā cōpositā et simplicia eficacia ꝙ uirtute sicē calcamētū succus caulis. orobi. grana. cicri. yperiton nasturciū. ruta sal. porrū. aristologia. nuces omeste cū ruta. radix asparagi et semē ei⁹. balsamū aceti. sāguis leporis. lac asine. urina puerorū hericꝰ testiculi ceruini et asinini. siccati ꝙ bibiti. castoreū. alleū. genciana. mentha. cyptānū ꝙ mlta alia infinita Quia eni mlta sūt venenoꝝ picta. ideo ōina bonitas multa sup addit ānotata et remedia. ꝛ ista exēpli gra tā sufficiāt

De remedio cōtra morsū canis rabidi.

Contra morsū canis rabidi et aliorū venenosorū aliū solēt a pitis vulnera cū igne vel ferro diuidi et purgari vt sanguine extracto venenū effluat. solet apponi sanguisuge et ventose vt venenū ab interioribꝰ extrahat. Interius soleant dari ista que veneno repugnāt siue sint simplicia siue cōpositā. siue tyriaca exterius sup vulnera similia cataplasmet sicē nuces pistate cū alleo rutha et sale. valent eni nuces omeste et sup morsū posite Cum ꝓdictis die dias. qi cācri fluuiales hāt occultam virtutē extra hoc venenū. Et ideo docet cōstan. talibus dare tyriacā cum aqua cancroꝝ fluuialiū. Canis eniz cācroꝝ cū genciana singulare ē remediū extra hmōi morsus vt dicē ibē Et etiam extra hoia morsū rabiosi specialr valēt ista. solz siccus capitolij. cepe. ruta. nuces. allia. sal. frondes. ficus. mentha. orobū Hec oia vel aliqua cum aceto ꝙ melle talibus morsibus salubriter opponuntur vt dicit constan. Licet enim omnia venenum attrahunt et sua caliditate et siccitate dissoluant destruunt et consumunt contra morsum et puncturam scorpionis

olerz ta

oleum in quo submergitur vel decoquit̄ super punctur̄ appositū. summū remediū est. Item si accipiatur idē scorpio vel alius et cōtritus siue pistatus super vulnus apponatur vtilissimū est. reuertitur enim venenū infirū ad corpus vnde exiuit. Item dicit ostan. q multū valet butirū bouinum contra venenū scorpionis. Nam butirū vnctuositate sua opilat caliditate dissoluit et cōsumit viscositate et humiditate sua mundificat et abstergit. Butirū ergo cōmestum ad cor ascendit valent etiam cineri fluxibiles si eorū cinis vel ipsi cocti vel assati sub cinere dentur cū lacte asinino vt dic̄ ostan. Ad idē valet castoriū et sulphur vt dicit idē vtrūq; eni caliduū est et siccum in quarto gradu. et ideo valent cōtra venenū frigidū quia dissoluunt caliditate et consumūt siccitate. Contra morsū colubri serpētis q vi pere venenū primo ventosis vel alio modo de vulneribus vel punctura subita extrahatur. Tyriaca cū vino decoctionis genciane vel rute vel mēte offeratur circa locuz. q supra vulnus tyriaca apponatur. Idē fiat allio sale contrito vel cū ruta si defuerit tyriaca. cōstringat fortiter in p̄ncipio membrū in quo fit morsus vel punctura. ne possit fumus veneni ibē erūpere ad interiora et interius cū veneno repugnantibus occurratur. Dic̄ etiam ostan. q contra huiusmōi venenū valent cerebrū galline. et fumus agnitiuus et succus de frondibus malorū granatorū. dissoluūt enim ista venenū et p̄parant consumptionē vt dicit cōmentator. Hec de venenis et eorum remediis nunc sufficiant

De medicina.

Ad exhibenda cōtra varias infirmitates et pericula debita q congrua. indiget prudens medicus circūspectione et cautela. nihil enim plus impedit salutem infirmorū q̄ ignorātia et negligencia. Quia igit̄ ex parte medici exigitur vt nihil omittat de cōtingentibus. necesse est vt in his que ad medendi pertinent industriā diligens sit et in omnibus circūspectus. Oportet itaq; medicū ad hoc vt efficacit̄ opetur cognoscere cōpleciones hoim opoficiones et commixtiones tā membrorū q̄ humorū. dispoficões tpm. odicões setuū et etatū. Alia eni medicina exigit̄ in hyeme. alia in estate. alia in morbi inchoaciõe. alia in statu. alia in declinacõe. Aliā exigit etas puerilis aliā decrepita vel senilis aliā sexus virilis. aliā muliebris. Oportet etiā vt cognoscat cās et occasiões egritudinū. signa et accidēcia singlarū infirmitatū. Nunq; eni secure alit̄ poterit dari medicina si cā morbi fuerit ignota. Oportet ergo cognoscē rerum medicinaliū opleciões. vtutes. et opacões. nisi eni cognoscēt q̄ medicina simplex q̄ cōposita. q̄ frigida. que calida. q̄ corpis sit imutatiua. q̄ sanitatis cōseruatiua. q̄ infirmitatis curatiua q̄ laxatiua q̄ ostrictiua. nūq; secure p̄cedē possz in medicia. Et ideo nēce ē cognoscē herbaz et aliaz rez medicinalium

medicinaliū qualitatē et gradūū diuersitatē q̄ calida et sicca. q̄ frigida et humida. in quāto gradu ei vult in suo officio nō errare. Ideo oportet cognoscere morbi diuturnitatē. ytrarietatē. simplicitatē quātitatē et q̄litatem et pacientisq̄ virtutē et debilitatē. Nam morbus cronicus et diuturnus forciori indiget medicina q̄ si recens esset siue nouus. Simplex etiā morbus simpliciorib⁹ et ex ytrarijs cōpositus ytrarijs et cōpositis ē curandus Simplex enī medicina infirmitatē cōpositā raro curat. ytra calidam itaq̄ causā frigida medicina et cōtra frigidā calida et cōtra mixtā mixta generaliter sūt ponenda. vnde cautus medicus morbū cognoscēs sm quātitatē et qualitatē morbi tempat quātitatē et qualitatē antidoti Item q̄ videt causā morbi esse ex replecione curat per euacuationē materie q̄ inanitionē. q̄ vero ex inanicione sanat p̄ replecionē Officiū itaq̄ boni medici consistit in causarū morbi et circūstanciarū cauta inuestigacōe per aspectū eni et tactū per vrinā et per pulsū infirmitatis materiā inuestigat Cognita aūt causa si materia latitat in p̄fundo. hic vtit attractiuis vt si materia est in remotis pōb⁹ et extremis nitit materiā ad stomachū attrahere vt inde facilius educat. Si vero fuerit materia dura et compacta. quibusdā vtitur digestiuis. diuisiuis et incisiuis vt sic materia molificetur et ad eoctionē facile p̄paretur. Completa itaq̄ digestione materie et attractione vtit tercio quibusdā laxatiuis vt materia digesta et attracta per conuenientem regionem educatur vel per vomitum vel per secessum vel per sudorem materia eni conuenienter euacuata. vtitur q̄rto quibusdam confortatiuis vt natura que ex violencia medicine fuit debilitata et lassata confortetur. Confortata autē natura vtitur quibusdam resumptiuis et restauratiuis vt illud quōd vi morbi vel antidoti est deperditum restauretur. paulatim autem et non subito fit restauracio facienda dieta congrua q̄ temperata. Solet enim natura in sic euacuatis multum appetere. et ideo sepius plus acciperet q̄ digerere posset nisi a cauto medico in diete regimine tueretur. Tandē reparata natura et in statū pristinum restituta. docet vti quibusdā preseruatiuis ne sanatus in prius recidiuet. Talibus sunt conuenientia balnea. minuciones electuaria et exercicia moderata. talia enim calorem naturalem excitant. a superfluis naturam eleuerant humoribus digestionem adiuuant et confortant Si vo fuerit materia fluida aut nimis lara vtitur cōstrictiuis. desiccatiuis et repercussiuis Materia vero restricta cautus medicus solet dare conuenientem laxatiuā medicinaz que educit humores prius dissolutos et iam cōstrictos. ne ibi remanētes vel ad aliū ptē desluētes putrefiāt et sic febrem vel aliā infert passionē Paulati aūt solet fieri restrictio et repercussio. ne materia subito repulsa recurrat ad aliq̄ mēbz nobile et maloz̄ genēt lesiōz

Similiter

Similiē et purgacio solet fieri per intervalla ne fiat purgacio repentina tribus igit̄ modis solet fieri medicina scz dissoluēdo. ostringendo. restaurando. aut eni repleta dissoluūtur aut dissoluta cōstringūtur aut deperdita in corpe restituunt̄. Relatam' itaq; medicinis laxatiuis vt scamonea. tis cōstringimus cōstrictiuis vt achacia et opiatis restauramus cibis et potibus nutritiuis et electuarijs ad hoc p̄paratis Recolligit igit̄ et p̄oi dis breuit̄ q; medicus infirmor̄ domos et patrias visitat et frequēter infirmitatū causas et circūstancias inuestigat. medicinas varias et otrarias p̄parat cōparat et deportat infirmor̄ abdita mēbra et occulta tāgē et abstergere nō recusat. cōualescencie spūs et sanitatis oibus re p̄mittit suauiter et leuiter vrenda vrere. et incidenda incidere. le asserit. q; ne pars sana corrūpatur ptem vrit putridā et p̄fcindit. dolente parte dextra in sinistra pcutere non parcit. a sectione vel arsura etiā pro lacrimis pacientis bonus medicus nō desistit. medicine amaritudinē dulcedine aliq̄ palliat et abscōdit Bibit et gustat ne medicina q̄uis sit amara ne infirmus abhorreat a cibo et potu egrū repmit q; refrenat Illū suo exponit desiderio de cui' salute diffidit penitus et desperat amaris et corrosiuis carnē putridā et corrupcioni dispositā amputat. ac deiccatiuis saniem fluidā mūdat et depurat post mortificatiua et vritiua quibusdam letificatiuis dolorē vulnerū mitigat et mūdificato vulnere locū vulneris consolidat atq; sanat Et q; plus lędunt intrinseca mala q̄s extrinseca p̄uidēs medicus de mitigandis curandis intraneis dolorib'. p̄mo curat materiā ibi duram et corruptā interius digestiuis medicinis vt oximelle vel syropo acetoso. p̄primo diuidit et incidit et digerēdo ad exitum et euacuationē obedientem facit Quia sicut in p̄ncipio amphor̄ dicit. digesta medicari oportet et mouere non cruda. digesta vero materia atq; habili reddita ad euacuacionē eam dissoluta medicina attractiua ab interioribus q; remotioribus ptibus ad exteriora attrahit Et ad hoc valēt quedā amara vt yerapigra yeralogodion et alia aloata. quia amara citius penetrāt ad remotas ptes. et extrema magis purgant q̄s alie medicine. tercio materiam sic digestā sic attractam medicina egrua euacuat et expellit. cautē tñ ne nimia fiat euacuacio. nocet eni corpi q̄ inde debilitat̄ q̄n plus de bonis humoribus q̄ malis euacuat̄. iuxta illud ypoc̄. multū repente euacuare aut repellere. calefacere aut infrigidare. fallax est et nature penit' inimicū. Cōsiderat aūt bonus medic' materiā egritudinis et locū materie et etiā vires pacientis q; scōm hoc variat medicinā Si eni materia fuerit humor peccans euacuat̄. multū ofert egro. si vero non infirmus amplius molestatur vt dicit ypoc̄.

De medici

De medicina attractiua.

Medicina attractiua operat p substantie subtilitatē et calorem. ꝟ tilitate sua facili⁹ penetrat siue ferrū siue aliqđ intus sitū siue huō res qui latitant in ꝓfundo Itē medicina digestiua est necessaria Qñ materia est multum dura et cōpacta Incidit em et diuidit materiā et sic ad expellendum aptam reddit Et ideo opatur per incisiua et attenuati ua .aut subtilitate siue substantie cooperante calore partem materie sepa rat vt patet in diureticis . Item medicina laxatiua aliquando purgat materiā digestā dissoluēdo et attrahēdo vt scamota recepta in stoācho sumum subtilem facile penetrantem a se emittit et humores dissolutos ab hominabiles nature reddit atq; attrahit eos adiuuante virtute expulsi ua et attractos a se ejcit et expellit . Quedam laxant sua viscositate lu / bificando .vt mercurialis malua et huiusmodi .quedam vero acumine humores penetrando vt euforbium .quedam sua glutinositate comprimē do sicut mirabolani .quedam sua salsugine intestina mordicādo vt semē atriplicis Quedam vero dulcedine sua et humiditate intestina infundēn do vt cassia fistula Item medicina cōstrictiua operatur per frigida gros sa in substantia . Nam frigide partes coadunantur et parcium suarum grossicie penetrare prohibentur sicut galla quandoq; grossos generant humores vnde constringant opilando et virtutem retentiuaz confortan do vt esicula Quedam aūt restringunt specialiter sanguinem vt corallus. bonis.enathithes.plantago et huiusmodi.quedam ventrem vt cadina mota.rosa et huiusmodi Item medicina indurativa est.que vel materiā coagulat et malaginat et hec operatur per valde frigida sicca.vel humi da vt persillium sguina'potillana.solatrū et sida Itez medicina mollitiua operatur per calida mediocriter et multum humida similiter ⁊ maturati ua Item aperitiua.vtitiam et attenuatiuam habent virtutem aperit enim meatus opilatos et attenuat viscosos et hoc facit per calidum at q; ficcum Item mundificatiua operatur vel dissoluendo vt calamentum vel molificādo vt cassia.fistula.malua. vel terrestritate et siccitate sua sor des abstergendo. Sunt autem multe alie species et omisse sicut mortifica corrotiua.vtitiua.diaforetica.repercussiua.mitigatiua. et huiusmodi de quibus tractatur in libro de simplici medicina Sed hec de ꝓprietatibus infirmitatum et medicinaruz condicionibus prout ad presens opusculū pertinet finem imponem⁹.

Explicit liber septimus.

Incipit liber octau⁹ de mūdo et coꝛpib⁹ celestib⁹

Ostq̄ auxiliante deo tractatū de diuinis nominibus. de angelorum ꝓprietatib⁹. nec non de homine et eius ꝓpr⁹ accidētalibus et ipsius ordinōnibus opleuimus. restat vt ad ꝓprietates mundi sensibilis ꝗtū nobis datur deiug manus apponamu⁹. vt materiā dine laudis et ꝓprietatibus et opacōem possi⁹ elicere ordinis diuisibilia ei dei per ea que facta sunt intellectu conspiciūt vt dic̄ aplus Et ideo alīq̄s mūdi huius et contēto⁹ ipsius proprietates huic opusculo. breui ſō cōpendio interserere ꝓponimus. vt p similitudinē proprietatū coꝛpaliū. intellectū spūalem et misticū facilius diuinis scripturis intelligere valeamus. Ad ꝓprietatibus itaq̄ mundi inchoandum est

Mundus itaq̄ vt dicit Mercurius ōr trib⁹ modis Nā mund⁹ dicit̄ ab ornatōne inuenit⁹. mūdus sez archetipus incoꝛpeus. insensibilis et eternus ad cuius exēplum mūdus sensibilis est creatus sic̄. dicit Boeci⁹. Tu cūcta supno ducis ab ethere pulchrū pulcherrimus ipse. Mundū mēte gerens. similiq̄ ymagine formās nē. Secūdo modo dicit̄ mūdus omnia q̄ celi ambitu ornētur vt celū in q̄ sydera lucēt. ignis in q̄ omnia calent. aer in quo omnia vitālia spirāt et vigent. Aqua que terre latera circūcingit terra q̄ oia inferiora sustinet atq̄ nutrit de quo ōr mūdus per ipm̄ scus est Tertio dicit̄ hō minor mūdus. qt toti⁹ mūdi ymaginē in se repsitet Est itaq̄ prim⁹ mundus eternus in dina mēte eternaliꝛ permanēs secūdus mūdus ꝓpetu⁹ est dina volūtate cē ꝓpetuū et originē et illo ornabēs. tercius sōm q̄d est perpetu⁹. sm̄ q̄d ē caducus omniuz similitudinē in se gerēs De primo āt mūdo et de tercio in ꝓcedētibus dām est. Hūc de mūdo sēibili dām est. Mūdus igit̄ vt dic̄ Marcian⁹. est vniuersitas creatorum conglobata in spere modū Nā mundus sperica et circularem habet spēm et figuram Nec fuit vt dicit marcian⁹. alia figura mundo ita congrua sicut orbicularis et rotūda et hoc propter vniuersitatis perfectionem et propter illam quam habet in esse perpetuo cum suo opifice qui sine caret et principio configuratōnem Mundus aut̄ totum p̄t in duas partes diuiserūt. quarum nobilioꝛ et simpliciꝛ pars superioꝛ a actiua a circulo lune se extendēs vsq̄ ad planeticas regiones Altera ps est inferioꝛ passiua que a lunari globo incipit et vsq̄ ad centrum terre inferius se protendit Istū particularem mūdum inferiorum describit marcius. Mundus inquit est circulus ex quatuoꝛ elementis eisdem totis in spere modum globatis terram in medio vndiq̄ desitam eternis celi raptibus circūcurrens Ad istius mundi compositōnem creauit diuina virtus primordialem materiā in qua velud in quadam massa erant potentialiꝛ

quatuoꝛ

quatuor elementa non distincta sicut modo erant permixta. et illa massa
ylē a platone in timeo est vocata et qua diuina sapiēcia omnia elemēta.
et elementata opposuit et produxit et ꝓprijs qualitatibus in regionib⁹ or
dinauit singula et distinxit. Nam qō in illa materia calidum fuit et siccū
cessit in materiam ignis. qō ratione sue lenitatis diuina sapiencia super⁹
collocauit. Qō vero frigidū et siccum in sūma fuit cessit in materiā terre
quam sua ponderositas et opactio inferius posuit. Qō aūt calidū et hu
midum fuit. in materiā aeris cessit. Qō vero frigidum et humidū in ma
teriam aque conuertit. Et hec duo elementa sm maiorem ꝓminorem le
uitatem et rarefactibilem ꝑsolitatem in medio ignis et terre collocauit.
Unde istam materiam primā plato vt potuit in thimeo sic descripsit. Fu
it enī yle. id est prima materia sine qualitate. et sine quantitate. sine colore.
sine specie sine loco sine tempore. inter aliquaz substanciam et nullam exi
stentē. hec verba multū sunt difficilia. tñ sic exponuntur. quia dicitur fuis
se sine quantitate. non quia omo nō fuerit sine omni quanto. sed quia nō
fuit ōterminate quantitatis. quo ad nos sicut gigas dicitur immēsus qz
tum excedit aliorum hominum quantitatem. Ideo etiam sine qualitate di
citur. quia nō habuit a qualitate aliqua specialiter nominari. nō enī po
tuit plus calida qz frigida dici nec econuerso. et sic de alijs. Sine colore.
quia non habuit aliquem colorem innatum in aliquo elemento. Sine tē
pore fuit quia nondum fuerant tempora et temporꝫ vicissitudines quā
do hec materia est creata. Sine loco fuit. quia non habuit determinatuz
locum plus sursum qz deorsū nec plus in latum qz in longum. Inter aliqz
substanciam est et nullam. quia nulla substancia materialis precessit illaz.
ꝙ aliqua est secuta. Materiale est igitur principium mundi inferioris aut
fuit illa materia inuisa scilicet prima materia communis que omniū for
marum et qualitatū fuit susceptibilis. que etiam sub diuersis speciebus ꝛ
formis conseruaī. Permanet enī hec materia quo ad substanciam incor
porata qbus continue quo ad qualitates transmutabiles alteretur. ḡa
ista materia que modo per rarefactōem manet forma ignis et est sub ig
ne. statim per condensacionem induet formaz aeris que prius sub specie
ignea fuit ignis. Et quo patet qz prima materia qua mundus materiali
ter constat est ingenerabilē et incorruptibilis et a qua omnia materialia
incipiunt et in quam redeunt tanqz ad matricem. Mundus itaqz ex reb⁹
multis compositis et contrarijs est compositus et tñ in se est vnus. Mun
dus enim vnus est numero et non plures mundi. et hoc propter materie
vnitatem sicut in libro dicitur de celo et mundo. Occupat enī totam ma
teriam suā sicut ibi dicitur in capitulo de eter. mū. Mundus ergo de quo
hic loquimur non est diuisus in se neqz diuisus sm substanciam quamuis

in ipsius

in ipsius partibus inueniatur contrarietas .quo ad aliquam qualitatis repugnantiam ¶ Summam eñ et necessariam habet mundus in suo toto conuenientiam et quasi quãdam musicam armoniaz q̃uis in aliquibus eius partibus propter qualitates repugnantes aliquam pati dissimilitudinem videatur sicut expresse dicit Aug⁹ super gen. ¶ Transibit autem mũdus iste quo ad istam impassibilem quam modo habet speciem et figurã Deo permanebit in esse perpetuo quo ad substantiam et naturam sicut idem asserit augusti. Et dicit glosa ibi. ¶ Celum autem et terra transibũt &c. Matõ. Et quo patet q̃ mundus racõne sue mutacõnis est liquidem admirandus. nichilominus tñ propter materie nobilitatem. et formę. virtualem actualitatem et per consequẽs productõis et generacõis rep tã facilem potestatem tam ipse mundus q̃ mundi opifex deus super omnia ẽ laudandus. ¶ Nulla enim est tam vilis tam infima in tota mundi machina pars siue particula in qua tam in materia quam in virtute et forma mundi quedam non sit differentia .seo cum armonia sit pars summa ¶ Quilla pars mundi que ꝑ naturam purior et simplicior est atq; nobilior. vni formem habet inclinacõnem et appetitum ad nobilioris forme susceptionem .et que spiritualior magis est inclinabilis ad formam spiritualiorem ¶ Unde materia celestis simpliciorem et nobiliorem reddit et exigit formam q̃ elementaris. et etiam ipsa materia celestis nobilior est et simplicior in nobiliori corpore vt in sole q̃ in luna vel in mercurio ꝙ in marte Materia eñ elementaris nobilior ẽ in igne q̃ in aere vel in ceteris vndegrossior est materia in terra q̃ in alijs ¶ Nã ibi sũt ꝑes partes materie aggregate ꝑm aristo. vnde dicit q̃ ex vno pugillo terre fiunt decem aque .in q̃ materia vnius elementi purior est in vna parte q̃ in alia .sicut dicitur in primo metheorum partes eñ ignis superiores nobiliores et simpliciores et partes terre centrales sũt grossiores compactiores et impuriores ¶ Cũ enim partes mixtorum sunt ab elementis scõm quod partes elementares sunt puriores vel nobiliores fiunt mixta simpliciora vel puriora. Et ꝑm q̃ econuerso est in elementis econuerso est in mixtis ¶ Nobilior itaq; materia mundi constituitur nobiliori indiget forma Et iõ solet disponi materia scõm quod exigit pura forma quia si de terra debeat fieri ignis oportet vt materialis terre grossicies subtilietur et depuretur et spiritualior et simplicior efficiatur vt sic simpliciori forme scilicet ignee inducatur Et vt breuiter dicã necesse est vt scõm forme ꝓprietatẽ ipsa materia ꝓparet Considerat itaq; mundi nobilitas scõm sui partes digniores et etiam effectus nobiliores Et ideo pars mũdi superior reputatur dignior quia ibi materia est purior et forma est pulchrior et virtus amplior in superioribus inuenitur ¶ Tanto eñ mũdus in vniuerso pulchrior est et decencior.

redditur quanto deformis pars mundi inferior superioris pulchritudi/ne.decencioi gloria insignitur sicut dicit Augustinus quedā perfectio ca ritatis et virtutis que in superioribus preexcellit.ad perfectionem infe/ riorem et decoracōnem continue se diffundit. Nō etiam videtur infima pars mundi in decore et luminositate amisisse hoc recuperat in fecunditā tis gracia et virtute Non enī minus est admiranda terre virtuosa fecun ditas in productione herbarum arborum florum et fructuū in generacō ne varia etiam reptilium In varia productione metallorum gēmarum ꝙ lapidum.q̄ sit admiranda celi claritas cum diuersitate suorum orbium et astrorum Et q̄uis mundus tam laudabilis rerum differencijs sit diuine virtutis insignitus potencia.multis tū defectibus et condicōnibus mise/rabilibus quantum ad eius inferiorem partem vndiq̄ est subiectus Nā mundus iste q̄uis videatur esse genitor et nutritor corporum .carcer tū est spirituum et animarum durissimum exilium est ac locus miseriarum in numerabilium et penarum Nam mundus locus est reatus et transgressi onis Incolatus et peregrinacōis.doloris et lacrimacionis laboris et fa tigationis.horroris et confusionis.motus et mutacionis.fluxus et alte/racionis.transitus et corrupcionis.insolencie et perturbacōnis.violencie et oppressionis.fraudulencie et decepcōnis In mundo nichil aliud inuenitur q̄ vanitas malignitas.cupiditas.anxietas.deformitas.et vetustas Mundus notos efficit et diligit.ignotos abicit et contemnit.mundus multis obest paucis prodest Nam atores suos decipit et fallit Nam mūda promittit. ꝙ ad vltima pauca soluit.contemptores suos ad modum vin/dicte insequitur et apprehendere non desinit.sed suos seqces satagit et cō/tendit Quos maxime diuicijs et honoribus hic extollit.in fine maxime ō pauperare et deicere consueuit Et vt verbis beati Gregorii vtar fugien dus est mūdus etiam si prosperis nos mulcet.Qui ergo tot calamitati/bus pulsat quid aliud q̄ vt deseratur clamat Et hec de proprietatibus mundi in generali dicta sint sufficiant.

De celorum distinctione.

Nunc ad describendas proprietates eius aliquas de celo et e ius partibus christo adiuuante manum apponamus Nam ce lum angelorum et hominum bonorum locus est et inhabitacu lum vt dicit Beda Celum autem scōm sanctorum traditiones aliud est visibile aliud inuisibile Celum autem visibile est multipliciter sic dicit glosa super deute.decimo.ubi enī celum domini dei tui est et celum ce li Septem sunt celi scilicet aereum.ethereum olympeum.igneum.firmamē tum aqueum.empyreum celum scilicet angelorum Celum tamq̄ aereum vo/catur.

medium aeris interstitiuz .quod a grossis vaporibus aque et terre non per omnia est insertum. vnde illa pars aeris puriot. et ab inferioribus q̄ litatibus impermixtior propter sui puritatem et dyaphaneitatem siue naturam transparentem celi nomine nuncupatur sicut dicitur super. Matth. xiij. volucres celi cōmederunt illud &. Celum etherecum ꝑm quosdam vocatur suptemum aeris interstitium qō immediatius spere ignis est conjunctum et dicitur etherecum .quia illud medium inter ignem et aerem cō finium est splendoris et illuminationis receptuum. Etheris enī grece splēdor dicitur latine vt dicit ysidor⁹. Celum vero igneum scōm quosdā vocatur centrum spere ignis propter ipsius ignis puritatem subtilitatem et summam quam habet pre ceteris elemētis actualitatem et propter alias quasdam nobiles quas consequitur ex vicinitate orbis planetarum pro prietates. Scōm Grego. autem super locum illum iob. Intuere celuz et contemplare ethera &. Nomine etheris intelligit tota regio a luna vsq; ad stellas fixas in qua sunt orbes et circuli septem planetarum. Quere infra proximo de ethere quid super hoc senciat marcianus. Alexander sic ordinat septem celos dicens. Primum celum est luminis datiuum vniforme et non motum scilicet celum empireum. Scōm celum donatiuū dicit esse luminis vniforme et motum scilicet aqueum et cristallinuz. Tercium datiuū luminis non scōm omnem partez luminositatis vniforme et motum vt celum stellatum. Quartum est receptuuz luminis sine calore scilicz olympū. Quintum est receptuum luminis cum calore scilicz celum igneum. Sextū est receptuum luminis coniunctum cuz parte superiori et dicitur celum ethereum. Septimum est receptuum luminis coniunctum cum parte inferiori scilicet aereum. Et sic videtur vocare olimpum regionem orbium planetarum .quia illud spacium est continue luminosum. Firmamentum autem vocat celum primum scōm pbos et vltimum in cuius connexitate sita sunt corpora siderum et stellarum. Nam pbi non ponunt nisi solum celum vnuz ymmo vt dicit basilius in exameron. Prius pbi linguas contorserent q̄ plures celos esse consentirent. Illud autem celum scilicet firmamentum sic describit aristo. in libro de causis elementorum. Celum inquit est quintum elementum ab elementis inferioribus discretum naturali ꝓprietate ac distinctum. Neq; enim graue est quia tunc descendere posset. neq; leue. quia tunc forsan ascenderet quia si esset vnum ex quatuor. vel esset compositum ex quatuor. ingrederetur in ipsum corrupcio vniuersaliter vel particulariter. ymmo sicut dicitur ibidem. Creator posuit eū causam et principium generacōnis et corrupcōis. Et ideo necesse fuit esse ingenerabile q incorrupbile ne pro querēde generacionis q corrupcionis principio esset abire ad infinitum. Est autem celum illud inquietum et mobile vniuersaliter. cuius motus est reuolubilis supra medium scilicet sup aerē qui stat.

qui est sublimis et glorioſus in secula. Hucusq; aristo. in libro de caus. elementorum. Vocat autem polos duas stellas in summis celi extremitatib⁹ in ipsius medio superius q; inferius collocatas quarum vna est superius posita in medio celi ad septentrionem et dicitur polus arthicus. Alia est ex opposito ad meridiem et dicitur polus antharticus quasi contra polum arthicum positus. Inter ditos istos polos quasi inter duas suas extremitates celum obliquo mouetur ab oriente vsq; ad occidentē. et ab occidente iterū vsq; ad orientem. et hoc semper vniformiter sicut rota movetur circa axem. vnde axis vocat aristo. q̄dā lineam intellectualē porrectā a polo vsq; ad polū diametraliter et extensam. circa cuius medium toc⁹ celi ambitus equaliter circūfertur sicut ibidē dicit cōmentator. De istius celi natura dicitur in libro de ce. et mun. sm̄ nouā translationē. Celū inquit est vnum compositū ex materiā q̄ continet materiā et qua et celum noīnatur. que est vltimus incessus tocius scilicet vniuersi. et sequitur in eodē. Non sunt neq; fuerunt. neq; erunt celi multi. Celū ergo est vnum perfectū completū cui non est simile. neq; est locus extra celum neq; corpus. neq; vacuitas. neq; plenitudo neq; tempus q̄d est numerus et motus. vnde illic est vita sicut scz extra vltimā et est sempiterna. que neq; deficit neq; finitur. et illa est vera vita. Ite idem ibidem. celum neq; fabricatum est neq; generatum. seo simplex est. cuius motus est equalis in quo non est diuersitas et est motus eius singularis et circularis cuius motor est spiritus q̄ mouet illud sua voluntate. et continuatur radius celi cum radio ignis q; coniunctus est cum illa ad vtilitatem hominū propter permanentiam vte. Firmamentū itaq; vocatur celum. quia solidum est. et firmū. quia termen habet intransgressibilē vnde pre nimia firmitatis sue permanēcia in corruptibilis est et immutabilis tam in substancia q̄ in forma. Est autē forma eius sperica et conuexa quo ad ea que sunt supra celum cuius motus naturaliter circularis et mouetur obliquo et circulariter ab oriēte ad occidentē. volutq; secum et circumducit motu simplici q; vniformi infra diei q; noctis spacium totum q̄d sub ipso est. vsq; ad ignis regionem. vnde orbes septem planetarum secum rapit et circumducit. Omne autem q̄d sub ipso est vt dicit rabanus virtuti eius motui obedit ordine vniformi et imperturbato. virtus quoq; eius motiua sicut ipse met dicit super expositione geñ. extendit se vsq; ad inferiora hec elementa. vnde et ignem superiorem creditur secum circūrotare. Prouenit quoq; huius motiue virtutis actio vsq; ad aerem et vsq; ad aquas in quibus quo ad fluxum et refluxū. maximā facit exuberacōnem. Hec autem tria elementa scz aer ignis et aqua obediunt quidē motui celi sed non vno modo neq; vno ordine ipsum imitantur. sed sm̄ magis et minus et q̄d superius est et leue q; purius obedit magis et q̄d est minus tale sequitur tardius et obedit minus

mūs Terra huic celesti motui nō obedit et virtuti vt ab eo suscipiat lo
calem motionem. ꝙuis ad producendas ex se species diuersas suscipiat
impressiones habet igit firmamentum sicut dicit idem rabanus quo ad
motum incessum vniformē. ordinatum et imperturbatū omniū tū motuū
velocissimū. vnde ne ꝓpter velocitatem motus eius mūdi machina dissol
uatur. retardatur ordinato modo planetarum. et sic motus eius imped'
motu contrario moderatur. Mouetur quoq; quietū. quia licet in partib'
mutet situm. tū in toto neq; situm mutat neq; variat locum. Turbatis igi
tur inferioribus. et quasi casualiter fluctuantibus celum cum suis orbib' or
dinis sui tenorem saltem in puncto nullatenus deserit inquit. Vnde motus
celi est tocius temporis primū mēsurans et motus et regula oīm motuum
aliorum. Est igitur firmamētum mediante motu suo generationis et cor
ruptionis in mundo inferiori principium effectuum. Cuius ratio est vt di
cit rabanus quoniam firmamentum sui luminis virtutem generatōis ef
fectuam ad terram tanq; ad ꝓprium centrum dirigit et destinat. et ra
dios suos in terre superficie aggregat maxime et coadunat. sicut enī ostē
ditur in scientia perspectiua. Omne enī corpus sphericum. concauū et lumi
nosum in quolibet puncto sui dirigit vnam lineam radiosam in centrum
illius corporis luminosi ad superficiem illius centri. et quanto quelibet li
nea radiosa est vicinior alteri linee exeunti ad superficiez centri tanto ex
vicinitate vnius ad aliam est fortior ad imprimendum in centro effectuz
sibi. Ex quo manifestum est ꝙ cum corpus celi sit sphericum concauum. et
luminosum. et terra ista magnitudinis celi non optineat nisi vicem puncti
cum sit centrum in terra. necessario sit maxima aggregatō celestium radi
orum. Ex quorum virtute et contactu fit maxima generatio et productō
rerum generalium in terra que est centrum ipsius firmamenti. et ꝙuis sit
principium generationis celum. non tū recipit generationem in se vel cor
ruptionem vel diminutōnem vel augmentum. Nam celum in sua substātia
habet summam simplicitatem vniformitatem. et puritatem. nullam hēns
partium diuisionem nec contrarietatem et ideo nullam habet ex se poten
tiam ad corruptibilitatem. vnde sicut arguit Aristo. in libro de ce. et mū.
Omnis inquit corruptio est ex contrarijs. celo autem nichil inuenitur cō
trarium quare celum non corrumpitur. Celum etiam ꝙuis sit in se et ex
se vniforme tū habet necessario plures orbes et circulos in figura et ma
gnitudine longitudinis et latitudinis differentes propter diuersas man
siones quibus indigent mortales. vt dicit Aristo. in libro de causis elemē
torum et aliis. Nā si secūm vnam dispositionem et mensuram reciperet mū
dus inferior influenciam radiorum. periret alimentum mortaliuz et gene
ratio omnium inferiorum. Et ideo necessarium fuit motū celi esse obliquū
vt ex elongatōne et depressione orbium nūc calor nunc frigus in centro ge
ner etur.

neretur vnde si directe celum moueretur quo a nostrū situm omnia calore vel frigore in nostro habitabili consumerentur vt dicit Aristo. Nec solum attenditur in celo puritas et incorruptibilitas ex parte materie verū etiam pulchritudo et claritas ex parte formeꝛ vt dicit Aristo. in libro de sensu et sensato. Celum in sui natura splendidum est. sed in partibus eius est differencia. Nam in stellis est maior aggregacio luminis q̄ in alijs partibus ipsius celi. Vnde ex parte forme habet rotunditatē cum conuexitate conuexitatem cum claritate. diaphanitatem siue transparenciam et p̄ spicuitatem. vniformitatem in toto seu in partibus diuersitatē ex mutuo concursu orbium et motu contrario planetarū. vnde dicunt sapientes generari concentum et armoniacam suauitatem. vnde Macrobi⁹ in lib. ciceronis In pulsu et motu ipsorum orbium efficitur sonus ille qui acuta cum grauibus temperans. equalem sonum facit et concentum ꝛc. Preter hec dicitur in libro de ce. et m. in fine q̄ celum motus sui contiguitate mīnimat illud super q̄ mouetur. vnde ether ex motu celi ignitur. Motus enim causat calorem. vnde ibidem dicitur per se ex se ibiliter inueniꝛ q̄ ex motu fit calor et ex quiete frigiditas et ideo calor materias emollit et dissoluit frigiditas vero aggregat et constringit vnde partes elementares motui celi vicinius existentes ceteris partibus mundi inferioris sunt calidiores vt patet in igne et in aere. In tercio autem elemento scilicet in aqua est motus debilitatis et ideo in ea est frigiditas seu non in vltimo In ipso autem scilicet in terra propter elongacōnem a motu celi fit constrictio in vltimo propter caloris absenciam dominium frigiditatis. Et ideo terra permanet quiescens et perhennis vt non moueatur sicut dicit Aristot. ibidem Nobilitas itaq̄ celi attenditur in materia et substancia in forma in motu in situ. in sue simplicitate puritate et ꝓpenitate. In forme claritate diaphanitate siue p̄spicuitate. in spericā orbicularitate In motu vniformitate velocitate et in vtilitate in situ limitate. q: ad situ a centro terre marie distat et in dimensiua quantitate. q: eius magnitudo pāginacōꝭ primo rōis mēsurā supat in potestate. q: oia inferiora sibi sōt ta regalat ordinat et mensurat. Et q̄ sup oia mirabile ē oia inferiora celum ordinat et immutat et tū a nullo inferiori se immutacōnem aliquā recipit. nec aliq̄ sibi dissē in natura et virtute aliq̄ ipso celesti corpori se conformat.

De celo aqueo siue cristallino.

Sextum celum aqueum siue cristallinum q̄ ex aquis positis super firmamentum diuinitatis potencia est formatum aquas enim esse super celos collocatas diuine scripture auctoritas nobis tradit. que ita sunt leuigate et subtiliate. q̄ in materiaꝭ celestem.

lestem sunt conuerse.et loco permanent sibi fixe. Beda tamē dicit q aque ille celestes non vaporali tenuitate.seo gracili q̄dā soliditate virtute di uina super firmamentum sunt suspense.et hoc modo ad impetus firma / menti moderacōnem vel ad caloris generati et eius velocissimo motu represionem. Opinio enī fuit Bede q celum ignee sit nature sicut plato nici posuerunt. Unde dicit Beda Celum est subtilis et ignee nature rotū dum a centro terre equalibus spacijs collocatus. Et ideo forte bede vide batur q loco sint necesse ibi esse aquas vt calor ille celestis ad tempamē tum duceretur et q ex tali inflāmacōne mundus inferior dispendium nō pateretur.ex frigiditate enī naturali illarum aquarum super firmamenti verticem posita q dicunt alīq̄ stellas saturni esse frigidā propter illā quā habet racione sui situs cum firmamento vicinitatem. Dicunt eciam q fir. mamentum per virtutes aquarum illarum infrigidatum infrigidat orbē saturni sibi magis proximum et vicinum. Sz qualiter istud posset fieri ra cionabiliter.non est perspicue racione vtentibus iudicandum. Nam cum aquosa substancia racione vtriusq̄ qualitatis sue scilicet humiditatis et frigiditatis substancie penitus sit contraria.non est bene liquidū philoso phantibus qualiter inē corpora tas disparia et contraria possit vnitas aut concordia aliqualiter contineri. Et tamen scriptū est Job xxvi. Qui facit concordiam in sublimibus suis. Ideo alio modo sencunt et opinā / tur moderni qui interiora philosophie spectamina profundi⁹ vt arbitror sunt scrutati. Dicit enī Alexander q aque ille que super celos sunt non sūt ibi posite vt frigide et fluxibiles et humide vel eciā sicut solide.conge late.et ponderose. Iste enī proprietates sunt eciam inter se habentes con trarietatem et sibi mutuo repugnantes.seo potius per ordinacionem di uine sapiēcie aque ille super firmamentū sunt sub mobilissima nature sue condicione diuinitus collocate.prout nature celesti maxime sunt propin que. Et hoc quidem est nature proprietas perspicuitatis et transparenci e que principaliter et substancialiter inuenitur in natura aque racione cu ius habet conueniencia et cum celo empireo et eciam cum firmamento Et ideo posuit dominus aquas inferius sub racione frigidi et humidi. cum alijs condicionibus necessarijs ad generacionem et corrupcionem et easdem posuit superius in rōe perspicui prout fuit necessariū ad vniuersi tatis ornatū. Et ideo dic celū esse dictum aqueum et cristallinum racio/ ne mobilitatis et perspicuitatis. Est enī perspicuum ad modum cristalli / a superiori celo scilicet ab empireo.lucem vel luminositatis plenitudinē ci cipiens celū quasi nobis inuisibile et occultum. cristallinū vero quia durum recipiens et receptum ad inferius celum effluens et effundens. Et ideo in

in summo dicitur sicut cristallus. Seo quia vniformiter est luminosum est perspicuum Aquea autem dicitur quēadmodum aqua ex sua subtili/tate et mobilitate mouetur. et illud motum mouet celum proximū q illud vlterius mouet quod sibi est propinquum Et iō magis illud celum quod mouet inferiora .inferiorum mobilium precipue est conservatiuum vt di cit alexander.

De celo empireo.

Celum empireum est primum q sūmum celum locus angelorū regio et habitaculum beatorum Et dicitur a pir .quod est ignis quasi totum igneum sic dictum non ab ardore.seo potius a lumine et splendore vt dicit yisorius Istud ergo celum sūme est lucidum.influens lucem et splendorem super celum cristallinū sibi propinquum et proximum Est autem de natura sua vniforme sine stellis. et sperisorme vt dicit dam Ideo est sphericū.vt rerum spiritualium et corporalium sit contentiuū Est ergo naturaliter quietus immobile scilicet et immotum. vnde illud celum non necessarium est propter continuacōem generationis inferiorum seo potius vt dicit alexander ad complectionem vniuersi in genere corporeo.secundum determinata extrema ad media opaca in sūmo scilicet terra.et luminosum in summo scilicet celum empireum et verumq corpus scilicet extremum suprem:um et infimū.est de se immobile et quietum Isti' celi proprietates describit rabanus vtens verō basilio in exameron sic dicens Celum empireum est corpus primum.naturaliter simplicissimū de corpulencia habens minimum quia subtilissimum. primum mundi firmamentum. quantitate maximum.qualitate lucidum. figuratione sphericum.locali situ suprem. quia a centro remotum. amplitudine spiritualiū et corporum visibilium et invisibilium contentiuum.dei summum habitaculum.licet ergo deus sit vbiq tamen specialiter dicitur esse in celo .quia ibi relucet potissime sue virtutis operacio.et ideo celum dicitur specialiter sedes dei.quia in corpore mūdi species celi pulcherrior est vt di cit Dach. In celo diuina virtus manifestius operatur.

De ethere:

Ether grece splendor dicitur latine. Ether secōm yisorem superior regio suprema interstitij aeris et ignis vbi est perpetuus splendor luminis siue lucis. anaxagoras autem dicit.nomē ether is é nomen ignis Et hoc putauit vt dicit aristo. propter ipsius inflammationem que causatur ex velocitate sui motus Unde secōm ipsum anaxagoram. omne inflammans et inflammabile vocatur

hoc nole

hec nomine Marcianus autem dixit q̄ ether est locus ab inferiori mūdo separatus inuisibilis respectu inferiorum que patiuntur multiplicem variacōz In etherevero vbi dies est perpetuus nox diurno lumini succedit nec mirum. quia ad tam altum locum vmbra terre que noctis causa est in ethere non accedit Scōm aristo. vero in libro metheorum. ether nichil aliud est q̄z verum elementuz nec est ex elementis quatuor. quicq̄d enī supra lunarem globum est nature est separate a natura inferiorum elementorum. vnde ether neq̄z est graue. neq̄z est leue. neq̄z rarum neq̄z densum. neq̄z per alterius corporis penetracōnem diuisibile Naturam enī etheream nulla ingreditur corruptio ve alteracio vnius saltem vel particulariter q̄d ei accideret si ex elementis compositionem aut originem cōtraxisset. nec tamen dicit q̄ ether est aer inflāmatus et dicit quod quandoq̄z descendit inferius q̄ iterum occultatur. vnde propter sui subtilitatem. nunc sursum. nunc deorsum regiratur. vnde terre motus gignit ex virtute ethrea in terre visceribus occultata Sed dicit aristot. q̄ hmo iste est error. quoniam subtile non descendit deorsum et etiam si descenderet hanc operacōnem non faceret Scōm Mac autez splendor etheris ſſ spera celi per ambitum totius mundi rutilet et refulget. continet autez in se orbes septem planetarum qui mouentur contra motuz firmamenti In inferioritateq̄z pars etheris velocitate sui motus inflammat superiorem partem materie elementaris et ex illa inflammacōne gignitur spera ignis hic dicitur in libro de ce. et mundo. in fine Ex materia enī sic ignita non ignitur nec inflammatur ipse ether. quia ab inferioribus recipit non aliquaz immutationem q̄uis inferiora ab ipso imutentur.

De spera celi.

Spera celi vt dicit ysidor°. est species quedam in rotundū formata ab eodem in idem circa suum centrum equis spaciis circulariter reuoluta. hanc speram neq̄z principium neq̄z finē habere pbi asserunt Ideo propter sui circulacōnem vbi incipit q̄ vbi finiat non facile apprehenditur. nec fuit aliqua figura celo conuenientioz q̄z sperica. tum propter suiipsius simplicitatez. tum propter capacitatem. tum etiam propter vniformitatem vt dicit ysido. Spera itaq̄z scōm Alphraganū est orbicularis superficies celestis corporis in quo fixe stelle ordinentur et spera duobus polis circumuoluitur. quorum vnus est septētrionalis qui nunq̄z nobis occidit et dicitur polus arthicus idest boreal Alter polus est antharticus seu australis qui nunq̄z a nobis videtur. vel propter nimiam a nobis elongacōnem vel propter terre interpositōnez.

Inter

Inter istos duos polos quasi inter duas mundi extremitates spera celi vo'uitur et mouetur et cum ipsius motu stelle in eo site ab oriente in occidentem et iterum ab occidente in orientem motu diurno et nocturno et. xxiiij horarum spacio circũferuntur. Tanta autem celeritate spera celi circumcreatur nisi aduersum eius precipitem cursum planete occurrerent et eius impetum moderarent machina mundi dissolueretur et ideo ꝑm Alpetraganum septem orbes planetarum sunt sub spera mutuo se intersecãtes per q̃s planete motu consono incedẽtes raptui firmamenti obuiãt et eẽ eius velocitate nr reprimunt et retardant volutur autem tota spere moles obliq̃ circa mediumscilicet circa axem Est autem axis quedam linea intellectualis que recte per mediam pilaꝫ spere tendens in duos polos se extendit circa quam celi ambitus quasi rota circa axem circulariter se resolut. Cardines autem celi sũt extreme partes axis que infiguntur ipsis polis Et sunt cardines dicti quia sicut cardo hostij in poloꝝ concauitatibus resoluuntur et sunt isti cardines cõtrarii recursu scilicet circumflexi vt dicit ysidorus Spere vero celestis medietas dicitur emisperium scilicet parsque a nobis totaliter videt. sed ob defectũ visus terre coniũgi putatur vnde et circulus vbi finitur orion idest visus terminatio nuncupatur vt dicit ysidorus Recolligę igitur breuiter ex predictis. qõ spera celi est luminosa substancia luminis pleną ad centrum suum idest plena ad terrã diffusiua cuius circumferencia est a centro terre remotissima Et ideo illa que in celo sunt maxima nobis propter summam distanciam videntur esse minima. omnium inferiorum est contentiua omnium inferiorum est ordinatiua informatiua generacõnis et vegetacionis effectiua sibi contrariorum captiua et attractiua. Nam motus sui violencia planetas sibi obuiantes pr se trahit. ꝑm armoniamest processiua Nam sicut dicit Aristotiles. in libro de proprietatibus elementoꝝ ex ordinato spere motu et contrario planetarum occursu. gignitur in orbe stridor idest armonia vnde Macrob in pisu et motu ipsorum orbium efficitur sonus ille et actis cum grauib' temperatis efficit concentus varios et diuersos. sed ꝓter nostri auditus defectum et illius soni excessum armonia illa a nobis non auditur sicut moueri solẽ videre non possumus quamuis citissime moueatur Nam radiorum claritate acies visus nostri superatur.

De circulis celi.

Circuli celi sũt plures q̃ duo sũt visibiles scz galaxias zodiacꝰ Alij sunt inuisibiles scz circul' eq̃noctialis diuidens duo emispia.

tangens

tangens zodiacum in ariete et in libra. Illius est circulus solsticialis estiualis eo q̄ sole in eo existēte fit solsticium estuale. Ille circulus tangit zodiacum in cancro et est quasi cōuūctio nostri habitabilis et torride zone. Illius est paralell⁹ siue circulus septētrionalis siue arthicus et est q̄ diuino nostri habitabilis et frigidi habitabilis. Circulus vero qui est ex pte tor ride zone et alterius habitabilis zodiacum tangit in capricorno et dicitur iste circulus solsticialis hyemalis. eo q̄ sole existente in eo. fit solsticiū hyemale. Illius est paralellus siue circulus antharticus seu australis veritas austrum et apponitur artico paralello. Dicuntur autem hij circuli paralelli, quasi circuli eque distantes a pari q̄ est iusta et vere q̄ est distans equaliter eēs distant ab inuicem paralelli. Sunt preter hec duo circuli q̄ dicuntur coluri. Colurus septentrionalis qui incipit a polo septētrionali per cancrum et capricornum circulariter procedēs iterum redit ad sū principium. Illius est colurus australis. per libram in arietem similiter redit ad suum punctum et dicuntur coluri quasi colla tauri a cauda bouis siluestris qui erigens caudam circulū facit imperfectum et dicuntur coluri quasi circuli imperfecti. Decimus circulus est orizon. idest finitōs visus q̄a circulo illo celum et terram videntur pariter copulare. Est etiam circulus meridianus designans illam partem zodiaci in qua sol videtur equaliter distare inter orientem et occidentem et isti duo vltimi circuli non sunt in spera. quia secōm diuersos situs et aspectus variantur diuersiq̄ vsus.

De galaxia siue lacteo circulo.

Galaxias est circulus celestis. ceteris circulis celi pulchrior et candidior incedens per medium celi incipiens ab oriente vsq̄ ad septentrionem per cancrum et capricornum procedens iterum ad punctum suum. Dicitur autem lacteus circulus. quia inter oēs circulos celestes notabiliorem habet claritatem vnde et de nocte nauigantes eū tenebrās dirigit et deducit. Quanto autem aura nocturna est serenior et frigidior tanto incessus galaxie est manifestior. Secōm autem opinionem vulgi. galaxias dicitur vestigium solis. q̄ post se relinquit sol quādo currit in illo circulo. Sz aristo. hoc dicit esse falsum. q̄a si esset galaxias ex impressione transitus solis. oporteret q̄ hec impressio esset in signis in quibus currit sol cum alijs stellis mobilibus. et hoc videmus esse falsum. quia transcēdit terminos zodiaci vbi sol nullatenus appropinquat. sicut dicitur in libro methorū. Ideo anax. et democrit⁹ dixerunt galaxiā eē ex reflexione luminis ad aerez sicut in speculo. sed hoc est falsum vt dicit aristo. ibidem quia si hoc esset permutaretur. sicut enim est permutatio luminis. Hoc autem est falsum quia videmus galaxiam semper

per in eodem loco nec recedit ab eo Dicit ergo aristoti. sic. Ignis propin quus orbi est inflammat⁹ et lucidus et in locis vbi videtur galaxias sūt stelle multe parue et luminose et in illis relucet fulgor ille. et ideo apparz lo cus ille magis radiosus nec recedit ab vno loco orbis Huc vsqz aristo. in libro primo metheorum ca. ij.

De zodiaco.

Odiacus est circulus obliqu⁹ in xij. ptes distinctus equales. que xij. signa a pbis sunt vocata nobis autem signant in qua pte celi sol et planete immorent̄ Sunt igit̄ xij. signa. xij. spacia equalr di stincta et stellis notabilib⁹ ab astrologis denotata. vnuz aūt q̄libz signū in. xxx. diuidit̄ gradus. et gradus in lx. diuidit̄ minuta et minūtū in lx. scri pula. ita q. lx. scripula minutum vnū faciunt. lx. minuta gradum vnum et xxx. gradus signum vnū Signa aūt ista sunt ꝓpr̄ijs nois⁹ appellata sicut aries et taurus et sic de alijs Et vocāt̄ animalia. nō q̄ alialia sunt in celo collocata sed quia in suis effectibus animalium taliū ꝓprietates aliq̄s re presentant vt post dicetur Inter ista autē xij. signa q̄tuor sūt cardinalia sm ysido. scz cancer in sūmo capricornus in ymo aries et libra in medio Prima duo dicūtur solsticiaria. q̄ in cācro existens sol. vlterius ad nos non accedit. in capricorno remot⁹ nō recedit In ꝑmo facit longissimos di es et breues noctes in secūdo contra In alijs vero duob⁹ fit eq̄noctiū in ariete fit vernale. in libra vero fit equinoctiū autūpnale et tūc vtroq; tpe dies noctibus sunt eq̄les. In istis etiā signis tria sunt ignea scz aries leo sagittarius. tria vero sūt terrea scz taurus. virgo. capricornus. et tria sūt aerea scz gemini. libra. aquarius. et tria aq̄tica scz scorpio. cancer. pisces. Et inter ista que sunt ignea aerea sunt calida et masculina ⁊ diurna Que vero sunt aquatica et terrea sunt frigida et feminina et nocturna. Inter ista etiam sunt quatuor mobilia scz quatuor cardinalia scz aries. cācer. libra. capricornus. quia in eis mutatur tempus Et quatuor sunt fixa. in q̄ bus agitur ipsum tempus scz taurus leo. scorpius. aquarius. et quatuor sunt communia in quibus ipsa cōmiscentur scz gemini. virgo. sagittari⁹. pisces. Et dicuntur ista signa domus. quia domicilia sunt et habitacula planetarum. et ex hijs domibus quedam dicuntur domus triplicitatis. quedam exaltacōnis Nam illa signa que concordant in vna natura fac iunt triplicitatem. et eodem nomine nuncupantur et sic in quatuor partiū bus celi ordinantur Nā in oriente sunt ignea. aries. leo sagittarius. Ter rea sunt taurus. virgo. capricorn⁹ in austro Aerea sunt gemini. libra. et aquarius in occidēte Aquea sunt cancer. pisces. scorpio. in septentrione. Et inter istas triplicitatis dom⁹ fortiores sūt in suis effectibus orientales occidentalib⁹ ⁊ septēntionales australib⁹ qz in eis nobiliores placēte dīant

Nam

Nam triplicitas orientalis que est prima habet solem. de die et luna de nocte et saturnus principiat cui eis die et nocte. Triplicitas igit occidetalis habet saturnum mercuriu et iouem. Triplicitas sep. trionalis habz venerem. luna et martem. Australis vero hec saturnu. mercuriu et iouem Dicuntur insup signa domus exaltacoum. quia planete prout magis l' minus exaltat in signop gradibus pfecte et virtuosius operant. Nam sol habet virtutem sua et exaltacoem in. xviij. gradibus arietis. et casum in eode gradu libre Mer' habet gloria suaz in piscib'. xxviij. gra. et casu suie tristicia suam in simili casu signi oppositi scz virginis. Mercur' gradibus totide Luna erigit in tauro trib' gradibus et totide cadit in scorpione Saturnus erigit in tauro. xxi. gradibus et cadit totidem in ariete Mars erigit in capricorno gradib' xxviij. et cadit totide in cancro. Jupiter erigitur in caput draconis erigit in geminis gradibus trib' q cadit totide in sagittario Cauda erigitur in sagittario trib' gradib' et cadit in geminis. Preter ista vniq signu dividitur in tres partes que facies nuncupantur quarum inicium est a primo gradu arietis et durat usq ad. x. secunda durat usq ad. xx. tercia durat usq ad. xxx. prima facies arietis datur marti. secunda soli tercia veneri prima facies tauri est mercurij scda lune tercia saturni prima geminop est iouis secuda mercurij tercia solis prima cancri est veneris secuda mercurij. tercia lune prima facies leonis est saturni. secunda iouis. tercia martis prima virginis est solis. secuda veneris tercia mercurij pria libre est lune secuda saturni. tercia iouis prima scorpionis est martis. secunda solis tercia veneris prima sagittarij est mercurij secunda lune. tercia saturni prima capricorni est iouis. secuda martis tercia solis. prima aquarij est veneris. secunda mercurij. tercia lune. prima pisciu est saturni. secunda iouis. tercia martis Planeta igitur existens in domo pria habet quinq fortitudines in gradu exaltacois habet quatuor. in domo triplicitatis habet tres in facie vna aut duas. et que magis habundat inter planetas numero magis prevalet in fortitudine et quilibet planeta fortior est in domo pria q aliena et ex fortitudine signi in quo est fortificatur et ex debilitate debilitat. sicut fortis vir fortior est in equo forti q in debili. et ideo astrologi iudicia suis vt dic Mesael. considerat domos ascendentes. idest ascensum signop et planetarum dignitates vt pm eorum principatus et dnm in domibus angularibus vel ascendentibus angulis vel angulis cadentib' conciat et iudicent de futuris. Dicunt autem quedam signa dom' angulares sicut signa cardinalia de quib' supra sicut cancer libra. capricorn' et aries. Quedam dicuntur domus succedentes angulis scz taur' qui succedit arieti. et leo q cancro. et scorpius qui libre. et aquarius qui succedit capricorno. Quedam vero dicunt domus cadentes ab agulis scz gemini. virgo sagitarius

pisces

piscis vt patet in figura inisab Pcõm istorum signoꝝ ortus et occas' oꝝ positiones.coniunctõnes et aspectus diuersa et otraria accidunt in hoc mundo Nam sicut dicit idem auctor ista que sunt vi nature et generãtur ſõ forti signo masculino ascendẽte ⁊ forti planeta bono cum bono aspectu in ipso ascendẽte existẽte fortis et bone dispositõis in suo genere et cõtrario Dom' itaq; ãguli prima domus ẽ orientalis scz signum arietis. Domus vero celi siue septẽtrionis est cancer.angulus vero occidẽtal' est libra.et ãgulus terre ẽ capricorn' Hec signa quatuor angularia maxime sunt virtutis et orientale plus q̃ occidẽtale.et septentrionale plus q̃ australe.vnde angul' terre est trib' alijs minus fortis sicut idẽ dicit auctor Domus succedẽtes sunt mediocris effect' et virtutis scz signũ ab ariete scdm idest taurus.et signum.iij.v.vij.xj.Et inter hec signa siue domos.o dauũ signuꝫ peioris est operationis et significacõis et ideo vocatur ab astrologis domus mortis Reliqua aũt signa dicunt domus cadentes scz viij.v.vij.ix.et.xij sunt eciaꝫ debilioris effect' et peioris significationis et maxime.v.et.xij Et huius ratio est vt dicit auctor.quia in secta domor' signo dominatur marꝫ.et ideo vocatur dom' infirmitatis et debilitatis omnium rerum.et in illo signo est gaudiũ martis.et in.xij.est saturni gaudium .et ideo vocatur dom' inimicicie tristicie et laboris Signa etiam sitie domus dicũtur mutuo se aspicere et sunt tres aspectus principales scz licet sextilis.tercius et quartus aspectus .Sextil' dicitur quando aliquis planeta in aliquo signo ascendẽte aspicit tercium añ et tercium post se.Et ꝟ est a tercio in vndecimũ verbi gracia Et aliquis planeta fuerit in inicio arietis.aspicit eum qui est in capite geminoꝝ ante se.et eum qui est in inicio aquarij post se.qõ est signũ vndecimũ Et hic vocatur sextilis.eo ꝙ teneat quartam partem celi scilicet gradus lx.et talis aspectus est laudabilis bonus et fortũatus.Est etiã signũ domus dilectionis medie fm astrologos vt dicit auctor suprad'ictus .tert' aspectus fit a quinto signo et nono .verbi gracia planeta qui fuit in inicio arietis . aspicit eum qui fuerit in leone ante se et eum qui fuerit in sagittario post se qõ est signum nonũ et dicur tercius quia continꝫ terciam ptẽ celi scz xx gradus et hic aspectus est optimus.quia est in signo perfecte amicicie vt dicit auctor.quart' aspectus est a quarto signo et decimo verbi gracia Planeta qui fuerit in in inicio arietis aspicit illum qui est in capite cancri ante se et eum qui est in capite capricorni post se qõ est signuꝫ decimũ. Et hic aspectus dicitur quartus .quia partem quartã celi continet.i.xc.gradus et hic aspect' est malus quia in illo signo ire et inuidie et imperfecte vt dicit auctor.preoꝛ dius Coniuctio vero et oppositio non sunt aspectus.qu anoꝝ cõ dicuntur aspect' abusiue.quandoꝝ vero propter signũ recipit septem .vt aries libram Dicitur aspectus oppositus et est pessimus.quia signum est perfecte

inimicicie.

inimicicie et pessima pretendit maxime si aspectus fuerit martis et saturni sicut solis. Quando vero planeta conuenit cum planeta eodem signo ascendente vel in signo sibi coniuncto ante vel retro tunc dicitur coniunctio et hec potest esse bona si planete fuerint boni et econuerso mala si fuerint mali sicut dicit auctor et hec oia patet in figura quā ponit auctor.

De signo arietis:

Duras autem singulorum signorum per ordinem recolligamus et signo arietis exordium sumētes. Aries igit est orientale signum sic dictum. quia sicut aries in iacendo super latus vnum. equaliter mutat vices sic sol existens in illa parte zodiaci que aries dicitur facit equinoctium et equales facit dies artificiales atq; noctes Et sicut dicit Mesael. aries est signū igneum masculinum diurnū. instabile. domus martis. in. ix. gradu eius exaltacio solis. dom⁹ ei⁹ sol de die de nocte vero iupiter. et saturnus pticipat cū eis de prima triplicitate p ma est. Prima facies eius martis. secunda solis. tercia veneris de corpore hominis dñatur capiti et facici et mitos facit in corpore capillos corpus curuū faciem obliquam. oculos graues. aures breues. collum longū Domus est vite et natiuitatis hominis. quia sicut hoc signū ab inferiori parte terre ad superiora ascendit et a tenebris ad lucē vadit. sic natus de tenebris egreditur et vi illius signi abdita prodeunt in lucez et secreta sapientibus innotescunt Et sicut narrat albu. in li. de motib⁹ astrorū In tercio inquit vel quarto gradu arietis occidēte. oritur signum libre et motus aerem In decimo gradu oritur stella que dicitur almareth et alpheta. et serenat aerem In. xxv. gradu occidunt pliades ꝛc. Qñ ät sol velluna vel aliqs planetaꝝ intrauerit primū vel scōm vel terciū gradū arietis erit nubilū et vent⁹ a meridie et frig⁹ et tēpestas In gradu ät. ix. vel ix erit magn⁹ calor

De signo tauri:

Taurus scōm Mesael est signū terreū. frigidū siccū. nocturnū. dom⁹ veneris secūda exaltacio lune in ārto gradu eius. dom⁹ eius de die est venus in nocte luna. et mars pticipat cū eis. de triplicitate est secūda Prima facies est mercurij scōa lune tercia saturni et corpore boys dñat collo et gutturi. datq; facie āplā et curuā nasū dat grauez et lōgū. āplas nares. oculos graues. capillos elevatos et nigros. collū grossū. vereundū facit boiem. honeste incedentē Dom⁹ est sōe et possessionis accepcōis et dacōnis Et ideo dicitur taurus. quia taurus sulcādo terram fecundat et locupletat Tunc etiam quando sol est in tauro terra est arabilis et congrua agriculture scōm albu. In primo gradu tauri oritur syrius palmē in. vi. orion occidit et mutatur aer. in. viij. oriuntur plyades et turbāt aerē In xvi. oriunt hyades et turbāt aerē. De

De signo geminorum

Signum geminoꝝ scōm michael est signū aereum. masculinū me diocre. diurnū dom⁹ mercurij. exaltacio caude draconis in ter cio gradu eius dom⁹ eius in die est saturnus in nocte mercu rius iupiter pticipat cum eis. de triplicitate est tercia. Prima fa cies est ionis. secūda martis tercia solis. In corpore hominis dñatur hu meris. brachijs et manib⁹. mediocré efficit staturā et hominē pulchrū et conuenientem. Cui coniūctus mercur⁹ si fuerit fortunat⁹ disponit hoiem et habilem facit ad trācuram et scripturam. Domus cognacōis est et p pinquitatis. consilij religionis et fidelitatis epularum et sompnioꝝ scōz Albu. Gradu geminorum occidentē. oriuntur triades et mutant aerem. et post archites et echites idest aquila quinto decimo gradu idest delphi ni vicesimo sexto ā. Isti gemini vt dicit yginꝰ. secundū poetarum fabu las fuerunt castor et pollux fratres gemini et vterini. viri fortissimi. quo rum gracia tunc dicitur sol esse in geminis. quia sole in illa parte celi exi stente virtus ad secundandū inferiora geminatur. tunc etiam bella inter cognatos aliquociens geminantur. Illam tamē assignat pginus racō nem scilicet quando castor preest inferis tunc pollux preest superis. et ecō uerso. quod ideo fm marci. illuc singūt. quia in estate cuz noctes sint bre uissime quādo vna pars constellatōis occidit alia pars anterior oritur et ascendit. Et pro tāto dr vnus fratrum celos alius inferos possedisse.

De signo cancri.

Cancer est signum aquaticum. femineum instabile. nocturnum. do mus lune. exaltacio iouis in quinto decimo gradu eius. in die veneris est eius domus in nocte martis et luna participat cuz e is de triplicitate est quarta. Prima facies eius est veneris. secū da martis tercia lune. Super corpus hz dñiū sup pect⁹. costas et pulmo nem. et facit in corpe grossicié. Dā a medio eius facit hoiez grossū et incō positū atq; rudē. sup⁹ vero sotilē. dentes curuos et tortos. Et vocat do mus pris et gazarū et vinearum et oīm que crescūt sup terrā. castrorum. villarū et cuitatū. thesaurorū sepulture et hereditatū. De ō dic Albu. qui to gradu cancri occidente. oriē caputcorn⁹ et mutat aer in caliditate. in xtic. gradu oritur ferueꝰ canicula. et canis plen⁹ apparet et fit magna p turbacio aeris. Dicitur aūt cancer fm yginū. Nā cācer ē aial retrogradū sic sol peragrās illam ptē zodiaci que vocat cācer facit retrogradacōz in octauo gradu cancri. Tūc etiā sol extollit versus tumorem spere ver sus nostrū habitabile. et situm in terra q̄ non non potest plus extolli. tūc retrogradatur descendendo per signa inferiora vsq; ad capricornium.

De signo.

De signo leonis:

Signū leonis scōm Mīsael est signū igneū masculinū fixum diurnum. dom' solis et illius exaltacio. dom' eius sol in die supter de nocte et saturn' ꝓcipat cū eis et de triplicitate ē prima Prima facies ē saturni secūda iouis tercia martis. In homie coopatur stomacho. lacertis cordi et dorso. efficit hominē iupi' grossū. inferius sūtilē magni ai. cura hītē sōtia. Dom' aūt vocat filios et nouum testamētoꝝ liberoꝝ et honoꝝ. De ♄ ōr Albu. In .iij. gradu leonis aḡius et elion oriūt et fit aeris mutacō in .xxx. gradu oriūt cācer et occidit capricorn'. Dicit āt illō signū leo. qz leo fortissimū aial est maxime caliditatis ꝑcipue ex pte pectoris. ꝙ ꝑtis anterioris sic sol intrās illā ꝑtē signi aerius radios imprimit q̄ in fine q̄ ab illo signo exit. vt ōr ysidor'.

De signo virginis.

Virgo est signū terreū frigidū mediocre nocturnū dom' mercurij prima et est exaltacō mercurij in .xv. gradu eius dom' eius in die est venus in nocte luna et mars ꝑticipat cū eis. de triplicitate est secunda Prima facies ei' ē sol secūda venus tercia mercu. Ex pte hois hz in potestate ventrē et intestina. pōnā pulchrā facit. pulchros oculos. faciem decorā. et mitigat voluītatē Dom' ē infirmitatis suoꝝ et ancillarū et bestiarum inficiam significat et mutacōz de loco ad locū et ♄ signū ōr virgo. qz virgo sterilis ē et sine fructu. sic sol intrās illam ꝑtē zodiaci que vocat ♍go suo calore hūorē consumat et sic terrā a fructu sterilem facit.

De signo libre.

Libra fm Mīsael est signū aqueū masculinum instabile diurnū. domus veneris. prima exaltacō saturni in .xxi. gradu eius dom' eius venus de die saturn' de nocte. mercuri' et iupiter ꝑticipāt cū eis de triplicitate est tercia Prima facies eius ē lune secūda saturni. tercia iouis. de corpe hois regit inferiora vētris intestina et umbilicū Dom' est vtoris et nupciarum ꝺtēcōis furti et rapine De ♄ Albu in .v. gradu libre leo oritur ꝙ alterat et calefacit aerē. in .xxij. gradu corona oriūt et fit maxima ꝑturbacō aeris .xxxi. oriunt hyades prim et fit maior ꝑturbacio aeris et post oriūt virgo Dicit aūt ♄ signū libra ab instrumēto pōderādi qz sol existēs in illa ꝑte celi q̄ ōr libra. dies cū nocti ꝑfectos efficit. et eq̄les fm ysidō.

De signo scorpionis.

Scorpio est fm Mīsael signū aqueū frigidū fixū nocturnum. Domus prima martis. nullius exaltatio. domus eius in die veneris in nocte mars. et luna ꝑticipat cū eis. de triplicitate est quarta.

Dria facies ē martis ꝑa sol̄ tercia venꝰ Et ꝓte hois mēbris ōfuit grā/
tis remb' q̄ vefice. facie dat rubicūdā et pulchros capillos nitos. ocios quos
crura lōga. pedes magnos. q̄ senē fac̄ hoiez et ifabilē ac mēdacē. do' ōr
mortis et timoris. debit et laboris. dāpni et ofēcōis belli castitatis q̄ in
genꝰ De ꝟ Albu. in secūdo gradu scorpionis stelle hiades oriūt̄ et fit ma
gna turbacio aeris et tēpestas et post oriꝯ taur' In xvij. gradu est occi
dūt pliades et fit aeris serenitas. Dicit āt signū illud scorpi'. qz scorpi' ē
aial valde pūgitiuū cū cauda. filr sol existēs in illa pte zodiaci q̄ ōr scor/
pius cā ē leiōis et pūctōis corpis hūani. ꝙa tūc declinās min' calefacit
aera vñ aer distrat' in frigiditate cito ledit et pūgit corp' vt dicit ysid.

¶ De sagittario.

Sagittarius ſm Mesa. est signū aqueū. masculinū mediocre diur/
num exaltacio caude in tercio gradu eius dom' in die ē sol in no
cte iupit̄. saturn' ꝓticipat cū eis de triplicitate ē ꝑma Prima faci
es e' est mercurij secūda lune tercia saturni. Et ꝓte hois disponit femora
lōgas facit coxas et crura. facie lōgā. et mēbrū ſbile. hoiez facit pulchrio
rem retro q̄ añ. capillos dat ſbiles. vētrē magnū et in motu facit hoim
delectari. Dicit dom' itineris. fidei sapie. magisterij et hōris. et ingrāti
sapie astroꝝ et ōinacōis sōpnioꝝ De ꝟ dicit Albu. scōo gradu sagittarij
cum oriunt̄ pliades. statim occidūt et oriꝯ caput scorpij et fit valida tur/
bacio aeris. viij. gradu hiades occidūt et mutat̄ aer. Dicit āt sagittari'
istud signū qz sic̄ sagittarius emittit sagittas sic sol existens in illa pte zo
diaci ad nos emittit grandines plurimas atq̄ nives.

¶ De capricorno.

Capricorn' ſm mi. ē signū terreū. frigidū. instabile. nocturnū. satur
ni ꝓmū domicilij. exaltacō martis ē in. xxviij. gradu ē'. dom' ei'
est de die ven'. in nocte luā. et mars ꝓticipat cū eis de triplicita/
te ē ꝑa Prima facies e' ē tonis. scōa martis. tercia sol' In corpe hois rēpi
cit genua. ſbilia dat crura corp' siccū facie hispidā et hirsutā. Dom' vōl̄
dāñ et honoris. regis et regni glorie et impij. ſbe furtum ſblate. De ꝟ albū.
In. iiij. gradu capcorni oriꝯ cācer i. xxx. gradu occidit caput cācri et oriꝯ
caput capricorni. Dicit capcorn' qz cap ē aial cornib' petēs supiora. sic
sol existens in illa parte zodiaci facit solsticium hyemale. et tūc incipit ad/
cendere per signa versus arietem et versus cancrum.

¶ De aquario.

Aquarius ſm mi. signū ē masculinū. firū. diurnū. voscūū saturni.
seo nullꝰ ē exaltacō. dom' eius in die saturn' in nocte mercur'.
iupiter participat cum eis de triplicitate est tercia Prima facies
eius est veneris. secunda mercurij. tercia lune. dominari dicit ryb̄ꝯ hois
vsq̄ ad caudam pedis facit hominem gleziantem. multa venastantem.
pulchram.

pulchritam facit faciem et coloratam et rybiam facit alicui⁹ altera longfo
rem Dom⁹ vocatur amicicie mercati et fortune reditus tributi. ſbſtácie
regis muneris aut peditis De hoc Alb⁹ In .xij. gradu ſigni aquarij oritur
leo. in .xi. gradu ſtella regia et lāpades occidūt et mutāt aerē. et poſt cap
cornus et oritur caput aquarij Dicit aūt ſignū iſtū aquari⁹ ſm fabulas
pincerna deoꝝ. manib⁹ eoꝝ aq̄ fūdens vū tenet vrnā Et ideo tunc dici
tur ſol eſſe in aquario. eo qtunc temporis cōdenſatur aer in aquas mul/
tas ⁊ fiunt pluuie plus q̄ in alio tēpore. vt dicat yſidor⁹.

¶ De ſigno piſcium.

Signum piſcū ſm mercurium. eſt ſignū aqueum. frigidum. medio
cre. nocturnū. domicilium iouis Leo et altitudo veneris .in .xxvij.
gradu eius .Domus eius in die eſt venus in nocte mars et luna
ꝑticipat cū eis de triplicitate eſt quarta. Prima facies eius eſt ſaturni. ſe
cunda iouis tercia martis. De corpore hois regit pedes. amplū dat pe
dibus pilum caput. florentē barbam et pulchrā. albū facit hominē magni
animi. rotundosq̄ oculos Vocat autem iſtud ſignū dom⁹ inimici aſini. et
equi et omnis beſtie que equitatur .Et ſignat labores lamentacōnem et
triſticiam. ſuſurracōem et dolositatem .malivolenciā et carcerem De hoc
Alb⁹. in .x. gradu ſigni piſcū ortus eſt virginis in .xij. gradu thele. i. libra
oritur. in .xix. gradu orit cancer. in .xxij. gradu orion et aquarius orunt.
Dicitur aūt ſignum illud piſcū. eo q⁹ tunc tp̄is fit generō piſcium et con
fricacio qr caloꝛe ſolis aſcendēte et hūoꝛes diſſoluēte ſolēt tunc piſces ef
fundere ſemen ſuū vt ōt yſio. Has itaq; .xij. ſignoꝝ celi ꝓpietates et oc/
cultas virtutes ſm aſtrologos et eoꝝ iudicū. huic opuſculo interfui eſti/
mās vtile eſſe legēnt⁹ eoꝝ noia in ſcriptura breuiter et pcer inuenire. q̄d
de eis ſenſerint antiq̄ Et q̄re eis talia noia poſuerūt aſtrologi ſyderū inſpe
ctores Quia iſtoꝝ .xij. ſignoꝝ ſunt domoꝝ ortus et occaſ⁹ et aſpect⁹ vari
os et mirādos. accidere dicūt in iſtis inferioꝛib⁹ mutacões Dupliciter eīm
immutāt et alterāt hec inferiora et in eis ſuas facūt impſſiones ꝑ iſta
aūt .xij. ſigna. mouētur et diſcurrūt planete q̄ dicūt ſydera errātia. cerus
vt ōt beda. ſpacijs diſcreta ab inuicē et diſtincta q̄ dicunt errācia nō q⁹ er
rant cum certiſſimū bēant motū et diſcurſū. Et ideo dīr errare .q̄a extra
firmamētū. curſum ſuū agere dinoſcūtur Et ideo de motu planetarum ip
ſorum ſitu et effectu aliq̄ ſunt dicēda breuiter tam in generali q̄ in ſpēali.

¶ De duplici motu planetarum.

Mouentur autem planete duplici motu ſcilicz naturali et proprio.
videſt ab occidente in orientem contra motum firmamēti et mo/
tu alieno .ſcilicet ab oriente in occidentem et hoc raptu firmamē
ti cuius violencia ſingulis diebus ab ortu vſq; ad occaſum rapiuntur In
motu autem naturali quo mouentur contra firmamentum. quidam celeri⁹
quidam.

quidam tardius ꝓficiãt cursum suũ. et ꝑ ꝓpter circulorꝫ suorum dispar
quantotatẽ Nã saturn⁹ in ꝙlz signo morat ꝑ xxx. menses et oplet cursum
in xxx. ãnis Et iupiter morat in ꝙlz signo ꝑ vnũ annũ. et xij. ãnis complz
cursũ suũ Mars morat in ꝙlz signo xxxiv. dieb⁹ et ꝓficit cursum suũ in ij.
ãnis Sol morat in ꝙlibet signo. xxx. dieb⁹ et. x. horis et semisse. et ꝓficit
cursum suũ in. ccc. lxv. dieb⁹ et ꝙrtãte. Mercurꝰ morat in ꝙlz signo. xxviij.
diebus et. viij. horis et oplet cursum suũ in. ccc. xxxviij dieb⁹ Venus mo/
ratur in ꝙlibet signo. xxix. dieb⁹ et oplet cursum suũ in. ccc. xlviij dieb⁹ Lu
na morat in ꝙlibet signo duobus dieb⁹ et dimidio et ser horis et bisse v
nius et oplet cursum suũ a ꝑncto vsqꝫ ad ꝑnctũ in xxviij dieb⁹ et. viij. ho
ris Et istarũ ãt septẽ stellarũ ingressu et ꝓgressu ꝑ xij. signa et egressu ab
eisdem variatẽ et disponũtur oia ꝙ in ꝟ mũdo inferiori generatẽ et cor/
rumpũtur. vñ in li. Misalath ꝑbi legit sic ca. i. Altissim⁹ fecit mũdũ ad suã
uoluntẽ spere. et fecit circulũ alciorẽ in circuitu eius volubilẽ et terram sic
sam in eius medio nõ declinãtem ad sinistrã vel dextrã. Et posuit alia ele
menta mobilia et fecit ea moueri ꝑ motũ septẽ planetarꝫ. et oẽs stelle alie
coopantẽ planetis in suis opacõib⁹ et naturis Vñ et opus planetarum
simile est lapidi magneti et ferro. qz sic̃ trahit ferrũ ab eo ita oia creatu/
ra super terrã a motu planetarũ afficit̃. aptacio eoꝝ et destructõ fit mo
tibus et opacõib⁹ planetarũ diuersificat autẽ opacio eoꝝ. ꝑm clymatũ
diuersitatẽ. aliud em̃ opat terra circa ethiopes. et aliud circa sclauos. vñ
sicut ꝺr ioh̃. ca. nñ. Attendenda ẽ planetarũ diuisio in ipsis signis. qz ũ plu
res fuerint diuisi in signis aqticis in reuolucõne ãni signat multitudinẽ
pluuiarũ Si in ignibus siccitatẽz et famẽ ex excessu caloris et siccitatis. si in
aereis multitudinẽ vẽtorꝫ si in signis frigidis grauitatẽ frigoris et tpa/
mentum caloris. Et ideꝫ in eodẽ. viij. ca. ꝺr. qꝫ effectus signorꝫ intẽdunt in
operacõibus suis et diuisiõne planetarum fiunt in bono fiunt in malo qz si
fuerint boni planete bonũ ꝓtendũt si fuerint mali eciã oppositũ Nã vt tra
dit idem Planetarũ quidã sunt masculini mali diurni potentes frigidi.
et sicci. scz saturnus quidã boni masculini diurni tpate calidi et humidi
sicut iupiter. mars vero masculin⁹ nocturnus calorẽ et siccitatẽz generat
sol masculi⁹. calorẽ et siccitatẽ operatur. venus femine⁹. nocturnus. inter ca
liditatẽ et humiditatẽ mediocris. mercurius vero tpate est nature diurn⁹
modo masculin⁹ modo femini⁹. vnde cito vertit se ad naturã illius. cui
coniungitur vt cũ bonis bonus et cũ malis malus vel mediocrib⁹ sim lis
efficiatur. luna insup est planeta femine⁹. nocturnus. frigid⁹ et humid⁹ cũ
excessu Et ideo ꝑm astrologos planete aliq̃ in suis effectib⁹ sunt boni scz
iupiter et venus. nulli em̃ nocent sed tam suos qꝫ nõ suos adiuuant et cu/
rantur ꝙtum ꝑtẽ Aliq̃ sunt mali scz mars et saturnus. qz nõ suis sp obsũt
suis tñ ꝑsunt Aliq̃ vero mediocres scz sol. luna. et mercurius Nã suis bona
ingerunt.

ingerunt. ceteris vero. modo bonū modo malū. et maxime ꝑm qō bonis planetis vel malis in diuersis signoꝝ domib⁹ diūguīt nam cum bonis bona cū malis mala. vt sepi⁹ opant. Ioh autē .vij planete. marie in generatōne hñt tam hoim ꝙ alaliū ptāton Uñ ꝑm astro. et eē ꝑm Ga. et alios peritos medicos Saturn⁹ naturā ꝯceptū in matrice frigiditate. et siccitate sua coagulat et condēsat. iupiter aūt secūdo mense spūm et mēbra tribuit. tercio mēse mars sōuiat sanguīē et humores ꝯdēsat et ordinat et cōponit. sol in q̄rto mēse vitalē calorē et spūm epati et cordi tribuit. venus in quito mēse organa sensibilia et officialia mēbra aures scz et nasū. et huiōi pficit et disponit mercuri⁹ sexto mēse oīa corpis foramina et porosa membra vt linguā et nares componit. luna eñ mense septimo suis limitibus mēbra diuidit et distinguit. et ideo fetus tūc nascit vtilis et salubris Si vero nasci distulerit vsq; ad octauū mēsem. fetus tūc mozit et hoc quia virtus saturni tūc iterū redit qz vtraq; q̄litate sua frigida et sicca fetum mortificat et astringit. nono aūt mēse regnat iterū iupiter. q̄ fetus calore suo tpato refouet et custodit. vñ ꝓtus tūc nascēs vitalis erit similiter nascēs in principio decimi mēsis ꝑt eē salubris et vitalis. qz tūc iterum regnat mars cuius calore et siccitate mēbra nascētis roborant Uñ fetus caloris et siccitatis bñficio egredit iā robustus Istas et multas alias habēt planete in corpib⁹ inferiorib⁹ opacōnes generales et ecīā spēales. maxime q̄n in suis domiciliis dñantur Singuli eñ planete hñt domos ꝓprias vt ōt Alba. Nā dom⁹ saturni. prima et ꝓpria est capricorn⁹. similr et aquarius Dom⁹ iouis pisces et sagittari⁹. domus martis aries et scorpius domus veneris. libra et taur⁹ dom⁹ mercurij. virgo et gemini domus solis leo. domus lune cācer. In hīs xij. domib⁹ siue signis septez planete dñantur. et ꝓtes diuersis motib⁹ errāgātes. nūc deprimunt. nūc exaltantur. In hīs āt signis mouētur planete duplici motu scz accidētali ab oriente ad occidentē rapta firmamēti et motu naturali et ō mot⁹ est duplex primus scz et secūdus Prim⁹ motus est circulus quē facit planeta in ꝓprio circulo. cuius metas et terminos nūq; erit. Secūdus motus est quē fac ſō zodiaco et habito respcū ad zodiacū sp in eād tēpore q p equale spaciū trāsit Prim⁹ aūt motus planete ꝓprio fit in circulo. q̄ ōr ecentricus sic dict⁹ eo ꝙ nō hēat terrā .p cētro sicut zodiacus habet terram pro centro Uñ circulus planete ōr ecētricus cuius sup̄ficies cum p centrū terre transeat et terrā in duas medietates diuidat. centrum tā habet suū extra centrū terre. et iste circulus ecentric⁹ est duplex scz deferēs q equans. Nā planetis assignant tres circuli vt ōr Pebo. scz equās et deferens et epicicl⁹ Circulus deferēs est circul⁹ planete per cuius circūferēciam sp mouet epicicl⁹ ipsi⁹ planete ꝺcūs ideo deferēs .qz defert circulū epicicli Circul⁹ equās ōr sup cuius cētrū mouet centrū epicicli planete vni

formiter.

formiter. eciã ōz equãs qz in illo tenet planeta ẽqſtr cursũz suũ Epiciclus est q̄dã gnus circulus. quez describit planeta motu corpis sui per cuius circũferenciã mouetur corpus planete vñ in supiori parte sui epicicli mouetur ab occidente in oriẽtem in inferiori vero gte mouetur ab oriẽte in occidentẽ Et ideo ꝑz q̄ sol et alij planete in ꝓpꝛijs circul' mouẽt et ꝓsyni formiter q̄uis in diuersis diuersimode mouẽtur In istis itaq; circul' oiuersã triplex motus planetarũ est ab astrologis sapiẽtissime depẽdens. motus scz direct' stacionar' et retrogradus Direct' est qñ mouẽ directe a principio signi versus finẽ Retrograd' vero dicitur qñ econuerso tẽdit a fine signi versus principiũ Beacõnarius aũt est qñ stat q̄si in medio ita q̄ nec principio videt signi accedere neq; finiri Fit autẽ directio ſp in pte epicicli supiori. Retrogradacõ ſeper in pte inferiori Beacio vero fit in medio. cuius diuersitatis rõ a põis diuersimode assignat. Ita tñ retrogradacio in. v. solũ planetis hẽt locum. nõ autẽ in sole nec in luna nõ enim sol neq; luna retrogradiũtur q̄uis in epicicio moueant. Et ꝟ ideo vt dicunt aliqui. qz radij solares sunt cã istius retrogradacõis Nã virtus radiorum solariũ aliq̄ illos repellit et facit retrogrados. q̄q; eos attrahit et sic eos q̄si stare cogit vt ōz Alphra. Alias cãs assignat ptholẽ. seo hec nõe sufficiãt Recollige igit ex predicis q̄ planete sunt stelle erratice ꝑ septem differẽtes distincte sicut situ sic virtute et effectu adinuicẽ differẽtes sic dicit Beda in li de naturis rerum Sũt aũt stelle iste elemẽtoꝝ imitatiue. oim generaliũ generatiue et corruptibiliũ corruptiue Sũt eciã contrarietate sui motus impetus celestis corpis retardatiue serenitatis et tẽpestatis pcitatie. sterilitatis et fertilitatis inductiue fluxus maris et refluxus cãtiue Sũt eciam suarũ qualitatũ et virtutũ inuicem ꝓpatiue Nam vt dicit beda q̄ aliq̄s planetarũ alteri' circulum ingredit illius participat et eq̄alitatẽ q̄litatẽ ꝑ mutuũ eciã aspectũz et diuisionem sunt suarũ q̄litatum et effectuũ pmutatiue Nam bonitas benivole stelle per pximam male remittitur. et econuerso. malignitas malivole tpatur vt ōz albu. et ptholo Sũt eciam inter eoꝝ ordinata ele ꝛacõne et depõsitione in orbib' et ex mutua circuloꝝ suorum intersecacõne stridoris et armonie generatie sicut ōz in li de quinq; ꝟstãcijs Et vt dicit macrob Inter sperã saturni q̄ lune. oẽs ꝟsonancie musice in tenuant Cũ sole micãtes sunt sue luminositatis occultatiue a virtute solis imitacõnis receptiue Quanto habent alcioꝛes circulos tanto tardius sunt in cursus completiue

De saturno.

Saturnus est a satiãdo deos. cui' vxor ops ẽ dicã ab opulencia quã tribuit mortalib' vt ōz ysi. et mar. de q̄ dicũt fabule q̄ ideo de pingit mestissim'. q̄ filio suo fingit castrat' fuisse cui' virilia in mare ꝓcã venerẽ cãuerit. Ait ꝓ mi. saturn' planeta malivol'. frigidus. et siccus. no/

turnus.et ponderosus.et ideo in fabulis senex depingit Iste circul⁹ a terra est remotissimus et ñ terre est maxime nocar⁹ vnde ꝓpter elongationem a terra per xxx. ānos nō ꝑficit cursum suū.plus nocet retrogradꝰ, vo ꝙ directe procedēdo Hñ in fabul⁹ fingitur habere falcez curuā In colore etiam pallid⁹ aut liuidus sicut plūbū .duas hz q̄litates mortiferas scz frigiditatē et siccitatem.et ideo fetus sō ipius dñio natus aceptus vel moritur vel pessimas consequit qualitates Hñ ꝑm ptho .in li. de uoꝫ cijs astroꝝ.dat hoiem esse fuscū turpem nunq̄ operationi pigrū.grauem, tristem raro hilarem seu ridētem. Hñ dicit idem ptho. Subiecti saturno ragadias idest fissuras siccas sepius in calcaneis pacūt.glauci sunt colores et liuidi.in capillis et in toto corpe asperi et in cutis.turpia et fetida non abhorrēt vestimēta.animalia diligūt fetida et immūda.res diligūt acidas et stipticas.q̄ in eoꝝ complexione humoꝛ melācolic⁹ dñatur De hoc saturno dicit ptho.sō saturno sunt capricorn⁹ et aquari⁹ .cuius dñiuꝫ est in libra.sed in ariete regnū abstrahitur Sub eo cōtinetur vita coticū doctrina et locus frigidus et si.c⁹ In iudicijs signat merorez et tristiciā Color eius est niger et plumbeus et est fallidicus.ñ quando ingreditur circulū iouis mmoratur malicia eius.et mutat colorez ex vicinitate ipius Cumñ sit naturaliter plūbeus et claritate iouis cui coniungitur. efficitur candidus atq̄ clarus vt dicit Ptholomeus.

De ioue.

Iupiter qui ꝑm errorem gentilium et fabōnes poetarum fuit pater.planeta est bēmolus calid⁹ et humid⁹.diurnus et masculin⁹, in suis q̄litatib⁹ tp̄atus.in colore est argēteus.cādid⁹ clarus ac blād⁹ Et ideo in circulo iouis causam felicitatis antiq̄ pōi posuerūt vt ōt Marci. Istius iouis circulus saturni circulo imediate ē situāt⁹ Et ideo ꝓpter altitudinem circuli sui xxi.ānis ꝑficit cursum suū hic bonitate sua reprimit malicia saturni.q̄n iupiter in supiori pte.sui circuli.circulo saturni est situāt⁹ z ideo fingitur a poetis ꝑm ꝑsū a regno expulisse vt dic .Marci.et ꝑsior⁹. quia ꝓsencia sua reprimit maliciā naturalē hic adiūctus planetis bonis.bonas et vtiles facit impssiones in istis inferioribꝰ clemēs. Et ideo dicunt astrologi.q̄ in corpe homis coopatur ad pulchritudinē et boē statem pulchꝝ em̄ dat colorez nitidum et rubore pmixtum pulchros dat oculos et pulchros dētes.barbāq̄ rotundā vt dicit Ptholo. Preest em̄ aeri et sangui et sāguinee oplexioni De hoc dicit ptho. Sub ioue sunt sagittari⁹ et pisces et sunt dom⁹ eius regnat in cācro et in capcorno discessus regni eius Hō ioue obtinent honor. diuicie.optimū indumentū Jn iudicijs astrologoꝝ significat sapiaz et rōz et ē verid⁹ vt q̄ appet in a/scēdēte significat ꝑm astrologos ratiocināū honestatē fidē et disciplinā z

eri t finis

ad saluacōnem sic omnium signorum confortat bonitatē et signat in eis bonum quando in eis inuenitur nisi in duodecimo. vbi dicunt iouē significare seruitutem. paupertatem et tristiciā. ex parte quadrupedū et merorē ex parte familie et seruorum. vt dicit Ptho et Misael.

¶ Natura de marte.

Mars deus belli a gentib⁹ putabatur Est enī planeta calidus et siccus. masculin⁹ et nocturnus. vnde preest colere et igni. et colerice complexioni et disponit ad audaciā et animositatem et appetitum vindicte ꝓpter qđ deus bellorū vocabat. immediate sequitur iouē et precedit venerem Et ideo ex vtriusq; stelle benigne vicinitate eius nocuitas temperatur. In colore est fulgidus siue rutilās sicut ignis. vt dicit marci. Vnde et maiorē vim habet calefaciēdo qđ alii planete vt ōt idem Dicit planeta ſm Ptho. disponit in homine ex parte corporis lōgitudinē et gracilitatem et hoc racōne caloris et siccitatis. sed hoc est in iuuentute. Nam in senectute et calore consumēte et siccitate contrahēte. disponit ad curuitatē ex parte mēbris disponit ad mobilitatem animi et leuitatem. ad iram et animositatem et alias colericas passiones disponit etiaz et habilitat ad ignean operacōnes. sicut ad ferrarios et fumarios. sicut saturn⁹ ad terrarū cultores et grauium ponderū positores. et iupiter econuerso ad artes leuiores. facit enī habiles vt sint oratores trapezete idest cābitores et argenti tractatores. scriptores et huiōi vt ōt Misa. scōm Ptho. etiam ſ marte sunt hec signa scorpi⁹ et aries et sūt dom⁹ eius regnat in capcorno. sed in tauro est discessus regni eius Sub ipso otinetur prelium. carcer et inimic⁹. et significat irā et celeritatē et furorē. et ē rube⁹ fabricic⁹ et doloſ⁹ motāt in q̄lz signo. lx. dieb⁹ et. xvi horis in. ñ. ānis oplz curium suum.

¶ Natura de venere.

Venus qui et lucifer ōr est planēta ſm Misael benigni⁹ femine⁹ nocturnus in suis q̄litatib⁹ scz in calore et humore equatus. ōr dicit planeta excedit solius zodiacū in duab⁹ partibus. vt ōt Beda. et est dictus ven⁹. quia sua q̄litate calida vel humida ōr venerei humoris vel motus excitatiuus scōm ysido. quia accomitatur solem vel precedēdo et tunc dicitur lucifer vel sequendo. et tunc dicitur vesper vt dicit Beda. Colorem habz candentem et refulgentē electro similez vt dicit Marcia Inter eā omnia sydera gaudentius fulget vnde et iubar dicit eo ꝙ iubar radios luminis a se emittit. ꝓpter qđ vmbrā facit Quādo aura maligna est serena diem et solis ortum immediate ānūciat et precedit Quando est in eodem signo cum sole a claritate solis absorptus se tūc temporis non ostē dit Quando venus est altior mercurio. tūc est illo segnior mot⁹ eius et econuerso cuz est inferior tunc est celerior vt dicit Macrob. In tribus semitonis soli occurrit et malicia repimit vt dicit Ptho. Et ꝓ te corpis dispo

nit ad

nit ad pulchritudinē et ad voluptes intactu in olfactu in gustu et in cātu. Ñ facit ee cātatores et musicoꝝ amatores ⁊ specierū ofectores aurifices et vestiū muliebriū inscisores vt ait mā. Et dic̄ Ptho. Sub venere in quit sūt libra et taur⁹ et sunt eius dom⁹ et regnat in piscib⁹. et in virgine deficit regnū eius et abscedit ꝟ ipo obtinet via et amor et aiicicia et peregrin⁹ et signat lucrū et gaudiū et ē veridic⁹ et morat in q̄libꝫ signo .xxx. diebus et oplet cursū suū in .ccc. et lxvij. diebus.

De mercurio.

Mercurius sm Mīsael ē planeta tēperat⁹. nocturnus mō masculin⁹ modo femin⁹. cito eiñ se dat ad naturā illius cui adiūgit vt eñ bonis bon⁹ cū mal⁹ malus. cū mediocrib⁹ mediocris efficit. Ñ et in superiori pte sui obscurus. miscet qualitates suas cū q̄litatib⁹ veneris et ideo fingitur a poetis ꝙ cū ea fuerit fornicat⁹ vt dic̄ yhō. Et ōr mercuri⁹ q̄si medius currēs. qz q̄ medi⁹ ē sm bedā inter venerē et solē vñ in superiori pte sui circuli diūgit cū venere in inferiori vero cuenit cū sole Circul⁹ eni⁹ suus in superiori pte intrat circulū veneris in inferiori aūt pte intrat circulum solis Ñ ē in superiori parte sui circul⁹ medius videt et min⁹ a sole obscurat. Aliqñ ee āte solis ortū aliqñ post occasū splēdet. et ideo ab aliqb⁹ vesperus nūcupat. Dās ōr oñari. yñ lucan⁹ loqns de mercurio dixit q̄z tum dom⁹ possit agrum Dicit eiā a poetis de⁹ eloquēcie et sapie yñ ꝙ ptho. mercuri⁹ dat esse studiosos et scie numeroꝝ amatores. disponit eiñ et habilitat ad sciam et vsū calculi et computacōis. Et ió ōr fuisse deus mercatoꝝ qz mercatori computacio sūme necāria ē Dicit āt deus paleſtre vt dic̄ yhō. eo ꝙ cū sole luctat q̄ volēs cū superare ꝟ em nūq̄ solē gradiē. nunq̄ plus distās q̄ p nouē grad⁹ yñ raro videt. qz sp fere ſō radijs solaribus occultat. Et ió ꝓpt calorē sol⁹ fuse⁹ depingit. et ꝓpter suā celeritatem cursor domoꝝ in fabulis nūcupat. qz nūc cū sole. nūc ante. nunc post gradit. Ñ solē ꝑuenit radijs solarib⁹ ꝓtim⁹ stare videt et ōr stacionari⁹ Ñ āt sequit videt retrograd⁹ vt ōr macrob. Secōz ptho. aūt ió mercurio sūt gemini et virgo et regnat in virgie. ſz in piscib⁹ regnū abscedit. Cū sole sp mōt vō signo añ ā p⁹ ꝟ mercurio otinet fortunā. negociacō. furtū. et significat rōm et sapiam et ē alb⁹ cū benuol⁹ benuol⁹. et cū mal⁹ mal⁹ Morat in vno q̄libꝫ signo .xxvij. dieb⁹ et .vi. horis. et in .ccc. et xxxvij. dieb⁹ complet cursum suum Ducuscq̄ Ptholo.

De sole

Sol sm ysi. q̄si sol⁹ lucēs ōr eo ꝙ sit ſō⁹ totī⁹ luis cui⁹ radiatōe superiora et inferiora illustrāt Est āt sol ꝑ misalath. planeta fortunat⁹ et se. ſz p diūctōm aliqñ fit mal⁹. masculin⁹ diurn⁹ calidus et sicc⁹ Sol enī oia viuificat. et reb⁹ oīb⁹ vitā spēm et formā ad ministrat Ñ vt dic̄ ioh

Sol omnibus luminarib' celi maior est in quãtitate et in dignitate et in claritate. quia magis calcari et opressi luminis est Maior est etiã in motus vniformitate et etiam potestate et effectuã multiplicitate. quia semp mouetur motu directo in circulo ſb zodiaco mediũ ſp tenens locũ. transit enim recte circulus suus per mediam lineã zodiaci cuius metas et terminos non transcendit sol. et ideo cuius mot' in circulis suo ꝙpio est vniformis. ꝙuis rerum aliarũ obiecto moueri dissimilr aliqñ videatur Circul' quoq; solis sicut zodiacus distinguitur per. cñ. spacia siue signa quorum qõlibet continet. xxx. gradus. et quilibet gradus. lx. minuta. et qõlibet minutum. lx. scrupula Et quãdo sol recedit ab vno puncto circuli sui et reuertitur in eundem. transit ꝑ cñ. signa. et iste transitus circul' ãni vocatur nec in die naturali perfecte transit gradum vnum prout computat Albu. seo transit. lx. minuta. viij. scrupula. Ita ꝙ de illo sexagesimo minuto remanent duo secunda impertransita Unde tantus deficit ꝙ in vno die naturali nõ perficit gradum vnum Sol igitur motu suo ordinato et imperturbato cursũ ordinat et ꝓficit vniuersa. vnde Amb. in exameron sic nos describit virtutes ipsius solis dicẽs Sol est oculꝰ mundi iocunditas diei pulchritudo celi mensura tẽporũ virtus et vigor oĩm nascentium. domus planetarum decor et ꝓfectio oĩm stellarũ Idẽ etiam dicit mar. Sol mãt est fons mentis idest memoria racõnis principiũ lucis. rex nature. mens mundi. fulgor olympi moderator firmamenti Ideo cñ. mouet cõtra firmamentũ vt moderet et tpet motum suũ. ideo dicitur splẽdor olympi vt dicit Macrob. in libro ciceronis. diffinicio fuit platonis omnium sperarũ lumen esse a sole. Dicit enim plato in thimeo Ingeniauit deus rerum cõditor lucem clarissimã quam solem vocamus cuius splendore celum et infera omnia illustrant et numerus existeret et omnium animantium Et in libro de elementis dicit Aristo. Sol inquit habz lumen proprium. stelle vero vel luna lumen a sole aquirũt sicut quando a candela speculum ei oppositum illuminatur Idem dicit Mar. ꝙ sol in medio signiferi incedens. bissenos radios emittit ex se. quibus superiora et inferiora illustrant De hijs autem solis mirabilibus. dicit beatus dyoni. in libro de diuinis nominibus capi. quinto sic Sensibilium essencias et qualitates multas quidem et discretas existentes ipse sol vnus ens et vniformis. et illuminans lux. renouat. nutrit. custodit et perficit et discernit vnit et refouet. frequenta facit. auget. mutat. collocat. plantat. renouat. et vnificat etiam õnia Unde ex ipsis verbis manifestatur proprietas ipsius solis. in propria natura et in suo effectu in substancia cñ seu essencia sua summam habet simplicitatem Non enim habet ex dissimilibus vel ex contrarijs partibus compositionem sbalem sicut inferiora elementa vel elementata. seo oĩmodã hẽt simplicitatẽ in sua natura et vniformitatem. et ideo habet ꝑpetuã in substancia.

stancia. pmanẽciam et incorruptilitatem. quia compositio et contrarietas principium est corruptõis vt dicit Arist. et ex hac simplicitate sũmã habet scõm substanciam leuitatẽ. Dã pcium naturalium compactio est principium et causa grauitatis et ex hac leuitate habet corp' solare ad motum habilitatem. Leuia em ad motum sunt facilia. et maxime sunt agilitatis. Ex substãcie autem sue subtilitate et mobilitate sũmam habet actualitatem et virtutem. quia quãto res est simplicior tanto ad diuersos act' naturaliter est potencior. Et ideo conuenienter dic̃ dño. q̃ sol vniformis ẽ lux illuminãs ẽ. Nam virtutem habet illuminatiuã. quia in suo lumine nunq̃ deficit. q̃uis eius lumẽ vel per terre vel per lune interpositõem nobis aliquando auferri videatur. Hẽt etiam virtutem renouatiuã. Nam poros terre aperit. et terre superficiem herbis frondib' et floribus renouat et reuestit. Per sũntracõnem em̃ virtutis solaris penetrãte ad interiora terre hyemali tempore q̃dãmodo antiquata ãnis singulis virore et pulchritudine renouantur. Item virtutẽ habet nutritiuã. quia ad interiora radicum et seminũ solaris radius sũntrãs calore suo humiditatẽ terre dissoluit et vi attractiua q̃ semine et radici est simile de illa attrahit q̃ illud in nutrimentũ terre nascenciũ conuertit. Item virtutem habet inferiorẽ conseruatiuam et saluatiuã. Nam elemẽta ꝓpter contrarietatem et mutuã repugnanciam quã habent inter se adinuicẽ se destruerent. nisi per virtutis celestis influenciã conciliarentur. q̃ sic in esse debito saluarent. vt dic̃ Alexander. Item virtutem pfectiuam. q̃ calor elemẽtaris incipit agere in generacõne corporum et calor solaris perficit et producit vsq; ad debitus complementũ vt dicit alexander. Item virtutẽ habet discretiuam. Dã colores et rerum species et figure que in tenebris sunt confuse. per pficiam solaris luminis agnoscunt̃ et ab inuicem discernũt̃. Item virtutem habz vnitiuam. et ꝺ est per se. q̃ p accidẽs. Per se q̃a vnit et ordinat et cõcordat planetas in suis effectibus. conciliat etiam sibi cõtraria elemẽta vñ scõz marẽ vel macrocõsmum. Sol medius est inter planetas quia ad armoniam celestem perficiendam hoc facit sol in suo circulo. q̃ facit media cordula in musico instrumento. per accidẽs etiam vnit homogenea sicut et dissoluit etherogenia. Fm em̃ materiam quã nũc aggregat nũc dissoluit. Itẽ virtutem habz fecundatiuam. vim em̃ generandi et varias species producendi confert istis inferioribus. homo em̃ generat hominẽ et sol. vt dic̃ ꝓbs quia nichil fructificat neq; crescit vbi solis radius nõ attingit. Item virtutem habet confortatiuam. Fm em̃ solis ascensum super nostrum orizontẽ. virtutes animalium fortiores efficiunt̃ et vsq; ad medium celi augmẽtantur. et in eius declinacõne vsq; ad occasum propter eius elongacõm debilitantur. corpora in suis virtutibus et quasi in sompnũ resoluũtur vz in floribus qui aperiunt̃ in ortu solis qui in occasu marcescũt q̃dãmodo

clauduntur

dauidantur vt dicit Alexander. Item virtutē habet tpm imutatiuam ordinatiuā et distinctiuam quia descendens per signa australia efficit dies breuiores. ascendēs vero p signa septentrionalia efficit longiores Immutat etiam ipsos dies. quia sol lucens super terrā diē facit Et sm diuersaz dispositiōem solis diuersā imutatiōm recipit Nā primo rubet in mane deinde lucet in tpe horte tercie. feruet in tēpore horte tercie feruet in meridie pallet in vespere. Vñ et quatuor equos fingitur habuisse quoꝝ primus fuit eritheus. i rubes secūdus atricheus idest splendid⁹. tercius lampas idest ardens. quartus philogeus. i. amans terrā. vt dicit beda. Sol eciā vt dicit beda si fuerit maculosus vel sō nubes latēs pluuiales diē presagit si rubeat si vero palleat tēpestuosū Si vero clarus in medio videatur ita vt in medio fulgēs radios emittat versus austrum tempestatē designat humidā et ventosaz Si pallidus occidat in nubes nigras vētum aquilonarem prenūciat vt dicit beda. Item virtutē habet inferiorum informatiuam Nā vt dicit ysidor⁹. sm eius elongatiōem et ꝓpinquatiōem. facies hominū et animaliū corpa vigore et calore disponūtur. vñ dicit marci. Sol constellatiōe homes pulchros et agiles esse Et ideo in fabulis cum pēnatis vestigijs depingitur in facie pueruli ꝓpter qō eciā phebꝰ. i. pulcher dicus est Dicit ptho. Sol facit hominē corpulentū facie pulchriz et colo ratum et magnoꝝ oculorum et habilitat ad ofa opera auri si fuerit in exaltatiōne sua Si vero in casu ad omnia opa eius habilitat et disponit Item virtutē habet putrefactiuā Radioꝝ em̄ suorum dispsione sōtiliat aerem et disgregat et cōsumit vaporem inficiētez aerem ac dispgit et fugit auram pestilētem Item cum nō sit sōstātie caliꝰ virtutē habet calefactiuam. inflāmatiuaz et vrentiā. et hoc fit ex motu radioꝝ et eorum cōfractione ac ocursu in superficie obiecti corpis. maxime si obiectū corpus speculare fuerit et politū vt dicit in perspectiua Itē virtutem habet attractiuam. calore em̄ suo attrahit a mari fumos et vapores. et eos tandē condensat in nubes. et sic ꝏdēsatos resoluit eos nūc in grandines. nē in pluuias. nūc in niues Unde sm marcianū dicit fabulose ꝙ sol fuit extra mare occeanū ab ethiopibus cum alijs onꝰ ad epulas inuitatus Putauerūt em̄ antiqui solē aquis occeani nutriri et attractos vapores in ipsius nutrimētum cōuerti. ꝙ ideo dicant ante impetuosā pluuiā calorē pretēdere vehementem Qō fit ꝓpter nimiā attractiōz vaporis et forti impsione calonis radioꝝ in vētre siue in ocauitate nubis vt dicit aristo. item vitalis / catiuam habet virtutē qō patet per hoc qō nichil potest viuere vbi non potest attingere virtus solis Et ideo diē ptho. in eodē li. Sub sole ē leo ꝙ est domus eius et regnat in ariete et in libra discēdit. et sō ipō continetur species lucrum. fortuna et heres et significat spiritum et animā et est

color

color eius albus et rubeus et est veridicus et cōplz cursū suū diebus. ccc. et lxvi horis Unde inter oēs planetas maxime disponit animalia ad animationem et vnificacōnem Item cum sit maxime quantitatis et velocissimi motus sue velocitatis et magnitudinis est occultatiua Cuz enī sit occidens maior tota terra vt dicit macrob. propter altitudinez sui situs vix bipedalis videtur Qō autem incōprabilr maior sit q̄ apparet patet ex hoc q̄ maior videtur in ortu suo et occasu quando a nobis maxime elongatur q̄ in puncto meridici quando nobis appropinquat vnde patet q̄ in ipsius aspectu decipitur visus noster Et hoc aperte declaratur in ipsius motu quia continue mouetur velocius q̄ sagitta et tñ moueri in aliquo non videtur pz nimia claritatis intensione et excessu sic et eius quātitas sic et motus velocitas sōterfugit visum nostrum Et ista de proprietatib' solis dicta nunc sufficiant.

De luna

Luna dicitur quasi luminum vna sōest principalis. quia corpi solari in magnitudine et pulchritudine est similiāt vt dicit yhō. Luna est vt dicitur in exameron. decor noctis mater rotis. humoris ministra. dominatrix mariū. temporum mensura. emulatrix solis. mutatrix aeris. lumen a se nō habēs sed a plenitudine solis mutuās et acquirēs. que pm appropinquacōm vel elōgationem a sole formam suscipit et figuram Carens itaq; luna proprio lumine. est a fontali plenitudine solis luminis receptiua Unde dicitur in li. elemētorum arist. q̄ luna semper in medietate sui a sole illuminatur et lumen recepcium reflectit in terram Naturam enī habet similē speculo. quia proprio colore carens. lumen recipit ab alio. et quāto soli plus appropinquat tanto pl' de suo lumine perdit ex parte terre. sed claritatem quam perdit ex parte inferioti nullo modo perdit ex parte celi. ymmo tanto plus ex parte superioti illuminatur. vnde quando soli coniungitur nichil luminis ad terrā dirigit. sed ex parte celi in plena illuminacōne permanet et insistit Et econuerso quando soli opponitur tota ad terram et non ad celum illuminat. vt dicit Beda et macrob Jtē luna est figure et forme sue mutatiua. diuersas enī facies sui luminis ostēdit ad terram. quia nunc arcualem nunc circularem aspectibus hominum se ostendit. nunc monoydos. nūc dichotomos nūc amphitricos. nē pantilenos Monoydos autem est. quando est prima et apparet cornicularis Dichotomos dicitur quasi per medium secta quando est octaua. Amphitricos est quando de sua plena rotunditate est dubia scz quando est xi. vel. xii. Pantilenos est quando ex toto est plena scz quando est xiiii. Jtē luna triplicis status est ostensiua quia aut est cum sole vest inclinātōe quando ascendit. a latere. quando scz a sole recedit.

recedit vel quando ad solem reuertit. aut in plena oppositione qñ scilicet tot aliter soli opponitur Quando autem a sole primo recedit apparet cornicularis ad modū arcus. cornibus semper versis versus ortum Quando vero iterum approximat ad diuisionem recipit eandem formam. semper versis semper cornibus ad occasum. In parte autem aversa a sole semper apparet vacua. sed in parte ante ad solē versa lumine repleta. Itē luna est oīm humorum augmētativa. qz per occulta nature spiramina. fluxus et refluxus augmētatur Uñ in eius detrimēto in ossib' medulle cerebra in capitibus et humores in corporibus diminuūtur et eius incremēto multiplicātur Uñ eius defectui oia opacium et eius decremētū inferiorē est detrimentum vt dicit Marci' Item aquarū maris est attractiua sicut enī adamas trahit ferrum p' se. sic luna mouet et trahit post se occeanū Uñ in suo ortu intumescit mare et crescit ex pte orientali. et decrescit ex parte occidentali Et econuerso qñ est in occasu. crescit mare ex pte occidentis et decrescit ex parte orientis Decōm qō luna plus vel min' ꝓficit in luie. sic plus vel minus in suo fluxu se extendit vel retrahit ipm mare. vt ōt Mar' Macrob. eē in li. ciceronis Occeanus in incremēto lune retinet modū istū. Primo enī die crescentis lune fit copiosior soluto. et habūdat in sūmo Bz secūdo minuitur. et sic descendit vsq; ad. vij. die deinde iterū crescit per. vij. dies itaqz in xiiij. die est iterum plena in sūmo vñ et in nouilunio sp est mare plenū sumūt ecā in plenilunio Item luna est rotis in aere generatiua. vim enī sue hereditatis aeri imprimit et aerē insensibili imitans in ipius superficie rotē gignit. Manifeste enī videm' qz qñto est luna estiuali tpe senior. tanto habundancias ros sup gramina se odit Item luna est inter planetas brevissimo tpe sui cursus opletiua. brevissimū enī bz circulū. et ideo infra spacium xxviij. dierū per oia signa zodiaci euagat vt dicit Otho. Bab luna ē cancer et cācer est domus eius. regnat in cācro. sed in libra discessus regni est. et est planeta frigid' et humidus cum excessu femine'. nocturnus. moratur aūt in qlibet signo duobus dieb' et. vi. horis et bisse. et in xxviij diebus complet cursū suū Item luna inter oēs stellas erraticas est magis in incerto et in vago motu siue cursu ꝓcessiua. Uñ ꝓter brevitatē sui cursus nunc ꝯ sole nūc supra. nunc ante. nūc retro euagatur Et cum sol circuit per circulos australes inferiores. ēt luna peragit circulos boreales superiores Nunc luna supina est velut nauicula sursum bñs cornua versus terram inclinata. qñ vero decrescit est erecta vt ōt Beda. Item qñ luna recto diametro inter nos et solē est interposita. solet esse eclipsis id est defectus solis causatiua Ista autem defectio nūqz potest accidere sm naturam nisi in coniunctōne solis et lune quādo de nouo accenditur et ipsa coniunctio in linea eclipticā celebratur Hoc semper est quando sol est in capite draconis. et luna in cauda vel econuerso Unde Bibu. in libro de

motibus.

motibus planetarum. Si luna inter nos et solem obuiat defectus' radio
rum solis nobis facit in capite vel in cauda draconis Quid autez sit cau
da draconis dō caput post dicetur Item luna per interpositiōnem tumo
ris terre intra se et solem. defectus sui luminis est passiua. vnde Marcian⁹.
in li. astrolo. sic dicit Luna ascendens vel descendens in solarem lineā in
cidit si fuerit tricesima Quando ex toto soli est obiecta. obscuritatem solis
terre facit sed istum defectum non singulis mensibus. quia non semper est
in eadem linea que inter solem et terram diametraliter est opposita solari
corpori se opponit. Idemvero defectus fit lune. cum luna soli fit totaliter
opposita scilz quando est xv. Si enī directe fuerit tunc sol ꝑ terra emittit
solum umbram minoris terre in lineam sibi oppositam quam si corpus lu
ne intrauerit. propter umbram terre interpositam inter se et solem a suo
lumine tunc priuatur Quia ergo singulis mensibus luna plena. ñ fit in li
nea eclipsiaca umbre interpositio Ideo singulis mensibus luna suo lumi
ne non priuatur Item luna quandoqz est cuiusdam obscuritatis et obnu
bilacōnis in se contentiua et hoc ex propriꝫ qualitate corporis que natu
raliter est obscura cuz lumen ex se non habeat sed a sole Vel vt dicunt a
liqui illa obscuritas est ex umbra terre ex qua quedā linea resultat in cor
pore lunari. que ipsius lumen in parte obfuscat et hoc fit maxime quādo
ad terram appropinquat ex cuius vicinitate et nebulositate contrahit qꝺ
dam sordes vt dicit Marci. Quando vero ad alciores ascendit circulos
claret munda et nullis maculis obnoxia tunc videtur. vt dicit idem Mar.
Item luna est mutacōnis tpm significatiua Nam vt dicit Beda Si luna in
principio rubeat vt aurum ventos ostendit. si in sūmo eius corniculo ma
culis quibusdam ingrescit. pluuiosuz mensis exordium pretendit Si vero
nigrescit in medio. plenilunium serenum pretendit. cum vero in nocturna
nauigacōe scintillat ad remos in breui tempestas futura erit vt dicit idē
Beda Ité luna in celesti armonia est grauissimi soni emissiua vt ōt mar.
In circulo enī lune fit grauis sonus sicut in spera celesti acutus est. ex or
dinatissimo enī sono ex stridore motus orbium generato dulcissimus vt
dicitur fit concentus Itez luna est fecunditatis terre seminibus ministra
tua. preest enī seminibus que proficiūt ex rore qui de corpore lune cadit
vt dicit idem Et ideo fm fabulas dicitur proserpina. eo ꝙ seminum que ꝓ
ficiuntur in terra dicit esse dea a gentibus Sic eciaz dicitur diana idest sil
uarum dea et nemorum. quia sera de nocte pascua querentibus in nemo
ribus et in siluis luminis beneficium administrat Et ideo vocauerunt gē
tiles lunam deam venatorum. eo ꝙ venatores arcubus vtebantur Item
luna cum sit frigida et humida est ex vicinitate solaris circuli caloris re
ceptiua Nam ex calore solis et siccitate temperatur frigiditatis. et humi
ditatis sue excessus. ne singulis mensib⁹ in suo descensu ad terraz hyems

generetur

generetur vt dicit Macrob. Item luna vt dicit albu. est aeris munificatiua. motu enim suo continuo aerem rarificat et subtiliat. vnde si non esset motus spere lune aerem et nocturna vaporum et alacone grossities inficeret qz corrupcom ñ modicã generaret Itẽ luna ꝑ astrologos inter planetas est super dispoficõne hominis corporis maxime potestatiua Nam vt dicit Ptho. in libro de iudicijs astrorum. ꝯ luna continetur egritudo. amissio timor et damnum ꝛc. Vnde circa mutacõem humani corporis virtus lunaris potissime opat Et ꝺ accidit. tũ ꝓpter motꝰ sui velocitatẽ. tũ ꝓpter ipsius ad nos vicinitatẽ tũ ꝓpter occultã sibi naturaliter insitã ptãtem Iñ de morborum mutacione medicus perfecte non discernit. qui lunares effectus in corporibus non cognouit. vnde ypo. in principio pronosticõ de luna loquens ait Est qꝺam celeste signum in quo oportet medicum pũdere. cuius prouidencia est mirabilis et stupenda Et gal. in comento de diebus creticis dicit Rem certam que non fallit attendat medicus quã dicuerunt astrologi egipciorum. quia per coniunctõnem corporis lunaris cum stellis fortunatis. fiunt egritudines terminales ad bonum. cum contrarijs vero contrarie scilicet ad malum Et ideo cautus et perfectus medicus scõm doctrinam ypo. aspicere debet pumam lunam. et quando est plena luminis. quia tunc crescunt humoꝛes in hominibus et medulle et sit nutrimentum in mari et in omnibus rebus mundanis Quando ergo infirmus in lectum cadit multum necesse est videre vtrũ luna tunc ceat de coniunctione. tunc enim crescit infirmitas. quousqz veniat in oppositionis gradum scilicet in pleniluuio et tũc si fuerit cum malo planeta aut in malo signo et aspexerit dominum martis qui est signum octauũ idest si aspexerit martez qui dicitur domus signi scorpionis. tunc de morte timẽdum est. Si vero fuerit cum bono planeta et in bono domo siue signo et aspexerit dominum domus vite scilicet martez qui est domus arietis siue ꝑmi signi de vita tunc sperandum est. Et sic de alijs videndum est. vt patz in libro ypo. quem dicitur composuisse de iudicijs infirmitatis fm lunã.

De quibusdam proprietatib⁹ lune malis

Habet autem luna quasdam proprietates minus laudabiles tam scõm substanciam qz scõm effectum. habet enim substancialem obscuritatem cum non habeat sicut alij planete lumẽ a seipsa. habet enim maximam instabilitatem. quia nullum signum ita vagatur per omnes partes zodiaci sicut luna Contrahit etiam a malignis stellis et nociuis nocibilitatem Nam vt dicit Ptholo⁹. luna est planeta cum malis maleficus Luna insuper per suam oppositõm inter nos et solem aufert a nobis solaris luminis claritatem Luna etiã quando incidit in vmbrã terre perdit lumen suum et suã prodit deformitatẽ et defectibilitatem Preterea

ꝓpter

propter vicinitatem quã habet cum crasso aere et terra ab vmbra terre vel ab infecto aere otrahit maculã et deformitatẽ vt dicit Mar⁹. Luna eẽ q̃to plus recedit a sole tanto plus recipit a lumine versus terrã. et minorem versus celũ optinet claritatẽ. Et q̃to proficit versus terrã tanto pl⁹ discedit et deficit in lũe versus celũ Multiplicẽ ecã hẽt effectũ malũ ℞ã vt dicit ℞ptho luna efficit hoiez instabilẽ et mutabilẽ de loco ad locũ discurrentẽ Efficit eñ hoiem in oculis male dispositũ et inordinatũ. Efficit eñ in hoie vnum oculũ maiorẽ aut facit strabonẽ aut orbũ in vno oculorum Et subdit homo in cuius oppletione lunaris stellacio dñiꝫ hũit. vicõ in oculo non carebit Et ẽ forsan accidit ꝓpter excessũ lunaris humiditatis humores oculoꝝ ad aliq̃ prauã q̃litatẽ disponẽtis. Dicit eẽ in lib. misalath. c. v. Eclipsis lune est marie in hyeme. si fuerit in signis frigidis excessum significat frigiditatis et nimie cõstrictõis in terra in aere et in aq̃s Si fuerit in signis aq̃ticis ꝑsagit habũdanciam pluuiarũ Si vero in signis aereis. periculũ tempestat. ꝓtendit et ventoꝝ pruinam Dicẽ ptho. et albu. q⁹ luna existẽs in secũdo signo p⁹ ascẽdens merorẽ designat. tristiciam et ablacõnem sõe p fures et p̃dones Humiꝛ in. uñ. in vi. et in. viij. traꝫ anxietatẽ. fugã et mutabilitatẽ. ℑn. r signat q⁹ qui tũc incepit repugnare cito deponet ℑn rij. autẽ impedimẽtum rixaꝫ duriciã et carcerẽ et ꝓte inimicoꝝ ℑn oib⁹ aũt alijs domib⁹ fuit signis bonũ efficit et ꝓtendit maxime si plãetis bonis fuerit sociata. ẽ variã etatẽ lune mouent mẽstruales humores in mulieribꝰ et cerebula in aliꝭ et diuerse passiones vt lunari in corporibus excitãtur vt patet in lunaticis et caducis Hec de de ꝓprietatibus lune et aliorum planetarum dicta iam sufficiant.

De capite et cauda draconis.

Sunt aũt due stelle que nõ sunt planete sed tñ natura et effectu vtẽtur hẽre planetarũ scz caput draconis et cauda q̃ mouent cũ firmamẽto et ꝑsequunt cursũ firmamẽti vñ a leone transeũt in cancrũ et a cãcro in gemios et sic deinceps. mõtur aũt in q̃lz signo caput draconis. xviij. mẽsib⁹ ãno scz et dimidio hũt et cauda et in xviij. annis oplet cursuꝫ et si caput ẽ in aliq̃ signo sp in signo oppposito erit cauda q⁹ vẽter in uñ. vt si caput ẽ in cancro venter erit in ariete et cauda in capricorno et si caput fuerit in leone venter erit in tauro. q⁹ cauda in aq̃rio et sic de alijs. et ideo ꝓpter aspectũ oppositũ cauda ẽ tõlr venenosa hẽt aũt caput exaltacionẽ suã in tribus gradib⁹ gemioꝝ Casũ vero in sagittario gradib⁹ totidem Ecõuerso aũt cauda hẽt exaltacõem suã in tribus gradib⁹ sagittarij et cadit in tribus gradib⁹ gemioꝝ Est aũt ꝑ aduertendũ q⁹ q̃ndoꝫ luna coniũgit capitu soli vel caude exñti ꝓpe gradũ diũctõis a rij. gradib⁹ vl

infra semper

infra ſeper eſt eclipſis futura maior vel minor. ſm q̄ caput vel cauda magis vel minus accedit ad gradū oūctōnis et hoc poſſunt habere locus in eclipſi ſolis Eodem modo de eclipſi lune tenendum eſt. quia ſi luna cō ueneriſ cum cauda in aliquo ſigno et ſol fuerit in capite in ſigno oppoſito erit eclipſis lune et ecōuerſo ſi ſol fuerit in aliquo ſigno cū cauda. et luna in ſigno oppoſito cū capite. erit iterum eclipſis lune Et ſi in eodem gradu conuenerit. erit eclipſis generalis. vnde ſemp oportet q̄ conueniāt in ca/pite vel in cauda in eodem gradu ſiue ꝑpe. xij. gradibus vel infra ſi debz eſſe eclipſis. vnde in oūctōne debet fieri ſolis et lune quo ad idē ſignum. eundem gradū idem minutū et idem ſcōm Et hoc apparet q̄ duplex linea iungantur ſingulis menſib⁹ ſoli et accendat nō tñ ſemp eclipſim facit. quia non ſemper in linea eclipſiaca ſe contingūt. quia non ſemp attendit luna in conūctōne in eodē gradu. nec etiam ſemper caput vel cauda in oūcti one vel oppoſicōe ſolis et lune ſe contingunt.

De cometa.

Cometa eſt ſtella quedam flāmis circuita vt dicit beda. repēte na ſcens tegitur. mutacionēq̄ aut peſtilencia aut bella vel ventos ſi ue eſtus ſignās vel pretendēs Comatice ſtelle aliquando viden tur moueri motu planetarū aliquādo manent imobiles ſicut fixe Sem per autē apparent vt dicit beda in ꝑte determinata in celo Nō eñ vagā tur per diuerſas ꝑtes zodiaci ſic plaēte. ſed videntur eſſe in circulo lacteo ſiue galaxia et ſpargūt radios verſus ſeptentrionē nūq̄ verſus occiden tem. vnde in ꝑte occidētali non videtur breui ſpacio ſolent apparere ſcz. per. viij. dies aliq̄ vſa eſt. lxxx. dieb⁹ ſicut dicit beda Ex quibuſcūq̄ aūt ſtellis naſcatur cometa ſiue ex planetis ſiue ex fixis ſemper in firmamento apparet in ꝑte ſeptētrionali vt dicit idez Ex quo patet q̄ ſtella que appa ruit in ortu criſti non fuit cometa. quia mouebatur ab oriēte ad meridiē verſus occaſum Et hoc non ſolet facere motus comete vt dicit criſoſt.

De ſtellis fixis.

Stelle a ſtando ſunt dicte. Quāuis eñ ſemper moueāt. tñ ſemp ſtare vident vt dicit yſid. Dicunt et fixera a conſideracōne. eo q̄ in eis mathematicoꝝ conſideracōe multa veridicant et puidetur Dicuntur etiam aſtra ab auſtros vel anaſtros nūcupata eo q̄ ſcōm op poſicionē aliquarū ſtellarum corpora in ſpera firmamēti ſicut claui in ro te circūferencia ſunt cōfixa Et hoc quidē verū eſt quo ad aliqua et mar me quo ad maiora vt ōt yſi. Scōm alphra. Stella eſt lux aggregata in ſuo orbe. vnde ſcōm q̄ eſt maior aggregacio luminis ſtellaris corporis tāto eſt maioris q̄titatis pulchrioris claritatis. et amplioris poteſtatis et lucis.

eo ꝙ sunt luminosa corpora luminis solacium contra nocturnas tenebras mortalib⁹ deferẽcia mũdi supplicem decorancia. solis lucem a quo recipiunt lumen, aut pñt supplencia emissione radiorꝫ continua aerem depurãcia. quorũ virtute auferitur a mũdo inferiori pestifẽcie cotruptela. Stellarũ eẽ vtute oriant et ad ocorũ reuocãtur sibi inuicez cõtraria elemẽta. Earum sempiterno fulgore illustrãt oia. suo calore saluant et refouent vniuersa. Nã ꝑm platonicos vt dicit beda. stelle ignee sunt nature. Celum enĩ cum suo ornatu esse natura igneũ multi antiqui posuerũt. Arist aũt et alij pñi ponũt celum esse elementũ ꝗntum natura et ꝓprietate ab elementis quatuor diserenciz. dicũt stellas nõ esse frigidas nec calidas sñalr seu sñstantiue sicut nec ipm celum sed tantũmodo sunt calide effectiue motu enĩ suo continuo et sempiterno. inflãmant illud super qõ mouent et sic in istis inferiorib⁹ habent inducere calorẽ vel algorẽ. Radiorꝫ vero mobilitate confractõe in supficie obiecti corporis habent inducere vim caloris. Sed vñ sunt stelle certum est. ꝙ sunt ꝑm naturã pur⁹sime et simplicis nature ac incorrupte. quo ad formã eciam sunt lucidissime et quo ad figuram sperice et rotũde. quo ad sñam solide nõ porose. quo ad supficiẽ plane. nullaterus asperue l enguloſe. quo ad situ a'tissime. quo ad motũ vẽ locissime. quo ad ꝙtitatem sunt maxime. cuius ꝓpter suus distanciã videantur esse parue. quo ad numerositatẽ innumere. illi enĩ soli qui stellas numerat sũt finite quo ad ptãtem et effectũ stelle sunt magis intra corpora virtuose. Nã stelle sunt inferiorꝫ generatiue immutatiue ꝙseruatiue. radiorꝫ suorum emissione. tenebrarũ noctis illuminatiue. sui cursus in suis orbib⁹ vniformiter cõpletiue. in solis pricia a quo recipiũt lumẽ sui sunt occultatiue. in suo ortu et occasu sunt aeris multipliciter immutatiue. quia nunc tẽpestates concitãt. nũc serenitates generãt et ꝓcurãt vt dicit beda colorũ variacõne et radiorum scintillacione nunc tristium. nunc letorꝫ euẽtuum secũm mathematicos sunt pronũciatiue. Sunt eciam nauigantib⁹ ꝓspere. et ipsarum viarũ in medio maris directiue. vbi stelle adinuicem vicinius sunt coniũcte. maioris luminis et pulcriorꝫ sũt expressiue. vt patz in pliadibus et sideribus galarie. Nãuis eciam tantam ost⁹dant pulchritudinem ex quadam vicinitate. quia pariter sunt coniũcte. Lucidiores enĩ in cõmuni apparẽt singule. considerate tñ per se non apparẽt singulariter pulchre ita et huius racio est vt dicit Mar. quia excedẽs fulgor vnius ꝙ quandã refulgenciam alterius insufficiencia ex se sumit. Vñ ꝙ vni deest et quadam defectibilitate alia supplz que magis excellit in claritate. Itẽ stelle propter situs sui distanciam sunt hoib⁹ disparter sue magnitudinis ostensiue. Nam vt dicit a bu quanto sunt cenith capitis nostre magis vicine. tanto semper videntur esse minoris quantitatis et offerunt nostris aspectibus.

aspectibus minus pte Et econuerso qto plus elongant in suo ortu nō habitabili seu in occasu tanto nostris oculis videntur generalr esse magis magne et etiā maiores videnť esse in qntate in occasu q̄ in ortu. vt dicit beda tunc aliquo dr esse sup cenith capitis nostri qñ directe videť esse super caput nr̄m Cenith ei dicitur recta positio sup caput. cuius forte ratio est vt dicit idē. qz vapores de terra ascendētes rectitudine radioz̄ ad oculos venire pfecte nō pmittūt Et ideo oculus decipit in hui⁹ aspectu. qz qō circūfusum est in aere. a solari radio estimat oculus oprehēdere in seipso Sed sicut dicit alga. talis visus decipit sicut qñ fulgor candele a sano oculo sine obstaculo conspicitur. sed a lippiēte oculo sine arcus celestis imagine nō videť et putat decept⁹ oculus oino videre in alio scilz in lumine viso. qō tñ in altero nō est sed in seipso pocius Idē dicit aūc. in ca. de obscuritate visus. quere supra de vsu Itē stelle sunt fm Mar. in suis circulis armoniace processiue Omnes em̄ toni musici ocenuis inter sidēa inueniuntur. nec grauitas inferioꝝ dissonā reddit melo diam superioꝝ sue medioꝝ nec ecōuerso supioꝝ acutas. destruit sonū grauiorem inferiorum sicut dicit Mar. Itē fm ari. in li. de ce. et mū. Stelle sunt extrema corporis celi in quo posite sunt atq; fixe. et ideo naturalr sunt splendide sicut et celum in quo reuoluūtur. vñ oēs stelle hēnt lumen ꝓprium preter lunaz. Et q̄uis stelle ex se sint luminose tamē sue luminositatis recipiūt oplementum ab ipso Itē stelle sunt sue virtutis et luminositatis sibi inuicē cōmunicatiue. vna em̄ auget claritatē alterius sicut dicitur in li. de diūctōnib⁹ planarum Item stelle propriis circulis et sedibus sunt contente et ideo si circulus vnius intersecādo aliqā sibi intret circulū alterius. ꝓpter q̄ ꝓpias sedes stelle nō deserūt nec sunt alīs per quas transeūt impedimēto vel iniurie inuicem illatue Itē stelle quedā vt dicit mar. celerius orte. celerius occidunt q̄dam vero tardius orte. tardius occasum petūt. Quedā aūt pariter oriuntur. et tamē non simul occūbere dinoscūtur Hec aūt varietas ortus et occasus accidit ex dispari altitudine circuloꝝ in quo oriunť vel occidua ratione sue depressione clymatū in quib⁹ occūbere videntur. Nam fm varietatem cleuacōem vel depssionē corporis celestis. variis tpibus vel oriuntur vel occūbunt Item stelle sunt tpm annorum scz et mensium et dierū distinctiue et pmutatiue Nā sicut dr in li. de ꝓpietatib⁹ elementoꝝ ari. Permutatio tpis non est nisi ꝓpter pmutacōem stellarū in signis diuersis et sup clymata septem vt ex pmutacōne lune singulis xxviij. diēb⁹. aut permutatione mercurij et veneris in oibus decē mensibus vel minus illo. aut ex pmutacōne martis in duob⁹ annis. aut iouis in xij. aut saturni in xxx. aut ex coniūctione et pmutacione triplicitatis. aut triplicitate in ccc. et l. annis aut ꝓpter permutacōem stellarū fixarum orbis. pmutatur em̄ in c. annis vno gradu quarū accidit pmutacō oibus xxxvi. milib⁹ annis Et hec est annus.

est annus magnus qđ est vltimū oim rerum ducuſq; ari. in eodem li. In
libro autem ciceronis dicit Macrob. Iſtius mundani anni finis est cū stel
le omnes omniaq; sidera. que a planetis habent a certo loco. ad eund̄
remeauerunt hoc autem q̄ pbici volunt post annoruz. xv. milia. gesta o
tinguntq̄. Quicquid autem sup hoc dixerunt pbi. hoc cerutudinalr te
nendum est q̄ nostrum non est diffinire quando vltim⁹ finis erit hoc em
solus nouit tpm conditor qui momenta et tempora continet in sua pōte

De polo:

Polus ſm beđ est stella paruissima a q̄ tota ps celi supior ē vocā
Duplex autē est polus scz arthicus siue borealis qui semper no
bis pollet et relucet nob ät nunq; occidit. qz super nos existit vn
de polus a polendo est dictus quia continue mūdo pollet. Sed secundo⁹
polus dicitur antharthicus idest australis. polo arthico oppositus. q̄ no
bis semper est inuisibilis. Inter istos duos polos quasi inter duos mūdi
extremos vertices semper voluitur firmamentuz. cui duo poli nunq; mo
uentur de suo loco circulariter cum spera vel circulo reuoluūtur et circūfe
runtur. Axis autem a polo ad polum per medium centri terre extenditur
circa quam totius firmamenti impetus rapitur et mouetur. hic ät axis
non est materialis. sed potius linea quedam intellectualis que a polo vſ
q; ad polum recto diametro sicut linea a puncto vſq; ad punctum cē trac
ta intelligitur circa quam tanq; circa mundi medium sempiternis rapti
bus volitur firmamentum. Polus igitur est stella quo ad situz altissima
quo ad motum velocissima. quo ad aspectum nostrum minima. q̄uis sit
in se valde magna. quo ad effectum vltima. quia ipsius situm discernūt si
tus et termini aliorum siderum q̄ celestium circulorū. vnde hec stella ab a
strologo potissime intuet. Est ergo stella ista breuissimi circuli descriptiua.
propter nimiam elongacōnem et distanciam a nostro situ est sue magni
tudinis occultatiua. propter situs sui inobilitatem est hominum ipsam a
spiciencium maxime certificatiua. Et ideo vocatur stella maris quia nauī
gancium et scienciam nauigalem habencium in mari est directiua. Rōne
sui situs medij. totius celi est ostensiua p̄ girū arcturi sibi appinqui ab a
liis stellis est distincta a cui⁹ vicinitate polus arcticus est vocata ſm Be.

De arcturo:

Arcturus est signum a septem stellis fixis in ære in se reuolutis cō
stitutum vt dicit phūor⁹. Harum septem stellarū circulus quia in
modum plaustri vertitur. latini eum septentrionem vocauerunt.
septentriones non occidere ari vicinitas facit. eo q̄ stelle iste ari et polo
stelle

stelle altissime sunt vicine. Dicitur autem idem circulus artophilax. eo q̄ erethon idest plaustrum sequitur. Eundem boetem antiqui dixerūt. eo q̄ plaustro herz. qđ est signū mirabile multas stellas inter quas est arcturus qui est propte sidus post caudā maioris vrse positum vnde ab hac stella. illa arcturus est vocata vt dicit ysidor⁹. Et merito arcturus ab arcendo est dictus. quia ex prima parte surgit frigus propter elongacōez a calore solis. frigore vero posti terre arcantur et constringuntur. Apparent autem septem stelle radiose et rutilantis forme. quarum quatuor anteriores in modum quadranguli alterius lateribus ordinantur. tres vero sequentes in modum semicirculi disponūtur. Locantur autem sub polo circa arctem. vnde semper circuunt polum tanq̄ centrum. vnde dicit Gregorius Semper stelle ille vertuntur circa arez sicut vsa circa thipitē. Et ideo ille circulus maior vsa vocatur vt dicit macrob⁹. Semper vertit et nunq̄ ad yma demergitur vt dicit gre. Quando tres stellas elevat q̄tuor ad yma declinat et econuerso cum quatuor sursum erigit tres ad yma deprimit et demergit vt dicit greg. Inter omnes circulos superiores circulus arcturi ē altior quia polo viciniori. hominum aspectibus maxime se offert. Nunq̄ est hora noctis qui videri possit. nisi forsan eius aspectus nubibus vel nebulis intercipiatur. Inter medias stellas arctos draco admodū fulminis elabitur vt dicit mar. hyemali tempore in ortu suo maxime rutilat quadam scintillari irradiatione fortem aque et terre congelationem prenunciat. vt dicit Mar.

¶ De orione.

ORion vel orion est astrum tempore hyemali exortum. aquarum et tempestatum excitatiuū. Est autem orio nimbosus. ventoū et tempestatum excitatiu⁹ ⁊ generatiu⁹. et est ab ortu et iuuando acōe aquarum orion dictus vt dicit ysid⁹. In suo autem ortu tempestates generat et aerem immutat. ad modum armati pedes et brachia extendentis disponitur et fere per latitudinez trium signorum eius extenditur latitudo vt dicit mar. Maxime fulget in signo tauri vt dicit idem. Est autē cō stellacio maxime notabilitatis et racōne magnitudinis ac pulchritudinis et etiam rōe dispositiōnis et virtutis. ab ariete enī vsq̄ ad geminos se extendit vt dicit mar. Totam etiam illorum trium signorum superficiem. aulgoris sui pulchritudine clariorem reddit vt dicit idem. gladiati militis ⁊ accincti speciē in stellarū ordine p̄tendit de quo ȯt Mar. Armat⁹ etiā flagris splēdebat in armis ꝛc. Splēdor tū orionis vt ȯt idē sig⁹ est future serenitatis sic ecōuerso eius obscuritas future est ꝓsagiū tēpestatis. Sole exīte in signis orionis et tauro et in gemis. ola geminat et oriunt q̄ nutrimentū recipiūt ex aq̄s et aere et ex terra vt ȯt idē. Constellacōez orionis

sequitur

sequitur quedā stella que dicitur canicula. que ab astrologis malivola dicitur et nociua. que ꝑ fabulas eius canis fingitur fuisse vt dicit ioes. Non tamen est hec canicula nociua que oritur in leone. a qua dies caniculares a pōtis nuncupātur sicut dicit gal. Orion ergo in ortu suo primo tēpestatem ꝓnosticat seu post serenitatē solito opaz ad terre fecunditatē. Sole erīte in tauro q̄i se obscondit sub radijs solis. nec tunc suā manifestat in seriosibus claritatē Oritur aūt iterū in iulio. q̄n sol ascēdit in geminis ad circulos superiores q̄n terra maximā patit distrancionē aeris q̄ ad calidā q̄ litatē ꝑm Mar.

De hyadibus.

Hyades que et dicūtur. sunt quedā stellē pluuiales in quarū ortu pluuie multiplicant vt dicit ysi. Nam tunc ex vaporez a mari et terra per caloris solaris violenciā fortiꝰ ad superiora attrahūtur qui motu hiadū in pluuias resoluūtur. et ideo iste stelle dōr hiades id est ieccule qz attrahēdo hūores vel resoluēdo eos traxisse a fabulis ofingitur vt dicit yginiꝰ ꝓpēt aūt hec stelle situ suū in frōte muri vt dic Mar. q̄ cū dies extēditur et sol feruēciot ascēderit tūc hiades ꝑmo solēt apparere vt dicit greg. sup iob. xx. Q̄ñ a saturno impellūtur diuersas generāt tempestates vt ōr beda. In hiadū ortu fruges vberius crescūt. qz tunc a pluuijs irrigant plures hēt ostellacio hiadū stellas claritissimas per girū ordinatas. q̄ oriuntur in. xvi. gradu tauri Oriuntur et turbāt aerē in ortu suo ꝑm albu.

De pliadibus

Pliades sunt septem stelle a plurabitate dicte que sibi sunt vicine. ab inuicem tamē sunt distincte vt dicit grego. hiemali tpe oriunt Quanto autem aura serenior ē et frigidior. tāto melius ab alijs discernūtur vna vero inter septem latere videtur quia ex toto non se manifestat nec ex toto se occultat Inter genua tauri habent situm vt dicit ysido. Sol in mense iunio per pliades iter facit et tunc aeris caliditas pluuijs vernalibus temperatur. et terra tunc temporis florum pulchritudine adornat ꝑ mar. Hac de causa ōr iuno associasse maiam que fingit fuisse vna de pliadibꝰ et fuit mater mercurij ꝑm figmentū poetarū ꝑm marē. Secūm albu autem oriuntur pliades in. xvi. gradu tauri cum hiadibꝰ et motu suo turbant aerez

De canicula.

Canicula est q̄dā stella fernētissima q̄ orit ꝑm al. i. xvij. gradu cū er In cuius ortu magna fit aeris turbacio. Ab hac stella dicuntur dies caniculares.

canicularēs in quibus sanguinē minuere vel medicinam salutiferā accipe est sūme periculosū ppter excessū disteperancie aeris in calore. Unde ppo. in amphor. Ante canem et post canem et sub cane molestę sunt farmacie. ibi dicitur in omento. q ante ortum illius et post ortum statim periculosum est dare potionem salutiferam q: tunc est aer calid⁹ et siccus sc3 a calido signo et a calida stella et a sole tūc in leone cum canicula exīte. vnde et modica medicina corp⁹ fieret nimis calidū et siccū et febris fortis eam sequeret Medicina eē euaporaret et minus operet cum corpis pori tūc et calore aeris sunt apti vt dic idē ga. Calor extranei⁹ vires extrahit medicine vnde aqua calida repugnat solucōi si calor aeris tunc est fortis. Preterea virtus interior tunc est debilis p potionē vel minucōm plus debilitatur Durante autem dies canicularēs a. xv. Kalendis augusti vsq; ad nonas septembris et sic sunt. l. dicat ibi dicit.

De luce et eius proprietatib⁹.

Ux scōm Ba. est spēs p oia ibi similis. de luce aūt q̄o sit scōm rem verum sc3 sit sba vel accidēs diuersimōe loquūtur auctores Nam ari. dicit lumen nō eē corp⁹ nec a corpe defluū Dath eiā dicit lumen ꝓprīā ypostasim. i. sbam non hēre Scōm aug⁹. sup gen. ad litteram Lux est sba corporea sūme simplex in genē corpū. sūme mūplex in efficacia. sūme mobilis et absolute penetracōis et minime resistēcie et summe disparia et otraria generās et oeliās sūme cōuertibilis. sūme naturalis mocōis ꝓncipiū et origo. sūme pfectibil. sūme iocūde sūme coiectibilis. vñ luce in corpib⁹ nichil est vilius. nihil dueniēci⁹. nichil pulchri⁹ nihil velocius. nichil sbtilius. nichil impassibili⁹. nichil virtuosi⁹ inuenitur Est aūt dā inter lucē et lumē Dā lumē est quodā defluū a luce sue irradiacō defluēs a sba lucis Lucē aūt dt ipam fontalē sbam sup quā lumē immittit Si eñ lux considerata in se sit accidēs p se cūrēt a forma subiecti sui. vñ si lux in aere eēt accidēs cārēt lux vera a forma aeris qđ eē non pt Preterea lux mutat subiectū suū Nō patet q: lux est naturalit in oriēte. occidēter vero in occidente et lux orientalis generat ꝓmā sibi et ita deincep⁹ vsq; ad occidentē Occidēcia eñ nō ꝓmittāt suū subiectū. nec erra illud agūt. et quo modo q̄ lux nō sit accidēs Preterea si eēt accidēs aeris necessario moueret aer sbito ab oriēte in occidētem sm subitū motū lucis. sic aūt moueri subito nō potuit aeri nec alicui elemēto Preterea luce nichil est nobilius. accidēs aūt est ignobilit⁹ sba Et q̄ vidē q̄ lumē nō sit accidēs. cū aer lōge sit ignobilior ipa luce Sz si lux est corpus difficile est intelligere qualiter lux sit in aere vel cum alio corpore diaphano. vt in cristallo. cū duo corpa simul nō pāt esse in eodē loco Nō est tā inconuenēs nec impossibile ponere lucē eē sbam corporeā et eē simul cū aliquo corpe. videm⁹ eñ aq̄ et

cinerem.

cinerem pariter lũgi ꝙ miſceri ſalua vtriuſq; corporeitate et localitate v
triuſq; ſuperficiem ab alio diſtinguẽte et vtriuſq; partes infra ꝓpriam ſup/
ficiem continuãte. Quantumcũq; enĩ ſimul ſimiſceãtur cinis et aqua ꝓma
net tamen aqua in ſua corporeitate per ꝓpium ſuarum coherentiam et o
tinuitate et cinis in ſua .nec ꝓpter iſtã ꝯmixtionẽ et vnionẽ .ſimul ſũt duo
corpora in vno loco.ymmo aqua habet ſuum locũ propriuꝫ et cinis ſuũ
Sic lux poteſt eſſe in aere vel in quocũq; alio corpore ſalua vtriuſq; cor/
poreitate et ſuarum partium ſubſtancialiũ continuitate Vnde et lux ſub
intrans ad interiora aeris vel criſtalli habet ſuũ locum ipſius ſuperficiem
ambientem ꝙ a ſẽſtantia adiũcti ſibi corporis diſtinguẽtem.quãuis non
poſſit propter ſimplicitatẽ ſiue ſubſtãcie recte percipi vel videri in re.mo
qõ mirabilius eſt mꝛe luces pariter concurrẽtes imꝑmixte et tamen vni
te conſũguntur ſalua cuiuſlibet ſẽſtanciali forma qua ab alia differt licꝫ
nulla reſpectu alterius materialis ſit vel formalis ſicut manifeſte docet ꝙ
dicit dyo⁹.in li.de diuinis noĩbus cuius hec ſũt verba.Lumina inquit lã
padarum cum ſint in domo vna tota inuicem totis ſunt ꝯmunia diligen
tem tamen habent a ſe inuicem diſcrecõm. vnita diſcrecõne et vnitate di
ſcreta.videmus enĩ multis ad vnum lumẽ accenſis lampadib⁹ tutta oĩa
lumina vnã claritatem et diſcrete relucentes nec poterit quis vt arbitror
alicuius eorum ab alijs ex aeri continẽte cetera dum ſimul ſunt ibi ſeq;tra
re aut alterum ſine altero cernere totis inconfuſe inuicem contemperatis
Subducta autem vna ſimul et ꝓpriuꝫ lumẽ recedit.nichil ſecum cetero
rum luminum auferens.aut de ſuo aliquid eis relinquẽs Erat enĩ omniũ
vt dictum eſt perfecta vnitas naturalis ꝓmixta et nulla parte confuſa que
ſi tanta eſt in hoc corporali aere et materiali lumine &. Eucuſq; dyo⁹.
manifeſte docet luminaria ſimul vniri.ſalua tñ cuiuſlibet proprietate ſub/
ſtanciali et accidentali quas deferũt ſecum.ſiue accedendo ſiue recedẽdo
Lux itaq; ſcõm dyo⁹.eſt ſubſtãcia in ſe ſiſtẽs a qua ꝓcedit irradiacio q̃
dam et illuminacõ corpoꝝ aliorum ſemper enĩ lucet lux in ſe et tamen nõ
ſemper illuminat ſed ſolum quãdo inuenit corpus habẽs materiã diſpo
ſitam et aptã ad illuminacõnem vt dicit Aug⁹.Subſtãcia enĩ celorum eſt
vere lux que in corporibus optinet primũ locum Et tamen celum non illu
minat in tenebris vel in nocte Semper ergo lux lucet inuiſibiliter et in te/
nebris.ſed non ſemper illuminat viſibiliter vnde virtutes lucis ſentit omnis
creatura Inuiſibiliter enĩ operatur virtus lucis ſenſum et motum in anima
libus vt dicitur in li fontis vite Dicit etiam al.in .li.de nouicijs aſtronum
ypo.diciſſe et docuiſſe ꝙ niſi ſtellarum lux de nocte ſubtiliaret densitatẽ
aeris deſtrueretur omne corpus animatum. et tamen certum eſt ſtellarũ
lucem de nocte ſepius ſi videri Impẽſſio enĩ et opacio lucis eſt manifeſta
in mari.quia fluit et refluit ꝑ applicacõm lune ad aliquẽ ſitũ ſiue illuminte

aerem

aere siue nō In visceribus etiaz terre vbi non attingit lumē virtus lucis operatur vt patet in mineralibus et rebus alijs ibidem generatis. et hec uiter pñcia lucis est necessaria in omni corpe mixto . p quā contraria in elementis vnuntur . lux itaqz a sūmo celo vsqz ad centrū mundi est diffusa. que in sua sba vna ē et radice et simplex. variata tñ sm diuersitatē recipienciuz siue solis siue aliozū corpoꝝ sugiozū vel inferiozum vbi est vna sba. virtus et opacō lucis hz nō luminositatis Hec est primogenita lucū creata fuit die prima vt dicit Gen. que corpi solari et ceteris celestibus ārto die factis suppferē vñ sol et siderā primeū luis vehicula sūt. que ppter susceptōnem lucis incorpalis sufficiūt sine sue sbe deperdite ad illuminacōnem ppetuā et phēnem. vnde ista lux vbiqz attingit et oia corpa sm magis et minꝰ pñcit et disponit lux igit radix fundamentūqz ois illuminationis vna est in sba que non ptinet accidētaliter ab aliq corpe inferiori. hz magis continet oia corpa. respectu quozū penitꝰ formalis est licet in se sit materialis et situalis. vnde lux cū sit materialit hēt potēcialit ptē extra partē Quia vero formalis est. hēt actu partē extra ptem qz qō hēt materia in potencia. hoc hz forma in effectu Et quo manifestū est. qp cū lux in genere corpoꝝ minimū hz de materia et maximū de forma. vicinior est forme qz materie Et ideo rōe materie est in minimo scz in pūcto rōne vero forme est in oi loco Nam vnūqōqz habet ita moueri ad locum sicut ad formam suam vt dicit aristo . qz forma quanto est nobilior tanto materiaz suam plus extendit vt dicit algazel. ppter qō forma lucis qz est nobilissima in genere formarū corpaliū uincit materiā suā diffōne Et ideo vnꝰ punctus luminis siue lucis sufficeret et se ad illuinacōnem totiꝰ orbis. ppter materie siue nobilitatē et forme sūmā actualitatē p alga vna igit est lux simplex et vniformis in sua ēēncia cuius diuersa sint luminaria q̄ inter se sunt distincta Quātis videant in vno actu vniformiter aggregata nec lumen vnum intrat sbam alterius cuius sensibiliter tanqz vnū lumē vniri putāntur Nō ergo est inconueniēs ponere duo corpa simul quoꝝ vnū ē subtile et formale et q̄ complementum alteriꝰ. reliquū aūt est materiale et impfectum Duo vero corpa glorificata in eodē vbi esse non pñt qz neutrū respectu alterius materiale pt esse in aliquo vel formale Deo gloificatuz et non glorificatum simul esse pñt sine aliquo inconueniēti sicut expōsse dt Aug⁹. lux vt dt ba. est maxime mobilis incessanter em mouet se et gignit lineaiter et circūferēter in oēm ptē se mouēdo et diffundendo vñ q̄tū est dr se subito mouet. lux em sūme est actiua et sine resistēcia ad intima cuiusqz rei penetratiua . diuersoꝝ et disparū generatiua et contrariozū in elementis et corporibus mixtis in concordiam et vnitatez reductiua. Ad oium suozū pfectōne. directione intersectione. contractōne et reflectione omnium in esse productiua in esse conseruatiua. vel ab esse dissolutiua vt

dicit cal.

dicit calciditis super thimeum. vite et permanencie cuiuslibet rei regitiua
est lux et directiua simplicis nature aliter multiplicatiua. Lux enim multiplicat
se gignendo. gignit lucem et lux genita simul gignitur et generat lucem sibi
succedentem. et fit in vno instanti vnus punctus. replens lumine totus or
bem. Item lux est sui et aliorum manifestatiua. colorum per sui incorpora
cionem in superficie humidi perspicui effectiua sicut dicit aug'. lux tenebras
expellit meroresq; dissoluit insidias prodit. securitatem parit omnesq; spe
ciem letam iocundamq; inducit rebus omnibus formam et decorem tri
buit et inducit. quia sine luce omnia corpora occulta remanent et ignota
Dixit inquit deus. lucem et omnia in tenebris incognita remanebant. Lux
igitur sm ambr. et etiam sm basili. est pulchritudo omnis visibilis creatu
re. cuius gracia maxima est in aspectu. que cetera mundi membra laudib'
efficit dignissima. hec vt dicit basilius. idem est angelorum et sanctorum supra
celum quietissima habitacio. Hec summe trinitatis per exemplum est demon
stracio manifesta. Hec lux sine diminucione sui est luminositatis manife
statiua et diffusiua. que in superficie vmbrosi corporis recepta. non se pro
fundat quantum ad visibilem speciem. sed quo ad virtutem vt dicit vsi.
Multas alias proprietates laude dignas habet lux. quia ad suam substā
ciam virtutem et operacionem. cuius substancia nichil inuenitur purius vt
de transiens per foramen non foramen scit. cuius virtute nichil est actualius. cu
ius operacione nichil vtilius in corporibus reperitur.

De splendore.

Splendor est quidam defluxus exiens a substancia lucis. Egreditur
autem a luce sine alterius nature cōmixtione lucis a qua exit ē co
exilis in duracione vt dicit aug'. Quam cito est ignis tam cito est splēdor
vnde si ignis esset eternus. splēdor esset eternus. Exit etiam splendor a lu
ce sine lucis diminucōe sine puritatis lucis cuncta mine sine discōtinuacōe
cum sui et aliorum manifestacōne cum sui multiplicacōne vt dicit Basilius.

De lumine.

Lumen differt a luce sicut species a genere. Omne enim lumen
lux est sed non econuerso omnis lux est lumen. Nam lumen est
defluxus quidam substancia lucis in aere vel in alio diaphano
corpore receptus et vndiq; circūfusus. triplex autem est lumen
vt dicit auctor perspectiue scilicet reflexum. fractum. et directum. Reflexū
sicut a speculo et aliis politis corporibus que reciunt lumen a se receptū
Illud est lumen fractum sicut qñ lumen venit ad corpus densum. durū
recipit. immo in se sed pter materiā oino inobedientem. lumen illud non
recipit.

tenet rectum incessum. sed diuertitur ab incessu recto et vocatur fractō ra
dij Tercium lumen est directum quod non repellitur neqz inuenit materiā
aliquo modo inobedientē et transit libere et facit operacōnes perfectas
Illud umen est aeris et aliorum corporum transparenciū perfectiuum
decoratiuum. formarum et figuraruz declaraciuum oculoruz letificatiuū
Oculis lippis et infirmis est lumen odiosū et molestie illatiuū. hoim a som
pno et corpe et ocio excitatiuū formarū et spēz in superficie speculi vl poli
ti corpis impressiuū Dā lumen ad superficiē polite materie pertingēs in an
gulis eāld' se reflectit. et oim obiectorum formas ibi imprimit. vñ qō ex
tra est per substanciam in superficie speculi collocat per imaginem vel figu
ram. lumen etiam est pīm dispositōnem materie quam subierat immutacō
nis susceptiuum Nam eius claritas intenditur in materia perspicua atqz
pura et remittitur in fecalēta materia et obscura In materia cū diapha
na obstaculum non inuenit ideo per eam radians. proprios fulgores et
primit et ostendit vt dicit dyon. Et quanto perfectius illi infundit. tā
to lacius et ea refusa ad alia denuatur Accedens ad grossiorem naturaz
illius habet obscurioris distribuciam apcōnem. Sicut em cum materie
crasse inuoluitur capitur imp'fce. ita cuz se effudit extrinsecus apparz ob
scure. vnde materie crassicies impedit q illuminatio recepta distribuatur
In purioribus igitur substanciis perfectius apparet et augmētat. in gros
sioribus minoratur Et quo patet q a purissimis et subtilissimis materijs.
lumen perfecte opprehendit a opacis vero et obtusis repulsā pan inuenit.

De radio.

Radius est quidam luminosus a corpore lucido defluens quo me
diante lux vel lumen suam perficit actionem vt dicit Bas. Radi
us autez perpendicularis et rectus qui a corpore lucido lumino
so emissus recto et lineari motu sine discrecōne aliqua petit centrum. Ob
lic' est collateralis et confractus qui a corpore luminoso exiens et aliqō dia
phanum inueniens non recte procedit. sed obliquat motum suum et ista
obliquacio vocatur radij confractio. Reflexus vero est reflexus. qui quidē
suo principio recte vel oblique progreditur sed a corpore obiecto repelli
tur et repercutitur. et talis repercussio vel repulsa radij flectio nuncupa
tur. vt dicit au. perspectiue Radius itaqz luminosus est mobilis et agilis
perspicuus et orbicularis de se recte. maxime si fuerit perpēdicularis Cō
tingit autem radium frangi et obliquari et quandoqz ad partem oppo
sitam proici secūm dispositōnem materie quam inuenit vel quam tangit
Dic radius in nube concaua et humida intercluſus. diuersas operatur
in nube vel in aere formas colores et figuras vz in coloribꝰ arcꝰ celestis
qui nihil aliud est vel cē ōz q̄ substracio radiorum in nubem cōcauam a

aquosam

aquosam vt dicitur in li. meteor. Et sito sp motu radiorum et ptinus contingit aerem circūfusum igniri et inflāmari maxime cum concurrerit in loco fractionis Nam radij ibi coadunati mutuo concalcantur. Et ita sunt causa quare aer circūfusus sepius inflāmatur vt patet in cristallo vel berillo. ex cuius oppositōe ptra solares radios stuppa apposita accēdit et ignitur.

De vmbra.

Vmbra est obiectō corporis tenebrosi et opaci ad lucem siue corp' luminosum Est itaq; vmbra triplex ꝑm phisicam considerācōm contra'qō corpus luminosum fit rotundum. Et aliquando est maius qꝫ corpus obiectum. aliquando equale. aliquando min' Si equale facit vmbram equalem et rotundam. et talis vmbra dicitur lyndroides idest ēqliter rotunda Si minus sit obstaculo facit vmbram tendētem in acutum ad modum calathi et talis vmbra dicitur cathaloides Si vero corpus luminosum maius sit corpore suppositō facit vmbram tendētem in acutum et in conum. et talis vmbra dicitur conoydes Ex quo patet qꝫ cū sol sit maior terra. facit vmbram conoidem Contingente igitur qꝫ terra sit oppositā soli que assignato modo ita alte dirigit vmbram qꝫ lunam attingit et eam inficiendo eclipsim lune facit. sed ex quo sol tumorem spere preterit. iste conus transit et declinat in partē oppositam et tunc luna libere appareret et illuminatur Cuꝫ vero luna directe sit opposita soli luna facit vmbrā cathaloidem et ideo vmbram contra terram dirigit et eclipsim particularem facit. quia talis vmbra non sufficit tegere totam terram cum a radijs solis in quibusdam partibus illuminet et ex tali vmbra accidit eclipsis in vno clymate alio illuminato existēte vt dicit Albu. vmbra vero caloris solaris est repressiua splendoris radiorū solarium occultatiua sterilitatis et fecunditatis terre inductiua. serpentum amica et colubrorum nutritiua. estuancium et itenerancium refrigeratiua maturitatis fructuū tarditiua timoris et horroris melancolicis incussiua Cū non sit corpus specierum corporis. ē representatiua corporū motu et in ḡte est suipsius contiguatiua. Nam moto corpore se mouet. quiescente quiescit. fugientium est insecutiua. et insequencium fugitiua. ḡsto etiam dies est longior et sol in celo stat altior tanto obiecti corporis vmbra videtur minor et econuerso. Et ideo sole oriēte vidꝫ vmbra maior. similiter et in occasu qꝫ in meridie

De tenebra.

Tenebra est lucis absentia a tenendo dicta Ligat enī et tenet oculos ne solem videant siue lucē et sic nichil est nisi pura privatiō Tenebra etiam dicitur aer obscurus vel vmbra opaci corporis vt dicit Basilius.

Basilius. et q̃litate et situ loci contrariatur. timorē incutit. colorē pulchri
tudinē tollit. verecūdiā diminuit. somnolenciam nutrit.

Explicit liber. viii. Incipit. ix. de tpe et ptib⁹ tpis.

Postq̃ actū fuit de motibus celi et eius ptium de q̃
bus sacra pagina facit mencōem. dōm est sub breui com
pendio de eius effectu scz de motu et mensura motus id
est de ꝓprietatibus tpis et partium eius Causatur autē
motus primo et principaliꝫ a volucōne celi cuius motus
primus est et sempiternus vt ōz in li. de ce. et mū. neq; si
milis est motui inferiorꝫ corpali et inuisibili Cū tū est motꝰ inferioris. q̃a
motus rerū inferiorꝫ generabiliū ꝓcedit ex incorpali et vniformi motu
orbium superiorꝫ vt ōz ari. ibidē Motus āt est trānsitus a termino ad termi
num otrariū vt ōz in fine libri vīsoē Diffe enī qđ ꝑmutat de otrario mu
tatur in contrariū Et sunt scz spēs motꝰ scz generacō corrupcio. altera /
cio. augmentū diminucio ꝑm locū mutacio vt ōt idē Motꝰ enī ꝑmutacōis
ꝑm situ. alꝰ ē reuolubil et sphericus. alius rectꝰ. alius oppositꝰ Reuolubil āt
non mutat locū ꝑm totū. sed ꝑm ptes Circularis tū q̃q; mutat locū vz
in motu planetarū Rēūs autē sp mutat locū q̃uis ē in actu. aut enī move
tur a centro ad circūferēciā vt ignis et aer et humōr leuia q̃ feruntur sursuz
aut ecōuerso mouent deorsū ad centrū vt grauia sic aq̃ et tra. Ē āt motꝰ
hēt scz spēs. ē enī dexter sinister. añ. retro. superior et inferior Cōpositꝰ vero
qui motꝰ ē ex duob⁹ motibus otrariis. sic motꝰ ligni a q̃ accenditꝰ ignis.
Motus insup Ē bz ꝓpriū. qz ex vehementi motu generat calor vtz ex mo
tu primi orbis ex cuius ofricacōne et motu inflāmat ether vt ōt ari. et ex
motu liq̃fit plumbū qđ ē in eo vt dic idē Motꝰ enī nō ꝑt mensurari nisi ꝑ
mensurā spacij inq̃ est motꝰ oē enī qđ mouet aut mouet ꝓpietate vt ad
amas moz ferrū. aut violēcia sic ex forti ipulsu vēti mouet nauis. aut ex
voluntate sic mouet cor⁹ put vult ai⁹ Motꝰ vero mutacōis dupliciter. muta/
cōis de loco ad locū vel ꝑmutacōis. dispositōnis ad dispositōz de loco
ad locū naturaliꝫ aut ꝑ vi. Lapis aut ignis magis descendit tāto est eius mo
tus magis impetuosus vsq; tendit in fine ipius. q̃ vero mouet ꝑ violēciā
tendit motꝰ ei⁹ in principio motꝰ ipius. et ignis remotus est a suo princi/
pio tanto debilior erit motus vz in sagitta ab arcu emissa. q̃ tam a remo
tis ꝑt pici. q; in vltimo nichil penetrat neq; ledit. Motus itaq; est genera
tionis et oīs transmutacōis inferiorꝫ causatiuꝰ caloris et inflāmatōis in
vuctiuꝰ. tū aq̃ q; aeris ſtūliatiuꝰ. caloris naturalis ꝰortatiuꝰ. appetitꝰ
excitatiuus. medicine laxatiue ad mūificandū corpus cooperatiuꝰ vñ di
cit ypo. Si vis ellebor⁹ ducere move corꝑ Item si fuerit motus a centro
in circūferēciā. erit malꝫ extēsiuꝰ Si vero fuerit ecōuerso a circūferencia
vsq; ad centꝫ

erit aggregatius.partim inspissatiꝰ et constrictiuus Item motus tpa
tus est nature aiatoꝝ corpũ conseruatiꝰ inmoderatus vero est nature de
structiuus. ¶ De tempore.

Tempus est rerum mutabilium mensura vt dicit aristo.in libro
de.v.ẽstancijs Tempus est numerus nũerans in omni eo qđ
numeratur.vel sicut dicit rabanꝰ Tempus est dimensio rerum
mutabilium fm motũ et sc̃om motam.coeuũ est in rebus mu-
tabilibus vt dicit augusti. Nichil est preciosius tẽpore vnde de omni pos
sessione duo moñeta sic haberi non possunt vnde tempꝰ recuperacõnem
non recipit amissio eñ tẽporis irrecuperabil est .Breue est tempus muta
bile instabile et irrecuperabile.cũ motu ei et mobili incipit. quo penitus de
ficiẽte tempus finit et ideo nõ erit in futuro.sed cessabit.quãdo nichil nisi
eternitas erit vt dicit augul. Tempore nichil est cõmunius Omnibus eñ
equaliter est cõmune tẽpore nichil labilius.quia nũq̃ quiescit immo quã
do incipit deficere incipit decrescere. ¶ ecõuerso. quia presens finis est pre
teriti.et mor principium est futuri.oẽ eñ tempus tribus vicissitudibꝰ vari
atur sc̃z in preteritũ presens et futurum Sc̃om racõnem temporis et eius
variam successionẽ semp est dies et nox. vt dicit beda.sed alibi dies alibi
nox Tempore nichil inertius nichil imperceptibilꝰ quia vt dicit yisidorꝰ
Tempus per se nõ dinoscitur.sed solũ per humanos actus Itẽ tempore
nichil est alterabilius et ideo corpori nichil periculosi. quia vt dic̃ ypo.
mutacõnes temporꝝ maxime generãt morbos Subita eñ mutacio frigi
ditatis in caliditatẽ corpora alterat et imutat Et ideo quia natura non
patitur repentinas mutacões vt dicit idez ypo.ideo subita mutacio tem
poris frequẽter est causa infirmitatis Item moderato tempore et in suis
qualitatibus tempato.corpori nichil est salubrius . Vñ ôr in amphorꝝ .
Temporibus moderatis si tempora temporaliter se habuerint boni erũt
status.et maxime bone determinacõis fiũt egritudines Item q̃nis tem
pus sta sit mutabile in tempore nichil est continuius ptes eñ tpis sunt cõ
tigue vñ ôr mar. Tps qđ in hyeme senescit stati in vere reuiuiscit et econ

¶ De anno solari et equinoctiali. uerso.

Annus vt dicit yisidorꝰ est solis reuolucio vel amphiactus cum
peractis.ccc.lx vi.diebus et quadrante redit ad locum suum .
Est autẽ annus dictus eo q̃ mensibus in se remeantibꝰ volui
tur vnde annus ab an qđ est circum dicitur .quia quasi circu
lus in se redit et renouatur Vnde apud egyptios ante litteras inuentas
per pictum draconẽ caudam suam incidentem et in se reuertentem signifi
cabatur vt dicit yisi. Sunt annorum diuersa genera Nam est annus lu-
naris minor ãno solari in vndecim dieb̃.et est annus solaris qui duodeci
habet

habet menses. Singuli aũt planete bẽnt annos suos in quib' pficiũt cursum suũ. vt mars qui in duob' Jupiter in duodecim saturnus in triginta Et est ãnus magnus qui ꝺr munoan' qñ oĩa stelle ꝑm ari. redibunt ad ꝓpium et primũ creacois sue pũctum et hic ãnus ꝑm ari. in .xxx. et sex milibus annoꝝ pficit sicut patet in li. de ꝓpietatib' elementoꝝ. Scõn platonicos aũt infra. xv. milia pficitur ãnus iste sicut dicit macro. in li. ciceronis Sũt autem anni vsuales sex solaris quatuor tpa sex tẽpus vernale. estuale. autũpnale. et hyemale. Et oĩr tempora eo ꝙ in suis ẽqitatibus mutuo se tpant vt dicit pḣos'. dicũtur et curricula eo ꝙ alterna assiduitate currũt et nunqꝫ in eodẽ statu pseuerant vt dicit pḣõ. In hĩs ẽquot annis tpibus accidũt duo solstitia in hyeme et estate duo equinoctia in vẽ et autũpno. Solstitiũ autem est mariã inequalitas diei et noctis que accidit in ingressu solis inter cancrũ et capricornũ. in cancrũ ẽqnoz ad solsticium estuale. in capricornũ quãtum ad hyemale. Et dicitur solstitiũ quasi solis statio. duplici de causa. vel quia sol in estate vel in hyeme ꝓpter lõgitudinẽ dierum aut noctiũ videtur stare in nostro emisperio vel feruore vel quia in vtroqꝫ solstitio quasi stat in estuali nõ potens plus accedere ad nos. in hyemali non potẽs plus a nostro habitabili elongari. Equinoctium. est maxima equalitas diei artificialis et noctis que accidit in ingressu solis in arietem siue libraz. primũ est vernale secũdum hyemale Jn hĩs quatuor temporibus fiunt quatuor ieiunia que dicunt triduana debemuz fit in prima septimana quadragesime istõ est veris. secũdum est estatis in septimana pẽtecostes. tercium est autũpni in quarta feria septembris ẽr tum est hyemis qõ fit in septimana integra ante natiuitatem domini ꝑm nus itaqꝫ solaris est annus cõmunis et incipit a ianuario et terminatur in decembri et est spacium quo voluitur tricesies sexalgesies et quinqs es in zodyaco et quadrante ideſt vi. horis que sunt quarta pars diei naturalis. Iste autem. vi. hore nõ computantur in ãno communi. sed colliguntur in anno bisextili. Dicitur autem bisextus collectio .xviij. horaruz emissarum in tribus ãnis cum. vi. horis quarti ãni ad ꝓficiendum vnum diem ex .xxiij. horis ex cuius additõne dicitur ãnus bisextilis vt dicit beda Et dicitur bisextus quia semper eo ãno quo accidit in februario bis sex. kl. pronunciamus vt dicitur bisextus ex bisse momentis collectus. ex .xxx. mẽ momentis quibus sol moratur in quolibet signo vltra .xxx. dies et .xxx. triẽtes recolliguntur singulis annis. vi. hore que collecte per .iij. ãnos faciunt in quarto ãno diem bisextilẽ vt dicit beda. seu de hoc quere in computo

De anno lunari.

Annus lunaris qñqꝫ dicitur spacium q̃ luna resoluitur ab vno pũcto zodyaci ad alium punctum qõ continet ꝑm. quosdam .cccvij. dies et. vi.

dies et vi. horas. quandoq; dicitur ānus lunaris spacium quo voluit a
coniunctōne vsq; ad coniūctionē. vel ab illuminacōne ad illuminacōnem
et tale spaciū supat primū duobus dieb' et sex horis. Dicit aūt luna esse
in coitu qñ ita directe est sub sole q nulla ps superficiaīr respicies nos ap-
paret illuminata tota vero est illuminata quādo videtur plena post con
iunctionem itaq; luna recedit a sole et relinquit eum in aliquo pūcto zo-
dyaci qui reuertens ad idem pūctum nō inuenit eum ibi quia iam profe-
cit in suo motu. Ñ oportet eam cōsumere p duos dies et. vi. horas an
teq; illum consequat. et tale spacium dicitur lunacio. qñq; dicit ān' luna
ris spacium omnens. xij. lunacōes que diuidūtur a cōputistis p vi. pares
et sex impares sm q menses sūt pares siue impares. par eñ lunacō respō
det mensi impari impar autē pari Ānn' ergo lunaris cōmūis xij. tales lu
nacōnes continet ccc. liij. dies. sexies aūt. xxx. et totiē xxix. dies. pficiūt
tantā sūmā. Vnde pt; q ānus solaris omunis supat hunc annū lunarē
in. xi. diebus qui excessus facit etatē lune variari singulis ānis in kl' men-
siū ita q in hoc āno prima est in kal' alicuius mensis in sequēti anno erit
duodecia Ān autē dicit mēsis vel ānus lunaris ēbolismalis Et est embo
lismus excrementū āni solaris ad lunarē. et dicit ille ānus embolismalis
in quo cadit et recolligit vna lunacō xxx. dierū recollecta ex illis. xi. dieb'
in quibus superat annus solaris lunam et ideo tercius ānus embolisma
lis quia in illo recolligitur lunacio. xxx. dierū tribus diebus deinp rema-
nentibus ter enim xi. faciūt xxxiij similiter in. vi. remanētibus alijs dieb'
tribus. similit in. viij. ānus est embolismalis additis illis sex diebus ad il-
los xxij dies qui ex superescencia. vij. et. viij. āni recolligunt. sed ad hoc vt
lunacio embolismalis. viij. anni fit. xxx. dierū oportet mutuare duos dies
ex embolismali subsequenti et ita ꝓcedendō est vsq; ad. xix. annū quādo
circulus embolismalis adimpletur continens annos xij. cōmunes et. vij.
embolismales Embolismales enim sūt tercius. vi. viij. xi. xiij. xvij. xix. alij
vero sunt omunes. Annus autē lunaris maxime obseruacionis est apud
hebreos propt quod legalis dicitur quia oīes festiuitates legales sm
lune cursum et etatem obseruantur et ideo semper incipit a lunatione ab
lis vt dicit beda et in exo. xij. dicitur mensis iste erit vobis principiū mē
siuum anni et cetera. Preter annum autem vsualem seu communem et lega
lem est ānus qui dicit emergēs qñ aliquo casu notabili mergēte tempus
subsequēs oputatur sicut grecī computauerūt tempus a ꝑma olimpiade
et cristiani a prima dominica incarnacōis et sic de alijs Vnde contingit
sepe q mediū anni legalis est ꝓncipiū emergētis et econuerso et per hoc
multe contrarietates in biblia ad concordiam reducuntur. sed hec de an
notum diuersitate dicta sufficiant.

De tempo

De tempe vernali

Ver est ꝓncipiū anni cuius initiū est qñ sol in prima ꝑte arietis cō
stitit et ꝑtra septentrionē per rectā lineā ascendere incipit vt dicit
cōstan. in pantegni. li. v. c. iij. recta aūt linea ē que neqz septentrio
nem cōtinet neqz meridiē sed ab vtroqz polo equaliter distat. durat aūt
tēpus veris vsqz in finē geminoꝝ quantū scilz sol discurrit per tria signa
ḡrū vnūqqz habet suū mensē ad tpūs vernale ꝑtinentē. primus mensis est
arietis incipiēs a. xviij. die marcij vsqz in. xij. die aplis. sēds est thaури incipiens a. xvij. die aplis vsqz ad xviij. diē maij. Tertius est gemiorū incipiēs
a. xviij. die maij vsqz ad. xviij. diē iulij. Est aūt vernū tēpus inter frigidū et
calidū marie ꝑtū inē hyemē et estatē mediū ḡlitatū vēusqz ꝓpiorē
qñ sāguis tūc incipit mltiplicari in corpe aialis et humores qui in hyali
frigoꝝ ostricti fuerūt et cōpacti calore vernali moueri incipiūt et dissolui
Ver aūt in suis qualitatib⁹ tēperatū sanissimā tempus est et mīme mor
tiferū ac infirmū vt dicit ysaac et gal. nam his duabus qualitatibus na
tura delectatur. quia caliditas est causa effectiua nutrimēti et augmenti
humiditas vero causa est materialis et ideo vere maxime generatur san
guis qui magis est necessarius nutrimento corpis. Si vero naturā suam
exierit ouersas inducit egritudines. Unde dicitur ampbrū. Si hyems
ficca fuerit et borealis vt vero pluuiosum fuerit et austerum necesse est in
estate febres acutas fieri et obtalmias et dissenterias maxime in hūoris
natura vt dicit cōmenta. In hyeme sicci humores per frigiditatē retenti
acuūtur. in vere aūt in nimia humiditate distemperata multe superfluita
tes generantur et per calorem resoluūtur. In estate vero dum calor non
est potens eas consumere putrefacit et sic febres acutas generat et indu
cit multas alias passiones. Si vo hyems calida. et hūida. fuerit ver autē
frigidū et siccū necesse est homines in estate egrotare et mulieres puuras
leui occasione abhortire cuius rei assignat gal. racōnē in ꝓmento dicens
quādo corpa ꝑgnancium in hyemē sunt calida et humida tenera sunt et
rara. Unde frigiditas aeris vernalis subito penetrantis ad interiora le
dit fetum per frigiditatē eni et siccitatē que sūt qualitates mortificatorie
mortificat fetus. Unde fetus mortificatus aggrauat et retinacula abrū
pit. et sic mulier necario abhortit vernū insup tpūs terrā diu clausaz et ꝑ
frigore cōstrictā apit et radices et herbas in ea latentes ꝓducit floribꝰ
et herbis terrā renouat. Ducs ad gaudiū et amorē sollicitat et inducit. a
miro decore omnē terre superficiem induit et vernstat. Unde ver dicit a vi
rore vel vigore. qz tūc herbe et arbores virescere incipiūt et frondere tē
pus veris est tēpus agriculture et laboris tpūs leticie et amoris. Verna
li tempore omnia vident letari. nam terra viret silua frondet. prata florēt
celū splendet. mare quiescit volucres vociferāt et nidificāt. et omnia que

ui hyeme

in hyeme videbant mortua et marcida vernali tpe renouant Unde se/
renitas aeris vernalis vocat a marcio risus iouis Quę vēo vernalis tē
poris min⁹ sane sunt ad bibendū. qz a vaporibus tūc resolutis ingrossā/
tur et a rami⁹ et alijs vermib⁹ tunc tpis semen pficientibus inficiūtur Et
ideo si necesse fuerit eas bibere dsulat cōstan. vt primo decoquant vt sic p
ebulicionē subtilientur et purificentur.

De Estate

Estas calida est et sicca cui⁹ initiū est cū sol fuerit in pma pte can
cri et tunc est sol in maxima elevacione quo ad nos q tā paulatim
incipit descendere vsqz in finē virginis Et habet estas tres men/
ses sicut et ver vt dicit cōstan. primus mēsis est cancri a. xvij. die iunij vsqz
ad. xvij. iulij Secūs est cū sol est in leone a. xvij. die iulij vsqz ad xvij. diem
augusti Tertius est cū iam in virginē descendit a. xvij die augusti vsqz ad
xvij. diem septēbris vt dicit cōstan. est ergo estas calida et sicca colere ge/
neratiua eo qd sol tpe estiuali sūma gradū ascensione Oppositusqz capiti
bus nīs directā et fortē in corpibus nostris sicut et alijs inferiorib⁹ for/
tissimā impressionē Unde et superflua in hyeme coadunata dissoluit
et dsumit Si vero estas suā tēperiē exierit infirmitates calidas et siccas
generare et inducere consueuit vt dicit cōstan. dies longiores sol efficit et
nōctes breuiores fructus et flores ad maturitatē pducit Mā vi caloris
dis sue tūc incense humores in fructibus tūc digerit et digestos eis incor/
porat et iungit. qō vero superfluū est desiccat penitus et cōsumit. terrā ri
mosā et cauernosā reddit Nam calore suo humidas ptes dsumendo de/
struit. siccitate vero sua ptes terestres cōprimit et diūgit et sic aperit terrā
atqz findit Cōsūptis ergo pribus aqueis que fuerūt causa coadunacō/
nis peiū et cōstrictionis necesse est vt pars a pte diuidat et sic scissura in
pribus terreis efficiatur Unde q loca paludosa aquositatē consumendo
desiccat et exasperat et indurat Porosas partes alialū caloris sui subti/
litate subintrat et humorē subcutaneū dissoluendo sudorē prouocat q sic
quod est superfluū adnichilat et euacuat per porozū etiam apercionē sic
spiritū exalacio et substancialis humiditatis euaporacio. et ideo vires
debilitat et eneruat et vtraqz qualitate sua coleram excitat et inflammat
et ideo febrilem calorē generat et augmentat apes mellificantes suis flo
ribus eas reficit et saciat. nocturnis temporibus rorē generat et herbaz
superficiē ne diurno estu arescāt rigat et humectat Estiuo tempore aues
canore maxime vociferāt et modulantur ecias ad pullificandū siluestres
volucres maxime animantur.

De Autumpno.

Autūpnus ab augēdo est dictus. eo q tunc tpis fruges et fruc⁹
potissime abundāt in horreis et augent. Omes enī āni labores
et fruc⁹ recolligit in horrea et reponit Et ideo in fabulis nutrici

iunonis

monis oparat racõne fertilitatis vt dicit ysiõ. Pã sollicitos et negoci
osos circa fructuũ collectionẽ homines reddit. agros a frugibus et arbo
res a fructibus orbatas reddit siccitate et frigiditate sua frondes et fo
lia mortificat et deiicit. terrã sterilẽ efficit et vim germinatiuã amputat et
plãdit. Est itaq; autũpnus frigidus et siccus humoris melancolici fri
gidi scz et sicci generatiuus cui' inicium est cũ sol p̃mã ptẽ libre intrat cũ sol
est in recta linea scz in equinoctiali cũ a septentrione in meridie eã dirigat
habet aũt tpũs autũpnale tres menses sibi deseruientes vt dicit constã.
Primus incipit qñ sol est in libra a xvij. die septẽbris vsq; ad. xviij. diẽ oc
tobris. et tũc incipit sol plus declinare in meridie. Secõs mensis ẽ in quo
sol ẽ in scorpione a. xviij. die octobris vsq; ad. xviij. diẽ nouẽbris Tercius
est cũ sol est in sagittario scilz a. xviij. die nouẽbris vsq; in. xviij. diẽ decem
bris vt dicit ostan. Autũpnus in suis q̃litatibus veri est contrarius. et ideo
multarũ infirmitatũ et pessimarũ est generatiuus vñ ypoc. in amphoz.
In autũpno acute accidũt infirmitates et mortifere Sup quẽ locũ dicit
ga. pestilencior est ceteris tpibus et in multis illaudabilis Primo ꝓpter
mutabilitatẽ tpis nũc eni ẽ calor nũc frigus scõo qz cũ sit post estatẽ in
uenit multos humores intensos et caloẽ p̃cedente quos repellit frigus
autũpnale ad interiora et nõ p̃mittit eos exire qui putrefiũt et inducunt
pessimas passiones vt quartanas et febres vie curabiles. Et hoc q̃a au
tũpnus frigidus est et siccus et inordinatus. Et ideo in autũpno nimia
siccitatẽ a qua cõsumit substãcialis hũiditas. corpora efficiunt debiliora
ꝓpter inequalitatẽ vero aeris pori nunc subito aperiũtur. nunc subito cõ
stringũtur. Vnde fit caloris fumositatũ retencio. quas cum vltra nõ
possit pellere mlitudine et acumie materie passiones mortifere subsequũ
tur. pthisicis aũt autũpnus maxime est nocuus. qz frigiditate et siccitate
sua pulmonẽ deiiccat et rũpit ad modũ pãpini ideo pthisicos valde leedit

De hyeme.

Hyems ab eundo est dicta. eo q̃ tẽpe hyemali solet ire et volui sol
in breuiori circulo q̃z in estiuali Hñ breuiores efficit dies et noc
tes longiores vt dicit ysiõ. Est aũt inicium hyemis ꝑm cõstan. cuz
sol est in prima parte capricorni et est finis descensionis solis in meridie q
iam paulatim incipit ascendere cõtra septentrionẽ. Hoz ecia hyems tres
menses sibi deseruientes ꝓmus est in capricorno incipiens in. xviij. die
decẽbris vsq; in. xviij. diẽ ianuarij Secõs est cũ sol ẽ in aquario a xviij. die
ianuarij vsq; ad. xviij. februarij. Tercius mẽsis est qñ sol est in pisibus q in
cipit a. xvi. die februarij vsq; in. xviij. diẽ marcij vt dicit cõstan. Est autez
hyems frigida et humida flematis nutritiua. magis tñ dominat frigi
ditas q̃z hũiditas. qz magna fit aeris et aque ostrictio et cõgelacio ꝓpẽ
niã solis elongationẽ. ex qua frigus nõ modicũ tunc tpis generat. vñ

hyems

hyems estati penitus est ctraria. Et ideo omnia viuēcia et nascencia bāri
cio estatis rigore hyemali mortificant. et estatis pterite vestigia in hye
me penitus annullant. naues et aquarū inundaciones in hyeme multipli
cantur. tā vie q̄ semite lubrice et lutose in hyeme efficiunt. pozi terre gla
ciali frigore ostringūtur omniū corpm vmbre in hyeme plus q̄ in estate
plōgant. Poris terre clausis in superficie exteriori corpa infrigidant. In
terius tamē ptes calide fugientes dominante frigiditate inaggerant et
ideo aque puteales et fontane in hyeme sencunt magis calide q̄ in esta
te. da calor naturalis fugiens cōtrariū sibi aeris frigiditatē interiora pe
tit et in venis puteorū et fontiū se includit. et ideo ꝓpter caloris p̄sencia
aque in fonte vel in puteo non gelant. Item hyemalis asperitas. hoies
efficit pigros et desides ad opandū. Nerui enī constringēte frigiditate c
trahuntur q̄dāmodo et coartant. ꝓpē quod mēbra ad opandū. ita de
facili nō laxant. Jté ex rigore hyemali claudūtur pori et reuocato calo
re naturali ad interiora virtutes animales cfortant. ꝓpter qd̄ excitatur
appetitus et plura necessario cibaria plus q̄ in alijs tp̄ibus requiruntur
Jñ ypo. in ampb̄. vētres hyeme natura sūt calidiores et sompni lōgissi
mi. In his ergo horis plēs oblaciōes dāde sūt. calor enī ē mult⁹. q̄ multo
fortiꝰ nutrimēto ir. Item q̄ hyems suas excedit q̄litates. varie passio
nes in corpib⁹ generant. mīti enī hūores clausis poris in ocultis cor
poris aggregant. q̄ nō inuenientes viā exhalacōis calefūt. q̄ putrefiunt
ex quo necessario infirmitates varie ꝓcreantur.

De mense.

Ensis ē nomē grecū. et de lune noie tractū. luna enī greco sermōe
mene vocat. nā apd̄ hebreos mēses legittimi nō ex cursu sol sed
ex lune motu nūcupant. Egipcij aūt ꝓmi ꝓpē velocitatē lune cursū
nomē mēsis ꝓmo ex sol' cursu inuenerūt. q̄n tardior solis motus facili⁹ po
terat ob̄hēdivt dicē ꝓbō. Est ūt triplex mēs. scz solaris q̄ dū sol morat in
vno signo. pagrādo. et ē vsualis illō spacū scz diex q̄ in nris martilo
gijs otinet. Et ē mēsis lunaris scz spacū q̄ luna recedit ab vno p̄cto fir
mamētū rediēs ad idē punctū et otinet in se. xxvij. dies et. vij. horas. Qz
lūa morat p duos dies in q̄libz signo et bisse hore. ex eo vēo q̄ morat in
q̄libet signo p duos dies cū sint. xij. signa. habent. xxiij. dies. ex eo vēo q̄
morat p. vi. horas. erūt tres dies q̄ p̄dictis xxiij. dieb⁹ adiūcti faciūt. xx
vij. xij. Ro bisse spacū supplēt vni⁹ hore integre. ex q̄ patz q̄ luna circuit zo
diacū a p̄cto ad punctū p. xxvij. dies et. vij. horas. Illo mō sumit mēsis
lunaris p̄o lunacione vt patz in āno lunari. q̄te sup̄ cōtinet itaq̄ mensis
hab̄. septimanas. septimana. vij. dies naturales. dies. xij. q̄drantes. q̄drās
sex horas. hora. lij. puncta. punctū. x. momenta. momētū. xij. vncias. vncia
in. xxiij. athomos. athom⁹ vlterius nō diuidit ꝓpter sui breuitatē. Sunt
aūt menses xij. vsuales. quoz primus dicit ianuarius a iano dictus cui
fuit consecrat⁹. q̄z vt dicit Aug⁹. gentiles credentes ianū ducem quendā

oēū esse in his kalendis cū plurimū venerabant̄ q̄ ei duas facies figura/
bant vnā post se et aliā ani. qz erat termin⁹ āni portis et principiū sequētis
Modo aūt dicit ianuari⁹ eo q̄ sit limes et ianua āni. Unde bifrontis ia/
nua depingit̄ vt āni introitus et exitus demōstret̄ vt dic ysid. Depingit
aūt ome oēs q̄ de cipho bibens. qz tūc aialia abundanciorē cibi copiam
exigit et requirūt. q̄a tunc tpis ꝓpter subtractionē caloris ad interiora
maxime viget appetitus. Iste etiā mensis habz noctes lōgas horaꝝ. xvi
et dies breuiores horaꝝ scz. viij.

De februario.

Secūdus mēsis ē februari⁹ a februo id est plutone deus cui mēsis
ille fuit antichtus dicebatus nā ianuariū dñs superiorib⁹. februariū
vero dñs inferiorib⁹. ātiq̄s error gētiliū dicebant. et ideo februa/
rius a februo id ē plutone deo infernoꝝ ē nominatus Est aūt mēsis pluuio/
sus valde et aquos⁹ ꝓpē vaporꝝ elevacōz qz in pluuias resoluūt. et ideo di
cit tūc eē in aēre ꝓpē aērū inundacionez Depingit ūt februari⁹ senex ad
ignē retortis pedes calefaciēs. qz tunc tpis marie viget frigus. ꝓpter diu
turnā solis elongacōz q̄ p̄cessit Inter ūt oēs mēsis februari⁹ mēsis est mi
nim⁹. qz nō habz nisi. xxviij. dies q̄ nō est bissextus. in bissexto aūt habet
xxix. dicit aūt februarius apud hebreos sabath. apud grecos xendicos
cuius nox habet. xiij. horas. dies vero. x

De marcio

Erci⁹ mēsis dicit marcius a marte romane gētis actore appella/
tus Mel ideo sic est dictus. eo q̄ tūc animācia ad marē q̄ coitum
mouebant vt dicit ysid. Dicit aūt marcius apud hebreos mensis
adar. apud grecos vero vocat distan. et habz. xxxi. dies nox aūt habet
horas. xij. dies. xij. In mēse eni marcio est equinoctiū vernale sole inter se/
ptentrionē et meridiē medīā lineā tunc tenentē Et ideo in mense marcio
aperiunt̄ pori terre atq̄ humores incipiūt ascendere tā in aialibus q̄ in
herbis et arboribus⁹. vnde marcius depingit tanq̄ vinitor vel ortolanus
qz tūc est tēpus vt superflua a vitib⁹ et alijs arboribus āputent̄ Jn marcio
aūt est tpūs valde inutile et instabile. et ideo tūc tpis facilime corpa ho
minū alterant̄. Atque aūt marciales sunt minus sane ad bibendū. qz tūc
ex seminib⁹ piscū et ranarū pessime inficiūtur sole in principio marcij in
medio signi piscū existente.

De aprili.

Martius mensis est aprilis qui apud hebreos dicit hiar. apud
grecos vero dicit xandicos habens. xxx. dies quius nox ha
bet horas. x. dies vero. xiij. Dicit autem aprilis quasi aperilis.
quia tunc omnia aperiūtur et tunc germina flores et folia de
terra q̄ arboribus⁹ egrediuntur Et ideo aprilis depingitur gestans flores
quia in illo mense incipit terra decorari floribus ac vestiri Mel aprilis
dicitur q̄s

dicit quasi a frondibus ab affron quod est semen quia tunc aperitur terre sunt arua apta seminacioni et agriculture. sole circa medium marcij signum tauri subintrante.

De quinto mense.

Quintus mensis est madius siue maius a mala matre mercurij dictus. vel dicit a maiorib⁹ natu qui in republica sūt maiores. vel dic⁹ madi⁹ a madefactione pluuiarū q̄a tūc tpis oriunt pliades et hyades et alie stelle pluuiales quarū ortu mittunt pluuie et roreo ad seminū factorū madefactionē q irrigacionē. Apic mēsis apud hebreos dr sabat apud grecos aūt dicit antimoseos habēs dies xxx. nor vo eius habz horas. viij. et dies xvi. Est aūt mai⁹ tpūs amenitatis amoris et io/ cunditatis. Tūc eni marie vociferāt q gaudēt aues. Tūc ad bella p̄cedūt reges in tuto p̄tata rident et florēt. siue virent et oia fere animātia mo nent ad gaudiū et amorē et ideo sol dicitur in medio maij intrare signuz geminoz quia p̄pter temperiē aeris et amenitatē tpis iocūditas in hoi/ bus geminat. Tūc mai⁹ tpūs est solacij et oductionis p̄pter quod depin gitur iuuenis equitans et gestans volucrē super manum.

De mense sexto.

Sextus mensis dr iunius a iuniorib⁹ dictus eo q̄ popul⁹ roma nus in tentorias iuniorū et seniorū fuit diuisus vt dicit ysiō. Est autē mensis iunius finis veris et p̄incipiuz estatis. et dicit apud hebreos thebach. apud grecos vero desecos habens dies xxx. nor vero habet horas. vi. dies vero xviij. Est autē mensis solsticialis quia in eius medio intrat sol in cancrū. tunc autem caloze solis humorem in radicib⁹ deficcante omnia tendunt ad maturitatē et ideo depingit secans fena quia fena in pratis tunc temporis sunt matura.

De septimo mense.

Septimus mensis dicit iulius a iulio cesare sic vocatus quia in illo mense fuit natus. vel vt dicitur tunc temporis fuit ad imperium sublimatus. Dicitur autem apud hebreos canisis. apud grecos panemos. habet autem dies xxxi. cuius dies habet. xvi. horas nor vo viij. Est autē mensis iste feruentissimus quia in medio istius mensis sol in/ cipit esse in leone et incipiunt dies caniculares. q ideo tum ex sole tū etiaz ex calido signo et calidissimo ſydere fit excessus. tum temporis in caloze tunc etiam intenduntē passiones. omnes calide passiones. et est tunc tēp⁹ maxime disconueniens medicine ex nimio caloze ad interiora radicitus subintrante et in humorem consumente segetes maturescunt. Unde iuſ⁹ depingitur cū falce segetez resecante quia tunc est tēpus opruū messioni

De octauo mense.

Octauus

Octauus mensis est augustus ab augusto cesare nūcupatus. qui apud hebreos dicit eb al. apud grecos xor. habē 3 dies. xxxi. cui' nox habet horas. x. et dies. xiij. In hoc mense fruges in horrea recolliguntur. et ideo depingit cū flagello triturāte. denudat terrā a fruge bus et spoliat. et ideo dr sol in medio augusti signū vginis intrare sic eni virgo sterilis est et infecunda sic terra est quasi sterilis quando a suis fructibus est ablata.

De septembri

September est nonus mensis sic dictus qr est septim' ab ymbre tempaneo scz a marcio qñ solent ymbres inundare. et dicit apd hebreos tarsa apud grecos cotros habēs dies. xxx. cuius nox habet horas. xij. et dies. xij. In isto eni mense fit equinoctiū autumpnale nam in eius medio sol ingredit signū libre. Est aūt mensis iste finis estatis et principiū autumpni in quo vindemia fit matura. et ideo depingitur tanqz vindemiator racemos colligēs in corbello. Est aūt mensis iste mutabilis et instabilis cuius calor in principio est intensus. sed in fine remittit et tepefit iam frigiditatē sapiens autumpnalē. Fuit aūt mensis iste apd hebreos valde celebris et solennis. nam apud eos dies septimus. mensis vij. et annus. vij. in sūma veneratione habebatur

De decimo mense.

Decimus mensis est october qa ab ymbre est dictus qui apud hebreos dicit marizon. apud grecos ypbeos. hūs dies. xxxi. cuius nox habet horas. xiij. dies vero. x. qui in principio sui adhuc est calidus sed in fine forti frigore corpus pūgit et ideo in eius medio sol dicit intrare signū scorpionis qui est vermis facie blandiens 7 cauda pungēs Ibic mensis quia naturaliter est frigidus et siccus terrā desiccat et eā ad suscepcionē seminū disponit et habilitat. Unde tunc temporis semina hyemalia glebe cōmendant et ideo depingit in similitudinē hois seminantis

De vndecimo mense.

Undecimus mensis est nouember sic dictus qñ ab ymbre nonus est apud hebreos dr rasteu. apd grecos oyos habēs dies. xxx. cui' nox habet horas. xvi. dies vero. vij. Ibic mensis frigiditate sua penetrat ad interiora et grauiter leue corpora. et ideo in ipius medio dicitur sol signū sagittarij subintrare et siccitate et frigiditate sua constringit et desiccat et deficit arborū folia poros eciam in animalibus claudit et recollectis humoribus intrinsecus eos congelat et conpingit. Et ideo tunc temporis animalia maxime porci multum impinguant. ꝓpter quod depingitur rusticus quercus per cuciēs et glandib' reficit porcos suos

De decembri.

Decembris duodecimus mēsis est sic dictus qz ab ymbre march
est decimus Marcius quidem est mensis pluuiosus hic apud he
breos dicit thubeth apud grecos epileos habēs dies xxxi. cui
nox habet horas xvij. dies vero xv. Hic mensis est solsticialis. qa in e
medio sol ingredit signuz capricorni quando est a remotis de nostro ha
bitabili q non potest a nobis plus aliqualiter elongari. tunc circulus me
ridionalibus incipit paulatim reuerti et ascendere per circulos borriales.
Est autē finis autūpni et principiū hyemis que se extendit vsqz ad. xvij.
diem marcij. vbi incipit temp' veris Et hoc mense ꝓpter asperitatē frigo
ris sunt altilia et animalia domestica multe quietis et parui motus. et iō
plurimū impinguant. vnde tunc tempis interficiūtur potissime q mactan
tur. ꝓpter qō depingit tanqz carnifex qui cū securi pcutit q mactat corp'
suū Et his cū duodecim mensib' perficit annus tam solaris qz lunaris.

De ebdomoda et diebus.

Ebdomoda fuit septimana a septē dierū numero est vocata. cui'
replicatione menses anni et secula paganꝝ. Ab eodez cui die inci
pit et in eodē terminat cuius partes sūt dies artificiales et natu
rales. Sunt dies dicti a dijs quoz nomia ꝗbusdā hoeribus sunt ab ātiq
quis consecrata Primū soli ascripserunt qui princeps est hoerū et domi'
planetarū et ideo dies dominica nuncupatur. que priulegiata est in mul
tis. quia in die dominica mundus est creatus. et in eadem domin' natus
fuit et in eodem dñs resurrexit. et in eadem eciaz dominus misit spiritum
sanctum. Secōm diem ascripserunt lune. que soli in magnitudine et spēdo
re proxima est. Tercū aūt marti et sic de alijs Dierū autem alius est egi
pciacus. alius non. Egipciacus est dies ille in qua misit deus plagam a i
quam in egiptum Unde cum sint viginti quatuoz dies egipciaci. patz qp
plures missit deus plagas super egipcios qz decem que inter ceteras ma
gis sunt famose Ponūtur autez in Kalendario ecclesie. non quia aliqō sit
in illis plus qz in alijs omittendum sed vt miracula dei ad memoriā reuo
cantur Dierum alius est artificialis siue vsualis alius est naturalis. Arti
ficialis est spacium quo volitur sol in nostro emisperio ab oriente ad oc
cidentē et dicitur artificialis. quia quasi artificio diuersificatur sm diuer
sos situs climatum et regionum. Naturalis est spacium quo sol volitur
ab oriente per occidentē in orientem. et talis dies continet horas viginti
quatuor Artificialis vero dies continet in equinoctio duodecim horas
In alijs vero temporib' plus vel min' sm dierū incrementū vel decremē
tū Diez aūt alius nomiaf a kalēdis. alius ab ydib'. alius a nonis. Pri
mus āt dies mensis dr a noie kalēdaz a kalon qō ē voco. qz tūc solebāt
mercatores ad nūdinas vocari. et erat festum solempne quod vocatur
festū neo

festum neomenie.id est nove lune.quia tūc luna videbat esse nova. Nona dicunt quasi nundine qz tunc nundine inchoabant Jovis enī idem est qd diuisio.quia tūc mundine diuidebant. Et quo patet triplex dieꝝ differētia scz Kalendis deputata ad celebrandū.nonis attributa ad negocianꝝ voluntatis statuta ad recedendū a nundinis et ad ꝓpria reuertendū. Dies aūt naturalis ostat et vigintiquatuor horis q̄b' sol circa totā terrā raptu firmamenti circūfert Cuius ptes sūt quadrās.hora.punctū.momentū.z vncia.athom' Est autē q̄drans quarta pars diei naturalis scz spacium ser horarū hora enī sexta ps est q̄drātis.i.vicesima quarta ps diei naturalis et dicit hora extrema et finalis pars tpis.sicut hora dicit extremitas fluuij siue maris vt dicit ysid̄.punctū est quarta ps hore momentum est decima pars puncti siue quadragesima ps hore.et dicit momentū q̄ minimū atqz angustissimū tēpus a motu siderū nuncupatū vncia autem dicit duodecima ps momenti. athomus est q̄dragesimaseptima ps vncie. et dicit athomus quasi sine diuisione.quia vltra athomū non recipit sub diuisionē Dies itaqz est illuminationis a sole receptiua.t luminis recepti ad alios diffusiua. vñ dies a dian greco deriuat Est autē dian idē qd claritas vt dicit ysid̄. Jtē dies mensiū annorū et temporū est descriptiua et distinctiua. Omnia enī tempora et seculoꝝ curricula dierū numero oputātur Jtem ꝑ accessū solis et recessū est dies breuitatis vel magnitudinis receptiua. Et ideo ꝓpter solis elongationē a nostro habitabili in hyeme est brevissima in estate aūt longissima.qz tūc sol nobis vicin' a ꝓpinquat Jtē siderū et corpm superiorū est dies occultatiua.qz dēto dies est clarior tanto stelle a nr̄is aspectibus ꝑfluus elonganꝫ Jtē inter colores et rerū visibiles formas est dies discretiua.nā figure et forme que de nocte latēt de die patent vt dicit beda. Jtem diei presencia auiū lucis est letificatiua si ortu enim diei gaudēt et cantāt aues. Jtem viatoribus est dies securitatis et pacis tributiua que latronib' inimica et timoris incussiua latrones enim de die timent. Jtem diei claritas est tenebrositatis noctis euacuatiua et ipsi immediate succedens. et quādo nox precedēs magis tempestuosa est et turbulenta tanto est succedentis diei presencia magis grata Jtem dies est status sui imitatiua crescit enim continue vel decrescit.et quāto plus decrescit et abbreuiaꝫ in hyeme.tanto plus in estate,plōgaꝫ Jtē dies est a corpe et sōpnolencia excitatiua nā dies exercicio et labori hominū deputatur.et quāto plus dies declinat versus finē.tāto sapiēs operarius ad pfectionē diurni operis plus conatur vt dicit gregor'.

De aurora.

Aurora finis est noctis p̄cedētis et diei sequētis ꝓncipiū.et ōr aurora vt dicē ysid̄.q̄ i aurea hora eo qd rutilātē ad modū auri diffundit colorē. Vñ et sol i aurora a grecis crisodomos i.auri dom' appellaꝫ.nā radij ei' splendētes aureas comas demittant vl dicit aurora

quasi aura rorans eo q̄ in aurora ros generat et cuius humectacōne in fundit̄ terra et aeris caliditas tpatur. Aurora lumē a sole impetrat diu rior est ipsa nocte. sed obscurior claro die. Tues nūdas et diurnas ad polandum et cantādum excitat. nocturnas āt fugat in ortu aūt aurore flores primo clause apiuntur q herbe que estu p̄cedēte marcescūt in aurora eriguntur. vires aiales in aurora confortātur et aialium egritudines alleuiātur et diminunt. In aurora aūt humor sāguine⁹ principal⁹ dñatur. Ñ fm const. aurora vsq; ad tertiā ymitat naturā veris. meridies estatis hora vesptina tpis autūpnalis. nox vero hyemis q̄litatib⁹ assimilatur in aurora ꝓpter dñium sanguinis sompn⁹ dulcis est et salubris. tunc eciā temporis maxime galli ad vociferandū incitant. Oritur aūt lucifer in aurora et orientis solis p̄cia nūciatur esse prima et vicina. Aurora a tenebris incipit. sed vsq; ad pfectōem luminis ꝓficit et procedit. Variat aūt in ortu solis colore suum. Ñ nūc croceū nunc purpureū nūc aureum pretendit colorem. Accidit aūt hec varietas ex diuersa qualitate vapor⁹ et nubium in quibus modis fit depssio solariū radiorum vt dicit beda. Illimis aūt serenitas in aurora cū radijs solarib⁹ directis contra austr̄ sig⁹ est future tempestatis vt dicit idem beda. Idē aūt est aurora et diluculū sic autem dicitur quia est diei lucidū et luminosum principiū. Est ēn diluculum scōm ysid. terminacio noctis et inchoacio plene lucis. alleuiacio infirmitatis. expeticio ab inimicis. In diluculo āt fugiūt hostes et latrones vt idem dicit. idē est mane q̄d diluculū. nā mane est lux plena et matura. et dicit a mane q̄d est bonū eo q̄ luce nichil é melⁿ fm ysi. Est aūt mane principium laboris et finis dormitacōis tps sobrietatis et pfce celebrate deithonis paulatim nocti fines iponit et cito trāsit rex q̄litates et spēs figuras pteostendit et precludit.

De meridie.

Meridies est dicta quasi dies media. nam in meridie in medio celi videtur ꝺsistere sol et in medio pūcto inter ortū et occasum ei⁹ videtur equalr ab vtroq; tūc distare. vel dicitur meridies quasi mera dies quia purior et clarior est quādo sol de medio celi rutilat et totum orbem pari illuminant claritate vt dicit ysidor⁹. Hec hora calidior est et siccior et in suis qualitatibus est similior estati et hoc accidit ꝓpter q̄tuor scilicet ꝓpter directā solis ad capita nostra oppositōem propter radiorum solarium reflexionem et propter directam duplicationem et propter radiorum spissitudinem et eorum confractionem. propter lineari angustiam sub quibus radij coartantur. Per eciam tunc temporis propter multiplicacōnem et concursum radiorum maxime calefacit. et ideo amplior tūc calor in ibs inferiorib⁹ generat. In meridiana āt hora vmbra vnius cuiusq; corpis é brevissima et a meridie vsus septētrionē tc tpis é extēsa et q̄to sol pl⁹ recedit a meridiāo circulo tāto obūbi corpis vmbra āpli⁹

elōgat vt

Cānus cū psalmodia solempnius agebaꝫ. oſe discursus et exagacio populo, phibebaꝫ. Unde iter sabbati spaciū tātūmodo mille passuū vocaꝫ plus ei ambulare in sabbatis illicitū putabaꝫ sicut dicit gloſa sup actus apłoꝝ. Arma sumere nisi solum p defensione legis nō decebaꝫ vt patet Machabeoꝝ. ij. In quiete igiꝫ sabbati quies animi figurabatur. violatoꝛ sabbati sine misericordia interfici iubebaꝫ vt patet in illo qui colligens ligna in sabbato iubente domino lapidibꝰ fuit a populo interfectꝰ.

De neomenia

Neomenia idez est apud hebreos qđ noua luna. et erat solennitas in kalendis mensiū ad honorē dñi qui renouat oīa instituta. Quod em fecerūt gentiles in principijs mensiū ad honorē dyane et iunonis fecerunt hebrei in kalendis mensium ad honorem creatoris. Et ideo principia mensiū dicunt kalende quasi colende. vt dicit Jsiđ vel dicunt a calo grece quod est voco latine. qua tubis et buccinis hec solennitas pnūciabaꝫ et clangore buccine populus ad festum neomenie vocabaꝫ. Iber festiuitas multum fuit celebris et insignis et ideo spiritualibus hostijs honorabaꝫ et populus ad epulandū et cōmunandum in kalendis tubis et buccinis specialiter inuitabatur.

De septuagesima.

Septuagesima est spaciū lxx. dieꝝ qui extendunt a dominica q̄ dicit septuagesima vsq; ad festū pasce et dicit sabbatum in albis. Jn his aūt lxx. diebus signant lxx. anni quibꝰ filij israhel captiui fuerūt in babilone. p quos continue fuerūt in miseria et dolore. sed accepta licentia a ciro rege reuertebant finitis septuaginta annis cum gaudio et honore. Jn his aūt septuaginta annis captiuitatis babilonis pfigurabaꝫ totū tempus vite nostre quādiu culpe subdimur atq; pene. Et ideo culpa primi hominis cuꝫ pena sibi inflicta legiꝫ in ecclesia in prima dominica quādo septuagesima inchoatur. Unde in signum presentis miserie cantica letitie subticentur. nupcie et cōiugia donec post pasca suspendunt. Jn pasca aūt alleluia cū alijs iocunditatis cānticis resumitur. quia per passionem xpi seruitus humani generis relaxat. Ipena tamen adhuc remanet et ideo in septuagesima paschali cantaꝫ gradualle cū alleluia remanente adhuc pena quia adhuc cū spirituali letitia quā habet ecclesia pro rem̄sione culpe. remanet tū quedam tristicia sicut populus israhelticus de sua reuersione libera in iherusalem multum exulabat. ꝯ nichilomin⁹ p difficultate itineris plurimū laborabat. Sic nos tē dētes ad pr̄iaꝫ gaudem⁹ p gr̄aꝫ nr̄e redēptōis ꝯ adhuc lugem⁹ p pcīis

Cū aūt

Cum aũt vite presentis septuagesima fuerit adimpleta. tũc fulgebim⁹ in albis in agni presentia Et ideo sabbato in albis cantaĕ duplex alleluia. quia finito labore vite pñtis cũ puenerim⁹ ad eterne quietis sabbatum gaudebim⁹ stola duplici nobis tunc temporis restituta. In signũ miserie vite presentis cantaĕ in introitu misse. Circũdederunt me ĕc. Pro spe aũt reuersiõis inuitamur in epistola ad currendũ in stadio et ad laborandũ in vinea domini sabbaoth docemur in euangelio. Hec omnia ex summa et sententia Johis beleth sunt extracta cuius autoritas in ecclesia solemnis est in officijs ecclesiasticis ordinandis.

De quinquagesima.

Quinquagesima quasi ḋnquies decẽ est vocata et significat tẽpus remissionis ꝑm expositionẽ ipi⁹ Johis beleth. Nã annus ḋnquagesimus dicebatur annus iubileus qui apud hebreos fuit sũme celebris et festiu⁹ Annus enĩ fuit reuersionis ꝓscriptoꝝ remissionis debitoꝝ restitutionis peritoꝝ Incipit aũt ḋnquagesima in dominica tertia a septuagesima et finiĕ in dominica resurrectionis. significat enĩ statũ gracie ad quã restauramur mediante beneficio penitentie. Vnde et ieuniũ ecclesie incipit in medio quadragesimalis septimane et tunc frequẽcius ḋnquagesimum psalmũ qui est penitentialis recitamus in diurno officio. in singulis fere horis psalm⁹ ille qui Miserere mei de⁹ intitulaĕ repetiĕ. Obseruatio anni ḋnquagesimi qui dicebatur in lege iubileus incipit ꝑm hebreos ante legẽ sez a tpe abrahe qui liberauit loth nepotẽ suũ qui tũc tpis fuit annoꝝ ḋnquaginta. Et ideo ab illo tpe inter filios abrahe seruabatur. qõ procedente tempore sub lege propter misterium approbabatur. vt patet in numeris

De quadragesima

Quadragesima est tempus quadraginta dieꝝ vt dicit Jo. sic̃ piens a ꝑma dñica quadragesimali et se ꝓtendit vsqꝫ ad dñi cenã in qua dñs noster sacrificiũ inchoãs pene angelico nos refecit in quo nobis signaĕ q⁹ qui quadragesimã penitẽtie vel pñtis vite spũaliter pegerit. diuine otẽplatiõis societate finaliter ꝓfruet. Est aũt quadragesima tps milicie xp̃iane in quo alicui⁹ otra vicia dimicam⁹. ibunc enĩ dieꝝ numeꝝ ad nostrã assumim⁹ miliciã. nõ solũ ꝓ exemplũ moysi et helye. sed etiã ꝓ imitationẽ ihu xp̃i qui tot dieb⁹ legunĕ ieiunasse. Nã aũt sub ē numero ieiunam⁹. nã ꝓ eo q⁹ ostat ex denario q̃ter in se reuoluto decalogũ sub denario et euangeliũ sub quaternario repꝛesentat. quib⁹ armis spũalib⁹ noster aduersari⁹ luĝaĕ et terra viuẽtiũ iure

hereditario

vt dicē beda. In meridie flores herbe arescant. sed fruges et fructus po
tissime matureſcant. animalia loca vmbrosa ꝓpter solis feruorem querūt
et in suis latibulis requieſcūt In meridie animalia venenosa sicut colubri
et serpentes plus ledunt quia venenū suum facili⁹ tunc effundūt de mane
etiam ꝓpter frigiditatē nocturnā precedētem rigeſcūt. et ideo in eis vis
venenī consopit. sed in meridie caleſcūt Mñ tūc ad pugendū et virus ve
nenī infūdendū fort⁹ inardeſcūt Mñ in feruore meridiano cauernas ex
cūt et calefactōis grā soli se exponūt ꝑ ꝓſi. ¶ De vespera.

Espera a vespero stella occidētali est dicta. vesperus e⁹ est stel
la que solem occidentem sequitur et tenebras sequentes co
mitatur vt dicit ysido. vocatur autē vesp⁹ serum a ianuis fictū
quando em̄ venit vespera foras serantur vt oia in domo ma
neant tuta. et dicitur etiam crepusculū idest dubia lux quando inter lu
cem et tenebras discernere nō est certus vt dicit idem. ¶ vespere igitur di
es finitur et solares radij a terre ſupficie subtrahūtur imunēte vespa vm
bre corpoꝝ maxime protendūtur qui contra solem a parte fuerāt ꝓpter
solis absentiam in se clauduntˢ. pori etiam corporuꝫ qui ex calore diurno
aperti fuerant propter remissionem caloris in vespere constringūtur exa
lacōes et fumosi vapores que materia sūt nebule et nubis vespino tem
pore resoluūtur. homines et animalia et etiam volucres propter resolu
tionem fumositatum in eorum corporibus et ad somnium et dormitacō
num tunc disponūt aues nocturne sicut bubones et noctue de suis latibu
lis ad sua pascua procuranda tempore vespertino egrediūtur greges a
pastoribus pascuis reductū caulis et alijs omnī receptaculis recolligū
tur Lupi a canibus in vespere vix discernuntur. vigiles et custodes ꝓpter
latronum insidias et hostium insultis in muris et turrib⁹ statuūtur in ve
spere autem laborantes remunerantur et quieti exponuntur.

¶ De nocte.

Or a nocendo est dicta⁹ eo ꝙ oculis nocet nā oculum priuat
a sua perfectōe scilicet ab actu visōis. occultat em̄ rerum colo
res in quibus oculis dele⁊ caſatur autem nox ab vmbra
terre cuius interpositō intercipit a nobis solares radios⁊ im
pedit ac tollit a nostris aſpectibus visum solis Est autem nox frigida et
humida qualitatibus hyemis similia et ideo quieti animalium virtutiꝫ
est congrua et operationi naturalium effectuū necessaria. Vnde nox est
tempus dormitōnis et quietis vt virtutes que per vigilias diurnas disti
cte et dispērse fuerant deliberate beneficio noctis quiescant et coadunā
tur et sic coadunate ꝑfortenť ne nox ꝓpter solis absentiā eēt penit⁹ in de
cora stella cū fulgorib⁹ illustrāť vñ ex stellarū motu noctis tenebrositas
miorať et noctis cursus et ꝓceſſus et discernit aeris eē nocturna dēſitas

tpatur vt ōr

vt dicit al. et ꝺ ō in nocturnis tenebris ābulātes vel naufgātes defacili deuiant nisi eorum via ꝓmotū et siderū situ dirigatur. eis infirmitas pl' extenditur generalr. nocturno tpe ꝙ diurno et paciēs. de nocte plus ꝙ de die aggrauat. per gallor cantū finis noctis prenotat et aduentus future diei ꝓnūciatur nox eciā ꝑm excubias militares in ꝙtuor vigilanciū ordines distribuit vt dicit Beda Nam primi vigilāt in noctis exordio. secundi in cōticinio. tercij in media nocte siue ipsius noctis in tēpesto. ꝙrti in gallicinio Omni em tpe in castris vigilāt et excubāt. qz sp inueniūt qō formidāt vt ōt idē sup lu. rij ꝑter het nox est ex se horroris et timoris incussiua fantasmatū et illusionū otētiua plura em fantasmata occurrunt de nocte ꝙ de die. plures eciā occurrūt dormiētibus de nocte ꝙ de die. vigilantib' fātasie sic ōt ibi multa passa sū per visū ꝓpter ipm matō. xxvij. Nox ec ē ꝺēsacōis et infectōis aeris inductiua. tāta em de nocte sit ex fumis et vaporoꝫ exalacōib' aeris imutacio et infectio ꝙ vix aiancia viuerēt nisi luna et sidera suo motu cōtra hui' maliciā obuiarēt ꝑm alb. Nox eciā est illor q̄ claritate diei occultant manifestatiua vt pz sidera de die latēt de nocte vero lucēt Immūdor aialiū est nutritiua. nā aper et alie fere siluestres de die in suis foueis et antris latitāt. de nocte vero p vineas et agros euagari nō cessāt Audacie et securitatis maleficijs est sed plus prestitiua Mā de die deprehendi timēt latrones et fures ꝙ nocturno tpe ad oē flagiciū sūt audaces vt dicit gre. hara tēpestatis nocturna mora preclitantibus in mare est maxime noctua qz quando nor naufragiū pacientibus supuenit euadendi locus alicui vix occurrit. vt dicit gre. ☞ o citus mediocritatis vite humane est nox insensibili et consūptiua. tantum em temporis consumimus dormiendo de nocte ꝙtum de die vigilando. vn de nox sōtrahit quo ad laborem ꝓtem in mr̄imā vite nostre. vt dicit gal.

¶ De sabato

Sabatum est principiū septimane Festum qō ad celebrandū ideo in die. vij. fuit a domino institutum quia die. vij requieuit dominus ab omni opere ꝛc. genes ij. Mā apud hebreos ita preualuit hec solennitas in tantum ꝙ nullum opus seruile sabatis fieri permittebatur ymmo in sabatis seruis et ancillis et animalibus et iumentis requies fieri iubebat Ignis in domib' in eo ꝓ in sabatis non accendebat Cib' in die sabati necessarius in die precedente preparabatur Vestimentis indumentis populus in sabatis ornabatur Lautioribus cibis et epulis communiter populus in sabatis vtebatur Templum oracionis gratia plus ꝙ in alijs diebus frequentabatur Altaria sacrificijs maioribus et oblationibus pinguioribus semp in sabatis cumulabantur. lex in sabatis semper populis a sacerdotibus exponebatur in eorum synagogis.

Cantus.

hereditario possidet sicut terra ꝓmissionis finita q̄draginta annoꝝ pugna in deserto filiꝰ israhel ꝑcedebat. Fructus etiā milicie nr̄e ostendit sub hoc numero. nā q̄dragenariꝰ collectis .ij. mill. viij. c. xij. ptibꝰ ipm duodenariꝰ ꝓducit numeꝝ q̄nquagenariū q̄ numerꝰ remissionis debitoꝝ et hereditatis amisse restitutionē signat. Ex quo ostendit ꝙ dimicando ꝑa vicia remissionē ꝓseqūmur ꝑcoꝝ et heredes efficimur bonoꝝ eternoꝝ. In hoc etiā numero vite nr̄e decimas et ꝓmicias dño ꝓsecramꝰ. nā ꝙ decima ccc. lx. dieꝝ ieiunamꝰ. xxxvi. dies ꝙ decima. vi. dieꝝ q̄ horaꝝ q̄ residui sūt de anno integro vnū die vt in simo soluat deo ꝙ decima anni. xxxvij. ieiunabiles et tres dies de ieiunio quatuor tpm ꝙ ꝓmicias offerunt. hoc āt facimꝰ vt offerentes deo ꝓmicias nr̄i tpis in fide trinitatis et decimas in opletione decalogi ꝙ fidē q̄ bonos mores ꝓmogenitoꝝ dignitatē q̄ eterne felicitatis denariū asseqūmur. Et qz quadragesima est tps milicie ideo et in euangelio agit̄ de milicia et victoria ih̄u xp̄i. In tractu vero q̄tuor impugnationū et tēptationū genera demōstrant. quaꝝ prima ē leuis et occulta scz tumor nocturnꝰ. scḋa ē leuis et manifesta scz sagitta in die volans. tertia est grauis et manifesta scz occursus demonij meridiani. q̄rta est grauis q̄ occulta et hoc est negociū in tenebris ambulās. Cōtra istas itaq; multiplices impugnatiōes munimur spūali armatura ad quā nos instruit apls in epistola et inuitat vbi dicit. Exhibeamꝰ nos sicut dei ministros ꝙ arma iusticie virtutis dei ꝛc. Inter oīa aūt tpa anni. tps q̄dragesimale magis est nobile q̄ insigne. Est etiā tps reuiuificatiōis qz terra q̄ in hyeme videbatur q̄si mortua. tpe quadragesimali reuiuiscit et virescit. Item tempus est renouationis nam terra herbis et floribus et arbores frondibꝰ renouant̄ et ornant̄. Item tempus est impregnationis. qz tunc virtus generatiua in animalibꝰ et plantis maxime viget. vnde tunc pullulant et germinant terre nascentia vniuersa. Item tempus est nidificatōnis et pullificationis vnde turtures et ciconie et alie volucres que tacue runt tota hyeme tpe vernali aduenium̄t et ad nidificandū sollicite. Item tempus est medicine et purgationis. qz tunc maxime mouent humores in corpore ad exeundū. et ideo tunc illud tempus congruū est medicine. Item tempus est lucri et negociationis. tunc etiā arabilis est terra q̄ mare nauigabile. et ideo solent homines vernali et quadragesimali tpe ob spem lucri ad diuersa negocia se mouere Itē tps est resecationis superfluorū et amputationis. et ideo in quadragesima amputant̄ vites et alie arbores que a superfluis exonerant̄. Item tps est lacrimationis vineaꝝ incisaꝝ et germinationis. nā humor qui erat superfluus in radice euaporat. et distillando se euacuat incisa vite. virtus etiam germinabilis tunc erūpit. et per diuersas partes in propagine se ostendit. Item tps ē seminatiōis

q̄ insertiōis

et insertionis. qz et circa quadragesimā semina terre omittunt et surculi in arboribꝰ inseruntꝰ Item tps est rosis et pluuialis irrigationis. tunc cū oriunt pliades et alie stelle ymbrifere que sunt causa rosis ⁊ pluuie ad ia ctorum seminū irrigationem et nutrimentū vt dicit albu. et beda. Item tempus est deambulationis et peregrinationis. quia tunc ecclesie et sanctorum limina maxime frequentant.

De pascate.

Pascha grece passio dicit latine. a pascbim qđ est pati. hebrayce vero idē est qđ transitus. eo ꝙ in pasca iudeoꝝ agnꝰ immolabat. assus comedebat. et nihil ex eo vsqz in mane derelinquebat quod comedi nō potuit. igitur cremebat cū festinatione ⁊ lactucis agrestibꝰ et panibus azimis comedebat. ab incircūcisis et immundis comedi prohibebat. accincti fuerunt hebrei et pedibꝰ calciati qñ ab eis comedebat. in manu mādūcantis agnū baculus tenebat. sanguine agni linitis domoꝝ postibus virtus exterminantis angeli coherebat. qz non habuit potestatem nocendi vbi domoꝝ postes cū superliminaribus fuerunt tunc liniti. In omestione agni immolati transeunte dño per egiptū egipcioꝝ populus percutebat. populus vero hebreoꝝ ab egipcioꝝ crudeli dominio liberabat Vnde ex eo ꝙ primogenita egipcioꝝ interficiebātur. hebreoꝝ primogenita sanctificabanť. Post omestionez vero agni populus precedente columna ignis et nubis illesus per mare rubꝝ de egipto educebatur. Pharo aūt ipos prequens cū toto suo exercitu preceps in medijs fluctibꝰ submergebat. Tandē in fine cū hymnis et canticis pro sua liberatione et hostū submersione. gratiaꝝ actiones dño soluebantur Hec omnia in exodo per ordinē inuenit. ca. xij. xiij. et xiiij. Et ideo in memoriā interfectionis egipcioꝝ et liberationis hebreoꝝ inoleuit consuetudo vt semp de duobus damnādis ad mortem. vnus in pasca iudeoꝝ inficeret et alter liber dimitteret. vt patet Matb. xxvi. Istud aūt pasca iudeoꝝ exemplū fuit et figura pasce xpianoꝝ in quo mediāte sanguine agni immaculati qui abstulit peccata mundi omnes electi a seruitute demonū sunt redempti ꝑ quem vnū faciunt transitum de carne ad spiritū. de veteri homine ad nouuz. de vmbra ad lucem. de mundo ad celum. de figura ad veritatem. de seruitute ad glorie filiorum dei libertatem. Et ideo dies paschalis est tempus leticie et exultationis. tempus lenitatis et renouationis. tempus puritatis et iocunde refectionis. quia resurrectionis filij epulabantur non in fermento veteri magnanimitatis. sed potius in azimis sinceritatis et veritatis. Nostrum autem pascha semper in die dominico celebramus verno tempore luna adhuc plena In dominica autem semper

celebrauꝰ

celebramus propter reuerentiam dominice resurrectionis. non dute sem/
per celebramus in.xx.luna cum iudeis ne iudaisare videamur. Nostrum
insuper pascha large sumptum ad multa se extendit. et primo ad diem in
ramis palmarū quod vulgariter pascha floridus dicitur eo q in illo die
florentes arborū virentes et ramos in manibus gerimus quia dominus
illo die processionaliter cū ramis arborum est susceptus. Hec dies est pri/
uilegiata in hoc q filij israhel illo die sub Josue transito iordane sicco ve
stigio terre intrauerant terminos promissionis et comedunt de frugibus
terre chanaan et statim deficit manna quo alti fuerunt in deserto qua/
draginta annis vt patet Josue.v. In eodem etiam die sicut tunc erat di
es palmarū eiecit dominus de templo ementes et vendētes postq; a tur
bis cū ramis palmarū et olivarū honorifice est susceptus. Ad pascha etiā
pertinet dies cene qui fm Joēz beleth in quatuor est priuilegiata in pe
nitentiū ad ecclesiaz reeuntiū reconciliatione. qui em in die cinerū ab ec
clesia per iusticiam excludūtur in die cene per misericordiam in sinum ec
clesie recipiunt. et ideo in quinta feria fecit dominꝰ ex aquis pisces et vo/
lucres. partem em remisit gurgiti partem leuauit in aere quia dominus
malos in carnalibꝰ delectantes separat a bonis in celestibus glorificat.
Secundū priuilegium consistit in veteris sacrificij terminatione et viui/
fici sacramenti altaris institutione quando carnalis ritus in celestem et
spiritualem ritum est mutatus. Tertium priuilegium consistit in sacre vnc
tionis et crismatis consecratione. tunc em ab episcopo oleum catheumi/
norū et infirmorū quo paruuli baptisandi inunguntur inter scapulas et in
pectore infirmi inunguntur. in organis sensuū morte tam appropinquāte
consecrantur. Eodem etiam die conficitur crisma ex oleo q balsamo quo
paruuli crismantur a minori sacerdote in vertice. a maiori scilicet ab epi/
scopo in fronte videlicet in confirmatione. Quartum priuilegiū est in mā
dati dominici representatione et hoc fit in pedū ablutione. in pauperum
refectione. in altarium denudatione et eoꝝ expiatione Est igitur dies cene
dies reconciliationis. transsubstanciationis. consecrationis siue vnctio/
nis. dies refectionis et ablutionis. Ad pascha nostrū insuper pertinet di/
es parasceue. et dicitur bona sexta feria. quia in ea dominus est passus a
cunctis passione omnes sexte ferie habende sunt in reuerentia et honore.
Celebrat aūt dies parasceue cū tristicia et merore quāuis aliorū sancto/
rum passiones cū gaudio celebremus. quia sancti post martiriū euolant
ad celum xp̄us vero descendit ad infernū. seo quia fregit tartara et sanc
tos eduxit et tertia die resurgens viuum se ostendit. Ideo tunc maxime
gaudemus vt dicit idem Joēs beleth. Huius diei priuilegia fuerūt xp̄i
immolatio. inferni deprecatō. mortis superatio. et demonis qui mortis ha
bebat

bebat imperiū humiliatio ꝓuisi aptio hois redēptio. scꝑturaꝝ relatio
siue manifestatio. oim figuraꝝ cōsūmatio. et ideo in cruce dixit. cōsūmatū ē
Ad pascha q̄s ptinet ipi⁹ vigilia q̄ antonomatice sabbatū scm appellat. qz
in illo sabbato xp̄us qui est sanct⁹ sanctoꝝ ꝑ totū diē in sepulcro quieuit
In hac em die ignis nouus adquirit benedicit et ad accendendū paschalem cereum custodit. deinde pascalis cereus erigit et a dyacono benedicitur. accendit cui thus in forma crucis imprimit. deinde lectionib⁹ lectis
consecrationez fontis ꝓcessionaliter accendat et completo baptismo ad
celebrationē misse reuertitur et redit Totū aūt diei officiū sub breuissimarum vesperaꝝ compendio terminat neophetici ad diuinū officiū inconsueti tedio afficiant. tota etiā septimana pascalis celebris est et solennis.
cuius finis in sabbatho in albis terminat quando alleluia duplicat. signat em futuraz sanctoꝝ gloriosam resurrectionē. in quadrupli stola electi
decorabunt. de q̄b⁹ dr in Apoc. ambulabūt mecū in albis qm digni sūt.

De penthecoste

Penthecostes fuit festum solenne apud hebreos sicut est modernо tempore quo ad nos. Et est dies q̄nquagesim⁹ a pascha. sicut em israheliticus q̄nquagesimo die que a pascha quod celebrauerunt in camasse venerunt ad montē syna et legem susceperunt vt patet Exodi xix. Ita q̄nquagesima die a passione xp̄i dat⁹ est
spūssanct⁹ apostolis in linguis igneis vt facundi essent in oīi genere sermonis et feruidi in amore caritatis. Dicitur autē penthecostes a penta
quod est quinq;. et costes quod est decem. quasi quinq; decades dierum
a pascha ad penthecosten intercurrunt et distinguūtur per septem septimanas ꝓpter septiformez gratiaz que in aduentu spiritussancti credentibus est collata. Temp⁹ aūt circa penthecosten est tpus milicie et strenuitatis. tunc em noui tyrones milicie cingulo seu gladio accingunt. Est etiā
tpus mundicie et siccitatis. sole em terre sup superficiē tunc fort⁹ calefaciente humoꝝ cōsumit superfluitatē et lubricitatē et sic inducit mundiciā ꝑ superductā siccitatē Item tpus leticie et iocūditatis. tūc em aues et animalia in maximo amore viuūt. Item tempus viroris et amenitatis. tūc em
precipue herbe virent et silue tunc frondent. Itē temp⁹ odoris et suauitatis. naz flores ortoꝝ nemoꝝ et pratoꝝ suā redolentiā vndiq; tunc diffūdunt. Itē tpus est dulcoris et saporositatis. nā calor celestis tūc tēperat humiditatē in floribus digerit et in dulcedinez alterat et conuertit et ideo
tps est mellificationi cgruū. ꝓpter quod apes tūc precipue frequentant
herbas et arbores ꝓpter flores vt dicit Arist. q̄ longe puri⁹ et dulci⁹ est
mel quod colligit tpe vernali q̄ qđ adquirit tpe autūnali. Itez tempus
maturitat

maturitatis. In calidis eñ regionib' circa pentecosten instat messis tp̃s Et ideo vocat in libro numeroꝝ tempus nouaꝝ frugum. qz in festo pentecostes panes ex nouis frugib' offerri precipiebant. Item tempus est pascue et saietatis. Nam tunc granis et herbis habundant loca omnia pascuosa. Et ideo tam equi q̃ alia animancia ꝓpter nouaꝝ herbaꝝ habundantiã impigriantur. Item tempus est audacie et animositatis. nam ex feruenti impressione caloris solaris colera tunc incendit. ex cuius accessione circa cor ira et audacia in animalib' acitat. vnde illud tempus regibus est magis vtile. vt tunc iubeant moueri prelia contra hostes.

De scenophegia.

Scenophegia festuitas hebreoꝝ que tabernaculoꝝ sirio dicebat. que celebrat in memoriã expeditionis q̃ recedentes de egipto in tabernaculis morabant vt dicit Ysi. vñ scenophegia dicit a scenon grece quod latine dicit tabernaculũ. hec solennitas semp in septembri celebrat. qz in collectis frugib' de omnib' deimas domino obtulerũt et leticie ac gaudio tunc specialiter vacauerũt Frondibus et ramis domos suas ornauerunt. fructus arboris pulcerrime et suauis id est poma cedri in manibus portauerunt. In decimo aũt die eius mensis triplex festum eodez die celebrauerunt scz expiationis afflictionis et ꝓpiationis. nam eodem die summus pontifex introuit cũ sanguine vitule rufe et expiauit sancta sanctoruz. et ideo dicitur dies expiationis. eodem die ieiunabat populus pro reatu vituli in deserto et ideo vocabat dies afflictiõis. dies ho vocabat dies ꝓpiatõis. qz tali die audierũt dñm sibi placatũ fuisse et ꝓpicali sup trãsgressiõe vituli in deserto

De encenia.

Encenia est noui templi dedicatio. cenon eñ grece nouũ dicit latine. hãc solennitatem iudei diuersis temporibus celebrabãt pm q̃ diuersis temporibus vel nouũ templũ edificabatur vel edificatum de nouo reparabatur. sicut iudas machabeus legitur templum dedicasse et renouasse. pmo Machabeoꝝ iij. dedicationis et festum tenet ecclesia. cum enim episcopus ecclesiam circuit aqua benedicta ecclesiam aspergit alphabetum duplex transuersaliter per pauimentum scribit. parietes signat crismate et linit thus et thimiama per quinqz partes altaris comburit reliquias includit altaria ornat et vestit emunitatem et priuilegia impendere consuetuit.

Explicit liber nonus

Incipit liber decimus De materia et forma.

Completo tractatu de ꝑticularibus temporis et partiū eius agendum est de inferioribꝰ rebus et materialibus creaturis de elementis scz et eoꝝ que ex elementis materialiter componunt. Sunt aūt materia et forma oīs rei corporalis principia vt dicit in libro de vnitate. materie aūt et forme priuatio nihil aliud est nisi totius rei destructio. et est māteria ꝯtraria vnitati et ei dissimilis vt dicit ibidem. materia aūt quanto est natura ſubtilior et ſublimior. tanto ad ſuſceptionem forme est habilior. quanto vero est ꝯpactior et terrestrior et a natura celesti remotior tāto ad ſuſceptionē impressionū formaliū est debilior vt dicit in libro de v. ſubstanciis et hoc habet ꝑtium materia ſicut ibidem dicit scz ſuſcipere formā et non ſuſcipi. retinere et non retineri. principiū aūt distinctiōis diuiſionis et alienationis in rebꝰ generabilibꝰ et numeratōis et materia vt dicit. vij. metha. quia generans non differt a generato niſi ſm materiam. et ideo vbi est generans ſiue materia ibi est ſubstancialiter generans et generatum in ſubstancia et natura vt in diuiſionis. materia enī est cauſa indiuiduatiōis rez ꝑ vt dicit Arist. iij. metō. ꝙ diuiſio ſpeciei ꝙ indiuidua est ſm materiā et non ſm formā. Item materia ꝑtia appropriat ſibi formā ꝑtiam vt dicit. x. metha. vnde ſm ſubstanciā et eſſe ſub vna forma est vna materia. et ſub pluribus plures. Item tertio phīcoꝝ. Cauſa quātitatis ōtinue et infiniti est materia ꝑter quod accidens nō potest diuidi niſi ſm diuiſionem et quantitatē ſubiecti. Item materia infinita dicit vel qz diuiſibilis est in infinitū. vel qz habet appetitum ad infinitas formas. Et ideo ꝑter indeterminationē ſuoꝝ appetituū et inclinationem ad formas infinitas dicit infinita et non ꝙ eius virtus ſit infinita nō limitata scz neqz coartata ſicut virtus est diuina. Et ideo dicit plato. ꝙ materia fluit in infinitū niſi forma ſiſtat fluxū. et ideo corpora que multū habent de materia et paū de forma creſcunt multū vt ꝑz in arboribꝰ et ideo oſſa paū habent ſenſibilitatis. qz multū habent materie et terreſtreitatis vt dicit Danie. Latet aūt in materia potentia quedā actiua que est forma incōpleta. et hec potentia est cōmunis duobꝰ ꝯtrariis. vñ qñ illa potentia ducit ad actū vniꝰ forme appetit ſtatim eſſe ſub forma ꝯtraria vt iſta potentia que oīmūiter ſe habet ad frigidū et calidū qñ actualiter est ſub frigido ſtatim appetit eſſe ſub ꝯtrario vñ nulla forma corruptibilis et generabilis pōt ſufficienter oplere potentiā actiuā in materia ḡn

ſemꝑ

semp appetat impleri p aliã formã Illa aũt forma cũ sit disparata nõ põt induci nisi p corruptionẽ forme pñtis. Sm ergo qd virtus agentis immisa corrũpit pñtez hic excitat formã actuaz ad ctrariã et dat ei paulatim completius esse donec fuerit sub esse ꝑfectissimo illius forme. Sbas et multas alias ꝓprietates habet matẽia quas esset hic superfluũ recitare. quare tamen supza libro octauo de bonitate mundi.

¶ De forma.

AT iam recitatis ꝓprietatis materie. relucent ꝓprietates ipi⁹ forme que sm Arist. in libro de quinq; substanciis. ẽ quasi lumen vnicuiq; pulcritudinẽ essentiã et signũ tribuens. Forme autem lumen materie infusũ descendendo fit debile et obscurũ sm materie capacitatem. Est aũt forma differentia qua differt aliquid ab aliq. vt dicit idem. Forma aũt aliqua est essentialis alia accidentalis. Essentialis forma est illa que aduenies materie pficit eam et secũ conuenit ad rei alicui⁹ pfectionẽ qua posita res ponit. et qua destructa nihil de rei substancia inuenit. vñ in. pdicoꝝ dicit. forma cũ materia est causa omniũ accidentaliũ. forma aũt accidentalis nõ pficit res neq; facit eas sicut dicit vir methaphice. sed quelibet forma accidentalis indiget forma substantiali que est causa forme accidentalis. forma vero omnis simplicior est et actualior ac nobilior materia. Et ideo sm arist. in libro de aialib⁹. forma se habet p modũ viri. qz põt informare multas materias sicut vir põt fecundare multas feminas. Vnde sm exigentiã forme que est imprimẽda materie oportet materiaz disponi et preparari. qz si de materia terre debet fieri ignis oportet vt terra subtilier et depuret et simplicior fiat. Si vero econuerso tunc ecõuerso. Est aũt forma materie manifestatiua. nunq; enim põt sensu videri materia nisi substanciali vel accidentali forma nisi p viaz priuationis sicut videtur tenebra videndo nihil. ꝛ sicut videt silentiũ non audiendo sonũ vt dicit Calcidius sup pla. et cõmentãtor super primũ methaphisice dicit Materia est causa quare materiale videmus res creatas vnde nihil est omnibus et generalius et tamen nihil ignobilius qz sit materia. quia nunq; videtur sine forma. nec etiam pt videri forma nisi cũ materie actu sit cõiuncta. vbi vero plus est de forma ibi minus est de materia sicut dicitur quarto metaphisice et econuerso. vbi plus est de materia ibi minus est de forma et est res magis grossa et impura magis ignobilis et obscura quanto a nobilitate forme amplius est remota. Formaꝝ aũt alia spiritualis alia corporalis. Corporalis vero alia celestis alia elementaris. Forma autem celestis est ita actua qd complet totum appetitum

materie

materie sue.et ideo ꝓpter presentiam sue forme oplentis totaliter et pfi
cientis celestem materiaz substancia celi non potest destrui vel corrūpi.sed
potius per formam suam que in suo actu pfectissima est in esse perpetuo
conseruari. Forma vero elementaris non potest complere tantam potē
ciam materie sue nec eius pficere appetitum et ideo relinquit illius poten
cie materialis aliquid incompletū ꝓpter quod semper appetit nouaz for
maz.et ideo talia corpora sunt semper corruptibilia quo ad potentiaz et
etiā sepius quo ad actum. Quanto cū forma est nobilior et spiritualior
et a condicionib⁹ materie separata magis et abstracta tanto est actuali
or et virtuosior vt patet in intelligenciis quaꝝ substancia non dependet
a materia sicut dicit in ij. de ani. Jn habentib⁹ materiā non est intellēd⁹
Dicti angelos nō habere in sua forma materiam non affirmo.sed sue
angelorꝝ essentia sit ex spirituali materia et forma cōposita siue non. hoc
pro certo tenet q̄ eorꝝ substancia respectu rerꝝ corporalium simplicissima
est et actualissima sicut forma spiritualis actualior est q̄ forma corpora
lis vt dicit albu. vnde respectu materie nobilis est forma cuiuslibet mixti
nobilior est forma elementi. nobilissima autem est forma corporis quinti
siue celi.sed omnes istas formas incōparabiliter in nobilitate et actualita
te spūalis forma siue sit in angelo siue in anima excellit.et hec de ꝓprie
tatib⁹ forme et materie ꝓut ad hoc opusculū ptinet dicta taz sufficiant.

De elemento.

Elementum ꝑm Constantī.est simpla et minima corporis com
positi particula. Minima aūt dicit quo ad nos quia sensu non
percipitur. Est cū particula minima et vltima in corporis re
solutione sicut fuit in ꝑma compositione. Dicit aūt simpla.nō
quia simplex sit elementū sine compositione aliqua. sed q̄ non
habet partes aliquas componentes specie et numero differentes sicut ali
qua corpora que sunt mixta vt patet in metallis quorꝝ partes differunt
Pars cū quedaz est aer quedā terra et sic de aliis.sed quelibet ps ignis
est ignis et sic de ceteris. Dicit aūt elementū quasi ylemeneū ꝑm Jhoꝝ
ab ile.eo q̄ omniū corporū sit materia et quasi primitiuū fundamentū.et
ꝑm aliquos dicitur quasi eleuamentum siue alimentum.eo q̄ omnia cor
pora aluntur elementaribus qualitatibus et augmentantur. Sunt autez
quatuor elementares qualitates. quarum due sunt actiue scilicet calidi
tas et frigiditas.et due passiue scilicet siccitas et humiditas quarum con
ueniencie et differentie superius in tertio libro planius describūtur.quere
ibi. Inter qualitates autem elementares contrarietas est et repugnācia
ratione quaꝝ ad inuicem agūt et patiunt̄ et generantur et corrūpuntur

ꝯtinuū.q̄

quantūcunq; autem ad inuicem contrarientur per influentiam tamē celi et planetaꝝ virtutem conciliant in suis effectibus et ad concordiaꝫ reducunt.et ideo quodā mirando nature nexu contūguntur. Nam ignis et aer conueniunt in caliditate.quāuis discrepant in siccitate et humiditate. Aer vero et aqua in humiditate conueniunt sed discordant in frigiditate.sed aqua et terra concordant in frigiditate. sed discordant in humiditate et siccitate.Ignis aūt et terra que sunt elementa summe distancia sm situm conueniunt in siccitate.discōueniunt tamen in frigiditate. quia terra frigida est substancialiter et in vltimo.ignis vero essentialiter calidus est q in summo.Ex istis aūt elementis quatuor duo sunt nobiliorꝫ substancie et puriorꝫ et leuiorꝫ scilicet aer et ignis.et ideo a centro ad circūferentiam motum habent et naturaliter mouentur sursum et ista duo trahunt nobilitatem suam quo ad virtutem operationem et substanciam ex vicinitate orbis sue celestis corporis a quo recipiunt influentiaꝫ nobilitatis et virtutis.nam virtus celestis primo influit super speram ignis.et p ignē super speram aeris.et ideo hec duo elementa sunt ceteris sublimiora quo ad situm.habiliora quo ad motum.puriora et subtiliora quo ad substanciam.clariora et magis pspicua quo ad formaꝫ.virtuosiora quo ad actū Duo eñ elementa sunt inferiora scz aqua et terra ceteris duobus naturaliter grauiora.motum a circūferentia ad centꝝ deorsum habentia per aggregationem partiū.et compactionem spissa et obscura et ideo previctis duobus sunt grossiora et materialiora plus habenna de materia dꝫ de forma. Vnde ꝓpter sūmaꝫ elongationem a spera orbis virtuti motiue celi non ita sunt obedientia sicut duo prima. Nunq; eñ sunt elementa ociosa immo in agendo et paciendo sunt continua. vnde nunq; quiescūt a generatione et motu. Terra eñ et si quiescat a motu nunq; tamen quietem et cessationem recipit ab effectu.et sicut nō sunt ociosa ab actu sic nō sunt vacua ab ornatu.naꝫ quodlibet elementū habet ornatum suū.ignis siderea.aer volatilia.aqua natatilia.terra gressibilia.vt dicit beda.de quibus aliqua aūpliante domino breuiter sunt dicenda.

De igne.

Ignis est corpus simplū.in vltimo calidum q siccū vt dicit Cō stant. Naturaliter eñ super aerez sedere querit. Per violentiā eñ in aere vel in terra detentus paulatim in mollē aerem euanescit vt dicit Jhō. Proprietates aūt ignis tangit dyonisius in sherarchia angelica.c.xij. Ignis inquit est corp⁹ sensibile.longe excellē cius et subtilius omnibus alijs rebus corporalibus et nature spūali .primū ac p hoc effectū suū similius cūctis alijs demonstrat. Ignis enim

in omnib⁹

in omnibus est et per omnia vare se venit. et ab omnibus non removet. Est tamen occultus incognitus immensurabilis invisibilis quodāmodo inc corporeus potens ad actionē ꝑtiā mobilis tradens se omnib⁹ quoꝫ modo approximantib⁹ movens vniversa. se participantia renovativa omniū. nature cuiꝰ illuminatiu⁹ cū circūvelatis splendoribꝰ clarus discretus distinguens et resiliens deorsum pascens et sursū movens. acute mouens excelsus non recipiens ignominiā minorationis semp motiu⁹ comprehensiuus et mutatiu⁹ in se revertens potenter actiu⁹ ꝛc. Hec verba dyonisij divinissimi ꝑfundissima sunt. describunt eñ ignem quo ad eius substantiam virtutem et opationē. vnde ad declarationē predictoꝝ verba ornentatoris breviter sup hunc locū hic ponem⁹. Ignis eñ inter omnia elementa situ habet sublimiorē et hoc quia naturam habet levioꝛem. Et ideo dicit excelsus. quia ponvere carens sublime querit vel petit. supemi net vniversis. et quicquid corporeū est preter ipm naturaliter sub eo subsistit. Item inē omnia elementa naturā habet puriorez et subtiliorē et dicit quodāmodo incorporeus qz ꝑter subtilitatē siue substancie ꝑter subiectam materiā sensu nō videt. ꝑter hoc etiā videt multū nature spirituali ꝑmū quia quodāmodo videt ignis esse medius inter visibilia et invisibilia. in quantū aūt illis appropinquat inferiorib⁹ est incorporeus. sed in quantū approximat incorporeus est. Item naturā habet ceteris elementis actualiorem et in agendo fortiorem. et ideo dicitur immensurabilis. quia eius virtus et operatio crescit in infinitum. si materia fuerit infinita. quādiu eñ materia subiecta sufficit ignis non deficit sed semper potius crescit. Item naturaz habet occultiorem. et ideo dicitur occultus quia in sua essentia sensibiliter non videtur. invisibilis et incognitus dicitur quia sine substācie materia sensuū percipitur. Quid etiam sit in sua essentia seu substancia vix cognoscitur intellectu. Item virtutem et naturam habet alijs mobiliorem et ideo dicitur mobilis et potens omniū quia in igne ē principiuz virtutis motiue. quia movet se et alia et a nullo inferioti se movetur. Item naturam habet ceteris inferioribus clariorem. Unde dicit q⁹ ignis est illuminatiu⁹ quia claritate sua omnia illuminat. sed cum circūvelatis splendoribus. nam splendoꝛi ignis radij foris emicant sed circūvelantur. quia rursum qd secretum siue substancie sinum reducti a nostris sensibus occultantur. Item ex subtilitate sue substancie virtutem habet omnibus alijs acutiorem et penetrabiliorem. propter quod dicitur acute means. quia proprie virtutis motu subintrat sine resistētia et penetrat vniversa. Item ignis habet virtutem sui et aliorum manifestativaz et distinctiuā. nā se manifestando alia sibi obiecta manifestat et eoꝝ colores q figuras oculis repsentās. et iō dicit clar⁹ manifeste discret⁹ distinguēs

Itez vim

Item vim habet inferiorum ad superiora attractiuā. naz materia in quā agit rarefaciendo dissolut et caloris sui violentia sursum trahit propter quod dicitur deorsum pascens et sursum trahens. Item virtutem reno/ uatiuā. omnia enī veteraſcunt antiquantur et deficiunt que virtute ignea non seruātur vt patet in senibus in quibus deficit calor naturalis. et ideo dicitur renouatiuus omniū et etiam nature custos. sine enī virtute ignis non potest subsistere virtus alicuius corporis naturalis. Item virtutem habet immutatiuam quia omnium natura in quam agendo superat con uertit in suam speciem et transmutat. et ꝓpter hoc dicitur apprehensiuus et imutatiu⁹. nam materia in quam agit apprehendens illam non deserit. seo consumendo in suam similitudinem conuertit. apprehendens aūt non apprehenditur. quia consumpto eo in quod agit in se resilit atq; redit. et ideo dicitur resiliens ic Item virtutem et naturam substātiis cōmunicatiuā et sine diminutione diffusiuam. et ideo dicitur non recipere ignominiam. siue ignorantiam minoratiuis. quia sicut cum effectu dicitur non augetur sic cum recipitur non minoratur neq; in eo ꝙ videtur augmentum recipe re est capiens gloriam neq; in eo ꝙ patatur minorem sustinet contumeliā Item naturam habet purgatiuā. metalla enī que non potest consumere a/scoria et rubigine mundificat expurgat et emundat Item virtutem ha/ bet saporum et humoꝝ alteratiuam. vnde et humores in corpore et co/ quit et digerit et cibos crudos consumendo in eis superflua sapidos et sanos reddere consueuit. Item virtutem habet siue substancie per rerum omniū cōmixtorum corporum essentiam diffusiuam quia in rebus omni bus inuisibilis est inclusus quanq; includi actualiter non videatur quia inde est manifestum. quia ex forti corporum solidorum allisione ignis ex/ cutitur in quibus esse nullatenus putabatur. Item ignis substituat sua substanciali habet virtutem sui cum alio corpore immediatissime mutati uam vt patet in ferro ignito et carbone inflammato et huiusmodi in qui bus ignis ita ꝑm omnes sui partes singulis ferri et carbonis particula/ ris contingitur. quia in vnius substantiam et alterius sensibilis distanci am penitus non sentitur Unde et triplex ignis species a philosophis dif finitur. Est enim ignis lux. ignis flamma. ignis carbo. Ignis enim est in sua spera seo flamma dicitur in materia aeris. carbo autem in substancia terrea siue in feculentis materie grossioris. Has et multas habet ignis proprietates de quibus supra libro secundo in tractatu de ordine ele/ phyn. et libro quarto de qualitatibus elementarib⁹ scilicet de calore que re ibi. Nam ea que dicta sunt hic sufficiant.

De flamma

Flāma est

Flamma est materia ignea in substancia aerea accensa. naz aer propter sue substancie subtilitatem et immediatam quam scz habet cum spera ignis vicinitatem de facili ignitur et in naturā igneam cōmutatur. et ꝑm ꝙ substantia aerea est purior tanto flamma erit lucidior et clarior et nature lucis similior videbitur. Mouetur aūt flamma naturaliter sursum et ab omni parte rei accense linealiter in acutum tendit et in conum. vnde in sua extremitate habet formā pineam et acutam. vnde in suo acumine ꝓpter concursum radiorꝫ in angulo acuto fortius caloris sui imprimit actionem et ideo quia in summo piramidali angulo calidior existit materiā sibi appositā inflammat facilius et accendit calorem ꝑm materiaz in quam agit recipit. Vnde si materia est turbida et fumosa. turbidam et obscurā reddit lucem. et econuerso si materia fuerit transparens et pura rutilat et luminosos vndiqz circūfundit. tenebrosa illuminat et abdita ꝓdit. viam et vie offendicula ambulantib⁹ ostendit ꝓpter sui leuitatē et materie aeree mobilitatem in quā agit. In motu est otinuo et nunqz penit⁹ requiescit. venti modicus impulsus flammā excitat et accendit. sed si fuerit nimis vehemens flammaz dissipat et extinguit. tortuose et amfractuose aerem impellit cōtinue. et ideo mouet circulariter et incendit vt dicit mar⁹. Vnde vulcanus a iunone in terraz ꝓiectus ꝑm figmenta poetica claudus fuit ex violentia sui mot⁹ partes materie in quā agit inuicem allidendo cōcutit et ex partiū collisione mutua sonū facit locū superiorē querere scz agit et materiam cui ꝙ incorporationem adherat ab inferis ad superiora attrahere non desistit.

De fumo

Fum⁹ est vapor ex partib⁹ materie subtilioib⁹ et humidioribꝰ vi caloris resolut⁹. Habet aūt graues ꝑtes mixtas cū leuib⁹ ex quib⁹ obscuritatē otrahit et fetorē. vñ aerē denigrat et in naturā fumigabundā ouertit. Amaritudinē cm̄ et materie sue grossicie otrahit ex cui⁹ acumine oculos amaricat ac lacrimas ꝓuocat. sensibiliter visū ledit suo acumine et ad cerebꝝ penetrat et spm̄ animalem generat et ꝙ ōnis naturalē. vñ dicit in libro aialiū ꝙ fum⁹ candele extincte ledit pregnantes in tantū ꝙ si equa parturiēs talē fumū senserit faciet abortiū. fumus et apib⁹ etiā est inimic⁹ et ledit accipitres et alias preda aues vt idem dicit. fum⁹ insup cito moritur postqz orit vt dicit glosa ibi Sicut virgula fumi. Cito enī in altum ascendit q cito vel subito euanescat ex igne oritur et antecqz appareat ignis apparere videt. a vento mouetur et dispgit multiplicit circuferit. fum⁹ etiā ostendit ventū a qua ꝑte veniat qz illac fum⁹ tendit quo vent⁹ ipm̄ agitat et impellit vt dic̄ Breg. domos

denigrat

denigrat et inficit.et in parietib⁹ generat fuligineꝫ atq; nutrit.loca angu
losa petit et in eis infectionis vestigia imprimit et derelinquit. Fum⁹ etiã
aromaticus a speciebus aromaticis resolutus est sensui olfactus delecta
bilis et amicus.Cerebri namq; est confortativ⁹ et spirituũ cordis et capi
tis reparativus.reumatis et nociui fluxus restrictivus desiccativus con/
strictivus et poroꝝ obstructorum aperitivus et ad'cõfortationem nervo
rum ad interiora penetrativus serpentum et venenosoꝝ animalium et re
ptilium fugativus Omnem etiam fumum et maxime odoriferum odiunt
tam columbi q̃ serpentes vt dicit Gregl. Fumus insuper a cibo vel potu
resolutus vi caloris ascendens ad cerebrum nervos sensibiles opilat et
somnũ generat et sensus exteriores ligat et per cõsequens calorem natu
ralem ad interiora revocat et virtutem in interioribus adiuuat et confor
tat. Si vero fuerit fumus melancolicus vel rumis acutus aut venenosus
et cibo vel potu erit medicina nociua resolut⁹ ad cerebrum aduolat vir/
tutem animalem aggrauat timorem generat vt in melancolicis frenesim
et furorem excitat vt ibi freneticis et ebriosis oblivionem et crepitũ ge/
nerat.vt ibi letargicus sensus et rationis vsu priuat vt in epilenticis et ca
ducis⁹bus et multas alias infert corpori fumositas pessimas passiones
et nocivas. fumi etiã a terra et a mari virtute caloris ad superiora attra/
cti aerẽ inficiunt et condensant. nubes et nubila generant ventis tẽpesta
tibus et alijs aeris passionibus fomentum et materiam amministrant.ra
dios solares intercipiunt et obumbrant.et hec de fumo nunc sufficiant.

De carbone

Arbo est igni actualiter incorporatus et terrestri materie vni/
tus vt dicit Raba.vnde ignis per sui incorporationẽ partib⁹
grossioribus terrestris admixtus per quandam violentiã ne
inferius detinetur. vnde sicẽ ignis et flamma movetur sursũ sic
carbone crepitando et scintillãdo gravitate materie deorsum inclinatur.
carbo itaq; quando ignitur vertitur in rubozem. sed quãdo extinguitur
in nigredinem et omnino perdit pristinaꝫ ignis speciem et decorem.vnde
quanto fuerit pulcrior et sui ad igneꝫ prima vnitate suae vnione tanto ap
paret deformior et vilior in ipius ignis extinctione.in carbone autẽ sub/
stantialis humiditas totaliter consumit et ideo de facili rumpitur et frã/
gitur quando humor qui fuit causa coadherencie partium ignis totali/
ter violentia exhauritur et ideo in carbone extincto pars a parte de fa/
cili rumpitur quia nihil humiditatis per quam partes cohereant in ip⁹
substancia invenitur sicut dicit Gregorius. partibus terrestribus solum
remanentibus propter dominium siccitatis de facili ignitur seu accendit

Sed postq̃ aer ̃ius fuerit ita faciliter vel facilius restinguit ita q̃ in eo nihil de ignis vestigio ꝓpter nigredinẽ reperit. nigredine em̃ sua polluit et inficit quicq̃ tangit. carbo etiã ignitus acutissimũ habet ignem et sũme actiui et penetrabilẽ. vnde sui acumine ferrũ coquit et partes eius resoluendo et relaxando remollit. suo etiã acumine caput ledit. sub cinere autem inuolut⁹ in se ignem retinet et custodit. detectus aũt et frigido aeri expositus in fauillaꝝ multitudinẽ redigit et per se subito euanescit vt dic̃ Gregor. Carbo vero si ignitus fuerit plantas conculcantis vrit et ledit. extinctus vero quãuis vrendo non ledit tangentem. fetorem tamen et fumum magnum facit.

De scintilla.

Scintilla est modica ignis particula ex materia ignea virtute ꝗ impetu caloris dissoluentis resoluta. vnde motus scintillaris est subitus. vi em̃ ignea subito resoluit ac sursum mouet. sed ex grauitate partis terrestris ad centrꝫ tandẽ inclinat. Item motus ei⁹ cuꝫ clarissim⁹ est ad modũ stelle et luminosus. et per diffusionẽ sue ignitatis in aere apparet viridis radiosus. Est preterea mot⁹ eius ad modũ ignis actiu⁹ et virtuosus. nam ex modica scintilla in fungo vel in stipula recollecta in ignem maximũ subito augmentat. aeris immutatione subito euanescat. et extincta nihil nisi fauillam post se relinquit. vento temperato seu flatu accendit impetuoso aũt extinguit. aerẽ impellendo penetrat et sil penetrãdo ipm̃ aerẽ parũ alterat aut immutat. ẽnto ignis ẽ fortior tãto scintillaris mot⁹ siue impet⁹ erit maior. Ex materia viridi vel hũida scintille grossiores et in suo effectu penetrabiliores generãt veꝝ pauciores

De fauilla.

Fauilla a fouendo est dicta eo q̃ ignẽ foueat atq̃ tegat. Est cinis modicus de extinctione scintillaris materie derelictus vt dicit Isid. Est autem fauilla tenuis mollis subalbida et ficta atq̃ leuis in superficie carbonis igniti adherens fulgorem eius hebetat et feruorem eius attenuat et minorat. Ab modicũ venti flatũ dispergit. dispersa vero vix vnq̃ recolligit vt dicit Gregor. de facili inflammatur. sed ꝓpter defectum nutrimenti subito extinguit. Fauilla etiã quando est ignea venti raptu sursum tendit. extincto autem proprio pondere yma petit vt dicit Gregorius. vnde deorsum tendit motu proprio. sed sursum extollitur et rapitur motu alieno.

de cinere

Cinis a cadendo est dictus. nam de substancia materie terrestris vi caloris resolutis generat vt dicit Isid. Est autē cinis mollis despecti coloris.amari et stiptici ē saporis.partes habet minutissimas et tenuissimas leui flatu sparsionis et diuisionis receptinas. Cinis etiam virtutem habet colatiuam siue mundificatiuam.vnde valet ad vestium ablutionē.habet etiā vim corrosiuā et deficcatiuā vt dicit Constant'. Cinis insup si fuerit calidus ignē ab eo tectus custodit si vero fuerit frigidus destruit et extinguit. Cinis etiā p multas ignis deflagrationē et violentiā suam formā vilem et obscurā aliquoties cōmutat in speciē vitreā atq; claram. nam ex materia cinerē solet fieri vitrū vt dicit Gregl. Hoc aūt habet cinis defect⁹ et imperfectionis.qt quamuis quotidie aque vel pluuie irrigationē suscipiat. sterilis tamen manet vnde terrā quā tangit nō fecundat.sed potius si sterilis fuerit reddit sterilliorem et in omnibus viliorem.et hec de libro decimo sufficiant.

Incipit liber vndecim⁹.de aere et passionib⁹ eius

Aer est dictus quia ferat ignem et ab aqua feratur vt dicit Isid. Aer aūt partim pertinet ad materias terrestrem partim ad materiam celestem vt dicit Beda. Nas pars aeris superior pura clara est et quieta. vbi procelloси et vētoli motus non possunt attingere pertinet ad celestē. ps vero inferior spere aque et terre vicina.turbulenta.grossa et opacta ex humidis et terreis vaporib⁹ corpulenta pertinet ad terrestrem.et hec pars aerea diuersas ex se producit species.nam vt dic Isid aer vehementius cōcitat⁹ facit ventos.choruscationes et tonitrua. infractus nubila.dispulsatus pluuias.congelatus niuem et grandinem.distentus serenitatem vt dicit Isid et beda.plus aūt habet raritatis et sanitatis q̄ cetera elementa. Est aūt aer sm Const.elementū simplex substancialiter humidū et calidū. Ex propria eī natura seu substancia est humidus sed ex vicinitate orbis calidus.et ideo sm veriusq; quantitatis proprietatem aer est ūi naturaliter diffusu⁹ a superficie terre et aque vsq; ad speram ignis vndiq; extensiuus. Ex substancie aūt sue subtilitate et raritate transparens est et dispicuus. vnde ratione dyaphonicitatis siue et transparentie ē influentie celestis virtutis q solaris luminis impressionis receptiu⁹. virtutis inspirandi et respirandi. est aer officijs animantiū⁹ ministratiu⁹.oīm eī animantiū est respiraculū et volatiliū celi p̄prium habitaculū. Sine eī aere nō potest viuere aliqua animata creatura. Aer eī ratione leuitatis substancialis

substancialis est naturalit mobilis et alterabilis ac vnibilis in opposita qualitates vnde ex vaporibus terre et maris sepe recipit immutationes nam si vapor fuerit fetidus et corruptus ac venenosus aer corrumpit et inficit cui talis vapor pestifer admiscetur. Si vero fum⁹ ex pura et munda substancia fuerit resolutus et odorifera. aer odoriferam q̄ nature amicabilē ex incorporatione fumi odoriferi recipit qualitatem. Itē aer nos circūdans nobis est vtilis ꝓpter anhelitus necessitatē et vitalis spiritus optimū nutrimentū. Si em̄ clarus lucidus et purus fuerit. humores atq; spiritus erunt lucidi atq; puri. Si vero turbidus et nebulosus humores erunt turbidi. spūs grossi ac infecti. vt dicit Const. et philaretus. vñ aer est elementū et corpor et spirituū. Suentatio em̄ aeris aduenies spiritibus est causa melioracionis eor et depurationis et mitigationis prohibens spūs et humores ab inflāmatione. attractus em̄ a pulmone cordi. per cor toti corpori prebz tpamentū vnde aer maxime immutat corpus et ingredit ad interiora spirituū et miscetur cum eor substancia que corpori prebent vitam. Unde si fuerit aer purus et mediocris in suis qualitatibus tpatus ad obseruationē vite maxime ꝓficit. Si vero fuerit corruptus dispatus maxime ledit et corrumpit vt dicit Const. Quanto autē est a terra remocior et celo vicinior. tanto purior et similior est etheree puritati. quanto vero terre vicinior tanto frigidior et crassior et similior terree qualitati. Unde ex vaporibus terre ad interiora aeris attractis varia et ptraria in aere generant. Et quanto aer est grossior et spissior. tanto sol in eo fortius imprimit calorem radior ꝓpter radior solarū repercussionem oculcationem et confractionem. Ex repercussione aūt solarū radior in aere humido et denso generantur in eo varij colores vt dicit in libro metb. vt patet in arcub et in pride et in ꝓsimilibus. Fit aūt aeris cōdensatio triplici de causa. scz ex vapore partes terrestres suas q̄ grossas cum aere ꝑmiscente. vel ex frigiditate partes humidas aeris congelante vel ex generatione noui aeris sensum in se recipiente. per cuius ad primū additionē aer ingrossatur vt dicit pbus. Rarificatur aūt et subtiliatur ex causa contraria scz ꝓpter vaporis ascendentis ꝓsumptionem. ꝓpter fortiorem calorē aerem extenuantē vel clarificantē. vel igneaꝝ partiū ex particulis aeris generationē p vltimā humiditatis sue rarefactionē et caliditatis intensionem aer in naturā igneā transmutat. Immutat aūt aer sin substanciā vel qualitatē multipliciter vt dicit Auic. Primo a solis appropinquatione vel elongatione. Calefacit em̄ aer q̄n sol ad nostr habitabile appropinquat quēadmodū frigescit q̄n se elongat. Item ex ortus et occasus stellarum immutatione. stelle em̄ tam erratice q̄m fixe sunt causa quare aer in suis qualitatibus immutatur. Sole namq; cum aliqua stella ef-

fectus

fectus frigidi sicut saturno in frigido signo existente ꝓuenienter intendit frigus in aere. Si vero cōuenerit cū calido planeta vt cū marte sit excessus in caloze et sic de alijs est intelligendū. Item immutatur ex terre varia dispositione situ et positione. nam in parte septemtrionali fit siccꝰ aer et frigidus. australis calidus et humidus. orientalis calidus et siccus. occidentalis frigidus et humidus. Item ex terre elevatione vel depressione. quia in montibus est aer frigidus in vallibus aūt calidus cui⁹ rationem reddit Constant. in pantegni. dicens. Boreas inquit habet ortum ab eminenti zona. vnde loca eminentia libere expetit ꝛ mouet et subtiliat aera et ita infrigidat. quia oīe subtile dūmodo habeat exaltationē per motū infrigidat. aer aūt in vallibus manet quietus et ita calidus. Aliaz tamen reddit Macrob. rationē. dicit enī ꝙ hoc fit ex aggregatione radiorū qui multiplicant in vallibus ꝓpter densationē vapoꝝ in vallib⁹ potius q̄z in montib⁹. et ideo nives citius liquescunt in valle q̄z in monte. qz ibi ex radijs maior calor generatur. Et hoc concordat cū Arist. in libro metheoꝝ. primo cap. quarto vbi dicit ꝙ multiplicatio radioꝝ qui tendunt ad terram velut ad centꝝ est in causa huius calefactionis. similiter reuerberatio radioꝝ in acutis angulis et mora ꝛc. Item immutat aer ex vicinitate maris. quia terra vicina mari septemtrionali frigida est et ficca. ex vapore frigido et siccō a mari resoluto. ibi enī calor est debilis ꝛ paꝝ virtut. et ideo mare aquilonare paꝝ salsescit. vnde ponticum mare est quasi dulce. In mari australi est contrariū ex causa contraria. Item immutat aer ex cadauerꝝ et paludū ꝓpinquitate et quoꝝ corruptione aer contrahit corruptionē et aer efficitur putridus et quasi pestilentialis. Et accidit ista aeris putrida infectio in fine estatis et sepius in autumno. quia tunc aer ex sua natura est subtilior ꝛ ideo corruptibilior. ꝓpter quod accidit ei talis corruptio. ex cōmixtione malaꝝ fumositatum que ascendunt ex putredine cadauerꝝ vel paludum siue alterius rei cuiuslibet corrupte vt dic̄ Job. Et hec de aere dicta in generali nunc sufficiant.

De igne perpetuali

Nunc de impressionibus que fiunt in aere est dicendū. primo de his que fiunt ex vapore calido et sicco sicut est ignis perpetualis. qui quandoq̄ apparet in aere et nō est aliud nisi impressio generata ex papore calido et sicco in prima aeris parte elevato habente latitudinem in profundo et longitudinem in supremo sm̄ figuram flamme piramidalem per ignem et motum celi inflammato scōs est ignis longus qui est impressio generata ex vapore calido et sicco in supma parte aeris carente latitudine manifesta respectu sue longitudinis inflāmato ꝑ virtutem ignis et per motū firmamenti. et dicit hec

impressio

impssio draco cuomés igné ⁊ Tertia impressio vocat cãdela et generat ex vapore calido et ficco in suprema parte aeris habente paruam longitudinem et latitudinem equales tamen ꝓpter quod apparent quasi rotũ de figure inflammate per calorem ignis ⁊ motum celi. Quarta impressio vocatur assub ab Arist. et est duplex scz ascendens et descendens. Et generatur hec impressio ex vapoé calido et ficco subtili in suprema parte aeris longitudinem et latitudinem magnam habens ꝓportionales tamen inflãmato vehementer et calefacto per ignem et motũ firmamenti petẽs superiora ꝓpter subtilitatem et vehementiam inflãmationis. Alia est impressio et dicitur in assub ascendens. generat aũt ex vapore calido et ficco grosso. longitudinis et latitudinis equalis existente in parte superiori medij interstitij aeris inflãmata per ignem et motũ firmamenti. Descendit aũt inferius ꝓpter frigus circũstans et pondus materie grossionis vt dicit Arist. Iste impressiones sunt quas vulgus putat esse stellas de nocte cadentes de celo et ad celum ascendentes

De ventis in generali

Sunt et alie impressiones ex vapore ficco sicut ventus qui fm Arist. est motus vaporis ficci eleuati a centro terre cũ aere et in aera cũ aliqua celesti virtute incorporati. Vnde ventus fm bedaz nihil aliud est q̃z aer mot⁹ et circũagitatus. ex fumositatibus eñ a terra descendentibus et aerem repellentibus generat ventus vt dicit idem. Hanc eñ descriptionẽ arguit Arist. in topic. quia descriptum non vniuersaliter predicat de sua descriptione. quia non omnis aer motus est ventus. Oportet eñ ad hoc vt aer motus sit vent⁹ q̃ ibi sit maxim⁹ impulsus et q̃ multum de aere diucius impellatur. Et ideo diffinit sic Const. ventus est vapor frigidus et ficcus ex terris et aquis per calorem resolutus. aerem et incorporationẽ sui fortiter cõmouens et impellẽs. Alij ponunt causam ventoz esse nubes in aere existentes sua mole aerez hinc et inde premientes et impellentes et ex tali motu nubiũ et impulsu fit ventus. Alij aũt dicunt ventũ procreari ex conflictu brachioz maris in quatuor partibus terre. Nam in aquilone brachiũ australe conflictum in oriente cõmouet mare ex cuius motu mouetur aer et fit ventus qui vocatur subsolanus. Quando vero confligunt in occidente fit ventus qui dicitur fauonius siue zephirus. Ecõuerso si brachiũ orientale et occidẽtale emittũt oflictũ in meridie fit vent⁹ qui vocat auster. Si vero in septẽtrione fit vẽt⁹ qui vocat boreas. Ex alijs aũt refluxiõib⁹ maris intermedijs dicunt ventos collaterales generari. Alij adhuc dicit vt dicit beda q̃ ex cauernis terre fit ventus hoc modo. q̃z aer labilis est nature et ideo ſin trat cauernas terre et exit. Cũ aũt vna ꝑs nitit exire et alia subintrare fit

oflict⁹

offictus et mouet aer et fit aer in de vent⁹.et ideo eolea regio est ventoꝝ que est regio cauernosa.Primū aūt rationē generationis ventoꝝ approbat Aristl.in libro meth. vbi dicit q̄ duo sūt genera vapoꝝ qui p̄ calorē a terra resoluūtur. vn⁹ est humid⁹ q̄ est materia pluuiaꝝ et aquaꝝ p̄ maiorē ꝺensationē vel minorē.alt⁹ vapor est sicc⁹et est materia omniū vētorum.Undecunq; aūt ꝓuocat vent⁹ siue generet hoc manifestū est.quia ventus sūme mobilis est et mot⁹ inquiet⁹ et agitationis in aere ꝺcitatiu⁹ Est etiā tempestuosus in mari et in aere tempestatū generatiu⁹. Itē ventus q̄n̄ est moderat⁹ et nauigantib⁹ in mari nō ꝺtrarius itineris ipoꝝ est directiu⁹ et ꝓmotiu⁹.Ecōuerso vero si ꝺtrarius fuerit et immoderat⁹ periculum et timorem ingerit et sic itineris retardatiu⁹ Item vent⁹ subtilitate sua et impetu penetrat ad interiora maris ꝓcellaꝝ et maris vndarū est elevatiu⁹ extensiu⁹ in partes oppositas et ꝺffusiuas. Item vent⁹ borealis cū sit frigid⁹ et sicc⁹ est aeris ꝺpuratiu⁹ pluuiaꝝ nebulaꝝ ac nubiū fugatiu⁹ et serenitatis inductiu⁹.ideo vero australis cū sit calid⁹ et humidus ꝺtrarios habet effect⁹.aerem enī ꝺensat. turbulentiā et obscuritatē generat vt dicit beda. Item vent⁹ q̄n̄ obstaculū inuenit sue virtutis siue fortitudinis est ostensiu⁹.tūc enī maxime apparet fortis et violent⁹ vñ et domos et arbores sibi resistentes ꝺtruit radicitus et subuertit.et ideo dictus est vent⁹ vt dicit Jhō. eo q̄ vehemens sit et violent⁹. vis enī eius tanta est vt nō solū sata et arbores euellat sed etiā celū et terrā ꝺturbet. mariaq; ꝺmoueat vt dicit idem. Item ventus est humoris ſuperflui ꝺlūpti tuus et lubricitatis ac immūꝺicie abstersiu⁹. Nam vie que p̄ inundationē pluuiaꝝ effecte sunt lubrice et sordide p̄ flatū venti fiūt munde. Item tēperat⁹ venti flatus est ignis et flamme excitatiuus.Si vero fuerit nimis impetuosus et intensus erit eiusdem extinctiu⁹. Item vent⁹ in suo ortu inuisibilis est et occultus.sed paulatim p̄ aggregationē partiū vaporabiliū in aere est augmenti receptiu⁹ et sensibil⁹ manifestatiu⁹. Et ideo dicit in libro meth⁹oꝝ q̄ venti q̄n̄ oriunt de terra sunt debiles. sed p⁹ efficiuntur fortes ꝓpter multitudinē vapoꝝ qui post in aere multiplicant̄ et aggregant̄. Item vent⁹ mouet circulariē et tortuose.nā vapor qui ascendit primo sursū flectit̄ postea in circuitu terre.et ideo eius mot⁹ est tortuosus et circulariē ꝓcessiu⁹. Itē venti imper⁹ est pallearū leuatiu⁹. pulueris et cineris ꝺsipiū⁹.vehice inflatiu⁹ et extēsiu⁹.p̄ sui subintrationē intrat cauernas et spongiosas terre ptes.Est vent⁹ terremot⁹ generatiu⁹,ex vento enī interclusō et agitato in ventre terre fit terremot⁹ vt dicit Aristl. nā pororū tā terre q̄m corpoꝝ animaliū est vent⁹ aperitiu⁹.ad interiora terre subtilitate siue substātie penetratiu⁹.p̄ sui interclusionē intrans ptes aqueas.est vētus in ſuperficie aque elevatiōis et spume causatiu⁹.Et est vent⁹ in aquaꝝ

ſuperficie

ſupficie diſſimilitudinis partiū et inequalitatis inductiu⁹. naꝫ aqua eſſet equa ſupficialiter atqꝫ plana ſi ventꝰ ſpulas nullaten⁹ moueret vt dicit Jhō. Jtē vapor ventoſus a cibis et potib⁹ ſeu ab alijs humorib⁹ vi calore reſolut⁹ multaꝫ paſſionū eſt in corpe illatiu⁹. nā incluſus in ſtomacho vel in interiorib⁹ viceꝫ toxiones generat quaſi intolerabiles et multas alias paſſiones ſicut ypocriſim archeticū et hmōi. Jn auribꝰ etiā facit ſibilum et tynnitū vnde inficit et impedit audibilem ſpiritū ſiue auditum

De vento orientali ſubſolano

Venti aūt ſūt. xij. q̄ꝫ quatuor dicunt eſſe cardinales et octo collaterales. ꝓrim⁹ cardinaliū dicit ſubſolan⁹ qui oritꝫ in oriente ſub eq̄noctio paralello. ibi em̄ q̄ſq; fit maxim⁹ aeris impulſus et tranſuerberatione terre et aque in aera ex qua fit vent⁹. Et dicit ſubſolan⁹ quaſi ſub ſole natus. qꝫ naſcit in torrida zona ſub qua ſp mouet ſol. Jſte ventus habet duos collaterales ſcz vulturnū verſus ſeptēnionē. et eurū verſus auſtꝫ. et poſſūt retineri in hoc verſu. Sunt ſubſolan⁹ vulturn⁹ et eurus eoꝝ Hi venti ſunt calidi et ſicci. calidi qꝫ ſub ſole diu morant. ſicci aūt qꝫ mare orientale eſt a nobis valde remotū. vñ anteqꝫ vent⁹ orientalis ad nos veniat ſi quid habet de humore humido totū caloꝛe ſolis eſt conſumptū. Ventus vero ſubſolan⁹ eſt in caloꝛe tpatus ſed q̄ declinat in vulturnū omnia deſiccat. q̄ aūt in eurū generat nubes. Venti aūt orientales ꝑm Conſt. ſūt ſalubres in ortu diei. qꝫ ab aere vent⁹ tpato et ſubtiliato. nam vt dicit idem. regionū orientaliū eſt aer clarus q̄ parū ſiccus. inter calidū q̄ humidū tpatus. vñ talis ventus aquas clarificat et eis ſapoꝛem ſuauē adminiſtrat. vñ venti orientales coꝛpoꝛa in ſanitate cuſtodiūt ꝓpter ſuaꝫ temperiem qualitatū. ꝓpter hoc etiā orientales maxime fructibus et floꝛib⁹ habundāt plus q̄ aquilonares vel occidentales. Jtē flumina oꝛa orientē fluēntia et mare orientale ſubintrāta ſūt meliora et ſaniora ac clariora. qꝫ ventoꝫ orientaliū occurſione et ſolis orientis reuerberatiōe aque ſubtiliant q̄ depurant. Scōs vent⁹ cardinalis eſt fauoni⁹ et oritꝫ in occidente ſub palcllo eq̄noctiali. et habet iſte vent⁹ duos collaterales ſcz circiū vſus ſeptēnionē. et zephyꝝ vſus auſtꝫ et retinent ꝑ hūc verſū. Circius occaſu zephyruſq; fauoni⁹ affiant Dicit aūt fauoni⁹. eo q̄ fouet ea q̄ naſcunt vt dicit Jhō hyeme em̄ reſoluit germina et floꝛes ꝓducit. Eſt aūt fauoni⁹ tpate frigid⁹ et humid⁹. frigid⁹ eſt qꝫ paruā motā facit ſol in occidente et ad nos venit anteqꝫ a ſolarib⁹ radijs incaleſcat. venti it aq̄ occidentales in fine diei ſūt ſalubriores et tpatiores. qꝫ ſol in occidente ſubtiliat eos et depurat. qꝫ ergo regiones occidētales aeré nō hāt pfecte tpatū in caloꝛe et hūoꝛe ideo eoꝝ aqua mutabilis eſt et turbida. eo q̄ in p̄ncipio diei radijs ſolarib⁹ nō digerat. naꝫ

in

in ꝓncipio diei ventus ibi nimis est frigidus in vespere vero calefit vt di
cit Cōst. Terti⁹ vent⁹ cardinalis est auster et oriē sub polo antartico ca/
dē de causa qua et ꝓmi. et habet duos vētos collaterales scz nothū ver/
sus orientē. et affricū versus occidentē q̄ notant hoc versu. Ꝉtq; die me/
dio nothus heret et affric⁹ austro. Auster aūt ab hauriendo aquas est di
ctus. est aūt calid⁹ et humid⁹ et fulmine⁹. denū facit aerem atq; spissz q̄
nebulas nutrit. suo calore poros aperit et sua humiditate pluuias multi
plicat et adducit vt dicit Ysi. tempestatē in mari generat. qz ab vmo flat
vt dicit beda. poros corpoꝝ aperit. virtutes animales imprdit. grauitatez
in corpe facit vt dicit Ypocl. venti inquit austrini grauant auditū. caligi/
nosi fiunt et capita grauātes. pigritias soluētes ꝛc. dissoluunt em̄ venti au/
strales humores ab interioribus⁹ ad exteriora sensus et grauitatē faciunt.
colorem; corrūpunt et egritudinē faciunt. recipiuationē pdogram et
pruritū mouent et epilentiā et acutas febres. Ment⁹ itaq; australis ori/
tur in zona iuxta polū antharticū que p̄ nimia eius frigiditate est inha/
bitabilis. vsi similiter est frigid⁹ et sicc⁹ quantū est de suo ortu sicut et sep
tētrio qui flat in arte opposito. sed dū transit p torridā zonaz ibi calorem
assumit et qz versus meridiē venit vbi est maior aquaꝝ copia q̄ loca va
pore et rore plena humiditatē attrahit et adquirit. vnde et apud nos ca/
lid⁹ et humid⁹ inuenit et ipo influte aer pdicto vapore replet⁹ in pluuias
resoluit. et qz de ampla zona aerem impellit ad nostrā angustiam toto
pcolat aerem vnde nubes generant quaꝝ abiectu solares radij obsci
rant vt dicit Ysi. multas itaq; habet auster laudabiles ꝓprietates. quia
est ventus mollis et remollitiu⁹ calidus et humid⁹ pluuie et roris minis/
trativ⁹ poroꝝ terre aperitiu⁹. germinū et seminū ꝓductiu⁹ nutritiuus et
augmentatiu⁹ superficiei terre renouatiu⁹. pennaꝝ vetez et plumaꝝ in au/
ibus mutatiu⁹. humoꝝ frigidoꝝ et opactoꝝ in corpe dissolutiu⁹. sudoris
et euaporationis fumositatū et humoꝝ superfluoꝝ ꝓuocatiu⁹. reptilium et
vermiū terrestriū de interioribus⁹ terre eductiu⁹. Quart⁹ vent⁹ cardinalis di
cit boreas qui ortū habet sub polo artico eadem de causa qua et prece/
dentes et habet istos collaterales. scz aquilonē versus occidentē et cho/
rū versus orientē et notant p hūc versū. Ac boreas aquilo venit q̄ cho
rus ab alto. et dicit boreas ab yperboreis montib⁹ a quib⁹ flat vt dicit Ysi.
sicut auster dicit affric⁹ de ꝓuincia affrice a qua frequēt⁹ solet flare. dici
tur et septētrionalis. qz flat a pte aeris et septētrionis et oriē ex locis aq̄/
sis et ogelatis et astrictis ꝓpter nimiā remotionē a circulo solis et ex mō
tib⁹ excelsis ex quib⁹ ad nos venit et cū ab illis locis nequeant vapores
dissolui ꝓpter nimiā ogelationē aerem serenū reddit et pestilentiā ab au/
stro oriam repimit et repellit vt dicit Ysidorus. vehementia sui frigoris

terraꝝ

terraꝝ et aquaꝝ supficiem ostringit q nūc in glaciei nūc in crisallī specie ꝑm maiorem vel minorē indurationē alterat et ouertit. Hoc tres ergo vēti cū frigidi sint et sicci corpa indurant et poros claudūt. humores putrificant. spūs et sensus subtiliant. vim digestiuā adiuuāt. virtutē retentiuaz ꝯfortāt. acrē pestibilē sanant. vim generatiuā augmentant. Vñ dicit arist. li. xiij. q in ꝯceptione fet⁹ si vent⁹ fuerit septētrionalis nat⁹ erit masculꝰ. et ecōuerso si fuerit meridionalis. dicit etiā Constl. li. v. c. vij. q vent⁹ aq̄lonaris humores malos ꝯtrahit et impedit ne in alia membra discurrāt. vētūs tussim facit ꝓpter pectoris deficcationē terre et corpoꝝ facit asperitates frigiditate et siccitate sua neruos ꝓcurat ꝯtrahit et ostringit ideo ad motū et opationē mēbra impedit atq; ledit. flores et fructꝰ teneros ledit et corrūpit. vineas germinātes et florentes exurit herbaꝝ et arborū virorē spoliat atq; tollit humores deficcat exteriores et interiores et ideo ptisicis ē nociuꝰ. q; pulmonē sua siccitate dilacerat et vlcerat vt dicit Gal⁹ vent⁹ ei⁹ est frigidus et siccꝰ de angusta zona veniens ad amplū aerem rarefaciens subtiliat et deficcat et ogelando ptes hūidas tā terre q̄ aque supficialiter coadunat. vñ dr aquilo q̄ aq̄s ligās vt dicit Jsi.

De nubibus

Nubes est impressio facta in aere ex multis vaporib⁹ in medio aeris interstitio aggregatis nimium corpus ex loci frigore cōdensans. Vñ nubes est omnis materia ad niuem et pluuiaz et grādinē ī. Habet aūt nubes sic generari. nam calor celestis vi sua partes aque et terre vaporabiles ad se subtilissime attrahit et parteꝝ eaꝝ subtiliores ascendens et refluū ꝯdensans in nubē ouertit. vñ dicit Jsi⁹. nubes est aeris densitas ex vaporꝝ et fumositatū terre et maris attractione ꝯglobata aeris etiā leuitate et ventoꝝ impulsu a calore in ocultitate ventris nubis intercluso. hinc inde mouet nubis substātia et in circuitu agitat. est aūt nubes ocaua naturaliter. et ad modū spongie cauernosa. et ideo impressionis supioꝝ corpoꝝ est de facili receptiua et ideo p radioꝝ solis subintrationē est multiplicis forme et coloris repsentatiua. vt patet in arcu celesti qui nihil aliud est q̄ nubes q̄daz rorida in eius ſſtantia multiplex forma p solis radiū generat⁹. Est aūt nubes interi⁹ cōcaua et p sui figurationē cū spera celi cui appropinquat rotūda eius exterius et exteꝝ a latere aūt nō ē ei aliqua forma siue figura determinata. nā q̄n nubes nubi lateraliter approximat altera alteri in figura se ꝯformat vt dicit beda. Jtē nubes leuitate sue substātie sursū est nociua. et ꝑm q̄ a vento plus min⁹ue ꝓpellit citi⁹ est nihil tardi⁹ ꝓcessiua. Jtem ꝑm q̄ ex subtiliorib⁹ et purioribꝰ vaporib⁹ est ꝯposita magis est illuminatiōis et impressionis radioꝝ solarū ꝓceptiua. ꝯ aphoneitate eī⁹ sua et transparētia lu-

cis est penuria. nisi qñ ex nimis grossis fumositatib' ipi' substãcia est in ae/
re aggregata. tũc enñ est obscura et p sui interpositionẽ inter nos et solẽ
luminis solaris est interceptiua et a nostris aspectib' ablatiua. est etiã ca/
lotis solaris p sui oppositionẽ mitigatiua. ꝓpter qõ nubis pfitia messori/
bus et alijs in estu solis laborantib' est accepta. Item nubes qñ caloẽ so
lis in pluuiã resoluta p ymbrũ effusionẽ est terre fecũdatiua et germinaẽ
ac seminũ de terre. productiua. Itẽ cũ omia fere q̃ generanẽ in aere fit quasi
mater et quedã ymunis materia diuersaꝝ rerꝝ est ad terrã de sua substã
cia trasmissiua qõ patet qz nũc pluit nũc grandinat nũc ningit nũc fulmi
nat nũcq; tonat. Item nubes ex aquis marinis aggregata et in altum
contra solem suspensũ beneficio caloris celestis est totius marine salsedi/
nis et amaritudinis in dulcedinẽ conuersiua. nã de mari originẽ attrahit et
tamen depurata a sole maris amaritudinẽ nõ sapit neq; sentit. Item nu
bes in pluuiã resoluta utilis est terre et ꝓficua. sed qñ resoluit in ventum
plurimũ est nociua. qz tunc est tempestatis non modice in mari vel in ter
ra generatiua. Item nubes in alto aeris interstitio suspẽsa videt celo esse
ꝓxima et iuncta cũ tñ in veritate magis terre q̃ celo sine oppositione ali
qua sit vicina. Itẽ circũfluxus siue mutua collisio nubiũ est aeris aliquo
tiens inflãmatiua et coruscationis ac tonitrui causatiua. Item ex vento
in ventre vel ocauitate nubiũ intercluso. fit aliqñ partiz nobis subita dis
ruptio et ex tali partis a parte subita attractiõe est nubes strepitus et to
nitrui effectiua. Item qñ a paludibus siue cadauerib' siue alijs corruptis
rebus fit vapoꝝ corruptoꝝ attractio ex eoꝝ incorporatione in substan
tia nubiũ ꝓcedit ex ipis nubib' corruptis corruptio maxima et pestilen
cia infectiua. Item quãto nubes terre est vicinior et a celo remotior tãto
maioris quãtitatis est aspicientiũ oculis ostẽsiua. Unde maxima nubes
qñ est vicina celo videt minima. que vero in se minima est iudicat matia
quãdo terre est vicina vt dicit beda. Item nubes ex solis vaporib' siccis
et ventosis generata solet esse receptiua. nam ymbrem futuꝝ pretendit.
sed in fine preter ventum et turbinem nihil soluit. Item nubes pluuiosa si
subito et simul ad terram corruerit terre vbi cadit quia submergit eã est
nociua. Sed si paulatim et guttatim fuerit resoluta magne vtilitatis est
frugibus collatiua. Item nubes sepe suis guttis terrem rigat. sed irrigã
do seipsas est consumptiua. quia si nõ alia irrigat et humectat per sui dis
solutionem se ipam annihilat vt dicit Gregorius. Item quando nubes
vna nubi alteri est contraria. tempestatis et cõmotionis est in aere excita
tiua. Cõtrarietas enñ et aduersus concursus nubium contrarijs ex impul
sibus est ventorum. ex quorum allisione mutua fit commocio in aere et
in terra

de ymbꝛe

Yris est impressio generata ex nube concava et rotunda ad p'ua
rias prepata in stillicidijs infinitis tanq3 in speculo relucens.
habens figurā arcualem. varios colores exprimens a radijs so
larib' vel lune generata. sed a radijs lune causat raro qr non
nisi bis in q̄nquaginta annis vt dicit arist. Arcus itaq3 celestis est nubes
aquosa p omnes sui partes solis radijs penetrata vt dicit Mart. et dicit
arcus a similitudine curuati nam quandā ouexitatem in sūmitate nubiū
pretendit et cornua quedaz reprimit ad terram et extendit vt dicit Jhō
Jn hoc aūt arcu quedaz sunt ptinentia ad eius generationē. quedaz ve
ro ad eius speciem siue formā et figurationē et quedaz ad eius virtutem
et operationē. quo ad generationē eius attenditur q3 substancia eius ex re
fulgentia et reflexione radioz in nube rotunda et ymbrifera generat. Jtē
q3 plena facie semper respicit solem ex opposito et a sole respicitur. Jtem
q3 a terra vsq3 ad celum circulariter eleuatur. nam duobus cornibus ter
ram percutit et vertice celum tangit qui quanto attrahendo cōprimitur
tanto plus in cōuexitate extenditur et in figuram circuli eleuat. quantuz
aūt ad figuram et speciē est sphericus et circularis q3 ptspicuus et specular.
In colore multiplex est et singulariter singularis. Nam in yride ꝓpter eius
transparentiam et dyaphanicitatē refulgens spec es et forme tibi oppos
te et obiectē et ideo arcus apparet colouratus. nam ꝑm bedam colorē cō
trahit ex quatuor elementis. nam in ipo velut in speculo forme et species
elementoz relucent. Unde ex igne contrahit colorem rubeum in supmo.
ex terra viridem in infimo ex aere vero lactatiuū et ex aqua ceruleum in
medio vt dicit beda et hi colores sunt ad inuicem coordinati ꝑm Aristo.
in libro meteō. primo eiusdē est color rubeus seu vinosus qui fit ex radio tan
gente superficiem rotunditatis nubis. deinde sequitur color mixtus scilz
blaueus vel ceruleus ꝑm qualitatem vincentem et dominantem in vapo
re existēte in medio nubis. deinde apparet in infimo color viridis et in in
feriori parte nubis vbi vapor magis est terrestris et hi colores sunt ꝑm
apparentes alijs quia ꝑm philozophū multos alios habet colores inter
quos distinguere sensui ē difficile. et ideo dicit philozophus q3 nullus pi
ctor potest depingere colores arcus siue fingere. causa autem yridis ꝑm
Aristotilem est repercussio radij reuertentis ad vaporem contrarium nu
bibus sicut splendor refulgens in aqua relucet in pariete reuersus ad ipm
et tamen videtur arcus nisi per radium solis per diem aut per radium lu
ne p nodē impedit ipi' vitio vel ꝓpter turbulentiā aeris vel debilitatē vi
sus aut ꝓ obscuritatē et densitatē nubis radioz illūinatōi resistēs. videt
ur tps pluuiale q3 tūc ꝑsoluit superfluitas vaporis coartati i nubib' q3 fit ex

eo rotatio parua in qua relucet radius sibi oppos⁹ et fit rotatio yriois. vñ otrahit varios colores ex varietate vaporis in quo relucet radi⁹ sic dicit Aristl. quo ad virtutē vero ei⁹ siue opationē sui interpositiōe feruo/ rē solis tēperat et mitigat. p sui resolutionē in pluuiā vel in rorē inferiora vegetat et fecundat. p suā figurā et multiformē colo⁹ variationē supio ra pulcrificat et decorat. dominiū hūiditatis in aere signat. Et ideo ante iudiciū vt dicit beda et mgr in hysto. p ānos. xl. nō apparebit. et hoc erit signū deficcatiōis et defect⁹ elemento⁹ vt dicit idē. Pacē et concordiā inē mundū et deū designat et diuinū iudiciū p diluuiū pteritū fore denūciat q demonstrat sicut etiā solis scz in qua pte celi sit sol sua pūna indicat. qz nūq̄ est in eadē parte celi cū sole sed sp ex aduerso. Sole enī existe in orie te apparet arc⁹ in occidente et econuerso. sole existente in meridie apparet arcus in septētrione. In pte aūt australi siue meridionali nunq̄ apparet sicut dicē beda. In hora aūt recte meridiana nunq̄ apparet cui⁹ rōcz assi/ gnat phs qz in mēdie qñ mediat sol orbē tūc resplēdet radi⁹ ei⁹ i vtroq̄ orizonte pm equalitatē ḡre tūc nō plus resplendet in vna pte q̄ in alia. et ideo nō apparet arcus in aliqua parte celi in puncto meridici vt dicit Aristl. Rarissime aūt videt de nocte immo nunq̄ nisi in plenilunio vt dicē beda. et hoc nō otingit nisi bis in ḡnquaginta annis pm Aristl.

¶ De rore

Ros est impressio generata ex vapore frigido et hūido nō cō/ gregato in corp⁹ nubis in inferiori pte medij inferioris aeris par uo frigore occurrēte. Dicit aūt Aristl. q nō fit ros nisi qñ auster flat qñ ros est pluuia pauca et pluuia ros multe. vñ vent⁹ au stralis sua hūiditate rorē generat et nutrit quē aquilo sua siccitate lambit q intensa frigiditate opmit et ostringit. Luna etiā hūiditatē suā aeri imp mit et generatiōis rotis in aere causa existit vt dicit Amb. vocās lunam mrez rotis. vñ de nocte stute lunari in aere pmo originē occulte otrahit et tandē insensibilē descēsū p herbaꝝ superficiē suauiē se diffū dit. In suo ortu et descensu herbis et plātis vigorē tribuit et q̄ est⁹ diurn⁹ deficcādo et consumendo inclinauerat ros nocturn⁹ repat erigit et sustollit. Item in herbaꝝ sūmitatib⁹ guttatim se recolligit et q̄si suā originē petens ad aerē ascendendo semp in foliꝝ et herbaꝝ extremitatibus se suspendit. Item vim ardoris solis nō sustinēs cito ad actū solarū radioꝝ dissoluit et pe/ nit⁹ euanescit. stute tñ suā aeri impressā nō deserit. qz p sue diffusionis p/ sentiā p aera effectū suū in herbis et seminib⁹ manifestissime derelinquit. Item ros cum sit substancia queda aerea et in se subtilissima et in super/ ficie nihilomin⁹ tñ miro modo efficax in virtute est. quia terrā inebriat et fecundat et medullā in granis amplificat et augmentat. ostreas et alios

pisces

pisces conchilia in mari impinguat et impregnat et maxime ros vernal. nam tpe verno ostrea de nocte se contra rorem aperit qué descendentem intra se recipit atq; hausit qui haust' et pisces reficit et impinguat et per sui incorporationé cũ interioꝛib' piscis gemmã pretiosissimã scz margaritã generat. que quãto est nobilioꝛ tanto albioꝛ atq; maioꝛ vt dicit in libro gemmaꝝ. Item pullos comunes adhuc in pluma albidos antecq; ni grescant reficit et sustentat vt dicit Eregl. Item aerem vrurno calore calefactũ refrigerat et temperat. et si fuerit nimis p calorẽ precedentẽ rarefact' ros p sui incorporationé ipm inspissat mediocriter et densat vt dic albu. Item ros vim veneni repmit in animalib' venenosis et coartat ne tantũ de nocte quantũ de die se diffundat. vnde serpentes latitantes in herbas paꝝ solent transeũtes ledere quãdiu flores et germina sũt in rore. Item ros gustat' quãuis in se videat ad modũ aque insipid' tamen potestative et effective est dulcissim' et mellis ac mãnatis in herbis q̃ floribꝫ causatiu'. Nam ex rore celesti mel in floꝛib' et manna in quibusdam herbis in quadã parte grecie generat sicut dicit in plat. Item ros in aere corrupto genit' ex corruptione loci fit corrupt' et aliocꝛ corruptiu' vñ talis ros inficit flores tenellos et corrumpit segetes nouellas q̃ sunt adhuc in spica vt dicit Eregl. et talis corruptio vocat aurigo seu rubigo. vt dicit glo. Jere sup Joh. et ibi. Residuũ bruci comedit rubigo. iero. Rubigo est q̃ tenere fruges nocio rore pcutiunt et vertunt tam spice q̃ culmi in rubozem vel nigredinem vilem. et hec pestis omnia vastat etiam stipulam et senum in tantum q̃ nec cibo sunt vtilia neq; fimo.

De pluuia

Pluuia est impressio ex multo vapore frigido et humido in nube aggregato habundante in quãtate q̃ substancia respectu roris et magis infrigidat et humectat q̃ illa. fumi em̃ et aqua et terra cuꝛporantes vi caloris celestis ad infimã partẽ medij interstich aeris attrahunt et ibi frigiditate loci cõdensant. deinde calore humiditatẽ eius dissoluente et nõ ex toto consumente guttatim resoluũt in pluuiã et in ymbrẽ vt dicit beda. Et est pluuia a pluralitate guttaruꝫ dicta vt dic Jsi. eo q̃ inepolate et guttatiꝫ descendẽ cõsueuit. Et dicit ymber ab imbuẽdo. q̃ terrã imbuit et fecundã facit. terra em̃ sterilis manet sup cui' superficiẽ pluuia nõ descẽdit. ãnto aũt nubes ex qua generat pluuia a terra ẽ remotioꝛ et celo vicinioꝛ tãto suaui' q̃ cũ guttis gracilioꝛib' descendit quanto vero terre est vicinioꝛ tanto impetuosius et cum stillis grossioꝛibus descendere cõsueuit. venti etiã super mare discurrentes multum humorem de aque superficie recolligunt. et secum in aera deferentes. tandẽ in materiam pluuie conuertunt. Quando vero multum est de

materia

materia pluuiali in nube et nubes fuerit valde densa fortis fit radiorum impressio sup nubem et ex multiplicatione radior et ofractione eor cō/tra nubem.gignit fortis calor cuius virtus tandem dissolui in pluuiam fortem vnde sepe post acutissimū calorem videm⁹ subsequi pluuiā vehe/mentē vt dicit beda. Tanta etiā fit aliqñ caloris generatio et aggrega/tione radior et eor confractione circa nubes q vapor quasi adurit et ex vehementi adustione in colorem rubeū ommutat. Et ex hoc credit vul/gus q aliq̄ndo pluat sanguis vt dicit arist. Est aūt aqua pluuialis mul/tum subtilis et constrictiua et loco restringit fluxū ventris vt dicit Cōst. Est tamen subtilis substancie et leuis.plus habens aereitatis et aeree le/uitatis q alie aque. Et ideo multū est alterabilis et corruptibilis in oppo/sitas qualitates. et ideo de facili putrescit et recipit corruptionē vt dicit const. dulcior tamen est et sapidior alijs aquis qñ in sua puritate perma/net et virtute. Pluuia igit si fuerit in qualitate et quātitate tpata et tem/pori congrua vtilis est ad infinita. Dā terrā fecūdat et ipaz si fuerit rimo/sa oglutinat.caloris temperiē mitigat.aerē serenat.ventos sedat. pisces impinguat.siccā oplexionē adimat et ofortat vt dicit constant. Si vēo pluuia mala fuerit ac in suis qualitatib⁹ vsit pata ac loco et tpe incōgrua in plurib⁹ est nociua.nam ꝓfūditatis immūdicie et lubricitatis est in vijs et in semitis effectiua.graminū et herbar inutiliū multiplicatiua.fructuū et seminū corruptiua.et caloris naturalis in seminib⁹ extinctiua.densita/tis q obscuritatis in aere inductiua.radior solariū interceptiua.nubium et nebular aggregatione oper et operantiū impeditiua.maturitatis se/getū et fructuū tarditiua reumatis et fluxus ꝓuocatiua.morbor omniū humidor augmentatiua.sterilitatis et famis causatiua.corruptionis et pestilencie in iumentis et omnibus inductiua.nam ymber corrupt⁹ corrum/pit gramina et infici herbas pascuales ex quarum pastu sequitur neces/sario corruptela in animalibus

De gutta

Gutta siue stilla est vapor humid⁹ in minutissimas particulas resolut⁹. Magne aūt fiūt gutte in dieb⁹ qñ calor est. et resoluū/tur partes nubis que ꝑius erāt aggregate ꝓpter frig⁹ vt dicit arist. Qñ em in aere est calor aduriēte frigore velocior est cō/gelatio vaporis siue aq. vñ dic arl. in li. aialiū q piscatores aq̄m calidaz fūdūt sup sua instrumēta vt citi⁹ ogelata submergāt. gutta aūt q̄nto ē ter/re vicinior tāto est grossior et ecōuerso. puritas em et⁹ rotūditas causat q̄diu manet in aere remoto a terra vt dic arl. Est aūt hūida mollis rotū/da pua et lucida.terre inebriatiua.seminū q graminū humectatiua estus et ardoris aēis mitigatiua.aeris purgatiua.et cū sit mollissima in substā/cia.tū ex frequenti casu est lapidū causatiua.ḡre infra li pmū.

De pruina

Pruina est vapor congelatus vt dicit Aristl. siue impressio ge/
nerata ex vapore frigido et humido ogregato in corpore nu
bis in medio interstitio aeris congelato per frigiditatem loci
et temporis. in quibus nō est aliqua pars caliditatis vt dicit
Aristl. vnde pruine accidit duricies ex frigore loci et temporis in quo ge/
neraf. quia frigus vaporis partes aggregat et otrahit et sic pruine sub/
stantiam durā reddit. Ex nimia etiā frigiditate albescit et herbas et flo
res sup quos cadit maculos efficit et exurit ad modicū solis radiū cua
nescit et in rotem redit. qua pruina nihil aliud est q̄ ros congelatus vt
dicit beda. Nam ros descendens ad terram frigiditate noctis speciez al
bam durā et frigidā recipit et sic in pruine substantiā superficialiter se cō
uertit vt dicit idem.

De grandine.

Grando est stilla pluuie frigoris et venti rigore in aere conge
lato vt dicit Aristl. Est enī impressio generata ex vapore frigi
do et humido a frigore fugato ad interius nubis p dominiū
calidi circūstans. Generatur aūt grando in nubib⁹ a terra lō
ginquis vt dicit idem. et causa generationis est vapor in concauitatibus
nubis receptus qui ex frigiditate aeris condensatur. Nam partes humi
de et frigide fugientes calorem aeris se recipiunt in interioribus nubis. q
ibi inuenientes vaporez partes eius aggregant et in substanciam gran/
dinis coagulant et ideo in estate frequentius sunt q̄ in hyeme. vehemēs
enī calor generationem grandinis impedit. Nam dissoluendo vaporem
partes eius aggregari pariter non permittit. Similiter nimiū frigus in
hyeme. quia tunc non est caliditas in aere quam fugient frigus se recipi
ens intrat nubem grando autem rotunda et parua descendit ex supīs
locis vt dicit Aristotiles. Causatur autem eius paruitas et rotunditas
ex mora eius in aere longo tempore. vnde ex reuolutione eius diuturna
rotundatur. et ex aeris calore partes eius aqueas resoluente minoratur
In grandine in locis vicinis terre generata accidit contrarium ex con
traria causa. Grando itaq; cum impetu magno vento ipaz impellente et
calore dissoluente terram petit per cutit et per eius superficiem ad modū
salis se dispergit segetes fructus et flores multuz ledit frequentius per di
em q̄ per noctem descendit. Cuius ratio est quia calor diurnus fugat fri
gus ad interiora nubis. Item ventus septemtrionalis frigidus et siccus
rotem ab aere descendentem congelat et constringit et in substantiā gran
dinis coagulat et conuertit vt dicit Beda. Et sīc de grandine.

De nine

Nix est impressio generata ex vapore frigido et humido in ista media interstitio aeris congelato in corpus nubis a medio/ cri frigido respectu pruine ꝓpter admixtionem caliditatis in parte que caliditas inclusa in eius substancia et non statim de ducta a frigore circustante rarefacit eius substantiam et molificat recipi/ ens albedinem in colore ꝓpter victoriaꝫ frigoris in fine atq; ꝓpter expā sionem et dispersionem partium nubis et ꝓpter frigus debilitatum a ca/ lore frangitur in partes latas ad similitudinem fracte teste a debili vir/ tute frangentis vt dicit Arist. Nix igitur generatur in nube frigida min⁹ tamen frigida est q̄ illa in qua grando cōgelatur. Et hoc attestatur mol hicies minis. quia caliditas admixta nubi prohibet partes eius inspissari et vehementius aggregari. Nix ergo aqua est durior et siccior ex frigoꝝ constringente grandine tamen mollior est ex admixtione caloris in ven/ tre nubis. Dealbatur aūt ex frigiditate in eius superficie dominante. ad modicum calorem nix in aquam resolutur. et tam a duricie q̄ ab albedi/ ne de facili immutatur. Et multa nix super terram humus impinguatur sua cū frigiditate poros terre claudit. vnde reuocato calore ad interio/ ra radicum et seminū fit humoꝝ interioꝝ adractio ad radices et coꝝ in/ uiscatio ex qua terra impinguatur. vnde nix herbas malas et superfluas mortificat et attenuat bonas vero nutrit et impinguat. Nix etiā sua pre/ sentia loca fetida et fimaria et sterquilinia tegit et occultat. vias et semi/ tas per sui diffusionem itinerantes impedit et retardat. In alto mari ni/ uem cadere raro beda asserit et affirmat. cuius ratio est. quia maris fu/ molitates continue vel exalantes vel a ventis ibidem flantibus dispgū tur vel antecq̄ possint condensari in nubem in pluuiam vel nebulam resol/ uūtur. Item feris et animalibus nocumentum prestat. quia eorum tegit pascua et vestigia manifestat. vnde tempore nimis fere a venatoribus de facili capiuntur. Item loca alta q̄ montosa nix frequentat. et diucius in montibus q̄ in vallibus perseuerat. quia venti frigidi liberius in monti/ bus q̄ in vallibus inualescunt. Insuper valles sunt montibus caliditores ꝓpter maiorem aggregationem et confractionē radiorum. et ideo nives in montibus plus habundant. Item nix vi caloris resoluta terram imbu it. remollit et inebriat quam ante resolutionem frigiditatis sue coartatio ne in sua superficie fortius indurabat vt dicit Gregi. Item nix ꝓpter sue substancie molliciem et leuitatem in suo descensu strepitum vel sonum nō generat. immo sensibiliter de occulto aeris descendens interstitio suauiu/ ter superficiei terre se applicat et aliqualiter se coaptat. Item nix in cor/ pore suo et pulchritudine ad sui aspectum oculos intuentium prouocat. seo si minus diu aspiciatur spiritū visibilem disgregat et valde immutat.

Item

Item aqua nimia potencialiter et actuali frigiditate sua fluxū ventris repri
mit et ostringit neruos ponit. otrahit et opilat superfluitatem menstruosā
vel stomacosā cum diuine bibentib⁹ generat membra stupida et quasi dor
mitantia cito reddit. lapidem in vesica gignit. et frigidā ydropisim pro
cat et nutrit vt dicit Constantinus.

¶ De nebula

Nebula ē impressio facta ex resolutiōe nubiū resolutaq; in aqm
pluuialē vt dicit Aristi. vapores enī sic resoluti dispersi p singu
las aeris particulas ac diffusi nebulam gignūt et inducūt. In
quanto est terre vicinior tanto spissior est et obscurior et frigi
dior inuenit. a terra vero eleuata magis est soli perui. et ideo minus est
frigida et obscura. Quando aūt nebula a sole attracta totaliter sursum
mouet in materiā redit nubis et ideo future pluuie est significatiua. Quā
do aūt totaliter a radiis solis repercussa deorsum cadit et in suā redit ori
ginem. deficit et euanescit. vnde purgato aere futurā prefagit serenitatē.
Est aūt aliqn corrupta ex vaporib⁹ ex quib⁹ generat et tūc multū est no
ciua fructi etiā et germinantiū vineaq; est corruptiua et diuersaq; infirmi
tatū animalib⁹ inductiua latronib⁹ et pueris est amica. qz insidiaq; ipsor
est occultatiua itinerantiū et peregrinantiū impeditiua. qz in magna ne
bula et obscura via est incognita et incerta. radios solis et aliaq; stellaq;
est interceptiua. et ideo nauigantib⁹ est grauis et periculosa vt dicit beda
quia dum nebule obscuritas superficiez maris occupat quo debeat nauis
recte vertere ambigit aut gubernaculum ignorat.

¶ De tonitruo.

Impressionū que generant in aere ex vapore duplici. prima est to
nitrus q̄ est impressio generata in aquea substancia nubis ꝓpter
vaporis calidi q̄ sicci agitationē. hic et illuc fugiens suū otrariū
ab omni parte coartati in se. et ex hoc inflāmati. et tinguentis se
tandem in nubem et rumpentis eā vt dicit aristi. Vel generat tonitrus
ex collisione nubiū fm pōm. qñ a ventis otrariis agitate nubes ad inui
cem colliduntur. et multa concussione ad inuicem et violenta confractione
fit ictus in aere et strepitus qui tonitrus ab antiquis est nominat⁹. Di
citur aūt tonitrus vel tonitruū a terrore eo q̄ sonus terreat audientes vt
dicit Isid. Nam tonus idem est qđ sonus qz interdū tam acriter cōcutit
omnia. ita vt celum diuerpisse videat. qz cū ꝓcella vehementissimi venti
in nubib⁹ se repente immerserit. turbine inualescente exitūq; querente. nu
bem erodat et ostringit. et impetu magno incidit et diuidit ptes nubis.
et hec cū horrendo fragore ad aures venit. quod mirari nullus debet. cū
vesica quāuis sit parua tamen magnum sonū complosa efficit et emittit.

Cum

Cū tonitruo simul fulgur emittit sed celerius videt fulgor q̄ audit. Et ratio aūt patet quia tardius ad aures. q̄ subtilior est sensus visus q̄ auditus. et ideo primo videt lucez siue fulgorū lumen quod p̄cedit q̄ audiat sonitū subsequentē. homo p̄us videt ictum hominis arboꝛē incidentis q̄ audiat ipm sonū. Hucusq; Ysi. Et ista ratio Ysi. de causa tonitrui concordat quasi cū pō dicente. Tonitrus inquit est spūs ventoꝛ in sinu nubium receptus qui virtute mobilitatis siue quaslibet partes nubis interrumpit. et strepitū ac fragoꝛem tonitrui introducit vnde subdit. tonitruū est spacioꝛ aeris sibi occurrentiū sonus. Sm Arist. in libro meteō. tonitruū nihil aliud est q̄ extinctio ignis in nube. vapoꝛ em̄ siccus elevatus et calore aeris inflāmatus q̄n nube aquosa intercipit subito extinguit. et ex tali extinctione strepitus tonitrui generat sicut quando in aqua extinguitur ferꝛ ignitū fit sonitus atq; stridoꝛ. descendit aūt tonitrus sepe cum fulmine. et tunc magis ledit vt dicit beda. vnde obest fructibus cū advenerit cū choruscatione et fulmine sine pluuia. Cū vero accidit cum pluuia p̄dest vt dicit idem. Tonitruū igitur motu suo omnia concutit. cerebrū cōmouet. animū terret. vinū in doleis p̄turbat cōmouet et corrumpit vt dicit Arist. Si venerit in hora rubationis animā ouis ledit. mulieres parturientes sepe abortiri facit. turres altas sepe concutit impetu suo et deiicit. arboꝛes altas diruit radicitus et euellit. et frequenꝰ in locis altis q̄ in humilib'. et demissis ledere consueuit vt dicit beda. Sm̄ fractuosū et q̄n orbicularem sonū facit et aerem quodaz inequali susurrio per circuitum concutit ita q̄ speciem strepitus rote vehiculi exprimit quodāmodo et p̄tendit vt dicit Calli. et talis circularis sonus accidit forsan ex rotunditate nubium in quibus vapoꝛ siue ventus qui causa est tonitrui dissimiliter agitat. quia nunc sursum nunc deoꝛsum nunc ante nunc retro per concauitatem nubium cōmouetur

¶ De choruscatione.

Choruscatio Sm Arist. apprehendit fulgur fulmen et p̄prie dictam choruscationem. nazp̄prie dicta choruscatio est apparitio subita vaporis subtilis inflammati euanescentis in aere sine descensu ad terram. Fulgor vero siue fulguratio est ignis subtilis. grossioꝛ tamen choruscatione ad terram descendens. qui penetrat herbas et res molles sicut ponit phi vt recitat in. ij. phisice algazel.

¶ De fulmine.

Fulmen vero est vapoꝛ ignitus vpactus et solidus impetuose cadens maioris vis q̄ sit fulgur peracutus eō quod tangit penetrat et vsit siue liquefacit diuidit et scindit et nihil corporale et rellitit. Et Sm hoc dicit Jūō. q̄ fulgurare idez est quod ferire. q̄a sicut

locus.

idem dicit. Ex subtilioribus partib' elementoꝝ ponit et quibus maior vis penetrandi relinquit. et ideo ictus celestis iaculi ab Jhō. nuncupat. generat aūt ex vapore grosso posito ex cōtrarijs et diuersis eleuato et vehementi calore ignito et inflammato qui collisione ventoꝝ et attritu nubiū impellitur. et quasi lapis igneus de densitate nubiū densarum per violentiam ad modū iaculi mouetur. Unde fulmina collisa ad modū lampadis fulgida vi inflammationis discurrere per aera discernunt. Et quāuis ignee sint nature. tamen per violentiā motus extra naturā ignis inferius descendere compellunt vt dicit beda. In suo aūt descensu incendit et vrit. et ideo dicit fulgur vt dicit Jhō. penetrat et findit et tunc dicitur fulmen vt dicit idem. vbi aūt vrit secū fumū et fetorem pessimū gignit. super loca alta frequētius cadere consueuit in forti estate aut in forti hyeme raro sunt fulgurationes. sed in principio autumni et in fine veris vt dicit beda. Hōs libro. ij. ca. lij. in hyeme et estate raro fiunt fulmina. quia in hyeme ꝓpter frigus vapor in aere non gignit. In estate vero ꝓpter siccitatē et subtilitatē aeris nō fit aggregatio vaporis in nubibus. sed in autūno et in vere est aer mobilis et nimbosus et ideo tunc sepius fulgurat. Item ca. liij dicit idem fulminū plura genera tribuūtur. nam que ficca veniunt non adurunt sed dissipant. que humida non vrunt sed infuscant. tertiū est qđ clapz vocant qđ mire est nature. nam vinū exhaurit in dolijs intactis vasis. aurū et argentū liquat sacculis nō obustis. Quid aūt sit chorusca/tio et vnde ꝓueniat. diuersi diuersimode tradiderunt. Dixit enī Empedocles qđ chorusca/tio est ignis occultatus in nubib' ex radijs solis. Et hoc dicit Aristl. esse falsū. qz si hoc esset ex omni nube chorusca/tio accideret. qa in omni nube radij solares occultant. Anaxagoras aūt dixit qđ chorusca/tio est ex aere descendente in nubem vel ad nubem. et se in ea occultāte cuius apparitio est chorusca/tio. et qñ ille ignis extinguit in nubib' aquo/sis stridor illius extinctionis vocat tonitruū. Alij dixerunt chorusca/tionē ex ventis calidis et siccis in nubib' oppressis quib' inflāmant et adurunt ignis in eis ingrediens est chorusca/tio cuius splendor ꝓpter ꝓuenit ad visum qđ sonitus ad auditū. Alij dixerunt chorusca/tionē non fieri per ignez sed per aque splendentis ymaginationez. que ꝑ stellaꝝ de nocte illustra/tionem in nubibus videt. Sed dicit Aristl. qđ iste sermo error est. qz chorusca/tio de die videt sub radijs solis sicut videt de nocte. Et cōm Aristl. aūt vapor aggregatus in nubibus eoꝝ vehementi collisione attrit' ignitur et fit materia chorusca/tionis. et quia habet aliquas ꝑtes terrestres earꝝ grauitate mouet. Et qz illa chorusca/tio est vehementis subtilitatis et nō vehementis inflāmatōis et adustionis ideo apparet alba. et ideo corpora que ꝑtingit nō inficit nec corrūpit. Hucusq Aristl. li ij metō. Chorusca/tionis

rusc̃ationis itaq; motus subitus est et improuisus. subito enī apparet ab oriente in occidente subito sui est ostensiuus. et subito sui occultatiuus. De matrice enī sua vt dicit Gregl. in ictu oculi exit et in se subito reuertens suam originem non relinquit. Et sua subita apparitione aspectus intuentium est repercussiuus. timoris incussiuus. per totū fm orbem apparentiaz et opinionem et indiciū visus sui est diffusiuus. futuri tonitrui preambulus et sui aduentus annūciatiuus. Si pluuiam habuerit concomitantem vtilis est et proficuus. Si vero pluuia caruerit tenellis floribus et fructibus est nociuus vt dicit Beda

¶ De aura

AEra est aer leuiter motus et agitatus estuantibus refrigerii algentibus prebens calorem. que quanto est purior tanto delectabilior et sanior est. que si fuerit temperata et debitas qualitates tpis non exierit maxime vite hominis est cōgrua et sanitatis conseruatiua. si vero contrario modo se habuerit maxime est nociua. quia pestilencie et corruptionis non modice est inductiua. Est aūt pestilentia aeris corruptio ex siccitatis et pluuiaz distemperantia. et meritis hominū contingens vt dicit Jsidorus. Et dicitur pestilentia quasi pastulentia quia totam naturam hominis deambulat et depascit. nam corruptis aquis et pluuijs in aere quibus spirando et edendo pascimur statim corrumpimur et diuersis passionibus necessario lacessimur vt patet supra in eodem libro vbi de qualitatibus aeris dictum est. sed hec dicta iam sufficiant

Explicit liber vndecim⁹

Incipit liber. xij. de auibus in generali et speciali.

EXpedito tractatu de qualitatibus aeris et coz que in aere generantur. restat dicere aliqua que pertinent ad eius decentiū et ornatum vt in ipsis sicut in ceteris creaturis dei magnalia extollantur. Ad ornatum aūt aeris pertinent aues et volatilia vt dicit beda. Et ideo aliqua pauca aduuante xpi clemēcia sunt de his huic opusculo inserenda non quidem de omnibus sed solū de auibus et volatilibus de quibus specialiter fit mentio in textu biblie vel in glosa Et hic dicendum est in generali. deinde in speciali. et hoc per ordinē alphabeti. Aues itaq; quasi deuie id est sine via sunt dicte vt dicit Jsidor⁹ eo q; ipaz vie non sunt in aere determinate et distincte Aues enī

motu

motu et agitatione alep diuidunt aerem et incidunt. sed statim post vo/
latum aere se clauente nullū signū sui transitus vere inquunt. Dicuntur
autē volucres quia volitant alis. Aues vt dicit Isidorus ꝓpter quod et
alites quasi alaces id est alis se leuantes a pluribus nominantur. sine eīs
alis non volitant sine quap beneficio de terris in aera se nō leuant. Vel
ideo auis dicit ales ab alendo quia ab illo qui pascit volatilia celi et dat
escam omni carni alitur id est nutritur vt dicit Isidorus. Attendunt etiā
animum conditiones et ꝓprietates penes multa quia penes eap substanci
am et cōplexionem. Nam ex duobus elementis inter summe graue et sum
me leue intermediis auis substancia est creata. nam in earū compositione
aer et aqua potissime dominant. et ideo quia minus habent terrestreita
tis et plus aeree leuitatis ꝙ gressibilia vel natabilia. leuitate sue nature
habet ferri super aera vt dicit Isidorus. aer em̄ inclusus inter pennap cō
cauitatem auem leuigat et vt leuiter feratur sursum ipas disponit et ha/
bilitat et adiuuat. Unde quanto volucres plus habent pennositatis et
minus carnis tanto facilius se sursum leuant vt patet in auibus preue. q̄
exonerate a mole carnis altissimi sunt volat⁹ et valde acuti visus et mag
ne animositatis vt dicit Arist. libro viij Item consideratur volucris cōdi/
cio penes generationem. Habent em̄ sibi insitam a natura seminalem ra/
tionem. cui⁹ virtute mouent naturaliter ad sui generis multiplicationē et sue
speciei per generationis actū siue ordiné conseruationē vt dicit ab Arist.
libro. vi. Omnes inquit aues cū pullificant faciunt ouа. quāuis in omni/
bus non possit videri ꝓpter paucitatem. Est autē principiū generationis
pulli sicut dicitur ibidē ab albugine et cibus eius. a vitello. et post dies
decem generatio pulli cōplebitur sm̄ omnes sui partes. ita ꝙ erunt par/
tes distincte et manifeste et habet tunc caput toto corpore maius. et si tūc
frangeretur ouі testa inueniret caput inclinatū supra crus dextrū et eius
ale expanse super caput. Cōpleta aūt generatione et singulop membrop
perfecta liniamentatione rumpitur testa aliqn̄ in die xvij. vel vicesima. vt
patet in gallinis et exeunt pulli iam completi et vuificati et aliquādo ge
melli. si inter gemellos vnus erit maior et alter minor et multociens mon
struosior sicut dicit idem ibidem libro. vi. Inter omnia aūt animalia in
generationis ordine volucres sequūtur nature maximā honestatē. Nas
sm̄ ordinez nature mares et feminas cū sollicitudine querūt inuentas di
ligunt ꝓ ipis pugnāt et periculo se exponūt solūmodo eis ꝙsi cōiugalis
amoris fedære se iungūt. et fetus ab ipis ꝓcreatos solūmodo nutriunt
atq; pascunt. Unde naturaliter inter sexū et sexū iudicant et discernunt
exceptis paucis in quibus degenerat natura vt ponit Aristoteles exem/
plum de perdicibus que obliuiscuntur sexum. vnde dicit ꝙ masculꝰ surgit
in

in masculum. et femina in feminaz. et ex tali coitu non sunt ova pullificatu
ra immo sunt sicut ova venti et sentitur etiam ex tali coitu malus fetor.
Item dicit de columba masculo. quando inquit senex non potest coire.
seo solū osculat et saltat supra masculū et hoc facit qz osculat ſc. Ob/
tpus generationis. aues vocaferant marce temporis se associant nubibus
seruant aūt aues in generando tpis ogruitatē. Nā vernali tpe qñ instat
et vocib⁹ ad amorē mutuū se inuitāt. nidificāt ouant pullificāt pullos ge
neratos nutriūt q coercāt. ℈ opleto generatōis officio a cōtu cessāt et ab
inuicem se separant. et vsqz ad iteratū generationis tempus inuicem non
appropinquant. Item attendunt aues quo ad habitationē. sunt eñ que/
dam volatilia que humanā vident diligere frequentiā et habitationē su/
ant galli anseres galline columbe ciconie et yrundines. quedā vero oñ/
no fugiunt timent et abhorrent hominū conuersationē sicut aues silvestres
montuose et fluuiales seu palustres. quia sm varias eoz completiones.
varia querunt habitacula et diuersas sibi vendicant mansiones. nā que
nature sunt magis frigide et humide paludes et fluuios frequentant ꝓp
ter victus adquisitionē et fetuū educationem. vt auce merguli anathes et
cigni in quibus ingeniata est natura vt dicit Aristi. vt pedes haberent la
tos clausos et indiuisos. ꝓpter natandi necessitatem vt sez pedū latitudi
ne aquas ꝓpensius pulsent. et sic pulsis retro aquis quasi remigando in
anterius fortius se extendant. ℈ Caudas etiā habent breues ne in natan/
do caude madefacte pondere impedimentū sentiant. rostra aūt habēt la
ta vt gramina et radices carpant aptius et incidant. colla longa vt faci
lius victū de ꝓfundo attrahant et adquirant. Volatilia vero que cali
dioris et ficciozis nature sunt montuosa q rupium cacumina inhabitant
et frequentant. vt omnes aues prede que de preda sunt viuentes sicut sūt
aquile et falcones accipitres et consimiles. quibus dedit natura vt dicit
Aristi. vngues curuos et pedes fortes et numerosos et rostz curuum et
acutū vt fortius predam retineant et carnem facilius lanient. Habēt au
tem huiusmodi aues modicum carnis et multū plume et sunt magne ani
mositatis vt sic sint motus velocioris et volatus fortioris vt dicit Aristo
tiles. Caudam insuper habent subtilem tenuem et longam qua in vo/
lando se regunt sicut gubernaculum regit nauem. Omnes tales aues sm
Aristi. in libro ℈ solitudines diligunt et cū aliquo sociorz habitare nō pos
sunt. immo pullos ꝓprios a se abiciunt. et statim quando possunt volare
rostro eos percutientes a nido exire opellūt q in suo consortio viuere nō
ꝑmittunt vt dicit Aristi. hec et alie aues prede recipiunt in predādo diuer
sificationez. quedā capiunt predā in aere volando et nunqz aliquā ꝑdaz
inuadūt sup terrā. quaz do ex cōuersio in terra capiūt. ℈ in aere nunqz leuāt

vii

Unde mansuete volucres vt colūbe istaꝫ aliā differentiā recognoscūt et ideo quando predones aeris vident ad terram fugiunt. quando vero predones terre ꝓspiciunt in aera subito se extollūt et que in terra erāt in periculo elevate a terra in aera tute fiunt vt dicit idem. ¶Item sunt que dam aues nemorose que siluas frequentant et densas arboꝫ inhabitant sūmitates.et he quedam sunt ceteris maioris mansuetudinis sic sūt oēs modulantes et estiuo tempore dulcissimis vocibus in siluis ⁊ arboribus resonantes sicut sūt merule et philomene et huiusmodi que tempore amoris maxime cantant in rubis et in tectis nidificant super ova sollicite cubant pullos suos diligunt et educant.Sunt et alia quedam volatilia que campestria precipue frequentant et victum de terre fructibus adquirunt continue et manducant quales sunt grues et anseres tā domestice q̄ silvestres.et huiusmodi aues simul viuere in terra q̄ in aere diligūt.turmatim incedunt speciem suā diligunt regem sibi faciunt et ei obediunt ordinate volant et quandoq; inter se vehementissime pugnant ⁊ rostris se dilacerant et deplumant sed post pugnam quasi reconciliati simul volant. et societatem pristinā non declinant.tempestatē futurā precognoscunt et cū vident eam imminere vociferant atq; clamant.vigilias ordinant ⁊ in vigilando vices mutant.hec omnia otinentur in exameron basilij ⁊ etiaꝫ ambrosij similiter et in aristotile. Superavit etiā arist⁹. vt dicit vigil lapidē inter pedes tenet vt si forsitan surrepserit. somn⁹ casu lapidis excitet et siqua societatē perdit altissime ascendit⁊ vociferando socios suos quirit et quousq; inuenerit ad pascua vir descendit.dicit cū q̄ rex huiusmodi auiū semp primo se deponit et primo de terra se erigit.caput etiam preceteris frequētius elevat et circūspicit.sed si q̄q; viderit venientē vociferat et excitat alias ac premit.¶Item sunt ꝑsiderande quarūdaꝫ auiū ꝓprietates ꝑm variā cibationē. sunt em̄ que nō cibant nisi carne vel sanguine sicut oēs aues prede que sunt curui rostri et acuti vnguis que omedūt omnia animalia que possunt venari.sed nō venant neq; comedunt aues sui generis sicut faciunt pisces vt dicit Aristl.li.vij et tales aues nunq; potant aquā vt dicit ibideꝫ.Alia vero sunt volatilia que solis vtunt seminibus et fructib⁹ ac herbis terrenascentib⁹ vt columbe turtures et anseres tam silvestres q̄ domestice.Alia vero sunt volatilū genera que vescūtur nunc carnib⁹ nūc fructib⁹ indifferenter sicut oēs aues communi generis sicut monedule cornices corui et pice.de quib⁹ dicit Aristl.et etiā basilius pa sunt aues communi generis pullos suos in iuuentute et iuuenes pascūt parentes in sua senectute. q̄ etiā debilitant iumentes in suis humēris eleuāt et deserunt seniores vt dicit idem.Et in oēs huiusmodi volucrib⁹ natu rales pietas ꝯmendat vt homo pietatis obsequiū denegare parentibus

erubescat

erubescat q ab aubus impēdi sibi inuicem nō ignorat vt dicit Ambros⁹ Item bn variam membroꝝ dispositionē obiderent aliqne auiū ꝓpieta/ tes.qz sic dicit Arist.li.xiij.omnes aues in hoc conueniūt q omnes habēt rostꝝ breue quod in alijs animalib⁹ non inuenit.sed in dispositione q dif ferentia qz quedā habent rostꝝ breue et latū quaꝝ vita quieta est et mā sueta.quia huiusmodi rostꝝ est aptū ad sumendū cibū de vicino. quedā vero habent rostꝝ longū et acutum sicut et longum collū quia adq̄runt cibum de ꝑfundo.quedā curuū et acutuz quia talis figura necessaria est ad comedendū et dilacerandū carnem crudam Hoc autē habet ꝓpium omnis aues quia bipes est sicut homo. et in pedum et cruriū dispositiōe maxima differentia inuenit qz pedes auiū vncoꝝ vnguiuz sunt fortes et acuti quia conuenientes sunt predationi et venationi.pedes aūt fluuialiuz sunt clausi et indiuisi et lati quia conueniunt natationi. et omnes aues lon/ goꝝ pedū et cruriū habent collū longū et volant extenso collo.et si col/ lū fuerit gracile et debile declinant ipm in volando.et est generale q om ne volatile habens longū collū breuia habet crura et econuerso. Omne aūt volatile habet vmbilicum quando nascit .sed cum crescat auis latet vmbilicus vt omnino appareat qm obtinuit cum intestino per interiorē ve nam. Item considerari possunt quo ad vitam vel tardam pullificationez quedā em multociens pullificant vt columba que decies ouat in anno. q dā vero multū ouant vt gallina et quedaz que multociens vt gallina co lumbe.galline aūt multū ouantes cito moriunt vt dicit Arist.li v. Aues aūt curuoꝝ vnguiū que carnē comedunt raro ouant quia non nisi in an no semel preter ꝑtridines que sole inter comedentes carnes pullificant bis. Infirmantur aūt aues quando cubant sup ova sua vt patet in galli na et in aquila de qua dicit libro.vi.q aquila tunc valde grauat et albes cunt pule eius et ebetant vngues eius et debilitant. Sunt et multe alie ꝓpietates auiū quas prosequi esset longū.hic solū attendere oportet q aues inter cetera animancia generaliter sunt substancie puriozis leuioris et nobiliozis motus fortioris visus acutioris carnis digestabiliozis sapi dioris ouertibiliozis et sanioris in nidificando et pullos educando soler ge amplioris. Hec aūt in generali dicta nunc sufficiant.

De aquila

Nunc de aubus in particulari dicendū est Et primo de aquila que velut regina inter volucres obtinet ꝓcipatū. Inter oēs auiū diuersaꝝ species aquila est maxime liberalis vt dic ꝑlī⁹ nā predaz quā arripit nūq̄ nimia fame arceat sola nō comedit immo aub⁹ eā sequentib⁹ q̄ omnē exponit sua tā recepta ꝑmit⁹ porcio ne. Et ideo semp aquilā alie aues solent insequi sperātes q de ipī⁹ preda

eius

eis debeat aliqua portio impartiri. sed quādo preda prius capta sibi nō
sufficit tanq̄ rex de re publica muniens autem sibi ꝑmissorem rapit ⁊ in
medio ponit illam. Duos lapides pretiosos nomine ethedros quorum
vnus est masculinus alius vero femininus in nido suo reponit sine quib⁹
vt dicitur parere nequit. Hemmaz que dicitur achates reponit in nido
vt pullos suos custodiant a morsu reptilium venenoso vt dicit idem pli/
nius. Est autem aquila ab acumine oculoꝝ dicta vt dicit Isidorus. tam/
ti enī et tam limpidi dicitur visus esse vt cum in aere super maria immobi
li penna deferatur. vt pre nimia elevatione a terra vix humanis pateat
obtutibus de tāta sublimitate pisciculos viderit in mari natari ad instar
lapidis descendens piscem rapit et sic captam predam ad litus trahit.
Est autem auis naturaliter calida et sicca prede auida et supra aliarum
auiū vires fortis et animosa. cuius fortitudo maxime viget in alis pen/
nis et in rostro quia alas habet valde neruosas et parum carnosas. et
ideo in volando patiens est laboris. quia respectu magnitudinis sui cor/
poris parum habet carnositatis ⁊ multum neruositatis ꝑpter quod mul
tum habet fortitudinis et virtutis et multam etiam habet pennositatis.
ꝑpter quod etiam plurimū continet leuitatis. Inter omnes autem volu/
cres maxime viget in aquila vis visiua. spiritum enī habet visibilem tēpe/
ratissimū et in actu videndi acutissimū. solem enī irreuerberatis oculis in
sue rote circūferentia intuetur. et tamen visus sui acies non obtundit nec
claritate solaris luminis disgregatur vt dicit Ambro. dicit etiā ambros⁹
sicut et Arist. libro. xx. ꝙ quedam species aquile quam vocat almachot ē
acuti visus valde. Et pullos suos vngue suspensos radijs solis objcit et
solem aspicere compellit et hoc anteq̄ habeāt alas completas et ad hoc
eos percutit et vertit ad aspectum solis. et si oculus alicuius lachrimetur
ipm tanq̄ degenerem vel interficit vel abjcit a nido vel contemnit si au
tem directa acie solis radium viderit ipm tanq̄ sibi in natura similem di/
ligit itaq; nutrit. quāuis autem ita irreuerberata solis acie claritatem vi
deat visum tamen ad prede aspectum dirigit et inclinat vt dicit Gregi. et
Arist. libro. xij. aues inquit vncoꝝ vngulum indigent necessario acuto vi
su quoniā vident ꝙ cibum suū a loco remoto valde et ꝑpter hoc leuat se
aquila plus q̄ alia volatilia. hinc etiā in altissimis rupibus nidificat vbi
loci sublimitate ab oīnimodo cursu aduersario se tutificat et defendit vbi
Fm Greg. in altissimis tuta residet et tamen pastus gracia infima ista vi
det ad altissima se elevat et ascendit. et tamen viso cadauē vel preda quā
desiderat subito yma petit. Est insuper aquila auis difficulter cubās pul
lificans et pullos suos nutriens. dicit Arist. libro. vi ꝙ aquila ad pl⁹ po/
nit tria ova. sed tertiū ꝓjcit a nido q̄n grauiter incubat sup ea et subdit

q̄a

quia illo tempore debilitatur in tantū q̄ non p̄t bene venari pullos aui
um aliaꝝ. qz tunc incuruant vngues sui et albescunt ale sue et tunc nimis
grauatur in dando cibum pullis suis et si contingit aquilam habere tres
pullos ejicit vnū de nido suo ꝓpter difficultatem nutriendi. seu auis kyni
que arabice dicitur cebar nutrit pullos suos casualiter ab aquila sic reie
ctos vt dicit idem. Item idem q̄ aquilaꝝ diuerse sunt species et diuersi
mode cibant et nutriunt pullos suos. Nam qui albas habent caudas in
earum cibatione plus laborant. que vero habent nigras nimis in huius
modi negocio se fatigant. pullos aūt suos ad volandum tam adultos q̄
de nido ejicientes paulatim ꝓuocant ad volandum et faciunt eos esuri
re vt auidius eas exequantur in aera ꝓpter pastum et forsitan si pigrita
uerint ad exeundum percutiunt eos cum rostro et subtrahūt eis cibum vt
sic cogant eos ad exeundum. et postq̄ fuerunt completi in fortitudine et
in pennis fugant eos a se et non sunt plus solliciti super eos preter quan
dam specē aquile quā Aristl. vocat athat que cogitat de pullis suis ma
gno tempore et quando volant pulli volant cū eis et dat eis ad comedē
dum et quandoq̄ volitat super illos curam illoꝝ agens parata ad resi
stendum alijs auibus si forte conuenerint ad nocendum pullis suis in ali
quo seu leuandum. Hec omnia tangit Aristl. in libro. vi. De aquilis vero
dicitur vt tangit Greg'. super Job. q̄ quando eius pulliculi recenter na
ti ad capiendum grossiorem cibum et dirigendum sunt inualidi sanguinē
et liquidiorem humorem prede sue in os suū attrahit et suggit q̄ attractū
sanguinem in ora pulliculorū vomit et ita reficit eos cibo leuiori quousq̄
inualescant ad sumendum cibum fortiorem. ad hec dicit august'. et plin'
q̄ aquila in senectute patitur caliginem in oculis et grauedinez in alis su
is. contra quod incōmodum instruitur a natura vt fontem aque scaturiē
tis querat. deinde ascendit quātum potest per aera donec ex calore solis
et labore volatus stomachus fortius incalescat. vnde tunc ex calore po
ris apertis et pennis relaxatis subito descendens in fontē ruit. ibiq̄ mu
tatis plumis et purgata caligine in oculis vires recipit et resumit. Sup
psalmistam etiam dicit idem. q̄ cū senuerit ita indurat et incuruat et' ros
trum vt vix possit sumere cibū suū. et ꝑa hoc incōmodū inuenit remedi
um qz petram sibi querit ꝑa quā fort' rostr̄ p̄tit et allidit et sic depo
nit onus rostri et cibū capiens resumptis viri' inuenescit. Et sic dic' ps'
aq̄la senēdo sup rupē vt arborē ad sol' claritatē oculoꝝ acie dirigit vt p'
ꝓū hicinde circūspicit vt vngues suos inspicē nō desistit. sel h' ē multum
mediciale. qz positū i colurijs visū acuit et sōuenit caligini et alijs incōmo
dis vt dic' diaſ. et etiā ostl. Ex aūt aliq̄s ꝓprietates min' laudabiles. est en
auis excedēs in calore et siccitate et ꝛ̄ō ē aiosa et iracūda. qz ita fortis

non

non est nisi in corporibus magne siccitatis vt dicit Prisi. libro. xvi. et aui/
bus innocentibus est aquila inimica et infesta. vngulbus enī rapit et per
cutit caput auis rostro. vocem habet roboantem et generaliter omnes
aues terrificantem. In aspectu enī aquile et auditu terrent omnes aues
alterius speciei etiam aues predę. Unde dicit plinⁱ q herodius et cōsi/
miles aues in die quando audiunt aquilam vix predantur. et hoc forsan
accidit ex timore. Aquilaz enī in aere tantū rapientem timent generaliter
omnes aues minus aūt illam que rapit in terra. minime aūt illaz que ra
pit in aqua. quia illam non timent nisi volucres quaꝝ victus ꝛ uersatio
est in aqua tm̄. talis autem aquila multū degenerat a nobilitate aliarum
aquilaꝝ que in aere vel in terra rapiunt predam suam. timet enī vulturē.
vnde dicit Prisi. libro xv. q amachel manet iuxta mare et iuxta magnos
lacus et cibatur ex auibus ꝗe mare quando ascendunt ab aqua et si vi
derit vulturem venientem timebit. vnde fugit ad aquam. sed vultur qui
est acuti visus semper volat circa locum illuz. et si exierit auis de aqua in
aerem vel in terram statim rapit eam vultur. si vero diu fuerit in aqua suf
focatur. Habet aūt aquila vnum pedem clausum ad modum pedis ansę
ris cum quo se regit in aqua quando solet descendere ꝗpter predam. ali/
um vero pedem habet diuisum cum acutissimis vngulbus cum quibus
predam rapit. Habet autem penna aquilina quandaz latentem corrosi/
uam virtutem vt dicit Plinius. dicit enī q penna aquile posita inter alia
rum auium plumas corrumpit et corrodit eas sicut corde facte de intesti
nis luporum in vigella vel in cythara posite cum cordis factis de intesti
nis ouium eas destruunt et corrumpunt vt dicit idem. Aquila societatē
non diligit immo fugit vt dicit Prisi. libro primo Aues que habent vn
cos vngues non est possibile q sint cum aliquibus socioꝝ suoꝝ ꝛc. Item
vngues habet pro mucronibus. et ideo quando sedet super lapidē retra
hit eos et quasi claudit intra carnem ne eos allidat vel conterat erga pe
tram vt dicit Aristot. libro. xiij. Nō insidet auis habens uncos vngues
super arbores vel lapides. quia natura vngium eius est contra istas du
as res ꝛc. Item impia est contra filios suos quando eoꝝ visus clauditur
contra solem qm̄ eos reputat alienos. Item vt ad predam aliaꝝ auium
instruat eos et opellat. rostro eos pcutit et vulnerat vt dicit Plinius.

¶ De accipitre.

Accipiter est auis regia que plus animo q̄ vngulis est armata et
qđ ei in ōnitate corpis nata denegat. hoc ei in ire et audacia
animi recōpensat vt dic̄ Isi. Est enī auis vt dic̄ Isi. alijs auib⁹ ca
pīdis auida a q̄ꝝ arreptiōe accipiter. i. raptor ē vocata Dic̄ etiā basil⁹
in exameˢ. q accipitres circa suos pullos sūt crudeles. qz cū sint habiles
ad volandō

ad volandum cibos eos subtrahunt et percutiendo ad modum aquila/
rum de nidis exire compellunt et cogunt. quia eos impugnari contrepi/
vant et ad predam excitant ne adulti effecti tepescāt ocio et magis cibū
quererent q̄ vigori animi consuescant vt dicit beda et amb. Sunt enim
quidam accipitres predones aeris tm̄. quidaz vero terre tm̄ sicut q aq̄le
vt dicit Aristotiles libro. vi. Primi aues tm̄ volantes rapiunt. secūdi ve/
ro sedentes in terra percutiunt et inuadunt. et in hos columba discernit si
cut de aquila dictum est. Est igitur accipiter auis calida et sicca mole car
nis depauperata pennaz plum arumq; varietate decorata. structioni in
pennaz decore similima est. seo in agilitate et animi magnanimitate om/
nino impar est. Summa em̄ celeritate nunc in aere se leuat et ascendit in
tantum q ab hominū aspectibus se subtrahit nunc subito inferius in pre
dam ruit. Pectus vero accipitris est acutissimū. modica tamen carne est
munitum. Unde dicit arist. libro. xviij. Quanto pectus eius magis est acu
tum tanto melioris est volatus. quoniā si haberet pectus multum latum
moueret multum aeris et esset grauis motus. Carnosū aūt est quia acu/
tum est debile nisi habeat coopertoriuz ex multa carne sicut dicitur ibidē
Maxima itaq; est eius fortitudo in pectore et in vngulis et in rostro quo
statim petit cerebrum prede siue. Eius fel medicinale est et valet in oculo
rum collirijs admisceat. visum em̄ acuit et oculoz albugines destruit q cō
sumit similiter et fumus eius. Habet autem hoc z̄priuum accipiter vt dicit
Gregl. q in senectute quādo sentit se pennaz pondere pregrauari expā/
dit alas suas contra solis radios flante austro. et sic ex repentina aura q
calore resoluente aperiuntur pori quibus apertis excutit alas. et sic vete/
res penne exiliunt et noue crescunt. et sic nouitas pēnarum ipm̄ efficit ad
volandū aptiorem. Duo em̄ sunt genera accipitz. quidam em̄ est domes
ticus et quidam siluestris. qui domesticus est siluestres rapit aues et rapi
tas eas domino suo derelinquit. siluestris vero domesticas rapit aues.
Indignantis em̄ nature est accipiter. vnde si predam quam impedit cas
su aliquo non arripit. vix illa die ad manū domini sui tendit. Oportet au/
tem vt accipitrum dieta sit ordinata. scilicet nec nimis tenuis. nec nimis
lauta. ex habundanti enim cibo impinguantur. et tunc insolescunt aut pi/
grescunt. et ad reclinatorium redire dedignantur. Si vero fuerit nimis
paucus deficit accipiter viribus. et efficitur impotens ad predandum.
Solent etiam oculi talium auiū aliari claudi siue tegi ne nimis de manu
gestantis se efferāt auibus visis ad quarum raptum anhelant et aspirāt
Et ideo quibusdā laqueolis illoz pedes illaqueant. ne libera ad quamli
bet auiculā efferant. gestat in sinistra vt de dextra aliqd recipiat vñ reti
nat. Seruāt aūt accipitres domestici vt domini in mutatorijs vt a pēnis

veterib⁹

veteribus et induratis exonerenť.et sic in iuuentute et decoť renouentur datur autem eis cibus de aliqua carne aliquantulū venenosa vt sic facilius mutentur. Decipitres vero maxime lędit fumus vt dicit beda. q ideo eoꝝ mutatoria a locis fumosis debent esse remota ne eoꝝ corpora ex fumi amaritudine lędantur et ne plume ipsoꝝ ex nigredine fumi inficiantur carnibus recentibus et sanguinolentis reficiantur. et solent eis dari coda auium que prędantur. quādiu viuūt et potentes sunt ad prędandum a suis dominis diligunť.in manibus gestantur. super particas reponuntur.in pectore et in cauda manibus replanantur. cum diligentia nutriuntur. sed quando mouiunť ab omnibus inutiles reputantur. non enī comeduntur. sed potius super sterquilinium proiciunť.

De alieto

Alietus ſm glo. Deuť xiij. idem est quod falco. alius sez prędauida et multum animosa Inuadit enī aues longe se maiores eas pedibus et pectore percutiens et inuadens. Scōm aliqs vero alietus est auis parula capiens alias minutas aues vt dicit autor auroze. Obtinet exiguas alietus corpore vires. Sunt q aues minime prędā cibusq; suus. Exīmit hic aliquem qui solos vexat egenos Et ſm hoc videtur q alietus idem sit quod nisus paruus. qui gallice dicitur muscbet vel ipe nisus.

De apibus

Apes ſm Isidoꝝ sunt dicte eo q sine pedibus nascanť. vel ex eo q pedibus alligent se inuicem et onectant. Ape ſm Isidoꝝ solertes sūt in gignēdi melli officio. assignatas et sibi ꝓprias incolunt sedes non vendicantes sibi alienas domicilia sua inenarrabili arte ꝑponunt et ex varijs floribus mirabili artificio fauū conuiunt. tertioq; ceris prole nimia castra replent. exercitum et regem habēt et bella mouent. fumū fugiunt et ventum et bella. tumultu exasperantur. Ipas pleriq; experti sunt de boum cadaueribus nasci. pro his creandis vitulorꝝ occisorꝝ carnes verberantur. vt ex putrefacto cruore vermes ꝓcreentur. q postea receptis alis apes efficiātur. sicut scrabones de equorum carnibus generantur vt dicit Isiō. ſm autem Ambro. in exameron mirabiles sunt apum ꝓprietates et nobiles. nam apes cōmunem habent sobolem. vnā incolunt mansionem. vnius potte claudūtur limine. cōmunis est labor omnibus. cōmunis cibus. cōmunis operatio. cōmunis vsus omnis fructꝰ. omnis est omniꝫ generatio Integritas q̄z corporis virginalis omniꝫ est omnis sicut et partꝰ qm̄ nullo coitu miscētur. nec libidine resoluunť. nec partꝰ q̄eunť doloribꝫ et tū maxim filiorꝝ examē ostituūt. nā cū alie volucres vix in anno singulos educāt fetꝰ apes geminos creant

creant et duplici ceteris fecunditate preponderant. Item apes regem sibi creant. ipe sibi populus ordinant. et tamē licet posite sint sub rege. ipe tamen sunt libere. et regem sibi substituunt et naturali affectu diligunt. et summa defensione defendunt. et pro eo perire pulchrum putant. regi suo tantam reuerentiam exhibent vt nulle de suis domibus exire audeāt nec ad aliquos prodire pastus nisi rex fuerit egressus et volatus sibi vendicauerit principū. Eligunt autē apes sibi in regem in magnitudine et spirit' magis insignem. q quod in rege precipuū est mansuetudine clarior est. nā et si habeat aculeum eo tamen non vtitur ad vindicandum. Naturaliter autē apes tanto sunt leniores quanto ceteris sunt maiores. seo et apes que non obtemperant regi ꝓpria condemnatione se mulctant vt aculei sui vulnere moriantur. In apum vero examen nulla est otiosa. quoniā cū certant quasi in bello campestri contra alias apes alie vigilant circa victum. alie futuras explorant ymbres et speculant cōcursus. alie ceras de floribꝰ fugūt. alie cellulas nūc rotūdas nūc ōctatas mira onexione et cōgitate componunt et tamen inter tam diuersa opera nulla alienis laboribus insidiatur. nullo rapit victuz querit. seo ꝓpio volatu et labore inter herbas et flores que sibi sunt congrua recolligit et requirit. habent tamē apes spicula sua et inter mella fundunt venenuz. si ab aliquo fuerint lacessite vitamqz suam ponunt ardore vindicte pro domicilioꝝ suoꝝ defensione. Apis itaqz et si infirma est robore valida tamen est vigore sapientie et virtute cuius fructus omnibus est suauis qui suauitate sua fauces obdulcat et vulnera curat ac interioribus vlceribus infundit medicamentū siccuscqz ambrosius. Sunt et alie proprietates quas tangit Aristotiles libro. x. vbi ista interseruntur. dicit etiam inter cetera q apum operationes inter se sunt diuersimode. quedam enī adducunt ius alueariis quo indigent ad preparationem mellis ex floribus et frondibus arborum et herbarum et precipue in quibus est glutinositas et illiniunt ex eo superficiem aluearis. et hoc faciunt propter nocentia animalia. et si introitus aluearis fuerint nimis ampli et strictificabunt eos deinde congregant mel et primo incipiūt facē domos in quibꝰ habitāt reges deinde alias domos in qbꝰ habitāt alie apes aluearia custodiētes et accipiūt cerā ex floribꝰ et ogregāt ipaz cū pedibꝰ anteriorib' deinde mittāt eaz ad pedes medios deinde ad coxas pedū posteriorꝝ et post volant cū ipsa et tunc manifestat pōderositas in ea et cū volat apis nō inter diuersos diuersos nec diuertit vnum florem et vadit ad alium quādiu sibi inuenit quod sibi necessarium est et vtile. Deo colligit ex eo quo indiget et tunc redit onusta ad locum suum. qualiter autem mel recolligant et que sit mellis propria materia non possumus leuiter distinguere sensu. frequentant aūt libenter

folia

folia et flores oliue et manent super ipam longo tempore ꝓpter spissitudi
nem foliorꝫ Quando autē rex eaꝝ nequit volare tunc ferunt ipm turba
apum. et si fuerit rector vnus mares erunt in vna parte et femine in alia
Si vero fuerit mortuus mares erunt cum feminis in domibus et femina
rectoris est dupla ad alias et habet acumorez aculeū q̄ masculus et mul
ti de maribus carent aculeis et volunt quasi pungere cum aculeo et non
possunt. Rectores aūt duoꝝ sunt modoꝝ. vnus est niger et alius est ru
beus. et hic melior est. et est apis bona parua rotunda in se densa constri
cta in medio quasi cinctu mediocriter villosa. et differūt apes in pastu. qr
quedā pascunt floribꝫ ortulanis et sūt diuerse ab illis q̄ pascunt in arbo
ribꝫ montanis. nam ille que pascunt in arboribꝫ montanis minores sunt
alijs et fortiores et plus pacientes laboris Itē apes fedent sup aluearia
et suggunt qđ est superfluū in fauis. et dicit ꝙ si non facerent hoc genera
ret ex eis aranea et morerent apes qñ autē modicū est de melle in domi
bus deserunt eas et pugnant cum illis qui volunt extrahere mel ꝙ pro
pter hoc vident sepe sedere super foramina quasi parate ad resistendum
et pugnant breuiores contra longiores pugna forti quando multum co
medunt de melle et laborant ejicere eas de aluearib' q̄ nō mellificāt nec
laborant Item reges non apparent ex aluearia soli nisi magno stipatu
apum et ipe in medio earum est et exitus eius est ūte exitum pullorū apū
tribus diebus. deinde exeunt apes pauce et volant circa aluearia et diui
dunt se per cateruas et vadit cum quolibet rege caterua vna. et si cōtin
gat ꝙ esset vna pars apū ad alias tunc ille pauce redeunt ad alī
um regem et dimittunt suū primū regem. et vadunt ad regem possiden
tem plures et si rex quem dimiserunt insequatur eas interficiunt ipm. Itē.
quando apes pūgunt cito post moriuntur si totum infixerint et non re
traxerint aculeum suum. quia impossibile est totum aculeum exire nisi cū
eo exeat intestinum. Rectores autē apum raro pungunt. et si aliqua apis
moriaē in aluearī extrahunt eam redeunt. quia hoc animal valde est mun
dum plus q̄ alia animalia et ꝓpter hoc ejcit stercus suum in volando et
non in aluearī suo. quia fetidus odor grauat eas. Similiter ventus. vn
de si fuerit fortis ventus custodes apum debent tegere orificiū aluearia
ne intret ventus ad eas. quando autem aluearia efficiuntur aliquo casu
fetida derelinquūt ea. et si ꝓtingat eas ibi morari ex fetore infirmant. qñ
etiā nimis quiescūt infirmant et ejciūt otiosas et nocent eis in hyeme lo
cus calid' et in estate loc' frigidus. et si homo dimiserit eis multū de mel
le non multum post operabuntur. et si modicum segnescent ad operandū
mel. et propter hoc debet custos dimittere de melle pm multitudinē apiū
et si defecerit eis mel ad comedendum debet eas pascere ficubus et alijs
dulcib'

vulcibus ne moriant. Item quando contendunt inuicem intra aluearia
signū est qꝫ volunt discedere ab aluearī et ideo debet custos irrorare vi/
nū dulce intra aluearia et tūc manebūt hucusqꝫ Drist. li. viij. siue. ix. Item
idem li. viij. apes nō facūt strepitū nisi volando et extendendo et ptrahē
do alas suas p aerem cadentē inter alas et corp⁹. Item posteriores pe/
des apū sūt maiores qꝫ anteriores ꝓpter ambulationē et vt cito eleuent
a terra cū voluerint euolare vt dicit idem li. xviij. Itē accidit apib⁹ infirmi
tas que ab Drist. li. viij. dicit Rabizoim ex parus vermiculis que gene̅a
tur in aluearib⁹ ex corruptis fauis et qñ crescūt illi vermiculi faciūt textu
rā similē texture araneaꝫ et dominant sup totū aluear et ideo putrescit
mel et egrotant apes vel moriunt. Item idem li. xvi. apes nō generantur
ex coitu neqꝫ ex diuersis generib⁹ cocuntib⁹ neqꝫ ex opib⁹ p coitū. In an
nis aūt pluuialib⁹ multiplicant apes valde siue pulli apū qz ꝓpter humi/
ditatē multiplicant superfluitates in corpib⁹. In annis aūt ptate oppressio/
nis pulli apū diminuūtur vt dicit idem. Itē in dictis particularib⁹ dicit
apes flores amigdalinos pascentes faciūt mel magis ptatū et magis sa
porosū minusqꝫ acutū sed spūalū mēbroꝫ maxime mundificatiuū. apes
vero absinthiū pascentes et alias herbas amaras faciūt mel sed minus
dulce. est tn multū mundificatiuū opilationis splenis et epatis aperitiuū
et ydropicoꝫ vtilatiuū. et motius rabidi canis curatiuū. ꝛre infra de mel
le in tractatu de liquorib⁹ alias ꝓprietates apum in littera A in tractatu
de animalibus sm pōm et Isaac.

¶ De bubone

BUbo a sono vocis nomen habet vt dicit Isi⁹. Est aūt auis fe
ralis omnia qꝫ plumis sed graui semp detenta pigricia. debi/
lis est ad volandū. in sepulchris die et nocte versatur semper
gemens in cauernis. deinde apud augures malum ptendere
ferūt. Nam in vrbe visa solitudinē ptendere asserunt vt dicit idem.
De bubone dicit Drist. li. viij. Monedula inquit pugnat cū bubone quo/
nā debilis est visus bubo apud meridiē. Clarius nāqꝫ videt de nocte qꝫ
de die. et ꝓpē ē capit monedula q̄ est auis cornuni generis bubonis ova
comedit ea de die. et bubo comedit ova monedule de nocte. qz bubo for/
tior est de die qꝫ de nocte. et monedula fortior est de die. et alie aues vo/
lant in circuitu bubonis et deplumāt ipm et ꝓpter hoc aucupes cū eo de
prehendunt alias aues. pugna autem istarum auium sicut et bestiarū nō
est nisi propter cibum et mansionem cuius frequens vlulatus de nocte
presagium est mortis scōm augurum coniecturam. bubo stercoribus et
alijs immundicijs pascit ab alijs volucrib⁹ hoc odio habet. tępla freque
tat nocturno tpe vt de oleo lāpadū faciet. in plumis tn et i rostro auib⁹

ꝑoe

prede similis esse videt. sed in animositate penitus est dissimilis et in fortitudine. quando ab aliq' impugnat in supinū se vertit et rostro cum pedib' se defendit. mures et vespertiliones venat et comedit. de nocte euagat et circūvolat. de die vero in parietum rimulis se abscondit.

De columba

Columbe sunt dicte a colore colli eo q̄ earū plume in collo colore multiplici sunt resperse vt dicit Jsi'. Sunt aūt colūbe aues mansuete hominū frequētiam et obsequiū diligentes et in earū multiplicatione ouersantes quas antiqui venereas nuncupabant eo q̄ frequentent nidos et osculo amore capiant et veneri multū vacant. Et ideo columba dicit quasi colens lumbos vt dicit Jsi'. nam columbe ouant omni tpe et faciunt pullos cū fuerit earū mansio calida et fuerit earū cibus paratus meliores aūt faciunt pullos in autumno q̄ in vere vel in estate p̄pter copiā victus dicit Aristi. libro. v. columba autē est voluptuosa victus vt dicit Jsi. de natura vero columbarū. vñ et sese osculant ante coitum et masculus senex nō potest coire tamē non cessat osculari et femina multociens saltat sup feminā cū nō sit masculus. et hoc facit cū osculat et nō ejiciunt semen et tali aūt coitu faciunt ova aliq̄n nō pullinantia sicut sūt ova venti. et omnes aues que similes sunt colūbis ouāt in vere bis vel ter et faciunt duo ova sed non ouant tertio nisi q̄n corrum piē'. Jtem idem dicit libro. vi. Columbe inquit p̄ maiorā parte pullificant marcm et feminā. et p̄mus pullus est masculus et aliq̄n erit vn' pullus vno die et alius alio die. et masculus cubat de die ova et femina de nocte. et primū ouū complet se et fundit in .xx. diebus. et columba p̄mo petrat testam et post dividit illam. et masculus et femina calefaciunt pullos in vno tpe. et femina est magis sollicita circa pullos q̄ masculus. et decies in anno ouant et q̄q̄ vndecies sicut in egipto. et masculus coit cum femina post annū Jtem idem libro. viij. cū pullificat columba statim masculus regit pullos et si femina tardat venire ad pullos p̄pter dolorem partus percutit eam masculus et cogit eam ponere sup pullos. et cū crescunt pulli vadit masculus et suggit terrā salsam. et illud quod suggit ponit in ore pullor̄ vt assuescat eos cibo. Cū aūt mas vult ejicere pullos de nidis coit cū ipis. Jtem columbe habent p̄viū sicut et turtures q̄ caput suū nō erigūt q̄n potant quousq̄ eis sufficiat haustus potus. vitā aūt columbe et generaliter cubant vsq̄ ad annos .xv. Secundū aristot. Proprietates aūt colūbar̄ visuales et multū notas tangit glo. sup illud Oculi tui columbar̄. Cant. p̄mo. Columba inquit felle caret. rostro nō ledit nisi parem suū forte. in cauernis petrar̄ nidificat. alienos pullos nutrit. columbas alias errantes associat et recolligit. iuxta fluēta manet

melioza

meliora grana eligit. gemitū ꝑ cantu reddit. gregatim volat et societatem diligit. alis et rostro se defendit. cadauera et alia immunda nō comedit. geminos pullos nutrit super fluenta residens. umbras accipitris de longe venientis inspicit quam videns statim ad interiora foraminis fugiens se abscōdit sicut dicit glosa ibi. Oculi eius sicut columbe super riuos aquaꝝ &c Cant. v. c. Et vt dicit in viatico Const. sanguinē habet medicinalem. Dicitur enī q̄ sanguis eius sub dextra ala extractus et cabō oculis impositus instillatus dolorem mitigat et sanat obtalmina oculorum. Fimum habet ardentem quem de nido ejcit et pullos vt ejciant instruere cōsuevit vt dicit Cristal. Columba pacis est nuncia simplicitatis forma. natura munda. prole secunda. pietatis emula. societatis amica. iniurie immemor. que quanto est pennatior tanto fecundior inuenitur. unde colum be habentes pedes pennatos fere pullificant omni mense. Est autem columba naturaliter timida. raro secura. nisi quando est in foramine petre. ibi aliqualiter requiescit. Est autem oblauiosa. et ideo sublatis pullis dam ni sui immemor nidificare et pullificare in eodem loco iterum non obmittit vt dicit Hieronim⁹. Item subtile est curiosa. nam sedens super arbores circumspicit. et ad quam partem velit tendere deliberans collum undiq̄ circumflectit. sed sepe dum de volatu deliberat anteqū arripiat volatum sagitta cum transuolat. et ideo ꝓpositum non perficit. quia quod diuinus fieri ꝓposuit in tempore congruo non perficit vt dicit Gregi. Item vt dicitur in oyē particularibus. Caro columbina dura est ad digerendum et viscosa. unde grossum dat nutrimentū maxime caro pulliculoꝝ. sed q̄n do volare incipiunt ratione motus et laboris multū amittunt de illa grauitate. et fit caro leuior et acceptabilior ad digerendum. quanto autem vetustior tanto durior et peior ad digerendum. et illaudabilius generat corpori nutrimentum. Item columba aliquando inuenitur domita que ad deceptionem siluestrium est instructa. nam siluestribus se associans ad retia eas ducit. et vt cautius eas decipiat cum illis intrat aucupis retia et inuolui se permittit sub amicicie specie quasi ad pascua eas allicit. et sic pascendo ad laqueū et interitū eas trahit. Item in egipto et in syria instruitur columba vt littere sit gerula. et prouincie ad ꝓuinciam internuncia. naturaliter enī diligit locum et mansionem vbi primitus est nutrita. et quantūcunq̄ deferatur ad longinquas partes semper redit ad ꝓpria si libertati fuerit restituta. Tali autem columbe caucus solet alligari littera sub ascella. qua pinnula eleuat se in aera. et nunq̄ cessat donec redeat ad sue natiuitatis prima loca. sed quandoq̄ cognoscitur ab hostibus et sagitta imperit. et ꝑ lras quas defert interficit et vulnerat. q̄ sic nō sine periculo est bajula lre. q̄ frequēter lra sic portata ē cā vel occasio mortis sue de cōmicib⁹

De coturnicibus

Coturnices sunt quedam auicule quas greci ortigias vocant. eo q̄ ferunt in ortigia insula primo vise vt dicit ysi⁹. Hę aues certa habent aduenicndi tpa. gregē faciunt et ducunt accipitres timent et quādiu accipitrē vident tamdiu de terra nō surgunt. ideo etiā ortigometra dicuntur. habent aūt hę aues duces sicut et grues. Et ideo q̄ timent accipitrem. cura est eis sollicitare duces p̄ quos cauent p̄ria discrimina ne ab accipitre capiant. Hec sola auis morbū ca ducū patit sicut et homo et passer. Mare transiens cū lassat in aquā descē dit et ynā alam erigens velut sibi facit. cibos gratissimos habet semina venenosa p̄pter quas causas veteres eas vesci p̄hibuerūt. Elleborus em̄ est cibus coturnicū qui si ab animali in multa quantitate sumat pniciosū est. nam cū animalia latas habent venas p̄ quas defert fumus vi ellebori cor subito infrigidat et mortificat. Coturnices aūt venas habent strictas circa cor. et ideo fum⁹ venenosus non h̄z libe p̄ transitū in stomacho remanet et ibi digerit et subtiliat vnde nō leuant. Coturnices aūt vulgari sermone crebros vocam⁹ a veloci cursu. citissime em̄ currūt sup terram spē aūt suā diligūt tales aues. et ideo vociferādo mutuo se req̄runt vt dicit Ambros⁹.

De ciconia.

Ciconia vel ybis est auis fluuialis que scipam purgat rostro suo. q̄ q̄n ex cibo p̄ multitudine sentit se grauatā aquā marinā intra rost p̄ recolligit quā p̄ anū ad intēriora infundit. q̄ renouliendo cibi opacti duriciā et mordicando intestina superflua em̄ cit et emittit. Hec auis serpentū ouis vesc̄ et ea gratissimā cibā deferēs pullis vt dic̄ Isi. et ōr ciconia q̄i cicānia. q̄ aquaciēte rostro q̄i cū cāna solū fac̄ vt dic̄ idē. veris ē nūcia et in suo aduitu p̄dicat nouitatē tpis. p̄pētibus est inimica. rostro em̄ eos petit et interficit. et q̄q; deuorat et regurgitat. humanā frequētiaz et societatez diligit. et ideo nidificare sup domos ab hominib⁹ inhabitatas p̄sueuit et nidū suū p̄mū nisi fuerit coacta de sacili nō dimittit sed in suo recessu extra hyemē terra replet nidū suū et cum luto virgulas nidi et spinas opaginat ne alig̃s vent⁹ tempestuosus ip̄m in hyeme deiciat aut dissoluat. In reditu aūt suo in vere eundē locū obtinet vel occupat. et ab alijs nidū occupare volentib⁹ p̄tegit et defendit. viuente femina mas cā coit⁹ cū alia se nō associat. sed quo ad nidū et generationis affectū femine fidē seruat in qua si masculꝰ aliq̄ casu adulteriū dubitū p̄senserit. vltra secū nō cohabitat. & rostro si pōt eā trāsuerberat atq; necat vt dicit arist. Elias q̄m in nido mas feminā nō calcat et in cubādo sup ouā mas cū fcia vices seruat. pullos suos nuro affectu diligit⁹ nutrit. et ex assiduo cubitu sup eos plumas p̄dit. pater q̄n ē in pascuis

mater

maĩer in nido reñdet et cõuerso qñ reuertĩ mas cuolat femina ad pas
cua et masculꝰ nidũ fouet vt dicit Omb. ciconie maria transuolãt et colle
cto agmine ad calidas regiones simul volãt. In suo aũt discessu comites
hãt cornices q ipas p̃cedũt q qñ ciconĩe duratũ p̃bẽtes. otra aues infe
stas eis p virib' se opponũt vt dicit in exameron. Quãuis aũt venenosa
comedãt vt ranas et serpentes et hmõi. venenũ tñ naturã eaꝝ nõ supat
nec immutat. ideo eis est refectio et nutrimentũ. qđ hominib' et alĩs ani
malib' est venenũ. vi eñ caloris qui in coꝝ interioꝝ dominat virꝰ ve
nenũ extinguit et supat. Si pulli suis in senectute pascunt. nam erimia il/
lis circa filios est pietas et ideo quantũ ipse expendũt in fetib' educan
dis tantũ ipe a pullis suis vice reciproca nutriunt vt dicit Omb qñ vero
pulli nascunt. crura pedes et rostra habẽt ad modũ nigra valde nigra. q̃
deposita statim nigredine. rubẽ tãto plꝰ incipiũt q̃nto q̃ticie plꝰ senescũt

¶ De cornice.

Cornix est auis annosa que apud latinos greco nomine appel
lat. quã aiunt auguẽs hominũ curas agere viditaꝝ vias mõ
strat futura predicere sed magnũ nephas est credere q deus
ꝑsona sua cornicib' manifestet vt dicit Jsi. his inter multa arus
picia tribuunt vt etiã pluuias pretendũt vocib' iritta illud. Dunc cornix
pluuiã vocat improba voce. Est aũt auis garrula et impia. et in cohe vbi
habitat nocua vt dicit idem Immũdis pascit et venenosis. diutissime vi
uit. otra senectutẽ in pluma albescit. sed in carne intrinsecus quanto viuit
diucius plus denigrescit. Vulpẽ pre ceteris animalib' odit. otra misuz q
aceipitrem affligit vt dicit Jsi. Est eñ auis improba aquile et alĩs pre
de auibus importuna nam aquilaz quã tangere formidat garritu et vo
latu insequit et infestat. sed de sua improbitate nõ semp lucꝝ portat. quia
post longam aquile dissimulationẽ aliqñ ab ea rostro petit aut interficit
qñ ei plus debito approp̃inquat. De cornice aũt dicit in exameron. q cor
nices ciconias ducunt et dirigũt. et velut quibusdã turmis eam stipan
tib'. eis turmatim se adiungunt et otra alias aues ipis ciconĩs infestas
dimicantes. ꝓpĩs periculis aliena bella suscipiunt. cuius iudicium est qz
in illo temporis intervallo quo ciconie solent recedere nõ reperiuntur in
locis confuetis residere et quia cum vulnere reuertentes manifesta quã/
dam sanguinis voce ceterisq indicĩs grauem se certaminũ ostendunt cõ
flictum subisse. Item ibidem dicitur q admiranda est humus auis clemẽ
cia. nam cum parentes per longeuam senectutez plumaꝝ tegmine et ala
rum regimine nudari cernit cornices iuniores ꝓpĩs pẽnis eos fouent
et collecto cibo pascũt qñ etiã parẽtes eaꝝ senescũt. eos fulcro alaꝝ sua
rũ sublenãt et ad volandũ excitãt vt in ꝑstinos vsus membra dissueta re
uocent et reducãt.

¶ De cornio

De coruo.

Coruus siue corax a sono gutturis nomen habet vt dicit Isi⁹. Corui pulloꝝ ora suoꝝ hyancia respicit quib⁹ cibū prius nō ministrat nisi prius p pennaꝝ nigredinē ꝑtim colozis similitu/dinem recognoscat. Postq̄ vero nigrescere inspicit totis suis viribus deinceps eos pascit vt dicit idem Isi⁹. Dicunt aūt pulli corui ꝓre celesti vesci quādiu beneficio etatis nō habent nigras plumas. non em̄ ꝑ⁹ escis sed cadauerib⁹ fetidis sed rozis celestis beneficio sustentāt vt dicit Aug⁹. Petit em̄ coruus in cadauerib⁹ mortuoꝝ loca occulta vt dicit Isi. et ē auis clamosa et diuersas formas voces. solus em̄ inter aues seragintaquatuoz habet vocis mutationes vt dicit fulgen⁹. Est etiam auis dolosa res furtiue subtrahens reponens in locis abditis et absconditis. Est etiā immūda auis cadaueribus insidens et venenosis et rebus immundis cibuz querens. Et hm augures quandaz vim ꝓsagij et diuinationis habens. Et ideo apud gētiles coruus inter volucres fuit appollini ꝺsecratus vt dicit Marci⁹. De coruo aūt dicit Aristl. libro. vi. q̄ femine coruoꝝ cubant sup̄ oua sole. et masculi deferunt eis cibum. et pullificat plures pullos et cubat diebus viginti et deficit aliquos ꝓpter multitudinem. q̄ aues que multos pullificant aliquos ejciunt a se. Item dicit idem libro. viij. Coruus niger pugnat cum asino et thauro et volat sup̄ ipos et nocet eis pauciendo cum rostro et pungit oculos ipoꝝ. Itē ibidē. Corui niger est amicus vulpis. et ꝓpter hoc pugnat cū accipitre et alijs bestijs vt iuuet vulpem. Item ibidem. corui pugnant pugna forti. q̄ pereuntes se ad inuicem cum armis id est cum rostris vnguib⁹ et alis suis. victus obedit victori victoria forti. hucusq̄ aristl. Item solus coruus in medijs estiuis feruoribus ꝺtra naturam aliaꝝ auiū ouat et pullificat fetus suos. vnde Petrus⁹. Coruus maturis frugibus oua ꝺficit &c.

De cigno.

Cignus latine olor dicit greece. eo q̄ totus albus sit in plumis suis nulli em̄ inueniunt cignum nigrū. Olor aūt greece totū dicit latine vt dicit Isi⁹. cignus aūt a canendo est dictus. eo q̄ carminis dulcedinem modulatis vocibus fingit. Ideo aūt canit dulcius q̄ collū longū et reflexum habet. q̄ necesse est eructuantem vocez p longū et flexuosum iter varias reddere modulationes. Ferē aūt in ꝓ/cinctis ꝑsonis⁹ cytharedis cigni pullos euolare de nidis et apte ad modū concinere vt dicit ysi⁹. Et cōm aūt mar. et ambro. Naute boni ꝓsagiū euent⁹ reputant. q̄ cigni sez in nauigio obuiant sic ait Eoni⁹ Cignus in auspicijs semp letissim⁹ ales. hunc optant naute. q̄ nō se mergit in vndis. et ideo appollini fuit cōsecrat⁹ vt dicit mard. In alijs autem

marina

maxima est fortitudo. Cignus qñ est in amore querit feminā et ei p compassionem colli blandit. et quasi eam trahit ad se et iungit collum suum collo femine colligando. post coitum vero femina pcurat marem et fugat ipm. balneat aūt se masculꝰ post coitū. similiter femina antequ cibū sumat. Instante aūt morte penna infixa cerebro canit et vtra alioꝝ animantiū dulcedinem p gemitu cantum reddit vt dicit Ambro. plumas habet cādidissimā. oīm nigredine vel colore aliquo impmixtam. carnē vero habet nigram et ad digerendū duram. rostū cū quadas tuberositate visum ab olfactu et gustu distinguente. collū habet interius valde nigrū. et interius venarum cū quo collo in pfundū merso cibū suū querit et inuenit. dū sit inter pisces nutritus ipos nō vomerit. ideo si panis vel esca sibi pjecta fuerit. piscibꝰ ipm sequentibꝰ ipe cedit de herbis et radicibꝰ victū suū querit pedes habet nigros latos et clausos natationi valde aptos quoruꝝ vno vtit p remo in natando. alio p gubernaculo se regendo. Stagna q lacus inhabitat. et secus aquas nidificat. vbi super pauca ligna congesta sup ova cubat et pullificat. pullos sollicite nutrit et educat. et eos rostro alis et fibulo pregit et defensat. etī quis aduersus eos appropinquauerit inter pullos et appropinquātibꝰ opponere se et inponere nō cessat. Auis est magne carnositatis et ponderositatis corpis. et ideo quietem diligit et raro volat. volant aūt cigni siluestres volatu forti collis extensis et pedibus ad posteriora applicatis. sed nō sūt tā magni corpis nec tante pinguedinis sicut sūt domiti q intra hoim habitacula sūt nutriti vt dicit Marc.

De culice

Culex est musca modica ab aculeo dicta. eo q sanguinē sugit. habet aūt in ore fistulam ad modū stimuli qua carnē terebrat vt sanguinē bibat vt dicit Jsi. Reputat aūt inter volatilia sicē et apis. cū tā corpus vermis habeat plures pedes habentis. eo q alas habeat quibꝰ volat. Generat aūt ex vaporibꝰ putridis de cauernis ac palustribꝰ locis et corruptis generatis. ex quoruꝝ alaꝝ repleta percussione in aere strepitū generat et quasi stridet sup cadauera q vulnera libenter residet. equis et vlceribus valde nocet. strepitu et morsu dormientes infestat et a requie eos arcet de nocte maxime circūuolat et membra quibꝰ insidet terebrat atq; mordet. lucipeta est. qz lumen libenter videt vnde min⁹ caute in candelā vel in ignem irruens se ob auiditatē luminis videndi oburere sepe solet. pyrundinibꝰ pascendis fūme valet. culices cū mare volitantes ab pyrundinibꝰque venant muscas in aere pro cibo gratissima reputant. Dicunt aūt culices scniphes id est musce minutissime. sed aculeis p ermoleste. scines enim grece musca dicitur latine. vnde et dicitur scinomia musca canina. et huiusmodi muscis terra egipcioꝝ percussa est

vt dicit

vt dicit Jsid. Est aũt ciconia genus pessimũ muscaꝝ magni corporis et lati ventris respectu muscaꝝ aliaꝝ et parui volatus. seo magne tenacitatis et adherencie in membris animancium in quibus insidet In villis eñ et pilis animaliũ et maxime canũ se inmẽgit. et ibi se occultans suggit sanguinem atq; bibit in tantum ꝙ carnem vlcerat' et corrodit vt patet in antiquoꝝ canũ auribus quas corrodunt et vlcerant tales muscę. vnde non est mirꝝ si tales muscę sint multum fetide que ex tam fetidis et corruptis humoribus sunt nutrite

De cicada

Cicada a canendo est dicta. eo ꝙ in exiguo gutture suo dulcem facit melodiam vel miram facit cantilenam vt dicitur in exameron. hec in medio estu quando arbusta meridianis calorib' rumpunt. tanto cantum resonat clariores quãto spiritũ aereũ tunc temporis attrahit puriorem. deinde si quis cicadas perfũdat oleo statim necantur eo ꝙ obstructis poris spiramen aereum haurire non valent. sed si quis statim his acetum supfundat. illico reuiuiscunt eo ꝙ vis aceti aperit poros qui ex olei astrictione obstruebant vt dicit Ambro.

De fenice.

Fenix vnica dicitur esse auis. et in toto orbe terraꝝ singularis. vnde et fenix dicti mirantur. vnde et apud arabes vbi nascit fenix id est singularis nuncupatur vt dicit Jsid. de hac aue dicit philosophus ꝙ fenix est auis sine pari viuens .ccc. vel quingentis annis. quibus completis cum suum sentit defectum nidum facit ex lignis aromaticis et multum siccis que in estate ex feruore solis flante fauonio accenduntur quibus tam accensis sponte nidum ingreditur et ibidem inter ligna ardentia incineratur. ex quo cinere infra triduũ quidam vermiculus nascitur qui paulatim plumas recipiens in volucrem reformatur. Idem dicit Ambro. in exameron. de fenicis humore siue cinere nouus surgit. paulatimq; adolescit et ꝓcessu temporis alaꝝ induit remigia atq; in auis speciem reparatur. Est aũt auis pulcerrima. pauoni in plumis similima solitudinem diligens. granis et fructibus mundis cibum querens. de qua narrat alanus ꝙ cũ Omias sũmus pontifex in eliopoli ciuitate egipti templum ad similitudinem templi hierosolimoꝝ edificasset. primo die azimoꝝ cũ multa ligna aromatica super altare congregasset et ignem ad offerendum sacrificium succendisset. descendit in medium rogum talis auis que in igne sacrificij statim in cinerem est redacta remanente aũt cinere et cũ diligentia custodito de precepto sacerdotis et reseruato infra triduũ quidam vermiculus de predicto cinere est creatus qui tandem recipiens formam auis ad solitudinem euolauit.

De grue

Grus de ꝓpria voce nomen accepit tali em̃ voce sonat vt dicit Jsi. Est aũt auis alaꝝ magnaꝝ ꝙ formꝫ volatus aeris alta petens vt videat quas velit pergere regiones vt dicit in exameron. Est em̃ auis diligens suã speciem et in societate viuẽs habens regem et ordine litterato volans vt dicit Ambro. Ductor aũt agminis quasi instigando et arguendo voce ad rectos volat⁹ cogit agmen. et si forte raucescat succedit alia grus que supplet idem officiũ. grues aũt voce preconia terrã petũt vt quiescant et cũ sederint ad custodiã sui vigilias ordinant vt alie securius q̃ quiescant. Vigiles aũt sup vnum crus stant directe et lapillũ tenent in pede altero a terra suspenso vel eleuato vt si casu aliquo dormierint ꝑ casũ lapilli excitentur vt dicit arist. Item sũt grues in iuuentute cinerei coloris. sed in senectute quãto diuci⁹ viuũt tanto plus nigrescũt et si que illaꝝ a societate oberrauerint vocifferando perditas socias aduocant et requirũt. Grues etiã quando supra se venientẽ herodiũ vel accipitrẽ ꝓspiunt rostra sua superius erigunt et ꝓut possunt cum rostri acumine se defendunt.

De gallo

Gallus a castratione est vocatus. Inter ceteras em̃ aues huic soli testiculi abscinduntur. veteres em̃ abscisos gallos gallos vocauerunt vt dicit Jsi. De gallo dicit plin⁹. xxix. lib. ca. iij. Carnes gallorꝝ crude et calide appposite super morsũ serpentis demũt venenũ. Et ad idez valet eius cerebꝝ in potu sumptũ. siquis eius pinguedine vel vitello inunctus fuerit. a pantheris et leonib⁹ tutus erit. Si auro liquescenti ossa gallorꝝ vel gallinaꝝ admiscent. assumũt illud in se vnde et os gallinaceum auri est venenũ et hoc est mirꝝ. Gallus itaq; est nimis calide et sicce ꝯplexionis. et ideo multum habet audacie et animositatis ꝓpter quod intra suos aduersarios ꝑ suis vicinis audaciter pugnat. et rostro ac calcaribus aduersariũ impetit et lacerat obtenta victoria statim cantat. antecꝫ autẽ cantet alis se verberat et se ipm̃ feriens ad cantandũ redoit aptiorẽ. In ꝓfundioribus horis noctis cantũ solet emittere clariorẽ et valentiorẽ. sed circa tpus matutinũ vocẽ formãt leuiorem vt dicit Ambro. cristũ rubeũ gestat in capite ꝑ corona qua amissa ꝓpter audaciã et ad aggrediendũ aduersariũ ipm̃ efficit segniorẽ. zelat et diligit vxores suas et inuento cibo voce quadã eas ꝙuocat ꝙ sibi subtrahit vt eas reficiat atq; pascat pinguiorẽ et tenerioꝛẽ quã plus diligit. secum quietis gracia vicinꝰ collocat et ipꝰ pariaz circa se plus affectat. de mane cũ ad pastũ euolauerit. latꝰ suũ lateri ipsius ꝓmo applicat et ꝑ quosdam nutꝰ ipas ad sui copulã allicit et inuitat. et ꝑ ipa tanꝯ zelotipꝰ specialiꝰ pugnat et appropinquãtes gallos rostro et calcaribꝰ a se fugat. rostro in

pugnando

pugnando terrā percutit et plumas circa collū erigit. vt se audacem faciat et pennas caude quantū pōt sursū ac deorsū elevat vt sit aptus ad p̄liū se accingat lapidem pretiosū nomine allectriciū calcedonio simile gignit et portat. qm̄ ratione lapidis vt creditur quidā leo timet et abhorret maxime si fuerit albus. albū em̄ collū leo formidat vt dicit plin⁹. Rostro et pedib⁹ victū querit. paleā et puluerē sulcat et reuersat et inuento grano ad gallinas vociferat et eas vocat timet etiā gallus aquilam et accipitrem predones terre. qz tales prede aues volucrib⁹ in terra deambulantibus insidiant et ideo cū gallus sit valde acuti visus vnū oculū p̄ vidu q̄ rendo inferius deprimit. et aliū sursū ad aera dirigit vt aduentū aq̄le vel accipitris p̄caueat. qm̄ cū veniente a remotis viderit statim ad gallinas vociferat et fugiens in domib⁹ rupib⁹ ac sepib⁹ se occultat vt dicit idem Decrepit⁹ etiā gallus ouat in vltima senectute et facit quedaz ouа p̄ua multū rotunda et quasi lunda vel crocea. ex quib⁹ si ab aliquo verme venenoso in dieb⁹ canicularib⁹ foueant basilisc⁹ p̄creat vt dicit beda. De gallis dicit Constl. galli iuuenes duriores sunt ad digerendū minoris q̄ humiditatis q̄ gallina. caro eoz quidā vitrositatis habet. sed q̄ coquitur solvit tunc. vñ si ver⁹ gallus p̄cedis interioribus de semine croci ortensis et polipodio impleat et p̄ q̄nq; libris aq̄ coquat donec aqua fere consumat fit vtilis colericā habentib⁹ passionē. viscosos et flumaticos purgat humores. melancoliā patientib⁹ subuenit. grossā stomachi ventositatem excludit. dolorē mitigat. timorem et dolorem altei⁹ curat. valet contra arratice. febris prolixitatem vt dicit idem

De gallo gallinato als tio.

Gallus gallinaceus est gallus qui p̄ter abscisionē testiculoz efficitur. more em̄ aliox animaliū castratox tot⁹ in oplexione mutat. crista em̄ perdit. audaciā deponit. vocē et cantū amittit. inter horas noctis nō discernit. alios se nō petit nec ad pugnā se accingit. sup ouа aliena cubat ac si esset gallina officiū femine assumens pullos alienos nutrit et circūducit. vocē etiā galline simulat et creantando voce rauca pullos vocitat gallinis se assotians cū eis eaz escam comedit q̄ deuota⁹. sed eas nō reficit nec impinguat. cū eis impinguat. sed eas nō impinguat. Est aūt gallinac⁹ timidioris animi q̄ gallus et carnis humidioris et mollioris et pinguedinis maioris ac plume laxioris cuius pedes q̄q; frangunt vt cubare sup ouа cogant cui⁹ calcaria vel hebetant vel cadūt. cui⁹ pedes colligant post impinguationē et depresso capite ad terrā ad foz credis pedib⁹ deportat de gallo tñ castrato dicit Constā. carnes inq̄t castrati galli cum volatiliū carnib⁹ sūt conuenientiores. laudabiliz em̄ generāt nutrimentū et sanguinē melioꝛem. cerebella eoz cerebellis animi aliaz sūt vtiliora

de gallina

De gallina

Gallina est a gallo dicta sicut a leone dicta est leena cui⁹ membra vt quidaz ferūt si cū auro liquescente misceant̄ ꝓsumāt vt dicit Jsi. Est aūt multe ouationis et pullificationis et multe ouant sine coitu vt dicit Drist.lib.vi.et dicunt̄ oua venti et sunt alia ouis insipidiora et illaudabiliora.et quedā galline sepe faciūt gemellos. et vnus gemellor̄ est paru⁹ et q̄q menstruosus. postq̄ aūt cubāt super oua sua p tres dies statim apparent signa pulli et erit hoc in maioribꝫ ꝑ plures dies.et in minoribꝫ post paciores et generat̄ pullus et albumine et nutrit̄ et vitello vt dicit idem. galline etiā que nimis ouant nō fūt longe vite.sed cito moriunt̄ vt dicit li.vi. Alias vero galline ꝓprietates oīm bus fere notas tāgit glosa sup Matō xviij vbi dicit̄ gallina est auis pia circa pullos nā pullos sup ala fouet otra miluū tuetur. de dolore filioꝝ egrotat et plumā deponit.plus pullos q̄z se pascit et faciat et ipos inuento cibo congregat atq; vocat.ꝑ pulloꝝ defensiōe fortiori se opponit et etiā hominē impugnat. pullos dispersos cōgregat atq; vocat et ne a nisu vel miluo rapiant̄ eos sub alaꝝ regimine ꝓtegit et defensat plumaꝝ hispiditate et vocis raucedine affectū circa pulliculos manifestat.

De griphe

Griphes inter volatilia recitant̄ Deut xiij et dicit ibi glosa q griphes est quadrupes capite et alis aquile similis et reliquo corpore similis est leoni et habitat in yperboreis montibꝫ.cibꝫ et hominibus maxime est infestus.in nido suo reponit lapidez smaragdum contra venenosa animalia montis.

De herodio

Herodius est auis regia prede auida et manu gestantis assueta. Est aūt auis animosa ad modum accipitris pauce quidem carnis respectu corporis sui et est multe pennositatis et loco leuissimi est volatus.q; pax est in eo quod aggrauat et multum q̄ erigit atq; leuat vt dicit Greg'.et ideo dissimilis ē structioni in audacia et fraude quāuis ei similis sit in penna et varia in colore. Herodius autem magne est animositatis acutissimi pectoris et fortis vngues et plus ledit predaz sup ipaz irruendo pectore q̄z rostro siue vngue. Tante aūt est animositatis q; si primo vel secōo impetu predā nō arripit quasi victoriaz de se petit.vñ si illustris ē illo die vix p̄daz q̄rit. si vo domestic⁹ q; p verecū dia euagat̄ p aera et ad manū gestātis de facili tūc nō redit.tūc enī victū et q; degenerē se estimat q̄ de volucre quā impetu nō triūphat vt dicit Greg'.hec auis a vulgo falco nūcupat̄ siue filica vt dicit glo.sup ps. et est auis que inter omnes prede volucres habet affectū pium et animū circa

pullos

pullos sicut dicit in exameron. Eodē inquit sedulitatis officio quo pullos fetus pascit pari subministratione pullū ab aquila abiectū siue nō agnitū suscipit atq; nutrit. cadauer fugit nec infamis vehementia putridas carnes tangit sed laboris patiens abstinendo expectat quouisq; predam vbi ogruam inueniat quam adquirat vt dicit Gregl.

De hyrundine

Hirundo quasi ab erundo ab aere est dicta eo q; cibos non sumat reflexione sed vt erat in aere cibū capit vt dicit Ih. Est enī auis vocalis p tortuosos vibes et circuit' vaga. In nidis cōstruendis et pullis educādis solicita vt dicit idē. In nidis q; construendis est tāme solercie. vir enī ad hoc faciendū sufficeret humana industria de quauis materia q; facit hirundo solo rostro de argilla. hyrūdo itaq; est auis valde pennosa mire agilitatis et velocissimi volatus et loco a ceteris auib' nō impetit nec vnq; aliqua preda est. maria transuolat ad regiones calidiores in quib' credit p hyemē emigrare. certa custodit tpa aduent' sui et recessus cui' aduent' indicii est veris et testimoniū instantis serenitatis estiualis vt dicit Ambro. De hyrūdine dicit aristl. libro vi. auis agrestis nō coit in anno neq; ouat nisi semel p̄ter hyrūdinē que ouat bis. sed p̄ma oua aliqñ corrūpunt p̄ter hyemē. oua vero posteriora oplent et faciūt pullos. Itē dicit ibidē q; aues que comedūt carnes nō ouant bis p̄ter hyrundinē que aliqñ bis pullificat. Item ibidē si quis cecauerit pullos hyrūdinū reuertent oculi eor. querit enī herbā que dicitur celidonia cui' succo linit oculos filior. et sic eor oculi sanitati pristine restituunt vt dicit Macro. Item in vtero hyrūdinis inueniunt duo lapilli quor. vnus est albidus et dicit feminē. alter vero rubeus et dicit masculin' q; maioris est virtutis q; alb' hi lapilli dicunt celidonij et sūt preciosi maxime qui extrahunt de pullo antequ tangat terrā vt dicit in lapidario vbi eor. virtutes describunt vt dicit Costi. Sanguis de dextra ala extractus oculis medet sicut sanguis colūbe. fum' ei' valde est calid' et virtuos' sicut corrosiu' et loco oculis est nocu'. Instruit aūt hyrūdo pullos suos eni cere stercora extra nidū sūt aūt hyrūdinū duo genera. quor. enī sūt maioris corpis dorsū habētes nigr. pedē' rubeū et ventrē albū. et he diligūt humanā societatē. vñ in domib' hoīm nidificāt. alie sunt minoris corpis nigr. hītes pedē' et nidificāt in ripar. foraminib' iuxta aquā. Et tā iste q; ille in terra nidificāt siue argilla et vtrusq; cauda ad modū forpicis bifurcata. Itē hyrūdinū vero dicit esse vnū gen' q; tument alie etiā aues. aquila et accipit et fugiūt illā hyrundinē tanq; hostē nec audēt sup p̄dā illa visa irruere. timēt enī morsū ei' qr forsā venenosus est vt dicit plin'. pugnāt aūt hyrūdines cetera passeres nidos eap. subintrātes et morsib' ac vngulis fugāt eos de nidis suis.

De kalandrio

De Kalandio.

Kalandius ſm ꝓbm eſt albi coloris nullaꝫ habens partē nigre dinis cuius pars inferior femoris ipi⁹ purgat caliginez oculorum. cuius natura eſt talis ꝙ qñ aliquis grauꝫ detinet infirmitate. ſi egritudo fuerit ad mortez Kalandrius auertit faciē ſuā a ſic egrotante et ſine dubio tunc moritur homo ſi aūt infirm⁹ debet qualiſcere. Kalandrius figit viſum in ipm. et intendit in eū quaſi applaudendo ei Differt autē calandr⁹ ab auicula que dicit Kalandra que eſt auis ſonora et canora ſicut merula vt dicit gloſa ſuper Deut. xiij. vbi dicitur. differt Kalandreon a kalandraī

De laro

Larus eſt auis quandoqꝫ in terra quandoqꝫ in aquis habitans. vnde in aurora ſcribitur. Larus eſt fluminis habitator et incola terre. nunc natat vt piſcis nunc volat inſtar auis.

De locuſta.

Locuſta eſt dicta eo ꝙ pedibus ſit longa vt haſta. et ideo greci eam haſtagion vocant vt dicit Jhō. Locuſte regem non habent et tamē ordinate egrediunt̄ p turmas ſuas vt dicit. puer bioꝫ. xxx. mutuo ſe vocatant naꝫ maiores minores ꝛmedunt et manducant. in eſtate apparent. in hyeme vero latent. longiora habent crura poſteriora qꝫ anteriora et dicit gloſa ſuper Johel ꝑmo. Eſt athelabus et poſt creſcentib⁹ alis fit locuſta et plus levit in iuuentute quando eſt athelab⁹ qꝫ in ſenectute qñ eſt locuſta. Os habet quadrangulū et pro cauda aculeum habet. crura ſunt replicata q̄ in ſe reflexa. germina arboꝝ et herbaꝝ radicit⁹ ꝛmedunt et corrodunt. a vento auſtrali generant̄ et ad volandū cōcitant̄. In vento aūt ſeptemtrionali moriunt̄. In ſaliendo locuſta ſe erigit. et in erigendo cadit floribus amigdalinis impinguant̄ locuſte. Locuſta inſup tota ꝙ maiori parte in ventre diſtit et loco inſacia bilis eſt. venerē habet inteſtinū quod fame et ammūdicia eſt ſemꝑ repletū ſed quādiu vixit ſemꝑ eſurit. et ſi quid inuenerit viride. corrodere non deſiſtit. Modico frigore quaſi moritur et diſpitur. ſed calore ſolis reuiuiſcit. et cuius ſtercore vermes naſcuntur

De mergulo.

Mergulus ab aſſiduitate mergendi nomē ſūpſit. ſepe em̄ dimiſſo in profundū capite. auraꝫ ſigna ſub fluctib⁹ colligit aī veniēte eāis tēpeſtatē cū clamore lit⁹ petit. nā in pelago grauiſſimā tēpeſtatē futurā eſſe certiſſimū eſt qñ ſingulī fugiūt ad lit⁹ cū clamē vt dicē Jſi. mergulus in arundineto ſuper pauca ligna edificat et miro quodam affectu nature pulliculos nutrit et educat qui mox nati matrem ſequuntur. et varias pelagi vndas aſcendē et deſcendere nullo modo verent. vermes

aquatiles

aquatiles et pisciculos ad sui ventris saciandū ingluiem venantur. In hyeme ꝓpter paucitatem motus impinguant. In estate aūt ꝓpter volatus libertatem carnib⁹ et pinguedine depauperant. quādo ab aue rapace ꝑsequūtur ad aquā refugientes mersionis beneficio liberantur

¶ De miluo.

Miluus mollis est volatu et viribus. vnde mīnus quasi molliē volans est dictus. nam leui penna et quasi immobili sup aera fertur et vix leui tactu aerem in volando mouere videtur. Est aūt auis patiens laboris.et ideo cuculos in scapulis suis suscipit et ne per longa itineris spacia fatigati deficiāt a partibus hyspanie secū ducunt vt dicit Jsi⁹. Est aūt auis rapax et audax in minimis.sed timidus est in māgnis.nam volucres siluestres inuadere non audet domesticis insidiari non timet pullis etiā insidiat vt eos rapiat et quos incautos repererit statim eos necat.cadauerib⁹ et immundis vescitur.et ꝓ modico ventris pastu circa ethera circūfertur. Ā nisu impetitur.et a minore se ꝓpter ipius pusillanimitatem et segniciem superat. Et miluus in tuitute ab alīs prede auibus non videtur differre sed quanto diucius viuit tanto suam naturam degenerem plus ostendit. Quoddaz em̄ genus est miluī qui in principio aues rapit exinde animaliū deinde comedit tandem vix muscas et vermiculos arripit vt dicit aristi. vltimo fame perit. Est aūt auis impia circa pullos suos sicut et vultur.dolet em̄ quando videt eos impinguari et vt macrescant rostro eos percutit et subtrahit eis cibū.vocem hz q̄rulam famis nunciā.nā q̄ esurit voce q̄rula cibū q̄rit

¶ De nocticorace

Nocticorax est noctis cornix sic dictus eo ꝙ nocte amat.quia de nocte volans cibum querit et querendo clamitat cuius clamor est volucribus odiosus vt dicit Jsi⁹. Est aūt auis lucifuga et solem videre non potest sepulchra et loca mortuoꝝ inhabitat et frequentat in parietibus et in locis rimosis nidificat.ova colum baꝝ et monedulaꝝ frangit et deuorat et cum eis pugnat. Hec dicit nocticorax quasi de nocte acute tuens.de nocte aūt videt.exorto aūt splendore solis eius visus hebetatur. Hanc insula cretensis non habet et si veneris aliunde statim moritur vt dicit Jsidorus.

¶ De onocratulo

Onocratulus est auis in aqua sonitum faciens In faucibus autem habet quosdam folliculos in quibus primo cibum recipit et receptū in secūdū ventrē mittit.duos em̄ hz ventros.in vno m̄ cibaria recipit in alio m̄ decoquit et digerit.q̄ ꝑm⁹ ꝓ vehicula gutturis reputat.vñ dic⁹ Jsi⁹. Onocratul⁹ auis dr̄ grece cū longo rostro

Et sunt

Et sunt duo genera. vnū aquatile et aliud solitudinis. qui autez in aquis manet. est auis valde gulosa que rostꝝ in aqua mergens horridum sonū facit Precipue aūt inuitatur augrillis. et preoam quā arripit subito deglutiēs in aliā mittit. deinde ruminat et fauces mouet. ac si cibum in ore receptum adhuc teneret ſHec in litore quiescens rostꝝ suū semper sursum erigit. et sic ipius acumine ostra inūlcum accipitris se premunt vt securi vomere possit vt dicit Jsidorus

De pellicano

PEllicanus est auis que in Leuit. xi. et Deut. xiiij porphirio nūcupatur. Et est auis egiptia habitans in solitudine iuxta Nylum. Inter volucres aūt ꝑm legem immundas in Leuit. numeratur. Sunt autem duo genera huius auis. vnum in aquis inhabitans et eius esce sunt pisces. aliud est in terra habitans solitudinem diligens. cuius cibus sūt animalia venenosa vt lacerte et huiusmodi. omnia que pellicanus comedit primo pede in aquam tingit et intinctum ꝯsi cum manu pede ori applicat et apponit. Solus pellicanus inter aues pte de preter pticā pede vtitur loco manus. De pelicano quoꝙ dicit glosa super ps. Et idem dicit Plin⁹. p hec verba. Pellicanus inquit est auis amator filioꝝ suoꝝ. Cum enī gignit natos et incipiunt crescere parētes suos in faciem percutiunt. ꝓpter quod ipos mater repercutit et occidit. tertio vero die mater se in costa vsqꝝ ad effusionem sanguinis percutit et calidum sanguinem super corpora mortuoꝝ filioꝝ post effundit et cuius virtute pullus prius mortuus reuiuiscit. Et glosa super locum illum psalmi. Factus sum sicut pellicanus ¶Pellicanus dicitur rostro occidere pullos. et in triduo lugere et nunc sanguinem suum super eos fundere et sic illos viuificare. Aliam causam mortis pullorum pellicani assignat magister Jacobus de vitriaco in libro de mirabilibus orientalium regionum. Est inquit in egipto auis que vocatur pellicanus magnaꝝ alarū q̄ mari me maciet. quia quicquid deglutit cito emittit per secessum lubricū enī habet intestinū. et ideo vsqꝝ ad plenam incorporationem neqꝝ tenet cibum. Hanc aūt naturaliter odit serpens ꝓpter quod serpens dum pro pastu mater exit nidum repens p arborem pungit et interficit pullos suos super quos mater rediens lugere p triduū fertur. deinde in pectore se vulnerat et sanguinem super eos respergens eos a morte suscitat. Et sanguine vero copiosius sic effuso debilitat mater vī et pulli coguñ exire. p cibo quoꝙ quidaꝫ naturali affectu mr̄es debilitatā pascūt. quidā vero de generes sunt. de mr̄e penit⁹ nulla curā gerūt. qō diligenter aduertēs mater. receptis verb⁹ filios se pascētes refouet et diligit. alios vero tanquā ignobiles et ingratos a se reñit et secū ꝑmanere aut viuere nō ꝑmittit

de goice

De pdroice

Dedroix a voce nomē habet vt dicit Jsiō. est auis immunda nā masculus in masculū ōsurgit et obliuiscit sexū. precepe libido vt dicit Jsiō. adeo aūt est fraudulenta vt aliena ouа diripiēs foueat ea sic subtracta sed hec fraus fructū non habet q3 cum pulli vocem audierint ꝓprie genitricis naturali quodā affectu matrē pu/ tatiuā que eos fouerat derelinquūt et ad illam que genuit reuertūt vt di cit Jsiō. piter et ambro Non aūt laborant in cubando et quando sicut alie aues sicut dicit Dristi. alie inquit aues generāt leuiter sicut perdices et mater perdicis volat in circuitu venatoris quousq3 fugiant pulli sui. et post fugā pullo3 fugit et ipa mater et clamat pullos suos. cui⁹ pulli mox nati sequūtur matrē et statim querūt cibū. Est aūt pdix pauce pēnositatis. et multe carnis. ideo debilis est volat⁹ et in volādo pau3 a terra se erigit statim post paululū terrā petit. in tantū nisū timet et fugit q3 q̄modo vio3 ipm in aera a terra nō recedit. ad sonitū vero cāpanule fugiens circa ter rā antecēs erat in rethe vel in laqueū se immittit. Plin⁹ dicit. li. xxix. ca. vi. Fel perdicū cū equo ponderе melis multū clarificat visū vñ et in pixide argentea debet reseruari. ouа eo3 in vase ereo tecta valent cum molle vi ceribus oculo3

De pauone

Dauo a sono vocis nomen habet cuius caro est tā dura vt vix putredinem sentiat nec facile coquit vt dicit Jsiō. vivit autem pauo ꝑm Dristi. xx. annis et pullificat in fine triū annoꝝ. deni/ de colorant eius ale. Cubat aūt ouа sua. xxx. diebus et modi/ cū plus. deinde sendunt teste et nō pullificant nisi semel in anno. et ponit xij ouа aut pau3 min⁹ et ejcit plumas suas cū ꝑma arbore ejciente folia sua et tūc ꝑmo nascit pluma cū arboꝛes incipiūt folificare. est cū aūt nō diligēs iterum suū. ꝓsequit cū masculꝰ femina et ouа femine inuestigat vt frāgat ea vt sic sue luxurie magis vacet q3 timēs femina. sollicite abscon dit ea ne ab eo valeāt de facili inueniri. h3 aūt pauo vt ait caput infirmū et deformē q̄ serpentinū et tā cristatū incessū simplicē et occultū. collū mo dicū et erectū. pedꝰ saphireū. cauдā oculatā. mira pulcritudine distinctā et ornatā. h3 pedes deformissimos et rugosos pēnaꝝ suaꝝ aomirāe pul critudine erigit eas ad modū rote siue circuli ꝑ q3 capitis circūponit vi dēs aūt pedū suoꝝ deformitatē q̄ erubescit et velut nō attendēs pedi cū pēnaꝝ pulcritudine eas subito deponit et submittit. vocēq3 h3 terribi lē vt ait quidā. vocē h3 demonis. caput serpentis passū latronis ē. Plꝰ. cūm li. xxxi. c. vi. dicit q3 pauo resorbet fimū suū inuidens hominū vsibus. valet cū medicinale est. sed raro inuenitur

De passeribꝰ

De passeribus

Passeres sunt minuta volatilia a paruitate sic vocata vt dicit Jsid. Est aũt auis passer instabilis et garrula iuxta hominum habitacula nidificans. Auis siquidẽ est multũ calida et libidinosa. vnde eius caro frequẽter in cibuz sumpta est libidinis excitatiua vt dicit Constãt. multe est ouationis et pullificationis et magne solercie in educando pullos suos et nutriendo. In seno et in plumis nidificat et nidum suũ a stercore mundũ seruat. et ideo pullorũ stercora extra nidum ejcit et ad ejciẽdũ eas cogit. Draneis et vermibus et muscis eos pascit. femina venenosa vt usquiami sine lesione comedit. et leprã et morbũ caducũ aliqñ sustinet et incurrit. et feta duci' viuit qñ masculi' a masculus zelat. p vxore sua et p ea pugnare dicuit vt dicit Arist. mustelam timet et odit et. clamando ac vociferando presentiam eius pdit. pro nidis piandinũ occupandis eis rostro morsibus se opponit suã speciẽ diligit et pullos ab illis derelictis aliquo casu recolligit tanq̃ pprios atq̃ nutrit. et si contingat aliquẽ laqueo vel aliquo alio modo deprehendi clamitat p adiutorio et vociferat cui opacions passerũ multitudo mutuo se cõuocat et vt captũ liberent accelerat q̃ p viribus festinant

De struthione

Struthio a greco vocabulo nomen sumpsit vt dicit Jsid. eo q̃ corpus animalis habeat. pennas tñ habet vt auis. habet etiã duos pedes et rostr̃ sicut volucris. sed ꝓpter põderositatem sui corpis cũ auib' in aera non leuat. ouat etiã sicut auis. sed ouã sua fouere negligit que ꝓiecta in arena fetu pullus animatẽ vt dicit Jsid. De struthione aũt dicit arist. struthio aũt inquit in creatione assimilatur aui quo ad quid quadrupedi qr in aera nõ leuat. ale enim ei' nõ sũt conuenientes volatui sed creatio eor̃ est tenuis sicut creatio pili. et qr est sicut auis multas plumas habet in inferiori parte corpis et habet pedes duos sicut volucres et vngues fissos sicut sũt vngule quadrupedis et causa illius est quia magnitudo corporis eius assimilatur quadrupedi et nõ aui tante enim caliditatis est q̃ ferrum diglutit digerit et cõsumit. et pm auicẽ. natura que in omnibus est prouida dedit ei facere ouа maxima et durissime teste vt circa eor̃ generationem occupatus calor temperaretur etiam nimis intensus calor esset causa quare citius moreretur Alias aũt struthionis proprietates tangit beatus Gregorius super Job. xxix. vbi dicitur. penna struthionis similis penne heronis in colore sed non in virtute penne autẽ similitudinem habet. sed volatus celeritate caret. ad volatum alas suas erigit. sed tamen a terra in altum nullatenus se suspendit in altum sue in longum raris pennis induitur et in magno corpore grauatur.

Jd.

Item qñ venit tps vt ova pariat ad stellas q̄ vocāt virgilie siue pliades oculos leuat nō cñ ova ponit nisi qñ illa ostellatio oriť vel ascendit cum cñ viderit stellā circa mensem Junij arenam fodit et ibi ponit ova sua q̄ fabulo cooperit atq; tegit. Cum aūt ea ibi reliquerit statim obliuiscť vbi ea posuit et nunq̄ ad ea vlterius redit. sed calefacta arena solis feruore abscondita ova excoquit et in ipis pulliculos procreat et ꝓducit. cū aūt fracta testa pulliculus eductus fuerit tūc primo mater ipm recolligit atq; nutrit et quem in quo otempserat egressum de quo recognoscit et ideo dicť ad beatū Job. Indurat ad filios suos quasi non sint sui. Jtez structio naturaliter equū odit et in tantū et otrariať q̄ equū sine terrore videre non possit. et si discurrerit equus contra cū quasi otra hostem alas erigit alaq; percussione ipm ad fugam cogit.

De turture

Turtur aūt a voce vocať. auis simplex est vt columba sed longe dispariter est pudica. Turtur aūt auis casta ex moribꝰ appellať eo q̄ comes sit castitatis. amisso cñ pari suo alteriꝰ copulam nō requirit. solitarie incedit. memor societatis potte semp gemit. loca solitaria diligit et eligit ꝓfugiaq; hominū valde fugit ad montes tñ hominū et agros descendit vbi querit cibū vnde viuit. obtento aūt cibo iteq; iuga montium et secreta nemoq; petere ꝓficuit. vernali tpe aduenit et nouitatem instantis tpis querula voce prodit. In hyeme vero deplumať et tūc in trūcis arboꝝ se abscondit. otra estatem vero et tēpus veris resūptis plumis de locis abditis vbi latuerat exiens loca ad pullificanda ogrua sibi querit inter densos arboꝝ ramos de lignis duris et nodosis nidum ostruit in quo ova cubat pullificat et pullos nutrit vt dicit Aristl. turtur ouat in vere bis sed nō tertio nisi qñ ova primo eorumpunť et viuūt et cubant. xv. annis et non descendunt sup rem fetidā neq; sup cadauer ꝓpter cibū. morticinio cñ nō vescitur. sed ꝓ suo et pullorꝝ victu paucula grana querit et in locis mundis recolligit vnde viuit alijs auibus vociferantibꝰ gemit. sunt aūt pulli eius calidi et humidi sicē et pulli columbini vt dicit Constl. quod testať grauitas ad volandū. sed volare incipientes amittūt illam grauitatem futq; caro eoꝝ leuior et acceptabilior ad digerendū. sanguis cñ ale dextre eius est medicinalis sicē sanguis yrundinis et columbe.

De vulture

Vultur a tardo volatu nuncupať vt dicit Jhō. magnitudine cñ carnis precipites volatus non habet. horꝝ quidem cōcubitu debent nō misceri et sine copula ocipe et ocipi generare atq; gignatos q̄ eos debent viuere centū annis vt dicit Jhō. hec auis est impia circa filios

circa filios suos sicut et miluus. Di enī videt pullos suos impinguari ro/
stro et pedib⁹ eos pauit vt sic fiant et dolore morsuū macillenti vt dic̄ pli
nius. Dicit etiā idem q̄ maxime viget sensus olfactus in hac aue. vnde q̄
sentiunt odore cadauera a remotis. existentes enī vltra mare sentiunt ca/
dauera et ista parte et econuerso. vnde exercitū vultur sequit vt hominū
et equoꝝ cadauerib⁹ faciēt. et ideo sm augures q̄n̄ oriuntur et circūuo/
lant simul multi vultures est futuri prelij presagium quod aliquo sensu na
ture occulto presentiunt aduenturū. De vulture dicit aristl. Vultur inquit
pugnat cū herodio et volat super ipm et quando vicerit ipm moritur.
et comedit carnem eius. et ideo pugnat contra alias aues ꝓpter odiū
Venit aūt a meridie vsq; ad noctem et ab ortu solis vsq; ad tpus illud
in silentio requiescit. et quando senescit elongatur rostrū eius supernus et
recuruatur in fine et moritur tandem fame vt dicit aristl. Ibidem hoc ei
accidere sm errorē antiquoꝝ putat aliquando fuisse homo et erat impi⁹
peregrinus quibusdam. sed hoc est superfluum. dicit etiam idem q̄ quan
do est aliquid superfluū de cibis suis non relinquit illō auibus alijs sicut
facit equila sed reponit in nido suo ad cibandū pullos. quoniā nō de fa
cili adquirit cibum. Habitat aūt in altis montibus et nemorib⁹. et si vi/
derit aliquid volitans circa pullos suos rostro percutit et fugat illud. q̄
nutrit pullos suos quousq; possint volare et tunc ejcit illos a nido et ve/
tat illos appropinquare ilico nec permittit vnū par vulturū alterū par subin
trare locū suū. Item idem li. almachar. Est quedā sēz species auis fluuia
lis que timet vulturem. et ideo fugit ad aquaz et circūuolat vultur a re
motis et cum sit acuti visus inspicit quando auis illa exit aquā illā et tūc
si potest capit eam. Est insuper vultur auis multuz fetida et immunda cu
ius caro est durissima et mali saporis et grauis odoris et ideo ad esum
est inutilis. de facili p̄ cadauere terram petit sed cū descendit de terra ite
rum vix ascendit vt dicit gregl. In alto volans cadauer in infimis cōspi
cit et p̄ amore cadaueris ad yma de sublimitate aeris se subuertit vt dic̄
idem. Quando aūt ab aliquo impedit cōtra ventum alas percutit et sic
venti admiculo pocius q̄z robore ꝓprio ab infimis in aera se extollit. q̄
ad hoc dicit plin⁹. li. xxix. ca. vij. Vultur inquit inter aues otrariat serpē/
tib⁹. nā si penne ei⁹ vrant fugant serpentes nitore suo. Cor etiā eius red/
dit se portantes a serpentib⁹ et a feris tutos. Cor eius ligatū in pelle leo
nis vel lupi fugat demones. penna eius ligata pedi sinistro parturientis
velociter liberat cā sed celerius solue ne interiora sequant. vngentū factū
de adipe vulturis et oleo mirti et cera neruos curat iumenta sanat. Pes
eius dexter alligat⁹ pedi sinistro dolenti sanat ipm similiter dextrū sanat
sinister pes. Lingua eius sine ferro cuulsa et collo in pāno nouo suspensa

dicit

dicitur efficere hominem gracioſum et ad impetrandum ab homine quic quid petit. Cinis oſſium eius et aduſtor̄ mixtus cum celidonia dat' ani malibus eor̄ ſanat morbos. Hucuſq; plin' idem li. xxxvi. ſanguis vultu rum cum herba cabeonte alias cameleonte et celonia ſanat lepr̄ã

De vlula

Vlula auis eſt a plauſu vel vlulatu nominata. eius em̄ vox vlu latum pretendit. Vnde et apud augures vlulans pretēdit ad uerſitatem. tacens vero ꝓſperitatem. vt dicit Iſiō. et ſm hoc idem videtur eſſe vlula quod bubo ſiue noctua cuius vox ſm augures eſt infauſta Iero. glo. ſup̄ yſa. xiij. dicitur ſic. Vlula eſt auis cor uini magnitudinis reſperſa maculis que roſtro in palude ſibo horridū ſo num facit. q ſm hoc videt q̄ vlula eſt onocrotulus que auis eſt paluſtris loca inhabitans paludoſa quere ſupra de onocrotalo.

De vpupa

Vpupa vt dicit Iſi. a grecis eſt nuncupata eo q̄ ſtercora huma na comedat et frequenti ſimo nutriat. Duis em̄ eſt ſpurciſſima q̄ immunda criſtis a capite exiſtentibus galeata ſemp in ſe; ul teris cōmotans vel in ſimo. cuius ſanguine ſi quis ſe inunxerit dormitum pergens demones in ſomnis ſe ſuffocantes videbit. cuius cor malefactoribus valet. nam in ſuis maleficijs eo vtunt. de hac aūt dicunt phiſici. q̄ cum ſenuerit eo q̄ nec videre nec volare queat pulli eius euellūt ei pennas inualidas et liniunt ei oculos herbar̄ ſuccis q̄ fouent ſub alas donec recreſcant plume eius et ſic renouata perfecte volet et videat clare ſicut et ipſi vt dicit Iſiō.

De veſpertilione

Veſpertilio a tempore nomen ſumpſit eo q̄ lucem fugientes cir cūuolet in crepuſculo. veſpertio precipiti motu attrito et tenu iſſimis brachior̄ membranis ſuſpenſa et eſt animal ſimile mu ri non tam reſonans voce q̄ ſtridore ſpeciem volantis et qua drupedum habet quod in alijs auibus ſolet rarius inueniri. Hucuſq; yſi dicit etiam glo. ſup̄ Iſa. ij. q̄ veſpertiliones lucem fugiunt. ceci em̄ ſunt ſi cut et talpe. puluerem lingunt oleum de lampadibus ſuggunt. in rimulis parietum ſe abſcondunt. frigidiſſime ſunt nature. Vnde ſanguis veſper tilionis linitus ſuper palpebras non ſinit recreſcere pilos vt dicit Conſt. et hoc forſan eſt quia ſua frigiditate opilat poros quibus opilatis nō re creſcunt pili

Explicit liber duodecim'

Incipit liber. xiij. de aqua et eius ornatu.

Descriptis ꝓprietatib⁹ ignis et aeris. restat vt de aquarū effectib⁹ quantū spectat ad hoc opusculū nunc aliqua dicam⁹. Dicit aūt aqua quasi equa. qz nunq; quiescēs a motu donec superficies eius adequet vt dicit Isidō libro. xij. Est itaq; elementum aqua ſm Constantinū frigidū et humidū respectu terre subtile et spiritū ꝓtio termino non excedens. deflueret enī aqua ad nihilū nisi alieno termino sisteret. Aque vero ꝓprietatem describit Basilius in generali in exameron dicēs. Aqua inēt inter omnia elementū est vtilissimū. celū enī temperat terrā fecundat. aerē suis vaporib⁹ incorporat et dilatat. scandit in sublime et celū sibi vendicat. Aque enī sūt omniū nascentiū causa qz fruges gignūt. arbores q plātas ꝓducūt. sordes detergūt. pcā diluūt. potū cunctis⁹ animātib⁹ tribuunt. Est enī aqua terre cōiunctiua. penetratiua. repletiua. caloris celestis nutritiua. omniū inferiorū tpatiua. nisi enī hec inferiora suis opationib⁹ temperet omnia in deflagrationē vi caloris verterent. Hec ab animalib⁹ potata nutrimentū transducit in carnis vegetationē. Hec spiritib⁹ dat spiraculum sicut aer animantibus. prebet vitam et animationē. Hec sui diffusione p interiores partes terre facit partiū eius vnionē. terra enī ꝓpter siccitatis densitatem dissolueret in pulueré nisi pars eī parte humectasset aquea vniret. Hec etiā transiens p interiores meatꝰ terre a locis p que transit in colore et sapore recipit immutationē. et ideo nūc salsa nūc dulcis apparet. nūc clara nūc turbida. nunc grossa nūc subtilis. Careret enī aqua determinata qualitate in colore et sapore vt sic esset omniū colorum et saporū susceptiua facilis. Et ideo aqua quanto est in se purior tanto apparet obscurior. qñ ad ipius colorationē ipaz solaris radius non subintrat. Hec mouet a fundo siue a centro ad circūferentiā nec sistitur donec equet eius superficies ſm eque distantiā a centro terre. Hec insup lucez a radijs solis susceptā reflectit in celestia et refundit. Et ideo qz superficiē habet specularē p actionē reflexi luminis rez obiectaz ymagines in se repsentat et intuentiū facies ad motū speculi manifestat. Hec etiam radios ipius substantiā penetrātes diffundit et ampliorem latitudinē extendit. et ideo res in se visas facit apparere maiores qz sint in se ipis. Has aque ꝓprietates generales et alias plures in exameron poteris inuenire. Aqz aūt multiplex est ōia vt dicit Isidz. aut enī in aere originem sumit sicut est aqua pluuialis et hec qz celestis terrenascentib⁹ maxime est vtilis. aut de vicerib⁹ terre scaturit et erūpit vt aqua fontana et putealis. aut terram

ꝓterfluit

preterfluit vt fluuialis aut orbem terre lateraliter circuit vt mare occea/
nū et mediterraneū qđ omniū aquaꝝ matrix ē et origo generalis vt dic̄
Const'. Aqua igit̄ pluuialis ex se liquida est et clara subtilis leuis et sapi/
da. cui' claritas ostendit q̄ ei nihil aliud admixtū sit. leuitas vero et sapi
ditas subtilem eius demonstrant substantiā. Inter omnes aūt aquas me
lior est ad terre fecundationē maxime q̄n cadit cū tonitruo suo eñ motu
tonitrus discutit vaporem vnde fit q̄ aquā subtiliat et depurat. que ve/
ro nun est admixta vel ex niue resoluta peior est et ieiunis non conuenit sto
machum eñ pcutit et otrahit. tussim gignit. dentes stupefacit vt dic̄ Ḡ ō
stant. ¶ De aquaꝝ autem differenciis quo ad earum qualitates diuersas
et varias efficacias. quere supra libro sexto. de potu aque. Ibi enim inue
nies omnia plane diffinita. ¶ Post aquam vero pluuialem melior est fon
tana precipue que de petra viua effluit aut de fonte alto scaturit et des/
cendit. Fons eñ est caput et origo aque viue que manat et effluit conti/
nue de occultis et abditis terre venis. vñ fons quasi fouens aquas ē dic
tus siue fundens vt dicit Ih̄s. Occultū eñ habet de venis terre egressū et
de p̄fundis petraꝝ meatib⁹ sequit̄ ortū suū. Est eñ fons sue aque mul/
tiplicatiu⁹ suiq; communicatiu⁹. nulli eñ se occultat. ita peregrinis sicut indi
genis se communicat. Item sui et aliꝝ est purgatiu⁹. nam fontalis aqua q̄
effluit a solida petra limpida est et sordiū maxime purgatiua. Item fōs
est renouatiu⁹ sui et aliꝝ immutatiu⁹. naꝫ aquas suas continue renouat
et renouationis et immutationis beneficiū rarius se in fontib⁹ immergē/
tibus administrat vt dicit glosa sup̄ p̄s. Item sitis est mitigatiu⁹ et refri/
geratiu⁹. estuantes eñ et itinerantes refrigerat et sicientib⁹ potū ogruꝫ
administrat. Item locoꝝ sibi adiacentiū est fecūdatiu⁹. nam loca fontib⁹
magis vicina. solēt esse magis graminosa floꝛida et etiā sepius amplius
fructuosa. Itē fons in medio sui ortus vbi p̄mo de terra erumpit est pul/
ueꝝ et arenaꝝ sibi obsistentium a se reiectiu⁹. nam vbi ebullit violentia sui
motus partes terrestres penetrat et diuidit et partem a parte disgregat.
Item fons ratione sue claritatis et transparencie specularis est et forma/
rum sibi obiectaꝝ rep̄sentatiu⁹. Et ideo intuentiū facies apparent in fon/
tib⁹ et resultant. et tā rugaꝝ qꝫ aliaꝝ maculaꝝ deformitates se in aque
fontane transparentia manifestant. Itē fons est fm̄ qualitatē tp̄is hye/
mis scꝫ et estatis sue qualitatis immutatiu⁹. nā fm̄ Macro. in hyeme fōs
calescit et estiuali tp̄e refrigescit cui⁹ ratio ē qz calor in hyeme fugiens do
miniū otrariū sui. petit interiora fontiū. ex cui⁹ p̄ntia et oculcatione conti
nua ora fontiū calefiūt. In estate vero otingit ex causa otraria ecōuer so
nā ex dominante caliditate in aere fugit frigiditas ad interiora meatuuꝫ
et venaꝝ fontiū. et ideo aque emanantes tūc tp̄is inueniunt frigidiores

Item.

Jtē fōs ē ꝺm sitū sue originis aq̄ꝫ ad supiora emissu⁹ ita eñ alte in fistul ducit sicut ozit. si eñ in montis vertice scaturit ad eandē altitudinis eq̄litatē in altitudine in alio monte ꝺducī ꝑ fistulas ofluent nec altius nisi ꝑ violentiam de facili ducit ḋs in suo ortu ꝓmo erūpere inuenit. Jtez fons qnāuis in suo ortu sit paruulus tñ ꝓpter suā indeficientē emanationē multoꝫ et magnoꝫ fluuioꝫ est originaliter causatu⁹. ¶Nullus eñ est fluu⁹ ḋs nisi ab aliquo fonte occulto vel manifesto ozitur vt dicit Jsiō. Jtem fons est aquaꝫ lacualiū et aliaꝝ quiescentiū meliorati⁹ et quasi viuificati⁹. qz eñ fons est modic⁹ scaturit vel transit ꝑ magnū stagnū aquas ibi stātes efficit saniores. et etiā pisces degentes reddit simpliciter meliores. Jtem fons est a venis et meatib⁹ terre ꝑ quos transit coloris et virtutis et saporis receptiu⁹ vt dicit Jsi. et ideo fontes nūc sūt caldi nūc frigidi nunc sulphurei &. ꝺm diuersas sez qualitates terre ꝑ quā transit vt dicit Jsiō. li xñ. Est fons in ytalia cui⁹ aqua sanare oculoꝫ vlcera ostendit. Jtem est fons in affrica cuius aqua voces canoras facit. Jtem fons est in boecia duplex. vn⁹ eñ memoriā alter oblionē inducit. Jtē in ethiopia est fōs rubei coloris et quo qui biberit statim lymphaticus erit. Jtē in sicilia sūt duo fontes quoꝫ vn⁹ sterilem facit alter sterilē seculo at. Jtem est in pouinea quater in anno mutās colorē. nā trib⁹ mēsib⁹ videl pulureus ac si esset cū pulucre mixt⁹. trib⁹ sanguineꝰ. trib⁹ viridis. et trib⁹ limpid⁹. hic fōs ab incolis fons Job nuncupat. Jtem fons est in syloa ad radices montis syon fluens qui nō vniuersalib⁹ aquis sed certis diebꝫ et horis ebullit Jtē in sardinia sūt fontes caldi qui oculis medent. fures arguūt nazz ceritate eoꝝ facin⁹ detegit. Jtē in egipto dicūt esse fontē in quo faces accē se extinguūtur et extincte accenduntur. Jtē apud garamātes dicūt fontem esse ita algentē de die ꝙ nō bibat et ita ardentē de nocte ꝙ nō tangatur quousq; ysiō. Ex quo ptz ꝙ fons sapit naturā sui fundi. nā si dulcē q puteū habuerit fundū et dulcis erit aqua. et econuerso si sulphure⁹ fuerit fund⁹ atq; limosus sulphur aut limū sapit aqua. vñ si fons in suo ortu sit corrupt⁹ et vitiosus totū quod inde effluxerit vitiosū erit et corruptum

¶De puteo

Puteus est lacus defossus a potu dict⁹ vt dicit Jsi. de subtrib⁹ eñ terre et cataractis ozit aque qꝝ ruptis terre venulis inferiorib⁹ aqua q̄i fumādo euaporat. ex cui⁹ euaporatiōe aqua putealis generat vt dicit idez. Aqua vero putealis ꝺm C. cōstl. inter aq̄s est grossior et indigestibilior. tū ꝓpter terre salsa ginē. tū etiā ꝓpē ipi⁹ quietem et ꝓpter nimiā elongacōez ab aere. Juxta fluuios aūt aqua putealis de facili inuenit et illi⁹ aque substancia. ꝺplexioni aque fluuialis assimilat. qñ vero pute⁹ fit iuxta puteū. ille q̄ fluualiter est ꝓfundior aq̄m

vicini

vicini putei min⁹ pfundi attrahit et in se recolligere ꝺsueuit a terra autez circūstante sapoꝛē attrahit et ideo nūc sallā nūc dulcē se oñdit. Itē aqua putealis frequēter corruptionē ptrahit qñ nō mouet. et ideo vt depuret et subtiliet necesse habet vt sepi⁹ moueat ⁊ hauriat. quāto aūt terre viue est viciniot tanto aqua putealis frigidiot et dulciot ꝺmuniter ꝛperitur. Itē in hyeme raro vel nunq̄ ꝺgelat. nam p pfitiaz aeris frigidi hyemali ꝛpe calot frigori ptrarius ad interiora putei repellit et ideo aqua ipa⁹ et vapoꝛe calido immutata ꝺgelari nō ꝑmittit. immo calidiot in hyeme q̄z in estiuo ꝛpe inuenit. Itē aqua putealis ꝓpter situ eius in pfundo cuz difficultate adquirit et sine magno labore et artificio viz hauriꝛ.

¶ De fluuio

Fluui⁹ a fluendo est dict⁹. Sm Isi. cū fluui⁹ est phēnis fluxꝰ. qz cōtinue fluit. et nisi eius intercipiatur origo fuere nō deficit. Est igit ꝺsiderare in fluuio. quo ad fluxū phennitatē. quo ad situz pfunditatē. quo ad motū circularitatē. p longissima em̄ terraꝝ spacia currere fluui⁹ ꝺicunt. Itē quo ad ortū fuit suū oriētale pncipiū et finalē terminū amaritudinis qualitatē. ꝺme em̄ flumē originaliter per occultos meat⁹ in capitib⁹ fontū a mari exit et p manifestos transit⁹ iterū in mari redit vt dicit glo. sup Eccl. pmo vbi dicit. Omnia flumina intrāt mare ꝛ ibi dicit Iero. dicūt pbi aquas dulces que mari influūt. vel ardore solis ꝺsumi vel salsugīnis pabula esse maris. Ez noster ecclesiastes aq̄rū sez conditoꝛ dicit eas p occultas terre venas ad capita fontū regredi et de matrice abisso in sua pncipia ebullire ꝛ. Itē est ꝺsiderare in flumine quo ad medīū pgressū inter suū finē et pncipiū dulcedinis sapoꝛosita tē nā aqua fluuialis in venis fontū p quas transit colat vbi a sua salsuginе spoliata ptrahit sapoꝛē potabilē. et in dulcedinē ꝺmutat vt ꝺcit Isi. Itē quo ad aspectū speculaꝛē pspicuitatē. substātiā em̄ hz puraꝝ luci puiā et ad modū speculi ꝺyaphanā vñ ꝛep ymagines obiectaꝝ fluminis superficie repsentāt. Itē est ꝺsiderare quo ad fluminis subiectū mūdiciā et puritatē quo ad cursū decliuē et pcipitē velocitatē. quo ad impetū materiā virtuositatē. qz omnia obstacula et cūctos obices diruit cui⁹ rapacitati nihil finaliē resistit. sua em̄ impetuositate omnia in se ꝓiecta vel secū rapit vel saltē ad ripā ducē naues onustas suo impulsu agitat et impellit. rotas etiā grauissimas celeriē p violentiā circūuoluit. sordes etiā in se ꝓiectas recipit sed mot⁹ sui impetu receptas dissipat et dissoluit. Fluui⁹ em̄ est sui et loco⁹ p que transit mundificatiu⁹ et aq̄rū lacualiū et stagnoꝝ p quas subintrat renouatiu⁹ et a corruptiōe ꝺseruatiu⁹. pisciū diuersi generis nutritiu⁹ et fetoris et mali saporis in piscib⁹ lacualib⁹ et palustrib⁹ abstersiu⁹ et qualitatis eoꝝ immutatiu⁹. hz etiā flumen siue fluui⁹ quo ad effectum

multiplicez

multiplicē vtilitatē hūanis vsib⁹ ogruentē. nulli em̄ bñficiū suū denegat
seo om̄ib⁹ q̄nuꝫ est de se se omunicat. vñ tā iumētis q̄ hōib⁹ tā puis q̄
maiorib⁹ equalit̄ administrat fordes et immūdicias tā corpis q̄ vestiuꝫ
mūdificat estuantes refrigerat sicētes potu reficit et recreat. loca sibi ad
iacentia irrigat et fecūdat humoris sui effluētia radices et semina humec
tat ingrossat et impinguat vt ptꝫ in egipto vbi tacto semine in ortorum
more a nilo flumine oīa cāpestria irrigant vt dicit Rab. sup. xi. c. deut.
Terra tua nō est sicut terra egipti &. sua circūfluentia ciuitates et alia ha
bitacula munit et fortificat tā mortualia q̄ mercimonia ad ciuitates de
ferentes hoies locupletat. arene accumulatiōe et terre limose opositione
insulas formal. loca minutionib⁹ ogrua coadaptat. de aqua vero fluuiali
dicit Const. q⁹ illa est melior que tendit ad ortū solis et que ab altioꝛib⁹
montib⁹ ortū sumit. que vero tendit versus occidentē min⁹ est laudabilis
Dicit etiā q⁹ flumina quāto sūt a ciuitatib⁹ remociora tanto puriora sūt
et nutriendis pīcib⁹ aptioꝛa. Fluminib⁹ etiā influūt ciuitatū fordes et la
uature balneoꝝ liniq; effusiones et hmōi ex quib⁹ aqua fluuialis aliqñ
otrahit corruptelā vt dicit idez Aqua fluuialis est laudabilis cui⁹ fluxus
est velox fortis currēs sup lapides puos et fundū arenosū siue argillosū
solidū sapidū et mundū. Naz ex qualitate terre p quā fluit colorē cōtra
hit et saporē. et pm hoc variant fluuioꝝ tā nomina q̄ ꝓprietates vt dicit
glo. sup Gen. ij. Quāuis em̄ flumina omnīā a mari sorciant origines a lo
cis tū in quib⁹ oriunt̄ et p que transeūt sicut colorē otrahūt et saporē sic
nomē. Quāuis em̄ multas aquas in se recipiat fluuius influentes. quā oīa
tñ ognoscit pm⁹ et ꝓncipalis alueus nomē pmū ꝓpere nō de facili cōmu
tat. Aquas em̄ quas influēdo recipit et nomine sibi incoꝛporat atq; vnit
vñ fluui⁹ quāuis sit paru⁹ et modic⁹ q̄si de pmo fonte pmo effluere inci
pit. quāto tā a suo ꝓncipio plus elongat p aquaꝝ influentiā plus crescit
vt ptꝫ in danubio germanie fluuio de quo dicit ysid. li. xiij. c. penulti. q⁹ a
germanicis montib⁹ ex parte occidentis oriē ex fonte paruo pgens otra
orientē. lx. fluuios in se recipit et. vij. hostijs in ponticū mare fluit. Melius
est aūt oīis fluui⁹ quādiu ripaꝝ suaꝝ t̄minos nō excedit. Dz q̄q; ym
bziū inundatione seu niuiū resolutione t̄minos alueī sui egredit et tūc vi
cine terre planicie destruit sepes et submergit. Sūt aūt fluminū duo ge
nera vt dicit ysid. li. xiij. c. penulti. vnū dicit flumē vnū de quo virgilius.
Donec me flumine viuo abluero &. Diuo est torrens aqua scz cū impetu
veniens et recedēs. dicit aūt torrēs q⁹ pluuia crescit. siccitate vero torrez
et. i. arescit. Est aūt decursus torrētis impetuosus et fortis. et ideo q̄libz
sibi obuiantia virtute et cū impetu secū trahit vbi aūt fluit terrā excauat
et corrodit. et lapillos ac paleas coaceruās post se vestigia derelinq̄t vias
destruit vicina mergit in mare descendit.

De anne

Annis dicit fluuius nemore et frondib⁹ redimit⁹ siue circūsept⁹ vt dicit Ysi. sic ex amenitate vocatus iuxta quē habundāt herbe medicinales volucres siluestres nidificant. In cui⁹ decursu fere potū sumentes vel feruore estus se refrigerant ex cui⁹ vicinitate ibi habundant pascua et suū vigorem et viroꝛem diucius retinent et reseruant. Fūt aūt quedā flumina de quib⁹ specialiter fit mentio in scꝛa tura sicut phison gyon tigris dozit eufrates tozdanis ꝛ. Est aūt phison ganges fluui⁹ vt dicit yſid. li. xiij. a gangāto rege dictus. Ganges hic exiens de paradiso circuit terrā eulath indie scz regionis. Et dicit phison id est caterua. qz decem in se recipit flumina. Interpretat etiā mutacio oris qz mutat a facie quā habet in paradiso. et hoc trib⁹ modis sicut dicit magr in hysto. In colore qz alibi clarus. alibi obscurus. alibi turbid⁹. In quantitate qz alibi paru⁹ alibi magn⁹ et diffusus. Et in sensu qz alibi frigidus alibi calidus. ibiq fluuius habundat arenulis aureis et gemmis pciosis. in cuius etiam litoꝛibus cresciunt arboꝛes et herbe medicinales

De gyon qui et nilus dicit

Gyon qui et nilus est fluui⁹ mesopotamie de paradiso exiens. Et dicit byat⁹ terre vel terreus. qz turbidus est et limosus. Oriur aūt nō pcul ab athlante et circuit terram ethyopie et descendit p egiptū et irrigat plana eius. vñ dicit Iero. sup amos scz ibi. defluet quasi riuus egipti ꝛ. Nilus dispositione dei totā egiptū semel in anno irrigat. cumulis arenaꝝ claudentib⁹ hostia eius ne defluat in mare. post irrigationē aūt solutis cumulis redit in alueū suū et sic tandē mare ingrediens a mari absoꝛbet. Ihic fluui⁹ nutrit reptilia multū noctua et venenosa sicut cocodrillos et bestiolā que dicit enidꝛos. de quo dic Ysi⁹ li. xij. ca. ij. Enidꝛos inquit est bestiola ex eo nuncupata q⁹ in aquis verset. et maxime in nilo. que si inuenerit cocodrillū dormientē. volutat se in luto pmo et intrat p os eius in ventrē et carpit omnia interiora ei⁹ et sic morit. Dicit etiā glo. sup. xxxiij. ca. Ecci. q⁹ gyon qui est nilus fluui⁹ turbulent⁹ est et multū otrahit limi vnde limositatis ratione quam secum ducit terram per quam tranſit frugiferam et valde fertilem facit.

De tigri

Tigris fluuius est mesopotamie de paradiso egrediens pgit contra assirios vt dicit Cōsti. qui post multos circuitus intrat mare rubꝝ. Vocat aūt hoc nomine ꝓpter impetū et velocitatem ad instar tigris animalis nimio impetu pcurrētis. Dicit autez Joseph⁹ q⁹ tigris oriē in armenia ex eodez fonte quo oriē euphrates et vocat tiglath qō sonat acutū vel angustū. currit eñ anguste et acute ad

) modum

motū sagitte ꝓpter qđ̄ tigris lingua ꝑsica. i. velox vel sagitta nuncupaꝫ

De euphrate

Euphrates est fluuius mesopotamie de paradiso exiens. copio/ sissim⁹ in gemmis. qui ꝑ mediā babiloniā fluit. hic ab vbertate nomē accepit. nā hebraice euphrata frugifer dicit et interpre/ taꝫ. mesopotamiā aūt fluit in q̄busdaꝫ locis et rigat sicut nilus egiptū. Salustⁱ⁹ aūt autor certissim⁹ asserit tigrim et euphratē de vno fō/ te manare in armenia. qui ꝑ diuersa loca exeūtes spacio multoꝝ miliū in medio derelicto. terra aūt que ab ipis ambit mesopotamia dicit. hucusq; Isi. li. xiij. ca. penulti.

De donice

Orix est fluuⁱ⁹ ꝛm glo. sup Ecci. xliij. qui alio nole dicit araxis vel arapsis. amnis armenie qui oriꝫ ex eodē monte cū euphra te sic dictⁱ⁹. eo q̄ rapacitate omnia ꝑsternat vt dicit Isi. ibi. xlv. Unde cū alexander cū vellet transgredi ponte fabricato tan/ ta violentia inundauit vt pontē diruerit. Hic breuisⁱ⁹ intervallis ab eu/ phratis ortu caput tollit ac deinde in caspiū mare fluit vt dicit Isi. ibidē Donix aūt dicit a grecis a parte terre iꝑoꝝ. nam illa patria vbi fluit lin/ gua iꝑoꝝ donica vocaꝫ. vt dicit glo. sup Ecci. xliij. Hic fluuⁱ⁹ quasi q̄dā brachiū videt esse tigris vel euphratis vel vtriusq; cū ex eodē fonte in ar/ menia oriaꝫ ꝓpter quod dicit habūdare gemmis et herbis aromaticis. quaꝝ vsus ꝓuenit medicine. donix aūt medicamentū generationis inter/ pretaꝫ. mediante itaq; tigri vel euphrate exire de paradiso dicit⁹ ꝙ prodire

De Jordane

Ordanis iudee fluuⁱ⁹ a duob⁹ fontib⁹ q̄ꝝ vn⁹ ior alter dan voca tur iordanis nominat⁹ est vt dicit Isi. li. xiij. Oriꝫ aūt sub liba no monte dauidens arabiam et iudeaꝫ qui ꝑ multos circuit⁹ itine/ ra ibericō in mare mortuū influit. qđ̄ ipm absorbet penit⁹ et con/ sumit. Hic fluuⁱ⁹ tpe messis triticee que solet in palestina vernali tpe iam maturescere dilueuit plus solito habūdare. qđ̄ accidit ex ymbris serotini inundatione et ex niuiū resolutione sicut dicit in hystoriis et in glo. sup Josue. iij. dicit Jordanis ripas alueī sui tpe messis implecuerat &. et Ecci xxxiij. fere dicit idem. Hic fluuⁱ⁹ est in multis ꝓuilegiat⁹. Primo ꝙ regio nē fidelium iudeoꝝ a regione incredulorꝝ iudeoꝝ scz ab arabia separauit. Scđo ꝙ corā filiis israhel se aperuit et eis ad terrā ꝓmissionis transitū ꝓbens. in arche dñi et populi ꝑtia se diuisit vt dicit Josue. iij. Tertio ꝙ lepꝝ naaman siri abluit et mundauit. iij. Regi. Quarto ꝙ ꝑ sui diffusionē sanctificati helye et elysei testimoniū ꝓhibuit. qz vltiusq; impio obedauit. vt ꝑz. iij. reg. ij. Quinto ꝙ fert ꝑ extra naturā aliaꝝ aq̄ꝝ nō absconditⁱ in fūdo.

Primo

ymmo vsq; ad suã supficiem illud remittẽs. Ph̃ete qui poterat ipm vt recipet eleuauit. vt legit. iiij. Regl. vi. ca. qt ex cõtactu mundissime carnis domini sanctificari meruit. quo mediante dñs vim regenerãtiuã aquis contulit et humane salutis sacramentũ in aqua fieri ordinauit. vt ptz ã. u. ñ. vij. qt in iordane Johes bap. et celos apertos videre et vocem patris audire meruit. qñ toti⁹ trinitatis ministeriũ in baptisando dñm intellexit Sunt et alia flumina que nominant in scriptura sicut sũt abana et phar/ phar que sunt fluuij syrie fluentes iuxta damascũ quoq; subductione ortũ damasceni irrigant et multiplici genere herbaq; et arboꝝ ac fructuũ mꝰ tiplicatione fecundant. de his dicit. iiij. Regl. v.

De gazan

Gazan est fluui⁹ medoꝝ qui alio nomine dicit dyapses q̃ a quo dam rege medoꝝ sic vocatus est. oritꝫ autẽ in oriente et rubro mari excipit. in vinculis aũt syrie sup hunc fluuiũ due trib⁹ et dimidia que a salmanassar rege assyrioꝝ captiue in assyrios sunt deducte pmanere ecules sunt coacte. vt patz. iiij. Regl. xvij. sicut due trib⁹ captiuitate a nabuger super fluuiũ chobar in babiloniã fuerũt mul tis tpib⁹ collocate vt ptz in Ezech. Est aũt chobar fluu⁹ babilonic⁹ p pa ludes babilonie se diffundens a tygri vel eufrate oꝛtũ ducens ac in vnũ iꝑoꝝ itq; rediens siue cadens vt dicit Jero. sup Ezech. fluuius aũt tho bar parte sui litoris abundat salicib⁹ et carectis sicut dicit sup locũ illum Isa. xvij. vltra torrentẽ salicis duceris. hũc torrentẽ vocat babilonie flu/ men sup quod residens populus dei non resultat immo ploꝛat sicut scrip tum est super flumina babilonis ã. Sunt et alia flumina multum famosa sed de illis hic tacem⁹. qt de eis mentionem in byblia habem⁹

De lacu in generali

Lacus est latentiũ aquaꝝ receptibiliũ in quo aqua retinet. hic fluctib⁹ admiscet vt dicit ysi. li. xiij. qd̃ greci limũ id ẽ stagnũ vocant. nã fontes labunt in flumina. flumina vero in freta dil/ currũt. lac⁹ aũt stat in loco nec fluit et ideo dic⁹ est lac⁹ q̃i aque loc⁹ vt dicit ysi. aquas em̃ quas scaturiẽdo vel influẽdo recipit alias nõ trãffundit. pisces aũt lacuales vt dicit ysi. min⁹ sunt laudabiles q̃s flumina les. nã sua limositate pisces q̃s nutrit q̃i limũ sapientes reddit herbas su pfluas gignit in quib⁹ ranas et vermiculos multos nutrit aqua fluens la/ cus subintrãs et influens iꝑoꝝ aquas recenciores efficit et ipas a corru ptiõe custodit. ex numia vo aq̃ꝝ receptiõe frequenter ripa stagni rũpit et quicq̃d ducius intus nutritũ est subito manet. Aqua aũt lacualis ceteris est grossior et aquis fluuialib⁹ ad potandũ minus laudabilis experitur. nam talis pot⁹ sepe assumpt⁹ multas generat in corpe passiones vtq; sup li. v. de aque potu. otrahit aũt aq̃ lacualis diuersas vrines ex fũdo q̃ situ

vbi recolligit sicut exemplificat ysi. li. xiii. ca. iii. de diuersitate aq̃e dicēs In ethiopia inquit lacus est quo pisa corpa velut oleo nitescūt. tū enaz lacus est in affrica q̃ canotas facit voces. Item in ytalia est lac⁹ qui bibē tib⁹ aquā ipe⁹ tcoū vini facit in reatinis paludibus iumentoz vngulas indurari debent Item in asfaltido lacu iudee nihil viuū habens animaz mergi pōt ydibem est stagnū in quo nihil natat sed oīa submergunt. Nonicide est lacus in die ter amar⁹ et tociens dulcis. Hec omnia recitat ysi. in li. et ca. supradicto. De aūt et alie similes aquaz pureaūi et lacu aūi diuersitates accidūt ex varia qualitate venaz terre p quas trāseūt tales aque vel a natura et dispositione fundi vbi aque hmōi recolligūtur

De lacu asphalti.

Lacus asphalti mare mortuū nuncupat. mare ꝓpter ei⁹ magnitudinē et ꝓfunditatē. mortuū qz nihil gignit viuū. nihil enī recipit ex genere viuentiū. vnde nec pisces habet nec volucres. ℔ q̃cunq; viuentia mergendo temptaueris quacunq; arte statim resiliunt. et quāuis vehementer illisa ꝑfestim exeunt. sed neq; a ventis mouet bitumine turbinis ventis resistente quo oīs aqua stagnatur neq; nauigationis paciens est. qt omnia vita carentia in ꝓfundū mergūtur neq; materiā aliquā sustinet nisi que bitumine illustrat. extinctā lucernā in eo submergi. accensā vero supnatare dicūt. hic locus asphalti. i. bituminis vocat. qt mare salinaz et est in iudea inter yericho et zachā. lōgitudo eius vsq; ad zoroas arabie dirigit stadia septingentis et lxxx. latitudo eius stadia centū. vel vsq; ad vicinia zodomoz. vbicunq; ysi. li. xiii. in. c. de subuersione zodomoz in fine. Hic lacus nigras glebas bituminis euomit. et ideo lacus asphaltides dicit. in cui⁹ ripa poma arboꝝ⁹ nata vsq; ad maturitatem. colorē sunt viridia que si matura incidas fauillas intus inuenies. vnde ait Joseph⁹ fabula terre zodomoz fidem hz simile dicit in glo. sup secundā petri ii. ca. sup locū illū ciuitates zodomorū in cinerem redigens ℟ seruare adhuc voluit dom⁹ regionē otra positam speciem pristine pene nascunt ibi poma pulcerrima que ex se cupiditatem edendi spectantibus generant que si carpas faciscunt et resoluunt in cinerem fumūq; excitant quasi adhuc ardeant

De lacu tyberiadis

Lacus tyberiadis ab opido tyberiadis est vocat⁹ quod quondam herodes in honorem tyberij cesaris condidit. Est autem stagnum maximuz siue lacus omnibus lacubus in iudea salubrioz et ad sanitatem corporum efficacioz. Circuit autem stadia. C. lx. vt dicit ysi. libro. xiii.

de stagno

¶ De stagno genesar

Stagnū genesar vt dicit ibidez est lac⁹ amplissim⁹ in iudea qui longitudine .C.lx. stadijs extendit. latitudine lx. diffundit. aq̄s crispantib⁹ aura nō ventis. sed de ipo sibi excrispans. Unde ⁊ genesar dicit greco vocabulo quasi generās sibi aurā. veniq̄ p diffusiora spacia lacus frequētib⁹ auris spirantib⁹ agitant. vnde puri/ or est hauſt⁹ eius et dulcior ac abilior ad potandū. hucusq̄ Jsi. ꝓpter magnitudinē vero eius sepe in euangelio mare vocat. nō q̄ sit mare sed potius est q̄dā magna iordanis refluxio vt dicit glosa sup Jo. ca. vi. Consuetudo est aūt hebreoꝝ omnē talem aquaꝝ ogregationē vocare mare et ideo sepe maris nomine nuncupat.

¶ De piscina

Piscina est aqua ad nutriendū pisces collecta quāuis p antifrasim aquaꝝ collectio nō habens pisces piscina sepius nominet vt dicit ysi. Ad bonitatem aūt piscine exigit fundi solliditas aque influentis puritas et influencie cōtinuitas. vbi em̄ fundus est limosus et paludosus pisces saporosi nullat⁹ nutriunt. vbi em̄ recēs aqua nō fluit aque stantes et nō mote de facili corrūpunt. et ideo ad piscine renouationē p canalas et fistulas aque dulces et recentes inducunt vallib⁹ et aggerib⁹ ne effluentes aque effluant piscinaꝝ termini minuunt de piscinis etiaz riuuli ad ortoꝝ irrigationē deducunt. herbe et arbores iuxta piscinas site magis virentes et fructifere inueniunt

De riuo

Riuus a rigando est dictus vt dicit ysi. nam a fonte vel a riuo riuu⁹ ducit vt inde ortus irrigēt. naturā em̄ et effectū sui originis sapit riu⁹. a fontali origine mediante riuo ꝓcedit fluuius siue lacus vt dicit Ysi. Est aūt riuus immūdiciaꝝ purgatiu⁹ terre fecunditatiu⁹. potus animalib⁹ et aub⁹ ministratiu⁹. viroris et pulcritudinis in herbis et floribus ꝑseruatiu⁹. lapilloꝝ et arenulaꝝ attractiu⁹

De fluctu.

Fluctus a flatu est dictus. ventoꝝ em̄ impulsu aque agitate fluctuāt quaꝝ eminens liquor qui semp in motu est vocat vnda Et ē vnda ab eundo dicta eo q̄ ꝑtinua agitatiōe mota nūq̄ quiescit vt dicit ysi. li. xiij. fluct⁹ aūt mutuo se collidūt vt nūc surgūt nūc deorsū mutuo se agitēt et impellūt et ex frequēti allisiōe mutuo spumā ex se gignūt. arenulas et varias sūdi ꝑticulas secū admiscēdo surſū ferūt pisces allidūt et ex mot⁹ sui impetu meliores reddūt ex vētosi aeris sō intratōe fluct⁹ intumescūt et ꝑm vēti impetū nūc ascēdūt nūc descēdūt ex ꝓcellōe mutua acrē ocitāt et vētū gignūt. naues eleuāt et ad ripas deꝑmūt et litora se cū ſtre

frepitu cõstringunt semp̃r sunt in motu et quiescere non possunt. aut esi penitus deficiunt aut undiq; se agitant et diffundunt

De gurgite.

Urges est in flumine locus altus siue ꝓfund⁹. a gurgite gurges est dict⁹ vt dicit Jhó. eo q; aquas influentes absorbeat et absorbtas iterato reuomat et remittat. vñ ꝓpter sui ꝓfunditatẽ motu circulari et refluxo circũferẽ ꝓpter quod natantes de facili in gurgite periclitant. In gurgite etiã pisces maxime se occultãt et vix quãdiu gurgitem non exeunt capiunt.

De drame

Drames est prim⁹ aque seu fluminis decursus et rect⁹ optimus a fonte exiens ac meat⁹ sui alueũ nõ relinquẽs. a fonte enim effluere incipit et quousq; mare intrauerit intra aluei sui limites omnino fluere nõ desistit. fundũ suũ excauat et cõsumit. nauigio maxime ouenit. pisces maiores nutrit q; recentiorẽ aquã et fundũ purioꝛem habere generaliter cõsueuit. cũ maiori impetu fluit q; aliqua alia ꝑs aque et ideo naues atq; lignoꝝ strues celerius secum trahit. et ideo trames dict⁹ a trabo is. vel ab transmitto tis. q; omnia imposita trahit celerrime et transmittit. quanto enim aque cursus in suo tramite est recentioꝛ tanto est velocioꝛ et omnia velocius secum ducit siue trahit.

De alluuione

Alluuio alluuionis et hec alluuies dicit latens et lenta aquarũ inundancia ab alluendo vel abluendo dicta. abluit enim terrom per quã transit et abluendo ꝙsumit. vnde subterranea aquaꝝ ꝙsumptio ex aqua facta alluuio dicit. Job. xiij. alluuione paulatim terra ꝙsumit ir. quãto aũt ꝑ absconditas ripaꝝ ꝙcauitates melioꝛi fluxu se diffundit tanto periculosius litoris soliditatem dissipat et dissoluit. nam ripe superficies exterius solida creditꝛ q; eius ꝙsumptio interioꝛ non videtur. sed ideo pes calcantis ripaꝝ facilius labitur. quia ꝙsumpta interiori soliditate latens vacuitaꝝ non cauet vt dicit ē herema⁹.

De abysso

Abyssus est aquaꝝ ꝓfunditas impetrabilis a qua fontes flumina oriunt. omes enim aque de abysso exeunt et ꝑ occultas venas ad matricem abyssum reuertunt. vt dicit Jhó. li. xxij. vñ ꝺr abissus q; sine busso. i. sine cãdore. q; ꝓpt nimiã distantiã a fonte luis lucis pulcritudine caret et decore vt dic Jo dam. abyssus nihil aliud est q; aq̃ multa ea⁹ finis ẽ incõphensibil et inuisibilis. q; ad ei⁹ ẽminũ lucis diffusio nõ attingit. vel ꝺr abissus q; sine base. q; ei⁹ fũdamẽtũ et sustẽtatio sensu nõ vr.

Et ideo

Et ideo ꝓmordialis materia qz in ꝓncipio nō erat forma determinate di
stincta abyssus ab aug⁹. est vocata. ꝓpter qđ dicit in li. ꝓcess. xij Abyss⁹
ē corporale illud qđ fecit deus vt esset materia corporea ꝛc in formis
sine ordine et sine luce. vñ abyssus idem est qđ ꝓma materia. vt dic aug⁹.
in li. de symbolis. Terre inquit et abyssi nomine materiā nūcupauit q̄ de
nihilo facta est vt ordinatissimo dei munere ꝓmo capacitatis formaꝛ fie
ret. et deinde formarentꝰ quecūqz sūt formata. vñ eadē materia aqua est
dicta. tū qz fluida. tū etiā qz omnis forme est susceptiua. Unde dicebatur
terra ꝓpter naturalem stabilitatē vel solutatē ꝑm quā erat generationi
et corruptioni subiectiua. Abyssus ꝓpter informitatē qz nulla erat forma
distincta dicebaꝭ et aqua ꝓpter formationis possibilitatē ꝑm quam erat
omnis forme et qualitatis potentialiter receptiua vt dicit aug⁹. ī bissus
itaqz ex se habet obscuritatē. ꝓfunditatē omniū aquaꝛ et fluuiorꝛ capa/
citatē insaciabilitatē. qz nunqz tot aquas recipit ḋn plures recipe possit.
inscrutabilitatē inexhaustibilitatem ꝯmunicabilitatem.

De mari

Mare est aquaꝛ collectio tam dulciū qz salsaꝛ vt dicit Jsiō li.
xiij ꝓprie aūt dicit mare eo qꝺ aque eius sunt amare vt dicitur
ibidē Et sequitꝰ vocaꝭ aūt mare equor ab equalitate eo qꝺ eq̄li
ter surſū est. Quāuis nō aque maris fluctuantes velut mōtes
erigantꝰ sedatis tempestatib⁹ itez ꝛc adequantꝰ vt dicit idez Idem aūt dici
tur pelag⁹ quasi pellens vndas qz in mari sit vndaꝛ et ꝓcellaꝛ motus
ꝺtinuus et impulsus. Mare aūt vt dicit idem ibidē quāuis omniū fontiū
in se recipiat aquas et flumina et tāto cū aquaꝛ ꝺcursu nō suscipit incre
mentū. quod accidit ex hoc vel qz eius magnitudo influentes vndas nō
sentiat vel qz amara vnda fluentiū ꝺsumat. vel qz ipe nubes multā aquo/
sitatē ad se attrahūt siue qꝺ illas auferant partim vēti partim sol efficeet
seu qz aque dulces ꝑ occulta quedā foramina ꝑcolate redeant ad capita
fluuiorꝛ et fontiū reuolute. Ad hucusqz Jsiō li xiij. ꝑm ambro. aūt et basiliū.
in exameron. mare est aquaꝛ aggregatio multiplicata ꝑ diuersa loca et
nomina. sed tamen continuatione vna semper mota vaga sonora spumo
sa in fluxu et refluxu lune naturam imitans. cuius virtute et influentia co
liberur. Est autem mare caput et hospicium fluuiorum. fons ymbrium
quo sibi diserepantes populi copulantur subsidium in necessitatibus. re
fugium in periculis. ituneris compendium. laborantis lucrum. De mari
etiam dicit Aristl. in li. metheoꝛ Omniū aquaꝛ mare est principiū et origo
et est aq̄ꝛ ḋes et diuidit in reliqua maria. Causa aūt ꝓpter quā fit in ma
ri salsedo et amaritudo est. qz vapor est duo vapores. humid⁹ vapor et
siccus. subtilis et aqueus resolutꝰ ꝑs subtilior per motū solis et remanet

grossior

grossior et calore solis cū calefacit efficit salsū quod remanet et amarus vt sudor et vrina et adustione. Fit eñ res amara quando remanent partes terrestres aduste aqueis et insipidis partibus ꝓsumptis et de amaritudine ꝑ adustiõis intensionem fit salsedo vt patet in cinere in quo aqua colata sentit salsa Itez arist⁹ in eodē. Aqua maris salsa grauior est aqua dulci quia hec grauior illa vero subtilior cui⁹ signū est quia ouū natat in aqua salsa et non in dulci et ꝓfundius submergit navis cadens in aqua dulci q̄z in salsa. Et ideo in mari mortuo non mergit animal nec generat. quia vincit in eo siccitas. Item in libro de animalib⁹. In mari est aqua et potest ab eo extrahi salsedo. qm̄ si homo acciperet vas terreū nouū cuidum et claudere⁹ eius orificium et ejceret ipm̄ vacuum in mari per diem et noctem intrabit in ipm̄ aqua dulcis. Item idem in libro metheoꝝ. Aque dulces eleuant ꝓpter leuitatem suam sursum et aque salse descendunt ꝓpter grauitatem suam deorsum et quod salsum est remanet in terra et dulce euaporat. Itez idem libro de elementis Mare in actionibus suis imitatur naturam lune. quod patet quia quādocunq; luna oritur in aliqua hora diei vel noctis tunc flumen ingrediens mare in illa regione in qua oritur luna extendit ipm̄ mare ita q̄ aqua illius fluminis redit ad partez loci a quo cucurrit ac si esset per violentiam repercussa. et cū est luna in cardine inferiori incipit aqua diminui sicut quando luna vult oriri aqua incipit augmentari vnde sicut ferrum sequitur adamantem ita mare cursum lune sequitur et virtutem. quere supra in ca. de luna. Item inspissatur q̄z mare post ascensum sicle que vocatur canicula et mutat colorem et efficitur nunc viride nunc ceruleum nunc turbidum nunc clarū. Item Macrob. in libro ciceronis Oceanus in incremento lune ordinem istum tenet. naz primo die crescentis lune fit copiosior solito. quia tunc mare plenū est in summo deinde minuitur secundo et sic descendendo minuitur vsq; ad diē septimū. et tunc est maxime in vltimo defectu. Incipit autē paulatim crescere itez vsq; ad diem septimū. Dies itaq; quo luna est. viij. quando totaliter est plena est iterato mare in suo augmēto summo. et itez incipit minui per dies septem alios. Ita quando luna est xxi. est itez in suo minimo. Et itez vero crescendo incipit ascendere per septem alios dies ita q̄ qñ luna est xxviij tunc itez est in suo sūmo. Et sic semp mare quatuor recipit immutationes quolibet mense duas scz crescendo et duas in decrescēdo sm̄ augmentū vel decrementū ipi⁹ lune. Semp itaq; est mare in suo augmento q̄ vigore qñ luna plena est lumine vel visus celū vt in nouilunio. vel versus terrā vt in plenilunio fieri ꝛsueuit et q̄nto luna in susceptiõe sue in amissione luminis sui pl⁹ ꝓficit vel deficit tāto mare crescit amplius aut decrescit. Itē mare sm̄ arist⁹ in li. vegetabiliū. fundū et lit⁹ hz ouz solidū et arenosū.

arenosū et signū hui⁹ q̄ mare sit salsum super arenas est q̄ obtinuerunt in eo partes terree facte q̄ sunt salse. et existencia aque diuisit lutū p partes suas et ideo terra mari ꝓpinqua arenosa est. Inter partes vero eius arenosas diuersi lapides et gemme mire virtutis ꝓueniūt et arenarum attritu polite p undas maris motū ad litora iactant. Preter istas autē maris ꝓprietates sunt quedā alie communes. et omib⁹ fere note. quas tamē ꝓpter simplices bonū putaui hic apponere vt materiā habeāt aliqua rustica p earū similitudinē simplicib⁹ suadere. Est itaq; mare liquor purgatissimū. ortus cū cadauera et immunda q̄ mortua discutit p motus violentiā expellit vt dicit gregi. Item mare est sui p occultissimas venas sui abyssi diffluuū q̄ tam fontib⁹ q̄s fluminib⁹ materiā sui fluxus ortique ministrat vt dicit Jero. sup Eccl. Item mare est animantiū et monstrorū multiplicis forme ꝓductiū. mare cū longe ꝓducit monstra et mira q̄s facit ipa terra sicut dicit Raban⁹ sup Eccm. xliij. abi. Illic p̄clara et mirabilia opera et varia bestiarū ꝛc. Et in ps. Illic reptilia quoꝝ non est numer⁹. Item quāuis mare substancialiter sit molle et liquidū durissimarū tamen rerum tam animatarū q̄s inanimatarū est generatiū vt patet in cōchilib⁹ et piscibus dure teste et in lapidib⁹ et gemmis quas emittit. Item mare quāuis in se non sit potabile vel delectabile quantū ad gustū. est tū vtile quo ad effectū. Multarū cū infirmitatū est curatiū. sanat cū ydropicos vicerosos et alios scabiosos. vt dicit constl. et multos alios curat. Item mare quāuis ex se sit salsū et amarū. p dulcedinē tamen venarū terre per quas transit est sui saporis immutatiū. dulcedinē cū quandō otrahit ex collatione terre p quā transit vt dicit magro. et Crist. Jezᵓ mare quātumcūq; sit insipidum aut amarū piscū tamen dulcū est nutritiū. latenter cū habz dulcedinē quā suggentes pisces otrahūt nutrimentū ogruū et saporem vt dicit Ambros. Item mare mobile est et inquietū et ex suo motu est sue substancie a corruptionis periculo ꝓseruatiū. q̄ ex otinuatione motus subtiliat. et sic ne putrescat a corruptibili vicio ꝓseruat. Item cū sit liquoz et male terminabile. tamen p se ipm sistit et non p aliū ꝓpter quod vltra litorū suorū terminos nō est de facili ꝓcessiū. sicut dicit ꝓuer. viij. Jere. v Job. xxxviij. Item salsedine et amaritudine sua est dulcedinis fontium et aliarū aquarū influentiaz absorbtiū. tāto cū reputat aqua fluens altior quāto plus a maris introitu elongat. Item ex collisione et mutua reverberatione fluctuū quib⁹ cingit terrā est ventorū otrariorū generatiū vt dicit beda. Item inconsuetis mare maxime est nocuū. est cū ei nocius incussiū et doloris capitis generatiū. vomit⁹ et nausee ꝓuocatiū appetit⁹ cibi et potus ablatiū. Item ex vaporatione fumositatū q̄s emittit est nebule et nubiū generatiuum. caliginis et obscuritatis in aere

inductiū

inductuū et radioꝝ solis intercepciuū. caloris solaris repercussiuū. Itē colorem ꝓpriū nō habens ꝑ qualitate ventoꝝ est sui coloris mutatiuū. nā modo flauū est. modo luteolentū. modo atrum vt dicit Jsi. li. xiij. Itez mare multoꝝ periculoꝝ est in se otentiuū. modico em̄ flatu venti redditē pestuosum procellosū feruidū et tumultuosū. Et ideo mare fretū dicit vt dicit Jsi ꝙ fez feruidū habens motū vt patet in mari siculo in quo ꝓpter maris feruorem strepitū facientē scilla et caribdis esse dicunt que sunt duo loca periculosa in quib⁹ multe naues facilime periclitant. Est autē scilla ingens sasū in mari eminens multa habens promuntoria siue capita ad q̄ collecti fluct⁹ horrendū strepitū faciūt cui naues aliquo casu impingētes a naufragio nō euadūt. Caribdis vero est dicta eo ꝙ gurgitib⁹ occultis naues sorbeat. Est em̄ ibi voraginosū et quasi refluxū in se tortuosum. et ideo naues ibi transeūtes sibi attrahit et in se deglutit. ac deinde mergit ter in die fluct⁹ erigit et ter absorbet. nam aquas accipit vt euomat iterato vomit vt rursū accipiat vt dicit Jsi. li. xiij. in ea. de estub⁹ maris ⁊ fretꝰ. Item aliud notabile periculū occurrit in mari ꝙz inequalitas fundi. quādo in aliquo loco aqua est ꝓfundissima et statim iuxta illū locū vix ē vadosa. et hoc periculum syrtis vocat. eo ꝙ ibi arene in cumulos attrahunt. Syrtis em̄ grece idem est qđ tractus. Et dicit papias ꝙ tales syrtes sunt in mari egipciaco et ei admulcent. Ex quo patet ꝙ periculosius est maris transitꝰ tū ꝓpter iacentes scopulos tū etiā ꝓpter arenaꝝ cumulos sub aq̄ pariter adunatos. qz in talib⁹ locis naues citissime offrangunt. Itē aliud periculū dicit bithalassum qñ ꝙz navis onusta impingit in fundū multū bituminosū et limosū. qz ꝓpter limi tenacitatē nō pōt se extimere aut exire vñ dicit Hugo ꝙ bithalassū est vestigiū limo impressū. Glo. tū sup actꝰ. xviij. dicit ꝙ bithalassū est cursus duoꝝ marū. Magister vero in hyst. dicit ꝙ bithalassū dicit lingua terre in mari ꝓtensa hinc et inde mari circūdata. Et dicit bithalassū quasi mare bifidū terre interiectu diuisū thalassū em̄ grece mare sonat. Qñ ergo in bithalassuꝝ offendit navis manet immobilis prora. sed puppis frangit retro maris impetu venientis sicut dicit mgr̄ ibidez. Item transfretātes generaliter paciunt periculū. aut ratione maris aut ratione aeris aut ratione navis. nam si mare fuerit scopulosū undiq; rupib⁹ et sasis impeditū nō sine periculo ꝑtransit. aut si fūdū habuerit inequale. nūc cumulis arenosis elevatū. nūc vero ad modum voraginis depressū ⁊ ꝓfundatū. de facili transitꝰ impedit. sed qñ mare in sua superficie subintrantib⁹ ventis efficit nimis tumidū et undis sese alliden tibus et mutuo se pungentibus fit nimium procellosum. Navis fluctib⁹ ascendentibus et descendentibus periculose exponit. quia sepe aut occultē aut ꝑ procellas contrarias operit. Item accidit periculum ex aura turbulenta

Nam

nam tempore tempestuoso et obscuro et nebuloso mari se cōmittere solet esse plurimū periculosum potissime quando nauis preceps fertur in periculum et periculū non videtur. maxime quando venti ptrarij casu aliquo oriuntur. quia certum naufragium tunc timetur. quanto aūt nauis p vim ventj impulsum mouetur versus portum tanto pfectius venti ptrarij impetu opellitur ad precipitiū aut saltem inter ptrarios fluctus in periculo diucius detinetur. Item adducit periculū nauis deferentis debilitas et insufficientia. Non enī tutum est se cōmittere super mare nauicule grauis parue vel paruule siue fragili et confracte. quia talis nauis non est secura inter seuientis procellas maris. qm̄ vel ꝓpter paruitatem suam fluctibus opprimitur et subuertitur aut ꝓpter fragilitatem ventoꝝ et aquarū impetu constringitur. aut ꝓpter rimarū et foraminū multiplicitatē aquarum subintrantiū pondere ad ymā demergitur. vel saltem ad portum in tali nauicula tardius peruenitur. et precipue quādo in tali nauj boni nauclerj et gnari prescntia non habetur. Tunc enī summū in mari est periculum quando nauis habet imperitum gubernatorem et incircumspectum illis et multis alijs incōmodis subiacet mare tam mediterraneum qz oceanum vt dicit Jhō. Vocant autem tam greci qz latini mare oceanū eo q̄ in modum circuli ambit orbem. Totam enī speram nostri habitabilis circuit oceanus a celeritate sic dictus. eo q̄ ocius circueat et discurrat vel quia purpureo colore nitet oceanus quasi ceanus id est celi circulus vt dicit Jhō. libro. xiij. hic oceanus horas terraꝝ amplectitur. alternisqz estibus accedit et recedit respirantibus aut in profundū ventis aut remouet maria aut absorbet. Et quāuis vnū sit mare quantum ad sui cōtinuatonez tamen ꝓpter multifidos eius sinus de proximis regionibus diuersa vocabula sumpsit. vt mare gallicum a gallicis. et mare britānicū a britānis. sic et gaditanum mare a gaditis est dictum vbi primo ab oceano maris magni limen aperitur. vbi cum hercules peruenisset columnas ibi posuit sperans ibi terre esse finem. Hucusqz Jhō. libro. xiij

De mari magno siue mediterraneo.

Mare magnū siue mediterraneū est quod ab occasu ab oceano fluit et in meridiez vergit. deinde ad septentrionē tendit. quod inde magnum appellatur. quia cetera maria in comparatione illius sunt minora. Dicitur autem mediterraneū quia per mediaz terram vsqz ad orientem perfunditur. asiam affricam terminans et europam. cuius prime partis sinus qui in hyspania perfunditur. hybericus et balearicus appellatur. deinde gallicus qui narbonensem prouinciaz alluit. post ligusticus qui iuxta vrbem ianuaz est proximus et vicinus. post est.

est cyrenus qui ytaliam accingit Inde siculus qui vsq; ad cretam a sycilia vadit qui post in pamphiliam et egiptū se extendit. deinde versus septentrionem magnus amphractibus se retorquet et tandez inter greciam et illiricum in angustas septem stadiorum constringitur seu coartatur. deinde diffusus equore pauci cursus stringitur et facit pontidem qui mox in quinquaginta passus coartatur. Inde bosforus tracius qui locus dicitur pontides eo q; precludit mare pontcum et precedit. Item dicitur bosphorus a transitu stricto et angustis meatibus boū vt dicit Isidorus Inde diffunditur sinus ponticus amplissimus a tergo habens meotides paludes quod mare ex multitudine fluminū et aquaz dulcium influenti um dulcius est atq; amplius nebulosum atq; pisces focas et delphinos. alias belluas marinas maiores non patitur. Sicut aūt terra cum sit vna pro diversis locis variis vocatur vocabulis. ita pro variis regionibus hoc mare magnum diuersis nominibus nuncupatur. Teucusq; ysid. li. xiij C inus vero maris dicuntur maiores recessus vt in mari mediterraneo ponticus ab po rege grecie sic dictus. Jones autem dicuntur athenienses vnde ponticum mare ab ponia vsq; in siciliam dilatatur. In occeano vero maximus est sinus caspeus. indicus persicus. arabicus qui et mare rubrum dicitur. Rubrum autem mare est vocatū. eo q; sit roseis vndis infectum. non tamen talem habet naturam qualem videtur ostendere. ideo ex vicinis litoribus viciatur gurges atq; inficitur quia omnis terra que circumstat rubea est et sanguineo coloti proxima et vicina Inde cū nimium acutissimū excerpitur et alij colores quibus pictura variatur. vnde cū terra talem habet naturam ex fluctibus litus dissoluentibus maris substancia rubificatur. Ob hoc etiam in his litoribus gemme rubre inueniūtur nam huiusmodi lapilli humo inuoluti cum inter arenulas sint attriti maris colorem retinent atq; fundi. Hoc mare in duos sinus diuiditur. vnus est persicus ab oriente quem parse inhabitant. alius ab occidente arabicus quem arabes incolunt et frequentant vt dicit Isid. li. xiij.

De pelago.

Pelagus est latitudo maris sine litore et sine portu vt dicit ysi. summaz habens profunditatem instabilitatem et motus continuitatem multorum vaporum q; fumositatum generans densitatem ex quibus contrahit obnubilationem et obscuritatem ex ventorum varietate recipiens coloris mutabilitatem. et ex collisione vndarum spumarum congregans in superficie leuitatem et tumultuositatem emittens et sonoritatem. tumultuosum em̄ est pelagus et sonorum inquietum et periculosum sicut de mare superius dictum est

De gutta

¶ De gutta

Gutta est minima maris vel aque siue pluuie particula a tota/ litate sua p aliquā violentiam sepata. que quidez vt dicit Jsi. ō gutta dicit quando stat aut pendet de tectis aut arboribꝫ ecti esset glutinosa stilla vero dicit dum cadit. hinc et stillicidiū di/ cit quasi stilla cadens. Eaz stilla vero dz gutta a nube aquosa vi caloris siue impetu venti resoluta suo pondere inferiora petit. et dū in cadendo est nomen stille. in stando autem vel pendendo obtinet nomen gutte. stil/ la aūt siue gutta in substancia est humida et clara et dyaphana forma ro tunda. quantitate modica. virtute magna. nam terram sup quā cadit hu mectat et fecundat. radices et semina nutrit et ingrossat. virorem in her/ bis et arboribꝫ et plantis vegetat et seruat. pisces in mari reficit q recre at. ostrea impinguat ac in eis margaritas generat vt dicit Jsi. maxime gutta roris et cū sit in se mollissima ex frequenti tamen casu penetrat du rissima. Juxta illud. Gutta cauat lapidem non vi sed sepe cadendo

¶ De spuma

Spuma est dicta. eo q spumat vt dicit Jsi. ex sordibus em aque generat. vnde et mustum et ea que coquūtur spuma purgant. Fit aūt spuma ꝓpter interclusionez siue venti intercluſi in aque superficie motu aliquo agitate. vnde ꝓpter inclusi aeris leuitatē enatando aque superfertur. et cito quippe ex vndaꝝ collisione gignit. sed tamen cito dispergit et dissipat. Spuma maris quādoq; inter lapides re colligitur et per feruidam supuenientis caloris solaris actionē quādoq; in pumicē quādoq; in spongiam indurat.

¶ De piscibus

Pisces a piscando sunt dicti. vt dicit Jsi. li. xp̄i ca. vi. terrā q herbas aquaticas lambunt. et sic sibi victū querūt. Dicunt et rep tilia. eo q natandi et reptandi speciem habeant. in natando em repunt quāuis in pfundum se demergant. vnde Ambro. in exameron. Magna inquit inter pisces et aquā vicinitas et ognatio est. ex tra em aquas diu viuere nō possunt nec solo aeris spiraculo sine aque at tractu diu viuūt. Habent em quandā reptandi speciem et naturā. qz diu pisces natat ex tractione corporis. in minorem se colligit longitudinem. et itez se extendens aque innitit. quo nisu repellens aquā in anterius se p pellit. vnde vtit quibusdā pennulis sicut auis in volando sed alio modo. quia pisces natans pennulas mouet a parte posteriori in anterius. et dz si quibusdā brachijs aut remis aquas amplectens et retinens in anterius se extendit. Auis vero mouet pennas sursū. et collectū aerem p expansam alaꝝ amplitudinem opellit redire p partē posteriorem. vnde p violentiā

aeris

neris ꝓpulsionē a parte posteriori mouet corpus in anteriorem. Species aūt piscū multipliciter variant. scz quo ad locū vbi generant. et quo ad escaz qua cibant. et quo ad colorē et formā variū qua abinuicē discernū tur. quo ad substanciā qua ꝙponunt. et quo ad virtutē qua diuersimode operant. quātū igit ad locū siue locū vbi ꝓcreant magna diuersitas est. quidam vero in solis aquis. quidā vero partim in terris partim in aq̄s cōuersant. et talia piscū genera sunt antiphibia. id est dubia ab Isidoro dicta eo ꝙ ambulandi in terris vsum et natandi in aquis officiū retinent a natura vt foce et cocodrilli castores et ypotami. i. fluuiales equi et huiusmodi. a nominib⁹ eōrū animaliū terrestriū pisces nomina sunt sortiti vt canes marini lupi eo ꝙ mordeant alios voracitate improba atq; leuant. Isidō. in solis aquis viuentes alij sunt in solo mari degentes. alij vero sunt in fluminibus et in stagnis et in alijs aquis dulcib⁹ demorantes. alij vero sunt inter hos medij nūc ad dulces nūc ad salsas aquas pastus gratia diuertentes. Pisces vero a mari ad dulces aquas egredientes in earum dulcedine delectant et impinguant et ecōuerso et hi nūc in mari hi nūc in aqua dulci uersant. multi aūt pisces fluuiales qui maris salsedinē nō ferentes gustata aqua salsa subito moriunt. vnde sursum ventrē eleuant et sup aque superficiē natant quod in oībus piscib⁹ maris et aque dulcis ē signū mortis. Pisces vero in mari natantes squamas habent duras et grossas ꝓpter aque salse siccitatem. pisces vero fluuiales squamas subtiles et spinas molles. spine vero in piscib⁹ necesse fuerunt ad sustentandaz carnis eoꝝ fluidaz molliciem naturalem. Docet aūt aliq̄. eligere bonos pisces ex naturā loci vbi nutriunt dicens sic li. ix. ca. vij. In locis inquit in quibus morant pisces est electio qm̄ illi qui morant in locis petrosis sūt meliores vel dulciores et in aquis dulcib⁹ currentib⁹ in quib⁹ nō sūt fordes et nō sūt limose neq; lacuales neq; campestres et qui non sunt de lacub⁹ paruis qui flumina nō inhibunt et in quib⁹ nō sunt fontes. Item ibez ibidem. et pisces q̄dez marini sunt laudabiliores qui sūt subtiles et meliores sūt illi qui sūt pelagini nō alias q̄s in alto pelago nutriti et qui morā tur in aquis discoopertis et flatu ventoꝝ supra se meliores sunt illis qui sūt ecōtrario et illis qui in aquis multaꝝ agitationū et vehementis exercicij sunt meliores vel qui habitāt in aquis stantib⁹. vnde pisces pelagini sūt meliores q̄s fluuiales. et ipi meliores q̄s lacuales maxime si sunt longe a fluuio. et a mari. habent enī quietē nec eoꝝ putredo lauat a subintrāte fluuio siue mari. vñ tales pisces male sapiūt et cito cōputrescūt. meliores etiā sūt pisces tā marini q̄s fluuiales in pelago aquilonali et orientali q̄s in australi q; ex ventoꝝ impetuoso flatu aque pl⁹ mouent et amplius depurgant et subtiliant. et ideo illaꝝ aquaꝝ pisces pl⁹ mouent et exercitāt

et a suis

et a suis sup fluis magis emundãt. Item diuersificant pisciũ species non solũ fm generationis suę locũ vetustã quantũ ad generationis suę modũ Quidã enim generant p ouationẽ et quidã p coitũ et spermatis emissionẽ vnde dicit Arist. li. v. Decidit generib⁹ pisciũ quantũ. qñ qñ femina ouat sequit masculus ouat et lac suũ effcit sup ova et omne quod tangit lac siue sperma masculi ex ouis erit pisces. et ideo que nõ tãgunt ex spermate nõ pullificabũt. femina aũt est multe ouationis sed maior ps ouoꝝ transglutit a femina et multa ova damnant in humido et nõ saluant ex eis nisi q̃ ouant in locis vbi sperma masculi effcit. qñ sic aũt saluarent nimis multiplicarent Seruãt aũt pisces parientẽ in suo genere sicut arist. ibidẽ. nunquid inquit inueniebat pisces qui faceret coitũ cũ genere alterius pisces. fetus aũt suos diligunt et nutriũt longo tpe vt dicit arist. in eodẽ. omnes pisces nutriũt et custodiũt pullos suos preter ranas. Item ibidẽ dicitur q̃ pisces fluuiales et paludstres plus ouant et citi⁹ q̃ alĩ. qz in maiori pte post q̃nq; menses. alĩ aũt omnes pullificant post xĩ. id est annũ. parui enim pisces pullificant in locis vbi aqua est iuxta radices arboꝝ et cannarum Item idem ibidẽ maxima ps ouoꝝ damnat qñ pisces ouant vagando. qz cũ pñs nõ sit masculus ab ipi⁹ femine ova nõ informant. ab aliis⁹ etiã et ab alĩs piscib⁹ diglutiunt. Item ibidẽ dicit q̃ quidaꝝ pisces generant sine ouis q sine coitu ex limo et arena et ex putrefactione que est sup aq̃m Item ibidem tpe coit⁹ vagant mares et femine pisciũ sicut grex et ambulant par cũ pari. et multi ex eis cũ pullificant infirmant. et ꝓpter hoc tunc tpis maxime deꝑhendunt. Itẽ ibidẽ quidam pisces pariunt qñ ad arenã fricant ventrẽ suũ In libro aũt Joath de animalib⁹ dicit q̃ piscis effeminon sine coitu nascãt et cũ viuerit p tres horas diei tunc morit Piscis etiã murena nõ a suo simili capit sed a serpente quẽ sibilo ꝓuocat ad amplexandũ vt dicit Isi. li. xĩ. c. vi. Murenã inquit greci staurinã vocant eo q̃ se oplicet in circulos. hanc femine serus esse tradunt et capere a serpente. ob id a piscatorib⁹ sybilo euocãt et capit fuste ꝑcussa vix interimit. femina vero statim. hanc habere animaz in cauda certũ est. nam capite ꝑcusso vix dicũt cũ interfici. cauda vero percussa et amputata statim dicit mori Ecõtrario de serpente. nã attrito capite vel abscisso statim dicit mori. cauda vero inde abscisa diu viuit. Dicit etiã idẽ Jo. q̃ serpens deponat venenũ anteqũ coeat cũ murena sed opleto generationis actu resumit venenũ suũ. Et ideo murena in capiendo non attrahit venenũ a serpente nec generat aliq̃d serpentinũ sed sibi simile. vt dicit idẽ. Itẽ quidã pisces oriũt ex solo rore sine ouis et sine spermate sicut ostree et alĩ quidã pisces in conchis degentes. vnde dicit Jo. pisces inquit elich ꝓ vocẽ egrediunt aquã et in terris ex rore matutino capiunt et pariũt quoꝝ conche in de-

cremẽto

cremento lune semp manēt vacue. quidā etiā pisces mouent ad ceptum et ortū sm ortum stellaꝝ vel occasū sicut dicit Jo. et etiā Jsi. vñ dicit de pisce qui dicit̄ australis. tunc pisces illius generis oriunt̄ qñ pliades inci puūt tendere ad occasū nec apparent quousq; pliades iterꝝ oriant̄. q̄tus aūt pisces generent̄. nullus tñ mundoꝝ piscū habet testiculos sicut nec aliquod genus serpentis nec aliquod gen⁹ carens pedib⁹ nec hꝫ mamil las nec lac preter delphinos qui habent lac et lactant fetus suos dū sint parui vt dicit aristl. li. vi. De quib⁹ dicit Jsi. lib. xñ. ca. vi. delphines qui et symones nominant̄. hi vocant̄ eo q; voces hominū sequūtur q ad vocē symphonie gregatim conueniūt et in armonia delectant quib⁹ in mari nihil est velocius. naꝫ plerūq; salientes naue transuolant. quoꝝ saltus et luc⁹ in fluctib⁹ futurā ingnat tēpestatē. Est etiā delphini genus in nilo dorsoq; serrato qui tenera ventrū secantes interimūt crocodrillos ysi. Item di uersificant̄ genera piscū quo ad cibationis modū. nam Rauil. dicit li. ñ. Illi qui edunt herbis bonis et radicib⁹ plantaꝝ sunt meliores eis q̄ co medūt sordes que de cunctis ꝓficiunt̄ ad loca infusionū. In exameron etiā dicit. diuersificant̄ etiā pisces in pastu. nam quidā mutuo se deuorāt et sua carne vicissim pascunt̄. minor apud illos esca maioris est. rursus ille maior et fit esca alterius predatoris alieni. et cum alium deuorauerit tā dem ab alio deuorat̄ vt dicit Aristl. lib. vi. Carabo inquit vincit pisces magnos et comedit ipos multipes aūt vincit carabo et comedit ipsum Item ibidē quidā pisces pascunt̄ in sceno et luto sicut carabo. et ꝓpter hoc est ponderosus et multū de luto in ipo inuenit̄ pisces vero qui alios predant dentes habent foetores sicut de pisce quodā quē greci phagy on vocant dicit Jsi. q; ita habet duos dentes vt in mari ostreis nutriat̄. vnde q dentrix pre grauitate et fortitudine dentū appellat̄. alii vero pi sces vt dicit in exameron dentes habent minores seu plures et denticos ac acutiores vt cito cibū acceptū incidant et facile sine mora deglutiāt ne cibus in ore diu⁹ detent⁹ aquis alluuione auferat. Aliqui etiā pisces cibū suū in arena fodiendo querūt sicut dicit ysi. li. xñ. de porco marino q̄ vulgo saillus dicit qui dū escā querit mote suis sub aquis fodit terram. circa guttur cū habet auricū et nisi rostꝝ arenis infigat pastū non colli git. Item aristl. li. vñ. pisces ꝑ maiorē parte comedūt carnes et omedunt se ꝑpe pullificationis excepto fiscaleon. et vniuersaliter pisces sunt gulosi et auidi ad cibū et precipue piscis qui dicit̄ habanie. et ꝓpter hoc extendit̄ venter suus cū fuerit ieiun⁹ et malus et sepe influt ventrē suū et ejcit a se alios pisces qm̄ venter eius pronus ad os et nō habet stomachū. Item dif ferūt pisces quo ad tps et locū pastus. nam quidā in aqua querūt cibuꝫ suū et quidā de nocte sup terram sicut ypotamus equus sc̄z fluuialis sic

dict⁹

victus eo q̄ equo in dorso et in tuba sit similis vt dicit Jsidor⁹. qui die in nāz⁹ omoratur in nocte segetes depascit .hūc nil⁹ gignit vt dicit yiō. generaliter aūt ſm aristl.li.viij. pisces plus laborant in die q̄z in nocte. et plus ante mediā noctem q̄z post et ideo vt dicit aristl. venant ante ascensum solis et tūc ponūt venatoēs rethe qz pisces videt hora illa et qñ augmentat lux nō vident odore tñ querūt cibum nocturno tpe. in odoriferis eñ delectant. et ideo dicit li.viij. genera piscū odorant et audiunt et ideo ad vasa noua quib⁹ venant cit⁹ accedūt q̄z ad antiqua immo nisi fuerit nouū de facili ad vasculū nō accedūt. sepe eñ p odorē decipiunt vt dicit Job. Est inquit belua in mari que de fauc⁹ suis respirat aquā cū vapore odorifero. pisces sentiētes odorem sequūtur ipāz et intrant fauces ei⁹ post odorem que ipos diglutiens ab ipis sic cibat. dicit etiam idez q̄ est piscis nomine faste in cui⁹ ore aqua hausta dulcescit quā pisces minores sequētes intrant in os eius quos subito accipit et diglutit. Jtez dicit idē q̄ delphini p odorez sentiūt et cognoscūt si homo mortuus in mare nūq̄z comederit de delphino qō si comederit comedūt ipm. si vero nō comederit a mortib⁹ alioz⁹ saluant cū et ad litus pellūt cū cū rostris suis. Jdē dicit aristl. et pli⁹. Jtem aristl. li vij pisces claras aquas et currētes inhabitātes nō cavūt sup̄ res fetidas nisi habeūt bonū saporē sicut nec aues et in hyeme fugiūt a fūdo maris ꝑ terrā querēdo calorē et ibi querūt pastū suū. In estate vero ecōtrario a litorib⁹ fugiūt. calidū querendo fundū. et venant in hyeme iuxta terrā. sed in estate in ꝑfundo. nā calor immoderat⁹ ledit pisces. Jtē dicit in eodē. sūt pisces qui apud ascensū canicule mortificatur ꝑ calorē. similiter nocet eis magnū frig⁹ maxime habentib⁹ lapidem in capite vt cancris et huiusmodi. nā lapis in capite cōgelat et coagulat et mortē de facili talis piscis. variant etiā piscū species quo ad figurā et dispositionē. tā in quātitate q̄z in qualitate. Sūt eñ ingentia q̄dāz belua rū genera quoz⁹ corpora montib⁹ sūt equalia vt dicit qualis fuit cetus q̄ exceptit ionaz. cui⁹ alius tante fuit magnitudinis vt instar inferni obtinēt dicente ꝓpheta. De ventre inferni exaudiuit me. Sūt et alij pisces ita parvuli q̄ vix hamo capiunt vt dicit Jñ. li. xij. Afforus est piscis qui ꝓpter exiguitatē capi nō pōt. Et ibidē dicit. et hmōi est piscis paru⁹ vix semipedalis ab herendo sic dict⁹. quāuis eñ exigui corpis sit maxime tñ est ꝑtuti. nauē eñ adherēdo retinet. nā nauis cui adheret licet ruant venti. seuāt ꝓcelle quasi radicata stare in mari videt nec moueri nō in retinendo sed tñmodo adherendo. hūc latini moron appellauerūt. eo q̄ nauigia stare opellat vt dicit ibidē. In exameron etiā dicit de eodē pisce q̄ ventoz⁹ p̄/ sentiēs ꝓcellas calculū arripit validū et tanq̄z anchorā ne exerciat fluctu

bus

bus trahit et nō suis se liberat viribꝫ sed alieno pondere munit et contra futurā tempestatē stabilit quod videntes naute sibi precauent. ne turbo fueniat eos imprumisos sicut dicit ambro. et beda. Dicit etiā aristl. li. viij. qꝫ femine pisces sūt longiores masculinis et sūt durioris carnis. et anterius masculi durius est. et similiter supꝫ In feminis vero interius et posterius durius. Dicit aūt auic. li. ij. qꝫ meliores sūt pisces qui nō sunt magni valde neqꝫ habent carnē nimis duram et siccam et in quibꝫ nō est nimia pinguedo. nec mustillago in quibus nō est malus sapor vel odor. suauis aūt saporis sūt conuenientes. nō nimis pingues. nec habentes superfluā pinguedinem. neqꝫ grossam maciem. et in quibus nō accidit post exitum de aqua cito fetor. et illi qui habent duraz carnē salsi meliores efficiunt. et in illis qui sūt dure carnis melior est ille qui minus est mollis. Ex quo patet diuersitas in piscib⁹ quo ad substantiā et qualitatē Omnis eñ piscis sicut dicit idem generaliter frigid⁹ est et humid⁹ quidā tñ sunt in operatione cōplectionis piscū ceteris calidiores. et maxime qñ sūt salsi. Et ideo qñ sūt valde recentes generāt flegma aquosū et mollificant neruos et nō sūt cōuenientes nisi valde calido stomacho salsi vero magis conueniunt et magis conuenit medicine Capita eñ salitoꝝ piscū sanant morsū canis rabidi et punctura scorpionis. eradicāt carnē adulterinā in vicerib⁹ et oferūt vicerib⁹ putridis et saniosis Similiter uis omnis piscis ofert venenis bibitis et punturis. Multos eñ habent alios effect⁹ sicut ibidē dicit. sed hec dicta de eoꝝ qualitate et substancia nūc sufficiāt Itē offerūt pisces in vivacitate sensus et ingenij sagacitate. multi eñ sunt plurimū ingeniosi. aliq eñ mirā astuciam habent cauendi quando sentiunt insidias piscatoruz vt dicit phō. li. xij. Mugil inquit est genus piscis multum agilis. nam vbi dispositas sentit piscatoꝝ insidias. ofestum retrorsum tendit et ita cito rethe transilit. vt volasse ab astantib⁹ videatur. Item dicit idem ibidem de bestauro. eo qꝫ bestaurus solus inter pisces escam ruminare perhibetur. hunc dicit plinius esse ingeniosum. nam dum sentit se intrasse sportulam piscatoris non ex fronte erumpit nec infestis viminibus caput inserit. sed crebris caude ictibus ex aduerso. fores lacare incipit atqꝫ ita retrorsum redit. quem luctantem si alius bestaurus forte viderit exterius vt erumpere satagentem adiuuet. caudam in ore eius apprehendens prout potest. ipm liberare et extrahere intendit vel contendit. Ad hoc dicit idem. Congruus quidez plures neruos habet ingeniosus est in solertia escam adquirendi. nam cibum in hamo appetens sed aculeum timens non morsu. sed suis pinnulis hamū complectitur et non prius ipm dimittit qñ escā circūroserit. Cancri etiā ostreis inimicant. eaꝝ eñ carnib⁹ vsūt miro ingenio

Nam

Maz qz fortem et validaz eius testm aperire nō pñt.explorāt qñ ostrea claustra testaz suaz aperit.et tūc cancer qui latitat in insidijs latēter lapillū inijcit ne ostreum claudere se possit et ita impedita claustura carnes ostree devorat et corrodit.Ostrea aūt a testa sūt dicta.qua interior carnis mollicies nunc.greci enī ostreū testaz vocant et dicit totus ille piscis cū tua testa.ostreū in neutro sep ostrea in femenino dicit eius caro.dicuntur etiā tales pisces ochē et ochilia.qz deficiente luna tales pisces cauanc.i. euacuanc.Luna cū in augmento fuerit auget humorē.diminuit vero humor cū luna fuerit in defectu.et ideo pisces clausi in conchis in lune incremento turgescūt et in defectu euacuanc.In his aūt cōchilibꝫ pciose generanc margarite de quibꝫ dicit plinꝰ.et alij qui de aianciū scripserūt naturis q tpe nocturno litora petūt.in celesti rore margaritas recipiūt. vñ et tales conchilie margaritifere et herelie sūt dicte.in quaz carne preciosus calculus solidat.et est nobilissima gēma que sic ex rore vernalis tpis generat que quāto albior et lucidior tanto efficacior estimat.Sūt et q̄daz cōchile siue cōche mirice dicte ab asperitate et acumine. que alio nomine ochilia dicunt.que circūcise ferro lacrimas purpurei coloris emittunt ex qbꝰ purpura colorat.et inde ostruz est appellatū.qz ex humore teste elicit hec tindura vt dicit yſi.Has et multas alias piscū ꝓprietates et naturas in li.plinij et aristi.et in Jſi.et in exameron ambro.et basilij poteris inuenire ne tedijs inferam⁹ legentib⁹ de hac materia hec sufficiāt.Dicit etiā plꝰ vt dicit yſi.li.xij.q piscū sūt in aquis genera.c.xlviij ex quibꝰ mixta quoddā nature intellectu ordiné tpm suaz ognoscūt.quedā in suis locis sine mutatione vagant.quedā sine tpis obseruatiōe varīt.quedā vero admixtione masculi et femine recipiūt catulos suos vt cet⁹. Juez aūt est cetus et balena.et sūt balene immense magnitudinis belue ab emittendo q̄ fūdendo aquas sic vocate.Subꝰ enī alijs beluis marinis altius iaciūt undas balena enī emittē dicit.Cete enī dicunt a corpis immanitate vt dicit Jſi. li.xij.Dicit aūt in li.Jotath.cetus abundat in spermate et post et⁹ coitū cū femina quod superfluit supnatat aque. quod colligitur et desiccatum in ambre substantiā admittit. quādo enī multū esurit vaporē odoriferū ad modū odoris ambre ex ore suo emittit in quo pisces delectant.et ꝓpē vaporis redolentiā ipsi⁹ orificiū ingrediunt.et sic decepti ab ipso devorātur In hoc pisce vt dicit ide materia terrestris dominat plus q̄ aque.et ideo multe est corpulencie et pinguedinis. vnde in senectute pre magnitudine corporis in eius dorso coadunat pulvis et adeps in tantū q herbe et frutices ibi crescunt ita vt belua insule similis esse videatur.ad quaz si nauigantes incaute appropinquauerint sine periculo vix euadunt.nā aquā in tanta quantitate de ore ejicit q ipaz aliquando obruit et submergit.

tante

¶ Late etiã est pinguedinis ꝙ qñ piscatorꝫ pcutit venabulis siue telis vul/
nus nõ sentit nisi ꝓpter pinguedo totaliter ꝓtect. sed qñ caro interior leui
tur tũc facilime capit. qz amaritudiné aque salse nõ sufferens sitis petit.
Tante aũt est quãtitatis ꝙ qñ capitur tota patria ex sua captura emen
dat. Catulos suos amore miro diligit et eos in pelago longo tpe circũ
ducit. ꝙ si eos ab arenarꝫ cumulis impediri cõgerit aque multitudiné in
ore collectã sup eos fundit. et sic eos a periculo liberans ad ꝓfundũz pe
lagi reuocat et reducit. ctra oñes occursus ipis nocuos ꝓ eorꝫ defensi/
one se opponit. et semꝫ inter se et mare in parte tuciori eos ponit. et qñ in/
ualescit tempestas festis suos adhuc iuuenes et teneros in ventrem suum
cõtrahit quos serenitate facta viuos euomit. euomit itez et emittit vt dic̃
tum. Item lotarh cõtra cetũ pugnat q̃dãz pisces serpentin⁹ et venenosus
sicut cocodrillus et fugiũt pisces ad caudã cet. qui si dentib⁹ fuerit pisces
prędicti moriunt. ¶ si nõ poterit ille piscis pestifer deuincere cetũ. a fau/
cib⁹ suis fumosũ vaporẽ fetidissimũ in aquã emittit. ¶ et⁹ vero fumo odo
rifero de ore emisso. fetidũ odorẽ repellit et sic se et suos ꝓtegit ꝙ defẽdit

¶ Explicat liber xiij.

Incipit liber. xiiij. de terra et partib⁹ eius

Postq̃ diuina cooperante gracia cõpletus est tractat⁹ de
ꝓprietatibus corpis supremi luminosi scz celi et corporis
intermedij lucidi perspicui et dyaphani scz ignei aerei et
aquei. vltimo dicendũ est de ꝓprietatib⁹ corporis infimi
et opaci. et hoc tam in generali q̃ in speciali. ¶ Corpus aũt
infimũ et extremũ est ipa terra respectu celi. de cuius pro
prietatib⁹ omnibus aliqua sunt huic opusculo inserenda et hoc quo ad
eius substanciã et qualitatẽ et otentum siue ornatum. ¶ ontinet aũt in se
interius ꝓ ornatu omnia metherotica et mineralia sicut lapides q̃ metal
la. exterius vero sensibilia sicut bestias et iumenta. et vegetabilia vt her/
bas plantulas et arbusta. de quibus oñibus ponenda sũt aliqua in hoc
tractatu. put de eis sacra scriptura videt in superficie facere mentionem.
Simplicia aũt et omnibus fere nota credimus hic pro simplicibus suffi/
cere debere. et ideo de illis pauca recitantes maiora maioribus q̃ subtilio
ra subtilioribus reseruamus. ¶ hoc aũt in principio huius opusculi volu/
mus protestari. ¶ parum aut nihil de nostro hic apponimus. sed auten
tica sanctorꝫ et etiã aliquorꝫ põrꝫ dicta quemadmodum in preceden/
tibus fecimus intercalariter inserimus.

de terra

Terra itaq; vt dicit Jsi. li xiij. ca. primo. est in media mundi regione posita. ab oīb⁹ partib⁹ celi in modū centri equali interuallo sepata que singulari numero totum orbem signat in plurali vero singulas eius partes. Est aūt dicta terra vt dicit ibidē a superiori parte qua teritur. Hec et humus dicit a mari humido cui coniungit. Dicitur et tellus quia fructus eius tollim⁹. Dicitur et ops eo q̄ opem fert frugibus. Eadem dicitur arida vel quia aratrire vel culture est apta. vel quia ab aliqua siccitate ꝓpria est distincta. q̄ eīm humida sit hec ab aqua vicina nunc sortitur sicut ibi dicit Jsi⁹. Proprietates aūt terre describit Basilius in exameron sic. Terra inquit est corpus infirmū ⁊ medium equalibus spaciis a celo remotum. et ideo celi centr̄ a sapientibus est vocatum vnde et omniū corpor̄ est corpulentissimū de simplicitate et subtilitate habens minimū altez̄ mundi firmatum fundamentum. Corpus natura frigidum ⁊ siccum. quantitate respectu celi minimū quamuis in se maximū. qualitate obscurum et ex se opacum. figuratione spericuz et non nisi aque glutino omansuū sm totaz quietem. licet in suis partibus suscipiat sepe motum. omniū corporalium viuentiū habitaculum. pedum dei scabellum dictum eo q̄ in corpore mundi minima est species huius elementi minusq; apparet in eo diuine operatio potestatis ꝓpter quod dicitur suo quasi infimo pede tangere terram. Quia respectu magnitudinis et pulcritudinis celi minime videt in corpore terre diuine sapientie sublimitas relucere quamuis aūt terra respectu celestis corporis sit infima. tñ luminarium celestium influencie est maxime susceptiua. Et ideo fecundissima est tanq; vir omniū et multar̄ et otrariarum specierum maxime producliua. Cum eīm sit celi centrum in omni sui parte ab ipo recipit influentiam et effectum. vnde quod minus nobilitatis videtur habere in sua substancia recuperat in effectu et virtute sua qz nobiliores ꝓducit sm q̄ species aliquas q̄ ipm celū quod ꝓ ornatu habet solas insensibiles stellas Terra vero ꝓ ornatu otinet et ꝓducit vegetabiles sensibiles et rationales creaturas vt dicit basilius. Dicit etiā ad hec idem terra vt dicit pōs est ꝓpris equilibrata ponderibus. quelibet eīm sua ꝓ partiū suo pondere nititur ad mundi medium quo visu et in declinatione singularium partiū tota circa centr̄ equilibrata suspendit et equaliter immobilis retinetur. sicut scriptū est. Qui fundasti terram sup stabilitatem ꝛc Ideo sm Jsi. li xl dicit solum qz elementū est solidū cuiuslibet corpis quātūcunq; ponderosi sustinēs totā molē. vñ q̄libet grauia surſū mota q̄usq; ꝓrrā stabilē tāgāt ꝓmanēt inq̄eta. seo cū puenerint ad terrā q̄etant. ꝓpter insignes aūt ipi⁹ terre ꝓprietates nobiles et effect⁹ error gētiū trax deificauit et eā diuinis honoribꝰ

honoribus antiquitus venerati et colere consueuit sicut tangit Jsi. li viij. in tractatu de dijs gentium et nominibus. ca. xiij. Cererem deoꝝ matrem vocauerunt antiqui terram a creandis frugibus sic dicta eo ꝙ omnia ci bat et nutrit et omnia indigencia alimento, nam terra mater est fecundi/ tatis quia nullum vegetabile potest crescere nisi in terrestri substancia ra dicetur. Ideo etiã ops est dicta quia melior sit terra ope culture. et ex ipa ꝙsequitur opem victus quelibet viuens creatura dicta est et honesta vel ornat vi sua vel quia herbis et arboꝝ et floribus sit vestita vt dicit ioẽ terra cũ semanib⁹ arescentib⁹ in hyeme colorem cõcipit ab ethere in vere et estate. vnde tunc herbis et floribus ornatur et vestitur quibus in autũ/ no et hyeme spoliatur. In signũ autem tante fecunditatis et virtutis fac ta est ei magna ymago feminea alma mater nuncupata. corona corona posita sup currũ cui leones domiti subiiciebant in vna manu portabat cla uem in alia cympanũ siue cimbalũ cuius aurige vibrabant gladijs quos gestabant et galli matronam sedentem in curru subsequi fingebantur ꝛc. Mater siquidem fuit dicta eo ꝙ plura pariat et omnibus mortalib⁹ ubẽ gignat. dicit aũt et mater alma eo ꝙ omnia animalia alat est enim elemen toꝝ nutrix terra vt dicit Jsi. ꝰ coronaꝫ turritam in capite gestare dicit. quia ciuitatibus suppositis insignitur. in curru rotato vehit quia ipa terra pendet in volubili aere in quo sustinet. sedet aũt in curru volu/ bili quia cũ omnia moueant illa sola dicitur non moueri ꝙ illi leones sub iciant mansuetos ostendit nullum genus est tam ferum ꝙ in monte non subijci a terra possit aut separi quia clauis in manu fingit ostendit ꝙ ter/ ra hyeme claudatur et vt nascunt fruges in vere aperitur. De auteꝫ terre dicunt galli seruire ostendit ꝙ volatilia indigent seminibus terre et ideo aues eam oportet sequi et ad eam descendere vt in ea posita semina vid⁹ gracia repire. sonitus aũt cymbaloꝝ designat in colendis agris strepit⁹ ferramentoꝝ vomeꝝ sco et ligoñ et ideo encoꝝ quia antiqui instrumen tis eneis colebant terrã antequã ferrũ esset inuentũ vt dicit Jsi. quia mi/ nistri eius cũ strictis gladijs fingunt designat ꝙ ꝓ terra defendanda vel adquirenda sepe bella omittunt in quibus gladij exerabunt. his et alijs multis modis describunt ꝓprietates terre sub integumento fabulaꝝ sicut ibidẽ dicit vel recitat ab Jsi. quãuis aũt terra sit sume fixa et stabilis sm suum sũme cũ inter elementa est aptibilis ꝓ effectũ. Itẽ quãuis sm substãti ã sit facta quosdã tñ in se continet vapores igneos ꝙs emittit vt patet in ethna et vulcano sicut ibidẽ dicit ioẽ. Itẽ ꝙuis terra superficialiter exteri⁹ sit nigra et indecora intrinsec⁹ tñ continet mlta ꝑciosa. Ex ꝙdaꝫ cũ celestis influencie impressione in interioꝝ terre venis ꝑciose gẽme et nobilia metal la generant. vñ et terre bonitas sb ꝙdaꝫ exteriori deformitate occultat.

Item

Item terra vndiq; mari cingitur et maris brachia circundatur et pcutitur a cœlo humiditate per occultos meatus penetratur ne pre siccitate naturalis dominio resolutis partib⁹ redigatur in puluerē vt dicit beda. Item terra quāuis in suo toto sit solida sicut substancia eius quelibz pō ad centr̄ sit naturaliter motiua tamen p admixtionē igneaꝝ partium et aereaꝝ sit in aliquib⁹ suis partib⁹ rara et porosa cauernosa et spongiosa. cuius concauitate vapor ventosus subintrans terre partes cōmouet et agitat et generat terremotū sicut dicit arist. libro metheoꝝ. Item⁹ uidē frigid⁹ in ventre terre agitat facit istaz agitationē que est terremot⁹. et sequit ibidē sicut fu fumt⁹ ex ofricatione corporū se allidentiū in aere ita fit motus ex diuersitate agitationis venti occultati in terra et est signū supboc. qz non adquiescit donec scindat terra et exit ventus audita voce ic Item ibidē dicit arist. in locis in quibus fit decursus maris vehemens z agitatio vndaꝝ eius in locis multaꝝ cauernaꝝ fit vehemens terremot⁹. sicut accidit tpe hercules in quibusdā insulis in quib⁹ incipit eleuari terra ad similitudinē collis deinde sissus est loc⁹ ille et exiuit ventus fortis q̄ destruit ciuitatē ciu⁹ impressio manifesta est vsqz nūc &c. Item idem ibidē terremotū sequit vel pcomitat tenebrositas tegēs solē absqz nube vsqz ad cōmptionē terremot⁹ ꝓpter vaporē grossū et antecedit terremotū in/ grū signūs eius esse quod videt in celo nubes longa sicut linea recta añ occasū solis. Et sequit ibidē et accidit qñqz terremot⁹ ꝓpter eclipsim per lunā. qz tūc calor solis nō pducit ad aerē vt subtiliet et sumat vaporem qui est causa terremot⁹. Itē in li. vegetabilū arist. terremot⁹ in locis are nosis nō fit sed in locis interi⁹ cauernosis et exterius in superficie duris sic̄ sūt loca montiū qz si locus in superficie fuerit rarus exalat vapor paulatiz et nō fit tanta aggregatio vaporis vt possit mouere terraz. sed cū locus interius est pcau⁹ et spongiosus et exterius solidus atqz durus aggregatis partib⁹ vaporis fit agitatio fortis ita q̄ aliqñ scindit terrā. In locis ergo oīno porosis nō accidit de facili mot⁹ terre ꝓpter vaporis otinuā tentationē nec in locis valde duris et opactis ꝓpter partiū oppressionē. ꝓpter quā illas vapor plurimū nō subintrat sed accidit in locis interius cauernosis. sed duris exteri⁹ et opactis. hucusqz arist. Itē terra cū sit elementū sm substantiā simplis est in toto et in partib⁹ sed nō sm qualitatez nō est in suis ptib⁹ vniformis immo ꝓpter aliaꝝ qualitatū elementariaz admixtionē oppletionē et naturā mutat et ideo vniformē nō hz dispónez nūc colorē variat nūc saporē. ista diuersitas multis accidit de causis et in multis modis qñqz ex sua eleuatiōe et depressiōe nā eleuata est superior depressior vero et declinior esse superior consueuit quia vt dicit macro. accidit ꝓpter radioꝝ solis fortiorē impressionez tam in locis depressis q̄z in altis.

in altis aer ẽ grossior est in vallibus q̃ in montanis. et ideo maior ibi fit aggregacio radior̃ et etiam oculcatio ꝓpter reuerberationem ad aerem grossum in locis vero montuosis ⁊ altis quia aerem habent rariorẽ dispergunt radij et non eci coartant et ideo minor ibidem generatur calor. Item et directa vel indirecta solis oppositione quia illa terra fertilior est que sm situm dispposita est maxime ad susceptionem occurrentiũ radiorum solarium. que vero magis elongantur a radijs minus apta frugib⁹ et fructibus reperitur Jté et vẽtor̃ diuersificatione nã terrã quaz ptinue perflat ventus orientalis temperate calida est et inter humiditatez et siccitatem quasi media vt dicit Constl. et ideo est fecunda floribus et fructibus et magis congrua hominum habitationi. Occidentalis autem ventus magis attinet frigiditati et humiditati et minus efficit terram temperatam et ideo occidentalis terra minus est fecunda. Ventus aũt septentrionalis terram desiccat et infrigidat tamen ratione puri aeris ipaz subtiliat et deturpat. vnde in terra aquilonali homines sunt ꝓcere statu/re et elongãtis forme. frigiditate ẽ exteriorꝭ aeris claudunt pozi et calor naturalis retinetur intrinsecus et cuius virtute et statura ampliat et figura corporis decoratur. Ventus aũt australis quia calidus est et humidus terram quam continue perflat turbat calefacit inspissat et ingrossat. et ideo homines australis regionis sunt statute cõtrarie et figure illis qui habitant in aquilone. et ideo homines taliũ regionũ non sunt ita animosi et iracundi et clamosi sicut alij vt dicit Constl. Item variatur qualitas terre siue ꝓximitas et elongatione a mari siue appropinquatione. naz terra vicina mari meridionali calidior est et humidior terra que ẽ vicina aquilonali. naz vapor calidus et humidus a mari resolutus calefacit terram que est sibi ꝓpinqua mare vero septentrionale econuerso. et ideo mare ponticũ dulcius est q̃ cetera maria siue minus salsum quia plus in illo vincit frigus. Et ideo vapor frigidus ab eo resolutus terram infrigidat propinquã ir. Item variatur et hominũ exercicio et opatione. quãto vero plus fodiuntur et euertũt. tanto ei virtus insita cũ singulis partibus amplius permiscetur et sic aptior redditur vt ex ipa fructꝰ multiplex generet quãdo vero diu ociosa dimittit et quieta. ad ꝓductionẽ fructuũ redditur minus apta Item bona terra si roze fuerit pfusa aut opluta mollificatur impinguatur et melioratur si vero arenosa fuerit aut nimis lapidosa peior efficitur quia amplius indurat.

¶ De monte

Ons est tumor terre in altũ se erigens solo pede reliquã terraz tangẽs. vel vicinꝭ mõtes eo q̃ sint sup aliã terrã eminẽtes vt dic̃ aris. Dic̃ etiã aris in li. de ꝓpietatib⁹ elemẽtoꝝ. q̃daz dixerũt q̃ tra i ꝓncipio sue opõnis fuit rotũda et plana in q̃ nõ fuerẽt mõtes

neqꝫ

neq; valles quia erat sperica in figura sicut corpora superiora. vnde montiũ et valliũ causa non est nisi ymocio aquaꝝ que cauauerũt loca rara et facti sunt montes partes duriores que non poterant ꝺcauari. loca vero ꝺcauata facta sunt loca mariũ et fluuioꝝ &. Item etiã dicit in li metheoꝝ Montes inquit fiũt qñq; ex vehementi motu terre vnde elenat terra ⁊ fit mons sicut ex aqueductu accidit ꝺcauacio ꝓfunda et fit vallis. Itẽ ibiꝺ Maris quoq; accessus et recessus quedã loca cauat. quedaꝫ extollit et fiunt montes. Et qñq; mare totã terrã cooperuit deinde mollia quedam etiã abrasit et dura reliquit. et in quib⁹ locis ogessit mollia etiã quedam ogestata cũ abscinderet deficcata sunt in montes diuersa &. Montes itaq; sunt duri solidi et ꝩpacti. a terra versus celum erecti. et tamen terre radici tus sunt ꝩiuncti. qñq; tñ sunt interius spongiosi ꝺcaui cauernosi. et ideo ad se ratione vacuitatis aquas attrahũt atq; fugũt. quas postq; fuerint eoꝝ ꝺcauitates replete ꝑ capita fontiũ emittunt. et sunt causa sempiterni fluxus et origo et ꝓncipiũ fluuioꝝ vt dicit Aristi. Et quo ꝓz ꝙ montes cauernosi sunt aquaꝝ et humoꝝ attractiui. et attractoꝝ cõtinue emissiui. Item montes sunt metalloꝝ nobiliũ ꝺtentiui. a ꝓfundis enim montiũ venis. metalla nobilia extrahunt. Item montes sunt fructuũ et aromatum ꝓductiui. ꝓpter puritatẽ enim aeris in sũmitatib⁹ montiũ dominãtis purioꝛes fruct⁹ et dulciores in montib⁹ nascunt qñq; in vallib⁹ licet pauciores. Item montes sunt citius qñq; valles radioꝝ solarium susceptiui. ⁊ suscepte illuminationis diucius retentiui. Itez montes sunt vapoꝝ et exalationũ generatiui. ex quoꝝ aggregatione nubes in aere generant. In altissimis tamen montib⁹ vt in olimpo raro generant pluuie vt dicit Aristi. quod est ꝓpter aeris subtilitatem et vapoꝝ paucitatẽ. ꝓmo enim vapor resolui et ꝺsumi antequ ad cacumen montiũ attingere videat. Item montes vẽtis et turbinib⁹ sunt expositi plus qñq; valles. et ideo ratione frigiditatis in montib⁹ dominantis sũt nimium ꝺseruatiui. Ventis inquit frigidis in montib⁹ ogelant et ostringunt. et ideo in montib⁹ dicit⁹ qñq; in vallib⁹ cõmorant vt patet in caucaso et in libano et in alijs ꝺsimilib⁹ montib⁹ qui semp ꝑm ꝓfiũ. densissimis niuib⁹ candidant. Item montes sepius pacitur ictus fulminis et fulguris qñq; valles vt dicit yſiõ. Vnde et pirenei mõtes a crebris fulminũ ictib⁹ nuncupant. ꝓpir enim grece ignis dicit latine. similiter et ceramnei montes a crebris fulminib⁹ sunt dicti. grece ceranos fulmen dicit vt dicit ibiꝺ yſiõ. Item montes qz ꝑm situm alti sũt et sublimes maxime ogruũt speculationi. vnde et qui aduentũ hostiũ preuidere et precauere cupiunt cacumina ascendũt et eminentia pericula a remotis predicere ꝺsueuerunt. Item montes quia quo ad naturã et opositionem partiũ. solidi sunt et fortes ideo potissime sunt apti castrorũ edificationi

vnde

vnde mansiones in montibus solent esse fortes et ceteris tutiores. maxime quando ꝓpter interiorem vaporem non possunt subfodi. et ꝓpter situs altitudinem adiri non possunt facilius seu ascendi. Item montes quia in herbis et in pascuis secundi sunt et vberes. ideo orientium pastura omnium et animaliū refectioni. montuosa em̄ pascua q̄ gramina in montibus crescentia sunt salubria. et nutriture animaliuz vtiliora ꝙ illa que crescunt in vallibus quamuis sint generaliter pinguiora. Humor em̄ nutrimentalis quo nutriunt herbe et gramina in montanis. subtilior est q̄ purior ꝙ eam pestris Et ideo calor celestis facilius illaz humiditatē digerit. et in substātiam graminū et fructuū immutat perfectius et ꝓcurat. nimi ꝓpter humoris ipius subtilitatem tum etiam ꝓpter existentes ibidem aeris puritatem Item in montibus habundant altiores arbores ꝙ in vallibus et frutices densiores. Ideo montes ꝛgruunt animaliū agrestium habitationi q̄ animalium siluestrium mdificationi ꝓpter quod et fere quando persequuntur a venatoribus in valle. refugiunt ad montes et ibi fiunt tute.

¶ De ararath

ARarath mons est armenie altissimus in quo archa post diluuiū requieuit vt dicit Jsiō. et vsq; hodie lignoꝝ arche vestigia adhuc apparent. vocāt autem idem mons diuersis nominib⁹ De hoc em̄ monte dicit Josephus sic Locus inquit vbi est archa noe armenu egressorum vocant. Illic em̄ arche solute reliquias vsq; nunc ꝓincipales adhuc ostendunt. huius em̄ arche vt dicit idem ioseph⁹ ibidem meminit berosius caldeus narrans sic. Dicitur autē et nauis que in armenia venit circa montem cardieū. adhuc aliqua pars esse et quoddam inde bitumen cadere quo maxime vtuntur homines ad expiationē. De hoc etiam scribunt et Jhero. egipcius et manasses damasc. in. xvi. hystoriaꝝ li. sic. Est mons excelsus in armenia qui baris appellatur in quo multos ofugientes sermo est diluuiū tempore liberatos et quendaz simul in archa deuectum. in montis venisse sūmitatem. lignoꝝ q; reliquias ibi multo tempore esse reseruatas. Armenie etiam montes dicunt cerannei. ꝓpter multitudinem et fulminū crebraz percussionem. grece em̄ cerannos fulmen dicitur latine vt dicit Jsi. Isti montes in armeniam et hiberiaz in ciliciā a portis caspijs vsq; ad fontē vnde fluui⁹ tigris oritur vt dicit Jsiō

De bethel

MOntes bethel sunt in iudea vicini iherusalez vbi domus domini fuit sub salomone edificata. Sunt autem montes bethel nemorosi. arboribus comūi fertiles et secundi graminibus et herbis aromaticis pleni. et ideo cerui capree et hinnuli frequentare illoꝝ montium cacumina sunt sueti.

De caucaso.

¶ De caucaso.

Caucasus est mons orientalis ab india vsq; ad thaurū porrectus p gentium iurta illos montes habitantiū varietatē diuersis nominib⁹ nuncupatus vt dicit Ysi. vbi aūt ad orientem in excelsiorē surgit sublimitatē ꝓpter nimiū candorē caucasus nominat.nam lingua orientali caucasus id est candor dicit. Inde et eos q̄ huic monti sūt vicini croachasym vocauerūt.achasym em̄ apud eos cādor vel nix appellat vt dicit idem.

¶ De hebal

Ons hebal est mons trans iordanē in quo steterūt sex tribus post iordanis transitū ad maledicendū illis qui precepta decalogi nō seruarēt vt ptz Deut.xxvi. Et est mons vt dicit cauernosus et voraginosus patiens sepius terremotū cui cōcordat interpretacio eius.nam ventus voragō interpretat. Fuit itaq; mōs maledictionis et imprecationis in quo mala transgressorib⁹ imprecabantur Reputabat etiā mons vilitatis et abiectiōis.vnde et sex trib⁹ ignobiliores scz ancillaꝝ filij sup montem hebal fuerunt ad maledicendū populo deputati Deut.xvij.

¶ De hermon

Ermon est mons modicus super iordanez situs qui in herbis et pascuis est fecundus.nam circa radices eius fuit circa pedē fluentis iordanis imbuit circa verticem vero eius seu cacumē copioso rore pfundit.et ideo virore ex rosis et aque influentia decorat et inigrat ꝓpter quod et ibi nutriebant pecora que in templo deuerūt ymolari dño et offerri. et qz animalia ex rosis fluminis et herbis eiusdem generis montis impinguata.in monte syon id est in atrio templi offerebant. Ideo dicit ꝑm hebreos p ꝓphetam q̄ ros hermon descendit in montē syon.quod ad lr̄az fieri nō potuit qz mons syon monte hermō altior existit Insup et ab eo valde remotus fuit. ꝑ tanto igit ros mōtis hermon dicit ascendisse in syon qz pinguedines et adipes animaliū que in illo monte pascebant ad pastū ignis altaris in hierusalem in sacrificio offerebant ꝓpter quod et hermon lumen exaltatū interpretat sicut dicit glo sup ps. quare lumen in altari augebat q̄n ignis sacrificij tali pabulo fouebat

De hebron

Ons hebron mons est in iudea in quo est sita ciuitas famosissima ab eiusdē montis nomine hebron dicta vt dicit Raban⁹. cui⁹ vallis dicit vallis mambre que ab antiquo tpe ab amicis aner et eschol est possessa vt patz in Gen. Hic mons locus est solēnis ratione scōꝝ ꝑriarchaꝝ quoꝝ corpa ibidē quasi a mūdi ꝓncipio

reqescūt

requieſcunt vt dicit Beñ. ibi. adam maximus ẽ. Item illũ montez poten tiſſimi viri iure hereditario poſſederũt vt ptz in Joſue. xvi. vbi dicit. De leuit ex eo caleph filios enoth ſyſai et achinaan et ptholomai ẽ In hoc mõte tandẽ in loco tutiori oĩs ꝓncipiũ regni dauid inſtituit et ei vt illac aſcenderet poſt mortẽ Saul diuinit' imperauit vbi. vñ. annoꝝ ſpacio re/ gnans tandẽ ad tocius regni iheruſalẽ faſtigiũ aſſumpt' fuit. Iſte mõs ab antiquis cariathbarbe fuit ꝓmitus nuncupat'. i. ciuitas quatuor. qz no minatiſſimoꝝ viroꝝ quatuor corpa ibi requieſcũt vt dicit Jero. ſcz adã et abrahaz yſaac et iacob ẽ.

¶ De montibus ethyopie.

MOntes ethiopie dicunt eſſe. vñ. inter quos ꝓcipuus mons ath lans eſt. Ethiopia enĩ vt dicẽ Jñ li. xiñ. ca. iiij. circa occiduũ mõ tuoſa eſt et arenoſa in medio ad orientalez aũt plagã deſerta cui' finis ab occiduo athlãtis montis vſq; in egipti fines por rigit. a meridie occeano. a ſeptẽtrione nilo flumine clauditr. Iſtius regiõis montana ſicut et plana plurimas habent gentes. vultu et mõſtruoſa ſpe cie horribiles. feraꝝ quoꝝ et ſerpentũ referta ſunt multitudine Illic rino cerota beſtia ſcz vnicornis illic cameli et pardi illic baſiliſci et draconeꝝ ingentiſſimi ex quoꝝ cerebro gemme extrahunt Jacindus quoq; et cri/ ſopraſſus ibi inueniunt et cynamomũ recolligit Illic gignunt ſcue fere vt dracones ſtruthones et ſymie et etiã elephantes. hucuſq; yſiõ. dicit etiaz ibidẽ ꝙ inter cyrenẽ et ethiopiã eſt fons qui friget calore diei et calet fri/ gore noctis contra naturam aquaꝝ et fontium aliorꝝ

¶ De ethna

ETna eſt mons in ſicilia inſula ex quo erumpit ignis cũ ſulfu/ re quẽadmodũ in iehenna vt dicit yſiõ. li. xiñ. ca. vi. Hic mõs ab illa parte qua flat eurus vel affricus habet ſpeluncas ple/ nas ſulfuris vſq; ad mare deductas qz ſpelunce in ſe recipien/ tes flatũ ventũ creant qui agitatus ex ſulfure ignẽ gignit. vnde et incen dũ fumoſũ ad terrã ab hac monte erũpere conſueuit ſicut ibidẽ dicit Jiõ. In hoc etiã monte ſepe dicunt apparere ꝺ̃as figure et audiunt ſepe ab incolis terre circa montẽ ethne gemit' et voces querulose. vnde a plerisq; creditr ꝙ ibi ſint loca penalia in quib' anime alique puniunt quod tñ nõ aſſero. ſed beat' Greg. in dyalogo ſuo videt de hoc facere mentionem.

¶ De monte eſau

MOns eſau ꝺ̃ eſt qõ mons ſeyr. In hoc monte eſt ciuitas ydu mea ab eodẽ dicta. i. ab eſau filio Jſaac qui ciuitatẽ illã ꝑmit' dicit oſtimuiſſe vt dicit Jero. ſup abdiaz. naz eſau ſeyr et edon appellat' eſt. de hoc dicit gloſa ſup Deut. ij. ſeyr inquit eſt mons in terra

edom

edom in qua habitauit esau in regiõe gabalena vbi ꝑmo habitabat tor
rens quem interfecit chodalaomor. Gen. xviij. et hic mons est ab esau p/
losa et hyspido sepir. i. erpilosus nomen accepit. istũ montem habitauerũt
primo horrei homines statura gigantee enormitate corpis horribiles vt
dicit glo. sup Deut. ij. quib⁹ expulsis atq; deletis habitauerũt ibi filij esau
vt dicit Deut. ij. Montes itaq; terre edom altissimi sũt ita ꝙ aliquib⁹ par
tibus nubes tangere videant. Sunt aũt montes illi cauernosi et concaui
et speluncis pleni. vt dicit glo. sup aboyam. in quibus habitãt homines
in estate quia ibi minus est estus solis.

De monte effraym

MOns effraim specialiter dicebat mõs in quo Josue filius Nun
recepit possessionẽ vt ꝑz Josue. xix. in qua edificauit ciuitatẽ
habitauitq; in ea. inter alios vero regionis illius montes erat
vt dicit adamãcius. erat mõs iste herbis et arboꝛib⁹ insignior
et fructibus fecundior situ subtilior aspectu pulcrior aere salubrior riuulis
fontiũ montem irriganciũ fertiliorem. et loco erat locus opimus vt in eo Je
sus qui dictus est Josue habitaret. vt dicit idem adam. in eodem monte
a septentrionali parte montis Josue est sepult⁹ vt dicit Josue xxiiij. Erat
etiã mons iste vicin⁹ sychem que erat ciuitas refugij cũ suburbanis suis
in monte effraym vt ꝑz Josue. xx. vbi sepulta sũt ossa Joseph vt dicit Jo
sue vlti. In eodem etiã monte reposuit Josue cultros seu macheras pe/
trinas quib⁹ filios israhel in heremo circũcidit vt dicit Adam. sup Josue
ca. xx. Preterea in monte effraim habitauit deborra ꝓphetissa et sedebat
sub palma que erat inter bethel et rama. vt ꝑz Judi. iiij. ca. Multos enim
montes particulares siue colles habuit mons effraim. i. tribus effraim. qꝛ
tota illius sorꝛ plurimũ fuit montuosa et in locis plurib⁹ nemorosa. vt ꝑz
Josue. xvij. Item in eodem monte interfecti sunt ꝓncipes madian oreb ⁊
zeb quoꝝ capita de gedeon trans iordanis fluminũ sũt allata vt ꝑz Judi.
viij. In ramatha etiã montis effraim natus fuit samuel ꝓpheta. primo. Re/
gũ. primo. et ibidem sacrat⁹ qꝛ ab eo in eodẽ loco saul in regem ꝓmit⁹ est
inunctus vt patet primo Regũ. x. In eodem etiam monte samuel mortuus
est et sepultus. primo Regũ. xxv.

De monte phasga

PHasga mons est maximus omnes in se multos particulares
montes. nam in hoc monte sũt abarim et nebo qui sunt colles
sup quos ascendit moyses vt videret terminos terre ꝓmissio
nis anteq; moreret. et in valle eiusdẽ montis in campestribus
moab tumulo traderet. vt ꝑz numeri. xxvij. et Deut. vlti. Hic mons fuit
in finib⁹ moabitaꝝ et armonitaꝝ diuidens terrã eoꝝ a terra amoꝛreoꝝ
quam

quã postea possederũt ruben et gad et dimidia trib⁹ manasse vt ꝓz deut. iij. Radices vero istius montis tangunt mare rubꝝ quod est mare salsiſ simũ sicut dicit Deut. iij tam in ter. qꝫ in glosa. Unde isti montes diuidebãt terrã quã inhabitabant moabite et est amonite a terra quã in possessione receperãt israelite. Unde vsqꝫ ad verticem eius montis peruenit moyses et ex illo loco totam terrã ꝓmissionis fuit ꝺtemplatus ibi quia mortuus est et in valle eiusdem montis vbi fuerunt campestria moab sepultus est et vsqꝫ hodie occultatus sup istum montẽ phasga ascendit balaam ariolus cũ balac rege moabitarꝝ vt malediceret populo israhelitico cuius maledictionẽ dñs conuertit in benedictionẽ vt dicit Numeri. xxxiij. Ex quo patet qꝺ mons ille fuit mons diuisionis. quia terminos malorũ a bonorꝝ terminis diuidebat. quia inde dñs ꝑ balaam ꝓphetam benedictionem populo israhelitico conferebat. Item mons fuit speculationis et ꝺtemplationis. quia inde moyses terre ꝓmissionis terminos preuidebat De hoc monte vt dicit Jero. in li. de nominib⁹ locorꝝ. Abarim inquit est mons in quo mortuus est moyses in terra moab ꝺtra iherico in sepulchro montis phasga a qua tota regio in circuitu dicit phasga et ostendit ascendentib⁹ de lydia de meselon. et idem est quod et nebo. ꝛc.

De monte gosor

Gosor est mons siue collis moabitarꝝ. Et est pars montis phasga sup quem balac duxit balaam vt malediceret israhel. Nu. xxiij. Jta dicit Jero. in li. supradicto

De monte galaad

Galaad vt dicit Jero. mons est ad quem iacob venit. vñ. die de chaaraz qñ fugiebat laban. Est aũt vt dicit idẽ tergũ syricis et arabie collibus libani copulat⁹. et extendit vsqꝫ vltra iordanem in terram que quondaz fuit seon regis amorreorꝝ postea vero cecidit in sortem ruben et gad et dimidie tribus manasse in quo mõte est ciuitas edificata et ꝺ simili nomine appellata a galaad filio machir filij manasse Hic mons inter alios est nobilis. quia mons est pasture et refectionis. Est enim fertilissimus in frugib⁹ et in pascuis et in fontibus. Jtẽ mons est medele et curationis. naz in galaad inuenit resina qua curantur vulnera et diuersi morbi ꝑsanant. vt dicit Jere. viij. Numquid resina est in galaad ꝛc. Item mons est federis et reconciliationis. quia in monte galaad ꝺfederatus est iacob cum laban et ei totaliter reconciliatus vt patet Genẽ. xxxi. Item mons est testificationis vt patet ibidem. Dicitur enim appellatum est nomen eius galaad id est cumulus testis. Item mons est lucri et negociationis. nam montana galaad negociatores pro speciebus aromaticis comparandis sepius frequentabant. vt patet Genẽ xxxvij.

Viderunt

viderūt negociatores venire de galaad portantes aromatica in egiptū

De monte garizim.

Garizim vt dicit Jero. est mons iuxta sichem cui vicinus ē mōs ebal ex aduerso respiciens. In his duobus montibus benedictiones et maledictiones populo intranti terram ꝓmissionis ꝓmulgabant vt per benedictiones ꝓuocarentur ad bonum legis amatores. Per maledictiones vero terrerentur decalogi transgressores. In garizim vero sex tribus nobiliores cum sacerdotibus ꝓclamabant benedictiones. Et ideo inolauit consuetudo vt mons ille haberetur in veneratione a posteris et frequentaretur causa sacrificij et orationis. Unde inter iudeos et samaritanos fuit contentio de loco adorationis samaritanis proferentibus montem garizim conuenientiorem esse ad orandum ꝙm templum in hierusalem iudeis contrarium asserentibus vt patet in Joh. iij. tam in textu ꝙ in glosa

De monte gelboe.

Gelboe sunt montes vt dicit Jeroñ. alienigenaꝝ. vij miliario a scitopoli in quibus est vicus grandis qui gelboes nuncupatur in montibus istis periit Saul cum ionatha filio suo et cecidit cecā philisteis israhel. vt patet ꝓmo Regl. vltimo. cōtra quos indignatus dauid ꝓpter ruinam populi ipis maledixit et maledicendo eos in sterilitatem et sterilitatem cōmutauit vt dicit glo. sup ij. libꝝ Regū ca primo. Montes inquit gelboe vberes fuerunt ante maledictionē quos actenus maledictioni subiacere ferunt nec vnq̄ ibi pluere testantur.

De monte golgata.

Golgata vt dicit Jero. est mons caluarie in quo saluator noster fuit pro salute hominū crucifixus et vsq̄ hodie ostenditur in helia ad septentrionalem plagam montis syon. dicitur autē locus caluarie ꝓn Jūō. quia ibi capita hominum damnatoꝝ decollarentur

De gaas

Gaas est collis in monte effraym in possessione Josue filij Nun vbi mortuus fuit Josue et sepultus in septentrionali parte eiusdem montis vt patet in libro Josue ca. vltimo. cuius sepulcrum ostenditur in monte previcto vsq̄ ad presentem diem vt dicit Jeronimus in previcto libro de nominibus

De monte hephron

Mons hephron est monticulus in tribu iuda contra septentrionem est in xx. ab helya miliario vbi est villa pergrandis que effrica nuncupatur vt dicit Jeronimus

de mōtib⁹

De montibus israhel

Montes israhel dicunt montes generaliter totius terre promissionis siue fuerint vltra iordanem siue citra sepe tamen p terra decem tribuū que fuit montuosa precipue in tribu dan et effraym. nam et decem tribus nomen israhel sibi vendicauerūt sub Jerobdam filio qui fuit de effraym et regnauit primo in samaria sup decem tribus vt dicit Jero. et patet in hystoria libro iij. Reg. xij. Ibi mōtes multum erant pascuales vberes fructuosi et frugiferi oliuis et alijs arboribus fructiferis consiti. erant etiā medicinales herbis et speciēb⁹ aromaticis plen vt dicit Jsi li. xuij ca. iij. Samarie regio est palestine ab opido quondā nomen accepit quod quondā erat ciuitas regalis in israhel que nunc ab augusto sebastia nuncupat. Hec regio iudee vicina est q illi similis in natura nam vinea⁹ opum diues est frugib⁹ fertilis aquis illustris opima balsamus. Unde sm grauiz elementoꝝ iudei hanc terram melle et lacte fluentem iudicabant. nam in eius montibus ꝓter pascuaꝝ habūdantiam innumerabiliū ouiū et pecoꝝ greges et armenta pascebantur. Apes etiam innumerabiles in cauem mellificantes herbaꝝ et floꝝ suauitate dulciflua nutriebant. fructus et fruges ꝓter aeris temperiem et roris habundantiā ciuissime ad maturitatem in illis montib⁹ ducebant. aurum vel argentū et cetera metalloꝝ genera in illis montibus fodiebant. Deut. viij. Fontes et flumina de venis montiū superius ꝓgredientia loca munitissima in illis montib⁹ edificabant. fere siluestres sicut tigrides et leones in illis nemorosis montibus uersabantur.

De montibus yperboreis

Yperborei montes dicunt montes scithie eo q vltra eos flat boreas vt dicit Jsi. li. xiij. Sūt aūt sm Jsi. eundē c. iij terre scithie plures locupletes inhabitabiles tamen plures. Nam dum in plerisq; locis auro et gemmis montes scithie effluant. grifonū immanitate rarus ibi accessus hominiū est. In illis montib⁹ smaragdi optimi sunt et cristalli purissimi de scithie montibus transmittunt. Sunt aūt silue aspere ibi et maxime que immanibus feris pardis tigridibus et pātheris sunt replete. Ibi etiā sunt canes tante magnitudinis et tam immense feritatis vt thaurꝰ perimant q leones premāt et occidant et maxime in albania et hircania que scithie sunt regiones que montuose sunt et plurimū nemorose

De carmelo

Carmelus est mons iudee in qua est ciuitas dicta carmelo. Et ē duplex carmelus. vn⁹ in superiori parte ptra meridē in quo nabal legit pauisse greges. j. Reg. xxv. alⁱ est carmel⁹ in inferiori pte terre respiciēs mare. vbq; mons fertilis est in pascuis fructib⁹ q herb⁹

De libano

De libano.

Ons libani est mons phenicis altissimus. cui⁹ meminerūt ꝓphe
te. Dictus est aūt libanus a thure vt dicit Isidō. quod ibi col
ligit. cui⁹ pars ad orientez respiciens libanus appellatur vt di
cit Isi. Libanus etiā id est candicatio vocat. qua perpetuis ni
uibus semp in hyeme scz et estate candidat. nullo em tpe ita nix totaliē
eliquescit q̄n in aliqua sui parte valeat inueniri. Est aūt libanus fluuiorum
et fontiū ꝓncipium et origo. ex cuius em radice vt dicit Iero. oriūtur duo
fontes scz ior et dan. qui simul iuncti iordanem efficiunt. Libanus igit est
mons redolencie et sūme aromaticitatis. naz ibi herbe odorifere crescūt
ibi et iam arbores thurifere exalescunt quaꝝ gummi electi. olibanum a
medicis nuncupatur vt dicit Iero. Itē mons est suffi ēcie et fecunditat.
nam ꝓpter roris habundantiā et pluuiaꝝ frequentiā herbis habundat
preciuis pascuis vberrimis et fructibus optimis et maturis. Et ideo in
monte libani nutriebant animalia que offerebant in templo. et in ipi⁹ pas
cuis fouebantur. Item mons erat eminencie et maxime sublimitatis. q̄n
vt Raban⁹ sup Regl. dicit omnes alios montes illius regionis altitudi
nis situ libanus excedebat. Et ideo venientibus tyrum per remota valde
maris nauigia se nauigantiū oculis efferebat et quos deberent naūigan
tes petere portus sua altitudine ostendebat vt dicit idem ibidem. Item
mons erat indeficientis influencie et sempiterne humiditatis. naz quāuis
siccitatem preferret in sua superficie. nobilissimis tamē habundabat intrin
secus venis aque vt patet in puteis aquaꝝ viuentium qui iuxta salomo
nis sententiā in canticis solent cōtinue cum impetu de libano emanare. vt
dicit Cant. iiij quasi puteus aquaꝝ ꝛc. Item mons confidencie et securi
tatis. nam in libano quiescentes tuti sunt a venenosis et serpentib⁹ quos
sua aromaticitate et virtute fugant tam herbe q̄ arbores ibidez cōtinue
crescentes. nam cedri ibi crescentes suo odore fugant omnia venenosa et
ibi venenosa reptilia viuere nō ꝑmittunt vt dicit Iero. Item mons ē pul
critudinis et amenitatis. nam cedroꝝ et aliaꝝ virentiū arboꝝ mira ꝓce
ritas graminū et herbaꝝ omnia viriditas. auium siluestrium e anora su
auitas. riuoꝝ et fontiū multiplicitas libanū amenū efficiunt et iocundum
Item mons est medicine et sanitatis. ibi em species aromatice crescunt q̄
sunt cōtra morbos innumerabiles remedia et medele. ibi cipressi et oliue
quoꝝ liquoēs et resine sūt ꝯtra diuersaꝝ infirmitatū incōmoda ꝓcipue
medicine. Itē mons leticie et iocunditatis. nam in collib⁹ libani crescit ha
būdantia vini optimi et ꝓcipue leticie et hilaritatis maxime inducti
Item mons honorificencie et dignitatis. nam inter omnes montes ara
bie phenicis et syrie mons libani in sublimitate. in fecunditate. in ameni
tate et aeris salubritate obtinet ꝓcipatū vt dicit Iero. Joseph⁹ et Jo

De moria.

Oria est mons in iherusalē in quo edificatū est templū salomonis sicut dicit .ij. Parali.iij. Iburc enī montem emit dauid ab ornan iebuseo sexcentis siclis auri purissimi vt in eo edificaret altare dño quando p numerationē quā fecit dauid populus ē percussus.hmo Parali xxi. In hoc monte immolauit dño et oravit et exaudiuit illum dñs de celo in igne sup altare holocausti. In hoc monte obtulit abrahā holocaustū p Isaac quē dñs precepit ibidē immolari geñ. xxij. vbi dicit glo. Jeroñ. sup illud verbū. vade in terram visionis et offer filiū tuū super vnū montiū ic. Iburc montez hebrei dicunt esse illū in quo postea templū condituz est in area ornā iebusei in montem moria qui idcirco illuminans et lucens interpretat. quia ibi est dabir. hoc est oraculuz dei et lex et spiritus qui inspirat pphetas et docet homines veritatē huc usqz Jero. In eodē loco credit iacob dormiuisse et ascendentiū angelorū per scalam vidisse visionem vt patet Geñ. xxviij. vbi dicit glo. super illud verbū. Non est hic aliud nisi domus dei ic. Hoc dicit quia preuidit templū z dei cultum ibidē futuz. Fuit aūt iste locus collis a latere montis syon vbi edificata est postea turris dauid. Unde patet ex dictis q mōs moria fuit mons visionis et revelationis. mons sacrificij et orōnis. mōs pphecie et instructionis. mons luminis siue illuminationis. mons angelice frequētationis. mons diuine appitionis. mons misericordie et pplationis.

De nebo

Ebo mons est in terra moab. in vertice phasga cōtra iericho. De hoc monte vidit moyses terram pmissionis et ibidē mortuus est. postqz terram fuerat otemplatus vt dicit Jero. et patet in hystoria Numeri xxvij.

De hor

Ons hor est mons in extremis finibus terre edon in quo monte mortuus est aaron iubente domino in anno .xl. postqz egressus est de egipto cū esset annoz .c xxxiij. vt dicit Du xxviij. Fuit aūt tricesima mansio in qua remanserunt filij israhel postqz egressi sunt de egipto sicut dicit in libro iij. ca. xx. Cum movissent castra de cades venerunt in montem hor. qui est in extremis finib' terre. In hoc monte suscepit Eleazar filius Aaron primo sacerdocij principatum

De oliueto

Ons oliueti est mons in iudea iuxta iherusalez sic dictus pter copiā oliuaz que in monte illo maxime habūdabant. et loco ab Aug' super Joh. vocat mons crismatis et vnctiōis. mons luminis. mōs pinguedinis et refectiōis. et mōs medicaminis et curatōis

Et hoc dicit ꝓpter oliuaꝝ ibi crescentiū habundantiū quaꝝ fructꝰ est vn
tuosus luminosus et deliciosus. qz vt dicit Jh. oleū oliue ex radicis ama
ritudine surgit in pabulū luminis in medicamē vulneris et in refectionem
cibi et potus. In huꝰ montis oliuaꝝ radice fuit pede fluit riuulus qui dicit
torrens cedron inter eū monte et ripā fuit ortus quē dñs otiis et q̄etis
gīa sepius frequētauit et ibidem intrauit. vnde et ibi captꝰ fuit primo in orto
qui gethsemani dictꝰ est vt dicit Jo. xiii. ibi em̄ scz in pede montis fuerat
quondā villula dicta gethsemani cuꝰ orti tunc tpis adhuc ibi erāt vt di
cit Aug⁹ et illoꝝ locū ortoꝝ dñs ex consuetudine frequentabat. Hic autez
mons fuit ad orientalē partē templi. et ideo mane illuminabat sole orien
te de vespere vero et de nocte illustrabat ex fulgore a luminaribꝰ templi
resplendente Et ideo merito mons luminis dicebat. tū qz a celo et a tem
plo lumen recipiebat. tū etiā qz lucis materiā olei sui habundantiā aliis
impendebat vt dicit Aug⁹ In hoc monte erat quidā viculus nomine bet
phage qui sacerdotū erat in cuꝰ montis latere erat ciuitas dicta betha/
nia que fuit ciuitas marthe lazari et marie vt dicit glo. sup Mat xxi. De
hoc monte dñs celos ascendit. et sup eundē montē ad iudicū apparebit.
vt patet in act. primo tam in littera q̄m in glo. In hoc monte edificauit salo
mon delubra excelsa. vt ptz. iii. Regl. x Et ideo vocatus est mons oliue et
ꝓpiciationis. mons offensionis. iiii. Regl. xxiii. quia scz in illis idolis offē/
dit salomon deum suū.

De olympo.

Olympus est mōs macedonie excelsus nimis ita vt sub illo nu/
bes esse dicant vt dicit virgilius. Nubes excessit olympꝰ. Dictꝰ
est aūt olympus quasi ololampus id est quasi celū. Hic mons
macedoniaz a tracia diuidit. Tante em̄ sublimitatis est mons
olympi qꝫ omnes excedit aeris turbines et alias passiones. Unde philo
sophi ibi ascendentes vt situs et cursus stellaꝝ inspicerent. ibi viuere non
poterant nisi secū spongias cū aqua ferrēt et sic ꝑ aque attractionē aerē
reddere grossiorē siue spissiorē vt dicit magister in hyst.

De oreb

Reb mons est in regione madian vt dicit Jero. iuxta arabiam
in deserto cui iungit desertuz sarracenoꝝ. qđ vocat pharan.
et est idē mons oreb et syn vt dicit Jero. In hoc monte vidit
moyses multas visiones vtz Exo. iii. ibi. vidit rubū ardentē et
nō urētē. ibi audiuit deū loquentē sibi et multū ꝑcipientē sicut post de mō
te synay dicet.

De pernaso

Ons ꝓnasus est in thessalia iuxta boetiā. q̄ mons duos hz verti
ces q̄s in celū eleuatos. in quibꝰ quondā appollo et liber bachus
colebant forte ꝓpter locoꝝ amenitatē et vinoꝝ ac vineaꝝ mari/
maz vbertatē

de alpibꝰ

De alpibus

Iphei montes sunt alpes in capite germanie vt dicit Isi. qui a perpetuo ventoꝝ flatu et tempestatum impetu sic dicunt. naz ripheus in greco impetus dicitur in latino. Dicuntur autē alpes id est alti mōtes ad quoꝝ cacumina non nisi per altos precollium et aliorꝝ inferiorꝝ montium peruenitur. In his alpibus sūt perpetue niues frequentes nubes. fontiū et fluminum magnoꝝ capita et origines bestie et fere siluestres aues multiplices et maxime illius generis volucres quaꝝ ale de nocte sunt lucentes vt dicit Isidorus.

De rupib⁹

Rupes sunt altissimi montes solidissimi et fortes otra altitudinem aliorꝝ montium eminentes tempestatuz impetus et ymbrium fluxus continue recipientes ꝓpter quod superficialiter dure et duriores montis partes et opaciores in petra conmutate rupes innumerabiles atque efficiunt. quantūcumqz autem rupes exteriꝰ habeant solidꝫtatis et asperitatis intus tñ habent aliqd̄ spongiositatis et cauitatis. vnde humores ibidem attracti et collecti sepe ꝓ capita fontiū scaturiunt et erumpunt. Venti etiam et aque cauernas rupium intrant. et sunt aliquando causa terremotus ex cuius violentia rupes qnqz corruunt et ꝓrumpunt solis auibus vt aquilis et vulturib⁹ rupium cacumina patula inueniunt. rupibus etiam maris litora sistuntur et ad duriciem rupis vndaꝝ et procellaꝝ impetus elidūntur. loca municionibus apta in rupibus reperiunt autem et animaliū latibula in rupibus construūntur nebulis et nubibus capita montium obnubilāntur. Rarius solaribus in ortu solis summitates rupium perfundunt. Rupes etiam dicūtur quia ad rūpendum sunt difficiles. sine cñ ferri violentia rupes nullatenus ꝓfodiuntur. et de profundis etiam rupium venis preciosi lapides et metalloꝝ varie species sepius extrahunt. partes aūt eminentes in ꝓrupte rupibus dicunt scopuli a scopin quod est intendere vel speculari quia inde loca remotissime speculantur.

De sephara.

Sephara mōs est orientis in iudea vt dicit Jero. iuxta quē habitauerūt filij yethā filij hēbre ḋs ioseph⁹ dicit venisse deinde in sephora ad quē locū classes salomonis cū ḋbusdā omercij infra tres annos venire ꝓsueuerūt. hec est tharsis terra et portus maris vnde serui salomonis aurū et argentū simias et pauones et dentes elephātinos detulerūt. vtz. iij. Reg. x.

De segor

Segor est mōs paruul⁹ ḋ et balo dict⁹ est iuxta zodomaz vt dicit Jeroni⁹. in quo edificata fuit vrbs que ad preces Loth liberata est vbi

est vbi crescit vinea balsami in signū pristine fertilitatis et poma palmaꝝ
Imminet aūt mari mortuo et fuit in eo postea positum presidiū roma
rum. De hoc dicit Isa. xv. vbi dicit glo. q̄ vitula vocabat ꝓpter lasciuiā
constringens quia bis concussa. tertio terremotu corruit que robusta q̄
mansisset si post liberationem non peccasset.

De monte synai.

Jna est mons cuius pars est oreb et est in arabia in ꝓuincia
madian. De hoc monte dicit Josephus in li. ij. antiquitatum.
Syna mons est excelsus et ad pascua egregius optimas her
bas ferens. Eratq̄ hec opinio ibi habitare deum et ideo p̄mi
tus ibi nemo pascebat oues quia pastores illuc ambulare minime p̄sū
bant huic monti appropinquans moyses ꝓdigium vidit scz ignem rubū
comburentē et eius viriditatem et florez nullatenus depascentem q̄ eius
ramos fructiferos nullo incendio deuastantem. quāuis flamma velox et
vehemens nimis esset vnde de illo igne dñs ad moysen locutus est. Itē
idem. li. ij. ascendit moyses in syna qui mons est excellentissimus in illis
regionibus et ꝓter altitudinē magnitudinis sue et scopulorū ꝑeritatez
nō solum est hominib⁹ inaccessibilis. vegetiā cū labore videri potest q̄ qz
sermo erat dñi circa eū habitare erat terribilis et mirabilis vniuersis. cir
ca radices huius montis hebrei sua tabernacula locauerunt et ibi deum
videre in igne et in nube et ipm ꝑsonaliter loquentē audire meruerūt. dici
tur itaq̄ mons synai mons diuine habitationis angelice frequentatōis
mons luminis et inflammationis mons nubis et caliginis mons pluuie
et roris. mons pascue et refectionis. mons sapientie et eruditionis quia
de illo monte dñs moysen et populum instruebat et ei legem conferebat
mons misericordie et p̄missionis quia inde bona inaudita populo p̄mit
tebat. mons iustitie et cōminationis. quia timorem inspicientibus infere
bat. vnde mons fuit fulguris et choruscationis. mons tube et clangoris
mons amicitie et confederationis. quia mediante lege populū ibidē sibi
sempiterno fedore vniebat. mons mundicie et puritatis. mons leticie et io
cunditatis. quia nulli ad montem accedere potuerūt nisi qui mente q̄ cor
pore mūdi erāt. illi etiā q̄ mūdi erāt coꝝ dño cū leticia comedebant q̄
bibebant. mons clemencie et pietatis siue ꝓpiationis mons sacrificij et
oroīs. Nā ibi dño immolabāt ac ꝑab⁹ moysi et supplicatōib⁹ deū sibi pla
catū et ꝓpicium audiebant.

De monte syon

Syon mōs erat in ihrlm sup cui⁹ vertice erat arx siue turris dauid
ibi posita ꝓ decore et defensione ciuitatis. In vno aūt latere mō
tis syon erat templū quasi medium inter arcē et inferiorē ciuitatem
vt scz

vt sez municio arcis defenderet templū et templū cū arce ptegeret civitatem. Et ideo sepe scriptura vocat ihrlm filiā syon qz sicut filia ptegitur a matre et subdit ipi matri sic civitas inferior templo fuit subdita atqz arci Tāte aūt auctoritatis et nobilitatis inter ceteros montes fuit mōs syon q̄ nō solū civitas iherosolima nec etiā ipa iudea vez etiā vniuersalis ecclesia tā ex iudeis q̄ ex gentilib⁹ congregata sepius in pphetis a mōte syon denominat sicut ibi Fundat in exultatione vniuerse terre mons syon latera aquilonis.ci. re magni. Nā mons fuit magne altitudinis et sublimitatis.magne fortitudinis et firmitatis.magne plenitudis et vbertatis.magne pulcritudinis et amenitatis.marie dīvētie et securitatis.marie opulēcie et locupletōis.marie leticie et exultatōis.pfecte iusticie et sanctificatōis mons doctrine et eruditōis sicut scptū est Isa.ij. De syon exibit lex mons pphecie et reuelationis

¶ De selmon

Elmon est mons in tribu effraim iuxta ofiniū trib⁹ manasse in quā ascendit abymalech qñ dimicauit ꝺra fichimitas vt dic Jeron.et legit Jud ix. mons p̄ multitudine arbor densus et vmbrosus.pter qđ et selmon vmbra interpretat Est etiā mons irriguus aquis et ignibus nimbus pinguis et pastuosus sicut dicit in ps.mox deserta albabunt in selmon mons dei mons pinguis.

¶ De monte sophin

Sophin est mons in tribu effraim in loco armachen vnde oriūdus fuit samuel vt dicit Jero. Fuit aūt locus in alto situs fertilis et graminosus aquis irriguis arboribus ornatus et deliciosus Saron de quo dicit Isa.xxxv.est mons inter montē thabor et stagnū tyberiadis.vnde et tota illa regio sarona vsqz hodie est vocata. vt dicit Jero. Omnis etiā regio a cesarea palestina vsqz ad opidū Joppe sarona dicit. Iuxta montē istū campi sunt fertilissimi vt dicit glosa super Isa.xxxiij. tam frugibus q̄ fructibus valde apti.

¶ De monte seon

Ons seon de quo dicit Deut iiij. dicit pars montis galaad q̄ extendit p̄ desertū vsqz ad trans iordanez vbi habitauit seon rex amorreor et cecidit in sorte ruben et gad. dimidie trib⁹ manasse vt dicit Jero.sup Jere xlvi.sbi Discendente galaad ꝛc̄qre sup̄ de monte galaad

¶ De monte semeron

Emeron est mons de quo dr ij Paral.xiij.ca mons in quo est mō sebaste vbi relige Joh̄ bapt̄ requieuit vt dicit Jero in ep̄o ad ꝙdez mōte p⁹ edificata est samaria a q̄ tota regio postea ē vocata.hec civitas rōe mōtis fuit fortissima et ad expugnādū difficilia. Vñ et reges assirior miris supīb⁹ et bellor maximis apparatibus ¶ eā

eam tribus annis obtinue obseuerunt et vix ꝑter angustiam cõtra ipam ꝓualere virib⁹ potuerũt. Immo vt dicit Jero. et Job. nunq̃ eã expug/ nassent si ipi⁹ habitatores deum israhel ad iracundiã ꝓuocantes plenã ꝙfidentiã habuissent in domino et ipius legẽ mllaten⁹ reliquissent. Isti⁹ montis ꝓprietates quere supra de montib⁹ israhel et ibi plene inuenies

De monte seyr

Ons seyr de quo sepius habetur mentio in scriptura est idem qui et mons edon de quo supra sufficienter dictuz est. quere de monte edon fuit esau. trinomi⁹ eñ erat esau

De monte thabor

Thabor est mons in medio campo vt dicit Jero. sup Jere. c. xxvi et est mons mira rotunditate sublimis distans a dyo cesarea. .x. milibus ad orientalem plagam et fuit in confinio zabulon. ysachar et neptalim. Hoc mons inter totius terre ꝓmissionis mõtes maxime est famosus ratione situitatis fertilitatis amenitatis flo/ riuoinis et firmitatis. gleba eñ illius montis est fertilis vineis oliuis et aliis arboꝛib⁹ fructiferis herbis aer ibi est salubris ros frequens et dul/ cis. ymber tam temperate⁹ q̃s serotin⁹ mediocris ibi arboꝛ ꝓceritas q̃ nõ deponũt hyeme vel estate comã vel virorem suũ. ibi auiũ multigena/ rum canorus sonitus et canora suauitas quaꝛ voce afficiẽ audituꝫ pen/ naꝛ varia dispositione ad eaꝛ aspectum ꝓuocaꝫ visus in carniũ suauita/ te delectaꝫ gustus. et ideo multi sunt ibi aucupes auiculis locũ istũ freq̃n/ tantib⁹ recia et tendiculas imponentes sicut dicit Jero. sup illum locum Osee. iiij. quasi rete impansum sup montem thabor. Super oĩa autem montẽ istũ reddit ꝑmendabilem ꝓsentia saluatoris in hoc monte docuit. in hoc gracia oc̃onis pnoctauit. in hoc monte aliq̃n pauit ꝓlm et tã spi/ rituali q̃ corꝑali pabulo recreauit. in hui⁹ montis etiã supcilio coꝝ discꝑ/ pulis suis se transfigurare voluit et future claritatis gloriam in suo coꝛpe discipulis reuelauit

De ziph

Ziph mõs est squalid⁹ et vmbrosus in quo latuit dauid q̃n fugit a facie saul. et est iuxta carmelon in monte carmeli in quo nabal carmelites q̃ndaz habitabat q̃ fuit de stirpe caleph vt dicit Jer. Est aũt mõs multũ nemorosus. dumis et arboꝛib⁹ infructuosis ꝓtus et saltuosus feris et ibicib⁹ puius. speluncis et antris plen⁹ et plurimũ cauer/ nosus. et ideo fugitiuis et latere volentib⁹ opꝛunus est et ignotis transeũ/ tibus periculosus

De collibus

Collis est tumoꝛ terre breuis terre planicie transcẽdens et ad mõ tis altitudinẽ nõ attingẽs. Collis eñ mõte est inferioꝛ q̃ terra al/ tioꝛ. et dicit tumul⁹ quasi tumẽs tell⁹ vt dic̃ ysi. vñ solẽt colles mõ tiũ esse prodi. nam de collibus ad montes solem⁹ ascendere altioꝛes. Et

olaunt colles a colendo. quia cū minori labore colunt q̄ montes et plus q̄ montes ab omnibus incolunt et inhabitant plus aeri et calori solari q̄ inferiori terra exponunt. et ideo fructus in collibus ad maturitatē citius p̄ducunt ymbre et rore celesti plus colles q̄ valles p̄fruuntur. et ideo fructus accrescentes in collibus alijs dulciores et sapidiores inueniunt. Jnter infimā terre superficiem et ūmas montis altitudines tenent colles medium quo ad situm. et ideo aer crassior et spissior est in colle q̄ in monte. purior vero et subtilior est q̄ in valle. Puriores cū et nobiliores recipiūt colles impressiones et influentias a superioꝝ q̄ valles et ideo tū fructus q̄ gramina sunt in collibus salubriora q̄ in vallibus et alijs partibꝰ melioza vt dicit Consti. Jtem colles citius recipiunt radioꝝ solis illuminationem q̄ valles et velociorē a nubibꝰ irrigationē. De montibꝰ etiā descēdūt torrentes et riuuli sup colles et de collibꝰ deriuant ad campestria et ad valles.

¶ De valle.

Vallis est terra declaris ac depressa in montiū medio collocata vt dicit Jsi. Est aūt vallis aquaꝝ a riuulis fontiū defluentiū receptaculū et vehiculum. vnde patet q̄ valles a riuulis et mōtibus emanantibus irrigantur et ex illoꝝ circūfusione in floribus fecundant. frondiū et floꝝ virore citius decorant a montiū et colliū elcuatione obumbrant. Jn vallibus etiam fit maioꝝ radioꝝ solariū occursus ac ofractio ac confluxus. Et ideo caliores impressiones in vallibꝰ q̄ in montibus generant ꝓpter quod in vallibus citius q̄ in montibus resoluūtur nues ex quaꝝ diffusione loca circūiacentia humectant vt dicit macro. Et ideo valles calide turbide grosse et vaporose p̄ experientiam iudicantur. quaꝝ habitatores calidis q̄ humidis passionibus sepius molestantur vt dicit Consti. domus et edificia in vallibus constructa minus ventoꝝ et tempestatum incōmodis ꝓpellantur q̄ illa que in montibꝰ collocantur. nam montium obiectu tuentur. et a procellaꝝ inundantiuꝫ impetu defensantur. terremotu incole vallium raro infestant cuius ratio est quia partes terre in valles residentes magis compriuunt et sibi inuicem fortius adunantur. Et ideo venti illas partes difficilius penetrant q̄ sub intrant. ꝓpter quod partes ille quia minime sunt concaue et porose minime a ventorum subintrantium impetu agitantur ꝓpter quod non mouentur vt dicit Aristotiles. Jn valles etiam confluunt sordes et ibi diu eius reseruantur propter aeris corpulentiā valles citius q̄ montes. grossis et fumosis vaporibus obnubilantur et densioribus tenebris obscurātur et reseruantur. Vnde partes vallium plus q̄ montium profundantur ad centrum et a celi circumferentia plus elongantur Jtem ex aquaꝝ

Item ex aquaꝝ multiplici cursu et limi ac luti obiectu paludes quasi inuadabiles in vallibus frequentissime coadunant.et loca ad transuadendum difficilia inueniunt Item ex humoꝝ habundantia carices et gramina in vallibus maxime nutriunt.salices et alie infructuose arbores in vallibus plus qꝫ in montibus crescere dinoscuntur.

De campo

Campus ſm Iſi.li.xv.est terre planicies nec depressa vt vallis.nec erecta vt montes. et ideo quia equalis est pedibus campus ē vocatus.a camis greco quod breue vel equale dicitur in latino Et est campus locus planus et incultus.nec vomere sulcatus nec stercore impinguatus.sed potius deambulationi vel deductioni aut militari exercitationi iuxta ciuitatū habitacula deputatus scz cōmunis et publicus omniū aspectibus expositus vsibus reipublice ascriptus nulli ꝓprius sed omnium vtilitatibus assignatus

De agro

Ager vt dicit Iſi.li.xv.dicit eo ꝙ in eo aliqd agat. Omnis enī ager vt ait varro aut est aruus id est sationalis.aut consitus id est arboribus aptus aut pascualis.quia herbis tm̄ pro animalibus vacat aut florens ortus scz floribus et apibus aptꝰ Vnde ſm antiquos ager est terra culta. rus vero terra inculta vt silua et pascua in qua tam pecus qꝫ lac haberi potest vnde ꝙ rusticus nominatur.nam agrestium hec prima et ociosa felicitas est. vnde et ager dicitur a pascuis.quia a diuisoribꝰ agroꝝ vicinis pascendi gracia est relictus sicut alluuius dicit ager.quem paulatim fluuius in agrum reddit sic et arrisimus dicit ager.quia a certis lineaꝝ mensuris non otinet sed arcetur fines eius obiectu montiū et artiū et etiam fluuioꝝ.sic et noualis ager dicitur primū ꝓscissus.siue quia alternis annis vacat et renouet suas vires Noualia cū semel cū fructu erunt et semel vacua sine fructu ꝑmanebunt. Aliquando etiaz dicitur ager squalidus quasi excolidus sic dictus.eo ꝙ a cultura iam exierit sicut exconsul eo ꝙ a consolatu iam discesserit. aliqñ dicit ager vliginosus id est semper humidus.nam humidus dicit qui ḡn doq; siccatur.vligo aūt est humor terre naturalis ab eo nunqꝫ recedens Quicuiqꝫ ysi.li.xv.c.xiij. Ager est igitur locus exercicij laboris et fructuosus cū labore ager excolitur. ligone percutitur foditur euertitur vomere aperitur semine seritur.rastro tegitur.roze ꝙ ymbre perfunditur.spinosis sepibus circundat et munit.hyeme gelu et frigore constringitur.in estate estu ꝙ caumate vritur.in vere siue verno tpe colitur.in autumno collectis fructibꝰ iteracto ꝓscindit vomere et sic alternatis laborib' otinue laccessit

De prædio

De prelo

Prelū fm Jsiō. dicit quasi preuolū eo q̄ sibi a patrefamilias in oībus preuolet. Et est p̄lie locus in quo a patrefamilias in medio agro⁊ suo⁊ domiciliū preparat. vel dicatur prelū eo q̄ antiqui agros quos bello ceperant prede nomine possi/debant vt dicit Jsi.

De prato

Pratum est cuius feni copia armenta tuent. cui veteres roma/ni nomen dederunt eo q̄ sit locus qui protinus est paratus. q⁊ culture laborem non requirit vt dicit Jsiō. Et ideo talia loca dicuntur prata. quia ad fenū et ad gramina sunt parata. Pra/ta siquidē fluminibus. riuulis et fontibus irrigantur. et ideo p̄ter humo/ris habundantia⁊ herba⁊ radicibus nutrimentum ptinue ministrantem herbis et floribus diuersi generis decorantur. Et ideo p̄ter vernantem et virentem quam pretendunt pulcritudinem prata ridere dicunt. Prata etiam suo viroze delectant visum suo odore afficiunt olfactum. gramina⁊ suo⁊ sapore reficiūt gustum. prato⁊ herbe et flores mel apibus admini/strant. lactis copiam in armentis et gregibus generant et augmentant. vulnera curant et ptra diuersos morbos remedium prestant.

De deserto

Desertum est terre spacium sic dictū quia ab hominū frequenta/tione et habitatiōe deserit. nec ab hominibus colitur nec inha/bitat vt dicit Jsiō. et hoc contingit aliquotiens p̄ter terre ste/rilitatem siue aeris intemperiem seu p̄ter aqua⁊ et fontiū de/fectibilitatē siue p̄ter hostiū vastitatē. vnde desertū est incultū spinis ac/sentibus plenū. reptilibus et venenosis animalib⁹ peruiū. bestia⁊ et fera/rum siluestrium domiciliū. fugitiuo⁊ et latrocinantiū habitaculū. terra si/tis et ariditatis. terra esus et squalozis. terra vastitatis et horroris. ter/ra demū et erroris nam in deserto vie sunt deuie. calles et semite non sunt trite. miricis et alīs fructib⁹ infructuosis consite atq; plane arenose lapi/dose puluerulente fetulente. et alīs incōmodis itinerantib⁹ plurimū one/rose. Et dicunt deserta vt dicit Jsi. q⁊ nō seruunt. vnde loca siluā⁊ et mon/tiū que a semine vacua deseruit deserta nuncupant. non mū⁹ tñ deserta dicuntur loca prius inhabitata et post casu aliquo desolata vt dicit idē

De heremo

Herem⁹ aūt est inuia solitudo. a paucis nisi a feris et bestijs habi/tata. vnde heremite dicunt homines deserta solitudinis appeten/tes. se ab aspectu hominū sequestrātes. Dicit hec herem⁹ mi. p cō/trariū ab hereo es. q⁊ pauci ibi hereant atq; manēt. vel dicit herem⁹ quasi

herens

herēe humus quia dura et ꝓpacta solet esse terra. que heremus vel solitudo vsualiter est vocata Jn locis autē heremiticis et solitarijs fere siluestres liberius q̄ in alijs locis euagāntur. securius omorantur. Jbidem etiā ꝓp̄e nimoꝝ spissitudinē et siluaꝝ mltitudinē volucres siluestres vulc⁹ modulant. Jbidem etiam nidificant et pueriant. et ideo ꝓpter feraꝝ mltitudinē et auiū frequentiā. talia loca quāuis sint solitaria aliqñ a venatorib⁹ frequentant ibi etiā aucupū laquei et recia sepius occultant. Ē aliū etiā locoꝝ habitatores plurib⁹ laborib⁹ exponunt. nūc gelu nūc estu eruunt. nunc roze nūc ymbre nūc pruina nunc niue pfundunt. raro nisi forsā a latronib⁹ vel venatorib⁹ inquietant. et ideo loc⁹ heremitic⁹ quāuis mltā habet afflictionis teoꝛ et laboris. plurimū tñ obtinet omodi et q̄etis.

¶ De antro

Antrum ab atro est dictum. eo q̄ atris tenebris et horridis est suffusū vt dicit Jsi. Est em̄ ꝓpriū bestiaꝝ in cauernis manentiū latibulū in quib⁹ latitantes prede insidiant. et ideo spec⁹ a speculando antꝝ dicit q̄ inde post suas predas diligenti⁹ speculant vt dicit Jsi. Est aūt antꝝ in estate frigidū. in hyeme vero calidum et fetib⁹ animaliū nutriendis et occultandis est aptū. ex suoꝛib⁹ autem ⁊ vaporibus animaliū fetidum est et corruptum.

¶ De fossa

Fossa a fodiendo est dicta eo q̄ sit terra viri⁹ et ingenio fodiēdo pfundata que quanto plus in sua superficie terra accumulata erigit. tanto inferius ampli⁹ pfundat. et quāto altior est et pfundior tanto eius transit⁹ difficilior et periculosior inuenit. quā quilibet cadendo facilime ingredit. seu post casū de ipa faciliter nō exit vt dicit Gregl. Joco etiā dicit Jero. sup Ezech. xix. leo in foueis capitur. Nā facta fouea ouis vel capra in ei⁹ fundo ponit. cui⁹ odore allectus leo fouā preue gr̄a ingredit. seu postq̄ ea ingressus fuerit ibidē ne exeat detinet. Jfouea etiā intra foueā a latere ad modū spelunce fodit que ad modū cistule prepat q̄ de facili claudit et de difficili aperit. Nā ergo leo videt se nō posse de pma fouea egredi. timēs venatoꝝ venabula latendi gr̄a secundā foueā ingredit. et ibi in cauea ad hoc pata claudit capit et captū⁹ detinet vt dicit Jeroñ. Jfouee etiā vtiles sūt et necessarie q̄ fossatis ciuitates et castra ne hostib⁹ pateant muniunt. Jfossatis insup terraꝝ spacia et habitaculoꝝ termini ab inimicē diuidunt. replent nihilomin⁹ fouee aquis in quib⁹ pisces et reptilia diuersi generis nutriunt. vñ et fouea quasi fouens aquas est dicta. naz in foueis fouent et seruant aque nunc fluxibiles nunc stative nunc eas subintrant torrentes et pluuie. nūc in eis erūpunt capita fontiū et scaturiūt riuuli aque viue. Sūma vero et ꝓcipua

et

et omniū municionū fortitudo et tutela solet esse fouea qñ in lato et in lō/
go in alto et in pfundo ordine ogruo est parata. nam inaccessibilis est lo
cus sic munit⁹ nulli aggere nauigio vel ponte talis fouea transeat vt dicit
Jeronim⁹

De spelunca.

Spelunca est fouea subterranea a speculādo dicta. qz pter sui
lammodinē ad ē rōspiciendū est apta latū em et a parte luci ex
positū habet introitū seo in fine. finem siue terminū habet artū
Unde spelunca locus est subterraneus. pmo quidē cudens et
lucidus in ingressu. deinde obscurus et turbidus in pgressu. tandē dur⁹
arnus et hyspidus in egressu si tñ egressus aliqñ poterit inueniri vt dicit
Dom. In locis aūt mineralib⁹ vbi effodiunt lapides et metalla potiss/
me sunt spelunce que quidē ratione extractionis lapidū seu metallorum
remanēt vacue. quibus oīa tñ colūnis siue aliis appodiationib⁹ ne corruāt
sunt fulcite. Sepe tñ vel nimia mole terre. columne ille desup aggrauate.
siue pprie materie mollicie resolute. siue fundi inferioris humore relaxate
corruūt et sic omnia in illis spelunciis existentia obruunt et confundunt. vnde
in spelunciis manere periculosū est et difficile. tū qz frigide sunt et humide
obscure instabiles et incerte. tū etiā qz hispide et dure in superficie graues
et in imo deaue et pfunde. Sunt etiā loca ogrua occultationi ferarū
et habitationi sordiū et immundiciaꝝ depositioni serpentū et aliorꝝ repti
lium mansioni

De cauerna

Cauerna est terra excauata a cauando dicta eo qꝺ partes terre
excauent et pforent a reptilib⁹ et ab inuicē vel p partū oppo/
sitionem siue euacuationez et electionem diuidant. In cauernis
siquidem mures et reptilia et vermes suas faciunt mansiones
ad quas confugiunt qñ timēt vel vident sibi imminere ab extrinseco aliqꝺ
lesionis. Ad cauernas etiā tam lapidū qꝺ arborꝝ qñqꝺ confugiūt volucres
columbe scz et turtures. qñ vident aquilas et accipitres in aere venientes
Similiter herinacij cuniculi et lepores fugiūt ad cauernosos lapides qñ
audiūt canes vel praesentiūt venatores. In cauernis etiā tam terre qꝺ ar/
borꝝ mellificant sepe apes nidificant quedam volucres. latitant etiā et
in cauernis colubri et serpentes qui sepe ledunt et pungūt venenoso mo/
su homines et bestias ad tales cauernas appropinquātes. terra insuper
qñ est ex se cauernosa et spongiosa patit sepe motū et agitationē ex ven
to subintrāte poros suos et replente ex cuius agitatione generatur terre
motus vt dicit Aristo.

Explicit liber .viij.

Incipit liber .xv. de prouinciis

De terre autem partibus et diuersis prouinciis per quas orbis generaliter est diuisus pauca huic operi sunt adiuuante domino breuiter inserenda. Non tamen de singulis dicendum. sed solummodo de his de quibus sacra scriptura sepius inuenitur facere mentionem

De orbe

Orbis ait vt dicit Ysi. li. xv. trifarie est diuisus. nam vna pars asia alia europa. tertia affricca appellatur. quas tres partes orbis veteres non equaliter diuiserunt. Nam asia a meridie per orientem vsq; ad septentrionem peruenit. Europa vero a septentrione vsq; ad occidentem pertingit. Sed affrica ab occidente per meridiem se extendit. Sola quoq; asia continet vnam partem nostri habitabilis scz medietatem. alie vero partes scilicet affrica et europa aliam medietatem sunt sortite. Inter has autem partes ab occeano mare magnum progreditur caspq; intersecat quapter si in duas partes orientis et occidentis orbem diuidas. in vna parte erit asia. in alia vero affrica et europa. Sic autem diuiserunt post diluuium filij noe inter quos sem cum posteritate sua asiam. iaphet europam. cham affricam possederunt. vt dic glo. super Gen. x. et super li. Parali primo. Item dicit Crisostomus. Ysi. et Plinius.

De asia

Asia itaq; que media creditur esse pars orbis. ex nomine cuiusdam mulieris est appellata. que apud antiquos regnum tenuit orientis vt dicit Ysidorus libro xv. Hec in tertia parte orbis disposita ab oriente habet ortum solis. a meridie occeanus. ab occasu nostro mari finitur. a septentrione meotidi lacu et fluuio thanai terminatur. Habet autem multas prouincias et regiones et diuersas gentium nationes in vita et in moribus mirabiles. figuris corporum sicut et affectibus mentium mirabiliter differentes quarum nomina et situs breuiter hic ponemus sequendo ordinem alphabeti.

De assiria.

Assiria asie est regio et prouincia ab assur filio Sem sic vocata quia illam regionem primo post diluuium inhabitauit et incoluit. Hec ab oriente habet indiam. a meridie mediam tangit. ab occidente habet tigrim. et a septentrione montem caucasii.

vbi

vbi porte sunt cospte vt dicit Jsi.li.xv. In hac regione primo inuent' fuit vsus purpure. Inde etiam primo crinū et corpoꝝ vnguenta ꝓcesserunt pariter et odores ex quibus effluxit romanoꝝ luxuria et grecoꝝ vt dicē Jhō. Et est terra in temperatis regionib' temperatissima. sed in multis extremitatib' ꝓpter distemperatas terre mansiones sicut in bestijs et serpentibus sic etiā in hominū moribus est in plurib⁹ inquieta vt dicit plinius li.vj. vbi describit hominū feritates In hac ꝓuincia habitant assirij ab assur dicti gens potentissima ab antiquo. ab eufrate vsq; ad indoꝝ fines omniū in medio terre tenuit regionē vt dicit Jsidorus libro ix.

¶ De arabia

Arabia asie est ꝓuincia sacra. id est thurifera nuncupata vt dicit Jhō. libro xv. vbi esi maxime habundant arbores thurifere et alie odorifere ꝓpter quam sacrā aromatū fragranciaz greci eam eudemon latini beatam vocauerūt vt dicit idem ibidē. In eius esi saltib' mirra et cinamomū crescunt et cetera medicinalia possime inuenies. Ibi nascit auis fenix et aliaꝝ regū illustrū tam bestiarum q̄ volucꝝ dissimilis et varia multitudo. In arabia etiaz est diuersitas gemmaꝝ. nam vt dicit Jsi. pli. et oto'. ibi triplex sardonix et gemma paris. immo multiplex gēmaꝝ numer' inuenit Ibi esi inueniunt draconces et quidā aspides in quoꝝ corporib' o mirabilis gemmaꝝ preciositas inuenit. In ipa est saba sic a filio chus nuncupata et est pars terre arabie sup sinū maris phici coangustata q̄ sinus arabicus dicitur. de saba ḡrē.

¶ De armenia

Armenia ab armeno iasonis thessali comite est vocata q̄ amisso rege iason collecta multitudine eoꝝ qui passim vagabantur armeniā cepit et ex suo nomine nominauit vt dicit Jhō. lib xv hoc est terra ararath in quā fugerūt filij sennacherib q̄n ipm in templo dei sui orantem interfecerūt. vt narrat ysto. li. Regl. Et dicit ararath mons in quo archa noe post diluuiū requieuit. Extra aūt est hec armenia inter montē tauri et caucasi a capadocia vsq; ad mare caspium ꝓtensa habēs a septētrione mōtes cerēneos. e quib' fluuius tigris nascitur vt dicit idē Jsi. pli. et ersost. Et est duplex armenia scz superior et inferior sicut et due pānonie in quaꝝ vtraq; mira q̄dam et mōstruosa quo ad nos sepi' inueniunt. Terra tñ armenica vbi attingit litora tigris vbertatis herbis et frugib' nemorib' oriis et fructib' est iocūdissima. multis tñ bestiaꝝ erudelū et serpentū generib' est repleta vt dicit idē. Et de hoc multa narrat plī. li. ñ

¶ De arabia

Arabia siue araby. est insula que tota est ciuitas sita in mari mediterraneo nō longe a syria vt dicit glo. sup iosuā illū Ezech. xxvij

filij

Jsid aradij in exercitu meo .x. viri eñ sūt nautici et in pugnis nauali⁹ erudi

¶ De albania

Albania asie maioris est ꝓuincia a colore populi nuncupata eo ꝙ albo crine nascant. Jrrigua eñ regio est respectu aliaꝝ regionū que asie ascribūt. Hec albania habet ab oriente mare caspiū ⁊ iurgit ꝑ ora septētrionalis occeani vsq; ad meotides paludes et deserta loca inculissima se extendens. Huic terre ingentes sunt canes animo et corpore taꝫ feroces vt tauros premant. leones perimāt et elefantes beluaꝝ fortissimas superent et ꝓsternant vt de albanorum cane exemplificat Pli⁹. qui missus alexandro de leone apro et elephante in stadio triūphauit vt dicit idē li. viij. ca. de canib⁹ albanie. Hec bo gēs oculos habꝫ pictos et glaucos in pupilla adeo vt melius de nocte q; de die videāt vt dicit idē et Jsid. li. xx. Idem etiā ꝑ miro solinus narrat.

¶ De atthica

Atthica ꝓuincia eadem est que et grecia antiqua. cui⁹ pars vt ciuitas dicebāt ciuitas athenaꝝ que quondaꝫ fuit pbor⁹ nutrix et mater liberaliū liaꝝ qua nichil habuit grecia clari⁹ nichil nobili⁹ quādiu amoris sapiencie studio operā impendebat vt dicit Pli et. ysi. li. xv. toti⁹ atthice ꝓuincie plato athenaꝝ doctor fuit hāc demostenes eloquēcia ꝑ multoꝝ seculoꝝ tpa publicauit vt refert salusti⁹. Sed sup oñia eā ornendat ariopagita pauli discipul⁹ cui⁹ sapiencie ꝑfunditas toti⁹ vere partes seculi decorauit vt dicit ephiphani⁹ in vyoñ. ñ. ariopagite ornētatione ꝓut idem refert Jsid.

¶ De achia

Chia grecie in europa est ꝓuincia ab acheo quodā rege antiquit⁹ appellata. hec ꝓuincia fere tota insula est nā a septētrioe vbi macedonie iungit vndiq; septa est mari. nā ab oriente habet cyreneū mare. ab euro greciū. a meridie ionū. ab affrico et occasu cassopias insulas. a sola septentrionali parte macedonie et attice grecie sociat. Hui⁹ prouincie caput est chorinth⁹ loc⁹ munitissim⁹ vt dicit Jsi. li. xv. nā ad ipaꝫ patet vie accessus ꝓpter sit⁹ altitudinē multitudinem populi et ꝓpter munitionis fortitudinē et maris vicinitatē. hanc condidit chorinth⁹ hoxestis fili⁹ que greci corinthea vocant. id est republice administrationē. vt dicit Jsid. li. xvi.

¶ De archadia

Archadia est ꝓuincia inter ionū mare et egeum vt dicit Jsid. collocata quam archa ionis filius ab incolis deuictus ex suo nomine archadiam nominauit. nam etiam ficionia a quodam rege ficionio in posteꝝ est vocata vt dicit Jsid. li. xv.

ō alania

De alania

Alania prima est pars scithie que prima et maxima regio est europe que scz europa incipit a flumine danay descendens ad occasum p septentrionalez occeanū et vsq; in fines hyspanie se extendit cui' pars orientalis et meridionalis a ponto consurgens tota in mari magno pingit et in insulas gades finit. vt dicit Jsi. li. xv pars itaq; scithie prima est alania que ad meotides paludes pertingit et vsq; ad daciam se ptendit. Est aūt regio latissima multas et seras otinens barbaras nationes sub frigido climate constituta ab oriente de dinans ad aquilonem.

De amazonia

Amazonia est regio partim in asia partim sita in europa que albanie est vicina et ab amazonib' est vocata. Jstrūt aūt amazones gothoꝝ qui exierunt de inferiori syrria vrotis vt dicit Jsi. li. ix. que maritis suis in dolo interfectis viroꝝ suoꝝ arma arripientes hostes virili animo aggresse de maritoꝝ suoꝝ nece sumpserūt debitū vltionē. nam omnē masculū a sene vsq; ad paruū uz in ore gladij perimerūt. et feminas reseruātes et hostiū spolia deripientes deinceps pariter sine masculoꝝ sortio viuere decreuerunt que duas reginas scz marsepiā et lampeta maritoꝝ exemplo qui semp duos solebāt esse reges sup se statuerūt. quaꝝ vna ꝓcedens cū exercitu ptra hostes dimicabat altera interim rempublicā gubernat. effecte sūt aūt tam fortes bzeui tpe bellatrices q magnā parte asie fere. c. ānis dūio suo subiecerūt. inter ipas vero nullū penit' masculū viuere vel morari ratione aliqua pmiserūt et finitimis tangēnib' maritos sobolis gracia elegerūt. ad quos statutis tpib' accedentes plem deceperūt. Deo tpe opleto ad deceptionis officiū institito maritos a se recedere et alias mansiones quirere coegerūt. masculos aūt filios vel emactabant vel recto tpe patrib' transmittebant filias vero sibi reseruantes eas ad sagittandū et venandū informabāt et ne in sagittaꝝ ictib' mamillaꝝ grossicie impedirent eis in. vij. vt dr ano māmas eruberāt. q ideo amazones sūt dce i. sine māma vt dic Jsi. li. ix. basynimā mas antiquit' multi vocauerūt q̄ꝑ feritate domuit vt dicitur ꝑmo hercules. deinde achilles. sed hoc potius fuit p amicicias q̄ꝑ vires sicut in gestis grecoꝝ et amazonū otinet. Dicit aūt Jsid q̄ p alexandrū magnū amazones vsq; ad internecionē penit' sūt delete. Sed hystoria alexādri hec nō dicit. immo dicit amazonū regina alexādro postulanti tributa p nuncios rescripsisse De tua prudentia est mirandū q̄ cū feminis ostringere statuisti quare si fauente nobis fortuna. succūbere te cōtingat merito eis ofulus cū a mulierib' tuis deuictus. q̄ si iratis nobis dijs nō deuincer.

parum tibi poteris cedere ad honorē qz de mulieralis triūphasti Sup
cuius responso ad ām iratione ductus rex generosus dixit . decens fore
non p gladiū et furorē mulieres vincere sed poti⁹ p amorez ꝓpter quod
libertatem eis eccessit et ipas nō violentia sed pot⁹ amicicia suo imperio
subiugauit

De alemānia

Alemānia nobilis et gloriosa est regio in europa a lemanno flu
uio vltra danubiū sm Jsi. sic vocata vbi illi⁹ terre inc ole pus
habitauerūt qui a fluuio lemāno alemāni dicti sūt. Hec etiam
germania dicta est vt dicit Jsi. li. xv. vbi dicit. post dacia que si
nis est sitie inferiozis occurrit germania ab oriente habēs danubiū a me
ridie renū fluuiū a septētrione et occasu occeanū. Et est duplex germania
scz superior que se extendit vsqz ad alpes et mare mediterraneū siue adria
ticū vbi mare magnū sist. k in aqleis pub⁹ p paludes. Alia germania est
circa renū. vtraqz germania dues est terra et inclita et tā virib⁹ qz diuici
is ac bellicosis populis numerosa. Unde a fecūditate gignendoꝝ popu
loꝝ a germinādo germania est vocata vt dicit Jsi. li. xv. Generosos cīn q
immanes gignit populos. de qb⁹ dicit in li. ix. Jsid. Germanie nationes
sūt multe immania corpa habentes virib⁹ fortes audaces animo et fero
ces indomiti raptu capt b⁹ et venationib⁹ occupati. facie decori et formo
si comati et coma flaui. liberales animo hylares et iocūdi et potissime sa/
xones qui in predictis sūt pcellentes de quib⁹ dicit Jsid. Saxonū inquit
gens in occeani finib⁹ et litorib⁹ ostituta virtute et agilitate agilis. vnde
et sic est appellata eo qp valentissimū sit gen⁹ hominū pstanti⁹ ceteris pira
tis. nō cīn p terrā solis suis hostib⁹ sunt infesti. vexatiā p mare illis qui se
molestant ac si essent saxei sunt importabiles atqz duri. quoꝝ terra valde
fructifera aquis et fluuiis⁹ optimis irrigua. in iſoꝝ etiā montib⁹ effo/
diunt omnia fere metalla ꝓter stannū. Sūt et alie ꝓuincie in vtraqz germa
nia que nō sūt min⁹ laude digne vt sūt austria bauaria circa danubium.
suecia alsacia circa renū et alie multe quas p singulos enumerare esset te
diosum. Ad saxonib⁹ aūt germanicia anglici ꝓcesserūt quoꝝ ꝓgenies et
successio britanniā insulā possidet quoꝝ linguā et mores anglicoꝝ gens
vsqz hodie in plurib⁹ imitat vt dicit beda in li. de gestis anglicoꝝ Quere
infra de fra s. de saxonia.

De anglia

Anglia occeani est insula maritima que circūfusa mari a toto or
be vndiqz est diuisa. que quondā albion ab albis rupib⁹ a lon
ge circa maris litora apparēnb⁹ est vocata. quā successōre tpe
quondā ꝓceres de troie exidio discedēres facta classe pallad⁹

Jvt ferunt

vt ferk oraculo ad ꝓdicte insule litora puenerũt qui cũ gigãtes q̃ tũc terrã possederũt diuꝝ pugnantes arte pariter et virtute insulã supatis gygantib⁹ suo dominio subiecerũt.et a bruto qui illꝰ exercit⁹ erat princeps terrã vocauerunt britanniã quasi insulã a bruto tũc tpis armis et potencia adquisitã a cui⁹ bruti ꝓsapia reges potẽtissimi ꝓcesserũt quoꝝ opa magnifica si quẽ audire delectat hystoriã bruti legat. Illa aũt eadẽ insula post longa tpa a saxonib⁹ germanicis multis et varijs interuenientib⁹ seuissimis prelijs est adquisita et a suis posteris est possessa qui britonib⁹ vel mortuis vel exulatis insulã inter se diuiserũt et singulis ꝓuincijs ꝑ lingue suc ꝓprietatẽ nomina imponentes lingue gentis sue memoriã reliquerũt vocantes insulã angliã ab engela regina clarissimi ducis saxonuꝫ filia que iliã insulã post multa prelia post possedit. Jsi.tñ dicit angliã ab angulo dictã quasi terrã in fine vel quasi mundi angulo ꝑstitutã. Sz beat⁹ Greg. videns anglorꝫ pueros rome venales tpe paganorꝫ audiẽs q̃ essent anglici alludens patrie vocabulo respondit. Vere inquit sũt angli ci quia vultu nitent vt angeli.illis oportet verbis annũciare salutis. Nam vt dicit beda germanica nobilitas adhuc in pucrorꝫ cultib⁹ resultabat. De hac insula dicit pli.multa similiter et ysi⁹. sed Jsi. sũmatim cũcte expressi⁹ que alij obscuri⁹ retulere britannia sez que nũc dicit⁹ anglia est insula que ꝑtra aspectũ gallie et hispanie est fita circuit⁹ eius obtinet quadragies octies septuaginta ꝯq̃ milia.multa et magna flumina sunt in ea fõtes calidi.metallorꝫ etiã larga copia. agates lapis ibi plurim⁹ q̃ margarita gleba optima et diuersis fructib⁹ valde apta.ibi oues lanigere in ꝑcipua abundancia.ibi ferarꝫ et ceruorꝫ multitudo nimia inuenit.pauci hi ꝑ vel nulli in insula reperiũt.et ideo oues que ibi maxime abundant cuncte⁹ in caulis et in pascuis sine custodia relinquũtur vt dicit beda. Jsi quidã describens insulã ãglicanã metrice sic dicit. Anglia terra feror et fertilis angulus orbis. Jnsula ꝓdiues que toto vix eget orbe.et cui⁹ tot⁹ indiget orbis op e.anglia plena locis gens libera apta iocari. Libera gens cui libera mens et libera lingua. Sed lingua melior liberior q̃ man⁹ Multas alias ꝓcqui gẽtis et insule dignitates hic interponere esset longũ. quere infra de britãnia.

¶ De aquitannia.

Aquitãnia gallie est ꝓuincia in europa vt dicit Jsi li.xv.et ẽ sic ab obliqs aqs ligeris fluminis q̃ ex plurima parte terminꝰ ei⁹ est eã q̃ pene in orbẽ circũcingit appellata. Terra fertilis et amena.opidis quitanib⁹ et castris ꝓclara.aqs et fluminib⁹ irrigua siluis campis ortis et pratis decora vineis et arborib⁹ fructiferis diuersi generis ꝓdita et magnis diuicijs opulenta. Sub nomine vero aqtãnie multe particulares ꝓuincie ꝯprehendunt vt dicit pli. Hec a tyrcio

habet

habet occeanū vt dicit Orosi⁹ qui aquitannic⁹ finis appellat. ab occasu hyspanią habet. a septentrione et oriente galliam lugdunensē. ab euro et meridie attingit prouinciaz narbonensez vt dicit Orosi⁹

De andegauia.

ANdegauia est gallie ꝓuincia que aquitannie est vicina ⁊ vsq; ad minorem britanniā se extendit cuius metropolis andegauis est nominata. a qua in circuitu tota prouincia andegauia est vocata et est terra vinifera et fructifera bonis oīnibus opulenta. similis aquitannie in vineis et in fruge ¶ De aluernia

ALuernia galliē lugdunensis est ꝓuincia cui⁹ ciuitas maior mōs clarus nuncupatur. hec ab euro habet germaniam ab austro ytaliam. ab occidente narbonēn. prouinciā. a septentrione galliam belgicam. Est aūt terra siluestris et nemorosa montuosa pascuosa feris pecudib⁹ et armētis referta frugifera et vinifēa in multis locis De apulia

APulia est regio maritima in ytalia que pars est europe ab insula sicilie p maris brachiū separata terra siquidem est multuz populosa. auro et argento referta. frumento mero et oleo opulenta. ciuitatib⁹ nobilissimis inclita castris et opidis premunita frugib⁹ et diuersi generis fructib⁹ fertilis et secunda. Finis est europe ꝑra meridiem que solo mari a barbaria est diuisa. Fontes dicit habere calidos infirmis ꝓbentes sanitatē et medicinā. Metropolis aūt illi⁹ regionis brundusiū dicit. quā greci quondā edificauerūt. et dicit a brunda grece quasi caput cerui latine Illa em̄ ad modū cerui capitis habentis cornua dicit esse disposita vt dicit Jsi. li. xxviij. ca. de nominib⁹ ciuitatum Iuuic a latere adiacet terra que dicit captiuata mater frugū. nam ea⁹ gleba fertilissima est quo ad frugū multitudinem producendā ex cuius abundancia multe prouincie sustentantur etiam transmarine

De affrica

AFfrica vt quidā putant est dicta quasi aprica. eo ꝙ soli sine celo sit perusta et aperta ꝓpter quod horrori frigoris nullatenꝰ ē subiecta vt dicit Jsi. li. xx. Alii putant affricā esse dictā ab affer filio abrahe et cethura qui dicit duxisse versus libiā exercituz et ibi victis hostib⁹ obsedisse eiusq; posteros affros nominasse vt dicit Jsi. li. ix. Incipit aūt affrica a finib⁹ egipti ꝓgens iuxta meridiē p ethiopiaz vsq; ad athlantem montem. a septentrione vero mari mediterraneo clauditur et in gaditano fretu finitur. Hec mundi tercia dicit esse pars diuisa ꝑra asiā et europā. habet aūt prouincias multas sicut libiā cirenensā tripolim bizanciū cartaginem mauritaniam ethiopiam et multas alias

est aūt

Est aũt illa pars mundi que affrica dicit minor spacio q̃ asia vel europa sed p̃ sua quãtitate dicior est et mirabilior in qualitate. Nã in auro et gẽmis ditissima est similiter in frugib⁹ fructib⁹ et oleis. Mirabilissimas etiã producit bestias et hominũ species et figuras vt patebit q̃n regiones affrice p̃ sua nomina describem. Polis arboribus p̃e alijs terris crescit. variis oceani finib⁹ intercipit. arenarũ cumulis sterilis in multis partibus efficit. Et a satiris pilosis nigris⁹ et alijs horrendis bestijs possidetur. et hoc infernus plus patebit

¶ De asturia.

Asturia ꝓuincia est in interiori hyspania in confinio europe et affrice constituta vt dicit Jsi. li xv. vnde austures sunt dicti qui ꝓpe ysturum flumen nunc inhabitant quoꝝ terra est siluis et mõtibus quasi vndiq; circũsepta vt dicit idem. Jlli⁹ soli incole sunt vt dicit respectu aliorũ animo placidi liberales et benigni quoꝝ ciuitas metropolis nominat. terra quidẽ mero frumento et oleo minus abũdat Nam terra est frigida et ad huiusmodi productionẽ frugũ vel fructuũ minus apta. habundãt aũt ibi milũ et castanee supta modũ. Dicunt autẽ ibi multa crescere fructuũ genera et pomorũ. de quib⁹ loco vini faciũt sibi potũ. Jferis siluestrib⁹ et etiã domesticis pecudib⁹ sunt maxime opulenti. Jpopulus aũt generaliter vt dicit ex natura hylaris est et canore vocis in curru agilis et in prelijs militans. elegantis stature et pulcre forme ꝑ situ patrie et qualitatẽ caloꝛ regionis ad loquendum et forsan decentem lingua latina

¶ De aragonia

Aragonia prouincia est in hyspania vineaꝝ et frugũ fecunda fontibus et fluuijs irrigua. ab arragothis quondã occupata. a quib⁹ regio vsq; hodie nominat. Jllaꝝ gothoꝝ gens q̃q; in illa prouincia habitabat vnde arragonia quasi aragothia est vocata vt dicit Jsi. quã ꝑfluit yberus fluuius. cuius metropolis appellatur cesaraugusta

¶ De babilonia

Babilonia asie est prouincia in caldea cuius caput est vrbs babilon. a qua regio est nũcupata tam nobilis vt caldea et assiria et mesopotamia aliq̃ in eo⁹ nomẽ transierũt vt dicit Jsi. li xv. Jbãc ꝑterfluũt flumina nobilissima inter que ꝓcipua sũt tigris et eufrates q̃ de paradiso hũt ortũ. Est aũt regio olim frugũ et fructuũ fertilissima vinifera et aromatici. arboribus et herbis plẽa. gẽmaꝝ et metalloꝝ copijs ditissima camelis eq̃s asinis et mulis et alijs animãlibus abũdãtissima. ferinis et mirabilib⁹ bestijs ac mõstruosis abũdãs maxie in dcbl. c⁹ metropol quondã

quondã est dicta babilon id est confusio. eo q̃ ibi lingua edificãtiũ turrim babel est confusa vt dicit Gen. xi. cui⁹ magnitudinẽ describit Jero. sup ysa xi. Babilon inquit est metropolis caldeoꝝ cuius muri xvi milia passuũ erant p quadrũ ab angulo in angulũ quod est simul. lxiiij. vnde duabus leucis et duab⁹ vni⁹ leuce parab⁹ muri tendebant. ibiq; erat turris triũ miliũ passuũ in altitudine id est duaꝝ leucaꝝ a lato in artũ coangustata cui⁹ materia fuerũt lateres cocti et bitumine indissolubili. vñ nec igne nec aqua dissolui põt. et q̃ ibi confusum est labiũ. hebraice dicta est babel. greece aũt babilon a qua regio tota in circuitu babilonia est vocata. Hic imperauit rex potentissim⁹ sc̃z nabugodonosor qui inter ceteras mũdi nationes quas caldeoꝝ subiecit imperio urbẽ etiã captiuauit. ꝓpter q̃ babilon sub balthasar nepote suo p cyrum et darĩ reges persaꝝ et medorum penit⁹ destructa fuit. nec vnq̃ iterato reparata. sed de eius reliquijs sc̃z sophon et theosophon fuerũt in parthie edificate vt dicit Jero. Horum aũt vbi quondã fuit babilon est desertus q̃ nihil continet nisi bestias monstruosas. quere infra de caldea. ¶ De bactria

Bactria est regio in asia cui fluuius nomine bactrus nomen dedit vt dicit Jsid. li. xv. Huius partes que sunt plane pro parte sagis ambiuntur que aũt aduerse sunt indo fluuio terminãtur reliqua includit ochus fluuius. Habent aũt bactria fortissimos camelos nunq̃ pedes atterentes vt dicit Jsid.

¶ De braciana

Braciana regio est in affrica ex duobus opidis nobilissimis ẽ sortita vocabulum. ex quibus vnũ andrometh⁹ vocatur alterum vocatur bizantum. hec secunda est glebis et oleis cuius humus est ita pinguis vt iacta semina ibi increscenta pene centesime fruges renascantur. vt dicit Jsid. li. xv.

De bragmanis ꝯre infra in fine isti⁹ libri

¶ De brabãcia

Brabancia germanie finalis est ꝓuincia que gallie belgice est contigua habens renũ ab oriente et frisiam britannicũ occeanũ et flandricũ sinũ ab aquilone inferiorem galliaꝝ ab occidẽte superiorẽ vero francũ a meridie. quã amnis mosa ꝑfluit et scalvia flum⁹ intrãs cum fluxu et refluxu maris alĩs riuulis uarijs q̃ sõ eib⁹ irrigua. terra in multa ꝑte vinifera. nemorosa collib⁹ pratis et ortis decora. arboribꝫ fructiferis et siluestrib⁹ plena. habundãs animalib⁹ domesticis et siluestrib⁹ cervis hinnulis apris lepor. b⁹ et cuniculis multa habẽs opida et famosa. terra fertilis in frugib⁹ et populosa. gẽs elegantis stature et venuste forme bellicosa animosa atra hostes inter se aũt placida et quieta.

de belgica

De belgica

Belgica dicit gallie ꝓuincia in europa .a belgis ciuitate sic dicta vt dicit Jsi libro.ix. Hec ab oriente vt dicit Orosius habet germaniã siue flumen reni ab euro habet alpes peninas.a meridie ꝓuinciam narbonensem.in qua ciuitas arelatensis sita ẽ. ab occasu ꝓuinciam lugdunensem.a tyreio occeanũ britannicũ.a septentrione britannicã insulam siue angliam. Hec regio in frugibus et fructib⁹ est fecunda.et in multis locis vinifera.multum populosa.ciuitatib⁹ et opidis munita.gens eius ferox naturaliter vt dicit Jsiõ.ix.et animosa.amnibus et fluuijs irrigua.aruis et fecundissimis nemoribus ꝙ ꝓatis decora iumentis et pecudibus plena.p auca habens monstruosa ꝓeter ranas et colubros pauca generans venenosa. Terra siquidem solet esse generaliẽ pacifica et quieta in plurimos populos lingua aliquantulum differẽtes est hec belgica subiuncta.

De bithinia

Bithinia vt dicit Jsiõ.minoris asie est prouincia.in ponti exordio ad partem solis orientis auersa tracie adiacet.multis antea nominibus nominata.naz ꝓius bithicia est dicta.deinde a bithinio rege fuit mox bithinia nuncupata Jpa est maior frigia cuius metropolis dicitur nichomedia.vbi fugiens hanibal princeps karthaginis veneno animam expirauit vt dicit Jsidorus libro.xv.Condita est autem primo bithinia a phenice que ꝓius miramunda vocabatur vt dicit Jsidorus.

De britannia

Britannia occeani est insula in europa per longaz inherentiaz extenditur.a meridie habet gallias vt dicit Orosius. Hec insula habet in longũ passuũ milia octoginta.in latum milia ducẽta.a tergo autẽ indie occeano in finio patet. Orcades insulas habet quarum.xx. deserte sunt.ꝙ xiij incoluntur. deinde occurrit insula ex le nauigatione xxx dierꝝ vt dicit plini⁹.lib.iiij et Jsiõ.li.xv.a britãnia insula separata. Ecõm orosium vero versus circiũ in medio occeano sita est ꝓpter eius maximã distantiã paucis nota hec britannia vt dicit plinius li.iiij ca.xvij inter septentrionẽ et occidentem iacet opposita germanie gallie et hyspanie maximo interuallo. Huic ꝓmo albino nomẽ fuit forsan ꝓpẽ albos rupes insulã circũdantes. deinde a brito britãnia est dicta.seo tandẽ a germanicis ipaz obtinẽtib⁹ anglia est vocata.querc.ẽ.multa de anglia de lra.a. Est autẽ alia britãnia minor sup occeanũ aq̃tannicũ.sita in ꝓuinc⁹ galliaꝝ q̃ a britonib⁹ relinq̃nt⁹ britãniã maiorẽ ꝓpẽ imꝓuinitatẽ germanoꝝ ẽ vꝫ hodie populata.vbi vꝫ ad ẽ gen⁹ britonũ ꝙ no⁹ ꝓcedat

ꝙ q̃uis

et quãuis hec britãnia in multis laudib' digna sit non tñ põt filia matri minor britãnia maiori dpari.et ideo bene minor britãnia debuit vocari. que sicut nec numero populi sic nec mẽito soli põt maiori britãnie adeq̃ri

De boecia

Boecia ꝓuincia hallaodis est particula in grecia vt dicit Jsiõ. li.xv.a boue vt ꝓmit' nominata.et hoc hac de causa. Dum eñ chatmus agenoris filius europã filiã sororẽ suã a ione raptaz et precepto pris quereret nec repiret pris iram formidãs confirmato animo elegit exiliũ et dũ casu bouis sequeret vestigia locum vbi ipa recubuit adinuenit.et ideo nomine bouis locũ illũ boeciã nominauit vbi et thebas ostruxit.vbi quondã ciuilia bella decreuerũt.et hic nati sũt appollo et hercules.maior ille theban' eadẽ est eunomia vocata a q̃daz fonte qui ibi est quondã appollini dsecrat' vt dicit Jsi li.xv Jn hac terra est lac' q̃daz furialis vt q̃ de eo biberit furore libidinis inardescit vt dicit idem li.xiij.in.ca.de aquis. quere supra de fontib'

De bohemia

Bohemia pars est messie ad plagã orientalẽ iuxta germaniam posita in europa que a montib' maximis q fluuis densissimis q altis vndiq; circũsepta. a germania et pannonia et nationib' alijs ꝑ mõtes siluas et flumina est diuisa.est aũt regio montũ altitudine in plurimis sui partib' valde firma campoz et praroz planicie dspicua facie celi saluberrima gleba fertilissima in vineis habundans et annona.in auro argento stanno et ceteris metallis ditissima.fontib'q fluuijs irrigua.nam terrã irrigat albia fluuius nobilissim' qui in montib' orit bohemoz similiter et multoa quasi preterfluit plagaz regiã ciuitatez in eius montib' habundant pini et abietes habundant et herbe innumerabiles nõ solũmodo pascuales vegetiã aromatice et medicinales ibi diuersoz genez habundãt fere innumerabiles scz.vsi apti cerui capreole tragelaphi bubeli seu bisontes.et inter has feras est quedaz habens magnitudinẽ bouis.hec bestia feroz ẽ et scua et habet magna cornua et ampla cum quibus se defendit.Deo habens sub mento amplum folliculum in ipo aquas recolligit et currẽdo aquam nuro modo in illo folliculo calefacit quam super venatores seu canes sibi nimis appropinquantes ꝓiicit et quicquid tetigerit depilat lingua horribiliter et exurit. et hoc animal lingua bohemica boui nuncupatur. Hec terra circuitur ex parte orientis morauia et pannonia ex parte aut aquilonaris polonia. ex parte vero meridici austria.ex parte occidentis bauaria germanica et missenẽsi marchia circundatur et ambitur.

de burgundia

De burgundia.

Burgundia pars est gallie zenonensis que vsq; ad alpes pen/ nos se extendit et est burgundia a burgis dicta. Jsi.ix.eo q; os trogoti intrauri yraliã ibi fecerũt burgos plures. id é opida et munitiones. Terra eñ est fortis et montuosa et pascuosa ꝛ in locis plurib⁹ nemorosa. aquis et fluminib⁹ ac riuulis irrigua. in multis locis fertilis et fecũda et in multis sterilis arida et inaquosa iuxta alpes maxime frigida ꝓpter frequentes ymbriũ et niuiũ inundationes. plures sunt incole iuxta alpes qui ex frequenti vsu aquaꝝ naualiũ efficiunt sub mente turgiti et strumosi. feris abundat fecꝫ vilis aptis ceruis et multis alijs

De capadocia

Capadocia est ꝓuincia in maiori asia in capite sirie collocata. ab oriente armeniã tangit. ab occasu asiam minorẽ ab aq̃lone cõsinos campos quos habuerũt quondã amazones et ma/ re tymericũ a meridie thauꝝ monte cui subiacet cecilia et ysau ria vsq; ad siliciũ sinũ qui spectat otra insulã cipꝝ albis ammis p eã fluit. qui quondã liodie regna diuisit a persis vt dicit Jsi.li xv et Oroh⁹ li⁹. Ibi ortũ habuerũt ꝑmo a mosoch iaphet vnde et vrbs apud eos manet vsq; hodie que mozeta dicitur vt dicit Jsi.l.ix.

De caldea

Caldea quasi cassidea a caleph filio nachor fratris abrahe fuit cognominata vt dicit Jsi. vnde caldei dicti sunt a casseth quasi cassidei Et est regio maxima sita iuxta eufratẽ in qua est cam/ pus duran in quo conuenerũt gigantes post diluuiũ ꝙ de consi lio nemroth edificauerũt turrim babel a qua ciuitas ibi edificata vocata est babilon et tota regio babilonia fuit in postea nuncupata vt patz supꝝ in lra b. ibi de babilonia. Sed hic dicendũ quid orosius dicat de babilo/ ne.li.ij. Rex inquit ꝑm⁹ apud assirios qui eminere ceteris potuit Ninus fuit. occiso aũt nino semiramis vxor eius totius asie regina babilonia vr bem quã inceperat nemroth ampliauit et instaurauit et vt esset caput re/ gni assiriorꝝ instituit. dum auitq; et stetit regnũ ibuo inconcussũ .M.C. et ix iij. annis vsq; ad sardanapallũ quẽ interfecit arbates prefect⁹ medorum et tũc incepit perire regnũ assiriorꝝ. sed ex toto periit quando a ciro et da rio babilonia est ita destructa ꝙ vix credi poterat apud mortales ꝙ taz fortis ciuitas posset capi. Fuit eñ castrorꝝ more menib⁹ parib⁹ p quadꝝ disposita et de murorum magnitudine et firmitate vix credi potest. nam in latitudine habuerunt muri cubitos ꝯquaginta quater. tantum vero habuerũt in altitudine. ambitus eius in circuitu fuit. cccc. stadijs. et lxxx. murus de cocti latere fuit⁹ bitumine compactus fossa extrinsecus late/

patens

patens in quam amnis circūfluxit a fronte murorum. Centum erant por te in murox circuitu. erant defensox habitacula eque disposita mire mag nitudinis et fortitudinis et quāuis esset ita fortis tamen cito victa q cap ta subuersa est. Nam in CCC. et ix. alueos flumen diuisit sicut et ante se cerat gangem fluuiū quando iratus ptra fluuiū eo q̄ pūū de suis militi bus submersisset eunde diuisit in ccc. et ix. partes. Unde subtracta aqua que fluebat p ciuitatem et ita fuit facilius capta. vt dicit idem Orosius. Illo anno quo babilonia ab arbaro incepit destrui incepit roma fūdari Unde sub vna ocnientia tempox illa cecidit ista surrexit q q̄ pre senio defecit regnū primū orientis incepit pubescere regnum occidentis

De cedar

Cedar nomen est regionis in qua habitant hysmaelite qui fue runt filij cedar p̄mogeniti hysmaelis. Nam hysmael fuit filius abrahe ex agar egipcia ancilla cuius. vnde verus vocant aga reni q̄ saraceni. quāuis de vsurpato nomine frustra se esse de sara genitos glorient. vt dicit Ysa. li. ix. Ibi domos non edificant sed tāq̄ ferales homines per vastas solitudines euagantes in tabernaculis habi tant de predis et venationibus victum adquirentes. et ideo onager fuit vocatus hysmael sicut dicit glo sup Gen. xvi. Hic erit homo ferus &c. qui vt dicit omnē bestiax rabiem supgredient. et mansueti ab eis conterētur Nam vt dicit methodius futux vt ad hesel parit. congregati erant de de sertis et obtinebunt orbem terre p octo ebdomadas annox. et vocabit via illox via angustie. nam ciuitates et regna subuertent in locis sacrati. sacerdotes interficient ibidem cū mulieribus dormient q de sacris vasis bibent et ad sepulcra sanctox iumenta ligabunt pro nequicia xp̄ianorum qui tunc erunt. hec et multa alia recitat que habitatores cedar id est hys mahelite in orbe sunt facturi.

De cancia.

Cancia p̄uincia est anglie iuxta britannicū occeanū sita. cuius metropolis dicit cantuaria. et est terra frugifera et nemorosa fontibus et fluminibus irrigua maris portubus insignis diui tijs locuplex salubritate celi precipua

De cantabria

Cantabria prouincia est hyspanie vocabulo vibis et amnis hy beri sic vocata cuius gentis animus est pertinax ad latrocinū dum et ad bellandum pronus et ad patienda verbera semper est paratus vt dicit Ysi. libro. ix. Huic vicina est celtiberia ab gallis celticis et hyberis est sic vocata

de chenanea.

De chananea

Chananea ē regio in syria que a filijs chanaan filij cham post diluuiū est possessa et fuerūt ex eis .x. nacōes vt dicit ysi. li. ix. ex quib' fuerunt septez nationes de femine chanaan in quib' maledictio cham fuit quasi hereditario radicata et ideo a filijs israhel diuino precepto fuerūt deleti et eaꝝ termini ab eisdem occupati vt dicit Jsi. li. ix.

De campania

Campania est ytalie ꝓuincia inter romanū territoriū et apuliā collocata cui' metropolis quondā fuit capua filuio rege alba noꝝ extracta a capacitate sic dicta eo ꝙ eius terra omnē vite fructū capiat. vnde et caput est vbiuꝝ campanie in tres marinas ciuitates romā et cartaginē nominata ex qua aliqñ ꝓuincia ytalie campania fuerat nominata. multe sūt alie ciuitates famose locupletes et populose ad ꝓuinciū campanie ꝑtinētes sicut neapolis et ponteolis vbi balnea virgilij que in honore habebant. Est aūt terra vineaꝝ frugum et oleaꝝ feraꝝ abundans fructib' generaꝝ diuersoꝝ. Est aūt alia campania casalaina gallie senonensis ꝓuincia cuius caput ciuitas est trecentis

De cauda

Cauda vero quedaꝝ insula in principio arta. deinde paulatim dilatatur cuius ingressus est difficilis et laboriosus vt patꝝ in Dctis apl̄oꝝ .xxvij. ca. Est aūt hec insula inter siriam et ytaliam

De cilicia

Cilicia minoris asie est ꝓuincia a quodā antiquiore iouis filio vt asserūt nominata vt dicit Jsi. li. xv. Habet ab occidente habet luteū. a meridie mare siculum. ab oriente et septentrione habet montis tauri iuga. Hanc cignus amnis intersecat. Habet vbiū tharsimaniū que et tharsis dicit. Fuit aūt paulus et chorticos opidum eius vbi est crocus plurimus et optimus in spiramine flagrātissimus et colore plus ꝙ aureus vt dicit Jsi. li. xv

De cypros

Cipros est insula a cypro ciuitate que in ea est vt dicit Jsi. libro xv. Jpa est et paphon que quondā fuit veneri dicata. multi aūt quondā fuit famosa. et maxime de metallis eris. ibi etiam dicitur fuisse repertus et eius vsus primo vt dicit idem Terra est vinifera et fortia sunt valde illius loci vina. ciuitates modo habz multas et nobiles inter quas caput et metropolis dicitur nichosia. terra est vtiq; mari vndiq; clausa. sed interius siluis campis pratis vineis et frugibus nimis plena. fontibus et amnibus irrigua et multis diuiciis pariter et delicijs opulenta. Hec insula vocat sepius cethym in scriptura vt dicit libro .ix.

libro.ix. Et dicta est sic a quodã filio Jonan nepote Japhet vt dicit Jsi. De hac insula dicit Orosius.li.primo Insula cypros mari cyrico cingitur ab occidente mari pamphilico.a septentrione aulone cilicio.a meridie syrie et phenicis pelago circundat.cuius spaciũ in longo tenet.c.lxxv.milia passuũ Jn lato vero milia passuũ.c.xxv

De creta.

Creta grecie est insula a quodaz rege indigena dicto creto nominata.inter ortũ et occasum longissimo tractu porrecta. a septentrione est ib⁹.ab austro egipcijs vndis perfusa Fuit quondã centum vrbibus nobilibus decorata.vnde et centapolis dicta est Primo autem fuit insula que remis et armis claruit ac sagittis.prima litteris iura tradidit et etiam litteris iura dedit.equestres turmas prima vocuit studium musicũ in ea primo repertũ.ab vocis docilis mundo tradidit et exercendo ampliauit.pecudes et capras habet copiosas.cervos aũt ꝛ capas valde paucas lupos ꝛ vulpes aliasq; ferasꝫ noxia genera nũq; gignit serpẽs ibi nullus.nulla noctua.et si aliũde translata inueniat statim moritur.terra est vitibus amica.arboribus consita. herbis medicinalibus referta vt diptanno et alno et huiusmodi.gemmas etiã generat pretiosas. gignit enim lapidem qui iothedactilus dicitur vt dicit Jsido. libro xv.Et cum sit insula a maioribus venenis notabiliter libera tamen spalangias.id est quasdaz aranceas generat venenosas.hucusq; Jsi.li.xv Idem per omnia narrat Plinius li.iiij.De eadem etiaz insula dicit Oro. Creta ab oriente finit mari carpaceo.ab occasu et septentrione mari cretico.a meridie mari libico quod adriaticũ vocant. et habet in longo passuũ milia.c.et.lxxxvij. Jn lato vero milia ducquaginta.quere de dispositione domus dedali in creta Jsi.li.xvi.ca.iij. de ciuitatibus

De cicladibus

Ciclades insule vt dicit Jsiõ. libro xv. quondam grecie fuerũt quas inde cicladas autumant esse dictas.q licet spacijs longitudinis a velo porrecte in orbem. tamen circa velum site sunt. Nam orbem greci ciclum vocant.quidã tamen dicunt sic eas vocatas ꝓpter scopulos qui in circuitu earum sunt.he insule sunt in hellespontico inter egeum mare et maleum constitute Circundantur eñ pelago indico.et sunt numero.liij.tendentes a septentrione in meridiem. habent ducquaginta milia passuũ a septẽtrione in meridiem.et ducquaginta milia ab oriente in occasum Sm Jsi.Sm Orosium vero milia.cc. Prima vero inter has insulas vt dicit orosius.ab oriente est rodus. a septentrione scinodo.a meridie capados.ab occasu eiteras. ab oriente finiuntur litorib⁹ asie.ab occidente mari ycario.a septentrione mari carphano.

de chos

De choa

Choa vel choes est insula adiacēs ꝓuincie attice in qua ypocras medic⁹ natus est. Et hec insula primo lanificij arte claruit vt dicit idem. Equos etiā dicit nutrire laudabiles in quib⁹ salomon antiquit⁹ gloriari videbat vt dicit iij. Regl. vbi dicit. De choa adducebant ei equi ꝛc.

De corfica

Orfica est insula multis ꝓuinciis angulosa. hec habet ab oriēte tyrenicum mare et portum vrbis rome. a meridie sardiam. ab occasu balleares. a septentrione ligusticuz sinum. et tenet in longum. c. lxi. milia passuum. in latum milia. xxvi.

De dalmatia.

Dalmacia grecie est ꝓuincia ꝑs antiquam terre particionem. a delym eiusdem ꝓuincie ciuitate maxime nominata. hec ꝓuincia habet ab oriente macedoniā. a septentrione messiaz. ab occasu hystriam. a meridie sinu adriatico terminat vt dicit Jsi. libro. xv. Et orosius dicit idem. Gens illius terre est fortis et robusta ꝓe dis dedita et rapinis. piraticam esse vitam ex ipsis plurimū dicunt.

De dacia

Dacia est regio in europa a danis grecis vt dicit primit⁹ occupata. In multis insulis et ꝓuinciis subiuisa cum germania origua cuius gens quondam fuit ferox et nimiū bellicosa ꝓpter quod britannicis noticie et multis aliaꝝ regionū insulis dominabantur. Jsidor. tamen dicit libro. ix. Daci gothoꝝ fuerunt soboles. et dictos putant dacos quasi vagos de gothoꝝ scz genere procreatos. Undecunq; aūt sit primitus procreatus hoc certum est ꝙ multū est populosa. elegantis stature. come pulchre. decore facici generaliter et formose. Gens et si animo seua contra hostes. tamē naturaliter pia est et mē se placida erga quoslibet innocētes

De delo

Delos insula grecie est in media ciclad⁹ ꝓstituta. sic dicta eo ꝙ post diluuiū cū nox vt ferē multis menſib⁹ obumbrasset. ante omnes terras illa insula radijs solis ꝑius est illustrata et qz primo est manifestata ideo nomen delos insula est sortita. nā delon grece manifeste dicit. ipa est et ortigia. eo ꝙ ibi ꝑmo vise sunt coturnices aues scz quas greci ortigias vocant. In hac insula lanthona cnixa ē appollinem. vt dicit Jsi. libro. xv. et est delos nomen insule et ciuitatis

De devan

Devan regio est in ethiopia in occidentali plaga vt dicit Jsi. li. ix. habundans in elephantibus. in ebore et lignis ebeninis vt dicit glo. super Ezechielis. xvij.

De europa

De europa.

Europa tertia dicit̃ pars orbis. ab europa filia agenoris regis libie est vocata. quam iupiter capiens de affrica ad cretã duxit et maximã partem orbis terrarũ eius nomine appellauit vt dicit Jñ.li.xv. De europa autẽ scribit Ozosi°.o iens. Europe regiones et gentes incipiunt a montib° ripheis meotidisq; paludib° que sunt ad orientẽ descendens ad occasum p̃ litus septentrionalis oceani vsq; ad galliam belgicam et flumen renũ quod est ad occeanũ. deinde ad danubiũ quẽ hister̃ vocant qui est a meridie et ad orientẽ directus ponto accipit. Jñ. aũt libro.xv. dicit q̃ incipit a flumine thanai descẽdẽs ad occasum septentrionalẽ occeanũ vsq; ad fines hyspanie. cui° pars ocidentalis et meridiana a ponto oriens tota mari magno diungit̃ et insulas gades finit̃. Prima ergo regio europe est scithia inferior que a meotidis paludib° incipiens. inter danubiũ et occeanũ septentrionalem vsq; ad germaniã porrigit̃ vt dicẽ Jñ li.xv. Et hec terra p̃ter barbaras gentes specialiter barbaria nuncupat̃. et sunt gentes in vniuerso vt dicit ozosi°. iuñ. Inter quas p̃ma est alania que ad meotides paludes p̃tingit post gothia. deinde dacia. et post germania. deinde gallia et britãnica insula et orcades et insule multe. tandẽ hyspania minor in cui° finib° finitur europa ex partib° occidentis a parte aũt supiori habet multas et maximas regiones scz pannoniã meniam traciam greciam cũ finib° suis. ytaliam cũ insulis et terminis suis. hec mundi particula et si sit minor q̃ alie. ei tamen par in populor̃ numerosa generositate populos emẽ vt dicẽ p̃ li nius alit corpore maiores viri°fortiores. animo audaciores. forma et specie pulciores q̃ faciũt alie vel affrice regiones nam solaris est° adurens p̃ter eius p̃manentiã sup affricos illos efficit ẽsumendo humores corpe breuiores. facie nigriores. crine crispiores. et p̃ter euaporationes spirituũ p̃ apertos poros animo defectiores. Econtrario vero est apud septentrionales. nam ex frigiditate poros extrinsecus opilante generantur humores in corpe et efficiunt homines corpulentiores et ex ipa frigiditate que mater est albedinis et ex repercussione vapor̃ et spirituum ad interiora efficiunt calidiores interius et p̃ sequẽs plus audaces. hoices vero alie quor̃ regio p̃ma est ab oriente mediocriter in hoc se habent. vt dicit Plini°.

De eulath

Julath p̃uincia est in supiori india ab oriente incipiens et longo terrar̃ tractu versus septentrionẽ se diffundens. Dicta est eulath a filio heber patriarche iudeor̃ sicut dicit glo. sup geñ p̃mo et.x. vbi dicit q̃ inter filios heber p̃fectan eulath notat.

hanc

hanc regionem ꝓfluit ganges fluuius qui alio nomine phison in libro ge neseos nuncupatur. quem ꝑlin⁹ nimijs extollit laudibus libro iij ca.xx. vbi dicit q̄ ganges indicus fluuius multos vel quasi infinitos in se recꝛ pit amnes et nauigabiles vt y oapsem cantabriā.ysepim et multos. nec est vnq̄ latior q̄nquaginta stadijs.nec ꝓfundior vel altior q̄nouem pas sibus.hic fluuius circuit terram eulath.in qua abundant aurum et spec ies aromatice vt bdellium.et gemme preciose vt onichinus et carbuncul⁹. et huiusmodi vt dicit idem et glo.super geneſ.In hac terra sunt multe re giones parciales in quibus potissime elephantoꝝ dicitur abundare mul titudo.

¶ De ethiopia

Ethiopia a colore populi est primit⁹ vocata.quos solis vicini tas tenet vt dicit Jsi li.xv.demū vim fideris ꝓpter hominū co lor.Est enī iugis estus.nam quicquid est sub meridiano caroli ne est circa occasū montuosa.circa medium vero arenosa.ad ori entalem vero eius plagam maxime deserta est cui⁹ situs ab occasu mon tis atlantis ad orientem vsq̄ in fines egipti porrigitur.a meridie occea no.a septentrione nilo flumine claudit.plurimas habens gentes diuerso vultu et monstruosa facie horribiles. feraꝝ quoq̄ et serpentū multitudi ne est referta. Illic q̄q̄ rinocerota bestia cameleon et basiliscus dracones ingentes ex quoꝝ capite gemme extrahunt. Jacinctus et crisoprassius ac topasius et alie gemme plurime in illis partibus reperiuntur et cynamo mū ibi recolligitur. Que aūt sunt ethiopie.vna circa ortum solis.alia est in mauritania circa occasum.et illa hyspanie magis est vicina.deinde nu media.tandem cartaginensis ꝓuincia post est getulia et vltimo contra cursum solis in meridie est ethiopia exusta. vltra quam dicunt fabule es se antipodes vt dicit Jsi li.xv.cuius sunt verba supius de ethiopia hic in serta.Dicit etiā idem li.ix. ethiopes a filio chus tam sunt denominati. et quo originem otraxerunt.Chus ebas lingua ethiops dicit sibi quondā a flumine oriūdos iuxta egiptum inter nilum et occeanū in meridie sub solis vicinitate insederunt quoꝝ multi sunt populi sicut hesperi. et parte occidentis garamanti et trogodite et ceteri de quib⁹ narrat pli⁹ libro.v ca.x.Ethiopum gentes a quodaꝫ nigro flumine sunt vocate quod flumē eiusdem est nature cum nilo.nam consimiles gignit calamos et papiros. Eodemq̄ tempore quo algescit in eius desertis monstruosi vigent homi nes.nam quidam solem orientem et occidentem dira imprecatione id est maledictione inuentur.quare continue maledicunt soli ꝓpter eius ardo rem eis valde grauem.Plj vt trogodite specus excauāt et illos loco do moꝝ inhabitant.serpentes comedunt et omne quod mandi potest.quib⁹

strudi

strioor potius est q̄ vor. alīj velut pecudes matrimonīj sunt exortes pas sim sine lege cum mulieribus habitantes et tales dicuntur garamantes alīj incedunt nudi et nullo exercicio occupati. et illi dicunt graphasantes alīj qui et blemmīj dicuntur. trahūtur caput non habere sed os et oculos habent pectori infitos et infixos. Sunt et satiri qui figuram solum habē tes humanam quo ad mores sunt penitus inhumani. Sunt etiam in ethi opia mira alia vt dicit idem libro. vi ca xxxi Sunt inquit multi ethiopes apud quos omnes bestie quadrupedes nascuntur sine auribus et etiam elephantes. alīj sunt qui canem pro rege habent. cuius motu auguriātes faciunt quod videtur. Sunt et alīj qui ternos vel quaternos dicuntur ha bere in fronte oculos. non q̄ ita sit in natura sed hoc fingitur. quia preco pua sagittarum otemplatione vtuntur. quidam ex eis pantheras et leo/ nes venantur et eor carnibus viuūt. quorum rex vnum solum oculum in fronte habet. Alia gens ethiopum solis locustis viuunt fumo et sole undo ratis. et hi. pl. annum non excedunt.

De egipto

Egiptus que prius erea ab egipto danay fratre postea ibi reg nante nomen accepit. hec ab oriente syrie rubro mari unda ē ab occasu libiam habet. a septentrione mare magnum. a meri/ die introrsus recedit protendens se vsq; ad ethiopes vt dicit Jsiō li xv. Est autem regio celi ymbribus insueta pluuiarum ignara. ny lus solus eam circumfluens irrigat. et sua inundatione ipm fertilē efficit et fecundat. vnde ferax frugibus multaq; partem terrarum frumento alij ceterorumq; negociorum adeo est copiosa. vt necessaria hs mercibus imple at pene orbem. Finis egipti est canopia a canope menelai gubernatore ibi sepulto sic dicta hucusq; Jsido libro. xv. Hec primitus memphayna a filia eius nominata est vt dicit Jsido. libro. ix. Hec regio multas habet puncias particulares et valde famosas ciuitates sicut est memphis ab epafo iouis filio edificata et raphnes metropolis egipti heliopoleos et alexandria et multe alie vt dicit Jsid. libro. xvi Scōm orosium autez du plex est egiptus scz superior et inferior que in oriente per longum extendi dicur. cui est a septentrione sinus arabicus. a meridie occeanus. nam ab occasu ex egipto inferiori que incipit ad orientem rubro mari terminatur .xxiij continens nationes. habet autem deserta multa egiptus superior. in quibus sunt multa monstra et animalia monstruosa. ibi pardi et tigri/ des. ibi satiri basiliscj aspides horribiles et serpentes. nam in finib' egipti et ethiopie iuxta fontem tigris vbi caput creditur esse nili qui egiptum p/ terfluit. nascitur quedam fera nomine cacothephas. que quidez corpe est

modica et membris iners atq; pigra. caput habens valde graue ꝑter quod semper defert illud ad terre superficiem inclinatum quod a natura saluti mortaliuꝫ est ꝓuisum. Tante enī venenositatis est et perniciei ꝙ nul lius eandem recte in facie videre posset ꝺn statim sine remedio expiraret. eadem enī vis est serpenti qui dicitur basiliscus vt dicit Plī. li. viī. ca. xxiij In egipto enī maxime abundant cocodrilli ypotami. id est fluuiales equi et potissime circa fluenta Dli

De ellade.

Ellas ellados ꝓuincia est grecie in europa. a rege hellena deu/calionis filio primo vocata a quo et primo ellenes greci sunt vocati. q in hac ꝓuincia est attica gens vbi quondā fuit athe nar ciuitas mater liberaliuꝫ arcium philosophoꝝ nutrix. qua quondā nichil habuit grecia carius nichilq; nobilius cui in ꝓmo achaia ꝓuincia est vicina vt dicit Jsiō. libro. xv. Huius ellados duplex est ꝓuin cia scz boecia et peloponeū. De prima scz de boecia supradictum est. De alia post dicetur. Huic elladi subiacet hellespontus vbi multa sunt valde mira vt dicit Plī. libro. vi. ca. iij. Juxta inquit hellespontum dixit trages pergame⁹ esse genus hominū quos ophioges vocat. quorum contactu sanantur ictus serpentum. et sola manu apposita extrahunt que mortifera sunt venena. Dicit etiam varro ibi adhuc esse aliquos quoꝝ saliue medē tur contra ictus anguium et serpentum. Est autē hellespontus maris me/diterranei sinus vt dicit Jsiō. libro. xiij in septentrione retorquens mag/nus ambactibus iuxta greciam et yliricum in angustas septem stadiorū constringitur. vbi xerses rex fecit pontem de nauibus et sic in greciam re/meauit. dilatatur autem aqua et facit ꝓmontorez qui mox in quinquagin ta passibus coartatur. Denominatur autem sinus ab helles sorore frixi. que fugiens nouercas insidias decidit in mare et mortua est. cui⁹ casus hellespontī et mari et terre in circuitu nomē dedit

De eola

Eola insula syculie ab eolo ypotis filio quem poete finxerūt de um fuisse ventorum est vt dicitur appellata. Hoc autez ideo di ctum est. quia ipe fuit rector illarum insularum. et quia earum nebulis et fumosis vaporibus futuros predicebat ventos. ab imperitis visus est ventos retinuisse in sua potestate vt dicit Jsiodo libro. xv. Dicuntur autem nouem insule eole dicte. ab eodem autem vulcane sūt dicte eo ꝙ in eis ardeat ignis sicut in monte ethne vt dicit idem. Et sunt singule insule ꝓpriis nominibus nuncupate quarum prima dicitur lip/pata. secūda getha ab altissimis collibus sic vocata. tercia strogile. quar/ta dedy. et sic de alijs.

De franconia

De franconia

Franconia germanie est ꝓuincia in europa. a francis illius regionis incolis nominata. cuius metropolis herbipolis est vocata sita super amnem mogum. ab oriente habet thuringiam saxonum. a meridie danubium et bauariam. ab occasu sueuiā et alsaciam. a septētrione renensem prouinciam. cuius metropolis est moguncia sita super renum quem mogus ibi subintrat. Est aūt terra optima fecūda frugibus et vinifera. siluis decora. opidis et castris munita et plurimū populosa.

De francia

Francia que et gallia a francis germanicis primit⁹ vt dicitur nominata vel a franco carnifice qui successit in regem parisius de quo carnifices ꝓuilegiati sunt erga regem et ab illo franco est francia nominata. ab oriente habet limitem fluminis reni et germaniā. ab euro habet alpes penninas. a meridie ꝓuinciaz narbonensem. a zyrreno occeanū britannicū. a septentrione insulam britannicā. q hec francia quondaz gallia belgica a ciuitate que belgis dicit est vocata. vt dicit Jsi. libro. xv. et Orosius. Hec francia glebā habet vberem. arborum vineaꝝ fructuū ac frugū fertilem. fluminoꝝ et fontiū affluentia insignē. quā duo flumina nobilissima ꝓfluunt in extremis eius sez rodan⁹ et renus. vt dicit Jsi. li. xv. Lapides et lapidicinas habet nobiles et ad ostruenda edificia singulares. et potissima parisioꝝ solū. quia in gipso siue vitro ab incolis vulgariter dicto plastro ꝓcellit. nam terra est vitrea et pspicua virtute minerali in lapidē transmutata qui lapis crustus et cū aqua temperatus ouertit in cementū vnde fiunt parietes et edificia. testudines et multiplicia pauimenta. et huiusmodi cementū positū in opere et plalmatū siue finum. ad modum lapidis ꝛeꝝ indurat. Et cum multas habeat francia nobiles et famosas ciuitates. parisius inter omnes merito obtinet ꝓcipatum. nam sicut quondaz athenaꝝ ciuitas mater liberalium artiuz et litteraꝝ. phoꝝ nutrix et fons omniū scientiaꝝ greciam decorauit. sic parisius nostris temporib⁹ nō solū franciā. ymmo totius europe partē reliquam in scientia et in moribus sublimauit. nam velut sapientie mater de omnib⁹ mundi partib⁹ aduenientes recolligit. omnib⁹ in necessarijs subuenit. pacifice omnes regit. et tandē veritatis cultrix debitricem sapientib⁹ et insipientib⁹ se ostendit. vbs locuples diuicijs et opib⁹ ꝓpotens. pace gaudens. aere et flumine philozophantib⁹ ogruens. campoꝝ ꝓtoꝝ et montiū pulcritudine fessoꝝ in studio oculos recreās et reficiens. vicoꝝ et domoꝝ aptitudine studentib⁹ maxime opetens. Et nihilomin⁹ ad receptionē et receptionē omniū alioꝝ ipāz frequentantiū est sufficiens. vnde

sas

sas alias vrbes in his oīmod' excellens

¶ De flādria

Flandria est puincia gallie belgice iuxta lit' oceani constituta habens germaniā ab oriente insulā britannicā a septentrione ab occidente mare gallicū. a meridie galliā senonensem et burgundiā. Hec puincia quamuis sica terre sit parvula multis tū bonis singularib' est refecta. Est eñ terra pascuis vberrima et armentis et pecudib' plena nobilissimis opidis et portub' maris inclita. amnib' famosis scz scaldelcia vndiq irrigua et pīusa. gens eius elegans corpore et robusta. multiplex in sobole et in substantia in omnū mercīū diuicijs locupletex. venusta facie generaliter et decora affectu pia affatu blāda. gestu matura. habitu honesta. erga domesticos pacifica. erga extraneos valde fida. arte et ingenio in opere lanifico preclara. cui' industriā magne parti orbis in lanificio subuenit. nā preciosā lanā quā sibi anglia ōmunicat in pannos nobiles subtili artificio transmutans p mare et terram multis regionib' administrat. Est āt terra plana et frugifera in multis locis. multas q̄dem habens arbores nō tū multas silvas. gaudet q̄busdā locis paustrib' in quib' effodiunt glebe que silvaz supplent defectū quo ad ignū incrementū. nā ex his calidis et siccis solet ignis fieri magis efficax q̄ ex lignis. sed inutilioz et vilior quo ad cinerem. grauior quo ad redolentiaz et odorē.

¶ De puincia fenicis

Fenicia puincia a fenice fratre cathini est vocata. quia fenix de glebis thebis egipcioz in syriā pict' apud sydonē regnauit et ex suo nomine feniciā appellauit. ipa est vbi est thyrus cōtra quā loquit Isa. vt dicit Jsi. li. xv. et ix. hec habet ab oriente arabiam. a meridie mare rubz. ab occidente mare mediterraneū. a septētrione montē libanū. vnde terra optima est arborib' precipua in frugibus et fructib' terra fecundissima lactis olei mellis. Terra est montuosa et campestris irrigua fontib' et aquis. in cui' montibus metalla diuersi generis fodiunt

De frigia

Frigia minoris asie est puincia sic dicta a frigia europe filia regia vicina gallacie ex parte aquilonis. Lyconie vero ex parte meridiei. Lydie vero ex pte aberet in oriēte. ab aquilone vero mari hellespōti terminat vt dicit Jsi. libro xv. Sunt autē due frigie maior que habet smyrnā. minor que habet hylium. Lyconiaz autem diuidit fluuius pernicie frigia vt dicit idem Frigia aūt dardanica est appellata a dardanico qui profectus de grecia cum tracio fratre suo frigiam obtinuit et ibi regnans a suo nomine frigiam dardanicam nominauit. Dracus autem tracham occupauit.

¶ De frisia.

Frisia est ꝓuincia in inferioribus partibus germanie sup littus occeani tractu longissimo ꝓstituta que a fine reni incipit et mari vanico terminat. cuius incole frisones a germanicis nuncupantur. In habitu aūt et in moꝛib⁹ plurimū differunt a germanis nam viri fere omnes in coma circulariter sunt attonsi qui quanto ſūt nobiliores tanto altius circūtondeꝛi gloꝛiosius arbitrabant. Est autem gens viribus fortis proceri coꝛpoꝛis seueri animi et ferocis ꝓ coꝛpe agilis lanceis vtens ferreis ꝓ sagittis. Terra plana paſcuosa paluſtris et graminosa lignis carens. ꝓ igniū fomento terre bituminosis cespitibus. aut boū deſiccatis ſtercoꝛib⁹ sepe vtens. Gens quidem est libera extra gẽtem suā alteꝛi⁹ dominio nō subiecta moꝛti se exponunt gratia libertatis. et potius moꝛtem eligunt ꝙ iugo oppꝛimi seruitutis. Ideo militares dignitates abhiciūt et aliquos inteꝛ se eꝛigi in sublime nō ꝑmittūt sub milicie titulo. subsunt tñ iudicib⁹ quos annuatim de se ipis eligunt qui rempubli cam inteꝛ ipos oꝛdināt et diſponūt. Castitatē multū zelant et omnez impudicicia seueꝛius punientes. filios suos et filias vſq; ad opletū fere adolescencie terminū castas seꝛuant ex quo ꝓuenit ꝙ tunc tempꝛis data nupꝛtui ipoꝛ soboles ꝓlem opletam generant ⁊ rubustam

¶ De insulis fortunaꝛ

Oꝛtunaꝛ insule in occeano sunt site ꝓtra leuā mauretanee occiduo ꝓxime et inteꝛ se interiecto mari diſcrete vt dic̄ Jſi. li. xv que ab omniū bonoꝛ et ꝓcipue messiū ⁊ fructuū fecunditate fortunate insule sunt vocate quas gentilū eꝛroꝛ et carmina poetaꝛ ꝓter ſoli fecunditatē paradiſū esse putauerūt vt dicit Jſi. li. xv. Idez dicit pli. li. v. ca. xxxiij. et dicit ibi creſcere aꝛboꝛes vſq; ad. c. lx. pedū ꝓceritatem. In eis copia est pomoꝛ et auiū multitudo ibi mellis abundãcia piter et lactis et maxime in captana insula a multitudine captaꝛ et aꝛietum sic nominata. ibi canū mꝛabilis foꝛtitudo ⁊ ꝓcipue in canaꝛia insula q̄ est a multitudine canū ingentis foꝛtitudinis et magnitudinis sic vocata.

¶ De galilea

Galilea regio est paleſtine sic vocata eo ꝙ ignit candidiores homines ꝙ paleſtina. hec aūt dupleꝛ ẽ ſez ſupioꝛ et inferioꝛ. ⁊ ſūt oꝛigne ab inuicẽ et ꝓnere adheꝛẽtes ſyꝛie et fenici. vtruſq; glebe feꝛax est et optima frugib⁹ fructib⁹ et vineis et oliuis vbꝛima ⁊ fecūda aquis est irrigua. nã iordane flumine ꝑfundit̄ in aliqua ſui ꝑte lac⁹ hz nobiles maximos vtiles et ſalubꝛes q̄ ꝓ ſui magnitudie et piſciū multitudie maria nūcupant. Est aūt vt ait Jſi. lac⁹ uberiaꝛis sic vocꝰ ab oppido uberiadis et ẽ lac⁹ cibis ſalubꝛioꝛ ad ſanitatē coꝛpis efficacioꝛ hꝫs ſtadia. x. ꝗre. ꝫ de lacu uberiadis. et de lacu geneſar in tractatu de aquis et ſtagnis.

¶ De gallacia

De gallacia

Gallacia est regio in europa a priscis gallor gentibus ex quib⁹ exiit occupata vt dicit Jsi.li.ix.et.xv.nam galli a rege bythi/nie in auxilium euocati regnū cū eo obtenta victoria diuiserūt sicq; deinceps grecis admixti primo gallogreci nunc autez ex antiquo gallor nomine galli dicunt et eor regio gallacia nuncupatur. Est aūt regio latissima et fertilissima europe tenens magnā partez que nunc rutenca a plurib⁹ nominat

De gallicia.

Gallicia ꝓuincia est in hyspania a candore populi regionis sic nominata.pre ceteris em̄ partibus hyspanor dicunt esse albi ores. Terra dicit frugifera occeano vicina. multis abundans bonis.hi grecam originem sibi scribunt. vnde et naturali inge/nio valent vt dicit Jsi.li.ix. nam post finem troiani belli plures ex grecia ad galliam sunt ꝓfecti et ibi manent vsq; ad presens tempus

De gallia

Gallia europe est ꝓuincia inter pinneos montes et occeanū bri tannicū ostituta que et a candore populi est sic antiquit⁹ nun/cupata.gala em̄ grece lac dicit.et ideo sibilla eos gallos.id est cādidos vocat dicens.tūc lactea colla auro innectunt.pm em̄ diuersitatē celi et facies hominū et colorū aior diuersitates existūt et cor por qualitates. Inde roma graues generat.grecia leues.affrica ferpel/les gallia natura feroces ingenioq; acres vt dicit Jsi.li.ix. Hec regio ab oriente hz germaniā.ab occidēte hyspaniā. a meridie ytaliā. ab aq̄lone vero occeano britānico terminat vt dicit Jsi. Hec quondā fuit tripharia sc̄z belgica celtica et cogata.sed has ꝓuincias franci nunc inhabitant.a quib⁹ francia appellat.quere.ō. de francis et francia.

De gadis

Gadis insula est in fine hyspanie sita q̄ diuisit affricā ab europa in qua hercules posuit colūnas mirabiles et insignes et inde ti rēnei maris fōtib⁹ occeani est⁹ nutrit. Est āt a ꝓma terra.c. et.xx.passib⁹ sep ata quā tyri de rubro mari ꝓfecti occupātes. In lingua sua gadis.i.sepatā noiauerūt ꝑ eo q̄ mari sit vndiq; circūsep ta. In qua crescit arbor palme similis.cui⁹ gūmi infectū vitr ceraminiaz gemmā reddit vt dic Jsi.li.xv. Est aūt insula fructib⁹ et speciēb⁹ ditana multas ptes orbis et precipue occidētis

De grecia

Grecia a greco rege est vocata qui ibaz regionez incoluit et eam suo noie noiauit vt dicit Jsi.li.xv. Sūt et⁹ ꝓuincie vij. ab occidē te dalmacia. deinde epyr⁹. inde ellados inde thessalia post mace/donia et postea achaia et duo in mari sc̄z creta cicladas est aūt regio la tissima. C multi.

multis alijs nominib⁹ nominata terrarū et marium diuiciis opulenta mul
torū regnorū domina milicie nutrix pbie matrix inuentrix omniū bono
rū cui magistra cui⁹ gens fuit antiquit⁹ bellicosissima dono sapiencie et sci
encie predita sermone disertissima legib⁹ subdita pia circa extraneos pa
cifica circa incolas et domesticis quieta extra hostiū iniurias intolerabi
les nimiū et infesta sicut in libro de grecorū laudib⁹ narrat Marro.

De gethulia

Etulia affrice est ꝓuincia a grecis qui de grecorū sunt gothorū
ꝓcesserunt reliquijs vt dicit Jsi.li.ix. qui in
genti animo egregato nauigio vsq; ad libie partes ꝓcucurrūt.
et ibi sedes suas vsq; hodie posuerūt.et quia ex gethis ven erat
derivato nomine gethuli nuncupati sunt et ideo est opinio apud grecos
mauros ex illa gente sibi esse ysanguineos et ꝓpinquos vt dicit Jsi.li.ix.
Juxta istos habitat galon gens a meridie vsq; ad occeanū hesperiū per
uagans in desertis et discurrens.hic nomen gaulon insula dedit que est
iuxta ethiopiam vbi nec serpens nascī nec viuit vt dicit Jsi.Sunt etiā in
fine affrice populi quasi bestiales qui garamantes dicunt a garamāte re
ge appollinis filio nominati qui ibi ex suo nomine garama opidum cōdi
dit et ostruxit.de quib⁹ dicit Plī quod vere a discretio humanitatis sūt re
moti

De gorgonib⁹

Orgones sunt insule occeani obuerse ꝓmunctorio quo d voca
tur vesperaserus quas incoluerunt gorgones semine alti id ē
veloci ꝓceritate hirsuto aspero corpore et ex his fuerunt insu
le nominate vt dicit Plī.li.xv.

De gothia

Cythia scithie inferioris est ꝓuincia in europa que vt creditur
a magog filio iaphet est vocata vt dicit Jsi.li.ix.vnde dicit q⁹
veteres illas nationes magis getas q̄ gothos nominauerūt
et fuit quondā gens fortissima mole corporum ingens armo
rum genere terribilissima de quorū sobole maxime pars europe q̄ asie creditur
populata.nam eorū soboles sunt daci et multe alie nationes ex parte oc
cidentis.Gethuli in affrica amazones in asia ex gothorū prosapia ꝓcesse
runt vt dicit idem li ix.et xv.Est aūt vsq; hodie regio latissima ab aqui
lone habens norwegiā ac daciā in alijs eius laterib⁹ mari occeano circū
dat.huic regioni adiacet insula quedā nomine gothlandia gothorū ter
ra dicta.q̄ a gothis fuit antiquit⁹ habitata.et est insula frugifera. pascu
osa plurimū et piscosa et multiplici genere mercīū maxime negociosa. nā
pelles varie ceterorū copie de regionib⁹ diuersis ad illā insulam nauigio
deferunt et inde in galliā in germaniā in britanniaz et hyspaniā p occea
nū deducunt.

de guido

Tioum est regio in insula ytra asiam inter syriaz et ytaliã. respiciens versus pamphiliam et ciliciam ex opposito ytra cretã vt patet in glo. super Dñi. xxvñ.

De india

India orientalis est regio in asia sic ab indo flumine quo clauditur ex parte occidentis dicta. hec a meridiano mari porrecta vsqz ad ortum solis et a septentrione vsqz ad montem caucasũ pertinit habens gentes multas et opida Insulam quoqz trabobathane. gemmis et elephantib' refertam. habet etiam grisam et argetaz insulas auro et argento refertas et fecundas Sunt etiã vites in arborib' quibus folia nunqz cadunt. Habet etiã india fluuios nobilissimos gangem et indum et hyppanẽ regiones indicas illustrantes. est aũt india fauonio vento salubertima in ano bis fruges nutrit. gignit quoqz tinctis colotis homines elephantes ingentes. monoceron bestiam pstacũ auem herbanũ etiã lignũ. cynamomũ. pipẽr et calamũ aromaticũ. Mittit et eburlapides insup pciosos. berillos crisopassos carbunculos adamantes margaritas et vniones quib' nobilitãt ardet ambicio feminaz. Ibi sunt montes aurei quos adiri ꝓpter draconos et griphones et vniuersoz hominũ monstra impossibile est vt dicit Isi. cuius sunt hec verba oĩa supra dicta vt patet li. xv. Est aũt india inter oĩes regiones orbis maior opulentior potentior populosior. Vnde mira de indoz multitudine et potentia recitat Plin'. in li. vi. ca. xix. dicit enĩ q̃ sunt multi reges in india quoꝝ aliqui habent lx. cccc. milia armatoz aliqui habent ccccentos equitum. et nouem milia elephantoz qui per omnes dies stipendiant vnde multarũ opum est maxima cõiectura. alij habent peditum. lx. milia. et equitũ mille. elephantoz septingentoz. et hi omnes ad ꝓpugnandum bellos sunt parati. vnde patet q̃ terra est potens ꝙ opulenta. vnde vt dicit ibidem indorum quidã tellurẽ exercent. quidaz militiã capessunt. alij merces suas euehũt. alij rempublicã popmne tpant et regũt alij reg' assistũt. alij iudicia reddunt. quidã potissime religioni vacant et intendũt sapiencie dicipline. et cũ inter omnes regiones sit vastior atqz maior pre omnib' est mirabilior. nam vt dicit Plin'. li. vñ. ca. iñ. India inquit in longo ꝓtractu versus ethiopiam in miraculis abundat. In india enĩ gignunt maxima animalia ꝙ canes ceteris grandiores. Arbores etiã tante ꝓceritatis ibi crescere dicuntur vt sagittis superari nequeãt. Hec aũt faciunt vbertas soli temperies celi et abundãcia aquaz Ficus arbor ibi tantũ se ꝓtendit vt sub vnius latitudine multe turme militũ pãt discubere. Arũdines ibi etiã tãte sunt ꝓceritat. vt singula inknodia alueo nauigali ternos boues interdũ ferãt

Sũt

Sunt aũt ibi homines magne stature altitudine quinq; cubitoꝝ excedentes qui nec expauiunt nec dolore capitis nec dentium nec oculoꝝ lãguoribus afficiunt nec ab immoderato calore solis eoꝝ corpora leduntꝫ sed pocius induranꝫ Ibi etiã eoꝝ quos gimnosophistas vocant ab ortu diei vsq; in occasum stando in calidissimis arenis solem immobilib' oculis intuentꝫ. In quibus etiã montib' sunt homines qui habent auersas plantas et digiti in pedibus sunt octoni. Sunt etiã ibi canina capita habentes qui feraꝝ pellib' vestiunt. tamen latrant vt canes et aliter non loquãtur venatu et aucupio viuũt. vnguib' et dentibus sunt armati. in magna sunt multitudine plus q; centũ viginti milia vt dicit idem. Sunt etiaꝫ in quadaꝫ gente indie femine que nunq; pariunt nisi semel et geniti cõfestim canescunt. Ibi satiri et ceteri homines monstruosi de quib' in tractatu de animalib' monstruosis dictum est. Sunt et quidaꝫ homines in fine orientalis indie circa ortum ganges fine ore vestiti frondiũ lanugine qui solo odore narium viuunt nec aliquid comedunt vel bibunt. sed solum odore floꝝ et siluestriũ maloꝝ naribus attrahunt et inde viuũt. in malo odore cito moriunt. Sunt et alij qui diutissime viuũt et nunq; senescunt sed quasi in etate media moriunt. Sunt etiam qui in iuuentute canescunt et in senio nigrescunt. Hec et multa alia recitat Plin' mira

De yrcania

Yrcania est regio in asia sub iugis caucasi montis ꝓstituta. regio quidem est latissima habens multas gentes lingua et moribus differentes vt dicit Jñi. li. xv. Dicit etiam Orosius q; se extendit a monte caucaso vsq; in scithiam habens gẽtes xliij que ꝓpter terre infecunditatem longe lateq; euagantur ex quib' quidam agros incolunt. quidam de venationibus viuunt. quidam vero vt crudeles et bestiales portentuose carnibus humanis viuunt et iporꝝ sanguinẽ bibunt vt dicit Jsiõ. li. xv. vbi subdit yrcania est dicta a filia yrcana que scithie subiacet habens ab oriente mare caspium. a meridie armeniã maiorem. a septentrione albaniam. ab occasu sui yberiam est aũt siluis aspera copiosa immanib' feris paruis tigridib' et pantheris. Gignit etiam aues que dicunt hyrcane quaꝝ penne nocte lucent. et tales etiã aues in germania inueniunt vt dicit Jsiõ. ibidem. Jsti' yrcanie populos venit Joãs yrcan' filj' simonis sumi sacerdotis tpe machabeoꝝ a quibus deuictis Joães yrcan' nominat' est vt dicit mgr in hystl. in ꝓncipio hystorie euangelice. Jdẽ dicit Jero. De ydumea

Dumea regio ẽ in arabia ab edom. ab esau filio ysaac nolata. Hã filij esau qui edom cognominat' est expulsis horreis in terrã illã habitauerũt et eã terrã ydumeã. i. terrã filioꝝ edom deinceps vocauerũt.

vocauerunt. est aũt ydumea p quedam deserta a palestina separata cuius fines vsq; ad mare rubꝝ se extendũt. est aũt terra fortis et montuosa sub forti calore solis distincta. et ideo incole terre ꝑa solis ardorem faciunt sibi domos subterraneas et speluncas vt dicit glo sup abdiam

¶ De iudea

Iudea est regio in palestina ex nomine iude appellata. et cui⁹ tribu reges habuit. Ihec ꝑs chanaan est dicta a filio cham fi/ue a decem chananeoꝝ gentib⁹ quib⁹ expulsis iudei illã terrã possederunt. Initiũ longitudinis eius a vico arpha ⁊ vsq; ad vicũ iuliacen porrigit. in quo iudeoꝝ ac troꝝ habitatio est cõmunis. lati tudo aũt eius est a monte libani et vsq; ad lacus tyberiadis se extendit. In medio aũt iudee est ciuitas iherosolimoꝝ quasi vmbilic⁹ tot⁹ regio/nis Terra uariaꝝ opũ omes frugib⁹ et fructib⁹ valde fertilis. aquis illus tris. optima balsamis. abundans in metallis cedris palmis cypressis et alijs nobilissimis arborib⁹ insignis. plena vinetis malogranatis et olivis terra lactis et mellis. unde ꝑm gratiã elementoꝝ iudei eam patrib⁹ repro missam terrã fluentẽ lacte et melle putauerũt. cum hec illis resurrectionis gloriã polliceret vt dicit Ihi. li. xv De hac dicit Plꝰ. v. ca. xuij. Iudea ꝑs est syrie que late longeq; fundit. que egipto et arabie ꝓxima. asperis dis persa montibus quam iordanis amnis perfluit. et galileam a ceteris iu/deis diuidit et distinguit. In iudea aũt est ciuitas ierosolima ciuitas cla/rissima urbiũ orientis. habet aũt iudea fontes calidos et salubres. habꝫ etiam in fine mare mortuũ. quod lacus asphaltes dicit. sic dictum eo ꝙ nichil gignit uiuũ nisi bitumen. in quo nichil uiuit. seo si ꝓiectũ fuerit aliq̃d uiuũ supnatat. ab hoc lacu iordanis amnis imbibit et laudatas peroit aquas pestilentibus immixtas.

¶ De Iberia

Iberia est regio in asia iuxta pontum armenie iuncta. In hac nas/cuntur herbe que utiles sunt tinctore vt dicit Isidor⁹ libro. xv.

¶ De Italia

Italia regio ẽ magna in europa a grecis ꝓpis occupata olim et ideo magna grecia appellata est vt dicẽ Ihi. li. xv. deinde a re ge saturno saturnia est uocata eo ꝙ ibi saturn⁹ a ioue de suis sedi b⁹ depuls⁹ latuit. postremo ab ytalo siculoꝝ rege ibi regnante italia est uocata. cui⁹ sic⁹ longitudine ꝗpli⁹ꝙ latitudine acuto in cuꝝ extẽ dit. a meridie tirreno mari. ab aq̃lone adriatico claudit. ab occasu alpiũ iugis finit. terra est in omib⁹ reb⁹ pulcerrima. soli fertilitate. pabuli uber/tate gratissima. nobiles hꝫ lacꝰ sicut uẽnatũ auernũ atq; lucernũ. multos alios fluuios nobiles sc̃z eridanũ siue padũ tyberim heriamũ et hmõi. gi/gnit gemmas sc̃z ligurium gagatesꝫ margaritas et corallum. boam quo/q; serpentem et lincem ferum et multas alias earum species singulares.

hec regio dicitur hesperia. ab hespere stella sicut et hyspania. eo q̄ greci navigando in ytaliam et in hyspaniā obiverant stellam illam. sed dicitur hesperia ultima. quia in loco ultimo sub occasu est locata. hucusq̄ Jsi. li. xv. Inter oēs aūt europe regiones occidentales ytalia obtinet p̄cipatū. Jnsulas enī habet nobiles et portus maris insignes ꝓuincias cūctis diuiciis locupletes. ciuitates populosissimas muris fossatis ⁊ alijs appa ratib⁹ bellicis nimis fortes. auri et argenti copiose abūdantes duodecim ꝑm pli. li. ij. famosas et potentissimas particulares ꝓter insulas cōtinet regiones. de quib⁹ idem diffusius tractat. Est aūt ytra orientē septentrionem et occidentem altissimis alpibus et montiū iugis vndiq̄ circūcincta ex quibus oriunt nobilia flumina renus scz et danubius. que germaniaz perfluunt. et rodanus cum secana et multis alijs que galliaz maxime lugdunēn. et narbonēn. et belgicam in locis pluribus circūfundunt.

¶ De hyspania

Hyspania p̄mus ab ybero amne fuit hiberia nuncupata. postea ab yspalo fluuio vt dicit yspania est vocata. et ipa vero hesperia a stella vespertina occidētali sic fuit antiquitus nominata. Est aūt sita inter affricā et europam a septentrione pirenneis montibus clausa reliquis partib⁹ est vndiq̄ mari concluſa salubritate celi equalis. omniū frugū secunda. gemmaz et metalloz copijs ditissima. Jnterfluūt aūt eam flumina nobilissima scz beris minius yberus et tagus. et auz trahens epactulus. Sex habet ꝓuincias scz terrarensem cartagi nensem lusitanniā galliciam beticam. et transfretā in regione affrice trāgitanicam. Est aūt duplex yspania scz cyterior et vlterior. hucusq̄ Jsi. li. ix. Dicit aūt Orosi⁹. yspania vniuersa terraz sicuti zona a circūfusione occidui currenti quasi pelagi pene insula efficitur. Huius angulus est ꝓior q̄ spectat ad orientem. et a dextris est ei aquitania ꝓuincia. a sinistris baligando mari coartat et narbonensiū finib⁹ interserit. Secund⁹ eius angulus circū intendit vbi beriginacia ciuitas gallie sita est ad spectaculū britanie se erigit. Terci⁹ eius angulus est qui gades insule intente ad affricū athlantem montem interiecto sinu occeani prospiciunt. hucusq̄ Orosius yspaniam etiā in multis emendat pli. et maxime de metallis. dicit enī q̄ fere tota abundat auro et argento ere ferro et stanno et plumbo tā albo q̄z nigro. Regiones hz plures. gentes multas bellicosas et fortes quarū q̄dā grecoz alij dicunt fuisse sobolesvnilegetoz successores. Jdē etiā dicit Jsi. Nam multas hz prouincias p̄cales nobis notas vt gallicā q̄ grecā sibi venoicār originē vt dicit Jsi. li. ix. asturiaz sic dictā eo q̄ montib⁹ contra austriū flumen sit vbiq̄ circūsepta. habet etiam celtiberiam a gallis celticis sup yberum fluuium residentibus sic vocatam.

de hybernia

De hybernia

Ibernia occeani ē insula in europa britānice insule vicina spacio terrarū angustior.seo situ est fecundior. Hec ab affrico in boream porrigit vt dicit Jsi.li.xv.cuius partes priores in hiberū cantabricum occeanū tendunt.vnde etiam ab hibrio occeano est hybernia nominata.Est aūt insula frumentariis campis vberrima. fōtibus et fluuijs irrigua.pratis et siluis amena.in metallis secunda ꝫ gemmifera.naz ibi gignitur lapis sexagonius scz iris qui soli appositꝰ formatꝫ in aere celestem arcū.Jbi etiaz inuenit lapis qui gagates dicit. Jbi margarita candida inuenit. Quantū ad salubritatem celi est hybernia regio valde temperata.modicus eñ est ibi excessus vel nullus in frigore vel calore.lacus habet mirabiles et fontes.naz ibi est lacus in quo si p aliquod spaciū longū palus ligneus infigat pars que ē terre infixa vertit in ferrum.pars vero que est in aqua in lapidem.seo que supra aquā est manet lignū.Est et alius lacus in quē si proiectas virgas coruli vertunt in virgas fraxini et ecōuerso. si virgas fraxineas immiseris in corileas mutabunt.Sunt ibi loca in quib' cadauera mortuoꝝ nunqꝫ putrescūt. seo ibi sp̄ manent incorrupta.Est enaz in hibernia quedā insula parua in qua homines nō moriunt.seo qñ nimio senio afficiunt vt moriant extra insulam deferunt. Jn hibernia nullus est serpens.nullā rana.nulla aranea venenosa.immo tota terra adeo est otraria venenosis vt terra inde delata et sparsa serpentes perimit et bufones lana etiam hibernica et animaliū cutia fugant venenosa.et si serpentes vel bufones nauigio in hyberniaz deferantur statim moriuntur.multa alia sunt mirabilia in terra illa.de hibernia dicit Solin'. Hyberma inquit est insula que proximat britannie in ma[illegible]nitudine in humana incolaꝝ ritu aspera ibi anguis nullus vel nisi raro gens inhospita et bellicosa sanguine interemptoꝝ hausto pus victores vultus suos oblinūt phas atqꝫ nephas eodem loco ducūt ibi nulla apis.et ad ventū in puluere seu lapillos si quis sparserit interalucaria examina fauos deserunt.mare autem hybernicum versus britanniaz vndosum et inquietum et toto anno vix est nauigabile nisi paucis diebꝰ.diffunditur autem per.c.xxx.milia passuū per latum ꝛ. Huiusqꝫ Solinꝰ de mirabilibus mundi.gens hybernica est habitu singularis gens et inculta victu parca animo seua.vultu ferox et totus affatus aspera erga suos tamen liberalis et affabilis ac benigna.et maxime illa gens que nemorosa et paluues inhabitant ac montana.hec carnibus pomis et fructibus pro esu et lacte pro potu est contenta.gens deuota ludis et venationi potius ꝙ labori.

De cyprio

De ycaria

Carta est insula vna de ciclad⁹ ab occidente que ycario mari nomē dedit. et iacet inter samū et cinthonū p̄ sat̄is p̄mum ab⁹ inhospitalis est et nullis finib⁹ portuosa. Dicit aūt ycaria ab ycaro cretensi q̄ ibi submersus est vt dicit Jsi. li. xv.

De insula in salo sita

Insula aūt est terra mari vel flumine vndiq; circūdata quasi in salo sita vt dicit Jsi. li. xv. Undiq; aquar̄ fluctib⁹ insula illidit attamē illisa sic nō frangit nec dissoluit q̄n pot⁹ p̄ applicationē fluctuū ad insular̄ ripā p̄ opacōes partiū terrestriū insula amplius solidat. In extremis siquidē ripar̄ partib⁹ aquar̄ alluuiōe aliq̄ntulū subcorrodit et diuidit. sed circa eius interiora ex eius diuīptione extrinseca fort⁹ adunat. Insule etiā q̄dq; fluctib⁹ et aquar̄ inundationib⁹ cooperiunt. et p̄ terre et limi apportationē augmentant. et aque vicine circūdatione et humoris p̄ poros attractione insule virescunt et fecundantur

De Kartagine

Kartago nomē est ciuitatis et p̄incie affrice in hyspania. et est duplex maior et minor et vtranq; cōdidit Hamilcar p̄ficiens de fenice in litore affrico duplicē vrbem. dixit et eā p̄mo carchadam lingua fenicea nominauit que sermone verso Kartago vocata est et ab hac ciuitate tota p̄incia Kartago in posterū est vocata. Ciuitatē aūt hanc cū fuerat nominatissima et nō inferior roma scipio cū romanor̄ exercitu destruxit penit⁹. et deleuit vt dicit Jsi. li. xvi. que aūt nūc a romanis postea edita est vt dicit idē. Est aūt alia Kartago in vera affrica inter bizantiū et in media sita a septentrione mari siculo iuncta et a meridie vsq; ad getulor̄ regionē protracta cui⁹ pars p̄ma est valde fructifera. oleis et fructib⁹ valde fecunda. metallis plena. pars vero vlterior circa immediā bestias et serpentib⁹ est plena atq; onagris magnis in deserto vagantib⁹ vt dicit Jsi. li. xv. Ibi etiā est elefantor̄ et aliar̄ bestiarum multitudo vt dicit Pli. li. v. ca. v.

De Karinchia

Karinchia p̄incia est modica germanie in europa. habēs pannoniā ab oriente. ab occidente ytaliā. danubiū a septentrione dalmaciā et salmoniā a meridie mōtib⁹ in vna pte cingit et in alia mari adriatico terminat. et est terra fertilis in mētis locis. habūdans feris pecudib⁹ et iumētis. gens bellicosa et fortis. munita opidis et in castris. Est aūt terra p̄ter alpiū vicinitatē frigida nimi⁹ et fluuijs frequēs. vbi p̄ter frigiditatē aq̄rū a nimi⁹ solutar̄ circa mōtana plurimū vt dicit sūt strumosi. Ibi vsi multi bisontes et alie bestie mirabiles et siluestres. ibi etiā sūt glires omestibiles q̄m quāuis videant esse de genere murū omedunt tū q; carnes hūt sapidas atq; pingues. Dicit de corsica

De corsica

Orsica est insula a quodam duce sic nominata distans a sardi nia.xxx.miliū freca ꝑtrada otra aspectum ytalie. Et est insula pascuis fertilissima cuius fertilitatē ꝓpter quod taurus qui pabuli gracia de partib⁹ ligurie ad illā insulaz sepius trāsmu tauit.nam cū illaz mīl quedaz mulier rotsa nomine illū taurū cū alijs iux ta litus maris regeret in armento vident illū taurum mare intrare et ꝙti die melius refectū redire ad armentū cupiens scire incognita sibi pascua taurum a ceteris egredientē est vsq; ad insulam nauigio ꝓsecuta.cui⁹ re gressu fertilitatē insule cognoscentes ligures virib⁹ ibi ꝓfecti sūt eaz quia nomine mulieris autoris et ducis insulaz Rotsicam deinceps vocauerūt. Est autē multis ꝓmunctorijs angulosa gignens letissima pabula et lapi dem nobilem quē greci baccem vocant vt dicit Jsi.li.xv

De lacedemonia

Lacedemonia que alio nomine dicit spartania in finibus grecie iuxta traciā est ꝓuincia in europa cui⁹ habitatores dicunt lace demones a quodā lacedemone semonie filio ibi lacedemo ites in bello otra messenas timentes vulturnitate preli spem ꝓlis amittere properūt vt eoꝝ virgines cum iuuenib⁹ domi relictis ocūberent sic et promiscuo virginū ocubitu iuuenis nati ex nata materne pudoris spartani vocati sunt vt dicit Jsi.li.x.

De lectonia

Lectonia scribie est prouincia cuius populi lectani sunt vocati homines robusti et fortes bellicosi et feroces. Est aūt lectonia regio cuius gleba est fructifera palustris in multis locis et val de nemorosa fluminib⁹ et aquis irrigua. feris et pecudib⁹ val de plena.nemorib⁹ et paludib⁹ est munita paucas habens alias munitiones preter flumina nemora et paludes.et ideo in estate vix ꝑt illa regio expugnare seo solū in hyeme qñ aque et flumina ogelant.

De luonia

Luonia est custōdē regionis et ꝓcomatis prouincia specialis. que longo maris occeani interiectu a finib⁹ germanie est diui sa cui⁹ incole luones antiquit⁹ vocabant.quoꝝ ritus fuit mira bilis anteq; a cultura demonū ad vni⁹ dei fidem et cultum ꝓ germanicos cogerent.nā deos plures adorabāt ꝓphanis et sacrilegio sacrificijs responsa a demonib⁹ exquirebāt augurijs et diuinationib⁹ ser uiebāt mortuoꝝ cadauera tumulo nō trahebāt.Sed post ꝓlis facto ro go maxime vsq; ad cineres ꝙburebant.post mortē aūt suos amicos no tus vehib⁹ vehebāt et eis pro viatico cū oues et boues q alia animālia exhibebāt

exhibebãt seruos etiã et ancillas cũ reb' aliis ipis assignantes vna cum mortuo et reb' aliis incendebãt credentes sic incensos ad quandã viuo-rũ regiones feliciter ꝓgingere et ibidẽ cũ pecoꝝ et seruoꝝ sic ob gr̃az dñi obtinendoꝝ multitudine felicitatis et vite ꝑpetis ꝑmiaz inuenire. Hec patria tali errore demonũ antiquissimo tpe fascinata modo in parte magna cũ multis regionib' subditis vel annexis diuina ꝑcedente gratia ꝙ cooperã te germanoꝝ potentia credit a predictis esse erroribus liberata.

¶ De licia

Licia sinus est maris et portus est. ciuitas maior listra dicitur. a qua de syria pamphiliã in ytalia nauigat. vt ꝑz Act. xvi. Hec aũt regio vero nomine dicit licaonia. cui' ciuitates dicũ-tur fuisse listra et derben ad quas paulus ꝙ barnabas ab yco nio fugierũt vbi sanato viro in listris licaonice barnabã iouez et paulum mercuriũ vocauerũt et eos adorare voluerunt vt dicit Act. xiiij.

¶ De lidia

Lidia sedes est antiqua regnoꝝ quã flumius pado extulit in-dicij torrentib' aureis hec aurea moenea dicebat que dum pre brevitate duos reges fratres scz lidum et tirenũ ferre nõ pos-set hunc p sortem tirren' est ingenti multitudine ꝑfectus loca gallie occupauit et tirrenea nominauit. Lidia aũt a lido fratre rege scz qui remanserat in ꝓuincia cognominata est. diungit ab occidente minori frigie habens finirmã vrbez ab oriente quã belles flumius cingit cui' cum pos pactolus et hermꝰ circũfluũt. harenis aureis locupletes vt dicit Jsi. li. xv.

¶ De libia

Libia regio est magna in affrica sic dicta eo ꝙ libs id est ventꝰ affricus inde flat vt dicit Jsi. li. xv. Alij dicunt epaphum filium ionis qui etiã nephim in egipto condidit ex concubia vxore sua filiã nomine libiam ꝑcreasse que postea in affrica regnũ posse-dit et cui' nomine illa terra fuit deincepe libia appellata. Est aũt libia in ꝓꝰ affrice posita cui ab oriẽte est egipt'. ab occidẽte sirtes maiores et tro-godite. a septentrione mare libicũ. a meridie ethiopia ꝙ barbanoꝝ natio-nes ꝙ solitudines inaccessibiles ꝓpter bestias feroces serpentes draconcs qui ꝑcant basiliscos. hucusq; Jsi. li. xv. Est libia terra valde feruida et pusta multas generans in diuersis locis monstruosa et venenosa et mul-ta in diuersis partib' preciosa vtputa gemmas preciosas aurum et argẽ tum in magna copia frumentũ et vinũ et oleum et varia aromatũ gene-ra. primã autem originem ortraxerunt habitatores libie a putherico filio cham. Unde flumius currens per libiaz et maritimaz puth dicitur. et om nis regio computhensis nominatur vt dicit glosa super Genes. ii.

¶ De lotharingia

De lotharingia

Lotharingia germanie est quasi vltima et finalis ꝓuincia a rege lotario nominata. hec ab oriente habet reciam siue brabanciã. a meridie renũ et alsaciã. ab occidente galliã senonensem. a septentrione galliã belgicaz. hanc mosa fluuius ꝑterfluit. in hac ciuitas metis ꝓsistit. Est aũt regio in multis locis fructifera vinifera fontib⁹ et amnibus irrigua montuosa siluestris nemorosa feris pecudib⁹ et armentis fecũda gens est mixta ex gallicis et germanis. fontes habet mirabiles et medicinales ex quoꝝ potu languores varij sanant.

De lusitamel

Lusitamel hyspanie est ꝓuincia passim flumen et vagia opidum et est regio metallis referta habens aurum et argentũ ferrum et plumbum album atq; nigrum vt dicit Plinius libro. vij. ca. lxxij.

De mauritania

Mauritania a colore populoꝝ est vocata quasi nigroꝝ hominũ patria. greci enim nigrũ mauron vocant. sicut enim galli a candore populi sũt dicti ita mauri a nigro colore nomẽ sũt sortiti cuius ꝓma stiphẽsis est q̃ stiphi habuit opidũ a quo eciã vocabulũ traxisse regio ꝓhibetur. Alia vero ꝓuincia mauritania cesariensis que colonia cesarie ciuitatis fuit et nomẽ ꝓuincie dedit. vtra q; igit ꝓuincia que sibi inuicem sunt cõiuncte ab oriente numediam habent. a septentrione mare magnum. ab occasu flumen maluaz. a meridie montem astrixim qui discernit inter fecundã terraz et arenas iacentes ad occeanũ. Alia est mauritania tingitana que sic a tingi metropolitana a ciuitate est vocata. Ibec vltima pars est affrice et exurgit a montibus septem. habens ab oriente flumen maluaz. a septentrione fretum caudicatum. ab occasu occeanũ athlanticũ a meridie glansasũ gentes vsq; ad occeanũ hesperum perrantes et est regio gignens feras simias dracones et struciones et elephantes. hucusq; Jsi. libro. xv. Pli. aũt li. v. ca. ij. in mauritania inquit est ancolum gens qui inhabitant iuxta athlantem montem versus occeanuz in loco nemoroso scaberis fontium irrigua vbi sponte nascunt omnia genera fructuum nec nunq; sacietas deest voluptatibus incolaꝝ. Est aũt locus ille elatus sup nubila atq; in vicinia lunaris circuli et dicunt eundem locum noctib⁹ mutari crebris ignibus et egipanoꝝ satiroꝝq; lasciuia in tibiaꝝ ac fistule cũ eu timpanoꝝ quoq; et cymbaloꝝ sonitum ꝑstrepere sicut celebrati autores ꝓdiderunt crescunt aũt ibi arbores mire ꝓceritatis quaꝝ quedã sũt odorifere et sũt similes cipresso q̃ tenui lanugine sũt obducta de qua vestes officũt addita arte sicut de bombace. ibiq; crescit herba que dicit eu forbia a suo inuentore sic appellata cui⁹ lacteũ succũ miris laudib⁹ extollit in claritate visus et otra serpentũ ict⁹ et venena vt dicit idem ibidem.

De macedonia

Macedonia in exordio ab emacio rege emacia fuit dicta ſz macedo deucalionis nepos poſtq̄ ibi habuit principatū mutauit vocabulū et eam macedoniā a ſuo nomine nūcupauit vt dicit yſid.li.xv. Eſt aut̄ ofinis ab oriēte egeo mari a meridie achaie ab occaſu dalmacie a ſeptētrione meſie vt dicit idem Fuit aūt patria alexādri magni et regio in aureis venis et argēto optima.lapidē quem viren vocant gignit. In eadem ꝓuincia eſt mons olimpus qui excellenti vertice tantū extollit vt in eius cacumine nec nubes nec venti nec pluuie ſentiunt vt dicit idem. De macedonia aūt dicit pli li iiij ca xxi. Macedonia antea emacia eſt dicta terraꝝ imperio eſt poſita hec aſiam armeniaz hyberniā albaniā capadociā ſyriā egiptū thurū caucaſū eſt tranſgreſſa. hec in bactris medis perſis dominata eſt.et poſſedit totaliter orientē.hec ſcz indie nutrix ꝑ veſtigia liberi ꝑis et herculis euagata ē.hec eſt illa macedonia cui⁹ vno die paulus emilius imperator lxx. vrbes direptas vendidit vt dicit idem

De magnēſia

Magneſia grecie eſt ꝓuincia inter theſſaliā et macedoniā interme diam.multas otinens gentes opida et ciuitates vt dicit plinius libro.iiij ca.x

De meſia

Eſia a meſſium ꝓuentu eſt vocata.et eſt prima ꝓuincia quam danubius vſq̄ ad mediterraneū mare recludit vt dicit Iſi.li. xv.hec ab oriente hoſtijs danubij iungit. ab euro aūt tracie.a meridie macedonie.ab occaſu hyſtrie copulat vt dicit idez.eſt aūt regio continens plures gentes opida et ciuitates.frugib⁹ ferax.abū dans in venis mineralibus q̄ lapidibus q̄ metallis

De meſopotamia

Eſopotamia grecam ethymologiaz poſſidet eo q̄ duobus fluuijs ambiat.nam ab oriente tigrim habet.ab occidente euphratem. Incipit aūt a ſeptentrione inter montem thauꝝ et caucaſum cui a meridie ſequit babilonia et caldea.vt dicit Iſi.li.xv. Eſt aūt regio in alia multū ampla tū in latū q̄ in longū.abūdans in frugib⁹ paſcuis pecudib⁹ et armentis.locuples in diuitijs et metallis

De media

Edia a medo rege eſt dicta qui ꝓuinciam illam primit⁹ eſt aggreſſus.habet aūt media ab occaſu parthia regna. a ſeptentrione armenia circundat.ab ortu caſpos videt montes.a meridie habet parthiam.hec regio ſola medicam arborem parturit quam alia regio nuſq̄ gignit vt dicit Iſid libro.xv. Eſt autem regio valde opulenta multis fluminibus irrigua ciuitatibus et oppidis preclara multoꝝ

ra multorum populorum domina cuius reges magnam babiloniam ac chaldeoꝝ imperium antiquitus deuicerunt.ultus autez regionis incolas vna cū pfis naugio in affricam transuecti cum libꝫs se miscuerūt quos li bꝫ corrupta ligua et barbara mauros,vocauerūt quāuis mauri a nigro colore sint greco ydeomate sic vocati vt dicit ysiō.li.xx.

¶ De melos.

Melos est insula vna ex cicladib' que omniū insulaꝝ est rotūdissima et ideo melos.i. rotūda est vocata vt dicit Jsi.li.xv. Est aūt insula multis bonis referta vt dicit Plī.et spacij breuitatis quantitatem soli fertilitas recompensat ¶ De mydia

Jdia ē insula in hybernie prouincia q̄ in pūctuali medio est ꝓ ut dicit collocata sic dicta a quodā rege q̄ inter q̄nq; filias totā insulā in q̄nq; ptes equales diuisēs illam ptez insule quasi patrie mediatillium ad vsus proꝓos deputauit.propter et illa hybernice insula porcio midia quasi aliaꝝ terraꝝ in circuitu media hodie nuncupat. Est aūt illa patria quo ad glebā fertilis in frumentis pascuis et armentis abundans in piscib' carnib' et alijs victualib' bonis et casei atq; lactis fluminib' est irrigua fontib' atq; lacis multiplicis effect' vt dicit et virtutis sicut dicit habere aspectū delectabilem aerem salubrē quo ad siluas et paludes in eius extremitatib' valde fortem et ideo ꝓpter multitudine castroꝝ et opidoꝝ fortitudine camera vocat hybernie vulgariter ꝓpter pacem ¶ De Myssena

Jssena germanie est ꝓuincia ab vrbe que missene dicit sic vocata cum bohemia vincta et polonia in solis ortu cuz baioria in meridie cū saxonib' et thuringis in occidente cū recia et tirrinia a septentrione.Et est terra ampla et spaciosa nunc plana nunc montuosa fertilis multū et pascuosa.aquis optimis irrigua.naz nobili fluuio albie ꝓ maiori sui parte p eius longitudinē est pfusa.ciuitates habet fortes et opida et castra fortia et munita cui' gens locupler est generaliter in diuersis frugib' secz pecudib' et metallis et cū sit popul' magne fortitudinis et pulchritudinis et elegantie ꝓceritatis.est tamen gens benigna et pacifica ex natura mīa' germanicis habens in oīb' feritatē.

¶ De mithilene

Jthilene est insula in mari adriatico p quā de syria et cypro in yraliā naugaf ad quā difficilis est accessus ꝓpter bithalassū id est latus in mare ꝓtensum terre eñ vel arene interiectu diuidēs mare .et fit quasi duplex.vnde naues impingentes ad are nas de facili ofringunf vt ptz in act.apl̄oꝝ.c xxvij̄ tam in ter.q̄ in glo. Et qd omnis incole illi' insule sint barbari. circa tā periclitātes et ibidem

nau

naufragiū patientes sūt humani vt ptz ibidē. Ad hanc insulā puenit paulus qñ naufragauit otra romā vbi venenū vipere q manui eius adheserat. in sarmenta exalit. excussa bestia in igne exusta. In eadem etiā insula multa miracula perpetrauit vt dicit Pāl. xxviij.

¶ De nabathea

Nabathea arabie est ꝓuincia a nabaioth filio ysmaelis dicta. et est inter arabiaz et iudeaz intermedia. Surgit aūt ab eustra te et porrigit vsqz ad mare rubꝝ vt dicit Jsi. li. xv. Est aūt terra prepinguis fertilis in frugib⁹ fructib⁹ pecudib⁹ preciosis lapidib⁹ et metallis. De hac dicit plī. vi. ca. xxix. Nabathei inquit opidū colūt petrā nomine in cōualle habēs fere duo milia passuū in latitudine. circundat montib⁹ inaccessis amne interfluente. et distat ab opido gaza lxxxtos passuū. a sinu plico. c. xxxij

¶ De norwegia

Norwegia latissima ē europe ꝓuincia mari fere vndiqz circumcincta. sub aquilone distēta. gothoꝝ regionib⁹ determinata. nā a parte meridiana et orientali p quendā fluuiū qui albia dicit a gothia est diuisa. asperrima et frigidissima siluestris et nemorosa. cui⁹ incole plus de piscatura et venatione viuūt qz de pane. naz raro est ibi annona ꝓpter frigoris multitudinē. ibi fere multe vt albi vri. ibi etiā sūt fibri qui et castores dicunt. mira sunt ibi multa et monstruosa. Nōnes eñ sūt ibi quib⁹ omne impositū corū siue lignū statim in lapidē omutat. In media aquilonari parte nō videt sol occūbere in estiuali interstitiō p plures dies nec etiā videt sol ibidem p totidē dies in solsticio hyemali vnde tūc tpis oportet incolas terre operari cū candelis. frumenti vini et olei expers est nisi aliunde deferant. Gens aūt ingentis corpis est et statture et pulcre forme et magne fortitudinis ac robuste. validi sūt pirate et inmolitatis magne. ab oriente hz galaciā. a septentrione ysolandiā vbi mare perpetuo ogelat ab occidente hybernicū occeanū et britannicum. a meridie dacie ⁊ gothie finibus terminat

¶ De normannia.

Normannia que et neustria a normānis ꝓnīs est dicta. qui nauigio venientes de norwegia litus occeani gallici obtinuerūt qui tandē ꝓuinciā in circuitu habitantes eā normāniaz vocauerūt. habet aūt occeanū britānicū ad eurū sinū aquitannicuz ad occidentē galliā ad meridiē. et occeanū ad aquilonem. Est aūt gleba ei⁹ frugifera et pinguis. campis nemorib⁹ et pratis insignis. portib⁹ maris nobilis. feris et pecudib⁹ fertilis. nobilissimis ciuitatib⁹ et opidis valde fortis cui⁹ metropolis dicit rotomagū ciuitas nobilis sita sup fluuiū qui secana dicit. cui⁹ gens populosa est. fortis et bellicosa. urbana in habitu. modesta in affectu pia affatu pacifica in cōuictu.

De numedia

Numedia est regio in affrica kartagini ptigua et vicina Incipit aūt a flumine armisigā q̄ desinit in limite cogitanoꝝ habēs ab ortu syrtes minores. a septentrione in mare tendit in sarotiniā. respicit ab occasu mauritaniā stiphensem. a meridie ethiopum gentes. Et est regio cāpis pinguis in multis locis. vbi aūt siluestris est feras generat. vbi aūt ingis est arbua. equos et onagros ꝓcreat. cui⁹ vlteriora serpentib⁹ et bestijs sunt plena. Marmor generat eximiū qđ numediū dicit. vt dicit Jsi. li xv

De narbonensi ꝓuincia

Narbonensis est ꝓuincia vt dicit pli. li. iij. ca. vi. et appellat pars galliaꝝ que mediterraneo mari alluit. q̄ modo gallia bracchata dicta est que inter narbo ab ytalia ē discreta et alpiū ingis nulla est ei prouinciaꝝ preferenda in cultu viroꝝ. in dignatione moꝝ. in plenitudine opū. breuiter qz ytalia potius q̄ ꝓuincia est dicenda. Flumina habet nobilissima inter que rodanus galliaꝝ fluuius fortissimus de alpibus se rapiens. preterfluit ꝓuinciā narbonensem. stagna habet multa et portus plures. et ꝓmūctoria multa inter que marsilia obtinet ꝓncipatum. Totius aūt ꝓuincie narbonensis longitudo cōtinet trecenta et septuaginta milia passuum vt tradit agrippa. hucusq̄ Plinius.

De ophir

Ophir nomen est ꝓuincie in india ab ophir viro de posteris heber nominate que et terra aurea antiquitus appellabat. co⁹q montes aureos habeat. que a leonibus et seuissimis bestijs incolunt ad quas nullus aliter accedere audet nisi nauj stante in ꝓta litus. terrā quā ynguł⁹ leonū ceteraꝝq bestiaꝝ effossam inuenerint in suā nauem recipiunt si bestie eos senserint facile in mari recipiant vt dicit Raban⁹ sup locū illū. Cū venissent naues salomonis in ophir sumpserunt inde aurꝝ. iij. Reg. ix. Idem fere dicit Pli. Nutrit olim hec ꝓuincia aurꝝ. lapides preciosos. crisoprasos et adamātes. lignū thynū q ebanū et aues psitacos et pauos. dentes eburneos. simias et bestias alias mōstruosas vt dicit pli. et Jsi. Ad hāc aūt regionē de iudea p longos maris rubri circuit⁹ puenit et per insulā asiōgaber quā postea alexandō magn⁹ terre adeq̄uit in ophir ꝓtransiit. Incole aūt terre ophir veniētes de stirpe heber a fluuio capar vsq; ad regionē indie q̄ nūc recta nūcupat habitauerūt vt refert Joseph⁹. et ab ophir nepote heber ophir totā ꝓuinciā vocauerūt vt dicit Rab sup ij. li. Paral. c. viij. Fuit aūt iste ophir filj⁹ Jectan filj heber vt3 geñ. x. Est aūt ista regio vicina terre eulath quā gyon circuit. vt dr geñ. ij. et ei in mōtib⁹ aureis et spēb⁹ aromatic⁹ ē ditis et in gemmis vt dicit Plinius.

De olandia

Olandia est quedaz ꝓuincia modica sita iuxta hostia reni vbi intrat mare brabancie ptigua a meridie. vicina frisie ab oriente. ab occasu insule britannice diuncta. ab aquilone inferiori galie belgice est contigua. atqz flandrie ab occidente. Est aũt terra palustris et aquosa. fere ad modũ insule vndiqz maris brachijs atqz reni fluminis circũfusa. habens lacus et stagna et pascua valde bona. et ideo armẽtis pecudib⁹ et iumentis est referta. eius gleba in locis plurib⁹ valde frugifera et in plurib⁹ etiã nemorosa plures et vtiles habens venationes in plurib⁹ etiã est bituminosa ex qua formaf materia apta ad ignũ nutrimenta. Et est terra diuicijs que transeũt ꝑ mare et ꝑ flumina plurimũ opulenta cui⁹ ciuitas capitalis traiectũ inferius nuncupaf in latino. vtrich. vero dicif in ydiomate germano. ꝙ. nam ad germaniã pertinet quo ad situm quo ad mores et quo ad dominiũ et etiã quo ad linguam. cuius gens elegans est corpore. robusta viribus. audax animo. venusta facie. honesta in moribus. deuota deo. fida hominibus et pacificamus ꝓdis intendens et raptibus qꝫ alie germanice nationes

De orcada

Orcada occeani est insula iuxta mare britannicũ in europa. a qua et ceteris insule multe ideꝫ oriminate et vicine orcades insule nominanf. et sunt in numero .xxxiij. quaꝝ .xx. deserte sunt .xij. vero in colunf vt dicit Jsi. li. xv. de insulis

De paradiso

Paradisus est locus in partibus orientis ostitutus. cuius vocabulum a greco in latinũ vertif ortus. Porro in hebrayco eden dicif. quod apud nos delicie interpretanf vt dicit Jsi li. xv. c. ij Est em̃ ortus deliciaꝝ vt dicit ideꝫ qi et omni genere ligni et pomiferaꝝ arboꝝ est consitus. habens in se lignum vite. non ibi frigus. non ibi estus. sed perpetua aeris temperies. et cuius medio fons prorum pens totũ nemus irrigat. diuidif in quatuor nascencia flumina cui⁹ adit⁹ post peccatũ primi hominis humano generi interclusus fuit quia vndiqz flammea rumphea. id est muro igneo vndiqz circũcincta. ita vt eius pene cum celo incendiũ diungaf. Presidijsqz angelorꝝ arcadis spiritib⁹ malis sup rumphee flagrantiã est a dño ordinatũ. vt homines flẽme angelos vero malos boni angeli iuste mouerãt ne aliqui spiritui vel carni peccatrici adit⁹ pateat paradisi. huiusqz Jsi. li. xv c. xij. vbi tractat de regionib⁹ Ecce aũt magr̃m in hyst. ca. ij super. Geñ. dicif sic. Plantauit inquit deus a ꝑncipio creationis herbis et arboribus locum deliciarum aptauit. et hoc in ꝓncipio ipsius mundi scilicet in oriente. et ille locus est amenissimus

longo

longo terre et maris otractu a nostro habitabili segregatus adeo edit' io est altus vt vsq; ad lunarem globū attingat. vbi etiā ꝓpter situs altitudinem aque diluuij non peuenerunt vt dicit idem. De paradiso autē dicit Jo. damasc. quia vero et visibili et inuisibili creatura conditur' erat deus hominē sm suā ꝓpriaz ymaginē et similitudinē. sicut quendā regem et principez omnis terre et omnū que sunt in ipa ostruxit ante quasi quandam regionē in qua uersatus beatā duceret vitam. Et iste locus diuinus est paradisus. dei manib' in eden io est in deliciis et voluptate plantatus. in oriente quidem oīm terra celsior penitus temperato ⁊ tenuissimo aere circumfulgens. plantis semp floridis comatus et bono odore plenus. lumine repletus pulcritudinis vniuerse. gaudij et exultationis ꝑpetuarium. creature sensibilis excedens intelligentiā. diuina regio et digna ei qui sm ymaginē erat in quo nil irrationabilū habitabat sed solus homo diuina rū manuū plasma. Item strabo et beda dicunt q paradisus locus in oriente positus interiecto occeano et montibus oppositis a regionibus q̄s incolunt homines secretus et remotissimus est ptingensq; altitudine vsq; ad circulū ip' lune. Fuit locus sūme cōueniens homini innocenti ꝓpter eius sūmaz tēperiē. qz nō frig' ibi nec estus sed perpetua tēperies vt dicit Jsi. Item ꝓpter omniū bonoꝝ abundantiā. qz vt dicit Aug'. de ciui. dei xiij. ca. x. Quid timere aut dolere in tantoꝝ tanta affluentia bonorū vbi nō aberat quicq̄ quod bona voluntas adipisceret. nec inerat quod carnem et animū hominis feliciter viuentis offenderet vel in aliquo molestaret. Item ꝓpter sūmaz amenitatē. nam vniuerse pulcritudinis erat ꝓpriū vt dicit Damasc. quod attestat tam arboꝝ q̄ frondiū et florum immarcessibilis pulcritudo. nam arbores comā nō ponut flores nō marcescunt. Item ꝓpter sūmaz iocunditatē quod attestat fructuū dulcedo qz ibi est omne lignū pulcꝝ visu et suauissimū ad vescendū Gen. ij. Jdē etiā attestat lucis pulcritudo. naz puritati aeris claritas lucis ꝓportionatur vt dicit Beda. Item ꝓpter soli fecunditatem quod attestatur fontiū irrigantium multitudo. Dicit cm Gen. ij. Fons ascendebat et irrigabat paradisum qui in quatuor flumina est diuisus. Gen. ij. Item ꝓpter loci securitatem quod attestatur situationis eius altitudo. nam lunarem tangit circulum vt dicit beda et Jsi. id est pertigit ad aerem quietū post istum aerē turbulentū vbi finis est et termin' exalationū et vapoꝝ humidoꝝ quoꝝ fluxus et ꝓgressus lunari corpi assimilat. sicut exponit alexander nō sm veritatē attingit in altitudine eidem lune. sed circulū lunarez dicit attingē ypbolice vt ei' maria altitudo et incōpabilis respectu terre inferioris insinuaret Jsi. ꝓpē ei' incorruptibilitatē qđ attestat ibi ex̄titū vite lōgitudo. nā ibi fūt elias et enoch viui vsq; hodie et incorrupti sic dic mgr i hys

Nichil em

Nichil enī pōt ibi mori quod est viuū nec hoc mirandū est de paradiso cū in ybernia sciam⁹ esse insulam in qua mortuoꝝ corpora non putrescūt et alia in qua homines non mori possunt. seo oportet vt vltimo senio extra insulaꝫ deferant. quere supra de ybernia in littera J. De paradiso autē et eius situ fuit opinio apud gentiles vt dicit Plī. vbi loquit de insulis fortunatis. de quib⁹ etiā loquit Jsi. li. xv. inter quas est vna que omnia fere parturit bona. vbi hum⁹ ponte ꝓcreat omnes fructus vbi in rigis colliū arbores viroze frondiū et dulcore fructuū semp vestiunt. vbi ad herbaꝝ vicem messis et olus crescit. vbi et gentiliū erroꝛ et seculariū carmina poetaꝝ ꝓpter soli fecunditatē easdem insulas paradisum esse putauerunt. qō quidem ponere est erroneū. cum predicte insule fortunate sint in occidente ultra lenaꝫ mauritanie in oceano collocate. vt dicit Jsi. li. xv. ¶ Paradisus aūt in oriente in altissimo monte. de cui⁹ cacumine cadentes aque maxim faciūt lacū. in suo casu tantū faciunt strepitū et fragorem q̄ omnes incole iuxta predictū lacū nascunt surdi ex immoderato sonitu seu fragoꝛe sensum auditus in paruulis corrumpente vt dicit Basil. in exame similiter et Ambro. Ex illo lacu velut ex vno fonte ꝓcedūt illa flumina quatuoꝛ. phison qui et ganges. gion qui et nilus dicit. et tigris ac eufrates. de quibus in li. Geneseos fit mentio specialis. quere supra in tractatu de fluminibus

De parthia

Parthia est regio maxima in asia ab indie finib⁹ vsq; ad mesopotamie fines est porrecta. ꝓpter inuictam enī parthoꝝ virtutem assiria et cetere regiones nomen eius traxerunt. Sunt aūt in ea ꝓuincie particulares scz aracusia parthia assiria media et persida que regiones sibi inuicez iuncte inicū ab indo flumine sumūt et tigri fluuio claudunt. loca autē montuosa et aspera et flumina multa. Sunt autem ꝓuincie finibus suis discrete. nomina a ꝓpriis autoꝛib⁹ trahentes ita nam aracusia ab opido suo nuncupata est. parthiā aūt a scythia venientes occupauerunt eā. quia ex suo nomine vocauerūt hunusmodi. a meridie est rubrum mare. a septentrione hyrtanicum solum. ab occidente media regna in ea. xviij. porrecta a caspio mari vsq; ad gentem scytharum est parthia multis rebus prodigiosis et monstruosis miranda. vt dicit Plī. libro. v. nam bestie sunt feroces pardi tigrides atq; linces et aspides ibi et serpētes natura seuissimi et feroces. gens etiā dura ē ⁊ crudel victu parca ꝓ omni pulmēto et pomento otenta sale et cardamonio vt dicit idem. et dicitur ibidē in glosa. super Dañ. de persarum regione et parthoꝝ. ca. septimo de bestia que similis vrso erat

De palestina

Palestina

Palestina syrie est puincia dicta quondā philistea cuius ciuitas metropolis que nunc aschalona dicit antiquit' philistim vocabat et qua ciuitate tota regio palestina vel philistea postea temporib' vocabat. vt dicit Jsi.li.xv. Item etiā dicit li.ix.c.de vocabulis gentiū. Philistei inquit ipi sunt qui et palestini dicunt. P litteram sermo hebreus nō habet sed p eo greco vtit inde philisteis p palestinis. dicunt itaq; a suma vtiq; ciuitate. primo aūt dicebant alophili id est alienigene eo q semp fuerunt filijs israhel alieni et longe ab eop societate et genere separati vt dicit idem ibidem. Hec regio vt dicit Jsi. libro. xv ab oriente habet mare rubr. a meridiano latere iudea incipit. a septentrionali plaga tyrior finibus claudit. ab occasu vero egipcio limite terminat vt dicit ibidem. origine aūt prima extraxerunt philistei a filio chanaā nomine chenlusim a quo primi' fuit egressi philistei q charitarim vt dicitur Gen.x. Gens vt narrat herodot' astuta et callida molesta semp regno yrahelitico et infesta tū q; psperitati ideor; inuidebat. tū etiā q; de soli sui felicitate et de marinar insular; sito domnio subditar; fortiu dinet potestate nimiū presumebat vt dicit idem.

¶ De panphilia.

Panphilia que et yauria dicit eo q ofti flatui aure est expolita vt dicit Jsi.li xv. puincia est in minori asia habet metropolim vibem que seleucia nuncupat vt dicit idem quā seleuch' anthiochus qui anthiochiā cōdidit fundauit vt dicit Jsiō li.xv. Est aūt regio maritima inter cilicā et bithyniā a qua nauigat in ytaliā p cy pr insulam. vt ptz act. xvij.

¶ De pānonia que etiā vngaria appellat

Pannonia europe est puincia que ab hunis quondā occupata ab eode populo vngaria vulgariter est vocata que duplex est sm Ozosiū maior scz et minor. maior dnez est in vltiori syria vltra meotides paludes estimata a qua huni venationis gra sm' exeūtes et p lōgissima paluū et terrar spacia et ceruor et bestia rū vestigia insequētes tandē solū pannonie inuenerūt. q reuersi ad pria collecto agmine in pānoniā reuierūt. et expulsis incolis a pmeua sua origine nomē genti et pace inoiderūt vt narrat herodot'. Est aūt hec puincia ps mesie quā danubi' pterfluit et gfūdit vt dicit Jsi.li xv.et xvi. Bz aūt gallaciā ab ostēte. greciā a meridie dalmaciā et ytaliā ab occidente. et germaniā a septētrione vt dic ide. Est āt terra spaciosissima et fertilissima mōtib' et fluuis munitissima mētis flūib' et aq; irrigua. venis aureis et alijs metall' diuisa. hīo mōtes maxios in qb' osessa marmor; genera inuenīt. sal cē optim i qbusda mōtib' effodit. feris q pecudib' apt pascua vberria admplect. frugifera etiā ē gleba ci' valde et vinifera i mltis locis

et intra

et intra se plures otinet gentes. nō solū lingua vez etiā morib' et vita in plurib' differens sicut idem dicit Herodot'. dicit aūt Jsi. li xv. pannonia a p annum alpib' est vocata quib' ab ytalia secernit. regio fortis est et solo leta. a trib' fluuijs danubio scz et sana ac tycia est vallata. Hz autē ab oriente mesiaz. ab euro hystriaz. ab affrico aūt pēninos hz alpes. ab occasu galliā belgicā. a septentrione danubiū limitē qui germaniā preter fluit. Hic helster dicit et hystriā vocant terrā quā iuxta pānoniā circūfū dit

¶ De paron

Paron insula est a paranto planto filio nominata qui de nomine paron opidū et insulā nominauit vt dicit Jsi. li. xv. gignit aūt marmor candidissimū qō paz dicunt nitrit etiaz et sardaz lapidem marmorib' q̄oez prestanciorē et inter gēmas valentiū vt dicit Jsi.

¶ De pentapoli

Pentapolis regio est in cōfinio arabie et palestine dicta a q̄nq; ciuitatib' hominū impioz que celesti igne sūt osūpte. terra em vberrima magis q̄ nūc iherosolima nunc deserta est et exusta nā pro scelere incolaz de celo descendit ignis qui regionez in cineres eternos dissoluit cui' vmbra et species quedā in faucibus et arboribus adhuc videt. Nascunt aūt ibi poma virentia sub tanta specie maturitatis vt edendi desideriū gignāt que si carpas fatiscāt ac resoluūtur in cinerē fumiq; exalant quasi adhuc ardeant. Hucusq; Jsi. li xv Hec prouincia ante ei' osumptionē ita fuit locuplex q̄ inter eis lapides saphiri et alie gēme p̄ciose inueniebant. et inter eius glebas aūz sicut Job tangit dicens locus saphiri lapides eius et glebe eius aūz Job xxviij. Sed postea tota illa regio in mare mortuū est uersa sic vocatū est quod nec gignit viuū nec in se accipit ex genere viuentiū. naz neq; pisces hz neq; aues neq; nauigia patit. q̄ omia vita carentia in eo ad fundū mergunt. lucerna si fuerit accensa supenatat. extincto vero lumine demergit vt dicit Jsi li xviij. quere. ē. de mari mortuo in tractatu mariū et aquaz. In istius maris ripa orta intima zodome crescūt poma. ē dicta aspectu q̄oez pulcra sed gustu fetida et amara. vt dicit glo. sup sedaz epistaz Pe. ca. ij. Est aūt alia pētapolis affrice in prouincia libie a quinq; ciuitatib' sic nominata id est bernice centria apolonia polo et ptolomais ex quib' ptolomais et bernices a regionib' sunt vocate. Est aūt hec pentapolis libie cirenensis aduncta et eius finib' deputata. vt dicit Jsi li. xv.

¶ De persida

Persida siue phia ē regio in asia inter partoz regna deputata descendens ab ortu ad indos. ab occasu rubz mare hz. ab aq̄lone Do mediā tangit. ab austro germaniā q̄ phide ūnectit q̄b'

Incilla

Incisa opidū nobilissimū. In persida autē ꝓmo orta est ars magica ab quā nemroth gigas post confusionē linguaꝝ abiit. ibiq; persas ignē incolere docuit. nā homines in partib⁹ illis solem colūt qui ipoꝝ lingua bel dicit vt dicit Jsi. li. xv. Est dicta persia a perseo rege qui de grecia in asiam transiens ibi barbaras gentes graui ac diuturno bello edomuit. Domuitq; aūt victor exiltens nomē genti subiecte dedit vt dicit Jsi. li. ix. in. ca. de vocabulis gentiū. nam perse p multa tpa ignobiles reputabant et q̄ nullius momenti in gentib⁹ habebant. medi semp potentissimi fuerūt vt dicē idez. Est aūt ꝓuincia latissima et valde populosa in qua ciuitas nobilis nomine elā sic dicta ab elā filio sem a quo ꝓmo ꝓcessit gēs ꝓsaꝝ vt dicē Jsi. Et ab elā pse ꝓmit⁹ elamite sūt vocati. Est aūt in ꝓside ciuitas nobilissima elimaida nomine que nūc ꝓsipolis nūcupat. de qua dicit Macb. vi. et ij. Macb ix. Erat aūt in ꝓside ciuitas nobilissima et copiosissima in auro et argento. tēplū in ea locuplex valde. et illic velamina aurea et lorice ac scuta. que reliquit alexander rex macedo. ē.

De pyrenea

Irenea est ꝓuincia in europa. terra alta et montuosa cui⁹ montes pyrenei dicunt. et ꝓtendunt a meridie versus occidentē diuidētes ab inuicē maximas regiones nam alpes pyrenei diuidūt inter hyspaniā et galliā tā narbonensem q̄z etiā lugdunēsem. habēt aūt ab oriente germaniā. a meridie yraliaz. ab occidente hyspaniā. ab aquilone galliā. Dicunt aūt pyrenei a crebris fulminū ictibus. pyr enī grece ignis est latine. Crebris enī fulmināb⁹ montes pyrenei quatiunt vt dicit Jsi. li. xv. c. de montib⁹. Est pyrenea multoꝝ et magnoꝝ fluuioꝝ origo et ꝓcopiū. mater nemorū maximorū nutrix ferarū et numero rū multorū. venas otinēs metallorū fontes hās munitiones ciuitatū et castrorū. multas et diuersas nutriens tam in lingua q̄z in morib⁹ nationes populorū vt narrat herodot⁹.

De pigmea

Igmea est regio in india versus orientē in montanis circa oceanū sita. in qua habitāt pigmei homes parui corpe vix bicubitales vt dicit Plī⁹. et Jsi. qui in q̄rto anno generāt et in septimo senescūt. hi collecto exercitu eq̄tant sup arietes et pugnant otra grues nidos eorū et ouа ꝓfringētes ne otra eos hostes multiplicē tur. vt dicē idē Plī. li. v. c. de hōib⁹ indie monstruosis. quere. ē.

De pictauia

Ictauia gallie narbonens ē ꝓuincia. quā picti angli et scoti nationis impetētes antiq⁹ inhabitauerūt et tandē regioni et gēti ex sua ātiq; ꝓpria no⁹ in posterū reliq̄rūt vt narrat herodot⁹ q̄ de britānicis finib⁹ classē facientes oraz occeani fin⁹ aq̄tanici inuaserūt et tandē.

et tandem ptra incolas nō sine bellox discrimine locum in patria obtinē tes. Pictauū opidū a pictis nominatū vt ab eodem herodoto dicit.con strurerūt et longa patrie ofinia pictauia vocauerūt. Hec puincia p lon/ gum maris occeani porrecta turoniā quam preterfluit ligeris habet ab oriente hyspanos a meridie.occeanū britannicū ab aquilone.et minorez britanniā in sinu aquitannico ab occidente hec patrie puinciola est pcla ra in multis vt narrat idem.nam glebam dicit habere multū fertilem.om niū fere frugum feracem.et fructuū multipliciū altricez.vinifera est et fru gifera et in bonis que gignit hum' multū opulenta.maris portib' insig/ nis est.ciuitatib'et opidis inclita.amnib'et fontib'irrigua campis pratis et nemorib' est amenissima. et circa partes maritimas saxis et rupib' est munita vt patet in opido rupellensi siue castro ad quod accessus pter si tum loci et freti angustias vix habet vt dicit idem.cui' gens lingua q mo rib' galliax puincijs est pmixta. et ideo quāuis a primis pictis hoc ha/ beant illius gentis nationes vt sint natura fortes. corpe elegantes. hoc a gallicis tñ quib' mixti sunt ptraxerunt vt animo sint feroces.et ingenio pre alijs vicinis gentib' acriores.nec mirū.naz vt dicit Jsi.li.ix.fm diuer/ sitatem celi facies hominū et colores.corpox quantitates.et animox di uersitates existunt.Jnde romanos graues.grecos leues.affros verspel les.gallos natura feroces et ingenio acriores puidemus quod vtiq; na tura climatum facit vt dicit ibidem.Et ideo gens pictauica robusta cor/ pore.facie venusta.audax animo est vt dicit. callida ingenio et astuta vt recitat herodotus.

De pichardia

Jcardia gallie belgice est puincia a quodaz opido siue castro ponticon sic vocata vt dicit idem de regionibus in descriptio/ ne videlicet herodot'. nam opidum quod nunc ppchen dicit. in illo terre cōfinio vsq; ad occeanū britannicū antiquit' obti/ nuisse dominiū phibet. a quo totus populus illius patrie fuisse credit in posterx nominatus.Est aūt eox terra frugum et fructuū valde ferax.irri/ gua fontib' et flumnib'.abundans populis.munita nobilib'ciuitatibus et castris.opidis fortissimis et famosis vt belgis est seu beluachū q ambi anis attrabatum motium et tornachum vt dicit idem.Habet autem pro tincia tam dicta renum fluuiū germanicū ab oriente. galliam superiorem a meridie. occeanū gallicū ab occidente. britanniā maiorem siue angliam ab aquilone.Est aūt duplex picardia scz superior que gallie vtiq; magis ē ppinqua.dicit alia inferior que flandrie et rethie finib' seu brabācie ppin quius est cōiuncta.et est hanonia nūcupata vtriusq; patrie gens ē elegan tis stature facici decētis ac venuste. audacis animi.lenis et docilis inge nij.intellect' clari affect' pij.y diomatis grossi magis aliaz gallie nacōnū

secē de ra

De ramathea

Ramathea que et ramasota regio iuxta decapolim sita a rama tha ciuitate ē appellata in qua natus est samuel ꝓpheta.et alio nomine arimathia est vocata de qua fuit Joseph vir iustus q̄ cū nicodemo corpus dominicū inunxit ac honorifice sepeliuit vt dicit glo.sup ℟.u.ca.xxviij. Est aūt in tribu effraim in iudea sita et in al tissimis montib⁹ collocata. ꝓpter quod et ramathea id est excelsa est voca ta.nam rama excelsum sonat vt dicit Jero. Est aūt terra quāuis mōtuo/sa fertilis in fructib⁹ et in frugib⁹ in vineis et in oliuis.fontib⁹ irrigua. pu ritate aeris saluberrima situs altitudine valde firma vt dicit Jero.et ad remotissime speculandum valde apta.

De reucia

Reucia renensis est ꝓuincia regio sez quam renus circumfluit ac ꝓfundit sic dicta.eo q̄ sit iuxta renū vt dicit Jsi.li.xv. Et est ter ra habēs multas ciuitates et opida valde firma.cuius gleba est frugifera et vinifera in multis locis.gens fortis ⁊ animosa in vita et in moribus ꝓficientiā habēs cū germanis

De riualia

Rualia est ꝓuinciola quondam barbara distans a dacia. nunc autem sub fide xp̄i regno dacie est subiecta. cuius pars vironia ē vocata.a viroze sic dicta eo q̄ sit gramnosa et pascuosa. in locis plurib⁹ nemorosa.cui⁹ gleba est mediocriter frugifera . aquis et stagnis irrigua. piscibus marinis et lacualibus est secunda.plures habens greges pecu/dum et armenta scithie vero partibus ꝓiuncta solo fluuio qui narua dici tur a norivegop̄ et irregardop̄ regionib⁹ est discreta vt dicit herodot⁹

De rinchouia

Rinchouia quedā ē terra modica a ciuitate mogūtina sita sup̄ ripam reni inter montes ꝓtensa vsq̄ ad opidū quod pinguia dicit.vnde ⁊ a reno q̄ p̄ eius mediū refluit rinchouia est voca taEt est terra quāuis modica in vtroq̄ reni litore vsq̄ ad mō tium cacumina amena mirabiliter et fecunda.tante enī pulcritudinis est ⁊ tam incredibilis fertilitatis q̄ tam inhabitantes q̄s etiā p̄ ripam trānitū facientes delectat et reficit quasi ortus inestimabilis voluptatis.taz vul/tem enī habet glebam et tam pinguem q̄ fructus et fruges mira fecundi tate pariter et celeritate ꝓcreat ac ꝓducit. In eodē agro arbores pomi/feras diuersi generis parturit et nuces gignit.et tñ ꝓpter tantū fructuum multiformitatem fruges parere non omittit. Arbop̄ etiā diuersitas vine ta non impedit.imo vnus et idez agellus pariter fruges et vina nuces et poma corbas et pira et multa alia fructuū genera producere consueuit.

Fontes

Fontes calidi et medicine corpoꝝ necessarij ibi de terre visceribꝰ oriunt. multa alia habet cōmoda vite mortalium necessaria que recitare per singula esset longum.

De ꝓuincia romana

Romanoꝝ ꝓuincia vt ait Marro est fere totius orbis continē tia vbi seculū habitabiles possidet regiones. nec singulas partes orbis romanoꝝ potentia edomuit. nec fuit aliquis orbis angulus qui romani exercitus non ꝓsenserit gladium vt dicit idem. Fuit tamen quondaꝫ pars ytalie romulea antiquitus nominata. a nomine romuli sic dicta qui vrbem romaꝫ condidit ciuitatiq; et populo nomen dedit vt dicit Jsi. libro .xx. vbi subdit. hec primo saturnia a saturno rege fuit dicta. qui incolas terrā colere primitus informauit et ipm ꝓpter saturitatem inopinatam saturnū vocauerunt. et eundem ipm tanqꝫ deum in stellaꝝ numero coluerunt. A latino autem rege postea latini sūt vocati. qui post hec romani a romulo vrbem ampliante et muniente romani dicti sunt et quirites postea sunt dicti eo ꝙ quirinus romulus estvocatus. qui semper hasta vtebatur que sabinoꝝ lingua quiris dicitur vt dicit Jsi. libro ir. in. ca. de gentium nominatione. Justus aūt regni et regum laudes ad plenum calamus describere non sufficit. nec coder aliquis magnifica eorum romanoꝝ opera plenarie ꝓprehendit. Romanoꝝ actuum probitates siquem imitationis gratia legere delectat. legat in primo matro. viij. ca. vbi mira de eoꝝ virtutibus breuiter recitantur

De romania

Romania dicitur romanoꝝ gens nouaꝫ Dicē cū grece neua vel nouū dicit latine. ꝑb eo cū tempore quo Constantinus sedē romani imperij in constantinopolim tracie vrbeꝫ de roma trāstulit. omnis grecoꝝ regio romania ꝙ ē noua roma vocata fuit vt dicit Raban'. Joco vsqꝫ hodie greci non se vocant vulgariter greꝯos seo potius romanos. quere .ē. de grecia in lra. g. vbi de grecis multa reperies.

De rodo

Rodus insula est cicladum insulaꝝ prima ab oriente vbi rodo. se capitoliū dicit esse inuentum dum ibi ciuitas primitus conderet. In hac vrbe solus fuit colosus aereus .lxx. cubitoꝝ altitudinis. Alij fuerūt sex minores colosi in insula eadem vt dicit Jsi. li. xv. Est aūt rodus insula eadem que et cipr⁹ vt dicit Jsi. li. xv. c. de nominibꝰ ciuitatū.

De ruthia

Ruthia siue ruthena que et mesie est ꝓuincia in minoris asie cōfinio ostituta romanoꝝ terminos est habens ab oriente gothiam a septentrione pannoniam ab occidente greciam vero a meridie

Terra

terra quidoz est maxima orordanis cum bohemis et sclauis in ydiomate et lingua.hec aut quadam parte sui galacia est vocata et eius incole ḡn dam galate vocabant quibus dicitur paulus apostolus direxisse epistolam quere supra de galacia

De sabea

Sabea regio est in arabia a filio chus qui saba dictus est ognominata. hec angusto terre tractu ad orientem versus perfectum finem nō extendit.a septētrione calidee appropinquat. ab occasu sinu arabico terminat.a meridie vero ethiopie est vicina.est aut regio thurifera odores dans.nam in eius faliciḇ mirra cinamomum thus et cetera aromatica generant vt dic Jsi li xv. Regio siquidem locuplex est in speciebꝰ aromaticis.in preciosis lapidibus et metallis. Ibi fenix auis et alia mirabilia que in regione arabie ab antoriḇ referunt. de qbꝰ supra de arabia. Jstius ,principe domina et regina fuit specialiter regina saba.que totius tamen affrice suis temporiḇ obtinuit principatū vt dicit herodotus.nam regina fuit ethiopie ac egipti vt dicit glo.sup li regū.x.et p̄ sequens credit ꝙ ipa alia regna tūc tpis obtinuerit occidentl.

De samaria

Samaria vt dicit Jsi.li xv.regio est palestine a metropoli ciuitate vel oppido sic antiquitus vocata.nam samaria quondam fuit regalis ciuitas in israel que nunc ab augusto sebastia nominatur.hec regio media inter iudeam et galileam iacet incipiens a vico cui nomen est eleis cuius finis natura consimilis est iudee. ab ea non differens in virtute vt dicit Jsi.a quodam monte nomine somer primitus nomen sumpsit vt patet in.iij. iiiegl. ca.ab ista tamen patria samaritanorum gens in posterum est exorta que translmigrata de assirijs habitauit in samaria que deinceps dicta samaria.id est custodia eo ꝙ captiuato populo israel ipi fuerunt in eadem patria ꝙ custodia ab assiriorꝫ regibꝰ derelicti vt dicit Jsi.li xl.in ea de vocabulis regionū. quere supra in eodem de samaria monte in littera.s.

De sambia

Sambia mele est prouincia in europa inferiori scithia ibi locata quasi media inter pratenes estenes ofiliancs luones et mirones qui omnes antiquitus gothoꝫ erant subditi potestati vt narrat Warro similiter et herodot⁹. Inhabitant littora oceani facientes ꝓmunctoria et sinus circa latera aquilonis vt dicit idem. Est aut sambia terra fertilis gleba et frugum ferax. terra palustris et nemorosa multis fluminiḇ et lacuḇ circūualiata. gēs inter ceteras barbaras corpe elegans.mente audax. ingenio arte et artificio alias naciones in circuitu ꝓexcellens

De sabaudia

Sabaudia dicit fm antiquos quasi salua et audax via eo q ab antiquis tpib⁹ illa via bonitate precipua a gallicanis ptib⁹ ab ytalia per illius patrie deserta et montes fuit semp tuta. nam semp ibi fuit summa iusticia. Et ideo put clamat fama publica semp fuerūt ibi transeūtes in strata omni securi ab oīi spolio et rapina. Sit aūt ps pirene cui⁹ montib⁹ ytalia a gallia separat. quere supra de pirenis montib⁹ in littera.p. et alio nomine puincia puincie nominatur

De sardinia

Sardinia est insula in mari mediterraneo iuxta siciliā a quodaz sardo hercule pcreato nominata qui cum magna multitudine de libia pfect⁹ sardiniā occupauit et ex illo vocabulo insule nomen dedit. hec in affrico mari ad similitudinē humani vestigij tam in oriente q̄z in occidente laciot pminet ferme parib⁹ laterib⁹ que in meridiez et in septētrionē vertūt. et ideo pus a naūgātib⁹ greco⁹ ichnos vocabat. Ptz aūt terra in longitudine. M. c xl. in latitudine. xl. In ea neq̄z serpens gignit neq̄z lupus. sed solifuga tñ animal est exiguū hominib⁹ pnicosum. Lenenū quoq̄z ibi nō nascit. sed herba que dicit apiū risus que hōib⁹ risus otrahit et quasi ridentes interimit. Fontes hz calidos infirmis prebētes sanitatē fuit medelam furibus cecitatem. si sacramento dato oculos tetigerint vt dicit Jsi. li. xviij.

De sarmata

Sarmata barbaroz est terra qui sarmate sūt dicti a studio armoz. nam patentib⁹ campis armati incedebāt et multas pvincias spoliabāt pus q̄z eos ad emul⁹ danubio pbiberet vt dicit Jsi. li. ix. Hi de gothis sicut et gipides. et hi tam pedestri pollo q̄z sequestri sunt vsi et ideo sic sūt dicti vt dicit Jsi. ibidem

De samo

Samo insula est in egeo mari vbi nata est iuno ex qua fuit fabula samia et pictagoras samius. a quo pbie nomē primitus est inuentū vt dicit Jsi. li. xv. In hac insula tradūt pus vasa ficti lia fuisse repta vñ et vasa samia appellata sūt ex quo ps q̄ glebas illius insule est tenax et glutinosa et ideo ad talia vasa magis dicitur apta vt dicit Jsi.

De saxonia.

Saxonia puincia in germania cui⁹ incole a grecis dicunt ortra xisse originem et ptes vbi nūc habitāt nauigio aduenisse et expulsis thuringis q̄ tūc vsq̄z ad lit⁹ occeanū habitabāt multis pliis sedes obtinuisse et in eadē puincia vsq̄z hodie pmansisse. Gens em̄ sp fuit bellicosissima. elegātis forme. pcere stature. robusta corpe. audax mente. Est aūt saxonia terra quo ad glebā fertilissima. frugū

omniū et fructuum valde ferax in montuosis nemorosis et in campestribus frugifera et pascuosa fecunda in gregibus et armentis opulenta. in argēto cupro alijs mineris ac metallis mōtes eīm hz insignes de quib⁹ effodiunt lapides que igne fortissime resoluti in eris substantiā uertunt et flumina hz nobilissima et famosa. scz weseram limiā albiā salā atq; moū et multa alia que terrā pterriuūt transalbinā. fōtes hz salsos in multis locis ex quib⁹ sal albissimū et optimū decoquit ac parat. ciuitates plimas hz fortissimas et munitas. fortia opida et castra fortissima tā i cāpestrib⁹ q̄ montanis. Iuxta montē aūt vbi cupr fodit inuenit mons magn⁹ cui⁹ lapides redolent sicut viole. In aliq̄b⁹ etiā montib⁹ inuenit marmor valde pulcrū et hoc potissime iuxta danubiū q̄ lapis sancti michaelis nūcupat in illis montanis maxim⁹ est ocursus ferar et bestiar aprorū et uisorū ceruorū damularū. et ideo in illis montib⁹ nemorosis multa venationū genera exercent. hec et multa alia laude digna in saxonū regionib⁹ inueniunt. quere.ē. de germania in lra.g. et in lra.a. de alemānia. hz etiā saxonia bohemiā et poloniā ab oriente ipestualiā ab occidēte. frisonicū lac⁹ ad occeanū. a septentrione vero thuringor gentē. et franconū a meridie Cui⁹ gens fortis inclita et inuicta vsq; hodie pmanet vt dicit herodot⁹.

¶ De sclauia

Sclauia est pars multas obtinēs regiones. nā sclaui sunt bohemi poloni metani wandali ruthemi dalmate et charinti qui oēs mutuo se intelligūt et in multis sūt similes quo ad linguā et quo ad mores. dispares tā quo ad ritū nā quidā adhuc cultū paganor tenent. quidā vero retinēt ritū grecor. quidā aūt latinorum Omnes aūt iste regiones sūt glebe optime et messifere et vinifere in multis locis. omnes etiā isti p maiori pte in coma sūt attoni exceptis ruthenis et illis qui mixti sūt cū teutonicis et latinis Est et dupler sclauia. maior que et sclauonia dicit. que dalmatiā sarmatiā marmthiā et obtinet multas alias regiones. Isti⁹ incole quidā maritima occupāt. quidā iuga montiū et cōuexa nemor inhabitāt quidā campestria excolunt et cr arant. gens seuera et aspera et inculta. circa diuinū cultū min⁹ pia piraticā ducens vitam exercēs pdā p mare et p terrā. mazie illi q̄ habitāt iuxt mare Alia sclauia minor que a finib⁹ saxonie ptendit ad prutenos ivādalos. lingue sue plures hās otermanos et bohemos. hec sclauia dicit. que a bohemitanis sine a prutenis diuersis annis⁹ seclaudit et a gothis atq; vanis quodam maris occeani pmundorio q̄ mare cū diuidit ad cui⁹ lit⁹ ēminat minor sclauia et finit. Est aūt hec regio valde frugifera et fructifera. fluminib⁹ et stagnis irrigua. nemorosa et pascuosa. melle abundās atq; lacte. gēs fortis corpe. agricultore devita et piscature magis pia ad deum et pacifica

quo

quo ad proximū q̄z illi qui habitant in maiori sclauia et hoc est ꝓpter mi
trionē et societatē quā quotidie otrahunt cū germanis vt dicē herodoꝰ

¶ De sparciata

Sparciata est regio iuxta greciā que alio nomine lacedemonia nūcupatur a lacedemone filio semele sic vocata. quere de lacedemonia in littera.l. eosdem enim dicunt antiqui lacedemones et sparcianos vt dicit Jsi. libro.ix.

¶ De sere

Seres est prouincia in oriente. nomen sortita est a quodaꝫ opido quod seres etiam nominatur ibi de arboribus lana colligitur et inde sericum preparatur. Vnde de eius incolis dicit poeta Jgnoti facie seu voce fere nulle seres

¶ De selandia.

Selandia est ꝓuincia terra maritima ad motū insule flumine q̄ maris brachijs circundata. habz aūt ollandiā ad orientē. flādriam ad meridiem. occeanū ad occidentē britanniā ad septē trionē. Sūt aūt ibi plures insule parue et magne brachijs maris sepate ab inuicē et distincte. et sunt ille insule in fortissimis aggeribus cincte in circuitu vera maris impetū et munite quaꝫ gleba é valde ferax quo ad segetes. seu quo ad arbores est quasi nuda. nō eñ possunt arbores ꝓter maris salsuginē pfundere suas radices et ideo post plantationē cito deficiūt et arescūt. Est aūt selandia valde populosa. diuicijs opulenta varijs gens magne stature. fortis corpe et audax mēte. circa cultū dei deuota. inter se pacifica et quieta. multis benefica. nullis molesta nisi q̄ hostiū insolenciae resistere est coacta

¶ De semigallia

Semigallia est ꝓuincia modica vltra mare balticū ostiuta lꝫ ossiaz et liuoniā sita in sua inferiori sic vocata quasi a galatis ſpaz occupantibꝰ cū incolis terre mixtis est inhabitata. vñ semigalli sūt dicti qui ex gallis siue galatis et illis populis ꝓcesserūt. Terra bona et fertilis in annona. in pascuis et in pratis. seu gēs barbara et inculta. aspera et seuera

¶ De senonensi

Senonensis gallia francoꝫ est ꝓuincia. hās ab oriente germaniā treuerensē. a meridie burgundiā supiorē et pēninos mōtes ab occidēte galliā lugdunensē. a septētrione galliā belgicam. Terra frugū et vineaꝫ et fructuū diuersoꝫ fontiū et fluminuz et riuoꝫ. Galli aūt senonenses quondā zenones dicebant. eo q̄ liberum hospicio recepissent. postea z in ſ lrā est mutata vt dicit Jsi. li.ix. a senonēsi

ciuitate

ciuitate que ciuitas est eo ꝙ capitalis. Est aũt terra populosa habens ciuitates multas et opida multa forcia et munita que preterfluit amnis q̃ secana appellat.

De siria

Syriam syrus quidã nepos vt dicit abrahe et cethura phibet a suo vocabulo nuncupasse vt dicit Jsi.li.ix.et.xv. sicce ab oriẽte fluuio euphrate. ab occasu vero mari magno ⁊ egipto terminat attingens a septẽtrione armeniã et capadociã. a meridie vero finũ arabicũ vt dicit idem. Situs aũt eius porrect⁹ est in immensaꝫ lõgitudinẽ in lato aũt angustior est habet aũt intra se multas ꝓuincias scꝫ comagenẽ feniciã. cui⁹ pars est iudea absqꝫ sarracenis et nabatheis. Est aũt regio populosissima. fertilissima in frugib⁹ ⁊ fructib⁹. armentis ⁊ pecudib⁹. equis asinis et camelis. ditissima in ceris. in speciebꝰ aromaticis et metallis. munitissima ciuitatib⁹ et castris. irrigua nobilissimis fluminibus et lacub⁹ et stagnis. habens nobiles portus maris et hoc precipue in palestinis maritimis et fenicis. gens seua et belligera et in multis partib⁹ diuersis mercimoniis occupata. multas etiã habet gentes sicut facicbus sic lingua animo et moribꝰ differentes. quaꝫ quidã habitant in desertis vt nabathei et sarraceni quidã in montanis et quidã in nemoribꝰ et in siluis. quibus abundant illaꝫ naciones regionũ vt narrat herodotus.

De sichima

Sychima est modica terra in samaria. medio aũt inter iudeã et galileã. a sichem filio emor qui eam edificauit sic vocata. Nam suchem dicta est vrbs que nunc neapolis nuncupat. cui⁹ ꝓximũ in circuitu sichima appellat vt dicit Jsi.li.xvi. sicce vt ait Jero. sup.xvij. Deꝰ fuit porcio terre quã dedit Jacob filio suo iuxta sortiꝫ scꝫ Joseph. vnde et illa terra fuit in tribu effraim et ibidem sepult⁹ est ioseph et eius mausoleũ ibi ostendit vsqꝫ hodie vt dicit Jero. quã terrã pecunia graui labore adquisita iacob ꝓpauit emit enim centũ agnis. vt ptꝫ Geneꝰ xxxiij. et ꝓ illo labore dicit Jero. iacob dixisse ꝙ eaꝫ in arcu et gladio de amorrei manib⁹ abstulisset. Ibi erat ꝓpe terebint⁹ sub qua iacob abscondit ydola suoꝝ suo ꝓ et tũc de sichima ascẽdit ad luzã ꝙnomine bethel vt dicit Gen.xxv. In ꝟ loco pauerũt fres ioseph greges. ꝟ aliqñ recessit a ioseph nõ in sichimis ꝟ in dotaim sũt inuẽti vbi ipm spoliãtes egipcijs vẽ diderũt. sichima aũt ꝑ⁹ destructa abimelech filꝰ ieroboal et interfectis habitatorib⁹ sal in eã ꝙsilio seminauit vt Judicũ ix. In ꝟ territorio fuit fõs iacob iuxta quem dominus fessus et itinere requieuit. et vt mulier sibi de illius puteo aqua daret ad bibendum postulauit vt dicitur Johannis iiij. Sit autem locus magne fertilitatis mire amenitatis et maxime firmitat.

¶ De sithia.

Sithia regio est maxima cui⁹ pars inferior est in asia inferior vero prior est in europa. et hec inferior a meothidis paludib⁹ incipiens inter danubiū et occeanū septentrionē vsq; ad germaniā ꝓtelat vt dicit Jsi.li xviij huius prima pars est alania deinde meotides paludes. deinde gothia. dacia. reucia. deinde germania vbi plurimā partē locū incoluerūt vt dicit idem habet itaq; scithia plures regiones. quaꝝ quedā sūt locupletes et quedam inhabitabiles. nam in plerisq; locis auro ⁊ gemmis affluūt sed gryphonū immanitate rarus hominū est accessus. smaragdus ibi optima est et cristallus purissim⁹ scithie vt dicit ibidem. monstruosos in multis otinet homines et feras immanes. vt lynces tigrides vrsos seuissimos et leones. et maxime in desertis et regionibus hircanoꝝ. quere ℔ de hircania

¶ De sicionia

Sicionia a sicione rege antiquit⁹ est vocata. a quo et regnū sicioniorꝝ dictū est. quod regnū archas iouis et calliste filius pelasgis in deditionem redactis et suo nomine archadiā nuncupauit. Est aūt archadia que et sicionia sinus achaie vt plata/nī folīū inter ioniū et egeū mare exposita. habens flumen magnum scz erimantū. gignit quoq; abestos lapidez qui semel accensus nunq; extinguit Jbi candidissime merule generant. vt dicit Jsi.li xviij

¶ De sicilia

Sicilia a sicano rege primo sicania fuit nominata. deinde a sicilo ytali fratre sicilia est dicta que antiquit⁹ trinacria dicebatur ꝓpter tria aera id est ꝓmunctoria scz pelorꝝ pathei et libeum trinacria em̄ grecū est quod latine triquadra dicit quia in tres quadras est diuisa hec ab ytalia freto modico est discreta. affricuz mare ꝓspectans. terris frugifera. auro abundās cauernis ⁊ fistulis penetrabilis ventis ⁊ sulphure plena. vnde et ibi ethne montis estuant incendia. in cui⁹ freto scilla est et caribdis quib⁹ aut nauigia absorbent aut collidunt fuit aūt quondā patria ciclopū et postea nutrit titanoꝝ frugū fertilis ꝑmo omnib⁹ terris ꝑ omittendis seminib⁹ aratro est ꝓscissa. principalem vrbem habet siracusam et fontem aretusam et albeū fluuiū genitorē eiꝝ In ea primo est inuenta insula comedia. achatē lapidez et agathe flumine sicilia primo dedit et mare siculū coralium album gignit et sales agrigentinos qui igne sunt solubiles. in aquis aūt crepitantes. omnis aūt ambit⁹ eius claudit spacio trium miliū stadioꝝ. Dicit aūt salust⁹ ytalie fuisse ol iuncta sicilia. sed medium spacium diuisū fuisse ꝑ maris impetū atq; fretum. Ducuq; Jsi.li xiij.c. de insulis. vbi recitant omnia supdicta et eadem nar/

rat

rat Plinius

De syrtibus

Syrtes dicit Jsi.li.xiij. sunt arenosa in mari loca a tractu sic vocata. vt dicit Salustius. eo q̄ oīa ad se trahant. Syren cū grece dicitur tractus latine. et talis attractio facit mare inequale vt vno loco sit p̄fundū. in alio loco sit vadosum. et ideo periculosum est illac ire. Et dicit hec syrtis sunt autē tales syrtes periculū inducentes iuxta mare egipciū et ei in pluribus locis admiscet vt dicit Jsi. ibidem.

De scocia

Scocia a scotor̄ gentib⁹ a quib⁹ incolit appellat. et est p̄mū ctorū in insula britannica vnde et flumīb⁹ et maris brachijs ab āglia aquilonari separatur. et parte vero opposita vndiq; septa mari occeano. quo ad ybernia; scocia est diuisa. Eadem gens ab initio que quondā in ybernia. ei super oīa similis in lingua et in moribus et in natura. Hā gens est leuis animo ferox semens in hostes. tantum fere morte diligens quantū seruitutē. in lecto mori reputans segniciē in campo aūt cōtra hostem interfici vt interficiant gloriam arbitrans. et virtutem. gens parci victus. famē; diucius sustinens. et raro ante occasū sup cibum se effundens. carnibus. lacticinijs. pōmis et fructibus magis vtens. panis vsus britānicis minus habens. et cum populus sit satis elegantis figure et faciei pulcre genes aliter a natura. multum tamen eos deformat p̄mus habitus siue scotica vestitura. Dicunt aūt scoti p̄pria lingua a picto corpore quasi scissi. eo q̄ aculeis ferreis cum atramento figurar̄ stigmate antiquitus annotabant. vt dicit Jsi. libro. ix. ñ ca. de vocabulis gentium. Mores autem primeue gentis multi ex eis ex admixtione cum anglis in maxima parte his temporibus in melius mutauerunt. vnde quicquid decens et honestius. hoc ab anglicis est cōtractū. Silucstres tamen scoti sicut et ybernici in habitu in lingua et in victu et in alijs moribus paterna sequi vestigia gloriam arbitrantur. imo aliorum consuetudines respectu suarum quo dāmodo aspernantur. vnde quilibet superesse laborat et iam omnes detrahunt. q̄ vicijs semper inuident cunctos derideē et mores alienos reprehendunt mentiri non verentur nec quenq; ex qualuncq; nacione exortum siue progenie alicuius virtutis reputāt vel auda cie preter seipsos. in propr̄ijs gaudent. pacem non diligunt. eorum regio quo ad humi fertilitatem. nemorum amenitatem. fluuiorum et fontium irriguitatem. gregum et iumentorum multiplicitatem. vbi situs gaudet cultoribus pro sua quantitate. nec etiam ipsi britannico solo impar est. vt dicit Herodotus situs orbis terrarum sagacissimus exploratorum. si p

ut recitat

ꝑut recitat Plinius quere supra de ybernia in littera. J. infra quere eandem. de scocia dicit Jsi. que ibi de ybernia in pluribus referuntur

De suecia

Suecia regio est inferioris scithie i europa. a qua tota gothia que inter danorum et noricorum aquilonariū regna maxima est regio hodie nominata. habens mare balticum ab oriente. occeanū britannicū ab occidente. noricoꝝ prerupta et popu/los a septentrione. a meridie vero dacorum confiniꝭ terminatur. Est au/tem suecia que ꝙ gothia est vocata. quo ad solum frugifera. vineaꝝ tamē expers. sed in pascuis ybernis alios defectus recuꝑat et metallis naz ꝓter diuicias quas et mari illa regio multipliciter otrahit. in feris pecu/ribus ꝙ iumentis in argentifodinis ꝙ aliꝭ lucris innumeris multas regi/ones alias precellit. gens valde robusta. cuius militaris potencia quon/dam totius fere asie et europe partem maximaz multis temporibus eo/miuit quos aggredi tempore alexandri magni grecorum audacia eximiu/it. Julij etiam cesaris inicta potencia superatis gallicis alemannicis et/ britannis cum danis et gothis noricis et aquilonaribus ꝑtiꝭ aliꝭ cō/gredi formidauit. Sm quod tradunt scriptores hystorie tam greco/rum qꝫ romanorum quoꝝ dictis potest et debet merito fides adhiberi. in quib⁹ sicut nec religioni fidei nec etiam rationi potest in aliquo obuiari vt dicꝫ Jero. Illorum inquit poetarum et scriptoꝝ scriptis et dictis fidem adhi/bere conuenit quorum relacio fidei moribus non preiudicat nec veritati/ agnite contradicit. et istorum prosapia amazones processerunt vt dicit/ Orosi⁹ et Jsi libro. xviij.

De suenia

Suenia germanie renensis est prouincia in europa. cuius gens/ habere dominiū maximū in germania consueuit vt dicit Jsi. li. ix. Dicit autem idem in capitulo de vocabulis gentiū libro. ix. Sueui inquit sunt ꝑ germanoꝝ in fine septentrionis. de qb⁹ etiam dicit Lucanus. Fundit ab extremo flauos. ab aquilone sueuos. quorum fuisse centum pagos et populos multi crediderunt. dicti autem/ sueui putantur a sueuo monte qui ab ortu germanie ortum habet. et illi⁹ montis loca et ꝑfinia primi⁹ coluerunt. vt dicit Jsidor⁹. ibi. Jtez vt dicit/ idem. ab ortu habet danubium cum bauaria. ab occasu habet renum cū/ alsacia. a meridie habet iuga alpium cum ytalia. a septentrione habz frā/coniam in inferiori germania. Et est duplex suenia. inferior protenditur/ contra renum. superior otra alpes et danubiū. vtraqꝫ est terra optima et/ frugifera et vinifera in multis locis. hāc ciuitates munitissimas opida ꝙ/ castella circa cāpestria ꝙ mōtana. amnes ꝙ flumina. nemora multa. gramia

et pascua

et pascua ouium greges et armenta circa montana etiã ferrum habet et argentũ ꝓcreat ac metalla.gens populosa nimis.fortis audax et bellicosa.ꝓcere corpore et flaua crine.venusta facie et decora

¶ De tanatos

Tanatos insula est occeani parvula modico freti interiectu a britannia separata habens campos frumentarios.et glebam vberem.dicta est tanatos a morte serpentum quos dum ipa nesciat asportata inde terra.quoquo gentium vecta fuerit. angues isco perimit vt dicit Jsi.li.xiij.

¶ De trapobana

Trapobana est insula inde tacens ad austꝝ.et quo occeanus indicus incipit.patens in longitudine octingẽtis lxx milibus. et quinquaginta passuum.in latitudine vero.lxxv milia stadiorum.Scinditur autem amnis interfluuio.tota repleta margaritis et gemmis. pars eius bestijs et elephantibus est repleta. partes vero homines tenent. In hac dicunt in anno duas esse estates et duas hyemes.et bis vernare floribus locum. vltima insula est inde virens omni tempore.et folia eius semꝑ sũt virencia et nunqꝫ cadũt vt dicit Jsi.li.xiij.

¶ De tracia

Tracia est ꝓuincia in grecia ad quam veniens tyras filius iaphet a suo nomine vt dicitur ipaꝫ traciam nominauit vt dicit Jsidor' libro xiij.Dicũ a feritia incolarum traciam appellataꝫ dixerunt. Hanc ab oriente propontis vbe Constantinopolis opposita est. a septentrione vero hyster obtenditur. a meridie vero egeo mari adheret ab occasu vero macedonia illi subiacꝫ cuius regionẽ olim diuersi populi scilicet massagete.sarmate.et scite.et alie plurime nationes incoluerũt ampla est enim.et multas nationes potuit continere. Ebrum fluuium tracia fundit.qui etiam gentes barbaras multas tangit vt dicit Jsidor' libro xiij.

¶ De traconitida.

Traconitida regio est in iudea cui prefuit philippus frater herodis. nam totum regnum hebreorum fuit diuisum in quatuor tetrarchias. quarum prima fuit galilea cuius tetrarcha fuit herodes. Secunda etiam terra iturea et traconitida regio. cui prefuit philippus vtriusqꝫ regionis existẽs tetrarcha. Quarta fuit abelina regio cui prefuit lisanias frater herodis et philippi Jn tot enim principatus particulares fuit diuisa iudea a romanis ad domandam superbiam iudeorum vt dicit glosa super Lucam super locum illum tetrarcha autẽ philippo ituree et traconitidis regionis.ꝛc

¶ De thessalia

Thessalia vt dicit Jsiđ li.xv.grecie est ꝓuincia a thessalo rege ognominata que ad meridianaz plagã macedonie iũcta est. Multa in thessalia flumina iunt et opida quoꝝ caput thessalonica est vocatũ. ibi etiã mõs pnalius quondã appollini sacra tus. fuit aũt thessalia patria achillis et origo extitit iaphitaꝝ. de quibus fert ꝙ hi ꝓmo eqs frenis domuerũt sup dorsa eorũ insidẽ vnũ corp⁹ esse videbant ꝓpter quod milites thessaloꝝ centauri ficti fũt vt dicit Jsi. li. xi. in. ca. de portẽtis Jn thessalia aũt ꝓmo solidi aurei inuenti fũt. domando rũq; equoꝝ vius primu⁹ est repert⁹ vt dicit Jsi li xv. ad hoc dicit Jsi. li. viij. ꝙ moyſi tpib⁹ in thessalia accidit quoddã diluuiũ i quo aquaꝝ inglutieo maioꝛẽ partẽ ꝓpteꝛ thessalie absumptũ paucis p refugia montiũ liberatis. et maxime in monte pnaso. in cui⁹ circuitu deucalion tunc temporis regno potiebat. qui tũc ranis⁹ ad se ꝛefugientes suscepit et sic pnasi iugo eos aluit atq; seruit. ꝓpter quod dicunt grecoꝝ fabule deucalionẽ hominũ genus de lapidib⁹ repasse vt dicit idem ibidem

¶ De tenedos

Tenedos est insula grecie vna de cicladib⁹ sita ad septentrionẽ in qua ciuitas thene condita est. a qua et insula est vocata. fuit aũt tenes quidaz iuuenis infamat⁹ ꝙ suã nouercam ognouisse cui fugiens insulã vacuã cultoꝛib⁹ obtinuit qui ex nomine suo ciuitati quam ibi condidit et insule nomen dedit.

¶ De thile

Thile vltima est insula occeani inter plagam septentrionalez et australem vltra britanniã sita. nauigatione sex dieꝝ. a sole nomen habens. quia in ea sol estiuũ solsticiũ facit et nullus vltra eam dies est. et ideo eius mare ꝛ. rõ est ogelatũ vt dicit Jsi. li. xiij. Sm Plinii aũt locus inhabitabilis est. qz in estate nihil põt ibi ꝛe scere ꝓpter nimiũ calorẽ ꝛurentẽ. in hyeme etiã nihil ꝓpter frigiditatem ogelantẽ. nã ab equinoctio vernali qñ sol est in ariete vsq; ad equinoctiũ autumnale qñ est in libra sol illi insule nunq; occidit. et ab illo tpe vsq; ad equinoctiũ vernale itez ad insulã non accedit. vnde p dimidiũ annũ hz diem. et p dimidiũ habet noctem. vt dicat idem in ca. de insulis libro. xiij. et de solsticio libro. ij. Joez etiã dicit beda in li. de naturis reꝝ similiter ꝙ solinus.

¶ De tripolitana

Tripolitana regio est duplex. vna est in fenice dicta a tripoli ciuitate famosissima q̃ tot⁹ patrie in circuitu ꝓpter nimiã sui fortitudinẽ ẽ defẽsio et munimẽ. alia ho ẽ tripolitana in affrica inf pentapoli et bizanciũ sita a ꝛb⁹ magnis vrbib⁹ põta est. Jozea. sabine. et leptis magna ¶ Hec hz

Hec habet ab oriente syrtes maiores et tragoditas a septentrione mare adriaticū. ab occasu baratum a meridie getulas et garamantes vsq; ad oceanū ethiopicum ꝓtendentes. vt dicit Jsi. libro xv.

De trogadea.

Trogadea est regio in ethiopia. cuius incole dicunt trogodite sic vocati quia tanta celeritate pollent vt feras pedum cursu assequant. Habet aūt hec regio quandā insulam vbi crescit optima mirre species et purissima. cuius gutta ibi inuenit et dicitur mirra trogoditen ab insula in qua crescit vt dicit Jsi. libro. xvij. Cum sit hec ꝓuincia in ethiopia tangit tamen fines arabie. vnde aliqñ dicit esse in arabia vt li xvij aliqñ in ethiopia vt patet li. ix

De troiana.

Troiana prouincia in frigia primitus fuit dardania a dardano nominata nam dardanus de grecia profectus peruenit ad frigiam ibidem primitus regnauit. post quem filius eius ericthonius. deinde nepos eius tros. a quo ciuitas troia et patria in circuitu est vocata vt dicit Jsi li. ix. Multi aūt de troianis post troie exitū facta classe p diuersas mundi partes sibi sedes quesierunt. et multas nationes expellentes pro eis habitauerunt. et ex eox ꝓgenie ꝓdierunt in posteꝝ potentissime seculi naciones sicut diuersaꝝ regionum veritissime hystorie attestāt.

De thuscia

Thuscia ytalie est ꝓuincia inter ligures et romanoꝝ territoriū collocata que difficilibus montium iugis et accessibus locorum valde altis et artis fortissime est munita. Thuscia aūt vt dicit Jsi li xv a sacroꝝ et thuris frequentia est vocata. nam in illis partibus in mortuoꝝ exequijs antiqui thura cremare et offerre religionis et deuotionis gracia ꝑfecti erant maxime q̄ suos mortuos affectu lacrimabili deplangebant. Thura etiā in aris deo potissime incendebant. quia vt dicit in thuscia ars aruspicia primitus est reperta vt dicit Jsido. Hec gemilia fuit antiquitus nominata plures habens inclitas q̄ nobiles ciuitates. ab occidente vna liguriā habet pisanam ciuitatem. senas lucaꝫ florentiā. vna septentrionē vbē veterē. vna orientē arecū. vna meridiē thurbonā. perusiū et assisū que valli spolitani ꝓpinque sūt q̄ vicine. ab oriente habēs mare adriaticū et marchiā de anthonia. a meridie tiberim ripā et romā. ab occidente mediolanensē liguriā. a septētrione romaniolā et ꝓuinciā paduanā. et hec regio ē multū ꝓcerōes in longū ab ortu ꝺ̄ius occasū min⁹ hns latitudinis aḋlonari ẽmino ad australē. Est aūt terra mōtuosa satis et fortissima q̄ ad situ. fertilissia q̄ ad solū. saluberria q̄ ad celū

quam

quam mare in duabus partibus locupletat. quã etiã fontibꝫ et lacualibꝫ multitudo irrigat et fecundat. amnis fluuius illam preterfluit et decorat. creti aromatici ibi crescẽtis abundantia ipãꝫ singulariter nobilitat atqꝫ ditat. fontiũ etiã calidorꝫ in ea scaturientiũ affluentia ipãꝫ gratificat et sublimat

¶ De thuringia

Thuringia germanie est ꝓuincia media inter gentes saxonũ et frãcorꝫ et ivestualorꝫ. habent eñ bohemos et saxones ab oriente francones et bauaros a meridie suenos alsacos ab occidente. renenses ab aquilone. Gens quidem ꝑm nomen patrie thuringia. id est dura otra hostes maxime fuera. Est eñ populus mune rosus elegantis stature. fortis corpore. durus et constans mente. habens terram montibus fere vndiqꝫ circundataꝫ et munitam. interius vero plana valde frugiferam fructiferam. vineis etiam nõ expertem. opida multa. castra fortia. nõ solũ in montanis verũetiã ꝑ planã amnib⁹ et stagnis lacub⁹ irrigua. aere saluberria pabuli libertate gratissima. armẽtis et gleb⁹ valde plena In ei⁹ mõtib⁹ diuẽsa inueniũt mineralia et metalla vt dicit herodot⁹ qui nullatenus ꝓmit secreta in germanie ofinio inscrutata

De thuronia

Thuronia gallie lugdonis est ꝓuincia. pars aquitanie antiquit⁹ oputata a thuronũ ciuitate inclita sic vocata. In qua gemma sacerdotũ Martinus sanctissimus requiescit. Est autẽ sita super amnẽ ligerim qui eam preterfluit et irrigat et multipliciter locupletat Terra frugifera fructuosa vinifera et pascuosa. aere saluberrima nemorosa. gens robusta corpore. elegantis forme. audax mente. benefica in opere modesta in sermone.

De ivasconia

Vasconia est ꝓuincia ab aquitãnia antiquitus cõprehensa. sita super pireneũ. a ivasca opido nuncupata vt dicit Jsi. li. ix. habens montes pireneos in vno suo latere et in alio occeanum mare. in alio vero planiciem ꝓuincie tholosane in alio vero piratarũorꝫ gentibus appropinquat. Terra siluestris et nemorosa saltuosa et mõtuosa in multis sui ptib⁹ vineaꝫ ferat in tantũ qꝫ vicinis multis et insulis maris vini copiã administrat. Gethona fluuius a tholosana sepat qui ivasconiã ptermeãs iuxta burgidalẽ metropolim vrbẽ ivasconũ occeanũ mare intrat vt dicit Jsi. li. ix. in. c. de vocabulis gentiũ. ivasci a ivacia opido ognominati ꝑ amplã iugis pirenei mõtis solitudinẽ inhabitãt qꝫ et ivascones qsi ivaccones dicunt. c. in. s. liraꝫ ornutata. qs pompei⁹ eodem tempore hyspania ad triũphuꝫ venire festinans de pirei iugis deposuit et in vnũ opidũ congregauit vñ ouinarũ ꝓmẽ vbs accepit vt dicit idẽ Jsi. pli.

¶ herodot⁹

et herodot' qui recitat mentem vasconum fore corpore leuem et agilem animo audacem. ad bella precipitem et ferocē

De venecia

Enecia venatoꝝ ab antiquo dicebatur prouincia que a litore maris adriatici in eius sinu vbi venecia nūc est sita vsq; ad padum fluuium qui diuidit inter ciuitates et fines superiorum ligurū et inferioꝝ. videlicet inter paganenses et mediolanen ses primit' extendebat vt narrat longobardoꝝ ac liguꝝ hystorie veriſſi mus recitator. multas siquidem nobiles nunc obtinuit ciuitates. nam vt dicit Jſidorus. mūma que a manto cirefie filia que post interitū thebano rum thebe est dicta in ytalia condita sita est in venecia que galleatis alpi na est vocata. Venecie itaq; ytalie est ꝓuincia que multaꝝ terraꝝ et ciui tatū dominiū habuit ab antiquo in mari ⁊ in terra. cuius potestas hodie p longiſſimos maris ꝓtractus et vsq; in greciam se extendit. germanoꝝ fines vsq; in aquilegiā tangit. dalmaciā et sclauoꝝ piratarū predā tiran nicā reprimit et cōpescit. Jnsulas et portus ꝓmunctoria maris et sinus sub eius dominio existente iuſtiſſime regit. subditos ꝓtegit ab hostib' po tentiſſime ac defendit rempublicā et ciuilem iuſtis legibus subiicit. nullaꝫ sectam diuinis oratiā inſtitutis infra suos terminos manere diſſimulat aut ꝓmittit. Cuius gentis referre singulas ꝓbitates estimo ſupfluū cum de gentis venetorū virtute et potentia circūſpectione et ꝓuidētia vnita te et ciuili concordia. amore totius iuſticie cum clemencia omnibus fere nacō nibus iam ſit notū vt dicit idez Regi' ſcriptor hyſtorie lumbardorum

De weſtualia

Eſtualia germanie inferioris est ꝓuincia. habens saxoniā ad orientem. Thuringiaꝫ ⁊ haſſiam ad meridiem renū et coloniā ad occidentē. occeanū et friſiam ad aquilonē. nobiliſſimis flu minibus duob' in eius extremitatib' cingit ſcz weſera atq; re no. nam renū tangit versus occidentem et ſeptentrionē. weſerā vero ver ſus orientem. Hec in quibuſdā libris dicit antiqua saxonia. ab omni ſpe cie fornicationis se mundā preſeruans et ſtupra diſtrictiſſime puniens ac honeſta ꝺnubia ſūme colens. licet pagana ſuperſtitiōe vsq; ad vñ. annū do mi teneret implicita vi. bonifa. in epla ad regē anglie. Eſt em̄ terra multū nemorosa paſcuoſa pl' alendis gregib' q̄ ferendis frugib' apta. multis fontib' et amnib' est irrigua. amoſa ſcz lippia atq; rura et multis alijs. fō tes hz ſalis et mōtes fertiles in metallis. abūdat fructib' glādib' nucib' atq; pomis. eāq; feris porcis pecudib' et iumētis ꝑſpicue omnimē elegantis ſtature eſt. et ꝓcere venuſte et fortis corpe et audax meute. miliciā hz co pioſā ac mirabilē animoſā. ꝓmptā ad arma obtinue et patā. ciuitates hz fortes et munitas caſtra fortiſſima et opida tā in mōtib' q̄ in planis.

De vironia

Ironia est ꝓuincia parua vltra daciaꝫ versus orientem a vi/rore dicta eo ꝙ sit graminosa et nemorosa multis aquis et fo/ribus ꝓfua cui⁹ gleba est frugū ferax. gens quondā barbara seua incompolita ac inculta. nūc vero danoꝝ regibus pariter et legibus est subiecta. Terra vero tota est a germanis et danis pariter habitata. querre. ℔. in littera ℟. de riualia. Hec terra a nogardoꝝ gente et catheoꝝ ꝑ fluuiū maximū qui narue dicit est separata.

De vinlandia

Inlandia est patria iuxta montana norvegie versus orientez sita sup litus occeani ꝓcula nō multū fertilis nisi in gramini/bus et siluis. Gens eius est barbara agrestis et seua. magicis artibus occupata. vnde et nauigantib⁹ ꝑ eoꝝ litora vel apud eos ꝓpter venti defectū morā patrabentib⁹ ventū venalem offerunt atq; vendunt. globū enī de filo faciunt et diuersos nodos in eo connectentes vsq; ad tres nodos vel plures de globo extrahi precipiunt ꝑm ꝙ volue/rint ventū habere fortiorem quibus ꝓpter eoꝝ incredulitatem illudētes demones aerem concitāt et ventū maiorem vel minorem excitant ꝑm ꝙ plures nodos de filo extrahunt vel pauciores et qñq; in tantū omouent ventum ꝙ miseri talibus fidem adhibentes iusto iudicio submerguntur.

De vitria

Itria est insula modica in mari britannico sita distans a britā/nia maiori paruo freto interposito separata. cui⁹ gleba ad fru/menta est optima. multas habens siluas et nemora. multas fe/ras pecora et iumenta. fontes et amnes insulaꝫ irrigātes quo ad temperiez est salubertima ꝙ in fontibus vbertima dicit esse. hec ab an/glis hodie inhabitat.

De yselandia

Yselandia est regio vltima in europa a septentrione vltra nor/vegiam sita perpetuo glacie in remotionibus eius finib⁹ con/demnata. ꝓtendit aūt sup litus occeani maris versus septētri/onem. vbi mare ꝓ nimio frigore ogelat. ab oriente habet scri/thiam superiorē. ab austro norvegiam. ab occidente occeanū hybernicū ab aquilone marē ogelatū Et est dicta yselandia quasi terra glaciei eo ꝙ ibi dicunt esse montes nuei in glacies duriciem ogelati. Ibi cristalli inue/niunt. in illa etiā regione sunt albi vrsi maximi et ferocissimi qui vngib⁹ glaciem rumpunt et foramina multa faciūt ꝑ que in mare se immergunt et sub glacie pisces capientes eos extrahunt ꝑ foramina prevdicta et ad litus deferētes inde viuū. terra ē sterilis quo ad fruges. exceptis paucis

locis

locis in q̃p vallib⁹ vir crescit auena. gramia tñmodo et arboꝛes in locis vbi habitant homines parturit et ꝓducit. et in illis partib⁹ feras gignit et ūmēta nutrit. Vnde de piscibus et venacionibus et carnib⁹ ꝑ maiorꝫ parte populus terre viuit. oues pre frigore ibi viuere nō possunt et ideo incole de feraꝝ et vsoꝝ pellib⁹ quos venatu capiūt ostia frig⁹ se munūt et corpa sua tegūt. alia vestimenta habere nō pñt nisi abunde deferantur gēs multū corpulenta robusta et valde alba piscatoꝝ dedita q venacōi

¶ De zeugia

Zeugia siue zeugis est ꝓuincia vbi est maior cartago minor africa inter bizanciū et numidiā sita vt dicit Jsi. li. xiiij ibec a septentrione mari siculo est undiq vt dicit ides. et a meridie vsq ad regionē gozulozꝝ porrecta cui⁹ prima sūt frugifera vteri ora vero bestijs et serpentib⁹ plena. Jbi onagri et fere siluestres ibi mira et mōstruosa inueniunt vt dicit idē

¶ Explicit liber xiiij.

¶ Incipit liber decimusquintus. sextus.

De lapidibus preciosis.

Descriptis ꝓprietatibus terre et pareū eius in generali restat adhuc ante dñō aliqua hic inserere de eius ornatu in speciali. Eorum autem que ornant terraz quedam sūt simpliciter inanimata et insensibilia. vt omnia metherozica q̃ in venis terre generant qualia sunt lapides colores et metalla. et de illis primo p ordinem est agendum. Quedam vero vegetabilia vt radices herbe et arbusta. Quedam aūt sensibilia vt homines et animalia. de quib⁹ vltimo est tractandū primo ergo ab his q̃ generant in terra et in venis eius p ordinē alphabeti hic dicendum est

De arena

Arena ab ariditate est dicta que si manu pressa fuerit pre siccitate et duricia stridorem facit que si in veste candida aspera fuerit nihil sordis post se relinquit vt dicit Jsi. li. xvi. ca. iiij. Arena siquidem in aquis marinis ab oīi limositate et lutea visco fecate abluitur. vt dicit Drist. in libro de ꝓprietatibus elementoꝝ. et ideo ꝓpter vincentē in ea siccitatem coagulari in lapidem pfecte non permittitur. Terra eñ pura vt dicit idem libro metb. iiij. lapis non fit quia continuationem non facit. seo cōmutationem. et ideo siccitas vincens omnem humiditatē non permittit eā totaliter in lapidem consolidari. Vnde est ꝙ

arena terra omnium est substancialiter durior sed lapide mollior et in partes vniuersales diuisibilior. vnde arena frigida est et ficca minuta oppressa grauissima in pondere cuius sit minuta et sterilis ex se ꝓpter caloris et humoris defectū et dominiū frigide ficcitatis. ymbre supueniente non dissoluit. sed potius diluta aut consumpta lutea impuritate magis optimū et parte parti fortius adherente amplius solidatur. Arenaꝝ etiā multitudine maris impetus sistitur. et ad eius cumulos se constringens ne vltra sibi assignatos a deo terminos effluat impedit vt dicit Iero. super Iere. ca. v. Posuit arenam terminū mari &c. Habet etiam vniuersaliter naturaꝝ colatiuam. vnde aqua per arenas colata dulcior et purior inuenitur vt dicit Constant. Item virtutem habet metalloꝝ purgatiuā et sua ofricatione rubiginis ꝙsumptiuaꝝ. auꝝ cū es et ferrum arene confricatione clarificantur. Item virtutem habet infrigidatiuā repercussiuaꝝ. oppilatiuaꝝ tumoris sedatiuaꝝ. vt patet in thimalia id est arena ex lapide fabili resoluta que valet ad omnia supradicta vt plane dicit Const. Item virtutes habet mineralem vel saltem ei similem vel affinem vnde et inter arenulas tamfluuiales qꝫ marinas auree arene sepius inueniunt. Lapides etiā politi et gemme preciose in marino litore inueniunt inter arenulas. Item arene tam fluuiales qꝫ marine ex ventis ortarijs ipas arenulaꝝ particulas eleuantibus sepius in maris hostijs et litoribus coaceruant et ex arenis sic accumulatis aque fluuiales ne mare subintrent aliquociens retardant vt dicit Iero. super amos. viij. Ibi defluet sicut riuus egipti &c. vbi expresse dicitur. ꝙ aquam nili ꝓpter obstantes arenarum cumulos contingit impediri. nam circa fluminis descensum pariter aggregate aqua nili in mare descendere non permittit. sed potius refluere per plana egipti manifestissime coartatur. sed quanto illis cumulis arenosis aqua redire compellitur tanto eisdem dissipatis cum maiori impetu in mare descendere profundius perhibetur vt dicit Iero. ibidem. Item arenarum obstaculis in mari sub aque superficie occultatis occurrere vel resistere maxime e difficile et periculosū vt patet supra vbi de maris periculis ꝑtractatur

¶ De argilla

Argilla est terra tenax glutinosa et viscosa ad varia figulorum opera dispolita atqꝫ apta Et est ſm Jſi. li. xvi. ca. primo ab argis sic vocata. apud quos primo ex tali materia vasa fictilia sūt effecta. et vt ibidem dicit. talis terra per actionem caloris liquidiores partes consumentis et terrestriores consolidantis in laterem commutatur. sepe etiam ꝙtingit ꝙ talis terra lutea vnctuosa frigiditate aquam congelante in lapidem cōmutatur. Sepe etiam accidit talis trāsmutacio ſꝫ luti vnctuosi in lapidem ex calore coagulante Sicut cū dicit

li. iiij.

libro.iij. methoꝝ Lucum vnctuosum aptū est huic transmutationi scz in lapidem per calidi coagulationez quare vnctuosum est medium inter viscosū ⁊ vaporatiuū habens humidū viscosum. vnde gracia vaporatiui potest a calido coagulari. gra viscosi nō pt ex toto euaci. sed amplꝰ ꝑmi et cō solidari et sic in lapidē trāsmutari vt ibi dicit ꝛmentator. argilla est frigiditate sua sanguinis restrictiua. vt dicit Cōst. argilla vt dic li cū forti ace to fuerit distgata apposita fronti et tpib⁹ ꝓhibet sāguinē narib⁹ fluentez

¶ De alabastro.

Alabastrus vt dicit Jsi. li. xvi. ca. v. est lapis candidus intertinctus variis coloribus ex quo euangelici illius vngēti vasculū factum fuit ex hoc enī cauant vasa vngentaria quia vngenta custodit ꝑptime incorrupta nascit autem circa thebas et damascum ceteris candidior sed ꝓbatissimus de india transportat. hic lapis a diascorde intomar dicitur. et dicit valere hunc lapidem ad victoriam obtinendā. et dicit etiam ꝙ generat et ꝺseruat amicitiam

¶ De auro

Aurum ab aura est dictum vt dicit Jsi. li. xvi. eo ꝙ repercusso aere plus refulget. naturale enī est vt metallorum splendor plus fulgeat luce aliqua repercussus. Hunc et auraria sunt dicti quoniꝫ fulgor splendidos reddit. Aurꝫ autē radians et fulgens dicit obtūsum. eo ꝙ splēdore obtendat ac fulgore. Est enī colorū optimi quod habet optaz. greci vero dicunt crison. lamina vero tenuissima ex qua in ciuitate fila aurea brathea nuncupat. hucusqꝫ Jsi. ca. de metallis. Scōm Aristt. autē li methoꝝ paꝝ ante finez dicit ꝙ aurꝫ sicut et cetera metalla materialiter ꝓcreatur ex sulphure subtili rubeo et de vivo argento subtili et albo. plus aūt ꝺcurrit in eius ꝓpositione de soliditate sulphurea qꝫ de aereo aquoso viui argenti. et ideo aurum solidius est et ponderosius qꝫ argentum in cuius ꝓpositione plus de argento vivo qꝫ de sulphure albo ꝺcurrere ꝺsiderat sicut idem dicit Raban⁹. Auro ergo inter metalla quo ad substantiam nihil solidius est aut ꝑpactius. et ideo in igne positū non euaporat. nec etiam in pondere minoratꝫ. vnde in igne non consumit. sed solum quando vi caloris liquescit liquido autē habet annexe impuritatis et scorie deponit. ꝓpter quod et amplius depuratꝫ et fulgidius inuenitur. nihil enī inter metalla est ductilius ꝙa tante est ductilitatis ꝙ inter incudē et malleum sine ruptione sine dissolutione partium in brathеas id est tenuissimas laminas dilatatꝫ. nec etiam inter metalla quo ad formā et speciem est pulcrius. et ideo inter omnes picturabiles formas siue species primū et precipuū locū auri obtinet pulcritudo. vnde forma ē ⁊ decor tā colorꝫ qꝫ metallorum Jtē nihil inter metalla quo ad hoc inuenit efficaci⁹ cui⁹

virtutem describit Plat. dicens. Aurum inquit temperatius est omni metallo et purius. et ideo virtutem habet cōfortatiuaz et superfluitatum coadunataz in corpore extersiuam. et ideo valet contra lepram et elephantie passionez vtiliter emendetur. limatura aūt auri in cibo aut in potu siue in medicina ad pseruationem a lepra vel saltem ad eius occultationem. quia eius frequens vsus ab ea perseruat et occultat vt dicit Auic. Item eadem limatura cum succo borraginis et osse de corde cerui valet contra syncopim et cardiacam passionem. Item lamine auree candentes in vino extincte. vinum facit vtile contra vicia splenis et alias passiones multas. Item vstura facta cum instrumento aureo melior est q̄ ex alia materia vel metallo. locum em̄ adustionis custodit immune a fetore. Item puluis cadmie auree oculis impositꝰ maculas oculoz corrodit. Confortat auz mēbra q̄rum eis nō incorpet nec ea nutriat depurādo ex aspitate sua superfluitates q̄ mēbra leuebāt extergēdo sic idē dicit Plat. Itē auz calefactū tollit pilos a mēbro qō inde exustū fuerit aut fricatū et itez crescē nō permittit constan. Item aurum pessum non resonat sicut es vel argentuz nec crepat nec funditur seo potius extenditur q̄ equaliter dilatatur nisi ei fuerit aliud metallum adulterinū modo aliquo incorporatum. nam q̄ dius es vel auricalcum cum auri substancia est permixtum semper sub malleo scinditur et semper ad susceptionem debite forme sub mallei ictu inobediens inuenitur. et ideo necesse est vt omne superfluū ab eo per excoctionē auferatur vt efficiatur ductile. et aliquo vas cū optata forma exinde producatur vt dicit Gregl. Quando aūt lamina vel brathea aurea cū argentea subducta debet malleando incorporari. necesse est a tribus maxime precauere scz a puluere vento et humore quia si aliquod hoz inter aurum et argentum se permiscuerit nequaq̄ vnum cum altero se tenebit. et ideo oportet vt in loco valde mundo et quieto hec duo metalla ad inuicē vniantur. quādo autem modo debito sic vniuntur inseparabilis fit vnio. ita q̄ ab inuicem non possunt vlterius separari.

De auricalco

Auricalcum vt dicit Isi. est dictum qō cum sit es siue cuprum. resplendet superficialiter sicut aurum es em̄ greco sermone calco vocatur. Auricalcum itaq̄ habet et auriciem eris siue cupri ex mixtione aut̄ eris et stanni et auripigmenti et quibusdam alijs medicaminib⁹ perducit in igne ad colorē auri vt dicit Isi. Colorez itaq̄ habet auri et similitudinē seo nō valorē. vasa etiā diuersi generis artificialia et pulcra in sui nouitate auri specie ꝓtendencia ex auricalco ꝓparant seo paulatim a fulgore ꝑmo hebetant et quasi rubiginantur. et tam colore q̄ odore cupreo suam materialem rubiginē protestantur. In istis

vasis

vasis cibaria et vina diucius reseruata saporem horribilem otrahunt ex eris vicio et odore. collyria tamen que oculoꝝ sunt medicamina ex eis vti liter reseruant q ex eris fortitudine acuunt vt dicit Plat.

De auripigmento

Auripigmentum est vena terre siue genus lapidis scissibilis et fragilis auri speciem pretendens in colore et vocat alio nomine lapis arsenicus. Et est duplex scz rube⁹ et citrin⁹. et hz scom Dyasc. naturā sulphuris calefaciēdi et desiccandi. qui si apponat eri ipm in albū tranimutat et omnia corpora metallina preter auruz exurit et denastat vt dicit Dyasc. sm Plat. aūt auripigmentū calidū et siccū in quarto gradu. et est vena terre. et duplex species rubeū scz et citrinū. citrinū aūt optime medicine. habet aūt virtutem dissoluendi attrahendi et mundificandi. vnde valet asmaticis et malū anhelitū habentib⁹ ex humiditate et inclinato capite fumus eius recipiat. Et auripigmento fit philocraciū id est vngentum depilatoriū vt pili faciliter amoueant qñ cū quik cū calce viua. Valet etiā otra serpiginē et impetiginē. si locus cū sapone et auripigmento leniter inungat. seo statim locus inunct⁹ abluatur qz si vngentū tale ibi diu maneret bonā carnē sicut et malam corroderet et excoriaret. naturam em̄ habet incisiuaz et corrosiuam. vngues etiā deturpatos et deformes facit cadere vt crescant meliores vt dicit Plat.

De argento.

Argentū a greca appellatione vt dicit Isi. est dictū. nā argiron argentū vocant cui mirum in modū accidit q cū sit candidus impressum corpori lineas nigras vt dicit Isi. reddit. In ei⁹ cōpositione sunt viuū argentū et sulphur albū. plus aūt est ibi de aereo et aqueo et argentouiuo q̄ sulphuris et ideo nō est tanti pōderis sicut aurꝝ vt dicit Rigardus rufus. Est aūt argentū duplex scz simplex et opositum. simplex aūt liquidū et vocat argentūuiuū. opositū aūt argentū solidū. opositū ex argentouiuo puro et sulphure albo nō vrente vt dicit Dristi.

De argentouiuo

Argentū aūt viuū est substancia aquea mixta cū subtili terreno fortiadmixtione et indissolubili. et hz hoc ex magna siccitate terrea que nō liquescit in superficie plana et ideo nō adheret sicco quod est aquosum. Est aūt eius substācia alba ex claritate aque subtilis et ex albedine terre bene subtilis q digeste hz etiā albedinē ex admixtione eris cū predictis. Habet aūt argentūuiuū hoc sibi natura liter ꝓpriū q nō congulak p se sine sulphure seo cū sulphure et cū plumbi substancia congelak. Ideo dicit ibidē q argentūuiuū et sulphur sunt elementū. id est materia q principiū omniū liquabiliū scz metalloꝝ. hec omnia

dicunt in li. metb. expresse et etiam Dristl. sic exponit. Argentū itaq; viuū omniū metallorū dicit esse principiū et ideo respectu eorū est simplex elementum. De sua aūt virtute et natura diuersi diuersa posuerunt. quid aūt de hoc sentiāt patere potest p hec verba. argentū inquit Plat. viuū calidū dicit esse et humidū in gradu quarto. quāuis a quibusdā undecim frigidū et in eodem. et q̄ sit calidum ostendit p effectum eo q̄ dissoluit penetrat et incidit. sed q: actualiter sentit multū frigidū. abalsue frigidum undicat. Ex aūt aliqui dicūt argentūuiuū ex quadā vena terre p excoctionē fieri falsum esse patet eo q̄ p caloré ignis facillime in fumū extenuat. sed a terra gignit et quasi aqua pfluens pcreat. diutissime etiā in vase frigido et solido obseruat. tanta aūt ipius est coherencia et fortitudo q̄ nulla rei potest admisceri nisi primo extinguat. extinguit aūt cū saliua q̄ cū ea fricat. et maxime q̄ cinis saliue addit. et maxime q̄ plus ossis sepe sociat. Est āt argentūuiuū defacili in fumū euaporatiuū et resolutiuū cui⁹ fum⁹ maxime obest astantib⁹. inducit em̄ paralisim et tremoré relaxando neruos et remollicndo. Ere acceptū vel auri immissū occidit membra pfodiendo. circa quod periculū maxime valet lac caprinū in quantitate maxima epotatum cū ptinuo motu patientis. Eo idez specialiter valet decoctio vini cū absinthio et ysopo hucusq; Plat. Dicitur aūt argentūuiuū eo q̄ incidat materias in quas mittit vt dicit Isi li. xvi. vbi etiā hoc subiungit. hoc inquit est liquidū q: pcurrit Inuenit aūt specialiter in fornacibus argentarijs guttas concrecione terris vel tectis inherens. sepe em̄ in vetustissimo stercore cloacas vel puteos limo inuenit. fit em̄ ex minio impositō conca ferree patena testea superposita. debet aūt vasculum circūlitum circūdari carbonib⁹ et tūc argentūuiuū distillabit. sine em̄ hoc argento neq; aurū neq; es inaurari potest. Tante aūt virtutis est vt si sup sextariū argentiui centenariū sarum supponas oneri statim resistit si vero auri scrupulū supposueris leuitatem eius in se statim rapit. Ex quo patet non ponderis esse sed naturam cui cedit. Potui datum interficit ponderis causa. Seruatur aūt melius in vasis vitreis. nam ceteras materias perforat et corrodit. hucusq; Isi. li. xvi. ca. de metallis. Argentū ergo est albū dans sonorū pariter ductilitatis habens multū min⁹ tū q̄ aurū. Balsami potissime cōsernatiuū. virtutis in iaspide curatiuū. Maiorem em̄ virtutem habet iaspis in argento q̄ in auro vt dicit in lapidario. liquabile et in igne resolutiuū et liquefactiuū. colorem habet igneum rubeum. infrigidatum vero iterū efficitur calidus atq; durum. et quāuis grossum et materiale respectu auri. tū post aurum in valore et precio obtinet inter metalla principatum. Est em̄ medicinale et multarū egritudinum curatiuū. nam eius scoria siue spuma vulnera sanat et replet. et carnes superfluas in eis crescere non permittit.

cicatricē

catricem inducit sordes corporis mundificat. cauterium a fetore custo/
dit. confortat fluxibilia membra et constringit. ex cōtactu terre rubiginez
retrahit. sed ex arene et salis ofricatione colorē pristinū recipit et resumit.

De adamante

Damas est lapis indicus parvus et indecorus ferrugineū ha
bens colorem et splendorem cristallinū nunq̄ tamen vitra ma
gnitudinem nuclei auellane est repertus. hic nulli cedit materie
nec ferro quidē nec igni. nec vnq̄ incalescit. vnde a grecis vin
domita appellat. sed cum sit inuictus ferri. ignis contemptor rumpit san
guine calido et recenti. cuius fragmentis sculptores in signandis gēmis
et p̄forandis vtuntur. hic dissidet in hoc a magnete. qz positus adamas
iuxta ferrum non potest illud attrahi a magnete imo retrahit p quandaz
violentiaz ferrū a magnete lapide sic attractū. dicit hic lapis more electri
venena deprehendere. menus varios expellere et malefitis artibus obui/
are. hucusq̄ Jsi. li. xvi. c. de cristallis. Hic lapis fm Dyasc. gemma reconci
liationis dicit et amoris. quia si mulier a viro suo fuerit digressa. p virtu
tem adamantis in viri graciam facilius reuocatur. Adhuc dicit idem q̄
si verus adamas capiti dormientis mulieris supponat cautius scire pote
rit marius eius an sit casta. nam si fuerit casta dormiendo amplecti cogit
vi lapidis maritum suū. si vero fuerit infidelis ab eo subito resilit et velut
lapidis p̄sencia iam indigna subito de lecto cadit. Virtus etiam huius
lapidis est vt dicit Dyasc. q̄ cum in sacerto sinistro gestatur valet cōtra
hostes. contra insanient. ritas et iurgia. contra incubos et fantasmata. cō
tra varia sōnia et venena

De amethisto

Amethistus lapis est indicus qui inter gemmas purpureas obti/
net principatum vt dicit Jsi. Est autez amethistus colore purpu
reo et violaceo permixtus quasi rosa niteno et leuiter fulgens
quasdam flammulas et emittens Jsi. Alterz eius genus dicē
dit ad vinctum non ex toto igneum sz vini colorē habens. Et sunt spēci
es eius ūnq̄ Jsi. Sed vt dicit Diasc. purpureus nobilior est et alijs vti/
lior. nam virtus eius extra ebrietatē est et facit vigilem et malam repellit
cogitationez et bonū ofert intellectum et inest ei mollicies ad sulpendū

De achate

Achates est gemma nigra habens albas venas. et dicit acha
tes a flumine eiusdem nominis existentis in sicilia iuxta quod
est gemma primitus inuenta vt dicit Jsi. modo autem in plu
ribus regionibus inuenitur. Est autem quoddam genus creti
cum vt dicit Dyascorides cum venis ceruleis. Aliud genus est indicum

varijs cū guttis sanguineis. primū eiꝰ genꝰ vt Jsi. dicit creditꝫ valere magicis artibꝰ. naꝫ cū ipa tempestates ouertunt. fiunt flumina sicut dicunt Idem etiam genꝰ vtile est ꝑm Dyasc. ad regū formas et simulacra monstranda tonitruoꝝ. ℂ retrō aūt genꝰ mutat pericula. gratū facit et placentem et ꝓfuisoꝛē et facundū et vires ofert. tertiū genꝰ sez indicū vilū fouet ptra sitim. ꝓtra venenū valet. et accessio eius odorifera est vt dicit Dyasc.

℄ De abestone

Abeston archadie est lapis ferrei colozis ab igne nomen sortiꝰ eo ꝙ semel accensus nunqꝫ extinguit. de quo fabricatū est illud mechanicū de quo gentiles capti sacrilegio imitabant. In quo dam eiꝰ templo veneris erat factū candelabꝝ in quo erat lucerna sic ardens vt nulla tempestate et nullo ymbre extingui posset vt dicit Jsi. li. xvi. in. c. de gemmis.

℄ De abcisso

Abcisus est gēma nigra ponderosa distincta venis rubentibus. hec calefacta igni septē diebus calozem tenet vt dicit Jsi. ca. de nigris gemmis

℄ De alabandina

Alabandina est gemma dicta ab alabanda regione asie cuiꝰ colozi similis est calcedonio sed rarioꝛ vt dicit Jsi. ca. de cristallis. ꝑm Dyasc. aūt alabandina est gemma clara et subrufa vt carbunculus cuius virtus est sanguinem prouocare et augmentare.

℄ De argirite

Argirites est gemma argento similis habens stigmata aurea. cui similis in colore androtomaya. Est eñ lapis cuius colozi argenteus est vt dicit Jsi. cui est forma quadrangula sicut tessere et fortitudo sicut adamantis. huic putant magi nomen impositum ab eo ꝙ an moꝛ impetus vel iracundias creditur refrenare vt dicit Jsi. ca. de gemmis aureis

℄ De astrione

Astrion est gemma indica cristallo ꝓpinqua in cuius centro lucet stella fulgore lune plene. sic aūt dicit ab astris eo ꝙ eis ofꝛ ostia fulgoꝛem rapit Jsi. ca. de cristallis

℄ De allectoria

Allectoria siue allectoꝛ est lapis qui inuenitur in vētriculis gallinaceis. cristallo obscuro similis. cuius vltima magnitudo est ad fabe quantitatem. hic in certamine ꝑm magos creditur reddere homines insuperabiles et inuictos vt dicitur in lapidario De hac gemma dicit dyascorides. allectorius lapis excitat veneres. gratum facit et constantem ac victoꝛem discretum et oratoꝛem amicos refoꝛmat et reprimit in oꝛe sitim

℄ De as.

¶ De asterite

Asteritos est gemma candida inclusam continens lucem sicut stella intus ambulantem reddit q solis radios candidantes

¶ De amatide.

Amatides est lapis vel gemma a qua si vestis fuerit cōtacta cōtra ignem resilit et si igni imponatur non ardebit sed splendore accepto nitidior apparebit et est similis alumini scisti. omnibus magorum maleficijs obuians et resistens vt dicit Iuboꝛ libro. xv. ca. r.

¶ De bitumine

Bitumen est terra gleba limosa et viscosa in locis precipue palustrib⁹ generata. Est aūt ꝑm Jsi li. xvi. ca. ij. quedaꝫ terra glutinosa que iuxta lacum asphalti in undā repitur cuius natura est ardens q ignē ognata. et est tante tenacitatis q nec aqua nec ferro rumpitur. sed solum sanguine mēstruali. Est aūt vtilis ad nauiū opaginationem. de hoc bitumine dicitur in plat. asphalti id est bitumen iudaicum calidū et siccum in tertio gradu. et est terra nigri coloris et pōderosa et fetida. et est terra vt dicunt aliqui de spuma maris mortui generata et ad modum terre indurata. habet autem virtutē attrahendi cōsolidandi et consamendi. et multum valet ad vulnera et vlcera consolidanda si pulueꝛisatur et sicco vulneri supponatur. et si vuln⁹ fuerit multum longū et latū. Valet etiā ad paſſiones matricis spūalia oppimentis si ponatur sup carbones et fum⁹ eius qui est fetidus sup os et nares ꝓtrahat. Valet insup fleumaticis somnolētis litargicis. q fleuma de capite multū purgat vt dicit ipse plat.

¶ De berillo

Berillus est lapis indicus. viriditate similis smaragdo. sed cum pallore. Politur ab indis in serangulas formas vt coloris hebetudo repercussu angulorū exciteꝛur. aliter autem politus non habet fulgoꝛem. Genera autem eius sunt decem vt dicit Jsi. c. de viriditatibus gemmis. vbi etiam statim subditur crisoberillus species q̄ est berilli. cuius pallida viriditas in aureum colorem resplendet. et hunc etiam india mittit nobis. berilli virtutes describit oyasi. dicens Inter berillos qui magis pallet melioꝛ est. virtus eius ꝓtra picula hostiū et ꝓtra lites iudicū reddit et mitem ingenū bonū adhibet. valet ꝓtra vicia capitis et ꝓtra suspiria et cruciatiōes. humoꝛes oculos sanat. manū gestātes exurit si solis oculis radio opponatur. hominē magnificat et amorem cōfungit conjugalē

¶ De calculo

Calculus est lapillus terre admixtus rotundus atq durissimus. purus et ex omni parte lenissimus atq planus. dictus autem est calculus eo q sine molestia sui brevitate et planicie a pedibus cōculcetur. cui contrarius est scrupulus. lapillus scilicet asperrimus et minutus

qui si inter pedem et calcem inciderit valde nocet. Hinc et sara dicuntur scrupea id est aspera atq; dura vt dicit Jsi. li. xv. ca. iij sepe autem lapillus in corpore animalis ex calidis et viscosis humoribus nunc in vesica nunc in renibus generatur vt dicit Const. quere supra libro septimo de passionibus renum. ca. de calculo.

¶ De cote

COs est lapis sic dictus eo q; ferrum ad incidendum acuat cocis enim greco sermone incisio dicit vt dicit Jsi. Et ex his alie aquarie sūt alie oleo indigent in acuendo sed oleum lenem. aqua vero aciem acerrimaz reddit vt dicit Jsi. libro eodem ca. iij. hoc autem cotis genus habet q; in hoc q; acuendo alteri seruit. paulatim se consumit vt dicit Gregl. pulus vero eius ab ipius substancia resolutus congruit medicine. virtutem habet deficcatiuaz repercussiuā. et sanguinis restrictiuaz vt dicit Constanti.

¶ De calce

CAlx est lapis adustus ex cuius admixtione cuz arena et aqua fit cementū Est aūt calx dicta viua vt dicit Jsi. quia dum sit tactu frigida. intus in occulto feruētem habet vel continet ignez Unde et perfusa aqua statim ignis erumpit latens. Cuius natura aliquod mirum habet postq; cū arseris in aquis incēditur. quibus solet ignis extingui oleo vero extinguitur quo solet ignis accendi. Usus eius est fabrice necessarius. nam lapis lapidi nō potest herere fortius nisi calce sit cōiunctus. Calcis autem que fit ex lapide albo q duro melior est structuris. Ex molli vero vilior est in tectis. Hucusq; Jsi. libro. xvi. capli. Calx autem sm Plat. calida est et ficca in quarto gradu. que mixta cum oleo pustulas et vulnera putrida sanat et incisiones bene consolidat. carnem superfluam corrodit nec in vulnere crescere permittit. Calx viua cum auripigmēto et aqua ad modum pultis decocta pilos cadere facit. quia suo acumine poros aperit vt dicit Cōstanti. et Plati.

¶ De cemento

CEmentum est calcis et arene cū aqua temperate ymmo et mixtura que ad lapides pungendos et parietes liniendos et dealbandos iūme est necessaria. In picturis et coloribus parietū primū stramentū et principium est cementum. Melius aūt adheret humefacto. et maxime si fuerit de plastro siue gipso. nam vt dicit Jsi gipsum calcis est cognatum. Optimū autez omniū lapidum est de lapide speculari factum cementum quia lapis transluces sicut vitrum et multū scissibilis in tenues crustas vt dicit Jsi et est idem quod plastrum quod in greco dicitur gipsum sed in teutonico spereralonum nuncupatur

De carbunculo

Carbunculus lapis est pretiosissimus sic dictus quia vt carbo ignitus cuius fulgor nec nocte vincit. lucet enim in tenebris adeo vt flammas ad oculos vibret. Genera eius sunt duodecim. Ex prestantioribus sunt qui fulgent et emittunt radios sicut ignis vt dicit Isi. li. xvi. ca. xix. Ibidem subdit carbunculus grece cabuncul' dicit. gignit in libia apud trogoditas. Inter has duodecim species precellit ar/ tracites qui igni est colore. sed candida vena precingit'. cuius est proprium q̄ positus in ignem velut inter mortuos carbones extinguitur. sed aqua perfusus ardescit. Alia est species carbunculi nomine scādarius a loco indie vbi inuenit sic dictus. in cuius specie velut intra lucidos ignes appa rent quedam gutte quasi auree. et hec gemma est pretij incomparabilis re/ spectu aliar̄. Alia est species que ignes appellat a lucernar̄ fragrancia sic dicta. et hāc gemmā remissum carbunculum dicunt. Et est duplex. vna que vt purpura radiat. altera velut coccinei coloris seu rubetis. hec a so le vel actu digitor̄ calefacta paleas et cartarum folia ad se rapere dicit sculpturis resistit. si vero aliquādo sculpta fuerit dum signa in cera imprimit quasi quodam animalis motus partem cere secum tollit vt dicit Isi. ibidem. Ad speciem carbunculi reducitur balagius qui rubeus est et pu niceus vt dicit Dyasc. et dicit q̄ hec species carbunculi in vena saphiri in uenitur. et ideo ex vicinitate saphiri quandam nebulam ad modum faul le circa ignē balagius attrahit que circa eius superficiē se diffundit. et hoc patet sensibiliter si diligenius contempletur

De crisoprasso.

Crisoprasius est lapis ethiopicus quem lux celat. et prodit ob/ scuritas. de nocte enim est igneus. de die vero aureus vt dicit Isi. ibidem. In die enim quasi euanescens et fulgores amittens qua si aurum expallescit. Est autē alia species crisoprasi quā india nutrit. hic crisoprasius similis est prasio in colore siue porro. et respersus quibusdam guttis aureis vt dicit in lapid̄.

De calcedonio

Calcedonius est lapis pallidus et hebetem pretendens colorem quasi medium inter beryllum et iacinctum vt dicitur in lapidario Nascitur autem apud nasamones vt ferunt diuino ymbre. et inue nitur ad repercussum lune plene vt dicit Isi. li. xvi. Non inue nitur nisi tricolor vt dicit lapid̄. Omnia eius genera sculpture resistūt. cale factus paleam attrahit. Isi. Hic lapis perforatus et portatus facit vin cere causas. et valet contra illusiones demonū et virtutes conseruat vt dicit Dyascorides

De crisolito

Crisolitus est lapis ethiopicus. vt aurum lucēs et vt ignis scin
tillans mari in colore est similis. declinans ad virorem in auro
positus in sinistro lacerto gestatus dicitur terrere demones et
fugare. iuuat contra timores nocturnos et melancoliā minuit
aut depellit et confortat intellectum vt dicit Dyasc. Crisolitꝰ quedā spe
cies est crisolimphis. cuius color de die aureus. de nocte vero igneus iu
dicat. Est et alia species crisolitꝰ que dicitur crisolentus colore aureus. cuꝰ
aspectus de mane pulcrior est. deinde hebetatur eius color. et est ignis ca
pacissimus. qui si iuxta ignem fuerit citius inflammatur vt dicit Jsi. li. xv.
ca. de gemmis aureis.

De celidonio

Celidonius lapis est modicus tamen pretiosus. Huius due sūt
species scz niger et rufus. de ventre yrundinis extrahunt. par
ui quidem sunt et deformes sed in virtutibus nō sūt maiorib⁹
impares imo multis aliis sunt maiores. Valet enī rufus ptra
lunaticam passionem et ptra insaniem et antiquū languorem. facundum
facit et gratum et placentem. Niger vero valet ptra nocturnos humoꝝs
et febres et iras. et lotos aqua sanat oculos. hec dicunt in lapidario

De cristallo

Cristallus lapis est relucens clarus ꝙ colore aquosus. creditur
ꝙ nix vel glacies p multoꝝ ānoꝝ spacia indurata. vnde ꝙ no
men ei greci dederūt gignitur in asia et cipro. maxime in septē
trionalibus alpibus vbi in estate sol feruentissimus inuenitur.
et ideo quia annosa et diuturna est ibi glacies ideo speciem reddit hanc
que cristallus nominat. Hic si fuerit oppositꝰ solis radijs adeo capit flam
maz vt aridis fungis ignem prebeat. Vsus eius ad pocula destinat nihil
aliud operatur ꝙ frigidum pati potest. hucusqꝫ Jsi. li. xvi. ca. xiij. De cri
stallo autez dicit Dyasc. cristallus non vi frigoris tñ sed vi magis terre
streitatis in lapidem induratur. color aūt illius glacie est similis. huiꝰ vir
tus est ptra sitim et ardorem qui trimis melle et potatus lacte replet vbe
ra si ex causa calida lac prius sit amissū. Et etiam sumptꝰ in potu vz ptra
colericam passionē et vlceꝝ si nō assit obstipatio. Lapis est luci purus. vñ
litteras et alia que in eo ponuntur manifestat. De autem ex aqua materia
liter fiat cristallus dicit Gregl. sup primū Ezech. habet inquit aqua ex se
fluitatem sed p frigoris vehementiā in cristalli puertit firmitatem. vñ in
Eccl. scribit. Flauit ventꝰ aquilo et ogelauit cristallū &. Et huiꝰ assignat
Dristl. rationem in li. metō. vbi lapideā de substancijs mineralibus materi
aliter sūt aqua vt dicit Rich. rufus. lapides minerales sūt de aqua ꝙ etiā

terrea ficcitate que pmittit et que aquosū terreū vitreū qñ sup aquā dñat et vincit frigiditas superducta ex quo patet q vera est ratio Greg. et ec/ de. qui dicunt q et aqua potest cristallus generari

De ceraunio

Ceraunius est lapis cristallo similis ceruleo colore infect⁹. et est apud germaniā alter est hyspanie⁹ rutilans vt flamma. Hi ca/ dunt de locis tonitrui. et dicunt ꝺ̄ra vim fulgur̄ optinari vt dicit Jsi. ibidē. Joem in lapidario vbi dicit. Tonitonat horren dū cū fulminat ignitus æther. Rubib⁹ illiū celo cadit iste lapillus. Qui ea ste gerit hūc a fulmine nō feriet. Nec dom⁹ aut ville quib⁹ affuerit lapis ille. Vir⁹ vetusq; est ad prelia et causas vincendas. et valent ad dulces somnos vt dr ibidē

De corallo

Corallus nascit in mari rubro. et quādiu tegit aquis lignū est. seo statim cū extrahit et tangit aere in lapidē indurat. Sūt aūt rami eius sub aqua candidi et molles. extracti cū rubi⁹ rube/ scunt et lapidificāt. vt dicit Jsi. ca. de rubris gēmis. Et seqūr ibidem quantū apud nos preciosa est indica et margarita. tanto p̄ciosus est corallus apud indos. hunc magi dicunt resistere ꝺ̄ra fulmen Jsi. Joē dicit in lapid̄. Jpi⁹ est ait zoroastes mira potestas. Fulmina ophonas tempestatesq; repellit. Arate vel tecto quocunq; grauantur. Est aūt ru pler albus et rufus et nūq; vltra semipedē longius inuenit. rufus marie valet ꝺ̄ra omnē fluxū sanguinis. ꝺ̄ra epilenciā et ꝺ̄ra dyabolica et va ria monstra multiplicat fructus et expedit fines et p̄incipia negociorum.

De corneolo

Corneolus lapis est rufus et obscurus vtilis tñ est et preciosus qui in collo suspensus vel in digito portatus. In disceptando surgentes mitigat iras. Sanguinis ex membro fluxū quēcunq; sinotem. Precipue talem patitur si femina fluxū vt dicit in lapidario

De dyonisio.

Jonisius lapis est niger vel fuscus rubentib⁹ venis sparsus. voca tur aūt ita q̄ si aqua mixtus conteratur vinū flagrat. q tamē qō in illo mirum est ebrietati resistit. vt dicit Jsi li. xvi.

De diadoco.

Jadocos lapis est pallidus lucens vt barillus. q est aptus ad responsa a demonibus obtinenda. ex citat enim demones q fan tasmata. et si defuncto quis forsan applicet illum protinus asse rtur solitas amittere vires. Dam sacer hic lapis est et q̄ mors fugit abhorr̄ sicut dicit in lapidario

¶De ere.

Es a splendore aeris est vocatum vt dicit Jsi. Apud antiquos ens antequ ferri ognit' fuit vsus. ere quippe primi persandebāt terram et belli certamina peragebant. tunc aute et argentū reiiciebant. nunc vero aurum in summo honore est. Sic voluēdo eras cōmutat tempora rerū. verba sunt Jsi. li. xvi. Idem autem es est et cuprum. quia vtrunq; ex eodem lapide per decoctionem ignis resolui. & a pis calore ignis resolutus in es conuertitur. Job. xxviij. Componit autē es siue cuprum sicut et alia metalla ex sulphure ⁊ argento viuo. sed hoc accidit quando plus est de sulphure q̄ de argento viuo. et sulphur est terreū non purum rubeum habens colorem adurentem. Argentum vero viuū mediocre nec nimis grossum nec nimis subtile. Et ex tali cōmixtione es generatur sicut dicit Arist. Sicut aūt dicit Jsi. ca. de ere. Es si fuerit admixtum cum alijs metallis colorem mutat pariter et virtutem vt patz in auricalco et in ere concubio quia cum diuersis metallis est diuisum. vnde quoddam est album ad nitorem argenti accedens. aliud fuscum speciē auri exprimens. tertiū in quo tanctorum est temperies. Est et aliud genus eris quod dicitur cozonarium quod scilicet ex ductili ere in laminas attenuatur et felle tauri tingitur. speciem auri pretendit in cozonis histrionū vnde et cozonarium est vocatum. Es autem quod ductile est et malleo p ducitur regulare appellatur. econtra fusile quod tñ funditur. sed quod fusile est sub malleo fragile est. quando autem es bene purgatur et ab omnibus vicijs excoquit ductile efficitur et regulare. Omne autez es in frigore magno melius funditur. Es celerius rubiginem contrahit nisi oleo purgatur Itez inter omnia metalla est vocalissimū et maxime potestatis huc usq; Jsi. libro. xvi. maxime conuenit viui tubarum et cympanarum ꝓpter suam sonoritatez ⁊ durabilitatem. lapis vnde excoquitur est maxime diuiciei ⁊ ꝓpactionis. vnde non facile frangitur nisi prius in rupe igne fortissimo exuratur. Ochres aūt vel nomes comburitur antequ extrahatur per secte de lapide et purgetur sicut mihi sepius certissime asseruerunt in loco vbi foditur eris purgatores. Vasa enea rubiginosa sunt et eruginosa nisi sepius arena aspera confricentur. Olfactu etiam et gustu sunt abhominabilia nisi cum stanno sint linita. Es etiam si sine stanno fuerit de facili vritur et crematur. vt dicit Jsidorus capitulo de stanno. Es vero exustū et puluerisatum vt dicitur in Plat. habet virtutē dissoluendi et consumēdi et extenuandi et humores noxios expurgandi. vulnera sanandi. caliginem oculorum purgat. carnes superfluas corrodit ⁊ vlterius crescere nō permittit vt dicit Plat. et etiam Dyasc.

¶ De electro

Electrum est vocatum eo q̄ ad solis radium auro clarius luceat et argento. nam solum electrum dicitur efficacius. Et hoc metallum omnibus metallis est nobilius. huius tria sunt genera. vnuꝫ quod ex primo arbore fluit quod sucinū dicitur. quando enim primo fluit de arbore est liquidum gummi sed post indurat̄ calore vel frigore in duriciem lapidis perspicui vt cristalli. Alterum genus metallum dicitur quod inuenitur et in precio habetur. Tertium fit de tribus pcīs auri et vna argenti. electruꝫ vero quod naturale est illius ē nature vt in continuo ad lumina clarius cunctis metallis fulgeat et venenū probat. nam si eo infundas stridorem edit et colores varios in modum arcus celestis se mutare subito consueuit. huiusq̄ Ysi. libro. xv. de metallis vltimo. De electro autem artificiali dicitur super Ezech. dum aurū inquit Greg. miscetur cum argento. argentum ad claritatem crescit. aurum aūt cum claritate argenti temperatum virtutem suam non perdit sed tantum modo ad decorem coadmixti argenti aliquantulum expallescit. Electrū etiam verum a quibusdam arpago dicitur eo q̄ attritu digitorum accepta coloris anima folia et paleas vestimentoꝝ fimbrias rapiat et attrahat. sicut magnes ferrum vt dicit Ysi. libro. xvi. ca. de nobeis gemmis. De facili autem quocunq̄ modo homo voluerit recipit colorem et tinctura Vnde de radice auerise et conchilio de facili inficitur vt dicit idem ibidē

¶ De echite.

Echites lapis est indic⁹ et perficis qui in litoribus occeani insimi tam indici maris q̄ perfici inuenitur. Est autem lapis colore puniceo sicut dicitur in lapidario. et est duplex vt dicit Ysi. scilicet masculus et femina. vnde et bini semper in nidis aquilaruꝫ inueniuntur. nec sine his parere potest aquila. et ideo aquila istos seruat in nido suo. Horum masculus durus est et similis galle et subtilis. femineus vero mollis est. et hi lapilli alligati parienti faciunt partus celeriter et etiam faciunt aliquando abortiri si nimis diu ibi dimittuntur. aliquid excidunt value nisi cito a parturientibus auferantur. vt dicit Ysi. libro. xvi. ca. iij. Hic etiam lapis more pregnantis alium lapidem in se tenet clausum vt dicit Dyasci. et in lapidario dicitur. Continet hic alium pregnantis more lapillum. Eius virtus est conferre sobrietatem duricias auget et amorem et facit victorem et fauorabilem et caducorum prohibz casum si de veneni fraude quis suspectus fuerit si reus fuerit hic lapis sub cibo eius positus cibum deglutire non permittit q̄ si lapis subtractus fuerit cibum deglutire non tardabit.

De emachite

Machites lapis est rufus ferrugineus affricus et indic⁹ ac arabicus hic dictus eo q̄ cruore resolutus in colorem sanguineum mox erumpit vt dicit Jsi. valet contra veficę fluxū et oculorum dolores. contra venenū et serpentis morsum et ventris fluxum omnem sanguinem stringit et maxime muliebrē et ginginarū vt dic̄ Dias. Jn plac. aūt dicit frigide et icce esse oplexionis. et habet virtutē constringendi fluxū sanguinis. ab emach quod est sanguis q̄ chites q̄ est fisto ē. vñ vz emoptoicis. i sanguinē vomētib⁹ q̄ dissenterics singulare preſidiū ē

¶ De elitropia

Elitropia gemma est viridis cum guttis puniceis venis sanguineis suꝑsparsa. Et est dicta ab effectu. quia si ponitur in aqua radijs solis opposita ebullire facit aquā in vase positam resolui in nebulam. et post paululū resoluit in guttulas pluuiales. Hec eadem etiam gemma videtur posse facere mira. nam posita in pelui in aqua clara radios solis mutat. et ex aeris repercussione obumbrare videtur radiorum solarium claritatem q̄ quendam inducere in aere sanguineum colorem ac si sol ex interpositione corporis lunaris ad solem sol ecclipticus pati tenebras videbatur. Et ideo quia illa videtur solis posse mutare claritatem elitropia id est solis aversio nuncupat. et hoc expresse dicit Jsi. et Dias. in lapidario Dicit ex re nomen habēs est in elitropia gēma. Que solis radijs in aqua ꝺiecta vasculo Sanguineū reddit mutato lumine solem. Eclipticq̄ nouā terris effundere agit ir. Et dicit Jhō. q̄ ista manifestat incantatorū stultitiā et magoꝝ qui in suis ꝓdigijs gloriātur. Illudunt enī hominē aspectib⁹ in his que oparant sicut facit gemma suprādicta de qua exemplificādo dicit q̄ herba eiusdem nominis cū qui busdam incantationib⁹ additis. fallendo visum intuentiū. facit portantez hominē nō videri. Jn multis aliꝭ est gemma hec commendabilis. q̄ sanguinem stringit. venena tollit nec falli potest qui eum gesserit. ir

¶ De emdro

Emdros parvus lapis est et modicus perpetuis distillat guttis. nec tamen liquefit omnino. nec efficit aliquo modo minor. vñ dicit in lapidē perpetui fletus lachrymis distillat emdros. q̄ velut ex pleni fontis scaturigine manat. Et dicit ibidem q̄ difficile est huiusmodi reddere rationez. quia si gutta defluit de lapidis substātia. queritē si minor efficitur vel omnino liquefcat. si vero res vel aliud ipm impedimentum ingredit quid est q̄ ingredientes non repellit egredientem Potest tamen esse vt mihi videtur q̄ virtus lapidis condensat in aquaz aerem sibi vicinius ꝓpinquantem et iam videtur exire de substancia lapidis quod egreditur de substancia aeris circūstantis

sequit de epiſte

¶ De episte

Epistes est lapillus rutilans et rubicundus. qui ex parte cordis gestatus natū seruat. opescit seditiones. coercet locustas et volucres steriles nebulas. ac grandines a fructibus terre. et oppositus soli ignem et radios emittat. Et si hunc lapidem in aquaz feruentez pijceres cessat eius ebullicio et post modicum frigescit vt dicit Jsi. et vyasci.

¶ De ercolicero

Ercoliceros lapis est sic dictus eo q̄ rly coloribus est distinct⁹. q est parvus valde et efficit oculos intuentis hominis tremulos. in libia apud trogoditas inuenitur

¶ De ferro.

Ferrum a feriendo est dictū vt dicit Jsi. hoc enī duricie ferit domat et conterit omnia genera metallorū quod quidem q̄dam de terra originē trahat. durissimū tamen est et solidissimū. et loco omnia alia feriendo oprimit et dilatat. et hoc vt dicit Jsi. iuxta terre genus nomen assumit. Multipliciter variat. qz p̄m hoc magis dicunt vel minus inueniri. Generat aūt ferrum p̄m Dyst. ex argentosiuo grosso nō mundo neq; pozoso terreo. et sulphure grosso nō pont in cui⁹ opositione plus est de predicto sulphure q̄z de argentosiuo. vnde p̄pter dominiū frigidi et sicci et terrei ferrū frigidum et siccū valde dup̄ est in suis partib⁹ et opactū et qz minus habet in se aeris et aquei humidi q̄z alia metalla. ideo ad resoluendum in igne difficile est. q grave ad remolliendū vt dicit Rich. Jframenta vero cum oleo temperare mos est ne aliqua frigiditate nimiū indurent vt dicit Jsi. ferr̄ ex sanguinis otactu citissime rubiginem otrahit. et dū eius substanciam subintrauerit vix recedit vt dicit Jsi. rubigo est vicium rodens ferrū quod ei accidit vel sue substancie puritate sue ex terre otactu et vicinitate. sue ex sanguinis sue cuiuslibz insecti aut humidi vaporis qualitate. Et subdit idem. a ferro inquit sanguis humanus se vlciscit. quia de re nulla alia ita cito p̄ rubiginē p̄sumit sicut q̄ humano sanguine immutat. Cum ferro magnes discordiā habet. vñ et magnes ipm attrahit et ipm attractum etiā mediante vase argenteo vel eneo ipm sequit. eiq; subijcit et obedit. Si ferrū bene politū a limine vel aceto linitū fuerit similimū sit eri rubigine carebit politū ferrū. si cerusa vel medulla cerui na fuerit plinius. Jsi. Jferrū candens si in vino vel in lacte sepius extinctū fuerit ipm vinū splenecticis et alijs morbidis medicare facit vt dicit Constt. Ferrū etiā vt dicit Jsi. accensū igni nō indurescit. scdo⁹ corrumpit. rubens in igne non est vtile ad cudendū neq; anteqū albescere incipiat vel albere. Vsus ferri vtilior est homini in plurib⁹ q̄z vsus auri. et quāuis plus diligat auri species ab auaris sine ferro respublica tute non

agitur. quia sine eius metu securitas ab hostibus non habet. ferro omnis iustitia regitur. tuetur innocentia et improborum audacia ferri metu coercet. sine ferro nullum fere opus mechanicum vix perficit. nullum edificium construit agricultura nullatenus exercet. Et ideo sm Jsi. est dictum ferrum eo quod farra id est semina condat. quia sine ferro nec panis de terra adquirit. nec etiam iam paratus panis sine ferro congrue dividit vt in vsum cibi ab homine assumat. Item ferrum ferro acuit vt dicit salomon. nam cōfricatione mutua hebetudo ferri itemque attenuat. q sic acuit vt inde facilius quodlibet incavatur. Scotus dicit ferri immundicia que in igne excoquit et sit sic dicta eo quod de ferro ignis violencia sit excussa vt dicit Jsi.

¶ De ferrugine. Ca xlvi

Ferrugo est limatura ferri sicut squama est illud quod cuolat ex percussione ferri. et habet virtutem siccandi et attenuandi. et ideo valet ptra oppilationē splenis. vomitum tamen potenter excitat in tantum quod aliquando ducit ad mortem nisi puluere adamantis vel aqua in qua per noctem iacuerit eius violencia reprimat. ptra emotroidas dicit esse puluis eius optimus. dissenteriam id est fluxum ventris stringit vt in Plat. Ferrugo etiam dicit ferri rubigo et corrosio dicta a corrodendo. dicit tamen quidam ferrugo ab erodendo non ab eramento vt dicit Jsi. manus siquidem tangentis inficit et maculam deformē post se relinquit quanto ferrum magis purum et politum tanto cuidētius et citius a rubigine defendat et difficilius remouet. Nec de facili deponit nisi tribus modis scz per ignis excoctionē. vel per serre vel per lime corrosionem. vel per collationem lapidis et durioris arenule exterionem hoc autem habet quidem eruginis infectio quod occasione leui reuertit ad locum in quo semel radicatur.

¶ De gleba. Ca.xlvij.

Gleba ex collectione pulueris est in vno glomere coadunata vt dicit Jsidō. libro. xvi ca. primo. Terra cum ligata gleba est. soluta vero pulvis. Indurata in globum terra semen non recipit. et recepti erumpere in germen nō permittit. confracta vero tegit semina atq; nutrit per pluuiam. remollita quandā pinguedinem in se recolligit quā ad seminū productionem radicibus circūfundat vt dicit Gregl. Aliqui enim glebe naturam in se continent mineralem. et ideo ex glebis diuersarum rerum species proueniunt sicut dicit Gregl. super illum locum Job. xxviij. Lapides saphiri locus eius et glebe illius aurum.

¶ De gemma. Ca.xlviij.

Gemma dicit eo quod lucceat instar gumi vt dicit Jsi. gēme siquidem magnum decorem varietate colorum prebent auro. Ideo autem dicit Jsi. preciose quia rare sunt atq; care. omne enim rarum magnum et

preciosum

preciosū vocat sicut scriptū est. erat sermo dei preciosus id est rarus Isi nec alicui debet videri dubiū aut falsum q̄n sua sit virtus divinit⁹ insita gemmis. quia sicut dicit in lapid. Ingens est herbis virtus sed maxima gemmis. Quarū quedā in venis terre inveniunt et cum medullis effodiuntur. quedaz a profundo maris euoniunt et generatiōis ip̄arū locus ignorat et tales gemme sepe in litorib⁹ maris et fluuiorū glareis reperiuntur. quedā in corpibus animū et reptiliū sepius progreant. Unde quandocūq; aūt gemme venerint incredibili virtute inveniunt diuinitus insignes quā do nobiles sunt et vere nam vt dicit Isi. ca. de gemmis aureis. in q̄bus oīa aūt gemmarū generib⁹ veras a falsis discernere magna difficultas est. nā sepe ille q̄ sunt false et sophistice veris vident esse similime. ita vt vix p̄t vere a sophisticis deprehendi. quia quidam vt dicit Isi. p smaragdo vitrum arte inficiunt et fallit oculos subdola quedaz viriditatis similitudo sine eīs fraude nulla immortalium est vita Isi. omnes aūt nō transluciadas gemmas cecas solemus appellare eo q̄ densitate sui obscurent. Isi. sed sepe fallunt sic indicantes. quia plus virtutis sepe latet in paruulo adamāte ferrugineo et obscuro q̄ in sardio lucidissimo vel berillo.

De gagate. Ca. xlix.

Gagates est lapis rudis et tā preciosus qui p̄mo in sicilia et gagante flumine est repertus fluore fluminis ad ripam tract⁹. vñ et nominat⁹. quāuis in diuersis sit plurim⁹ et eximius vt dicit Isi. Est aūt duplex sc̄z glaucus et niger. niger aūt est plan⁹ leuis et facile cōbustibilis igni appos⁹ fere sicut thus. incensus aūt odore suo serpentes fugat demoniacos probit et demonibus otrarius esse putat. virginitatē probit. quia aqua eius bibita. si bibens est virgo non vrinabit. si nō est virgo statim vrinā emittet. etiā otra voluntatē vt dicē dyas et sic virginitas p̄ lapidē experiē vt dicunt autores. Item idem lapis nigr q̄ glaucus attritu digitoz calefact⁹ paleas leues sibi appositas attrahere dicunt. potus aūt ofert ydropicis. q̄ nocuā dicunt humorē. et dicit ofortare epar sua forsan siccitate et etiā occulta qualitate. Item puluis eius appositus dentes roborat debiles et laxatos. Item multū dicit valere otra fantasmata et nocturnas demonū vexationes. Itē eius subfumigacio prouocat menstrua q̄ casu aliquo sunt ablata. Item dicit sedare dolores ventris q̄ stomachus patit casu aliquo subuersionē. Itez vincit prestigias et carmina dura resolut vt dicit in lapid. Itē valde accelerat partum et adiuuat parientem. vt dicit in lapid. Unde si lapis tam grossus et rudis tam mirabilia operatur. nullus p̄pter exteriorem faciem vilipendendus est. q̄rum virtus latens interius ignorat. De hoc aūt lapide dicit Isi. in aqua accendit extinguit vero in oleo quod est mirum.

De galactile Ca.l.

Galactites est lapis colore cinereus gustu suauis. qui si attritus fuerit quodā lacteū de se emittit vt dicit Jsi. lapis in ore clau sus turbat mentem. circūdatus collo vbera lacte replet. alliga/tus femori dat faciles partus mixtus aqua et sale si circūsper gatur ouili. oues replent lacte et scabies fugat ab eis vt dicit Dyasc.

De gelacia .Ca.li.

Gelacia gemma est candida habens speciem grandinis in figura. Et est mire frigiditatis q̄ nunq̄ ab igne calefit. Jsi. et Dyasc.

De geratice .Ca.lij.

Geraticen lapis est niger sed superat virtute colorem qué prius abluto si quis gestauerit ore dicere mox poterit quid de se cogitat alter sicut dicit in lapidario. dilectum reddit et amabilez cum super qué est. siq̄ p̄batur virt⁹ eius. nam si inunctū fuerit corpus alicui⁹ melle et muscis expositum relinquūt eū muscę si p̄sus fuerit iste lapis. sed si lapidem subtraxerit fugent corpus eius et corrumpent

De iaspide .Ca.liij.

Jaspis est gemma viridis smaragdo similis sed crassi coloris. simplex est coloris. Eius species sunt .xvij. vt dicit Jsi. nam ias vnde pinnatim gemma dicit. quāuis aūt eius color precipuus sit viridis. cū multos habet alios intermixtos. Eius virtus est reprimere febres et vrorisim in his qui gestant ipm caste. Juuat etiam parturientem. fugat fantasmata. et inter pericula facit hominē tutū interiorem refrigerat ardorem. fluentē opessat sanguinem et sudorē luxuriaz cohibet et impedit receptū. menstrua astringit et emorroides. si puluerisēt datus cū lacte vlcera inueterata sanat. sordes oculoz purgat. et visū acuit et exortat maleficijs et incantationib⁹ resistit. efficacior est in argēto q̄z in auro. In capite aspidis inuenit lapillus iaspidi similis qui mire credit esse efficacie et virtutis. et ideo quidā iaspidē quasi aspidem dictū esse credunt. tot aūt credit habere virtutes quot habet diuersas venulas et colores vt dicit dyasc. In montib⁹ scithie inuenit optim⁹ et grifonib⁹ custo dit qué admodum smaragdus vt dicit Jsi.

De iacincto .C.liij.

Jacinctus lapis est ceruleus et saphirei coloris aliquantulū et p̄pinquus. ex colore suo nomen habens vt dicit Jsi. Lapis iacinctus quidā in ethiopia est inuentus. Optimus est qui nec nimis clarus nec etiā nimiū est obscurus vel obtusus. sed ex vtri usq̄ tpamento mediocriter est refulgens Jsi. Ibic nō rutilat equaliter sereno cū gratus et etiā p̄picuus. in nubilo totū oculis est marcid⁹ et ob

tusus

mus Jsi. Jn os missus sentit frigidus. ad sulpendū est durissim⁹. non tū est inutilis quia ab adamante scribit et signat vt dicit Jsi. Scōm dyas. iacinctus lapis est nūc colore ceruleus. nūc subrufus nūc purpure⁹ siue venus Et sūt tres species. nam sunt granati citrini et veneti. seo inter istos granati id est blauj sunt meliores. iste lapis mirabilis est qui aeri maxime se sormat. vt in nubilo sit nubilus. et in sereno sit serenus. Jstius lapidis est virtus singularis sm autores q̄ ofert leticiaz et otrariat melancolice qualitati. Cōfortatiue est virtutis sicut de eius specieb⁹ dicit. Confortatiue eiusdē virtutes habent. Tristiciāq; fugant et vanas suspiciones. Resistit etiā diuersis pestilenciis que solēt in aere sepius generari. vigorē etiā dat membris. et vegetat neruos. et dulcē ac salutifer̄ dat saporem vt dic dyascl. maxime si sibi est saphiro q̄ sm oēs q̄ de gemmis tractāt tanto in suis effectibus est efficacior quāto plus in colore et substancia saphiro appropinquat. et talis iacinctus veneno obuiat et tortico otrariat. dyas. Et etiā quodā assimilat herba eiusdem nominis in colore. et in multis est ei par quāuis non p omnia in valore sicut dicit Jsi.

De iride. Ca. lv.

IRis est lapis exagonus id est sexangulus vt dicit Jsi. qui sm⁹ in arabia iuxta mare rubr̄ est inuentus. nūc aūt in pluribus locis inuenit sez in germania et in hybernia et in multis regionibus aquilonis. Est autē in colore pīticus cristallo similis vt dicit Jsi. et dicit yris p similitudinem arcus celestis qui p̄ssio sole sub certo specie et colores arcus celestis in p̄mos parietes oppositos repraesentat vt dicit Jsi. eadem credit habere virtutes quas et berillus nisi q̄ tāte nō inuenit ēntiatis vt dicit dyascl. Insup hic lapis vt ferē coopertur parturienti vel vt citius pariat vel saltem vt dolorem partus facilius sustineat et non tantū de periculo p̄timescat.

De ienia. Ca. lvi.

IEnia est gemma qui in oculis bistie bestie inuenitur. que si sō lingua hominis sō dicta fuerit ipm dicunt p̄dicere plurima iam futura. vt dicit Jsi. et lapis. De Rame. Ca. lvii.

BRamen lapis est in colore nunc alb⁹ nunc subniger nunc subrubicundus nunc variis colorib⁹ distinctus. est aūt sic dictus a causa. et. quod est idem quod incendiū. nam in locis sulphureis et calidis inuenitur. cuius virtus sm dyascl. est curare ydropisim. diuersis imaginibus et figuris sculpit et polit.

De kalbrate. Ca. lviii.

BAlbrates est lapis transluciduus cristallo similis qui credit dare eloquentiā honorē et gratiā et defendit a noxiis et venenosis et curat tumorē epatis et splenis vt dicit dyascl.

De Kalcophano. Ca. lix

Kalcophanus est niger lapillus colore depictus. qui gestatus in ore dicitur clarificare vocem et defendere a raucedine fauces vt dicitur in lapidario

De ligurio Ca. lx.

Ligurius lapis est in colore electro similis. dictus vt dicit Jsi. a lince bestia. ex cuius vrina inter arenulas generatur. virtus eius est paleas attrahere. valet contra dolorem stomachi. et stringit fluxum ventris. valet ictericis et discoloratis quia pristinum colorem restituit. vt dicit Dyasci.

De lipparea. Ca. lxi.

Lipparea est gemma de furticis partibus veniens. cuius proprietas est q̄ omne genus ferar̄ ad ipius presentiam p̄perat et ipm intuetur. vnde venatores feras quas cani cursu capere non possunt. solius lipparee aspectu ad se ducūt sicut dicit in lapid̄.

De margarita Ca. lxij.

Margarita omniū gemmar̄ candidar̄ est precipua vt dicit Jsi. que inde margarite nomine est vocata. quia in conchis maris hoc genus lapidis inuenitur. nascitur in carne coclee sicut in pi seum cerebro lapilli aliq̄ inueniunt gignitur et ecclesti rore q̄ certo tempore anni coclee hauriunt. Et quibus margaritas quedaz vrio nes nuncupant. habentes aptum nomen eo q̄ tm̄ vnus et nunq̄ duo vel plures simul reperiunt. Sunt meliores autem margarite candide q̄ que flauescunt. Illas autem aut iuuentus aut matutini roris cōceptio candi das has senectus vel vespertinus aer reddit obscuras. hucusq̄ Jsi. li. xvi Inueniuntur autem quedam perforate naturaliter et ille sunt aliis melio res. quedam perforant arte vt dicit Plat. Sunt autem eligende que sūt albe et clare speculares et rotunde Habent aūt virtutem cōfortatiuā vel a tota specie vt dicunt quidam. vel quia asperitate quadam aspergunt membra a superfluis humoribus eo q̄ astringendo ꝛ coartando confortant Valent contra cardiacā et syncopim cordis ꝛ contra debilitatē que p̄uenit ex fluxu medicine. valent etiam otra fluxum sanguinis et fluxū ventris vt dic̄ Plat. Dicit āt in lapidario q̄ cū margarite generent̄ ex rore q̄ quanto rorantis plus fuerit aeris hausius tanto maiorem gignit rōra cio gemmā. nam vltra seminucem crescere nulla putat. Dicit etiā ibidē q̄ si illo tp̄e quo ex hausiu roris incipit gemma generari si superuenerit cho ruscacio vel tonitrus ex subita fortitudine clauditur concha ꝛ sic patitur aborsiuū. Ab india aut̄ et antiqua britannia nobiliores margarite trans mittuntur vt dicatur ibidem

Magnes lapis est indicus ferruginei coloris In india apud trogoditas inuenit. ferrum trahit. adeo enī vt dicit Jsi. trahit ferrum vt catenā faciat annulorū. inde eū vulgus ferrum viuū appellat. Liquidū etiā vitrū creditur trahere sicut ferrum. Cuius tanta vis est vt dicat Aug⁹. q̄ si quis eundem magnetem tenuerit sub vase aureo vel eneo. ferrūq; desup posuerit ex motu lapidis subtus ferrū desup mouebitur et sequit ibidem. Unde factū est in quodā templo simulacrum de ferro quod in aere pendere videt. Est enī alia species magnetis in ethiopia que ferrū respuit et a se fugat. Idem etiā magnes aliqñ vno angulo ferrū trahit et in alio a se repellit. Omnis aūt tanto est melior q̄n eo cerulior. hucusq; Jsi. Sm Dyasc. vero et lapidē. reconciliat maritos vxoribus. auget gratiā et decorem in sermone. Item cum mulsa curat ydropisim et splenē allopiciā et arsurā. pulvis eius aspersus p quatuor angulos domus sup carbones existentib⁹ in domo videbit subito domus ruere et vertigine cerebri et emotione. Magnes etiā sicut et adamas capite casti mulieris suppositus cogit eam subito amplecti virū suū. sed si adultera fuerit subito a lecto se mouebit timore fantasie. Hoc lapide maxime vtuntur magi sm Plat. lapis magnes calidus est et siccus in tertio gradu. virtutem habet attrahendi ferrū montes enī sunt ex huiusmodi lapidib⁹. vnde naues ferro opactas attrahunt et dissoluūt. vnde precipue valet vulnerātis pulvis eius defectus cū aplicon appositus vulneri. Ferrū enī attrahit. pulvis etiā magnetis in quantitate duor⁹ dragmatū cū succo feniculi valet ptra ydropisim et splenem et allopiciam vt dicit Rasis.

De melonite. Ca. lxvij.

Melonites est lapis dictus eo q̄ dulcez et melleū emittit sucū. vt dicat Jsi. et est bicolor scz viridis in vna parte et melle similis in alia

De menophite. Ca. lxv.

Menophitis est lapis a loco egipti sic dictus. gemmātus est nature vt dicit Jsi. Hic trinus ac super loca que vrenda sunt vel secunda positus vel cū aceto linitus ita facit obstupescere corp⁹ q̄ nō sentiat cruciatū

De mirrite Ca. lxvj.

Mirrites est gemma sic dicta eo q̄ mirre in colore similis est qui optesius spirat odorem sicut narcus.

De medo. Ca. lxvij.

Medus est gemma vel lapis preciosus in medor⁹ regione rept⁹. qui q̄dq; est viridis coloris q̄dq; nigri vt dicit Dyasc. virt⁹ huius est ptra cecitatem oculor. sanat podogram si cū lacte mulieris masculū parturientis temperet. Simili modo valet cōtra

dolorem renū et frenetica passionem si vero lapis niger resoluatur super cutem et in aqua calida.et alicui detur illa aqua ad bibendū interficit vomitu et stomachi subuersione si vero frons inde lauet mirabiliter ecozat.et ledit visum.et aufert omnino.vt dicit in lapidō

¶ De merochite.Ca.lxvij.

Erochites gemma est viridis smaragdo similis spissioris tamen et grossioris est virotis q̄ smaragd⁹. vnde et a colore malue nomen accepit vt dicit Jhū et nascitur in arabia.Est aūt substancie valde mollis et tū valde vtilis.q̄ sicut dicit dyascorides virtute sua custodit a nocuis casibus.

De marmore.Ca.lxix.

Armor greco sermone a viriditate vocat vt dicit Jsi. Sunt autem marmora vt dicit idem lapides crimq̄ qui maculis et coloribus omendant nam marmoꝝ genera infinita sunt. nō tamē omnia a rupibus inciduntur sed multa sub terra sparsa sunt vt marmor lacedemonū viride et pretiosum similiter et marmor ophites q̄ maculis serpentū simile est.vnde et vocabulum sumpsit.cuius duo sunt genera molle ac candidum nigrū durum.Marmor purpurites ex egipto est rubeum candidum interuenientibus punctis.et vocatur purpurites eo q̄ rubeat vt purpura.Sunt et alia multa genera vt alabastrum et parium. de quo infra dicet.Est et aliud genus sc̄z coraliticum in alia reperium nō habens vltra tuos cubitos in mensura.et est candidus fere sicut ebur.tamen habens quasdam maculas quadras ꝓportione e diuerso nigras.Est et thebaicum tinctum aureis guttis et inuenitur in parte egipcioꝝ. naturaliter aptum vt super illud collyria cōterant. Sunt et alia genera que in officinis rupibusq̄ gignunt vt marmor thorinteū gutte aromatice humilimū.ex quo columne ingentes fiunt.limina atq̄ turres.Est et caristeus viride et optimum.nomen habens ab aspectu.eo q̄ gratum sit his qui gemmas scalpunt.huius em̄ viriditas reficit oculos. Est et numidicum quod numidia mittit.quod fricatum sucum similem croco reddit.vnde et nomē accepit.Sunt et alie multe marmoꝝ diuersitates de quibus exemplificat Jsi.li.xvi.sed hec ad presens sufficiant. Marmor itaq̄ alijs lapidibus est solidius fortius et pulcrius ⁊ vtilius.in cui⁹ penis diuersaꝝ gemmaꝝ materia inuenit ꝓpter soliditatē sui difficillime sculpit et politur.ꝓpter sui frigiditatē et soliditatez ad species et vnguenta aromatica custodienda vtilissimū inuenit.Sup omnia aūt admirari possum⁹q̄ marmorei lapides nec calibe nec ferro nec etiam serra vel malleo per potētiam aliquam edomātur sed per laminaꝝ plumbeā asseribus mollissimis interfertam.plūbo em̄ et nō ferro lapides marmorei dauduntur et segant̄ tanq̄ asseres et equāt.

De nitro. Ca. lxx.

Nitrum ſm dyaſc. eſt lapis ſubalbidus ſciſſilis ⁊ ꝑſpicuus cui⁹ virt⁹ eſt diſſolutiua attractiua abſterſiua et humoris ſuperfluj conſumptiua. De nitro aũt dicit Iſi. li. xvi. ca. ĩ nitrum a regione nitria egipti eſt dictuz. ex quo medicine fiunt. et ſordes co⁹poꝝ ac veſtium abluunt. huius natura non multũ a ſale diſtat. habet eñ naturam ſalis. et ſimiliter otic. caneſcentib⁹ ficcitate litoꝛib⁹. cui⁹ ſpuma afrotũ nuncupat. Et colligitur diſtillans in partibus afie in ſpeluncis deinde ſolis calore deficcat et optimũ quod ſic ſiccatũ eſt minime ponderoſũ. vt dicit Iſi. ſm Plat. aũt nitrum eſt vena terre. et eſt calidum et ſiccũ lenc rubeũ vel album vel citrinũ. guſtui eſt amaꝝ acidum ⁊ ſubſalſũ. pinguedinẽ extenuat ſi ore ſit acceptũ humoꝛes viſcoſos minuit ⁊ ꝓſumit. pulus eius in melle ꝓfectus faciem clarificat et decorat. mundificat ſaniem ſtomachi et inteſtinoꝝ ex apoſtemate ꝓcedentem. pediculos et ſaniem capitis detergit. vermes aurũ interficit et eoꝝ ſaniez mundiſſime extergit cũ aceto ſpuma eius ex cozoſionibus et inflationib⁹ ſubuenit ypozopicis. opilatus cum melle mixtam caliginem detergit oculoꝝ. venenũ mortificat et excludit. paraliſim lingue potenter ꝓhibet ſm Plat. et dyaſc. eſt aũt nitrũ calidũ et ſiccum in fine tercij gradus. laxatiuũ colatiuũ vt dicit Conſtant.

De noſer. Ca. lxxi.

Noſer id eſt ozapondine. lapis eſt preciouſus ſubalbidus aut varius qui vt dicitur in buſonis capite eſt a quo extrahitur et in forti vino et aqua mundificat vt dicit dyaſc. et in eo aliq̃ apparet forma buſonis cuz alſperis pedibus et diffuſis. hic lapis valet otra moꝛſus reptiliũ et venenũ. nam preſente veneno varius lapis tangentis digitum adurit et ſunt ſimul ambo includendi vt dicit dyaſc.

De onichino. Ca. lxxij.

Onichinus lapis eſt indicus et arabicus pmittũ in ſe habet colorem ad ſimilitudinẽ humani vnguis vt dicit Iſi. greci eñ vnguem onicem dicunt. Indicus aũt onix ignis colorem habet. albis tingentibus venis ſue zonis. Onix vero arabicus nigri coloris cum candidis zonis. Genera eius ſunt q̃nq; ſcz ſardonix que ex duoꝝ ſocietate nomen ſortitur ſcz ex candore onicis et rubore ſardij vez infra de ſardonice. hec gemma ſcz onix plures dicitur habere effect⁹ nocios nam vt dicit dyaſc. collo ſuſpenſus vel digito portatus excitat triſticiam et timoꝛes. multiplicat lites. cõmouet animos ad iras. in pueris excitat ſaliuam ſuperfluaz et nocuam. non poteſt nocere in preſencia ſardij ſpecularem habet naturam et policiaz et ideo ad modum ſpeculi repꝛeſentat ymagines et figuras ſed obſcure Dyaſc.

De optallio Ca.lxxiij.

Optallus siue opallus sm Jsi. est lapis diuersaꝝ gemmaꝝ coloribus distinct'. Est enī in eo carbūculi genus ignis. amethisti sul gens purpura. smaragdi nitens viriditas. et singuli colores sō quadaꝫ varietate sunt lucentes. nomen habet a patria. Hunc lapidem india sola parit vt dicit Jsi. tot enī credit habere virtutes. quot habet colores. De optallio dicitur in lapidō. q optallus lapis oculos se portātis seruat illesos et acutos. sed alioꝝ oculos circūstantiū obducta nube recondit. vnde quadaꝫ aozasia percutit vt nō videant vel aduertāt que sunt coram eis. Et ideo asseritur furtis tutissimus esse patronus vt dicitur in lapidario.

De ogite. Ca.lxxiij.

Grites gemma est nigra et rotunda. Alia est viridis maculas habens. Tertia est cuius altera pars ē aspera. altera vero plana. et eius substantia est quasi ferri lamina ibīc lapis gestatus custodit a morsibus reptiliū et feraꝝ et animaliū alioꝝ. Appensus etiā mulieri phibet impregnari eā. et si pregnās est facit eā abortiri

De petra. Ca.lxxv

Petra grecum nomen est. et sonat idem quod solida siue firma. vt dicit Jsi. Ex partib' enī terre solidis et cōpactis substancia petri siue lapidis generat'. Vel petra a penetrādo est dicta. penetrat enī pedem quando fortius premit et calcat. Ab aquaꝝ etiā stillicidijs et guttis penetrat. Idem autē est petra et lapis. sed lapis quasi ledens pedem dicit. qz sua duricie et acumine pedē ledit vt dic. Jst lapis tamen vsualiter planus mollis et sparsus. Saxa vero adherent et a montib' excidunt. Silex vero dicit durus lapis ab eo dictus q percussus exiliat ignis vt dicit Jsi. quamuis enī petra ex se sit frigidissima. ferro tamen pcussa ex se mittit ignem. nam ex forti et violenta aeris collisione inter superficiem ferri et lapidis aer illisus subito ignit et scintillando de sili ce egredit sm. Arist. in iij meteō. ex sola terra fit. vincens in ea siccitas nō pmittit eā coagulari. Fiūt aūt lapides vel p congelationē vel p conglutinationem Ex omixtiōe enī aque et terre fit lutū qō inter lapidē q terrā est medium. qō paulanus p ptiū coadunatōez et astrictionē fit lapis. vñ tali trāsmutationi apt' est lutū vnctuosū. qz qō nō est tale nō est omutatiuū § potius ominatiuū ex dominio siccitatis. Terra ergo p fortē conglutinationē et omixtionē humoris uertit in naturaz lapidis q ex diuersitate terre diuersoꝝ colorū recipit qualitatē. Aliqñ etiā pmanēt lapides ex aque cōgelatiōe. Immanēt enī qdaꝫ loca sup q aq̄ infusa uertit in lapides diuersoꝝ colorū. et hoc fit ex quadā vi minerali in locis illis exīte congelāte aq̄s q fiūt principia lapidū vt dicit arist. Fiūt aūt lapides vel ex luto vnctuoso

virtute solis occultante illud coagulantis et p̄ parciū coherenciā in substanciā lapidis ostringentis vel iunt lapides ex aqua congelata quadam virtute minerali lapidis forme inductiua. ſm ipaz materiā lapidum efficiunt quidā rare substancie et debilis opositionis et quidā fortioris. et quidam generant tardius quidaz citius quidam fortius. ſm fortiorē qualitatū actiuaz potentiā et debiliorē resistentiā passiuaz. ſm eñ ommixtionē istaz qualitatū in substācia lapidis diuersificāt lapides in natura et in virtute. virt⁹ eñ celestis influens ad loca mineralia in eis suas imprimit actiones et ſm q̄ inuenit materiam aptiorē et suc actioni obedientiorē in eis impressionē relinquit nobiliorem. Et ideo quidā lapides pretiosi naturā et vim planetaz in suis effectib⁹ imitant vt ptz in topazio qui lunā sentire phibet vt dicit Amb. bas. ysi. oyasci. et alij vt post patebit. Note ergo p̄ pietates lapidis fuit petre fūt iste q̄ lapis vniuersaliter est frigid⁹ et siccus opactus durus grauis et ponderosus. suo pondere centraz petens terraz opprimens et eius partes ne dilatent ad inuicē vnens et diungens. vnde dicit Amb. q̄ lapides sunt ossa terre. quod eñ faciūt ossa in corpe. hoc faciunt lapides in diuersis partib⁹ ipi⁹ terre. ipaz ſsolidant et ne partes ei⁹ nimia siccitate ab inuicē defluant ipaz opprimūt et adiuuant lapides per aquaz suppasionē a sua duricie non remollianē. ex stillicidijs tū gutratim descendentib⁹ excauant vt dicit Greg. Lapides etiā si candentes fuerint in vino extincti. vinū corrumpunt et in acetū conuertunt vt dicit ysi. In lapidib⁹ etiā generaliter requirit materie puritas virtus et p̄ciositas coloris et figure diuersitas. et multiplex vtilitas. Nam vtiles sunt in edificijs contrahendis. in plateis sternendis. p̄ pontib⁹ faciendis. p̄ hostib⁹ expugnādis. p̄ lapis et canib⁹ effugandis. p̄ metallis ex coz substancia extrahendis. p̄ metallis exornandis. p̄ infirmitatib⁹ varijs psanandis. p̄ turrib⁹ regū ampliandis. p̄ castris et ciuitatib⁹ munidis. p̄ feris et bestiolis defendendis. Lapides itaq; primo de minera extrahunt. extracti quadrant et poliunt. politi in edificio ordinate collocant. ordinate maiores sub minorib⁹ ponunt. mediante cemento ad inuicē coaptant. obducunt cemento et extrinsecus oplanant

¶ De pario. Ca. lxxvi

Parius lapis est genus marmoris eximij et pretiosi vt dicit Isido. Hic apud paron insulam inuenit vnde et parius nuncupat. magnitudo eius lances et crateras nō excedit et est apt⁹ ac vtilis p̄ seruandis speciebus et vnguenti. Jñ glo. aūt sup bestij. dicit q̄ parū est gen⁹ marmoris candidissimi et ideo signat castitatem &.

De prasio. Ca. lxxvij

Prasius est lapis ad modū porri viridis. visū ſfortat debilē. aliq̄ inuenit cū guttis sanguineis. q̄q̄ guttis candidis et distinct⁹. de q̄ dicit in lapidario. Vtile nil affert nisi q̄ virat et decet aup .

De pirite. Ca.lxxviij.

Pirites vt dicit Jsi. est lapis fuluus aeris simulans qualitatem cui plurimus ignis inest. de facili em̃ scintillas emittit qui tenẽtis manũ si vehementius premat adurit. ꝓpter quod ab igne nomen accepit. de quo dicit in lapid̃. Tangi vult leuiter blandoq; manuq; teneri. Nã pressus nimiũ digitos tangẽtis adurit.

De pionite. Ca.lxxix.

Pionites est lapis qui dicitur esse feminei sexus. nam certo tempore concipit et parit consimilem lapidem et confert pregnantib⁹ vt dicit Dyasc. De pantero. Ca.lxxx.

Panteron lapis est multoꝝ colorꝝ sparsoꝝ q̃ pariter distinctoꝝ nam niger et rubeus viridis pallensq; videt purpureus roseusq; simul prasinq; coloris. Hic facit hominem audacem et inuictum illo die quando videtur mane oriente sole vt dicit in lapid̃.

De plumbo. Ca.lxxxi.

Plumbũ vt dicit Jsi. scz de metallis. li.xvi. est dictum eo ꝙ ex pilis de plumbo factis maris altitudo primit⁹ est temptata. Huius vt dicit duo sunt genera candidũ scz atq; nigꝝ. candidus aũt melius est. et primo in insulis athlantici maris antiquit⁹ est inuentũ. in multis locis hodie. inuenit em̃ in gallia et lusitania quedã terra nigra arenosa et etiã calculosa. que quidem abluit et ex materia q̃ subsidet ꝑ decoctionem in fornacibus plumbi substancie equat. In aurifodinis etiam cum materia auri quidã lapilli nigri reperiũt. et dum auꝝ colligitur cum auro manent. sed postea eidem calculi ab auro separati per se cõflant et in plumbũ totaliter resoluũtur. et inde tanta est grauitas auri et plumbi vt dicit Jsi. Nigꝝ vero plumbũ duplex est. aut em̃ ex sua vena ꝓdit aut cũ argento nascit. nutritq; venis oriat. et in illa oblatione primo procedit stannũ deinde argentũ tertio quod remanet ꝑ oblationẽ efficit plumbũ nigꝝ. vt dicit Jsi. In india vero neq; es neq; plumbũ inuenit. sed gemmis et margaritis hec india recõpensat Jsi. Plũbũ nigꝝ aut in opibus laboriosis vt in laminis et in fistulis vtilius fore tam hyspani q̃ britãnici fuit experti. hucusq; Jsid. Em̃ Aristi. em̃ li. metẽ. uñ. ex sulfure grosso nimis depurato ac feculẽto et argẽto viuo nõ ponit plũbi substancia in locis mineralib⁹ generat. vñ ex immũdicia sulfuris non puri q̃doq; otrahit hũiditatẽ. ex cui⁹ otactu man⁹ tangẽtis coinq̃nat. hec immũdicia ab horã ꝑ absterſionẽ aliq̃ntulũ a plũbo remoueri ꝑt. ꝙ ex eo auferri neq; q̃ pñt ãt horis immũdiciã plũbi abstergit. veꝝtñ sp erit plũbũ em̃ videat argẽtũ. ꝙ obtinebũt in eo q̃litates aliene vt errẽt in eo homines. fuit q̃ accipiũt salem aromaticũ ã. vt dic aristi. et hui⁹ immũditie assignat causam dicens.

Plumbi ergo argentū viuū est malus ponderosū luteū sulphur etiā eius malum mali vaporis et fetidi. vnde non bene gelak in li. v. alchimie libri nes dicit. si suspenderis plūbum sup acetum odeminat ipm nō acetū pene trahit eius substanciam et in puluerem ouertit. ac in colorem albū ceruse ipm transmutat. seo si sup ipm acetum fuderis albescit et destruit vim ace ti plumbū adustum colorem vermiliū obscurum generat. seo si fortior fue rit ignis ouertit in citrinū et post calcinando et desiccando ipm cū aceto in album colorem ceruse transmutat. Igne vero fortiori adhibito totum hoc ouertit in materiā primā plumbi et sit terra vt dicit ibidem. Itē idem plumbū quibus miscet partes omogenias ogregat. et etherogeneas se parat et mundificat et ideo ponit cum argento in fornace vt argentum facilius mundificet. quia partes argenteas a sumptione precōseruat et ipo plumbo sumpto ac obusto argentum purgat. Idem dicit Jeron. in glo. sup. vi. ca. Jere. li. ix. Sumptū est plumbū ā. Itez dicit hermes q plūbum in sua ebullitione omniū solidoꝝ corpoꝝ varietatem soluit etiam ada mantis. Item dicit arist. in li. metō. plumbū inquit liquatū pdubio est argentū viuū. seo non liquatur nisi calefiat et tunc apparent rubea ossia liquefacta. Verum aūt est q plumbū cū lutoꝺ vel subnigri sit coloris tamē p ustionem siue aceti resuoationem pulerum colorem generare solet vt minii stibii et huiusmodi. Est aūt plumbū frī vsum medicine. est enī frigidum et humidū in scō gradu vt dicit Constanti. cōtra vsturam ignis et apostema calida valet miro modo. fluxum sanguinis vulnerꝝ bene cō stringit reuma oculoꝝ abstergit et compescit. Idus scorpionū mitigat et draconū. venerem phibet si plumbi lamina duobus lumbis apponatur. alias habet rationes medicinales de quibus quere infra de coloribus. c. de stubio. quod alio nomine ceruſa. flos plumbi nominatur.

De puluere. Ca. lxxxij

Pulvis dicit eo q a vento pulsetur vt dicit Jsi. Leuitate enī sua a vento tollitur et dissipat. venti otrarij puluerem subinterātes ipm circumagitant et turbinem generant vt dicit Beda. Pul uis ocullus naturā rei a qua resoluit ostendit nunc p odorem nūc p colorē nūc etiā p saporē. et ió puluerisant spēs aromatice vt eorum intrinseca virtꝰ se oñdat vt p ptū omixtionē et vnionē ampliorē virtutez recipiāt. vt odoris sui fragrantiā diffusiꝰ circūspgant et gustū suauiꝰ effi ciāt et vt vulnera putrida deficcēt efficaciꝰ et abstergāt. vt carnē mortuā corrodāt et auferāt et vlteriꝰ crescē nō pmittāt sic pulvis plūbi exusti pur gat vulnēa et deficcat superflua. carnē viuā generat et oñuat vt dic ost. Et ió ex puluēibꝰ oficiūt emplastra et ponunt thimiamata et varia efficiūt antidota et vngēta. In puluere resoluūt thꝰ et mirra et ex pulueis crema

tione deo

offerunt holocausta. Ex pulueribꝰ etiã fiunt salutifera electuaria quibus vita corpora sanitati restituunt. Ex pulueribꝰ insup fiunt unctiones et malagmata quibꝰ mortuoꝝ corpora liniunt et custodiunt integra ne in cinerem aut pulueren redigant. pulueres et humoris admixtione lutum gignit et ex supuenienti deiccatione in glebam spingit vt dicit Jsi. ex puluere pes polluit. oculus ledit. et multiplex reptile ex puluere ꝓducit et de puluere pascit ac nutrit. Serpenti est puluis est panis eius vt dicit Jsa. lxij. Ex puluere omne corpus animatũ nascit et in pulueren a quo incipit reuertit et finit ꝓut homini dictũ est. Pulus es et in pulueꝛẽ reuerteris ĩ. Ex pulueꝛe aer infici et ne claritatẽ solis oculus videat aliquociens impedit. nam ex pulueꝛe aeri humido admixto sepe nebula gignit. ex cuius interpositione latet sol et limpide nõ videt. Ex resolutione etiã puluẽis in atomos siue in atomis solis radꝰ ꝑ fenestrã intromissꝰ multiplicatꝰ inuenit

De quirin. ca. lxxxiij.

Quirin vt dicit dyascl. est lapis qui in vpupaꝝ nidulis inuenit. Dic secretoꝝ ꝓpriꝰ est in somno. capiti enim dormientis suppositus facit hominem loqui omnia que somniat dormiendo et auget mirabiliter fantasias. vnde et magi diligunt lapidem illum quia per eum maleficia operantur.

De quandros. ca. lxxxiij.

Quandros est lapis coloꝛe quidem vilis sed eximie virtutis vt dicit dyascl. Et inuenitur in capite vulturis. valet cõtra quaslibet causas nocuas. et ubera lacte replet.

De rabzi. Ca. lxxxv.

Rabzi qui et alio nomine et cõmuni dicitur bolus armenicus q̃ est lapis siue uena terre. et est nature frigide et sicce subtilis coloꝛem habens et inuenit in armenia. naturam habet astringẽdi uentrem et sanguinem undecunq; fluat

De rostein siue reiben. c. lxxxvi.

Rostein siue reiben sm Auic. est lapillus qui inuenitur in capite cancri. et est aliquando albus aliquando uergens in flauedinem coloꝛem. Est autez quo ad substantiam mollis. parum diuisus q̃ pupilla oculi piscis. quo ad formaz uero est exterius rotundus et planus. interius uero paꝝ concauꝰ. quo ad uirtutẽ aũt est naturaliter frigidus et humidꝰ. Et valet contra morsus scorpionũ et tutele si cõtritus more emplastri supponatur. Dicitur etiam q̃ valet contra morsus canis rabiosi q̃ si pulus eius in potu assumatur. Si comburatur pulus eius mundificat dentes et desiccat uulnera et confert scabiei et prohibet lachrymas.

De saphiro Ca lxxxvj.

Saphirus est gēma cerulea celo sereno in colore simillima. optima est inter gemmas et summe preciosa et regū digitis magis apta. In multis locis inuenit. ieo orientalis fuit indica melior iudicat et maxime quando habet quasi quosdam puluereos aureos intermixtos. et est hic saphirus densus non pluribus vt dicit Jhō. Hic lapis maxime cōmendatur in lapidario. ita vt pre sui excellentia gēmaꝝ gemma vocatur. nam corpus vegetat et integra membra preseruat stellam habet relucentē ꝙ cuius refulgentiā eius virtus indicatur. alia est species saphiri que sirtites dicitur que iuxta sirtes inter arenas maris libici inuenit vt dicit opasc. Inuenit aūt aliqñ in venis mineraꝝ vbi lasurū etiā inuenitur et in eisdem venis saphiri in medio velut in ventre quedam species carbūculi inuenit. et ideo a multis saphirus mater carbunculi creditur eo ꝙ in eius venis gigni a pluribus perhibetur. et ex natura saphiri carbunculus quasi quadam famula cerulea vt multi asserunt credit aliquantulum obumbrari vt opasc. dicit. Saphirus itaq; sm opasc. habet virtutem discordiaꝝ reconciliatiuā. multū eñ valet vt dicit ad pacem reformandā. Item habet virtutē caloris innaturalis repressiuā. vnde de saphiro dicit in lapidō. Corpis ardorē refrigerat interiorē. Nam in febrib⁹ multū caumaticis et incēsuis refrigeriū prebet saphir⁹ si iuxta venas cordis pulsabiles suspendat. Uñ dicit opasc. ꝙ valet ptra plodicas febres tpe accessionis. Item virtutē habet cfortatiuā. cordis letificatiuā. et ideo dicit valere ptra cardiacā et quālibet passionem melancolicam. vnde et cardiacum et opafortecticū fluxuꝝ reprimit et sudorē sicut scribit in lapidō. Sudorē stringit nimio torrente fluentem it. Idem dicit opasc. Item virtutem habet fluxus sanguinis restrictiuā. Unde et saphirus orientalis si tē pozibus apponatur solet restringere sanguinē de naribꝫ pfluentē. Jtē virtutem habet singularē tumoris et inflature sedatiuā. Certū eñ est ꝙ apostematū reprimit inflaturā si in principio collectōis nociue cinis apponatur. Jtē valet ptra antracē. nam virtutē hz malicie et venenositatis antracis expulsiuā. eius eñ furiositatē reprimit et expellit ne eius malicia spūs inficiat ipi⁹ fumū ad cor ascendē nō pmittit vt dicit opasc. Jtē vim hz veneno ptrariā et ipi⁹ penit⁹ extinctiuā. vñ etiā aranee infra piridem posueris et vnū saphirū indicū siue aliū supra piridis orificiū aliquantulū diu retineris aranea eius virtute victa quasi subito morietē vt dicit opasc. et ꝺ idē vidi sepi⁹ et in diuersis plurib⁹ expiri. Jtē habet vim visus obseruatiuā et fortē oculoꝝ sine grauamine purgatiuā. vnde scriptū est. tollit ex oculis fortes de irōte dolorē. in lapidō Jtē hz vim vlceꝝ curatiuā. nā vt dicit opasc. pulueriſat⁹ et lacte admixt⁹ vlcera sanat. et ꝺ etiā in vulneribꝫ ē expta

Item tante autoritatis fuit lapis iste apud veteres q etiã apud deũ nõ modicum putauerunt valere. unde et apollini fuit singulariter dsecratus. quia cum gentiles p responsis apollineq sacrificioq tpe consuluerunt cer tificari citius putauerunt si sapherum tunc in p te.encia haberent vt dicit vyasci. et hoc tangit in lapidario vbi dicit. Et plus q reliquas amat hãc yromancia gemmas. Ut diuina queant p eũ responsa mereri sc. Item hunc lapidem magi singulariter diligunt. qz pm eoq opinionẽ p ipi' vir tutez quedã mirabilia operari possunt. et hoc tangit similiter in lapidari. vbi dicit. Hic lapis vt perhibent educere carcere vinctos. Obstrusasq fo res et vincula tacta resoluit. hec et multa alia de singulari virtute sapheri ab autorib' sunt dscripta. et in hoc generaliter omnes dsentiunt q saphi rus est gẽma amatrix castitatis et ideo ne eius effect' p immũdiciã portã tis aliquo modo impediat. oportet vt ille qui eã portat caste viuat. tota illud. Sed qui gestat eum castissimus esse debetur. Item dicit in lapidari. q tollit inuidiam et expellit timorem et facit audacem et victorem. firmat in bonis animũ. et mitem facit et humilem et benignũ cui omnia puto ds se dicta dispositiue potius q effectiue. Sed hec nunc sufficiant.

De smaragdo

Smaragdus pm Isi. gemmaq omniũ virentiũ obtinet pncipa tum cui veteres post margaritas et vniones tribuunt tertiam dignitatem. Smaragdus a viriditate est dictus vt dicit ibide nam omne viride amaq dicitur. nullis aũt gemmis siue herbis maior ines viriditas q smaragdo. Nam herbas virentes et frondes su perat inficiens circa se viriditate humia aerem repercussum Isi. vt ei' viror in sole aliquo modo obumbrat. Et culpentiũ oculis nulla gratiosior refe ctio est. Cuius corpus si extensum fuerit et exterius fuerit politũ ad me dũ spe culi ymagines reddit. quippe cesar gladiatoq pugnas in smaragdo alpi cere consueuit vt dicit Isi. Genera eius sũt tri. sed nobiliores sunt scitici q scz in gente scytica inueniunt. scõm locũ tenẽt bractiam. Colligunt i omi suris saxorũ flante aquilone. tunc enim tellure discooperta intermicant ha arene mouent maxime in his ventis. tertiũ egipcii habent reliqua in me tallis erat ipse inueniunt sed viscosi. naz aut ere aut plumbo aut sali similes notas habent. Smaragdi vero qñ vino vel oleo sunt permixti pficiunt in viroꝛe quãuis viriditatis gracia naturaliter imbuant. Est etiã quedã spe cies smaragdina que degenerat qñis sit viridis eo q sit turbida et cris venis et est calcedinarago' nuncupata. huiusq Isi. li. xvi. ca de viridibus gemmis. ibi. hic lapis a grifibus eripit et eripit. Et ne possint smaragdi in copia inueniri grifoq immanitate hominũ accessus impedit vt dicit Isi. li. xvij. ca ij. Habet itaq viroꝛẽ sui multiplicatiuũ. ex se enim generat radiũ

quo

quo virore tingit circūfusam. Habet et corpus speculare et plenum obiectarum figuraꝝ et ymaginū ostensiuū. Habet terno ex nature dono fructus beneficium diuersaꝝ infirmitatum curatiuū. Nam fm dyascl. et lapidē hic auget opes. et in causis dat plausoria verba. Collo vero suspensus curat morbum caducum. vitam obseruat debilem et confortat. Iacinctos motus compescit. reddit memoriaz. valet etiaz contra illusiones q fantasmata demonū. tempestates sedat. sanguinē sistit. et dicit hos valere qui solēt diuinare de futuris vt patet in lapidē.

De sardio. Ca. lxxxix.

Sardius est gemma rubei coloris ad modū terre rubee sic dicta eo q in sardis primitus est reperta vt dicit Jsi. et glo. sup apo. Hec gemma quāuis sit preciosa et pulcra. a multis tamē reputatur nouissima inter gemmas. qz vt dicunt preter fulgorem nil ferat vtilitatis excepto q omnē hoc presente nequit nocere. naz omnibus qui quasdam vt dicit nocuas habē ꝓprietates non pōt eas in presentia sardij poucere ad effectū. dicit tñ dyascl. q preter illam virtutem hz sardius longe plures. Sunt eñ species eius ōnqz inter quas ille est vtilior qui transmittit a sardis. et valet quia accendit gaudium et repellit timorem audaces reddit et acuit mentem et ipo presente non nocet omnē. Dicit etiam q sardius totaliter sanguinei coloris gestantē se ab incantationibus et maleficijs tueatur.

De sardonice. Ca. xc.

Sardonix ex duoꝝ lapidūz societate. sardio scz et onice nomen sumpsit vt dicit Jsi. Constat aūt ex tribus coloribus naz niger est in imo candido in medio rubeus quasi minū in supremo. hec sola in signando de cere substancia nil eucluit. Inuenitur autem apud arabes q apud indos. Genera eius ōnqz sunt qui colores hz plus distinctos et est densior hic laudabilior. luxuriam repellere dicitur et humilem efficit ac pudicum.

De sole. Ca. xci

Sol is gemma candida est et translucens. et est sic dicta eo q ad similitudinem solis in orbe fulgentis radios gerat vt dicit Jsi. ca. de candidis gemmis.

De silenite. Ca. xcij.

Silenites est lapis ꝓcius vt herba virens. cuius color iaspidi similis est vt dicit in lapidē. translucet aūt candida quedā macula quasi fulgore obtinens lune ymaginem. Illa aūt candida macula in corpore silenitis crescente luna crescit. et decrescente minuitur et decrescit vt dicit Jsi. et dyascl. potens est autem in amorē reconciliandum languentes. et pudicos amare putantur

De stanno .Ca xciij.

Stannū vt dicit Jsi. est metallū a greca ethimologia sic dictū. ſ. parans ſez et discernens. mixta em̄ et adulterata inter se metalla p ignem disse ciat. ab auro et argento es et plumbū diuidit ac secernit. alia etiā metalla ab igne defendit. Et cum sit natura eris q ferri durissima si absq; stanno fuerit vritur et cremat. Stannū aūt alliū vasis eneis opesert virus eruginis. et saporē facit gracioſiorem. Specula aūt ex eo temperant. ceruſa etiā ofiat ex stanno quēadmodū q ex plumbo. hucusq; Jsi. li. xvi. ca. de metallis. Scōm arist. li. meth. stannū ponit ex argēto viuo bono et sulfure malo. et hec duo nō sūt bñ mixta. ſed tanq; p parua opoſita et ideo colorem imitat argenti. ſed nō eius ſolidit atem. Jn libro aūt alchimie. hermes dicit stannū omnia metalla q coquota frangit quib⁹ admiscet. et hoc ꝓpter nimiā siccitatē eius et ductilem naturā in eis destruit. Sed si miscueris cū eo argentū viuū stridorez eius aufert et albedinē ſed postmodū denigrat ipaz q ꝓdēnat. Jn codē etiā dicit q stannū adustum generat colorem minij vel vermilij sicut plumbū. et si ignis fuerit nimis fortis stanni materia prima redit. Item cum stannum ſit argento mollius et plumbo durius non potest plumbum plumbo nec eri nec ferro de facili ſolidari sine stanno. nec etiam ista pariter cōſolidātur sine pinguedine aliqua siue sepo

De sulphure .Ca xciij.

Sulphur est vena terre acritatis multū habens in ſua opoſitione et ignicitatis. et ideo vocat sulphur ſm Jsi. quasi ſolū vrēs. vt em̄ ignis dicat. nam eius virtus ignea ab aquis feruentib⁹ sentit. nam aquaz cursus p venas sulphureas transitū faciens et vi ignea ipius sulphuris candorem vel colorem otrahit saporē efficacē et odorem. hinc fontes calidi de terre visceribus sepe scaturiunt et qualitates vene sulphuree secum ferunt. nulla em̄ res ita cito accendit sicut sulphur. Jn insulis nascit eolie inter siciliā et ytaliam quas ardere dicunt. in alijs locis etiā effossū inuenit vt dicit Jsi. Huius quatuor sunt genera Vnū viuū quod foditur translucet atq; viret. quo ſolo inter omnia genera medici vtunt vt dicit Jsi. alterū quoq; appellant glebā quod tm̄ familiare vsibus est fullonū. tertiū liquor est. cui⁹ vsus est ad lanas vtilis suffundendas qm̄ praestat mollitiem et candorem. quartū valet ad licinia lucernaz ofitienda vt dicit Jsi. Et subdit ibidem. Sulphuris tanta est vis vt morbos comitiales oprehendat vi roze ſuo. cui⁹ flamma si directe ad vultum hominis repercutiat turum et horribilem pallorem in oculis aſpicientium generat ſimilitudinē defectuz vt dicit Jsi. li. vi. ca. ꝑmo. Sm Plinium vero q Plat. sulphur candidum est et siccū in quarto gradu. et est terra partib⁹

aquis

aqueis et terrestribus in igneas transeuntib' in naturam sulphuris trans
mutata. et illud sulphur aliqñ est grossum feculentū et rude. aliqñ est pur
albū clar et subtile. aliqñ inter hec est mediocre et sm istam differentiam
ex sulphure et argento viuo diuersa metalla generant vt pz in li. metho.
mj. vbi ostenditur q sulphur et argentū viuū sunt materia metallor. Sul
phur aūt alterū est viuū scz quale est quando de terra est eductū. Alterū est
mortuū vel extinctū scz quod solet fieri artificiose scz quod in calamis fun
ditur vel in alia vasa. Eligendum aūt est p medicina viuum coloze et re
splendens perlucidū et sine lapide album vel viride. quod missum in igne
colorem facit viridem atq; pinguem. Virtutem habet dissoluendi consu
mendi attrahendi subtiliandi attenuandi refotmandi. Et ideo tussim p
hibet. epilenticos iuuat. scabiē purgat. venenis obuiat. letargicos excitat.
archeticos podagricos paraliticos iuuat. si modo debito medicinaliter
ipius remedio quis vtatur vt dicit Auic'. et Dyasc'. et Plat. et alij autores.

De sale. Capitulo.

Sal a saliendo dicit eo q de igne exiliat. fugit enī ignem cum sit
igneum vt dicit Isi. Alij sal a sole vel a salo vocatum putant.
nā ex aquis marinis sponte gignit spuma. in extremis litorib'
derelicta et a sole desiccata. Aliquando ex puteis salis hauriē
et aqua decoquitur donec in salis duriciem aqua prius fluida per calorē
ipaz inspissantem conuertatur. aliquando de contractis arenis colligitur
crescens de luna per noctem. nam in cirenea sal sub arenis sepius inuenit.
Alicubi etiam rupes et montes salis inueniuntur ex quibus ferro incidū
tur lapides qui post in salis materiam constringunt et cōminuūtur. sicut
est in arabia et in pannonia. tante duricie etiaz sunt illi lapides vt ex eis
fiant domus. cōmune vero sal in igne crepitat et de igne salit. sed sal agri
gentinū sicilie ignem patitur et contra naturā in igne fluit et de aqua exi
sit. Variatur autem sal in coloze quia memphiticū est rufum. et quadam
parte sicilie vbi est mons ethne sal est purpureū. In eadem sicilia in path
mo adeo est splendidum et lucidum vt ymagines reddere videatur. In
cupadocia sal croceum effoditur. vt dicit Isi. Item variatur in sapore vt
dicit idez. quia alicui suaue alicubi salsissimū est. alicubi amarissimū. et qñ
to est amarius tanto est calidius siue calidius iudicatur vt dicit Auicen.
Sal autem summe est necessarium. quia sine sale omnis fere cibus est insi
pidus et insalsus. pulmentis cñ saporem dat. et excitat in oñib' cibarijs
appetitum. et eo omnis victus delectatio et summa hylaritas fit. Hunc et
soli s nomen accepisse credit quia sole nihil est vtilius atq; sale. Unde vi
demus pecudes et armenta q sale ad pastum maxime prouocant. et salis
beneficio in lacte et in caseo plus doceantur. Sal etiam corpora stringit

et deficcat et etiam defuncta corpa a putrescendi labe ligat et conseruat. hucusq; Isi li.xvi.ca.ij. Fm Plat. aūt et auic. sal generaliter habet virtutē dissoluendi mundificandi putridos humores et dsumendi Item virtutez habz ventositatē extenuandi et diuidendi maxime si puluerisatū et cocti calidum iuper stomachi orificiū faccellietur. Item vim habet humiditatis naturalis in corpore coadunandi et dseruandi et innaturalis resoluendi et abstergendi q ideo aqua salinatua tumores q inflationes etiam ydropicas soluit vt dicit idem. Item virtutē habet carnes putridas corrodendi et maxime que est exusta. quia tunc maxime resistit putrefactioni et maiorem habet vim in deficcando et in mundando q ideo ad interiora penetranda vt dicit idem. Item potentiam habet ventrem remolliendi et superflua coucendi et maxime salgēma quod sic dicit quia clarum est sicut gemma in ordinando eñ intestina mirabiliter coopatur vt resoluant indurata. et superflua expellant. et hoc idem facit tam armoniacū q̄z omune. Itē virtutē habet sal venenosis humoribꝫ resistendi et ideo cum melle et vinegre sal iunctum sanat carbunculum seu antracem vt dicit Auic. Item virtutem habet remouendi maculas faciei si cum aqua et camphora distepet et inde facies linat. Item vim habet pruriginem et serpiginem de corpore abstergendi et remouendi potissime si cum sapone misceatur. Itē virtutem habet sanandi venenosos morsus et puncturas repetium q scorpionum si cum melle et nucibus et alijs quibusdam ponat vt dicit auic. has et multas alias habet virtutes quas enumerare longum esset. seo ex empli gracia hec sufficiant

De topazio. Ca. xcvi.

Opazius vel topazion indeclinabile gēma est vt ait Isi. li. xvi Est eñ ex virenti genere omni q̄z colore resplendens. Inuenta primo in arabie insula in qua trogodite fame et tempestate fessi. cum herbaz radices effoderent gemmā istam eruerunt quā tectam nebulis postea naute quesierunt et inuenientes topazim trogodi tarum ydiomate vocauerunt Inde lapis sic quesitus et inuentus. ē topazius ab insula vocatus. Topazim eñ idez quod querere in ipoz lingua sonat. Est aūt gemmaz maxima et amplissima. Scripsit eñ plī. hanc gemmā tante magnitudinis repertam vt ex ea philadelph faceret statuā quatuoz cubitoz. In glo. vero sup finē apo. dicit sic. topazius quo est rarioz eo est preciosioz et habz duos colores ex auro et etherea claritate lucēs maxime qñ tangit radio solis secz omniū aliaz gēmaz superans claritatē in aspectuz suū. puocans respicientes quā si polis obscuras si sue nature relinquis clarioz est et nihil eo clarius in thesauris regū sue preciosius inuenit ꝓpter sui ꝓspicuitatē gemmaz sibi obiectaz in se recipit claritatem

dicit

Dicit etiã q̃ sentit motũ et cursũ lune et ꝯra lunaticã valere passionem. vnde dicit maiorẽ vel minorem habere effectũ ꝑm q̃ luna maius vel minus recipit incrementũ vt dicit in lapid̃. Fluxum sanguinis restringit. et emorroidas patientib⁹ subuenit. feruentes vndas opacat et bullire eas non ꝑmittit vt dicit in lapid̃. ꝑm ꝯpaciam fouat et tristiciã. et valet cõtra noxios motus et ꝯra frenesim ac ꝯra mortem subitaneã. forma habet specularez. vbi cũ in eo receptũ inuersũ in speculo ocuno repsentat

¶ De turgote. Ca. xcvij.

Turgotis siue turrois est lapis flau⁹ in albedinẽ colorẽ vergens dictus a regione turchop in qua nascit. conseruat visũ et ꝓfortat. et hilaritatem generat.

¶ De terra sigillata. Ca. xcviij.

Terra sigillata dicitur specialiter quedaz vena terre frigida singulariter et ficca. que dicit ꝑm ꝑlat. terra saracenica siue argẽtea. que quidem est subalbida aromatica atq; clara. potissima virtus eius est ostringere. naz pulvis eius cũ albumine oui distemperatus fluxum sanguinis de naribus sistit. valet etiã ꝯra inflationẽ pectum et ꝯra arteriã h sup locũ patientẽ cathaplasmet vt dicit in pla.

¶ De tartaro. Ca. xcviij.

Tartarum est vini feculencia in modum crete vel mollis lapidis circa partes dolei indurata cui⁹ natura calida est et ficca in quarto gradu. Valet contra scabiem serpiginem et impetiginem. cõtra capitis immũdicias. virtutem eñ habet extenuandi consumendi mundificandi et lauandi vt patet in ꝑlat.

¶ De vitro. Ca. c.

Vitrum vt dicit Duid. est inter lapides sicut stultus inter homines declinat eñ ad omnẽ tincturã. Est aũt dictũ vitꝛ vt dicit Jsi. eo q̃ visui transluceat ꝓpter claritatẽ et substancie siue transparentiam. vitꝛ luci puũ est. in alijs metallis et terre venis quicqꝺ intrinsecus latuit absconditum. in vitro aũt cuiuslibet liquoris species quasi est interius talis exterius declarat et quasi clausis oculis intuentiũ notificat vt dicit Jsi. Fuit aũt ꝓmo vitꝛ inuentũ iuxta tholomaidã in litore iuxta vellum fluuiũ qui orit̃ de radice montis carmeli vbi naute ibidẽ applicarent. nam cũ naute sup arenã eiusdem amnis ignem de glebis nitri facerent ex nitro et arenis lucidis ꝑmixtis noui liquoris riuuli efluxerũt qui vitro vt dicit Jsi. originẽ prebuerũt. Modo vero fit vitꝛ ex cineribus arborꝫ et herbarꝫ ꝑ fortissimã ignis oflagrationem quib⁹ cineribus nunc nitꝛ nũc es nunc vtrũq; admiscet et sic in massam vitream ornatã. Massa aũt vitrea cũ fuerit in fornace liquefacta et ꝑfecte depurata sumã extrahit

substancie puritatē et transparentiā siue ꝑspicuitatem. et loco habet po/
tentiam cuiuslibꝫ coloris susceptibilem. quolibet em̄ colore tingit ita vt ia
cintos smaragdos et alios lapides pretiosos in colore et splendore imi
tetur. tantam etiā recipit in substancia ductibilitatē vt facillime ad flatum
artificis in varias et ptrarias formas ac figuras quasi subito trāsforme/
tur. aliqñ torno teritē. aliqñ argenti modo sculpit et celat vt dicit Jsi. neqꝫ
em̄ alia speculis aptior est materia. neqꝫ picturis accōmodatior inuenitur
marim' tā honor est in candido vitro qui in colore ꝓmius est cristallo.
vnde ad potandū argenti et auri metalla repellere dicuit vt dicit Jsi.
Item ibidem dicit idem qꝫ in genere vitri lapis obstan' numeratē. Est at
virens interdū et niger. aliqñ etiā translucidus crassiore viu et vocat spe
cularis. Ex hoc lapide multi gemmas faciunt vt dicit Jsi. hoc autē habet
proprium omne vitꝝ cum sit liquefactum quādiu est valde liquidū sūme est
ductile infrigidatū vero et induratū summe est fragile et facile frangibile
et cum fuerit fractū nō poterit nisi iterata liquefactione reparari. Cuidā
tā ferrat vitrū flexibile et malleo reparabile vt refert Jsi. vnde et plinius
coram tyberio cesari de tali vitro factū vel fractū in terrā ꝓiecit quē nō
ruptū sed plicatū cum malleo reparauit vel emendauit. qué iussit cesar de
collari ne dū hoc agnitū fieret aurꝫ ꝓ luto haberet et om̄ne metallorum
preciū vile redderetur quia remedia si vasa vitrea non frangerentur melio
ra qꝫ aurea putarentē vt dicit Jsi Est ergo vitꝝ specialiter purum et per/
spicuū luci penetrabilē. ymaginū et vmbrarꝫ representatiuū. ductile quando est
liquidū. fragile quādo est frigidum et induratum. omniū colorum suscep/
tiuū colore pocius qꝫ valore gemmarꝫ nobilium imitatiuū et immundici
arum abstersiuū vt dicit Dioc. pulius cū eius mundificat dētes. et in ocu
lis delet albugines conuenit etiam valde lapidi felice et renum quando
bibitur cum vino vt dicit idem Dioc.

¶ De yoachite Ca.ci.

Yachites est lapis pretiosus et colore fuluus. figura rotūdus
intra se habens alium lapidem cuius crepitu sonorus est quā
uis tinnitum illum non interiorem lapillum sed spiritum quen
dam interiorem sapientes dicant vt dicit dyasc. hic lapis crīs
tat aquam ita vt videatur intra se fontanam scaturiginē continere Jā
quidam dicunt hunc esse lapidem qui dicitur enidros quere sup̄ in eodez

¶ De yerachite. Ca.cij.

Erachites est lapis qui gestatus ab homine non mordetur a mu
scis nec apibus infestatur vt dicit dyascorides. et creditur valere
contra venenum

¶ De zimice

De zimiech Ca.cxij.

Zimiech est idem quod lapis lazurū et est lapis vel vena terre. Inde fit lazurū vt dicit in lapidō. Est aūt lapis iste tanto melior quanto colori celesti est similior. et habet quedā corpuscula quasi aurea interserta. ille aūt qui est subalbid⁹ plus habet terrestreitatis. et loco nō ita preciosus. diutissime potest seruari sine corrupti one. Valet ctra multas passiones et ctra sincopun ex fumis melancolid. si debito modo det patienti. Nunq; aūt debet dari nisi prius subtilissime ter/ atur et multociens abluat. et signū est plene ablutionis quando aqua in qua ablut pat aut nihil colorat. miro aūt modo purgat et soluit ūrea nam. nec debet dari cū decoctione qz descenderet vsq; ad fundū sed ante vel post detur. et hoc cū sero vt habet in plati. et sicut ex laminis ferreis fit cerusa sic fit lazurū ex argenteis cū aceto. lapis aūt lazuri sepe inuenitur in mineris argentinis et aurifodinis et in suis venis sepe saphiri et iacinti et ⁹similes lapides blaui inueniunt vt dicit opasd.

De zingutte. Ca.xiij.

Zingittes lapis est vitrei coloris qui gestatus in collo valet contra victipolam. et sanguinem stringit et mentis alienationem repellit. et si tenet ad ligniz accensū extinguit flamma eius vt dicit opascolides.

Explicit liber xvi.

Incipit liber decimusseptimus de arboribus et herbis et earū ꝓprietatib⁹.

Postq; adiuuante deo completus est liber vel tractatus de ꝓprietatibus rer⁹ que in terra intrinsecus generant sc̄z de lapidibus et gemmis ac metallis et alijs que nascunt in terre venis. dicendum est breuiter de arboribus et herbis et fructibus ac seminib⁹ que ex eis mediantibus radicibus pereant solūmodo aūt de illis arborib⁹ et herbis aliqua sunt hic dicenda. de quorum nominib⁹ fit mentio in sacra pagina in textu vel in glo. et hoc put poterimus facientes p ordinem alphabeti.

De arbore Ca.primū.

Arbor vt dicit Isi. li xvi. ca. ab arus nomen sumpsit. eo q; adhereret terre suis radicibus adiuuat sicut herba. veraq; eñ similia sunt quo ad ortū. qz ex vno gignūt alterū. nam dū sementem in terrā iecerit quasi herba prius pullulat et erumpit. de hinc cōfecta surgit in arborem. et qō infra breue temporis spaciū herba viroebat

indurat in arbustam id est in arborem nouellam et teneram conualescit. q
est dicta arbusta quasi arboris hasta. nam arbustum dicit locus vbi arbo
res oriscūt et vbi salices salicum. et caretum vbi carices vt dicit Jsido.
Jn li. aūt arist. de vegetabilib⁹ ponunt iste arbor⁹ et plantarū proprieta
tes. dicit enī q⁹ in arboribus et plantis est vita. id est vegetabilis virtus
quēadmodum in animalib⁹. sed differenter quia in plantis est occulta. in
animalib⁹ manifesta perfecta scz et ꝑpleta. arbores enī nō mouent motu
voluntario nec ꝓgressiuo sicut animal. nec mouent sm appetitū et delecta
tionem et tristiciā sicut animalia quāuis aliter senserint aliqui pōi vt ana
xag. et alij quos redarguit arist. Vita itaq⁹ vegetatiua est in plantis ꝑ
quā fit attractio humoris ad ipā⁹ arboris vel plante nutrimentū vel cōser
uationē sed nullaten⁹ habet sensitiuā animā. vnde nō dolet qñ anima in
scindit. nec delectat qñ nutrit q cibat nec vigilat nec dormit nec spirat vl
expirat. nec subiacet alijs cōditionib⁹ que sunt ꝓprie sensitiue. nec generat
arbor. nec generat ꝑ sexuū admixtionē sed in se habet rationez seminalem
ꝑ quā habet ex se ꝓducendi potentiā simile sibi et suā speciē ꝑseruandi. ꝫ
hanc potentiā nō pōt ꝓducere in actū nisi ab extrinseco adiuuet. scz a tē
poribus anni. Jndiget enī hyeme ad humoris seminalis aggregationem.
Jndiget et vere ꝓpter ad eiusdē emissionē. q⁹ tunc nec est vehemens frig⁹
congelans vel exprimens nec calor vehementer adurens semen ac corrum
pens cor. Jndiget etiā sole resoluente partes ipā⁹ cōstrictas a precedente
frigore. vt calor ingrediens segreget humorem seminarium a nutritiuo.
Jndiget etiam terra plus cz aliud generans quia ex terra est materiale
principiū sui nutrimenti sicut principium generationis sue est a sole sicut a
causa efficiente et ideo vt ait arist. in lib. de plantis. Nota q⁹ terra est ma
ter et sol est pater plantaꝝ. quia terra nutrit more matris et sol efficit mo
re patris. quidaz vero obiciantes in arboribus et plantis generationē
cibationem augmentationem durationem et ex radice annā renouatio.
nem et nullam penitus per venam vel secessum electionem putauerūt plā
tam animali perfectiorem. Sed hoc reprobat arist. dicens q⁹ arbor que ē
alligata terre non habet motum ex se nec ex suo toto nec ex suis partibus
nec habet formā determinatā in suis partibus ita q⁹ diuēse partes deter
minent diuersis operationib⁹ per formas diuersas. vt oculus in animali ad
videndū. et auris ad audiendū. nec habet animā pfectam imo non habet
nisi partem partis anime. id est animā vegetatiuā. sed animal habet opa
tiones plures et nobiliores cz planta. ideo animal nobilius est omni plā
ta. Diuersificat aūt arbor quo ad substanciā virtutē et operationē nam vt
dicit arist. li. de vegetabilib⁹. ca. ij. quedā arbores habent gūmi et resinaz
eu⁹ ratio est. q⁹ humor superabundās a calore totaliter nō digerit. nec etiā

totaliter

totaliter a regimine nature dimittit. et ideo depellit ad exteriora et ibi a frigido aere circūstante infrigidat. Item quedā habent nodos quia in illis mediantib⁹ partes successiue generate ad inuicē colligant. Ité habet venas id est rimulas in quib⁹ naturalis humoritas custodit et a terra ad partes singulas deriuat. Item habet ventrem id est medullam in quo fit humoris decoctio anteqū transferat in substātiā foliorū fructuū vel ramorum. vt dicit idem. Item cortice habet ad interiorē ligni defensionē quia quod facit corūm vel cutis in corporis animalis superficie. hoc facit cortex in arbore vt dicit Ysi. Item habet generaliter lignū siue truncum vt dicit arist. et est sic dictū fm Ysi. eo q̄ incensū de facili in lucem sit puersū. vñ et licinus dicit eo q̄ p̄stib⁹ p̄estet lumen. & lignū itaq̄ est pars arboris fortior et solidior et substancialior que a radice crescens vsq; ad sūmitatē ip̄e⁹ arboris se extendit. Et habet quedā intrinseca vt medullaz ad quā est recursus nature cum subtrahit humor cibalis extrinsecus sicut in cibatione animalis qñ deficit nutrimentū in membris ad sanitatē existentē in venis statim fit recursus vt dicit albu. et expresse auic. et constl. habet insup q̄dam extrinsec⁹ sibi annexa arbor. vt corticem ramos folia flores fructus et sūmitatē. Et ibidē dicit arist. corticē ad omniū interiorū defensionē ramos et virgas ad sui dilatationē. folia ad fructuū nouellorū p̄tectionem ab extrinsecis corruptelis. fructus ad sui speciei conseruationem rotunditatē siue rotundā sūmitatē hz arbor in suo complemēto q̄si figurā columnalē q̄ vtiq; vt dicit albu. ei accidit p̄pter vniformē extensionē humoris ad p̄tes laterales. q vniformē caloris digerētis humorē in tota sui substātia actionē. ihz adhuc omnis plāta vel arbor radicē. et in radice multiplicē nodum radicē quippe loco oris qua mediante attrahit humor ad totā substāciā arboris nutriendam. nodi vero sunt similes neruis in corpore animalis. quia per illos nodos partes ad inuicē ōtinuabiles colligantur Item arbores habent quasdam partes superfluas que non sunt partes determinate a natura nec sūt necessarie ad esse plante et habent esse in arbore sicē pili et vngues in corpore. Et ideo cadunt folia et fructus ab arboribus sicz p̄pter subtractionez humoris sicut cadunt pili de corpore animalis et hoc accidit qz qñ humor nutrimētalis min⁹ est sufficiens subtrahit ip̄m natura ab hmōi partib⁹ non necessarijs ne deficiat in necessarijs. et ideo cadunt generaliter ab arborib⁹ ꝛc hyemali remanēt tñ in aliquibus vt in buxo et consimilibus. vel p̄ter sufficientiam humoris. vel p̄pter humoris viscositatem et ligni compactionem et soliditatem. nam arbores que raram substanciam et porosam sunt habentes citius a suis foliis depauperant et maxime qñ humor nutrimus liquidus est atq; paucus. Differūt sūt arbores in multitudine sua⁹ parcitz et paucitate. in magnitudine et

paruitate in fortitudine et debilitate. Tulus causa est humor qui in aliquibus magnis arboribus est lacteus vt in ficubus. et humor talis habilis est ad se dilatandū in latum et in longū. In quibusdaz vero est piceus viscosus et insufficiens ad extensionem eo q̄ partes adherēt ad inuicem ad modum picis. et ita est causa paruitatis et paucitatis in partib⁹ arborū et plantaz. talis aūt viscositas nō est causa debilitatis in plantis q̄ arboribus nisi fuerit diminut⁹ vel calor insufficiens et imp̄fectus. In quibusdā etiam arborib⁹ est humor acutus calide et siccē oplexionis. et hic in q̄busdā est cā fortitudinis q̄ vigoris. caludū est leue et subtile et penetratiuū. q̄ ideo talis humor se extēdit et crescit arbor in magna q̄ntitate. Itē in partib⁹ arboz̄ attēdit eq̄litas et situatio. qz eq̄litas in q̄ntitate et situatio in figura cāt ex abūdancia materie cū eq̄litate caloris agētis. et oppositū a cā opposita causat. Eodem modo attendit in eis raritas siue spissitudo. qz raritas accidit p̄pter insufficientiā caloris ad terminationē humoris. spissitudo aūt accidit p̄pter sufficientiā caloris ad p̄fectionez humoris et eius terminationē. Item differūt arbores et plante in modo fructificandi. nā quedā vt ibidē dicit arist. p̄ducunt fructū sup folia sua. et hoc accidit p̄pter fortitudinē fruct⁹. q̄ indigentiā caloris solis digerentis humorē ip̄i⁹. quedā vero sub folijs. et hoc accidit p̄pter debilitatē fruct⁹. ne ab ex cellenti calore vel frigore corrūpat. et quarundā fruct⁹ est suspēsus a stipite suo. id est p̄pe stipitē. et hoc accidit p̄pter insufficientē humorē et insufficientē caloriē ip̄m ad extremitates expellere nō potentē. Itē oīs arbor generaliter habet radicē que est mediatrix inter corp⁹ plante q̄ terrā a qua alibatur. vñ et radix vita plante dicit ꝑm grecos. qz causā vite plāte adducit. Item habet stipitē a radice immediate p̄decentē. et hoc fuit necesse vt dicit ꝑb⁹ propter corpis plante vel arboris sustentationē. vñ assimilat⁹ nature corpis animalis oīa membra corpis sustentantis. vnde est stabile fundamentū arboris sustinens ramos et fruct⁹ eius. Item in duro stipite habet medullā mollem quā vt dicit arist. quidā vocant arboris matricē. qz in ipa seminari⁹ humor plante nutrit vt fetus in matrice. quidaz vero vocant arboris viscera. qz in ipa sepat̄ pur̄ ab impuro sicut fit in animaliuz intestinis. qu. dā etiā vocant eam cor. qz et ea p̄decit mot⁹ vite vegetabilis sicut vita sensibilis p̄decit de corde cuiuslibet animalis. Item corticez habet oīs arbor ad suā terminationē et interiorē defensionē ex humore sibi extracto ad exteriora p̄ calorē aeris deficcato sicut lignū interi⁹ ex humore grosso sicco essencialiter et accidentaliter humido p̄cat vt dicit arist. et alb. Item arboz̄ sicut et plantaz̄ quedam sunt domestice et ortenses. quedam vero sunt siluestres arbores vero ortenses sicut sūt et plāte si non fuerint culte erunt siluestres vt dicit Aristoteles et harum arboz̄

quedã faciunt fructũ et etiã oleũ ꝓpter humorẽ vnctuosũ et aereũ sufficiẽ
tẽ et quedã non. ꝓpter talis humoris defectũ cito folia ca
dunt ꝓpter humorẽ raꝝ nõ vnctuosũ cito siccabilẽ et in quibusdã ꝺo ꝓpẽ
causã otrariã. Itez sicut est diuersitas arboꝝ et plantaꝝ in magnitudine
et paruitate sic est diuersitas in pulcritudine et deformitate nam eis acci
dit pulcritudo ꝓpter equalitatẽ materie et elegantẽ partiũ ordinationez
et caloꝛẽ sufficienter agentis et extendentis materiã in rectã et debitam
nature dispositionẽ. deformitas vero causat̃ ex otrario tã in arboꝛib⁹ qꝫ
in plantis. Item differũt in bonitate fructuũ et multa malignitate et hoc
accidit propter maiorem humoris materialis dulcedinem vel minorem
vel ꝓpter caloris magis vel minus correspondentis materie vel humoꝛi
materiali debitã ꝓportionẽ. Itẽ in li dicit ibidẽ aristi. q⁹ arbores ꝛ plante
siluestres magis fructificant qꝫ ortenses et hoc vt dicit albu. accidit ꝓpter
maiorẽ abundanciã humoris paꝝ vnctuosi et nouelli de facili cedentis
diuisioni. expulsioni et in substanciã fruct⁹ conuersioni. nihilomin⁹ tñ fructus
ortenses sũt meliores simpliciter qꝫ siluestres vt dicit ibidẽ aristi. cui⁹ ratio
est vt dicit alb. maioris humoris vnctuosi aerei vel dulcis abundancia q̃
in materia fructuũ ortensiũ ꝑfect⁹ inuenit Itẽ ꝓhoberat arboꝝ diuersitas
sicut plantaꝝ ex loci diuersitate in quo crescũt. naꝫ quedã in locis aridis
crescunt et siccis et ille sũt minoris quãtitatis ꝓpter defectũ humoris. que
dã vero in locis humidis fluuialib⁹ et maritimis ac stagnosis et tales so
lent esse maioris quãtitatis qꝫ ille que crescũt iuxta ripas mariũ salsorum
nõ multũ crescũt propter abundanciã arenaꝝ et humoris attracti nimiã
siccitatẽ iuxta tñ mare rubꝝ fallit hoc vt dicit aristi. vbi arbores sũt ma
gne et hoc vt dicit albu ꝓpẽ abundanciã humoris et caloris Itẽ atteñ
dit diuersitas in folioꝝ et floꝝ variatione. nã quedã habẽt folia aspera
scz propter dominiũ terrestreitatis ꝛ siccitatis. quedã leuia propter equa
litatẽ aquee humiditatis et proportionẽ debitã calositatis. folia etiã hñt
quedã fissa et translata vt vitis. quod accidit propter dominiũ terrestrei
tatis et priuationẽ viscositatis et inequalitatẽ caloris materiã inequaliter
extendentis qz in talibus humoꝛ vnctuosus ꝛ viscosus transit in materiã
fructuũ et aquosus vero et terrestris in materiã trãsit folioꝝ vt dicit alb
Itẽ variant arbores et plãte in extremitatũ ptiũ suaꝝ varia figuratione
nã quarũdã extremitates sũt piramidales et acute vt ꝑz in spinosis in qꝛ
bus calor subtiliorẽ humorẽ veloci⁹ attrahit ad exteriora et illũ desiccan
do conuertit in acumen. grossiorẽ vero partez iungit cum stipite et radice
vt dicit alb. contrarie autem figure ex causa contraria generantur et hoc
eodem patet in fructib⁹ qui vt dicit aristi. sũt diuersoꝝ modoꝝ. nõ enim sunt
omnes anguloſi. i figure angulares nez omnes sup rectã lineã sũt. ꝓtẽ imo
quedã sunt circulares ꝓpter equalem materiã humoris et equalẽ actionẽ

virtutis agentis et caloris. p quē materie partes equaliter extenduntur et a medio vsq; ad circūferentiā vniformiter ꝓtenduntꝫ. Angulares vero et causa ꝯraria simpliciter ozuntꝫ. Itez variaꝫ in colorātione diuersa. nā tam fructꝰ qz flores tam rami qz stipites in arboribꝰ variantꝫ vt dicit arist. Ex humore ēm frigido terrestri in melancolico nigrescunt et vilescunt. ex humido et frigido albescunt. ex calido rubescūt. et sic de alijs vt dicit Albu sub tali ēm differencia dominātis humoris et agentis. caloris substanciā digerentis in p̄dictis omnib' sapoꝝ differencie generantur Itē differunt tam arbores qz plante in fructuū maturatione. nam quedā matureſcūt citius vt dicit arist. sicut mora et cerasa et ꝯsimilia et hoc accidit ꝓpter sufficientiā caloris. potentis sup humidū maturandi et digerendi. et obedientiā humoris actioni corpis mullaten' reſistentis. quedā vero maturos habent fructꝰ tardius ꝓpter grossiciē humoris aquosi inobedientis et insufficientiā caloris digerentis. et hoc accidit potissime in arboribꝰ que sunt silvestres. Eadē est ratio quare quedā arbores citius frondescūt et quedā tardiꝰ. cito emittūt folia ꝓpter abundanciā humoris aquei non indigesti nō vnctuosi sed fluidi et de facili se extendentis ad arboris siue plante extremitates. et ex ꝯraria causa ꝯrariū accidere ꝯsueuit.

¶ De arbore aromatica. Ca. ij.

Arbor aromatica aliqñ habet aromaticē in cortice. aliqñ in flore. aliqñ in fructu suo. vt patet in cinamomo quod est cortex. et in nuce quod est flos. et in muscato qz fructꝰ. Est aūt causa aromaticis vt dicit Albu siccū terreū subtile ꝯmixtū subtili aqueo et ſm eius dominiū magis in vna parte arboris qz in alia. est vna ps magis aromatica qz alia. alia vero arbor est tota aromatica. ſm omnes suas partes vt arbor balsami cuꝰ singule ptes sūt odoris fragranciā respirantes vt post dicet. Inter aromaticas vero plātas et arboēs quedā grana in quibꝰ est ratio seminalis ꝓpreant. q̄daz p se ex apetenti ꝯmixtione cleméto ꝓducunt. q̄daz ex radicis vel stipitis plantatiōe multiplicant. q̄dā p insertionē surculi in truncō esse debitū sortiunt vt dicit Alb. Inter oēs arboꝝ insertiones ille sūt magis laudabiles qñ similia similib' inseruntur vt dicit arist. qđ duplicit intelligit vel in plantis ꝯsimilis speī vt insercio ficus in ficū vitis in vitē. vel de illis q̄ hñt hūorē ꝓportionabilē inter surculū et truncū cui inserit ita q̄ humor vn' fit aptꝰ ad aluū nutriendum sic qñ surculꝰ piri in malo truncō inserit vel ecōuerso. Itē notabile est q̄ surculus inſtꝰ altēi truncō totū ſtutē truncī in suā ſtutē ꝯuertit et transmutat quali tatez si ēm fiat insertio olive super radicem siue truncum bete virtus olive descendit in virtutem bete et indurat eam et facit eam durare p aliquod tempus. et tandē humiditatez ibi exeuntē ad se attrahit et transmutat in suam ſimilitudinem aut ꝯuertit vt dicit Albu. ſuper finem primi libri. Itē

dicit idem non ꝓueniunt de facili ex semine malo plante bone. nec ex bo/
no semine vel radice arbores male. quāuis in animalibus sepius otrariū
videaꝫ cuius ratio est vt dicit Albu. ꝙ planta est terre affixa et vniforme
recipit a terra nutrimentū. Animalia vero non sic ꝓpter natiuitatez com
plexionis et etiam ꝓpter otrarietatem appetitus siue appetibilis volunta
tis et ideo aliud est in animalibus aliud in arboribus. Item in omni ge/
nere arboꝝ sic est ꝙ p culturam debitam siluestres conuertunt in ortenses.
et ponit aristl. ibi exemplū ꝙ amigdale amari p culturam efficiunt dulces
Similiter et malagranati acidi mediocres. Dicit etiam ꝙ arbor habens
grossum corticem cito fit subtilis. et hoc accidit vel ꝓpter defectū vnctuo/
si humoris qui est materia fructuū vel ꝓpter duricie cortis prohibētis
euaporationez grossi quod in arbore est nocuū. Ideo dicit ibidem ꝙ si scin
datur radix eius et illi fissure lapis immittatur rursum fecunda fiet nocu/
mi grossi euaporatio et caloris solis vel aeris circūstantis introductio cu
ius virtute fiet ipsius humoris corrupti consumptio. Item dicitur ibidem
amigdala et malagranata mutant a malicia per culturā. nam malagra
nata stercore pecorino fimata et aqua dulci rigata meliorantur. cuius ra/
tio est vt dicit Alb. quia per caliditatez ꝫ siccitatē huius fimi superfluitas
aquosa reprimitur in granatis. sed ne per excessum caliditatis ꝫ siccitatis
fimi conuertatur fructus in amaritudinez competit apponere aquam dulcē
caloris et siccitatis dominū temperantē. Similiter amigdala vt dicitur
ibidem dauis ofice grani grana p multū tpus omittūt et aquosā superflui
tatem impedientē generationē vnctuosi humoris qui est materia fructuū
et ita ꝙ hec a sua malicia alterant vt dicit Albu. Item ibidez arbores et
plante siluestres p artificiū ꝫ culturā fiūt ortenses fructifere et fertiles ad
hoc aūt vt siluestris plāta fiat fructifera vel alteret in bonitatē a malicia
multū ofert locus et labor in colendo et maxime tpus anni in quo plātaī
sicut ibi dicit aristl. et ponit exemplū de boleno id est iusquiano. qt quod
est natū in ꝓpria est pniciosū ꝫ trāsmutatū et transplantatū in egiptū et in
ibiliū fit omesti bile et hoc accidit vt dicit Alb. qz p tpamentū loci a dispō
perācia ad medii reuocaī. Itē tali trāsmutationi maxie coopaī tps vt di
cit aristl. arbores q̄ indigēt plātatione plātant plures in vere et hoc ꝓpter
temperanciā caloris et hūiditatis ofortantiū caliditatē et humiditatem
arboꝝ et plantaꝝ. In hyeme vero pauce ꝓpter superabundanciā frigidita
tis et hūiditatis. ꝫ in autūno ꝓpter frigiditatē et siccitatē. paucissime vēo
in estate post ortū stelle canicule et hoc ꝓpter dominiū caloris et siccitatis
Alimentū humidū naturale in planta et ꝑcipue in radice. In egipto bis
semel in anno fit plantatio q̄ sez terre illius siccitas tpaī ex fluxu nili vt
dicē aristl. et alb. Itē ibidē dr ꝙ arbores diuersimode ꝓducūt frōdes suos
Nam quedam ex radice quedam ex stipite quedam iuxta terram. quedā

in ramis et virgis iuxta ſũmitatem. quedaz in medio. Cauſa diuerſitatis huius in ꝓducendo eſt diuerſitas humoris aquoſi ſubtilis leuis et nõ vn ctuoſi qui eſt materia folioꝝ. et equaliter non abundat in omnibus. et opa tio caloris eſt diſſimilis in diuerſis. et ideo diſſimiliter ex illo humore pro ducunt frondes. ſimiliter quedam fructificant ſemel in anno et quedam plures. et nõ maturanꝫ fructus vltimi ſed crudi remanent et indigeſti. ꝙa ꝓpter vicinitatem hyemis calor non ſufficit ad maturandum. ſemel autẽ fructificare perfecte magis eſt conſuetũ. quia ſemel in anno ſemen colligũt et ſemel ſufficit calor ad extenſionez humoris et ad extremitates arboris et ad ꝓuerſionem eius in ſubſtanciam fructus et eius ꝑfectaz maturatio nem. Item quedaz arbores ſunt ſteriles ꝑ multa tempora ꝓpter abundã ciam caliditatis et humoris vnctuoſi ſicut ficus. et quedam vno anno fru ctificant et alio requieſcunt vt oliue. cuius ratio eſt quia in ſequenti anno reficiunꝫ reſtaurando ſibi humorem. tantũ enĩ emittũt vno anno ad ſub ſtanciam fructus ꝙ requirit ſecundus annus ad humoris reſtaurationez licet multos ꝓducant ramos tpe refectionis. modicũ tñ temporis ꝓdu cunt fructum. Item quedam arbores ſunt fertiliores in iuuentute q̃ ſene ctute. quia in iuuentute plus abundant in calore et humore. quedaz vero econuerſo plus fructificant in ſenectute q̃ in iuuentute. cuius ratio eſt vt dicit Alber. ꝙ in iuuentute plus abundãt de humiditate q̃ naturalis ca lor poſſit digerere. et ita fit inobediens calori. in ſenectute vero minoraꝫ humor et fit obediens digeſtioni caloris et hoc patz in amigdalis et piris ſicut exemplificat ibi ariſt. Item dicit ariſt. ꝙ tam arboꝝ q̃ plantaꝝ ſil/ueſtriũ et ortenſiũ diuerſitas diſcerniꝫ ꝑ maſculas et feminas. quia arbor maſculus eſt ſpiſſior durior et denſior et ramoſior q̃ femina et ſiccior et fructus eius breuior et maturalior et folia uerſa et ſurculi. quoꝝ omniũ ratio eſt vt dicit Alber. quia maſcule arbores plus abundant in calore et ſiccitate q̃ femine que partes maſcule vehementer ꝑſtringunt ad inuicez et faciũt arborẽ ſpiſſiorẽ. Intenſio enĩ caloris multiplicantis humorẽ ꝙ ex tendentis in plures ꝑtes faciũt ramoſiorẽ. ſicut etiã intenſio ſiccitatis ꝑſu mentis humorẽ efficit ſiccioꝛẽ. Soliditas etiã et ſtrictura venaꝝ arboris maſcule ꝓhibent humorẽ multũ emitti ad vnũ locũ arboris ſiue plante. vt reuertaꝫ in ſubſtanciã fructꝰ et ideo fructũ hz breuioꝛẽ. folia ſimiliꝫ hz diuerſa a femina. qz aſperiora et minora ac ſtrictiora ꝓpter dominiũ ſiccita tis. ſimiliꝫ et ſurculos duriores hz q̃ femina et hoc ꝓpter maioꝛẽ humidi tatẽ extrẽdentẽ in femina q̃ in maſcula. Itẽ dicit ariſt. ꝙ ſi folia vel puluis folioꝝ vel cortex maſcule palme. foliis femine componantur vt cohereãt. citius maturabuntur fructus femine ꝓhibent caſum foliorum et fructꝰ donec completa fuerit digeſtio. Et huius ratio eſt vt dicit Albertus quia

masculā palme mediante aere deferente augēt calorem femine quo mediante excitatur calor cuius ad operationēz digestionis quaz aristl. pepenium vocat in.x. li. metō. Item dicit aristl. q̄ discernit masculus a femina p̄ pullulationē velociorē. prius em̄ pullulat q̄z femina ꝓpter calorem fortiorem. et etiā p̄ odorem. quia masculā plus odorat q̄z femina ꝓpter maiorē subtilitatem fumi sicci resolutiua a masculo et non a femina. Item dicit aristl. q̄ ventus defert odorem masculi ad feminā et mutabunt cibus eius fructus. simulq̄ coherebunt partes seȝ fructuū femine ad maturationem q̄m folia masculi in illa seȝ in femina sunt apprehensa. Dicit etiā albert⁹. q̄ folia masculē palme iuncta foliis femine ita ad inuicem coherebunt q̄ vix poterunt sine mensura ab inuicem separi. Item dicit idem aristl. q̄ ficus silvestres conferunt ficub⁹ ortensib⁹ q̄m ex opposito oplantant. q̄z silvestres sunt calidiores et siccliores. et ideo excitant calorem ortensiū et confortāt. Item humor ficus silvestris resolutus et dilatus siue dilatat⁹ ad radicem ficus ortensis ipm̄ nutrit et confortat. Similiter dicit ibidem aristl. q̄ balaustia est flos malagranati. sed hic ponit p̄ arbore seȝ malagranata. oleus operantib⁹ cum eis plantent eo q̄ balaustie abundant in calore nutriente nature olivaꝛ. ibec de ꝓprietatib⁹ arboꝛ et plantaꝛ ortarum⁹ de libris aristl. li. primo vegetabiliū. et glo. alber. qui transtulit et exposuit eundem. In li. aūt animalū xviij. dicit aristl. omnes arbores que fructificāt omni anno sunt segnes. arbores inquit que nimiū faciunt fructū cito deficcant quia humor cibus transit in semen. h est humor nutritiuus qui deberet nutrire trāsit in materiā seminalem. Alias ꝓprietates nobiles et insignes tam arborū et herbaꝛ q̄z plantaꝛ possum⁹ elicere ex verbis aristl. et alber. in lib. ij. vegetabiliū. vbi dicit. planta habet tres vires. nam a terra habet fixionē ab aqua coadunationē. ab igne vero consolidationem et partiū terminationē. et aere et igne habet raritatem et dilationē ac extensionem. fructuū opletionē ac maturationē. Sine em̄ calore et humido aquoso non terminat et finit vt patet ibi in exemplo aristl. non latū nō coagulat nec terminat in esse latericeo sine igne partes aqueas assumente et terreas pariter diungente. Ex aere et aqua pariter et ex igne habet arbor raritatē et porositatē. ex aqua hȝ augmentandi possibilitatē q̄z q̄ omino solidū est augeri nō p̄t. vt ibidē dicit aristl. et ideo lignū marim et ponderosū nō hȝ mergi in aqua. vbi modica ꝓpria auri submergit aut lapilli. q̄ hoc accidit q̄z lignū ē porosū et io p̄ aeris subintrationē intrat poros et sup aque superficiē hȝ ferri. ligna vo q̄ sūt vltime solidatis et opactiōis sic̄ hebenꝰ et oīa milia. in aqua subito petūt fundū vt dic̄ aristl. ibidē. in viij. metō. vbi dr̄ q̄ ex hebeno nigro expiraūt aer et ideo sōmergit ꝑporosa aut vnctuosa sup enatāt q̄z multū hnt aeritatis materiā ꝑtra aque superficiē eleuātis vt ptz

in folijs et plumis vel primis et omnibus vnctuosis. nam vt dicit Aristt. ꝓprium est aque substanciã aereem subleuare et opacta deprimere. et ido rara et porosa aeris susceptibilia superenatant. compacta vero et oppressa inferiora petunt et ad infima se ꝓfundunt. Item vapores terrestres et aquei p calorem coagulati sunt materia herbaꝝ q plantaꝝ qui omixti p calidum igneum et p virtutẽ stellaꝝ recipiunt formas ꝑpletiuas herbaꝝ et plantaꝝ. et hoc quo ad semen et quo ad fructum. Calor itaq; inclusus in coagulato sic humore ad plante nutrimentũ attrahit aquam dulcẽ cui etiã cooperat extrinsec⁹ calor solis. Actio aũt caloris exterioris cũ ꝓpria caliditate naturali digerit naturalem humorem in eodẽ loco et conuertit in substanciam plante vnde ꝑm Aristt. terra montuosa q; est dulcis dulcem sc; obtinens humorẽ ideo in illa citius nascunt plante et maturant fruct⁹. Nam montes attrahunt humorem dulcem et subtilem quib⁹ cooperatur claritas aeris tam in attrahendo q; in digerendo et fit cito conuersio illius humoris in substanciã plante vt dicit aristt. Item dicit ibidem q; q̃q; frigus sc; aer frigidus fugat calorem ad interius terre et aggregant ptes eius cũ aqueo humido et p calorez depressum a opprimente frigido ad interiora decoquit vapor sic coagulatus et in substanciã plante conuertitur et scindit locus p intensionẽ caloris et sic egredit ex eo planta. Itez q̃q; aer mixtus cum terra et cũ aqua in fundo aque coagulat et p actionẽ caloris terminantis et digerentis illud mixtum ofusum generat planta vt patet in nemphar et in alijs herbis minimis que solent crescere in aquis et quaꝝ folia tegunt aquã. et he nascunt sursum non expanse. tũ ꝓpter subtilitatem aeris et aque dulcis sursum eleuantis. tũ ꝓpter soliditatem terre radices inferius sustentantis a qua planta recipit rigorem radicis. et stipitis sustentationẽ in sua erectione. Item aristt. ibi et in locis essencialiter frigidis et accidentalit̃ calidis vt in quib⁹ aqua calida fuit multociens nascit planta. q; calor aque attrahit frigidũ humorẽ ad superficiem terre in locum mixtionis. vnde ex aere et vapore terreo cũ humore aque imbibito p calorem aque et stellaꝝ in plante substanciã coagulant. sed hoc non fit nisi p multũ tempus vt dicit aristt. ꝓpter calorem accidentalẽ nõ conuenientem generationi talis plante. Item ibidem dicit aristt. q; plante omnibus melius crescunt in locis lenibus et altis et calidis q̃ in his otrarijs q; in locis planis et equalibus abundat humiditas et maxime q̃ dulcedo adest q; aeris temperies. similiter in locis bene altis q; ibi etiã puritas aeris et abundancia humoris dulcis. et hoc ꝓpter spongiositatem et vaporem dulcem attrahẽtem. et ideo in montib⁹ frequẽter melior est fertilitas et meliores crescunt fructus. in valle eim difficilẽ mouet aer. Vnde ex conculcatiõe ibi cito putrescit aer et vapor grossus. vñ sequit̃ prava digestio

Hinc est

Hinc est q̄ ibi inuenit humor salsus vt dicit albu. aqua enī salsa grauior est q̄ dulcis vt patet in exemplo arist. ibidē vbi dicit Duū positū in aqua dulci statim petit fundū. in salsa vero natabit. terrestreitate enī sua ꝛ grossicie poterit pondus aut sustinere. et ideo aqua dulcis facilius attrahitur ad loca alta q̄ salsa scz ꝓpter suā depurationē subtilitatē et leuitatē. Itez arist. lutū ignitū. id est firmū et tenax cito ꝓducit plantā vnctuosā ꝓpter facilē transmutationē talis luti in vnctuositatē vt dicit ibi albu. Et ad hoc vt durabilis sit planta oportet vt habeat bñ digestū humorem et vnctuosum vbi ille plante que habent indigestum humorē superueniente frigiditate cito arescūt. vnde et caulis vltra triennū nō durat. tamen si ei inseraē ex natura plante insite in stipite. fiet decoctio et puertit̄ in naturā insite et durabit diu. Item vt dicit arist. planta crescit q̄q; ex lapide solido ꝛ duro. nam aer inclusus in lapide nunq̄ ascendere sed cū nō inueniat exitum liberū ꝓpter lapidis soliditatē reflectit̄ et mouet̄ ad lapidis partes ꝛ ex sua agitatione calefit. calefactus aūt aer attrahit sursū humorē reliquū qui est in lapide. et erit vapor cū humore illo cū parua resolutiōe partū lapidis et ex illo vapore et humore de lapide educto q̄q; planta generat̄ a diuturnio calore solaris ꝛ aerem prius calefactū vigorantis ac digerētis humorem a lapide iam attractum ꝛ in substantiā plante transmutantis. sed nō diu durat planta talis nisi terra circūstante et dulci aqua irrigante et temperato aere foueat̄. et hoc ꝓpter humoris paucitatē. Item arist. planta si fuerit ꝓpe solem id est versus orientem citius nascet̄ et hoc ꝓpter sufficientiā caloris. tardius vero si fuerit ad occidentē ꝓpter caloris elongationem. Item ibidem dicit albu. ex temperie seruat̄ cuilibet plante incrementū. si enī nimia fuerit humiditas oppilat̄ vie et pori p quos deberet nutrimentū ascendere ad arboris extensionē. Eodē modo si nimia fuerit siccitas astringnit̄ pori et sic planta nō nutrit̄. Item arist. quelibet plāta quantūcūq; indiget. scz semine terminato et in sua specie p̄fecto et maturo et a putrefactione obseruato. et orienti loco. id est territorio generationi plante ogruo. et aqua moderata humore scz tempato. et aere cōsimili scz mediocriter tempato. qz vt dicit albu. si aer fuerit nimis calidus calor naturalis euaporabit apertis poris. si nimis frigidus suffocabit plantam. ꝑma duo sunt necessaria ad plante generationē. secunda duo necessaria ad eius nutrimentū et obseruationē. Item species et plante medicinales que crescunt in montib⁹. ad vescendū sūt minus delectabiles. et ad digerendū fructus habent duriores. et hoc ꝓpter vehementē coagulationē p calorē agentē in humiditatē. et ideo tales fructus nō multū sunt nutribiles vt dicit arist. qz vt dicit alb. quanto planta est magis medicinalis tanto min⁹ nutrit. Itē loca a sole remota nō erunt plantaꝝ multaꝝ sicut nec animal

fecunditatis multe est in talibus locis vt dicit arist'. cuius ratio est vt dicē albu. quia illi qui sunt directe sub septentrione habent diem otinue p vnū diū annū p reliquū aūt noctez. vbi ergo raro crescit planta vel animal. in estate nō pōt ꝓpter otinuationē caliditatis. in hyeme vero nō pōt ꝓpter otinuationē frigoris. et ideo vt dicit arist'. planta ibi generata nō habet vires folium neq; fructū ꝓpter defectū caloris agentis in tpe anni. et ꝓpē supfluitatē cius in alio. Item arbor multaꝝ spinaꝝ multū habet de humore vnctuoso. et cum se mouerit ille vapor vnctuosus p calorem propriū co operante calore stellaꝝ digerit et conuertit in substanciā plante que ei inseritur. vnde illaz digestionem opatur calor vitalis in planta cum calore extrinseco opetente et crescit planta insita gracilis et extensa sursum. Unde propriū est plante multū spinose vt in ea fiat insercio plante alterius speciei et hoc vt dicit albu. qz habet multū humorē attractū ab exteriori calore vnctuosū. et ita ogluttinationē expulsibilē a calore interiori in pluribus locis ita q̄ pars eius supior cū expellāt est subtilior et penetrabilior p quaz pōt aperire multos pozos plante et ipos ingredi. et ipaz incorporare et consolidare plante inferiori. Ita planta que inserit plantam siue truncum cui inserit transmutat in suam speciem et non econuerso. cuius ratio est vt albu. dicit. qz inferior planta mouet superiorē p humorem et calorem quez ei transmittit. sed supior humorē attractū vlterius digerit et decoquit et in naturā suaz conuertit et postea virtutem suam in inferiorē transmittit. et alterat illam cui inserta fuerit et conuertit eam in suam naturam et speciem. Item quinq; sunt species generationis plante vt dicit Arist'. sez ex semine et putredine. et ex humore aque. et ex plantatione. et ex vnaus in aliā insertione. Item sunt arbores que ꝓducunt fructū ante folia vt dicit Aristot'. sicut ille q̄ habent multū humorē vnctuosum materialem ad fructum. q̄ vt digesserit calor naturalis simul cū calore solari cito et maturabit fructum et ille humor vnctuosus abundans ꝓhibet humorē aquosū materialem ad folia ne ascendat in folia aut ꝓrumpat ante fructū in tali planta. Itē quedam citius ꝓducunt folia q̄ fructū. et hoc ꝓpter defectum et paucitatem humoris vnctuosi et abundanciam humoris aquei materialis ad folia quem calor solaris citius attrahit ad locum ꝓductionis foliorū. q̄ vnctuosum humorē ad ꝓductionē fructuū. et ideo tardat maturatio vnctuosi humoris materialis ad fructū et fit ꝑcessio foliorū. Item quedam simul ꝓducunt folia cū fructu vt ille que habent predictos humores multos et ꝓportionales et calorez interiorem exteriori calori solis in aere equaliter operatē in vtroq; et vtrūq; sez aquosū in folia et vnctuosū in fructū equaliter expellentē. Itē arist'. antiqui sapientes asserebāt fructū et folia esse idē et folia nō cē nisi ꝓpē fructū nec differre ab inuicē materia nisi ꝑm maiorē

vel

vel minorem digestionē aquosi et crudi humoris. Humor enī aquosus et subtilis cito attrahit a calore solis et cedit in folia. qui vero magis est vn ctuosus et digestus cedit in materiam ipius fructus. Item dicit arist. q̄ aliq̄e arbores sunt spinose non est de intentione vere plante substancia3 generantis sed accidit ex raritate arboris siue plante p̄ quā attrahit hu/ mor frigidus p̄ aq̄s coctus et eriens p̄ illa3 arboris raritatem a calore so lis in spinā coagulat et fit in spina forma piramidalis incipiens iuxta fi pitem a grosso et lato et in parte anteriori terminat in acuto. naz humor subtilis qui ad spinam est causa materialis. elongat paulatim a planta in longū acutū se diffundit. eodē modo faciunt omnes arbores quaq̄ pres piramidalis sunt figure. Item arbores exterius generaliter sunt virides. interius albe. pars enī interior habet materiā appropinquante ad albedi nē et pars exterior ad viroze. naz materia que attrahit ab interiori et ex pellit ad exteriora in cortice aliquantulū digerit et in viroze transmutat quia viroz medius est color inter rubozē qui p̄uenit ex p̄fecte coctis ali one. et inter albedinē que p̄uenit ex imp̄fecta. Item arist. arbores variā tur in figura. nam quedā surſū. quedā deorſū. quedā vero inter hec tenēt medū. Illa enī in quaq̄ medulla viget humor subtilis qui mouet et attra hit calor ad supiora piramidanē. id est in formā piramidalem ad modū flamme. que ascendit in omni virtute ignea eleuanē. Ille vero in quarum medulla viget humor grossus et aquosus inferius deprimunt et angustā tur. Unde et ille partes sua grauitate inferius mouent et in grossum in parte infima coartant. In quibus vero erit humor medius. et inter gros/ sum et subtile temperat. pars ascēdet surſū et erit causa eleuationis. et ps deorſū que est causa ingrossationis. vnde ſm maiorem vel minorē digestiō nē illius humoris in radice et medulla solet magna apparere arbor in fi gura. nam necessaria est ꝓma digestio in radice ad eius incrementū. sēda ꝺo nēcaria ē in medulla ꝓpē oplectionē. maturationē dilatacōz et sfuatio nē. Et sufficit ista duplex digestio ad plantaq̄ oplectionē. et tercia in folis animalibꝫ reple vt dicit arist. et exponit albu. Item diuersificant arbores in foliis et in ramis ſm multitudinē humoris vel paucitatē. et caloris for titudinē vel remissibilitatē. naz si calor fuerit fortis et humor multꝰ. multa in eis erūt folia atq̄ rami et ecōuerso et ſm raritatem humoris habilis ad sumptionē et deiccationē. deiccant ipi rami. cadent folia. et remane bit arbor vacua atq̄ nuda. et in ctrarijs modo ctrario se habebūt. Itē vt dicit arist. nō solū piramidant spine in arboribꝫ. verūtā eadē figura inuenit in foliis et in fructibꝫ. qz si meatꝰ plante ꝓmo fuerint ampli et val/ de rari in ꝓncipio humoris. et post siccitate et frigiditate ostringāt folia et fructꝰ inferius ingrossabunt. q in supioribꝫ gracilabunt. et piramidant

et hoc ꝓpter attractionē leuioris partis humoralis ad supiora vi caloris et repulsam humoris grauioris ad supiora densioris Contingit tñ taz folii qz fructū sepius acui in extremitatib⁹ et piramidari scz qñ virtute caloris et raritate humoris supior particula leuigat.et parte inferiore cauda eius existente humor in medio distendit et sic substancia fructus vel folij in medio dilatat et vtraq; extremitas ꝓpter dominiū ignee virtutis in cōmuni quodāmodo ducit et subtiliat.et sic in piramidē transformat. Itez ibidem dicit arist. q⁹ arbores et plante quedā faciūt flores ex humore sōtili et puro existente in medulla. non tamen p omnia terminata nec digesta sm vltimā fructus opletionē.disposita tamen ad fructus ꝓductionez quedā aūt arbores ꝓpter nimiā humoris viscositatē nō habent flores qz ille humor nō pōt subtiliari et ꝓpter suā vnctuositatē in subtilitatē floris dā dilatari.vt ptz in ficu que nō habet flores et causa tam dicta. quedā etiā nō habēt flores ꝓpter humoris liquiditatē.qz nō pōt in floris substanciā coagulari vt patet in palma et similibus vt dicit arist⁹. et ideo sm diuersitatem materie in qua diuersimode agit calor. diuersi colores in floribus tā herbaz; qz arboz; generant.sed ista prosequi non est presentis negocij. et ideo de eis ad presens ꝓpter tedium forte arbitror quiescendū. Qñ alias supadvit arist⁹.ꝓpietates in fine.ij.li. quas non reputo ꝓtermittendas.Dicit eñ circa finem. Planta inquit habens grossum corticem multū extenditur in altitudine et hoc ꝓpter extensionē humoris et impulsum caloris. nam grossitudo corticis humorem recipiens.non sinit illum defluere. nec etiam ꝓpter suam densitatem permittit calorem per poros euaporare ex qua necesse habet se diffundere et dilatare vt patet in pino in palma ⁊ in ꝯsimilibus vt dicit arist⁹. Item ibidem. Arbores habentes lacteū humorē magnam habent vnctuositatem et calorem fortem in radice. et ideo resoluūtur humores vsq; ad exteriora arboris et generant gemme aliqñ liquide.aliqñ ex exteriori aere frigido coagulante in modum lapidis vel conchule indurate.et hoc accidit aliqñ ex frigiditate ostringente aliqñ ex caliditate liquidiores partes educente et ꝯsumente et grossiores opingēte sicut ibidem dicit albu. Item ibidem arbores quedā alterant sm tps alterationē que in estate viresc⁹it in hyeme pallesc⁹it et tñ folia sua non perdunt nec ꝓiciunt.forte eñ habent calorē incorporatū.et ideo calor fugit ad interiora arboris et etiā foliorū.a facie frigidi aeris hyemalis.et ideo exteriora pallida et glauca fiunt.tñ nō cadūt folia ꝓpter viscositatē humoris et intensā fortitudinē caloris. Item ibidē. Arbores facientes fructū in ꝓncipio faciūt fruct⁹ amaros.qñ scz nouiter sūt plantate et in eaz; fructu tūc dominat amaritudo vel ponticitas.sapor scz accedēs ad amaritudinē.Cui⁹ causa est.qñ puma digestio actiua est et pontica ꝓpter humoris

attracti

attractiõ grossicie et terrestritatẽ et ꝓpter caloris digerentis paucitatẽ et debilitatẽ et ideo generatio talium fructuũ est preter dulcedinẽ. qz ipoz humor crudus remanet et indigestus. sed post ꝯfortato calore. et augmẽtato humore depurato. calor digerens humorẽ ipm efficit sapidũ atq; dulcem. qz vt ibi subdit arist'. etiã amaz in igne missũ dulcescit. q hoc accidit fm albu. ꝓpter illã quã recipit a virtute ignis digerentis immutationem. Item ibidẽ. In locis acidis frigidis seꝛ atq; siccis aliqñ ꝓducunt fruct' dulces. qz calor innatus intra acetosũ humorẽ inclusus p calorẽ solis ad intus digerit illã acetositatẽ et vertit in dulcorẽ. et erit fruct' dulcis quã tus acida sint folia et etiã extremitates in quib' non est tanta digestio et caloris operatio. quẽadmodũ est in fructu. Cõtingit tñ aliqñ ꝙ ꝓpter supuenientẽ nimiã adustionẽ ille fruct' pum' fact' dulcis vertit in amaritudinẽ ꝓpter superfluũ calorẽ et humoris residui paucitatẽ. Item ibidẽ In locis tẽpatis et tertio. ante dies vernales fruct' celeriꝰ maturescũt propter caloris sufficientiã et aeris exteriozis dispositionẽ tpataz. Itẽ ibidẽ quedã sunt arbozes que primo faciũt fruct' dulces. deinde pontici efficiũtur et amari. sicut arbozes mirabolanoꝝ. cuꝰ causa est vt ibidẽ dicit ꝙ arboz talis habet fruct' magne raritatis etiã in hoza digestiõis cũ sit meatus magni et ampli sequit' calor sufficiens humorẽ materialẽ ad fructũ et maturabit fructũ et ideo huiusmodi fruct' in digestionis ꝓncipio erit dulcis. sed postq; calor existens in meatib' ꝯsumentib' humorẽ inducit siccitatẽ qz ostringit meat' et poros ita ꝙ nec calor nec humor põt ad locũ fructus peruenire mutentq; frigiditas et siccitas caloꝛẽ q humorẽ propter qõ alterat fruct' in ponticitatẽ eo ꝙ ꝓhibet omnis ascensus siue accessus caliditatis innati et humoris p ostrictionẽ inductã a siccitate. et sic erit frigiditas vincens in fructu propter defectũ caloris. et erit fortis ponticitatis ꝓpter iunctũ siccitatis. Sed tandẽ calor innatus elauat ad locuz fructus et vigozat p calorem solis. propter quod vincit itez frigiditatem. et inducit intensã caliditatẽ et siccitatẽ et sic erit fruct' amarus. In arboꝛib' plantando is pariter et serendis etas lune maxime obseruanda est. naz que plantant' in plenilunio recto vel inrecto nouilunio min' vualescũt et si conualuerint fructũ facient vermiculosũ. et fruct' tunc plãtate arboꝛes citꝰ putrescũt. Similit' et arbozes que tũc de terra prescinduntur min' durãt et citꝰ a vermib' corrodunt' sicut dicit ost'. quere. ꝛ. li. vij. de effectib' lune. Item inter arboꝛẽ et ei' fructũ est quoddã retinaculũ quo fruct' adheret arbori. sicut fet' ꝓ vmbilicũ adheret matrici. vt dicit ost'. et illud retinaculũ ꝓmo est debile et latũ et attractio humoꝛi ad hoc vicinũ. et ideo fruct' tũc de facili excutit' sicut fortiozes vẽti impulsũ tũc tpis mouebat' q; post paulatim caloꝛe humorẽ indurante fortiꝰ adheret et fruct' ita de facili nõ tũc cadit

seo in fine fructu maturato et ad debitaz quantitatē ꝓuecto arescit illud
receptaculum vel putrescit. et ideo fructꝰ de facili mouēt tunc ad casum. Et
quāto arbor ꝑfundius figit radicē tanto attrahit plus humoris etsi fru
ctifera est plus abūdat in foliis fructibꝰ et ramis Itē arbor superfluis absci
sis melius fructificat. nam transit humor in fructū qui transiret in nutrimē
tū superfluoꝝ. ibec de natura et ꝓprietate arboꝝ in generali dicta nūc sufficiāt

De amigdalo. Ca. iij.

AMigdalus est arbor mature florens. et dicit hec amigdalus ꝑ
arbore et hic amigdal' ꝑ fructu. Vñ ḋoā ait. Sūt matura mo
ra pura sic' amigdala mora. Cū hec amigdala le. inuenit ꝑ fru
ctu in sacra pagina. Numeri. xvij. Sacra em̄ scriptura vt dicit
Jero. nō vult se semp subiacere grāmatice legi nec vult illius arte regi. Jsi.
aūt li. xvij. sic dicit. amigdala grecū est que latine nux longa vocat. Hāc
nucioā multi vocant quasi minorē nucē. Vñ de qua ꝙgli'. Cū se nux plu
rima siluis induit in florē. Cūctis em̄ arborib' ꝓ floribꝰ se uestit. et ad
inferenda poma arbusta sequē. ia preuenit. hucusq; Jsi. De amigdalis di
cit arist. in li. de plantis ꝙ indigent cultura et maxime qñ sūt antique. vñ
si clauis ꝓfodiēt emittēt quoddā gūmi. et depurabit humor in medullā q̄
materia est ipi' fructꝰ. et ideo plus fructificāt amigdali bñ culte qñ sūt an
tique q̄ nouelle. Duplicē aūt fructū fert amigdalus scz dulcē et amarum
vt dicit in plat. et dulcia amigdala valia sūt ad cibū. amara vero ad me
dicinā. sūt em̄ calida et sicca. de dulci amigdalo dicit dyasc. ꝙ si recēs cū
suo folliculo comedat ꝓdest stomacho. seo caput grauat. caliginē nutrit
venereꝝ accendit. somnū facit ebrietati resistit. Itē dicit ibidē ꝙ si vulpes
comedat amigdalam moriet. Sepe em̄ qđ medicinale est homini. veneno
sum et mortiferꝝ est alteri animali et ecōuerso. Item idē. Fere tota arbor
amigdalorum amarorum est medicinalis. Nam radix eius elixata siue co
cta et trita maculas vultus tollit et purgat. fronti linita dolorem capitis
mitigat. vulnera putrida mirto melle mundificat atq; sanat. cortex etiā et
folia sūt mundificatiua exterminatiua et sanatiua. Oleū aūt de amigdalis
extractū vermes et lūbricos in ventre necat. menstrua ꝓuocat et purgat.
otra surditatē efficaciter iuuat. et auriū sanie mūdat et deficcat si tepiduz
auri instillet vt dicit dyasc. Item flores ei' decocti in oleo caducos et le
targicos excitat. cū melle triti morbꝰ caninis obuiāt. vlcera sanāt. gūmi
qđ de amigdalis exudat mixtū potioni sāguinē reñciētes iuuat. et sic ptz
ꝙ parꝝ vel nihil est in amigdalo qđ nō ꝓueniat medicinis vt dicē dyasc.

De abiete. Ca. iiij.

ABies nomē est arboris sic dicte ab eūdo eo ꝙ ꝑ ceteris arborib'
longe abeat in altū alti' se extendat. Cui' natura est vt dicit Jsi.

li. xvij.

li. xvij. q̄ est expers terreni humoris et ideo habilis est atq; leuis Ex abie te aūt abiegna ligna. vel alia que de abiete ponunt. Et abietari⁹ dicitur qui aliqua de abiete operat vt dicit Jñ. ſm arist. aūt abies est arbor in altū se extendens plurimū habens raritatis in substātia et subtilis humiditatis. et ideo calor eius naturalis calore fortificat. illam humiditatem de facili elongat et p̄ sursū mittit ⁊ sic ipaz in arboris substantiā ouertens arborē altā facit. Est etiā arbor mire rectitudinis. paz vel nihil habens tortuositatis. et hoc p̄pter virtutē caloris et equalitatē humoris opationi caliditatis obediens. et ideo directe sursū sine aliqua tortuositate elevat. quāuis enī abies generet ex humore leui et subtili. alī⁹ tñ humoris superfluitatē reiicit natura ad eius superficiē scz inter lignū et corticē. et ibidē a calore exteriori inuscat et in naturā resine cuiusdā odorifere trāsmutat p̄pter eandē etiā viscositatē vnctuosā ligno abiegno incorpatā abies igni appositā facillime inflammat. Varijs insup edificioz̄ structuris abies accōmodat et maxime p̄pter suā rectā altitudinē et formā piramidalem vel ediſicationi nauiū vtiliter adaptatur.

¶ De aloa. Ca. v.

Aloa arbor est aromatica que in india generat vt dicit Pap. Et est arbor odoris suauissimi atq; sūmi. cui⁹ particula vice thymiamatis altarib⁹ adolet. vnde nomen extraxisse dicit. De ligno aūt aloes dicit in plat. Aloes est lignum caliōū et siccū q̄ recipit in magno flumine babilonie cui diungit flumius paradisi Vnde a plurib⁹ creditur q̄ predictū lignū inter paradisi arbores oriat et casu aliq̄ vel impulsu de paradiso in vie deducat. habitantibus aūt iuxta fluuiū missis retib⁹ in flumen lignū interripiūt et reseruāt vsui medicine. multū est enī medicinale. Lignū aūt aloe est triplex vt dicit Const. in li. gradū. primū est valde ponderosū et quod nodosum. est valde aromaticū. et est subamari saporis et subnigri coloris ⁊ subtilis et attritioni dentiū nō omīno resistēs Dicit etiā q̄ cū masticat statim odor aromatic⁹ videt attingere cerebrū et quodāmodo replere. Secundū gen⁹ est min⁹ ponderosū nec adeo aromaticū nec amaz. Tertiū gen⁹ est subalbidū valde leue. nec est alicui⁹ saporis et parui odoris nūc sit aliunde coaptatū. Sophisticat aūt lignum aloes cū quodā ligno sibi simili in ponderositate et nodositate ⁊ modico aromate et a quibusdā lignū aloes siluestris nuncupat. hoc lignū ofricat cū plūbo vt color immutet. addita superfluitate auriū vt fiat aliquantulū amaz et subtilū et ponit in decoctione optimi aloes cū musto vt fiat valde aromaticū. et sic fit vt vix ab optimo discernat. dignoscit tñ q̄ durissimū est et masticationi dentiū omīno resistit et cū masticat sapor amarus interi⁹ nō sentit. Lignū aloes stomachū confortat. digestionē p̄parat et de/

bilitatem cordis ac cerebri ꝯfortat circa syncopim et cardiacam maxime passionem iuuat. Nam contra omnes cordis passiones et debilitates et frigiditate ꝓuenientes valet vinū decoctionis aloes. sed qz vinū inde fit amaꝝ modicū apponat et ꝑ delicatis cū aqua rosacea vinū tpet. et tale vinū poterit diu reseruari. qz a ligno multū immutat. cuius fum⁹ ꝑ nares recept⁹ infrigidatū cerebꝝ calefacit et debilitatum ꝯfortat. Et vt laudes eius ocluꝺ in oñib⁹ corpis debilitatib⁹ subuenit et adiuuat ſiḋs modo debito vti sciat hucusqꝫ plat.

¶ De aloe. Ca. vi.

Aloe etiā dicit cuiusḋā herbe suc⁹que herba aloem appellat. hec herba in india et ꝑsia et locis alijs plurimis repit cui⁹ suc⁹ exp̄ mit et ad igne decoquit. et post soli exponit et desiccat vt dicit plat. Aloe etiā tria sūt genera scz citrinū epaticū et caballinū. vt dic̄ plat. Et dr̄at iste tres spēs in bonitate. nā bonū est caballinū mel⁹ est epaticū. ꝯ optimū est citrinū. et discernunt ex colore citrino et rufo. et ꝑ cipue cū frangit puluis apparet acti esset puluis croci. et est ei⁹ substancia clara mazie qñ ꝯfringit ꝑ minuta frusta. et qꝺ frangit ex eo min⁹ est feti/ dū nec nimis amaꝝ. Epaticū vero aloe assimilat epati in colore. colorem enī epaticū i. nigꝝ et fetaminis q̄ꝺaz venaꝝ. obscurā etiā hz substanciaz et nō clarā. et est amari⁹ q̄z est citrinū. Caballinū aūt aloe nigꝝ est et ob/ scuꝝ. et fetulentā hz substāciā et amarissimū saporē et horribilissimū odo rē. sophisticat ät caballinū ita vt videat epaticū vel citrinū cū puluere croci et aceto si decies in illo intingat et desiccet et tūc innouat eius color et odor et citrinū vel epaticū videat. discernit tñ qz cū frangit et digitis cō fricat. statim fetidissimū sentit et amarissimū inuenit. qꝺ nō est in epatico et citrino. Oñe aūt aloe quāto de sua natura est min⁹ amaꝝ et min⁹ feti/ dū est magis laudabile. Aloe aūt quāuis ex natura sit amaꝝ tñ multipli citer est vtile et salutifeꝝ. nā flegma colerā et melancoliā mundificat atqꝫ purgat. membra neruosa ꝯfortat. stomachū a viscosis humorib⁹ et nocuis euacuat. caput a doloze releuat qñ fumositas stomachi caput grauat. vi sū clarificat. splenē et epar deoppilat. menstrua ꝓuocat. in corpe discoloza to bonū colorē generat. ab vlcope corp⁹ ꝑseruat et in ꝓncipio curat. pul uis eius cū melle dat⁹ lūbricos id est ventres necat. fluxū capillorum ꝓhibet et a casu ꝑseruat. archeticos iuuat. pruriginē oculoꝝ placat. mem broꝝ genitaliū vlcera sanat. putredinē oris et gingiuaꝝ mūdat. recencia vulnera sanat. ꝯsolidat mundificat et desiccat. amaꝝ est oti sed dulce sto/ macho. stomachū em̄ infrigidatū et debilitatū ꝯfortat et digestionē adiu uat et ꝓcurat. hec oñia de dyasc. et plat. et auic. excerpta sūt.

¶ De arundine. Ca. vij.

Arundo est media inter herbā et arborē. herba q̄ꝺaz robustior et

uuriot sed arbore est fragiliot. exterius plana et interius vacua et cana. nodosa lenis in palaudib⁹ enutrita ventis cedēs de facili manū ledēs. de arūdine dicit Jñ.li.xvi. arundo est dicta eo q̄ cito arescat. in udicis autē stagnis crescūt arūdines. et quaꝝ radice expressū suauissimū sucū bibunt uñ et Varro dicit. Indica nō magnū in arbore crescit arūdo. Illi⁹ et lentus p̄mit radicib⁹ humor. Dulcia cui nequeūt succo condere mella

De amomo Ca.viij.

Amomū ut dic̄ Jñ li.xvij. est vocatū eo q̄ hz odorē veluti chamomū. Nascit in syria et armenia. cui⁹ frutex boni ossū semen reddit sibi onerū habēs florē albū similē viole. et folia similia bryone. odore ꝑ ā suo ꝑbono somnos suauificat. Amomū siue amomū est herba odorifera ut dicit dyasc. et est colotis subtusi folia habēs diuisa et semina copiosa habēs ad modū viole florē albū. Et amomū triplex species. q̄dā eū est armenicū et illud ceteris est nobili⁹. fului q̄dez colotes. sed odoris optimi. et fructus maxime ac valoris. Illud est q̄ crescit in locis hūidis et aquosis et est leue tactu. sapore exp̄mēs atq; gerens. Tertiū vocat pōticū rufū nō longū. Est aūt electendū q̄ est recens et albū. semine plenū super virgas purpureas expassū. maxie odorifer et pōderosū q̄ mastica/tū quodā acumine mordet liguā. Mā hūs colotē nō uariū nō uacuū ut dicit auic. et dyasc. Cūe amomū hz p̄m eosdē autores virtutē calefactē/di et etiā deficcādi. ictib⁹ scorpionū occurrendi sua decoctione in aquaz oculos fouēdi et a suis doloꝛib⁹ releuandi. hz uirtutē dolorē uiscer. sedādi. et ventositatē extenuandi et menstrua ꝓuocandi. cui⁹ electuarie siue decoctio sūpta hz uirtutē freneticis subueniēdi epateticos adiuuādi. et etiā podagricis succurrendi. in omia⁹ siḋez nobilib⁹ antidotis et receptōrib⁹ et medicinis solet amomū sepi⁹ adhiberi. quāuis loco ipi⁹ multi alia ber/bā amomidē sez ei q̄dez in colore similē. sed in odore et uirtute penit⁹ dispare apponere sūt ꝓsueti ut dic̄ auic. ¶ De aneto. Ca.x.

Anetū est herba cui⁹ semen ꝓximū nomine est vocatū cuius semen primo inuenit medicine. radix secundario. sed tertio ipa herba cuius semen pōt seruari per triennū in magna efficacia ut dic̄ dyasc. melius tñ est ut singulis annis renouet. cui⁹ radix adhuc viridis alicuius valoris. sed deficcata nullius ut dicit idem. habet virtutē diureticam calidam sez et aperitiuā et ꝓpter oꝝ diuisuam. ventositatis et inflatiōis extenuatiuā et tortionis ventris et uiscer. mitigatiuā. Item virtutē habz calidi ofractiuā mēstruoꝝ ꝓuocatiuā. et meatuū urinaliū aperitiuā. singul⁹ ex plenitudine amputatiuā somni ꝓuocatiuā. duraꝝ collectionū in corpore cocta cū oleo ꝑ emplastri modum apostemati apponat. Jte flos eius cum uino cocti⁹ dolorem capitis aufert si inde caput fomentetur

Jtē cinis eius vulue stillanti appos⁹ ipaz reprimit et deficcat. Jtē decoctū ancū olco rigorez neruoꝝ laxat. multis et alijs subuenit passionib⁹ sicut dicit idem.

¶ De anso. Ca. x.

Hisum easdem habet virtutes quas et ancū. sed saporē habet dulciorez. et eius semen magis minutū et rotundū. et a multis vocat dulcamiū vt dicit in plat. Virtutē habet dissoluendi cō sumēdi et ventositates destruendi. digestionē ofortando. oppilationes splenis et epatis aperiendi. ofringēdi calculū. puocandi mēstrua et oīes meat⁹ interiores aperiendi et emendādi. Et ideo quāuis sit in ḡn tate semē manutissimū. est tñ multū vtile in ẏtute. et plurimū salutiferum.

¶ De allio. Ca. xi

Allium ab olendo est dictū eo ḡ olet vt dicit Jsiō. li. xvi. Cuius odor est tam fortis ḡ omnes alios reprimit. supat et fetores. Et ideo p loca corrupta necessario transituri siue putrida purgaturi fortissimis se munūt alcatis fm vyasc. Allij mīras habet virtutes et tam bonas q̄ malas ꝓpietates. qz ex diuersis ꝓponīt virtutib⁹ vt dicit idē. Ventrē liquidē et stomachū turbat et siccat. sitim amouet et corpori appositū corp⁹ vlcerat et vulnerat. et si nimis a colericis sumāt in vtū. corpus inflammat et deficcat. lepram generat. maniā q̄ frenesim excitat. visum ledit et hebetat. et ideo colericis natura nocet. nam coleraz rubeā cito generat et adustam multiplicat et augmētat. flegmaticis et frigidis multū ofert. Est aūt duplex eius gen⁹ scz domesticū et siluestre qđ scordeon a medicis nuncupat cui⁹ flos debet recolligi et in medicinis apponi vel admisceri. nō em̄ operat cū impetu sicut solet domesticū operari. Allij aūt domestici capitib⁹ maxime vtunt. in cuius natura multiplex efficacia repitur. nam precipue habet virtutē dissoluendi et ꝺsumendi. et expellendi venenū et omne venenosū. Vnde nō sine causa vocat ab antiqs autorib⁹ turiaca rusticoꝝ vt dicit vyasc. maxime aūt valet ꝺtra morsum et venenū canis rabidi. si cū sale et nucib⁹ interius accipiat addita herba ruta. hec em̄ quatuor ad inuicē ꝺcreant. et ad quantitatem magne nucis pacienti sepius offerantur. et hoc cum vino. eadem em̄ confectio sup mor sum exterius apponatur. vulnus em̄ sanat et venenū attrahit et consumit. et a periculo liberat ac preseruat ita efficaciter sicut tyriaca. Item allium virtutem habet appetendi incidendi humores grossos et consumendi. et ita valet calculosis et stranguriam pacientibus. id est difficultatez vrinā di. menstrua etiam prouocat et emendat ventrem lumbricos et alios vermes in ventre interficit si cum pipere et suco mente et aceto ad modū salse offerat. dolorem yliop et lumboꝝ allij mitigat et si mandatū ac tritū q

cū oleo coctū sup doloris locū ad modū emplastri apponat. Valet etiaz
ytra morpheam id est lepram cutis si locus in quo est morphea scarificatur
et post cū allio trito fricet et cathaplasmet. Contra serpentū morsus va/
let ſ tritū cū laurino oleo opponat vt dicit dyasc. Itē ypotipicis ꝓdest.
qz humorē intercutaneū absumit et deficcat et tumorē levat. grandia q cru
enta vulnera et sordida purgat q agglutinat et sanat si pulvis allij obusti
supponat. Coctū etiā allij cū aqua fontana et omnē dolorē loci et tumo
rē tollit. cauendū tñ est ne ptinac in cibis assumat. qđ multū noceret ocu/
lis. Vñ versus. Lilia vina venus pulvis ventr faba fumꝰ. Ista nocēt ocu
lis sed vigilare magis. Scōm arist. aūt li. de plan. allū habet similitudinē
cū lilio. et cōmunicat cū illo in dispositione capitis et in tunicellis. et habet
virtutē sementinā in tunicellis radicis sue et in granis suis natis in sūmi/
tate haste sue. et ideo cepula allij posita in terrā ꝓducit plantā similiter et
semen. et habet tunicas multas et folia piramidalia et hastā cauernosam
et porosam. Allū etiā sicut q lilū primū facit semen stipitis sui in tenui fol
liculo in grana diungit. cepa vero nō diungit grana sua sed in pediculis
siue pedib⁹ parvulis nutrit ea et emittit. Facit allū radices capillares sicē
lilū et sicut et ocnus et hmōdi. Sed in hoc differūt radices allij a lilio.
qz ramificant in allio sicut ramificant in lilio. et sicut allium renouat folia
ita renouat radices et semel tñ emittit semen scz in ꝟ. anno postq̄z semina
tur. ideo habet allū tunicas plures et ramosas vt ille tunice sint cibus et
nutrimentum secundis radicib⁹ et secundis foliis et stipiti eius. qua ꝓpter
crescentib⁹ secundis folijs et stipite attenuant. et euanescūt tunice eius in
terra. Et simile hui⁹ in cepis inuenit. In hoc aūt differt allū a cepa quia
quelibet allij tunica carnosa si plantet crescit et ea planta. sicut et lilū qđ
de tunica sua plantata in terrā emittit plantā. et hoc accidit qz in suis tuni
cellis est virtus seminativa sicut in carnosis partib⁹ allioꝝ. non sic aūt fit
ex cepa. nō enī ex qualibet eius parte plantata. crescit planta. sed de toto
capite cepe plantata emittit plantam. quia virtus seminativa non est in
qualibet parte cepe sed in toto. In hoc etiā differt allū a lilio qđ ex ꝑtes
carnose qđ plantant emittunt gramina sua et folium p medium carnis sue
sed tunicelle lilij emittūt ab vno latere sui iuxta et non a medio. Lucasq̄z
arist. li. de plantis et ꝑm nouā translationē

De absinthio. Ca. xij.

Absinthium est herba acerrima calida et sicca vehementer et sti
ptica et amara vt dicit diasc. Cuius duo sunt genera vnuz est
ponticū hās colorē viridē. q saporē ponticū q amarū. aliud est
subalbidū et minꝰ amarū et est minoris effectꝰ q̄z primū. in fine
veris colligit in vmbra deficcatur. per annū in magna efficacia ꝑseruat.

Remedia ꝓ ma[illegible]
ꝓpter

Dicit aūt ptrarias habere virtutes sicut plin. dicit scz laxatiuā et cōstrictiuā. ostinctiua inest ei ex grossicie substancie et ponticitate. laxatiua inest ei ex caliditate et aeritudine. vñ qñ recipit interius si inuenit materiā opacā propter ponticitatē siue substancie et grossicie reddit materiā opacio rē et hic est causa maioris astrictionis. materia vero erūe humili et digesta caliditate dissoluit cā et ponticitate sua ꝑ mente expellit cā siropus de absinthio fact' epati subuenit et stomachū confortat. appetitum iuuat. ebrietatē obuiat et repugnat ydericie curat et colorē emu'ū alterat et immutat. sucus eius cū pulucre cod' splenē deoppilat. dolorē stomachi et intestinoꝝ et ventositate ꝓuenientē dissoluit et mitigat. suc' eius auric' infusus' humiditates ab eis distillātes cū felle thauri tritū absinthiū et auric' inedū dissoluit sonitū et auditū roborat et emendat. dolorē capitis et sumositate stomachi ꝓcedentē sucus eius sedat. iuuat et dolorē et percussione cū pulucre cimini et melle amputat si ꝑ modū emplastri apponat. vlcera pudica et fermes auriū sucus eius necat si instillet. sucus eius potat' visum clarificat. et oculis impositus rubozem et pannū curat. si sepius inunctus libros et pannos a vermibus et muribus tutos seruat si cum eis in cistula reponat vt dicit Macro. Item morbus migalis et draconis obuiat et sanat si bibatur. Item eius decoctio ventositatem ventris et inflationem sedat cū potū vt dicit oyasc. Preter has virtutes quasdā habz ꝓditiones et ꝓprietates minus laudabiles. nam saporis amaritudine et ponticitate inficit et tristat gustum. odoris horribilitate ledit olfactū in amaritudinē redigit lac et vinū et omne dulce cui admixtū fuerit seu adunctū. et ideo apes que frequentāt flores absinthij faciunt mel amarū vt dicit oyasc. de absinthio dicit plin. li. xxij. Non est inquit damnū febricitanti nauseas maris arcet si fuerit prius potatū. somnū prouocat dormienti in scio sub capite positum. capillos denigrat quando inunguntur vngento facto de eius suco et oleo rosaceo.

De apio. Ca. xiij

Apium est cōmunis herba omnibus fere nota. et eo sic vocata vt dicit Isi. libro. xvij. ꝙ apicis. id est capitis triumphantium quondam fuit ornamentum. Hercules cū primo hanc herbam capiti circūposuit. cuius radices efficaciter pugnant cōtra insidias venenū vt dicit Isi. cuius multe species vt dicit idem scz petrosilum siue dicum eo ꝙ apio est similimū in foliis silenum cū graecum apium dicitur crescit aūt in locis petrosis mōtibusq; ꝓruptis. et ideo latini petrosilū petrapium vocant vt dicit Isidorus. Sunt et alie manes apij vt dicit oyasc. undecim scz apium ranarū. apium risus et apiū emorroidarum. apiū ranarū dicit qz in locis aquosis vbi rane sunt sepe inuenit. qđ decoctū cū

vino et oleo et ventri renibus cathaplasmatū eoꝝ dolori mirifice opitulatur. Opium risus dicit ab effectu q purgat melancolicū humorem et cui⁹ supabundācia fit tristicia. Dicunt aūt q interius receptū in magna quantitate hominē ridendo interficit et occidit. valet ctra calculū et stranguriā et alia menstrua ꝓuocanda si decoctū fuerit in aqua vel vino et inde inferiora fomentent. Opiuꝝ cmotroidaꝝ est dictū eo q eius pulvis vel crinis superpositus fluxū sanguinis desiccat. Opiū omne splenis et epatis oppilationē aperit. calculū frāgit. idericiā soluit. y dropicis subuenit frenecticis ꝓuenit si eius succo et oleo rosaceo mixto cū aceto caput sepi⁹ inungatur. radix eius et semen morsibus venenatis succurrit et veneno resistit. vt dicit dyasc. epilenticis autem nocet omne opium. quia dissoluit et mouet omne materiam ad supiora. nocet etiam pueris illa etās ꝓpter humiditatis institutionē q virtutis debilitatez et membroꝝ et meatuū stricti tudinē parata est ad morbū caducum. et ideo lactantes nutrices abstineant ab opio ne puer epilenticus efficiatur vt dicit dyasc. et plat.

¶ De aristologia. Ca. xiij.

Aristologia est herba multū medicinalis quāuis amara. Cui⁹ due sūt species scz longa et rotūda. et virag est calida et sicca et est radix magis medicinalis q̄ folia. In autumno debet colligi. et seruat p biennū. virtutē habet dissoluendi et expellendi venenū et osumendi bonū anhelitū facit. splenē duꝝ remollit et eius oppilationes aperit. ventris dolorem q latoris amputat ac sedat. podagricis ac caducis subuenit et otractis. cōtra morsus venenosos ofert pulvis et⁹ carnem mortuā leuiter corrodit. in fistula et in plaga. fetum mortuum de utero expellit. radix eius si cū vino decoquat. Dicen⁹ dyasc. de aristol. dicit pli. et Jsi. li. xvij. q mulieribus fetis optima sit. nam potata cū pipere et vino sordicie parturientiū mundificat et matricē expurgat et mēstrua ꝓuocat atq; purgat.

¶ De agno casto. Ca. xv.

Agnus castus dicit quedam herba calida et sicca. cui⁹ virtus est vt dicit pli. obseruare in hominibus castitatem. vnde q mulieres romane illius herbe frutices secū deferre osueuerūt in moꝝ exequijs. quando ꝓpter honestatē publicam oportuit ne cessario continentiam obseruare. Hec herba sm dyasc. et plat. semper viret et eius flos potissime agnus castus nuncupatur. quia odore et visu reddit homines castos sicut agnos sm dyasc. q plat. dicit aperiendo poros et spiritū euaporādo. et humiditatē seminalē cōsumendo inducere castitatē. dicit etiā ibidē autor q eius decoctio valet cōtra leuflegmaticā. i. frigidā y dropisim siue albā si cū semine feniculi et modica edua decoquat

Jtez ibidē fomentū decoctionis agni casti. matricis exsiccat superfluitates et ipius orificiū coangustat menstrua aūt ꝓuocat et litargiaz sanat acqz soluit si cū apio et saluia decoquat in salsa aqua et inde posteriora pe capitis fortiter abluat vt dicit dyascl.

De artemesia. Ca. xvi

Artemesia est mater herbaz dicta. que quondā fuit a gentilib⁹ dyane que grece dicit artemis dsecrata vt dicit Jsi. li. xvij Est aūt herba calida et sicca cui⁹ radices et folia opetūt medicine Valet aūt maxime ptra sterilitatē que ex causa humida pcreatur. Jn causis aūt calidis et siccis nō valet vt dicit dyascl. Menstrua ꝓuocat matricem mundificat et sforzat dolores capitis decocta in vino vel aqua mitigat et sedat. secundinas et fetus mortuos euacuat. calculos renisqz vesice frangit. demonia simpli. fugat. et malis medicamētis obuiat trita cū azimbia dolorem pedū ex itinere mitigat. Cuius sunt species plures quaz virtutes dicit dyana adinuenisse et moribus tradidisse vt dicē ꝑli. et dyascl. alias eius virtutes refert auicenna

De auena. Ca. xvij.

Auena est herba cuius semen est hominum et equoz vsibus apta. que sm Jsi. est sic dicta eo q̄ postqz seminat cito adueniat atqz creicat. habet aūt sm platl. vires relaxantes et ptra omnē tumorem fastiositates et duricias relaxantes et faciei immūdicias depurantes vt dicitur in platl. De ballamo. Cap. xviij.

Balsamū vt dicit Jsi. li. xvij. est arbor siue frutex nunqz crescens vltra altitudinem duoz cubitoz. et est vti similis. foliis autez similis rute sed albiorib⁹ semp qz manantibus cuius arbor dicitur balsamū. lignū vero xilobalsamū. fructus siue semen carpo balsamū. sucus opobalsamū nuncupat eo q̄ ferreis vngulis cortex ligni pcutit et p corticis vulnera quasi p cauernas gutte opobalsami eximi et fluūt et distillant. caua enī greco sermone opos dicit. cui⁹ guttas adulterāt admixto optimo oleo cū melle. sed agnoscit sophisticū cū melle si gutta lacti distillata instillata fuerit coagulata cū oleo vēo si aque admixta facile fuerit resoluta qz vt oleū enatat sup aquā. Si vero nō fuerit sophisticū statim in aqua recenti petit fundū. vestē mundā quā tangit non maculat neqz polluit. Balsama aūt si pura fuerint tantā vim habēt vt si sol extenderit fust. neri in manu nō possit. huiusqz Jsi. ꝑli. aūt li. xij. ca. xvij. sic dicit. omib⁹ odoribus pferet balsamū. vni terraz scz iudee dcessū quondā nec inuenichatur nisi in duobus regijs ortis. quoz maior viginti iugerū erat. sed post dominatiob⁹ romanis vinea balsami per multos colles ꝑpagata est. viti quippe similior ē q̄ mirto. modo vineaz sicut et vitis implet

colles sine ãminiculis aũt eius rami se sustentant. ꝓcerior enĩ altitudo est inter binos cubitos subsistit. cauẽdũ est aũt ne cũ ferro ad interiora ligni ledatur. et ideo cauendũ est ne vltra corticem violet. quia leso ligno interiori totum perit. Est aũt arbor totaliter medicinalis. cuius precipua ꝑma gracia sit in succo secunda in semine tertia in cortice minima est in ligno. et his est optimũ quod est odorifer. et semine maximũ. ⁊ ponderosissimũ mordens gustũ et feruens in ore et colore rufũ. hucusq; pli. li. xij. ca. xxvij. Dyasc. aũt dicit ꝙ quedaz est species balsami que crescit circa babiloniã vbi sunt septem fontes si aũt alias transferat nec flores nec fructus facit. In tempore estiuo leuiter incidunt rami eius cũ cultello osseo vel alio nõ nimis acuto ne lignũ intrinsecus ledat. quia tunc perret sub cortice autez inciso ponunt vitree ampulle in quibus gutte stillantes colligunt si vero vna gutta ponatur in palato cerebr̃ ita calefacit ꝙ videt succendi. habz aũt virtutẽ dissoluendi dsumendi et corpora mortua incorrupta seruandi qz quantũ dissolut tantũ dsumit vt dicit in plat. menstrua ꝓuocat et educit fetum mortuũ et molam de ventre ejcit et excludit. lapidem in renibus et vesica frangit yliacam passionẽ soluit. omnes inueteratas capitis pass. ões tollit si modo debito assumat. quotidianis febrib' et quartanis subuenit. morsibus venenosis occurrit. ihas et multas alias nobiles ỹtutes habet quas enumerare esset longum. sed hec de multis nũc sufficiant.

De bdelio. Ca xix.

Bdelium vt dicit pli. li. xij ca. x. est nominatissima arbor nigra similis olive in folijs et in robore. cuius gũmi maxime repit in vsibus medicine nam eius lachryma siue gũmi est transluciua gustui amara. bene odorifera sed magis est aromatica qñ vino ẽ infusa. Item tangit glo sup Ecclesiastici vbi dicit. Ibi inuenit bdelium et lapis onichinus. et ibi nascit vt dicit pli. in partib' orientis vt in arabia et india et caldea ii. Bdella aũt vt dicit Isi. li. xvij. est indice et arabie arbor. cuius lachryma arabica melior est aromatica enĩ est lucida ⁊ albida lenis pinguis equaliter cerea et que facile remollit. et est amara boni odoris. ligno vel terre nõ mixta. Indica vero sordida tacet nigra et adulterat cum gummi qui nõ ita amarificat gustũ. Vndecũq; aũt veniat glutinosã valde habet substanciã et astrictiuã et etiã attractiuã et ideo vt dicit dyasc. et plat. repugnat dissenterie ferrea ex acuta materia. et valet pacientib' fluxum ex fortissima farmacia. id est medicina fortiter laxatiua valet etiã contra apostemata interiora et exteriora si inde fuerint munda. calculum rumpit. tussim compescit. morsibus reptilium occurrit. intestinorum dolorem lenit vt dicit Platearius. hernijs et in partibus inferioribus ruptis proficit ad interiorum consolidationez cum gummi bdelico ꝙ cotyla

decoctat veruix siue bernix quod dicitur gummi. dicitur esi esse arboris habens virtutem conglutinandi clarificādi et conseruandi. et ideo picto res eo maxime vtuntur. multum siquidem stringit sicut et bdelium. alteri' tamen est nature. quia frigida et sicca in secundo gradu. bdelium vero ca lidum et humidum vt dicit in plati.

De buxo. Ca xx.

BUxus vt dicit Jsi. libro xvij grecum nomē est. sed et parte a la tinis est corruptum. nam pixos apud eos appellatur. semper vi rens que lenitate materie litteraꝝ formādis apicibus est apta nam tabula buxea bene polita colorez recipit album in quo de facili figure et litteraꝝ caracteres inscribuntur et etiā de facili post delent Et dicit Jsi hec buxus pro tota arbore. et hoc buxū ꝓ interiori ligno Unde dicit quidam. Hec buxus crescit. hoc buxum crescere nescit. Est au tem arbor multum solide materie et compacte cuius humor nutrimētalis multū est viscosus et compactus vt dicit alb li vegetabiliū et ideo lignū habet grossum et ponderosum quod missum in aqua petit fundū sicut he benus. et hoc ꝓpter opactionem ligni non habentis poros apertos vbi possit intrare aer per cuius subintrationem posset super aque superficiem eleuari vt dicit idem alb. Folia etiam ideo diu habent virencia que de fa cili nō cadunt nisi paulatim quandoquo cadente aliud mox succedit mul ta quidem habet folia minuta et spissa. sed modicum habet fructū siue mul lum. Arboris buxi rasura cum frigida sit et sicca decocta in aqua puteali astringit fluxum vt dyasci. dicit. Tingit etiam et ipos crines si de eius de coctione sepius abluantur. sapor siquidem eius est amarus vt dicit Plin. libro xvij ca. q odor grauis. tamen quibus grauet sapore gustum nihilo minus cum viroze continuo delectat visum. omni tempore cōseruat viro rem suum et maxime in estate quia in hyeme eius folia aliquantulū expal lescunt. sed non cadunt vt dicit albu. cuius causa est quia habet viscosū hu morem in se. in radice vero multam humiditatem liquidam. et ideo nō ca dunt folia. Unde adueniente caliditate ꝓuocatur humor ad exteriora q̄ tactus caloze fit viridis. sed adueniente frigiditate repercutitur humor q̄ abundat siccitas et fit color pallidus siue glaucus. Crescit autem buxus in locis calidis et petrosis. et ideo multum habet duricici et etiam nodo se solidicatis. lignum tamen interius leue est et ad planandum summe ap tum. inscisiuras et figuras in eo factas diu tenet q̄ ideo ymagines pulcre durabiles inde fiunt et ex buxo pixides habiles et ad musci et aliorum aromatum conseruationem Ad multos etiam alios vsus quos enumera re longum. esset valet buxus. sed hec nunc sufficiant.

De balaustia. Ca xxi.

balaustia

De balaustia Ca.xxi.

Balaustia est flos caducus maligranati. Cū enī arbor fructū debet, poucere flores in quadā rubositate oglutinanē ⁊ ab arbore quandoq; cadunt que a medicis reseruanē vsui medicine et possunt seruari per hyemē in magna efficacia vt dicit dyasco. Est autem balaustia frigida et sicca. et habet virtutem constringendi et desiccandi humorem. Et ideo valet contra dissenteriam et sanguineum fluxum ventris. et contra fluxum menstrualem. Item virtutem habet constringēdi vomitum colericum si decocta in aceto cum spongia super furculum pectoris apponat. Item pulvis vulnera consolidat. gingiuas sanat. et earum putredinem amputat et emundat. radices dentium consolidat et confirmat. vlcera etiam sanat labiorū. Hec omnia facit phidia id est cortex arboris eiusdem et precipue fructus siue pomi. et debz accipi quando pomū est maturum

De beta. Ca.xxij.

Beta est herba omnis et ortulana sm dyasc. Duplex est species eius scz alba et nigra. Et vtriusq; sucus naribus instillatus purgat caput. aurium etiam dolorem mitigat. lendes et alias capitis immundicias et facies maculas emundat. capillos reparat et conseruat. folium eius tunsum et appositum ignem sanctiatiq; extinguit. nascencia. etiam vulnera cōpescit. malos humores nutrit. si nimis sepe in vsu habeatur vt dicit dyasc. De betha dicit arist. super eius radicem ficat et super caulem potest plantari furculus qui tandem corroborā te radice in arborem transmutatur vt patet supra de natura plantarū.

De cedro. Ca.xxiij.

Cedrus est arbor quam greci cedros vocant quasi ceomones dioslicon id est arboris humor ardentis. cuius folia ad aspectū similitudinē respondent vt dicit Isi. libro xvij. vbi subdit. Cedrus est lignuz iocundi odoris et diu durans et nunq; a tinea vel teredine id est lignorum verme exterminatur. Vnde ꝓpter eius perpetuam durabilitatem ex cedris fiunt lacunaria in regum palaciis et in templis. Huius arboris gummi siue lachryma dicitur cedria que ad conservationem librorum summe est necessaria. Nam libri de hac lachryma liniti. nec a tineis corroduntur nec tempore senescunt. Nascitur autem in terra africa et in syria. et maxime in monte libani. Est ergo cedrus arbor altissima omnium arborum domina et regina vt dicit Rabanus super psalt. Est etiam aspectu pulcra semper retinens virorem suum Est insuper olfactu odorifera. cuius odor fugat serpentes et omnia venenosa vt dicit idē Est ergo fructu suauissima. poma cū cedrina sunt magna oblonga citrini

siue glauci colozis miri odozis.gratissimi saporis.saporem eñ habet tri/
plicem.nam in medio circa grana sunt poma citrina et acetosa.In super/
ficie uero corticem sunt dulcia.In carne siue medulla interiori inter dulce
et acetosum sunt media.Est etiaz cedrus multe efficacie et virtutis et val
de medicinalis.nam eius lachryma que est gummosa in substancia et ali
quantulum piramidalis siue pinnea in figura acrem virtutez habet et fer
uentem.Unde uult et siccat vt dicit dyasc.caliginem oculorum detergit.
vermes aurium occidit.contra dolorem dentium subuenit.morbis ser/
pentium occurrit cum ysopi sico sonitum aurium tollit.tumorem faucium
sedat.vulnéa pulmonis curat.molles carnes a putredine seruat.corpora
etiam mortua repolita in ligno cedrino et eius lachryma inuncta virtus
cedrina a tabe et putredine defensat.semen etiam cedri tussim sedat.men/
strua prouocat.et secundinas excludit matricez purgat neruos spasmos
et contractos remollit et relaxat.Urinam mouet.et arenulas in vesica et
renibus mundat.Has et multas alias virtutes ponit dyasc.de cedro et
eius sico semine atq; fructu Plinius autem de quadam specie cedri sic di
cit.Est inquit arbor quedam nomine medica a medoz terra primitus al
portata que a grecis agedia vel cedromilia est dicta eo q eius pomum
odorem et virtutez cedri sequi videatur et eius saporem imitetur.vt dicit
Isid. libro. xvij. eiusdem eñ arboris pomū vt dicit Plinius contrarium
est venenis.et est arbor vt dicit idem.q in omni tempore fere est plena po
mis que in ea partim sunt matura partim acerba.partim in flore sunt po
sita quod in alijs arboribus rarum est.hanc arborez multi assiriam notāt
vt dicit idem.

De cipresso.Ca.xxiiij.

Cipressus grece dicitur cyparissus vt dicit Isidoo.libro.xvij.qz
caput eius a rotunditate in acumen erigitur.unde et consequē
ter altera rotunditas nuncupatur cuius fructus talis est dispo/
sitionis et ideo conus appellatur eo q conum imitetur.Unde
et cipressi coni fere dicunt.huiusmodi lignum habet virtutem proximam
pene cedro.aptumq; est turribus templorum.sua eñ imputribili solidita/
te homini nunq; cedit.sed semper in prima remanet firmitate.suauissimi ē
odoris.et ideo antiqui solebant facere rogum de ramis eius vt odoris
sui iocunditate reprimerent ferorem cadauerum mortuorum.hucusq; Isi
Est autem cipressus arbor calida in primo gradu.et sicca in secundo.cui⁹
pomū lignū et folia competunt medicine vt dicit Plat.sunt stiptica et cō/
solidativa.et ideo valent contra fluxū ventris ex debilitate virtutis reten
tiue si ipsorum pulvis in cibis vel in potibus assumatur.valet cōtra yia/
cam passionem et dolorem lumborum.si tamen aqua pluuiali decoquat.

de inde

deinde vinū limphentur cipressi folia recentia vulnera purgant et sanant sacrum ignem fugant. polposas mundant. et fetorem amputant. fluxum sanguinis sedant semen ergo eius mixtum cum carnis.id est ficub' ficos duricias soluit. reumatis fluxum stringit. contra antracem id est apostema venenosum et morsum mortiferum subuenit et eius malitiam ne se diffundat reprimit et compescit morsibus venenatis occurrit. Quas autem virtutes cipressi recitat dyasc.et multo plures. plinius li. xvij. ca. xxxij. cipressus est arbor ramosa a fructu habens vacuas ratas pro fructu folia amara odore violentia umbra gratiosa. cuius duplex dicitur esse species masculus scz & femina. sterilis est. verūtamen aspectu pulcra cuius rami in fastigio sunt densi et inuicem connoluti. masculi vero rami sunt magis spissi qui si precisi fuerint regerminant

¶ De cipro. Ca. xxv

Ciprus de quo dicitur Canticor. iij. Cypri cum nardo &. sm plinium libro. xij. c. xxvi. est arbor in egipto similis olive in foliis. sed viridiora et crassiora cum flore nigro et semine cādido et odorato. quod si cum oleo coctum fuerit aut confectum exprimitur in vngentum regium quod odoriferum est et summe deliciosum et ciprus dicitur. Item dicit Iho. libro. xvij. et glo. super Cant. sm plinium autem dicē q optima huius generis arbor crescit in egipto super nilum in canopia regione. Secunda vero in ascalone. Tertia in cipro cuius est mira odoris suauitas. arbori huic vt dicit idem est alia arbor similis que dicitur aspalatos habens similitudinem in flore rose. et cuius radice & flore nobile fit vngentum. Dicit etiam idem q in omni frutice vbicq; directe resulget arcus celestis eadem fit suauitas odoris quādiu ibidem fulget arcus sed si super eandē arborem fulserit inenarrabiliter eius odorem ampliat et decorem. et est similis spine candide. colorem habens igneū siue rufum et in parte redolet vt castoreum a multis vocatur sceptrum helizei vt dicit idē Dicit adhuc dyasc. q ciprus est arbor medicinalis conuenientis et conglutinatiue virtutis. cuius folium masticatum tumorem oris compescit. cuius decoctura siue decoctio vermes capitis interficit et mundificat capillos si inde capilli fomententur. flos eius cum aceto decoctus dolorem capitis soluit vt dicit idem. cuius lentiscus dicitur alicuius virtutis. quere supra in littera. l.

¶ De cynamomo. Ca. xxvi.

Cinamomū de quo dicitur Eccl. et Exo. xxx. ficut ibi dicit glos. est virgultum quod nascitur in india et ethyopia duorum tantūmodo cubitorū. Et dicitur cynamomū quia subtiles et replicatos habet culmos cerei vel nigri coloris. qua fracti redolēt

visibile spiramentū. Cynamomū vero quanto gracilius et subtiliue tāto carius est. et quanto grossius tanto despectius reputatur. ꝑm Jsīd. autez libro xvij. cynamomū eo est dictum ꝙ cortex eius in modum canne gracilis et rotunde. et crescit stipite breui virgas tenues habens. ꝙ cum frangitur ad modum nebule suauissimū emittit spiramen super Eccl. ij ca. xxiij dicit glo. cynamomū est breuis arbor odorifera et dulcis cinerei coloris prestans duplo ad medicine vsum q̄ fistula. Plī. quoq; libro xij cap. xxi. de cynamomo inquit et cassia fabulose narrauit antiquitas ꝙ inueniuntur in nidis auium et specialiter fenicis vt haberi potest nisi quod cadit prop̄ pondere vel quod excutitur cum plumbatis sagittis. sed ista fingūt homines vt rerum precia augeantur. ꝑm veritatem aūt cynamomū crescit apud trogoditas in ethyopia qui per vasta maria in ratibus deuenit illuc ad pontum gellenitarum. et est frutex duorum cubitorū ad maximū vel minus palmi ad minimū truncum habens in grossitie quadraginta digitorum. nec olet nisi quando arescat siccitate em̄ gaudet et in semine sterilior efficitur contra arborum naturam aliarum. inter vepres et rupes densissimas gignitur. et ideo non sine magna difficultate recolligitur ante ortum solis aut post occasum nulli licencia colligendi conceditur. quod cum collectum fuerit sarmenta hasta diuidit sacerdos deo quia parcere potest reliquū mercator emit. Precipua autem bonitas eius est in densissimis vel tenuissimus virgultorum partibus ad longitudinem palmi et q̄d est in trunci medio quod est proximū radici parum vel nihil valz quia ibi minimum corticis est in quo est summa q̄s cynamomi. et ideo cacumina et superiores partes preferuntur. quia ibi cortex plus abundat lignum vero interius respectu corticis nullius vel modici est valoris. Ihucusq; Plī. libro xij. ꝑm dyasc. vero et plat. cynamomum calidum est in terno gradu et siccum in secundo gradu. cuius duo sunt genera grossum scilicet et subtile. et grossum est minus laudabile et ponitur in vomitis medicinis. quod vero gracile est et laudabile est .i. subtile et in alijs antidotis magis vtile. Est aūt eligendum quod est subtile acutum habens saporem dulce/ dini intermixtum. tamen multum aromatice et subrufum in calore. quod autem subalbidum est minus valet ex aromatice habens virtutem confortandi cerebrum. ex conglutinositate habet virtutem consolidandi. habet autem cynamomū multiplicem virtutem vt dicit dyascorides. Nam tussim et grossa humiditate sedat. tritum et cum aceto mixtum impetiginem extirpat. collirijs admixtum humiditatem oculorum deficcat. renū dolorem mitigat. ydropisim curat. morsus reptilium sanat. appetitum confortat. menstrua prouocat. oppilationem aperit. cibum digerit. flegma dissoluit et consumit. potatum cum vino serinas excludit. caliginem oculoꝝ

detergit

petergit syncopi ac cardiace passioni subuenit atq; succurrit.

De casia Ca.xxvij.

Casia de qua dicitur Exo.xxx species est aromatica et nascitur sm Isidor libro xvij in arabia et est virga robusti corticis et purpureis foliis vt cortex piperis. et est similis cynamomo in virtute sed tamen potencia inferior. Unde in loco cynamomi duplex est pondus eius. In medicinis sepius admiscetur vt dicit Isidor. Glosa autem super Exod capitulo xxx. Casia in locis aquosis nascitur. et in immensū crescit ac bonum odorem redit. De casia dicit plinius libro xij capitulo xxi. Frutex inquit casie iuxta cynamomum campos nascitur. cuius amplitudo est trium cubitorum. cuius sarmentum est grossius sarmento cynamomi. cuius est triplex color. Primo enim cōbescit deinde rubescit. tandem nigrescit. et ista pars maxime est laudabilis. post nigram autem laudabilior est rubea et minus laudabilis est candida. nāz citius a vermibus corroditur et caiatur. et hoc accidit propter sue substancie molliciem et minorem amaritudinem corticis et virtutez. Probatur enim casia cum est recens per odorem per saporem et per colorem. nā casia nobilis subdulcis pauci et acuti est saporis. suauis et iocūdi est odoris subnigri insuper vel purpurei est coloris et ponderis est grauioris. et maxime laudatur illa casia que de facili non frangitur sed reflectitur ponendo et plicatur. Alia autem est species casie que balsamo de saba similis est in odore. sed amara est. Et ideo prima scilicet nigra que est subdulcis et feruentis saporis et boni odoris que a medicis plus laudat. Hucusq; plinius sm Platearii autem et dyascoridem. casia est duplex scilicet casia fistula et casia lignea que est fruticis cuiusdam cortex nascentis iuxta confinia babilonis. cuius diuerse sunt species. Una est similis cynamomo que subrufa est et rotunda. solidamq; habet substanciam. et cum frangitur vel teritur non plicatur sed resilit. acuta est in sapore et parum vulcis et ista medici vtuntur. Alia est species que est subamara partim habens colores distinctos. et hac vtuntur medici et est eligenda que non facile frangitur sed plicatur et que habet acutum saporem mixtum dulcedini cum aromate cum autem frangitur colores habz subalbidos interius et distinctos et rufos intermixtos. Sophisticatur quandoq; cum admixtione corticis caparis. sed cognoscitur quia subamari est saporis. virtutē habet diureticam id est diuisiuam ex subtilitate sue substancie. habet etiā virtutem consumendi et qualitatibus suis. insuper habet vim confortandi ex aromate. reumaticas z frigidas causas curat. epilēticos z capticos

iuuat cerebrum confortat renes et vesicam purgat apostemata maturat et sanat renes et epar et splenem detoppilat. fetorem oris masticata pallidat aut amputat. menstrua prouocat et matricem confortat. contra sincopim et defectum cordis unat si eius puluere et rosis et osse cerui siropus fiat. Ihucusq; dyascorides et platearius.

De casia fistula. Ca. xxviij

CAsia fistula est fructus cuiusdaz arboris que longa semina producit sed succedente tempore elongatur et ingrossatur et caloris actione exterius condensatur medullam interius existentez nigra et humida atq; dulci que mixta est cum albis granis et quibusdam cellulis ad modum faui mellis interius est distincta. Est autē eligenda que est grossa et ponderosa quia multam signat inesse humiditatem. renicienda est etiam leuis et sonora cum intonetur quia signat vacuitatem et surditatem. virtutem habet lenandi mollificandi et mundificandi et fetorem sanguinis mirabiliter mitigandi ac coleram et sanguinem depurandi. apostemata gule dissolut. visceribus vtilis est. et vicijs pectoris subuenit. menstrua recencia et pingui humore educit. tumorem viscerum. et intestinorum dolorem potata tollit. Ihucusq; dyascorides. q̄muis autem vsualiter in casia duplex s. sonet. cum simplici tamen scribi et pronunciari debet vt casia dicatur vt dicunt autores. vnde Ouidius. xv. metham. Quo simul ac casias et nardi leuis aristas. ā. Et sic vbiq; dicit Plinius et persius et alij.

De calamo. Ca. xxix.

CAlamus aromaticus de quo dicitur Exodi tricesimo. a similitudine calami vsualis est vocatus vt dicit Isidorus libro decimo septimo. Et gignitur in india multis nodis geniculatus odore suauis mira fragrans odoris suauitate qui si frangitur in multas partes scinditur et diuiditur. et in gustu est similis casie cum leui acrimonia remordente vt dicit Isidorus. ꝑm Papiam vero feruentis est virtutis. In glosa super Exodi xxx. dicitur. q̄ calamus aromaticus est species que crescit iuxta montem libani. vbicunq; autem crescit dicit dyasco. platear'. plin⁹. species est calida et sicca in secundo gradu. Et est radix cuiusdam fruticis calamo valde similis et ingrati odoris. habet autem ad modum canne concauitatem in qua lignum inuenitur quod quidez extra hi debet cū nullus sit valoris. tamen aliquando intus dimittitur vt maioris ponderis videatur. Est autez ꝑm eosdem autores calamus duplex

scz. ꝓcius

scilicet perfectus qui colore est subalbidus que cum frangitur facile nō pul
uerizatur. et habet virtutem mirabilem confortandi. vnde stomachū con/
fortat et digestionem adiuuat maxime si cum absinthio temperetur. cat/
tiacos et coxis defectum quem greci sincopim vocant cum aqua rasa/
ca multum iuuat. Sm Plinium autem calamus odoratus est indicus qui
maxime valet quando est subrufus. nodis plenus et spissus et quādo nō
frangitur in partes plurimas valde siccas et est valde medicinalis fere
sicut casia vel etiā cynamomū quarum virtutes quere supra. Nam men/
strua prouocat

De calamo vsuali. Ca. xxx.

Calamus vsualis Sm Isidor. dicitur canna stipule vel segetis.
et sic dicitur a caleo cales eo q immisso fluxu aliqualiter calef/
ert. Et est proprie stipes medius in segete inter radices atq; fru
ctum siue spicam in qua fructus continetur. alio etiam nomine
vocatur culmus vt dicit Isidorus. et est interius concauus exterius pla/
nus et rotundus nodis aliquibus muniatur. multis tuniculis circūuestitur
quo mediāte spica profici et nutriri. quo deficiente deficit et spica et pe
nitus destruitur modico venti impulsu hinc inde agitatur et mouetur. fa/
cillime frangitur et incuruatur et vix erigitur vel reparatur

De calamo scripturali. Ca. xxxi.

Calamus scripturalis de quo in psal. dicitur. Lingua mea cala.
scribe. idem est quod arundo. quia antiqui arundine vtebant
in scribendo antequā vsus pennarum haberetur. Nam arun/
do vt dicit Plin' libro xvi. ca. xxxiij. vtilis est ad multos vsus
Arundines inquit inter aquaticos frutices obtinent principatum. sunt q;
necessarie in bello et in pace. nam arundinibus septentriones populi do/
mos suas aptissime tegunt et eas in suis cauernis pro delicijs et ornatu
suspendere consueuerunt calamis et orientes populi bella agunt et de eis
spicula faciunt. Tante etiā longitudinis sunt in multis partibus q̄ hasta/
rum vicem prebent. radicem habent vinacem. vnde si earum frutices rec/
uangur fecundius surgunt. Sunt autem aliqui calami quadam medulla
repleti. quidam et toto concauo. qui ad fistulas faciendum sunt multum
apti. calami autem medullati habentes lignum spissum et nodosum pug/
nantibus plus conueniunt. Sunt et minores arundines in locis minus a/
quosis crescentes. substanciam habentes tenuem et valde duram. et me/
dullā quasi nullā et earum superficies est plana et relucens ac polita. nō
nodosa. et tales calami non sunt habiles ad scribendum. cuius pars an/
terior precisa acuitur et ad scribendum adaptatur. et vt perfectius attra/

mentuz aministret parum scinditur. et in parte dextra plus q̄z in sinistra aliquantulum prolongatur. Sunt et alīj calami dulci medulla pleni qui per minuta frusta incisi piscantur. et ad lentum ignem in lebete decoquūt vsq; ad spissitudinem. et primo videtur totū transire in spumam. sed post facta residencia spissius et melius fundum petit. spumosum autem et vanum semper manet per aliud sophisticatur. sed discernitur quia bonuz crepitat in ore et est valde dulce. malum vero non. sed in ore cumescit vt dicitur in Plateario.

De cappare. Ca. xxxij.

Cpparis de qua Eccl' vltimo sm Plinīū libro. xiij cap. xxiij. et sm Jhō. est frutex in oriente nascens. cuius cortex folia et flores conueniunt medicine. et precipue cortices que sunt in radice. Et vt dicit Jhō. libro. xvij. capparis a grecis nomen sumpsit eo q̄ habet rotunda in summitatibus capitella. De cappari autem dicit dyas. q̄ est herba siue frutex spinosus expansus super terrā. vnctione plen' cuius virtus duricias splenis super omnia medicamina mitigat. nascitur in locis aridis et siccis ac duris. et maxime in antiquis muris. venter remollit comestum. vrinam prouocat et menstruis imperit. dolorem dentiū mitigat. sucus eius auribus instillatus vermes necat. multas habet radices et magnas quarum cortices sunt vtiles ad predicta. In plateario dicitur capparis vt volunt quidam est herba que in principio veris est colligenda et desiccanda. et per septem annos in magna efficacia conseruāda est. Et est bona ac laudabilis que cum frangitur non puluerisatur. et aliquantulum est subamara in sapore et subrufa in colore. et flores eius sunt calidi quādo adhuc sunt clausi. quia nichil valent cum fuerint dilatati cum sale condiuntur et sic vsui reseruantur. virtutem habent appetitum excitandi et digerendi humorem in ore stomachi existentē. Sunt enim cibus et medicina subuenit contra siroditatez confert pulus eius manibus fistulatis si in oleo decoquatur et auri pacienti infundatur. Hucusq; Platearius.

De cardamomo. Ca. xxxij.

Cardamomum de quo dicitur super Ezechielem vt dicit dyascorides. est semen cuiusdam arboris tempore veris fructū producentis. facit etiam quasdam tuberositates similes botro vuitatis quibus semen continetur. et est duplex. maius quod dicitur domesticum et minus quod dicitur siluestrium. primum est melius. quia magis est aromaticum. et est laudabilius quod est subrufum aliquantulum acutum. dulce dicitur intermixtum. virtutem habet confortandi et consumendi. et ideo valet contra cardiacam passionez. contra stomachi

indigestionem.

ingestionem. ad appetitus prouocationem. ad vomitus repressionem. ad cerebri debilitati confortationem. vt dicit dyasc. & plat.

De calamento. Ca. xxxiij.

Calamentum est herba quedam mente humilis. de qua sancti in gloria aliquando faciunt mentionem. Et est duplex sm dyasc. et plat. scilicet montanū. et illud simpliciter est melius. aliud est quasi domesticum non ita siccum sicut primū. virtutes habet cō fortificandi et consumendi cum caliditate sit et siccum in tertio gradu vt dicit idem. Valet contra tussim et infirmitatem pectoris et cause frigide sicut et dyacalamentum quod est electuarium quod ex illius herbe floribus et pulueribus & alijs est confectum. stomachi et intestinorum dolorem sanat contra reumaticas et frigidas causas iuuat. morsus reptilium curat et venenum ad exteriora reuocat. succus eius auribus instillatus vulnera et ea cum etiam vermes necat. libidinem domat. cōtra lepras adiuuat et retardat. super fluxitatem et humiditatem matricis annihilat et desiccat vt dicit idem. Multas alias virtutes habet sicut arbor ruta. sed hec tria sufficiant.

De carice. Ca. xxxv.

Carex vt dicit Jsi. est herba durissima et acuta. cuius stipes siue virgula est triangularis manum secans ipam violentius contrectantis. folia habet in vtroq; latere secancia et acuta. pyramidalem formam ad modum gladij representancia. tamq; tamen caricis acumen aliquem ledit nisi primitus contingatur. In loco pastori et molli crescit. et tamen non modicam duriciem pariter et acumen habere in sua substancia se ostendit. Sm plinium autez inter genera serpi cō putatur. vnde & caricem serpum nominat triangularem. de quo subdit q habit serpi seruilguli est odoris boni et virtutis sicut calami aromatici sed hoc intelligo non in generali sed multū in speciali sicut ipe memorat libro xij. D carice autez dicunt caredum locus scilicet vbi crescunt carices sicut et a salice salicum vbi crescunt salices vt dicit Jsi.

De carui. Ca. xxxvi.

Carui sm Jsi. grecum est. et est genus herbe vel fruticis spinosi cuius natura mordax est et austera. et ideo sucus eius alopicias. id est capillorum fluxus curat. de carui dicit dyasc. q ruditz eius in aqua decocta cupiditatem potatoribus aboministrat. matrici vtilissimus est. & ideo non est mirum si a mulieribus desideretur quia iuuat ve masculos procreent vt dicit idez. Est autem carui herba multuz acutenses habens basses. et in summitate spinosa habens

capitella in quibus semen carui continetur quod itaq; exterius nigrum est hoc album est interius in medulla. et est semen diureticum ꝙ diu sum. et valet contra calculum in renibus et vesica. crescit in locis incultis. depascitur ab alijs et a bestijs conculcatur sicut dicitur iij. Regum. xiij. Transierunt bestie saltuo et conculcauerunt carduum ꝛc. De cardno autem dicit Plinius libro xx cap. xvi. Carduus folia et caule spinosas lanugines habet cuius semen et rad ꝫ vesci possunt. Et est quoddam genus cardui qđ sine interuallo tota estate floret. et vno flore cadente concipit alium cuius aculei arescente folio desinunt pungere. Sunt et alij cardui spinosi frugibus inuici vt dicit idem et abundant in semine. et ideo vix possunt extirpari. vbi semel crescūt nisi affuerit cultoris diligēcia cardnos extirpantis in ipō autem extirpatione sepe lesionem patitur et punduram.

De carica. Ca. xxxvij.

Carica est ficus sicca et a copia sic vocata. nam singulis annis ficus vt dicit Jh. li. x vij. ter quaterue fructum gignit. atq; altero maturescente alter oritur et succedit. Carice a semb° sumpte in cibo sepe ferunnur. et defendente ipō rugas vt dicit idem. Cōm dyascl. vero inter fructus carica est dulcior. et est vtilis in cibo et in medicina. multum enim nutrit et impinguat sanguinez grossum et multum generat et debiles confortat. Sm medicinā vero pectus mundificat. tussim sedat vocem clarificat. faucium tumorem mitigat renes et vesicam et matricem purgat. cocte in vino cum absinthio ydropicos curant. trite cum sinapi pituriginez aurium purgant cum in cibo nimio vsitata inflationem et ventositatem generant. pediculos creant vt dicit dyascl. alias eiꝰ ꝓprietates quere infra de ficu.

De cimino. Ca. xxxviij.

Ciminum Sm dyascl. et macrobium et perfium est semen aromaticum colore pallidum. vnde Perfius. Rugosum piper et pallentis grana cimini. Calida et sicca in secundo gradu. virtutez habet diureticam. fumositatis subtiliatiuaz. et digestionis confortatiuam. et ventositatis mitigatiuam. et doloris stomachi et inflationis repressiuam. solucionis ventris restrictiuam siue aceto infusum primo asserur et insufflatum in naribus sternutationem prouocat. sanguinem de naribus perfluentem sedat. tumorem faucium et dolorem mitigat atq; sanat cum baccis lauri reuma frigidum compescit sanguinem coagulatum in oleo mixtum cum cera munda discutit et dissoluit. lunorem ex concussione siue alio modo factum pulvis eius cum cera bene cōmixtus sepius appositus totaliter tollit et eius frequenti vū facies discolorationē incurrit

hucusq; dyasc. et plat. Item fere dicit plin⁹ libro .xx. ca. xvi. vbi dicit q̄ ciminum aliud est domesticum aliud siluestre. et dicit q̄ multis conuenit re medijs maxime stomachi cuius dissoluit inflationes q̄ intestinorum discu tit dolores atq; viscerum tortiones.

De coriandron. Ca. xxxix.

Coriandron de quo dicitur Numeri xvi. sm Ysi. libro .xvij. est semen quoddam odoriferum a grecis corion dictum. cui⁹ semē in vino dulci datum. homines vt dicitur reddit ad venerem promptiores. cauendum tamen est ne nimis detur. quia absq; dubio amentiam adduceret et furores canibus autem herba est veneno sa nam interficit eos si ab eis aliquociens assumatur vt dicit Ysi. et Pa pias. Et superaddit est inquit coriandron in cibo sumptum calefactiuum et constrictiuū necnon est somni prouocatiuū. Sm autem autores dicitur esse compositę virtutis. Dicit etiā sic macro. in libro suo. Frigida vis her be coriandri dicitur esse. Austereq; simul quoddaz virtutis habere Ysaac Galait per quā depellere ventris lumbricos tineasq; solent si trita biba tur cum vino vel mixto sumatur aceto. Coriandri herba in se est odorife/ ra quādiu est integra sed manibus fricata fetet. semen eius canditum et maturum

De coloquintida. Ca. xl

Coloquintida de qua dicitur iiij. Regū iiij. est genus herbe ama rissime scilicet cucurbita agrestis. quia more cucurbite flagella tendit iuxta terram fructu rotundo et similis cucumeri vsuali. hec herba quasi vitis se diffundit in sepibus. fructu modico et rotundo vt dicit Ysi. libro xvij. sm dyasc. vero coloquintida que dicitur cucurbita alexandrina aliquādo inuenitur sola et tunc est mortifera et ve nenosa sicut herba que dicitur squilla. id est cepa marina. sed quando cuz multis inuenitur non ita per omnia est nociua. habet autem medullā cor/ticem atq; semen. medulla est optima in medicina. semen secundario. sed cortex nullius vel modice est virtutis. Vnde illa medulla est laudabilis que est alba et cui semina bene sunt inserta illa autem parum attendenda que cum concutitur multum sonat. similiter quando de facili puluerizatur Vir autem habet dissoluendi et consumendi. et amaritudine etiam diui/ dendi et penetrandi. et substancie sue subtilitate flegma purgat et melan/ coliam. Vnde dicitur valere contra quotidianam scabiem et quartanaz si modo debito patientibus offeratur. dolori dentium subuenit. lubricos id est longos et lubricos ventris vermes et cludit. Vermes quoq; pulue eius interficit splenis et epatis duriciā aperit si sucº ei⁹ cū feniculo q̄pnēt eiº decoctio emorroidas i. sāguinis venas agit et mēstrua puōt et conci

bas et alias multas virtutes habet vt dicit dyasc. et plat. et etiã plin⁹

De croco. Ca. xli

Crocus de quo dicitur Ecclesiast. xlj. et Trenorum vltimo. herba ab vrbe croco sic dicta vbi maxime abundat vt dicit Jsidorus. libro. xvij. est herba cum flore suo sic dicta. sed flos in quo est potissima virtus crocum dicitur. et est optimum quod est recens odoris boni longum parum album integrum neq; in fragmenta cõminutum in spiratione bonum et cum carpitur inficit et tingit manum et leuiter est acutum quod si huiusmodi non fuerit vetustum cognoscatur aut infusum adulteratur aut admixto croco ymaginitate augendi ponderis cum spuma argenti trita additur. sed probatur si pulueulentus inueniatur. et si decoctum ab odore proprio imminutetur. et dicitur croco magna superfluitas que relinquitur ex aromatibus ex quibus crocus fit vngentum Jsidorus. Sm dyascoridem vero due sunt species croci orientis dictus ab ortu in quo nascitur. et occidentalis a loco vbi crescit sic vocatur. Et est iste nobilior q3 orientis. nec apponatur in vomitis medicinis. producit autem florem purpureum habens caput ad modum vioe in cui⁹ medio tres vel quatuor flores producit eligendi subrufi vel omino rufi. subalbidi vero abijciendi sunt. per decem annos possunt seruari. Est crocum calidum et siccum in primo gradu et in fine qualitatib⁹ temperatum et ideo est confortatiuum. vnde contra debilitatem stomachi et defectum cordis multum valet. rubozem oculorum ex sanguine vel macula tollit si tritum cum rosis et vitello ouj oculis apponatur. huiusq; dyasc. et plat. Vnam enim proprietatem habet crocus. quia in foliis per totam hyemem retinet virorem nec deponit illa quantumcunq; frigus intendatur. in estate vero deficiunt eius folia penitus et marcescunt. et post medium autumnum iterum crescit et tunc flores eius in tenui stipite exeunt et prozumpunt. Sicut autem dicit aristot. libro vegitabilium. crocus habet magnam conuenientiam et similitudinem cum cepa ascolonina in radice. differt tamen ab vtraq; quoniam cepa siue radix croci est continue carnis et non facit semen sicut ascalonia. sed etiam est tota ratio eius seminatiua in radicem. et omnes tunice croci sunt macre. et non recipiunt tunice eius ortu ab vna parte cepe sicut accidit in ascalonia et domestica cepa. sed incipiunt tunice croci a locis germinationũ venarum cepularum et hoc est de proprio croci vt dicit aristoteles habet autem cepa croci radices capillantes quibus adheret terre et attrahit sibi nutrimentum vt lilij et alliũ et huiusmodi. et q3 cepa croci est grossa et tam matura incipit bendi et multiplicari in capita multa. quas tunicas et radices habentia

et ex singulis crescit planta.ex quo patz q̄ in eius capite seu radice est ei⁹ virtus seminativa que est sui multiplicativa et sui speciei conservativa quē admodum Plinius siquidem.libro.xx. ca.xx.sic cōmendat. Crocū inquit cum melle non solvitur nec cum aliquo vulci.facillime autez cum vino vel cum aqua. Utilissimū est in medicina. destruit enim omnes inflationes et dolores oculorum.maxime si cum vino fuerit mixtum.pectori stomacho q epati summe vtile est.qui crocum prius biberit ebrietatem et crapulaz nō incurrit.Corone autem ex eo facte ebrietati resistunt nec permittunt hominem inebriari.somnum facit et caput movet stimulat venerem.flos eius illitus igni sacro ei subvenit.De croco fit vnguentū citrinū et croceum qō greci crocomagon vocant.Et valet cōtra suffusiones oculorum et est optimū.quod gustatum ventes inficit et saliva vicera capitis purgat. foraamina et inflationes sedat.serpentum et aranearum morsus et scorpionum punctur as curat. Hucusq; plinius.

De cepa.

Cepa vel cepe est herba cuius vis tota est in radice et in semine Et ideo sic cepe vocatur vt dicit Jsi. quia non habet caput.de cepe arist.libro de plantis. cepe inquit et ascalonia bis faciūt folia q habet cepe stipitem in quo facit semen.et habet radicez pluribus tunicis vestitam et sub radice habet alias radices quasi capillares quibus nutritur grossa radix.ad totam herbam humor transmittitur radicalis. In primo autem anno non perficit radicem.sed in secūdo post q̄ seminatur. Similiter vero semen ante secundum annū facere consuevit Nec facit semen in folliculo sicut allium et quedam alia. sed in summitate stipitis semen fert super quosdam pediculos.id est pedes parvos se dilatat. Species autem cepe est duplex scilicet domestica et silvestris que canina ab arist.nuncupatur. Canina autem cepa flores habet albos versus celum et viridis quodāmodo versus terram.Et talis cepa valet contra apostemata.habet autem cepa domestica stipitem concavū et sine nodo et sic renovat folia ita et radices vt dicit arist.in predicto libro.Hm opas cozidem cepe domesticum est vtile ad medicinam et ad cibum.Est autem viscose et frigide nature et maxime illud quod est oblongum etiā magis q̄ rotundum.et magis rufum q̄ album.et magis siccum q̄ recens et magis crudum q̄ coctum.comestum fastidium tollit. otis fetorem diminuit. ventrem mollit. cibos condit. sucus eius cum melle caliginem oculorum detergit sucus eius litargicis subvenit auribus cū lacte mulieris instillat⁹ eius dolorē sedare dicunt. comestū temperate put dicta viscosos būores

ficidit.oram venarum aperit.vrinam et menstrua prouocat et educit ve/
nenum.morsus rabiei canis extinguit.et alios venenositatis morbus fue
currit et resistit.cutem clarificat. et poros aperit. et ideo sudorem prouo/
cat et educit et comestum crudum nihil nutrimentum corpori tribuit.cole
ricis obest.flegmaticis conuenit.sitim facit. inflationem gignit. et acumi/
ne suo caput percutit atq; ledit et nimis comestum aliquando maniaz et
insaniam ducit et terribilia somnia videre facit precipue si ab existentibus
egritudinem comestu fiunt. lachrymas solo odore prouocat et visum le/
dit. Succusq; oy aſcondes

De cepe Ca.xlij.

Cepe caninū dicitur squilla et inuenitur iuxta mare. vnde a pla
tario.cepe marina appellatur.recipitur autem quandoq; sola
et tunc mortifera ac venenosa.et si intus recipiatur nisi eius ve
nenositas reprimatur solent autem salmentarii eam bandere in
plures partes plantare in ortis sigillatim.et ita reprimunt venenum eius
reprimitur autem malicia sine vino et oleo aliquantulum demittatur et sic
in medicinis apponatur.debet autem scindi ista cepa et interiora et exteri
ora abiici. quia exteriora sunt mortifera pre nimia caliditate. et interiora
pre nimia siccitate sed media sunt temperata multum conuenit medicinis
De cepe autem dicit plinius libro xx. ca xvij. Cepe apud grecos multa
sunt genera et eis omnibus est odor lachrymosus.et est optimū quod est
rotundissimum et albius est rufum q; candidum et caudum q; tectum se
ruat et plantatur.sed quando seminatur ante annum sequentez non facit
semen et quando facit corrumpitur ipm caput.vnde ex corruptione illius
seminis gignitur ipsum caput et productio seminis capitis est corruptio.
Vult autem seri semen cepe in solo terre fosso herbarum albarum radici
bus extirpatis. semen eius nigrescere incipiens metatur anteq̄m totaliter
maturescat radices eius optime in paleis conseruantur q̄ libeat capita
immeteran.aqua salsa et tepida sunt capita intingenda et ita efficiunt dul
ciora et sui melioza.sed in sacris ad seminandum vel plantandum sūt
vtiliora multi etiam capita ceparum sicut et aliorum suspendunt in fu
mo supra ignem et sic ne germinent conseruantur quod sepe extra terraz
facere certum est sicut et allium nisi per artificium cauetur. Idem libro
vicesimo ca.septimo cepe silvestres non sunt satureq; multum comestibi
les. sunt tamen multuz medicinales.ipso enim olfactu caligini medentur.
magis autem visioni p̄uocant.eodem vlcera sanant. morsus caninos
cum melle et vino curant.morsibus etiam serpentium obuiant auriculariū
sonitū et grauitatē eiusdē.cū adipe ū.crino autē cū melle lubor. dolores

iuuant. vulnera cum melle purgant et sanant. Hucusq; plin⁹.

De cucumere. Ca. xliij.

Cucumer eris. quedam est herba de qua dicit Jsidorus li. xvij. cucumeres sunt dicti eo q; interdum sunt amari qui dulces nasci perhibentur si lacti mellico eorum semen infundatur. Dyas. autez dicit cucumeris natura frigida reperitur. ventrem soluit stomacho accomodatur. quibus animus deficit succurrit odore. folia ei⁹ trita vulneribus medentur. que impressit caninus morsus. semen eius tritū cum vino dulci et potui datum vesicam aduuat laborantem. Sm Jplinū autem libro. xx. ca. ij. et iij. dicitur q; cucumer ortensis et siluestris cuius radix est magis grossa et alba. ex cuius iuco fit electuarium quod est necessarium in multis medicinis.

De cucurbita. Ca. xlv

Cucurbita Sm Jsidoz nomen est grecū cuius origo latinis est incerta. Eius genera sunt multa vt tangit Jsidorus libro xij. Et dicit idem Plⁱ⁹. est autem cucurbita alia domestica et ortēsis. alia vero siluestris. domestica vero in ramos et folia parīē et flagella ad modum vitis se diffundit et quibusdam ligamentis se connectit sicut vitis et habet quosdaz flores albidos quos emittit potissime contra noctem sine appotiatione florere potest. sed fructus eius vix profert imo deficit vel putrescit quando ad modum vitis a terra nō erigitur et lignis vel virgulis non sustentatur. Est autem cucurbita Sm platī. frigide et humide complexionis et in qualitatibus temperate. Jn calidis regionibus precipue inuenitur. cuius semina in terram proiecta herbam p̄creant ex qua producuntur albi flores. et tandem fructus plenus semine et medulla cuius cortex primo mollis. sed quando peruenit ad maturitatē ad modum ligni indurescit. fructus eius quando noui sunt comeduntur cibis et semina medicinis. Sunt autem semina eius diuretica et diuersa p̄pter sue substancie subtilitatem. et loco valent contra egestationez epatis et renum ac vesice. acutaz patientibus cucurbita cocta vel assata cibus est in medicina. nam materiam infirmitatis purgat per vrinam et aliquantulum laxat. calorem reprimit alterat atq; confortat. semina eius post maturitatem colliguntur abluūtur et ad solem deficcantur. ne propter humiditatem superfluam corrumpantur. Jn loco ficco per triennium reseruantur. hucusq; plateanius. Sm Plinium autem succus cucurbite valet contra ignem sacrum. et contra tumorem oculorum. mitigat dolorem aurium si tepid⁹ instillat. semen eius tritū in pulueē et insparsū replet cauata vulnera. Cuius corticis valz ad ora obstura. Dicit aūt adhuc pli⁹. li. xx. ca. iij.

est cucurbita silvestris digitalis grossitudinis nascens in sarosis locis cuius sucus stomacho et visceribus multum prodest renum et lumborum. paralisim subuenit medulla eius cum absinthio et sale dolorem dentium tollit sucus eius cum aceto calefactus mobiles dentes fistit. caro eius sine semine clauis pedum id est apostematibus succurrit vinum cum ea confectum oculorum impetus tollit. folia eius cocta et trita vulneribus subueniunt. semen eius potatum cum vino venenum vincit. et comedi non debet quia inflationes facit. Est autem cucurbita agrestis sm Isidorum libro decimoseptimo ideo quod coloquintida herba multum amara quē admodum cucurbite versus terram flagella tendit habens folia magna grauis odoris vt cucurbita. et fructum rotundum facit sicut cucumer vsu alis. vt dicit Isidorus. quere supra de natura coloquintide

De celidonia. Cap xlvi.

Celidonia est herba croceos habens flores atq; fructum croceum tangentis manus intingentem sic dicta eo q; in aduentu hyrundinum videtur erumpere vel florere vt dicit Isidorus libro decimoseptimo. Celidon enim grece hyrundo latine dicitur et subdit Isidorus. vel dicitur celidonia quia pullis hyrundinum si oculi leuantur et matres cum illis et hac herba medicantur. Idem etiam refert plinius scilicet q; fuco celidonie oculi hyrundinuz eruti sue lesi ad statum pristinum reuertuntur. Alias siquidem notabiles habet virtutes. Habet enim virtutez dissoluendi attrahendi consumendi vt dicit dyascorides. dolorem dentium mitigat. caput purgat menstrua prouocat et matricem mundat. fistulam oris et cancrum curat sm Plinii dyascor. Et plati.

De centaurea Ca. xlvii

Centaurea est herba amarissima calida et sicca in tertio gradu et loco fel terre est vocata vt dicit Isidorus. quia achirone centauro eius virtus primitus est inuenta vt dicit idem libro decimoseptimo. Est autem duplex scilicet maior et minor. Prima maiores habet ramusculos et flores. et est maioris efficacie q; minor vt dicitur in plati. Et ibidem dicit Constantinus q; radix maioris calida est et sicca in secundo gradu. et habet quandam amaritudinem cum dulcedine. et ideo habet virtutem conglutinandi. et ex amaritudine habet vim diureticā et duriam plus valent flores et folia in medicina q; alia que sunt in ea. dolorem ventris sedat. visum clarificat. renes et splenem deobpilat. paralisim curat. vermes ventris cum melle necat. vulnera radix et consolidat sicut dicit Plinius. Dyascorides. et Platearius.

¶ De daphni. Ca xlviij

Daphnis grece laurus dicitur latine vt dicit Jsidorus libro de
rimo septimo. Et est laurus a verbo laudis dicta. Lauri em̄ ra/
mis et foliis cum laudibus victorum capita coronabantur Et
ideo apud antiquos laudea vocabatur. sed post sublata litte/
ra. d. et surrogata. r. laurus est dicta. sicut quondam dicebatur meridies
que nunc meridies solet dici. vt dicit Jsidorus. Hanc arborem greci vo/
cant daphnem eo q̄ nunquā deponat viriditatem. Hyemē enim v. ret et
estate. et ideo inde victores potissime coronantur vt dicit Jsidorus. Et
subdit. hec sola arbor a vulgo creditur minime fulminari. vnde fuit appol
lini antiquitus consecrata. de qua dic̄ magister in hystor. super illud ver/
bum. Consuluit ysaac dominū. super libr̄ xxv. Rebecca ex timore genti/
um quem viderat in pereuntibus speciem lauri quem tripodem dicūt ca/
piti supposuit et ramis herbe que agnus castus dicitur incubuit vt visio/
nes veras videret et fantasticas non sentiret. De lauro siquidē dicit plī.
libro xvi. cap. xxx. Laurus triumphis ꝑpte dedicatur que gratissima est
domibus cesarum atq̄ pontificum. quia domos exornat. Et sunt duo ge
nera eius scz delphica et cipria. Lauro delphica delphis percoronati sūt
triumphantes. Cipria vero romani primo suos coronabant modo aūt
multe species sunt lauroꝝ sed differunt in viroze et magnitudine et simili/
tudine baccaꝝ. Est autem arbor multiplicis speciei. et enumerat plīs. cuj
species cuius arboris. inter quas ponit quandam speciem lauri quaz dicit
fuisse magno Jouī et appollini delphico dedicatam. Et ideo tellus lauri/
fera in domibus et in fanis a fulmine manet tuta. sine autem lauri presen/
cia non solebat appollo dare responsa sua. Et ideo quia diuinis credeba
tur conuenire honoribus. honorem triumphis obtinuit vt licebat laurum
appollini in vsibus illicitis et prophanis. quia propter propiciandū lumi
na super altare poni debuit. Cesar autem tyberius celo tonante laurum
in capite solitus erat ferre. sicut ferunt contra fulminum metus. Narrat
etiam ibidem plinius miram rem. q̄ cum augustus sederet in quodam lo
co iuxta vrusillam augustam dilexit aquila de alto gallinam miri candoris illesam in gremio cesaris. tenuitq̄ gallina lauream ramum in rostro
suo onustum baccis multis gallinam et sobolem iussserunt auruspices ob
seruari. et baccas laureas seminari et cum diligencia custodire. ex quibus
prouenit silua triumphans. quam postea cesar laurum in manu tenuit et
coronam in capite gessit. ac deinde alij cesares eodez modo ex ea silua
post obtentū triumphū oportuit corroborari. hucusq̄ plī. de lauro siquidez
addit dyasc. q̄ est arbor elegātis formē et magne aromaticitatis ac mire

efficacie ac virtutis. nam folia eius viridia q̄ multū odorifera sunt. si con/
tundantur mitigant et sanant punctura apum vespaꝝ et omnem tumorē
spergunt libros et vestes cum quibus ponuntur a tineis vermibus custo
diunt et corrosione tutos reddunt. fructus lauri dicunt bacce lauri. et sūt
grana exterius nigra vel subrufa. interius alba et viscuosa in figura sphe
rica. in complexione calida et sicca in secundo gradu subtilem habent sub
stanciam. et habent virtutem depurandi confortādi. et ideo in multis po
nūtur vtiliter medicinis ex quibus fit oleum pretiosum quod valet cōtra
multas et precipue contra frigidas passiones.

¶ De diptanno. Ca. xlix.

Diptannus est herba medicinalis. cuius radix marime cōuenit
medicinis. et debet eius substancia esse solida non perforata q̄
cum frangitur non puluerisatur. Virtutem habet dissoluendi.
attrahendi venenum et consumendi. vnde valet cōtra veneno/
sos morsus et superposita vulnera et potata vt dicit dyasc. et plat. cum
paucis adoptis dicitur in multis habere virtutem tyriace. menstrua pro/
cat et dicit secundinas et fetum mortuū extrahit. epilentias q̄ paralisis.
cum suco rute subuenit vt dicit idem dyasc. De hac herba dicitur in Pli.
libro. xxvi. ca. viij. Cerue inquit diptannū primo ministrauere. nam ci herbam comedunt vt facilius pariant. et si sagittis fuerunt lese dyptannum
queruntquem comedentes ferrum exeiciunt in vulnere derelictum. Item
dicit Basilius in examer. et Ambro. et exp̄sitor supra ca. vbi loquitur de
hynnulis ceruorum ibec herba sim pli. crescit in pluribus locis sed illa mi
nus est laudabilis que crescit in agris pinguoribus siue crassis. que aūt
crescit in locis asperis et siccis melior est cuius minima pozio gustata ac
cendit os vt dicit idem Ysidor⁹. libro. xvij. sicut dicit diptannus est mons
crete ex quo diptannus herba nomen accepit. vnde Virgilius. cerua vul
nerata saltus peragrat diptannū querit. tanti em̄ virtutis est vt ferrum a
corpore exeiciat et expellat. vnde et eius pabulo fere percusse ejciunt sa/
gittas corpori inherentes. hāc quidam pulegium maris vocant quia ha
bet cella ejciendi bellicam potestatem vt dicit Ysi.

¶ De draguncia. Ca. l.

Draguncia est herba quedam sic dicta eo q̄ hasta eius in mo/
dum colubri sit maculis respersa. similitudinemq; imitetur vipe
re vel draconis. vel quia herbam ipaz vipere timent. vt dicit Ysi
libro. xvij. Hec aūt a multis serpentaria vel colubrina nūcupat
Hā florē habet purpureū diuisū et apertū sicut os serpētis. de cui⁹ medio
pcedit lingua q̄si serpentea acuta nigra et rotūda et in medio floris ipi⁹

surgit quasi caput femine grosso et rotundo primus viride deinde rufū effi citur quando incipit maturescere. Herba ista ſm dyasc. magne efficacie est et virtutis. nam radix eius exiccata et puluerisata cum aqua rosacea faciem mundificat clarificat et colorat. cum sapone gallico fistulam sanat mundat et deficcat. et os eius dilatat vt os fractū vel putrefactuz queat extrahi. cum aceto et calce viua cancrum curat. folium eius cum vino de/coctum apostemata maturat sucus eius auditum et frigida causa lesum sanat. visum clarificat menstrua prouocat. emorroidas id est inferiores ve nas sanguinē fluentes sistit et deficcat. sucus eius internus sumptꝰ ab/ortum prouocat. odore suo serpentes fugat. nec leditur corpus a serpente si eius suco inunctum fuerit aut linitum. ibucusqꝫ dyasc. et plat.

De draganto. Ca. li.

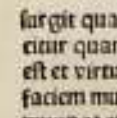

Kraganum ſm plat. et auic. est gummi cuiuſdā arboris cuius humor vel actione caloris vel ſtrictiōe frigiditatis naturalis indurescit. cuius species est triplex. nam est album purum et cla rum. et illud melius est. Est etiam subrufum et citrinū quod nō est adeo bonū sicut album cui nihil terre admixtum est. quod albū est con uenit frigidis me dicinis. subrufum et citrinū debent poni in calidis. p. xl. annos seruari potest. virtutem habet infrigidandi humectandi et mundi/ficandi et frigiditate et humiditate. et conglutinādi ex sua gummositate. Valet contra vicia pectoris in electuariis et siropis. nam pectus siccum humectat. humorem peccatum restaurat tussim sedat. fissuram labiorum et oris vlcerationem conglutinat atqꝫ sanat. faciem mūdificat et dealbat archaicos inunct. contra dissenteriam potest vt dicit in plat.

De ebeno. Ca. lij

Ebenus est lignum ethiopicum colorem habens nigrum. tactū lenem et planum durum et ponderosum. Vnde pter pororū compactionem positum in aqua statim submergitur atqꝫ petit fundum vt dicitur in libro vegetabilium. Est autem gustu stip/ticum et mordax quod igni appositum cicius rapit ignem et suauez fumū emittit et odorem. in coticula confricatum rufum ostendit colorem. Vir/tutem habet purgatiuam et confortatiuam et ideo collirijs vtiliter adhi betur sicut dicit Plinius et dyasc. De ebeno etiam ait Ysidor' libro. xvij. Ebenus inquit in india crescit et in ethiopia. qui cesus diu indurescit in la pidem. Cuius lignum nigrum et corter lenis vt lauri. Indicium maculo/sum est et varium seo melꝰ qō in nullo est maculosum ꝫ nigꝝ est et lene. Solet aūt poni intra crepudia vt infantem visu nigra nō terreāt vt dicit Ysi. et virgilius. Ebenum commendat Plinius libro. xij. capitlo. v. dicēs.

ebenum esse arborem preciosissimaz auro et ebori comparabile. et ideo solebant ethiopes lignum ebenum cum auro et ebore offerre imperatoribus pro tributo. Unde et regina saba legitur talia ligna vexisse salomoni. iij. Regum x.

De edera. Ca. liij.

Edera ab herendo est dicta vt dicit Jsi. eo q arboribus adhereat. vel dicitur ab edo. quia sumpta in cibis a capris lac multiplicat vnde nutriuntur edi. radix eius durissima perforat. frigide est nature. et frigidam indicat esse terram vbi crescit. virorem diu seruat et non perdit folia que diu virent amari et stiptici est saporis. Edere autem sm Plinium libro. xvi. cap. xxiij. sunt due species scilicz alba et nigra scz masculus et femina. masculus est maior et in foliis durior et pinguior. edera vero alba fructum habet album et nigra nigrum. solent autem poete coronari foliis edere in signum viuacis ingenij et subtilis qz edera semper viret. Similiter edera coronari videbantur illi in sacris liberi patris. id est bachi ministrabant. vnde hec arbor deo viti sacrata fuit. similiter et marti. Unde q Alexander magnus suos milites coronauit edera quando de india triumphauit vt dicit idez plinius. exemplo liberi patris qui galeas suorum tirso edere adornauit. Est autez arbor vt dicit idem multum in altum se extendens quandiu inueniet arborez vel murum per quem serpat radicosa seu ramosa. habens brachia et baccas quasdam seo amaras. cuius vmbra est nociua et satis inimica frigori. serpentum gratissima rumpens muros et sepulcra. Unde mirum est qd haberi in honore a veteribus fuerit consueta. folia habet intercisa et angulosa grauis odoris et plana seo amara sub quorum vmbra latent vermes. Item capit. xxxiij. mira prodit natura edere ad expedienda vina transfluere et aquā figura mixta fuerit remanere certum est. Jucusqz Plinius. Sm Dyascoridem autem edera quamuis sit amara vtilis est medicine. Nam virtus ei inest stiptica et constrictiua et ideo dissenteriis medetur sucus eius. naribus instillatus caput purgat. dolorem eius mitigat sucus eius cum oleo tepido auribus immissus contra surditatem iuuat. Item idem. edera ex contrariis est composita. et ideo in causis contrariis operatur. propter quod virtutem habet maturatiuam attractiuam mundificatiuam et mitigatiuam. et ideo apponi sepius solent eius folia ad coctiuas. eius gummi diureticū est et dissolutiuū. valet cōtra calculum eius foliis nutricis hircus sanguinem habet acutiorem et ad frangendum calculum in renibus et vesica fortiorem. Est autem quedam species ipsius edere super cuius folia cadentes et immiscetur ac in ladonum commutatur. cuius virtus magna a medicis experitur. Nam fumus eius menstrua prouocat et educit

secundinas

secūdinas expellit. reuma opescit. caput et sensus ꝓfortat. tussientes iuuat fluxū ventris sedat et in multis medicinis adhibetur vtiliter.

¶ De elitropio.

Elitropiū est herba sic dicū eo ꝙ solsticio estiuo floreat. vel ꝙsol mutat folia circūacta ouertat. vñ et a latinis solequium appellat ꝙ dicat ysi. li. xvij. Nam sole oriente flores suos aperit et cū sol occubuerit iterūse reclaudit. et hec verrucaria dicitur. eoꝙ extinguat verrucas et abstergat siue potet siue cataplasmetur vt dic ysi. ꝟm plat. ait solsequiū sponsa solis dicitur et est herba frigida et humida in secundo gradu. cuius succus vꝫ ꝺra venenū sumptum interius. vꝫ etiaꝫ ꝺra morsū caninum et venenosaꝫ si trita sup vulnus ponatur contra ea lefactionem epatis et opilacionem multum valet.

De elleboro.

Elleborus vt dicit ysi. ab elleboro fumo sic dicitur vbi plurimū hunc romani veratꝝ dicunt. eo ꝙ sūptū mentē motū in sanitatē reducit. Cuius duo sunt genera scꝫ albū et nigꝝ. albus dicit elleborꝰ qꝝ radices hꝫ albos et fleumaticos humores purgat. niger vero nigras hꝫ radices et nigros hꝫores. i. melancolicos purgat si tute nunquat. Est aūt ꝟm diaſ. et alios autores herba multū violenta in vtute et recipienda medicinaliter cū cautela. multū enī leuit ꝟmo interficit qñ indiscrete aliquibus adhibet. vꝫ tñ contra multos morbos si debito mō adhibet vt dic diaſ. qꝝ q̄rtanas febres soluit. ꝟmes in auribꝰ q̄ alias ictꝫ epilēticis litargicis. ꝺucit. eꝰ pluris si cū pūe misceat̄ q̄ a muribꝰ omnes animantes ictꝫ vt dic diaſ. et eē plat. Jnt aūt hmōi herbe duas spēs. melior ē elleborus albus et est calide et sicce complexionis in q̄rto gradu et crescit in locis montuosis et humidis et hꝫ folia similia plantagini seu longiora et in fine acuciora et stipitem vnꝰ cubiti siue magis. cꝰ radix latat multū supiꝰ q̄ inferius et nūq̄ debemꝰ elleborum vti nisi materia fuerit digesta pꝰ q̄ ꝑparata et tūc eē cū cautela et ꝛō ypocras si vis elleborū ducere motu corpꝰ ne scꝫ sumens elleborū superoccumbat et hꝫ virtutē resoluendi humidū in ventositate vnde sequitur suffocacio spirituum et mors vt dicit diaſ. et plat. Elleborus autem niger multo periculosior est.

De esula.

Esula quedā arbor est que a medicis calida dicit in tercio gradu atq̄ sicca vt dicit diaſ. cꝰ radix maxime vꝫ in medicina. cꝰ inte sūt species et illaꝝ vtus nunc est in lacte et in humore nūc in semine. nūc in radice. vnde dicit. Lac anabula parit caepucia semine gaudet. Esula radicis cortice prestat opem. herba enim esula plana habens folia et rapta. emittit lacteum humorem qui quidem est vleerati

uus. et

mis.et carnis siue cutis corrosiuus. fleumaticos purgat humores valet yoropicis et alijs patientibus ex humore fleumatico varias passiones.

De eruba.

Ruba est herba alba domestica et aliquãdo silvestris.calida et humida.diuretica et apperitiua renes cofortat palsim curat vrinã ꝓuocat.vesicã et renes purgat.vtilẽ in cibo et in medicina.flores eius apes diligunt et frequentant vt dicit plinius.

De enula.

Enula est herba cui⁹ maneries ẽ duplex scz ortolania et cũpanaq̃ maioris ẽ efficacie in radice.nã radix dz colligi in ꝓncipio estatis et in sole exsiccari ne ex humiditate corrũpat̃ vtutẽ hz leuãdi et mũdificãdi⁹ nerues cofortãdi.et viscosã hũiditatẽ cõsumẽdi vz mirabiliẽ ptra tussiz infrigidatã et spiritualiũ mẽbroꝝ frigidas passiones.vñ scꝑtũ ẽ in macrob. Enula cãpana reddit ꝓcordia sana ẽ.

De epithimo.

Epithimũ est flos thimi q̃ ẽ herba cui⁹ tota virt⁹ in flore ẽ.nã sol⁹ flos ponit in medicina vt dicit diasc.pli⁹.et plat. virtutẽ hz purgandi fleumaticas vel melancolicas passiones vñ vz ptra q̃rtanas et eꝯ q̃dianas accessiones.vz eꝯ ꝑm ost.ptra strãguriã et difficultatem vrinãdi et etiam contra splenis et epatis opilationes.

De ebullo.

Ebullus est fructus siue herba in foliis et in stipite sãbuco arbori similima cui⁹ radices cortices frondes et flores sunt vtiles in medicina hãt eꝯ ꝑm diasc.et plinii. vtutẽ dissoluẽdi et cõsumẽdi grossũ fleuma et viscosũ.vñ succ⁹ ebulli vz ptra archeticã et cõtractõm neruoꝝ manuũ atq̃ pedũ.vz ptra lentigofleumanciã.i yoropiliz ex fleumatica cũ atq̃ frigida siue alba.vz eꝯ ptra tũores et collectões incutaneas vbicũq̃ in corpe colligant. Item vz maxime ebuli⁹ ptra ocussiõa corꝑis atq̃ cas⁹.si patiens in eⁱ⁹ decoctõe frequenci⁹ foueat̃.nã dolorẽ mitigat tũorẽ sedat.vtutẽ et robur neruis q̃ tũcuris ossiũ administrat. Dore siquidẽ est ebull⁹ herba fetida et sapore min⁹ grata ꝙ in virtute efficacia ab antiq̃s medicis optia ad medicandũ est apud vetes indicata vt dicit diascorides.plinius et plat.

De fico.

Ficꝰ ẽ arbor a fecũditate dicũ.alijs em arboribꝰ feracior ẽ.nã bis q̃q; ꝑ singulos ãnos fructũ gignit atq̃ altero maturescẽte cadit alẽ statim.ficꝰ ãt egiptia fecũdior ferit⁹ ꝙ lignũ i aq̃ missũ illico mergit et cũ in limo tacuerit dcisi in supficiẽ surssũ eleuat. Ma vice nate q̃n maderescebunt hũores põdꝰ residẽ.nã tpãuo putrefactõe alebantur,

alebant ficis allece aliq; idē eos ad carnis vsū q̄ fortiores ē cib' trēstulisset. ꝛ̄ simb'ūt in cibo supte fic'rugas eoꝝ ostendere asserē eaeros q̄q; fero cissimos ad fici arboris coalligatos dēt repente mansuescere fic'ūt ē'dā arboris remedio q̄ dr capsific'vt asserit fecundat hucusq; ysi. li. xvij. c. vij sm arist. ūt li. vegetabil. hūor corticis arboris q̄ ēq̄s sanguis in animalib' in q̄busdā est lacte'vt in fico et in moro ꝙ fici luc hunc hēt coagulū ad faci endos caseos sicut flos cardui caseū. Est ūt ei' hūor multū vnctuos' et iō fic'ē multe fecunditatis q̄ cū est vnctuosū transit in frēm et q̄ subtile et aq̄sū in folia transmutat q̄ q̄dē sunt lata et fissa et in extremitatib' pinca et acuta q̄ꝝ lacte siue succo mēbra genitalia plinius dicit moueri aō pru ritū et libidinis incendiū simile ē sup gen. in. ibi fecerit sibi de foliis fic'pizo mata. Contingit ūt ficū arborē vt dicit arist. sterilescere aliq̄n ꝓpē hūoris defectū aliq̄n ꝓpē supfluā hūiditatis habundāciā. et in vtroq; cū indigꝫ medicina. vñ agricole ei subueniūt in defectū hūoris p fimū ouiētē et aq̄ fulcē. q̄n vero suphabundat hūor arborem clauis perforant et supfluum humorē euacuant vt sub de arboꝝ medicina est ostensū. De fico ūt arbo re siue ficu dicit pli. li. xvij. ca. vij. omnia q̄ supra sūt de ysidoro introducta ficus egipcia inquit ē arbor fecundissima moro simil' in magnitudine in foliis et in aspectu q̄ē in estate ꝓfert frēm ꝙ pmū generat animatuꝝ cui si mil'ē ficus cipa q̄ q̄ē germinat et frēs q̄nos facit ꝙ grossi' ei' nō matureſc nisi p'incidat et lactis supfluitas emittet' q̄ emittat germina sua sine foliis in extremitate ramoꝝ. et hꝫ similitudiné in radice cū ꝓpio. et in foliis cū vl mo et ei in q̄ntitate sorbe simil' Est ūt fic'arbor tenera et debilitata et iō a forti frigore de facili leditur et potissime q̄n incipit germinare. Itē idē pli. li. xvij. ca. vi. est ficus indica ex illa q̄dā ferens poma vastis ramis trāstusa. q̄ rami in tra adeo arduāt pondere suo et terre infigunt et sic nouā ꝓgeniē faciūt in circuitu circa pentē vel circa stipitē. et tantā faciunt vmbrā q̄ dē sitatē q̄ pastores sub ei' ramis ab estu et a vento se abscondunt. superiores ūt rami mīs in altū valde se extendunt collaterales vo vasto circuitu cir ca mrēm se diffundūt et q̄n siluosa multitudine vmbrā magnā faciūt. folia sūt ūt latissima ad modū pelte amonice dispositā poma facit multa ꝙ mo dica que fabe magnitudinem vix excedunt. seo inter folia calore solis ita decoquuntur q̄ ꝓ dulci sapore ad omedendū digna miraculo reputāt Do ꝫ dicit pli. li. xv. c. xix. q̄ est quedam arbor que dicitur siluestris ficus q̄ alio nomine dicitur caprificus nūq̄ matureſcens seo quod ipse ex se non habet alijs tribuit. nam cultores solent aperire cortices radicum vel corticis arboris ficus et illi intus infigere surculos et ramos caprifici ex q̄ꝝ inserti one aperta radice attracto aere nouo et humore ei congruo vigorē reci pit et virtutem vnde et hūor lacte' q̄ē materia fructꝰ in ipsi' transit pastū

ficus.

sicut supꝫ pꝫ in dictis almutici in tractatu de cā fructificacōis arboꝝ her
baꝝ Itē vōc cē dicit qꝫ tales arbores vōe tūc aptā fructiferas ordinar vt
venti flatus euolantis in ipm sicū ferāt aoꝫ vtiliot ē vent⁹ australis qꝫ aq
lonaris qz simplicē pl⁹ nocet ille vent⁹ borealis sicut qꝫ australis qre in a
qlonari pte min⁹ pficunt fici et pl⁹ arescant qz eaꝝ hūor lacte⁹ facilime o
sumit et cē ogelat vbi hz vōiū talis vent⁹ De effcū āt fici vel ficoꝝ q ad
radicem solum corticem et fructum Quere supra in tractatu de caruca in
littera c. vbi expressius continentur.

De fraxino.

Fraxinus ē arbor vt dicit ysi crescēs in locis aspis et mōtanis
et q fūt haste q frangūt vū ou⁹. et fraxin⁹ vtil hastis De fraxi
no āt dicit pli⁹. li. xvi. c. xij. inter arbores qs materie cā natura
genuit vtilis ē fraxin⁹ q est arbor alta seu ꝓcera et rotunda at
q recta siue pincata folio hontenqꝫ ꝓcomo et achill⁹ hasta nobilitata. et
cedro in aliquibus ptibus ita similis vt cortice ablato emētes fallat c⁹ fo
lia otra venenū sunt vtilia. nā succo exꝑsso et potui dato otra serpentes
sūme opifex ē. tantaqꝫ ei vis est vt serpentes et⁹ vmbrā matutinā vel vesp
tinā non attingant qꝫ si inter ignem et folia fraxini ponat serpens in ig
nem p⁹ qꝫ in fraxinum fugient sunt tū folia iumentis mortifera. in grecia ce
teris āt ruminant. b⁹ sūt innocua In ytalia vero iumentis nō ob sūt. ꝓmo
āt florez qꝫ frondeat nec añ florez odoros folia dimittit Sūt āt duo gene
ra. vt dicunt greci. qd ē longa non nodosa. alia breuior ē in foliis ac du
riot scz lauro similis. alij vero diuidunt fraxinū sm situ scz in cāpestrē in
montanā. cāpestris folia sunt magis crispa ꝙ montane magis spissa et ista
folia sunt alijs meliora hucusqꝫ pli. sm āt plat. fraxinus ē arbor c aliqa q
ficca in secundo gradu. c⁹ cortices et folia a nilo et fungis q crescant super
eā opetunt medicine. nā fluxū ventris stringunt. vomitū et defectu virtu
tis retentiue cohibent si cū aq plantali et accto decoquātur et super sto
machum apponantur.

De fago et eius proprietatibus.

Fagus est arbor c⁹ materia in multis ē necessaria vt dicit ysi. lib
xvij et pli⁹. li. xvi. fag⁹ est arbor glandifera sic dcā. qz fago pristi
b⁹ q̄ndā vixerunt homines et ex eis supsērūt cibū Nā fage gre
ce ꝓmedere ōr latine vt dicit li. xvij. c. vij dicit sic fagi glandes et
terius triangula cute leui includit similis nucleo. seu cortice molliori c⁹ me
dulla murib⁹ ē accepta et glires inpinguat. tarde cē colūbis ꝓuenit et eas
nutrit c⁹ cortex multū est vtilis. maxime apud aqlonares pictos ꝙre in fa
ciūt vasa diuersis vsib⁹ valde apta vt dicit idem c. r. Item ōr in eodem qꝫ
glandes siue fructus fagi sunt multū dulces et nutribiles q carnes animā

que inde

que inde nutriunt facit cocibiles stomacho vtiles atq; leues. non ē ūt ſba arbor multū solida ꝙ rara pori' et porosa. et iō non multū durat vt dicit ysi. verūptn et' ſba multis ē apta ad asseres et alia fabricāda. cui' ſba pura ac vermib' non corrosa arti vitree ē sūme necessaria. qz ex ei' cinere vitrū cū alioꝝ ārūdā oppositōe p ignis oflacōm artificialē ꝑpar et pauca ligna inuenūt que opi tā mirabili sint per ōnia ita apta. lignū ḡdē leue ē ac porosū vt dicit plī. et aliq̄ntulū gūmosū in mltis locis. et iō de facili corrodīca vermib' aut citi' putrescit. flores ē ḡsdā emittit ad modum tilie sed non ita odoriferos. et tamen illos frequentāt apes. mel silueſtre in arboꝝ concauitatibus colligentes.

¶ De faba

Fba vt dicit ysi. li. xvij. ōr a greca etimologia ḡsi faga nā fa ge ymedere ōr. ē em̄ gen' leguminis q̄ aut q̄ ymedēdo solebāt vti h'ipēs due sunt q̄ꝝ altera ē egyptia alīa ē cōis et aliq̄n ōr fresa. eo qd hōies frendunt molendo sepi' ac ꝓfringāt vt dicit ysi. Est ūt faba fm diaſ. herba in ortis et agris seminata. c' hasta surgit angulosa. grossa. concaua. et nodosa. folīū vel folia in singulis nodis ꝓducens lata plana et aliq̄ntulū obscura. florē ꝓducē albū in fumitate pur pureū siue nigꝝ. odoriferꝝ. et multū ab apib' frequentatū. in hasta aut ꝓducit diuersas testas carnosas et oblongas q̄ interi' ēſi sub diuersis do miciliis ab inuicē sunt distincte. in q̄b' fabe ꝓ ordinē sunt locate et ille teste ꝓmo virides exteri' et albe interi' atq; molles et paulatiz ca'ore desiccāte indurescunt. et tandem piter onigrescūt et hoc maturitatis indiciū ē. Est autez faba fm diaſ. et plat. frigida et ſicca nūi sit viridis et tunc est humida in primo gradu q̄ viridis ymesta parum nutrit. humores grossos generat inflationem in superiori parte ventris facit. et ideo stomacho ē nociua. sanguinem grossum et melancolicum creat. et fumum grossum qz cū hꝝ offendit somnia vana et terribilia inducit ꝓ decoctionem. et assaturā ei' ventositas inflatiua diminuitur sed totaliter non offeruntur. Fabis siq̄dē assidue vtentes dolorē intestinoꝝ patiuntur splenez opilant ventrez stringunt cum cortice comeste ad digerendum sunt dure sed multum inflative Est tamen fabe medulla mundificatiua vnde cum colatura facit̄ purgat. et potata pulmonem mundificat. apostemata mamillarum cuz rosa mixta dolorem et liuorem oculorum lippitudinem abstergit masticata in tymporibus apposita humores ad oculos reumatisantes compescit. scissa et super venam insecta posita sanguinez restringit. lac effluens de mamillis sistit et effluere nō permittit. podagricis et archeticis cum adipe ouis decocta subuenit. si super doloris locum cathaplasmetur. humores et collectiones apostematum reperiuntur si in principio decocta in acceto rumori apponatur

apponaſ De fabe ãt natura et ꝓprietate dicit pli. li. xviij. c xij. Inſ legumina faba ỏt optima quã multi im̃iſcent cum pane ſiue cũ materia pãis vt ſic ponderoſior eſſe videaſ Pitagorica tñ ſiſta vãnata ẽ Quare ei° frequens vſus ebetare ỏt ſenſ'et ſõpnia eciã facere eſtimaſ vl'vt alij tradide rũt qñ mortuoꝝ aie ſũt in ea.q̃ de cã varro tradidit flammẽ ſecꝫ põtificẽ faba veſci non debere.ſola ãt i.er fruges eẽ excſa creſcente lũa creſcere replef.et in aq̃ marina ſiue alꝫ ſalſa non decoq̃f.ſerif.seminaf in occaſu pliadũ et ante hiemẽ recolligitur Qñ eſt in floze aq̃s maxime ocupiſcit cũ vero efflorueriſ diligit ſiccitatẽ et ſolũ ſiue terrã in q̃ ſeminata eſt ſecũdat ſtercoris vice.et ideo in theſſalia vertũf agri in qb'ſeminate fuerant qñ ꝑ mitus ſunt in floze.creſcit ãt faba p ſe in multis locis et maxime in mauritania et in inſulis occeani ſeptentrionalis.ſed ita dura ẽ q̃ vix decoq̃ pt. naſcif eciã in egipto ſed ſpinoſa.et iõ cocodrilli cũ refugiunt timentes ne oculi eoꝝ levanf ſpinis ei°.e'longitudo ẽ.x.cubitoꝝ habens caput ad modũ papaueris coloris roſei in q̃ fabe includuntur non ſupra tricenas.et ẽ ei°culmus ſiue calamus geniculatus hñs folia ampla et fructum aliquantulũ ſubamaꝝ i qbꝫ ei°incomeſtibilis cruda et cocta in magnitudine arũ dinum ſimilis radicibus .hucuſq̃ pli. li. xviij. c. xij. Dicit ideꝫ virgilius inſt ingnis et amurca fabam proſcindentibus et ſic eam grandeſcere permittit Quidam etiam dicunt fabas citius creſcere et adoleſcere ſi triduo anteq̃ ſeminantur in vrne aqua macerentur.

De frumento

Frumentum a fruendo eſt dictum id eſt a veſcendo ſicut et fruges vt dicit yſi. vnde et frumẽ ſuperioꝝ pars gule dicitur vnde poſtſſime cibi ſapoꝝ preſentitur .Eſt autem proprium frumenti habere ariſtas in ſummitate ſpicarum creſcentes et grana iacẽ cia in folliculis imminentes.in omni ſpecie frumenti de radice erumpit culmus et de culmo procedit ſpica quibuſdaꝫ folliculis ſiue rethis contexta in quibus grana recludunf.in extremo autem ſpice ariſte tenues et acute imminent in modum ſpiculi a quibus ſpica nominatur.quia illis ariſtis quaſi ſpiculis muniunf ne auium minorum morſibus ſpica a ſuis fructibus exuatur aut beſtijs procreatur cuius folia ſeu vagine quibus fulcitur culmus et ambitur ne pondere frugis incuruetur Dicitur ſtipula quaſi veſta ab veſto ſic dicta quia collecta meſſe exuatur ſtipula.propter culturam agri cuius pars ad paſtum aliquando reſeruata palea dicitur eo q̃ primum ſola paſcendis aliquibus prebeatur Cuius natura tantum eſt frigida q̃ obrutas niues fluere non ſinit. adeo calida vt poma matureſcere compellat hucuſq̃ yſi. li. xvij. Sunt autem frumenti multa genera vt dicit idem yſi. et eciam pli. li. xviij. vtputa triticum.far.ordeum.ſiligo.panicus.milium.

milliū et hmōi. de qb' post dicet in locis suis. seo hoc ē generale circa hec
frumenta et attendenda est soli siue tre qualitas vbi hec serantur. nam q
dā in vna terra pficiunt q in alia deficiunt et penitus inarescunt. nam or
deum in nouali' pficit vbi triticum deficit et arescit vt dicit plī. et sic de
alijs intelligendū Jtē attendit seminacōis q'itas qz q'dam ciclus q'dam
tardius sunt seminandū. nā ciclus semina hiemalia tardius estiualia. que
dā cē in terra profundius. quedā superficiali' sunt terre finibus omittēda
vnde alio mō est seminandū triticū. et alio mō sicut et alio tpe gith. milliū
eminū sicut exposse dicit iero. sup ysa. xxviij. Jtem maxime attendit ogrui
tas tam in seminando qz in colligendo qz pm plī. li. xviij. hoc vtil' fit inte
lunio qz in tpe alioqz seminata sic collecta potissime a vicinis obseruant Jtē
attendo tur temporis serenitas vt dicit plī. serere cū a sereno celo ōr quia
tunc serendū est et non p ymbres. vnde virgil'. mundus serenoz meoz.
et qz vt dicit plī. et ibidem c. xvij accidit frumento vicīū qz si tps fuerit ni
mis ventosū et hoc trib' vicibus seu temporib'. scz qñ est in flore et quādo
incipit deflorere q qñ incipit maturescere. ex flatu cū nocio spica euanesc
et extinguit de fructu suo patitur abortiuū Jtem nocet tempus pluuiosū
qz tunc totum extinguitur ex frigiditate humoris vel in herbam et foliuz
superfluum luxuriatur Jtem nocet calor subito et immoderatus sub nube
clausus quia dum humor ad interiora radicis rapitur vi caloris tunc ex
humore calido et viscoso nascuntur quidam vermiculi circa radicem ex
quorum corrosione frugis substancia viciatur Jtem in grano circa folli
culos nascuntur vermiculi corrumpentes frumenti granuz quando spice
in pluuiali tpe post calorem immoderatum corrumpitur Jtez in tempore
nimis sicco vel depauperatur frumentuz ex humore et sic perit propter ō
fectuz nutrimenti vel crescunt in eo quedam muscę virides que vocantur
cantharides virorem nutrimenti penitus corrodentes quandoqz et mul
tiplicantur locuste et bruti quoz dentes omnia deuastant Jtem exigit in
ipo semine frumentali puritas. nam vt dicit plī. idem ca. xvij. si semina deo
pice aut adipe tangerentur vtiqz semina corrumperentur et ideo cauēdū
sumope ne talibus misceantur quia omnia seminatiua que ab illis sunt in
fecta corrumpūtur Jtem requiritur in crescente frumento culture studio
sitas. oportet enim vt a superfluis cautius et diligencius expurgetur. nā
vt dicitur ibidem inter optima frumenta aliquando herba mortifera in
uenitur vt lolium lappacium et huiusmodi quod accidit ex vicio et malici
a attracti humoris vel ex defectu virtutis seu caloris sufficienter singula
non mutantis. Jtem ibidem dicitur ex rore corrupto adherente folliculi
ingranis accidit corruptio frugis que dicitur rubigo quia spica corrum
pitur inde et inanitur. et in colorem rubigine neqz transmutatur. Inter

omnia.

omnia autem frumenti genera triticum optinet principatum quare humane nature nihil est amicabilius nihil nutribilius nihil etiam salubrius uidetur sed de hoc quere infra littera c. quere etiam de messe et segete.

De farre.

FAr autem est genus frumenti sic dictum. eo autem q̄ ab inicio missum in pila frangeretur anteq̄ usus mole haberetur a farre autem dicitur farrago vt dicit ysi. est enim herba ordacea ad huc viridis in qua grana ad maturitatem non turgescunt.

De farina.

FArina que pars est materia a farre dicta. nam far siue frumentum inter molas fractum farinam facit vel dicitur a farciendo quia in panem redacta farcit ventrem vel dicitur farina proprie quando frumentum inter molas optime est confractum furfure nondū a medulle sua separatur. nā q̄n flos medulle a furfure separatur sine cortice tūc similia siue similago nuncupatur. dr alio nomine pollen siue pollis. vnde deriuatur hec polenta et ꝑ pulmentū a pulte dictū. vt dic ysi li rr c. vij. quidā tū dicūt polentā eē pultes de farina purgatissimas scās et dictā polentā a polline q̄ est farina delicata. q̄ volat a mola in molendino et alio nomine amolū dr q̄ ꝑ sui leuitate a mola exit ficat et similia. sine mola Polenta tū hz alias significacōs sicut dr in glo. sup iosue vt. dme dent polentā eiusdē anni grana siccata et manib⁹ africata et a folliculis separata ad modū grani in pilo tonsi. et sm hoc dicitur polenta q̄si pilenta seu quocūq̄ nomine vocet farina vtilis ē in cibo et medicina Inde enim fit panis per aque admixtōm et ignis decoctōm aliq̄n cibar⁹ inde seruis in cibū dat non delicat⁹. q̄q̄ vero panis fermentatus fermento mixtus. q̄q̄ eē azim⁹ sine fermento cinere⁹. q̄q̄ subcinericius cinere coct⁹ reuersat⁹ q̄ et focacius dr. q̄q̄ clibanari⁹ in clibano coct⁹ seu in furnellis et multimodis de farina arte pistatoria fiūt panes vt dicit ysi. li rr. q̄ oēs corpo hominis sfortant et cor nutriunt ac delectāt. deperdita repant et restaurāt. vires laborantib⁹ administrant seu pre omnibus panis recens q̄ mundus de farina tritica preparatus vt dicit constan. in dietis magis amicabilis et conueniens est nature farina ita mola teritur et frangitur cribro et furfure diuiditur. calida aqua aspergitur. fermentatur et sapidior redditur. q̄ pistata in formam panis redigitur et tandem decoquitur. et sic vsum p⁹ multos labores vita hominis inde reficitur et nutritur. vtilis est insuper farina in medicina quando cum alijs conuenientibus modo debito admiscetur nam farina cum melle mixta facies pustulas sanat et emundat vt dicit dias. mamille ex coagulatione lactis indurate apposita farina videlicet

tritice

triticea vel siliginea cum adipe et vino decocta duriciem spargit et locum mollificat vt dicit idem Collectiones et apostemata maturat. nervos in dignatos et quasi spasmatos aut contractos relaxat vt dicit idem.

¶ De fermento

Fermentum a feruore est dictum quia feruere et excrescere facit pastam vt dicit ysido.lib.xx. ca primo. Est autem fermentum compositum ex diuersis virtutibus similem habens substanciam et virtutem et inde virtutem habet panis elevatiuam et sui acetositate saporis ipsius paste minitiuam et in ipsius similitudinem tocius masse cui admiscetur conuersiuam. Habet etiam fm diaf. virtutem humorem de corpore facilicer extractiuam et quando misetur cum sale vini habet apostematum maturatiuam et aperitiuam nam poros corporis a pene subtilitate sue substancie et humores dissoluit. Fermentum autem latine zima dicitur grece. vnde farina pura conspersione aque conglutinata dicitur azima quasi sine zima et est zima inflatiua corruptiua perforatiua et dissiua. pars eium panis fuit paste cui commiscetur vt dicitur super epistolam primo .cor. quinto .et cetera.

¶ De fumoterre.

Fumusterre est quedam herba calida in primo gradu sic appellata. quia vt fumus in multa quantitate emittitur de terra. vel sic dicitur qz generatur a quadam fumositate grossa a terra resoluta et circa terre superficiem adherentem vt dicitur in plat. que quanto viridior tanto melior. exsiccata vero nullius efficacie est. et est herba grauis odoris q horribilis saporis. sed maxime tamen est virtutis purgat enim melancoliam flegma et coleram. valet contra scabiem porro pilum ex frigida causa. iuuat podagricos. et valet contra splenis et epat. opilacionem vnum tamen vicium habet ista herba quia inflatiua est. et ventositatis generatiua et ideo eius ventositas debet reprimi cum aneto et cum feniculo ne generet corrosiones vt dicit plat.

¶ De feniculo.

Feniculus est herba communis multe tamen efficacie et virtutis. est enim herba calida et ertaz sicca in secundo gradu virtutem habet diureticam apperitiuaz scilicet et incisiuam ex subtili substancia et qualitatibus suis vt dicit plat. cuius semina radix et folia competunt medicine Vnde ysido. libro .xvij. capite. vltimo. feniculū latini vocant. eo qz eius cirsi siue radicis succus acuat visum oculorum. cuius virtus esse traditur vt serpentes annuam senectutem eius gustu deponant. hanc etiam herbam greci maratrum vocant Istud aūt fuit ysi.

ex certis

ex certis plinius li xx.ca.xxiiij.feniculum inquit nobilitauerunt serpentes gustu eius senectutem exuunt oculoꝝq; aciem ipsi⁹ succo recuperando.vn de etiam intellectum et oculorum caliginem eo precipue curari.vnde ex eius succo fit collirium contra caliginem oculorum valde aptum Huius ou plex est species scz ortensis et siluestris cuius semen cum vino potatum cō tra morsus serpentum et ictus scorpionum valet. succus eius auribus stil latus vermes necat ac stomachum stringit et corroborat.nauseam sedat calculum frangit et vrinam excitat.lac in mamillis multiplicat.radix eius renes purgat cum vino cocta ydropicos curat canis morsū sanat Hec ō nia facit feniculus ortensis sed fortius operatur.hec eadem ypomeratꝝ id est feniculus agrestis vt dicit idem.

¶ De ferula.

Ferula ē herba c⁹ succ⁹ galbanū ōr vt dicit ysi li.xvij.de q̄ fit mē cio in ecc.xxiiij vbi ōr q̄ florat et galbanū ñ. vbi dic glosa.gal banū sm plī dat syria in mōte ḡdā vbi habūdat ferula a q̄ flu it ra.ne modo Dicit āt pli.li xx.c.xxiiij.ferule semen ē anecto sille c⁹ folia et rami cocti cū oleo et omesti cū melle stomacho ꝓueniunt. ḡ si ni mis omeduntur dolorem capitis faciunt c⁹ radix bibita ad pond⁹ denarij in duob⁹ cyatis vini vz ptra serpentū morsiones.succ⁹ ei⁹ magnitudine fa be ducorat⁹ aluū soluit.c⁹ medulla viridis inmū dicias facit tollit femē ei⁹ vino bibitū sanguinē sistit.pacientib⁹ caducū morbū sanat Cruus āt ferula ꝑ murena infesti⁹ima ē .nā eius lacte statim omoritur succ⁹ ei⁹ offert clarita ti oculoꝝ hucusq; plinius.

¶ De feno.

Fenū ē dictū ex ß q̄ eo flāma nutrit.flos eius ei⁹ flāma ē vt dic ysi li.xvij.ōnis cū herba molt pfecta sicca fenū dici pt.et maxime q̄ fenib⁹ aliq̄ apta ē nutrēdis nā fenū cib⁹ ē ꝑprie iumentoꝝ De fe no āt vt dicit glo sup ysa.xl.fenū nascēdo hz viroré q̄ crescēdo decorē deinde florē.tādē calore solis siccatū redigit in puluerē sic et hō p etatum successionem decorem amittit ac cadit in puluerem et in mortem Si fenum itaq; diu viret et frondet montes et prata vestit et ornat. et tam floꝝ diuersitate q̄ eciam virozis venustate ad sui aspectū intuēciū oculos allicit reficit et delectat ꝑpter hec ße āt viriditatē feruente ole e⁹ hūiditas de facili consumitur. et herba que primo florendo quasi ridere vide batur. tandem a sua gloria spoliata penitus inuenitur. Nam fenum quidem quod hodie oritur et quod hodie eciam virescit. cras moritur et tunc eciam in clibanum mittitur. quia enim quasi subito deficit et arē scit. sicut enim de impio per similitudinem dicitur in psal. fiat sicut fenum tectorum quod priusquā .ē. vbi dicit glosa. quanto fenum alcius stat q

minus

minus ꝓfunde inferius deprimit radicem tanto min⁹ creſc ymmo dicius deficit et areſcit Fenū itaq; falcaſtro p⁹ q̄s dera miratū fuerit ꝓfundit. qvt meli⁹ exſiccet ſoli exponit et ne ex hūoris ſuperfluitate circa ꝛaz oputreſcat furcis et raſtris ſepi⁹ reuoluat tandē in cumulos et in aceruos colligit et vl timo in paluſtris ac vehiculis ad horrea deportat et ibi ad diuerſos vſ⁹ neceſſarios reſeruat Fena ūt creſcencia in locis aliquantulū montuoſis mediocriter ſiccis magis ſunt odorifera et aliq̄b⁹ magis ſapida q̄s alia q̄ creſcunt in pratis paluſtrib⁹ et aq̄ſis vt dicit plī. qt in illſ humor nutrimen talis magis eſt digeſtus in illis vero minus

¶ De flagellis.

Flagella dicūt ſūme arbor et vitiū ptes ab eo ꝙ crebros ſuſti neant ventor flatus vt dicit yſi. li. xiiij q̄z comas aliq̄ crines vocant aliq̄ folia et dicūt q̄ſi fila nā folū grece ſiū latine ōr ꝛ iō ꝙ in foliis ſūt q̄dā venule in eor ſba ad modū filor ꝓtenſe ſō tranſlatiue dicunt folia apuo nos q̄ſi fila. nodi ūt q̄b⁹ exeunt frondes ſi ue folia de virgultis et flagellis oculi nuncupantur Mā hūor aq̄⁹ ſubtilis par habēs vnctuoſitatis ad ramos a radice attractus vi caloris eleuat in diuerſis locis et acumine ſuo penetrat ad exterius ac ibi quaſi per ocu los exiens vi interioris caloris et aeris exterius tranſmutatur in ſubſtan ciam foliorum vt dicitur in ymento ſupra li. vegetabil⁹ arif. et ſm qualita tem humoris dominantis et fortitudinem vel debilitatem caloris humo rem digerentis folia in qualitate et figura multiformiter variantur vt pa tet ſupra eodem. vbi agitur de diuerſitate arborum quo ad figuram foli orum quere ſupra in eodem in littera a. Folia itaq; ornāt arborem et mu nunt tenellos flores et fructus ne a ventis caumatibus aut pluuijs iniuri am paciantur. grandinum impetus ac ventorum impulſus et ymbrium ictus uitercipit et repellit. folia ſicut ſcutum propter ſue ſubſtancie rarita tem modico vento mouentur ſed de facili non cadunt propter adheren tem habundanciam humoris donec fructus latitantes ſub foliis matu reſcant vnde in vere et in eſtate virent et in autumpno pallent. et ſic con tra hyemem paulatim concidunt et tandem in terra cadencia computreſ cunt. multum inſuper conferunt folia medicine. multis etiam animanti bus ſunt in cibum ſicut folia edere que a capris et bedis maxime diligun tur vt dicit yſidorus Alias proprietates foliorum quere ſupra in eodem libro decimoſexto c. Flores vt dicit yſido. libro. xvij. dicuntur quaſi fluo res. eo ꝙ cito defluunt et ſoluuntur in his tamen multiplex eſt gracia ſci licet odoris. ſaporis et coloris lenitatis. et virtutis. nam odore recreant et etiam delectant ſpiritum. ſapore quidem immutant guſtum. colore al liciunt viſum. lenitate demulcent tactum. virtutem habent multiplicem ſanant.

sanant morbum. zephiro generantur. austro dissoluuntur. vt ibidem dicit ysi. arbores et herbas campos. ortos. et siluā pulchritudine sua decorant et ornant. dulcedine quā capiunt. ex celesti rore mel administrāt Et ꝺ apes flores mellificandi grā visitant et frequentant qñ apparēt flores matutinū tpis significat. et spem de fructu generāt. nā flores sp frēꝫ ꝓtēdunt et ipsum de subsequenti freū relinq̄re cōsueuerūt. de puro et vndu oso medulle arboris hūore originē ꝺtrahunt et erūpentes de stipite dge virgā non violant nec defloratā sed pocꝰ ꝑpaꝫ ꝓficiunt mirabilit et decorant Itē flores in ortu solis se aperiunt sicut in occasu sese sepi⁹ claudunt multi sunt qui ex paucitate humoris et liquiditate calescente calorē hūiditatē cōsumente deficiūt et arescūt Aliq̄ ee flores ad solis tactē se ouertūt sm tamen eius ortū se aperiunt et ꝓcessū se diffundunt vt pꝫ in elitropia q̄ alio nomine ꝺr solisequū et ꝺr a multis cicoria vt pꝫ sup̄ in c. Intēpestiu⁹ aūt ort⁹ floris signū est defect⁹ et carencie fruct⁹ vltri⁹ ostis. nā tles flores subito vigore vel cē corrupto aere facilime corrūpunt. vel si sūt nimis hic males. vel autūpnales ad maturitatē debitā ꝓpter caloris defectū nulla tē⁹ ꝓducūt vt ꝺcit plinius. xx. c. v. Inū alios flores ꝓponit lilioꝝ flores. rosas et violas ꝑcipue cū coronas nobiliū adornendas de cb⁹ p⁹ē dicendū. ē flos cūpi flos specialit dict⁹ qz p se crescit in locis incultis nec sulcatis vomere nec stercore impinguatis vt dicit ide Est itaq; flosculꝰ stipite q̄dē gracilet modicꝰ flore rubicundo et q̄si colore sanguineo infignit⁹. cꝰ flores nō plꝰ nec minꝰ q̄ per q̄nq; folia omunit distinguunt. cꝰ virtꝰ centauree simil ē nō tñ ex oplexiōe sua tāte ē amaritudinis q̄tus minori centauree in folijs et in stipite multū simil videat et in multis medicinaliter non inferior ab antiq̄s sapiēt bꝰ iudicet Centaurea ē herba amarissima vñ et ferene ꝺr cꝰ spēs ē duplex maior et minor. hꝫ itaq; cū q̄ꝺā amaritudine dulcedinē in radice cꝰ succꝰ mellis murꝰ visū clarificat. inflationes sedat. morsus veneno sos curat et extra intracē apostema mortiferum iuuat et venenositatis fu e maliciam reprimit et refrenat et impedit ne materie furiositas ad nobiliorum membrorum intrinseca se diffundat. Lucusque enim plinius vt supra. et cetera.

De fructu.

Fructus a frumine nomen accepit vt dicit ysidorus. quia frumine id est eminentiori parte gutturis vescimur. vt dicit ysidorus. libro. decimoseptimo. inde et fruges dicimus. Fructus autez pre pue dicuntur. arborum et agrorum quibus vtēdo fruimur quamuis abusiue fetum alterum fructum aliquando etiam nuncupemus. Est itaque generaliter attendendum q̄ pars videlicet arboris siue pars plante que quidem nobilior et vnctuosior est. tam in medulla quam in radice

in radice solet attrahi naturaliter a calore in suo tempore precedente flo
re et fructus originem diponente inde fructus materia generetur humo
ris et etiam caloris beneficio nutriatur et foliorum etiam cooperculo de
fenseatur solis. et in virtutis celestis influencia ad perfectum deducatur.
Et tandem maturato fructu et collecto ad vsum et etiam cum debitum
assumat. fructus ãt crudi et indigesti corpib' maxime puerop' debilũ fiũt
nocui et inflatiui lubricorũ et alioꝝ vermiũ generatiui humorũ maloruꝫ
nutritiui. guſt' naturalis corruptiui vt ꝓz in mulieribꝫ ingnatis q̃ marie
desiderant fructus immaturatos vt dicit pli. ſ fructus ogrui et maturi tam
medicine q̃ cibi erunt apti ita tñ q̃ q̃libet fructũ q̃lib et mõ vtat debito et
poc' ogruus p' frequẽtem vsũ ordine ogruo subsequat vt in li. dictaꝝ plen' edo
cet. Fructus ꝓmo generaliter sunt crudi et indigesti stiptici põtici vel ama
ri sed colore exteriori interiorẽ ꝺfortante et hũorem pontici et terrestrem
dissoluente ac digerente tanto dulciorẽ sapore et quantitatẽ accipiũtq̃
to ad maturitatẽ pfectã pl' accedunt. citi' ãt accedunt ad maturitatẽ q̃ al
ci' in ramorũ limitanb' crescũt et calori radiorũ solarũ circa ſe extẽdũt
maturitatis signũ ẽ mutacio coloris viridis et terrestris in colore pallidũ
vel in rubentẽ. Et mutacio saporis in sipidi pontici aut acidi in saporẽ sua
uẽ gustui atq; dulcẽ. primo enim nascũt frẽs viroes. ſ q̃ tendunt ad maturi
tatẽ vincente calore in ſba fructũ colores mutant pẽ et sapores. tãto ecẽ
sũt meliores et in ſba lactiores q̃ relaxatam calidis terrestri humicia cessã
te hũiditate aq̃a vel aerea maturitati sũt ꝓpinq̃ores et iõ ꝓbat fruc
tuũ maturitas ñ solũ p visũ q̃ ad colorẽ nec solu p gustũ ad saporẽ. verũ
p tactũ q̃ ꝑ ipsi digito tactui cedunt et sensui offerũt ſbam molliorẽ vt di
cit ysaac in dietis. Fructus ãt arboꝝ crescentiũ in mõtib' sunt puriores sapi
diores et ẽ suaviores q̃ illaꝝ q̃ in vallib' sũt crescentes. et ꝫ accidit ꝓpẽ
dulcius et purius et temperatius quod ibi ꝛz in montibus inueniunt nutri
mentum vt dicit aris. vt supra eodem patet quere de diuersitate arborum
quo ad fructus circa finem. Sunt autem quidam fructus primo dulces et
sapidi sed p' efficiuntur pontici et amari sz mirabolani vt dicit aris. tales
fructus et si non fuerint comestibiles sunt tamen elis medicinales. Fruct'
autem dulces vt dicit ysaac in quatuor qualitatibus sunt temperatiores
humidiores et calidiores et ceteris nutribiliores. fructus vero frigidi sz
et pontici duri sunt et stiptici ac epilatiui siue constrictiui. stomachi tamen
confortatiui et appetitus excitatiui maxime si comesti fuerint a iciunis. seu
post prandium comsumpti confortando stomachi orificium in vsum con
sumptum comprimunt cibum assumptum ad inferiora et sunt causa soluti
onis. seu si fuerint fructus acetosi et aquoso modico et terrestri etiam com
posita acumen colere extinguunt. similiter et sitim etiam mitigant.

stomachum

stomachū confortant. humores grossos et frigidos dissoluunt diuidunt non deponunt. dulces vero acuunt eis vi offerentes penetrādi totū corp⁹ fructus insipidi ūt in quib⁹ dñak aĉia hūiditas ceteris minus sunt laudabiles qz stomachū non iuuant ꝯ abhominacōm et fastidiū generāt. Frēa itaqz si bñ maturati fuerint erit saporis boni. odoris iocūdi si non fuerint putridi nonvermiculosi humore vel corrupto aere non infecti. et tles frēa in loco sicco et mundo meli⁹ et diuti⁹ custodiunt et maxime si in feno vlpa lea ponegant vt dicit pli. nā iuxta terrā in loco hūido cicī⁹ corrūpunt. Frēa fructus maturi cicī⁹ cadūt de arbore qz non maturi et facili⁹ de nocte qz de die. qz nocturno rore pfusi efficiūt pōderosi et iō ad casū magis pni. Hec de fructib⁹ dcā sufficiant qz multa de fructibus supꝰ coīe in tractatu de arboribus in generali sunt dicta. Quere ibi.

¶ De germine.

Germen vt dicit ysi. ē pgnans surculus a gerēdo dcūs vīq germinacio. nā in germine gignit hūor nutrimentalē et rō seminalis in eo cē viget et opat calor natalis et cūius sint modice ītitatis. i ſba maxime tā virtutis et ē potencie in efficacia. nā de radicis trahit et transit in ſbam germinis et iō herbe qz diu sunt in germine et viget in eis hūor transfusus a radice maxime ducuntur vsui medicine. Item itaqz germen ōt qō primo erūpit de radice arboris herbe. nā ofortato calore natali. q in radicis medulla ē includ⁹ radix hūorē sibi necessariū attrahit vi caloris. et qō sibi non ē necessariū ex se exterī⁹ reiecit. et illud calore in eluso sursū eleuante ex aere inensec⁹ deficcante in naturā germinis trāsmutat. et q non cessat attractōis ordinacio in radice et iō nō cessat acuūtū dilacio in germine q̄sqz ducniat ad debitū cplementū. Calor itaqz celestis penetrans ad medullā radicis ptes ē liq̄biores ac puriores ac vnctuosiores ad se trahit. et coagulat ac diungit et coadunatas p poros frēi sensibiliē inducendo eas in ſbam germinis ducrtere nō desistit vt dictū est. Hūor itaqz suꝑ libꝫ vegetabil. contrahit ūt colorē viridē medium scz inē rubentē et nigꝫ ꝑm dūiū cēliū pcii frēstriū et igneꝫ. nā generacio germinis ꝯ fieri ex frēo hūore nigro opaco ꝯ ꝑpē aereꝫ pcii et igneꝫ admittōnē calor ei⁹ viridis. qui calor medius esse dicitur inter rubeum atque nigrum. Est autē germen principium culmi siue stipitis floris atque fructus emittens primo plures frondes mutuo se nectentes quos facit natura adiuuanti calorīs in substancia. germinis. conservacionem. Genera enim eius substancia frigido aere dcatis leederetur. nisi ab extrinseco nocumento tute la frondium tueretur. de facili enim leditur ex aere frigido et etiam ex grandine et ex vento et etiam ex rore nocio et infectuo. et ita quoque contra huiusmodi nocumenta pluribus foliis connexis quasi cutem

pluribus

plurib⁹ amicitie regit et munit. ortus itaq; germinū ornatus terre ē prin
pū. nā omnia ẽre virencia a germinib⁹ oriunt mutacōis tpis est indiciū q
signū vernalis nouitatis finemq; annūciat hiemis ac ꝓconiū est estiualis
nouitatis et venustatis. a brutis locustis et cruciis corrodūt. qūq; germi
na et tunc spes viteri⁹ de frū non habetur.

De gramine.

Gramen est agrestis herba ab eo q̄ germinet sic vocata vt dic
ysi. beneficio hūdē caloris et hūore ẽre ōnis herba generat. nā
celestis calor terre superficiē penetrās pter et ꝑ tuliores aggre
gat et in radicis spēm trāsfigurat. q̄ terre infixa calorē intra se
claudit c⁹ virtute hūorē circūtacentis ẽre ad sui incrementū et nutrimentū
attrahit et qō sibi ē in sui naturā alterat q̄ mutat vel uertit. et qō sibiq̄
ad sūam ē superfluū ad generacōm foliorū germinis transmittit qr ⁊o mi
te hūiditatē materie extracto hūore generat radices multe diuerse fiūt
gramiū et herbarum productōs mutuo se colligentes et toti⁹ fēs superficiez
virotis grā et florū decencia vestientes et q̄nto radices graminū inferi⁹ ā
pli⁹ se profundant tanto difficilius gramina culmos suos et folia in terre su
pficie se dilatant. Pullulancia āt gramina in principio suo generacōis se mi
tiplicāt si ōpīa fuerint aut mediocriter pinguata. Q̄ si enī in principio nimis
luxuriare permittūt cito prūpūt in semen et mouriunt de facili et suā pdunt
pulchritudinem et virorem vt dicit pli⁹. ex situ autem terre vbi crescunt et
qualitate humoris quo nutriuntur diuersas qualitates et virtutes gene
raliter sortiunt vt dic t. et etiam sup libruꝫ vegetabilium ꝑmētator vnde
et humoribus compleriones contrarias habentibus q̄si herbe et grami
na ymmo omnia in terra nascencia diuersas consequuntur efficacias et ꝑ
tutes vt dicit pli⁹. et ysa. ꝛc propter quod ꝑdicti auctores predictos grami
na montium siue locorum montuosorum sunt rariora et breuiora q̄ gra
mina vallium siue pratorum. illa tamen sunt omnibus conuenientiora. quia
dulciora et salubriora et mediocriter siccioza. in palustribus quidem creſ
cencia sunt pinguora et diffusiora sed meliora sunt simpliciter que in mon
tibus et locis alcioribus oriuntur. Nam vt dicit ysaac et etiam ysaac. herbe
palustres pessores sunt nutrimenti nam aquosum generant sanguinem et
cito se a membris dissoluentes inflationem⁹ et rugitum in visceribus gene
rant sed in contrarijs contrarie. Est autem regula vt dicit ysa. qui dicit sic
nasticum ad cementum dicit. cuius radix inter herbas nutrit eius semen si
est nutrimentum nec conuerso. cuius quidem semen nutrit eius radix nō
nutrit. gramen itaque vt dicit paladius. gramen enim facit solum in aspec
tu. gratum quidem est aliquibus in pastu. gratum etiam sit languentib⁹
in effectu. nam sicut in radicibus sic in graminibus latet virtus multiplex

medicine

medicine.gramen ecia3 austri tempus pluuiosum sez et caliū colligit.et vi rorem et ymbris eciam habundanciam ecia in locis deserti ssimis se diffū dit seu prevalente vento boreali et frigido deficit extrinsecus et marcessit vt dicit beda.Sm dias.vero gramen dicitur quedam herba spālis habēs virgas nodosas.spissas.sparsas super terram et folia lata aliquantulu3 acuta cuius radix nodosa est et dulcis.et hanc herbam boues et alia animalia libenter amedunt et depascunt cuius virtus est stiptica et vulneru3 conglutinativa ventris constrictiua.vulnez renum et vesice sanativa dolozis splenis mitigativa.hanc herbam noscunt canes et illam cū qñ se purgare volunt vt dicit pli⁹.ita hoc faciunt caute q̄ vix potest hoc ad humanam periciam devenire.

De galbano.

Albanus est herba cuius succus galbanum dr et ē herba in ramis ferule similis.ymmo vt dicit varro.galbanum succus ferule est vt dicit ysi.li.xvij.incidit autez herba in estate et effluit inde lacrima que recolligit et deficcatur Jdez autem galbanū est optimum quod est mundissimum.et habet plures guttas sicut armoniacum et est similis thuri in colore habens grana limpida et cuius granuz non est nimis siccum vt dicit pli⁹.et dias in estate circa fruticem deficcatur Jnest autē ei virtus ignea calida sez in tercio gradu.et humida in primo vt dicit idem.sophisticatur autem cum puluere colophonie id est piris grece.et cum fabis fractis corticibus abiectis que cuzoptimo galbano et resoluto admiscentur.Galbanum autem purum diu potest seruari.virtutez habet attrahendi.dissoluendi.lenendi relaxandi.et mitigandi.fumus ei⁹ litargicos excitat dolores.splenis et opilaciones cū aceto sanat ferū motum de matrice educit et matricem purgat cum melle pulvis galbani lū bricos necat fumus eius menstruis impat serpentes et venenosa eius fumus fugat.dolorem dencium mitigat vt dicit dias.et plin⁹.et plat.vbi subditur q̄ si galbanum debet poni in medicina primo dr a superfluis emundari.Primo igitur super ignem in testa debet liquefieri et in aqua post in fundi.et quod purum est super enatabit quod vero inutile est vt cortices et lapilli inferius.refrodetur.Diascorides tamē dicit q̄ in aqua ferventi galbanum debet poni.et quod petit fundum colligi.quod autem super enatat vt cortices et huiusmodi debet amoveri.

De gutta.

Gutta ad modum galbani est cuiusdaz herbe vel arboris lacrima.que alio nomine armoniacum appellatur.fluus autez arboris vel herbe ramusculi diebus estivis ab incolis meduntur.et gutta que inde distillat gutta siue armoniacum nuncupatur a medicis.

medicis vt dicit ysi.pli.&. Istius gutte species ista est nobilior que mūdior est et purior et terre fetulēcie impermixtior.que quidem debet esse candida et pinguis sicut thus et quando frangitur apparet splendida interius et gūmosa vt dicit diaf.et pli.et habet odorem similem castoreo et saporē subamarum aliquantulum siue acrum.Est autez gutta calida in ēcio gradu.et ficca in secundo habens virtutem dissoluendi et relaxandi vt dicit in plat.cuius scrupulus potatus.cū oximelle splēneticas curat asperitates et immūdicias oculorum mitigat et curat.cum succo absinthij lumbricos necat.contra archericam et sciaticam passionem cum pice pura multū iuuat vrinaz prouocat.et menstrua purgat.omnes tumores et inflationes sedat.vt dicit glosa.super illum locum mirra et gutta.&.

De gariophilis.

Gariophili vt dicit diaf.quidam sunt perfecti et saporis acuti. colozis subnigri calidi et sicci in effectu humidi vero interiusqz actu.quidam in suis qualitatibus magis sunt remissi Sunt autem fructus cuiusdam arboris in india qui in estiuo tēpore colliguntur quando sunt maturi per quinqz annos in multa efficacia conseruantur in loco etiam non nimis sicco nec nimis humido debēt seruari. qz in multum humido putrescunt et multuz sicco arescunt.eligendi autē sunt qui in superficie aliquantulum habent planiciem qui acutuz habent saporem et suauem odorem et qui expressione vnguis aliquid emittunt humiditatis Sophisticantur autem cum puluere gariophili mixto cum aceto et vino odorifero et quo contrahunt humiditatem et vix discernuntur.qre in exteriori superficie magis sunt acuti qz alīq.et ideo acutum magis est in exterioribus qz in interioribus seo sophisticati non possunt vtra virginti dies obseruari.habēt autez boni gariophili virtutē confortandi et aromaticitate sua dissoluendi et consumendi ex qualitatibus suis. confortat enim cerebrum et virtutem animalem.valent etiam contra defectum cordis quare confortant virtutem spiritualem.valent etiam contra indigestionem stomachi et dolorem ex frigiditate et ventositate quia virtutez iuuant naturalem hucusqz diaf.

De genesta.

Genesta que etiam ab amaritudine dicitur quia gustus nimis hominibus amar est.arbustū crescēs in locis desertis ictis et sabulosis.cuius plēncia infertilitatis et aridatis terre. vbi crescit testis est habet multos ramos graciles duros et nodosos virentes hieme et estate flores glaucos.spissos.et inuolutos grauis odoris.amari saporis.seo tamen sunt maxime virtutis vt dicit diaf. nam florum et foliorum eius clixatura splenis tumorem compescit. dolori dentiū subuenit.

subuenit.menstrua stringit fluxum dissent.rie sistit.pediculos et lendes fue c'et' peremit.semen facit amarum et nigrum in quibusdam ceteris longis et nigris ad modum folliculorum vicie vel pise consimiliunt.et valet ad predicta.et cetera.

De grano.

GRanū est minima tam seminis q3 arboris pticula distincta substancialiter et diuisa.in quolibet autem grano est cortex et medulla in qua relinquitur racio seminalis vt ex grano terre commisso possit produci planta vnde in quolibet grano est relicta potencia a natura vt ex eo possit fieri planta qua mediante sua species multiplicetur et in esse specifico conseruetur Vnde granuz quamuis sit modicum in substancia corticis et medulle.magnum tamen in racionis seminal' efficacia et virtute.et sicut grana differunt in specie et sic differunt in figura situ aut dispositione. vnde dicit Dris.in primo libro. de plantis. grana inquit et semina alia nascuntur in plantis siue siliquavt semen anethi et feniculi et hmōi et alia nascuntur in siliquis et folliculis vt faba et alia legumi nosa et alia in substancia calliosa emittuntur vt semina pirop et pomorum et quedam habent grana et semen in testa et callum extra testam vt nuces oliua.grana autem ordinata in siliquis et in folliculis.variantur multipliciter in situ Quia quedam habent grana multiplicata in siliqua sua sicut accidit celidonie quedam herba valens ad oculos.et quedam faciūt grana in folliculo clauso.vt faba pisa et cetera.et quedam in non clauso sicut triticum et spelta et similia Quedam autem non faciunt grana sua in aliq folliculo vt grana ordei sed palcam suam quasi continuat cuz grano suo et quedam grana sunt duplicia per ordinez ab q3 pariete in siliqua huave grana celidonie.et quedam sunt duplata pariete mediante vt p3 in granis nasturcij et quedam triplicantur in diuersis per ordinez cellulis eiusdē folliculi vt p3 in mirto in c'fructu sut ēscelle et in qualibet tria genera vel quatuor sine pariete aliquo sunt conuincta. et quandoq3 est inter grana paries ligneus sicut in cassia fistula. aliquando paries carnosus vt patet in cucumere et cucurbita.et quandoq3 inter grana sūt parietes diuersi generis et diuerse substancie vt accidit in malagranatis in quibus sunt q̄dā parietes carnosi inter grana et grana similiter. et quedam tele tenues nō carnose sunt inter grana.et grana sed licut differunt grana et grana inter se in substancia ita etiam in figura.hūt enī q̄dā formā rotūdā q̄dā pramidalē et oblongā.q̄dā triangulā vel multilaterē.vt p3 in cucurbit' grana ārq̄ sunt oblonga in vno latere videnť eē q̄si scissa vt p3 in grano tritici crebris multib' corticib' aut sine telis muniuntur grana ꝓpter interioris medulle et calotis naturalis conseruationem. huiusq3 arīs.

De gith.

Gith genus est leguminis simile cimino in quantitate seu nigri coloris et in pane spargit dulcorando vt dicit glo. sup ysa xxvii sm plat. arist. q. diaf. gith est herba calida et sicca in secundo gradu q̄ inter frumenta nascitur habens semen punctū nigr̄ et q̄si et angulū diureticum et subamar̄. huius virtutes dissoluendi et discutiendi. operationes etiam splenis et epatis habens dissoluendi virtutem et aperiendi. et ventositates extenuandi. et emorroidas in latas sedādi et expsturā restringendi et lumbricos ventris vermes cum melle interficiendi. hanc herbam dicunt esse nigellam. cuius decoctio in aceto occidit vermes aurium. si auribus tepida instillet. apostemata rūpit si cū furfure et semine et fimo colūbar̄ in vino decocta cataplasmentur. extra lepram ecvalere dr si cū raphano in vino decocta et modico sale apponat menstrua prouocat. et abortiū pcurat si mulier inde suffumiget. extra stranguriā et cē passionem yliacā vtilis q̄ p noctē nigella infusa fuerit pinet nec dr decoq̄ ne nimis violēta effi ciat. Nā vt dicit est nigella in mixta q̄ntitate sūpta occidit.

De ilice.

Ilex ilicis est spēs q̄rcus arbor sexglādifera. et dr ab eligo eligisq̄ vt dicit ysi. li xvii. h⁹ arboris fructū hōines sibi p̄mo ad victū in uenerunt et elegerūt p⁹ q̄s esi frumenti cēt vsus antiq̄ vixerūt glā de. Inter ālias arbores glandiferas honorabiliot iudicat ilex. cuius fructus vt dicit ysi. li. xvi. multas reficit natōs et siq̄dē ilex arbor grossos p fundo radicis solidissimi ligni et corticis durissimi spississimi et rugosi mi re ramositatis et ratione foliorū vmbrositatis iocunde et q̄ ad freūs glā dicros non modice quantitatis ferūditatis lignū siq̄dē et forte est et du rabile ymmo fere imputribile. Nā et truncī in pfundo sub aq̄s depssi q̄si in lapidis solidit atem conuertuntur. et ānto plongiora iecula in talib⁹ lo cis humidis defigunt tanto ālis indurāt et ideo talia ligna deor̄ templa et regalib⁹ edificior̄ structuris erant ap ta. ideo propter indissolubilē lig ni naturam ex ilice deor̄ simulachra sepius sculpebantur vt dicit plinius.

De iunipero.

Iuniperus vt dicit ysi. sic dicta apud grecos. eo q̄ ab amplo in angustum finitur sicut ignis. vel quia conceptum diucius ignē conseruet adeo q̄ si prune et eius cinere fuerint operte vsq̄ ad annum vt dicitur nullatenus extinguentur. per liquidē ignis dr apud grecos. vñ iuniperus q̄si gignens ignes dr. ut Juniperus alia ē magna alia est parua vt dicit ysi. li xvii. et vtraq̄ arbor aspera q̄ quasi aculeata et folia habens multa grachia et acuta. et vtraq̄ est fructifera seu parua magis. multa enim ferē grana parua et rotunda primo viridia et post efficiunt

efficunt q̄ purpurea vel quasi subrubea q̄n plenarie sunt matura. virore fructus et folia vir deponit Est ät arbor calida et sicca in tercio gradu vt dicit. diaſ. c° fructus congruunt medicine que in vere colliguntur et p bié nū reseruant. virtutem habent dissoluendi et confortandi ꝯtra flatū ventris et acumine medicine vꝫ decoctio baccaꝝ eius in aq̄ lunali ſ in p̄ena balneet Et iunipo cē ſit oleū iuniperinū efficacissimū ꝯtra q̄rtanā ſiq̄ tibie inde pono° dragine in cibo vel alio mō offerät vꝫ eciā ꝯtra illacam passionē ſi ptes volentes inde pungant epilenticis et caducis subueniut. lapidem frangit ſi per siringā iniciät. siringa est fistula subtilis cū q̄ medicina mittit in vesicā. vinum decoctionis iuniperi cum ficub° siccis pect° purgat. tussim tollit. hucusq̄ plat. et diaſ. in locis saxosis et inultis crescit in desertis eius vmbrā frangunt serpentes vt dicit pli. et ideo fructus u°cre dit valere contra venenum.

De ysopo.

Ysopus est herba brevis q̄ modica inter petrosa crescens et radice petre solide se infigens vt dicit cassiodor° sup p̄l. hāc herbā dicit diaſ. cē calidā et siccā in tercio gradu h° virt° dissibi in floribº et foliis pl°q̄m in stipite vel in radice in estate ät. pauc flores. vꝫ colligi in loco vmbroso m°modo cē non fumoso deficcari virtute hꝫ dissoluendi et consumendi et attrahendi mundificandi pulmonē. et ōnia vicia pectoris et cā frigida purgat et mundificat ſi cū vino decoq̄t. et patientib° p̄beät. dolorē stomachi. intestinoꝝ tollit. fomentū ex aq̄ decoctōis e°a superfluis hūoribº matricē mundificat et abstergit. herba ysopi in testa calefacta et capiti supposita catarrū frigidū opeſcat. vuulā cadentē reprimit dolorē ventositatis tollit Dic t ät hec ysop° h ysopū et a q̄busdā autori b°e°media corripit et a q̄busdā poucit Dicit cē in aurora Et būlis petre q̄ suis radicibus herens Et vicia ysop° pectoris herba medens In claudiano ſo poucit vt dicit alan° li. r. De celū terze ꝑcortat cedr° ysopo Et iterꝫ ali° dicit. ſpectoris herba canos rupes incedit ysop°. et iterꝫ ali°. Do pulmonis op° ofert medicamen ysop°. tāte eciā auctoritatis fuit herba q̄ tuis modica apud veteres vt dicit pli. q̄ sine ipſi° aspione se purificari non posse in dolubris reputarent vñ cē apud h'breos fasciculo ysopi mūdāti solebant purificari vt ptz exo. xij. et leui. xij et nūeri. xv. insup e° pulueꝫ vꝫ contra ydropisim vt dicit diaſ. humorem a corpore mundat. et colorem vultibus optimum administrat dolorem dencium mitigat. tinnitus auriuꝫ sedat et eciam lumbricos necat vt dicit idem

De iacincto.

Iacinctus est herba habens florem purpureum trahit autez nomē a petro q̄dā nobili q̄ in saltib° unde flores purpureos mortui° est repertus.

est reprime. dicitq; nomen herbe casus funeris puerilis. est eciã similis viole in floribꝫ et radice vt dicit ysi. li xvij. cuiꝰdã nominis piter et coloris ẽ quidã lapis ẽ rebꝰ qui inter duodecim lapides preciosos in apocalipsi numeratur Jacinctus itaq; est nomen hominis lapidis atq; floris gemmis itaq; color eius ẽ aereꝰ iuxte celestis purpura ũt hꝫ colorẽ sãguinis siue ignis ꝙ bilꝰ nimis istis rñ. coloribꝰ decolorata fuerunt sacerdotalia vestimenta in veteri testamento

¶ De iusquiamo

IUsquiamus grece a latinis ũt canicularis eo ꝙ in hasta cꝰ et vtroq; latere q̃dã crescunt capitella formata in figura cãtaro ꝓ sicut ẽ videre in malispunicis seu granatis vt dicit ysi. li xvij cꝓ ora sunt sepata et diuersa hãcia intꝰ semina similia papaueri hec herba insana vocat qꝛ vius ei⁹ periculosus nã si ledat vel bibat insanã facit vel sõpni ymaginẽ torpidã. et ió hanc vocat vulgꝰ milirio q̃ alienacõm mentis quã inducit ysi hec ũt cũ sit herba venenosa hꝫ semen nigꝝ rubeũ et albũ vt dicit diaſ et pli. nigꝝ pessimũ est et mortiferꝝ rubeũ est minꝰ malũ ꝙ albũ adhuc minus. vñ hꝰ vius magis ducit medicine. ꝙ rubẽ hꝫ constringendi. mortificandi et sõpniꝰ ꝓuocandi. hãs semen nigꝝ hꝫ folia nigra. aspa et dura. et florẽ purpureũ et folliculos duros et solidos et spissos. habens vero semen obruũ flores hꝫ molinos et folliculos molliores ꝙ hãs semẽ albũ hꝫ flores albos et folia pinguia et mollia suc co plena et est herba frigida in tercio gradu et sicca in secundo et ió nũq; res repcutit. ventrẽ stringit. fluxũ sanguinis sistit. doloꝛẽ dentiũ de calida cã tollit. reuma calidũ opilat. hucusq; diaſ. et pli. de semine siq̃dẽ iusq̃amj dicit aristi. li vegetabil semen helẽi iusq̃ami qđ est mortiferꝝ apud ꝓtes in tẽplum est omestibile de q̃ pꝫ ꝙ eiꝰ malicia et venenositas ꝑ bonitatẽ tre vbi crescit vel maliciã diminuit vel augẽt De iusq̃amo dicit magr in hist. sacre eccl. ꝙ in niniue fuit sũmi pontificis corona stabat flos erectꝰ similis herbe quã greci iusquiamos vocant. digiti vnius magnitudine sub illo ũt flore in extremitate tiare circa frontẽ et occiput erat circuꝫ aureꝰ ẽplicatꝰ ordine distinctꝰ sup quã stabant flores aurei silues plantagini a cimpe ad cimpꝰ ẽ. vnde in hoc fuerunt pulegiate iste herbe ꝙ eoꝝ similitudo incolari facere doctis summis figurari meruit.

¶ De kastanea.

BAstanea ẽ arbor magna et pcera sic a grecis vocata vt dicit ysi li. xvij. eo ꝙ frõs eiꝰ gemini in modũ testiculoꝝ inẽ folliculũ reconditi sũt. q̃ dã ẽhe ũt castranẽ et ió illas arbores a castrando castanee greco vocabulo nuncupant hec arbor vt excelsa fuerit tã ꝙ silua expellat. hanc olim vt dicit ysi. hec arbor ẽ multũ vtilis nã eꝰ lignũ vsq;

ad edificiorum

ad edificiop structurā. ad igniū nutrimētū. et fructus vz ad cibū. et cortices et folia ad medicinā. fructꝰ ñq̄dem et ei⁹ q̄ius sub vili cortice aspo et duro in arbore absconditꝫ tñ q̄n maturus extrahitur dulcis inuenit potissime q̄n decoquitur vel assat. sicut ūt subdit ysaac. in dictis. sunt calide in medio p̄mi gradꝰ. et sicce in secundo. et ideo ratione caloris hz dulcedinē rōe vo siccitatis hz ponticitatē. ihastance tñ humis omeste sunt et inflatiue et doloris capitis ꝓpter inclusū fumū generatiue. ⁊ vt ab eis nocumentū auferat oz vel q̄ asseritur vt corpulencia eaꝝ et terrestritas rarificet. vel vt in dulci aq̄ decoq̄nē vt ex aq̄ hūiditate et mollicie tēpent et tunc bñ nutriāt et laudabiles hūores generant et corpis ac pectoris siccitatē generāt et maxime si cū achara omedat a colericis ūt et fleumaticis ponit melle valent cū ꝑm medicinā q̄ abhōinacōis ⁊ vomit⁹ fūt ostrictiue et ieiunū in testini ofortatiue. Itē sanance cū modico sale trite et cū melle tpate rabi di canis vhēis mor⁹ fūt optie sanatiue. Itē cū farina ordei et cū aceto ca thaplasmate tūoris mamillaꝝ sunt efficaces repsessiue. Itē eaꝝ cortices ⁊ folia vsta et pulverizata ac cū vino tpata adolescētis capiti ad modū ca thaplasmatis apposita augmētāt capillos et ꝓhibēt eoꝝ casū. hucusq̄ ysa

¶ De lauro. ¶ in die.

Laur⁹ ē arbor victorialis digna mītis laude preconijs ꝓpē singulare grē siue excellencia et virtutis ꝓpē q̄ō et victores ānoā obtēta victoria certis laureis coronari laureati dicebant. quā greci daphnē vocant. ⁊ virtutes ⁊ singulares ꝓprietates sup̄ posuim⁹ in hoc eodem li. in littera a. quere ibi et inuenies.

¶ De lentisco.

Lentisc⁹ ē arbor simil hūi et medicinal q̄ a grecis et hebreis scin⁹ alio nōie nūcupat vt dicit glo. sup̄ dañ. xiij. ⁊ folioꝝ succ⁹ sanat et oglutinat scissa labia siue alia vlcera vt oz ibidē et oz lētisc⁹ eo q̄ ei⁹ cuspis molle sit et lent⁹. nā q̄ō molle ē et flexibile lētū dicere olucum⁹ vt dicit ysi. li. xvij. isti⁹ arboris fructꝰ oleū educat et cortex resinā q̄ mastix appellat et ē melior q̄ in chio insula generat vt dicit ysi. li. xvi. folia isti⁹ arboris sm diaſ. et plat. et pli sic et tota arbor calida sūt valde et sicca et hāt hūtē ostringendi et osolidādi et osortādi. et iō vz otra vomitū et oiz fluxū tā sanguinis q̄ hūoꝝ alioꝝ. silles virtutes hz gūmi ei⁹. hz mastix q̄ a masticando sic oz. eo q̄ masticata efficit glutinosa et dura ad modū cere circa dentes. et sic masticata gingiuas a putridis hūoribꝰ purgat dentes mobiles ofirmat et dealbat et coꝝ radices roborat et cō firmat ābulitū āputat et emūdat. hec mastix si colligit in sic veris corticis sem⁹ siue len. isti incidūt⁹ mūdificata tra vestes mūde supponūt ne liq̄ca dens in trā cadat vñ q̄ clara ē et mūda ac alba ē eligenda. q̄ vo hz terrā admixtam.

admixtā et ē obscura ē abiciēda cēbꝫ emūdat ⁊ depurat et mūdū crescere facit. dūcē digestiuā ꝓfert. ventositatē attenuat liquefactū sup tegū calvam omnia fracta geminans scꝫ et alia miro mō ꝓsolidat dicit cē plus sic et diaſ scinus arbor est spinosa multū cū radice alta in plurimas ptes diuisa fructū hūs similem mirto. sed minorē rubeū interꝰ qū est maturꝰ et asperā lanam intus cuius succus sanat fluxum mulierum

De lilio.

Lilū vt dicit ysi. ē ladei floris herba cꝰ cāpot cū sit in foliis similis tū spēs intus fulget De lilio āt dicit diaſ. et plat. lilū calvū ē et hūdū et aliud ē silueſtre et aliud domesticū. et aliud gerit purpureū florē ⁊ aliud albū qđ est efficaciꝰ. ⁊ aliud croceū vel purpureū Est āt virtus lilij maturatiua vnde vꝫ ꝑa apostemata si cū axungia ꝑatur. Itē ei inē virtus remollitiua. vñ vꝫ ꝑa splenis duriciā si ei succꝰ oleo veteri admixto et bū incoꝛꝑato splenis regio inungat. Itē ei ineſt vis mundificatiua. vñ vꝫ ad faciē colorandā. si pulvis eꝰ cū aq̄ rosacea admisceat et ifā facies ablu. Itē mitigatiua et iō folia ei⁹ decocta et imposita valent ad loca q̄ sunt obusta. idē facit radix ei⁹ ñ trita cū oleo apponat. Itē virtꝰ ei⁹ ē aperitiua et ꝑactoꝛ vissolutiua et iō edu cit purgā cōm menstruale. Itē virtꝰ inē ei tūoris repſſiua. et iō vꝫ ꝑa apostemata et vētositate inflatiua si radix ei⁹ trita cū oleo sepi⁹ apponat. hucusq; diaſ. De lilio āt sic dicit pli. lilij radices multis modis nobilitant florē suū. nam posite cū vino serpentū ict⁹ sanant et valent ꝑa singuloꝛ maliciā et venenū. decocto in vino oleo admixto clauos pedū et nodos soluunt pilos q̄ q; locis adustis reddunt in vino cē decocte addito melle venie ꝑcisis sō uenunt. folia ei⁹ cocta in vino vulnera sanāt semen cꝰ ꝑtritū igni apponat sacro flos et folia subuenunt vlceꝛ necessitati. hucusq; pli. li. xx. ca. xix. Itē in eodē li. ca. v. lilū rose nobilitati ꝓmā ē et q̄dā vnguenti cognitōe. īfit nobile vnguentū siue oleū qđ lilioꝛ appellat sicut ⁊ de rosis oleū rosaceū fieri consueuit De radice eiꝰ ꝓcedit hasta inter dū cū cubitoꝛ. dein dependet ab eiꝰ cūmitate flos declinus ab angustis in latitudiē se relaxans et dilatans ad modū campanelle resupinus. et in circuitu laboris intus habens q̄si tenue filū continens in se semen staminibus in medio crocis. vñ lilio nichil gracioſius est q̄ ad decenciā coloris odoris redolenciā. et efficaciā corpis et virtutis cꝰ color est triplex albus rubeus et purpureus. huc usq; pli. li. xx. ca. v. hꝫ autem lilium radicem ex multis bullis cōsistentē sicut alliū vt dicit ariſ. li. vegetabiliū. et in singulis bullis est virtus seminatiua et ideo ex vnoquoq; crescit planta quando per se plantat. de hoc quere supra eodem. de allio in littera a. Dicit autem ad ꝓdicta ariſ. q; hasta lilij et q̄ nodosa est si inuruat in terrā et coopiat añq; ꝑiat semen eius et

radix

radix ei⁹ sine cepa non eradicek statim infra paucos dies inuenies q̄ a q̄
libet nodo stipitis sui emittit cepulā quā q̄si est illa de tunicis suis sue bl
lis cepul'ics radices et hoc ē mir valde Item ibidem seq̄t flores lilij pus
sunt viridos post albescūt et si stipes sue hasta a radice totaliter absciba
t. q̄ tot⁹ hūor stipitis est inclusus naturalis calor in medullā se uertit ad
supiorē ptē stipitis et digerit materiā ipsi⁹ floris et tunc expandit se flosci
lus et albescit hūore p̄mit⁹ tunc digesto et iō vt dr ibidē verificatores cō
pauerūt liliū intellectu hūano q̄ in fine sollicitat de eternis Jtē ibidē dr q̄
lilū non hz rōm sementinā in semine et radice et in hoc differt a porro et
allio q̄ hūt rōm seminis in multis locis de hoc quere sup̄ de allio et cepis
in lrā a et c. Lilij inlup hasta nouiter cū flore abscisa glebe argillose immi
in viroze seruat diuci⁹ florē suū. flos lilij q̄n niger est et intact⁹ manet mul
tū suauiter redolet. ofract⁹ vero manub⁹ et ofricat⁹ multū fetet. q̄m q̄ q̄ flo
rem cū semine solū p fructu hz. totā ei⁹ virtutē quā hz lilium in stipite et ra
ce totū oñdit in capite sez et in floze et in semine. et q̄nto flos ipsi⁹ alci⁹ in
hastili erigitur tanto caput submissi⁹ inclinat. flos inlup ei⁹ exteri⁹ ē plan⁹ su
auis tactu et forma rotund⁹. aspectu delectabilis et iocund⁹. interi⁹ aūt gra
nis aureis in sua nouitate ē respl̄ens q̄ tingunt pl⁹q̄ croc⁹ et hec tingēcia
grana septē hastul' sustentant vnde ex sex foliis candidissimis simul pi gu
tis oponit. et ex septem granis aureis intrinsec⁹ decorat in q̄ medio semē
eius loco fructus miro decore collocatur et circumexpāsi floris beneficio
teneritudo seminis a lesione frigidi aeris custoditur.

¶De lactuca.

Lactuca vt dicit ysi. ex lactei humoris exuberancia ē vocata. vl
q̄ nutrientes mulieres lacte implet hec in viris veneris motuz
arcet. ei⁹ duplex est species sez domestica et agrestis quā seralia
vocan⁹ eo q̄ deorsū ei⁹ aculeos hz duros ad modū serze vt di
cit ysi. li. xvij. ca. viti. de q̄ dicit ysa in dietis. lactuca agrestis domestice in
forma ē simil' ꝫ longioz. hz frondes subtiliores asperiores et min⁹ viri
des ꝓpter sue hūiditatis paucitatē et iō multe ē amaritudinis et ponticita
tis respcū illi⁹ q̄ domestica ē. q̄ maioris ē caloris et siccitatis et iō multi di
cunt q̄ menstrua ꝓuocat et hūores crudos expellit vt dicit diaf. lactuca
vero domestica frigida est⁹ hūida ꝫ tpate itaq̄ in neutra q̄litate excedit
modū et iō ei⁹ vt⁹ ogruit vsui medicine. subtilē hz sāam et maxime q̄n erit
recens et iō cito digerit et stomachi arsurā et morsurā ex colera rubea se
dat. sanguinis ebullicōz refrigerat. inflōnetitatē placat. capitis dolorē et
fumo colerico sanat. lac in mulierib⁹ multiplicat et semen in viris generat
et augmentat et ē accidit ꝓpter bonitatē sanguinis quē gignit in pfcā q̄n
titate. et in pfcā eē q̄litate ꝫ q̄n ātiq̄t et sourak minuit ei⁹ hūiditas q̄ ama
ricatur.

ricak et vsu et sanguis pessim generak. virt visiua iā deficit debilitak et sensus animalis ē mortificatio. qz cū sua ponticitate sensū suffocat nakalē et iō talis lactuca generare volentib marine ē nociua. nā materiam ogelat coagulat seminalem et precipue semen eius si in cibo aut in potum sepius assumatur hucusqz ysa. in dictis. ¶Pli. ār li. xx. ca. viij. de lactuca dicit. est species lactuce sponte nascentis quam capzinam vocant quia proiecta in mare protinus necantur pisces qui sunt in vicino. cuius lac cum aceto et aqua et vino ydropicis medetur. cuius caule et folijs contusis asperso sale nerui incisi sanantur. alia est species lactuce que nascitur in arnis cuius folia trita cum polenta illita vlceribus sanant. et hanc greci ysopum vocant tercia species crescit in siluis quam stancio vocant. cuius folia trita cum polenta vulneribus prosunt sanguinem sistunt et putrescencia vulnera sanant radice et folijs mitigant ignem sacrum. est et alia species lactuce habens rotunda folia et breuia quam multi heraciam vocant cuius succum accipitres scalpendo herbam extrahunt et inde tingentes oculos discutiunt obscuritatem et caliginem cum senescunt. cuius herbe succus sanat omnia vicia oculorum et marine quando ei lac mulieris admiscetur serpentium morsibus et scorpionum ictibus medetur si succus eius cum vino potetur et folia trita super vulnus emplastretur omnem eciam inflacionem discutit et compescit. semen eciam lactuce tam siluestris qz domestice libidinis ymaginaciones et somni compescit. et corpus pollui non permittit si in cibo frequenter assumat. frequens tamen eius vsus et minus e sua oculorum efficaz claritatē. Multas alias laudes ei attribuit plinius in eodem ca. sed hec sufficiant.

De lappa.

Lappa est herba habens folia lata et spissa circa terrā habens in summitatibus hastularum quedam capitella spinosa et aculeata seu recurua que vestibus transeuntium solent adherere. Vnde dicit ysi. li. xxij. lappa est dicta eo qz habeat caulem in gentem per terram dispositam que a grecis philantropos vocatur eo qz vestibus hominum adhereat ob asperitatem sui et nascitur iuxta muros et dicitur philantropos id est amans hominem quia quadaz affectione videtur hominis adherere vestibus. Cuius species duplex acuta et rotunda ad similitudinem pedis caballi disposita vnde et a multis vocatur vngula caballina et veriusqz folia grauis et horribilis sunt odoris pariterqz saporis vt dicit dias. Sed pli. li. xx. ca. xxij. lappe multe sunt species et oēs sunt medicinales. nā ictib scorpionū medent. ne feriāt hoīem si inunct fuerit succo eius. decoctio radicis eius iuuat dentes et eciam confirmat si

tepida.

repiua in ore teneat semen et inexcabilia vicia stomachi curat. reficit ab sanguine. poest dissenteriis subuenit. nā radix ei cū vino sistit aluū. ꝙ folia adiecto sale soluunt semen et potui datū adiuuat calculosos. tota herba ē ta cū antūgia vꝫ otra strumā. bucusq; pli. Sed plat. lappa siue lappacia ē herba calida et sicca hīs virtutē dissoluendi. relaxandi aperiendi. et attenuandi et iō vꝫ otra scabiem. pruritū. serpiginē et impetiginē. et intercutaneū consumit. hūorē apostematū dissoluit. duricie et tūorem. vꝫ otra frigidā yoropisim. splenis opilacōem facit. et cū succo ruthe admixt. cerebrū purgat a fleumatica superfluitate si in modica quantitate. naribus in baneo vel in aere calido instilletur.

De lappate.

Lappates cib. ē ex ꝗbusdā herbis domesticis recentib. lappacijs similib. opposit. aut offert. vt dicit glo. sup iudit ca xv. vnde alexander nec sit. Lappates cib. ē et oppont eundem. sm alios lappates gen. caulis habens folia latavt lappa. sed folia lappatis sunt mollia et crassa. subalbida plana inuoluta inter se mirabiliter connexa. habens stipitē breuem et grossum nodosum exterius. sed mollem interius et carnosū. hec herba uenit medicine et esui. sed inde fit cib. bon. qui diu seruari pt si decocta cū aceto sinapi melle diligenci apponat. q talis cibus vulgariter oppositū nuncupat. c. virtus ē singularis scz crescere et brietan vt dicit pli. li. xx. ca. p. nam ante cibū omesta cauet ne ebrietas superueniat post crapulam sumpta. compellit crapulaz vt recedat et vt clamat scola crassi fractis hac herba nihil ē vtilius stomacho. atq; nerus et rōo paralitici et tremulis iubet eam dari et sanguinē recreantib. lactis vberratem prebet pueris. valet etiam succus aduersus venenum et serpentum ictibus occurrit et maxime semen eius. similiter valet cōtra morsum canis vt dicit yſi. li. xvij. Legumina ab eligendo sunt dicta quasi electa veteres enim meliora legebant et inde sibi cibaria componebant. et dicuntur proprie quedam grana tritico et ordeo maiora et spissiora que non folliculis seu pocius in quibusdaz siliquis grossis. spissiet clausis oriunt vt pz in pisis ciceribus atq; fabis. Differunt autem legumina in magnitudine. colore et figura et sapore. Nam inter legumina maiora sunt grana fabarum et lupinorum. mediocria ciceruin et pisorum minima lenticulorum et vicia rum in colore. differunt quia quedam alba quedam nigra quedam rufa. quedam mixta In figura quia quedam rotunda quedam oblonga quedam triangula quedam plana Differunt etiam in sapore quia quedam sunt stiptica et dura. sed per decoctionem fiunt molliora et ad esum etiā meliora. quedam enim in se sunt amara vt lupini sed per adiectuam in aqua madefactionem efficiuntur dulciora. et vt dicit plinius. legumina

quando.

quando incipiunt matureſcere rapienda ſunt quoniam cito exiſtũt latẽq; dum decederint vt lupini ſicut dicit plinius lib. xviij. Eſt autem legumen ſubſtancialiter groſſũ frigidũ et ſiccũ ad digerendũ duꝛ et opactũ. vnde ꝓpter iſtã opacõm difficiles ſunt ad coq̃ndũ nec eẽ pñt bene decoq̃ in aq̃ putecali ymmo ad pfectam decoctõm indigent aq̃ fontana ſiue fluuiali. Ob' itaq; rudis et groſſ' de leguminib' fieri ẽ ſucc' nutriens hõib' fortioris nature et oplexionis nã leguminoſa ex ſe ad digerendũ ſunt dura. ⁊ digeſta multũ nutriunt et ꝓfortant ſed naturaliter ſunt inflatiua. et vẽtoſitatis generatiua ſed coꝛ ventoſitas diminuit ꝓ corticis decoctõm et aſſacõm et ꝓ coꝛ q̃ ventoſitatis ſũt exterminatiua appoſitõm vel aſſacõm vt cimini anetum. et ſimilia vt dicit diaſ.

¶ De lente

Ens. tis. genꝰ ẽ leguminis vt dicit yſi. li. xvij. ſic dicã q; hũida ẽ et lenta. potiſſime qñ eſt in ſua herba a q̃ diminutiue dꝛ lenticula et ꝛ ſcribi ꝓ t ad dram̃ vermis capitio q̃ dꝛ lens. dis. et ſcribit ꝓ d. vnde dicit q̃dã ens lendis capiti. lens lẽtis ꝓuenit ori Eſt itaq; lens vel lenticula ſicut dicit yſa. frigida et ſicca ex otrarijs naturis opoſita Nã vna virtute hꝫ in coꝛtice et alia in medulla. nã in coꝛtice hꝫ q̃dã acumen rõe cuius mouent ventrẽ ad ſolucõm ⁊ medulla ſtiptica ẽ et ſtomachi ꝓfortatiua et opat ad ꝓſtructõm groſſũ et melancolicũ gignit lũgitudinẽ et cerebꝝ replet groſſo fumo vñ ẽ cã timidoꝛ et horribiliũ ſõpni oꝛ ventoſitate ſtomachũ granat et inflacõm generat oẽs meat' coꝛpis tranſit' opilant et neruoꝛ ac pelliculaꝛ cerebri ſẽam deſiccat et maxime nocet pelliculi' oculoꝛ qz coꝛ hũiditatem diſſipat ac deſiccat et vt dicẽ idẽ ſanis nocet oculi' q̃ntomagis infirmis deſiccacõis ſue cã et e' frequens vſ' peſſimas in coꝛpe generat paſſiones potiſſime ſi cũ coꝛtice commedaꝛet coꝛ p' ſicce fuerit opleꝛionis humidis tñ et calidis qñq; ꝓeſt vñ ꝛ yoropticis ſi ſine coꝛtice commedatur. ſed cum coꝛtice nocet qz multuꝫ generat inflacionem et pelliculariũ extenſionem Lens aũt eſt eligenda que eſt groſſior et recentior. et ad coquendum faciliꝛ et hoc tam ad eſcam q̃ ad medicinam. lentis malicia temperatur ſi deponatur coꝛtex et eius medulla in dulci aqua decoquatur. et poſt abiecta cum oleo et pipere et cimino ſimilibus condiatur. Sic dicit iſaac in dietis. Dicit autem plinius libro decimooctauo. capitulo. duodecimo. lens amat terram tenuem et ſubtilem magis q̃ pinguem. et celum id eſt aerem magis ſiccum. omnia enim leguminia diligunt aquam ante florem. ſed poſtquam floꝛuerint diligunt ſiccitatem. et cetera.

¶ De lino.

Linum dicitur tam herba q̃ ſemen et eſt ſic vocatum eo autem ꝙ mollis.

q̄ molle sit atque leue et plurimū delicatum vt dicit ysi. li. decimonono
limū aūt ꝑm pli. li. xij. ca. ij. seritur in locis planis et scrupulosis et ꝯ in vē
et colligit in estate Erumpit aūt in stipitē siue culmū rectū ꝓducens flores
flauos quib⁹ succedunt quedā capitella loco seminis ac fruct⁹. et cū incipi
unt capitella pallescere culmi integri euellūt et cum si a suis capitellis semen
ꝓtinentib⁹ sarpinant. deinde colligantes ꝓcs limi in fasciculos colligant
et longo tpe in aq̄ maturant et extracti de aq̄ ad solē deficcant. et p⁹ mul
tis tonsionib⁹ et carpinationib⁹ a suis superfluis expurgant et sic ꝓcs dese
cate in fila ꝓtorquent et p multiplicē decoctōz ad albedinē deducunt. nō
est limū in suo vigore crestri pt spoliari et pfecto candore decorari nisi mi
tociens ꝓtūdat et decoq̄t et soli appositū aq̄ itepq̄ itepq̄ aspgat. et cū sint
multa genera limi illud prestabit in d. cote qđ solet crescere in egipto Nam
inde enīz fit bissus vini compabilis in candore vt dicit pli. li. xix. ca. ij. min⁹
tamē hꝫ firmitatis hoc gen⁹ limi et plus lucri. quia inde fiunt vestes gra
tissime sacerdotum Est autem linum necessarium ad vsus multos. nam ex
lino fiunt vestimenta ad induendum vela ad naugandum retia ad venā
dum et piscandum. fila ad consuendum. funes ad ligandum. cordule ad sa
gitandū. ligamina ad onerandum. linee ad mensurandum. linteamina
ad quiescendum. cortine ad ornandum. saculi et bursile ad quodlibet ne
cessarium reponendum. vnde nulla herba tam diuersis vsibus hominum
est ita necessaria sicut linum cuius semen caliduꝫ est et humidum. vel inter
humidum et siccum temperatum et vnctuosum. vnde inde fit oleum quod
alijs vsibus magis est necessarium q̄z ad esum. nam vt dicit ysaac. semen
lini parum nutrit et durum est digestere nocuum stomacho et plurimum
inflatiuum diureticum tamen est. assum tamen et melle acceptum melius ē
et valet contra tussim. comunestum etiam cum melle et pipere venerem ex
citat et stimulat ad amorem. valet ad apostemata quia maturat ea. ha
bet enim vim mitigatiuam. subtiliatiuam. rarificatiuam. siue maturati
uam. vnde soluit apostema matricis si patiens in cuius decoctione sepi
us foueatur. vt dicit ysaac in dietis. et cetera. Sequitur aliud capitu
lum. videlicet de malo.

De malo

Malus est arbor pomifera in se quidem magna. sed respectu lig
norum quidem nemoris modica. et submissa ligno solida ru
gosa cortice et nodosa frondium densitate vmbrosa. florum
varietate decora. fructuum suauitate iocunda. visu et gustu
gratiosa. in diuersis medicinis efficax et virtuosa Dicitur autem malus li
pm pomū siue fructus sed hec malus dicitur arbor siue pom⁹ et est sic dicā
eo q̄

eo ꝙ eius fructus sit rotund⁹. vnde et illa sunt vere mala que maxime sūt rotunda vt dicit ysidorus libro xvij. nam malon in greco rotundum in latino ꝺr. differe ãt malus ab alijs arboꝛib⁹ silue vel nemoris. qz malus et maxime domestica duplicis est nature nã truncum hꝫ a terra ꝓuctũ sur culũ ãt alaunde venientẽ ipi trunco insertũ et vnitũ q duo qñ ꝓ insercõm partier sunt vnita vnã arboꝛẽ constituunt. surculus ãt insertus trũco totã virtutẽ trunci in suã transmutat qualitatẽ sicut dicit alfredus sup finez ꝓ mi libri vegetabiliũ. ꝯre supra eodem in tractata de arboꝛ insercõe circa ꝓncipiũ. Mal⁹ ãt nisi pu. eẽ et a superfluis ramis exoneret sterilescit vt dicit idem. qz humor attract⁹ a radice non sufficit ad ꝓuctõm fructuũ qz trã sit in ramoꝛ sterilis nutrimentũ. ꝯre sup̃ de cã fructificacõis arboꝛ. Malo rũ sunt diuersa genera. nã quedã ferunt pontica ꝙ ãdã acetosa. quedã dulcẽ et iocundũ et hoꝛ fructuũ diuersitas. et diuersa ꝙlitate humoris ꝓ cedit et debiliori vel forciori operacione caloris existentis in radice sicut supra in principio tractum est.

De malogranata

Malusgranatus est arbor ferens malagranata arbor siq̃dem fe minini generis. fructꝰ ꝺo neutri et ꝺr malũgranatũ eo ꝙ intra corticẽ et rotunditatẽ granatoꝛ gignat multitudinẽ vt dicẽ ysi l. xvij. c⁹ cortex ꝺr pũdia. flos vero balaustia nuncupaꝫ. Floꝛ ãt alij sunt albi. alij purpurei. alij rosei reperiũt. hec poma malapunica sũt dicta. qz de regione punica ꝓmit⁹ sũt delata vt dicit ysi. Est ãt arbor mul tũ dura et nodosa et ramosa pl⁹ in latũ q̃ altũ se diffũdens et est frigoris impaciens. vnde in pruina cito pereũt flores et⁹ Dicit ãt aris. ꝙ malusgra nata mutantur a malicia sua per culturam. quere supra eodem de arboꝛis cultura. Ipius autem arboris ſm plinium multe sunt species sed de duabus tam loqui sufficiat. Nam ſm diaſ. et ysa. in dictis malorum granatoꝛ duo sunt genera. alia enim ferunt poma dulcia calida et humida. alia ace tosa que frigida sunt et sicca et diuersus possunt obseruari. dulcia magis conueniunt vsui et medicine nam tota arbor medicinalis est et parum cõ uenit cibarijs fructus eius. Vnde dicit ysidorus libro decimoseptimo negãt inquit medici corpora nostra mali punici cibo nutriri. sed putant ꝙ plus congruant medicamento q̃ corporis alimento. habet siquidem tota ar bor sed potissime fructus eius virtutem constringendi et confortandi. cõ solidandi. et humores fluidos desiccandi. et fluxum sanguinis intercipien di. et vomitum colericum compescendi vt expresse dicit ysaac. diasco. et plinius si tamen more congruo et ordine debito exhibeantur cõtra singu las intrinsecas vel extrinsecas corporis passiones. dulcia tamen magis sunt venenosa et inflatiua alijs et etiam siccis manus in febricitantibus

sedatiua

seo atua et ꝯ minus ꝺuemunt febricitãtib⁹ q̃ acetosa et q̃ succo fit potus q̃ ꝺr erysipela. q̃ calorẽ febrilem mitigat naturã febrilem digerit et altrat. appetitũ ꝓuocat et naturã ex calore deficientẽ reꝑat mirabiliter et confortat. et vꝫ ꝺra epatis calefactõm et cordis defectũ sue cardiacam passionẽ flores ei⁹ et fructus ac cortices si puluerizent et in potu assumãt vermes veteres necant gingiuas dentes purgant optime et confortant. ꝺra multas alias subuenunt passiones vt ꝺicit diaſ. et yſa. malapunica in omnibus predictis sunt efficaciſſimi q̃uis ẽſi sunt crocia ceteri⁹ in cortice. et diſcolorata stiptica inſipida et deſiccata interi⁹ tñ sũt rubea humida et mollia iocũda et sapida. et miro ac incredibili nature artificio ꝑ granula ꝛꝑ cellulas ordinata vt ꝺicit bene.

De moro.

Omus eſt arbor cui⁹ fructus ꝺicit morꝛ vt ꝺicit pli. li. xvii. mor⁹ a grecis eſt vocata. quã. latini rubũ vocant. eo ꝙ fruct⁹ ei⁹ q̃ ꝺ gula rubent. Eſt ãt ꝺupler mor⁹ domeſtica ſcz et ſilueſtris. cui⁹ fructus in deſerto paſtoꝛ releuant famẽ. c⁹ folia ſuꝑiacta ſerpẽti ipm interimunt. Ite ꝺicit amb. ſuꝑ matb. xvii. fruct⁹ mori in flore albet. deinde viret tercio rutilat ſiue rubet. vltimo nigreſcit atq̃z nã q̃nto ẽ maturior tanto nigrior eſt. c⁹ fructus tingit man⁹ et dentes ꝺmcedentes. fm ãt pli. et ꝺiaſ. mor⁹ us eſt arbor ſemen hñs ventriſluũ i ſolutiuũ c⁹ ſuc⁹ ejꝰ et ad ignẽ ſiue ſolẽ deſiccatus fit ſtipticus et ꝺſtrictiuus. vlcera oris et vulnera ſanat. fauciũ tũorem reꝑmit atq̃z ſedat cortũ radicis coctũ et potato ventrẽ laxat et lumbricos latos necat. folia ci⁹ oculis et impoſita oleo cõ buſtiones ſanãt. decocta cũ aq̃ pluuiali capillos denigrãt. morſus palangionis et puncturas aranearꝫ curant. dolorẽ dencium placãt. et putredinẽ mundificant gingiuaꝫ mora immatura frigida ſunt et ſtiptica et ꝺcoctiua ſtomachi et ꝺſtrictiua. ſed q̃nto pl⁹ maturant tãto efficiunt calidiora et eẽ dulciora et humidiora. ꝺmeſta multũ p⁹ ꝑnditũ in corruꝓcõz ducũt et ſtomacho ac capiti multũ nocent a ieiunio ꝺo accepta bñ digerũt ſed nutriũt valde paꝛ. Folia mori celſi ſunt magna et lata q̃ cruciis et brucis ſũt obnoxia. et a ãmal⁹ libentiſſime ꝺmedũt. vſi et ãmes ſericũ egerentes mori foliis optime nutriũtur. tota arbor medicinalis eſt precipue quo ad cortices fructus folia et radices. Nam ſi radix eius inciſa fuerit gummi emanabit quod valet ad varias paſſiones nam ventrem emollit. dolorem dendum tollit. Lucuſq̃z diaſ. et plat. Et moris ſit potus optimus ſiue nobilis quem moretum vulgariter appellamus quem elephantes cuꝫ potant animoſiores efficiuntur vt ꝺicit rabanus ſuꝑa li. v. mach. v ca. ſit inde electuarium diamoron dictuꝫ quod vꝫ ꝺra ſquinanciã. et guttura ac fauciũ paſſiões vt ꝺiẽ plat.

De murto.

Mirtus ſm ysi. é dicta eo q̄ in litorib⁹ maris ſolet ſeri⁹ oriri. virgilius. Litora murtetis latissima et adamantis litora mu. ſt. hinc est q̄ a grecis mirtecie dr. medicorū ſāt libri hanc arbo. aptam scribunt multaq̄ necessi. atibus multū deputatam. huc usq̄ ysi. ſm pli. ſāt vt dicit. murt⁹ é arbustū ad modū frēs crescēs potissime iux mare. c⁹ fructus flores ⁊ frondes ducuntur medicine meliores ſāt sunt fres q̄ flores et hñt duc⁹ ſeruari. sed mel⁹ i solis calore q̄ in aura umbrosa habent talia ſeruari et quanto sunt simpliciter fructus recenciores tāto sunt meliores. et habent omnia illius fructus substancialia v rturem ponti cam et constrictiuam et aromatice ſortatiuā eē ex natura ꝓpria illut⁹ sup fluū restrictiuā et virtutis retentiue in corpe coopatiuā. vñ vꝫ ptra fluxum reumatis ad ſpūalia membra refluentis si decoquat in aq̄ plurali et inō pectus fomentet vomitū eē restringit si decocti ramusculi c⁹ cū aceto sup stomachū apponitur de ea pulvis fact⁹ vlcera et vulnera sanauiter ꝯsolidat Item dicit pli. q̄ murtus alia est alba. alia nigra et vtraq̄ stiptica ꝙ nigra magis. vñ contra fluxum sanguinis vtiliter exhibetur. primam omouet et potest ptra venenū et punctura scorpionis si potet. eius decochio vꝫ ptra allopiciam et fluxum similiter capillorum cum farina tritici murta vꝫ con tra tūores oculoꝝ. fit ät clerum murtinū de foliis et baccis ei⁹ quod é leniti tū. ꝯsolidatiuū. et mundificatiuū. et vꝫ ad omnia supradicta. aures autez mūdificat sanioſas si tepefactū instillat. h⁹ cusq̄ pli. super ysa autez ca. xli dicit iero. murtus est aromatica et imputribilis fessa membra consolidata regat et ꝯ consolatores sancte eccie signat. est eē tempatiue et mitigatiue virtutis ac refrigeratiue vt dicit ysi. super ysa. lx ca.

De murta.

Murta est arbor in arabia altitudinis quinq̄ cubitorum similis spine quam arebetatum vel aromaticum dicunt. cuius gutta viridis est et multum aromatica et amara vnde et nomen acce pit murta vt dicit plinius. libro. xvi. cuius gutta per se manans preciosior est. que vero facto vulnere incisso cortice elicitur vilior iudica tur. cuius sarmenta arabes igne fouent quorum autem fumus est valde noxius nisi odore storacis occurratur. aliter enim contrahunt homines morbos insanabiles tali fumo. purior autem murta et melior colligitur apud trogoditas in arabia vt dicit plinius. et plinius. libro. xiiodeci mo. capitulo. decimoseptimo. vbi dicitur. q̄ murta est arbor quinque cubitorum. in silvis quidem arabie crescens. cuius enim folia sunt similia foliis olive sed magis crispa ac aculeata ramos habens similes iunipero. Inueniuntur autem binis temporibus rami eius sed prius sponte fluunt

antecq̄

anteq incidantur. et gutta que sudando effluit stacte dicitur. et hoc genere omnibus mirte preferitur et mirta electa a plurib⁹ appellatur. Sūt autem septem genera vt dicit ibidem idem ca. xviij. scz trogodytica et illa est magis electa. secunda gelbanitica. tertia dianeribes. quarta collaricia. quinta est praecna id est salbana et illa alijs mirtibus magis tenuis. sexta quam duratim et odoriferaz vocant. et hec ceteris magis candida et hec adulteratur gummi et glebis lentisci. septima est indica. et illa ceteris prior est. et cum illa alie species mirte adulterantur hucusq; pli. Mirta vt dicit diaf. est gutta arboris circa ramos calore solis indurata et est clara citrina et rufa interius aliquantulum lucida et huius alia est minuta alia e grossaq trogodytica appellat ab insula vbi crescit. calida e et sicca et habet virtutem confortandi et ex aromaticitate sua conducendo partes in vnum. habet vim dissoluendi et consumendi mediocriter et equalit et qualitatibus suis. vnde conseruat corpora mortuorum quando ex mirte infectionibus condiuntur. reseruatur autem in optima efficacia mirta fere centum annis. valet contra omnes causas reumaticas et fluxus inordinatos digestionem eciaz confortat. et viscosos humores maxime in spiritualibus membris purgat. oris fetorem emundat. et omnia gingiuarū vicia sanat et desiccat. vlcera labiorum putrida consolidat consumit et cōglutinat. cerebrum confortat et eciam matricem multum corroborat et confortat. et omnem eius superfluitatem consumit et desiccat. et conceptum iuuat. vermes aurium necat. carnem superfluam corrodit. et bonam ac vtilem generat et conseruat.

De mirro.

Mirrum est vnguentum de mirta et alijs speciebus aromaticis compositum et confectum cuius virtute nerui et alia sensibilia membra confortantur et humores in iunturis ac articulis existentes consumuntur cuius aromaticitate spiritus animales reparantur Interficiūtur vermes ac pediculi cuius amaritudine et proprietate nascantur fetores fetidi mirro compescuntur conseruantur corpora in delicatione in putredine dissoluuntur.

De mandragora.

Mandragora e dicta eo q habeat mala sua inter olencia in magnitudine mali maciani. vnde et latini malum vocant. tertio hāc porro vocant antropomorfos eo q habeat radicem forme hominis quodammodo similantem cuius corter vino mixt⁹ porrigitur ad bibendum his quorum corpus est secandum ut dolorem non sentiant soporati. huius species sunt due vna est femina in foliis similibus lactuce mala generans. alia est masculus c⁹ folia sunt similima foliis bete

vt dicit

vt dicit ysi.li.xvii. Diaſ.autem dicit mandragorã eſſe herbaz ſompniferã cuius folia ſunt ſuper terraz aſpera radices habet duas aut tres ſubtiliu cem coherentes de foris nigras.intus vero albas cum corio groſſo.maſ culus habet folia alba et tenuia et radicem ſimilem alteri.poma naſcuñt ſuper folia ſicut galla ſuper folia quercus et ſunt colore crocea.odore iuc unda tamen cum quadam grauitate.in ſapore autem ſunt inſipida.et ideo non comeduntur dñi ſed tñ medicine. Nam cortices eius decoctiõ vi no dormire faciunt et omnes dolores compeſcunt vnde et vir tũc tempo ris ferri ſenciunt paſſiones. Caute tamen mandragora eſt vtendum.quia ſi in nimia quantitate accipitur infert mortem vt dicit idem nam vt dicit in plat. virtutem habet infrigidandi et aliquantulum mortificandi et ſom num prouocandi. et ideo ſuccus eius cum lacte mulieris ſymponibus appoſitus ſompnum prouocat etiam in pacutis et qz eſt herba ſubſtanci aliter frigida.dicitur qz fructus eius extinguit ignem facruz compeſcit etiã colere impetum et ventris fluxum hucuſqz plat.vbi tamen preponitur qz ſm naturaz ſimilitudo hominis vel mulieris in radice eius nullatenus inuenitur ſed potius a ruſticis vel maleficis ſophiſticee ſic formatur. dicit autem habere virtutem prebitiuam mulieribus concipiendi quod ſimilit abnuere videtur auguſ.ſup geñ.li.c xii.dicit aug⁹.qz occaſione rachelis q mandragoras debit creuerat.vidit pꝫoꝫ libros qui de virtutibus herba rum tractant.et de eis dicit ſe nihil taliuz in eorum ſcripto tunc temporis reperiſſe.ſalua tamen auctoritate beati aug⁹. Multi auctores dicunt man dragoram multociens hanc herbe habere virtutez.vnde dicit oſt.diaſ.q pli.et plat.qz mandragora ſumpta modo debito matrices diſponit ad o ceptionez qz primitus calor nimius et ſiccus conceptionis naturam impe diunt mulieres itaqz calidas et humidas diſponit ad conceptionem cuz ſit frigida et ſicca vt dicitur in plat.et hoc diſpoſitiue q mulieres frigidas et naturaliter ſiccas impedit potius ab humidoꝛi diſpoſitione. multas alias habet mandragora virtutes que vt dicit diaſ.tumores corporis re percutit atqz tollit morbibus venenoſis occurrit. omnemqz fluxum corpo ris inferius et ſuperius reſtringit.omnia ſuperius poſita dicuntur in li.pli xxxv.ca.xvi.vbi dicitur qz mandragore duo ſunt genera ſ.et ſequit poſt multa cauent foſſores mandragore in eius foſſura contrarium ventum q tres circulos gladio circumſcribunt et poſt reſpectant effodere ad occaſũ et ita credunt eius precipuas eſſe vires.ſuccus eius colligitur et in ſole ꝺ ſiccatur mala eius matura in vmbra deſiccantur. odor malorum eſt gra uis et infert ſompnum et ex odore ſolo vis ei ſompnifica eſt vt dicit idem.

¶ De milio.

Milũ eſt herba habens haſtaz longã et nodoſã ad modũ cũne

cuius

cuius semē valde ē minutū. frigidū et siccū vt dicit in dietis Et hoc attestat ei⁹ leuitas et concauitas absencia viscositatis et pinguositatis. et modici nutrimenti. ofortat tñ stoma cū grā sue siccitatis. et ostipat ventrē. Est ät fin dias. diureticū et assatū sedat ventris tortionē sanguinē laudabilē non generat infrigidat stomachum et desiccat vt dicit in dictis

¶ De menta

Enta ē herba odorifera calida ¶ sicca stomachi fortatiua. ¶ est duplex ei⁹ spēs scz ortēsis et domestica et siluestris seu montana et ista hz maiorē vim calefaciendi q̄z prima et ōr greci colocasia quā latini neptā siue calamentū vocāt vt dicit ysi. li. xvij. ca penultimo. et herba est multū medicinalis. alie sūt spēs menteq̄ crescūt in paludibus et in p̄tis sed non sūt tante efficacie in virtute vt caloze sūt et grauioris odoris piter et saporis q̄z menta domestica vel ortēsis. q̄ ē herba se multiplicans et cito de ēra pullulans et ascendens c⁹ hastula in trā reflexa et ab humo tecta quertit in radicē et cito ex se nouā parit plem Est ät menta ortēsis magne efficacie siue sit sicca siue viridis hz cñ hūtē dissoluendi et ablumendi et q̄litatib⁹ suis ex aromaticitate ofortandi et ꝓuocandi appetitū ex suo acumine decocta in aceto fetorē oris ābutat. et gingiuas putridas et corruptas purgat. vomitū ex debilitate virtutis retentiue cū aceto sedat. odore suo et sapore ōtra syncopi et debilitatē spūs iuuat. matricē mūdificat a superfluis et ofortat. decocta in vino doloē vesicē et renū placat. cū vio et oleo decocta mamillas ex coagulacōe lactis induratas suppositā sanat succ⁹ ei⁹ venēis obuiat et potat⁹ lubricos necat et vermes auris in vino et oleo decocta frigida apostemata dissoluit curat. tussim mitigat huiusq̄ dias. et plat similiter ysa. li. ij. in dietis dicit idē addens q̄ abhominatōm amputat et singultū sedat. linguā lenit aspērā si ex ea fricetur assuefacta in cibi venerē excitat.

¶ De malua.

Malua est mollis herba a molliēdo aluū dicta vt dicit ysi. li. xvij sicut dicit idem vna cuz pli. si succo ei⁹ admixto oleo aliq̄s se inunxerit. a punctura ät apū leui non poterit membra etiam linita succo malue non patiunt punctura neq̄z morsū ab aranea vel a scorpione vt dicit pli. Est autem eius species duplex. minor scz et maior que alcea dicitur. et est vtraq̄z herba humida inter frigidum et calidū temperata vt dicitur in diet. et hoc patet per eius virtutem et actionem. quia digerit apostema et maturat. maxime radix eius et semen. cuius decoctio valet contra fluxum sanguinis Quidam enim habet viscositatis q̄ si cū vino potui dat dissoluit grossos humores renum et lapidem frangit. duricies splenis mollificat atq̄z sanat. decoctio eius prouocat sōpnū si fiat ꝓ

extrema

extrema corpis inde abluãt.feminis fuꝰ decoctio valꝫ pficia et ptra tuꝰ fum.semen eiꝰ in oleo decoctũ duricie soluit mollificat munificat et matu rat.vt dicitur in plateario

De nuce.

Nux ē arbor cuiꝰ fructus simili nomine nuncupat et est sic voca ta eo q̃ vmbra eiꝰ vel stillicidia foliorꝫ arboribꝰ vicinis nocēt quã multi latini alio nomine iouilantē vocant q̃si iouis laudes Ifunt ofi hec arbor q̃ndã ioui dicrata cuius fructꝰ tantũ vigꝫt miꝰ inter fungos et cibos venenosos dcõ in eis virulentũ ē extinguat.ra piat.et extinguat vt dicit ysi li vnj. Cuius fructꝰ duꝫ et amaꝫ cortice q̃ nu cleũ valde dulce vnde pomũ oē cortio vel cortice duro tectũ dr nux vt dic idem vt pinee castanee auellane et hmõi Est itaq̃ nux arbor alta et pce ra habens ramos et nodos diffusos.et folia lata et nemosa piramidalia et acuta grauis odoris et saporis q̃ vmbra dormienti sub ea est nociua et diuersaꝫ infirmitatũ generatiua Cuius tñ radix cortex fructꝰ et folia ouenti ũt medicine.nã vt dicit dias.succus radicis et cortex nucis maioris extrac tus et potui datꝰ ad q̃ntitatē vni ꝰ oragij subuenit difficultati vrinandi.pota tus cũ aceto repugnat febribꝰ venenatibꝰ cũ frigore et rigore crines tingit et mũdat et pꝫhibet caꝫ capillorꝫ Est ãt mltiplicis virtutis efficacie fruc tus ei ꝰ ouenit cũ esui et medicine et cũ multiplex nux inueniaꝫ tñ de maiori bꝰ siue gallicanis munotibꝰ siue auellãis plꝰ loq̃mur q̃ ad cibũ et medicinã Nux autem vsualis et domestica q̃ a multis dicit ur gallica variaꝫ in sba in virtute et cũ figura.naꝫ in sba vt dicit ysa in diet. aut consideratur aut viridis aut recens aut vt matura In prima dispositione scz viridi habet exterius cortium siue corticem colorē quidem viridem sed in sapore pōticũ et amaꝫ et mantis constringentis inficientem interius autem testam pau latim optinet cortio extrinseco duriorem infra cuius ambitum nucleum op net vnctuosum saporosum et multum dulcem.nuclei tamē medulla q̃ infra testam est contenta quadam pellicula velut quadam tunicula est vndiq̃ circumtecta ne tenera nuclei scz substancia a teste frigiditate seu duricia le uetur.et illa quidem pellicula testa mollior et medulla nuclei durior et a mari or et ab experientibus inuenitur.et quanto nux plus ad maturitatē ꝰ uocatur plus seperatur illa pticula a substancia teste et medulle nuclei i corporatur fortius et vnitur ita q̃ nux ab ea vlterius diuidetur nisi q̃ per aque calide vel vlterius humidi infusionem casu aliquo artificialiter emollitur.nux itaq̃ viridis est minus calida et etiam sicca naturaliter q̃ antiqua et minus stomacho nocina Quod si cum ruta commesta fuerit ie iuno stomacho erit penitus cuilibet veneno inimica.nuces vero maturevt dicit ysaac. quedam sunt recentes. quedam antique.quedam inter has

mediocres

mediocres recētes sunt magis humorose mediocres vero sunt magis fic ce sed antique consupta hūiditate per calozis intensionē humorositatē di gerentem magis sunt generaliter vnctuose et ideo multū commeste in hu mores colericos de facili conuertuntur.et maxime quando a calidis com plexionibus in vsum sepius assumuntur quia in talibus generant adustio nem et capiti vertiginem inferunt et dolorem.q̄ vero eas temperate ome dunt et temperate sunt complexionis bene eas digerunt et eis cō grue nu triuntur.virtus autem earum attenditur penes effectum medicine.nam ge neraliter nra rē venenosaz corpa conseruant qz sua ventositate meatus corporis opilant et vim veneni ad vitalia penetrare non permittunt Item nuces cum sale et ruta et alleis mixta equaliter addito melle morsui rabi di canis subueniunt si interius sumantur et exterius sup locū vulneris ap ponantur.venenum enim ad exteriora trahunt potencialiter q̄ consumūt Item contrite cū melle melancolica apostemata et fleumatica mire dissol uunt Contrite insuper et cathaplasmate super vmbilicuz interiora aposte mata interius in corpore nascencia destruunt vt dicit ysa.in dict. Figura autem nucis est varia qz alia est rotunda.alia piramidalis et oblonga.a lia interius plana et concaua vt patet in auellanis et muscatis.alia latera liter diuisa.sed in summitatibus ad modum crucis tecta gnomaliter idest per formam trianguli distincta vt patet in nucis maioribus gallicanis in quibus generaliter forma crucis interius est impressa vt patet sensibiliter intuenti et cetera.

De nuce auellana.

Nux auellana respectu nucis gallicane agrestis et siluaticaē nā sine cultura crescit in cozulis que sunt arbores crescentes in ne more huc silua vt dicit ysi.et ideo qz in loco publico crescētes a transeuntibus auellitur et colligitur merito auellana nūcupa tur Auellane autem vt dicit ysaac alijs nucibus sunt minus calide. et in substancia magis pontice atq; grosse.minus rare in sba et vnctuose et iō ad digerendum sunt dure et ad exeundum de corpe magis tarde tamen quando digeruntur multum sunt corporis nutritiue tamen si cum interio ri pellicula multum sunt generatiue inflationis et ideo vt eorum nocumē tum auferatur est vtile vt in aqua calida perfundantur q̄ exteriores pelli cule auferantur et sic erunt contra multas passiones vtiliter iuuatiue qz cutis melli admixtus valet contra allopiciam et fluxum capillorum et fac pilos in corpore germinare vt dicit ysaac.et const Sunt et alie nucum di uersitates que congruunt medicine sicut nux muscata et nux indica et nux vomica et hm̄oi.et est muscata fructus arboris in india nascentis crescen tis infra testam duram quodā corio siue folliculo tecta ad modū auellane cuius.

cinus cotter magis vocat et est multū medicinalis. maxime enim ꝯfortat cor et ꝯpurgat in cerebro spm animalem. stomachū infrigidatū calefacit. et confortat appetitum et est cotter ille subruſ hns saporē acutū et aliqn colū subamarū. q ār niger ē vel terreus non hns acumen in sapore abiciē ꝯ ē. Mar ār muscata a cortice et teca extracta circūdat q̄ pellicla tenuissima et plana. q̄ ānto ē pōderosior et in odore suauior et sapore acrior tanto melior. Unde eligenda est que grauis et solida interius. q̄ cū frangit non pulverizat et subrubicundū colorē ꝓtendit cū odore fortis suauis virtutē hz ꝯfortandi et stomachū calefaciendi. et extenuandi ventositatē et auferendi dolorē capitis et frigida cā. applicata enī naribꝰ ꝯfortat cerebrū et membra spiritualia vt dicit ph. diaſ et plat.

De nardo.

Narus est herba modica et spinosa calida et odorifera. vñ et a grecis nardi spica nardo Martes appellat vt dicit ysi. li. xvij. Est et et spēs triplex scz indica. siriaca. et celtica. non tñ crescit in siria. ꝯ in q̄dā terra montuosa q̄ in vno latere tangit siriā. et in alio indiā. melior ār est illa q̄ ē leuis. et fulca comosa et spica. qua odoratissima cipr similans que masticata linguā deficcat. Maroꝰ ār celtica a regione gallie vbi crescit est dcā. et cē est similis nardo siue spice nardi. ꝯ est magis alba. hz ār vt dicit diaſ et plat. virtutem cōfortandi et aroma ticitatē sua. vz. cirā sincopim et defectū cordis et cirā stomachi debilitatē naribꝰ applicata cerebrū confortat. frigidū reuma opellat. cirā suroitatem vz et annū apostēata malū odorē otis ꝑputat et gingiuas putridas mūdat opilaciones splenis et epatis soluit. prouocat menstrua. et matricem mundificat et adiuuat conceptionem lapidem frangit in renibus et in vesica. Est enī herba diuretica vt dicit plat. scz incisiua et diuisiua et vsq; ad intima penetratiua. Item valet contra lingue paralisim et confortat neruos et consumit humorem lingue organa occupantem. valet etiam dicit contra morbum epilenticum. si debito modo patientibus ministretur ad multa alia multum valet et qua fluit oleum nardinum quod ad omnia ꝑ tus victa et ad alia marime est necessarium

¶ De olea.

Olea ē arbor ſm ysi. cuius fructꝰ dicitur oliua. succus vero oleū nuncupatur vt dicit ysi. li. xvij. sepe tamen arbor oliua appellat. Est autem arbor oliua pacis et insignis vt dicit idem. Nam vt dicit romanorum hiſtoria sine oliuarum ramis non mittebant legati pace aliqua obtinenda siue alijs offerenda. Unde ſm remigiuz ꝑ huius arboris excellencia q̄ in signuz reconciliationis et federis dei cum noe columba ñ cū altero arboris ramusculo sed soluz cū oliue ſtigno ad

arche

arche fenestrā est reuersa ymmo ſm pli.li.xv. victores apud athenas ān
dā olea coronabant. greci vero tandē oleastro ſuos coronari indicabāt
vt dicit idem Est itaq; olea arbor coma et virote et ramor̄ multitudine
ſpeciosa. frondes hāc ſubalbidos et molles. virous pulc̄ritudine in eſta
te et in hieme retinentes floreseē b3 minutos et multos ſuauiter redolen
tes. duq; corticē et radicē amaq; fructū pinguē ſapidū atq; dulcē. Baz vt
dicit ph.et amaritudine radicis ſurgit oliua in pabulū lumini et m. dicā
vulneris ac in refectōm eſurientis. in lucernis ei pōit ad ignē nutrēdū mē
bris languidis ponit ad medendū in cibo apponit ad reficiendū et ad o
diendū vt dicit idē Est enī oleū ignū et luminariū nutrimū morb oq; re
medii et cibariorq; ſuauiſſimū ōimentū vt dicit ph. Est ergo oliua nuc o
lea arbor fructifera q medicial.c° corticeſ folia q fructus ſuenūt medicie c°
lignū maxime ē ſoliditatis et opactōis et q̄ſi imputribilis pun.ans q̄ ans
ſit multe duricie in exterion ſba multū tamē habet humoſitatis et vic
moſitatis iteri° in medulla De oleis ām et de oliuis dicit pli.li.xv. arbores
oleaq; fructiferaq; multa ſūt genera in regionibus multū calidis ſicut nec
in nimis frigidis ꝫ poci° in tpatis magis tñ ſe hñb° ad calorē q̄ ad fri
giditatē. et ió iubet cathō vt dicit idē pli. oliuas ſeri in ſolo calido non ni
mis pingui nec nimis macro radōs ſolis oppoſito nā celū eis maxime cō
fert et multū diligunt rorem celi et aeris ſerenitatē vñ ſi fiant copioſi ym
bres q̄n oliue maturescunt viciāt oleū et conſumitur niſi ſeq̄t ſerenitas q̄ ar
tenuet liq̄tē. dicit pli.ca.ūj. nec indiget olea falce vel raſtro vt puteā. ſic pu
tant vites. ſed ſoli et rori celeſti ſumit vernō gaudet tpe q incipit tunc flo
rere c° frūs ꝑmo circa hiemē colliguntur. collectis fructib° ſolent eluentes
frūa perire circa radicē et q̄ſdā tuberoſitates et adulterinos ramuſculos
circa veras radices creſcentes caute ꝓcindere et h° ſuperfluitates circa ra
dices ſolent aliqui ytalici podagrā olee appellare. vnde preciſio illis ra di
cib° ſa lis melius fructificat oleа et mirabiliter emendat. nec vult olea pei
ti grauiter cum pticis ꝑ ſuo fructu colligendo ſicut faciunt aliqui minus
cauti q; talis percuſſio cedit ad iniuriā ipſi° arboris et dampnū ān ſubſe
quentis minus enim fructificat ſic percuſſa vt dicit pli. multe autem ſunt
huius arboris ſpecies que per diuerſitatem fructuum diſcernuntur ſ oliua
itaq; ſm ph. arboris olee deſignat fructum cuius multiplex differentia in
uenitur vt dicit ph. oliue autem alie ſunt domeſtice et alie ſūt ſilueſtres. do
meſtice fructus faciunt quandoq; maturos quandoq; immaturos. quan
doq; inter hos mediocres inter iſtos autez fructus oliuares parui ſunt ē
reſtres pontici et virides. ſecundi ſunt ſubrubei vel ſm diaſcoridem viti
ni vero videntur eſſe nigri et quanto ſunt nigriores exterius tanto ſunt
maturiores et interius vnctuoſiores et ad exprimendum oleum apciores.

et sicut dicit aril. nunch pfcē matureſcunt in arbore eciā si p multos āno ibi essent sed vt verā et opletā pfcōnē maturitatē oz vt bacce collecte de arbore p plures dies in vna ogerie coaceruent et sic p ōpssionē mutuam ac nimiā ofortato caloze et reuocato ad interiora ad plenā maturitatez pducent. Fm vero ysa. in diet. olive cū fuerint rubee nondū bene mature nec dū plurimū vnctuose stomacho sunt valde ofortative et ostrictiue. et appetitus excitative maxime si cū aceto vel aqua salsa fuerint ꝓparate cū dure et difficiles sunt ad digerendū et min⁹ alīs nutritiue Nigre vero q̄ iam sunt quasi maturate calide sunt. et inter siccum et hūidū tpate multū q̄dē nutritiue ꝫ stomacho mollificatiue. et ad digerendū magis dure qz vnctuositate sua in stomacho supernatant et ad decoctōis locū inferi⁹ non descendunt et ideo in hūoꝝ corrupcōm cicī⁹ transducunt et min⁹ laudabiles sunt alīs ad edendum. vtiles tamen sunt in medicina. qz et trite et posite supā loca que igne vel aqua calida sunt exulta vesicā repzimunt ubi naſcituꝝ pozos enim aperiunt et exalare faciūt fumositates que incluse sub cute sunt causa vesice et tumoris huiusmodi ysaac. in diet. Dicit ār pli. li. xv. c. iij. q̄ bacce siue grana olive q̄ diu sunt in arbore non pereunt. et quāto diucius in arbore permittuntur tanto meliores fiunt. semper enim nouas vires resumunt et difficilius cadunt Constant autem olive vt dicit idem. ex nucleo carne oleo et amurca que sanies siue fex olive et est amara vtil tā in medicinis. sed nuclei cum folliculis oleo elicato vtiles sunt ad ignez nutriendum. pozci etiam dicuntur inde impinguari

De oleo.

Oleum suecus est olive vt dicit ysi. et tanto est nobilius quanto recēcius et facilius a suis folliculis eliquatur vt dicit pli. li. xvij ca. ij. vbi oz q̄ oleū p vetustatē viciatur. et dicitur ibidem. q̄ oleum in torcularibus extorquendum melius eliquatur. si olive siue olee bacce prius cum molari lapide vehementius constricte feruentissima aqua perfuse fuerint et respse. nam per talem aquam calidaz vnctuositas ab amurca et nucleis separatur qui supernatans tandem ab ipsa aqua artificialiter separatur Et vt dicit idem quanto oleum cicius de torculari exit tanto oleum laudabilius iudicatur. nam pinguius est et suauꝰ quod minus cum terrestri substancia admiscetur Propter hoc dicit pāp. q̄ si quis inter aquas mersus oleum in oze prius inclusum in aquaz emerserit clariora facit omnia que in fundo aque continentur et patent oculis ipsius facilius omnia que in aque inferioribus absconduntur cuius natura est vt cibos condiat et fomētum luminum administret. et corpora fessa recreat et confortat. neruos otractos et indouratos ac spasmatos remollit et relaxat. apostemata dura mollificat et maturat et maxime oleuz lini

Multiplex

Multiplex enim ē oleum et ex multis rep generibus est ex ipsum. aliud āt ē simplex vt oleū olivarū oleū nucū oleū p apauer oleū amigdalū oleum ra phanū oleum seu oleum canopi et hmōi. aliud ē opositū. et aliud est frigi dū. aliud calidum. aliud ē stipticū et constrictiuū. aliud laxatiuū. ifā ex po sitōe calido efficit calidū et ex frigidis frigidū. et ex stipticis stipticū et ex laxatiuis laxatiuū. et iō fm diuersas cās morboꝝ sunt adhibēda di uersa genera oleoꝝ. vt oleū laurinū nardinū pullegiū in causis frigidis. o leū vero rosaceū siue violaceū in calidis causis apponat. ꝓt āt oleū ita fie ri calidū vt febrē inducat. si iuvene pulsatiles et ciares vole manū ac plā te pedū inungant vt oleū in q̄ decoquit caro leonina vt ōz in pendio sa lertam. ꝓt ec fieri ita frigidū q̄ inducet membro ītā punctō stupozē a insen sibilitatē vt pz in oleo mandragorino qō fit ex oleo in q̄ poma mādrago re sūt decocta vel diucius reseruata. ꝫ inter olea sic opōita magis lauda bilia et magis in medicina vtilia sunt ꝑparata. Simplex āt oleū q̄ ad medici nā ex q̄ ad cibū ꝓmū locū optinet oleū olivarū. deinde nucū et amigdala ꝑ tercio oleū papaueris qō cū alijs oleis ꝓdictis est magis frigidū atq; siccū maxime qō fit de semine et nigro. et hz virtutem inducendi sōpnum vz ex tra calida apostemata in ꝓncipio. et extra ꝑparatis calefactōm vt dicit platearī. alia āt olea min⁹ conueniunt cibo ꝓpter odoris grauitatē. et sapo ris horribilitatē. ingruit tñ vtiliter medicine sicut dicit ysa in diet. hz āt oē oleū generalit mītū aeritatis et aeree leuitatis. a iō ōni liq̄ti supferē. et ali is liq̄rib⁹ ībē vedigrat penetratiue ē ībuti. et sui diffusiue et iō i vas vitre io vel vitreatis vasculis meli⁹ q̄z in ligneis vel potosis vasculis alijs custo dit vestes q̄s tāgit inficit et in eis odoris sui vestigiū q̄si inseparabilit ocre linquit diffusū in aq̄ superficie in guttulas orizulares se recolligit et vt to taliter q̄ ad pinguedinem et saporem spectat ab ipsius superficie vix pmu tat. Oleum āt sapore aspersum et odore horridum cū amurca siue fece mix tum ad cibum non est aptum nauseam et vomitum prouocat et stomachi orificiū corrūpit et immutat. oleū ec apes et animalia anulosi corpis inēri cit et extinguit. si inde plinsdat vt dicit aristo. seo aceto p⁹ infusa reuiuiscunt. Itē oleum purum ferzum polimum a rubigine seruat quando ferrum inde inungitur. seo si fuerit corruptum vel aquosum et cum fece mixtum destru it ferzum et corrumpit vt dicit pli. li. xv.

De oleastro.

Oleaster est siluestris olea sic dicta eo q̄ in folijs similis sit olive seo eius folia sunt lacteo et est arbor inculta sterilis et amara cui inseritur olive ramus inde mittat radices et conuertit in ꝑ priam qualitatem vt dicit ysido. libro. xvij. Cuius lacryma est

duplex

duplex. alia est similis gummi siue vllo qualitatis motu. alia est mordax seu similis gutte ammoniaci vt dicit ysidoꝰ. Et quamuis oleaster arboris silestris tamen eius cortices gummi q frondes conueniunt medicine. nã eius folia cũ sint stiptica et amara melle addito sanant ulcera capitis at q̃ oris vt dicit dias. succus corticis et frondium stipticus est et constrictiuus vnde valet ad intercipiendum humorum et sanguinis omnium fluxũ vt dicit idez. gummi eius valent ad multa. et illud quod est mordax maxime naz vulnera mundificat et sanat. gingiuas corrosas et corruptas adiuuat. et dentes motos roborat et confortat. Psilosim id est atrum ignẽ ex colera furiosa carnem et ossa corrodentem reprimit atq; sanat. valet contra allopiciam et fluxum capillorum et cingit crines. et canitiem vel pallitiat vel retardat. vt dicit idem

De olere.

Aus ab olendo est dictum. eo q̃ sin ysidoꝰ. homines primo oleribus alerentur antequam fruges et carnes ad esum hominibus preberentur pomis enim et oleribus nutriebantur homines ante diluuiuz sicut animalia graminibus atq; herbis vt dicit ysidoꝰ. libro. decimotertio. et quamuis omnia graminosa in terra nascencia q̃ie sunt coquibilia et esui hominum apta generaliter olera dicanẽ tamen vulgariter caules olera dicuntur quorum frutices et si amplius crescere ceteris oleribus arbitrantur vt dicit idem. quorum summitates dicuntur time q̃si come in quibus enim maxime est vigens virtus naturalis. et ideo in timis tam herbarum q̃ olerum maxime consistit efficacia medicine. vt dicit idem. Est autem herba frigida et sicca turbidam quidem et melancolicum generans sanguinem. horribilem etiam odorem faciens tem. vt dicit ysaac. in dietis. et sunt etiam quidam caules estiuales. et quidam hyemales quorum herbe sunt composite et contrarijs. nam substancia est grossa et similiter est dura ad digerendum. Jus vero siue succus est colatiuus. Et inde deiectatiuus et ventris humectatiuus. et etiam laxatiuus. Sed substancia sine iure est constipatiua. Tollitur autem eorum nocumentum si in aqua elixentur. et aqua quidem proiecta alia decoquatur et cum pinguedine optime condiantur. vt dicitur in dietis. Est autem herba que quidem herba proficit per transplantacionem. nam quando in vno loco fuerit seminatum si postquam creuerit in plantam et in humum etiam meliorem transferatur multum crescit et tam in quantitate q̃ in qualitate seu virtutem melioratur. in estate quoque folia eius tenera ab erucis et ab alijs etiam vermibus corrodiuntur. in hyeme vero gelu et etiam pruina constringuntur. et efficiuntur magis

tenera

ctera .et ad coquendū et ad omedendū meliora. nā remocato calore ad interiora folioꝝ meli⁹ digerit ſba eoꝝ et ſic efficiunt magis ſapida et ſint molliora Plī vero li. xx. ca. x. multis laudib⁹ extollit caulē quo ad vſū me dicine et dicit q̄ eius triplex eſt ſpecies q̄ā eſt crāpa vtilis ſtomacho alui modice molliens. alia lata hās folia ſpiſſa et uſta minus valz in medicina. tercia tenua habz folia et ſimplicia et ceteris amarior ſed vtilior medicine folia eius trita et appoſita bis in die ſanant canum vulnera recencia et inueterata mire ſanant. caulis parum coctis ſoluit. multum coctus ſtringit. vino et ebrietati reſiſtit neruos confortat. et iō vtilis paraliticis et tremulosis. lactis vbertatem prebet pueris ſuccus eius valet contra venenū dicit etiam q̄ valet contra morſum canis rabidi odorem ſeminis et⁹ cocti fugiunt ſerpentes. multas numerat alias eius virtutes quas pre tedio ꝟ omitto dicit q̄ bractica ſilueſtris ſcilicet caulis per ſe naſcens habet effectus fortiores et cetera

¶ De ordeo.

Ordeum eſt dictum eo q̄ cito ſit aridum vt dicit yſi. vel ab ordine eo q̄ eius ſpica quandoq; ſex ordines continens inuenitur et illud genus ordei melius paſcit animalia q̄ triticum et ſaluō us homines q̄ malum triticum vel ſiligo vt dicit yſi. Aliud eſt genus ordei habens duos ordines ſpica ſua Et ciuz dicitur trimenſe eo q̄ iactum in terra verno tempore celeriter recolligitur vt dicit ibez De ordeo dicit pli. li. xviij. ca. vij. primum inter frumenta ſeritur ordeum apud ei multas nationes panis inde fit precipuus et polenta fit et ordeo apud grecos et illi primo ordeū aqua perfundunt q̄ poſtea deſiccant et ſic molis confringunt et a cortice farinam purgant Alij vt ytalici ordeum ſiccū in ſubtilem farinam molunt ſine perfuſione aque precedente ordeum frugum omnium molliſſimuz eſt in medulla et feri non vult niſi in ſicca et ſolida terra. vnde propter ſue ſubſtancie molliciem multū cito rapitur ad maturitatem. nec videtur aliquod ſemen minus calamitoſuz quo ad corruptionem quia cicius creſcit et recolligitur antecq̄ triticum inuadat corruptio vel rubigo Inter omnia vero creſcencia frumenta vilioꝛem habet paleam et humiliorem ſtipulam. ſed multum habet laudabilem medullazq̄n do modo debito paratur et farinam accuratiſſimam ſeu polentam vt dicit pli. Eſt autem vt dicit yſa. in diet. ordeum granum frigidum et ſiccum. virtutem habens colatiuam et mundificatiuam et exſiccatiuam et parum habet ventoſitatis reſpectu fabe. minus tamen nutrit faba q̄ ordeum, quamuis eciam ſit magis naturaliter inflatiua. nec enim bene ſemper corpus nutrit que quidem per ventris folliculos ſiue eciam corporis ſe

extendunt

ertendunt vt dicit ioem malū autem fuit qui vt dicit plī quī olus vrunt ordeo in medicina q̄ in cibo. Inde tamen fit potus mundificans corp' nutriens et restaurans spūalia membra recreans et mundificans. De ordeo et onuso. De cortice mundato et cū aq̄ munda decocto fit medicinale po t'quem p̄ diuīā vocant c'virc'ē suos ertitūa sanitatis custodit ua. le brilis caloris alteratiua. sed de prisano quere infra littera t.

¶ De palma.

Palma est arbor victorialis sic dcā vt dicit ysi. li xvij cp man'vic toris siue optinētis victoria est ornatus vel qz ē ad modū pal me hōis hūs ramos. Est āt arbor nobilis et insignis sempiterne pulchritudinis et virtutis diuturnus vestita frōdib' sine vlla suc cessione seruans folia sua tpe hiemis et estatis et qz est arbor ānosa du rans in virtute et virore p multa tpa iō ad similitudinē auis fenicis q̄ mul tis viuit ānis. palma a grecis femine vocata et cū sit arbor fructifera fruc tū ferens delectabiles et suaues non tñ in eis' locis vbi crescit pcipit fruc tus maturitatē frequenter tamen in syria et in egipto fructū' dattuli a si militudine digitop̄ sic vocata q̄z nomina variant. nam alij vocantur pal mule similes mirabolanis in forme dispositione. differunt tñ penit' in sa pore cū isti sint saporis dulcissimi et iocundi. mirebolani vero saporis sūt horribilis et amari. alij vocant thebaici qui et nicholani. alij mutales q̄s greci canathos vocant hucusq; ysi. Est autem palma vt tangit glo. super pl. arbor magne proceritatis et altitudinis sed tamē ad cedri altitudinē non pertingit cuius radix est aspera et rotunda in profundo terre valde fixa. truncus autem eius solidus est et compactus et imputribilis firmita tis. cortex eius circa truncum durus et rugosus et quodammodo pūgēs et maxime versus terram. et ideo difficilis est ad scandendum et cuz difficultate pertingitur ad eius fructum. folia eius piramidalem habent for mam ad modum gladij. quamuis autem palma dura sit circa stipitem et aspera in superioribus tamen iocundi est aspectus in ramorum pulchritu dine et in comarum summitate ramorum portat fructus suos et non in me dio foliorum vt dicit plī. li. xvij. Cuius fructus est tanto vberioz dulcior et lapidior quanto immediatius solis radijs appropinquat. In multis si quidem regionibus crescit sed non ita fructificat sicut in regionibus fer uida solis speculis continue repercussa et loci terra fabulosa et vitrosa et ideo palmis nobilis est inclita vt dicit plī li xvij. ca. v. Item idem palmarum duplex est species masculus et femina. masculus primo floret. femina post in germen prorumpit. nec fructificat femina nisi ita sit propinqua masculo vt ipsum mediante vento odore masculi femina profundatur. Item etiaz dicit ysi. libro. vegetabili et quando seminatur oportet vt masculi et femi ne semina pariter seminentur et debent eiusdem simul semina bina et bina

composita et ex singulis exumpit planta. vnde quaterne plantue ex eis coalescunt que adinuicem tandem coadherent et ad modum ecia rethis mutuo muro nature artificio se vnectunt nec vlo creat nec ecia fructificat femina sine masculo. ymmo si arbor abscidat mascula p' biduu sterilesc. ꝫ aspis folijs et floribus masculi circa radices femine ex vicinitate masculi q̄i ex cortu itez vires recipit et resumit nec diligit hmōi plantaria locū hui vū pinguē et fuosū ymmo poci' locū salsū et arenosū. et io vbi nō ē tale so lū oz aspgi salē nō iurta radicē sed aliq̄ntulū in vicino vt salsiedine humorosa tre superfluitas consumat Et dicit pli. q̄dā ē spēs palme meridiano oz be q̄ tradit eē vna et non multiplicat alia ex ipsa. ꝫ qñ p̄ vetustate ōnino pit et deficit itez ex se renascit ac reuiuiscit. et io putat femi aues arabie ex b' palme argumento nomē accepisse q; morit et renascit ex seipsa fiunt facit palma supdcā vt dicit pli. ibidē Itē ibidē dicit idē in ethiopia sūt va rie palmaz spēs non raritate magis q̄ suauitate mirabiles int q̄s sūt ille q̄ dicūt cariace meliores et succo et cibo. nā eaz frūs succo sunt vberrimi vū et ex eis vina p̄cipua exp̄munt. cuiusq; pli. li. xvij. ca. v. Est igit palma arbor singularis gracilis stipite et hirsuta respū soli a q̄ erit. pulchra ut ē dilatata in ramis et comis respectu ad q̄d supi' in cacumine se extendit c' folia sunt longa in superficie quidē plana ac spissa et flexibilia diuersis c nexionib' vtputa sportulis valde apta vt dicit iero nihilominus in angu lis lateralibus sunt incidētia et pacuta c' rami dicūtur elate se sursū leuātes sursū seruantes virozē otinuū et se nūq̄ ad infima inclinantes. Et sm h me dia h' diuisionis elate in penultima ꝓuci hz vt cant. v. vbi dr come tue elate palmaz elate tamen siue elates grece dicitur abies latine et hz hoc penultima corripitur et sic videtur ponere alia littera que dicit cant. v. ci nes eius sicut abietes vt dicit ari. et sic media corripi habet non ꝓduci Variatur autem fructus palme tam in forma q̄ in virtute sm diuersitatē ligni a quo exit. Et sm diuersitatem soli in quo palma crescit et sm variaz receptionem caloris celestis que diuersimode sm diuersos situs ad pal marum cacumina se diffundit vt dicit plinius. libro. decimotercio. Pri mum patet nam in multis palmis raro vel nunquam inuenitur fructus propter malam vel minus sufficientem dispositionem ipsius arboris vt patet in palmis ytalicis in quibus raro vel nunquam fructus aliquis in uenitur. et si crescat nunquam tamen pertingere ad maturitatem et com plexionem debitam reperitur vt dicit plinius Secundum patet ex predic tis quare in solo siue humo minus frigido et humido pingui vel fumoso de facili non proficiunt ymmo sine medio nullatenus conualescunt vt di cit idem Tercium eciam pz q̄ in locis vmbrosis a radioz solarū prescia absolutis. nec eciam crescere possunt palme et si forte alibi creuerint

nullatenus

nullatenus tamen poterunt fructificando ad palmaꝝ gloriaꝫ puenire et hoc est qꝫ tangit ysa. in dictis. datili inꝺt frcūs scꝫ palmiferi calidi sūt et humidi in secūdo gradu. et diuersas hñt actōs ꝑm regionū varias ꝙlitates. nā ꝺoā nascunt in regione frigida. i. remisse calida. ꝺoā in feruida. nq̄ dā in feruida inter hec tpata. q̄ vero in regione feruida vbi sol otinuus ē fructus sunt dulcissimi sapidi et ꝑ viscositate ꝙdā aliq̄ntulū vnctuosi et tñ cū sint dulces valde si quis eis nimis vtat aliquādo poterunt sic vtēnt⁹ inferre corpis lesiones. nā tūores et inflacōs generant dolorē otis et stomachi et ē capitis ꝓtāt splenis et epatis meat⁹ obstruunt et opilant et ꝙ ptꝫ q̄ ōnib⁹ dulcib⁹ vti otimū nō ē bonū ymmo sepi⁹ male et corpi ē nocuū Fruct⁹ vero crescentes in era frigida sine remisse calida ad maturitatē ꝑ puenient et ió in sua pontocitate et ficcitate ꝑmanentes velut crudi corp⁹ non mul. ū nutriunt. qñ pocī⁹ obsunt multū. qz sunt ad digerendū duri q̄ tus aliq̄ntulū stomachū ofortent. tñ de stomacho de facili non recedunt. vñ ducī⁹ ibi facientes mozā tosiones ibi generant sepi⁹ ac inducūt vt dicē tōē In crescentib⁹ vero in regione mediocriter calida q̄nis sint maturi cū tanta mē et aq̄sa hūiditas supflua q̄ non pōt in maturitate ofrmari vñ corpa replent crudis hūoꝛib⁹ q̄ sunt materia multe febris vt dicit ysa. in dict. Est āt et frcūs palme opolit⁹ et molli ſba et carnosa et nucleo duro et q̄ lapidoso in c⁹medio semen otinet tñ aliqui datili inueniūt in syria in egipto ōmno sine nucleo et tales spadones nūcupant qz in eoꝝ substā cia non est racio seminatiua vt dicit pli. q̄nto āt palma natura et genero sa annosior tanto fructus eius melior ē. non enim fructificat añ centum ā nos et tunc ꝑmo habet completas vires et perfectas valet enim fructus palme ꝑm diaſ vtiliter in medicina. habent enim vim tutem sencndi asperi tatem arteriarum et clarificandi vocem et maxime quando bene sunt maturi. nam viridcs sunt stiptici vt dicit pli. quos azmilites alexandri fuisse palmis viridibus strangulatos vnde quando omnino sunt virides non conueniunt cibo sed solummodo medicine valet etiam contra dissenteriā et alios fluxus quando more debito apponuntur.

¶ De palmite

Palmes. tis. dicitur propie ramus vitis vnde dicit ysi. li xvij palmes est vitis materia molliqui per nouella bractia emiſ⁹ fructus affert cuius folium pampinus dicitur. eius enim subſi dio palmes ab arbore et frigore defenditur atq̄ quer sus omnem miseriam premuntur. Qui loco alicubi intercisus est vt solem ad maturandum fructus admittat et faciat vt dicit ysidorus totam autem vim tutem suā et nutrimentū attrahit a radice et qz ꝓter inclusum calorē in sue sue potestate fortis ē attractionis. multum attrahit humoris quem

transmutat

transmutat in ſbam ipſi⁹ palmitis et qō reſiduū ē conuertit in materiā ger
minis frondis fruct⁹ atq; floris vt dicit pli.li.xiij. q̄ſ ät fuerit hūor nutrimē
talis in radice talis oſtendit in palmite. vñ docet spendiū ſolerni facere v
uas diuerſi coloris ex eadē vite ſi enī dū vitis inſerit viti in marcio fiat in
ſercio in trib⁹ ramis ꝓcedentib⁹ ex vno ſtipite ipſi⁹ vitis ſi cū vno ſurculo i
ſercōis loco appoſuerīs colorē rubeū. et in alio colorē blauiū et in tcio co
lorē croceū. ſinguli palmites ex p̄dictis ramis ꝓcedentes tales ꝓferunt
fructus q̄les in inſerendo appoſiti ſunt colores ꝙ qz in his plurib⁹ raro vitis
viti inſerunt q̄uis aliq̄ciens palmes vitis alijs arborib⁹ inſerat. ió ſolet fi
eri fruct⁹ mutacio iſto mō In marcio qñ incipit hūor aſcendere de radice
apīt cortex vitis caute circa radicē. q̄ apto fit coloris intermiſſio in circui
tu inter lignū et corticē et tunc diligenci⁹ cuſtodit ne hūor aſcendēs de ra
dice exeat in ſciſſurā vnde hūor qñ paulatim attrahit palmes a radice et
mutat tranſiens per colorem. c⁹ ꝑs vnduoſior tranſiens in fructū in fructu
ipſo coloris veſtigiū derelinq̄t Eodē artificio p̄t imutari q̄libꝫ plantula
in ſapore et colore et ſic fiunt arbores q̄ naturaliē ſunt oſtrictiue artificiali
ter laxatiue. et econuerſo vt dicit idē. B idē dicit cē alfred. ſup li. v. plātaꝝ ꝑꝫ
q ſpēs varie eaꝝ corticib⁹ in ſuperioꝛib⁹ ſeu plātacōib⁹ tpe artificioſi⁹ ſuppo
nūt Palmes ät vitis vt dicit yſi. quedā ex ſe emittit vimina ſiue vincula q̄
b⁹ arborib⁹ ſe vinciūt et connectūt q̄ꝫ adminiculo freti ventis et turbinibus
reſiſtunt ne laxati palmites ventoꝝ flatib⁹ diſſipent et vt ſine lapſ⁹ pedis ſu
os fructūs ſuſtineāt a vaga ꝓſperitate ſe diffundant. multū enī in ꝓncipio
ſunt fragiles et ió talib⁹ indigent tenaculis q̄ſq; efficiunt ſucceſſiue ſolis
beneficio fortiores ſingulis annis indigent palmites reſecacōe. ſic enī pl⁹
fructificant et diffuſi⁹ ſe dilatant non ät putati ät degenerant q in labruſce
ſpēm ſe tranſmutāt Dinoſcit ät palmes generoſ⁹ p̄ nodoꝝ et germinū vi
cinitatē nā vt dicit pli. li. xx. ca. xxv palmes raros bīs nodos et diſtātes
ſignum eſt infecunditatis denſitas vero germinum frigiditatis indiciuꝫ ē
quere infra de natura vitis

¶ De propagine.

Propago ꝑaginis ē nouell⁹ vitis ramuſcul⁹ ꝓſpēs et ſurgēs
ex flagello p⁹ tre infixo et immerſo ſic dē yſi. Dicūt ät flagella
vitiū ſūmitates ſiue extremitates eo q̄ ventoꝝ flatib⁹ agitēt q̄
vel ꝓpter vitis dilacionem vel ꝓpter renouacōꝫ. tre immergūt
ex quibus noue plantule egrediūt et vitis propagines appellātur propa
ginare eſt idem q̄ flagellum terre immerſum ſternere et inde nouas vites
producere et ſic vineam dilatare. Nam propagare extendere producere
idem eſt vt dicit yſidorus. palmites itaq; vinee ſiue rami. ad terre conca
uitatem incuruati et in quibuſdam foueis a terra cooperti quandam
concipiunt.

ocipiant vim germinandi et nouas ꝓpagines ꝓducẽdi. vñ virt⁹ germina
tiua eius in flagell⁹ sursũ vi caloris erumpens paulatim transmutat exte
rius in ꝓpagines. ꝑs vero eiusdẽ virtutis depssa infer⁹ admiscet terre et
ductꝰ i radices a ꝯb⁹ nouelle ꝓpagies attrahũt nutrimentũ. et tandẽ ra
dices totaliter efficũt a ꝯb⁹ ꝓpagate vites velut filie a matre omnio nũ
ũt et sic fit ꝙ primo a nutrice scz radice nutriebãt ouersũ ꝑ ꝓpaginacões ar
tificũ in radicẽ hz vt viceuersa nutritus officio pungat. ꝙ palmes siue fla
gellũ quod primo nutrimentũ a radice hauiit nunc ꝑ ouersionẽ in radicẽ
omnes alios a se crescentes veluti mater nutrit vt dicit Gregorius.

¶ De platano.

Platanus est arbor a latitudine foliorꝫ sic dicã eo ꝙ patula sint
et ampla nã platos greci planũ vocant vt dicit ysi. li. xvij. c. ꝑ
dicti nitudiné exꝑmit scriptura dicens. ꝙsi platan⁹ exaltata. et illud
ecclĩ xxiiij mollia ꝯdẽ hz folia et tenera vites folia similia. vt dic
dẽ diaſ. ad ista ꝙ platan⁹ ẽ arbor frigida et sicca. c⁹ folia in caulis calloris
et hũoris sint vtilia. nã vt dr reuma opescat et tũorẽ calidũ oculorꝫ. decoc
tio corticũ ei⁹ et foliorꝫ rexpmit dolorẽ dentiũ vt dr ossũ aliorꝫ. virtute dr
hrẽ lenicndi et acutos dolores mitigandi. vñ valere dr pira obstructões si
cũ a'ijs lenitiuis apponat. et ei⁹ cinis decoctio in vino valere dr pira venenũ
hanc arborem laudat ysi. li. xij. c. iij.

¶ De populo.

Populꝰ ẽ arbor a multitudine dicã eo ꝙ ex ei⁹ calce. i. fine vl radi
ce multe plices ramorꝫ densitas oriatur vt dicit ysi. li. xvij. C⁹ gen⁹
duplex ẽ nã altera ẽ alba. altera ãr nigra. alba ꝯdẽ hz folia ex
una ꝑte alba et altera viridia. et ꝺ ẽ bicolor hñs ꝯsi dici ꝙ noc
tis notas. nã alio modo variat colorem in solis ortu. et modo alio in oc
casu vt dicit idem. ab hac autem arbore vt dicit idem effluit resina et iux
ta eridanum fluuium in ytalia et etiam in syria et hec resina a diaſ. et ab a
lijs iudicatur medicinalis nam sanguinem string⁹ fluxꝰ
noxios depscit et ei⁹dem summitatibus et cumis siue cõis solet fieri vn
gentũ frigidũ opilatiuũ et caloris mitigatiuũ tũoris repssiuũ sõpni ꝓuo
catiuũ. et hũ ngentũ populeũ a medicis nũcupat. et in multis caulis neces
sariũ iudicat. Dicit etiam ysi ꝙ populus et platanus et salix molt sũt ma
terie et ad sculpturã apte. et tales arbores precisis ramis plus crescunt ꝙ
in latum et in longum amplius se extendunt.

¶ De pino.

Pin⁹ ẽ arbor picea a foliorꝫ acumine sic vocata. pini ei ãtiq̃ acu
mã appellabant. Hec arbor dr picea eo ꝙ deſudat picem vt dic
ysidor. li. xvij. Dr pino in insulis germanie ꝙ gnitur lacrima siue

gutta

gutta que defluens frigore vel calore indurescit et gemmam facit et dicē electum vt dicit ysi. ibidem. hoc autez electum alio nomine dicimus succo succum eo q̄ arboris sit succus. Dicitur eciaz ibidem pinus et dicitur pro esse cunctis comis que subseruantur. sicut omnibus dicitur nocere ficus. Est autem pinus arbor procera et valde recta leuis et porosa. et tamē multum fortis cuius nodosa. et ideo ex pino optimi in nauibus fiunt mali primi eciam edificijs sunt valde apti. de facili tamen inflammātur et incendūtur quando igni casu aliquo applicantur. et hoc accidit q̄ multum habet pinguedinis et vnctuositatis q̄ picem defluat. Hec arbor corticem habz durum extrinsecus et rugosum. sed interius habet humorem pinguem et viscosum q̄ calore solis attractus exterius in estate conuertitur in resinā que quidem primo ex se est subalbida et per decoctionem quando pix efficitur redditur valde nigra. Est autem valde odor fera et odorferum facē fumum sed per multam decoctionem diminuitur odor eius. folia habet multa sed gracilia et acuta et viret hieme et estate. Et cū sit arbor pinguissima in locis tamen crescit montuosis valde aridis et lapidosis et cum sit arbor multe pullulationis tanto plus in altum crescit quāto inferius plures ramos potit vnde ramis precisis versus terrā plus se dilatat in coma versus celum lente crescit propter viscositatem humoris et grossiciem qui cito se digeri non permittit a sui corticibus spoliatur. et nudatur vt plus duret. nam inter corticem et liguum generantur vermes quando incipit deseccari et illi vermiculi corrodunt lignum et ideo corticem extrahere ne ex corrupto humore generentur vermes ad ligni conseruationem dicitur esse precipua medicina. Dicit plinius autem li. xvi. q̄ pinus sicut et alnus sub terra profūde coopertus diu durat. et ideo si cauetur pinus ad aquā ductus et ob duratē profunde in terra multis durat annis. et cum super terram iacens et in loco humido ac pluuioso corrumpitur cicius et senescit. que totaliter in aqua occultata sub terra et aque fluxu indurescit. diu ita q̄ durat sub tecto nec de facili admittit cariem nec terredinem nisi per stillantem pluuiam corrumpatur. sed sub terra profunda durissime ab omni putredine conseruatur. Econuerso autem abies sub terra in aq̄ cito putrescit. firmissima vero est infra tectum vt dicit pli. li. xvi. ca. x.

¶ De pinea.

Pinea dicitur pini fructus vt dicit pli. in imo turta stipitez grossus et rotundus in summo vero piramidalis et acutus in principio est viridis sed quādo bene maturus est fertilius efficitur et est pinea nux maxima continens in se pro fructu grana multa. que in testis durissimis sunt inclusa. que quidem per ordinem sibi innicē sunt connexa. et tamen ne vnum tangat aliud testarum suarum folliculis

quas.

quasi quibusdam parietibus miro nature artificio sunt distincta. sunt autē sic ordinata grana vt maiora maiorem et grossiorem ptem occupent. et minora minorem teneant ordinatissime et ad gracliorem locū et acutiorē sub maiore pondere sese inclinent. nam pars grossior superius per quādā caudulam adherens arbori depresse ad terram acumine inferius aliquā tulum se inclinat et est pinea fortis adherencie et magne conglutinatis quamdiu recens est et a sua pingui humorositate nondum vetustate aliqua deficcatur consumpta pinguedine siue humore viscoso deficcato pinea dissoluitur et sic pars a parte et nucleus a nucleo separatur Et ideo scōm diascoridem. et plat. quando est vtendum nucleis pinee oportet vt integra pinea ponatur supra carbōes et leuiter exuratur. et sic duplex cortex eius interior scilicet et exterior auferatur et tūc valde medicinalia sunt grana ista. hȝ enim virtutem leniendi et humectandi et aliquantuliz aperiendi et mundificandi membra spiritualia. et tussim mitigādi. ethicis et consumptis subueniendi. et sanguinem augmentandi Cortices eciaz eᵉ sunt medicinales habent eciam sua stipticitate virtutem sistendi sanguinē maxime menstrualem. et eciam dissentericum fluxum ventris restringendi vt dicit plat. et pli. li. xv.

¶ De pice.

Pix pini lacrima est per coctōm ignis cum nigredine inourata vt dicit ysi. Picis autē duplex est species scilicet naualis qz naues inde liniuntur et earum rime ne subintret aqua picis bene ficio obstruuntur et liquida et vtrāqz calida est atqz sicca. alio tamē modo componitur dura. et alio modo liquida et a multis colophona vel pix greca dicitur. qz in grecia in quātitate maxima inuenitur. vtraqz est medicinalis. virtutem enim habet dissoluendi et consumendi. bene valet contra vicia splenis et eius opilacionem. et in multis alijs ponitur malagmatibus et emplastris. vt dicit eciaz diaſ. qp valet contra venenuz et morsibus venaticis succurrit cum sale trita. pix autem ignez inflammat manum tangentis inquinat maxime calefacta vestes mundas et candidas sordidat et maculat cuius macula quo ad colorem et a vestibus vix deletur. et cetera.

¶ De piro.

Pirᵘˢ est arbor fructifera sic dicta qz in specie ignis ē formata. nā eᵘˢ fructus a lato incipit et ad modū ignis in angustū finit vt dicit ysi. li. xij. Pirᵘˢ dr arbor ꝯ pirū eᵘˢ fructus ē. et fructᵘˢ eᵘˢ ē ceteris frᵗibᵘˢ ponderosior vt dicit idē. vñ ch pauca pira vident ponderosiora esse ꝯ multa poma vt dicit idē. ec si dorso iumenti apponat De piris aūt sic loquitur ysa. in dictis. dicit eciam pirorum duo sunt species. alia est siluatica.

siluatica seu agrestis. alia domestica et ortensis vtrasq; aūt piri frondes et rami sūt stiptici et ostrictiui. ℔ fructus inter se multū differunt. nam pira agrestica magis sunt pontica et terrestria magis frigida et sicca q̄ domestica magis insipida et dura gustui qz pl' generaliter indigesta. et ī cibo nō ꝓueniunt ℔ solūmō in medicina qz vehemēt' ostringunt ventris fluxū et reꝓmunt colericū vomitū si decocta in aq̄ fluuiali sup stomachū apponat. Domestica vero pira immatura sunt et pontica grossa et dura et ad eius insipida atq; mala. tū p elixacōm et decoctōm in aq̄ dulci et mellis seu alteri' dulcis appositōm eoꝝ ꝑt terrestreitas aliq̄tulū digeri et asperitas tēperari. nec sic tū multū ꝓueniūt cibo ℔ poci' medicie. Pira domestica matura frigida sunt et sicca. quorum stiptica substancia cum aquosa dulcedine est admixta. Et ideo conueniunt cibo et medicine. melius tamen ꝓueniunt vtroq; mō cibo p' cibū q̄ aū. nā p' cibū laxant et ꝓpīm̄do ciboria depellunt ad locū decoctōis. et neruos orificij stomachi ꝙfortant. ūte ꝓdiū vero ꝙrupta ꝙstipant. et si in multa q̄ntitate a ieiunio sepi' assumāt vermes in ventre generant et colericā durā et intollerabilē ꝓuocant passionē. et illa pira q̄ sunt dulcia ℞pactoris sunt oplectionis et min' sunt frigida alīs. ī frigidis et siccis pl' ꝓueniunt. Hoc āt pira hāt ℞priū q̄ cocta cū fungis malitiosis oēm ab eis auferunt lesionē. et maxime siluestria ℞pē sue ponticitatis intencōm vt dicit ysa. Pulpa siue cinis piri siluestris vz bibit' ꝓtra fungas vt dicit idē. Semp āt p' clū piri vz subtilq̄ vl' vini. naz vt dicit q̄dā sine vino sunt pira virus.

¶ De pruno.

Prunus ē arbor quā latini pruнū vocant et cū illi' arboris multa sunt genera melior est damascena a damasco opido ꝓuinc' ꝙportata vt dicit ysi. cuius fructus stomacho ꝓsunt et medet. Hec sola arbor gūmi glutinosū et ꝙpactū distillat q̄ vsuā medici et scriptores vt dicit ysi. li. xxvij. ℣ fruct' āt pruni dicunt pruna q̄ q̄dam sunt alba. quedam rubea. quedaz nigra. que nigra sunt et aliq̄tulū dura et aridа. alia sunt stomacho vtiliora q̄lia sūt damascena. frigida sūt enim et humida q̄ bene sunt matura humectant ac infrigidant et contra febrilem calorem et siccam ventris constipationem ℙapias. tamen dicit q̄ prunus est arbor idem q̄ lentiscus. Sed glosa super dam. dicit q̄ prunus et lentiscus sunt eadem arbor. sed cum ex lentisco non fiat prunus non erit eadem arbor prunus et lentiscus.

¶ De papiro

Papirus dicitur quidam iuncus qui deseccatus ad nutrimentū ignium in lucernis et lampadibus est valde aptus. et dicitur q̄ si pabulum ignis. pir enim ignis dicitur quia in cereis ponitur

ad ar.

ad ardendum et est herba viridis et rotunda .et exterius valde plana in terius habens molle medullā albā siccā bibulā et porosū. de cortice autē papir⁹ vsq; ad medullā.et sic deficcat.paup tñ derelinquit de cortice in v no latere vñ medulla tenera sustentat et ānto min⁹ hz de cortice tanto clarius ardet in tāpade. et faciunt inflāmat.loc⁹ aūt vbi crescit in palustri bus et pratis et aq̄p ripis.hic papiro omis nunciat vt dicit ysi . et ōt B papir⁹ . De papiro aūt fiunt vasa papiria.nā papir⁹ est quicq̄ō p̄t fieri de papiro tante aūt sunt magnitudinis papiri circa memphim et in india vt ex eis fiant naues sicut dicit glosa.super xviij.ca.ysa. et hoc testat plī. et idem testatur hystoria alexandri.De papiris eē fiunt carte in quib⁹ scri bebantur epse que p legatos mittebant.fiāt ecīā spoztule pirides et cap se de papiris in q̄b⁹ irē et alia reponunt.sicut dicit glo.sm plī.aūt multum hz medulla papiri ad aq̄s de aure extrahēdā.illā enī naturaliter imbibit et ad se trahit.et loco aqua extrahitur a vino cum papiro.De papiris di cit plī.li xiij.ca.papiri inq̄t crescunt in palustribus egipti et alīs quiescēt bus nili aquis nīi aq̄ in altitudine duos cubitos non transcendūt.hz aūt radices papiroz in illis stagnis crescencia spissitudinē vnius brachij . et sunt triangulares in lateribus ex quib⁹ crescunt iunci non amplius in al titudine decem cubitoz et illis radicibus incole p lignis vtunt ad obu rendum et ex ipso papiro fiunt varia vtensilia et ex eis nauigia texunt.et nauium vela funes et etiam vestimenta et inde faciunt vsum carte.hucusq; plenius.

¶ De paliuro.

Paliurus est cardnus aspertimus et spinosus crescens in terra aspera et inculta vt dicit ysi.habens quedaz capitella spinosa et ad tangendum difficilia.nam manum leuant tangentis.et i illis capitellis otinet semen diureticū.valēs vt dicit dias.mor sibus venenatis et ad calculū constringendum Paliurus itaq; est herba aculeata.pedes vulnerans transeuntis . cuius hastule ita sunt spinose p etiam pte asperitate contingi se vel commedi ab alīnis non pmittunt.

¶ De papauere.

Papauer est herba sompnifera.sapozem enim languentibus fa cit.et est duplex scilicet vrbalis et agrestis et qua fluit succus quem plīci opium dicunt. vsualis autem aliud album quod ē frigidum et humidum.aliud nigrum quod est frigidum et sic cum.aliud est rubeum et agnoscūtur hec species per flozes albos purpu reos siue roseos et subalbidos Capita habent magna ad modum mali granati in quibus recolligit semen suum.semen autem est vnctuosum.vn de ex eo fit oleum ad vsus multos ex succo foliorum et capitellorum fit

opium.

opiū. vnde sompnū a febricitantibus ꝓuocatur. dicit ēm ꝙ debz dari cū cautela qz multū opilat et frigidat et mortificat et maxime papauer nigrū in multis antidotis et medicinis salubriter adhibetur vt dicit plat. plinius. et diascorides. et macer.

De plantagine

Plantago est herba frigida et sicca q̄ agrestis dr arnoglossa. i. agni lingua vt dicit ysi. li. xvij. Eius ēm folia sunt plana et alq̄ntulū neruosa sunt sicut lingua. et cū rotunditate sunt oblonga in q̄z medio surgit vna hastula fortis et angulosa in qua sūmitate recolligit ei⁹ semen in modū claue Et ad h⁹ herbe similitudinē formatus erat ornat⁹ in insula summi sacerdotis sicut dicit mgr̄ sup exodi. in hystoria Et est herba maxime conueniens medicine. nā vulnera sanat eē canis rabidi et eius tumores sedat. ydropicos iuuat. veneno repugnat et maxime arancaz. eius succus lumbricos necat et vehementem dolorē ventris mitigat vulnera saniosa mundat et deiccat. sanguinis fluxum et menstruoz amputat. tumores apostematum in principio repercutit et dissipat. masticata gingiuas tumidas et sanguiſluas reprimit atq; mundat vt dicit diaſ. qui multiformiter laudat virtutes magnificas arnoglosse.

De petrosilino.

Petrosilinuz est herba ortensis odorata sic dicā eo ꝙ in petris et locis petrosis sepe oriat. ⁊ ispes sunt plures sed optimū macedonicū suaue gustu et odore aromaticū vt dicit ysi. ⁊ vsus o tenuit eius et eē medicine Est enim herba calida et sicca et multū diuretica aperitiua diuisiua et consumptiua. ac hūoz grossoz spoliatiua et appetitus excitatiua. et ideo lapidem frangit mēstrua educit ydropicis subuenit. opilaciones splenis et epatis aperit. et multas alias passiones vt dicit plinius. diaſ. et plat.

De pipere.

Piper est semen vel fructus in meridionali parte caucasi arboris vel fructicis montis crescentis circa feruidum estum sol vt dicit ysi. li. xvij. cuius folia quodammodo sunt similia Cuius siluas serpentes custodiunt sed incole regionis illius cum silue maturę fuerint eas incendunt et serpentes ignis violencia effugant et ex huius combustione grana piperis que naturaliter erant prius alba efficiuntur nigra accidentaliter et rugosa Cuius triplex est species vt dicit idem. nā est piper longū scz quod est immaturū. et piper albū scz quod ab igne est incorruptū. et pip nigz quod scz torrido calore ignis nigrū est in superficie et rugosū Piper ūt nigz efficaci⁹ est longiori tpe q̄z aliud. ꝑt in magna efficacia custodiri et quanto est ponderosius tanto est recentius et eciz

melius

melius vt dicit idē. sophisticatur āt mercatoꝝ fraude. nā vetustissimo piperi humectato supaspargunt spumā argenti vt plūbi vt sic videat rōe pōderis esse recens. huiusmodi vsi pli. āt li. xij. ca. viij dicit q̄ piper p longā ad ustionē solis nigrū redditē et rugosū. et hoc non sine piperis iniuria cū deberet esse albū. ⁊ ex celi intemperie sic nigrescit hoc ecia permittit incole vt possit dici. et melius obseruari deo diaf. dicit q̄ sarracени qui de nouo colligitur illud ponunt in clibano et sic torrent vt virtus germinatiua a pipere auferatur ne in alios ptibus valeat fructificare itēꝝ pullulare Est āt pip calidū et siccū in ārto gradu. vt dr in plat. hz āt virtutem dissoluendi. cōsumendi. attrahendi. ē. pulvis hz vim sternutacōm prouocādi et cerebꝝ a superfluitate fleumatica expurgandi et carnē superfluā corrodēdi et pānū in oculo assumēdi. et spiritualia membra frigidis et viscosis superfluitatib⁹ emundandi. maxime si cū ficubus siccis assumatur. hz insuper vim calefaciendi stomachum et confortandi. et appetitum prouocandi. sanguineis tamen et colericis non est vtilis vsus piperis. nam sanguinē dissoluit desiccat et crurit. et tandē lepras et alias passiones pessimas generat et inducit vt dr in plat. Piper itaq̄ granum est vile in aspectu exterius atq̄ nigrum interius album sapore acutuꝝ odore aromaticum. in quantitate modicum in virtute maximum. actu frigidum potencia calidissimum. cuius virtus non sentitur q̄ diu est integrum. sed cum masticatum fuerit vel cōtritum cicius. virtutem dicere ad plenum esset longum et quamuis sit multum ponderosum apud nos preciosumq̄ propter eius raritatem et efficaciam apud indos tamen propter eius copiam pulegio vilius reputat vt dicit ysi. et eciam plat.

¶ De pulegio.

Pulegium est herba multum aromatica a pullulando dicta. q̄ vt dicit ysi. apud indos pipere pretiosior est. Est āt ꝑm plat. pulegiū herba calida et sicca in tercio gradu. cuius virtus consistit in foliis et in flore. et dꝫ colligi q̄n ē in flore. et ē duplex scz domesticumq̄ vocat silvestrū et agreste. et vtrumq̄ est multū vtile ⁊ medicinale virtutē ei hz dissoluendi consumendi et confortandi. et reuma frigidum constringēdi et desiccandi et matricem mundificandi et coartandi ventris valuaꝝ menstrua educendi confortandi stomachum. et appetitum excitandi. ventositatem extenuandi. et dolorem interiorum scilicet intestinorum et frigiditate mirabiliter mitigandi frangendi calculum et conceptum aduuandi. vt dicit plinius.

¶ De porro.

Porrum nomē est erroneum q̄d in singulari dicitur hoc porrū et in plurali porrorum vius. Dat rastrum rastros porrumq̄ facit

facit tibi porros et eciaz in li.nūero.xij.c.dicit In memoria nobis venu unt porri cepe et alia ā Porror ār duo sunt genera seż capitatū et sectile sectile ār ōr paulū nondū transplantatū.capitatū vero mai" qō de loco ad locū translatū est vt dicit ysi.li.xvij.porr sectile pl" ouenit medicinecz̄ cisui capitatuz vero econuerso Est ār caput albū carnosū pelliculis siue tu niculis circumuestitum habens in fine plures radices loco capillor q̄b" terre adheret et suscipit nutrimentū de medio ār capitis erūpit planta vt ōr in li. vegetabil habens in stipitis supficie caput m q̄ semina colligunt et habent singula grana singulos pediculos.p q̄s adheret planta nō facit semen p̄mo anno ꝫ secundo sicut eē dicit in li.diaſ.et macrob et ypoc. in multis medicaminibus porro vtebar nam illi" succū vedit solū ille bibē dum contra vomitum sanguinis vñ vz eciam contra sterilitatem si a pu ellis sepius ꝺmedar succus eius cū vino bibitus vz otra morsū serpētis et cuiuslibet venenosi animalis.contritus cū melle sanat vulnera si sup ea plastretur.succus eius cum lacte mixtus vetustam sanat tussim. et eciam sanat vicia pulmonis.succus eius cum felle capre mixtus addita tercia pte mellis auri infusus tepidus eius sanat dolorez et iuuat contra surdi tatem.cū vino bibitus solvit lumbor dolorem.vulnera recencia cum sale mixtum porrum cito claudit et sanat.uuricias relarat. et fracturas cito consolidat.porrum eciam crudum comnestum valet contra ebrietatem. stimulat venerem.et mollit uurum ventrem Hec omnia dicit pli.li.xx.ca. vij.vbi iam multa dictis supaddit.dicit eē q̄ odore solo scorpiones abiē et serpentes.sanat morsū canis cum melle.vz eciaz contra uenenū doloré et eor vermes interficit.sompnum ꝓuocat.morbum regium interficit et yoropisim curat.habet tamen quedam vicia.qz acież oculor hebetat.z inflacōm generat.grauat stomachū sitim ꝓuocat sanguiné incēdit et inflammat li frequenter et nimium ꝺmedar hucusq̄ pli.

¶ De quercu.

Quercus est arbor glandifera.annosa solida et cōpacta.uuri corticis.medullā modicā hās interius siue nullam. super folia generans quandam stipticam et insipidam quam medici vocant gallam portans fructus qui vocantur glandes quibus porci et eciam apruli in nemoribus saginantur radicem habet fortez et corruosam.in terra multum se profundantez et ei fictione fortissima adherentem.cuius cortices fructus et frondes cū sint frigidi stiptici et sicci.sūt vtiles medicine.dicit q̄q̄quercus a querendo eo q̄ in ea solebant oñ gē cium responsa dare vt dicit ysi li.xvij. vel ideo quia in ea solebant antiq̄ querere glandes ad edendum sicut eciam dicit poeta . Mortales primi ructabant guttura glandes. Fuit autem hec arbor ioui antiquitus consecrata

olecrata vñ dicit ouidi⁹. Et q̄ deuorant patula iouis arbore glandes. Crescunt āt querc⁹ in locis montuosis et saltuosis et maxime in ẽra balsami. vñ quercus glādifere in magnitudine duricia et fortitudine alias arbores precellunt vt dicit glo. ītro sup amos ca. ñ. Ut āt q̄rc⁹ idē q̄ ilex q̄ re sup eodē in lrā J quercū fructus glandes dicuntur q̄ crescūt inē folia nullo flore penitus p̄cedente et sunt glandes rotunde exteri⁹ et oblonge et multū plane. et speculares aliquātulum sublucide sicut vngues. et sicut ꝺz in dict. glandes frigide sunt et ficce et ideo difficiles sunt digestionis inobedientes et ventrem constipantes. et tarde de stomacho descendentes. et dolorem capitis generantes. ꝓpter fumos grossos et glandibus resolutos de stomacho ad cerebꝝ ascendentes. Sunt āt in p̄incipio virides ꝙ efficiūt q̄si fulue ad maturitatē p̄ingentes. crescentes in q̄b⁹dā capitelē rotundissimis planis interi⁹ꝙ callosis exterius aliq̄ntulū hrsutis hñē āt interi⁹ medullā spissam et plenam q̄dā pellicula circūdatā q̄ diuidit inter corticem et medullaz et est cortex cū medulla et capula sua magne stipticitatis et siccitatis. et non boni saporis maxime adhuc viridis. ꝙ q̄n bene matura nē et assanē in igne. vel in dulci aq̄ elixanē meliorāē in sapore et aq̄ dulcedine et calore. valent eñ ptra venenū q̄ opilant poros ne ad cor venenositas se diffundat ꝭumores putridos deſiccat. et fluxuz menstruale valde cohibet atq; sedat vt dicit ysa. in dietis.

¶ De quisquilijs.

Quisquilie dicunē purgamenta frumenti sicut dicitur amos ca. vij. q̄ cadunt quando frumentum purgatur. que quidez inutiles sunt hominibus ad comedendum. porcis tamen et aliquibus p̄bent cibum. admixte tamen frumentum ipsum inficiūt et ei nihil afferunt nisi pondus. Quisquiliatum tamen grana lenia sunt et vacua cauata a vermibus et corrosa. quoꝝ medulla interius consumiē. ideo ipsorum teca vacua inuenitur ꝓpter quod non tantum ventrem faciant q̄z aggrauant atq; inflant.

¶ De rosa.

Rosa vt dicit pli. est arbor spinosa et parua. cuius virtus maxima est in flore. secundario vero est in foliis et semine. Nam arbor ē medicinal quo ad florē. quo ad folia. quo ad semen. Est autem rosa duplex q̄ quedam est domestica siue ortensis et q̄dam est siluestris. Ortensis plantatur et colitur sicut vitis. que si remanserit inculta et a superfluis non purgata degenerat in siluestrem. Agrestis vero rosa per frequentem mutationem et culturam efficitur vera rosa. differt āt rosa ortensis a siluestri in flore multitudine in odore. in colore. in virtute q̄ folia sunt plana lata subalbida pauca rubori admixta. minus

odorifera

odorifera et minus operancia in medicina Folia aũt extensis rose sũt multa mutuo coherẽcia et admixta. ẽnino rubea vel ẽnino albissima mire refrigerancia in sapore stiptica et quodãmõ mordicancia et magne efficacie in medicina quanto magis teruntur et confringuntur tanto magis efficacia et aromatica sentiuntur. De spina quedam dura et aspera oriuntur sed tamen spineam naturaz nullatenus imitantur decore et odore nobilitat spinam suam. quando autez primo germinant includitur in granoso cortice viridi seu virente. quo tumescente erumpunt quedam folia dura et acuta. in quorum medio erumpunt alia folia mollia et se mutuo complectencia. et paulatim rubencia. que complexa contra solis ortum se expandunt et qz tenera sunt et adherencie debilis in principio. ideo illis prius foliis virentibus inferius rubea folia tenera et molli a in circuitu imitantur. in q̃z medio apparet semen minutum croceum et valde odorifez. qđ adhꝛet super rose frcũm primo ãt formam rose frcũs añq̃z folia ad plenũ se expandunt Et c' fructus sunt quidã nodali pui duri cũ q̃dã villositate ꝯbusoã granulis pleni qui primo sunt virides. sed p' casũ seminis et foliorz in autũpno rubescunt. qñ plene sunt maturi molescũt circa hiemẽ et nigrescũt et eorz sapor stipticus est et aliq̃ntulũ acetosus sicut sapor mespiloz. si inutiles sunt ad manducandũ ꝓpter villaginẽ interi'lantẽ. q̃ concordẽtis guttur interius offendentẽ. nascit ãt arbor rose q̃q̃z p seminacõm. q̃q̃z p plantacõm. q̃q̃z p insercõm et ꝓficiunt rose p translocacõm. et p inclusionẽ hucusq̃z p li. xx. ca iiij flos rose inter flores optinet ꝓcipatũ. et iõ solet ꝓcipalis ps hominis scz capitis rosaz florib' coronari vt dicat pli. et hoc rõe decoris odoris suauitatis et ꝟtutis. nã sua pulchritudine aspectũ reficit. suo odore olfactũ afficit. suauitatis mollicie tactũ delinit. sua virtute multis languorib' et morbis obuiat. et succurrit vt dicit idem. viridis enim et sicca operit medicine De viridib' ãt foliis rosaz fiunt multa vt ꝟ in plat. nã rose minutatiz incise decocte in despumato melle. mel reddit aromaticũ et medicinale Istud enim mel odorat et mundificat. et mũdificando dissolvit. et digerit hũores viscosos flumaticos atq; grossos. cũ frigida aq̃ stringit et obstipat. cũ calida laxat De rosis ãt bñ citris q cũ zucara rosacea bene incorporatis fit zucara rosacea. q̃ hz virtutez odorandi et ostringendi. vz eciã contra fluxũ dissenterie et contra vomitũ colericũ et contra syncopim et cardiacam passionem De rosis eẽ in oleo maceratis fit oleũ rosaceũ in multis cauis necessariũ. vz eciam contra calefactõz epatis si inde epatis regio inungat. vz contra dolorẽ capitis et calida cã si inde frons et tempora liniantur et vz contra calorẽ distemperãciã in acutis. eciam sompnum provocat et inducit Ex rosis eciam viridibus

fit aqua

fit aqua rosacea per decoctionē ignis siue solis. et hec aqua valet ad sup dicta omnia. valet etiam in collyrijs oculorum et in vnguentis dñap. qz pannum superfluum et maculas faciei abstergit et cutem subtiliat. Et ro sis etiam siccis fiunt plurime medicine nam odor siccarum rosarum cere brum repat et confortat. eius decoctio in aqua celesti omnem fluxum cr calida causa sedat. puluis earum sanguinem sistit de naribus profluentez deficcat et consumit putridum humorem. gingiuas et radices dēcuz cor rumpentem confortat dentem mobilem calum ominentem. puluis eius cum croco contritus et albugine ouj mixtus sanat efficaciter dolorem o culorum et stringit humorem et sanguinem ad sanguinem ad oculorum venas defluentes reprimit tumorem vulue et ipsam releuat descendentē ybas et multas alias rose virtutes tangit plenius. libro vicesimo. capitu lo. decimonono.

¶ De radice.

Radix a radio dicitur quia quasi quibusdam radijs fixa terre demergitur in profundum Vel dicitur a radio dis quia si era datur non repullulat Est ergo radix tam principium herbe qz arboris et est molli substancia porosa villosa. tortuosa. molli siquidem et pinguis est substancie propter faciliorez humiditatis attrac te incorporationem. porosa est propter faciliorem et copiosiorem humo ris ad nutrimentum foliorum et frondium transmissionem. villosa est pp ter habundanciam nutrimenti attractionem. quod enim facit os in ani malis corpore hoc facit radix in corpore arboris siue herbe. per villos enim adheret terre. quod sibi conueniens est attrahit de humore. et at tractum per poros quasi per venas transmittit ad nutrimentum plante. tortuosa est propter fortiorem adherenciam in terra fictionem. variatur autem radix in figura et dispositione pm diuersam actionez caloris ope rantis in substanciali materia radicis. que aliquando est subtilis aliqn do grossa aliquando mediocris sicut dicit commentum al. super libr. de plantis. nam si fuerit materia aquosa aerea subtilis et calor fortis erit ra dix oblonga et recta in figura et acuta et si humiditas nutrimentalis fue rit grossa et terrestris erit radix dura et sicca. quia talis humor vi calo ris fortius coagulatur. si vero fuerit materia mediocris et calor fortis e qualiter ab omnibus partibus a calore attrahitur et propter parcium equalium coadunacionem rotundatur. et sic fit radix rotunda in figura Si vero fuerit calor debilis et materia viscosa non potest multum mate riam eleuare nec etiam dilatare. tamen eleuat partes eius leuiores graui ores proprio pondere. Vnde diffunduntur. Et sic etiam in eis

relinquitur

relinquitur forma inequalis cū quadā nodositate et asperitate. radix ab humore terre actione caloris generat. a calore celesti penetrat. cui⁹ virtute nutrimenti ueniens sibi attrahit et incorpat. ex situ q dispositōe terre radix dispositōm sequit et oplexionē nā q in terra dulci et mediocriter sicca nascunt et aq nutrit pluuiali sunt meliores et ceteris laudabiliores q vero nutriunt in terra molli et palustri vbi aq stās est et putrida de q hauriunt nutrimentū. ꝓpter malignitatē et corrupcōm aq ceteris sunt deteriores et minus salubres tā in cibo q in medicina vt dicit ysa. Radix occultat sub terra et latitat ab aspectu et suam virtutem et efficaciaz manifestat in fronde et in flore et in fructu. in tra occultata uiuit ꝓficit et meliorat. q abstracta a tra moritur deficit et deficcat. toci⁹ arboris siue plā te ps despectior est ipsa radix. et tā sicut virtusq; mater est et principiū. sic virtusq; nutrix est et maxime necessariū sustentamentū. sed q̄nto ꝓfundi⁹ terre viscerib⁹ se infigit tanto efficit solidi⁹ et firmi⁹ arboris fundamentū. Radix cū sit in sua substantia valde mollis. virtute tñ et subtilitate innati caloris lapides duros penetrat et usq; ad eor intima se ꝓfundat. tpe hiemali calor naturalis fugiens frigiditatez aeris ad interiora radicis se recolligit et ibi multiplicatur. ad sui ꝛpamentū et nutrimētū a ramis exteriorib⁹ ad se attrahit hūorē. et tūc hieme ex attracto hūore radix materiā accepit quā ꝓximo frondes et flores verno tpe et p⁹emittit. vñ herbe q ꝓius erant aride q̄si mortue in hieme humore euaporante ad superiora in vere reuiuiscūt Item qualitas seu bonitas vel malignitas radicis ad ramos derivatur et sepe ostenditur in fructu et in flore. quid virtutis vel vicii lateat in radice. sepius tamen ponticitas siue amaritudo humoris radicis digeritur et dulcoratur beneficio aeris subtiliantis et caloris celestis materiam depurantis. vnde frequenter accidit q radix amara fructum dulcem procreat et producit. vnde patet in radice vitis et olive bucusq; ysaac in dictis vniuersalibus Dicit etiam aris. q arbores quando infirmantur et non fructificant solz eis mederi in radice quia inciditur radix et lapis ponitur in scissura et sic effluit grossus humor et corruptus veluti decoctura et sic primo humore attracto et aere nouo radicem interius sub intrante renouatur arbor et sanatur Item dicit ysaac et galienus et musicus athenienses dicisse. omnis herba cuius radix est multi nutrimenti eius semen non est nutrimentum vt patet in rapa et huiusmodi. et econuerso. quarum semen nutrit radices que non sunt nutritine. Est autem quedam herba cuius nomen radicis appropriatur. que calida est et sicca et est similis rape non in virtute. habet autem virtutem incidendi et dissoluendi et consumendi et aperiendi pozos. Unde valet contra febres que ex causa frigida procreantur. splenis opilacionem aperit. et eius etiam

duricieꝫ

uiricies soluit. ydropicis subuenit et succurrit redarguentē et ecrē hȝ sapozem. et iō plus ꝺuenit medicine q̄ cibo. sicut rapa et econuerso. plꝰ ꝺuenit cibo q̄ medicine Est enim calida et hūida et ceteris herbis et radici bꝰ plus nutrit vt ꝺicit ysa. in ꝺiet mollem ac dulcem inflatam carnē facit inter sui ventositatem et inflacōm vnde cocta melꝰ nutrit. cruda vel male cocta difficile digerē et in venis et in poris facit opilacōm. vȝ eē sm me ꝺicinā nā in aure eius pedes podagricoꝝ et architicoꝝ loci ꝺolozis reci piant mitigacōm De semine ār rape sicut rapani fit oleū vsibus maleis necessariū et maxime in lucernis. non tn licitum fuit tale oleū apponere in lucernis candelabri in domo dñi. vt pȝ in glo sup exo. xxvij. vbi ōr cū dis tinctōe iubet offerri oleū non rapanū non murtū vel murtinū q̄ purissimū ꝺe lignis oliuaꝝ. qz aliud offerre non erat licitū. sicut nec accēdere lignū siue ignem alienum q̄ qui ꝺe celo ꝺescendit. ſc.

¶ De rampno.

Rampnus est arbor multū dura et nodosa ramosa et spinosa. folia hȝ aculeata spinis acutissimis ꝺsita in lateribus et muni ta. et ideo suis aculeis solet manum lędere contingentis. et pe des pungere ipsa folia concultantis. in principio q̄ nascē fo lia hȝ mollia et lenia et q̄nto plus crescit tanto asperior efficit et in acuti orem aculeū induresci ꝺicit magister in hystoria super iudic. xx. q̄ testāte iosepho rampnus hȝ singulariter hanc virtutem ignem ex se proferendi. Nam eius folia quando cadunt et ꝺeiccantur multe ꝺicuntur esse ficcita tis et cuiusꝺam lente viscuositatis. et ideo quādo adest ignis vel fomes in calidis regionibus impressio calidis solaris. folia illa ꝺispositā inflam macioni ad modicum calidi et ficci venti flatum incendiuntur. cuius incē sionis occasione aliquando vicina nemora mirabiliter ardiuntur. de rāp no eciam ꝺicit plī. li. xxij. Item genera arboꝝ frutex spinosus est et rāp nus. habens ramos et folia in quibus sunt aculei recti non habens in ra mis quosꝺaȝ folliculos rubentes siue fructus in quibus est semen habēs virtutē attractiuā nā et secūdinas in vtero trahit Est ār arbor magne a maritudinis tā in radice q̄ in foliis et in ramis. ē tn vtil medicine Mā ex succo radicis et tirsoꝝ p decoctōm fit medicamē qō medici licitū vocāt in q̄b⁹ꝺā aculeis lucioꝰ ꝺr qz oculos reddit claros. nā maculā ocli delz et vȝ otra lippitudinē et alia vicia palpebraꝝ et ad aures pruriētes et gigi uas pustulas et sāguinis exsercacōs et otra mulierꝝ pfluuiū q̄ habūdāt hūores superflui in matrice quā optime purgat et iuuat. etyt ꝺicit plī. sanat vlcera labioꝝ et vȝ ad fissuras lingue vt ꝺicē ibē. ¶ De resina.

Resina vt ꝺicit ysi. li. xxij. est lacruma sudore lignoꝝ exalata vt balsami seralupini et lentisci et arborum et eciaȝ virgultorum

q̄ sudaē

q̄ sudare phibentur. reyn enim q̄ ece emanare ꝺz vel sudare sicut ligna o dorifera orientis sicut gutta balsami aut ferulaꝫ quaꝫ gutta durescit in gēmā scz in electr. Prima āt resina ꝺz therebinthina et est ꝑstantissima ꝑ alias et defert de arabia iudea syria cipro et affrica et ab insulis maris Secunda est lentiscina q̄ mastix vocat. he de chio insula deportant. Tercia est pinealis et hec nunc est liq̄da nunc dura inueniť. hucusq; ꝑli. Resina igit ꝺz q̄libet gramen liq̄ū vel arꝺū. liq̄da resina vt balsami et thē bintina dura vt mastix thꝰ et mirra et hmōi. Omnis āt resina ꝑmo ē molť et liq̄da vel viscosa. q̄ in prima sui emanacōe et aliq̄ remanet liq̄da et alia q̄ calore vel frigore indurať. Omnis āt resina ē vtilis in medicina et iō resina posita in nobilibus antidotis et vnguentis. naturas autem et virtutes singulorum quere in locis suis.

¶ De rubo.

RUbus est densitas spinarum et vepꝛium' et aliorꝫ fruticum et aculeos habencium quando in aliquo loco creſcūt simul vt dicit ysi. et est rubetum siue rubus nomen appropriatum spinoso fructui ferenti mora agrestia. ꝺb' pastores relinant famē suā. Tui' frcūs ꝑmo ē rube' et iō a ruboꝛe frcūm est dict' rub'. in ramos longos graciles et rotundos spinosos et densatos sub rubeos et in se deflexos se diffundit. c' folia sunt breuia et in laterib' sūt scissa aliq̄naliū et acuta. hñcia exterius q̄ꝺā aculeos paulos'. paꝫ curuos et adunc os valde pungitiuos. Hñ totus rubus a radice vsq; ad sūmitatē aculeatus est et spinosus. c' aculei vers' terrā paꝫ recurui ad similitudinē dēciū sūt formati. c' frcūs ꝑmo est viridis dur' et valde stiptic' deinꝺe fit rube' paꝫ acetos' vltimo efficitur nigꝛ et dulcis q̄n penit' matur'. C' succ' ē rube' et inficit sicut sanguis. et est frcūs exteri' tenuissima pellicula. molli circumdatus vallicule quibusꝺam distinctus et cum quaꝺam rotunditate parum cleuatus seo plenus est quaꝺam carnositate humiꝺa interius et granosus et est arboꝛ medicinalis cum fructu suo. Est enim rubus frigidus et sicc' ꝑm plat. vt dicit idem. Dicit etiam constantinus. summitates esse eius stipticas et valere contra caliꝺa apostemata et vsturas. et contra rubores oculorum si tinct eius cum albugine oui conterantur et apponantur. succus etiam turionum eius et tenerarum valet etiam contra dissenteriam cum aqua ordei. hucusq; plat. de fructus autem eius vtilitate quere supra in littera m. de moris agrestibus. in terra quidem sterili creſcit et est optimum contra ortos et etiam vineaꝝ munimentum. Nam sua spissitudine bestias et transeuntes homines arcet ab ingressu. leporum et huiusmoꝺi minutorum animalium est receptaculum. auium in eo nidificantium defensaculum et latibulum. nam ad hoc ꝺati sunt ei aculei a natura

vt eis quasi cū mucronibus se defendant et iō mā' inuadenciū fructus suos vulnerat et pūgit et ad sua interiora aduersarios ingredi nō pmittit Rubus etiam umbrosus est et obscurus sua densitate soli non pauus. et ideo colubris et alijs venenis reptilibus est amicus. et ideo a rubo ōr ruberta q̄dā rana venenosa que rubos inhabitat et frequentat. vnde nec ta rubos dormire non est tutum propter eius venenosa vt dicitur in hi'toria super eo.

De ruta.

RUta est medicinalis herba dcā eo q̄ sit feruētissima. c' duplex ē species sc̄z agrestis et dōestica. et vera q̄z est feruida q̄ agre'tis magis vt dicit pli. li. xxij. ca vlti. hanc venenis otrariari et repugnare docent mustele. q̄ primo rutam omedunt et ei' odore se muniunt et virtute anteq̄z dimicent cum serpente vt dicit idē. ymmo mustela vim rute noscens pocius ip si' eum inuadit secure et interficit basiliscum vt dicit pli. diaſ. et ost. Multis siquidem laudib' eam extollit pli. li. xx. ca. xxvij. fere p̄ cunctis herbis. dicit enim virtutem habere calidaz sc̄z et siccam. stomacho confortatiuam si sepe potet. Item vim habet pt' motiua expulsiua. et immundiciaꝝ matricis eductiua et dīūptiua et p oēs purgatiua. Itē virtute h̄z humoris veneri dīumptiua. et p ipsi' appetit' in masculis repressiua. q̄ in eis incēdit siccitatē et caloē oplexionalē in masculis dñantem. et quaꝝ q̄litatū intensiōe desiccat humor et dīmitur qui solet esse in viris causa veneri appetitus in mulieribus autem frigidis et humidis operatur et causa contraria contrariam suprad'ictis. decoctio e iam ruthe sedat dura tormenta ventris si potetur. Hec herba calida super ventris regionem cathaplasmetur mundat et iuuat pulmones et pectora ab omni causa humida et frigida membrorum spiritualiū infectiua decocta cum oleo vermes ventris necat cruda commesta acuit visum oculorum caliginem dissipat atq̄z curat fluxum sanguinis per nares eius succus naribus instillatus desiccat et sedat commesta vel potata venēis omnibus potenter obuiat. et omnium venatorum morsibus cum allijs sale. q̄ nucibus contritis pariter curat mire. succus eius naribus instillatus a fleumate caput purgat. et epilenticos multum iuuat. dolorem dencium eius decoctio relenat. membra paralitica ad sensum reuocat et poros p' clausos deopilat. ventositatem intestinorum potenter extenuat. et omnē interiorem dolorem sedat. lippitudinem oculorum et ruborem cuz cimino in aqua rosacea ruta mixta mundat mirabiliter atq̄z sanat. Cuius odor omnia venenosa de ortis fugat. et ideo plantatur circa salutam quam p̄ petes diligūt' bufones vt eos fugz. De ruta q̄z dic̄ pli. li. xix. c. ix. ruta vult

seri.

seri in equinoctio autumpnali. odit hyemem frigidum et humorem. siccis gaudet temporibus. terra latericia ac cinere vult nutriri. et cum eius semini debet misceri vt careat erucis. mustū rutatū bibebant antiq̄ romani otra venenū et alias multas passiones. viz seminatiuā hz in semine in stipite in surculo siue in radice. naz incuruato rami alicuius carmine statim fixa in terra radicatur et difficilime arescit. amicicia est ei cūm fico in tñ vt nusq̄z lector conualescat q̄z sub ficu vel iuxta ficum Item dicit idem li. xx. erraut pitagoras qui putauit oculis noxiz esse rutā qz sculptores et pictores omedunt rutam causa oculoz et acuit eoz visus. p̄caueant āt grauide ne omedant rutā. qz ptus interficit cibo tali. otra pstuuū genitale vsf. et veneré crebro p̄ somnia ymaginantib". succo rute iuncti a scorpionib" et arancis ab apibus vespis non punguntur et a succo acute qui eciā est venenū veneno inficiunt. hucusq̄z pli. li. xx. ca. xiij.

De saltu et eius ꝓprietatibus

Saltus est vastus et siluestris locus vbi arbores in altū exiliūt et crescunt vt dicit ysi. li. xiij. Dicit ē idez li. xiij. saltus est densitas arboz alta vocata hoc nomine. eo q̄ exiliat in altū et ꝺ surgat et differt a silua nā in silua crescunt arbores plures et breuiores et spissius et intimus sibīuicem ꝓpinquantes Jn saltu vo arbores sunt pauciores ꝯ electiores sunt et maiores vnde silua est spissū nemus et breue et dicitur a silen quod est lignū qz multa ligna ibi cetunt̄ nascunt̄. et est idem silua nemus et lucus ꝯ silua dicit a sylen quod est vastitas vel silencium. qz silua ē vbi loca sunt vasta et deserta et silencio plēa Nemus vero a numine nuncupatur. qz ibi sez in siluis vvola statuebant et pro numine adorabant Sūt autem nemora arbores maiores vmbrose frondibus Lucus autem dicitur densitas arborum solo lumine distincta heas et dicit̄ per antifrasim a luceo. ces lucus. q̄si lucens maxime sicut piscina dicitur quasi minime pisces habens vt dicit ysi. li. xvij. Saltus et siluе siue nemora sunt loca vasta et deserta vbi crescunt ligna infructuosa multa et fructuosa pauca. et sunt infructuosa maiora et altiora generalit̄ q̄z fructuosa paucis exceptis sez quercubus atq̄z fagis. a feris siluestrib" frequentantur gramina et pascua in siluis et saltibus generantur. herbe medicinales in nemoribus et siluis precipue montuosis reperiuntur. in estate virore frondium et graminum decorantur. in siluis est locus de uctionis et venacionis. nam venantur in eis fere et in eis multiplices insidie a canibus et venatoribus preparantur. Jtem locus occultacionis nam in siluis sepius predones et latrunculi occultantur in quorum incidentes insidias transeuntes spoliantur sepius aut iugulantur Item in siluis propter viarum multitudinem et semitarum incertitudinem sepius deuiant.

deuiant ignoti.et viam incertam et ignotam ꝓcognita eligentes sepe ad latrocinia latibula non sine periculo deducunt et ideo fiunt nodi et signa in arbustis siue arboꝝ ramis vt vie tute et certe viatorib⁹ ostendant.a latronib⁹ aũt in huiusmodi aliqñ immutant hmõi nodi siue signa.et sic ꝑ signoꝝ falsitatẽ multi deuiant et a rectitudine abducunt Itẽ ad siluas aues ꝯfugiunt et apes.ille vt nidificent iste vt mellificent.aues vt ab aucupe tueant apes vt mellis fauos in arboꝝ concauitatibus ꝯponentes secretius abscondant Itẽ cũ silue ꝓpter eaꝝ densitatẽ sint frigide dicte et vmbrose.viatores estu solis fatigati in vmbrosis vacare refrigerio delectant Ex siluaꝝ aũt multitudine regionũ termini ab inuicem distinguuntur et ꝑ arboꝝ mutuas cõpressiones et indagines ab hostibus defensantur

¶ De salice.

Salix arbor ẽ ꝙdã sic dicta eo ꝙ celeriter saliat p⁹ꝙm aliq̃ loco figitur vel plantat vt dicit ysi.li.xvij.arbor ꝙdã lenta est et mollis vnde⁹ dest vineaꝝ palmitibus vinciendis apta et colligandis vt dicit idem ¶Hec arbor fructũ non hz seo soluz semen siue florem Cuius seminis dicitur hanc esse virtutem. vt si quis illud in pocio hauserit filios non generet.ymmo etiam filias efficit infecundas hucusq; ysi.li.xvij.De salice autem dicit pli.li.xxxvi.salicum diuersa sũt genera.nã que in magnam virtutem et proceritatez virgas emittunt.crescunt quoq; in altũ et pariunt pticas vineaꝝ quaꝝ cortices longi sunt et spissi ac fortes interius albi et exterius viridis ex quibus vincula componũtur.et tales salices quamuis sint fortes non tamen sunt ita flexibiles vt minores.et ideo cicius confringuntur q̃z ad liganduꝫ circumtorqueantur Sunt et salices minores et ceteris graciliores ductiles supra modum ac flexibiles ita ꝙ circumflexione non rumpuntur.ymmo ad instar filij cotij fortificant et inde fiunt vimina ad vites et ad dolia colliganda Est et tercia species salicis inter duas primas.et est in quãtitate et in flexibilitate mediocris. nã maior est flexibilior cortice et rigidior est minori . ymmo et illius rami dependentes sunt colore candidi.et contractu lenes atq; plani non nodosi.ex q̃ bus fiũt varia superlectilia vt sedes sportule et canistra. per complexionẽ autem et tonsuram densior fit in ramis Omnis enim salix quamuis sit quoad fructum sterilis tamen in frondibus et in ramis fertilis est. et maxime si tempore debito scz in marcio vel aprili tondeatur vt dicit idem li.xvij.c. xx.dicit idem inter occiduas arbores que plantãt preter alias salices optinent principatum que si binis pedibus a terra putentur coercentur ne in altum crescant . sed in latitudinem se diffundent vt vlterius fine scula tondeantur . et cetera . Omnis vero salix tanto in ramis est fecundior quanto quidem terre est propinquior Processu quoque temporis ,

quando.

quando multum antiquatur salix deficit paulatim et putrescit.et eius pu
tredo incipit interius a medulla.et ideo remanet interius tota concaua ꝙ
vacua.et tamen naturaliter exterius viridis atq; pulchra In cuius cō
ueate sepe latent venenosi vermes . vt colubri et serpētes. et ideo dormi
re sub aliqua salice non est tutum.hucusq; pli. quamuis autem inutilis ar
bor sit salix quo ad fructum.utilis tamen est medicine Est enim frigida et
sicca vt dicitur in plat.et habet vim constringendi et dissoluendi. et febri
lem calorem mitigandi si detur in potu succus foliorum eius. valet etiam
contra dissenteriam puluis corticis combustus in potu sumptus . Idem
etiam puluis consolidat vulnera vlcerosa Idem etiam puluis curat ver
micas interius in potu sumptus et exterius cathaplasmatus.rami et fol
a aspersa aque aerem infrigidant.circa febricitantes et eos recreant et c
fortant ꝙ sompnum prouocant hucusq; plat.

¶ De sambuco .

Sambucus vel sambuca est arbor mollis et qua ex qua compo
nitur quedaꝫ species symphonie que dicitur tibia vel sambuca
vt dicit ysi.li.xij.in tractatu de musicis instrumentis Arbor enī
est habens longos ramos rotūdos et planos.exterius valde
solidos et compactos.intus vero valde concauos quadam molli medul
la plenos.cuius folia sunt plana et crassa ac grati odoris . flores autem
habet multos candidos valde aromaticos et minutos.corticem eciaꝫ ha
bet duplicem exteriorem fuluum et interiorem viridez et ille cortex valde
humidus est actualiter.et eius succus conuenit medicine pluries in anno
flores et fructus facit nigri est coloris et odoris horribilis et saporis . et
ideo inutilis est ad commedendum Est autez sambuca arbor calida et sic
ca.cuius cortices folia et flores conueniunt medicine vt dicitur in plat.di
ureticam habet virtutem et diuisiuam et attractiuam.et fleumatis purga
tiuam.et ideo valet contra quotidianam febrem| ex fleumate procedentē
succus eius per se vel cum melle lumbricos interficit.decoctio corticis me
diani cum vino duriciem splenis et epatis soluit Idem faciunt folia in ole
o decocta et cathaplasmata folia eius et cortices ac fructus decocti in a
qua salsa tumorem pedum dissoluunt si pedes inde fomententur succ' va
let contra ydropisim et frigida causa.decoctio eciam foliorum et fructū
in vino fortissimo multum confert contra lepram ex fleumate si frequēt
fiat.nam fleumaticos humores corruptos vel corruptioni dispositos mi
re purgat.mirum autem est videre in sambuco nam si cortex medianus ſti
pitis vel radicis radatur versus superius per regionem superiorem pur
gant et si inferius per partes inferiores soluet . vt dicit plinius. diascor
des et plat.et cetera.

De saluinca.

Saluinca est herba ſm hug. ſpinoſa et modica a ſaliendo dicta eo q̄ facit ſaltare ſe calcantes. et ideo dicitur gallice thauthe crape. q̄ capit et ledit pedem ſe calcantem Et hoc videtur dicere virgil⁹. dicens puniceis q̄ ſaluinca roſetis. et ſm hoc est herba cui⁹ radix est magna et longa. pinguis mollis et carnoſa ſicut paſtinaca et ſolet poni in electuariis et dicitur alio nomine yringus et emittit quaſdam haſtulas duras et angulоſas in quarum ſummitatibus creſcunt quedam capitella circumquaq; acaleata ſicut calcaria et creſcit in ſra ſterili et arenoſa et ab aliquibus ſcorpio vocatur q̄ ad modū ſcorpionis pungit ſe tangentem. ſm pli. autem li. xx. ca. vij. ſaluinca est brevis a modica. foliоſa et ramoſa. et denſa quaſi manu preſſa multū aromatica fere vt narci ſpica. et quibuſdam radicibus minutis adheret. in panonia regione naſcitur in locis duris et lapidoſis. et est herba calidā ſicca ſubtilis ſba amittū diuretica. cui⁹ radix decocta in vino ſiſtit vomitum. et ſtomachum multum confortat vt dicit pli. li. xxi. ca. xx.

De ſtacte

Stacte dicitur gutta mirre arboris et est idem q̄ ipſa mirra vt dicit glo. ſuper geñ. xxxvij. Et declinatur hec ſtacte huius ſtactes. inuenitur autem ſtacten indeclinabile Unde yſaac ca. iij. vbi loquitur de odoribus dicit. ſtacten incenſum q̄ ex preſſura manat. et est grecum nomen. quere ſupra de mirra in littera m.

De ſtorace

Storax vt dicit yſi. li. xvij. ē arbor arabie ſimilis malo ciconio. cuius virgule circa caricule ortum cauernatum et lacrimatim lacrimaz ſtillant. cuius diſtillacio in terra cadens munda non est. ſed cum cortice proprio ſeruatur. Illa autem que virgis et calamis inſerit albida est atq; munda ſed primo efficitur fulua calore ſolis. quedam autez eius ſpecies dicitur cana calamites que et pinguis et reſinoſa humecta et velut melloſum odoris liquorem iocunde mittens cuius gutta profluens et coagulata ſimili nomine appellatur. nam greci ſtiriam dicunt guttam. grece vero ſtirax latine ſtorax appellatur vt dicit yſi. idem dicit gloſa. ſuper eccl. xxiiij. Storax itaq; arboris ſtiracis ē gutta et est multum efficax in medicina Nam ſm diaſ. et plat. calida est et ſicca. ſubſtanciam habens glutinoſam. et virtutem habet attractiuam. cui⁹ triplex est maneries ſcz calamenta ideſt bona gutta et prima que primo ab arbore effluit et emanat Alia est ſtorax rubea que fluit poſt primaz q̄ est puriot Tercia in colore est ſtorax liquida rufa. in odore ſuauis. in ſapore pontica. et ſubſtancia magna. et in manibus malaxari poteſt. Que autem

autem dulcem habet saporem sophisticata est. discernitur autem sophi
sticata qr si vetus est dum malaxatur pulverizatur et in frusta cadit. si re
cens est humectatur nimium inde manus et non satis mundicatur et plus
habet dulcedinis q̄z deberet. liquida non sophisticatur. Inter has
tres calamita maxime est virtutis cerebrum mire confortat. fumus ejus
omnem reumaticum fluxum sedat Caphala et ea facta gingivas et dē
tes motos roborat et confirmat. menstruus impat otra tussim et rauce
dinem bene iuvat. utiliter vero ponitur storax in emplastris contra tincā
et pustulas capitis et multas alias passiones. Ducusq̄ diaf. et plat. fum⁹
storacis vt dicit ysidorus. purgat aerem corruptum et fugat omnez va
porem et fumum pestilentem.

¶ De sicomoro.

Sicomorus est ficus fatua in foliis moro similis in aliis ficus
speciem tenet vt dicit magister in hist. in li. xxvij. Sicomorus
et morus greca nomina sunt Et dicta est sicomorus qr in foli
is moro est similis. hanc latini celsam vocant moro enim lōge
pcrior et maior est. vel p̄z alios dicitur a sile q̄ est ficus et moros quod
est fatuitas quasi fatua ficus sicut dicit glo. super lu. xix. Et est sm diaf.
sicomorus ficus silvestris fructus quosdam proferens subdulces sed nū
q̄z pveniunt ad maturitatez sicut de caprifico dicit phi. li. xv. ca. xix. silvest
ris ficus nunq̄z maturesc it. aliqui tamen comedunt tales fructus. dicit e
tiam diaf. q̄ sicomorus aptde contusus emittit lacrimam ad modum gū
mi et idem est medicinale. nam succurrit morsibus venenatis si bibat tu
moresq̄ splenis compescit. dolorem stomachi tollit.

¶ De spina.

Spina dicitur arbor aculeata sic dicta qr spinaꝝ acumine velut
quibusdam spiculis contra tangentiū injurias est armata vt
dicit ysi. a cujus similitudine dicitur spina dorsi propter radio
los ossium que sunt acuta sicut spine. Spina ät proprie dicitur
aculeus qui a stipite exiens spissus et grossꝰ in sua extremitate piramida
lis efficitur et acutus cujus rationem potes invenire supra eodem libro
vt dicitur de arbore in generali et dispositione arborum vbi dicit q̄ non
est de intētione nature q̄ arbores sint spinose que accidit ex raritate plā
te per quam attrahitur humor frigidus paruz coctus qui per poros ad
exteriora attractus a calore solis ad spinam coagulatur et propter pau
citatem materie que attrahitur in fine acuitur ꝛ piramidaliter figuratur
et hoc aliquādo cum quadam inclinacione vt est videre in rubis et in ro
setis aliquando in erecto acumine ad modum spiculi sive teli. spinaruz ät
frequencia signum est terre sterilis vel inculte et est quasi generale q̄ oēs

frutices

frutices et arbores que multū sunt spinose mutuo se iuuant et alterutr̄ se muniunt et defendunt et contra manus sibi resistentiū pugnant et vulnerant nunq̄ tamen inuicem sese ledunt propter suam densitatez radios solares intercipiunt et rotifluas celi guttas ad eos que sub eis sunt descendere non permittunt et ideo que iuxta spinas vel intra seminant̄ non de facili conualescunt spinarum punctura manus vel pedes sepius vulnerantur et non cessat dolor nili de locis lesis totaliter extrah̄atur propter sui acuitatem et punctura vix sine falce vel sarculo ferreo euelluntur et tamen fiunt aualle alligate per fasciculos in clibano exuruntur sepe etiā inter spinas apparent flores et etiam fructus multi Ideo propter florum molliciem non mollificantur spine ymmo deficientibus foliis remanent spine et amplius indurantur propter eorum naturalem siccitatez de facili in igne accenduntur et vehemēt inflāmant et scintillantes ac crepitantes sonitū non modicum faciunt.sed statim postmodū adnichilantur. sic̄ dicit glo sup vij.c.eccle.non tamen spine penitus inutiles sunt ymmo multis vsibus cōgruentes.nam ex spinis fiunt sepes quibus homines se et sua muniunt multiplices etiam generant fructus vtiles quos desiderāt quere supra de rubo in littera R.

¶ De lignis sethim.

Ligna sethim esse dicunt quedam arbores spinose leues impu tribiles similes albe spine que grece acharicis dicitur sup exo xxv.vbi dr sethim nomen est regionis mōtis et arboris q̄ albe spine in foliis est similis et est leuissimum lignum imputribile ⁊ incremabile Unde dicitur in aurora.ligna sethim torpent nulla putredine iustos.signant in celum qui sine fine nitent spina sethiz vocant quia vi quia penus et quia tormentis itur ad astra dicitur fm diasc.et plin.virtus est illi stiptica et constrictiua et fluxus sanguinis sedatiua.folia autem aspera spinosa et albida florem habet purpureum et virgulas longas ad grossitudinem manus digiti in quarum summitatibus habet capitella spinosa semine rotundo plena et valet contra venenum fugant serpētes odore eius et potatum quia putrida membra fouet et iuuat.et cetera

¶ De sentice.

Sentix cis. genus est herbe vel fructus habentis aspera folia pinguia et duula vt eruca virgas habet duorum cubitorum et dicitur sentix a siti vbi crescit quia inter dura et inculta crescunt sentices sicut spine vt dicit ysidorus. capitella habet vt cardinus cuius radix est rufa longa pinguis et est etiam medicinalis et subtiliat combusturis vt dicit diascorides. et valet contra intrinsecam compunctura.m .et cetera.

De sepe

De sepe.

Sepes sepis est genus minucionis facte ex sentibus spinis atq; lignis nam sudes siue palus in terra figunt circa quos spine et virgule circūnectunt et sic dom⁹ vel segetes sepis beneficio munimunt et dicit ē seps h⁹ sepis Unde ecclī xxxvi. vbi nō est sepes vinpiet possessio Circa sepes eciā latitant venenosi vermes vt raue colubri et serpentes. vnde a sepi ōr seps serpens c⁹ venenū non solū corp⁹ verūt ossa destruit et absumit. ynde lu. xx. Ossa q; dissoluens cū pectore tabificus seps ē. et loco iuxta sepē dormire periculosū est ꝓpter latēcia venenosa Sepes ymbrib⁹ et caumatibus exponunt cito deficiūt nisi renouēt et dū res alienas custodiunt soli expositi paulatim se absumunt et tandez exiccati et putrefacti nisi incendiū ꝓmerent Dsepi autem siue a sepio sepis dicitur septum septi id est ambitus locus seu circumclausus. dicit eñ intra septum templi id est intra ambitum seu clausuram

De sude.

Sudes sudis est palus vtraq; extremitate exacutus a suo sudo dict⁹ q; sepes q̄n̄ contexta sudib⁹ videt eo q; sudes p eā et trāsuerso figunt vt dicit ysi ēm hug. vero sudes ōr a sudo sudis vel a sudus da. dū. qd est munt⁹ et pur⁹ eo q; sudes mundant et purificant p⁹ q̄s terre infigant q̄ tanto fortiore faciunt sepē q̄nto pl⁹ in terra ꝓfundant et virgis eas circumdat⁹ fortio⁹ astringunt. et est sudes feminini generis et dicit hec sudes h⁹ dis vt dic hug. et ouidius met. dicit cuius que contuncta est humeris eruit sude figis combusta. et cetera.

De siliqua.

Siliq̄ ē ge⁹ leguminis sonoris foliib⁹ et vacuis qō magis ollerat q̄ reficat vt dicit glo. sup lu. xv. ēm hug. siliq̄ ōr folliculus c⁹ cūq; leguminis et purgamentū ex q̄ potest nutrīt ysi. ōt li. xvij. dic siliq̄n quā latini incorrupte siliq̄ vocant. nō tale nomen a greēis accepit q; est arbor c⁹ fructus ē dulcis Et nō ꝓpe significū dicit siliq̄n dulce et huic sūe accordat ysi. li. xvij. c. xxiij. vbi dicit q; frēs siliq̄ sūt ꝑdulces et et habent longitudinem ynius digiti et pollicarem latitudinem quoq; cortex manducat vt dicit idē li. xvij. c. xx. q; aliqui dixerunt eā esse ficum egipciaz sed hoc est error manifestus quia in egipto non crescat sed in siria.

De sinapi

Sinapis ōr a sin qd ē sūl et nap⁹ q; in foliis napo sit simil vt dic ysi. li. xvij. de sinapi dicit ysi li. xx. c. xxiij. Inē hos q̄stus pict ag. laudauerat herbas asserit ꝑmā laudē ebullisse sinapi et dic eā i ē ebas optinē ꝓcipatū calida ē et sicca in. iij. gradu. h⁹ flores grossos viscosos extenuat atq; purgat ꝓpētū et scorpionū ictus admixto aceto.

acero sanat frigora venena supat dēciū doloſē mitigat ad cerebꝝ et ipm mirabiliter purgat ofringit lapidē et menstruis impat appetitū ꝓuocat et stomacū ꝯfortat epilenticos iuuat et ydropicos curat litargicos et ciatat et eos multū iuuat capillos mundat et eoꝝ casū ꝓpellit incongruos ūt sonos auriū et tinnit' tollit oculoꝝ caligine detergit et aspitatem palpebraꝝ lenit ꝑalliticis subuenit qz poros aplt et tūoſē infūdentē neruos et laxantē et unsibilitatē inducētē dissoluit et mouet et ostūit has et multas alias ipius laudes ꝓicat pli et virtutes et dicit ꝙ maior est vis in semine semen ēt minimū in ꝙntitate et maximū in potestate. mīt ēt enim ē calefactiuū aperitiuū et ostꝛuctiuū et sui multiplicatiuū et uno ei grano minimo maxima planta ꝓuenit. ꝙ fronte flore et germine in īmēſū dilatat. semen et' in ꝙbusdā folliculis siue tectis oblongis et rotūdis crescit et illuꝝ tecaꝝ beneficio usqz ad maturitatē ꝯseruat. flores āt sunt multū croceī et odoriferi et cū tota herba feruida sit et austera flores e' maxime ab apib' diligunt et frequentant vt dicit pli. et tm nūqꝫ ꝯtingunt flores oliuaꝝ vt dicit pli. li. xv. c. xvij. ita cē in se multiplicat vt ubi semē sēnat vix locꝰ iā ulteꝰ uberat et ubi semel cadit ꝓuinꝰ uirꝫ vt dic idē li. xix. c. ix.

De semine.

Semen ē ꝙ in agro spgit ad gignēdū frūm ꝙrtis ꝑ ꝙnda aꝛꝓ pacōm dicat animaliū quod eligitat ad ꝓcreandū fetū vt dicit ysidorus. semenis vero ē semen frugū qñ ē tps seminādi sez actꝰ seminacōis a multis etiā dicebat ꝙnda dca vel dña seminacti ois. seminariū vero est uniuscuiusq; rei exordiū vel uas in quo semē ponitur seminandū. seu seminū ꝺcꝺ a semine est lucretius ita dicit hug. et ponunt uersus differentiales in grecismo. est animatoꝝ semen campiqz satoꝝ sementis proꝓie sementinū ꝙ in archa clauditꝫ atq; suo spgēt tpe in agro. seminū cuiusqz rei dicatur origo. semen āt vt dicit pli. li. xviij. c. xxiij semen bonū est āticulum binum vel trinum. Deo ulterius paꝛ vꝫ et illō granū qđ in aerea subsedit semine seruandū est illud. est enꝫoptimū qñ grauissimum et est illud semen optimum quod est magis ponderosum et interius album sm qualitatem autem terre est semen densius vel rarius seminandum similiter citius vel tardius. nam in locis humidis celerius nec semen ymbre putrescat in siccis vero tardius vt pluuie sequantur nec diu iacens semen ultro euanescat. est autem serendum minus de semine ērā pinguis hūda ꝙ in macra. qz in ērā pingui in ꝓncipio nimis crescit et ꝑ sui multiplicacōm nimiam in fine mutuo se destruit opprimit et ostruit semina. Quod celerius et citius seminatur debet esse densius ꝙquod tardius solo commendatur. semen enim serotinum debet esse rarum ne nimia densitate necetur. artis quoque est semen equaliter spargere.

nam

nam manus ꝯgruere debet cū gressu semper qz cuz dextro pede. nec est transferendū semen de locis frigidis ad calidiora nec econuerso nichilqz in otraniū ꝓpiendū ē semen seminatū in macro solo raro facit culmum spicā minutā generat et manē pinguia vero arua ex vna seminis radice fundant segetē nernosā In autūpno vero circa equinoctiū ē tps contrazendum seminationi. similiter et in vere. sed in recta pruina serendū nō ē. quod pz ꝙ hiberna semina cū ante pruinā seminant septima die erūpunt. sed ꝑ pruinā vix infra quadraginta. huiusqz pli. c. xxiij. semen itaqz est granuz modicū et rotundū hās in se virtutē siue speciē multiplicatiuā et cōseruatiuā vnde cū semē terre omittitur extumore turgescat. et ex calore terre in clauso ꝓtes rarificante. et hūores circūstantis terre ad sui tpamētū attrahente violescat et grandescat et sic cuticula seminis scissa germen paulatiz emittit. et radices inferius in terra figit ꝙb' ꝯtinue nutrimētū sibi haurit et sic tandē vi caloris terrā insensibiliter aperit erūpit et se ꝓducens culmū frondē florē atqz semen et fructum et ꝙuis modicū sit quod seminat maximū tñ ē qđ ex semine generat a stultis putat perdi semen qñ serit. et tñ meliori mō qz ꝑ seminacōz nullaten' custodit In semine etiā viget seminalis rō in q̄ opat calor naturalis. et ad et' augmentū ꝑfitet nutrimētū hūor nutrimentalis attrahitur vi caloris De semine ūt mediante culmo surgit spica qui fm ysi. li. xxij. a spiculo dicta est. eo ꝙ in spica ꝓducantur aristaz culmi qui ad modum spiculoz sunt acuti ad hoc enim facit natura aculeos in ipsis spicis vt otra subitos auiū minutarum et vermiculoz motus in spicarum summitatibus essent arma vt dicit idem Spica autē fm diuersorum seminum naturam se diuersificat in figura. nam quandoz est lata vt in ordeo quandoqz triangula vt in spelta. quādoqz tetragona seu quadrangula vt est in tritico. aliquando est rotunda vt dicit pli. et aris. Est autem spica in culmi summitate multis folliculis circūdata in qb' velut in matrice grana seminalia nutriuntur et vsqz ad maturitatis tempora conseruantur Qui quidem folliculi erumpentes cum grano primit' manent clausi deinde paulatim turgescentibus granis maxime in tritico fiunt fissi vt dicitur super li. aris. de plantis spicarum capita generalit in principio calore eleuante sursum eleuantur sed quando tendūt ad maturitatem ex granoz pondere inferius aliquantulum inclinantur. preterea quando sunt spice in viroze ex corrupto aere et roze perfuse in corruptelā et auriginem conuertuntur ymbre vero et roze congrue perfuse et calore celesti modo debito circūfote ritius maturescunt et propter roris hūectationem grana sua de folliculis cadere non permittunt vt dicit pli. li. xvij. Item dicit constanti. et ysa. et al. Ex bonitate autem terre cognoscitur bonitas spice quia in terra bona et pingui generat spica bona. ꝙntitate

magna

magna et granoꝝ numero strate sicut multiplex arista. in terra vero sicca et macra econuerso vt dicit plinius libro eodem.

¶ De stipula.

Stipula ab vsto est dicta q̄si vstipula collecta in messe stipula vnde ꝓpter culturā agri vt dicit ysi. li. xvij. vl stipula ōr a stipo stipe a stipo pas. qz stipula fac culmū qué stipat vt dic̄ hug. Est ꝓpe stipula vēq̄ stramē vl palea cū folijs et vaginis q̄ relinquit in agro spicaꝝ multimodis p̄scisa sal ob et a messoꝝ collecta et hec stipula a multis recolligit ad diuersos vsꝰ Nā q̄dā inde domos o tegunt q̄dā loco straminis stipulā sibi sternunt. alij paleaꝝ vice animalia inde reficiunt. alij vero stipula ignes nutriunt et panes et cibaria inde coquūt vt dicit plini. li. xviij ca xxx. quere supra de palea in littera p stipula quidem ē res leuis et concaua et sicca et hūpida. et vento subdita et ab igne facilime inflammata vt dicit idem.

¶ De similia.

Simila ētici ē medulla farina scz purissima et delicata vñ sit panis nobilis q̄ similago ꝓprie nuncupatur et ē flos tenuissime forme mūdissie ⁊ albissime. et mollissime ac diuersis cibis apte et etiā medicinis. ūre ꝛ de farina in lrā f. et de polēta in lrā p.

¶ De scopa.

Scopa ē arbor a scopā do dicā a scopo pis. vl a scopo pas. idē ē q̄ purgo as. eo dicā q̄ ex eo scopent tecta vt dicit ysi. li. xvij. hec a multis ōr birch et hz q̄nq; fol. a leuia sic̄ tremul eo q̄ ei folia cū sint tenuissima leuissimo vētoꝝ agitatu tremē vident. multas hz ꝛgulas duras et nodosas q̄b pueri dorꝫ denudatis sepi cas figunt Ex ei ce ramusculi fiūt scope q̄b purgāt dom et a pulucre et alijs sordib eas mundāt. semia q̄dā facit vacua ad modū q̄driuiaꝝ siue siliq̄ꝝ q̄b vtūt hōies siluestres loco pānis. hz ār hec arbor multū de succo acido ali q̄ntulū pūgituo. vñ solēt hōies in vere et in autūpno cortices incidere et hūoré eff uēté recolligere quē bibūt loco vini talisq̄dē poc̄ius scoratq̄ o pescit multū inflat vt dicūt q̄ ñ reficit nec iebriat neq; nutrit Joē ce sacc in a liq̄ vase sub fano diu a calore sol decoct corrūpit et putrescit. et quertit i pm gredinē et efficit vt vnguētū. mlti ex detrahūt p ignis decoctōm ad modū picis et q̄uis sit horribile et nigꝝ ferūdūq; tñ multis vsib ē necēm et nō fugiant hōies in desertis semine et succo ist arboris vtūt ꝓ ānona. ꝓ vinea. et etiā ꝓ oliua vt tangit pli. vbi agit de arboꝝ succis libro. xx.

¶ De stupa.

Stupa est purgamentum canopi siue lini. Et dicitur stupa anti quos stupa eo q̄ ex ea rime nauium stipentur. Unde etiam et

stipulatores.

stipulatores dicūt q̄ eā prepāt in vallib⁹ et oponūt vt dicit ysi. li. xix. vbi agit de lanis p multas carpinacōs et pectinacōs stupa lini vel canopi ba sepak separata grossior novoliov et hispidior et breuior inuenīt et iō ad vendendū et filū oportendū non est multū apta. fiunt tñ inde fila mk tū grossa et inēqlis et nodis plena. ex quib⁹ fiunt ligamina necessaria vsi b⁹ candele aꝑ nā cū sit magne siccitatis de facili inflāmat vnde subito ac cendit et citissime redigit in cinerē et faullā q̄ certū quīt amaꝑ reddit fumū tetꝑ oculis et naribꝫ nociuū. vtilis ār est stupa medicine q̄ a suis bastulis est bene purgata. vꝫ enim ad vulnera deficcanda et sanāda ad mitigandū arsurā et reprimendū rumorez oculoꝝ vt dicit pli. li. xix. ca. x.

¶ De taxo.

Taxus est arbor venenata. ex cuius succo venena torica exprimunt. Arbor est fortis et ꝓcera hās ramos grossos flexibiles et lon gos ex q̄b⁹ faciūt parthiar⁹ sicut dicit ysi. li. xvij. vñ poeta tan torquēt in arcb⁹. ei⁹ vmbra ē nociua et dormientib⁹ sub ea mortifera. cuius⁹ nimis laxat. cuius⁹ carbo ignē grecū seruat ignitū nebūlēve dicit plinius.

¶ De tabula.

Tabula a teneo nes est dicā. et est in vna significacōe mēsa dicta tū q̄si tenabula eo q̄ bolos teneat et vasa et mensalia q̄ dicta ꝑ apponūt sup pedes erigit et q̄dā limbo circūducit et ōbik a lio mō dr tabula alea in q̄ ludit et hec duplicat in duerbis co lorib⁹ insignit. tercio mō dicit lignū planū et tenue in q̄ posito colore hī scribunt q̄q̄ copulant breues asseruli et attenuant atq̄ concauant et i vtraq̄ ꝑte paꝑ et artificialiter opaginantur et replent cera nigra viridi vel rubea ad scribendū et dicuntur tales asseres tabule eo q̄ teneant litte ras que eisdem tabulis sunt conscripte tabule ār tanto sunt meliores q̄nto ex ligno planiori et leuiori et durriori ponuntur. Dlio mō dicit tabu la a tangendo q̄si tegula asser long⁹ lat⁹ sect⁹ diuis⁹ et sect⁹ est securib⁹ vel dolatus. nam hmōi ligna ad domoꝝ tecta sunt vtilia. ex quib⁹ fiunt tabu lata siꝫ laqaria et alia edificia ex talibus tabulis artificialiter opposita ꝑ opacta arte mira et multiplici cāstratura disponunt post multiplicē sup fluoꝝ relectōm vt tales tabule inuicem equaliter coniungantur dom⁹or nant tñ posite in solariis cū ōnib⁹ deseruiant ab eisdē tñ quib⁹ seruīt qui nue deficiantur. trabes quidem ꝑ latū sibiuncē hāt q̄si equali distancia suppositas q̄ꝑ sustentaculo se defendant vt min⁹ incurrent q̄ñ a paucīs to vel alijs reb⁹ suppositis ipsa tabula nimiū onerat naub⁹ oponentibus. ponib⁹ ostruendis istis et alijs vtensilib⁹ fabricādis. tabule necessario re pant et dolant tā clauiculis et alijs artificijs opaginant. ad tabulas eti am confugiunt naufragantes a periculo fepius liberantur. et cetera.

De trabe.

Trabs est lignū transuersale quod ponit̄ p latitudinē dem̄ et vtraq; extremitate parietes tangens et teneno ne lapsū vel in curuacōm ꝓpter suā altitudinē paciantur. et ōt hec trabes vt trabs a trabo his qz ab vno pcte ad alīū trahit cui infigit̄ q vnit̄ vt dicit hug. oz ãt vt trabs sit longa fortis et spissa et maxime circa mediū. ne forte si facta nimis gracilis in medio incurret. vñ ꝓpē incursū cōis pculū sepe oz vt columna vel statua sustētet. nā lignū si ponit̄ p trāsuersū sustēcaculo indiget quod erectū alia sibi supposita de facili sustinet

De therebinto.

Therebintus vt dicit ysi. li. xvij arbor est resinā suoans omnib⁹ alijs pstancior ē. et resina dicitur therebintina q est multū medicinalis. nā sm dias et folia fruct⁹ et cortices et semia stiptica sūt et sm̄a diligencia colliguntr sicut scim et sūt ptraria morsib⁹ venenosis. et resina ē bona q̄ munda est et limpida et aromatica. in colore rufa et hz virtutē dissoluendi et laxandi et maturandi. et iō ꝓdest otra apostemata dura et alias collectōs tā in capite q̄ in mēbris. de therebinto ãt dicit plī. li. xiij. Siria inquit therebintū hz. et ē spēs e⁹ duplex scz masculus et illa q̄ est sine frcū scz femina et ē duplex vna hz frcūm rufū magnitudinis lenticule. alia pallidū magnitudine fabe et ē odore frcūs iocūd⁹ et tactu pinguis et resinosus et est in siria arbor magna et est et materies lēta ad modum et durabilis quando vetustate nigrescit et splendescit eius folia sūt densa et habet quedam folliculos quedam animalia vt culices emittentes que corticem terebrant et sic cortice perforato gutte resinose effluunt et emanant Item plī. li. xxiij. ca. vi. therebintina radix et folia in vino decocta stomachum confortant. contra dolorem capitis iuuāt pla cet therebintina odoratissima tam siriaca q̄ cipria pura pellucida et subalbida cum aliquo rubore et illa que est montana pectus q̄ campestris vulnera sanat et purgat. et cetera.

De thyna.

Thyna sunt ligna quedam pciosissima ad modum hebeni et quibus salomon fecit gradus. pulchra in domo domini vnde dicit glo. iij. re. xc. super illum locum Detulit autem mulier ex ophir lignū thyna et ligna thyna sunt corruptibilia et spinosa in similitudine albe spine rotunda et candida et valde fulgencia et polita instar speculi siue vnguis vnde in eis resultant ymagines sicut in vngue in igne non comburuntur neq; in aqua resoluuntur sicut nec ligna sethim et multi crediderunt eadem esse ligna.

De tirso.

Irsus est tã arbor q̃z olex et herbar frutex medi⁹ sic dict⁹ q̃ de ẽra surgũ ẽ erect⁹ vt dicit papias Est itaq; ps plante superior tenerior viridior et mollior ac pulcrior celo vicinior a terra remotior roze celi plusior foliis et ramusculis tenerrimis plenior et est melior in medicina Nam in tirsis maxime viget virtus herbe.

De tigno.

Igna sunt ligna q̃ a pietib⁹ vel muris vsq; ad cacumẽ edificij sũt erecta supportãcia totũ tectũ ad modũ com vel piramidis surgũ tendunt et paulatiz se inclinancia ad alterutr in cacumine mutuo se tingunt et dicunt tigna a tegendo vel a tegula. qr tegulis ad sustentacõz tecti supponũt. tegule ãt dicuntur ligna quedã longa valde et aliquantulũ lata plana z tenuia que ex transuerso tignis multis clauiculis affiguntur et in eis eciam asseres vel lateres suspendũtur Sunt autez tigna forcia dolata et quadrata et complanata. sunt ãt forciora et grossiora versus domũ et ztiliora et minus forcia vers⁹ tectuz exterius lateribus et asseribus vel straminibus oncrantur. interius vẽ pulcris laquearibus decorantur et in ipsis laquearibus figuntur et dicũt laq̃aria asseres que interius ad decorem camere tignis diũgũt et a tignis dicitur tignarius qui tectoria tignis inducit vt dicit papias.

De tritico.

Riticum a tritura est dictuz vt purissimũ in horreo seu granario recondatur vel qr granũ eius emollitur vel terit vel evat vt dicit ysi. li. xvij. Est autem duplex triticum scz rubeuz exterius in vtraq; extremitate acutum. in latere scissuz interius albissimum graue et ponderosum. et illud genus est optimum vt dicit plí. Illud est colore croceũ exterius. interius vero albũ in superficie lucidũ et leue frangi difficile. De proprietatibus autem et generibus eius quere supra de frumento in littera f. sicut dicit ysa in die. diuersificat triticũ ex diuersitate soli in quo seminatur. nam quod crescit in terra pingui atq; putribili crassius est et pinguius atq; ponderosius et nutribilius q̃ id quod crescit in terra macra siue sicca. vnde bonitas tritici inter ditur et bonitate soli et ecouerso. triticum autem ex diuersitate temporis variatur. nam q̃ nascitur tempore moderato in quantitate et qualitate erit perfectum ac medulle multe et cortices valde pauci et optimi nutrimenti. in moderato vero tempore exortum imperfectum. Item differt secũm vetustatem et nouitatem et mediocritatem. nam quando est vetustum longo tempore conseruatum nimis efficitur siccum et durum ad digerendum et modice nutrimẽtũ qr tunc ei⁹ humiditas substancialis a calore aeris minuit et minus desiccat.

deficcat nouū vero quo tempore reseruatum ꝑ humiditate superflua et viscositate terre humidū est ac viscosū denū ad digerendū durꝫ et inflatiuū ventositatis et rugit⁹ ventris generatiuū. mediū vero inter nūnis nouū et vetustū inter multam humiditatem et paucā tpatū et iō magis laudabile est et amplius nutrimentū. nā exhausta humiditate accidentali iō substantialem hūiditatē in pte calor aeris tpat. et iō tale triticū magis laudabile et melius nutrit et bene digerit. ꝓpterq; viscositatē terre et densitatē. ē ād triticū vt dicit ysa. calidū et inter humidū et siccū temperatū Ideo panis ex eo factus est calidior ꝓpter calorem ignis et coctōm. Intenditur enim ex eo calor naturalis ꝑ calorē ignis actualem Jtē hanc ꝓprietatē hꝫ triticū ꝑ cunctis granis q̄ nutribilius est ceteris et hoc ꝓpter similitudinem hūane oplexionis dicit ioē Jtē triticū est colatiuū et mundificatiuū et lauatiuū. et iō ius de eius farina factū purgatiuū est pectoris et pulmonis. ioē facit tisanū de eo factum sicut de ordeo. qz mūdificat et plus q̄ de ordeo. vꝫ etiam ptra tussim et sanguinis fluxū Item triticū coctuꝫ cū oleo positū sup durꝫ apostema dissoluit illuo Jtē coctū triticū in succo rutbe dissoluit coagulacōm lactis si mamille inde liniantur. Jtē tpatū cū succo iusq̄mi et positū sup neruos ꝓhibet hūores nocios ne descendāt Jtē granū masticatū vꝫ ptra motū rabidi canis. nā venenū extrahit vt dicit ioē De tisco āt fit oleū qō vꝫ ad multa. ꝫ maxime ptra pruritū et ꝓ pigine et impetigine si cū pāno albo bñ ofricet qō fit vt vir⁹ olei possit melius labi intrare Jtē cortex tritici siue furfur hꝫ virtutē colatiuā. q mūdificatiuā plus q̄ farina et ꝫ modicū vel nullū exhibet nutrimentū Item vt dicit idem triticū recens et nouū pui ē nutrimenti et q̄ comedit̄ crudum flegmaticū est et inflatiuū. et in laterib⁹ dolorem mouet et rugitū. cito ec puertuntur in putredinē. et ideo lumbrici et alī vermes nociui ex tali cibo sepius generantur Dissatū āt nutrit et minus ventositatē facit et multū constipat et constringit Jn aqua coctū grauissimū est et multū inflatiuum et viscosū humoris generatiuum Hucusq; ysa. in dictis

¶ De tisana.

Tisana sicut dicit glo. super. ñ. reg. ꝫ. ordeum dicitur siccatum pila tūsum et decorticatuꝫ. et fit inde cibus aptus illis qui carēt dentibus. ex tisanis fit etiam potus vtilis patientibus febres et alias calidas passiones quere supra de ordeo in littera O. Calorem mingat et alterat sitim sedat. Et declinatur hec tisana huius tisane. et penultima est producta. Unde alexander nequam sic uit. Corrice nudato tisanas ordea dicas. et dicitur a tipeon quod est percutio qz percutitur in pila dum decorticatur. potus autem inde factus tisanuꝫ dicitur ab ysaac in dictis.

de tribulo.

De tribulo.

Tribulus est fruter spinosus q̄ mollior est q̄sit arbor et durior q̄s sit herba Cui' due sunt spēs scz maior q̄ crescit iuxta sepes. vt dicit plinius xxi. ca xvi. Tribul' dura res est septa villaꝝ oppi net. in altū crescit sed cū non habeat vires vt directe se erigat incuruat et vers' terrā se reflectit. dentes hz acutissimos aculeos acutos et dentatos et singule e' d' gule a sūmo vsq; decliū ad radicē aculeus sūt munite Alia ē spēs tribuli minor et crescit in locis palustrib' et in campis et est minor in lōgitudine et grossitudine q̄s sit maior Folia hz minuta et ro tunda. hastulas p̄fert longas teneras rubeas splas p̄ terrā diffusas ascalleatas p totū et spinosas Florem faciunt album et frūm primo viride; deinde rubeū tādē nigr et hunc frūm diligūt serpentes colubri et bufōes et iō ex eo frūctū comedere hominib' non est tutū et quēcūq; comedere li buerit eligē dz illū q̄ a terra magis elevat' et non nimis matur' q̄ integer est et intactus a muscis vel a vermib' non corrosus tribul' āt cōpestris vt dicit plinius aratro et frugib' est inimicus. viuax cū est et multū se multiplicat et vix eradicari p̄t quando in aliquo radicatur agro et ideo messem cō primit et confundit pedes et crura transeuntium et manus se tangentiū multū ledit et transeuntes sepe cadere vel cespitare facit. vestes hōm di laniat et discerpit et equū iuxta se pascentē q̄ncūq; lanā repit. et iō dr tribu lus a tribulando quia tribulat et ledit sibi appropinquantes. et cetera.

De thimo.

Thimus est herba valde aromatica Vnde virgilius recolens thimo fragrantia mella cuius flos dicitur epithimum et ē flos medicinalis. habet enim virtutem melancolicam purgandi et flegma et iō vz contra q̄rtanā et alias melācolicas passiones.

De thimiamate.

Thimiama est quedā confectio preciosissima et unica et sancte galbano et thure preparata sicut dicitur exo. xxx. et est dicta a thimo flore odorifero quia olet suauiter sicut thimus sicut dic̄ ysido. libro. iij vbi tractat de odoribus. talis autem confectio in vsus hominum non debuit fieri quia dominus offerre in templo sup altare thimiamatis hanc precipit. et ideo in ecclesia non debet sponsus et etiam sponsa thurificari odore thuris. Inde etiam est et allato thure benedictio super altare. si enim descendat thuribulum ad chorum. aut enim thus sine benedictione apponendum est et offerendum etiam hominibus. et cetera.

De thure.

Thus est nomen arboris et etiam gummi inde emanantis.

Inde

vnde plinius libro decimoseptimo. dicit thus est arbor arabie immensa atq; ramosa lentissimi corticis ad acervis q̃ntitatē succū aromaticū q albū mō amigdale generans et effundens et mastication q in puluerē resolutū et instis pingue et igni appositū facile ardens et appellatur apud nos masculus et q̃ natura sit rotundum ad modum testiculoꝝ. reliquū vero est planum et plene scabiosum et est masculo minus bonū adulteratur āt aromatum resine albe siue gūmi seo sua ognosc̃t ꝑpa q̃litate. nam thus igni appositum arescit. resina vero humescit. gūmi autem calefactū resolvitur et liquescit arbor autem vnde fluit thus dicitur libanus et eius gumma a naturalib⁹ ac medicis olibanuꝫ nuncupat a monte arabie sic vocato seo a libano arbore fluente olibanum liban⁹ nūcupat vt dicit ysi. et dicit glo. sup̃ ecc̃. xxiij. super illum locum ego q̃si libanus non incidet ar. liba⁹ vt aiunt arborem in arabia cortice et folio lauro similis fructum emittēs bis in anno scz in vere et in autumpno. seo quod per se fluit in principio estatis melius est. quod vero in estate cortice inciso paulatim exire cogit̃ in autumpno vero nec ita candidum nec ita purum. seo ꝺ quod ꝑmo adheret ramis et corticibus et in estate indurat̃ et a ramis ferro recolligitur thus optimum est quod albū solidū et mundum odoriferum et rotundum ad modum testiculi ac oblongum et ideo dicitur masculinum. Thꝰ vero quod aptis corticibus in autumpno vel hiemis principio effluit nō est alteri simile in virtute nec etiam in colore quia illud albuꝫ ẽt translucidum odoriferum valde atq; mundum. thus vero secundarium est tenue et scabiosum vt supra dicit ysi. Regio autem vbi crescunt thura est montuosa et ꝓpe altitudine rupium et scopulorum quasi inuia et inaccessa vt dicit glo. ecc̃. supradicta. ꝓpe omnia dicit plinius. vt dicit glo. q̃ arabia est regio et thura gignens sabea vel saba eiusdem regionis prouincia maxime thurifera et est terra ex vna parte maris et scopulis et altēa vero montibus et rupib⁹ vie accessa. vnde thuris arbor sine cultore crescit et terram argillosam diligit. Dicunt autem arabes q̃ thus non debꝫ recolligi nec eius arbor incidi nisi sacris religiosis tempore collectionis contactu mulierum non pollutis. et sic putatur per religionis obseruantiam merces augeri. Item idem ibidem c. xvi. primo naturalis est vindemia et circa canis ortum in fortissimo estu. nam tunc eius cortex tenuissimus laxatur et ꝓsilit inde spuma pinguis que contacta densatur vbi loci natura possit hoc purissimum est et caliduꝫ. Secunda vindemia versus hiemem corticibus incisis rufum hic erit nec comparabile est priori. Creduntur autem nouelle arboris gummi esse candidius seo veteris efficacius et quidam putant etiam in insulis melius gummi. Alij autem negant in insulis nasci. Collectum thus in camelis defertur etiam in
ciuitatē.

ciuitatē q̄ sabocriaz dicit porta ad hoc patente nec p aliāuiā dirigendi licet vbiqz dormiant deo quē inuocant. vbiqz sine mensura non in pōdē accipiunt sacerdotes nec aī inde licet mercari nisi p̄ deo debita porcio offerat cādore f. pbat carbonis si statim ardeat et inflāmet si dentē non recipit sed statim frangitur in puluerē vel in micā. hucusqz pli. fm viat. vero et plat. th'. ē gūmi c'oā arboris in alexandria et dr olibanū alexādrinū q̄ ē puri'. et meli'. aliud inuenit utra damascū et dr damascenū et nō ē ita bonū nec ita puz sic p̄mū. ē ār caliduū et siccū multū aromaticū mīcū pingue et glutinosū. virtutē hz confortandi ex aromaticitate sua dsoliduādi et dstringendi et dglutinādi ex gūmositate sua potenē stringit lacrimas et fluxū h̄uoz descendenciū de capite p̄cipue qñ fluūt p venas exteriores faciei si circa tempa ei' pl'ius cū vino albo et cū albugine oui ēplastre t̄ sic et sedat dolorē dencīū et gingiuaz masticatū th'. p̄hibet fluxū h̄uorū a capite ad membra spiritualia ad pect' vicz et pulmonē ex ra indigestiōnē et actiuā eructuacōm multū vz vinū in q̄ fuerit thus decoctū maturez confortat et mundificat et receptum iuuat fumus eius mirrhe pulus eius cum aceto graciliat et attenuat mammas turbidas puellarum conqualsationibus cum pice subuenit dolorem aurium mitigat. mirrhaz cum vino tumoribus intestinorum subuenit si cum vino bibatur. hucusqz diasco. et plat. dicitur ār th'. fm ysido. a theos q. est deus quia in deorum sacrificiis adoletur et fm hoc habet aspiracionem. vel dicitur a tundo tundis quia abile ad tundendum et sepe tamen tunditur et quanto plus tunditur plus redolet et facilius inflammatur et tunc caret aspiratione ex thure incenso procedit aromaticus fumus ad modum virgule et est inferius gracilis. multum mobilis circumuolutacionibus q̄ fructuosus et se ad partes oppositas motu leuissimo circumuoluens versus superiora se dilatans immutans aera et obumbrans odoris sui flagrancia fetorem ea dauerum auferens ad cerebrum directe penetrans spiritum animalem confortat et recreat per cerebri ventriculos se diffundens. et cetera.

¶ De vimine

Vimen viminis dicitur virga mollis et dicitur vimen eo q̄ habeat vim multam virorum. Nam eius natura est talis vt eciam arefactum fuie in aqua abinatur iterum reuiuiscat et dicit ysidorus libro xvij. ex viminibus fiunt necessaria vitibus vinetoris et doleis religandis necessaria ligamenta vt patet supra eodem in littera .s. quere de salice. et cetera.

¶ De virga.

Virga ppe ē q̄ de ramis nascit et dr a frute eo q̄ in se vim multā habeat. vel dr a virore. nā virt' q̄ latitat in radice se ꝓit in vi

tore.

roze virge. Dicit virga quasi vi regens. virga ei vtit magi ad placdos ꝑtes et idcirco in virga sustinet hos alligatos. virga ei vtit ꝓlati reges et magistri vt dicit ysi. li xvij. virga eē vtit viatores agroꝝ et areaꝝ seu ꝓtoꝝ duci cursores legati et nuncij ac pastores. Virga siquidem ex tripli ci oponit sba scz ex cortice ligno et medulla. mediante medulla nutrit et vegetat. mediante ligno erigit et sustētatur corticis vero beneficio tegi t et ab exteriozis aeris iniuria defensat. Nā vt dicit ꝯmentator sup lib de plantis. Corticē hz ꝓ pelle arboz. lignū ꝓ osse. medullā loco vene. Nā calor naturalis extis potissime in medulla virge mediante ramo a q̄ pullulat humozem attrahit a stipite et radice et qō grossius et terrestri in attracto humoze transmutat in lignum et in corticem. quod vero aq̄si us est conuertit in frondium multitudinem. et quod vnctuosius est et pu rius transmittit ad virge superficiem vt inde producat florem et tandē fructum generet atq; semen. Nascitur autem tam flos q̄ fructus de sub stancia virge sine ipsius corruptione et alia violatione naz flos insensibi liter de virga egrediens et erumpens virgam non violat nec defloral. ꝯ fecundat eam potius ac perficit et decorat. virga itaq; non ꝓcipit secun dationis graciam nec potenciam generandi ex commixtione seminis sic animancia sed ex roze celesti pariter et calore solis. Virga autem ex qua ascendit sursum semper tendit et suam summitatem versus celum erigit quousq; perueniat ad perfectum incrementum. et est media inter ramum et stipitem seu radicem a qua concipit et inter fructum quem producit. ex substancie sue teneritudine flexibilis est valde et de facili inclinabilis in quamuis ꝑtem. Item virga extrinsecus arida et sicca aspera et nodosa. sed interius mollis est in medulla. et sub cortice humorosa. quanto autez virga plus crescit tanto a terra plus recedit. et quanto sursum alcius sur tollitur tanto in eius acumine graciliox et acuciox inuenitur. Item vir ga ex se debet esse erecta sed quando est nouella si casu aliquo ad terraz incurretur difficile est vt indurata in illa curuitate quin ad rectitudinem reuocetur ymmo sepe facilius frangitur q̄ rectificetur. quando vero vir ga inuenitur curua in igne ponitur et per calorem eius rigores et durici em resoluentem et remollientem ad formam rectitudinis facilius reduci tur. Item virga canibus est odiosa et paruulis quia virga eorum insibi lencia coercetur. et cetera.

De virgulto.

Virgultū a virga est dictuz ꝑ hug. est enim locus vbi multa no crescit virgarum ꝑ hm autem ysi. li xvij. virgultum est ramus qui de robore ipsius arboris pullulat. Deo virga dicitur q̄ de ramis ozit et ꝓcedit in hieme vlescit. in vē ho placz qz tūc virescit.

virescit et florescit precisum rursum pullulat et reuiuiscit a terra in suo or tu elongatur et quanto plus crescit tanto plus versus elevatur celuz alt quando dicitur virgultum viridarium vel virectum locus scilicet viridis et amenus. plantis et herbis virentibus consitus sicut supra de orto pa tet. quere in littera O. et cetera.

De vite.

Vitis dicitur a vincendo qz vincitur et ligatur sm ysi. autez vi tis est dicta eo qp vim habeat circa radicandi vel ideo dicun tur vites eo qp vim habeant vt inuicem vites se innectant viti mis qz arboribus repottando religentur. est enim earum natu ra flexibilis scilicet ḡsi brachijs quibusdā quicquid comprehēderint tene unt et constringant. et illa ligamina quibus arbores vel palos capiunt. capreoli dicuntur sic dicti eo qp arbores capiunt vel mutuo se conuertunt quo adminiculo palmites ventos sustinent et turbines ne frangantur. di cuntur eciaz columbi qz sunt sicut anuli quibus proxima queqz ligant ne longius lacti palmites ventorum flatibus dissipentur et sine periculo fructus suos sustineant vitibus autem ista maxime conueniūt. oblaqacio Oblaqueari autem est terram circa radicem aperire et velut lacus effice re vt radix humore habundancius humectetur et caloris solaris radio facilius penetretur Item conuenit eis putacio. et est putare virgam ex vi te super vacuum resecare. cuius flagellum luxuriat Itez eis conuenit pro paginacio et est propaginare flagellu vitis supersternere et quasi porro porrigere et hinc propagines dicuntur prime sez vitis extensiones Itez conuenit fossio et est fodere in terram mouere fossorio vel ligone vt radi ces et herbe superflue amoueantur Item eis cōuenit palinacio. palina re autem est paxillare idest palos figere circa vites vt sustententur vt vi cit papias et dicitur a pango gis. xi. qp idem est qp palos figere vel plan tare vt dicit idē. Sm ysi. ät palinare est fimo vt terra pingui vitē pascere vel nutrire vt amplius fructificet Item eis conuenit pampinacio. est aūt pampinare pampinos idest folia superflua de vite amouere vtque liberi us aerem purum capiant et foliis non obumbrate ciciis matureſcāt. pā pini autem vt dicit ysio sūt folia quorum subsidio fructus vitis ab ardo re et frigore defensatur et aduersus omnem iniuriam premunitur qui pā pini vt dicit ysi. ideo sunt interasi vt solaris radius ad maturitatem fruc tus facilius admittatur. et sunt dicti pampini eo qp de palmite pendeant vt dicit idem li. xvij. Item eis conuenit vindemiacio. et est vindemiare de vite vuas demere quod fit quando fructus vuce precidūtur et recolli guntur De vitibus autem dicit pli. li. xvij. ca. xxij. vitis quando presidiē tempore congruo et modo debito ex precisione vires recipit et concipit materiam.

materiam et qua fructus vel flores in posterū gignuntur nisi enim precisione
castigaretur superfluorum tota infecunda et sterilis redderetur nihil e ñ
nidius nascitur et ideo nisi vires ad gignendū seruentur non fructus pue
ra. In vite autez est natura vt malit parere qz viuere et ideo quicquid de
materia superflua a vite demitur fructui accedit. vites vero putationis
tempore quanto cito putantur tanto plus effundunt de materia et quan
to ocius tanto fert fructum vberiorem ita tamen qꝫ putatio tempus de
bitum non excedat vnde vites graciles et tenaces cicius oportet putare
validas autem nouissime Debet autem precisio fieri oblique inter duas
gemmas. ita vt in parte opposita gemme precisionis fiat vulnus ideo au
tem debet fieri oblique et non directe vt cito descendant et defluant gut
tule pluuiales per quarum frequentiam et permanentiam super planum
incisuram vitis summitas lederetur vt quanto vitis est gracilior et ma
nor tanto plus est de ea putandum quando autem pampinacione inol
gere non debet remoueri folium quod est circa vuaz nisi vinea sit nouella
sed potius alia que magis sunt remota. hoc enim vuam supplantaret qz
quod vero erumpit et pullulat alias qꝫ ab oculis siue gemmis spurium ꝫ
inutile iudicatur et statim est rumpendum Itez idem ca. xxiiij. vitibus ac
cidit morbus speciales scz quando germina nimis tempestiue auferunt
aut quando in supinum incurrunt aut quādo nocio rore vel ymbre flo
rēs tpe pfudūt aut qñ nouella germina pruina aut frigore decoquūt
aut quando ab impitis cultorib⁹ aut terre fossorib⁹ radices vulnere inu
riose leduntur et quando desquamantur id est a suo cortice totaliter spo
liantur Inter omnia autē maxime ledit quando fortis ymber percutit
palmitem floreſcentem quia simul defluit ipse fructus Et aere autem cor
rupto et rore vel ymbre nocio crescūt quidam vermes et eruce et et stimu
lines vitis germina et folia depascentes et eam sic depastam facile dere
linquunt. nascitur autem hoc malum in tempore nimis humido atqꝫ lēto
Accidit autem eis alius morbus quem aranеum vocant vinitores quia
ex flatu venti nocio et ymbre corrupto generant quedam tele quasi ara
nearum quibus obuoluuntur fructus et consumunt et aduruntur Ledit
eciam vitem rapacitas odit eciam et cozulum vnde quando talia vitib⁹
sunt vicina tristes et egre efficiūtur vitrum quidem et alium ꝫ aqua ma
rina et fabe ac vicie putamina vtima et maxime internuncia vitium sunt
venena hucusqꝫ pli. xviij c ñ dicit idēt apud priscos vites inter mag
nas arbores nūerabant In aliquibus enim partibus sunt vites ita ma
gne vt ex earum truncis statue fiant et columne vt patet in simulachro so
tis in vrbe pplōna super tectum eciam templi ephesie diane vna vite an
tiquitus fundebatur Columne quoqꝫ de talibus vitibus facte diuissime
gmanent.

ꝑmanent incorrupte In paucis enim lignis natura eterniot est q̃ in vite nullo fine crescunt.et circa domos et villas circũduci possunt.scandũt et in multis ꝓbus ad vlni vel populi arboris sũmitates. et eoꝝ rami quasi maritali affectu suis brachijs se onectunt Arbor est vtilis et medicinalis tũ in foliis q̃ in fructu et emittit ac emit et reddit liquorẽ succis ōniũ arboꝝ meliorem q̃ prescidit lacrimã emittit purissimã.et illa lacryma collijs adhibit per illius lacrime emulsionẽ deputatur eius substãcialis humor in radice.vnde frũs postea surgit dulciot et purior et ipsa vite. folia vitis sunt lata interius plana viridia et mollia. exterius autem vallicula lata et villosa in extremitate.lateribus intercisa et acuta.multũ obũbrancia q̃ ꝓ vmbra estuantibus et quiescere cupientib' est iocunda.et sũt multũ medicinalia.nã vulnera mundant et munde sanant.in aq̃ decocta refrigerant.calorem febrilem mitigant estuacõs et tũorẽ stomachi cathapotia mata mire sedant pregnantẽ adiuuant.sompnũ ꝓuocant et cerebꝝ recreant et confortant.eius lacryma potata sepe calculos frãgit vt dicit dias. vitium acutę hippitudinem oculoꝝ tollit morsibus venenatis et veracõib' succurrit cinis eciaz ei' valet ad predicta. qui succo ruthe et oleo admist' tũorem splenis ꝙgit vt dicit idem plinius.xxiij.ca.j. vbi dicit folia vinũ dolores capitis ãputant inflacõs sedant.cũ farina ordei calidã archericaz iuuant.dissentericos valde iuuant si eoꝝ succũ bibant patientes lacryma eius cum oleo super locum pilosum illita modo psilotri pilos amputant et hoc facit maxime lacryma quazramus vitis viridis emittit et reũdat verrucas tollit cotter vitium et folia arida vulnerum sanguinem sedant. ipsumq̃ vulnus conglutinant et sanãt cinis vitium mor fistulam purgat atq̃ curat neruoꝝ dolores et otractõs mitigat scorpionum et canũ plagas cũ oleo sanant citius cinis corticis per se pilosablatos restaurat et multiplicat.hucusq̃ plinius.

De vite agresti.

Vitis agrestis est labrusçula sic dicã q̃ in terre margin bus crescit.a labro enim dicit labrusca scz ab extremitate terre vbi nascitur sicut dicit ysi.li.xvij. Est autem similis viti vinifere in foliis sed non in fructu nam fructum facit modicum aut nullum.et si qñem fecerit ille durus est et stipticus et amarus vitis vinifera degenerat sepe in labruscam quando non colitur nec putatur et econuerso. de labrusca fit vitis vinifera per culturam debitam et tonsuram vt dicit pli.et q̃uis labrusca non sit quo ad cibum vtilis est tamen quo ad medicinam nam eius radix cocta in aqua pluuiali et mixto vino yꝛopicos curat. ꝛnes maculas tollit missum compescit pulsus radicis eius contra defectum stomachi mire subuenit vt dicit dias. Plinius autẽ li xvij ca.ij. dicit sic.labrusca

grece

grece ampeloe sargie appellatur. spissis foliis vinoso cortice fert vuas rubentes modo cocti quaꝫ succo mulieres cutem faciei purgant. et ille vue cum foliis et succo terre vtiliter apponunt vicijs coraꝫ et lũboꝫ ẽte eaꝫ aceto scabiem hominis et quadrupedum curant cuicuiſq; pli.

De vitulamine.

Jtulamen a vite ꝺr illa planta bastarda siue spuria et infrucꝺosa q̃ nascitur a radice vitis siue alias non ꝓcedens ex ipsis gẽmis et tales plante degeneres sunt et innaturales. et ideo nõ fructificant seꝺ vitem onerant et grauant et frũm impediunt ac retardant. nam hũoꝛẽ attrahit a radice q̃ deberet transferri ad frũꝫ nutriendũ et augmentandũ. et ió debent ocius extirpari ne diuicꝫ creſcẽtes diminuant frũm vitis. et ideo tale s plante adulterine dicunt spuria vitulamina ió est degenerancia et non naturalia li. sab. ca. iij. et est hec Irã rabani et antiquoꝫ quamuis augꝰ. in li. de doctrina xp̃iana dicit. ꝙ melius dicerent adulterine plantagines. quod quidẽ verum est quo ad sim plicium intellectum vera tamen littera est et bona quo ad intelligentes scilicet spuria vitulamina.

De vinea

Jnea vt dicit papias. est locus vbi plantant vites vnde et vinetũ vocam⁹ locũ vbi consita est multitudo vitiũ vinea diligẽter excolit et ab õnib⁹ superfluis expurgat et a cultorib⁹ sepe illustratur et ne ledat a bestijs macerijs et sepib⁹ circũdat et ne dirupiãt fructus eius custos in ea sup speculã ordinat. in hieme sine custodia rebꝰ quiẽ ꝙ in autũpno a multis frequentat in hieme valde pallet in vere et i estate viret floret ac redolet seꝺ in autũpno frũ gaudet o dor florẽtis vi nec omni venenoso detrahat et ió ipsa florente fugiunt colubri et bufões sustinere eius flagranciam non valentes virore amenitate delectat visꝰ flagrancia et aromaticitate afficit olfactum. saporis suauitate reficit gustũ foliorꝫ lenitate demulcet tactũ. acrẽ diligit purꝫ serenũ vt dicẽ pli. et mi nꝰ diligit caliꝺã et siccã mediocriẽ pinguẽ ac dulcẽ. nã qñ ẽra ẽ nimis pinguis vel nimis hũiꝺa luxuriant in ramos et in folia et paucos ꝯ frũs qñ ho in ẽra arenosa et nimis macra cito deficit et arescit cũ non inueniat sufficiens fundamentũ seu nutrimentũ. siꝛ si fuerit in terra amara vel salsuginosa corrũpit radix eꝰ et malicioso hũore radicis sũam subintrãte. ꝙ ió diligit ẽrã dulcẽ et in suis q̃litatibꝰ tpatã et ió mõtes alti soli bñ expositi siꝛ optima loca ad vineã q̃ in eis ẽ hũor dulcis et calor fortis. et q̃nto vinea soli magis est exposita tãto frũs reꝺdit dulciores Primo ãt ẽ fructus viridis durus stipticus et acetosus. deinꝺe ꝙ decoctõ sol⁹ dulcis efficitur et deliciosus sub foliis enim ipsius vince latitant vulpes vuas vince.

vince corrodentes aut̃ve et venaſtãtes. et maxime vbi cuſtodes ſũt negligentes nec ꝓdeſt ꝙ aliqui min⁹ ſapiẽtes ponũt et dicunt vulpũ aduerſarios id eſt canes intra vinũ maceries ſiue ſepes. naꝫ pl⁹ demoliuntur et deſtruunt vuas vince ſi incluſi pauci canes q̃ furtiue facerent plures vulpes vt dicit yſi. et ideo ſapientes vinitores ſumma ſtudent diligencia neſ̃ intrẽt poci ſeu canes domeſtici ſeu vulpes. a muſcaꝫ ãt et vermiũ corroſione non poteſt ſeruari vinea niſi per ipſius manum qui omnia in ſua d̃inet poteſtate vt dicit yſi. et ſaluat magnifice vniuerſa.

¶ De vua.

Vua ab humeo mes ⁹. et eſt dicta q̃ſi humida eo ꝙ intrinſec⁹ humoris eſt plena vt dicit yſi. li. xvij. Ex tribus autem ꝓmiſ vua ſeꝫ ex folliculis glarea et arillis. folliculi dicuntur vinaria ſiue tece in quib⁹ glarea ꝺtinetur. et eſt glarea ſuccus ſiue h̃uor pinguis ipſius vue. Arilli autem dicuntur parua grana q̃ ſunt in racẽo et dicuntur alio nomine acini ab aceo ces et ⁹ dici ꝫ acin⁹ ni. ſicut patꝫ in maioꝛi volumine priſciani. vbi ⁹. illud verbũ paulini. Exprimit humẽtes acinoſq; ſucciq; liquentem. aliqui tamen dicunt hoc acinũ Vua eñ eſt generale nomen ad botros et racemos. nã ꝓprie eſt multoꝝ granoꝝ coadunacio. racemus ãt dicitur vnum granũ Botrus autem vuaꝝ ꝺgeries vel congregacio que gallice dicitur moiſſine. ſm autem pap. et yſi. racemus eſt botrionis ps ſiue ramuſculus eiꝫ vuis preſcriſus. vnde a ramo dicitur racemus. ſm yſi. vue autem multis dicuntur ſuburbane eo ꝙ inter vibas venduntur ad ꝺmedendum. ꝺmendat enim eas et ſpes et iocunditas ſaporis q̃ꝫ multe ſũt ſpecies. ſicut ꝓcoque ſic vocate q̃ cito matureſcunt et añ oẽs calore ſolari decoquũt. q̃s greci lageos dicunt q̃ feſtinãt ad maturitatem ſicut lepus Item ſunt purpuree a calore purpureo ſic vocate Item ſunt verticiarie ſic dicte a magnitudine et longitudine Jté ſũt ſtephanice a rotunditate nuncupate Item ſunt cetance ſic dicte eo ꝙ rubeant velut ignis Sunt autem et amince vue ſeꝫ albe mineo id eſt colore rubeo non ꝓmixte Item ſunt apiane facientes vinuꝫ dulce quas niſi cito colligas pluuijs et ventis et maxime apibus infeſtantur ꝓ quarum ꝺpredatione apiane ſunt vocate Item ſunt et bicalbite a regione nomẽ h̃nt ſortite turbines et pluuias et calores optime ſuſtinent. et in terra macra non deficiunt hmõi et dicitur eſſe baſilica Item ſunt argite quas niſi primo tempore colligas. aut in terram cadunt. aut humore computreſcunt. Item ſunt et elbolie id eſt varie que neqꝫ purpuree ſũt neqꝫ nigre ab elbo colore ſic dicte. elbum enim inter album et nigrum eſt medium Sunt autẽ multe alie differencie vuarumque differunt abinuicem in ſapore et calore in magnitudine et virtute ſed be ſũt magis famoſe vt dicit yſi. li. xxiij. ſm

yſa.

ysa. vero in diet. colot vuaꝝ quadruplicter variat. Sūt enim vue ꝺnino albe clare ⁊ aq̃se modicū carnis habentes. cortices subtiles ossa exigua sunt itez vue omnino nigre grosse carnis. pui hūoris et cortices. et ossū magnoꝝ. sunt et citrine q̄ magis pticipant cū albedine ꝺ cū nigredine sunt insuꝝ rufe q̄ magis accedunt ad nigredinē ꝺ ad albedē. albe leuiter nutriunt facile digerunt. venas penetrant et vrinam ꝓuocant. nigre sūt dure digestionis tamen stomachum pl⁹ ꝺfortant. et eē plus nutriunt q̄ bene digerunt Citrine āt et rufe sunt medie in potencia. et sicut dicit isē ysa. quanto vue sunt maturiores tanto sunt laudabiliores et ad nutrien dū et generandū bonū sanguinē meliores. vue q̄ min⁹ hñt carnis ꝺ hūoris laudabiliores humores generant ꝺ ille q̄ sunt pluris carnis ꝺ humoris non tamen sunt tanti nutrimenti.

De vua immatura.

Vua immatura ē frigida et sicca et multum acerba. et perunit neruos sua stipticitate uentium et radices in trñ. ꝙ stupefacit et videñ quodammodo congelari virtutez āt hz ostrictiuā et colericū vomitū reprimendi et calorē epatis extinguēdi sitim afferendi. acumen caloris mitigandi. hūores grossos non in oculos in palpebs ꝺficcādi et puritū oculoꝝ et aspitatē abstringēdi vt dicit ysa.

De vuapassa.

Vapassa multis modis fit. aliquando cū torquentur illuc per quod vua ꝺpendet a vite ita ꝙ non possit humidū vlterius ad vuaz ascendere. et sic permittitur a sole p dies aliquos ꝺ ficcari. et hoc dicitur vuapassa ꝓpter calorez solis quez patitur et hec est optima ad comedendum. aliquando racemi resoluuntur in pannis vitis et colligūtur et postq̄ pannus est extractus de clibano quando calor est temperatus imponuntur ibi racemi inuolutiet efficēt Simili modo dicuntur iste vuepasse. qz quandam violenciaz a calore clibani patiuntur simili modo quādo in fumario fit vuapassa vnde dicit alexander necꝫ. dant vuapassas clibanus fumaria febus De vuapassa dicit ysaac. in dietis. vuapassa perfecta in dulcedine est calidior si nigra ē. nec est nimis mollificatiua nec consumptiua sed media. malos humores temperat et mitigat motionē maxime quando est pinguis et carnosa et corticis est tenuis et cꝰ ossa siue granula sunt exigua atq̄ panca. hmōi vua passa ꝺtra doloꝛē pectoris adiuuat pulmonē mundificat tussim sedat ventositatē et renes purgat. splenī et epati ñ ꝺuenit si habuerint duriciē et grossitatem. vua autem passa habens acerbitatem cum quadā ponticitate minus ē calida ꝺ sit dulcis et minus humida maxime si sit alba. et iō paruz nutrit. calorem extinguit. ventrem constipat et ostringit.

De vino.

Vinum dicitur q̄si in vite natū. vel a vena eo q̄ potus ei⁹ venas sanguine cito replet vt dicit ysi. li. xx. vbi tractat de potu. temetū aūt dicit forte vinū eo q̄ teneat mentē ⁊ temerarie agere facit dicitur et meꝛ q̄si est puꝛ et aq̄ non admixtū dicit et bachus a libero pre q̄ vocabaꝫ bachus. et ꝺr fuisse primus reptor vitis vel bachus ꝺr ab effectu. q̄ fortitudine sua facit bibentes furere. et in alios debachare. Laudes aūt vini non posset ad plenū describere etiam si vueret bachus ipse. Inter oēs liquores et sucos arboꝛ vinū optinet pncipatū. nam p̄ ōnibus liq̄ib⁹ vinum moderate assūptū corpa plus ꝺfortat corda lenificat. morbos et vulnera sanat. vnde dicit ysa. in dict. vinū dat bonū nutrimentū corpi sanitatē reddit potiā ac custodit calorē natura lē. p̄ ōnib⁹ cibis et potib⁹ ꝺfortat et augmentat ꝓpter familiaritatis ꝺfortiū quod habet cum natura. vnde sanguineꝫ purissimū generat et turpiū purificat et clarificat. venaꝫ ora aperit. et ad interiora mūdificādi sua subtilitate penetrat. et tenebrosā fūositatē tristicie inductiuā illūinat atꝫ fugat. ici⁹ corpis mēbra cotroborat et vigorem singulis administrat. vini enim bonitatē actio anime manifestat facit in ea tristicie et doloris oblusionē. nec pmittit eā sentire angustiā vel dolorē. acuit intellectū et facit eū docilē ad inuestigandā rem difficilē. animosā cē ipsā efficit et audacē vnde pz q̄ vini excellencia c⁹ plus ouenit ōnib⁹ hōib⁹ et atib⁹ tpib⁹ et regionibus si debito mō ꝑm vires bibentis a singulis assumatur. senib⁹ cē ouenit q̄ calor vini eoꝝ repugnat frigiditati iuuenib⁹ ouenit ꝑm cibū q̄ in natura similis est nature et etati iuuenum et adolescentibus pueris ē cib⁹ et medicina. et eoꝝ calori adhuc imperfecto nutrimentuꝫ exhibet et augmentum et ipsam humiditatē puerilem superfluam consumit et desiccat. in frigida enim regione et in hieme vinuꝫ forte et multū puꝝ conuenit in estate vero et in calida regione vinum paꝝ et multum mixtuꝫ vale est corpus enim humectat et refrigerat ꝓpter mixturam aque que subtilitate vini ad remotiora membra reducitur valde cito. iō antiqui vocauerūt tirlacam magnam q̄ inuenerunt illud duaꝝ rerum esse inuatiuum. calefacit enim corpora frigida et infrigidat calida. humectat sicca et hūida exteūat et desiccat sed ei⁹ calefactio et siccio est naturalis hūectacio vero et infrigidacio est accidentalē. q̄ subtilitate sua portata q̄ꝫ ad mēbra q̄ necesse habent infrigidari et humectari vt dicit idem. Jn vino autem considerāt ista ꝓba sue liquor calor sapor atq; odor. Nam ꝑm substanciam vini atrē uitur subtilitas et terrestritas siue grossicies atq; mediocritas. vinuꝫ substāciale tenue et subtile albū ē et claꝝ et ouāt stomacho q̄ cito digeriē. vēas ꝓfortat. mētē non gaudit neq; ledit nec neruis nec cēbro aliq̄ō inest

noctumen. tū

nocumentū. vinū aūt terrestre atq; grossū subtile ē et optimū stomachū grauat et difficile penetrat. ¶ olor aūt vini est ꝙruplex scz albus. niger. glaucus. citrinus. et roseus siue rufus. albū vero et nigꝝ vinū ceteris est minus calidū et albū est magis humidū q̄ nigꝝ ꝓpter subtilitatē et aq̄stitatē diuantē. nigꝝ vero magis siccū est ꝓpter grossitiē et terrestreitatē et magis substātialiē diuantē. vina vero mediocres colores hūcia sūt alīs calidiora scz vinū citrinū seu aureū et vinū rufū. et hoc ꝑm q̄ magis ab illꝰ extremitatib⁹ sunt remota. et ōnto illꝰ sūt viciniora tāto sūt min⁹ calida

¶ De vino rubeo.

Vinū rubeū valde incensū in rubore sicut sanguis fortissimū ē. et multū leuit caput et pcutit mentē et fortē facit ebrietatē. et ió optime inuiget aq̄ misceri. vnde si omisceat q̄ oz vt bibat ꝓut etatib⁹ et tpib⁹ et regionib⁹ ac ꝯsuetudine ꝓuenit atq; decz multū est laudabile qz grossos dissoluit hūores. vias venaꝝ a putredie mūdificat et sanguinē purificat maxime si vicinū fuerit puritati. et ió ꝓuenit sensib⁹ qz eoꝝ calorē confortat. et frigidoꝝ hūoꝝ dissoluit habūdāciā et sensū corpib⁹ collectoꝝ vinū rubeū necesse est habere saporē ponticū ille vulcē et liq̄tē inē grossū et subtile mediocrē. et odor eius inter aromaticū et grauem. et tale vinū est ceteris ꝑancius ad nutriendū et mutakka alius in sanguinem ꝓpter similitudinē quam habet cū eo in liquore in sapore et colore. vinum vulce et multū rubeū iuuat ad mūdificandū vicia pectoris et pulmonis. valde enim est solutiuū viscosi hūoris et lenitiuum et immundicie absorptiuum. vini aūtez ꝯsideratur odor. nā si vinū aromaticum signat suū liquorem subtilem esse tpatū. omniq; fetidie emūctū et optime digestiuū et ideo claꝝ generat sanguinem atq; mundū. et ē cordis confortatiuū lenificatiuū et sumi grossi et obscuri et turbidi expulsiuū. vnde ypoc. vinum inquit odoriferum subtilius ceteris est et leuius digestibilius ac nutribilius. qz natura in eo suā oplemisse se signat actōm vinū vero quod nullius est odoris siue ventositatis grossitiē insinuat. et ió est illaudabile nutrimenti nec clarificat sāguinē nec ecūi ofortat ¶ generat hūores grossos et sumū turbidū et obscurū. vnde horribilissimū hūs odorem et saporem ponticū pessimū est qz infert corpi maximū nocumentū. pessimū generat sanguinē et noxiū ofert corpi nutrimentū. et maxime si vinum fuerit valde nigrū ad quod ꝓtinet grossicies liḡris et ꝑuitas odoris et ponticitas saporis. vinū itaq; ꝓdictis q̄litatib⁹ tpatū si tpate et modo debito bibatur naturam adiuuat laudabilem sanguinem generat saporem cibis et potibus aministrat. desiderium et appetitum excitat vitalem naturam et naturalem stomachum confortat ad cibū appetendū et recipiendū ac digerendū iuuat virtutē expulsiuā ad expellendas feces excitat.

excitat sitim sedat passiones anime de malo in bonū alterat et immutat nā animā vertit ab impietate ad pietatē ab auaricia in largitatē a superbia in humilitatē de timore in animositatē. ¶ vt breuiter dicā vinū moderate sūptū corpis et anime sanitas est hucusq; ysa. in. diet. et pli. li. xiii. c. vbi dr vini natura est ipso hausto accendere viscera intus fortia ipso fuso infrigidare mēbra q̄ ab ipso p̄fundunt. vinb'āt corpis nihil vino vtil'ē si adsit modus. nihilq; pernitiosius si mod'in sumendo nō teneat. vñ āsoro nides sapiencia dar'ad alexandr magnū cohibens intpanciā vini in bibendo Rex inquit memento te bibere sanguinē terre. nā bibere intpatiēti nā cicuta est homini sicu venenū q̄b'p̄ceptis si ille tēperasset p̄fecto aicos in temulencia non interemisset vt dicit pli. Idem mala aūt q̄facit vinū intemperate et immoderate sūptū tangit ibidē in eodē li. ca. vltimo. mentē inq̄t mutat in furorē in mali impetū et oblationē boni Ebrioso siq̄dē inē palloz in facie et gene pendule. oculoz assunt vlcera et lippitudo. manus tremula liguaq; ligata postera die eructuāt alit' fedi velut de sepulchro et grauissime sentiunt in capite punctiones. amaricat frumē scz palati sū mitatē amicabilis. i. colera q̄ intēdit ex calido fumo vini et estuat fitis tor q̄t guttur Nā hec necessitas vinū seq̄t vt bibendi consuetudo auiditatē pa riat rebibendi. vñ more sanguisuge vinolenti q̄nto pl'bibunt tanto pl'si tunt ad hec verba pli. addit ysa. dicens sic si vinū vsq; ad ebrietatē sepe assumptū fuit rōis lumen extinguit et vim brutalē cofortat. vnde manet corp'velut nauis in mari non habens gubernaculū aut rectorem et sicut milicia non hūs principē neq; ducē p̄ter quod fauet ebrius rei non ānuē de et laudat quod in se est illaudabile. de sapientib' facit stultos de benivolis puersos effecit et malignos. nā ebrietas est oim vicioz fomes arz cā. incidunt enim ebriosi in homicidia adulteria et furta. et ideo volētes custodire familiam oz eos a vio custodire ne vinum plus bibant q̄z eorz virtuti expedit et nature.

¶ De vino nouo.

Vinum nouum quod de lacu i. de cupa nouiter est sublatū vo cat mustū q̄ scz de torculari p̄mo est et p̄ssū. et est dictū q̄ tenens mus. to est terrā sue lutū. mus enim grece terra dr latine vnde et hum'tra dr hūefacta. in musto ūt ptes terre q fetulēte q̄ ptibus aq̄is et aereis sunt admixte in q̄s agens virt' ignea fortissimā facit ebullicōm Nā ptes ignee et aeree mouētur sursū. ptes vero terre deorsum et ex tali perturbacōe et repugnancia fortis fit ebullicio donec vin cente calore puri ab impuro fiat sepacio et opleta digestio Inest ūt mul to tanta vis feruoris vt vasa forcia ex eo plena absq; spiramine mox di rūpat vt dicit pli. et greg. sup iob. vnde p spiraculi apturā spūosa vini im

mundicia

mundicia ad vasis superficiē vi caloris erectā continue evaporat donec pu
rissimū vinū fiat. In principio āt qñ mustū ebullit valde ē turbidū atq; spissū
et ideo vt dicit ysa. bibitū grossum generat fumū terribilū somnios; i
ducit malos generat h;uores rugitū facit et inflacōm in intestinis nau
stū nouū valde ventosū et spumosum ꝓpter resolucōz pcū vi caloris. v.
gal. vinū q̄cūq; dum est recens non h;z vim ducendi cibum p corp⁹. v
ventositatē et inflacōm ac fastidiuz generat q̄nto plus āt durat p⁹ exp̄ si
onem a torcular tanto plus clarificatur et depurat et ampliꝰ intē si
tur calor eius. qñ enim adhuc est mustum ab ebulicione non quiescit nec
terrestria ad suum locū descendunt nec aerea et ignea suū locū sursum pe
tunt et remanent adhuc indigestū et ideo qñ bene est vinum decoctū et
lucidum atq; clarum laudabile est et amicum nature q; tunc confortatur
calor et q̄die tam in odore et sapore q̄ in virtute melioratur nisi forsan
a corrupto aere vel ab aliquo corrupto vase casu aliquo corrumpat. nā
si vas ip̄z penes corruptū fuerit a ip̄z vinū corruptū erit et aere iconu
pto calore vbertatis nimis dissipato vinū sepe corrūpiet ꝺ nunc ac
cesit nunc pinguescit vel totaliter computrescit et tunc nature hominis ē
pessimum et maxime inimicum et est fugiendum simpliciter vt venenum.
vinum etiam vetustissimum in calore et credit temperamentum et ideo fa
potem mutat et colorem et tale vinum suo acumine ledit cerebrum et pe
citit mentem et sua siccitate et caliditate inflammat substancialem humi
ditatem. extinguit calorem naturalem et ideo si nimis recens nec nimis ā
tiquum est laudabile. Ideo potius inter duo extrema est mediocre. Rm q;
ab extremitate noui et veteris magis est remotum. quia illud est maxime
temperatum. Ideo quisq; ysaac in dictis.

¶ De vino condito.

Primum condimum fit artificialiter ex admixtione aromaticū tā
specierum q̄ herbarum vt patet in vino saluiato. In vino ro
sato et garieph;lato et est aliud vinum consimiliter tam in po
tu q̄ in medicina virtus enim tam specierum q̄ herbarum im
mutat vinum et sibi confert virtutem singularem. et ideo talia vina sunt
salubriora et deliciosa quōdo eis salubres species debito modo incor
porantur virtus enim specierum conseruat vina ne de facili corrumpant
vnde talia vina suo sapore delectant gustum excitant appetitum sua aro
maticitate confortant tam cerebrum q̄ stomachum mundificant etiam
sanguinem et penetrant ad interiora tam venarum q̄ membrorum vt di
cit ysaac.

¶ De vino dulci

Quam enim primo dulce. et etiam temperatum. in
sapore.

sapore p solis vel aeris decoctõm et longã ebulicõm corrũpit et in aceto fitarẽ conuertit qñ non hz vim q̃ custodiat vt dicit ysa in diet. in ca. de aceto Mã p accidentalẽ calorẽ virtutẽ caloris naturalis excedentẽ et vincẽtem substãtiat substantia liquoris p caloris accidentalis ebulicõz et exuncquitur calor naturalis. vnde vinũ quod primo erat substancialiter vel naturaliter calidũ per corrũpentẽ calorẽ efficit ir essencialiẽ frigidũ et siccũ in accũ. magis aũt siccũ est q̃z frigidũ moderate em infrigidat scz in pmo gradu sed fortiter desiccat qz in iij. gradu vt dicit idẽ. vñ ppẽ subtilitatẽ sue ẽe et frigiditatis debilitatẽ pforat de facili corp' et penetrat ad loca q̃ valde sunt remota. vnde null'alĩ hñt aceto' vt naligranati et similiũ hz vim penetrandi ad loca tã pfũda qz talis hñt in locis vicinis opat efficaci' q̃z in remotis. vnde q̃ vult infrigidare calorẽ stomachi aut alia sibi vicina mẽbra vtilius utit granato' suco q̃z aceto sed ad loca remota infrigidanda vtit' acetũ q̃z suc' granato' vel agresta. hz em vim viuacem q̃ dirigit ad lõginq̃ Ideirco est dissolutiũ et extenuatiũ et in situũ. et iõ sãguinẽ et lac coagulatũ calefactuz in stomacho dissolut si bibatur Est etiam acetum vt dicit idem stomachi confortatiuuz appetitus excitatiuum et augmentatiuum et malorum omnium ad stomachum descendentium potenter repellituum Est etiam contra venena et venenosa mortem inferencia vt est ipsum apium tũ quia muzet euforbium uniuersũ Vbicuq̃z ysa fm pli. vero et dia. acetum forte positum super ferũ vel frigidum humum mox ebulit. Iuxta ventris et sanguinis fluxit. si inuenit vẽtrem plenum soluit si vacuum ipsuz stringit. letargicis et freneticis subuenit vulnera recencia mundificat et abluit et ipsa immelcere non permittit. scorbutum oris et ginginarum abluit et abstergit. neruos debiles percutit et ipsos ebetes et stupidos cito facit. vomitum et nauseam reprimit. q̃ compescit gargarizatum. auribus surdis subuenit et vias auditus aperit. oculoz acies eracuit. corrodit metalla et ex eis diuersicolores gignit vt cerusa et plũbo es viride et cupro lazurium et argẽto. ouũ in aceto dimersũ p ples dies molliscat in testa et ẽ ad modũ pellicule molle facit Fel aceti vz otra mort' serpentis coniuncti q̃ ol cerastes similit otra mort' rabidi canis et cocodrilli hucusq̃z pli. xxiij. c. x.

¶ De vinacio.

Vinacia et vinariũ vicunt posteriꝰ vinuz qđ ꝺ̃ssis vuis vltimo eliq̃t et est q̃si fex totius vini Vinacia vicunt pellicule racemi q̃ remanent expresso vino et p' colleꝯ vini extra picunt vñ Bria. grecismo. pelles vuarũ viacia dic forte vñ. et ducas aciem q̃ in vua. terms acutũ. vinacia bo libent comẽdũt sues. cuius modicũ aut nullũ ꝓfert eis nocumentũ. nã pl' inflant q̃z nutriant.

De vinaria

De vinaria.

Ec vinaria ne. ōz cellariū vel locꝰ vbi vinū occultat et reponit vnde quanto locus ille frigidior est et ficcior tanto est aptior ad vina in dolijs reposita seruanda et ideo excauantur loca lapidosa et subterranea vt in eis vina melius conseruentk.a cor ruptione caloꝝ aeris ne arescant vel alio modo corrumpantur.

De viola.

Iola ꝓpter violentiā odoris sic est nominata vt dicit ysi.cꝰ.iij sunt species hꝝ purpurea alba et mellina Deo oīm folia natiē frigida sūt et aq̄le et iō solutiue. vñ viole cū melle aq̄ qz decoctę solubiliꝝ ventrē sūt cū zucharo maturēt et in vase vitreo diu soli exponantk Eluū sanant laxant inflacōm mitigant calorez febrilē alterant sitim sedāt semen eaꝝ ptū mulierē ejcit et excludit.lubricos occidit calefactioni epatis subuenit.herba q̄dē modica ē viola in substancia que recens ē melior q̄ antiq̄ cꝰ flos maximū ē odoris. vñ odor eꝰ cerebri calorē mitigat et ips animales recreat et ofortat.lēpnū ꝓuocat qz cerebꝝ refrigerat epar hūectat. q̄nto flos eꝰ ē virtuosior tanto plꝰ inferꝰ caput deprimit et inclinat Itē flores dn̄les pꝰ oīnū sic se cuꝰ māifestāt quitatē eꝰ in sūa magnitudo odoris pīt et virtutis nobiliter recōpēsat vt dic̄ dias.

De vimo.

Imꝰ nomen accepit eo q̄ in locis vliginosis et hūidis melꝰ p ficit nā i mōtāis et aspis minꝰ leta ē vt dicit ysi li xvij radices in ēra ꝓfūdit et de ꝓfūdis ēre vulcerib⁹ ad nutrimētū rāoꝝ frō tiū hūoꝝ sugit ramos multos et nod ꝛsos ex se mittit ꝛ folio ꝓ mox dēsitate vmbrā viatorib⁹ gratā facit Sit āt arbor sterilis eterni ine q̄dūferos a ph. oputak.flores hꝝ subalbidos ꝛ odoriferos ad modū tilie et q̄dā sūt grana vt cucubeꝝ ille frēs ē inutilꝰ flores frequēntēt apes ex eis melꝰ dulcedinē colligēres et q̄rus. q̄si sterilis in se tū vtilē viti fructifere cꝰ fructus ē palmites siccū erigit et sustētat corticē hꝝ duꝝ et rugosū. ꝑ lignū molle interꝰ laudatū ad sculpēdū valde aptū sic tilie vt dicit ysi.

De vrtica.

Rtica ex eo ē vocata q̄ tradꝰ eiꝰ corpꝰ indurat Est enim ignee nature vt dicit mac. Herunda non modice vis illius dicitur ee Vnde nec immerito nomen sumpsisse videtur. Tacta q̄ exurat digitos vrtica tenentis. Vrtica autem est duplex scilicet vrens et mordens pustulas et prurigines etiam gignens. aspera quidem habet folia et acuta et etiam subrubea. hastulas habet angulosas et villosas. et manus tangentis vritiuas. et est etiam grauis odoris et subamari sa, ous. Et alia quidem est vrtica mortua folia habens albiora.

albiora et molliora magis rotunda et tangentes non exurit. florē habet nunc rubeū nūc albū et valde grauis odoris piter et saporis. Tragq; vtica est medicinalis nā sucꝰ etꝰ cū vino bibitꝰ vꝫ otra hidericiā et otra colericā passionē cū melle curat antiquā tussim. et mundat pulmonē et ventris inflacōm sedat et tūozem folia eiꝰ cū sale cōtrita vulnera sozdida mūdant et curant. similiter morsū canis sanat eē cancros radix trita cū pino et cocta in oleo vꝫ otra tūozem splenis. succꝰ eiꝰ fluxū sanguinis de naribus sistit. cū mirra menstrua stringit. semen eiꝰ cū pcipue mixtū melli pi pi mouet venerē. q̄ pouocat vrinā. herba recens cocta ventrē mollit si comedat. vnde dicit plī. et precipit vticā recentē qñ cū ꝓmo crescit in martio decoquēper modum olei et comedere cōtra multas corpis passiōes vtiliorꝫ tamen est in medicina q̄ in esca.

De zisania.

Zisania herba quedā est de q̄ ysi. li. xiij. quā poete infelix lolium dicunt eo q̄ sit inutile et infecūdū. et femini generis in singulari et neutri in plurali vt dicit ioē. Nascit āt inter triticū trib⁹ corruptis atq; siccis q̄ plū ē in herba similis ē tritico et ab eo poterit vix discerni. suffocat āt ip̄z triticū atq; ledit nisi ab eo cauciꝰ sepet cū cautela magna est zisania q̄n recens est radicanda ne ꝓpter similitudinē quā hꝫ cū tritico vel zisaniꝰ parcat vel triticū sub zisanie spē euellat. Cauciꝰ est ergo vt q̄ndo triticū a zisaniꝰ non discernitur vsq; ad messē vtrumq; crescere permittatur et tunc zisania per semen cognita a tritico et a discretis per fasciculos colligantur. et tritico quidem in horreis collecto. zisania p fasciculos oburant. hꝫ āt zisania vim acutā etq̄dāmō venenosā. et ꝛō inebriat. et mētē pcutit et caput ledit. immutat sapoē panis cui admiscet et infecit. et si multa q̄ntitate comedat valde ledit ymmo q̄q; interimit et occidit. q̄uis āt nocua interiꝰ in corpe ad edendū valeat. tñ extrinsecus ē ad medēdū. nā si cū farina ordei et puluere thuris ac croci immisceatur conceptum adiuuat in mulieribus atq; partum. mixta cū sulphure et aceto valet cōtra impetiginem serpiginem et pruritum. mixta cum semine lini et in vino cocta dissoluit apostema sciranicum siue durū decocta cum semine corticē et radice sanat vulnus et mūdificat putrefactum. valet etiam contra fistulam et contra cancrum. mire prouocat menstrua et mūdificat matrē et disponit ac ꝑpat ad ꝯceptū. vtrū plī. et dias.

De zinzibere.

Inziber est radix herbe et est caliduꝫ et humidum vt dicitur in plat. et est aliud domesticum aliud siluestre. Siluestre acutiorem habet sapoꝛem domestico et est solidius colore non adeo albū. q̄ facilꝰ frāgit. vꝫ otra frigidas cās pectoris et pulmōis

stomachi

stomachi dolorem et intestinoꝝ et inclusa ventositate venientem mitigat et dissolut si vinum decoctionis eius cum cumino calidum assumatur. Stomachum confortat et digestionē procurat. visum acuit et pannum suffusum in oculis extenuat et consumit. et hoc melius facit domesticum q̄ silvestre quanto albius est et recentius tāto est acrius et melius per duos vel tres annos seruatur in bona efficacia. seo post arescit et a vermibus perforatur Propter humiditatem enim suam putrescibilis est apparatum vt dicit ysaac. vnde qui vult illud diutius reseruare oportet vt ponat in̄ pi per vt pigris siccitate humor zinziberis temperetur vt dicit idem.

De zedoario.

Zedoarium est calidum et siccum et est domesticus magis eligē dum. et illud quod est magis citrinum tenue et longum in sapore acutum non perforatum Siluestre est subalbidum et stipticū cum acumine modico valet ad illa que zinziber. seo stomachū et corpus confortat et appetitum prouocat vt dicit plat.

De zucaro.

Zucarum vel zuzarum fit de quibusdam cannis et arūdinib⁹ que crescunt in stagnis iuxta nilum et illarum cannarum iuce⁹ dicitur cannamellis de qua fit zucarum per decoctiones sicut solet fieri sal de aqua. Canne enim piscate ponuntur in lebete et decoquuntur ad lentum ignem vsq; ad spissitudinem et primo videtur et toto transire in spumam. seo post facta residencia spissius et melius petit fundum. superius autem manet quod est vacuum et spumosum et ē minus dulce et foraminosum et inter dentes non trepidat quando masticatur seo cito nescit subito. bonum autem econuerso. bonum autem positum in vasis rotundis ad solem durum eſſ citur atq; album aliud aūt si citrinum. et est calidius alio. et omnino non debet in acutis febribus exhiberi zucara autem bona est temperata in qualitatibus suis. et iō vt dicit ysa. in diet. habet virtutem colatiuam dissolutiuam extenuatiuam. et ventris absq; vlla mortura humectatiuam. et stomachi mundificatiuam. asperitatis pectoris et pulmōis lenificatiuā. vocis clarificatiuā. tussis et rauceds nis ablatiuā. hūiditatis oblūpte restauratiuā. pontricitatis et amaritudinis speciꝝ aromaticaꝝ expatiuā. et ideo summe vtilis est in medicina in pluribus in siropis vt dicit ysa. tamen aliquantulū ventrez inflat ꝑcipue post cibū sumpta qt ōne dulce est inflatiuum de natura. de facili ē in rubrā colerā transmutabile si colericis tribuat. sicut em̄ acetositas acumē colē rubee repimit et extinguit sic dulcedo quasi ei contraria colerā excitat arzneutrit vt dicit ysa. in eodem capitulo.

Explicit liber decimusseptimus.

Incipit liber decimusoctauus. De animalibus.

Completo tractatu de tertio ornatu quo ad mineralium et vegetabilium proprietates. quarum facit mentionem scriptura diuina vltimo de proprietatibus rerum sensibilium et precipue animalium est tractandū et primo in generali. deinde in speciali de singulis animalibus bestijs scilicet et iumentis et reptilibus quorum nomina in textu et in glosis inseruntur. Dicitur autem animal quod consistit ex carne et spiritu vite animatum siue sit aereum vt volatilia siue aquaticum vt natatilia siue terrenum sicut sunt agrestia et gressibilia scilicet homines reptilia bestie et iumenta. Ponit autem moyses tria animancium genera scz iumenta bestias et reptilia. vt patet in geñ. primo. vnde dicit basilius in exameron. iumenta sunt animalia in vsum et adiutorium hominum mancipata. et quedam sunt deputata ad laborandum vt equi boues et cameli et hmõi. quedam ad lanificium vt oues et hmõi. quedam ad vescendum vt sues et porci. Reptilia autem sunt illa que corporis contractione et extensione nituñt et mouenñ in anterius vt vermes serpentes et colubri. et sunt tria genera scz trahencia ore vt vermiculi q̃ se ore trahunt et sunt serpentini vt colubri q̃ vi costaꝫ se rapiũt. sunt eẽ et repencia q̃ in pedib⁹ repunt vt lacerte et botrace et hmõi. Bestie ãt dicũtur quasi vestie qz naturaz habent feritatis. nunc ãt seuiunt in igne. nunc cornu. nunc dẽte vt ab leones lupi atqz tigrides. omuniter tamen dicunt bestie animalia indoẽstica q̃ iumentis sunt ferociores naturaliter sed sũt seuientibus bestijs mitiores vt cerui et hmõi Inest ãt cunctis animalibus virtus motiua et sẽsitiua sed ꝑm magis et minus. nam ꝑm puriorem sãguinẽ et subtiliorẽ. q̃dã sunt viuaciorꝭ sens⁹ et fortioris estimacõis et pluris sagacitatis hinc est q⁹ bos piger ẽ et stabilis asin⁹ stolidus. equ⁹ ferueus in concupiscẽcia feminaꝫ. lup⁹ impomit⁹. leo audax. vulpes astuta et dolosa. canis gratific⁹ et memor amicicie et sic de alijs. vñ bonitas vel malicia moris in animalib⁹ bonitatem vel maliciam sequitur complexionis vt dicit basilius. Item eẽ affirmat arist. in li. de animalibus dicit enim q⁹ differunt animalia ꝑm mores. quia quedam sunt magne mansuetudinis vt vacca ouis et quedam indomite feritatis vt tigris et aper agrestis. et quedam magne audacie et magnanimitatis vt leo. et quedaꝫ magne fortitudinis et astucie et malaꝫ opacionum vt lupus vulpes et hmõi. et ista diuersitas accidit ex diuersitate virtutis agentis dissimiliẽ in diuersis. nã vt dicit idez in li. i. animalia quedã habent sanguinẽ et quedam non vt apes et oẽ aiãl rugosi

corporis

corporis seu alicuando habent humores loco sanguinis bficia ꝺ̃ sagui
nem sunt maioris corpis ⁊ virtutis. hinc est ꝙ quedã animalia diligun ⁊
societatem et gregatim incedunt vt cerui et onagri et camelli. et quedam
societatẽ fugiunt et simil sociabiẽ habitare nõ pñt vt apes vnico ꝓ̃ virgine ꝓ̃
bestie ꝙ̃ de preda viuũt. ad hoc dicit auicẽ. li animalia quedam sunt vrba
na. quedam agrestia et inter omnia animalia homo non ꝑt viuere solus
et grues et apes et formice communicant homini in hoc. ⁊ differunt ecia ̃
animalia plurimũ et in nutrimento vt dicit idem. quedam vescunt solum
carnibus sicut leo tigris lupus et hmõi. quedam vescuntur indifferenter
omnibus vt canis muricepo et hmõi. quedam graminibus et frugib⁹ nu
triuntur vt equi cerui et hmõi. ⁊ vt dicit aris. li. quedam animalia hñt
ꝓprium gustabile sicut apes quarum gustabile est mel. et pauca quedam
de numero dulcium sicut arance gustabile est musca. viuit enim et de vẽa
tione muscaꝝ et quedam sunt venancia alia animalia vt leo lup⁹ et simi
lia et quedaꝫ sunt accumulancia sibi nutrimentũ sicut hericius et formica
Causa est quare omne animal indiget nutrimento vt dicit auic est hũidi
tas ibe et calor dissoluens humiditatem et aer calidus circũstans. vñ ꝙ
cont nua fit per calorem humidi dispositio necessaria est beneficio nutrim ̃
ti deperditi restitucio. et quedam querunt victum suum de nocte vt anes
lucifuge et quedam de die. Dicit autem aris sicut et auic ꝙ quedaꝫ anima
lia omni tpe sunt silvestria. et quedam semper domestica vt homo mulus
et capra. et quedam ato domesticantur vt elephas. De omn ⁊ autẽ gene
re animalium domesticoꝝ inueniũtur agrestia sicut silvestris h̃ silvestris
bos silvestris equus silvestris canis agrestis porcus. et quedam anima
lia sunt ma gne impetuositatis et maxime tempore coitus et amoris. In
omnibus enim animalibus est appetitus delectationis et tunc masculi ze
lant et pugnant pro femina et quedaꝫ animalia ingeniant. vt sunt illo rẽ
pore corum cornua dura vt porci agrestes qui confricantes se arboꝛib⁹
intrant lucum et desiccant et ideo tunc pugnant vt dicit aris. Et quedam
animalia sunt magne refrenationis et quedam magne ire et tenacis me
morie sicut canis camelus et asinus et quedam sunt debilis memorie. vt
struthio et colũba. et sol⁹ h̃ memorat obita vt dicit auic. multa tamen
animalia retinent memoriam eorum que viderunt et audiuerunt vt dicit aris
li. In solis autem hominibus est memoria prout memoria subiacet ratio
ni. Et ideo dicit auic li. de ci. dei xi. est inquit ait miranda quedã in bru
tis prudencia in quibus tamen nulla sit proprie loquendo scientia quedã
tam. n in eis similitudo scientie reperitur. edificantem enim habent sollerci
am in educatione fetuum. in edificatione tabulatorum et mansionum. in
inquisitione nutrimentorum. in medicatione vulnerum. in fuga nociuoꝝ
in ꝓfugio

in prefagio mutacionis tpꝫ futuroꝝ in cognicione et amore parisi suoꝝ nam ceruus ceruam diligit et leo leenam et vrsus vrsam et sic de aliis. Dicit eciam aris. qꝙ in omni animali est radicabile membrum quod principiū est omnium virtutum naturalium et spiritualium et animalium et hoc est cor vel aliquid loco eius. a cuius radice vt dicit auic incipit omnium animalium creacio formacio et figuracio. formato animali bruto et pfecto. faciem habet reflexam ad suum materiale et originale principium scꝫ ad ipsam terram. Sola enim statura erecta est a nature principio homini reseruata in quo natura hominis supra cuncta animancia est nobilitata et mirabiliter sublimata vt dicit poeta. Os homini sublime dedit celūq; tueri &. Propter quod dicit basili⁹ si homo corpis voluptate fedatur obedi endo ventris luxurijs comparatus est iumentis insipientib⁹ et similis factus est illis. Item dicit basilius. omnia fere terre animancia genitali calore stimulante ad ꝓpagacionem sui generis et successionem prolis animātur et hoc potissime accidit tempore vernali quando virtus caloris celestis incipit in animancium corporibus quodammodo dominari. Simile dicit aris. et eciam auic. omne inquit animal habens semen generat sibi simile et ideo animali non valenti seruare speciem suiꝫ in se dedit natura membrum vt semen expellat. et aliud membrum vt semen recipiat sicut in femina est matrix et hoc ē generale omnibus animalibus in quib⁹ est discrecio sexus quia masculus habet se per modum forme femina per modum materie. et ideo omne femininum habet matricem vel aliud loco matricis in quo suscipiat fetum suum et hoc accidit diuersimode in diuersis quia alio modo in ouantibus et alio modo in similibus animalibus. interius perfecta animalia concipientibus sicut de multis exemplificat auic. Prefert autem auic sequens aris. omnia animalia habencia sanguinē non habentibus et dicit qꝙ illa simpliciter sunt nobiliora et maiora in q̄n titate et virtute exceptis paucis beluis aquaticis et marinis et subdit qꝙ omne animal habens sanguinem nobilem quatuor mouetur instrumētis quia quatuor pedibus vt in brutis aut duabus manibus et duobus pedibus vt patet in hominibus. similiter et duabus alis et duobus pedib⁹ vt patet in auibus pennatis multa tamen inueniuntur animancia plures pedes habencia vt patet in cancris et in erucis et in aliis similiter et plures alas vt patet in papilionibus apibus et locustis. in istis nimis vigꝫ sanguis. qui nature est thesaurus propter quod plus et efficacius operant quatuor organa in primis q̄ multiplicia in secundis et habiliora sūt mēbra et efficaciora multa animalium ad operandū in parte inferiori q̄ in posteriori quia caloris sanguinis cordis plus ꝓticipant et eis vicin⁹ ap propinquant. generales ār animaliū ꝓprietates tangit auice. sic dicens

omunicant aūt quedam animalia in membris vt homo et equus in carne et in neruo. discrepant autez inter se in multis. ꝑmo in qualitate. et habitudine membroꝝ tam simpliciuz q̄ compositoꝝ vt testudo hz ochas et hericius spinas et homo non. et equus habet caudā et homo nō Itez discrepant in quantitate vt os siue aptura oculi noctue est magna et aptura oculi aquile pua Item discrepant in numero. qz quedam sunt bipedalia quedam quadrupedalia et quedam multipedalia vt patet in araneis quarum quedam habent pedes octo et quedam habent decem Itē in qualitate in calore et in figura aut in mollicie et duricie vt pes bouis ē valde durus. pes vero hominis valde mollis Item discrepant in situ te vt patet in mamillis eque. et elephātis sub pectore et eque sub inguine sinum habent Item discrepant in actione vt patet in auribus elephātis cum quibus pugnat et naribus suis quibus pugnat Itē differunt in passione vt patet in oculis vespertilionis qui sunt valde debiles et prunoi nis econuerso sunt valde fortes vt dicit auic. Item differunt animi appetitu nam quedam sunt fortis appetitus ad coitum. et quedam debilis vt turtur et elephas . et quedam appetunt cum omni specie et quedam nō cum sua. et quedam sunt semper continencia vt apes Item quedam sunt magne auiditatis et voracitatis in edendo et ideo venantur de nocte vt lupi qui dicuntur habala. et quedam de die vt accipiter et aquila. et q̄dā vtroq; tempore sez de die et nocte sicut catti Item in omni animali necessaria sunt diuersa membra sibiinuicem subministrancia ꝓpter diuersitatē operationum. vnde et ossa sunt necessaria vt sint tocius corporis sustēta mentum. cartillagines necessarie sunt ad defensionem carnis sub ossium lesione. nerui etiam necessarij sunt ad membroruz connunctionem. et sens" ac motus p membra deportacōm et sunt duri ad incisionem et flexibiles propter incurtationem. caro fuit necessaria propter vacui implectionem et caloris vitalis conseruationem coz necessarium est propter principiuz vite et spiritum generacionem. pulmo propter necessitatem respirandi et frigidi aeris attrahendi ad caloris cordis mitigacionem. stomachus propter ciborum primam digestionem. epatis substācia est necessaria ad sanguinis generacionem. vene sunt necessarie ad sanguinis per membra deportacionem. intestina fuerunt necessaria ad fecis depuracionem et e uacuacionem. renes et genitalia ad speciei conseruacionem. fel necessariū est propter digestionis confortacionem. splen superflui humoris melāco lici recollectionem ¶ Caput cum suis contentis fuit necessarium ad tocius corporis sustentacionem et gubernacionem. collum fuit necessarium ꝓpē corporis et capitis connunctionem et ad cibi ac potus ad stomachū trās ductionem. pectus necessariū est ad cordis et spūaliū mēbroꝝ defensionē

brachia

brachia et manus ad opacõm. latera et coste ad naturaliũ mẽbroꝝ ꝺiſtinctiõm. crura et pedes ad corporis ſupportacõꝫ et volũtariã de loco ad locũ corpis motionẽ. cutis eſt neceſſaria ad oiꝫ interioꝝ ab extrinſeco nocumento munimẽ. et pili neceſſarij ſunt ad cutis ꝺiſeruacõꝫ. vngule ſunt neceſſarie ad extremitatũ cuſtodicionem. et etiam in multis animalibus ad defenſionem Ingenerata eſt enim natura in ſingulis animantib⁹ vt aliq̃ habeat munimenti otra leſionem. et ideo cerui habent cornua ap̃ culmos et leones vtũt vngulib⁹ p̃ unicrone et ſic ꝓꝫ q̃ in animalibus nihil ẽ ſuperfluũ nihil diminutũ. minora autem animalia que carent dentib⁹ acutis et vngulibus et cornib⁹ agilitate et mẽbroꝝ abilitate ad fugã munitũ vt ꝓꝫ in lepoꝛib⁹ et damul⁹ et hmõi Jté ꝺe aial generãte aial aliud hꝫ oculos p̃ talpã q̃ hꝫ oculos clauſos tela et hec tela data ẽ ei p̃ debilitatẽ vꝰ et ꝺe aial habens aures mouet eas preter hominẽꝫ et omne animal ſpirat ſed quedam per vias manifeſtas vt per os et p nares. et q̃dã p vt ad occultas ſcꝫ per occultos poros vt apes et muſce et animalia anuloſi corporis et omne animal quadrupes habens ſanguinem hꝫ medullã et maxime homo hꝫ de medulla reſpectu ſui corpis et hoc fuit neceſſarium p̃pter eius multiplices opationes. et omne animal habens cornua hꝫ ſoleas pedis ſciſſas excepto animali vnico quod vnum cornu hꝫ in fronte et vnam ſoleã in pede ſicut equus. et omne animal cornutũ hꝫ cornua vacuũ p̃ter cervum et vnicornem et omne animal cornutũ eſt q̃drupes hꝫ ſcꝫ cornua materialẽ excepto ſerpẽte q̃dã in egipto qui cornutus inuenit et ceraſtes a multis nuncupat et dico de animalibus cornua habẽtibus de natura oſſis. nam teſtudines quedam habent cornua mollia et viſoſa tamen cornua non ſunt ſed pocius quedam additamenta. cum quib⁹ teſtudines q⁹ debiles ſunt viſus vias ſibi querũt et ſi qua occurrerint eis dura ſtatim cornua retrahunt et inter ſuas ocbulas ſe recondunt. naꝫ ſuis conchulis vtuntur pro domibus et pro caſtris Jtem quedam animalia habent dentes in vtraq̃ mandibula. et quedam inferius tantum. etq̃ non habent dentes in ſuperiori mãdibula ſunt cornuta q̃ materia illa tranſit in cornua. nullũ animal habens dentes rectuos ſiue culmos vt aper hꝫ cornua q̃ materia illa tranſit in culmos. culmus enim et cornua ſimul non conueniunt et animalia deputata p̃ꝺe habent dentes diuiſos et acutos vt melius poſſint intrare predam et euellere fruſtuꝫ vt lupi et leones animalia vero domeſticavt vacca et domeſticabilia vt elephas et camelus dentes habent equales et continuos quaſi ſint vnum vt melius omendant herbam et equalius preſcindant eam circa terram. nec hꝫ aliquod animal plures ordines dencium in ore q̃ duos exceptis piſcibus qui p̃ꝺe dentes maiores quos habent interius et diſtantes in mãdibulis habẽt interius.

interius dentes q̄ dām̄ infitos quib⁹ vt dicit arist. recolligit cibos ne aq̄
liq̄ditate de ore cicius diluant vt p3 in lupis aq̄ticis id est lucijs. et ecia
in multis alijs. in india tñ dr esse animal monstruosū simile corpe vrso q
in crine homini et in facie et h3 caput rubeū sic minū. os maximū et hor
rendū et in vtraq3 mandibula tres ordines denciū inuicē distinctoz cui⁹
extremitates sunt vt leonis. et cauda eius est similis caude scorpionis a
grestis hūis aculeum et pectit pilis suis sicut porcus agrestis suis setis
et h3 vocem horribilem sicut vocē tube et est velocis curs⁹ et comedit ho
mines et inter omnes bestias terre nulla crudelior nulla monstruosior in
uenitur vt dicit auic. et hec bestia grece vocatur baricus vt dicit idē .pli.
autem li. viij. ca. xxij. ¶Apud medos inquit vt scribit helias est bestia gnā
osissima quā manciorā vocant. hūs triplicez denciū ordinem pectinatiz
sibi alterutr coēūtē. auricul' et facie homini similis est. glaucos h3 oculos
et colorem sanguineū. leoni similis. cauda scorpionis mō spicula ingerēs
et infigens. et vocem h3 voci hominis similem vt si misceatur voci hōis
fistule et tube videatur in pcentibus conuenire ār. vnde idem est animal de
quo auic. loquitur et pli. ¶Item animal generās animal h3 duos renes
et vesicam sed animalia ouancia non habent renes vel vesicā. superfluitas
enim humidi in auibus transit in vngues et in pennas. in natalibus tran
sit in pculas et in squamas. et ideo non indigent membro superflui hūi
di receptiuo ¶Item omne animal habens cornu et non habens dentes su
perius ruminant et habent plures ventres. vnum valde magnum et alū
minorem. vnum longum et alium ampliz et causa quare habent multos
ventres est multiplex digestio qz su⁹ cibus est siccus et nō bene mastic⁹
in principio propter auiditatem comedendi et ideo debet itez masticari
de maioti autem ventre attrahit cib⁹ ad os vt itez masticetur et sic masti
catus transmittitur ad secundum ventrem vt ibi digeratur et sic mastica
re vocatur rūminare vt dicit auic. ¶Item dicit auic. li. ij. ca. 4. Ego dico q
omne animal habens sepum habet cerebrum pingue et quod non habet
sepum non habet medullam vnctuosaz et omne spirans habet pulmonē
vel aliquid loco pulmonis sicut pisces branchos per quos aquaz cū aere
attrahit et post emittit Et omne animal habens sanguinem habet cor et
epar. que vero carent sanguine carent corde habent tamen loco cordis
in quo est sedes vite ¶Item omnia animalia generancia habēt fel. quedā
occulte vt cervus equus mulus et quedam manifeste Solus delphin⁹ ca
ret felle licet generet et spiret. ¶Animalia autem ouancia habent fel mag
num vel parum sicut pisces et serpentes ¶Item dicit idem q⁹ omne animal
habens sanguinem habet semen et omne sanguinosū generans aliud h3
quinq3 sensus nāl quoddam genus muris cuius oculi sūt coopti et hab3
pupillam.

pupillā sub corio et vie sensuū in aliquibus sūt occulte vt aures et nares in piscibus q̄ audiunt. vt p3 q̄ fugiunt strepitus et olfaciunt aliter non venirent ad rethe ꝓpter lac et carnes assas ꝓpter q̄s caueri intrant sportulas piscatoꝝ et ideo dicit aris. vt dicit auic. q̄ delphini et vnū aliud genꝰ piscū ad tonitruū et aliū motū magnū et sonitū repentinū cadunt ad fū dū sicut in eis esset epilencia et tunc capiuntur ac si essent ebigri et ingulf a loco ablucionis alterius piscis interfecti et fugiunt a sanguine alterius piscis et fugiunt sordida rethia et sportulas immundas et libenter subintrāt nouas q̄ alia animalia quoſi corpis hūt acutos sēſ⁹ quos occultos vt apes et formice. vñ a. odiūt a rēotis et olfacūt et in q̄bꝰdā odoribꝰ delectāt. et in q̄bꝰdā interficiuntur vt odore sulphuris et odore pellis et busti cornu cerui. vnde apes non manent in loco mali odoris. seq̄uescunt in loco odorifero et vbi est dulcedo vt dicit idem Item vt dicit idem differūt animalia in modo vociferandi. q̄ quedam habent vocem fortem et acutā quedam debilem et remissam Quedam autem valde modicā siue nullā q̄ sola animalia habencia trachearm arteriam et pulmonē et respirancia dāt vocem Sed que non respirant aliquando faciunt sonitum aliquādo sibilum et animalia facientia voces tonos et alia maxime vociferant et garriunt tempore coitus et amoris et per ꝓprias voces se cognoscunt et adimpletus se iuuant Item idem omne animal habens sanguinem q̄d ā bulat et vigilat et dormit et omne habens palpebras claudit eas cū dormit et omne animal ouans facit somnium tenuez Item omne animal indiget nutrimento sibi conueniente et sue complexioni respondente et hoc est necessarium propter individui sustentamentum vel propter eius augmentacionem vel propter deperditorum per calorem phibitum restauracionem Sed in modo sumendi cibum est magna differēcia similiter in sumendo potum. Nam animalia gressibilia que sunt completi et equalis labij sugendo bibunt vt homo equus vacca et mulus ꝛc. Animalia vo que sunt inequalis labij in quibus lez labium inferius non respondet eq̄liter superiori. seo est breuius lambendo bibunt vt canis cattus et hmōi vnde fm dispositionem labioꝝ p equalitatem q̄dā sugunt et quedam lābunt ingeniata est natura vt canis et cetera lambencia teneriorem ac lōgiorē habent linguā ac flexibiliorem vt sit abilior ad aq̄ oph̄ēionē et ipsius ad os deportacōm. multa tñ sunt animalia q̄rupedalia q̄ nō bibūt nisi raro vt lepores et cuniculi et. huiusmodi. q̄ talium animalium cibus est valde humidus et eius humiditas est ei loco potus et sufficit ad cibi deportacionem per membra et ad caloris phisici mitigacionem. cetera animancia que sunt multe caliditatis et ficce complexionis vel accidentalis et vtunt cibo sicco aut calido potu indigent ad p̄dicta et hec ē causa

quare

quare colūbe et cetere volucres que non sunt capaces bibūt q; comedūt grana et hmōi et earum cibus est grossus calidus atq; siccus Cuius ex p̄te vtuntur cibo humido actualiter Et ideo non bibūt nisi raro et q̄n do bibunt signū est infirmitatis et q̄ō in eis est excessus caloris ꝓ natura l̄ vt dic̄ arist. et auic. Itē dic̄ et auic q; afalia pui corpis magn fūt ingeni osa q̄z illa que sunt magni corporis vt p̄z in araneis apibus et formicis quorum opera sunt ita subtilia q; ad similia facienda sensus hominis nō attingit Supplet enim in eis natura in sensu et ingenio quod illis videtur deficere in fortitudine et virtute vt dicit idem Item vt dicit solin⁹ in fi. de mirabilib⁹ mūdi circa fi. Omne animal habens dentes serratos est gulo sum et bellicosum vt patet in cane panthera leone et vrso. et femine talū animalium filios generant incompletos vt canis cecos et vrsa generat frusta carnea p̄ lineamenta non distincta que cubat illa sub alcellis suis sicut gallina super ova et lambendo paulatim formāt eam donec formā recipiant debitam et figuram Panthera similiter et leena filios procreāt sed non perfecte effigiatos nec completos Item omne animal facīē mꝫ tos filios primo nascentem magis diligit et magis sibi reputat naturalē et ideo quedam animalia devorant fetus suos preter primum sicut q̄dā porce facere sunt consuete vt dicit idem. Item idem in omnibus animali bus facientibus filios incompletos causa incompletionis est gulositas, quia si expectaret natura vsq; ad complementū sugendo interficeret ma trem propter immoderantiam appetitus. et ideo celer in talibus est natu ra vt cicius nascantur et vt cicius moriantur ne parientes nimis aggra uentur Item q; animalia generata talia sunt bellicosa et propter victuꝫ vt dicit auic. Simili ēmodo odiosa ingeniata est nata remediū ad speciei saluationem vt multi filij pariter pariantur vt si forsitan multi pereant in bello saltem in paucis species conseruetur et saluetur. et ideo lupa parit multos filios sicut et canicula similiter et vipera dicitur. et filios parere simul vt dicit idem et ideo cum filij vipere multi simul viuant in ventre et auiditate nutrimenti multum sugunt et attrahunt de humore Unde ma ter tot nutrire non sufficiens deficit et moritur antequaꝫ possit ad plenū filios suos parire Item dicit aristot. et auicen. q; animalia habencia dē tes connunctos et sotulares sunt paucorum filiorum. habencia vero den tes ouulos et acutos et pedes multe fissure fūt multoꝝ filioꝝ et multi sper matis. et animalia habencia parum corpus pluris generationis sūt q̄z animalia magni corporis et animalia que paucioris sunt generationis paucioꝝ habent vbera et differēcia quo ad situm et ideo canicula habꝫ multas mamillas similiter et porca que sunt multorum filiorum Item ani malia superflui coitus et continui fūt breuioris vite q̄z illa q̄ raro coīūc̄ t

temperate

tpate et ꝓpter hoc eunuchi diucius viuunt qz neruus eis ꝑcinditꝫ per quē
descēdit semē Itē dicit gal. li. de ſpmate et hmōi rōz assignat auicē. in li.
de animalibus vbi dicit sperma inquit de semine bono et plene digestoꝝ
iam est conuertibilis in membrorum nutrimentum et ideo quādo homo
ejcit illum humorem seminalem multuz discoloratur et debilitat corp'e'
magis qz si quadragesies exiret tantus sanguis de corpore qz sperma ē
res abilitata ad transeundum in membra et ō qñ exit aufert mēbroꝝnu
trimentum naturale et fit magna deperditio spirituū et virtutū in corpe
animalis bene frequens coitus et immoderatus est causa quare corpus
dissoluitur. et sic vita per consequens breuiatur. et ideo elephas diutissi
viuit qz calliditatem amat et libidini raro vacat vt dicit idem hucusqz ari
et auic. et solin'. vsa autem in diet. vniuersaliter tractat de animalibus ꝓ
vt sunt humani corporis nutritiua. nam quedam animalia conueniūt hu
mane complexioni vt agne hedi oues et porci. inter domestica cerui ac ca
preoli. inter silueſtria et quedam omnino contrariantur hic in nimio calo
re vt uri et serpentes vel in nimia frigiditate vt aranee et scorpiones que
dam vero nature homini dissimilia sunt. sed tamen non omnino repug
nancia nec mortifera sic sunt hericij lepores atqz vulpes et cetera anima
lia habencia grauis odoris carnes. talia enim animalia pessima prebent
humano corpori nutrimenta. silueſtria autem animalia sūt caliditora et sic
ciora et macilencioza qz domestica tum propter motus continuitatem. tū
propter inhabitati aeris caliditatem. tum etiam ꝓpter nutrimenti sui ficci
tatem et ideo carnes habent duriores et indigeſtibiliores qō patet quia
earum carnes occise non ita cito putrescunt sicut domestice Unde omni
a silueſtria minus sunt sapida minus nutribilia qz domestica exceptis ca
preolis silueſtricis qui ceteris sapoziosiores sunt laudabiliores et nutribi
liores. corpora enim eorum ex motu rarificantur et humores subtiliantur
pori aperiuntur et humores qui sunt causa grauitatis odoris dissoluunt
et sic sapoziosiores racione motus et laboris accidentaliter efficiunt nam
p hmōi discursus temperatur eoꝝ naturalis frigiditas et ideo in anima
libus silueſtribus magni exercicij et mīti motus grauitas saporis et odo
ris amputatur et teneriores efficitur caro apertis poris et resolutis humo
ribus et eorum caro facilius et citius digeritur et membris incorporatur
racione sue ficcitatis naturalis tardius a membris dissoluuntur Inter si
ta autem animalia quedam nutriuntur in locis humidis et aquosis. et eo
rum carnes multum sunt nutritiue et velociter digerūtur. sed cito a mem
bris dissoluuntur. quedam vero pascuntur in locis siccis et montuosis et
ideo eorum carnes sunt laudabiliores. in custodienda et regenda sanita
te cōuenienciores et in fortitudine et duratione in membris perfectiores.

Animalia

Animalia aũt que domesticant et pascunt in domibus cărnes hũt viscosiores et grossiores ꝓpter multas comestiones et cibi sui corruptiones. et ideo durioris sunt nutrimenti. ad digerendũ in stomacho et epate tardiores. Nam vt dicit ypo ad cognitionẽz bonitatis nature animaliũ quo ad corp' nutrimentũ oport scire loca et pascua vbi nutriunt aerem hũidũ vel siccũ in q̃ conuersant et quantitatem motus et quietis. qualiter sez in exercicio vel otio naturaliter vel accidentaliter disponuntur. Animalia aũt q̃ naturaliter sunt domestica minoris caloris sũt et maioris hũiditatis q̃ silvestria et ideo corꝑ carnes sunt molliores et ad digerendũ faciliores et multa enim ꝺcte pori clauduntꝰ et p inclusũ calorem hũiores grossi dissoluunt vnde carnes molliscunt et attenuantꝰ et qz nimiũ comeduntꝰ et bibunt augmentant corꝑ superfluitates et pinguedines multiplicantꝰ. et ideo taliũ animaliũ corpora sunt multũ nutritiua et sapida et per corp' et venas facile penetratiua. ex multitudine enim viscositatis et hũiditatis corruptioni et putrefactioni sũt vicina et hũioris superflui generatiua et q̃ntis naturaliter nutriant tñ ꝓpter excessũ humiditatis cito a membris dissoluuntur. Et sic accidentaliter minus q̃ silvestria nutrimenti corꝑi admiñstrat. qz silvestria et si paꝰ nutriant verũtamen qz dura sunt ad dissoluendũ tarda in membris. in quibus assimilatur donec ꝓficerat. et ideo accidentaliter antiqui ea nutrire asserebant. In omni eciaz genere aialiũ masculina sũt calidiora feminis et minoris hũiditatis. et ideo subtilioris et laudabilioris nutrimenti sunt carnes masculoꝝ q̃ feminarum exceꝑta capzina q̃ in femina laudabilior est naturaliter q̃ in marem. in femina eni hũiditas temperat siccitatem completionalem. sed masculina caliditas intẽdit siccitatem masculi naturalem. et ideo laudabilior est caro feminia in hac specie q̃ masculina. qz magis est tꝑata et a siccitatis excessu elõgata. ampli' et hec siue sit recens siue antiqua et maxime quãdo lacti adhuc est vicina. qz tunc eni' naturalem siccitatez temperat et laus lactis et laus femineitatis. alia vero castrata inter opletionẽ maris et femine sũt medioccria nam carnes castratoꝝ minus calefaciunt masculis pl' feminis tardius marib' dci' feminis digeruntꝰ et ideo minoris sunt nutrimenti et deterioris masculis et maioris feminis bonitatis. et est regula q̃ inter animalia naturaliter hũioa meliora sunt etate pfecta q̃ ipsa. Itẽ aut nacalia feminea sunt meliora masculis et ℔ in etate impfecta p' q̃ pfecta vt dicit ibẽ. Itẽ variat bonitas animaliũ ex diuersitate etatũ nã animalia valde lacti vicina sũt magne hũiditatis et viscositatis et lubricitatis et iõ corꝑa carnes flegmaticas superfluitates generantes sũt vbi siccc sũt nacalia nõ bonitatis et caꝑe et taliũ animaliũ carnes in tñ etate sũt laudabiliores marie si nacta fuerint bono lacte. meliores sũt ãt carnes aliũ a lacte sꝑatoꝝ quia.

qz minoris sunt humiditatis et viscositatis et tpate solidtatis. in estate vero iuuencula quando animalia sunt in statu tunc sunt eoz carnes duriores et sicciores et maxime si animalia sicce fuerint oplexionis et ió ad digerendú sunt eoz carnes durtores. In mébroz tamen ofortacione sút laudabiles et in duracione plus qz in regenda sanitate vt dicit idé.in.iij vero etate scz in decrepita quo ad esú pl'sunt inutilia duplici de cá. qz vi cina sunt caloris naturalis extinctioni et húditatis substancialis ofúpci oni. Et ió eoz carnes sunt durissime et ideo ómno indigestibiles maxime quidem si sicce fuerint complexionis. Et ideo enim est generale scilicet inter ónia animalia volatilia et gressibilia dú sunt crescencia qp sút q ad nutrimentú laudabiliora qz qñ p'declinacóz ad senú magis sunt ánosa vt dicit idé. Item est diuersitas ex pte nutrimenti. nã q pascunt in mónib' sunt meliotis sánguinis q sbtiliotis et acuciotis ppt paucitatẽ cibi q vero nutrút i palustrib'sút sanguis grossiotis et maiotis pinguedinis et minoris caloris et oplexionis opilacóis. Animalia ãt pascencia maiotes herbas vt boues maciéciora sút in hieme qz in vere vt estate. qñ in eis ófict sic nutrimẽta et ideo p' medú veris vel ãte ingrassant vel augmentant et eoz carnes sapotosiotes et laudabiliotes ppter habundanciá agrui alimenti. animalia vero minutas herbas pascencia ab inicio veris vsq ad medú estatis sunt grossiora teneriora bonitate carnis laudabiliora. qz tunc opetencia inueniunt nutrimenta sunt et alia animalia pascencia ramoz et virgulaz extremitates et ista sunt bona ab inicio estatis vsq ad hiemẽ. qz tunc sút rami teneriotes et humidiotes. vnde animalia que minutis vtunt herbis et siccis meliora sunt qz illa q húidis herbis nutrút et illa q teneros ramos comederunt atq frondes meliora sunt qz illa q domi fructib'aluntur. et q paz comedunt vel bibunt sunt multú comedé tib'et bibentib'meliora. Nam tã montuosa qz cãpestria animancia ex frequencia sui exercicij atq mot'domi nutritis sunt meliora. Nã subtiliora et siciora a talib'attrahit róe viscus'vnde minuút húoz superfluitates et deficanẽ. et sic sue oplexiones tpant. Econuerso animalia q domi nutrút ex quitate. n puitate puri aeris et defectóe mot' et mltitudie cibi et pot'in cibi oplexióe min'laudabiliora inueniút. Diuersificát itez animalia sm pinguedinẽ macié et mediocritatẽ. Nã que sút crassissima q ad esú sunt pessima nocent enim digestioni. qz super cibú natant et cibú inflant et villos stomachi emolliút et lubricitatẽ et viscositatẽ tribuút stomacho et inducunt. et ideo nimia pinguedo humidú stomachú dissoluit deficiente enim contentiua et confortatiua et etiam expulsiua. stomachum vero caliduꝫ nimis incendi. sicut ignis exterius accendi pinguedine con

fuerunt. Et ideo preceperunt antiqui vt etiam de craſſiſſimis animalibus
ſola caro rubea et etiam denudata communiter comedatur. Anima-
lia vero macriſſima ſunt neruoſa parum ſanguinis habencia et parum
humida. et ideo etiam parum nutrimenti corpori humano miniſtrantia.
Sed animalia que inter macrem et craſſiciem ſunt media ſunt temperan
ciora et laudabiliora cū non nimis pinguedinis habeant vt calorem incen
dant et villos ſtomachi lubricent nec tñ macies vt naturam infrigident
et ſanguine eam depauperent ſine priuent. Item inuenitur diuerſitas in a
malibus ſm̄ temporum mutationes. Nam quedam animalia in vno tem
pore a medulla et ſanguine depauperantur q̄ in oppoſito plena inueniūt
et hoc ſenſibiliter patz in conchilibus maris et in cerebro hominis et for
ſan cuiuſlibet animalis vt expreſſe dicit ariſ. li. de proprietatibus elemēto
rum. et ideo multi in vna parte menſis vel anni infirmantur qui in tempo
re oppoſito tuti ab omni infirmitatis impetu cognoſcuntur vt patz in ma
nicis maniacis et cadicis de hoc quere ſup̄ in c. de luna ſimile dicit auic.
de ſimia que ſm̄ mutacōm temporum et maxime ſm̄ lune curſū letaē vel
triſtatur ſic et quedam animalia in vno tempore macerantur quantūcūz
victualia tunc habundant et eadem in tempore oppoſito dormiendo im
pinguatur ſicut dicit auic. glires inquit tempore hiemali non mouentur.
ſed iacent ſicut mortua et nihil comedentes dormiendo impinguantur. re
punt vero in tempore eſtatis et ſe mouent in eſtate contra eſtum ſolis ſic
narrat de hyrundinibus et alijs auibus quaſi mortue inueniantur enim
in arborum concauitatibus tempore hiemali que poſtea vires reſumunt
et quaſi dormiendo fortiores effecte agiles ſe oſtendūt tempore eſtiuali
et ſic vſa ſm̄ auic. ariſ. et ſolinū. poſt conceptum in multo tempore in lo
cis abditis ſe abſcondunt et tunc temporis penitus cibum non aſſumūt
quere infra eodem de vſu ſic et piſces vno menſe impinguantur et ſtatiz
in ſequenti tempore macerantur et quidam impinguantur vento ſeptem
onali vt piſces longi et quidam meridionali vt piſces ampli. et quidam
in tempore pluuiali ſicut ibidem dicit ariſ. aqua inquit pluuie conuenit ō
nibus teſtei et corei preter piſcem qui dicitur roitear qui ſi guſtauerit de
aqua pluuiali ipſo die morietur. in quibuſdam nocet pluuia quoniam ex
cecat eos ſi fuerit multa. Similiter quedam animalia vno tempore ſe re
nouant et ſua etiam ſuperflua deponunt et immutant vt cancer deponit
et immutat ſuas teſtas. cerui quidem ſua cornua. et ſimiliter accipitres
plumas ſuas. Dicit etiam dicit yſaac. carnes animalium in quibus
dominatur ſiccitas et etiam caliditas vt camelī ne in eſtate quidem ſunt
illaudabiles. Sed tamen hyeme ſunt conuenientes. Sunt preterea

et carnes

et carnes animaliū q̄ sūt calide et hūide vt pecorine in vere sūt bone et in autūpno opetēes. frigide aūt et sicce sūt illaudabiles vt caꝑne frigide et hūide vt porcine a medio estatis vsq; in finē sunt optime. in hieme pessie in vere vero et autūpno sunt mediocres. vñ dicit ypo. caro inq̄t porcina in estate est bona in vere et autūpno minus bona Ez in hieme maxime il laudanda caꝑna in estate bona pecorina in vere bouina in fine veris et in ꝓncipio estatis est laudabilis carnes aūt animaliū ꝓut sūt ordinate ad hūanū esū variant ꝑm diuersā ꝑꝓacōm. nā vt dicit ysa. animaliū carnes aliq̄ assant aliq̄ frixant aliq̄ cū sale et aq̄ elixāt assate et frixe sūt grossiores in nutriendo et ficciores ad digerendū duriores. qz hūiditate eaꝝ ꝓlūpta ab igne siccitatē non sunt carnes mltū pingues. omedēte nisi asse vt hūiditas illaudabilē ab eaꝝ ſba extrahat. carnes aūt elixe sunt hūidiores et ad digerendū faciliores. qz aq̄ tpat eas et hūectat. aliq̄ aūt in aq̄ i q̄ elixant apponunt spēs et fiunt diuersa ꝓdumenta q̄ carnes custodiāt in natura et bonitate sua et eas rcdant tā in odore q̄z in sapore meliores et ad diuersos morbos expellēdos ꝑfi⁹ efficaces. decet aūt carnes animaliū siccoꝝ et macroꝝ elixari. hūidoꝝ vero et pinguiū assari mediocriū aūt inter istas diuersis ꝓdimētis ꝓparari Fit aūt ista ꝓparacio multipliciter qz alique inueniunt carnes animaliū q̄ sunt salubres et conuenientes assature et sunt illaudabiles elixate melior est enim caro caꝑna et bouina elixa q̄z assa porcina et pecorina est melior assa q̄z elixa Nam per elixationem sicce carnes humectantur et per assationem humide desiccantur. et ideo p orcinā propter suam humiditatem bonum ē assare et caprinam seu bouinam ꝓpter siccitatis excessum elixare. Earundem eciam animalium carnes eciam ꝑm hmōi accidencia variātur. nam caro porcina assa et p assationem melioratur et minus bouina efficitur per elixationem Caprina vero melior est elixa et peior quando est assata. et sic de alijs est videndum hucusq; ysa. in dict. Item ordinantur animalia non solum quo ad corporis nutrimentum verumetiam quo ad remedium morborum. et multiplicem medicinam omnium animalium tam iumentoꝝ q̄z reptiliū et bestiaꝝ genera creata sunt ꝓpter optimum hominis esum vt dicit pli. et io. dam. seo hoꝝ quedam ꝓpter esum vt pecudes cerui et hmōi. quedam propē hominis ministerium vt equi asini boues et cameli et hmōi. alia ad hōis iocunditatem vt fumie merule atq; p auī. alia autem creata sunt ad hominis exercitacionem vt suam cognoscat homo infirmitatem et dei timeat potestatem Ideo enim creati sūt pulices et pediculi sicut leones tigrides atq; vrsi vt in ꝑmis recurrat homo ad ꝓpe infirmitatis recognicionem et frit⁹ a scōis scz reptilib⁹ et a feris refugiū hēat ad dei nōis inuocacōm sūt insr tāta alia ad subleuādā mltiplicis infirmitatis hūane nēcitatē vt

carnes.

carnes vipe ad tiriacam et fel tauri et aliop animaliū et auiū ad oculop caliginem amouendam Pellis serpentis decocta in oleo dolorem auriū mitigat miro mō vt dicit diaſ in li. eſcolapij de occultis membrop vtilibus dicitur patiens emorroydas ſi ſederit ſup pelles leonis recederet ab eo. et qui linit corp' ſuū ſepo. renū leonis aut q̄ iungitur ei' ſimo fugiunt ab eo lupi Item ibidem dicit idem ſi quis ſuſpenderit caudā zenet lupi ab ęſepe vaccaz non appropinquant ei lupi Item dicit diaſ oculi vrſi erut. et ſupra dextram brachij hominis ligati mitigant quartanam eius Item dentes canini lupi curant illos qui lunaticaz in principio ſuſtinent paſſionem vt dicit idem Eunile dicit pitagoras et plī. et dicunt q̄ ſi oculum lupi erutum viderint quadrupedalia domeſtica fugiunt arcz tument In viatici dicit conſt plī canis albi nullaz maculaz nigredinis in ſe habēs ſi fuerint ſuſpenſi circa collum patientis iuuant epilenticū et prohibent eius caſum Eunile dicit pitag. in li. romanop fiat inquit anulus ex vngula asinum afini nigredinem non habentis et induat eum epilenticus iuuat et prohibet eius caſum. et dicit fel taurinum ſub umbilico mundū ſoluit ventrem dicit etiam idem dens ſerpentis eradicatus dum vixerit ſuſpenſus ſuper quartanarium ſoluit quartanam eius et ſi ſubfumigaueris domum cum pulmone aſini mundas eum ab omni reptili et ſerpente. has et multas alias virtutes admirandas dicit plī. in membris animalium latitare ſicut in naturis animalium ptialariū poſt dicē. q̄ nihil eſt in corpore animalis quod careat manifeſta vel occulta medicina nā pelles. et pilus. et cornua vngues. caro. et ſanguis non ſunt ſine remedio nec etiam ipſe ſimus. ſ hec ad preſens dicta generaliter hic ſufficiant.

¶ De animalibus in ſpeciali.

Deſcriptis animalium proprietatibus et naturis in generali reſtat cooperante dei gracia quorundam animaliū et reptilium recitare proprietates in ſingulari et hoc per ordinē alphabeti. et cetera.

¶ De ariete

Aries eſt pecus laniferum animo placidus naturaliter manſuetum vt dicit yſi. li. xij. ca. ¶ Eſt autem dux et princeps ouium et ideo debit ei natura fortitudinem ceteris ouibus preſtancioꝛ decuit enim arietem ducem ceterarum ouium et tutorem alijs eſſe viribus forcioꝛem et ideo vt dicit yſi. aries autem vertex a viribus eſt dictus eo q̄ tanq̄ vir ouium cum maſculus ceteris bidentibus ſit amplius virtuoſus. Vel vt dicit idem yſi. vertex a verme eſt dictus eo q̄ habeat vermē in capite cuius pruritu excitatus caput concutit fortiſſime et quicquid ibi obuiat dure ferit. et ideo aries grece quod dicitur virtuoſus latine

latine est vocatus quia in gregibus masculi dicuntur arietes. quia ad
fecundandas oues virtuosi sunt atq; fortes nam corporis magnitudine et
virtute fortitudine et animi virtute oues alias precellit. dicit enim aries ab
aris qt vt dicit ysi. hoc pecus primū fuit in aris a gentibus immolatū. vñ
dicit ideo aries qt mactatur ad aram. Unde fm legem mosayce aries
sunt animal potissime mundum. et ad sacrificium et ad esum. nam p̄ pecca
to populi commendabiliter offerebatur. et qz fundebat vngulam pariter et ru
minabat indifferenter a populo comedebatur vt dicit ysi. li xij bidentes
quondam dicebantur eo qd inter octo dentes quos habent duos habēt
alciores. et ideo eos gentiles maxime in sacrificium offerebāt vt dicit idē
De ariete autem singulariter dicit plinius. viij capitis arietis inquit natura
le est agnos fastidire et oues senectas sibi obuias consectari. nam ipse me
lior est et vtilior in senecta. tamen respectu ouium ferox fit animo. cuius fe
rocitas cohibetur si cornu eius aurta auricalam perforetur dextro teste pli
gato feminas. sinistro vero stricto mares gignit. in vento aquilonari ma
res procreat. in flatu austri feminas generat. et quales venas aries sibi li
gua gestat tales fetus in vellere generat. nam si nigras habet venas fet'
in vellere erit niger. et si albas albus. et si varias varius in vellere appare
bit. Ité dicit arist. et autē quere infra de oue fronte habet aries durissimā
coriam duricia fere precellentes. sed tempora habet debilia et quodam
modo cartillaginosa. et ideo ad mūmē ptis debilioris dicit natura cor
nua magna circa tempora loca ad modum scuti rotundi reuoluta. cue
tamen in extremitate aliquantulum sunt acuta. vt cornuum tamen et for
titudine caput defendat. et eorundem acumine aduersarios impetat. et im
pugnet vt dicit idem. Dine enim a suis defensione non decebat naturaz
gregis relinquere defensorē. et ideo duo dedit natura sibi cornua ad mo
dum circuli replicata vt caput propriuz quodo. et se et sibi infirmum protegat
et contra aduersarios armis munitur se audaciorem. et armorum confi
dencia exhiberet. et ideo securius precedit gregem. et erecto capite et fir
mo pede vngula diuisa vestigio firmius terram premit. vellus habet pingui
us et in villis prolixius. pilos diffundit forcior cotio sue spissitudine extē
tra extrinsecas aeris calidi vel frigidi iniurias se defendit. et ideo sue cu
tis superficies ratione sue fortitudinis cornuorum violentias arte pre ce
teris ouium pellibus sustinet. et ad diuersorum telorum recipiendam im
pressionem abiliorem se prebet vt dicit idem. Tempore amoris pugnat
pro vrsibus suis et aduersarios cornibus impetit. et vt melius pugnaz
et fortius contra resistentem retrocedit ac resiliendo cum impetu hostem
ferit. De arietibus etiam dicit auicenna libro octauo. arietes inquit et
capri vbi sunt multū in vanū. et in hieme non se abscondunt propter frigora
alicui. ideo.

aliquando eruint de loco calido ad locum frigidum et quando pluit q̄
usq; me ria ñ et arietes materialiter sequuntur cap̄s et quiesc̄unt omnes
quousq; pastor accipit vnū ex eis et facit ipm antecedere et sequunt alij
et timēt naturaliter tonitrua sicut oues. que si impregnate fuerint et audi
erint tonitrua abortiunt p timore. et ante mediā nocte ñ stant simul cū ouī
bus et dormiunt et post sparsim. et in dormiendo sp latus alternant p vi
ces. nā a vere vsq; ad autūpnū dormiunt in vno latere. deīn vsq; ad ver
dormiunt in latere altero et dormiunt erecto capite nisi q̄n infirmant et
ruminant cibū et masticant dormiendo sicut et vigilando et ñ contingat
errare non redeunt nisi a pastore reuocentur. Dicit ad hoc ysa. in dict. q
arietes in iuuentute manentes minoris sūt humiditatis et viscositatis q̄
agni lactantes. et hoc p̄pter eor̄ etatē oplexioni diuantē et ió ipsor̄ car
nes sunt carnib⁹ agnor̄ et ouiū meliores. et meliorem sanguinem genera
tes maxime si sint castrati q̄ eor̄ caliditas humiditate accidentali tp̄ata
ē. vnde sunt boni saporis sed q̄n sunt decrepiti in calore sunt defecti si nō
sunt castrati ex etate. si vero sunt castrati et decrepiti duplici carent cau
sa caloris sc̄z testiū et etatis et ideo eor̄ corpa sunt frigida ad modū lig
ni et duriora et insipidiora tamen respectu capraꝝ et boum et hmōi. que
in decrepita etate sunt pessima. corpa arietū que naturaliter sunt calida
et humida ceteris decrepitis naturaliter frigidis et siccis similiter fūt me
liora. hucusq; ysa. in dict. Item dicit arist. et auic. li. vi. q̄ arietes et cap̄ hē
et cetera animalia propriam habent vocem per quā se clamant et vocāt
feminas tpe coitus et amoris. et potantes aquam salsam anticipant coi
tum et ciciis mouentur ad amorem. et quando arietes senes mouentur
ciciis ad amorem et coitum q̄z iuuenes in tempore determinato signum
est bonitatis temporis in anno illo. et si in illo tempore excitēntur iuuenes
ad amorem signum est pestis future super oues in anno illo vt dicit idem

De agno.

Agnus vt dicit ysi. a greco vocabulo dicitur quasi pius. naz in
ter omnia terre animancia maxime inuenitur innocens et man
suetus. nullum enim ledit dente nec cornu nec vngue et quicq̄d
in eo reperitur totum vtile est. q̄ caro ad cibum. pellis ad vari
um vsum. pilus ad indumentum. fimus ad terre impinguationem. vngula
et cornu ad medicationem ñ. vel vt dicit ysi. li. xij. latini agnum ab agno
scendo putant dictum eo q̄ pre ceteris animalibus matrem suam noscat
ideo q̄ si magno grege errauerit statim balatu vocem noscat parentis.
Sm arist. et auic. Agni quidam nascuntur in tempore vernali quidam in tē
pore autūpnali. vernales sūt corpe maiores robustiores virib⁹ et pinguio
res q̄z sunt autūpnales vel hiemales. in aliq̄b⁹ tñ regionib⁹ mitti hibernos

agnos

agnos p̄ferunt vernis.et dicunt hoc solū animal vtiliter nasci bruma.vt dicit pli.li.viij.ca.xlvij.et dicitur ibidem q̄ agni concepti flante vento aq̄ lonari sunt meliores q̄z cepti flante vento australi. tunc enim mares generant.talem ār colorem habent agni in lanificio seu in vellere qualē hūt parentes in venis lingue.nam si vene fuerint albe et agni erunt albi. et si nigre nigri et si varie varij vt dicit idem In sugendo ateriores poplices flectūt.et vt mater ei plus lactis tribuat capite matris vbera p̄mut.bala tu querit matrem qua inuenta cauda matri blandiēdo erecto capite mā mas querit et nisi caput prius erigat nunq̄z sugit. pilum habet subtilē et crispum multipliciter in sese reflexum.multum nocet agnis frigus et marime tempore pluuioso De societate gregis gaudet.quando solitarius est dolet plurimum atq̄ timet.ante gregem salit.et saliendo ludit.quādo videt lupum timet vehemēter et subito fugam arripit seo post p̄ timore stupidus subito gradu figit et fugere vlterius non audens sibi non balatu seo potius simplici vultu pareī petit captus ab hoste ligatus a carnifice nec cornu nec dente se defendit.et sine spolietur vellere siue cute sicut aial innocuum obmutescit siue enim ducatur ad pascua siue deferatur ad victimam nō gemit nec rmurmurat nec calcitrat seo obedit .Et vt dicit pli. agnos dimittere solitarios est periculosū.q̄ si superuenerit forte conitrum de facili moriuntur.nam agnus naturaliter debile habet caput.et iō remedium est eos simul aggregare vt ex coniunctione mutua animentur et presencia plurium confortentur.

De agno anniculo

Agnus anniculus etatem vnius anni est completus qui infra vnius anni spaciū tanto est melior quanto a lacte remocior est Nam lacte eius humiditas complexionalis augmentatur seo per separacionem a lacte intenditur.eius calor et superflua humiditas temperatur maxime si manserit adhuc non castratus vt dicit apertissime in diet.agnus enim anniculus corpore integer et carne mūd⁹ aptus est ad sacrificium ad esum eciam si fuerit vellere maculosus .Non ei reprobat a sacrificio agnū macula velleris nisi sit fecūditas vel corruptio in carne iteri⁹ vel in cute vt dicit glo sup exo.xij.et sup malac.dicit ibi. et super leuit. Non impedit inquit sacrificium varietas maculosi velleris si corpus fuerit integrum et nō subfuerit scabies in superficie ipsius cutis Agn⁹ ergō anniculus vt dicit pli.li.viij.ca.xlvij. deoz aris fuerat aptus et tam in vsu vellerum q̄z in vsu carnium vsibus hominum est necessarius et ideo sicut propter sumptus hominum excoluntūr et custodiunt corpa boum sic oz vt habeatur diligencia circa custodiā ouiū et agnoz Dicit eciam idē. q̄ agnus fumum habet nigrum qui cum aceto dissoluatur et

cath:aplasmet

cathaplasmek nigras emundat maculas. flauos corpis tollit. ignez sacp
curat. mistus cum cera et oleo combusturus sanat.

De agna.

Hona est ariens filia qui minoris est corporis et maioris humi
ditatis qꝫ sit agnus racione femineę complexionis vt dicitur
in dictis. cuius racio dum est lactans maioris est viscositatis
propter humiditatis superfluitatem tam ex etate qꝫ ex opleri
one eius corpori dominantem et ideo qꝺ ex eius carne generat flegma
ticum est et viscosum ac difficulter digeritur et digestum a mẽbris vix dis
soluitur racione viscosi et glutinosi humoris qui inde generatur a stoma
cho tamen facile descendit racione suę lubricitatis et hũoris vt dicit ysa
et eius carnes meliores sunt assate qꝫ elixe qz consumitur superflua earũ
humiditas vi caloris maioris tamẽ simplicitatis et timiditatis est agna
qꝫ agnus qz minus habet caloris naturalis femina qꝫ masculus et ideo
minus est animosa propter qꝺ eciaz caret cornibus qz essent ei superflua
tamen propter defectum audacie eis nescit vti vt dicit auic. dicit eciaz
arist. li. ix. agnis accidit egritudo quando nimis impinguantur circa re
nes qz si opiantur sepe reves moriuntur et multiplicatur scpum propter
bona pascua et ideo arcentur a pascuis ne nimis impinguentur. quere
supra de ove

De apro.

Per est porcus siluestris vel a grestis qz seuissimus est et immi
tis vt dicit ysi. li. xvii. ca. i. et dicitur aper quasi afer a feritate
sui corporis ferus est et crudelis Inde et apud grecos aper
fragros i. ferus vulgariter nuncupatur. dicitur autez a latinis
verres eo qꝺ grandes habeat vires sicut idem dicit ibidem. Est autez pli
et auic. eciam aper est animal valde seuum qz vir castratus se exhibet mã
suetum. cum cetera animalia ablatis testiculis amplius manuescunt Est
itaqz aper tante feritatis qꝺ eciam mortem perpendens contra venato
ris ferum intrepide se infigit et eciam iam transfixus contra sibi resisten
tem vires recolligit vt cultris vindicet de aduersario eciam mortis peri
culum contra hostis venabulum mira audacia se opponit cultros duos
habet in ore aduncos et fortes et acutos cum quibus omne sibi resistẽs
secat crudeliter et dilaniat Cultris autem vtitur pro gladio ad pugnan
dum in latere dextro habet os durissimum latum et grossũ qꝺ semp oppo
nit venabulo persequentis. nam esse illo pro clipeo ad se protegendum
senciens sibi imminere per clipeum acuendo cultros circa arbores eos
fricat et sic an hebetatam aciem habeant confricando ad arbores ipsos
probat si senserit hebetatos organum querit et masticat cuius virtute
sapore.

culmoꝝ radices mundificat et confortat vt dicit auic. Plí in li. xxviij ca. x. dicit q̃ vrina apri medet vicijs auriũ si cum oleo rosaceo misceatur Similiter eius fel valet contra calculuꝫ vt dicitur li xxviij ca xl. Et est ei ita grauis sua vrina vt nisi egesta fuerit surgere non possit ymmo opprimit vt defunctus nam exuri traduntur ex vrina Item idem ad coitum stimulat fel aprinum Dicit etiam idem li. v. porcus agrestis multum diligit radices et culmis incidit terram et fodit et scindit radicem culmo et impinguatur quando quiescit per vij dies et maxime quando parum potat et pciatur cum lupo q̃ ipsum odit naturaliter. nam lupus insidiatur filijs suis et sepius rapit eos et ideo vt dicit idem li xuij. Odit natura aprio culmos ad defendendũ feminas et filios suos q̃ femine sunt debiliores in se et pcioris complexionis nam mares sunt audaciores et vires habẽt feminis fortiores Femina tamen fouit itata et fodiendo fodit et denubꝫ mordendo et dilatando Aper vero fodit culmis sursum feriendo. et ideo parum potest fodere prostratum et iacentem. et femina parum fodit stãte et dum aper irascitur et pugnat spumat ore Similiter dum furiat cum vrore Omnia supradicta recitat plí et addit ibi dicta in li viij ca. ij vbi dicit Apros et alios porcos dentatos nasci emigroꝫ tradit Incst autẽ maribus apris maxima asperitas et feritas animi quando sũt in amore. q̃ tunc pro vxoribus atrociter pugnant vngulis terram scalpunt setas erigunt culmos vibrant et quacunt et horrendo gemitu furiam pectoris tunc ostendunt parum etiam tunc comedunt. discurrunt post feminas et loco attenuantur plurimum et macrescunt. In horrẽdis et vmbrosis vallibus et nemoribus mansiones querunt vbi custodiunt fetus suos de radicibus et arboribus siluestrium fructibus viuunt. quando venatorum insultus vel luporuꝫ impetus presentiunt filios suos precedunt et eis nõ patet locus fuge. pro filiorum defensione periculo se exponunt. quando debent dimicare attritu arborum indurant costas suas et se immolunt in luto et desiccant ad solem et inter pilos lutum conglutinant et instant vt sic securius aduersariorum ictus sustineant in conflictu Cristi vt femine aprorum post partum sunt aspere et crudeles. a crudeli morsu filiorum suorum dilaniant inuasores Inculq̃ pli. est aũt caro aprina vt dicit ysa. magis sicca et minus frigida q̃ porcina domestica. et hoc est propter motus sui continuitatem et victus siccitatem et aeris cui continue exponitur caliditatem. ideo eius pinguedo est durior et caro delicatior ad edẽdũ et propter hoc fres domestici vehementer agitantur et etiam verberãtur anteqũ occidantur vt eorum carnes teneriores et sapidiores et mot' violencia efficiantur De apro etiam dicit viat. q̃ est finus desiccatus et cum vino aqua bibitus efficientibus sanguinem singulare est remedium.

Sateris

Lateris dolores cum aceto curat fracta ossa consolidat et confirmat. Quere infra de porco.

De asino.

Asinus a sedendo est dictus quasi assedus qz homines sup̄ asinos sedebant anteq̄z vsum eq̄rum haberent vt dicit ysi. li. xij. animal quippe est simplex et tardum et ideo fuit de facili subiectuz humanis viribus et prostratum et dr ab a qđ est sine et sinos quod est sensus q̄si animal sine sensu. inde dicitur asellus. i. iuuenis asinus qui pulchritudinis est formę ac dispositionis. quādo etate est teneliis q̄z q̄n do senex efficitur et antiquus. nam quanto magis fit annosus tanto pl' q̄ridie fit deformis hispidus et villosus. est aūt animal melancolicū frigi dū scz et siccum et ideo natur aliter ponderosū tardū atq̄z pigrę stolidus et obliuiosū tamen odoriferū est et patiens laboris vili et modico vtens cibo Inter tribulos enim et spinas ac carduos carpūt cibum suum. et iō dicit auic. libr. viij. Similiter aris. q̄ asinus minutis auib' inter spineta ⁊ cardineta nidificantibus est crosus et ideo minuti passeres pugnant cō tra eū. qz comedit spinas in quib' nidificāt passeres illi et confricat se ad spinas illas. vnde cadunt pulli eoz passerum sine ouis et quando asinus rudit et elevacione capitis et forti flatu mouētur spine et ex horrendo so nitu seu rugitu terrent auicule et fugiunt de nido suo et ꝓpter ista saltant matres sup̄ ipsius faciem et impetunt eius oculos atq̄z peruiū rostro suo et si habet asinus vulnus in dorso vel in latere et spinaꝝ punctura vel q̄ cūq̄ alia de cā pūgunt eū cum rostro suo in vulnere vt recedat a loco ni di sui. et cum talis passerulus habeat corpus minutissimum vix potest asi n' se defendere vera et ipetū atq̄z morsū. dicit eē aris. sicut et auic. q̄ com' valō odit asinū ⁊ iō volat sup̄ ipz et temptat tāgere oculos suos rostro suo. sed inuat asinum profunditas oculoruz et spissitudo corij superciliorū quibus contra morsus auium claudit et cogit visum suum et ecias coope riantur proceritas aurium et mobilitas cum quibus tenet auriculas q̄n do interfectat visum suum Item aris. li. viij. vrsus pugnat cum asino et tau ro quoniam comedit crudas carnes et hec est causa quare pugnat ctra eos qūoniam eoz carnibus appetit saciari. de asinis autem dicit pli. lib. xxviij. ca. vltimo. vngule asinine fumigante ptū adiuuant in tātū vt ecia abortus euocetur nec aliter dz addi qz vnum partū necat si diu et frequē ter apponatur. eiusdem animalis fimus recens sanguinis profluuium mi re sedat. Eius icur valet contra caducos morbos parualorum plini. li. xxviij. ca. x. hec asine sicut et sanguis valet contra morsum scorpionis. Si quis etiam asino dixerit in aure se percussuz a scorpione transire protin' malum dicant. a facie etiam fumigationis et pulmonis asini fugiunt ova venenata.

venenata dicit etiã in eodẽ ca. Et lac asininum valet contra ipsũ venenosum contra cerusam vel argentum vivum Item li. ix. ossa asini contrita et decocta valent ctra venenũ si eorum decoctio bibatur Item vrina maris asini cum nardo capillos multiplicat et obviat De asinis ãt dicit pli. li. viij ca. xliij. asinus est animal magni frigoris impatiens. et ideo in frigidis regionibus vt in ponto non generantur Ideo dicit aris. et cum asinus sit multe frigiditatis et siccitatis multe tamen est luxurie sed non movet ad coitum anteq̃ sit triginta mensium. sed non generant anteq̃ sint tres ãni completi aut duo et dimidius. vnde dicit pli. ibidem ptus asini a xxx mẽse est optimus sed a trimatu legittimus Idem dicit aris li. v. et subdit pli. raro geminos parit et q̃ndo femina est paritura lucem fugit et tenebras querit ne ab homine videatur partum suum amore diligit in tantũ q̃ eciam per ignes ad fetum vadit aquas transire et pedes in eis tangere mẽ tum horret. et quando cogitur aquam vel riuum ciadere in ipso mingit nec transeunt asini voluntarie per pontes vbi per planicies pontis posunt videre aquam defluentem. debile enim habet cerebrum. et paciuntur de facili vertiginem propter quod timent per rimas pontis cadere in aquã quã conspiciunt sub ponte transeuntem nec bibunt de facili nisi assuetos fontes qui sunt in pecuariis ad quos possunt ire sicco pede. et qõ mirum est dictu quamuis multum siciant si mutentur aque eis vix potant nisi sint illis similes quas frequentant Item pli. li. xxviij. ca. vij si asina comederit ordeum intinctum sanguine menstruali tot annis non concipiet ãt grana comedit sic intincta et ex asino et equa mulus gignitur. sed ad tales partes diguntur eque quo neq; quadrennibus sint minores neq; de cennibus maiores nec committentur passim ad invicem Horum animalium duo sunt genera sc̃z equus cum asina. et asinus cum ipsa equa Item primo vnum genus ab alio se cohercet nisi in infancia lacte hausto mutuo nutriantur. et propter hoc pastores mulos vel burdones et dispares animalibus gigni cupientes dicũtur vti ista arte. nam iuuenes equarum pullos in tenebris subiciunt vberibus asinarum et enutriunt eos lacte asinino et tales pulli equorum adulteri iam effecti ad asinarum coniũctionem tempore coitus commouentur. similiter pullos asinarum in tenebris subiciunt mammis equarum et asselli tali lacte iumentino nutriti eq̃s inuadunt quando adolescunt Ex tali asini et eque commixtione generat animal quoddam quod antiqui vocabant hynnulum nos autẽ dicim⁹ eum burdum. sicut genitum ex asino et equa dicunt mulum Dris. autem li xv. si asinus coeat cum equa impinguata eque corrumpitur concept⁹ ꝓpter frigus spermatis sui. sperma enim asinorum est frigidissimum natura liter et materia eorum materia enim eque est calida. et ideo q̃ndo miscet

calidum.

calidū cū frigido fit temperamentū. nunc ex eis potest fieri conceptus et saluari fetus. quando scz equi asino. semine commiscentur similiter quā do eque asinis maribus supponūtur. sed filius aselli et eque scz mulus nō conuenit generationi. nam vtriusq; parentis frigiditas scz naturalis et complexionalis in ipso dominatur. et ideo ex mulis aliud non generatur vt dicit idem. Item ibidem dicit idem si asina concipit ab equo subsequēs a mi coitus eam eadem facit eaz abortire. cuius ratio est vt dicit auic. qz frigiditas seminis asinini superuenientis corrumpit ⁊ destruit temperan ciam seminis equini precedentis et semen asine frigidum est ex complexi one et ex fetu ad temperanciam disponentis. vnde quando superuenit su bito asini semen naturaliter siue complexionaliter frigidum eaz frigidita te seruali intensa frigiditate corrumpitur precedens temperancia ex cali do equi semine et frigido asine introducta. et ista est ratio quare omnis mulus vel mula est sterilis vt dicit auic. qz in patre muli scz in asino est ex cessus frigiditatis complexionalis. et in matre scz in equa remissus est ca lor racione fetus. et ideo quamuis calor seminis matris scz eque temper set semen frigidum asini vt animal generetur in genito tamē remanet gene rancium predominans frigiditasque naturali ter disponit ad sterilitatē Est autem quedam species asini que dicitur indicus asinus habens in ca pite in medio frontis cornu cornu vnum. et non habet nisi vngulaz in q̄ libet pede Omne enim animal habens duo cornua habet in pedibus vn gulam scissam. et ideo asinus indicus non habet nisi vnum cornu. qz vn gulaz non findit vt dicit arist. si ꝫ non tamen omne animal findens vngu lam habet cornua sed potius econuerso si habet cornua findit vngulas. vt patet in tauro ceruo. oue et hēdi vt ibidem dicit arist. Item dicit arist. li vñ asinus et mulus sicut equus comedunt fructus et pascuntur herbis et impinguantur ab equa et diligunt plus aquam turbidam q̄ claram Nacca autem econuerso. plus enim diligit aquam claram q̄ turbidam Item arist. li. eodem asini in maiori pte infirmantur vna infirmitate et ōz mulroe. et est hec infirmitas prius in capite et currit a naribus fleuma mul tum calidum. et si descenderit ad pulmonem asinus morietur. et hoc ani mal sentit frigus plus omni animali et propter hoc nō inuenitur in terra septentrionis Sunt autem vt dicit idem spondilia dorsi asini forcioza et nerui forciorib⁹ compaginata. a parte posteriori circa clunes id est re nes q̄ a parte anteriori. et ideo etiam in ipsius dorso pocius circa re nes q̄ circa humeros grauiora onera imponūtur. post equinoctium ver nale mouetur ad libidinem et tūc rudit horribiliter et terribili sonitu femi nam excitat ad amorem. veritum autem o dore femine eius naribus dese rentem attrahit. et eius attractu ad libidinis vehemtiam inardescit vt di

cit pli.

cit plī. Elias siquidem habet afinas condiciones miseras omnibus fe-
notas. nam supra vires laboribus exponitur fuste ecditur stimulo pūgi
chamo os eius constringitur. hinc inde circumducitur et eisdem chami
refrenaculo ab illis pascuis per que transit sepius coercetur. post labores
cassos in fine moritur ne pro precedentis laboris seruicio post mortē sal
tem ei cutis dimittitur sed auferur et cadauer sine ep ultura deo exponi
tur nisi inquantum in earum et lupoum ventribus deuotionis gracia
aliquī sepelietur. et cetera

¶ De angue.

ANguis vocatur omne serpentuz genus quod torqueri et līgri
pt Et hoc anguis est dictus q̄ est angulosus. et nūq̄ incedit
rectus vt dicit ysi. li. xij. et dicitur anguis serpens eo q̄ in occ
cis accessibus serpit non enim apertis passibus sed minutissis
squamarum nisibus siue contractibus repit et reputatur inter reptilia eo
q̄ pectore et vētre repat vt dicit ysi. li. xij. Dicitur etiam colubet eo q̄ co
lit vmbras. vl q̄ in lubricos contractus et flexuosos labitur. nā anguis
labitur dū tenet. Sunt anguū seu serpentū multa genera et q̄t sunt gene
ra tot sunt venena tot pernicies q̄t species. tot dolores q̄t colores. vt di
cit ysi. li. xij. Et sicut differunt angues in quantitate ita in veneni maligni
tate. fūt enim quidam angues maximi vt dicit plī. li. viij. c. xvi. scribit inq̄t
megesthenes in india serpentes in tanta magnitudine adolescere vt inte
gros deuorent ceruos atq; tauros. vide et in punico bello iuxta flumen
bragadā a regulo imperatore interfectus cum balistis et tormentis vnus
anguis c. xx. pedes habens longitudinis. cuius pellis et maxille fuerunt
suspense ante quoddam templum rome et duraverunt vsq; ad bellum nu
mantinum sub claudio cesare. In ytalia fuit quidam serpens interfectus
in cuius aluo quidam puer integer est repertus. et tales serpētes maxime
leduut nunc morsu. nunc flatu. nunc caude ictu. nunc tortura. nunc punctu
ra. nunc aspectu. Sunt et alij serpentes ita exigui quidez corpore sed mar
time sunt nocendi potestate. dispa enim serpens est vt dicit ysi. tante exigu
itatis vt cum calcatur vix videtur. cuius venenum extinguit anteq̄ senci
atur nec inducit tristiciam mortuo. Unde poeta Pigriferum iuuenem tu
reni sanguinis album. Torta caput retro dispa calcata remordit. Ir do
lor aut sensus dentis fuit. Ita dicit ysi. similiter ceruus minimus est spen
tulus. et tamen vt dicit aris. li. viij. contra eius morsum vix inuenitur reme
dium. et differunt in figura et dispositione. nam alij habēt duo capita. vt
amphisbena. de quo ysi. li. xij. dicit. amphisbēa est dicta. eo q̄ duo habeat
capita. vnum in principio aluo in cauda curiens. et vtroq; capite tractu
corporis circulato. hec sola serpentum frigori se committit. prima omniū

pictidens

precedens Itē ecīā dicit plī.li.viij.c.xxuij. habet inquit ōphibena duplex caput tanq̄ pariter esset vno ore venenū fundi. sunt aliqui serpentes habētes plura capita vel duplicata vel triplicata vel quadruplata sicut idez dicit ysi.ydra est serpens multop̄ capitum q̄lis apparuit in prouincia archadie et in palude et dicitur q̄ vno celo tria capita crescebant sed ħ fabulosum est nam constat ydrā locū quomentem aquas vastantes vicinā ciuitatem in qua vno meatu clauso multi erumpebant. Quod hercules videns loca extrinsecus cecidit et sic clausit meatus aque et pro tanto dicitur hercules ydram serpentem quinq̄ capitum occidisse vt dicit ysi.li.xij. Item differunt serpentes in colotis varietate nam quidam sunt nigri.et q̄dam sunt rufi vt tirus et illi sunt pessimi et quidā maculosi sicut scitalis serpēs qui vt dicit ysi.q̄ ita prefulget tergi varietate vt nouorum gracia vsui admiracionem inducat intuentis. et quia reptando est pigrior et quos assequi nonualet miraculo sui stupentes capit.et quanto magis est discolor.tanto est orteriot quia eius venenum acutissimum et calidissimum esse dicitur Nam ille idem anguis tanti est feruoris vt eciam hiemis tempore exuuie eius de corpore depposite sint feruētes Unde lucanus. Et scitales sparsis eciam nunc sola pruinis exuuias positura suas vt dicit ysi ū. Similiter ophites est serpens maculis depictus qui tot habet nocendi modos quot habet colores varios et distinctos vnde lucanus .Quam pictus maculis cebanus ophites concolor exustis ē. Item differunt in loci et situs diuersitate.nam quidam latitant in cauernis terre et lingunt puluerem et fugunt terre humorositatem vt dicit plini. alij sunt aquatiles q̄ in aquis et aquarum ripis commorantur vt enidris serpens aquatilis a quo percussi obturgescunt in ydropisim quam multi bona vocant quia fimo bouis remedicetur vt dicit ysido libro.xij. Similiter est rinatrix serpens dictus veneno aquas inficiens. omnem enim fontem in quo fuerit veneno inficit vt dicit lucanus rinatrix violatrix aque ē .ysido.libro.xij. Alij morantur in siluis et specubus umbrosis quorum venationes sunt vt volucres et bestiole minores quarum fugunt humiditatem vt dicit arist. li.viij.et tales serpentes insidiantur dormientibus et si aliquorum hominum vel aliorum animalium orificia inuenerint aperta illa subintrant diligentes calorem quem inueniunt ibi pariter et humorem.sed contra tales angues pugnat saura bestia sez modica id est lacerta la Mā seniens saura serpentis presenciam saltat super faciem dormientis scalpens pedib⁹ vt eū excitet et premuniat contra anguez vt dicit auic et est saura vt dicit ysido.libro.xij.lacert⁹ q̄ qñ senescit eius oculi excecātur et tunc intrat foramen parietis aperiens oculos contra orientem et orto sole intendit et illuminatur. Dicuntur autem quedam anguium species habitare in igne

vt patet

vt patet in salamandra q̄ nominat ab ysio. et plī. inter venenosa salamandra vt dicit ysio.li.xij.est nominata eo q̄ valens sit et potens contra incendia cuius inter omnia venenosa vis maxima est Cetera enim venenosa singulos feriunt.hec plurimos simul interimit.nam si arbori irrepserit omnia poma inficit et eos qui ederint primit et occidit si etiam in puteo cadat potantes inficit vis veneni Ista dicit incendia repugnans sola inter animalia extinguit ignes.viuit etiam medijs flammis sine consumptione piter et dolore nec adustionem ab igne recipit sed ipsum incendium mitigat et extinguit vt dicit ibidem ysi. Item per omnia dicit plī.li.x.ca.xlvij salamandra inq̄t est similis lacerte in figura. nunq̄ apparet nisi q̄n multum pluit.in serenitate deficit.huic est tactus frigidus.rigor vt ignem extinguat sicut glacies.Lacteam de ore sanies euomit ex cuius contactu corpus hominis pilos p̄dit.quod inde contactum est in colorem vergit turpissimum Item differunt in incessus qualitate. nam quidam serpūt flexuose semper siue tortuose et quidam semper recte sicut dicit ysi.li.xij cētris inquit est serpens inflexuosus qui semper rectum efficit iter sicut dicit lucanus.Est semper recto lapsurus limite centris Similiter aliquis incedit curuus super pectus et aliquis incedit a pectore sursum rectus sicut q̄dā serpens aquatilis et terrenus nomine chelidros q̄ locū per quē labit exspirat virus fumare facit sicut dicit lucanus.tactus via fumante chelidros .hic semper ambulat directus et erectus capite.nam si torserit dum cucurrerit statim crepat vt dicit ysi.li.xij. Itez differunt in velocitate et in tarditate Nam quidam sunt valde tardi motus vel citatus de quo supra dictum est.et quidam sunt ita velocis incessus et leui motus q̄ volare videntur Ut serpens qui dicitur iaculus volat vt iaculum exilit enim in arboribus et dum aliquod animal obuium fuerit iactat se super eum p̄rimit q̄ eum Unde et iaculi sunt dicti vt dicit ysi. Similiter in arabia sunt ſpētes cum alis qui a multis sirene vocantur que plus curiunt q̄ equi et ideo volare dicuntur quorum tantū est virus vt morsus ante mors sequatur q̄ dolor vt dicit idem Item differunt in maligna sagacitate vt patet in ceraste serpente cornuto qui se abscondit sub arena et ostētat cornua sua vt ex eo ostentacione alliciat velut ad escam bestias siue aues. cornua enī habet ad modum arietis que nuda super arenam et directa dimittit ad q̄ dum volucres vel animal accesserit non ipsum arietem sed virulentum aliquem per experientiam comprobabit Similiter boas anguis vt dicit ysi immensa mole in ytalia sequitur greges armentorum vt bubulos et caprinos vberibus irruptis lacte se immergit et sugens interimit atq̄nde a boū depopulatione nomen accepit boas. vt dicit ysi. Multa sunt alia nomina

serpentum

serpentum et genera vt aspides vipere et dracones de quib' postea dicetur Sed vt dicit ysi li xp̃i tantus est numerus morsuũ quantus et nomiñ Generalit oẽs ãgues ꝑ maiorẽ ptẽ frigide sunt nature. nec de facili ꝑcutiunt nisi cũ calescunt Nam quando sunt frigidi nullum tangunt et iõ eorum venena plus nocent de die q̃ de nocte torpent enim noctis algore et merito qt frigidi sunt nocturno rore In hieme in nodos se conuoluũt et torpent. in estate se dissoluunt et in malicia multum vigent Unde est ꝙ quicumq; veneno serpentis percutitur. ꝓmo obstupescit et postea nisi in eo cale factum virus exarserit statim interficit et extinguit Et ideo dictuz est venenum qt per venas vadit cuius pestis diffusa per corpus animaz extrigit de corpore et expellit nec potest leuare nisi quando sanguinem tangit vnde lucanus. Noxia serpentum est admixto sãguine pestis. vt dicit ysi et subdit. omne venenum frigidum est et ideo anima que est ignea fugit venenum frigidum Inter dona autem nature que hominibus et brutis sunt communia velocitate quadam sensus anguis precellit. Legitur in genesi serpens erat callidior omnibus animantibus terre Dicit autem phs vt idem recitat ysi. ꝙ caput serpentis si cum duobus digitis euaserit nihilominus vanit. vnde et totum corpus obicit ferienti ꝓ capite defensando Item idem ysi. inter anguibus vniuersis hebes est visus. raro et auerso conuertur Nec miruz cum oculos non in fronte habeant sed temporibus. adeo vt ciclus de factis audiant q̃ aspiciant Item ibidem Nullum animal cum tanta celeritate linguam agitat sicut anguis. ita enim cito mouet eam vt triplicem videatur habere linguam. cuz tamen non habet nisi vnam. Item idem Serpentum humida sunt corpora adeo vt vbicumq; terunt viam camisoz viscosi et limosi humoris inficiant et deligñt nam vestigia serpentum talia sunt vt cum pedibus carere videantur. costis tamen et squamarum repũt nisibus. q̃s a sũmo guturis vsq; ad imũ aluo dispositas pedi mõ habent Nam sq̃mis quasi vnguibus repũt. costis q̃ cruribus innitũtur. vnde vbicũq; leditur in corpe ab aluo vsq; ad caput. debiliot redditur ad suum cursum et motus circuitum pagendum qt vbicumq; ille ictus inciderit spinam soluit per quam costarum pedes et motus corporis agebantur vt dicit idem ysi. ibidem Item ibidẽ serpẽtes diu viuunt etiam sine cibo vt dicit aris. et tante efficiuntur longitudinis dierum vt deposita veteri tunica senectam deponere et in iuuentutez redire phibeantur Unde et serpentum tunice nincupantur exuuie eo ꝙ quando senescunt eas exuunt. quibus exuti in pristinam redeunt iuuentutem. et ideo eorum pellicule sic exute dicuntur exuuie et induuie. eo ꝙ exuuntur et loco ipsarum alie induuntur vt dicit ysi. li xp̃i. Modus autem renouationis ipsius ãguis satis videtur mirabilis Nã vt dicit phisiolog'

anguis.

anguis se fruticis morbo vel senio aggrauatū pluribus diebus abstinz a cibo et ieunat vt sic pellis eius a carne facilius relaxetur. deinde gusta ta herba quadā amara vi herbe ꝓuocatur ad vomitū et sic euomit hūo rem virulentum qui fuit causa sue infirmitatis et defectus. tandem vt cu tem rigidā temperet et mollificet in aqua se balneat ac humectat. et sic ā gustam rimam alicuius seu cauernam querens per rime angustiaz intrat et cum quadam violencia trāsiens ab exuuia penitus se decorticat ac de nudat. et tandem soli expositus se desiccat et in carnis superficie nouam cutem recuperat. sumptis viribus clarius videt. incedit ac repit fortius. ac comedit auidius q̄ ante depositionem exuuie faciebat. istam renoua cōis formā exhibuit plī. et eē auic. q̄ dicit cū arist. ꝙ tot⁹ ꝑpē depōit senec cutem. i. senectaz pellē ꝑmo vsq; ad oculos deinde vsq; ad collū et sic pau latiz se exspoliat totaliter infra diē vt dicit li. viij. Itez ysi. li. xij. c. iij. picta gozas inḡt asserebat de medulla hominis mortui q̄ est spina dozi ãgue ꝓcreari quod et ouid. tangit dicens sunt qui cum clauso putrefacti spina sepulcro mutari credāt humanas angue medullas. ꝛc. qō si creditur meri to euenit. vt sicut per serpentem mors homini accidit. ec ita per hominis mortem morturus serpens ꝓcreetur vt dicit ysi. Item dicit plī. li. x. ca. xlvi. anguem inquit ex medulla spine humanis gigni accepimus multa ei occulta et ceca origine prouenire eciam et in quadrupedum genere ic. Item dicit ysi ibidem fertur autem ꝙ serpens timeat hominem denuda tum nec eum audet contingere q̄uis insiliat in vestitum. Item fm plī tem ni hominis spiritum serpentibus est venenum ꝙ inde gustauerit morium. Sunt et alie proprietates anguis mirabiles et insignes que ab alijs an toribus assignantur specialiter a diaſ. aristo. et auicen. et aliquas ex eis ꝛ interferere vtile iudicaui. dicit itaq; diaſc. ꝙ in hiemali tempore latitant serpentes in tenebris et cauernis nisi ex diuturna obscuritate loci eozum visus hebetatur vernali ergo tempore quando incipiunt exire de cauer nis sentiunt caliginem sep ꝓ remedio querunt herbam feniculi vel ra dicem cuius pastu contractam exterminant celeritaz nec fraudatur a remē dio testudo visceribus pasta anguis vel toxicum cum eniz aduertit vene num serpere querit origanum cuius gustu contra virus anguis inuenit medicinam. Idem dicit plī. auic. vero de serpente ait sic li. ij. serpens inḡt quando est vetar parum bibit et odit odorem rute et ideo fugit muscā quando sentit eam rutam forte pastam. et quando olfacit rutam non po test fugere. comedit autem serpens libenter carnem et fugit eius humi ditatem sicut aranea fugit muscas et trāsglutit ova auium et pullos vivos et quando transglutit ea reducit ad posteriora et expellit ipsa et non per mittit.

mittit vt in ventre moriantur Item dicit aris. li. ij. interiora et intestina serpentium sunt similia intestinis animalium quadrupedū non tñ habent testiculos seo habent vias sicut sunt vie piscium et matrices hñt longas et duplas et sunt eius interiora longa ꝑm longitudinez corporis sui et lingue serpentum sunt nigre longe subtiles et in duo scisse et ante a cute et propter hoc multum exeunt et sunt faciles admodū et venter serpentis longus et strictus et similis intestino amplo et illud intestinum assignatur intestino canis et habet post ventrem parvum intestinuz pruriens vsqz ad exitum superfluitatis et habet coz parvum simile reni in aspectu et post coz est pulmo in quo sunt ptes nervose subtiles et volute dependentes a corde et post pulmonem est epar longum et extensum. et super illud fel sicut in piscibus in maioribus seo in minoribus est fel super intestina et splen in serpentibus parvus est et rotundus. dentes autem serpentum sunt acuti recurui aliqn antrilum et coniuncti duri tamen ꝑm seram et habent serpentes costas triginta ꝑm numerum dierum mensis et dicitur q̄ accidit serpentibus idem quod accidit pullis yrundinum vt si aliquis perforauerit eis oculos et eruit eos visus iterum reuertetur et caude serpentum sicut et lacertorum crescunt postquam sunt amputate. Item omnes serpentes ouant primo interius. deinde non simul seo paulatim ejciunt ova ex quibus generantur animalia exterius ex cepto tiro scz vipera. tyrus enim serpens vt dicit aris. lib. iij. generat animalia interius scd primo ouat interius et ex illis ouis animalia interius generantur et ideo dicitur ibidem q̄ matrix aliorum serpentum est longa ꝑm procreationem corporis et incipit matrix eorum a parte inferiori et procedit superius ex vtraq; parte spine et diuiditur in duas partes quasi parietem habens inter illas. et ideo sunt ova ꝑm acies in matrice et non ouat serpens omnia simul seo successiue. Item aris libro. quinto. serpentes tempore coitus ita ad inuicem se applicant et inuoluunt vt patet a pcienti quasi sint vnum corpus habens duo capita Item aris. libro. septimo. serpens et maxime tirus quando transglutit aliquid primo se erigit et postea se restringit quousq; perueniat interius quod transglutit et hoc ē qz eius stomachus pinus est et subtilis et possunt serpentes diu vivere sine cibo qđ patet ex serpentibus quos custodiunt venditores Item aris. li. viij. galis id est mustela pugnat contra serpentes q̄ mūt se paste rutea maxime pugnat contra serpentes comedentes mures qz ipsa venatur mures et manducat eos Item li. viij. dicit q̄ serpentes mitū diligūt vinū et iō venanť cū eo Similiter diligunt lac vaccē et sequūť odorē ei⁹. et iō si alicuius ventrem serpens subintrauerit extrahi ꝑt lactis odore vt dicit

idem

idē vt etiam dicit. Item arist li.viij. serpentes habent proprium q̄ possunt mouere caput ad posteriora corpore quiescente et causa huius est q̄ arma le spōdilū p̄tū creāt ex cartillagie et p̄ quas fiūt hōe flexiōis. et q̄ sint ne cessarii ad aspiciēdū retro vt possit ht̄ caput ad aspiciēdū corp' suū lō gū atq; strictū. aliter esset non posset regere corpus suū nisi mutare et eleua tione capitis ad toti corporis preconcipiendum Item idem in eodem. serpen tes natant in aqua per corporis inflexionem sicut repunt in terra nō est dat natura serpentibus pedes ad gradiendum cuius causa est corporis nimia lōgitudo q̄s si habuisset multos pedes essent mali mot' q̄ essent sup pinulas. nisi essent plures alas valde ꝑpinq̄s essent grauis mot'. et si ab inuicē essent remote ad sustentandū reliquū corpus longū et flexibile non sufficerent. et ideo quod faciunt pisces habentes pinnulas ipsarum contractōe et aues alarum extensione hoc faciunt serpentes sola corporis flexione. Sunt et quidam pisces similes serpentibus in longitudine qui eadem de cā habent pinnulas paucas vel nullas. natant corporis sola inflexione sicut murene et pisces fastidiosi qui a nobis dicuntur angues. qui marine sunt anguille et huiusmodi. et ideo q̄ tales pisces sūt serpentibus in creatione similes. habent tantummodo duas alas vel pinnulas ante et vtuntur corporis flexibilitate loco pennarum et alarum. et propter hoc repunt in terra et viuunt longo tempore etiam sine aqua sicut viuunt serpentes sine cibo Item idē in eodē serpentes autem hāt vias et intestina a quibus aliquando exit superfluitas sicut hāt alia animalia generancia. sed non hāt viam exitus vrine q̄ carent vesica Item ibidem in eodem serpētes insoliuntur ad inuicem quando conueniunt ad coitum et amorem quia non habent virgam neq; testiculos. carent enim virga quia nō habent crura et carent testiculis propter longitudinem corporis. et si haberent eos infrigidaretur sperma propter tardationem sui exitus et sic esset minus cōueniens generationi Item idem. vbi. non accidit generationi serpentū error et monstruositas nisi raro. et hoc accidit propter figuram matricis que longa est et recta atq; stricta. vnde et cum serpentum sint dispositiōm aciem propter longitudinem in matrice sua et multas alias proprietates animum et naturas recitat arist. quas pro secui per ordinem esset longum. sed hec dicta in generali nunc sufficiant et de pualibus enim ꝑ particularibus et omni fere notis infra dicet in hū g.

De aspide.

Aspis est anguis morsu et veneno perniciosissimus. ab aspgendo aspis dictus eo q̄ morsibus venena mittat mortifera atq; spargat. vos enim greci venenum dicunt vt dicit isidorus. libro. duodecimo. capitulo. quarto. et sequitur aspidis duarie

sūt

sūt spēs et habent dispares effectus ad nocendum scz dipsas qui latine situla dicit. qz qué momorderit siti interimit et occidit. ypalis est genus aspidis q somno necat. hunc cleopatra sibi apposuit et ita morte q̄si sōno resoluta est Itē emorois est aspis sic dictus. eo q illius ingit sāguiné quē percunt. et qui ab eo morsus est dissolutis venis fluxu sāguinis vitā finit. grece enim emath sanguis dicitur Item prester est aspis horribilis semp ore patente et virus euaporante incedens de q̄ lucan⁹. Oraq; distendés omnibus fumancia prester Quicūq; ab eo pcussus fuerit distendit et enormi infectione corpis necat vt dicit idem ibidem Item seps est mortiferus aspis et tabificus qui cum hominem momorderit statim cū destruit et cōsumit ita vt morsu serpentis totaliter liquefiat nec solū corpus sed etiam ossa veneno dissipat et eneruat. cuius porta sic memunit Ossaq; dissoluēs cū corpe tabificus seps. vt dicit idem Sunt et alia genera aspidis multa q̄z tanta est virulencia q̄ etiam mediante lancea venenositate sua perimunt se tangentem vt dicit auic. in li. de venenis. quere supra li. v. c. de venenis De aspide etiam in genere dicit ysi li xij fertur inquit q̄ aspis cuz ceperit pati incātatorez qui eam quibusdaz carminibus propijs euocat vt eam de caverna producat. illa et cum exire noluerit vnam aurem in terram premit alteram vero cauda obturat et operit et sic illas voces magicas non audiens ad incantatorem non exit et eius imperio nō obedit hucusq; ysi. De aspide vero dicit pli. li. viij. ca. xxiij. percussa membra ab aspide intumescunt et vir sine pcium amputatione que sunt contacte alī quo remedio conualescunt. vnus autem huic pestifero angui est sēsus vel effectus. compares suos coniugali affectu diligunt nec sine comparis ꝯ sorcio bene viuunt. vnde alterutra interfecta incredibilis vlcionis cura altera persequitur interfectorem. et illū solum in q̄tumlibet populi agmine agnoscens infestat. nititur interrumpere omnes difficultates peruiat spacia nec nisi veloci fuga aut amnibus aut fluuijs coercetur quin vlcio de morte comparis assumatur sed contra eius maliciam natura dedit remedium et medelam. debet enim dedit ei natura visum nam oculos habz in temporibus et non in fronte et ideo non potest videre aduersarium directe sed obliquē propter quod non potest bene persequi hostez visu sed pocius auditu persequitur vel olfactu. nam in his duobus sensibus vigz vt dicit idem Item dicit marcianus q̄ aspis non valet afris et martis. nam et illi pueros suos quos de se natos habent suspectos aspidi obiciunt. et si de eozuz semine fuerint nihil ipsis penitus nocet aspis. sed statiz moriuntur ab aspide si fuerint adulterini. et hoc expresse dicit plini. libro octauo. cap. vltimo. Dicit enim sicut quoꝝdam animalia indignis sūt nocua q̄ interimūt alienos sic ꝑpēs pēt mirifice illꝝ de ꝑa oriūt sic ꝑgues

arca.

circa cuſtratem terre incolas non lesunt nec infestant dormientes. alios autem cuiuſcumq; gentis homines cruciant eos auide occidentes. dicit eciam ibidem plinius q; ariſt. tradit in quodaz monte ſcorpionibus hoſpites non lesi. ſed indigenas interimi et occidi.

De aranea.

Aranea vt dicit ysi. li. xij. vermis eſt aeris ab aeris nutrimento nominata que exiguo tempore longa fila producit et tele semp intenta nūq; deſinit a laboze perpetuumq; ſuſtinet in ſuo opere diſpendium qz ſepe ad modicum flatū venti aut pluuie ſtillicidiū rumpit tela ſua et tunc totaliter perdit laborem ſuū. Dicit autem aug. q; aranea eſt modicū animal reptile multipes. ſcz vt octo habens pedes quos ſemper habet pares et nunq; impares. et hoc fuit neceſſe vt ſemper eſſet eius incеſſus equus ſicut et ipſum oritur et hoc eſt generale in habentibus duos vel plures pedes. habet autez aliquos pedes longiozes et q̄ſdam breuiozes propter diuerſas quas facit operationes. naz cum q̄ſdam fila ſubtiliat et in longum protrahit. cum quibuſdam vero pariter fila nectit cum quibuſdam vero per fila repit. et quando vult in tele ſuppoſicie immobiliter ſe ſuſpendit. maxime autez inter animalia anuloſi corporis viget in aranea ſenſus tactus. Unde reſidens in tele ſue medio ſubito ſentit muſcam telam in parte remotiſſima contingentem. quam ſubito inuadit et aggreditur tanq; hoſtem. de qua ſi triumphare poterit eam neuadat inter tele ſue fila multipliciter circumuoluit. et primo capiti inſidēs eius humiditatem ſugit. et de tali muſcarum venatione viuit. nā ei⁹ guſtabile proprie eſt talis humor ſicut guſtabile apis eſt mel ſicut dicit idem et ariſ. Item in genere aranearum eſt diuerſitas ſexus vt dicit ariſ. li. v. et ē femina maioris corporis q̄ maſculus. et pedes habet longiozes flexibiliozes et habiliozes ad motū et eciam ad texturam. Et ſicut dicit idem li. v. tempore coitus et amoris femina attrahit marem per fila tele. et poſt maſculus feminam et non ceſſabit attractio donec coniungantur. et maſculus ponitur ſuper ventrem femine et iſte modus eſt eis neceſſarius p̄ter ventris rotunditatem. et iſta coniunctio maxime eſt in fine veris et in principio eſtatis. et aliquando in autumno et in principio hiemis. et tunc maxime ſunt nocue et earum puncture amplius venenoſe. Item ariſtot. libro. viij. genera aranearum ſunt multa. nam quedam ſunt parue et diuerſi coloris et ſunt acute et velocis motus. alie ſunt maiozes et coloze nigre. et earum crura anteriozia ſunt longiozia et ſunt tardioris motus niſi q̄n coitu ſtimulantur. et nigre ſolent texere iuxta terrā inter foramina et manent in textura ſua. q̄ſq; aliq̄ incideꝛit beſtiola ſicut muſca quā deprehēdūt et ſi hūt famē ſugunt ei⁹ humiditatē et tunc deferunt ad locū ſuum

vbi

vbi deponunt et reseruant eam donec iterum esuries pacientur et q̄ndo
tota hausit humiditatez deficit relictū et reuertit ad venātū q nō vēat
quouisq; repit quod raptū est de textura et si quis ruperit texturā incipit
et ipsā reparare circa occasū solis vel eius circa ortum econtra maxime
laborat. qz tunc plures bestiole incidunt in texturaz et femina parit et ve
natur et masculus iuuat eam. Abscondit autem se in textura vel alib tela
ne a bestiolis videatur et maxime quando est magna qz ꝓpter eius mag
nitudinem non de facili operatur. Facit ee feta oua primo et quibus mo
dice aranee post formantur et statim quando parturit ponit eos in tex
tura et statim se mouent et disponunt ad texendum. ac si in vtero matris
sint instructe ad venandum. vnde statim aptat rethia conuenientia ꝑ de
fue. et est species quedam aranearum que venantur lacertū. punc quan
do ipsum incipit texere super ipm quousq; liget eius officiaz ligatōe for
ti et tunc saltat super eum et pungit quousq; moriatur. Item in eodem e
iam dicit idem q̄ sepe inuenientur quedam arance in alueariis apum
et ille corrumpunt mel et fugant liquorem et sic circa fauos faciunt textu
ras et corrumpunt eos. Item dicit auic. et plī. de generatione aranearū
li. xi. c. xxv. sicut aranea ꝑ natura precipua admiratione est digna. ē plu
ra sunt genera inter que est quedam que dicitur spalangio. ē corpus est
exiguum varium acuminatum velox ad saltum notium habens morsum
Alia est species maioris corporis et nigri coloris et cruris longioris ca
uernas sibi terens in angulis intra terrem. tercia est species que erudita
opificōe cōspicuas texūt telas. admirandū est tamen qualiter tanto op
sufficiat materia lanigera que de aranee vtero ad tante tele texturā pau
latim vt creditur extrahitur et tamen ei⁹ viscera vacuꝰ
inuenitur nec videtur esse verum quod dixit democritus q̄ tanta essz vē
tris arance corruptela vt ex eius egestione tanta fertilitas lanifera ge
neretur. vnde et democritū reprobat aristo. viij. q̄ dicit eū in hoc veritatē
non dixisse. Cuius videtur esse racio qz arance et alia hmōi ānulosa mo
dici sunt nutrimenti et pui cibi propter defectum sanguinis et caloris. vñ
cum aranea non tm̄ cibi capiat quin incōpabiliter ad preparationez te
le cōtinue plus emittat maior esset superfluus emissio q̄z cibi sumptio et ma
ior est egestio superflua q̄z digestio necessaria ad conseruacionem debitā
animalis vt dicit aris. vel alb. Item plī. vt dicit mocrato vngue rotundo
et teres ducit filum et miro artificio deducit stamina ab vno ad sup̄mū
et iterum deducit transuersaliter de puncto ad punctum lineari distā cia
filum suum. et omnes lineares tractus qualiter in punctuali medio inclī
distancia a centro copulat et nectit. deducto aūt stamine vt ibidē dicit
plinius. texere incipit a medio circuato orbe adnectens subtegmina et
maculas.

maculas adnectens semper et quasi rethiculariter per partia interualla que interuallicula fozamina miro artificio sunt nunc quadrata nūc ob longa nunc rotunda tanto strictiora quanto sūt vicinioza medio et cētro laciora quanto ꝑpinquioza sunt extremo Quo autem medio filum filo ta men indissolubiliter iungat et nodum nodo applicet et cōnectet visus nō inuicat et rōis iudicium vix affirmat Mira autez leuitate per fila sua que humanis vibus vix sunt perpia se elanat et quasi volat hinc tamē se trās ferens locum mutat Item dicit idem q̄ q̄ diu extrema tele fila durāt seu casu aliquo rūpatur ipsa tela semper a medio incipit resarcire qō ruptum est quasi nihil inuicans in corpore tele esse integrum q̄ diu medium non est firmum Item dicit idem q̄ in eis sunt auguria. naz sm q̄ tempora sūt futura alcius vel sublimius solent componere fila sua Item ibidem dicit q̄ multitudo aranearum signum est inundacio pluuiarum Item li. viij. c. iij. de lesione ficuum. dicit q̄ aranee quedam circa germina vinearum et eciam floscalos arboz faciūt texturas. ex quaz circumuolucione pereūt arbores et vince quando sunt in germine vel in flore Motus spalangio nis est mortiferus et venenosus n si enim ei cicius succurratur Ex eo enim venenuz extinguit vis plantaginis si debito modo apponatur. et ideo ꝑ mes alij vt lacerte et boracates punctura am aranee formido ātes succo plā taginis se uentur vt dicit pli. viij. et auic in c. de venenis et mac. Aranea rum autem tela vt dicit aris. et pli. ex earuz visceribus quodam modo na ture artificio generantur subtilissima compositione teritur moze rethis componitur et paratur. filis subtilissimis connectitur et hoc ne a muscis et alijs bestiolis quibus tenditur propter grossiciem videantur Tuz labo re quidem componitur sed miro modo facilter dissipatur. ignem non sus tinent ventum timent cuius impetu rumpitur et subito denudatur. et q̄ uis venenosa sit aranea de cuius egreditur visceribus tela venenosa non est quoniam post multum vsibus medicine vtilis deputatur. nam vt dicit dias. tela aranearum alba et munda puluerulentis sozdibus nō admixta vires habet constringentes conglutinantes et refrigerātes ideo sanguinem restringit a vulnere defluentem superposita vulneri prohibet fieri sa niem et sanat plagam recentem et prohibet inflaturam sanitatem vulne ris retardantem Est autem genus aranee quam spalanam vocant vt di cit pli. li. xxix. c. iij. et est hec aranea similis formice sed longe maioz corpe rufum caput reliquum corporis nigri est coloris respersum albis gutte lis. acerbioz est cuius ictus q̄ vipere Viuit autem iuxta furnos et molas cuius contra ictum est remediū aliam eius generis ostendere sic p. reuulso et ad hoc conseruantur cum mortue inueniuntur quarum cortices concti et potati mouentur motui mustele Est autem aliud genus lanuginosum

grosso

grosso capite.et dolor puncture eius sicut scorpionis.et eius morsu genu
a labefactantur et accidit caligo et vomitus. Et etiam aliud genus
arance nomine mirmicaleon siue mirmiceō quod alio nomine dicit formi
caleon.formice similis capite albo habens nigrum corpus distinctū ma
culis albis.cū morsus vespe dolore torqt.et dicit formicaleon qt formi
cas venat vt leo et eaz sugunt humiditatez seu a passerib⁹ deuoratur q
ab alijs auib⁹ vt formica Remediū aūt contra morsus omniū aranearū
est cerebrum gallinaceum cum eriquo piperis bibitū cū vino dulci Item
coagulū agni potatum cum vino sanat morsus arancaz. Item facit ci
nis vngule arietine cū melle Item musce trite et posite sup morsū extra
hunt venenū et mitigant dolorem Sunt et alia remedia q̄ enumerat.seu
hec sufficiant Dicit tamen li.eodem ca.vi.aranea longa et candida tenu
es habens pedes.contrita in veteri oleo dicitur soluere albuginem ocu
lorum. et cetera.

De ape.

Apis est animal multipes et breue inter omnia animancia anu
losi et insecti corpis in multis optinens principatū vt dicit pli.li
xi.ca.vi. pu tate sui corpis q̄ōpēsat ingeniū magnitudo q̄ius
āt possit ee volatilia putari.cui qz pedib⁹ vtit in q̄b⁹ē vis pgres
siua merito pt inter gressibilia numerari Preter ꝯo ꝓprietates supi⁹ li.cij
positas in litera a.alie sunt hic ponende q̄s recitat pli.li xi.c.vi.sic dicens
inter omnia est admiranda apū solertia q̄ mella conrahunt succūq; dul
cissimum subtilissimū et saluberrimū in fauos ꝓponunt et cerā ad vsus vi
te humane vtilem operando conficiunt hieme iacent et reconsūūt. quia
vires non habent vt nimbis pruinisq; resistant ac flatib⁹ aq̄lonis In ve
re autem fabas florentes ad opera exeunt et labores.nulliq; licet vacare
per hos dies Primo fauos constituunt cer amq; fingunt domosq; ac cel
lulas faciunt deinde sobolem et postea mella conficiunt et componūt.cet
tum autem alueatis sui lacrimis et succis arborum gummosam inde hi
cium per totum liniunt et contra aliarum bestiarum auditates se munūt
pro vt possunt feces si fuerint nimis late confringunt et eas succis prędic
tis liniunt primo autem pro fundamento sui operis crustulam quandam
ponunt amari saporis quā multi famosi vocant.deinde faciunt aliā dulci
orem que cere est inicium quam multi dulces vocant.tercio ponunt mate
riam grossiorem que fauorum est stabilimētum et illam materiam propo
lim multi vocant.et ista triplici tela a frigore et alijs iniurijs muniunt fa
uos suos non infirmi fructibus. Sed a floribus non maribus sed recē
tibus recolligunt materiam ex qua mel et ceram componūt. quando aūt
flores vicini sūt obsipti mittūt speculatores ad vltiora pabla aq̄rēda. si hi
approbēverit.

apprehenderit eas nox in expedicione excubant supine vt alas suas pro
tegant a pluuia et a rore vt facto mane expedicius volent ad opus sui
habentes alas suas siccas et expeditas ad volatum ordinant excubias
suas more castrorum de nocte quiescunt vsq; mane donec vna omnes ex
citet gemino aut triplici bombo vt buccino aliquo tunc vniuerse prolāt
si dies fuerit mitis futuris prediuinat cuz ymbres et ventos et tunc se co
tinent infra tecta quando prescunt celi temperiem futuram cum agmine
procedunt ad opera.et tunc alie aggregāt pedibus.alie aquam ore gut
tasq; lanugine tocius corporis simul portant. adolescenciores vero ad
opera exeunt.et conueniunt afferunt supradicta. seniores vero intus ope
rantur que flores componant primo onerant pedes anteriores et post
alios donec rostro pleno reneent totaliter onerate Erapiunt autē onus
tas trinc vel quaterne eos que exonerant sin q intus sunt ordinate cor
eum officia sunt diuisa alie enim domus construunt alie polūt alie cibū
parant ex eo q allatum est non enim separatim vescitur ne inequalitas
cibi temporis et opis fiat inter eas fauos linealiter et ordinate cōponūt
et in superiori parte suspendunt Ceras cadentes fulciunt primas lineas
parum replent de melle nouissimas autem maxime solēt adimplere apes
autem gerule que necessaria conuehunt timent venti flatus et ideo volāt
iuxta terram.et quando sunt onuste redeunt ne aliquo flatu impediant.
et quandoq; lapillis se onerant vt lapillorum grauitate sint contra venti
impetum magis fixe mira inter eas est munditia vellere que inter opera
sua spurcitie permittuntur Egestiones apum que operantur intus ne lon
gius rēcedant.alie congerunt in locum vilem et ejiciuntur de alueari quā
do aduesperascit intrant in domos suas et strepūt donec illa eadem que
eas excitauit circumuolet.et in eodem quo excitauit bombo eas iubet
ad quietem.et tunc omnes repente conticescunt Jtē in eodem ca. xiij. Jtē
per apes summa equitas exercetur.ferunt enim omnes earum pacez dis
soluentes et earum mella dirumpere cupientes Regem siquidem habent
apes qui non aculeo armatus est ideo potius maiestate et vt dicit idem c.
xviij vel si habet aculeum vsum ferendi natura sibi negat.noluit enim na
tura ipsum scium esse nec cito petere vlcionem.et ideo ei telum detraxit
inermem derelinquit.vnde constat apum imperatorem aculeo nō vti.mi
randa autem est circa regem plebis obediencia. nam cum procedit totū
examē circa ipsum conglobatur.et ab ipso agmine velut acie milium cin
gitur et vallatur et p multitudine obsequencium tunc temporis vix vide
Cum populus apum in labore est ipse intus est et circuit similis excitanti
solus a labore est immunis Circa quem et apes assunt quedaz habētes
aculeū tāq; lictores a auctoritate assidua regi.sūt custodes.q raro pcedit

foras

forās nisi quando examen totum debet exire cuius exitus intelligitur ab
diebus aliquot exercitu murmurante et quasi ad exitū se preparante. vñ
si quis tunc regi apum presumeret alam totū examen tunc ipse non exi
ret. et quando procedunt singule regis obsequio se offerūt et ei proxime
esse volunt regem ferūt humeris sublevant et fatigatum totum portāt
si qua lassata defecerit vel ab acie erraverit odore prosequitur vbicūq; ret
precedit et vbicūq; ret precedit ibi cetere figunt castra rege viso totus
animatur exercitus ipsoq; amisso totum agmen vilabitur ad alium quia
sine rege esse non possunt. ad aquaria subintrant quedaz false apes que
sua nuncupantur habentes magnum ventrem furtimq; devorant mella
et has apes interficiunt quando eas deprehendunt Quando ver ē hu
midum fetus apum multiplicantur. et mella depauperant. q crōuerso qñ
defecerit in ple et in melle multiplicant si autē defecerit in aliquib' ab' i
petum faciunt in proximas propositō rapiendi. et contra eas alie aciem
dirigunt si rectorem habent et si q̄ fuerint apes fallentes invadentib' par
cunt eis invasores nec eas interficiunt sed potius eas sibi associant et defe
runt multis alijs de causis acies contrarias construūt tuos imperato
res cum multa rixa que dimicatio in iactu pulueris aut fimo totaliter dis
pungitur Item idem dicit. apes quedam sunt rusticē ac silvestres hortide ap
pellatu et ceteris secundiores sed labore et opere sūt p̄stāciores. alie sunt
urbane quarum quedam sunt breues et parue ac rotunde alie sunt longe
licit velpe et ille sunt alijs veteriores et sunt pilose. et quedam ex his sunt
albe que in messe mella faciunt silvestres vero in arborum concauitatib'
mellificant. aliqui vero in aliquo terre specu quibus natura dedit aculeū
ventri confertum ad vnum ictum quedam autem ex vindicandi odore
ita p̄ualent vt figunt telum q̄ sequitur subito intestinum et tales cito moriū
tur. alie quidem aculeum p̄dunt et viuentes vlterius mellificare nō p̄nt
sed castratis viribus nocere pariter et prodesse desistūt Odores fetidos
et ceteros fumos maxime odiunt et fugiunt. in rebus autem odoriferis
iocundantur Cancrorum odore si quis eos intra decoquat examinant
quando rex eorum morit̄ tristicia torpent funeranturq; morte communi
cante. et exequias ei merent plebs magno dolore rege pene consumpto.
nam et hos nunc comitantur non procedunt tristi tamen murmure glome
rantur Circa corpus eius luctum non minuūt. ymo nisi subtrahat ad mortu
os fame et dolore moriuntur. In claritate ergo apum et nitore sanitas esti
matur Dicit etiam idem apes incurrere multas infirmitates. nam vt di
cunt cecutire egrotare et quando non perficiunt fetum suum in nucatur vel
non ēsse natum eis resultare. fetus echo. nimis facit eas timidas inopinato
sonitu terrere. eas in nucatur etiam eis corrupta nebula corrumpēs flo
res

res quas depascunt aduersantur et eis arance quando se faciant eis in
aluearibus faciunt interturas.pestifera est eis etiaz musca quedā similis
papilioni q̄ insilit in cāndelas.nam papilio depascit ceras et relinq̄t sterco
ra ex quibus generantur teredines qui ceras precipuas appetunt. nocet
etiam eis auiditas pastus et nimia florum saturitate replentur.et maxime
hoc accidit in vere.oleo quidem exanimantur sicut et omnia anulosa et in
secta precipue si capite vncto in sole ponātur. sed aspersi aceto reuiuiscūt
aliquando etiam contrahunt sibi mortis et morbi causas quādo sentiūt
sibi subtrahi mella nimis auide deuorātes hucusq; pli. Insignes et̄ p̄prie
tates et notabiles recitat auicen viij.c.iij. apes inquit cibantur ex melle q̄
comedunt inde parum sed quando infirmantur tunc comedūt mel et nō
exeunt de domibus suis et quando inueniunt domos mundas siue alue
aria faciunt in eis domos sextules cereas. et q̄n̄ officia alueariis sunt nu
mis ampla.diminuunt amplitudinem cum quadraz vii colitrate nigra que
in odore est acuta.et edificant primo domum regis et illa domus similis
est foramini.et post alias domos fm diuersitatem maiorem vel minorez
masculi autem tantummodo opantur domos suas.et post non est opera
cio nisi ad comedendum mel et mellificandum.et apes primo morant in
fauis suis et quando est tempus exeundi et ascendunt in aliquz fm formā
piramidis et postea redeunt et comedunt mel. et rex nunq̄z exit nisi cum
exercitu et masculi non habent acum nisi forte pauci.tunc appetunt fūge
re sed non possunt.et reges apum sunt duorum modorum vnus rubeus
et alter niger fere sicut carbo.et est in duplo maior q̄ alius que mellificat
et sunt apes masculę magis pigre q̄ femine. et meliores sunt apes mino
res et rotundiores habentes varios colores.et apes que pascunt in mō
tibus pratis et ortis sunt minores et meliores et faciunt consimile in par
tibus et leue.apes autez que non sunt bone non faciunt mel equale nec si
mile sed apis que semper adheret foramini melius efficit mel melius.al
ter enim corrumpitur de facili et generantur in eo arance que corrumpūt
mel. Duplici de causa vtuntur apes mellificantes aculeo scz ad defensio
nem et ad humiditatis superflue consumptionem.vis enim ignea est in a
cu et ideo cooperatur valde ad consumptionem superflui humidi et mel
lis immutacionem et conseruacionem. Item subintrant sepe aluearia que
dam muscę male que faciunt alias muscas puas. tedium quas multi vo
cant gusanes et illi gusanes perforant et corrodunt alas aliarum.sed ve
re apes sequuntur illas muscas et pungunt eas nec permittunt eas cade
re super domos suas.et apes mellificantes interficiunt masculos nocen
tes eis et reges malos quando eas non bene regunt. sed tantummodo
de melle nimis comedunt et precipue hoc faciunt quando mel erit paucū

et apes.

et apes pue pugnant eiz longioribus quando o non operantur nec labo
rant et nituntur eas ejicere de aluearibus.et per talium ejectionem melio
ratur mel et augetur Est autem vnum genus apum quod dicitur labion
et interficit apes mellificantes et destruit earum domos. et hoc est quia
sunt vigiles et bone custodie et quando intrant aluearia. in melle subito
se infigunt causa deuorandi intantū q̄ non possunt euadere et tunc stati
a veris apibus hmōi interficiuntur.q̄ anteq̄z rex ereat rationabiliter per
duos dies ante sciunt alie quid rex sit facturus vt obedire illi parate sint
et quando reges creantur quelibet habet cateruam vnam q̄ illa caterua
non vult habere alium regem nisi quem primitus acceperunt.et si ali⁹ rex
voluerit esse rex illius comitatus ipsum interficiunt et postq̄z exierint pul
li et fuerint pauci exspectabunt societatem alterius examinis et sic simul se
cuiusq̄ proficiscuntur.et postq̄z ceperint volare pulli et fuerint eq̄les mag
nis festinant opus suum et senioribus plurimum cooperantur Nulla aūt
creatura ardenciot est ad vindictam q̄z sit apis quando ad iracundiam
p̄uocat .et ideo sepe grādes p̄sternit exercit⁹ multitudo apū quando o
tra diripientes melle resistere compelluntur.fimum et fumuz super omnia
abhorrent apes.et ideo laborant proicere feces et squbala sua quando
volant.quia earum feces fetent valde et ideo ab eis domos suas valde
purgant.virgines apes et iuuenes melius operantur et facilius mel⁹ mel
q̄z seniores.et non tantum percipiunt nec tantum ledit earum percussio si
cut senum Potant autem apes et bibunt sed aquaz tñ claram siue p̄e si
ue a remotis habitantibus nec potant nisi prius proiecerint fecē suā.et max
ime mellificant in autumno et in vere.et mel veris melius est p̄ter flo
rum teritatem et ampliorem puritatem.et apibus placet armonia scz sonit⁹
percussio palmarum et ideo cum cantu pelluum aut cimbalorum tinnitu
ad aluearia reuocantur.et quando dimittantur apibus multum de melle pi
gresciunt et minus operantur et ideo oportet vt in aluearibus eis medio
criter dimittatur.huiusq̄ auic.li.vij. Multa alia ponit in quibus accordat
cum aris.li viij.pla.in xi.quere supra li.xij.in litera a vbi inuenies mixta que
ab aristotile et seneca et alijs auctoribus sunt excerpta .sed hec sufficiant.

De boue.

Bos grece boetes nuncupatur.quem latini bouem vocant eo q̄
terram terit cuius latitudo pellis a mento vsq̄z ad crura pelle
aria dicitur a pelle ipsa scz dicta quasi pellearia quod genero
sitatis in boue est signum vt dicit ysidor.libro. decimotercio.
Boum autem vt dicit idem circa socios eximia pietas est.nam alter alte
rum inquirit cum quo per collum aratrum ducere consueuit et frequenti
mugitu piam testatur affectum quando ipsum cicius inueniri non attingit

De bobus

De bobus vero dicit plinius libro viij. ca. xlv. bobus indictis cauelonū traditur esse altitudo quorum cornua sunt in latitudine quatuor pedum et sequit ibidē soli boues inē alia retro ābulantes pascuntur aque cali de ablutione dicuntur pinguescere. quando cornibus capita cōiungun tur plus laboris possunt sustinere q̄ quando ceruice inuicem copulantur Iuuenia vero boues non habent palearia sub gutture seo gibbos in dor so boues quoq; larata habentes cornua dicuntur esse in opere excellen/ tes. boues nigri coloris parua habentes cornua nimis reputantur vti/ les ad operandum maiora cornua et spissiora habent boues q̄ tauri et post castrationem bos in corpore et in cornibus augmentum recipit pa riter ecia3 proficit in robore et virtute. non tamen est tante animo itat e nec audacie sicut ante magis autem efficitur domitus maturus et quie/ tus paciens laboris. et motus tardioris et incessus grauioris Item pli. ibidem de materia boum sit in trimatu. post trimatum autem nimis est fe ra seo ante partnatura optime vero cum boue iuuentus imbu itur socia3 cum laboris agricultore habemus hoc animal. tanta ecia3 fuit cura a/ piud priores boues non ledere vt q̄ procaci animo motus bouem occide ret sine causa puniretur tanq; colonum suum interemisset vt dicit idem. Est enim animal mite et mansuum non solum vsibus hominum necessari um verum ecia3 ad immolandum in aris deorum est congruu3 et aptū nam et bobus optime fiunt victime et laudatissima fit eis placacio de orum. bos aperit terram vomere et incidit et colit arua et ea gignendis fructibus apta reddit Bos carnibus reficit et nutrit. pellis eius multis vsibus conuenit eius ecia3 fimo terram impinguat eius cornua ca/ facta remolliuntur et quibus vascula diuersa et varia vtensilia preparan tur Et cornibus enim bouinis fiunt prothecastibus quibus tela contra hostes iactantur. fiunt et toraces et arma quibus infirmiora hominis p tra hostium iacula defensantur. fiunt et lucerne quibus fugantur tenebre fiunt et pectines quibus capita a sordibus emundantur. bouinis etiam cornibus vtuntur venatores. nam cuz eis terrent feras et incitāt cānes ve naticos vt fugientia animalia insequantur. cornibus insuper vtuntur sch totes et pictores in quibus varij colores optime conseruantur. vtuntur e tiam cornium vsu bellatores quibus buccinando toti animantur tam pugnantes q̄ fugientes ad aciem reuocantur. cornibus ecia3 vtuntur custodes turrium et castrorum siue speculatores qui ipsorum sonitu ad vi gilantium mutuo se hortantur. ad multa alia cornua bouina sunt necessa ria Unde nichil est in boue quod diuersis vsibus non sit vtile et eciam ci? simus vt dicit plinius libro xxviij. ca. vndecimo. simus inquit boues cum

aceto iunat ptra dolore articulor. ydropicis eciã remediũ singulare est si inde ad solẽ pungant. intercutaneũ enim ꝓmit hũorem et sed at ac re ꝓmit inflaturã ydropicam et tũorem Dicit ꝓterea plinius. cuiꝰ est mãt animal paruũ simile scarabeo nomine burestis. hoc inter herbas fallit bouem. et ideo sic est dictum qz premit cũ. naꝫ inter herbas ꝙs bos diligit illo animal se abscõdit qđ animal bos deuorat dũ herbas incaute capit. burestis ãt deuorat' iecur bouis subito sic inflãmat vt ipꝫ cũ cruciatu martio tandẽ rũpat. vnde ꝓpter onus q̃ bouis cernit ꝓmitur et ꝓpter dolore stimuli quo pungitur bos burestis veneno dum eius vẽtrem subintrat inter cibos eiꝫ interitu cruciatur.

¶ De bubulco.

BUbulcus ꝺr bouũ custos. q̃ ipsoꝝ est custodie ex officio deputatus. hic boues pascit et nutrit et ad pascua eos ducit ac reducit. et dũ sunt in pascuis ꝑ ptes eos colligit et onerat eorũ cornuꝫ cernices iugo ꝓmit et aratro eos iungit. cũ stimulo pigritãtes opellit ad labores. et vt vniformiter aratꝝ trahant stimulando eos cogit fabulo et cantilena eos demulcet et vt libentius iugũ ferant vocis melodia allicit ipsos et inducit. natur aliter enim boues sicut et cerui diligũt melodiã vt dicũ auic. cũ virga eos dirigit et vt rectũ faciũt sulcũ ipsos instruit nec solũ cogit ad arandũ verũ eciã ad triturandũ opellit et ad cõfringendas fruges in area circumoucit. finito labore a iugo eos soluit ꝫ ad ꝓsepe vt refocillentur eos ducit.

¶ De bubalo.

BUbalus est a boue diminutiue dict' eo q̃ similis sit eis bob'. Est ãt animal ita indomitũ q̃ ꝓ feritate iugũ non recipit in cervice. bubalos affrica ꝓcreat In germania ãt sunt boues agrestes habentes cornua intantũ ꝓtensa vt regis mensis ꝓpter insignem eoꝝ capacitatem ex eis pocula fiant vt dicit ysi. Est ãt animal magni fortitudinis. vnde domari non ꝑt nisi circulo ferreo naribus eius infixo q̃ circũducitur nigri aũt vel fului est colonis paucos et raros hãs pilos. cornua hꝫ frontem cornibus validissimis circũseptam. cuius caro non solũ est vtilis ad escam verũ eciam ad medicinam. nam vt dicit plinius. xxviii. c.x. caro bubali cocta vel assa hominis morsũ sanat. cuius medulla cũ dextro crure assũpta aufert pilos palpebraꝝ et medet vicijs oculoꝝ. sanguis est' cũ aceto sũpt' recentes sanguinem mire sanat. cuius vngule vel felee bubaline cũ murra ꝛ firmat dentes motos. lac bubalinũ ꝫ ptra viscera tortiones. nã sua pinguedine delinit eu. ꝫ ptra dissenteriã multũ ꝓdest. ꝫ contra ictus serpentũ et scorpionũ. et contra venenũ salamãdre et cicute. vulnera recencia sanat. fimus bubali calefact' sanat apostemata

dura

dura et cor? duricias spgit fel eius valet ptra caligine oculor? Sunt et q
dã boues agrestes mire magnitudinis et tamẽ summe sunt agilitatis in
tantũ enim sunt agiles vt simum quẽ ꝓiciunt cicius eleuent super cornu
q̃ possit decidere sup terrã ℞ñ boues odiunt et persequũtur ône rubeũ
siue rufũ.et iõ venatores rubeis se induũt vt eos ꝓuocent ad eos insequ
ndũ.venator iã videns bestiã approquantẽ retro magnã arborẽ et fortes
se abscondit.bos vero cornibus fortiter impingit in arborẽ q̃ ꝓñs cor
nib' ab arbore detinẽ et sic detentus venatoris iaculis confoditr et ꝑstr
nit et venat Est ãt aliud animal simile bou agresti sed non est tãte mag
nitudinis maxime hz cornua multũ alta et acuta eũ q̃b' deiecit arbores
et arbusta sed si ocaua est quercus robora deponit vsq; ad terrã q̃ graci
a pastus tandẽ caput submittit inter frutices.subtilia et ꝑua virgulta si
ue vimina hñtes.q̃r oplexione et adherencia cornua bestie circũligãt ꝛ
obligant.vnde dm luctans contra illas opleras virgultor? obuolucõs
magis ac magis se intricat atq; ligat.cũq; dm luctans ab illis ligamen
b' se non expedit ymmo forcius se involuit pre indignacione alte mugit.
cuius vocem horridã audiens venator scit bestiã illaqueatã sore et detẽ
tã.vnde ipsã secure venabulis impetit et occidit bestiam acerrimã in vir
gultis quã in nemoribus magnis inuadere nullatenus ausus fuit et hãc
bestiam vocat philosologus apraleonẽ Cuius dictis si fides adhibenda ẽ
mir videtur qualiter tã fera bestia de virgultis et nemorib' modicis cor
nua non exeunt que eisdem cornibus ingentes arbores deiecit et prostr
nit Est preterea quedam species bouis siluestris quam arsan li.vñ circa
finem vocat borikur. et dicit q magnus est sm quantitatem tauri. et est
similis tauro.et hz crines descendentes ad duas ptes spiculas? sicut in e
quo ẽ videre.et eius pili sunt magis molles pilis equi et breuiores.et cri
nes eius cõtinui vsq; ad oculos.et est color eius vergens ad rubeũ colo
rem vel citrinum.et vox eius assimilatur voci tauri.et habet cornua aliq;
tulum incuruata et in vnoquoq; cornuum sur? capere potest medietatẽ
mensure que dicitur bos et non habet dẽtes superiores sicut taurus. nec
crura eius multorum pilorum et assimilantur lane.et fingit vngulas hñs
in pedibus duos sotulares et cauda eius est breuis respectu corporis.et
ipse cauat terram et erigitur in cauando sicut taurus et habet diram cu
tem multos ictus pacientem.et carnem habet valde dulcem.et quãdo ve
natur fugit ac quiescit.et cum debilitatur pugnãs proiicit sterc' per qua
tuor passus.et hoc facit quando tanet Canes autem venatici odorãt su
p sterc'us et dum circa talem odorem occupantur bestia fugiendo elõga
tur Item dicit arn.de vacca agresti li.x.et quando appropinquat anima
lis parvus adunabuntur ex eis multi et ptius congregabũt sterc'us circa
ipsum

ipsum et ponunt sicut murum et hoc est animal multi stercoris vt dicit a
rist.odem et etiam auic.

¶ De basilisco.

Basiliscus grece latine dicit regulus eo q̄ sit vt dicit ysi.rex ser
pentū ipm enim videntes fugiunt et timēt etiā serpentes ipsi.
olfactu enim suo eos necat flatu et etiā aspectū interimit ōne vi
rū.a quo cuius siquidē aspectū nulla auis illesa trāsit et q̄uis p̄t
sit eius ore obusta venotak.a mustelis tamē vincitur q̄s homines ad ea
iermas deferunt in quibus reguli delitescunt.nihil enim sine remedio ille
parens omnū derelinquit vnde visa mustela basiliscus fugit quē illa p̄se
quitur et occidit Est autem in longitudine semipeo alis albis maculis li
neatus.reguli aūt sicut scorpiones arenicia quecq̄ sectantur et postq̄ ad
aquas peruenerit y drophobas et limphaticas facunt.intoxicant enim
ipsas aquas et mortiferas reddunt eas. vocatur q̄q; regul⁹ a multis si
bulus.nam sibulis occidit anteqū mordeat siue pungat.hucusq̄ ysi.li xp̄.
c.iij. Plinius autem li.viij.c.xxij. dicit sic apud inquit hesperios ethiopes ser
est qui a multis estimatur caput nili iuxta quem est quedā fera que cato
blepas appellatur corpe q̄dem modica omnibusq̄ membris inere p̄gra
ue caput gerens.et semper habet declinatum super terram.alias esset inimi
cio humani generis.q̄ omnes qui eius viderint oculos exspirarent Ba
silem basilisci serpentis vis est quem syrena prouincia gignit.habens in lō
gitudine magnitudinem xx.digitorum.candida in capite macula velut
diademate insignitur Tibulo omnes fugant serpentes nec flatu multiplī
ci reliquum corpus impellit sed cellus et erectus in medio graditur et in
cedit deficcat frutices.et herbas exurit non solum tactu verum etiaz sibi
lo et afflatu.circūadiacentia omnia destruit et corrumpit. tante etiam est
venenositatis et perniciei q̄ tangentem se cum hasta longissima sine mo
ra interficit et consumit.hunc mustela domat et vincit Quia deo nature
nihil placuit esse sine pari.mors itaq̄ basilisci mors est mustele.et tandem
mors mustele ōr esse ferox basilisci.et hoc q̄dē vere est sez nisi mustela p̄si
tu et fricatione rute herbe contra talem mortiferā p̄munit⁹ muniak vt dicit
arist.eciā ante p̄mo igitur mustela rutā herbam q̄uis amarā comedit. et
sic virtuti succi herbe amare nature hoste intrepida aggreditur et deuin
cit. et q̄uis basiliscus interne dialiter sit venenosus q̄ dū pugnat in cinere
tamen combustus veteni malicia p̄dit. cuius circa operationibus alchi
mie vulis creditur et maxime in trāsmutationibus metallorum.

¶ De botrace.

Botrax que rubea dicitur genus est rane venenose habitans in
terra pie et būore vt dicit plin.lib.xviij. senecturem.i. vetustam
et senem

et senem pellem dicunt eas deponere assiduo pastu q̄uosā herbaꝝ ven-
na tā sibi semp reseruantes pugnant ctra araneā et ipalangionē et bsi-
licū plantaginis eaꝝ venenū supat et punctura cuius venenū creditē eē
frigidissimū Et ideo omne membꝝ quod tangit reddit insensibile et stupi
dū ac si esset congelatū Animal siquidē est virulentū et ideo ad irā se ani
mat ad omnē tactū vnde quanto plus tangitur tanto turgescit amplius
et inflatur. quot maculis sub ventre respergitur tot nocumentis vigz ve
nenū cuius obnoxiū fore phibet. oculos hz quasi igneos et lucentes et ē
tāto pniciosior q̄nto et ei⁹ aspect⁹ ardentior inuenit. et q̄uis claros hz ocu
los odit tamen solis aspectū et q̄rit latebras ac fugit ad cauernas quā
do sol oritur et ipsius radijs terre superficies renouet Herbas dulces dili
git et caruz radices comedit sed comedendo eas inficit et corrūpit. et ideo
in ortis ruta q̄ bufonibus et ceteris venenosis est inimica plantari ꝙsue
uit ei⁹ virtute arcent ne accedant ad alias herbas et radices q̄ ibi crescūt
comedāt. loca fetida muscida q̄ fimosa buso diligit. odoriferā āt loca mi-
nus odit. vnde dicunt q̄ vinetis incipientibus florere fugiunt q̄ odorez
ipsaꝝ non pōt sustinere De bubone āt dicit pli. li. xxx. c. iij. sunt rane mul
tū venenose que dicuntur rubete q̄ viuūt in vepribꝰ et rubetis q̄ sicut sūt
grādiores sic et ceteris sunt pniciores. et sūt coloris alteri subnigri alteri
subrufi vel palidi et subcitrini Istas aūt rubeas dicunt habere duplex ie
cur. vnum est summe venenosū. et aliud est remediū et datur p antidoto
contra toricū seu venenum Hz autem ipsa experiri. ꝓicitur āt iecur in ni
do formicaꝝ. ptem venenosam formice fugiunt. aliam ptem appetūt et il
lā oz retinere et vsui reseruare Mira de his certatim tradunt autores vt
dicit pli. Dicunt enim in eius latere dextro eē os occultū quod proiectuz
in aquam feruentem facit eam subito refrigerari nec vas feruere postea
nisi os primitus eximatur. et illo officulo vtuntur magi ad amorez et odi
um concitandum Dicunt etiam inde quartanas posse saluari Quātūcū
q̄ autem vermis ille sit venenosus. p incineracionem tamen et vbustionē
amittit vim venenī et recipit maximā virtutez medicine Valet enim mira
modo ad carnis et cutis aliquo casu ꝓdite recuperacionem et neruoruz
consolidacionem et vulnerum deiccacionem et curam si debito modo il
lo cinere quis vtatur. quere infra de rana in litera r.

¶ De bombice.

Bombix est vermis quidam nascens in frondib⁹ cipressi. fraxini
mori et terebinthi vt dicit pli. li. xi. c. xxiij. vsi. autez dicit bōbix
est frondium vermis ex cuius textura bombicinum cōficitur
appellatur autem hoc nomine eo q̄ euacuetur dum fila egerat

et in.

et in eo remanent solus aer vt dicit idem Miram autem recipit hic omis immutacionem. nam primo nascitur sicut vermis similis eruce que rodit folia olerum et pampinos vinearum. hic vermis frigoris impaciens bō bices celas aranearum modo. texit et primo sibi corticem siue domum in qua habitet et contra horrorem hiemis se defendet. texturam autem suaz facit in pedum suorum ministerio quibus subtiliat filum suum et pectina: et sic id in telam ordinat et componit.

De cameleis.

Cameli vt dicit yſi. li xij a greco nomen sunt sortiti eo ꝙquādo onerantur inclinantes et accubantes coram onerantibus hūi liantur. greci enim came humile et breue dicunt. vel dicuntur a camur quod grece curuum sonat. qz in tempore quādo recipi unt super se pondera super anteriores poplites incurruantur Cameli itaz animalia sunt onerifera et mansueta. ad portanda hominum pōdera de putata. et inueniuntur a multis regionibus Ꝑz potissime in arabia et dif ferunt cameli arabici a camelis aliarum regionum. nā arabici duos ha bent in dorso gibbos Ꝑco reliquarum regionum cameli in dorso habēt vnum tantum vt dicit yſi in eodem Plinius vero li. viij. c. xix. dicit sic. Cameli inquit inter armenta pascit omens quorum duo sunt genera bactrice scz et arabice. arabici cameli binam habēt tuberam in dorso bactrici vnuz ha bent in dorso in quo portant et alium in pectore cui incubant. Cameli su periori ordine dentium vt boues carent et ruminant sicut bos et ouis vt dicit yſi. li. xij. vngulam tamen non diuidit vt post dicetur. veloces sūt mi tum vt dicit plinius et ideo valent in prelijs committendis et etiam in merci bus deferendis. vltra assuetum camelus non procedit spacium. nec plus consueto onere suscipit ad portandum. odiuz habent naturaliter contra equos. et sitim etiam per quatriduum tolerant et quando bibunt turbāt aquam aliter potui non gaudent. Viuunt quadrigenis annis. quidam autem etiam et centenis et aliquando etiam rabiem incurrunt. Castran tur cameli qui bello preparantur. fortiores enim sunt coitu penitus de negato Hucusqz plinius. De camelo vero dicit auicenna sic. Camelus inquit mouet primo pedem dextrum sicut et leo. et solus habet super dorsum additamentum. et habet pedes scissos et in scissura habet pel lem ad modum pedis anserini et ille scissure sunt carnose sicut scissure pedis vrsi. Et ideo etiam faciunt eis homines sotulares et abluunt eis pedes ne pedum tener uido subtus leoatur. et aliquando etiam in corde illius inuenitur os sicut etiam inuenitur in corde cerui. q hꝫ iij

conos

conos in duab' mamillis sicut vacca. et camela se inclinat et vadit super genua qñ appetit cũ masculo copulari ꝛ desiderũ eius est feruens tpe amoris et tunc paꝛ comedit. et semp appetit coire iuxta locũ illum vbi primo coiuit. et vt dicit aris. li. v. a ꝓpriatur camelis q̃ solitarij sunt in mõtib' amoris tpe et nullus ꝑt appropinq̃re eis nisi pastor. et virga camelo ꝝ est neruosa et valde dura. et ideo fiunt ex ea corde arcuum. Item ibidem in eodẽ. cameli hñt tps determinatũ ad coitũ et amorẽ ifemina trahit in vtero p xij. menses et non coeunt ante triennũ et p' ptũ quiescit per annũ. Itẽ dicit idem li. viij. q̃ sunt quedã genera camelo ꝝ q̃ castrant vt sint ad fuge amodum apciores. et dicit q̃ tales cameli sunt velociores equis. et hoc accidit ꝓpter amplitudinez passus. sed de hoc quere infra de drome dario Itẽ dicit idem li. viij. de camelo. q̃ camelus vt dicit aris. li. viij. nõ coit cũ matre sua. cooperiebat eñ mater cuiusdã cameli pallio inq̃dã cuitate et saltauit sup eam filius et qui sentiens eã matrez suã descendit antq̃ coitus compleretur et momordit ingeniatorem et occidit ipsuꝝ exemplũ est aris. et ponit simile de equo cuiusdam regis. De camelo insuper dicit pli li xi c. xxxvij. Cameli caluescũt inter quadrupedia sicut homo et sicut struccio et q̃dã alia inter volatilia. Dicit ecia idez q̃ inter animalia nõ cornigera camelus in superiori maxilla non habet ꝓnes dentes. et ideo cõcordat cum animalibus ruminantibus in dentibus et in dispositione vẽtris sed non in cornibus. Idem dicit aris. li. xviij. animal cuius cibus est materia spinosa habet multos ventres vt camelus. et animal habẽs cornua non habet dentes in vtraq̃ mandibula. et propter hoc camelus non habet dẽtes in vtraq̃ mandibula sed in vna tñ q̃uis careat cornibus. necessario igitur fuit venter cameli talis dispõsionis et assimilatur ventribus animalium carencium dentibus in mandibula superiori. et fuit creacio dencium eius sicut animalis habentis cornua et sequitur ibidem Et quia cibus cameli est spinosus necessario fuit lingua eius carnosa ꝓpter duriciem palati. natura ergo palato vtit sicut ꝓte terrestri denciũ. et ꝓpt̃ hoc ruminat camelus sicut habencia cornua. q̃ ventres ei' ventrib' hãciũ cornua assimilantur. Recipit itaq̃ cibuꝝ in primo ventre penitus indigestum. in secundo ãt incipit digeri. in tercio melius. in quarto digestio penitus ꝑficitur. et ista ventrum diuersitas fuit necessaria propter grossiciem nutrimenti siue cibi. quia parum ventribus molit cibum Item aris. li. xviij. camelus non habet fel distinctum super epar sicut nec elephas. quia epatis naturã hz valde sanam et sanguinem naturaliter dulcẽ et in talibus animalibus non inuenitur fel. aut si inuenitur in venis valde gracilibus inuenitur. Et ideo dixerunt antiqui sicut antichristi q̃ cameli propter puracionem fellis sint vite longioris quia diucius viuunt animalia.

paꝛ.

pat̄ hñcia fellis q̄ illa q̄ habent multū et ideo posuit anat. q̄ fel cēt cā infirmitatū ōnium acutat̄ qñ scz multiplicatur ad pulmonē et ad alias p̄tes corpis se diffundit. Sed dicit arist. hoc esse fm̄ qz multa animalia in q̄b⁹ inuenitur fel acutas et mortiferas aliqñ sustinēt passiones. vt p̄z in camelis q̄b⁹ accidit aliqñ podagra et scabies. vñ ostringuntur pedes sui q̄ interficit eos ista infirmitas et tamen carent felle vt dicit idē. hucusq̄ arist. de camelo ecia dicit ost in diet. vniuersalib⁹. Camelus est animal calidissimū ex natura et ideo naturaliter est maculentū. Calor enim totā trahit sāguinis vnctuositatē et ō remanet sine multa q̄ffitie et camelinū lac subtilius est lacte aliop̄ animaliū et minus vnctuosū et min⁹ nutritiū magis āt est calefactiuū diureticum. i. apertiuū et diuisiuū. Lac enim nihil aliud est q̄ sanguis secundo coctus et ō lactis sapor camelī salsius est et acut⁹. vnde hūop̄ grossop̄ est incisiuū q̄ attenuatiuū cui vaccinū lac est otrariū. ē etiā grossū vnctuosū et multū nutritiuū. alias ppietates q̄re infra de dromedario.

¶ De cameleopardo.

Cameleopardus vel cameleopard est animal ethiopū vt dic̄ pli. li. viij. c. xij. caput hās camelī et collū equi et crura et pedes bubali et maculas pdi. est enim bestia maculis albis rutilū colorem distinguentibus superspersa. et ideo a capite camelī et maculis pdi. cameliopardalis est vocata vt dicit pli. ē bestia āt magis aspectu q̄ feritate ospicua incautū mansueta q̄ ecia ouis fere nomē accepit vt dicit idem. Hoc autem animal fuit mundum fm̄ mosaycam legem quo ad esum sed non quo ad sacrificium. nam vngulas findebat vt bubalus et ruminabat vt camelus et ideo eam comedere erat fas vt patet deutronomij. decimoquarto. et cetera.

¶ De cameleonte.

Cameleon huius cameleontis est bestiola pua diuersa varietate colop̄ conspersa cuius corpusculum ad varios colores q̄s videt facillima conuersione variatur. non inuenitur aliquod a lud animal cuius corpusculum ita recipiat colorum oppositorum immutationem vt ibidem dicit plin. fm̄ autem auic. camelion idem est q̄ stellio qz lucet vt stella et etiam immutat colores qz est animal tumidū et pauci sanguinis et ideo colores mutat. et est quadrupler habēs faciem lacerte et vngues acutos et recuruos et corpus asperum et durum cutem et ad modū cocodrilli. Dni sic dicit li. ij. Camelion inq̄t est animal in corpe simile lacerto cuius latera sunt oblonga pueniencia ad inferi⁹ ptū ventris sicut pūcis et medium spondilium dorsi eius p̄minet sicut spondilium pūcis. et tarsus eius ē sic ut pedi et pozco et finita. et h̄z caudā valde lōgā q̄ e⁹

extremum

extremū est gracile et habet pedes refletos sicut lacertuli et q̄libet pedū diuiditur in duo et ꝓpacio vnius ad alterū est vt pollicis hominis ad reliquū manus. et q̄libet istaꝝ pedū diuidit in digitos. et hꝫ vngulas silles vnguib⁹ auiū. totū corp⁹ est aspez sicut corp⁹ hardū. oculi ei⁹ ꝑuūdati et sunt magni rotundi et continentur a cozio simili cozio tocius corpis eius et cooperiunt ab ipso et gyrat oculos suos frequenter circūq̄q; et alterat color eius q̄n inflatur cozū eius. et hꝫ colorē declinantē ad nigredinē. et sunt in eo macule nigre. et hec variacio est in toto corpe eius et maxime i oculis et in cauda. et eius mor⁹ est grauis valde. et in morte eius turpis coloris. et id q̄d est in corpe suo est modice carnis. paꝝ enim hꝫ nisi in capite et radice et cauda vbi paꝝ hꝫ sanguinis. similiter in corde et in vēis circūtib⁹ ab eo et in circuitu oculoꝝ q̄uis sit paꝝ et ei⁹ cerebꝝ est ꝑpe oculos et si q̄s diuiserit corpus in duo ꝑmanebit in opacōib⁹ suis ꝑ suum spm et remanet modicus motus circa corp⁹ et non hꝫ splenem et manet i cauernis sicut lacerta ibucusq; arist. Plinius vero li. xxviij. c. viij. sic dicit. Camelion ē simile cocodrillo sola curuatura dorsi et caude amplitudine distās nullus animal eo pandius estimatur. et ideo mutatur color eius. vis cui⁹ eius maxima est contra accipitrum genus. detrahit enim accipitres ad se volantes et prebet ceteris animalibus voluntarie lacerandos. Caput e⁹ et guttur si cum quercus lignis accendatur ymbres facere et tonitrua democritus asserit. sed hoc derisit. Qualecumq; sit animal inter muta putatur. vnde sup leuitico dicit. ciclus in celat et ꝑ infirmitate mālitium se fingit cum sit crudelis. Dicitur autem camelion viuere solo aere. Testa talpa ex terra et allec ex aqua et salamādra ex igne. versus. Quatuor ex puris vitaꝝ ducunt elementis. Cameleon talpa maris allec et salamādra. Terra cibat talpam flamme pascunt salamandram. Unda fit allecis cibus aer cameleonti.

De capreo.

Capreus est siluestris capra a carpendo dicta. vnde ysi. li. xij. capros et capreas a carpendis virgultis quidaꝝ dicunt. Isi. vero sic eas dictas putant quod carpant aspera. non nulli vero dicunt eas sic vocari a strepitu cruriuꝝ. vnde vocantur capree siluestres capre quas greci ꝓ eo q̄ acutissime videātur dorcas appellauerunt. morantur enim in excelsis montibus. et quamuis de longinquo vident tamen venientes venatores. hecdem dicuntur et ybices q̄ adinstar auium arduas loca petant ita vt de sublimitate vie obtutibus humanis pateant. vt dicit ysidorus. libro. duodecimo. Et subdit. Hec ita q̄ animalia in petris abruptis commorantur et si aliquando hominum approximacione peruersitatem presenserint vel feraruꝝ. Cmis.

de altis

de altissimis sarop cacuminibus sese precipitantes in suis se cornibus suscipiunt illesas. vnde dicunt ecia q damc siue damule vt dicit pas. quere infra in litera d. de damula. est itaq capra velocissima in cursu fortissima in saltu. acutissima in aspectu. dulcissima quo ad gustum. tenerrima et sanissima q ad eius fagacissima q ad pastū. nam vtit gustu et olfactu discernit inter herbas et arbop ramusculos quop extremitates teneras comedit et depascit dicit ecia pli. leoparo' capre silvestris bibit lac et vin. sanguinis cuitat et cetera.

¶ De capreolo.

Capreolus vt dicit auic. est animal in india simile inulo siue cervo filio q apud nos cē non mutat dentes et qñ et' dētes sūt magni signant vice diuturnitatem in eis et habz pulcros oculos et acutos. et arist. li. viij. Capreoli silvestres hñt sapiēciā qñ vulnerant querunt pulegiū cervinum et comedunt ipm vt extrahāt sagittas de corpe si q in ipis sunt infixe ex velocitate motus q assiduitate discursus. caro capoli a superfluo humido exoneratur et eius caro tenerior et digestibilior efficitur. et saporis ac odoris eius grauitas amputatur vt dicit const. past' gracia de locis altis ad altiora tendit et inter herbas salubres et nocias odore diiudicat et discernit. Ruminat cibos et vngulā findit. Non vngue non cornu non dēte sed sola velocitate fugit a canib' venatop in silvis se defendit. Unde qñ in campestrib' psequitur ad mōtana fugiens alta petit. In montibus inde sunt q̄dā capreoli q ab herbis aromaticis et odoriferis pascuntur in quop vngulib' sunt quedā cōcauitates in quib' humores quidā ad apostemata colligunt que primo ad maturitatem et motum et confricationes rumpuntur et a corpore cū pilosis folliculis abstrahuntur et substancia que infra pellicula continetur summe est odorifera et int' aromatica maxime preciosa. in medicinis plurimum vtilis et virtuosa vt dicit diasc. et plat. et illud multum vulgariter nominamus.

¶ De capra.

Capra sicut et caprea a carpendo virgultorum et herbarū sū imitatibus est dicta quia semper sursum tendit vt summitates capiat carpat et comedat foliorum vt dicit ysidor. De capris autem dicit pli. libro. viij. ca. i. Capre inquit pariunt fetus plures sed raro quatuor. ferunt in vtero quinq̄ mensibus sicut oues. capre ecia pinguedine sterilescunt. ante triennium mares vtiliter generant. et in senectute vltra quadriennium. incipiunt in nouembri vt in marcio pariant vt in aprili turgentibus virgultis. non omnibus sunt cornua. sed quibusdam sunt in his indicia annop p̄ incrementū nodop. aurib' eas spirare et nō narib'

naribus archela⁹ est autor.et raro sunt sine febre et ideo tā capris q̄ ouibus ardentior et calidior est concubitus vt tradit idem.nec min⁹ dicim⁹ eas videre de nocte q̄ de die.dependet omnib⁹ de mento villus quez arietū vocant ſhoc villo si quis vnā ex grege trahat cetere stupētes exper tant Jo etiā dicunt euenire cū q̄dā herbā aliq̄ ex his momorderit.mor sus capr̄ est arbori olive maxime ericialis Nam oliuā lambendo sterilem faciunt.et hac de cā q̄dam non ymmolabant capre. sole declini ad occa sū vt dicunt simul non eunt sed p⁹ auersi abinuicem iacent Jn alijs aūt horis auersi se conuertunt et auersis vultib⁹ ad inuicem in graminib⁹ de pascuntur ſhucusq̄ pli de caprīs aūt dicit aris.li.viij.ti. Jn multis regioni b⁹ hīt lac sine impgnacōe nec expectat impgnacio.sed accipitur vncar cū eo,ofricatur mamilla et exibit ꝑmo sanguis deinde erit similr sanici et p⁹ erit lac bonū non pejus q̄ impregnator Jtem li.vi.capre viuunt p.xi. annos et frequentant coitū vsq̄ ad senectutez et aliquando pariunt gemel los si habuerint cibū nutrientem et maxime si caper bene nutritus erit q̄ si impregnata fuerit contra impetū venti septentrionalis pariet mares. et si contra meridionalez femina.et debent vertere facies extra ꝓtē septēriona lem quando debent coire Jtem ibidem li.viij. Capre sicut oues comedūt herbas sed oues carpunt herbas vsq̄ ad radices et manent stabiles in pascuis capre vero cito mouentur a locis et accipiunt tantummodo her barum extremitates et melius impregnantur post potū aque salse. et q̄n do mouentur capre post meridiem potabunt plus aque.et quanto come dunt sal ante ꝑtum habebunt multum flurum a mamillis. Jtem li.viij.in caprīs sicut et in ouibus est priuacio intellectus in tantū quod vix sciunt egredi ad pascua vel regredi nisi ab aliquo reducātur et si quis accepit quandam capram et subito erexerit.eriguntur et alie.et respicient eam so lido aspectu.vsus autem caprarum sicut et ouium hominibus est necessarius.nam lacte et carnibus pascit famelicos pelle et pilis vestit nudū.fimo et lotione id est vrina impinguat hurum.nihil vtiq̄ est in corpore capre quod nō sit vtile ad victum vel ad vestitum vel ad vsum necessarium me dicine.nam vt dicit plini.libro.xxviij.ca.x.cornu caprino incinerato et pi lis accensis serpentes effugantur.eorum remedio multa venenorum ge nera superantur.corrogantur carnes superflue et recentes ac viue gene rantur.restringuntur humorum immoderati fluxus.et vulnera putrida et corrosiua et incancrizata vel fistulata eorum beneficio reformantur. pelle caprina recedente obducuntur vulnera et sanantur sanguine capri no.cum medulla decocto.torica vene excludūtur et morsus reptilium q̄ ictus scorpionum curantur pulmone calido capre super morsum em/ orem venenosum posito venenum totum extrahit doloris.quia enim

angustia.

anguſtia mitigatur.eius felle caliqo oculoꝝ depellitur macula corrodit. viſus acuitur et oculus clarificatur Iecur caprū aſſum contra elephanti am adiuuat.ſi in cibis ſepius aſſumatur eius fimus contra multas infirmi tates opitulat.nam vt dicit idem fimo caprino podagrici alleuiant. ſi eē ſepū hircoꝝ cum ſucco edere miſceatur. vrina etiam capraꝝ calefcā tepi da auribus inſtillata dolentes aures ſanat.has et multas alias pōit medicinales ꝓprietates.vnde dicit pli.ibidem mille remedia Et hoc aūt demonſtrat quod q̄dam aut.mirot aut febre non dicatur carere Do hoc dicit arn.ꝙ eſt q̄dam animal quod fugit lac caprē et quando fugit ma millas lac annichilatur vel corrumpitur quod eſt in eis et exiccatur inde capta De capra quere infra de hirco

¶ De cane.

Canis a greco nomen ſūpſit vt dicit yſi. grece enim cinos dr. q̄ dam enim cū a canore latratus dicunt hic vocatū nihil aūt vt dicit idem ſagacius eſt cane.plus enim ſenſus ceteris animan tib⁹ habet.nam ſua nomina canes recognoſcunt.dominos ſu os diligunt.doſq; tecta defendunt ꝙ dñis ſuis morti ſe ſubiciunt volūta rie cū dño ad predā currunt Corp⁹ dñi ſui eē mortuū non derelinquunt Odore et ſanguine p̄de veſtigia deprehendunt hūanū doſcitū diligunt. ſine hominibus etiam eſſe non pñt vt dicit idem yſi. vt ſubditur Solent a liquocies canes lupis admiſceri et quibus naſcunt canes ſeui qui lecti a quibuſdam nominantur Solent etiam indi caniculas nocte in ſiluis di mittere alligatas que a tigribus inſiliuntur et quibus naſcuntur canes a certimi tam fortes vt proſternant feroces beſtias vt leones Ducuſq; pli no.libro.duodecimo ca ſecundo.De cane autez dicit plini.libro.decimo tercio.ca.quadrageſimoprimo.de animantibus que nobiſcum degunt ſi deliſſimi ſūt canes Hemini atq; equi pugnaſſe enim canes pro dominis ſuis contra latrones deprimus et diſperimus confectoſq; plagis auriui m⁹ eos volucres ac feras a domineꝝ ſuoꝝ corporibus abegiſſe laniatu atq; latratu.homicidam domini ſui ſcelus confiteri coegiſſe legimus etiā cazamentū regem ducentos canes ab exilio reduciſſe contra reſiſtentes mira audacia prediſſe Canis etiam Jaſonis edicie nolint capere cibum domino ſuo interfecto.et ſic doloze pariter et media conſumptus eſtLegi mus etiam caloñ ſenatorem placencie ab armatis oppreſſū cañem defē diſſe nec p⁹ vulneratum q̄ cane pompto ſic canis tuch ſabini cū in carce re nec in morte dereliquit.ſed meſtos edens vigilatus cū mortuo manſit cui cū quo in cibū abiecciſſet ad os defuncti cibū tulit et cadauere in tibe rim proiectū vt corpus ſuſtentaret ſaliens inter fluuiū innatauit accurren te multitudine ad ſpectaculū fidi animal. Iuuera q̄dus lōga ad meōrā

reducunt

requirunt et amissis dominis ad eoꝝ dom cita soli ꝑ longa terraꝝ spa
cia redire consueuerunt ¶ Canis mitigatur seuicia hominis humili ꝯ ven
te in venatu eis precipua sagacitas inest nam vento et odore per aquas
feras fugientes persequunt et eorum deprehendentes vestigia latratu ꝙ
rostro ferarum latibula aboita produnt et tigribus et canibus tam for
tes generantur canes vt leones vincant et elephantes sicut expertus est
alexander magnus in cane qui sibi a rege alane ſt transmissus qui ꝓmo
in eius presencia leones conterebat. vnde adducto elephante canis vi
bella horrendus per totum corpus vulnis ingenti latratu primum infe
nuit. deinde artificiali dimicacione elephantem taꝝ diu afflixit ꝙ in terra
cadere coactus fuit post annuam etatem canis gignit octogenis diebꝰ
in vtero gestat. ceccos catulos parit qui quanto longiori mora nutriuntur lab⁹
tanto tardius visum accipiunt nunc tamen visum accipiunt post vicesi
mumprimum diem nec ante septimum Quidam dicunt ꝙ quando vnus
solus nascitur nono die videt. quando gemini decimo die quando trini
die vndecimo. et ita quanto plures pariuntur tanto tardius oculi eorum
ad videndum aperiuntur ¶ Quot enim vni canino rancero adiunctur to
tidem ad lucem diebus vt vocant retardatur. ceptimus est fetus qui no
tissimus cernere incipit. vel quem primo defert mater in cubile huius pri
mi. viii. et vii. vbi multa alia dicuntur ¶ De canibus autem dicit aristo. q̃ ceci
non ejciunt dentes nisi forsan duos. et quanto sũt minores tanto habẽt
dentes albiores et acuciores. et propter hoc cognoscuntur canes ant ꝙ
a iuuenibus quia senum dentes sunt nigri et obtusi iuuenũ vero eterni
so ¶ Item ibidem li. p. Canes masculi mouentur ad generationem et coitũ
circa ꝙ femine et circa generant lepotariꝝ ꝙ alij vt dicit idem li. vi. cap⁹
femina quando impregnatur. per sextum ptem anni id est per quadraꝝ
ta dies. et sunt ei⁹ filij ceci per duodecim dies et non accedit ad eã mascu
lus nisi certo mense post partum et cuncteꝝ impregnantur in xlij diebus
quod est fere quinta pars anni. et filij istarum remanent ceci. xviij. diebus
retam quedam per tres menses et est quarta pars anni et filij istoꝝ circa
ceci per septendecim dies. vnde patet ꝙ quanto fetus circa in vtero pfi
ciuntur tanto circa gaudent visu quando sunt coiti huic mundo et mas
culi mouentur ad coitum circa quia ꝯdo incipiunt leuare crus ad min
gendum quod fit post sex vel septem menses quãdo vigorescunt. et dici
dit canibus lepotariꝝ quoddam preprium ꝙ plus possunt generare ꝙn
do sunt in labore ꝙ quando sunt in quiete. et possunt viuere masculi de
cem annis et minus viuunt lepotariꝝ masculi ꝙ femine propter labo
rem masculorum et sic non est in alijs. quia magis viuunt mares ꝙ femine vt
dicit dict̃. Filij aũt canes vt custodes domoꝝ et earũ viuunt diucius ꝙ

quotocciam

qua mox decim annis et aliquando viginti vt dicit homerus Item li. viij canes quando infirmantur comedunt radices herbe canuose vt vomãt et sic sibi medentur Item dicit pli. li xviij. vomiciones inquit id est medicinales et purgationes vomitus primo ostendit canis qui repletus cibo nocio grãmen comedit et per vomitum liberatus fuit.

De caniculo.

Caniculo dicitur esse mater canum cuius matrix est oblonga p longitudinem ventris collocata. habens per longitudinẽ vbera plura contra se inuicem ordinata que impregnationis tpe intumescunt que parit plures filios sed semper cecos. quos tamen teneerrime diligit et morsu ac latratu eos defendit et si de latibulo filij exierint. eos inter dentes sine omni lesione referre cõsueuit. et primo meliorem et formosiorem reportat. quia eum teneerius diligit. et cõ ei mamilla cicius putrigit et extendit ante tempus coitus et conceptus vt dicit aris. li. v. per dies septem quandam monstruosam immunditiam ejicit et tunc infirmatur et apostematur ei nutrix et tunc non appetit coitum sed fugit. sed post purgationem melius concipit salubriusq; parit. post partum etiam multum humorem fleumaticum et grossum ejicit et ideo corpus caniculo tunc marcescit vt dicit idem Item inuenitur lac in caniculis ãñ partum per plures dies et cicius in leporarijs q̃m in alijs et primo est lac spissum et post subtiliatur et post partum est conueniens. et viuunt minus canicule q̃ canes communiter. sed canes venatici masculi propter labores nimium et discursus minus viuunt. et quando ab vrine grauamine se exonerare desiderat eius non erigit sicut masculus sed residens inferius se inclinat Caniculo igitur mare est minor corpore. et gracilior. viribus debilior circa fetus educationes solicitior. animo mansuetior. vbi quando mittit fetus Est autem ad instruẽdum masculo habilior et etiam corpore. propter membrorum flexibilitatem agilior sed propter debilitatem neruorum in cursu minus durat. Canum igitur et caniclarum nobilitas attenditur in facie et rostri protensa longitudine. et amplitudine pectoris et illiorum tunc inguinis strictitudine. nam canis nobilis circa renes et ilia. et etiam ventrem constringitur sed circa anteriora pectoris dilatatur. aures etiam longiores habet et flexibiliores. tibias autez ante habet crassiores et graciliores et etiam alciores. et hoc fuit necessarium vt essent ad motũ et ad cursum agiliores. caudam etiam habent ceteris canibus prolixiorẽ et recurriorem. minus etiam habent de carne q̃ canes rurales. et habẽt etiam pilos breuiores et rariores et etiam planiores. nam si essent multũ pilosi et villosi in cursu nimis incalescerẽt. si nimis carnosi mole carnis oppressi minus curarent. et si caudas haberent lõgas inter crura depẽdẽtes eorum

eop curſū non modicū impedirent. p huius eciam cauſe dependenciam non animoſi ſed timidi arbitrarent Sunt adhuc canes nobiles circa bestias et feras ſilueſtres inſequendas et capiendas feroces et ſeui. circa vero homines ſunt valde manſueti. et ſi aliqñ extra homines extraneos extiterint ſtatim a ſuo impetu ſe opeſcunt Canes eciā nobiles cū ceruum vel leporem ceperint non ſtatim deuorant quod capiunt ſed poſtea poā ſuā ppriā ſuo derelinquunt vilioꝛi ptē. p ſua porcione vtputa oſſibus et ſāgui ne contenti ſunt. ymo ſi nichil porcōis penitus habuerint propter hoc predam aliam inſequi et inuadere non dimittunt.

De aliis ꝓpꝛietatibus canū.

Sunt et alie canū ꝓpꝛietates minus laudabiles. nā canes boliſmū ꝙ. nimiū. i. appetitū immoderatū patiunt et tantū aliqñ per famē cruciantur. ꝙ inſani et rabioſi fiūt Nam canibus accidūt infirmitates ſicut canicies ſquinancia et rabies vt dicit ariſt. viij. omnia animalia quando ſunt morſa a cane rabioſo in furiam rapiūt preter hominem qui aliquando euadit beneficio medicine Dicit aūt oſt. in viat. li. vltimo. canis eſt naturaliter frigidus et ſiccus cui nigra colera dominatur que ſuperhabundans et putrefacta vel corrupta ipſū rabioſū facit. et hoc contingit maxime in autumno et in vere quez alīq canes fugiunt tanq̄ peſtem et ſemper eſt profugus et ſoluagus et vadit nutādo et cancellando ſicut ebrī. et currit ore apto ac lingua dependente. ſaliua nimia et ſpumoſa de eius orificio ꝓfluēte. oculos habet reuerſos ac rubicūdos. et aures retractas. et caudam inuoluit inter coxas et q̄ns oculos habet apertos. tamen offendit ad omne obiectum pedem ſuum. contra quamlibet rem impugnat. et contra vmbram ſuam latrat. quem timētes canes fugiunt et latrant contra ipſum Carnem autem intinctaz in ſāguine morſure eius nullus canis attingit. et qui ab eo morderentur ſommāt ē/ ribilia. et in ſomno et in putrefactione ſunt timoroſi. et irascuntur. ſunc canes ſtupidi fiunt. vndiq̄ circumſpicientes q̄ inſpici a nullo pacientes et ſi in ualuerit paſſio incipiunt abhorrere omnem potum et timere aquam et latrant vt canes. et ita timent aquam ꝙ cadunt pre timore. et hñ moriunt niſi medicādo eis cicꝰ occurratur Curas autem et remedia quere ſuꝑ li. de morbis ſcz de venenis Dicit autem plī. li xxix. ꝙ ſub lingua canis iacet aliquādo vermiculus qui grece dicitur lita qui facit canes rabidos quo extracto ceſſat morbus Item dicit idem tanta eſt violencia morſus cāis vt eius vrina calcata nocet homini et maxime ſi habet vlcus vl' vulnus Item ibidem qui vrinam ſuam ejecerit ſuper vrinaz canis rabioſi dicitur ſtatim ſentire dolorem renum et lumborum Item canis eſt iracundꝰ et malicioſus et ideo vt ſe vindicet lapidem de quo proiecit ſepe moꝛdz q̄

tanto

tanto furore morsu lapidem arripit ꝙ dentes ꝓprios in se frangit.et non lapidem sed ꝓprium dentem valde lesit Item fraudulentus est et dolosus vnde et sepe transeuntib⁹ blandiendo cū cauda q̄si arridet q̄s retro mordet quando minime considerant Itez odit baculos et lapides ac ꝑgas timet Inter notos audax est et animosus et omnes mordere nititur oēs terret.sed transiens inter extraneos nihil audet. Itē auidus est et gulos⁹ et ideo sepe cadauera ita auide comedit ꝙ vomitū ea reficit sed p⁹ cū esurierit quod turpiter euomuit.turpius recomedit ac resumit Item canis inuidiosus est et ideo dicit auic. ꝙ occulte herbas colligit quib⁹ vomitu se purgat inuidens et dolens ꝙ herbe efficaciaz quis recognoscat.dolens eciam peruersus canis si quis alius canis ignotus hospicium subintroeat timens ne ꝓpter eius presenciam sibi depereat.et iō pugnat ꝑtra eum Item cupid⁹ est et pauis et ad reponendū superflua studiosus. et ideo ossa carnosa et medullata q̄ deuorare non p̄t canibus non communicat sed cuz diligencia reponit in abscondito et occultat quem cū esurit solus vorat. Item immundus est et libidinosus.vnde dicit aris.li.vi.Canes tam femine q̄ mares coitu vtuntur q̄ diu viuunt.ita enim immundicie libidinis se exponunt ꝙ inter matrem et sororem non discernunt quo ad coitum. Et ideo ꝑm legem mosaycam equali immundicie subiacet oblacio de precio canis vel canicule et de precio meretricule ꝓstitute. nam tales misere glone omni libidini indifferenter deseruiunt canino more Item antiquus canis piger solet esse et desidiosus.vnde dicit aris.li.viij. ꝙ canibus in senio accidit podagra et pauci ex eis euadunt quin podagraci efficiātur et iō tota die dormitant sup fimariū inter muscas et inter vermes. maxime āt tunc a muscis infestant circa oculos lippientes et circa aures in quibus ē potissime vlcerosus.et q̄uis aliquando terebrando perforāt eius anēs pre pigricia non resumit vires vt se excruciendo eas abiciat et expellat. ℈ vir aliquociens quando contra faciem eius volitant post eas capiēdo cum ore crepitando dentibus eas fugat .Tandem canis vlcerosus reste vel funo collo ei⁹ alligata violenter de fimario trahitur.in flumio submergitur et tunc terminatur sic eius misera vita ac finitur. nec eius pellis detrahitur.nec eius caro comeditur. nec sepulture committitur sed muscis et vermibus finaliter derelinquitur.

De catulis

Catuli sunt canis filij diminutiue sic dicti sicut et catelli. Nā abusiue sic vocantur filij aliarum bestiarum vt dicit ysido.libro.xij Hij catuli nascuntur generaliter ceci et quo ad videndi actuz imperfecti.nam catuli canum nascuntur cuz dentibus serratis Quis valde quis Omne autem animal habens dentes per modum serre diuisos.

diuisos est gulosū et bellicosū vt canis.lupus leo pārbera. et hmōi et omnia talia animalia generant fetus imperfectos vt patet ap̄l in eod̄ de animalib' in generali.et in ōnibus facientib' filios incōpletos causa est gulositatis qr si expectaret vsq; ad oplementū fet' matrem fugēdo interficeret et ideo oportet vt festina sit in talib' natura. q̄re ē.l.e. nā sicut dicit solinus.Catuli.āt canū quondā apud veteres erant in ſūmo honore habiti.vt dicit pli.li.xxix. Catulos inquit lactētes adeo puros estimauerunt ad cibum antiqui etiam vt eos placādis numinibus offerrēt loco bestiaꝝ quoꝝ sanguine nihil contra tortica putabāt velutis et adhuc in pārti iubent autores contra morsus venenosos vulneribus salubriter adhiberi.nam catuli aperti et ictibus serpentis appositi calidi venenum extrahunt dolorem mitigant et adhibitis remedijs membꝝ saucium tutuꝝ fedount vt dicit idem.et hī catuli quanto nascuntur cecius tanto visū videndi recipiunt tardius vt supra dicit arist.Similiter quāto nobiliori lacte nutriuntur.tanto tardius in videndo perficiuntur.matrem adhuc ceci diligunt voce et odore eaꝝ recognoscunt māmas eius requirunt et si mater lac aliquo casu oppresserit acutiori dente papillaꝝ comprimunt et lac vberius effundere dencium acumine matrem cogunt quando cūrunt q̄ rulando et clamitando vbera materna querunt et ita dicūtur sugere māmas in ordine pro vt iacuerāt in matrice et ille catulus qui forcior est ac melior prius ad lac admittitur et a matre diligitur tenerius et fouetur.a catulis venaticis cibus ex industria debet subtrahi ne eos contingat ex pastu superfluo impinguari Ex nimia enim craſſicie et impinguatione ad predam segniores.et ad cursum fierent tardiores.q̄nis autem animalia sunt melancolica ex complexionali qualitate et dispositione tamen membrorum sunt agiles. Sunt enim leti plurimum ac ludentes et hoc accidit ex etate. quando vero sunt separabiles a lacte tunc sunt habiles ad instruendum et hoc tam ad venandum q̄ etiam ad ludendum et ad gregem custodiendum ac lupis ad tuendum. Qui vero ad custodiam domus sunt deputādi debent de die in loco obscuro includi et vinciri et sic de nocte erunt contra fures magis sciti. nam talium canum est officium de die quiescere et dormire. de nocte vero vigilare et contra fures curiā circuire. vituperabilis enim est canis qui de die vigilat latrat et circuit. de nocte vero dormitat et latitat et obmutescit. Malus etiam canis siue sit senex siue iuuenis. qui de die custodit oues a lupis dum sunt in pascuis.de nocte eas strangulat dū sunt in caulis.

De castore.

Castor est bestia mirabilis que cum quadrupedibus viuit et gradituꝝ

graditur in terris. sub aquis autem natat et commoratur cum natibus
sicut pisces. et est castor a castrando sic vocatus vt dicit ysi. li. xij. Nam eo
rum testiculi medicine sunt apti propter quos cum presenserint venatorē
ipsi se castrant et morsibus sua virilia amputant et detruncant vt dicē
de quibus cicero ait Redimunt se ea pte corporis propter quam mor
me expetuntur. et iuuenalis. Qui se eunuchū facit cupiens euadere dam
no testiculi. dicuntur autem castores fibri qui et pontici canes dicuntur.
Ducuscq; ysi. De castoribus autem dicit pli. li. xi. c. iij. ponto inquit vnum
dicunt genus animalium esse quod nunc terrenum nunc aquaticum do
mos et cauernas sibi edificat miro artificio ducit vitaz in extremis aq̄z
et flumium ripis preparatas Nam hec animalia pariter in grege viuūt
suam speciem diligunt pariter etiam congregati fibri dentibus ligna p̄
scindunt et prescissa de silua ad latibula sua miro modo deferunt. deu
cunt. nam vnum pro vehiculo pedibus eleuatis. supinum in terrā sternūt
inter cuius coxas et crura abscisa ligna ordinant et componunt et eum
trahentes ad suas mansiunculas a lignis ipsum exonerant et multa fub
tilitate ex comportata materia habitacula sorcia sibi pant Sunt autem
earum domunculē bicamerate vel tricamerate que quasi per tria tabula
ta seu solaria sunt distincte Aqua crescente loca supiora inhabitāt decre
scente autem in inferiori pte habitaculi sese locant et per quoddam fora
men in solario quolibet ex industria preparato caudam suam qui pisces
est nature submittit aque sine cuius presencia non potest cauda eius sine
corruptione aliqua permanere. Animal autem mirabile et monstrosum
cuius cauda tantum pisci et totum reliquum sui corporis naturam ha
bet quadrupedis animalis. Est autem in magnitudine ad modum pu
canis habens pedes quasi caninos a pte posteriori cū quibus principa
liter ambulat. a pte vero anteriori. ij. habet quasi anserinos cum quibus
principaliter in aquis natat pellem habet valde pretiosam pro qua vēa
tur dentes autem acutos et serratos ad modū canis. nec est velocis mo
tus quia habet tibias valde breues. habent autez castores duos testicu
los in magnitudine proportionem cum paruo corpore non habentes.
et hos castoreū nominamus. Et de his dicit plinius. libro. xxxij. c. iij. sic.
Castores inquit sibi amputant testiculos quos castoreū dicimus ne capi
antur a venatoribus. Negat sextin⁹ diligentissimus medicine perscruta
tor. ymo dicit eos sic esse obstrictos et spine dorsi sic adherentes vt adimi
non possint sine vita animalis Item idem dicit plat et etiam dias. q̄ nō
est tante discretionis q̄ sciat se liberare talibet. et hoc quotidie patet in
castoribus que in diuersis locis inueniuntur. vnde dicit ysi. et philo. de

eorum

eoꝝ castracione nō de vitalibus fibris sed de aliquibus aliis animalib⁹ que castoribus assimilantur in testiculis est forsitan intelligendum Malꝫ autem castoreum verum et non sophisticum contra maximas corporis passiones vt dicit plinius ibidem maxime si fuerit castoris nec nimis iuuenis nec nimis senis.et sic sunt eligenda castorea duplicata.et vno nexu dependencia. et vno neruo copulata.quia talia non possunt de facili adulterari.multi enim accipiunt veficam animalis et replent eam sanguine castoris addito modico vero castoreo propter odorem.et modicuꝫ pipe ris propter saporem acuciorem.et colligunt collum vefice vt videatur eē neruus Sed ab vno collo duas vesicas dependere est impossibile et ideo illud castoreum est melius quod duplicatum dependet ab vno neruo. Est enim eligēdum quod mediocriter in sapore est acutum.quia si nimis est acutum et quasi terrenum sophisticatum est maxime si non habet nervos intricatos vt dicit diasco.bene laudabile est quod mediocriter est acutum et glutinosum non habens saporem horribilem neqꝫ salsum.quia cum sale aromatico frequentatur vt dicit plinius ibidem Quanto autem est recencius tanto est melius et efficacius in medicina.et est signuꝫ qꝫ nō est adulteratum .quando duo testes habent quasdam pelliculas vel folliculos sibi essencialiter adherentes plenos pinguedine vnctuosa Per septem annos potest in multa efficacia conseruari et debet poni in medicina sine pellicula exteriori et modo debito ponderari. virtutem enim habet dissoluendi consumendi et attenuandi. Loca neruosa maxime confortat. Inde valet contra multa mala.nam epilenticis conuenit et subuenit ptra capitis frigidas passiones.paralisim lingue soluit.et loquelam reddit subito ablatam. si eis sub lingua resoluatur .contra vniuersalem corporis paralisim valet si decoctum in vino cum ruta et saluia sepius assumatur.excitat cerebrum et commouet et confortat.sternutationeꝫ prouocat propter quod inde etiam litargicus excitatur.sompnuꝫ prouocat et conciliat.si cum oleo rosacio caput et castoreo perungatur . contra venena fortissima vt scorpionis aranee et ceraste serpentis et prestere optimatur vt dicit plinius.libro.octauo.ca.tercio. eius etiam vrina valet ad quelibet predicta vt dicit idem.et prouocat menstrua.adiuuat concepcionem. et multa alia et eius pinguedo maxime est efficax in vnguentis

¶ De ceruo.c.xxviij.

CEruus a cereston grece to est cornu dicitur latine vt dicit plinius.libro. duodecimo . vbi subdit dicens . cerui inquit serpentum sunt inimici qui cum se grauatos infirmitate presenserint spiritu naribꝫ eos extrahunt de cauernis et fugata pricie

veneni.

veneni eorum pabula reparantur Diptannum herbam ipsi primitus p̄
viderunt nam eo pasti eruciunt acceptas sagittas quando a venatori
bus vulnerantur .mirantur autem fibulaz fibulam et in armonia delectā
tur Erectis auribus acute audiunt . submissis nihil . flumina immensa et
maria transeunt et fortiores tunc in natando precedunt . quorum cum
bus debiliores in natando capita superponunt que sibimutuo succedē
tes labores tenuus pondus ferunt.sibuicuq; ysidorus. Eadem verba di
cit plinius libro octauo. capitulo.tricesimotercio . vbi addit ad hec ver
ba . Cervus inquit est animal placidissimum qui vrgente vi canum ad
hominum vltro fugit . Et quando cervus est paritura minus cauet semi
tas tritas ab hominib⁹ q̄ sētas feris cognitas et secretas. Post ortum
arduri foederis concipiunt et octonis mensibus partus ferunt Interdum
eciam geminos in pariendo edunt. a tempore conceptus femine a mari
bus se separant et discedunt.sed mares relicta rabie libidinis seruant.glo
bas et cornua vngulis fodiunt . et eorum rostra tunc nigrescunt donec
ab ymbribus aliquibus abluantur . Femine autem ante partum purgā
tur et vtuntur quibusdam herbis quibus fetus in vtero melius retinetur
et in partu facilius liberatur . post partum duabus herbis scilicet camo
et filicis paste redeunt ad fetum et illarum herbarum succo inbute .filios
lactis exhibent nutrimentum . partus editos ad cursum exercent et se pa
rare eos ad fugam docent .ad precipita eos ducunt et saltandi modum
eis indicant et ostendunt . et tunc mares soluti desiderio libidinis pabu
la aude petunt.et vbi nimis pingues se senserint latebras querunt .quia
incommodum corporis ponderis pertimescunt . et quando fugiunt cur
sum non continuant sed statim respiciunt et quando ad eos prope ven
tum fuerit rursus presidia fuge querunt. auribus erectis vocem canum
audiunt et fugiunt quibus submissis periculum non presentiunt.tante sūt
simplicitatis vt omnes miretur et stupeant nouitatem . vnde equo vel
bubalo ad eos accedente ita in ipsum respiciunt q̄ hominem prius iuxta
se venientem et sagittis impetere volentem non attendunt Quando trās
natant maria gregatim ordine incedunt et ope vicaria se iuuantes non
visu sed odore terras petunt et cum cervus animal sit cornutum hoc inter
animalia habet proprium q̄ annis singulis in vere mutat cornu suum.et
tunc est inermis. de vic sibi querit latibula et latet quousq; crescentibus
cornibus iterata noua sibi aduenit armatura . Quando autem deficit
cornu dextrum ob inuidiam abscondit illud dolēs ne quis inde accipiat
medicinam. deprehenditur cervorum etas per cornuum ramos. quia an
nis singulis sibi additis ad iuuendum superadditur vnum vsq; ad septē
annos et ab eo tempore annis singulis similia renascūtur nec potest etas

discerni

diſcerni ſolūmodo ſenecta dentibus declaratur aut eñ paucos aut nul los habet nec cornibus imis ramos ymo ante frontem preminēt mino ribus Si fuerint caſtrati anteq̄ habeant cornua vlterius non naſcuntur et ſi poſt nunq̄ amittuntur. q̄bus carent cornibus nocte p̄cedunt ad pa bula non de die. calori ſolis ea exponunt vt indurentur. Ad arborem ea poſtea leniter fricant eorum fortitudinem experientes. ac p̄uritum quem ibi ſuſtinent corticis duricie amouentes et cum ea ſenſerint robotata pro deunt ad pabula in aperto Quādoq̄ ex attritu arborum ab edera arbo ri inherente innouantur eorum cornua et ſic facilius capiuntur. Serpen tibus contrariantur intantuz q̄ odore cornu cruſti eos fugiunt. cuius co agulum omnium anguium ſanat morſus. diutiſſime viuit plus q̄ centum annis quod optum eſt per ceruos captos. per centum annos poſt mor tem alexandri ab eorundem torquibus aureis adoptos et ſignatos Fe brium morbos non ſentit hoc animal quoniam ſibi medetur contra mor bum hucuſq̄ pli. li. viij. c. xxxiij. Im autem ariſ et auic. ceruus eſt animal ñ habens fel niſi in inteſtinis. et ideo habet inteſtina amara et fetida. et ī non comedunt cadauera niſi famelici ſupra modum. Item dicit ariſ. li. ij. aliqui putant ceruos habere fel in auribus vt dicit ariſ. ſed hoc eſt falſuz vt dicit auic ſed habet quandam humiditatem ſimilem humiditati ſplēis Item idem ſanguis ceruī ſicut et leporis nunq̄ coagulat ſed ſemp manz liquidus contra naturam ālium beſtiarum. et nullum animal mutat cor nua niſi ceruus cuius cornua ſunt ſolida et ideo ponderoſa. vnde ipſa nō abiicit p̄pter pondus. et habet con⁹ q̄tuor magnos dentes in vna p̄te co ni et quatuor in alia q̄b⁹ molit cibos. et duos dentes alios q̄ſi culmos et mas habet maiores q̄ femina et declinat ad inferius vt dicit auic. Item ariſ. li. viij. opinatur inquit de ceruo q̄ inter omnia quadrupedia ſilueſtri a ſit diſcretiſſimum quod parit iuxta viam vbi animalia p̄pter homines non accedunt Et fugit lumen ſolis cum filijs et querit loca denſa ſicut ca uernas lapidum que non habent niſi vnum introitum q̄ñ ibi p̄t pugnare cum alijs animalibus Nam vt dicit ibidem ceruī pugnant etiam ad inui cem pugna forti et victus obedit obediencia forti. et timet maxime vocē vulpis et canis Et ceruus q̄ñ impinguatur latet ne inueniatur a venato ribus et p̄pter pinguedinem interficiatur. et ſubdit ibidem. venacio autē ceruoz ſic fit. vnus venatoz ſibilat et canit. et ceru⁹ delectat in cantu et ſequitur ipm cantum et interim alius cum trahit cum venabulo et occidit et q̄ñ agitatur ceru⁹ fugit ad fluuiū vel ad ſtagnum ſi p̄t tranſnatare aq̄ reſumptis viribus et aque frigiditate euadit venatores quando autem capitur mugit et lacrimatur Item q̄ñ canes ipm inſequuntur et inuenit bi uium non directus currit veſtigijs ſed nunc iſtac nunc illac tranſuerſaliter

mutat.

mutat saltus et tunc conat transilire p multos passus vt sic p otrarios et ambiguos saltus eius vestigia a canib⁹ odore ipm insequentibus difficilius senciatur Item vt dicit idem cerue difficiliter pariunt fetus suos qđ ognoscitur p incuruacōm corpis et rugitum. et ideo comedit dragāteā vt facilius a pru liberetur et cum pariunt subito comedunt secundinā ātequ in terram cadat et opinantur de ista secundina q̄ sit venenum vt dicē idē Plias cerui ꝓprietates ꝓsequitur aris. li. viij. quas sup plī. recitauit Dicit autem plī. li. viij. cerue cum senserint grauitatem lapidez deuorant cui⁹ beneficio adiuuantur. et idez lapis in ipsa mortua q̄q in eius creamētis reperitur. et hic lapis miro mō dicitur iuuare mulieres quādo sūt p̄gnantes Item faciunt officula que in eius corde inueniuntur vt dicit idez et est illud os quod inuenitur in corde ceruorum supra modum vtile contra multas corpis passiones. et in omnibus nobilibus confectionib⁹ admiscetur vt ait diaf. plini. et etiam const.

¶ De ceraste. ca. xxix.

Ceraftes est serpens cornutus vt dicit pli. li. viij habet enim q̄dā cornua et vtraq; pte capitis ad modū cornuum arietis circūflexa. totum autem corpus suum occultat sub arena. solis cornibus sine cooperculo derelictis que videntes aucule credūt ē cornibus q̄ sint vermes. et dum aues ea capere et inde refici nituntē a dolofo serpente et improuiso subito rapiuntur obuiat enim vias et semitas occultas et tam homines q̄m equos quos incaute per semitas ambulare aspicit occulto morsu interficit et occidit Glosa autē super penult. c. geñ. videtur dicere q̄ ceraftes species est reguli qui tante est pernicie q̄ si eū venenum solummodo vngulam equi tetigerit et equum et equitantem subito perimeret et necaret. et iō vbi nos habem⁹ fiat dan sicut coluber in via ceraftes in semita. dicit alia trā fiat sicut coluber in via. et sicut regul⁹ in locato Plī ait dicunt q̄ gen⁹ ē aspidū sūme virulencie et malignitatis q̄re sup trā a de aspide q̄ ibi fit mencio de ceraste.

¶ De cornu c. xxx.

Cornu vt dicit aris. li. iij. est de natura ossis osse molli⁹. cartillagine duri⁹ sicut et vngula animaliū. et ōnia talia p̄nt mollificari ad ignē et dicit ibidē q̄ colores cornū sicut et soleaꝝ erūt p̄m colorem pilorū corpis animalis. vñ si cornū est nigr tunc pilī cornua erunt nigra et sic de alijs Dant ēt alijs⁹ cornua ad sui defensionē loco armoꝝ et iō ponūt in extremitate capitis vt sēp sint parata ad resistē dū iniurie impugnantis et ōnia cornua sunt vacua et excauata rotunda p̄ter q̄ cornua cerui que dure sunt et solida et sunt multe ramificacōis. Et nullius animalis cornua mutantur nū solius cerui. qui omni anno semel.

semel ꝓñcit sua et vnū abscondit ꝙ vix potest inueniri. vnde dicit ꝓuerb. vade vbi ceruus ꝓñcit cornu suum vt dicitur li. viij. Itez dicitur li. iij. fo. clor est continuacio cornuum cum cute ꝙ cuz osse et ideo dicit aris. ꝙ quedam animalia mouēt cornua sicut auriculas in regione ꝙ dicitur aufrate Et dicit auic. et hoc dicit aris. de sua terza que dicebatur sic Cauem autē est materia cornuum ⁊ vngūum et solearū quia fumus vaporosus a cordis calore resolut' vt dicit ibi. ⁊ ideo alialia magni fumi a naca fortī a calore cordis ꝛsoluti. vi caloris ad extrēa corꝑis trāsfusi magna hñt cornua et forcia. et maxime si ista fumosa materia vel ꝓpter nimiam sui subtilitatem transeat in pilos. vel si nimis fuerit terrestris et grossa in dentes transeat et in culmos et ideo optime dicit aris. li. iij. c. de dentib⁹ ꝙ animalia habencia in vtraq; mandibula dentes et culmos non habent cornua vt patet in elephantibus et in aprīs Omnia etiam quadrupedia dentes habencia in inferiori mandibula tñ et vngulas scissas habent cornua et ruminant et habent duos ventres ymo plures vt supra dictum est. vnde pluralitas cornuum se habet consequenter ad scissuram solearum et ideo asinus indicus habet cornu vnum tñ et soleam integram sicut equus sed non ruminat vt dicit aris. et auic. tanta autem est affinitas inter vngulas et cornua quod habet aris. vaccam pacientem dolorem in vngulis pedū vt cum oleo et alīs medicinis inter cornua inungatur. De ꝓlitate aūt cornuum et vngūum dictum est supra ſfa b. de boue.

De cocodrillo. ca. xxxi.

Cocodrillus a croceo colore est dictus vt dicit ysi. animal quadrupes vt dicit ysid. lib. xij. in c. de piscibus In terza et in aqs valens longitudine fere xx. cubitorum. dencium ⁊ vngūz in manitate armatum. tanta est ei duricia cutis vt ꝙuis forcium lapidum ictus in tergo recipiat nihil omnino curat. nocte in aquis die in terza quiescit Ova in terza fouet que ouis anseris sunt maiora. masculus et femina vices seruant. hunc quidam pisces serratam cristam habentes tenera ventris desecantes interimunt Et dicitur ꝙ solus inter animalia superiorem mandibulā mouet. hec omnia dicit ysi Et dicit plī. li. viij. c. xxvi cocodrillus est animal nilus inhabitans lingue vsu int' animalia terrestria caret sola superiori mandibula erīti immobili morsū imprimit venenosum Dentes habet horribiles ad modū pectinis siue serre et culmos ad modum apri Nullum animal autem ex tam pua origine crescit in tā magnū animal sicut cocodrillus. Animal est valde gulosū et multū comedit. vñ quando est satur iacet iuxta litus ructans pre replecione. superuenit autem auis modica que dicitur apud eos cuschillos. apud ytalos autem dicitur omnium auium rex et volat ante os eius quam aliquociens a se

repellens tandem fauces aperit aui et eam intrare permittit. et hec aui/
cula primo eum leuiter vngulibus scalpit et ei facit quendam pruritum.
in cuius dulcedine delectatus statim obdormit. aucula autem cum sentit
eum dormire statim illabitur in eius ventrem et quasi telum statim eum
perforat et corrodit. In ventre valde mollis. et ideo a piscibus spinas q
cristas pinnulas in dorso habentibus de facili superatur. Et subdit pli.
hec belua insequitur fugientes et eis est terribilis sed fugax est contra ser
pentes. hebetes autem habet oculos q̃ diu est in aqua sed extra aquaz
nimis acute videt In hieme per quatuor menses maxime se abscondit. q̃
in vere exit. et q̃ diu viuit semper crescit vt dicitur. Hucusq; plinius lib.
octauo. ca. viceimoseptio. Dicit autem physiologus cocodrillus si quen
dam inuenit hominem circa lutus interficit eum si potest. et preterea plo
rat sup eum et postea deuorat ipsum. et dicit q̃ de eius fimo fit vnguen
tum vnde facies mulierum sophisticantur vt senes et rugose. iuuenicule p
tempus videntur Herbas libenter comedit inter quas enidros serpens
paruulus qui ei inimicatur caute se inuoluit et dum cocodrillus herbas
carpit serpentem transglutit qui intrans ventrem eius omnia interiora
carpit et sic interimit eum et occidit et sic illesus exit Item ysidorus libro
duodecimo. et dicit q̃ idez vermis inuidiatur cocodrillo quando dormit
et tunc inuoluit se in luto et intrat per dentes eius Dicit adhuc sol. q̃ in
uidiatur quibusdam paruis auibus que generantur inter herbas nili. q̃
euolant propter calorem solis et intrant ventrem cocodrilli et comedunt
vermes ventris eius et sic purificatur belua a vermibus. Habet autem
cor valde durum q̃ vix gladio perforatur. habitat in aqua tam de
die q̃ de nocte quia aqua calidior est de nocte q̃ de die. retinet enim ra
dios solis et ibi agitantur et sic fit calida ipsa aqua et non habet linguã
prominentem ad vociferandum. sed habet paruam linguam in parte in
feriori sicut habent pisces ad gustum vt dicit idem solinus. et etiam arist.
et auicenna et cetera.

De colubro. ca. xxxij.

Coluber dicitur quasi colens vmbras. vel quia labitur in lubri
cos tractus flexibus sinuosis. Nam lubricum dicitur quicq̃
labitur dum tenetur vt dicit papias. coluber certam fugit. leo
nem interficit vt dicit ysidorus. et ritam odit. pellem depo
nit. nemorum et arborum concauitates diligit. lac diligentissime bibit.
ventribus et cauda ledit. et venena infundit. iuxta sepes soli se exponit.
canes fugit. mus eos comedit. et pulueren lingit. quere de angue supra.
dicit autem plinius. libro. xxx. capit. iij pinguedo colubri aquatici valet

cõtra.

contra morsum cocodrilli et si qdis secus habuerit sel colubri a cocodrilo non lædetur contra ipsum belua nil audente.

¶ De damula

Damula siue dama sicut ait papi. caprea est agrestis vt dicit ysi. li. xij. damula est vocata eo q̄ de manū effugiat. timidū est animal et debile ac imbecille. vñ nescit se defendere nisi fugiēdo. hāt ei p armis habilitatē membroꝝ et ad fugā leuitatē. vñ dicit marcia. Dente nec aper defendit cornua cerui. Imbelles damas q̄o nil p se sumus Montuosa loca et venenosa diligit. gramina medicinalia et aromatica comedit. ramuscu loꝝ ursos et extremitates carpit. q̄ ē vulnerata draconeā comedit et sic de corpe telū trahit vt dicit ysi. li. v. sāguis eius est medicinalis sm plī. li. xxviij. neruos enim contractos remollit et articuloꝝ dolorem soluit. venenum exeunt et expellit. damulam oderunt serpentes et fugiunt et eius anhelitum sustinere non possunt vt dicit idem a cutissimi est visus et velocis cursus quere supra de caprea agresti.

¶ De dromedario.

Dromedarius est dromedoꝝ vel dromedaꝝ custos. dromedꝰ autem est quoddaꝫ genus cameli vt dicit ysi. li. xij. dromedus inquit est genus camelorꝝ minoris statureq̄ camelus. sed longe velocioris cursus. vnde et nomē accepit. nam dromos grece cursus et velocitas dicitur. Centum enim miliaria et amplius pergit vno die. et idem animal ruminat sicut bos et camelus. vnde dromedarij proprie sunt magistri dromedorum vt dicit paſ. tamen glo. super ysa. li. dromedarius autem vel dromas vtrumq; dicitur est animal camelo minus sed velocius. Madyan enim et epha regiones sunt trās arabiam camelis et dromedarijs abundantes ꝛc. Castrantur a iuuentute vt sint ad cursum apciores vt dicit auicen. et ne moti cupiditate feminarum a suo cursu retardentur. Tante enim sunt velocitatis propter passus amplitudinem. maximum enim habet et latissimum passum. vt dicit aristotiles. et auicen. et plinius libro. quarto. et etiam propter intensam caliditatem. Animal enim est calidissimum ex complexione naturali. vnde caloris fortitudo consumit in eis ventositatem omnem et non permittit eos mole carnea nimium onerari. Item veloces propter membroꝝ habilitates nam gracilia et longa habent crura et multum neruosa. et ideo habiles sunt ad motum et fortes ad continuandum cursum suum. Item leues sunt propter victus paucitatem. non enim animalia sūt magni cibi ymo paucissimis cibis sunt contenta. Fenum enim et cortices comedunt et dactiloꝝ ossa valde diligunt. quibus etiam post longissimos terre circuitus de vespere contenti sunt vt dicit plinius. Totum enim sanguis

valde est calid⁹ acut⁹ et subtil. et ideo eoꝝ lac valde subtile et liq̃du ẽ pl⁹ q̃ aliorꝝ animaliũ vt dicit pli. et inter⁹ mulionũ et magl. calefactiuũ et grosso ꝑ bũoꝝ incisurã. ꝛc sup̃ de camelo. Ecce ẽ sere ꝓpetates sue isti⁹ et illi⁹

¶ De dipsade.

Ipsas et dipsades femininũ est gen⁹ et est idem serpẽs qui latine dicit situla sic dicã eo q̃ quem momorderit cito perit vt dicit pli. li. xij. Loco autez sunt paule vt cum calcantur viꝝ videãtur q̃ venenum ante extinguit q̃ sentiatur ita q̃ vir sentit se ictum moriturus Est autẽ species aspidis vt patz sup̃ de aspide ꝛc ibi.

¶ De dracone.

Draco maximus est cunctoꝝ serpentum vt dicit pli. li. xij. Ibũc greci draconta vocant vt qui sepe a speluncis abstractus fertur in aerem. excitatur q̃ ꝑter eum aer similiter et mare ꝑtra eius ventum intumescit. Est autem cristatus puo ore. et artis fistulis spiritum trahit et linguam erigit. dẽtes habet acutos et serratos vim autem habet non in dentibus, sed in cauda et verbere plus q̃ ictu nocet Non habet autem tantum de veneno q̃ntũ et alij serpentes. quia ad mortem alicui inferendam non sunt necessaria venena. qz siqua ligauerit occidit. a quo nec elephas tutus est corporis sui magnitudie. nã circa semitas delitescens per quas elephantes gradiunt. crura cauda sua aligat et innodat et suffocatos perimit atq; necat Gignitur autem in india et in ethiopia in ipso incẽdio iugis estus vt dicit pli. li. xij. De draconib⁹ autem dicit pli. li. viij. c. xiij. draco inquit ex cubitorum magnitudine nascitur apud ethiopes Solẽt autem quatuor vel quinq; mutuo se complecti et erectis capitibus velificare per mare et flumina ad pabula melioza Item c. xij Inter elephãtes et dracones perpetua est dimicacio Nã draco cauda constringit elephantem et elephas pede et ꝓmoscida prosternit draconem. draco autem nexu caude innodat pedes elephantis et cadere eum facit Sed non impune qz dum interficit elephantem. interficit casu eius Item c. xij. elephas videns dracoez super arborem nititur eã frangere vt percutiat draconem. draco autem insilit in elephãtem et captat eum mordere inter nares et impetit oculos elephantis et quandoq; excecat eum et fugit sanguinem eius tandem post longum conflictum elephas ex subtractione sanguinis debilitatur in tantum q̃ cadit sup̃ draconem et morientes interficit suum occisorem. Causa quare ita appetit ei⁹ sanguinem est frigiditas sanguinis elephantis quo draco appetit infundari vt dicit ysidorus. Super illum autem locum leuitici. decimoquarto attraxerunt ventum sicut dracones. dicit Jeronimus. Draco enim est animal valde sitibundum in tantum q̃ vix potest in aqua. Sacuari.

satiari.et ideo aprit os vento vt sic extinguat ardorē sitis.vnde cū videt naues in mari maximis ventis ōtra velū vt ibi hauriat ventū frigidū volat ad velum.et qñq; ꝓpter magnitudinem corpis et propter eius fortez impetū subuertit nauem.et naute qñ vident a ꝓpinq̄re draconē qđ ꝓcipiunt ex tūore aq̄ contra ip̄z deponunt velū et sic euadunt Idē dicit sol.

ethiopes vtunt sanguine draconis

Item dicit idem q ethiopes vtunt sanguine draconis ōtra feruorē est' et vescunt eius carnibus ōtra diuersos morbos.sciunt enim separare venenū ab eius carne.nam solū hz venenū et in lingua et in felle. et ideo ꝑputāt eius linguas et fella q̄ receptiua sunt veneni.et sic abstracto veneno vtūt corpe relicto tū in medicina qz in cibo et hoc videt tangere dauid vbi dicit de viri eū escā po.ē.dicit eciaz pli.q vi veneni semp erigitur eius lingua et qñq; ex calore veneni inflammat aerē ita q videt spirare ex se ignem. aliqñ eciaz emittit dū sibulat flatū ōtagiosū et inde corrumpit aer et infi citur et morbus pestilens.inde sepius generat In mari ꝫnoq; habitat qñq; in fluminibus natat.in spelunceis et antris latitat.raro dormit.imo vero semp vigilat.aues et bestias deuorat acutissimum habet visū.vnde in altissimis montibus manens a remotis videt predam suam.morsu et ictu pugnat.de oculis et naribus animalis in pugna maxime captat. vñ dicit pli.li.viij.q ita lesit in oculis et in ore elephantes q quandoq; eeci inueniuntur.nec possunt comedere et ita moriuntur. Item de draconе dicit arist.li.viij.q illorum draconum morsus est malus et periculosus q̄ comedunt animalia venenosa sicut draco q̄ comedit scorpiones qz ōtra illoz morsum vix inuenit medicina Item pli.li.viij.draconum adipem omnia fugiunt venenosa.adeps eciam eius cum melle curat caliginez oculorum Item arist.libro.viij.pisces quando morduntur a dracone moriunt.

De equo.

Qui sunt dicti eo q quando quadrigis iunguntur pares eq̄ntur qz in forma et in cursu similes copulantur Est autem dict' caballus a pede cauo eo q gradiens impressa vngula terciaz cauet quod reliqua animalia non habent vt dicit pli.li.xj. Ꝺ multis eciam sonipes nominatur eo q pedibus sonet. velocitas equoꝝ multa est vt dicit idem Exultant enim in campis odorantur bellum.sono tube excitantur ad prelium.voce accensi prouocantur ad cursum.dolent cum victi fuerint.gaudent cum vicerint.quidam in bello hostes suos sentiunt et cognoscunt adeo vt aduersarios suos morsu petant. aliqui eciā proprium dominum cognoscunt.obliti mālsuetudinis si mutentur.aliquā do eciam preter proprium dominum in dorso aliquem non permittunt. multi eciā morientib' ꝺfus suis lacrimas fundunt.Equi enim sicut et homine lacrimari et affectū doloris sentire dicunt.vñ et natura in cētauris

eq̃p et hoīm est pmixta Solent eciā et equop mestida vel alacritate eut tū fotup timicaturi colligere Etas longeua inest eq̃s plicis et siculis in annis vltra cṇq̃ginta.breuior aūt inest eq̃s gallicis numidis et hispāis Subdit ãt ysi. adhuc in generosis inquit equis vt aiunt veteres q̃nos spectant fq̃ forma.pulchritudo.mirtū atq; color Forma vt sit validum corp' atq; solidum et roboti oueniens alitudo.latus lōgū et substrictū maxime et rotundi clunes pectus late patens et totum corpus musculop densitate nodosum pes siccus et vngula ocaua solidatus Pulchritudo attenditur vt sit exiguum caput.et sic cum pelle ꝓpe ossibus adherēte. aures breues et acute.oculi magni nares patule.erecta cerui. coma densa et cauda.vngularum soliditate fixa rotunditas attendit Meritum vt sit animo audax pedibus alacer treinentibus membris quod fortitudinis est indicium.qui ex summa quiete facile ꝺcitetur vel excitata festinacione non difficile teneatur Color etiam spectatur q̃ color in pris nunc est rosens.nunc niger.nunc canus nunc varius nūc guttatus.hic varius color equos multum decorat vel deformat vires etiam equop et animos manifestat sed de singulis prosequi nimis foret longū hucusq; ysi.li.xii. De equis autem dicit pli li.viii.c.xliii.eq̃ inquit scitici ꝑ dēis suis pugnāt.cui tū materniam fugiunt.nam in eis q̃dam cognicōis agnicio est. vnde narrat aris li.viii. Rex inquit septentrionis habuit equaz pulchrā et pepit equum pulchp et voluit ex illo equo et matre extrahere pullum aliquez et ingeniabantur vt equus saltaret sup̄ matrem cooperiendo vultuz eius cum discooperiebatur facies matris et nouit ipsam equus fugit et eiecit se ab alto p̄ dolore et est mortuus Atq; in grege equus cum sorore libenter eius graditur q̃ cum matre.ad vocem simphonie et tube clangorē delectatur.saltat in hostem prefagiunt pugnam et amissos deflent dominos fq̃ lacrimas interdum fundunt Dicunt autem illos equos ad bella valiozes qui in bibendo profundius infigunt nares suas.qz tales equi vt dicunt in cursu vrine grauacione non impediuntur Item dicit li.xxviii.c.ix fel inquit equi computatur inter venena et loco sacrato flamini equum tangere non licebat.eius sanguis recens et crudus.mal'et pernicios' ēvt taurinus.spuma equi data cum Acte asinino vermes interficit in ventre venenosos Item de equis dicit aris et auic.Equus proiicit dentes suos et quanto est senior tanto habet dentes albiores Item aris.li.v.equus masculus viuit.xxv.annis et generat a tercio anno vsq; ad.xxv.annos. Femina autem diucius viuit et generat vsq; ad quadraginta annos. et quando incipiunt equi generare erit vox eorum maior et femine similiter et multum diligunt eorum plus q̃ alia animalia vt dicit libro. quinto. Item libro. septimo. dicit idem. Equis etiam pascentibus accidit.

aliquando podagra et ejciunt sotulares et genera nē ei nosti . et signum huius est tremor oui testicularis dextri. et eqs qui pascūtur in domibus accidit dolor iliop̄ et signum huius est q̄ membra posteriora adunant p constrictionem et equus abscindetur a comestione et si ei minuatur iuua bitur.et equis accidit deractio neruorum.et signum huius est q̄ omnes ve ne extenduntur et similiter caput et collum et grauat eos ābulare. accidit eciam equis aggregacio veneni.et accidit eciam eis alia infirmitas in o re que dicitur fore.et signum huius infirmitatis est q̄ cadit ei palatum et fit eius anhelitus calidus.et hec infirmitas caret remedio nisi curetur p se.et accidit equis rabies cuius signum est q̄ declinant aures eius ad p/ tes colli.et hec infirmitas non habet medicinam Et accidit ei infirmitas vesice.et huius signum est q̄ nō potest mingere equus et trahit suas cor as et eciam sotulares.et morbus animalis quod dicitur mugel valde no cet equis et mulis q̄n facit in eis ampullas siue pustulas et multociens moriuntur ex veneno.et equus cognoscit himitum illius qui contra ip̄m vult p̄liari.delectant stare in p̄tis et natare in aq̄ et potant aq̄s turbidas et si fuerit aqua clara turbant eam pede Incuiusq̄ aris.libro.sexto .

De equa .

Equa p derivacōm ab eq̄ est dicta nā ec̄p femina eq̄ ē vocata de qua aris.li.vij.eq̄ impgnata si olfaceret candelā extinctā ab orciet Item equi pascuntur simul et si moritur aliqua et dimisit pullum nutriet eum alia.q̄n genus equap̄ diligit speciem suaz Item dicit aris.li.viij.c.xliij. equa stans parit et suam prolem pre ceteris animalibus diligit et amissa parente alienum pullum nutrit et diligit tā/ q̄s suum Item dicit idem q̄ in fronte pulli equi nascitur quidam follicul' niger ad quantitatem carice quod mater lābit lingua et abscindit et nō q̄s pullum admitteret ad vbera nisi illud primo abscindatur.q̄ vocat illō pli.veneficium amoris.q̄ mulieres incantatrices vtuntur illo p̄sagijs suis quando volunt aliquem stimulare ad amorem Idem dicit aris.li.vij Item equa vt dicit idem gloriatur in iubis suis et dolet quando ei p̄scin duntur et retonsa iuba extinguntur libido earuz ac si in eis esset vis amo ris Item dicit aris.li.viij.q̄ ibis pugnat cum equis c̄m equi ejciunt eum a pascuis quia comedit herbas et est ibis debilis vilus et imitatur voces equi et quando volat super ipsum stupefacit ipsum et cogit ipsum fugere et quandoq̄ interficit ipsum .et cetera .

De poledro .

Poledrus dicitur eque filius siue pullus equinus quoniam diu matris vberibus est subiectus In cuius fronte vt dicit aris.li. vij.inuenitur preconemor io est amoris veneficium. q̄n nascit et lambunt.

lambunt matres eoꝝ lingua et comedunt illud. et mulieres incãtatrices ꝓuerbiant ex hoc vt dicit idem Item li. xviij. posterior ps pulli equini est maior ꝑte anteriori. et cum iuuenescit crescit ps supior. et ꝓpt̃ hoc erit ele uacio anteriorꝝ ptiũ corpis multoꝝ equoꝝ maior q̃ posteriorꝝ. et iõ quando est pullus potest pede posteriori tangere caput suũ quod facere non potest quando peruenit ad etatem. q̃diu autem pullus est matrem miro affectu diligit et sequitur eam quocũq; vadit. et si matrez casu aliq̃ ꝓdiderit hinnitu eã querit. pullus eq̃nus stramentis non sternitur. strigi lo non tergitur. phaleris non ornatur. calcaribus non ꝓcutitur. selle non subiicitur. freno non domatur matrem libere sequitur. gramine depascit. clauiculis in pedibus non cauatur. libere discurrere permittitur. Deo in fine laboꝝ exponitur et loris et capistris coarctatur. a matre subtrahi tur. vbera sugere non ꝑmittitur. suaues curs' facere multipliciter informa tur. et vt dicit ysi. li. xviij. aurigis exponit̃ quadrigis et curribus subiicitur equestri milicie deputatur. varijs fortune sortibus pauꝝ equi filius ꝓpa gat̃ Et ideo dicit ysi. in eodez li. q̃ equi fuerũt q̃ndã diuersis ritib' deoꝝ dicati. nam equos q̃drigales soli deputabant ꝓpter quatuor solis in ã no mutaciones scz veris. estatis. autumni et hiemis. virtute solis alteraci onis Equos aũt bigales dedicabant lune q̃ bino ꝑe scz nocte et die vi detur. et ideo cultores lune duos equos semper iungũt albũ scz et nigꝝ Equos vero trigales inferis dñs ascribebant q̃ demões ꝑ tres etates homines ad se trahunt scz. ꝑ infanciam. et adolescenciã. et senectã. hñ di uersoꝝ coloꝝ equos piter coniungebant. vltra autem septez equos simꝫ copulare de facili non audebant. referentes hoc ad cursum vñ fideꝝ q̃ꝝ motu mundum generaliter supponebant vel ad numeꝝ septem dieꝝ q̃ꝝ circulo vite presentis terminum peragi concernebant Ideo eciã colores equorum mirabiliter discernebãt vt dicit ysi. nam equos rosei coloris de dicabant igni siue soli. albos aeri. ꝑsinos et fuscos terre. venetos aque si ue mari Item equitabant equos roseos in estate q̃ tunc omnia calescũt albos autem in hieme q̃ tunc glacies frigore omnia canescunt. ꝓssinos in vere q̃ tunc omnia virescunt. fuscos vel nigros in autũno q̃ tũc ónia deficcantur et q̃si a ꝓma pulchritudine deficiunt Item dicit idem ibidem equos roseos marti deo belli consecrauerunt. vel q̃ romanoꝝ vexilla de corabant cocco. vel q̃ mars gaudet sanguine. albos aũt equos consecra uerunt zephiris ꝓbus et serenis purissimos floꝛi et terre. venetos aeri atq; aque q̃ cerulei sũt coloris. glaucos aũt et varios deputauerũt et pur pureos iri quem archim dicit q̃ iris hz plures colores. Hec omnia sup sticio hominum. curacõe demonũ. circa elementa mundi aliq̃ antiquitus ob seruabant. vt dicit idem ysi. et ideo mundus iste contemnendus est. q̃

plurimi specie fatbene repleuerant hucusq; ysi. li. viij. Circa autem pullum equinum hoc vltimo aduertas quia passū suauē vel ouium quez assuescit in iuuentute vix potest dimittere etiam in senectute.

¶ De elephante c. xl.

Elephas tis. et elephantus quasi dicat p eode animal. dicitur autē sic ab elphio grece qđ mons dr latine. et hoc est vtiq; pter corpis maximā quantitatem. sed apud indos barro vocat vnde et vera vox eius barritus vocatur. cui⁹ dentes dicuntur ebur. et rostr pmoscida nuncupatur. nam illo oū cibum admouet vt dicit ysi. li. xij. et subdit hoc ergo animans in rebus bellicis aptum est. In his enim animalibus medi et pse lignicis turribus collocatis tanq; de muro iaculis dimicant. intellectu et memoria p ceteris animalibus vigent. gregatim incedunt. motu q valent salutant hoies. murem fugiunt. aueris coeunt. in aquis pariunt vel in siluis. et vbi fetus pariunt ibi fetus dimittunt pter draconem qz eis inimicantur et ab ipsis implicati necantur. biennio fetus portant. nec amplius q; semel gignunt. nec plures q; tantum vnuz gignunt. viuunt autem trecentis annis vt dicit ysi. li. xij. Sed pli. li. viij. c. pmo Elephas inquit inter omnia animalia maxime est virtutis ita q; vir in hominibus tanta pbitas inuenitur. Nam vt dicunt in noua luna conuenient congregatum. et in flumine se abluunt et balneant et noua sideri cōueniunt et post inclinant et sic redeunt ad locū suum. Iuuenes suos eundo et reuertendo ad se ire faciunt quos diligenti cura custodiunt et instruunt ad simile faciendum. Item quando egrotant q; herbas salubres eis gregant et ante eq; eis vtātur supino capite eas ad celum leuant et q; dam religione a numinibus sibi adiutorium postulant. Item boni sunt intellectus et animalia ita docilia q; regem agnoscere et q; si adorare instruunt. nituntur qz reuerencie gracia sua genua incuruant. Item dicitur libr. v. si elephantes hominem erectum sibi obuiuz viderint in solitudine. pmo ne impetu terreant aliquantulum de via se subtrahunt et tunc gradu fugiūt et paulatim ipsum precedentes viam eis ostendunt. et si draco eis occurrerit. p homine defendendo cum eo pugnant et viriliter se opponunt et b potissime dicuntur facere quando habent iuuenes. timent enim q; homo q; rat fetus suos. et ideo se expedire de homine pmo desiderant vt sic securius possint nutrire filios et eos caucius custodire. Item li. viij. c. vi. semp gregatim incedunt. ducit agmen maximus natu. cogit et cooperatur etate proximus. Quam vel amnem transituri iuuenes pmittunt. ne maioz ingressu impediatur alueus et sic non possent conuenienter pertransire vt dicit idem. Item mirandus est in eis pudor. nam quando vnus ab alio vincitur victus vocem fugit victoris. In abdito coeunt masculus q; est

q; annis.

ñquēnis.et femina/quando est decēnis.et hoc nisi vnob⁹ ānis vt dicūt et in illis vnobus ānis nō nisi ñq; diebus trī.sexto die raro supaddito vt dicit idem Tempore coitus sunt periculosi valde et maxime agrestes nam tunc domos intoꝝ et stabula prosternūt.et ideo domitas feminas tunc abscondunt.et quando domiti sunt optimi sunt in miliciā.nāz ferūt turres ligneas.acies ꝓsternunt conuertuntq; armatos Ideo quod initꝝ est qui armatas acies non timent.vocem minime suis fugiūt et formidāt Item c.xl.fronte et rostro altas ꝓsternunt palmas et sic comedūt fruct⁹ eaꝝ Item inter elephantes et dracones est ꝓpetua dimicacio.vnde vn⁹ inuidet alteri ꝓpter magnitudinem virīi.et corpis ñnitatem.draco enī sitit sanguinem elephantis qr frigidissim⁹ est vt suam refrigeret estuantē caliditatem vt patet supra eodem vbi agitur de dracone vide ibi.

¶ De naso elephantis.c.xli.

Sīm arist.li.ꝛ.et auic. nasus elephantis est longus et fortis et bolizatus quasi calceus.et vtitur illo loco manus et ꝓ ipsū accipit cibū et potum et reddit ori suo qō nullum facit aliud animal habet autē elephas mamillas in pectore et habet in ore culmos fortes et ei⁹ lingua est valde modica respectu sui corporis et apparet intus.et raro videtur extra nisi quando lambit labia.post cibum ꝛ potum suum non inuenitur in ea nisi vnum intestinum inuolutum materi aliter et coniunctum est sibi pro stomacho.vnde post id non est aliud nisi vnum per quod ejcit superfluitatem et habet epar magnum quadruplū ad epar bouis Ideo splenem habet paruum respectu sui corporis et hoc est vt dicit auic.qr melancolia transit et in nutrimentum Item arist.li.ij.qñ generantur apparent dētes generati in eo.cum rostro suo eradicat arbores.et cum natat spirat cum eo et ejcit aquam et ille calceus creatur ex cartillagine Elephas autem quando sedet flectit pedes suos.sed non ꝓt flectere pedes iij.propter pondus corpis.sed fulcitur super latus dextꝝ vel sinistꝝ et dormit stāte corpore et pedes posteriores flectit sicut homo Item li.v.masculus coit post quinquennium.sed femina post decennium vsqꝫ ad xl.et postq̄ parit femina quiescat post triennium et postq̄ fuerit impregnata omnino a masculo non tangitur.et trahit in vtero per bienium et quando parit parit simile vitulo duorum aut trium mensiuꝝ Itē li.viij.elephanti accidit infirmitas ex ventositate et propter hoc nō potest ejcere vrinam aut stercus.et si comederit tertiam morietur.nisi ad hoc fuerit assuetus.quandoq; tamen deglutit lapides Accidit etiam eis dolor iunctuarum et iuuat contra hoc potus aque calide et herbe submerse in melle.quoniam iste due res prohibent fluxum ventris.et quando verat dolore quando non potest dormire inunguntur spatule eiꝝ oleo et aqua

calida et sic curantur idem facit caro porcina assata super dolores sparsa colligata Et si habuerit ferre in corpe datur et oleum et extrahit ferre cum potu olei et si non potest bibere oleum ponuntur medicine in oleo q decoquuntur et datur eis ad comedendū Item ibidem li viij. Masculus est maioris corporis et animositatis q̄ fit femina obedit q̄ diu sedet sup cum venator et cū descenderit ligantur pedes anteriores eius donec domesticetur Et sequitur in eodem libro. domesticalior est et obedientior ōnibus animalibus agrestibus habens sensum meliorem et sētit frigus in hieme et frigidum vētum. et est animal valde luminale et manet circa fluuios et mergit se in aqua vsq; ad ad diti amentum et natat sed non potest diu durare in natando propter corporis ponderositatem Sunt aūt elephantes naturaliter benigni. quia carent felle vt dicit aris. li. viij. accidentaliter tamen efficiuntur feri quando nimis ,puo cant vel quando inebriati vino ad preliandum acuuntur Item dicit aris. li. viij. nullum animal viuit ita diu sicut elephas. et hoc propter suam complexionem que assimilatur aeri continenti. et ita oportet q̄ impregnetur per biennium propter magnitudinem concepti fetus qui ciclus non potest perfici nec compleri

De elephantibus. ca. xlij.

De elephantibus autem dicit solinus. Siderum inquit seruant disciplinam elephantes et luna crescente petunt amnes et sēp liquore solis exortum salutant motibus quibus possunt. deinde in saltus reuertuntur Candore dentium intelligitur uter quoq; alter sp in ministerio est et alteri petitur ne assiduo repercusso ebetetur. Vigent. sed quando a venatoribus premuntur simul percuciunt ambos et eos confringunt vt damnato ebore et deturpato vlterius non p sequantur Hanc enim periculi sibi sentiunt esse causam. Mares coeunt et tunc in aquis viuus se abluunt nec ante ablucionem ad gregem reuertūt pro feminis nunq; pugnant Nulla enim nouerunt adulteria et quando casu aliquo dimicant non mediocrem habent curam sauciorum. nam lesos et vulneratos in medio sui recipiunt et ipsos plus q̄ se protegunt et defendunt Quando capiuntur hausta ordei mansuescunt. fit enim fouea subterranea in via elephantis in quem incidit ignorans ad quam veniens vnus venatorum percutit et pungit ipsum. alter autem venatorum superueniens primum percutit venatorem et amouet eum ne percutiat elephantem et dat ei comedere ordeum. quod cum ter vel quater fecerit diligit se liberante et ei deinceps obediens mansuescit Si casu aliq; vomuerit vermem qui cameleon dicitur sumpto oleastro medetur pesti. ventrē habet mollem et dorsum durum. et ideo pugnans cum vnicorne opponit ei dorsum.

dorsū cauſs ꝑ put poteſt ne ꝑ mollem ventris ptē fodiatur Piloſe habz
paucos et ſetas nullas. Dures habet amplas et longas inferius depen
dentes quas erigit et extendit et inde grauiſſime pcutit quādo ira ſcitur
contra draconem quem odit nec mirū. fitit enim ſanguinē et eū bibit qū
poteſt Quamobrem ipſuz nunqz inuadit draco niſi q̄ndo potū elephas
eſt repletus vt propenſius irrigans maiorem ſumat de oppreſſi ſanguine
ſacietatem Hucuſqz ſolinus qui multa alia ponit que ſupra dicta ꝓli.

In libro autem phiſiologi de elephante memini me ſic legiſſe.
Elephas inquit eſt animal quod magnitudine inter omnia a
nimalia quadrupedia ꝑcellit intellectu et memoria multum
vigens. nam elephantes inter animalia eoruz facta nunquaz
dormiendo totaliter ſe includunt. quando teſti ſūt arboꝛi et maxime pal
me quietis gracia accubant et ſe qualitercūqz ſuſtentant quorum quieti
homines inſidiantes occulte arborē concauant cui ſe appodiãs elephas
et neſciens fraudem ponere corporis arboꝛes frangit et frangendo ca
dit ſubito et ſuccumbit. qui caſum ſuum videns irrecuperabiliter miro mo
do barrit id eſt clamat et rugit. ad eius barritum multitudo iuuenum ſu
bito accedit elephantum qui paulatim ſeniorem pro viribus eleuant et
vt cum releuent miro affectu ſe totis viribus inclinant Coitum abhorrẽt
niſi pro ſola ꝓle. vnde dicitur ibidem q̄ quando elephãtes indicos lux
uria ſtimulat. vi amoris femina precedit verſus orientem quam ſequitur
maſculus quouſqz in abſcondito deueniant qualitercunqz poterit man
dragoram querit cuius fructu primo femina guſtat deinde maſculus eun
dem fructum comedens eam impregnat et fecũdat vt dicitur ſed diu ꝓ
ter magnitudinem fetus femina in vtero fetum gerit. ſed tempus partus
n aquis et in inſulis fetum ꝓcreat ꝓpter draconis metum ne ipſũ te
nellum fetum ſorbeat aut deducat et dum mater filium ꝓtriendo labo
rat maſculus pro viribus ipſam protegit et defendit Item dicitur ibidẽ
q̄ oſſa elephantis combuſta fugant ſerpentes et omnia venenoſa Item
aliud dicitur ibidem valde admirandum. dicit enim q̄ apud ethiopes in
aliquibus regionibus ſic venãtur. accedunt ad deſerta vbi due virgines
omnino nude habitant et crinibus reſolute. quarum vna fert alueolum
alia gladium. incipiunt autem alte cantare quarum cantum audiens beſ
tia venit ad eas et lingit earum mammas. de dulcedine autem cantus
mox obdormit elephas et tunc vna perforat gladio guttur vel latus
altera vero colligit ſanguinem eius quo tingitur pannus qui purpura
appellatur. et cetera.

¶ Decꝛo. ca. xliij.

Vus ab edendo est dictus pinus. cui est et pinguis et iocunda saporis vt dicit ysi.li.xij. cius natural is hecatas et humiditate etatis tpatur vt dicit ysa.in diet. vnde melior et digestioni cõ petenciot maxime si est masculus. vnde cius caro bene nutrit et sanguinẽ bonũ gignit Calorem hz vehementiorẽ ꝓpter etatis beneficiũ et ideo carnes eduline exeunti egritudinẽ ꝓpter suam temperiem sunt omode et ideo ꝓueniunt maxime humane nature maxime his qui delicioſe viuunt et quiete Pilum habet longiorez et hispidiorẽ q̃ habeat agn⁹ sed carnem hz meliorem et digestioni obediendiorez ꝓpter eius temperiẽ in humiditate et colore vt dicit ysi. Habet autem edus visum valde acutũ ⁊ simplicẽ aspectũ et obliquũ et balatu cognoscat et querit penẽ vt dicit pli.li.viij.ca.j. Et⁹ iccur si comedat ad sanare ve ꝑtinã acie oculoꝝ his quos noctilupos vocant Item ibidem li.xxviij.ca.x. dicit pelles edorum sanant morsus venenosos si calide desuper alligẽtur pli. edoꝝ exusti suo odore fugant serpentes vtuntur pelle eius recente ad plagas. sanguis e⁹ valet contra venenosa eius et iam coagulum vz ꝑa virus bibitũ et cõtra sanguinem tauri bibitum fuit sumptum hucusq; pli. Est autez animal imbelle et innocuum ruminans et mundum sacrificus antiquis deputatũ petulans et lasciuum intrinsecus pingue et carnosum extrinsecus hispidũ et macilentum. tursos carpens et corrodens ramusculorum. et diligit ꝑ pue folia edere et consimilium virgultorum.

De eruca.ca.xlviij.

Eruca est vermis multipes crescens in foliis olee et pampinorũ. frondes fructus et flores corrodens et depascens Et est eruca ab erodendo dicã q; rodit folia arboꝝ et herbaꝝ vt dicit ysi.li.xij de qua meminit plautus. imitat inḋt nec; bestiam et maleficam inuolutã in pãpino cui se implicat nec auolat vt lo custa. huc illuc; discurrens scripasta dimittat. et remanet super frondes et tardo lapsu pigris; morsibus vniuersa consumit. hucusq; ysi.li.xij fin pli li.viij. Eruca est animal villosũ et quasi lanuginosũ. nã in arboꝝ extremitatib⁹ tortuosis frondibus viroreq; plumpto texit de suis visceribus q̃dam te las more araneaꝝ ex q̃b⁹ se inuoluit et per totã hiemez custodit. pestiferꝝ semen suũ Egerit enim quedam ouа ex quibus in vere erumpentib⁹ gemmis nascitur multa ꝓles. ex cuius ingluuie lcduntur et peunt a suis fructib⁹ arboꝝ atq; herbe Est autem eruca vermis mollis et saniosus diuersis coloꝝib⁹ distinctus de nocte vt stella lucens. de die deformis et multi coloris apparens. non caret peste aliqua virulẽta Nã q̃ ꝑ membꝝ hõis calefactũ serpit cutem exurit. et post se pustulas derelinquit. ad modum

autem

autem bombacis sericum facientis formā suam mutat et se in formā volatilis de reptili trāsfigurat nam alas tenues et latas suscipit quib⁹ hinc inde volitando libere per aera se extollit Quot autem colores pri⁹ in corpe habuerat totidez in occultis alis colo⁹ differencias representat q ta le volatile papilio nuncupatur vt dicit ysi.li.xij. papiliones dicuntur auicule que maxime abundant in fructibus que ex suo fetore facūt vermes nasci vt dicit idem naz ex eruis papiliones efficiuntur et papilionū ster cotibus super folia derelictis eruce iterum generantur minus autē lesūt corrodendo quando volant q̄ quando repunt Et dicit pap. papiliones sunt minuta volatilia que de nocte conueniunt accenso igne in candelis. quarum lumen ignicum cum extinguere nituntur igne exuruntur et sic aliorum lumen volunt interimere ipsi in proprio corpore puniuntur

De faunis et satiris ca.xlv.

Fauni quidem et satiri dicuntur quedam bestie monstruose effigiem quidem hominis habentes. sed ad plenum non sunt humane pticipes racionis vnde nec arte nec natura sūt docules ad loquendum. ferum et beluinum habet animum et bestialem appetitum. vnde huiusmodi animalia sunt in venerem valde prona in tantum vt mulieres coitu interficiunt. li quas errantes in nemoribus comprehendant Joco dicuntur satiri quia non possunt libidine saciari. vt dicit ysidorus. quamuis autem talia racione humana non vtantur in multis tamen actibus et etiam in voce homines imitantur vt dicit ysidorus. lib. vndecimo. ca. de portentis. Satiri inquit homuncliones sunt. aduncas habētes nares et cornua in frontibus et in pedibus sunt similes capris Talem vidit sanctus anthonius in solitudine et interrogatus quis esset. fertur anthonio respondisse mortalis ego sum vnus ex accolis heremi quos vario deluſa errore gentilitas faunos et satiros ac incubos colit. Satiri autem qui et fauni fatui dicti sunt. a quibusdam creduntur esse homines siluestres vt in eodem ca. dicit ysidorus. Et hi monstruosi variantur. nam quidam sunt cenocephali vt eo q̄ canina capita habeant quos ipse latratus magis bestias q̄ homines confitetur. Alij dicuntur ciclopes sic dicti quoniam vnum oculum habere dicuntur et hoc in medio fronte perhibentur Alij omnino capite carent et ceruice quorum oculi sunt in humeris Alij habent faciem planam sine naribus labium inferius ita prominens habentes vt in solis ardoribus totam ex eo contegat faciem dormientis. Alij ita connecta habent ora q̄ super pectus vno tantum foramine a venarum calamis haurientes. et hi sine linguis dicuntur esse. loco sermonis vtuntur nutu. Item sunt etiam alij in scitia ita

magnas

magnas habentes aures vt ex diffusa eop magnitudine ipsis contegãt totũ corpus et hij panthios dicunt .pan enim grece omne ethi auris nominatur Sunt et alij in ethiopia ꝓni ambulantes neq; qz iursũ erigere se valentes et hij arabice nominantur. Sunt et alij in ethiopia habentes cã nũ vnũ pedẽ ita magnũ q; resupini in terrã iacentes adũbrẽt pedis magnitudine contra estũ et cũ hoc sunt tante celeritatis q; canibus in cursu opponũt Item sunt alij qui hñt plãtas versas p' crura et circulos digitos in plantis et tales in deserti libie euagant Item in scitia sunt animalia formã hũanam hãcia et pedes eq̃nos et hmõi mõstra a multis lamie nũcupant vt dicit pascasius super trenos Multa alia ponit ysi. monstra tũa li.xi. et omnia accipit a plinio libro. vi. et septimo .et etiam a solino.

¶ De feminis ca.xlvi.

Femine a pubus femoꝝ vel feminum sunt dicte vbi species sexus distinguũtur ab ipso viro vnde ꝺt à fos quod est ignis. qz vnus ignis femina igneã q̃ vehementer concupiscit In omni enim genere aialiũ pl' ocupiscit femina q̃ masculus et ardentior ad amorẽ vt dicit ysi. li. vi. Femine ãt ꝓprietates generales põit aris. li. viij. dicens. femine marib' sũt debiliores põt vrsũ et leopotũ nã hoꝝ fetie sũt audaciores et forciores et sũt magis solicite circa fetũ sũt eẽ maioris pietatis ẽ. ãre supꝝ reliquũ li. v c-j. de puella ibi multa em̃ inuẽies de hac materia Est femina naturaliter maioris nature q̃ masculus. vnde de facili pugnat contra masculũ et ponit aris. li. viij. exemplũ de foca. nã foca manet semp in eodẽ loco et pugnat masculus cum femina quousq; vnus interficit alium. et est femina minoris constancie et fidelitatis cius masculo q̃ econuerso et ponit aris. exemplum de sepia nam quando femina petitur iuuat eam masculus sed femina fugit marem quando percutitur et prosequitur illum Item dicit aris. li. xv. femina in generacione fetus est sic̃ materia sed masculus sicut forma. exit enim semen ab ambobus et quorum admixtione creatura fit. et ꝓpter hoc dico q̃ masculus et femina sunt ꝑncipia generationis et masculus vt forma. femina vt materia. et ideo debitũ est masculo vt generet in altero femina generat ex alio et seipsa Itez femina generaliter est nature infirmioris et fluxibilioris q̃ mas. et hoc accidit propter remissionem caloris et intensionez frigidi humoris qui plus habundat in femina q̃ in mare. et ideo accidit mulieribus et etiam quibusdam quadrupedibus superfluitas menstrualis. vt dicit idem. sed ꝟ nulla' aialis femina intũtũ subiacet illi morbo sic̃ mulier De his ãt et aliis condicionibus feminarum bõis et malis quere supra libro. sexto.

¶ De fetante. c. xlvij.

Fetans est pariens vel generans in quolibet genere animaliũ

vnde ioez est fetans.tis.et pcus pcudis.vnde illud.de post fetãtes ac. eũ habet autem omnis fetans membꝝ ꝑmum in quo concipit et nutrit fetum suum.et ad fetandum id est ad generandum et pariendum dispo nit et cooperatur revolucio orbium et influencia siderꝝ seu stellarum vt di cit aris.li.xviij.in fine. Naturaliter inquit erit terminus et numerus gene racionis et complementi ꝑm revoluciones stellarum.de hoc quere supra libro.sexto.ca.iij.de muliere pariente.

De fetu.ca.xlviij.

Fetus us ui.dicitur ꝓpius fructus sez vteri hominis vel cuiuslibet animalis. sed ꝓprie est in vtero adhuc subsistens in quo foueturꝝ vnde dicit ysidor' libro.xi.fetus vocatur quia adhuc in vtero foueturꝝ cuius secundine dicunturꝝ folliculi qui simul cum infante nascunturꝝ continentqꝝ ipsum fetum.sunt sic dicti eo ꝙ fetuꝝ educant.mouetur enim mater quando casu aliquo fetus de eius vtero nõ eduntur. Fetꝰ autem dicunturꝝ femine fetose que ad concipiendumꝝ et ꝑ piendum fetum suum fuete et fecunde et que fetu solent esse plene vt dicit ysi. Distinguitur autem fetus eiusdem vteri a fetu potissime per fetus di uersitatem qz vel est masculus vel femina nisi in his in quibus vteroꝝ sexꝰ inuenitur vt in hermafroditis sed semper imperfectus vt dicit ysi.li.xi.de fetu autem quere supra libro.sexto.vbi agitur de hominis generatione.

De ficario.c.xlix.

Ficarius in vna significacõe dz ille ꝙ colligit vel vendit ficꝰ.ali o nõie dicunt ficariꝰ hõies siluani de ficibꝰ viuentes et hi sunt ficariꝰ in ié.vbi dz habitabũt dracones cũ fatuis ficariis ibi glo.i.cũ hõibꝰ siluanis Alio mõ dicunt fatui ficariꝰ fauni et sa tiri ꝙ inter agrestes ficꝰ et alias arbores morant.Quos sunt pilosi onocen tauri et alia asalia mõstruosa.de qbꝰ dicit ysi.li.xi.in c.de faunis et dicũt sic fatui ficariꝰ hõies beluini in qbusdã similitudinẽ formã cũ hõibꝰ habites. in aliis ño in formã bestialẽ degenerãtes vt ẽ videre in lamijs simeis et mi rẽis.et hmõi sũt ficariꝰ qz sic hõies de fructibꝰ victũ hñt.fatui tñ sũt qz rõis vsu carẽt.et iõ nõ ad ꝓpriã hrã aliqꝝ libroꝝ ꝙ sic hñt cũ fatuis ficariis.nã ficariꝰ sũt qdã latrones dolosi ꝙ cũ fica.i.breui gladio infigunt i pulsos sic uoth ꝙ cũ fica pẽdẽte in dextro latere regis eglõ pungutissimũ infigere vt iudi. ix. Dz ites in babilõe destructa nũc nullatenꝰ inhabitãt cũ nõ sit habitaculũ hõiz loquendo ꝓpe ꝙ ee mõstruoꝝ vt dicit ibo.ir ysa. possz tñ dici qꝝ ficariꝰ sũt ficarij.nã fica grece ficꝰ dz ille et ꝑm ꝙ ꝑmã rodit exposicõz.Fm latinos ergo melꝰ dicũt hmõi hõies monstruosi ficariꝰ ꝙ ficariꝰ vt supra ptz de fauuis et satiris. De formico.c.l.

Formica dz ꝙ si ferens micas id est grana farris.vñ oui.meth

Grande opus exiguo formicas ore gerentes. vel dicit formica q̄ ferēs micas.i.farris grana q̄ congregat.granoꝝ p̄scindit extrema ne germi nent quarum solercia multa est .puidet enim sibi in futuꝝ Nam in estate congregant sibi in hieme vñ viuāt vt dicit ysi.li.xij. Cōgregat ē triticuꝫ et non curat ordeum.quando planta super triticum concertatum descen dit.formica totum deiicit et soli exponit vt iterum desiccetur In ethiopia dicuntur esse formice ad formam canis que arenas aureas pedibus eru unt quas custodiunt ne quis auferat. capientesq; ad necem persequunt vt dicit ysi.li.xij.in ca. de minutis animalibus De formica etiam dicit so linus. Formice inquit nigre sunt valde graue et tamen plus q̄ magna ani malia sunt sollicitissime discipline.nam prouident sibi sapienter in posteꝝ vnde viuant.gregatim viuunt . et cumulos componunt in quibus habi tant.grana solicite et solerter recolligunt. solercius decorticant que in se crecionibus domunculorum ne ab auibus rapiantur vel etiam vento dis pergantur reponunt cautissime Occultas vias faciunt rectas in domos in quibus habitant.et sapienciores semper stant in vijs illis.ne stulte de/ uient vt aberrent. Cū in domibus suis coangustantur ad capturam per fundunt homines aqua venenosa.et ideo vulgariter dicitur .q̄ mingunt illa aqua manum vrit tangentis .et in ea primum gignit . nam illam a/ quam habet loco armature . Hucusq; solinus . Plinius libro vndecimo capitulo.tricesimoprimo.dicit sic de formicis Laboze sibimutuum commu nicant et cibos querunt .quibus vtiliores sunt apes que cibos vtiles fa/ ciunt . sed hec condunt . maiora ferunt pondera q̄ earum sint corpora. paruitatem corporis recuperant magnitudine virtutis .pondera sua ge runt morsu et que pre magnitudine in ore ferre non possunt auerse pedi/ bus posterioribus obuoluere moliuntur . De re sua publica eis est cura racio et memoria . Nam semina abrasa condunt ne sursum germinent in fruges . et grana dispersa recolligunt cum diligencia ne pereant . et grana maiora diuidunt in introitu vt sic ea facilius in sua repositoria in/ troducant . In plenilunio noctibus operantur. cessāt autem in interlunio a labore . et quia de diuersis locis cibum conuehunt . habent certum tempus ad mutuam recognicionem datum sibi .et tunc maxima fit recon cursacio .et fit cum obuijs quasi quedam collocucio et diligens percon tacio . reuertunt per semitas certas et expeditas quas etiam per silices e/ legerunt Sunt autem formice parule firiete circa ventrem et quasi ficte q̄ tāē crescentes efficunt pēnate et sic in fine ad modū muscaꝝ infra mi nuta volatilia transformāt Ité ibidē c.xxxij. sūt q̄dā formice inolce mag ni me et comute q̄ mira cupiditate gemmas et aurū custodiūt sed hoc indi furantur estuo tpe q̄ formice in cumul' ꝓpter feruorē nimiū ablconduntē

Neo formice odore sunt solicite quolant et auꝫ deferre cupientes crebro lacerant ꝙuis velocꝫ camelis formicas fugiant.tantaqꝫ inē eis pricio ta feritas cū aōre auri ꝙrit.ait de formicis li.viij in formicis siē ꝙ in apib⁹ est sensus olfactus.odit enim omne fetidum. vnde si quis suffumigauerit domos formicarum cum sulphure vel origano agresti vel cum cornu cer uino combusto fugiunt et dimittunt domos suas. ꝙuis ãt forte in grege viuant et sibi mutuo obtemperent tamen regem non habent vt dicit aris li⁹ Et salomon idem dicit ꝑuer.vi. formica ducem non habet nec preceꝓ torez ꝛc. vbi dicit glo. Si tantillū animal principe carens ratione exper natura duce sibi imposterꝫ puidet multomagis ut ad imaginem dei odi tus ad videndam eius gloriam vocatus cum tanto magisterio adiutus ipsum deum creatorem habens ducem .in presēti debes fructus colligere quibus possis viuere in futuro.quere glo. Solerciam autem formicarum quam sup̄ omendant autores approbat aris.li.viij. vbi dicit operacio for micarum est manifesta volenti ipsam intueri.quoniaꝫ formice semper am bulāt vna via et deponūt cibū suum.et laborāt in nocte apud complemē tum lune.&. Aliquas tamen habēt minus laudabiles proprietates quia arborum ledunt radices iuxta quas nidificant. manus tangentium coin quinant.ad summitates arborum scāndūt flores et germina earum contro dendo violant.imo fructus si permittantur concauant et manducāt .ho minibus nocent.attamen vrsos iuuant.nam vt dicit pli.li.viij. ꝙ vrsi ꝗn do egrotant querunt formicas quas deuorant et sic comeste eos sanant et aliquibus tamen canibus medicinalia sunt ova formicarum . quere in secundo libro.de ouis.

De formicaleone.ca.lij.

Formicaleon a formica et leone recipit denominacionem vt di cit pli.li.xij formica est et leo.est enim animal pariuꝫ formicis infestum.nam furtiue earum ꝑmptuaria subintrans granū co medit formicarum et sic per subtractionem victus. causa est q̄ re simplices formice in fine necessario moriuntur .Ab alijs autem anima libus deuorantur vt formica nec potest se propijs viribus contueri et est species arance .quere supra de aranea in littera.ō.et cetera.

De fuco ca.liij.

Fucus ci.est ape maior minor scabrone.dictus ãt est fuc⁹eo ꝙ comedit labores alienos quasi fagus a fagin quod est come dere.depascitur enim quod non laborauit quia nec mellificat. sed alionum mel manducat .De quo virgilius . Ignauum fu cos pecus a presepibus arcet vt dicit ysidorus.libro duodecimo.De his fucis dicit plinius.libro.vndecimo.ca.duodecimo . Tum largior inquit

mellis prouentus aducitur in aluearibus et contubernio fucorum Cũ autem fuci sine aculeo velut imperfecti apes et sunt seruiciales verarum apũ.et ideo eis impant vere apes ꝓmoscꝫ expellunt ad opa.caro ẽtes ãt sine clemencia pungunt et puniunt neqꝫ in ope tantũ sed eciã in setu aduãt apes Certe cũ quo maior copꝫ fuerit multitudo eo maior fiet examinũ ꝓuentus Cũ mella vero cegint matura esse abigunt eas a melle qr singulas aggresse eas trucidant atqꝫ fugant.nec videtur nisi in vere Impatoribus apum fuci extruunt regias mansiones amplas magnificas sepatas cooperculo eminentes.et sunt serangule omnes celle singulorum.et cũ fuci sustineant tot labores comedere tamen de melle vir permittũtur nisi quantũm capiunt et furantur vt dicit pli.

¶ De griphe.c.liij.

Griphes est animal pennatus et quadrupes in yrboteis ptib⁹ siue montibus nascens.omni parte corporis sunt leones.alis tantum et capite aquilis assimilantur Equis vehementer sunt infesti et viuos homines discerpunt vt dicit ysidor⁹. libro xij. Ideo autem infestat equum vt ait vguicio.quasi equitem armatum cum eo rapiat in sublime vt dicit glosa super deut xiij. custodiunt autem gryphes mõtes in quibus sunt gemme preciose vt smaragdi et iaspides.nec permittunt eas auferri exinde. vnde dicit ysido.libro.xiij.ca.tercio. Partes quedam in scitia auro et gemmis effluunt sed griphorum immanitate accessus hominum est rarus Ibi.smaragdi optimi et cristalli ĩ. Tam magnos habent vngues et tam amplos gr inde fiunt cipbi qui mẽsis regum apponuntur.

¶ De glire.ca.lv.

Glires sunt quedam bestiole quasi maiores mures sic dicti.quia somnus efficit eos pingues. Nam glescere idem est qõ crescere vt dicit ysi.li.xij. Tota enim hieme dormiũt et ĩmobiles q̃si mortui reꝛescũt.estuo tpe reuiuiscũt De glire ãt dicit pli.li.viij c.lviij.q̃ glires in siluis libẽt habitãt et socios sibi notos amãt.ptra alienos dimicãt et pugnant Insigni vero pietate genitores suos in senectute nutriunt et eis aliméta iuuenes aministrãt

¶ De grillo.ca.lvi.

Grillus sicut et arogrillus est animal paruus debile et infirmũ rapax et mortifeꝛ spinosum.minus ericio vt dicit glo.sup li.xl Q sono ãt vocis nomen sumpsit vt dicit ysi.li xij.hoc retro ãbulat.et terrã terebrat nocibus stridet venatur cum formica cirumligata capillo in cauernam eius coniecta affiata pauis puluere ne se abscondat et ita formice amplexibus trahitur vt dicit ysidorus.

De hymulo

De hinnulo.ca.lvij.

Hinnulus cerui est filius ab innuendo dictus. qz nutu matris absconditur vt dicit ysi. li.xij.animal quidē est debile et imbelle si ut damula et est acut sluri vilus et velocis cursus. mater aūt eius ipm in speculibus et antris et locis vmbrosis abscondit et illum vltra sponeta et rubera saltare instruit vt dicit pli.li.viij ca.de cervis vide sup hā. Carnes habent teneras et digestibiles ꝓpter motus frequentiā et discursū vt dicit ysa in diet et si fuerit castratus aūcz crescāt eius cornua caro eius melior et tpatior in siccitate et calore vt dicit idem et si fuerit castratus anteqz cornua habuerit nunqz et vlteri' crescent et si p' nunqz ea abiciet nec mutabit vt dicit arist li.viij.et pli.hinnulo serpentibus contrariant muro mō q enim fuerit inunct' eius sepo vel sāguine a serpente illo die non tangit vt dicit ysa.li.viij.li.c.xv.et eius coagulaz ē tutissimum remedium in venis vt dicit idem.

De hirco.ca.lviij.

Hircus est animal petulum et lasciuū semp fervens ad coitū vt dicit ysi.li.xij.cuius oculi ob libidinem in transuersū aspiciunt. nam hirqui dicunt oculoz anguli vt dicit idem Eius natura est caliditissima adeo vt adamantē lapidem quē nec ignis nec ferz domare valet eius cruor calidissimus remollit vt dicit idem. Et cap est dict' eo q capet natiū arboz sūmitates vt dicit idez Incipit aūt hirc' ad generādū mouere p'mum annuz vt dicit arist.li.v Et filius q primo genitus est grossior et pinguior post genitas Item idem li.xij. qđā hirci habent notabilem magnitudinē in auriculis sicut qđā arietes in caudis suis nam quidam habent in latitudine pl' qz latitudine palme.et hūt prolixam barbā et caudam extensam in longitudine vsqz ad terrā et habēt cornua multa et forcia atqz grossa et sunt hispidi et cum odoris et fetoi pinguedinis multe. Precipue interius circa renes et tunc de facili moriunt nisi in pinguedine attenuent.et quanto sūt pinguedinis maioris tāto sūt minoris seminis et pauciozis generationis vt dicit idez li.viij et non coeunt nisi raro et ꝓpter hoc interficiunt eos pastores sapientes aū coitum vt eos macrificent siue seruent ad vitam.et si apparent macri exteri' quā docz interius sunt valde pingues Et accidit eis sepe mōstruositas vt dicit ysi li.xviij.vnde aliquando vilus est hircus habens cornua in cruribus quod valde erat monstruosum Carnes autem hircine inter omnes carnes pecorinas sunt deteriores.duriores et indigestibiliores vt dicit ysaac in diet.et maxime quando hircus est decrepitus.cutis autem decrepiti est melior et forcior sed odor est grauior et caro peior Cum aūtez castratus fuerit caro eius tūdior et teneriot et min' dura ad digerēdū

et minus mala ad edẽdũ Dicit aũt plꝰ li. viij. democritũ dixisse hircũ sine captũ nũqꝫ sine febre esse Sagius aũt hirci cũ ebera nuc in miro modo dissoluit calculũ in renib⁹ et vesica vt dicit ysi. cozmi eⁱ⁹ crustũ sugat spẽ tes et sanat fistulas et cancros et alios morbos vlcerosos. polipũ etiam corrodit et emendat Jecur hircũ valet otra morsum rabiosi canis fel eⁱ⁹ visũ clarificat. hircina vrina mixta cum felle eius leprosis confert et lenti gines tollit. et cetera.

De hiena. ca lix.

Hiena crudelis est bestia similis lupo in voracitate et in gula. et in morsibus sequit et eoꝝ cadauera de tra extrahit et corrodit et ió hiena ab hiando est dicta quia p̃ amditate vocib⁹ patuit inhiat ad p̃dã suam. natura eius est vt mutet sexũ nunc enim masculus nunc femina inuenitur et ideo immundum animal est vt dicit ysi circuit domos de nocte et humanam ꝑt fingit vocem vt ita suspicet esse homo De hiena dicit plꝰ li. viij. ca. xxxi vtrꝙ est esse naturã qui et alterius anni marem alterius feminam eẽ dicunt. parit autem sine mare vt credit vulgus. sed arist. negat. vipe habet collum. et dorsum elephãs flecti non ꝑt nisi totũ corpus circumcingatur. tradunt inter pastores stabula sermonem humanum fingere alicuius nomen adducere quez euocant foras laceret Nominationem hominis solet fingere ad sollicitandum cães quos iuuabat. multas et innumerabiles habet colorum in oculis varietates et oculos valde mobiles. cuiusꝙ vmbra facit cães obmutescere qđ contingit et omne animal quod ter lustrauit in eius vestigio figit gradũ hec bestia coit cũ ieena ethiopica generat animal quod dã crudelissimũ voces hominum et pecorum imitans. plures dencium acies vel ordines in vtraqꝫ pte oris habens ibienas plurimas affrica gignit sicut et onagros et fibros et multa alia monstruosa vt dicit plꝰ. Item ibidez. hec bestia gignit lapidem qui hiena dicit quem qui portauerit sub lingua facit fuka predicare et diuinare vt dicat solinus Item dicit plꝰ li. xxviij. hiena odit pantheram et si pelles vtriusꝙ bestie suspendantur dicũtur decidẽ pilos panthere Cum fugit hiena venantem declinat ad dextram vt pregressi hominis vestigia occupet quod si non successerit dicunt mentem a hiena vel ex equo hominem decidere aut si in hienã torserit de facili capitur bestia vt magi tradunt. Item vt dicit idem fel eius est valde medicinale. valet maxime contra caliginem oculorum. que in multis etiaz maleficijs corde et iecore hiene vtuntur magi vt dicitur ibidem Orisius vero dicit libro septimo. ꝙ quantitas hiene est sicut quantitas lupi et in eius collo sunt pili sicut in collo equi et habet pilos super omnia spondilia et de luuit homines et predatur eos et capit canes et deuorat ita libẽter sicut homines

homines et cauat sepulturas vt comedat carnes mortuorum

¶ De hericio. ca. lx.

Hericius animal spinosū spinis hispidis et asperis cooptū. cor tum est hz vndiq; aculeis circūseptū ita q; se claudit ꝯ'venti q; se protegit et defendit Nam statim vt aliqđ psenserit post se sarcpit atq; in globū conuersus in sua se arma contra insidiato recolligit huius ꝺem prudencia est. ascendit enim in vitem siue in aliā po miferam arborem vt vuas et acinat poma deñcit et cū poma in terrā de ciderint inuoluit se super fructus vt spinis infigatur et sic portat escam filijs suis vt dicit ysi li. xi. vñ et ab hispiditate et rigore spinaꝝ hericꝰ vel herinacius est vocatꝰ. hz enim vt dicit arist spinas loco pilorꝝ et cooperiūt sicut pili et sunt sibi arma. q; pungit et ledit se capientē vel tangentē. Jtē arist. li. ix. hericij alij sunt siluatici et alij terrem et alij sunt aquatici et faciunt ova multa q̄ non comedunt. et sunt hericij paꝝ habentes de carne et ꝺ est eis ꝓpriū. hz hericius caput et os inferius et tā exitus superfluitatis su perius qm̄ pascunt a pte inferiori et ꝓter hoc hz orificiū in alia pte. sup fluitas vero est in dorso superius et habet hericius quinq; dentes pitui cos vel pitracos et inter illos habet ptes carnosas loco lingue et habz ventrem diuisū in q̄nq; plenas superfluitates. vnde etiam est genus hericij albe teste. etiam spinaꝝ albarū et est multorꝝ ouorꝝ Jtem hericius est de bilis audituꝰ magis q̄ animalia dure teste et ambulācia super q̄uor pe des Jtez li. v. hericij agrestes coeunt stantes dorso applicato q; in illa pte vbi ejaculantur superfluitates se contingunt Jtem li. viij. et multociens apparet sensus in hericijs contra ventos septentrionales ⁊ meridionales qm̄ faci unt foramen in era ad quod fugiant qm̄ presentiunt tales vētos immutē vnde quidam fuit in constantinopoli qui habuit hericium per quem ꝯg nouit et predixit ventos futuros. et non intellexit aliquis vnde talem no titiam habuisset Jtem dicit idem li. xlij. q; tot habet ventres quot vētres et in illis ventribus generantur ova quinq;. et quedam hericij sunt alijs meliores et ova quorundam maiora. et quedam sunt minora quoniam quedam melius decoquuntur et digeruntur q̄ alia. Jtem libro decimo nono. hericij habent mobilem corpus et multas spinas maiores corpo re et causa magnitudinis spinarum et pinguitatis corporum est. quoniam nutrimentum corporis transit in eas propter caloris paucitatem et quia cibus non digeritur bene vnde generatur in corporibus eorum multa su perfluitas et illa superfluitas transit in nutrimentum spinaꝝ hucusq; aris.

¶ De herinacio. ca. lxi.

Erinacius idem est qđ erogrillus animal parui et spinosum habitans in cauernis simile hericio sed dicitur esse maius. de

quo p'i li. viij. ca. xxxviij. herinach inquit more hericij se volutant super poma que spinis infixa deferunt in arbor. deuitates et preter illa q̄ gestat in dorso vnum semper gestat in ore. quando venatur in modum pile se voluit ne q̄ possit ꝓpter aculeos ꝑhendi. q̄ aūt posse euadere se desperat herinacius vrinam ex se mittit tabificā et venenosam et illa vrina ꝑmo nocet sibi si eius dorsum vel spina inde aliqualiter aspergatur. nā tali fluxu dorsū suū leuitur et euelluntur spinule dorsi sui et ideo ignorat q̄ sīc facilius capiatur vnde alios leuere ꝓponebat et ideo ars est q̄ tunc vertitur talis bestiola. q̄q; vrina talis bestie penitus inanimata q; tāc fracto dorso et laxatis spinis ipsi minime valet fuga. Et ideo q; odore suo natus aliter percipit tanta in vrina sua latescere venena. semp vrine sue petit ne eius virulencia a se moueat aut diffundat quousq; captuitatis necessitas vltimo hunc compellat. Hec bestiola q̄ius parvula tanta se constringit fortitudine quando timet q̄ vt saluo cortice poterit aperi. in aq̄ igit̄ cauda ponitur. qua aspersa quasi subito aperitur et tunc ligatis prosb' posterioribus suspenditur et sic suspensa fame tandem interficitur. nec aliq̄ bono modo interficitur vt eius pellicula aculeata ponetur. Et q̄uis illa' animalis corpusculuz humanis vsibus non multum sit necessarium tamen e' pellicula tam spinata ita mortalibus est necessaria q̄ si non essent aculei frustra vellerum mollicies in pecudibus mortalibus esset data. cute enim hericina vestes poliuntur. Hoc autem dicitur habere ꝓprium herinacius q̄ post q̄ pomis et racemis cateruis est oneratus si ceciderit pomū de suis spinis casu aliquo pre indignacione omnia de dorso excutit et vt se iterū q̄neret reuerti ad arborem consueuit.

¶ De iuuenca. ca. lxij.

Iuuenca vel iuuencus est iuuenis vacca que ad terram excolendam iugo subici est apta vt dicit ysi. vel ideo sic dicitur q; antiquitus ioui iuuencus immolabatur et non taurus vt dicit ide animal est petulum et lasciuum ꝓpter iuuentutem q; ideo forti iugo premitur vt dometur. stimulo etiam pungitur vt rectius seq̄ bouum vestigia coarctetur. Iuuenca taurorum copule solet eē apta quia in tā etate eis coniungitur vt pregnetur. Impinguatur in pascuis vt pro varijs hominum vsibus ducta ad macellum a carnifice immoletur seu macelli carnes siccriores et solidiores habet q̄ vituli lactantes propter remocōz a lacte seu teneriores calidiores et humidiores q̄ habent boues decrepiti siue vacce q; lactanti etati magis sunt vicine vt dicitur in dictis.

¶ De leone. ca. lxiij.

Leon grece. rex latine eo q̄ rex sit et princeps omnium bestiarū vt dicit ysido. libro. duodecimo. Leonum autem quidam sunt breues.

breues et iuba crispa et hñ sunt umbelleo. ꝙñ vero sūt longi et coma sim plici et hñ sunt acriores animos eoꝝ frons et cauda indicat. virt⁹ eorūꝝ in pectore firmitas eoꝝ in capite. Septi a venatorib⁹ terrā cōtuent vt min⁹ circūspectis venatorib⁹ terreant rotaꝝ timent strepitus ꝫ ignes magis. cū dormierint vigilant oculi eoꝝ. et cū ambulant cooperiunt vestigia ita ne eos venator possit inuenire. Cū genuerit catulū trib⁹ dieb⁹ et ēb⁹ noc tib⁹ dormire credit tunc demū patris fremitu vel rugitu velut tremulēs cubilis locus ūscitare ōr catulū dormientē. Circa hōiem natura leonū ē vt nisi lesi irasci nequeant. Patet eciā eoꝝ misericordia affectus exemplis nā ꝓstratis pcūt. captiuos obuios reparare ꝓmittūt hōiezꝫ nisi in mag na fame nec comedunt nec interimunt. hucusqꝫ ysi. li. xij. De leone aūt dic plin. li. viij. ca. xvij. leo in sūma generositate est qñ iubis colla et hūeri vesti unt. quos pardi gignunt semp carent hoc insigni. coitū aūt pardi cū lee na odore ognoscit leo. et totus in adultere surgit penā ꝫ si in flumine ab luitur tegit eius culpa et a mare nō pcipit. In piendo vngulis filioꝝ la mat virtus pientis et ideo non sepe pit. Aris. aūt vt dicit plin. dixit leenā ꝓ mo ꝙnqꝫ catulos parere. deinde ꝓ ꝙtuor. et sic ꝓ ānos singulos ad min⁹ vno sterilescere paritꝫ infoemes catulos et puos. magnitudine mustela rū in ꝓncipio. dicit eciā catulos sex mensū vix posse nasci et duoꝝ mensū vix moueri. Urinam eiicit leo leuato crure more canis et prima cieta aual de fetet. quādo semel saciatur duob⁹ diebus vel trib⁹ cibo caret. et si in sa cietate fugiēdū est cibos ad fauces reiicit. et cū vngulib⁹ eos extrahit vt sic sit leuior ad fugiendum. dormitissime viuit quod cognoscitur per dentiū consumpcōm. et tunc in senecta hominem impetit. qz ad ꝓsequendas bes tias vel beluas virtus iaꝫ deficit et tunc obsidet ciuitates vt homines ra piat. sed quando capiuntur tunc suspendunt vt metu similis pene ceteri treant in viros sicut contra feminas tantū fremit. infātes raro inuadit nisi in magna fame. Animi leonū index cauda est sicut equoꝝ aures. Dā quando irati sunt animi. ꝓmo terram cauda verberant. deinde crescente ira caudā tergum percutit et flagellat. Ex omni vulnere illato a leone fuit impressō vngue siue dente ꝓfluit acer sanguis vt dicit ysi. Item in pericu lis maxime apparet generositas. vñ qñ ꝓsequitur a cānibus aut venatorib⁹ non latitat nec se occultat. sed sedet in campis ibiqꝫ vbi videri pt ad defē sionem se parat vbi virgultum siluasqꝫ penetrauerit acerrimo ferē cursu velut reputans trepidationem abscessionem. non enim se abscondit eo ꝙ timeat. sed tolum ne timeatur aliquociens se occultat. Dum alienam inse quitur saltu insilit quo non vtitur quando fugit. qñando vulneratur mira obseruacione nouit ꝓmo se tangentem et in quantalibet multitudine pri mum impetit percussorem. et cum quis telum miserit et cum non tetigerit

correctū rotarum sternit. sed neq; ipm vulnerat neq; ledit. qñ morit hu
mū mordet lacrimā ḡfundit. quando egrotat sāguine sumet medet. cristā
galli et cantum valde timet Animal est gratum ognoscens et dilcōēs sibi
benefactētem vt patet in exemplis q̄ ibi pōit pli. li. hucusq; pli. vij. c xvij
De leone āt dicit aris. li. ij. similiter aute. Leo hz collū q̄si immobilē multū
rigidū et interiora habet ad motum canis et semp primo mouet dextrum
pedem et post sinistrum sicut et camelus et papa habet de medulla in ossi
b⁹ et ei⁹ ossa ita sunt dura vt ex eoꝝ collisione exeat ignis Itez li. xvi. leo hz
nātas fissuras in pedibus. et iō generat filios cecos sicut canis vel lup⁹
nam serratos habet dentes et ideo filios generat impfectos sicut dic idē
et ecia solin⁹. q̄ dicit leonem timere quando videt vel audit catulū verbe
rari cuius filij nascuntur ceci sicut et ōnū animaliū habentiū dentes dui
sos. ꝓpter ing luuē nascuntur filij impfecti In altissimis montib⁹ occultat
et inde ptemplatus predam suam quam cum viderit alte rugit. ad cuius
vocem terrentur animalia et subito figunt gradum circa que cū cauda in
orbem lineam ducit. et illius nature circulū transire quodlibet animal pri
mescit et stant animalia stupida quasi coactum cōspectūcia regis sui Trā
siens p loca asperiora vngues intra pedem contrahit et recondit Nam
illis vtitur pro mucrone et ideo infra carnositatez ipsos abscondit et eis
parcit ne ledantur vel hebetētur predam suam quā arripit solus comedē
erubescit. et ideo sepe ipm a remotis sequentibus alijs bestijs de ipsa libe
ralitatis gracia derelinquit vt dicit idem tante autem est caliditatis q̄
febres semp quartanas patiē et hunc morbum nō naturaliter sustinet vt
eius feritas edometur. cuius aūt caro cū excedat in calore ad esū est noc
iua vt dicit dial. et pli. li. xxviij. valet ecia in medicina multipliciter cui⁹ adi
eps venis est contrarius quo q̄cūq; punct⁹ fuerit alioꝝ animaliū vel rep
tilū morsus illo tempore non timebit. eius etiam adeps mixtus cuz oleo
rosacio cutem facici custodit a vicijs canporemq; seruat et sanat adusta.
oculoꝝ sedat tumores. fel eius aq̄ addita oculoꝝ acuit claritatem. valet
etiam contra conuiciales morbos et caducos. cor eius in cibo sumptus
soluit quartanam febrem hucusq; pli. li. xxxviij. ca. vij. venatur aūt leo sic
duplicter fit fouea vna otinue tutta aliam in secundaria fouea ponitur
vna cauea siue cista que de facili claudit quando tangitur. ponitur autē
agnus vel ouis in fouea pma in quam salit leo quando esurit p ouicula
rapienda cupidus. videns aūt se non posse de fouea crumpere erubescēs
se deceptum foueam volens intrare secundam vt ibi latet incidit in cistu
lam siue caueam ibidē preparatam que post eius introitum subito se clau
dit et ipm vlterius non permittit exire. sed in cauea extra foueā extrahit
et in.

et in illa temek captus et catenatus donec evometur. et hoc tangit Jero. super eze. xix. c. super locum istum miserunt eum in cauceam. ii.

De leena ca. lxiij.

Leena leonis dicitur femina que bestia est multum libidinosa. semper esti gestit in coitu. et ideo leone crudelior est. et maxime quando habet fetum pro filijs morti se exponit. et pro ipsorum defensione venatoꝝ iacula nō timescit. plures parit filios in p̄mo ptu q̄ in sequentibus. nam propter acumen vngiuum filioꝝ ledit matrix et sic annuatim sterilescit vt dicit arist. et pli. qui dicit sic vt ait ysi. li. xij. animalia cum acutis vngulis frequenter parere non possunt. viciantur enim matrices intrinsecus mouentib' catulis. et ideo non p̄t leena exspectare cum ptu vsq; ad filiorum perfectam complectionem seo pocius dimittit partum dolore cogente et effundit anteqū filij compleantur pte feruore libidinis p̄dis se omiscet Sed post coitum leonem timet. nam turpem commixturam sentit leo per odorem nisi prius post adulteriuꝝ in flumine abluatur vt dicit plinius. et quando ipsam deprehendit ream statim punit. Et ideo ipsa statim fugit et nisi fuerit prius ablata non reuertetur ad maritum Est autem parua bestia vel bestiola quam miro modo timent leo et leena que vocatur leonzeufones. nam quoddam portat venenum quod leonem interficit et leenam. vnde capta bestiola exuritur cuiusq; cinere aspersi carnes et posite per compita semitaruꝝ leones necant vt dicit ysidorus libro. duodecimo. fin autem auicen. libro septimo. ca primo. dicitur Leo est animal cibi auidum et gulosum. et ideo sine masticacione deuorat cibum suum. et propter hoc euomit comestum et iterato comedit scilicet et reiecta et comedit multum ita q̄ de cibo sit ponderosꝰ et p'stat ieiunus per duas dies et duas noctes et non ejcit stercus a se nisi semel in duobus diebus atq; tribus. et est siccum sine humido et est valde fetens. similiter et vrina sua et quando scinditur venter eius erit malus odor et anhelitum habet fetidum et infectiuum ac morsum mortiferum et venenosum et maxime quando est rabiosus. Fit autem rabiosus sicut canis vt dicit aristoteles et auicenna. et est crudele quando iratcitur et furibundum pte indignacione verberans semetipsum. Fremit pte ira et frendit dentibus maxime quando esurit. et animalibus transeuntib' vt ea rapiat insidians in speculis et antris abditis se abscondit. ac super transeuntes bestias et improuiso insilit et eas dente et vngue crudeliter dilaniat et eciam occidit. carnem ossa et pellem comminuit et confringit ac confracta frustatim deuorat et strangulat. et Si viderit

si viderit quempiam venire contra se vt predam eruat quaz rapuit ꝓā
a mplexatur et frendit et terram cauda percutit et si appropinquauerit in
ipsum insilit quo denicto iterum ad predam redit sanguinez animalis oc
cisi ab eo primo bibit et lambit deinde residuum discerpens membratim
diuidit deuorat et deglutit.

¶ De leopardo.c.lxv.

Leopardus ē bestia semissima de leonis et ꝓdi adulterio genera
ta vt dicit ysi.li.xij. Naz vt dicit pli. Leone cū ꝓda aut ꝓdo cū
leena ꝓcubente et tali coitu degeneres ꝓdi ꝓcreāt sicut et cū
et asina vel et asino et cū gignit ir mulus siue burdo vt dic ysi
Est āt animal valde ꝓceps et sitit sanguinē Est et femina maior et crude
lior q̄z sit masculus vt dicit aris. Colorem hz variuz sicut pardus. saliēdo
non curtendo insequitur ꝓdā. et si in ceio saltu ꝓdā non rapit vel in q̄rto
ꝓ indignacōe sistit et q̄si victꝰ retrocedit. corpꝰ cū cauda et pedibus leoni
assimilatur. sed in capite formā ꝓdi imitatur leena āt corpe ē minor et leo
ni masculo mirabiliter est exosus. vnde timens leonem facit foueā subtra
neā duplex orificium habentem. vnū per quod intrat et aliud ꝓ quod exit
est autez fouea illa in vtroq; orificio valde ampla ⁊ in medio magis stric
ta. veniente itaq; leone in foueam se mergit quem persequens leo foueā
cuz impetu subintrat vbi triumphare putat de leopardo. sed propē mag
nitudinem corporis per medium fouee vbi strictior est libere transire ne
quit quem sciens leopardus ita in strictura impeditum illam foueā egre
ditur et tunc in parte opposita foueam intrans leonem a tergo morsibus
et vnguibus aggreditur et sic sepe arte non viribus de leone obtinet vic
toriam leopardus. et sic degener bestia de fortiori sepe per astuciam in ā
tro victoriam obtinet quem per potenciam in publico inuadere non au
det sicut narrat homerus libro de pugnis et astuciis bestiarum Cristof.
libro octauo. dicit de bestia que dicitur ferculeo quando comedit ali
quod venenosum et tunc querit stercus hominis et comedit ipsum. et iō
venatores furtum illum in vase aliquo suspendunt super arborem et cum
venit leopardus ad arborem saltat vt accipiat stercus et interim ipsum
interficiunt venatores. idem facit panthera et pardus vt dicitur ibidez
de leopdo etiam pli. dicit Leopardus quando egrotat sanguinez capte
agrestis bibit et hic inde languores euadit.

¶ De lepore ca.lxvi.

Lepꝰ ōr q̄si lentipesq; velocē curtit vñ et grece lagos ꝓ velo
citate cursus dicitur Jté dic ysi.li.xi. Omne animal velox est ti
midum et imbelle vt dicit idem. nullius habens armoz geruis
nisi membroz leuitatem. debilis est visus sicut et cetera alialia

qñe non claudunt palpebras in dormitando. melioris aũt est auditꝰ qꝫ vilus potissime qñ aures eius sunt erecte cuius aures sunt longe valde et flexibiles quod fuit necessariũ ꝓpter ocꝰ q̃ agnurã nã auribus oculos defendit aptos qz nullo cooperculo sunt muniti ab infestacõe cinifũ et muscarũ nã ꝑtra õne nociuũ dedit natura remediũ creature vt dicit auic. et iõ data est mẽbrorꝫ leuitas et cursus agilitas ꝑtra canes et alias bestias ipm insequentes. data est eẽ auriũ ꝓcritas contra muscas et cinifes importune eꝰ oculos debiles infestantes vt dicit idem. data est sub pedibꝰ multa pilorꝫ villositas vt pili pedis carnositatẽ curzendo a leõne defendant et propter sui leuitatem pedes in cursu nullatenꝰ impedirent. et ideo dicit aris. li. iñ. qꝫ pedes leporis sunt subtus pilosi qõ in alijs animalibꝰ rarius inuenitur. crura eius posteriora sunt anterioribus longiora qõ fuit necessariũ ad facile corpus eius eleuandũ in cursu quando fugeret ꝑtra montem. vnde difficilius capitur ꝑtra montẽ qꝫ ꝑtra vallẽ et hoc accidit ꝓpter anteriorem cruriũ brevitatẽ Nõ propter depssionem anteriorꝭ ptis corpis contra vallem de facili cadit nec ꝑt equaliter ꝑtinuare cursum suũ. et ideo vt fugiendo videt casũ cũ descendit obliq̃ mõtis latera circuit et ꝓut ꝑt contra montis altitudinem crura anteriora erigit et sepius cãibꝰ insequentibꝰ sic illudẽs euadit De leporibꝰ aũt dicẽdi li. viñ. ca lv. leporꝫ inãt plura sunt genera. nam in alpibus sunt qdã. et in siluis habitãt qdã ãntitatis maioris. grossioris pili. et velocioris cursus qꝫ q̃ cuniculi dicũt Nam cuniculi lepores sunt pui et imbelles qui vnguibꝰ terzam deuastant et foueas subterraneas q̃s inhabitant sibi formant et sunt fecũditatis nimie. et sunt tot in quibusdam filuis hispanie qꝫ aliquando ꝓpter eoꝝ multitudine deuastant messem et prouncie inducunt famem. quoꝝ fetus in baliaritis insulis ita sunt accepti. et eciã ipsi fetus sine matribus. vix purgatis visceribus. in esum ab incolis patrie assumuntur Et sequitur ibidẽ archelaus auctor est quot sunt cauerne ad excrementa leporꝭ totidem ãnorum sunt etatis Totidem enim sũt illius partis corporis fozamina quot annorum curricula habuisse perhibentur. et ideo dicũtur gignere sine mare et habere vtrumqꝫ sexum. et ideo multi putauerunt lepozem gigni et gignere sine mare vt dicit idem Sunt autem lepores animalia ita fecũda qꝫ vno fetu nascente statim nouo fetu altero vterus grauidatur. vnde vtile est animal quo ad esum et etiam ad vestitum. et quo ad multiplicez me dicinam. Nam eius coagulum valet contra venenum. restringit ventris fluxum. sanguis eius mitigat dolorem oculorum vt dicit plinius et diaf. nec inuenitur coagulum in aliquo animali habente in vtraq̃ mandibula dentes nisi in lepore vt dicit aris. et quanto eius coagulum est vetustius tanto melius vt dicit plinius.

De lince et eius proprietatibus. ca. lxvij.

Linx lincis est dict⁹ qz in lupoꝝ genere et numero numerat. Est aũt bestia similis lupo. dorsũ hãs maculis distinctũ sicut pous vrina ei⁹ ouertit in gẽmã pciosã q̃ ligur⁹ appellat. et ꝟ presentit linx fuse linchis et ꝟ inuidens ac dolens q̃ transire debeat in humanũ vsũ vrinam egestam abscondit sub hũo ꝙ ibi eci⁹ in lapidẽ solidat. vt dicit pli. li. viij. ca. xxxix. et ysi. xij.

De limace. ca. lxviij.

Limax est vermis limi sic dict⁹. eo q̃ in limo nascat. vel et limo. et ideo semp sordid⁹ et immũd⁹ habet. vt dicit ysi. li. xij. et ẽ vermis valde tardi mot⁹. in dorso sp gerẽs ochã durã infra quã se includit. et ẽ vermis cornut⁹ hãs em̃ additamenta añ os cũ q̃b⁹ viã q̃rit. et q̃n aliq̃o aduersi senserit statiz cornua retrahit infra testã et infra domũ se recipit. In corrupto aere et vmbre maxime nascũt tales vermes. q̃ serpunt q̃uis lento passu ad arboꝝ sũmitates eaꝝ germina depascentes vbicũq; aũt serpit post se immundicie vestigiaz derelinq...

De lupo. ca. lxix.

Lupus vt dicit ysi. q̃n leopos ẽ dict⁹. eo q̃ ei q̃si leoni virt⁹ sit in pedib⁹. vñ q̃ pede ꝓsserit nõ vnit. rapax aũt ẽ bestia ꝑ cupiditatem appetens q̃ rabie rapacitatis quecũq; inuenerit trucidat. de q̃ dicũt rustici vocẽ hõiez posse si eũ lup⁹ ꝓz viderit. et ilõ subito tacẽti ꝺt lup⁹ ẽ in fabula. certe si se ꝓsilũ senserit deponit audaciã fẽtat. Lupi toto anno non ũpli⁹ q̃ duodecim dieb⁹ coeunt. famẽ diu portant. et ꝓ longa ieunia multũ deuorant. Lupos ceciã ethiopia nutrit cerutice imbatos et ita varios vt nullũ colorem eis deesse dicant. hucusq; ysi. Plin. aũt li. viij. ca. xxij. idem et dicit q̃ lupi affricani sunt inertes et pigri. q̃ vero gignũt in frigidis regionib⁹ corpe fũt minores et magis aspi et feroces. Aristi. li. ij. dicit q̃ in india est quidã lupus habens tres ordines dencium superius. et inferius habet pedem leonis et faciez hominis et caudã scorpionis. et vox eius sic vox hominis. terribilis est sicut vox tube et est velox sicut cervus. et est valde semus comedens homines. Item arist. li. vi. lupi tempore coitus sunt seui q̃ quando habent catulos sunt magis mali si cut et femine cantũ. Item li. viij. lupi serratos habent dentes comedunt carnes et non comedunt herbas nisi quando infirmantur. quia tunc comedunt aliquam ꝓpter medicinam. Nam quando lupus sentit se repletũ querit q̃ndam herbam et comedit eã vt euomat q̃d comedit. Item li. viij. q̃n fugiunt ferunt filios suos secum. et cũ exeunt de cauernis comedũt origanum et masticant vt acuant dentes suos. Item idem de eodem. lup⁹ q̃n comedit est valde mal⁹ et q̃n non hz famẽ quiescit multũ et est valde

audar et valde diligit lubere et si pt rapere paeꝫ luuit cū eo et post occi
dit cū et omedit Et sicut dicit homerus lupꝰ est valde vigil et multū tiēt
ianem et dicitur q; h lapidē ꝓuiderabit ꝑmū ictū autem. et si ille lapis no
cuerit ei si poterit ipm interficiet si vero non nocuerit et si debbenderit iōm
non multum leedet cū leo paꝫ q; ira ascendo deinde cum vomuerit. Et hoi
ēnto sunt senuores tanto deteriores et nocent homūbꝰ qz non possunt
venari bestias ꝓter etatē et qz eoꝝ culmi iam sunt debilitati et viuūt mꝭ
to tempore et eius senectus apprehenditur in dentibus. qz conbringunt
in senectute Item ibidem sunt autem lupi duplicis modi quidaꝫ enim sūt
rotundi et quidam quasi longi. et illi sunt asperioris pili et audacioris a/
nimi et lupoꝝ interiora sunt valde debilia et de facili recipiunt corrupci
onem q; vulnerantur Residuum vero corpis eoꝝ patitur multas pcussi
ones et habent magnam fortitudinem in collo et in capite. et vulnera que
accipiunt et morsu eorum sunt valde mala. qm exit ex eis virus et curatē
illa vulnera sicut morsus canis rabiosi vt dicit arist. Item idem li. viij. de
lupi maxime est operare et maximum vigoreꝫ habet in orificio suo. et est
animal valde vorax Item de lupo dicit auctor vij sunt quidam lupi qui
naturaliter habent appetitum comedere pisces et comedunt v ita que de
suis retibus ejciunt piscatores et quando non inueniunt quid comedāt
de piscatorum reliquijs. vadunt ad retia et dilanant ea De lupis autem
dicit philologus. virtus luporum in pectore et in vnguibus viget ac in
ore. in posterioribus vero minime. collū retroflectere non valet in nullo
mense nisi in maio quando fiunt tonitrua cuius astucia est vt non capiat
predam iuxta loca vbi mutrit fetus suos et tūc temporis venatur a remo
tis qm autem nocte prede grā pergit ad oule ne canes eius sentiant odo
rem vadit contra ventum et si aliquo casu pes eius calcando super ali/
quid strepitum fecerit ipsum pedem castigat duro morsu. oculi eius lu
cent de nocte vt luceme et vt dicit solinus multum amoris erga catulum
in cauda portat quoniam dentibus euellit quando timet capi. lapideꝫ
multum timet. vnde si quis duos lapideꝫ pariter collisserit lupus audaci
am perdit. fugit si strepitus lapidum peruenerit ad aures eius illos ge
nerat cecos quos teneritime diligit atq; nutrit. terram comedit quando
multum esurit et aliquam predam non inuenit. vt capias volentes folia
carpere in rubetis facibus rapiat sub herbis et folijs lantans se abscon
dit plus astucia q; potencia cuncta decipit. leo quando prevalet si permit
titur totum gregem strangulat et occidit partem prede quam devotare
non potest in terra sepelit et abscondit et quando eligit partem se.
pultam extrahit et etiam effodit. et lanam ouis quando. occidit.

occidit inficit et morsus eius ex lana tali vestem factã periculosaz reddit vt dicit ysi. Item idẽ dicit aris. Ex tota specie natura lupoz̃ nature omñ aduersat. vñ legi in li. q̃ cordula seũ de intestinis lupi adiuncta cordis citharе factis de intestinis ouis eas destruit et corrumpit sicut pluma aquile adiuncta plume columbe eas exornat et corrodit si diu pariter in loco aliquo dimittantur vt dicit idem. vide supra de aquila.

De mulo. ca. lxx.

Mulus a molendo est dict⁹ eo q̃ iugo pistoz̃ subactus ducat in giro molas vt dicit ysi. li. xij. Asserunt asit iudei q̃ ana abinepos esau greges equaz̃ ab asinis primo fecerit ascendi vt inde contra naturã mulorz̃ progenies nasceretur vt dicit idez. et ideo ſeq̃ns mul⁹ matris naturã asino ẽ maior. pulchrior et velocior. ꝑ eã ẽ pigrior deformior atq̃ minor. Unde nascitur ex equa et asino mul⁹. ex eã vero et asina burdo. pereat. est mulus animal sterile et tñ eximiũ ad laborez vt dicit ysi. li. viij. ca. xliij. Dunct̃ asit hec animalia scz asin⁹ et equa mutuo appetunt coniugia nisi ecia in infancia lacte mutuo nutriant. et ideo pastores pullos equoz̃ subiciunt asinabus q̃s volunt tales creaturas ex disparib⁹ ꝓcreari vt dicit idem Item idem mule calcitratus potu vini inhibet Ex onagris autem et equabus nascuntur veloces mule pedes hñtes duros et aptos ad cursũ. sunt aũt rugosi corpe et indomito animo ꝑ generosa. q̃ aũt sunt genti ex onagro et asina oẽs ꝓcellunt De mulo eciam dicit aris. li. viij. quanto mulus plus potat de aqua tanto plus ꝓficit eius cibus Item li. xiij mulus non habet sel manifeste super epar Item idez li. xvi. mulus q̃ nascitur ex equa et asino non coruenit generationi. ẽmã natura vtriusq̃ asini et eque est frigida. vnde frigiditas generãtis vtriusq̃ generato et ideo mulus est sterilis nec eius sperma aliq̃o generat ꝓpt̃ excessum frigiditatis in ipso dominantis. Item ibidem et accidit q̃ corpora mularum sunt magna quoniã superfluitas menstruosa transit in creationem et cibum corporis Sanguis autem quo natura non indiget exit cum superfluitate vesice id est cum vrina et propter hoc non olfaciunt muli vrinas mulaz̃ sicut alie bestie habentes soleas. residuum vero superfluitatis transit in crementũ corpis et in eius magnitudinem Non impgnat ergo mula nisi forte valde raro. mul⁹ autem q̃ racione sexus calidior est in aliquib⁹ tpib⁹ et regionibus forsan generat. sed generatum erit extraneũ et occasionatũ sicut quod generatur ex eã et asina. et dignũ ẽ tale cẽ sterile q̃ generatur ꝑtra naturã. huiusq̃ aris. li. xvi. ꝓta ysa. in dict carnes muli sunt pessimes q̃ carnes asini et ad nutriendũ et ad digerẽdũ cui⁹ sim⁹ tritus et obstruit restringit sanguinez si cũ aceto fuerit tpatus vt dicit idem. valet eciam idem fimus contra ictus scorpionum.

De mure.

¶ De mure.

Mus ſm yſiō. eſt animal puſillū ab humo dictū eo q̄ ab humore terre naſcat. naz mus terra dicit. vnde ꝙ hum⁹. Humus in plenilunio iccur creſcit ſicut et quedā marina tūc augent que rurſus decreſcente luna diminuūtur. dicunt aūt mures ſorices eo q̄ ad modū ſerre rodant et pſcindāt ſhoculoq̄ yſiō. li. xij. mus aūt ſm ariſ. li. viij. non potat et ſi potauerit morietur. Animal quidē eſt guloſū. et ideo cū modica eſca decipit ānodo odore ad eius guſtū puocatur. eius vrina feroa eſt ꝙ ota glioſa et mozbis venenoſus. cauda etiā eius dicit venenoſa. De muribus etiā dicit pli. li. xviij. c. xxviij. Sūt quidā mures potātes qui ogregant pabulū in foueis ſuis et etiā in hyeme abſcondūt ꝙ latitant in cauernis q̄z palatū in guſtu ſagaciſſimū eſt ſūr nares ſagaciſſimos in olfactu in auriū pno maſculus et femina ſpicas cōgregāt et mutuo ſe onerāt ſup ventrez per caudā maſcul⁹ femina ſic onuſtā ad ſpecū trahit. qua cronēata et ſaſciculo in cauerna collocato iterū redeūt ad laboꝝ et ogregato faſciculo maſculus ſup dorſū ſe ponit quā femina vice verſa onerat et caudā eius ore cōprehendēs maſculū ptrahit ad cauernā et ſic onera deferūt alterātis viabus Ite vt dicit idē muriū diuerſe ſūt ſpecies Nā quidā muriū viuunt in domib⁹ quidā in cāpeſtribus in aquaz et fluuioū et tremutatib⁹ cōmozant. quidā annū in dormiēdo dimidiant qz p dimidiū ānū dormiunt et per dimidiū vigilant vt glires qui ſunt ſm plīnū quidā mures Et q̄uis mures ſūt beſtie nocibiles. in plurib⁹ tamē vtiles ſunt in medicina. nā vt dicit pli. li. xxix. muriū cinis cū melle et oleo auriū⁹ inſtillatus earuz ſedat doloꝝ. et ſi q̄ animal aures ſubintrauerit preciuū remediū eſt ſel muriū cū aceto tepido tēpatū auribus inſtillare. Fimus eius ſm diaſ. cū aceto trinis mundat allopicias et cuſtodit caput a caſu capilloz. trinis ecīā et cū vino in potu ſumptus miro modo vētrē ſoluit. pellis eius recēs calcaneo ſubducta eius vulnera ad ſanitatē perducit

De muſtela.

Muſtela quaſi mus longa eſt dicta vt dicit yſiō. li. xij. Nam telon grece longū latine Hec ingenio eſt ſubdola. in domib⁹ enī nutrit catulos eos tranſfert de loco ad locū ſedez mutat ne eius nidus ab aliquo deprehendat. pſequit ſerpētes et fugat mures odit et eos manducat. Et ſūt duo genera muſtelarū Vnū eni eſt ſilueſtre diſtās ab alijs magnitudine quā greci locidas vocant Alterū in domib⁹ errans Falſa aūt eſt illoz opinio qui dicūt eaz ore cōcipere et aure ptū effundere huiuſq̄ yſiō li. xij. paſſeribus et alijs paruis auibus inſidiat ꝙ eozū oua trāſglutit. filios ſuos caſu aliquo in latibulo leſos vel mortuos quadaz herba ſanat. imo vt dicit iuſtatat vt dicit pli. Putam odorat et eius ſucco ſe perlinit et tūc baſiliſcū intrepida et occidit vt dic pli. li. viij. c. xxij.

vbi dicit

vbi dicit mustelarū virtus basiliscis exitio est nihil eni deo nature placuit esse sine pari. cauernā basiliscī facile ognoscit. quā subintrās ipsū interimit animal autē multū dormiēs et per sompnū inpinguat sicut glires vt dicit idē Item idē li. xxix. c. i mustelarū inātē duo sunt genera scz domestica et silvestria et vtriusqz sel valet cōtra aspides. nā earū pudenda mītū fetent et serpētibus fetidis otrariant earū eciā carnes dicūt valere contra venenū Mustela obusta in cinerē redacta adhibet salubriter medicine que est ouiēs contra letargicā passionē Unde si ex veneno aspidis aliquis incurrit letargicā cinis mustele inundantis aque distemperat vim sompniferā dissoluit vt dicit idem. dicit eciaz ibidē pulvis valere contra fistulam. nihil enim illa rex olim mī. s. natura sine ingentib⁹ causis genuit vt dicit ibidē Dicit āt arist li viij q mustela pugnat cōtra serpētes et. qz vterqz nares comedit Et est aial velocis motus q flexibilis corporis ac valde mobilis q instabilis. odore sagax. dorsū habens rubeū q ventrem albū. Mutat aūt colorē. naz in aliquibus regionib⁹ aliquo tpe anni tota pellis eius candida preter caudam. morsus eius malicios⁹ et virulent⁹ et eius vrina est fetida ad modum vrine muris.

¶ De migali

Migale est modicum aial ad modus mustele gulosum rapax q dolosum. nā cuz dolo rapit quod postea ventri omittit vt dicit gl. sup lecti. xi. mansuetū se fingit cū ei aliquis appropinquat et timore. sed statim mordet q venenuz infundit. Dicit ibidē de migale dicit arist q equos et mulos infestat. et eque pregnanti maxime insidiatur. pugnat contra serpentes et tunc se armat ruta vt dicit idem

¶ De murilego

Murelegus idem est quod musio siue cattus. sic dictus eo q muribus sit infestus. Hunc vulgus cattum a raptura vocat Mel ideo sic dicit q caret id est videt. naz ita peracute videt vt fulgore luminis noctis tenebras superet. Unde a greco venit catus id est ingenio sus vt dicit Ja li. xij. Est aial non determinati pili q coloris. nūc est albū nūc nigrū nunc flauum nunc varīū nunc etiaz maculosū. in pedibus q in facie et in auribus leopardo simillimū. officiū habens magnū. dētes habens serratos et acutos et linguā longā q flexibilē tenuē et subtilem cuz qua bibendo lambit sicut q alia aialia que habent labiū inferius superiori labio inequale. Talia enim animalia propter labiorum inequalitatez potum non hauriunt sed lambunt vt dicit arist. et etiam pli. Est autez animal in iuuentute valde lasciuum et agile q iocundū impetum faciens ad omne quod coram se mouetur. ludit cum calamo ante se protracto. In senectute autem est animal ponderosum et multum somnolentum. cautissime insidiatur muribus et eos plus odore qz visu presentiēs inuadit i absconditō

condito ac venaē capto mure cū eo ludit. sed finito ludo ab ipo demoraē tempore coitus quasi silueſtris efficit⁹ et agatur inter catos Amoris etiam tempore grauis pugna pro prouibus dominatur⁹ vnus ab alio morsibus et vngubus grauissime laceraē. et tunc vox horrēda emittitur qñ ad pugnam mutuam vnus ab alio prouocatur Bestia fit seuissima quando siluestris efficitur et in nemoribus demoraē. Minores feras vt caniculos et lepores tunc venatur. quando cadit ab alto pedib⁹ erectis et vix per casū aliquem leditur qñ deorsum precipitatur. simus quez egerit valde fetet. et ideo sub terra abscondit et pedibus occultatur. quando pulcram habet pellē quasi de ipsa glorians vagus efficitur. sed quando pellis ei eruitur tunc intra tecta commoratur. sepe enim pro pellis pulcritudine capitur a pellifice a quo decoriatur

¶ De noctiluca

Noctiluca est modica bestiola mulopes et alata. et ideo quidam eā inter volatilia computatur. In tenebris lucet vt candela. et maxime circa posteriora. in luce autē plena deformis est et obscura. manus inficit tangentis. et ideo quia lateat in tenebris tamē lucifuga est. odit enim lucem et solūmodo de nocte ambulat. et omnes cōtrariatur que est lucipeta vt dicit arist. li. viij. c. de minutis volatilibus.

¶ De onagro

Onager vt dicit ysi. asinus ferus interpretatur. Hos africa habet magnos et indomitos in desertis vagantes. singuli autez feminaꝝ gregibus presunt. nascentibus masculis celāt masculi et testiculos eoꝝ morsu detruncant. quod cauentes matres in locis secretis eos abscondunt. Et vt dicit plinius li. viij. Et onagris et asinis domesticis velocissimi asini generant. Animal aūt est liberū indomitū et lasciuū. frequentare montes et nemora consueū. et cuius sit animal ex se imbelle et innocuū solius fuge beneficio leonez superat in deserto at eq̄ lupum. est animal valde patiens sitis diu expectans quousq̄ potū inueniat sibi aptū. De quo dicit philolog⁹ xxv. die marcij xij. et totiens in nocte rugit per cui⁹ rugitū equinoctiū apud afros discernitur. et dicit q̄ totiens sp rugit de die quot dies habet horas. similiter et de nocte. vnde et siluarij in montibus africe onagri in quibus abundant numerū rugit⁹ eoꝝ numeꝝ horaꝝ dieꝝ et noctiū computant et diuersificant. fagax et inuidus est in olfactu vnde qñ amore ferueat et nesciat vbi ei⁹ femina euagatur. rupem ascendit et patulis naribus ventū attrahit per cui⁹ flatū vbi sit eius femina diiudicat et discernit. in montibus altis pascuosis herbas virentes quas multū diligit cū diligentia querere cōsueuit. quas cū inuenerit pre gaudio statim rudit. et vbi presenserit bestiā vt hominē ipsū venari cupientē q̄ diu inuenit gramina virentia a pascuis nō recedit. hominū

frequentiā

frequentiam valde odit atq; fugit solitudines et deserta multū diligit.

De onocentauro.

Onocentaurus ſm glo. ſuper Iſa. xx. eſt aial monſtruoſū ex tauro et aſina procreatū. Onos enim in greco dicit aſinus latine Unde eſt aial laſciuū ad modū aſini. ceruicoſū ad modū tauri. Alio modo ſentit philologus qui dicit onocentaurum eſſe ypoſitum ex humana effigie et aſinina. nam ab vmbilico et ſurſū figuraz habet hominis. et ab eodem inferius formam obtinet animalis Huic rationi videt ocozdare plīn. li. viij c. iij. Luoluia inquit mirabilia nobis fecit ingenioſa natura ad detegendū aut ei' potentiā ſatis in prodigioſas poſuiſſe gentes. Et poſuit in eodem capſo exemplū de multis monſtris et prodigioſis beſtiis quas india gignit ſicut de ſaunis et ſatiris et de onocentauris et de ypocentauris et hmōi. quas dicit eſſe beſtias humanaz effigiem mentientes. Et alij dicūt centauros fuiſſe equites theſſalon qui pro eo q; in eis diſcurrebant quidā. vnū corpus equoz; et hominū iudicabant. vnde centauros fuiſſe fictos aſſerunt vt dicit idem li. xi. vbi agit de portentis. Dicit enim centaurus grece homo latine. vnde centaurus dicit homo et a centauro per additionem d̄ onocentaurus. ſic dictus ē eo q; in media hominis ſpecie q; in media aſini dicat eſſe ſicut ypocentaurus dicit monſtrū in quo hominū equoz; q; natura eſſe coniuncta putat

De orice. vt dicit plī. ibidem

Orix vt dicit gl. ſuper li. i. Iſa. eſt animal immundū nec ſacrificijs aptuz ā xx. aūt interpretes tranſtulerut quaſi beta ſemuco ā a ceteri interpretes omnes ſicut orix illa queac' tranſtulerūt qui hebraice dicit tho Et inter aialia immunda in lege reputatur. Eſt auté beſtia ſicut mus aq̄tic' vel ſicut glires. q; ſūt mures q̄dā ſic dicti eo q; ſomnus efficit eos pingues. hyeme vero tota dormiunt et immobiles quaſi mortui fiunt. in eſtate reuiuiſcūt. Unde orix eſt aial quod hmōi muribus aſſimilat. Et hoc videt tangere Iſa. ysa. et ocozdat cū plinio. qui dicit ſic Oricem vocat egyptus feram q; in ortu canicule. viij. kl. iunij quando incipit eſtas ſtat contra ſtellam et obuetur contra eam acſi vellet adorare eam. et hoc facit cum ſternuerit id eſt cum poſt lōgam dormitionem euigilauerit. Et declinat hic orix h'cis. ſm hoc dicit ſorex cis. et orix nicis. q hmōi. Secōm iuuenalē vero orix eſt quedā auis pinguiſſima ita q; ſua pinguedine hebetat cultellū vt dicit idem lib. iij. vbi dicit ſic cultus orix hebetiſſima ferro. Et cū tamen ſm quē locum dicunt expoſitores q; eſt auis ſimilis galline africane vel ipſa gallina. Secōm britonē ät dicit orix gis. ſm illaz regulam greciſmi Nomen in x. donat in cis vel in gis. vt fex fecis lex legis. gentiuū Quinatuor exceptis nox nix ſenex q; ſupellex. Unde dicit q; orix eſt idem animal q̄ō in lege mundus reputatur

ad eius

ad esum. deut. xiij. vbi dicit Comedetis origem et cameloparoulum. inmundū tñ reputabat quo ad sacrificiū. Plin. autē li. viij. c. xj. de aialib' sōminiferis dicit Capree inquit in plurimas similitudines transfigurantur nam inter eas sunt ilices mirande prauitatis qz supra cornua vastā magna quib' eaz capita onerant saliendo de rupibus se excipiunt. Sunt et origes quoz villi ptra naturā alioz aialium vertunt versus caput. Sūt et dame et pigrasti et multa alia aialia his similia que alpes transmittit et sinus transmarini. Vnde sm hoc orix origis ē species capre siluestris et sm istam significationem vt puto nō sumit in ysa. vbi loquit ō aialib' Et somno damnabili sopiunt qz non bene ouenet metaphore. cū omnis caprea sm arist. sit animal valde vigil naturaliter. parū eiz dormit q de facili excitat cū sit aial valde timiouz. Et sic p alio aiali supponit orix in deut. et pro alio in similitudine ysa. sicut dicunt multi.

De oue.

Vis est molle pectus laniferū corpore inerme. animo placiouz ab oblatōe dictū eo p apō veteres in inicio nō tauri. ꝫ oues offerebantur in sacrificio vt dicit ysi. li. xij. Et his quoq; bidētes vocantur eo p inter octo dentes duos altiores habēt. qs gentiles in sacrificio maxime offerebant vt ibidem dicit ysi. Vel dicunt bidentes sm senectutem quasi biennes id est duoz annoz qz talis erant etatis quando ad sacrificiū eligebant Seu potius vocātur a duob' dētibus qui preminent et cū quibus nasci dicuntur. Sic bidēs. genitiuo h' bidētis dicitur vt dicit Beda. De quib' dicit aristo. li. v. q pariant vsq; ad octo annos. Et li. viij. si impregnent oues vētis ventū septentrionale faciūt mares. et si in meridionali tūc femine nascentur. et quales vene fuerunt sub lingua ouis talis color erit fetus. Auere ē. de agnis q ariete Et qñ oues senes ad coitū mouentur in aliquo tempore determinato dicunt pastores q est signū bonitatis in eis. et si iuuenes sic mouētur dicūt q est signū future pestis in ouibus in anno illo. Item arist. li. viij. oues impregnantur bibendo aquā. et propter hoc dant eis pastores comedere sal vt plus bibentes impregnent et magis cōcipiunt. Dant etiam eis in autumno cucurbitas paratas cū sale ad multiplicationē lactis. et tūc fluit plus lactis de mamillis. et oues impinguant lenticula cū sale. et si oues per triduū abstineant a cibo q post accipiant cibū multū impinguabunt et in estate valet eis aqua septentrionalis frigida. q i autumno aqua meridionalis tepida. et iuuat eos pastus i fine diei et motus. per nimia enī itinera et per fortes labores macrescūt. et pastores cognoscūt q̄ possunt pati hyemē. aut super quasdā inuenitur glacies et super quasdaz nō. q q̄ ex eis est debilis a se nō eruit glaciē nec repellit Et carnes ouiū sicut et aliorum quadrupedū q̄ in loco multū aquoso nutriuntur male. et q̄ causā

lengam minus patiunt hyemem q3 que amplã. Et q3 habent pilos pau/
cos et crispos grauiore hyeme patiunt. Et lana ouiũ quas comedit lu/
pus inficit et pannus inde factꝰ recipit pediculos. Item ibidem li.viij.in
ouibus plus abundat priuatio intellectus q3 in alijs animalibus quadrupe
dibus. Et nocet eis tonitrua. etiã remanserit vna sola et fuerit impregna
ta aborties pre timore forsan. Item dicit plꝰ.c.xlvij.tonitrua inquit solita
rijs ouibus inferũt aborsiuũ. Remediũ est vt in vnã pariter congregen/
tur. Quere S in lra ℟ de ariete et de agno.

¶ De panthera.

Panthera vt dicit ysi li.xij sic est dictus. siue qz omniũ animali/
um est amicus. excepto draconẽ quẽ valde odit. siue qz secreta
te generis gaudet et ad similitudinẽ3 quicqd accepit reddit.
Panthera enim3 grece. totũ dicit latine. Est aũt bestia minutis
orbiculis superpicta. ita vt ex maculaꝝ nigraꝝ et albaꝝ et flauaꝝ varie
tate tota pellis oculata exterius videat vt dicit idem. Hec bestia vt dic
ysi semel tñmodo parturit. Cuius cause ratio est aperta. nã cũ in vtero
matris conualuerint catuli et ad nascendũ iã receperint vires. odiũt ma
tres lacerant q3 vngue matris aluũ tanq3 suo partui resistentẽ. vnde q
mater partũ dimittat dolore uteri opellente. Et ideo dicit plꝰ. aialia cuꝝ
acutis vngulis frequenter parere nõ posse nã mouentibꝰ se catulis vi/
olate intrinsecus sũt matrices. Ipsarumq3 ysi li.xij. De panthera dicit phisi
ologus. Panthera inquit odit draconem et draco ipm fugit. cũ aũt com
coxerit et saturata fuerit se recondit in spelunca q dormit plurimum fere tres
dies. Post triduũ vero a somno surgens emittit vocem. et ab eius ore ex
it odor aromaticꝰ supra modũ suauis propter cuiꝰ suauitatẽ ipsũ omnia
animantia sequunt. Solus aũt draco audiens vocem eiꝰ. timore perterri
tus fugit in cauernã. nec ferens odorem in semet ipso deficit et torpescit.
odorem enim eius reputat pro veneno. De pantheris aũt dicit plꝰ li.viij.
.c.xviij. Pãthera sicut et tigris maxima oculoꝝ et maculaꝝ varietate de
corant. alia aialia proprio colore gaudent. Sunt tñ leones nigri in syria
qui pantheris in candidis maculis sũt similes. In colore aũt vario pan
thera et tigris cetera aialia quadrupedia solicitant videre eos. sed tortura
te capitis terrent. quãobrem caput occultant q pulcritudine reliquę par
tis corporis bestias ad se inuitant. et sic inuitatas arripiũt q manducãt.
Et cuius sit bestia valde seua tñ illis qui sibi aut aliquo subuenerit nulla
tenus est ingrata vt ibidem exemplificat idem plꝰ. de quodam qui libera/
uit catulos panthere collapsos in quandã foueam quẽ panthera cernit
extra solitudinẽ leta et blandiens vt sibi gratias referre appareret.

¶ De pardo

Pardus vt dicit est bestia velocissima colore vario orbiculata. precepsq3 ad sanguinem. et saltu ruit in mor
tem Et habet talẽ dispositionem3 sicut panthera. nec hꝫ ab eo ali/

quam d

quam differentiã nisi q̃ panthera habet maculas albiores. ita dicit plin̄ li. viij. De parvo aũt dicit aristot. li. viij. q̃ qñ parvus infirmat concipit humanũ simũ gratia medicine. et ideo venatores suspendũt sterc' sup arborẽ ad qd̃ ou ascendit a venatorib' interficit. Est aũt animal libidinosũ. et coit cũ leena ex cui' adulterio generat leoparo'. Quere ō de leena. Parvus raptus canibus est nimis sevus vt dicit gl. sup osee xiij.

De pilosis et eorum propietatibus.

Pilosi sicut innuit glo. super ysa. xiij. monstra sunt ad similitudinem hoim. Et dicunt silvestres homines qui et satiri dicuntur Jsi. aũt li. viij. c. v. dicit ipilosi sunt qui grece panides. latine incubi appellant. siue inuij ab incundo dicti passim cũ animalibus. vnde incubi dicunt ab incũbendo id est coeundo. Depe enim impiobi et istere et mulieribus earũ peragũt concubitus quos demones gallipucios appellant. qz sepius hãc immũditiã peragũt. quẽ aũt incubonem vocant hũc romani faunũ siciliũ vocant. Jtẽ dicit papias. Pilosi a grecis panitea. a latinis incubi vocant. quoꝝ forma ab humana effigie incipit ꝙ ibi stiali extremitate termin. at. Jtem dicit glo. sup ysa. xxxiij. Deo idem dicit alia glo. q̃ pilosus dr̃ simea est eni bestia monstruosa. pilosa multũ. et vilosa. figurã humanã in multis representat. Quere infra de simea.

De pigargo

Pigargus est animal mundũ quo ad esum vt patet deut. xiij. Est animal cornutũ et barbatum simile hirc' mun' cervo. manus hirco. vnde similis est hircocervo seu longe minus. Quere ij. de tragelapho. Ruminat sicut hircus. et findit vngulam sicut cervus et est animal agreste magne velocitatis. nemora inhabitat et deserta. Ugucio aũtẽ dicit q̃ pigargus ẽ avis parva et depressa. vñ dr̃ a pige qd̃ est depressio. Deo in deut. supponit p animali quadrupede qd̃ est simile hircocervo vt ibi innuit glo. Nec aspirat ibi prima syllaba. vñ cũ. h. non debet scribi. quidã scribũt philargus. seu male vt patet in libris correctis.

De pigmeis.

Pigmei sunt homines parvi staturã cubitali quos greci a cubito pigmeos vocant. Hi montana indie tenent. quibus vicin' est occeanus vt dicit papias. Deo dicit Aug. sic. Pigmei trium semicubitales sunt qui tertio anno perfecte sunt etatis. septimo senescunt. Dicunt aũt pugnare cõtra grues a quibus armati ferro alitis tiene deuincunt. De pigmeis aũt dicit plin. li. vij. ca. iij. Pigmei cervos vt sunt vociferantes nõ excedentes salubri celo semper vernante habitant in terra temperata montibus opolitis et partibus aquilonis quos grues infestare fama est. Qui incedentes arietũ capitaꝝ dorsis armati sagittis vero tempore congregato agmine ad mare descendũt et ova et pullos gruum pro viribus destruũt et consumũt. Et hanc impetitionem facilt

tribus mensibus quod si non facerent futuris auiū gregibus resistere nō valerent. De penn's aūt eaꝝ et ouorum putaminibus sibi casas faciunt vt dicit idem. Et sē dit. aristoteles inquit in cauernis viuere pigmeos tra

De porco dic.

Porcus vt dicit ysi. li. vij. spurcus dicit. Ingurgitat enim se fe/no et luto et mergit. limo se illinit. et in locis fetidis requiescit. Vnde et Oracius. q amica lutosis hunc q spurcus vilis q spu rius nuncupat. Cuius pilos setas dicim⁹ eis quibus sutores cōsuūt sotulares vt dicit idem. Sunt aūt porci quidaꝫ domestici. alij sil uestres. Masculi aūt inter domitos dicunt verres eo q grandes habeāt vires. Femine aūt dicunt sues quasi pascua subigentes. id est subacta ter ra cibaria exquirentes. Inter siluestres masculi dicunt apri id ē feri vt di cit ysi. De porcis aūt dicit pli. li. vij. c. li. Porci nascunt dentati vt tradit Aristotiles. mares nō vltra trimatuꝫ generant. porcus amisso oculo cito extinguit. vsqꝫ ad quindecim annos vel viginti viuere potest. Multis in/firmitatibus subiacent porci. et qñ infirmant obliquum tenēt caput. Lo lutati in luto plus iacent in latere dextro qꝫ leuo. Pinguescunt. xl. diebus sed magis in principio saginationis. Mutuam vocem nouerunt. vnde vno clamante omnes occurrūt et ipsū pro viribus iuuare satagunt. Inediam per triduū patiunt. mutuo se diligunt q contendūt. Domestici ꝓpria ho spicia domos qꝫ petere discunt et ad eas etiā sine duce redire de vespere consueuerūt vt dicit idem. Eundo et faciendo grunniūt. et duꝫ dormiunt maxime si fuerint pingues. Sunt aūt porci fortioris somni in mari qꝫ in alio tempore anni. q hoc accidit eis ex fumis per calorem vernalem reso lutis ab humorib⁹ in hyeme in ipsoꝝ corporibus aggregatis. et ideo tūc suauius dormiūt et durius ꝓpter resolutos mulcebres fumos ipsorū ce/rebri tunc temporis suauiter oppilantes. In estate vero etsi multa sit hu morū resolutio. fortis tamen fit eorundē dsumptio et deficcatio ꝓpter ex cessuꝫ estiualis caloris. et non fit tanta humoꝝ generatio qui sunt causa somni. propter quod non tantū dormiūt in estate quantū in vere. vt dicit auicenna. In autumno aūt et in hyeme sunt humores compacti ex frigi ditate aeris eos forinsecus constringente. q ideo pauci fumi tunc tempo ris resoluunt propter excessū frigoris humores in corpore compingēs vt dicit idem. Arist. aūt dicit de porco li. ij. Porcus non ejcit dētes omni no. et est masculus plurū dentiū qꝫ sit femina. Item aristo. li. iij. Porc⁹ sal tat post octauum mēsem. et femina parit post annū. et qō generat ex sper mate maris ante vnū annum est debile valde. ꝛc. Item idem. Porcus ha bet consuetudinem q si coierit pri⁹ cū aliqua tunc sui filij sunt pauciores et secunda et minoris corporis. Et quando porca virgo prius fuerit im

pregnata

pregnata pariet filios minores Porca si fuerit multus pinguis erit eius lac paucum post eius partum. Et meliores sunt filij qui nascunt in hyeme et peiores qui in estate. Et meliores sunt filij qui generant in iuuentute q̄ qui generant ex senectute Porcus autez cum impinguat potest coire in omni tempore nocte et die et magis in mane Item li. vi. cum parit porca primo filio primo dat mamillam Quando multū appetit coitū nō vult vt marem saltare super eam quousq̄ declinent auricule. Et multus est oz deu mbonus cibus porcis quando debent generare maxime decoctum. Item li. vi. Porcis accidit tripliciter infirmitas Una q̄ dicitur brancos et est apostema in auricula et in mandibula et sepe in pedibus. et caro q̄ est in illo loco corrūpitur. et transit paulatim corruptio ad carnem vicinam donec veniat ad pulmonem. et tūc suffocat spiritū ꝛ expirat. augmentatur hec infirmitas subito. et pastores porcorum quando p̄mo cognoscunt infirmitatem precidūt membrum in quo est infirmitas. non enim curari possunt sine incisura. Alia autem accidit eis infirmitas que dicit dolor et ponderositas capitis et ex ipso moritur maxima pars porcorū Alia infirmitas est fluxus ventris. et vix habet remediū quoniam interficit in tribus diebus. Et quando porci sunt grossi tūc iuuat eos comedē mora. Et iuuat eos balneum quando aqua eius fuerit multus calida. ꝛ minuantur vene sub lingua eius. Item quando cibus diuersus impinguat porcos. et quidam cibi inflant. et quidam generant carnem. et quidā pinguedinem. Et tam porci q̄ porce delectantur comedere glandes q̄ eoz temperant carnes. tū si porce comederint multum de eis abortient sicut oues. Multa alia refert de eis arist. Quere de apro et infra de sue.

De pediculo.

Pediculus cutis est vermis a pedibus sic vocatus vt dicit ysi. li. xij. Pluris enim pedum motu q̄ morsu ledit cutem. Ex humoribus ꝛ coruptis vaporibus intercutaneis per poros resudantibus generantur vt dicit ysō inviaē. Sepe inquit pediculi et lendes nascunt in capite vel in cute ex purgationibus quas natura emouens facit consumere inter cutem et carnem. Super quem locum dicit expositor. Quidam pediculi ex humore sanguineo generantur et sunt rubei et grossi. quidam ex flegmatico et molles sunt et albi. quidam ex colerico ꝛ sunt citrini longi veloces et acuti. quidam ex melancolico et sunt illi cinerei coloris id est subnigri et macilenti et motus tardi. Vbi autem est nimia pediculorum multitudo in corpore multum plectorico et corrupto signum solet esse corruptionis generalis vt morphee siue lepre vt dicit idē Contra pediculorum autem molestiam valet capitis frequens ablutio. pectinatio. et medicinalis mundificatio. Nam vt dicit Constantinus

Argentū vīuum cum cinere salicis eos necat. et hoc precipue si ex calido humore generantur. Item facit letargicū magnū id ē plumbū vstum cū oleo et aceto. Si vero generant ex humore frigido valet staphisagra aut ripigmentū cū oleo et aceto. Similiter aqua marina et salsuginosa cū aceto. Secūm aūt differentes naturas. alia in eis differentie pediculorū vt ps in porco cui⁹ pediculi dī vsia sic dictus q⁹ vrit. nam vbi mordet ardēs locus ardet vt ibi velice fiant vt dicit idem ysi. li. xij. Quilibet autē pediculus tanto acrius mordet et ledit ānto plus macrescit.

Puler vermis est modicus molestus ¶ De pulice. hominib⁹ maxime et infestus. a puluere dictus eo q⁹ a puluere potissime nutriat⁹ vt dicit ysi. li. xij. Est aūt vermiculus mire leuitatis non cursu sed veloci saltu pericula effugiens et euadēs. E ē poze frigido pigrescit vel deficit estiuo tpe insolescit. Quāuis aūt non sit de animib⁹ q⁹ procedūt p manifestā sexus cōmixtionem. multiplicat tn̄ suā spēm p ouationē. q⁹ oua quedā in se gignit ex quoz cōmixtione vel emissione vnius puler multos producit. Unde puler albus quidem nascit sed quasi subito in nigredinē cōmutat. Sanguinē appetens carnem cui insidet terebrat. q⁹ pfodit liquidiorem partez intercutanei humoris sugit. et in parte corpis cui insidet sugendo sanguinē rubicundū vestigiū derelinquit. dormire volentes acri motu impetit. nec etiā reg.b⁹ si eoꝝ carnes paruus puler tetigerit quin eos molestet. parcere dīcunt. Eius siquidē ablinthiū est venenū. Similiter et folia persicoꝝ vt dicit Constantinus. Colloquintida valet ctra pulices si trita et mixta fuerit cuz aqua per loca vbi abundant pulices aspergat. Similiter folia ablinthij. q⁹ vt dī eoꝝ odore et sapore moriunt. Propter saltus velocitatē defacili non capiunt. In calore ctra tps pluuiosū acrius mordet puler

Rinoceron grece. latine cornu in nare ¶ De rinoceronte interpretat. Idem est monoceron id est vnicornis. bestia ferocissima appellata eo q⁹ vnū cornu in media fronte habeat quatuor pedūm ita acutū et validū vt quicq̄d impetierit aut ventilet aut pfodet vt dicit ysi. li. xij. Nam cuz elephante sepe certamen hz quē vulneratū in ventre prosternit. Tante aūt est fortitudinis vt nulla venantiū virtute capiat. Deo sic asserūt qui de naturis rez scripserūt. virgo puella ꝓponit que venienti sinū aperit in quo ille omni ferocitate depposita. caput ponit sicq⁹ soporatus velut inermis capit et interimit iaculis venatoris. Ideuscq⁹ ysi. li. xij. Greg. sup Iob addit in moꝛ ad tam dicta. Ibi noceron inq̄t fera est noie. omnino indomita. et si quo mō capta fuerit teneri nullaten⁹ possit impatiens q̄a vt dī illico moriē. De rinoceronte dic ysi. li. xij. c. xxi. Rinoceros in nare hꝛis cornu id ē in media fronte supra nares. Hostis ē elephantis vnde suū cornu limat ad saxa et acuit q⁹ sic se

preparat pugne. et in dimicatione aluū impetit elephantis quā sit par/
tem corpis esse molliorē. Longitudo par inest ei vt equo. sco crura multū
breuiora. Color ei⁹ bureus. Et sicut innuit idem li. viij. ca. xxij. h⁹ fere mul
te sunt species. s. rinoceron. monoceron. egloceron. Est āt monoceron vt
dicit idem fera asperrima silis equo in corpore. et cervo in capite. pedib⁹
elephanti. cauda apro. Mugitū emittit graue. vnū cornu nigrū emittens
in media fronte habet duoꝝ cubitoꝝ. Hanc ferā viuā negāt capi. Eglo
ceron spēs dr esse vnicornis. et dr latine capricorn⁹. ab egla qđ ē capra.
et ceros qđ est cornu. aial est pusillū simile edo acerrimū nimis. in media
fronte vnū gerens cornu. Itē dicit plinius ibidē q⁹ in india sūt vnicornes bo
ues habentes candidas maculas et solidas vngulas sicut equi. Sūt et
asini quidā indici vnicornes vt dicit arist. auic. et plinius qui sic dicti sunt eo
q⁹ vnū in fronte habēt cornu inter aures. Residuum āt corporis ipsoꝝ si
mile est corpori onagrorū siluestriū asinoꝝ. Sed talis monoceros ē mu/
ltis audacie et feritatis q̄s sint alij vnicornes. Et dicitur monoceros a
monos qđ est vnus. et ceros qđ est cornu q̄i in capite gestans cornu vnū
Et declinat hic rinoceron rontis. ti. it. similiter declinat monoceron tis. ti.
Inuenitur āt rinoceros et monoceros. tūc dr rinocerotis in gen̄. et sic de

Rana a garrulitate vocis. De rana. Calinus.
sic est vocata eo q⁹ strepūt et sonos vocis importunis clamo
ribus reddunt in palustrib⁹ vbi generant vt dicit ysi. li. xij. ca.
iij. de piscib⁹. Et rane āt quedā sūt aquatice. quedā palustres
quedā rubete. de quib⁹ ꝑ dictū est in lra B de bufone. alie calamite que
sic sunt vocate q̄s inter arundines habitant et frutices vsi et in calamis
uersant. et sunt valde parue et virides et mute sine voce. Alie sūt agre/
stes rane paruule in sicco vel in aquis morātes vn sic sūt nuncupate. Est
āt quedā spēs rane q̄ missa in os canis facit ommutescere. Sed hoc mul
ti negant vt dicit ysi. li. xij. Arist. āt dic̄ rana li. iij. q⁹ hz linguā ꝓpriā que
anteri⁹ lingue sue applicat ori suo. et q̄i ligatur sicut extremitas lingue p
scis. licet posteri⁹ et interi⁹ ad linguā caninā hz absolutā. et propter hoc
hz rana linguā propriā. et est coax. et nō facit hoc nisi in aqua tñi. Et pro
prie masculi⁹ tpe coit⁹ clamat femina. qr qūlibet aial hūs vocē proferat
tpe coit⁹. Rana āt multiplicat vocē q̄n ponit mādibulā inferiorē eq̄liter
in aqua et extenderit supiorē. et p extensionis conatū duaꝝ mādibulaꝝ
lucent eoꝝ oculi sic candele et hoc de nocte maxime. q̄a coeūt de nocte
pl⁹ q̄s de die. Et oēs pisces nutriūt pullos suos p̄ter ranā vt dicit ibidē
li. vij. Q̄n āt ꝑmo in aqua formant rane vident tōliter eē caput cū qua/
dā extremitate depēdēte ad modū caude. deinde dilatat tōlit in ventrē
sblata cauda crescūt ei pedes. et in aial q̄drupes transformat. mouentur
oēs rane preter bufonē vel rubetā potius saliendo q̄s gradiēdo. nā vet⁹

rubeta raro salit. Rana igit aquosa est seu paludosa clamosa limosa. pe trosa. timorosa sub ventre maculosa. venenosa. et ideo abominabilis ho minib⁹ et maxime odiosa. in terra viuit pariter et in aqua.

De salamandra.

Salamandra vt dicit pli. li. x. c. xlviij est similis lacerte in figura huiusq; alibi reperit nisi in magnis imbribus. deficit ât in sereno. et tantus est eius rigor vt ignem tactu extinguat sicut glacies. Sa niem iactam ore euomit que si hominis tetigerit corpus toti defluũt pili. et qó tactum est corrũpitur et in colorẽ turpem commutat. Salamandra itaq; gen⁹ est lacertuli siue stellionis animal pestiferũ et sũ me venenosũ. Nam vt dicit pli. li. xxix. c. iij. fructus arbor inficit. aquas i ficit. et quibus si comederit vel biberit mor necat. sed si saliua eius pedẽ tetigerit totũ hominẽ inficit et corrũpit. Et q̃uis tanta sit in salamãdra vis veneni. a quibusdã tñ animalibus mãducat loco cibi. Inter medios ignes viuit sola aialium vt dicit idem. imo incendiũ igneũ extinguit. Et est genus salamandre cui⁹ pellis est villosa et pilosa sicut pellis vituli ma rini. et qua fiunt aliq̃ cingula ad vsus regũ que post longam vetustatẽ in ignem proiecta non exurunt̃ sed post diuturnam inflammationem illesa et purgati quasi renouati ab ign⁹ extrahunt̃. q ab illa pelle fiũt ligami na in lampadibus et lucernis que nullo incendio corrumpunt̃. Quere .s. in lra D de anguiũ diuersitate. et inuenies ibi de hoc vermi.

Anguisuga est vermis. ¶ De sanguisuga aquatilis sic dicta eo q̃ sanguinẽ diligit atq; sugit. potanti⁹ infigit faucib⁹. vel vbi vsquam adheserit sanguinẽ haurit et cũ nimio cruore maducrit euomit quod hausit vt de nouo re centiorem sugat vt dicit ysi. li. xij. Vermis ẽ coloris subnigri. quibusdã virgulis rubeis distinctus. corpore mollis. oblongus et flexuosus. os ha bet triangulũ et in ore fistulam cũ qua sanguinẽ sugit. venenosis inuidet Et ideo q̃s debet apponi membro causa medicine primo debet imolui i. vtribus et in sale vt sic compellat̃ euomere si quid forsan hauserit venenosi sũ in aqua tepida in tpe calido cui⁹ membro se applicat ad sugendũ.

Stellio nomen sumpsit a colore Est enim bestiola tergo depicta lucentib⁹ guttis in modũ stellarũ De q̃ dicit Ouid⁹ aptũq; colori. Nomẽ habz varias stellatis corpe guttis vt dicit ysi. li. xij. vbi subiungit. Stellio aũt adco scorpionib⁹ est contrarius vt viso eo pauorẽ hic inferat et torporẽ. Plin li viij. dicẽ q̃ stellio maxime de rore viuit. Et q̃uis sit aial pulcrũ et depictũ. multũ tñ est venenosũ. qz vt dicit pli. li. xxix. c. ij ex stellione pessimũ fit me dicamentum. nam cum fuerit mortuus in vino. faciem eorum qui bibunt lentigine adducit. ob hoc enim vngentum necant qui formẽ inuident me

retricum. cuius remedium est oui vitellum mel et vitrum Et fel stellionis i aqua tritum mustelas dicit congregare Et est stellio genus lacerte repti le et quadrupes. habens pedes latos et digitos scissos ad modū man' quibus repit ad domoz et murorz rimas i quibus facit cauernas suas et mutat spolium suū in senectute sicut serpens vt dicit idem q latitat i hy eme in cauernis et hebetat visus eius. In vere aūt exiēs de cauerna sen tiens defectum visus mutat locū et querit sibi locū q cauernā ad orientē et continuo aperit oculos contra solis ortū donec in oculo desiccetur hu mor et consumat nebula que oculis caliginez inducebat Super proue. aūt li. c. xxx. innuit glo. q stellio est aial velocissimū et tñ non penniatuz q tantū velocitate pedū repit et scandit ad sublimitatē domoz ac murorz

¶ De serpente.

Serpens est dictus eo q occultis serpit accessibus. non gradi tur publice et aperte sed squamaz nisibus repit occulte vt di cit ysi. li. xij. De cuius natura hic non prosequor quia ibi supi i ira A vbi agit de angue omnia sunt prolixius explanata. tamē quasdā notas proprietates et vulgatas hic breuiter inserere nō pigebit Dicebat Jo. de sancto egidio de serpente sic. Formidat nurū. dicit enim q insilit in vestitū. sputū fit sibi venenosum. qz saliua iciuni hominis vene nū est serpenti. piguat pro capite i quo dicit esse sedes cordis. Caro fri gida hoc dicit qz frigide est nature. Pectore vētre hoc dicit qz rectus nō gradit. annis scilicet lingualis serpit se renouat. loca musida lingit icz io ca patrida subumbrat io est loca vmbrosa amat. Respicit oblique. quia lateraliter nō directe transfigit. aculeo. et dente flectit in se. qz tortuosus est et non rectus. Abscondit lepzam. quia comedit ne talis infirmitas re uelet ur. non cessat vertere linguam. qz serpens semper mouet linguam ex vi veneni. Esurit et patitur. diu enim sustinet famem. claudit. aurem suam ne audiat incātantē. vino qz venatur. Bibitac. anteqz mordeat interimit. omne quod mordet. alius hostis. qz statu interimit eas. iacta resumit. qa venenū quod ejicit reiterato resumit.

De simea

Simea grece a suppressis naribz est vocata. vñ et simeas dicit Jsi. eo q naribz suppressis sint. q facie fedā rugis turpibz folli culis Alij dicit simeas a similitudine rationis notatas qa in multis homes imitant Sed hoc est falsū vt dicit ysi. li. xij. Et subdit Simee sūt elementoz sagaces. nouā lunā exultant. medias et cauā tristant. qā duos fetus fetū quē plz amat in brachio suo portat. quē ho minz diligit humeris gestat. qñ sibi instat nōtas fugiēdi. cū ho. artat ab insequēte fetū brachijs portatū. pjcē opellit q alū q humeris ūhet pres sa tardior ad fugā redditq io a venatore facilz q citz pūnit. Simearū

aūt qnqz

autem quinq; sūt genera vt dicit ibem et quibus certo pertū caudas habent ¶ Simia enim est cū cauda quam quidam clunem vocant. Sunt et alie que cenophale sunt dicte quia facie canibus sunt similes seu corp' hūt smeaz. ¶ Sunt etiam spinge villose comis q mammis prominentibus facules ad furitatis oblationem Sunt et satiri facie admodū grata et gestu cū lanūb' motib' inquieta. Sunt q callatrices que toto pene aspectu a ceteris distant. nam in facie sunt producta barba et lata cauda vt dicit ysi do. Item dicit plin vij c. huj. vbi dicit simiaz genera figure homis sunt proxima caudis inter se distinguūtur mira solertia visa singula facere nituntur. vnde calciare se solent calceis a venatoribus ex industria derelictis et sic facile capiuntur. naz dū se volunt calceoz ligamentis constringere et calciamenta prout viderant a venatoribus facere suis pedib' coaptare anteq; possint a calceorū vinculis expedire a venatoribus sepissime capiuntur. Item plinius ibidē simiaz ergā fetum maxima est affectio nam manuc. ade intra domos catulos quos parunt omnibus demonstrant tractanq; gaudent et gratulantes et sibi applaudentes cognoscūt ipsaq; pli. Dicit tñ item li. eodem. c. xxij. sunt in india simie toto corpore canonice quas inde ortes capiunt et venantur. De simia autem dicit ysaac li. ij. Communicat simia in forma cū homine q in pilositate cū lupo Et sunt alique simie prauoz motuū atq; morum et eaz dentes quasi canum et mores malicioſus et maxime illaz que habent caudas Alie aūt sunt villose anterius preter faciem. et talū dentes sunt sicut dentes hominis. et alia habent sicut homo. et oculos subtilos et asperos et acutos q mānas in pectore et manus et pedes et digitos sicut homo q potest ambulare super domos pedibus duobus quia habz calcaneū et innititur sicut homo. q hec habent pauca animalia preter hominem q maxime quadrupedia vt dicit arist. In vulua autem assimilatur mulieri. et virga masculorum est sicut canis. et interiora eius sunt sicut hominis. Ducuſq; aut cenia. Hec eadem dicit arist li. ij. vbi dicit ¶ Sunt animalia cōmunicantia in natura hominis quadrupedia vt simia ē vnde recitat omnia supra dicta. Est itaq; simia bestia monstruosa. hominis tñ nature representatiua discipline susceptiua. vnde ad saltandū et varijs modis ludendū informatur. Bestia siquit em est indomita et malicioſa et natura et verberibus q caterīs per violentiam domatur. trunco opprimitur siue blocco. nec libere dimittē ē permittit vt ei' insolentia reprimat. Cibis oibus vescit. q immūdis delectat. propter qđ in boim capitib' vermes ḡnit q̄s inuētos i os proiicē nō dedignat. Simiaz carnes desiderat leo qñ infirmat qz ei' cibus dūra discute qñ grauē infirmat vt dicit ysi. q pli. quere supra de leone. ¶

Sirena ne. vel in ren enis. dicit monstrū ¶ De sirena.

Qđ tuccedit sua cant' trahit nautas ad periculū. vñ dī a siren qđ est tractus

tractus vt dicit vguicio. Blo. aũt super Ysai. xiij. dicit Syrene sunt serpẽ
tes cristati et alati. Alij autem dicunt q̃ sunt pisces marini in specie mulie
bri. Papias aũt dicit Syrene sunt draconcs magni volantes et cristati
vt quidam putant. Isido. aũt li. xx. vbi agit de portentis dicit. Syrenes
tres finguntur fuisse. et parte virgines et ex parte volucres vngulas q̃ alas
habentes. quarũ vna voce. altera tibia. tertia lyra canebat que illectos
nauigantes sub specie cantus ad naufragiũ pertrahunt. Scõm veritatẽ
aũt meretrices fuerũt que transeuntes ad egestatem ducebant. ficte sunt
peroucere ad naufragium nauigantes. Dicit aũt Isi. li. xij. in arabia sũt
serpentes cũ alis que syrene vocant que plus currunt q̃ equus volare di
cunt quoꝝ virus tantũ est vt ante mortẽ q̃ dolor sentiat. De syrena aũt
dicit philologꝰ. Syrena est monstrũ marinũ ab vmbilico et sursũ habẽs
formã virginis. inferius figuram piscis. Hec belua i tempestate gaudet.
in sereno aũt dolet. hec dulcedine cantus facit dormire nauigãtes. quos
cumq̃ viderit consopitos ad nauem accedit et quem poterit rapere secũ
ducit et perferens ipsum ad locum siccum primo ipsum secũ coire cogit.
q̃ si coire noluerit vel non poterit illum perimit et eius carnes deuorat q̃
transglutit. De talibus monstris legit in hystoria alexandri magni.

¶ De scorpione.

Scorpio vt dicit Isi. li. xij. est vermis terrenus habẽs in cauda a
culeũ amarum. sic grece dictus eo q̃ cauda figat et arcuato vul
nere venena diffundit cuius proprium est vt palmam manus nõ
feriat neq̃ ledat vt dicit idem. Et dicit scorpio a scorte quod est dulce.
et pono ibi. id est fingere quia in anteriori parte blandicias fingit. in poste
riori pungit. ũ scorpione autem verme per similitudinem dicit rubꝰ acu
leatus vel flagellum virge nodose. Item scorpio dicit signũ in celo q̃ so
le existente in illo signo primos frigoris aculeos tũc sentimus. Ibi Ora
cius. Matutina parũ cum cautos frigora leuant. Item scorpio ẽ sagitta
venenata arcu vel tormentis excussa que diu ad hominẽ venerit diu infu
git virus diffundit vnde et nomen accepit. De oibus his dicit virgilius
Scorpius est signũ vermis q̃ sagitta flagellũ. De scorpionibus autẽ di
cit pli. li. xi. c. xxvi. Scorpiones pariũt vermiculos ouoꝝ specie. et pariũt
importuna peste. veneno i sicut serpentes. per triduũ valde levit scorpio
nis venenũ et post lenta morte pereunt nisi citius sibi occurrat. letali ictu
percutiunt virgines quando eas feriunt. similiter et femineas. sed non tã
cito viros autem maxime ledunt matutino quando exeunt de cauernis
suis primoq̃ fortuito aliquo ictu ieiunum infundunt venenũ semp cauda
parata est percutere nullo q̃ momento cessat a lesione. si ei datur occasio
ledendi et obliquo ictu et influxo feriendi venenum candidum eos infũ
dere. apoderus auctor est qui descripsit scorpionũ nocuorũ genera per

colores ge

colores. geminos haberi quidam aculeos et in os sunt nares seniores et maxime tpe coitus et hi sūt ceteris graciliores et longiores Omniū autē venenū in meridie magis est nociuū quādo solis ardorib⁹ caluerit. Similiter qñ siciūt q habēt queuā internodia in cauda quanto plura tanto pciora eorū sūt venena. et aliq̄ndo sunt illa internodia sena aliqñ septena Tradit aūt apolodius quosdā in affrica habere pennas et illis sūt valde nociui. et os quidā venenū qui questus gr̄a colligūt diuersaꝝ terraꝝ venena illos allatos scorpiones referre in ytaliam sunt conati. seo infra circuli regionē celi nullat⁹ viuere poterūt. Videnē tamen aliqñ in ytalia. seo sūt innocui. Inficia pruciūt porcos nigros qui cicius moriunē. Ex si in aqua post ictum se immerserint. homi a scorpionib⁹ percusso cinis eorū potatus in vino est remediū submersi etiā in oleo succurrēs periculo q pūgendo animalia eduerūt. Nullū animal leuit scorpio carens sanguine q sunt quidā scorpiones qui pariūt vndenos fetus quos mater qñq; deuorare dicit. seo vn⁹ qui magis est sollers scandit sup clunes matris vbi tutius residet. a cauda et a morsu hic genitorē interficit q fraterne cedis cultor extitit et hic pudere fecit natura. ne pestifera pgenies nimiū ꝓpagef hu. usq; pli. li xi. dicit aūt aris. li. vij. q scorpiones qui cōmedūt venenosa sunt peiores veneni et dracones quidā omedūt scorpiones et illi sūt pessimi. et otra punctura aūt scorpionū multa sūt remedia. vt ptz sup. li. v. de morbis et venenis.

De sue.

Sus vt dicit ysi. a subigēdo est dicta eo q terrā rostro subigit ꝓter cibū terrā eni sulcat et subuerit vt dentib⁹ pueniat ad radices pli. aūt li. viij. c. lj. dicit suillū pecus circa vernū eq̄noriū conc̄ipit bis in āno parit. iij. mensibus in vtero trahit xx. filios qñq; ꝓducit Sed educare nequit. et aliqñ omnes deuorat ꝓter primū illū magis diligit qui ꝓmo de vtero exit. quia ei magis est naturalis et ei semp primo ꝓ mā mamillā porrigit vt dicit pli. solinus et aris. libro. vi. Est aūt aial īmūdum et gulosū aude deuorās qlibet fetioū et immundū. balneū putat lutum et reuoluēdo se in luto et quiescendo inpinguat Et vt dicit aresť. li. viij. et inpinguat ꝑcipue in quiete et septima ps sui cibi transit in pilos et in sanguinē et in cōsimilia et cū parit crescit et macrescit. quia nutrimentū transit in lac vnde eius filij nutriunē. et quādo habet iuuenes magne ē ferocitatis et pugnat pro eis otra lupum Vlias eius ꝓprietates quere super in littera. p. de porco et in littera. M. de apro

De Tauro

Taurus est bos masculus nō castratus vt dicit ysi. et est grecum nomē sicut bos Indicis aūt taurus vt dicit idē li. xij. ē color fuluꝰ et velox pricitas pilis in otrariū versis caput circūflectit flexibi

litate qua

litate qua vult tergi vuricia omne telū repulsum munitū feritate. qui sub arbore ficus alligati omnē amittūt feritatem et subito mansuescūt vt dicit ysi. li. xvij. quere ē. de ficu in lra f. Est alal superbū et cornicosū. cuius maxima fortitudo est in collo et in cornib⁹ ac ceruice. vñ pli. li. viij. c. xlv. Generositas tauri patet in aspectu et in cornuta fronte et i auribus setosis ac in cornibus et in procinctu domitationū pre offerētibus cuius tota dominatio in pr̄oribus pedibus stat quib⁹ in altū spargit arenā et ex tali sparsione singulariter inter alia alia mardescit vt dicit idem aristo. li. ij. Taurus habet epar rotundū simile epati bois. et pascit solus ante tp̄us coitus et amotis et tūc vaccis se associat vt dicit idem li. viij. et tūc pugnat alios fortissime pugnat. Item in corē. Tauri impinguant ab herbis et granis ventositatem generantib⁹ ab extremitatib⁹ pisar̄ et fabar̄ et huiusmodi. Et si quis voluerit parū cornū et cuz fistula sufflando parū cutem a carne elevaverit et post ei voluerit ad māducandū impinguabit et impinguat cū vulcibus cibis sicut cū ficubus et vuis passis Item li. viij. tauri faciūt contrariū equis. quia nisi aqua fuerit frigida et pura nō curant potare eam Item idem li. viij. propter protes pugnant tauri. et qui vincit salit sup feminam. et cū debilitatur p̄ multitudinem coitus venit vic⁹ contra eum qz pugnat. et qui tūc vincit salit sup feminā quasi gaudēs de triumpho. et tauri vtunt coitu p̄ annū et forte p̄ octo mēses licet vacca ḡre ſ. de vacca Tauri aūt q̄ssu nō sūt castrati feroces sūt et superbi ſ. ablatis testiculis effeminati redduntur et pigri imbelles penitus et māsueti. crescunt tñ corpore et impinguescūt et aratrū ligo mansuescunt. Quere ſ. de vitulo castrato. Item in li. xix. in fine dr̄ q⁹ tauri habent fortiores nervos et ligamenta id est lacertos q̄ boves. qz in castratis omnia corpis membra emolliscunt. Et in corde tauri inuenit̄ sepe os sicut in corde cervi. Sunt aūt q̄dam tauri agrestes vt dicit pli. li. viij. ca. xxij. Sunt inquit tauri atrocissimi silvestres ceteris maiores et velociores. colore fului. et oculis ceruleis pilo in otrariū verso rictū ad aures extendentes. cornua mobilia habent que alternatim in pugna mouent. tergū habent durum ad modū silicis. ita q⁹ vulnerari nō potest. feras omnes venant. nec aliē poterit capi q̄ in foueis. capti semper feritate intercūt et pre indignatione morientur.

¶ De tragelapho.

Tragelaphus est dictus hircocervus. Tragos quod est hircus. et elephos qđ est cervus. Et dicit ysi. li. xij. tragelaphi a grecis sunt nominati quoniam sunt eadem specie vt cervi villosas habent armas vt hirci. et mentū premissis hirsutū barbis De his aūt dicit aui. li. ij. quedā agrestia alia habēt cornua tortuosa. vt hircocervus qui tragelaphus dr̄. et pedes eius habent soleas. q⁹ corpus eius crescit ad quantitatē cervi et sūt fortes valde et facies eius de-

¶ clinant. et cornua eor̄ sunt sicut in uli.

Talpa est quedã bestiola ad similitu ¶ De talpa
dinem muris. de qua dicit ysi.li.xij. q; sit damnata ecitate per
petua in tenebris. est enim absq; oculis rostruz habet ad mo
dũ pozci cũ quo terram fodit. et humaz egerit et radices sub
terra comedit et corrodit. solem odit et fugit. nec potest viuere super ter
ram. nigram habet pellem villosam et mollem. crura breuissima et pedes
latos et per digitos distinctos ad modũ manus. Crist. aũt de talpa dicẽ
sic Omne animal generalis animal sibi sumit habet oculos preter talpã
que non habet oculos apparentes. sed siquis inciderit cotiũ subtiliter in
ueniet interius vestigia latentiũ oculoz̃. Et putauerũt aliqui q illud co
rium rumpitur pre angustia qñ incipit mori. et tunc incipit aperire oc̃los
in moriendo. que eos clausos habuit in viuendo. Dicit ad hoc pli. li. x. c.
xlix. Liquidius audiũt talpe obrute terra denso atq; surdo natura oculo
rum tecto. cũ hominem audierint loquentez̃ fugit a remotis.

Taxus est melus. animal scz ad ¶ De taxo.
quantitatẽ vulpis. cui⁹ pellis valde est hispida et villosa et di
cit melota vt dicẽ gl. sup illud v̄bũ. Circumierũt in melotis ꝛc.
hebr. xj. De hac bestia scz de taxo fuit de melo dicit pli. li. viij.
c. xxxix. Est et melus quedã solertia. qñ enim eas canes insequunt anheli
tũ et flatũ retinent. retinendo cutẽ extendũt. et sic morsus canuz et ictus
hominũ arcent. futurã preuident tempestatẽ. et ideo sibi faciũt cauernas
subteraneas diuersos exitus habentes. vnde qñ flat ventus aquilona
ris obturat caudaz̃ villositate introitũ aquilonarẽ. et apertũ dimittũt
tunc australem. et econuerso. In eisdem aũt latibulis se prouident i pastu
ra hyemez̃ etsi qñq; eis defecerint cibus eis p cibariis erit somnus vt
dicit idem. Sũt enim de generib⁹ animaliũ que in hyeme se abscondũt.
et pro magna pte de somno viuũt. vt ẽ de mure. Est quedã species tari
vt dicit philologus que absolute cibos ptra hyemẽ vna cũ femina col
ligit et reponit. q veniente algore hyemis timens masculi⁹ne cibi collecti
nimis cito deficiant feminã ab eis repz̃mit et ipsam ad saturitatẽ come
dere nõ ꝑmittit que pacẽ simulans q ãi taxo masculo cedens cauernam
latenẽ exit. q p partẽ oppositã latibulũ intrãs ignorante masculo fauces
aperit diu aggregatos cibos deuorat. q ꝯsumit. Hec bestia vt dicit idẽ
vulpem odit. q cũ eodẽ dimicare ꝯsuescit. sed videns vulpes q ꝑpter du
riciã. q villosam ei⁹ pellẽ ledere nõ poterit se victã simulans fugam petit.
et dũ taxus predã querit vulpes ei⁹ latibulũ ꝯintrans. prima. q alijs im
mundicijs tari cubiculũ inficere ꝯsuescit. cui⁹ fetorẽ abhorrens melus de
fossatũ domicilũ derelinquit. q aliam mãsuculã necessario sibi

Tigris est bestia ad fugam velo ¶ De tigride. ¶ querit.
cissima ad modũ sagitte. sic eni persẽ. tigrim vocant vt dicit ysi.
li. xij. Est

li.xij. Est enim bestia varijs maculis distincta. Vnte et velocitate mirabilis. ex cuius noie fluui⁹ tigris appellat eo q rapidissim⁹ sit oim fluuiorū. Tigrides eni magis hircania gignit. hucusq; ysi. Dicit aūt hic tigris, h⁹ tigridis p bestia. q̄ p fluuio. hic tigris h⁹ tigris q̄re s de fluuijs⁹. De tigride aūt dic̄ plī. Tigrides aūt vel tigris hircani vndiq; ferunt q̄ sūt aialia tremende velocitatis et maxime noscit cū capit. tor⁹ eni fetus q̄ sp vi scosus est ab insidiante venatore rapit. et in equo velocissimo subito deducit. alubi fera spolians catulis vacuū cubile reperit ferit precepsq; odore ferentis catulos inuestigans venator aūt audiens fremitū insequentis abijcit vnū catulū quē illa tollit ad suū latibulū motu ducit. q̄ reposito i cubili concito cursu iterū redit. interim raptor cū reliquis nauē scandit. et illa irritata et frustrata feritate pro nullo vltra seuit vt dicit plī. li. viij. ca. xix. Masculus aūt de fetu penit⁹ nō curat vt dicit idē. Qui aūt oēs catulos deferre cupit. specula magna in itinere derelinq̄t. que mī insequens i via inuenit in eis se intuens. de sua imagine filios esse credit. circa aūt suā vmbrā illic detenta. et circa filioz extractionē de vitro occupata dat raptori spaciū fugiendi. et sic p vmbrā decipit ne raptoz̄ p catuloz̄ liberatio

Jnea vt dicit yſi. ¶ De tinea. ¶ne vlterius plequat. est vestimentoz̄ vermis dicta eo q teneat et eo vsq; vestib⁹ insideat quas corrodit. et ex vestiū corruptione gignit. q̄ scz vestis aliquādiu in aere grosso obmit nec vento p̄flandit et in puro aere libere nullaten⁹ explicat. Insensibiliter aūt panni superficē assumit. et cū sit sensibile animal infra pānī substanciā se occultat q̄ vix vnq; videri oculis se permittit amara et odorifera tinee fugiūt ad vestes respersas talib⁹ de facili nō accedunt. et ideo folia lauri cedri et cupressi et hmōi posita in cistulis vestes ibi repositas et libros corrūpi a tineis nō permittūt vt dicit Constl. Est eñ q̄daz scabies capitis q̄ ꝓpē suā tenacitatē et adherentiā tinea est dicta. de qua q̄re li. v. vbi agit de capitis infirmitate. ¶ De teredine.

Teredines vocāt greci lignoū vmes eo q tenendo edāt vt dicit Jſi. li. vij. Ex humore aūt corrupto in arboribus⁹ derelicto sub cortice arboz̄ et in medullis generant. materie aūt in arboribus⁹ generant q̄ in opportuno tpe arbores resecant vel plātant vt dicit idē. s. hoc est in pleniluntio potissime q̄ humiditas q̄ lunari vnte cū corpib⁹ tunc abundat nō digerit ꝓpter eā⁹ superfluitatē nō regit a natura. et ideo necē vt talis superfluitas corrūpat ac in vmes et in putredinē conuertat. q̄re sub de effectu lune. li. vi. Teredo itaq; ligni vermicul⁹ in substancia est mollissim⁹. et inde cū corrodit et diminuit durissima ligna substilizē pulueriē q̄ posset lineā facere. quere infra de vmiculo. ¶ De testudine

Estudo est aial sic dictū eo q tegmine teste sit opteū in camē modū vt dic̄ Jſi. li. xij. Et sc̄ quor⁹ genera scz terrestres. maritime. lucarie

ſez in paludibus ꝓmentes.et fluuiales. Et tradūt aliq̄ qō tā incredibile
eſt radius ire nauigiū teſtudinis peoū dertrū deferens vt dicit ꝓli.xij.
De teſtudine āt quere ē in lra il de limace ¶ De tortuca.

Tortuca inter teſtudines ponutāt eo q̄ inf teſtas durſſimas clau/
dit.inf quas ſe recolligit qñ ab aliq̄ moleſtat. Eſt āt ei° duplex
ſpecies ſ.fluuialis et terreſtris. Fluuialis āt tortuca mort fera ē
et venenoſa. Terreſtris vo q̄ habitat in domib° vel ſiluis mūda eſt ⁊ co/
meſtibilis.eſt tñ horribilis in aſpectu et deformis. Ponit āt ouа vt galli
na ſed pallidiora et minora. Eſt āt aial q̄ruped habens pedes paruos
ſicut rana. ⁊ caput paruū ſic̄ ſerpens. ⁊ teſtas duras diuerſis maculis de
formatas Carnes vo ei° q̄ habitant in nemoribus ſunt medicinales et
virtutis reſumptiue.vñ valent ethicis.ptiſicis.et cōſumptis. De tortuca
āt marina dic̄ ariſt li.viij.tortuca tāt marina comedit oſa.et ei° oſtreū
eſt fortius omni ore cuiuſlibet aialis. qñ ſi acc̄perit lapidem in ſuo ore
cū frangit.et exit ad ripā et paſcit herbis.et cū reuertit intra aquā aſcen
dit et natat ita q̄ deſiccat dorſi ſupficies a ſole qñ illi nō leue ē q̄ in aq̄
ꝓfundat Jtē li.xij. aial habens ſquamā plumā aut cortic̄ nō hz veſica
ꝓpter paucitatē potus.qz ſuperfluitas pot° trāſit in plumas et alia ꝓter
tortucā. qñ pulmo tortuce maxime eſt carnoſus ſanguineus ſimilis pul
moni vacce.Et pulmo tortuce ſilueſtris eſt maior q̄ debet eſſe qñ corp°
ei° otinet in teſta ſpiſſa.et ꝓpter hoc nō diſſoluit niſi in carne tñ.⁊ ꝓpē
hoc fuit in tortuca veſica vt reciperet ſuperfluitatē ſic̄ vas. hz valde parua ē
veſica in oibus aialib° hātib° pulmoné ſanguineū.et ideo ſola tortuca in
ter aialia habentia duros cortices hz veſicā et renes. ¶ De vacca

Vacca tauri eſt femina.dicta eo q̄ bacca vt dic̄ ꝓſi.li.vij. Eſt autē
aial laſciuū et luxuriosū qz vt dic̄ ariſtot.li.vi.vacce p° annū mo
uent̄ ad coitū.et forte p° octo menſes.et tps impregnationis ē
p nouē menſes.et fetus erit i decimo. Et vacce coitus aſſimulant mo rib°
et efficiunt ſiluestres ita q̄ nō pōt eas domare paſtores.et deſiderū vac
cax manifeſtat p tumoré inguiū et ſuos mugit° otinuos.qñ vacce mu
giunt otra coitū.et ſaltant ſupra tauros et ſequunt ipſos. et cū eis ſtant
Jtē in eod̄ dicit in fine.Dicūt boues q̄ tps impregnationis eax eſt de/
cē menſiū.etſi ante hoc tps pariat.fetus nō viuet.nec ſue vngule oplebū
tur.et in maiori pte pariet vnum et forte duos. Femine viuūt in maiori
pte xv.annis.et mares ſic̄ter.hz qñ caſtrant efficiunt fortiores et viuunt
viginti annis.et p° partū hz lac bonū. añ āt nihil hz. etſi habuerit parū
aut nihil valet ⁊ cū ꝓmo coagulat lac vacce.efficit ſic̄ lapia.hoc āt ei ac
cidit cū miſcet aque. Vacca vn° anni raro ſe miſcet tauro niſi p° annum
Et q̄ vacce multotiens impregnant et faciūt plures filios ſignū eſt Fm
q̄ putant boies q̄ in hyeme multe pluuie erūt. Jtē grege viuūt etiā a gre

ge receſſerunt

ge accesserint sepe pereunt qñ a bestijs comeduntk. Jtē omniū animaliū
sūt voces fortiores et grossiores in masculis exceptis vaccis que vocem
habent masculis grossioré. Jtē vt dicit idē. vacca cornua hz fortiora et
grossiora et magis nodosa qz masculi. nō tñ ita magna. ꝯ si calefiant pos
sunt flecti in oēm partē. et qñ infirmant in pedib' est eis medicina si inter
cornua oleo et pice ꝛ alijs medicaminib' inungaf. Jtē dicit idem ꝙ vac
ce diligūt bibere aquaz claraī. et turbidaī vix aut nunqz bibūt. et eis acci
dit podagra et ex hac infirmitate moriunk. et signū est qñ summittūt au
res siz et nō comedūt vt dicit idem. Vacca impinguata magū abhoꝛret cui
cōsueta minus pasta vltimo est subiecta. in fimo ꝓprio iacens impingue/
scit. et ꝙnto plus a labore ei parcit. tāto torpet amplius et pigrescit. pun
cta ocstro id est musca bouina caudā erigit et miro modo insaniens per
campos licentia circuit et discurrit. De vacca agresti

Vacca aliqñ est agrestis. de qua dicit auicen. et etiā Arist. Est inḋt
vacca in terra parthoꝛ hās crines in collo sic̄ equi. ꝛ est corpus
ei' ad quātitatē cerui. vñ a multis equicervus vocat. ꝛ talis vac
ca carens cornib' habitat in mōtanis. et est siluestris. et habent pulcros
oculos et sūt acuti visus. et qñqz habent cornua vacce hmōi. ꝯ sunt par/
ua ad modū inuli et sūt curuata versus tergū sic̄ cornua capri. et in cor
de ei' inuenit os sicut in corde cerui ꝛ cameli. ꝛ illud os qñ incalescit san
guis. titillando mouet cordis neruos et substantiā et est cā excitans ani
mal ad motū letitie et exultationis. vnde ex tali titillatiōe ꝙi subito se erꝛ
git caput mouet. salit veloci' et discurrit. Jtē dicit arist. li. viij. Aialia inḋt
q non pñt hre iumamenta a cornib' hñt iumamēta alia a natura. sic̄ debet
velocitatē cervis et agrestib' vaccis q̄ cornua hñt incurvata. et non pñt
ꝓpter magnitudinē deferre totū corpus. et ꝓpter hoc debet natura a/
gresti vacce aliud iumamentū. scz ejectionem stercoris q̄ exurit canes qui
ex vicino sibi nimiū appropinquāt. alij etiā canes qui stercora talium vac
carū inueniūt circa ipsoꝛ ostiū se occupant ꝙsqz imbelles bestie fugiāt
periculū et euadūt. De hoc ꝙre ē in lra. B. de boue et de bubalo qui est

Julus a virore eta C De vitulo C bos agrestis
tis est dict' vt dicit ysi. li. xij. Mā statim qñ nascit a vnte ꝓpria ad
querenda mīs vbera erigit et leuat. mīs vberib' statim reficit
et lactat. materna lingua ꝛ ab oī immundicia extracta ex vtero absterꝛ
git et purgat. Nascit ei sic̄ equo in fronte pustula q̄dam nigra quaz ma
gi fore amoris asserunt incentiuū. Hāc pustulā mr statim amputat ꝛ de
truncat. nec eū admittit ad vbera nisi predictū virus auferat ꝛ pcindat
Jtē dicit arist. de equa et ei' pullo sibter aliq̄. ꝙre ē in lra C de equa. Vi
tulus mrem diligit. et ei' mugitū sequit et cognoscit. Vbera q̄ fugit frō
te exurit. et sic vberioꝛ lactis effusionē a matre querit. lacte saciatus sa/

lit hylaris et discurrit sallendo ãt a matris vestigijs non discedit. Simile dic̃ arist. li. viij. ꝙ vituli castrant et p̃ vnũ annũ. etsi non castrent illo tpe erũt parui. Et est castratio vitulorꝫ ꝑm hũc modũ. ꝓsternunt vituli ⁊ erigunt in terra et scindit cozũ. et exprimunt testiculi. et erigunt cozũ ravi/ces ad superi. ⁊ corꝫ nerui et ligat fissura quousqꝫ exeat sanguis extra etsi accidit apostema cremabũt testiculũ abcisũ. et ponunt cinerẽ sup apo stema et sic locꝰ sanat. Est ãt in mari quedã bestia hũs similitudinẽ vitu/li. ꝓpter qd̃ vitulus marinus nuncupat. hec parit in terra more pecudũ. more canũ coit. nunqꝫ parit plus qꝫ duos. educat mãmis fetũ. nõ aũ vn decimũ die dicit fetus ad mare. sed deinceps assuefacit eos ad natãdũ difficiliter interficiunt nisi capite illeso. mugiũt sicut vituli ꝓpter qd̃ vitu/li nuncupant. voce et vultu populũ salutant cuꝫ maxima disciplina. Pul lũ animal grauiori somno premit. pennis ꝗbus i mari vtunt. humi vice pedũ serpunt. pelles hirsutas et crinitas sicut vituli que detractũ sensum equoris retinent. sp ꝙ maris estu recedente inhorrescunt. Dertere eius pẽnule vim somniferam dicũt inesse somnios qꝫ ꝓuocat si supponatur ca

pitis huiusqꝫ pli. li. viij. c. xij.

Vitulus est vo (De viso. (Cap. ca/tus eo ꝙ ore suo formet fetus q̃si ocius vt dic̃ ysi. li. xij. nã aiũt eos informes generare partus et carn̄ quandã nasci quam ma ter lambendo membra ponat. Dñ est illd̃. Sic formet lingua fetũ quẽ ꝓtulit vita ãt. Seo hoc immaturitas partus facit. Demiqꝫ tricesimo die generat. vñ euenit vt precipitata secunditas et informis procreet. Ur/sozũ caput est inualidũ. vis maxima in brachijs et in lũbis. vnde in tridu um credi iussũt vt dicit ysi. li. xij. in. c. de bestijs. Mel dr̃ visus ab vrgen do ꝙ fortiter vrget ac stringit quẽ apprehendit. De visis dicit pli. li. viij. c. xxxvij. visorum inquit coitus in inicio hyemis nec vulgari quadrupe dũ more coeunt. sed embobus cubãtibus⁊ completis recedunt ab inui cem. et intrant specus separatim. in quibus pariunt. xxx. die. ⁊ nõ plures q̃ quinq; sunt fetus candidi. ⁊ informis caro. parũ maior q̃ sint mures sine oculis et sine pilo. vngue tñ prominent. hunc lambendo paulatim fi/gurant. nec vident hoies quicq̃ rerius q̃ visos coeuntes vel parientes. ideo mares quadragenis dieb̃ latẽt. femine quaternis mensibus latibu la sua edificant cũ ramis et frondib̃ ⁊ penetralia imbrib̃ molli q; fron de cõtecta. primis his diebus bis septenis tam graui somno opprimunt vt nec vulneribus valeant excitari. tũc pinguescũt miro modo. Et sũt eꝰ aripes apte otra profluuiũ capillorꝫ. post hos dies resident ac priorum predũ fructu viuũt fetus frigentes opprimẽdo ad pectꝰ fouent. ⁊ cubant sup eos sicut volucres. Rurũ ãt est dictũ qd̃ credit Theophrastus. s. viso rũ carnes tũc tpis coctas crescere si seruent. nec inuenit tũc aliqd̃ cibi in alueo vestigiũ nisi modicuꝫ de humore. Circa cor aũt hꝫ tunc sanguinis

paruas gut

paruas guttas et nisi omnino in reliq̃ corpe inueniri põt in vere proce/
dũt. et tũc masculi sunt pingues. Cuius rei cã est occulta ꝓpue tñ tunc
tpis nec cibo nec somno tũc sunt saginati ꝓter q̃ dieb' bis septenis Ere
mintes aũt specũ quandã herbã querũt quã comedũt vt latent ventrem
que habent tũc ostrictũ. Oculi eoꝝ tũc sunt hebetati. et ideo tũc maxime
expetũt fauos apũ vt os vulneratũ puncturis apũ sanguinando rdeunt
grauedine et dolore. Caput hꝫ debile qđ est fortissimũ in leone. et ideo
vigente vi q̃q̃ de ripe se precipitent collapsi sup arenam defacili mori
unt. Cerebrũ vt dicũt habent venenosũ. et ideo eoꝝ capita q̃q̃ occidũ
tur in spectaculis oburunt ne gustantes aliqui de cerebro in vsũ rabi
em incurrant. Pugnãt ꝑtra tauros et aueris rapiũt ore ipsos. pedib' q̃
oinib' et cornib' suspensũ ponere deiciũt et tũc mordendo eos dilani
ant et occidũt. Nec alicui animaliũ inest tanta solertia ad malef cia sic vt
his. Inuenq̃ plin. viij. c. xxvij. De vitis aũt dic aristot li. vi. Urius inquit
comedit oia indifferenter Comedit enim fructus q̃ ascendit arbores q
frangit alucaria et comedit mel et infestant apes oculos ei' et ꝑpungunt
linguã. et q̃q̃ fugiunt ipsum. et comedit cancros et formicas ꝓpter me/
dicinã. et comedit carnes ꝓpter ei' magnã fortitudinẽ. Et pugnat cum
ceruis et porcis agrestib' et cũ cornib' et cũ tauris. et ꝑsternit eos. et va
dit erectus contra eos et tenet manibus cornua et sepe vincit eum. Est
autem animal impatiens et iracundum. volens se vindicare de singulis
que tangũt. et ideo si aliquẽ pacientem se inuenerit si ali' eũ tetigerit oi
mittit primũ et statim inuadit scõm. essi tertius statim eũ leserit dimittit
primũ et scõm. et mox contra tertiũ insurgit. et q̃ si capit pelus arrectis
aspectu erectaq̃ catenis colligat. lauare opellit et p verbera domesticat.
Animal etiã est instabile et malũ inquietũ. vñ tota die circumit circa sti
pitẽ ad quẽ vinculũ alligat. pedes suos fugit et lambit. q in eoꝝ suco de
lectat. mirro modo fit scandẽ sup arbores vsq̃ ad altissimas ipãꝝ arbo
rũ cacumitates. Solẽt aũt mellificare apes in arboribus ocanis quãꝝ fauos
deprehendens vrius p odorẽ ascendit vsq̃ ad locũ mellis. et faciens en
gubbus in arbore aperturã extrahit mel et comedit. et ex consuetudine frequen
ter q̃ si urit ad locũ redit qđ attẽdẽs venator circa arboris pedẽ fauces
et palos acutissimos undiq̃ circũfigit. Dñ aperturã malleũ valde ponde
rosũ cũ reste suspendit. Veniens itaq̃ vrius cupiens et mel extrahẽ capi
ens p malleũ impedit q̃ pede malleũ a se proiicit. sed rediẽs malle' ipm
ad aures tangit. unde quo indignat' fortius a se malleũ reiicit. q̃ impetuos'
rediens acrius ipm ferit. et tandiu ictu truncũ fugit malleũ sic otẽdit quo
usq̃ ex frequenti ictu caput qđ hꝫ debile deficit. et cadens interfic' sup pa
los ꝓpria stultitia se occidit. Istũ modũ venãdi visos narrat theophra
stus. et ultũ eundẽ modũ a venatorib' velocissimis in germanicis partib' inted

Clerit

Visa aūt bestia est sensissima et maxime quando ¶ De visa
catuli sui rapiunt̄ nāz tūc cura est de salute filiorū ideō eos diligē
cius lambit. lactat et nutrit. et circa illos sepe potēter pro viribus
se opponit. impregnata a masculo se diuidit. ꝙ vsq; ad filiorū informatio
nem viten⁹ non accedit vt idem dicit. in tempore luxurie se abscondit et
videri amoris tpe erubescit. Masculi etiā eis tūc tpis parcūt et volupta
tis gratia eas infra partus tpa nō accedūt. vt dicit aristo. pliñ. et auicen.
Itē pli. li. x. c. lxxiij. Ursi inquit nō lambūt potū vt bestie habentes serra
tos dentes nec sorbent vt habentes otinuos sicut oues et homines. sed
aquā morsu vorant. ¶ De vulpe.

Vulpes est dicta q̄i volupes. est enim volubilis pedib⁹ et nunq̄ re
ctis itinerib⁹ sed tortuosis anfractib⁹ incedit fraudulenter aial uti
q̄ decipiens. nā dū nō haburrit escā mortuā se fingit. sic q̄ a
ues descendentes q̄si ad cadauer rapit et deuorat et transglutit vt dicit
pli. li. x̄ vulpes sp claudicat. nā crura ei⁹ dextera breuiora sūt q̄ sinistra
pellem habet multū villosam calidam et pilosam caudā magnā. quā dū
canis rapere putat dentes et os pilis replet et obturat. Contra tarū p
mansionibus pugnat et ipsius foueā vrina et stercore polluit et defedat
et sic de ipso nō violēcia sed dolo et fraudulēcia triumphat. Foueas q lo
ca subterranea inhabitat ꝙ frequētat. aialia domestica plus q̄ siluestria
rapit et deuorat. Et vt dicit arist. li. viij. cervus est amicus vulpis. ꝙ p̄ter
hoc pugnat otra melū id est otra tarum et ipsū iuuat. naturale est odiū
inter vulpeculā ꝙ melū siue tarū quē sepe superat. vulpes dolo potius q̄
virtute. Est aūt animal vorax et gulosū et ideo generat filios cecos sicē leo
et lupus vt dicē arist. li. vi. Dā vt dicit Solin⁹ in omnib⁹ facientib⁹ filios
incompletos causa ē gulositatis. q: si expectaret natura vsq; ad comple
mentū fugiendi interficerent matrē. et ideo natura nō facit fetus nasci si
ue ante oplectionem ne nimis expectando plenā formationē auiditate ni
mia nutrimenti interimerent matres suas vt dicē idem. Animal siquidem
est fetidū corruptus et loca reddit sterilia et corrupta vbi morari otinue
dūrauit. ventrem et guttur habet albū et debeatū. et caudā ꝙ tergū habz
rufū. anhelitū hz fetidū. et morsū aliq̄tulū venenosū vt dicit pli. Q̄n eni
insequunt canes caudā inter crura recolligit. et q̄n videt se nō posse eua
dere in cauda villosa vrinam recolligit quam sup canes ipsaz sōsequētes
proficit et diffundit. cui⁹ fetorem abhorrens canū multitudo aliquātulū
ei cedūt. Domesticū et domitū in necessitate se fingit sed nocte oportuni
tate aliqua siluas petit. Et q̄uis multū sit in se versutus et malicioūs in
multis. tñ est vtilis p̄m exercitū medicine vt dicē pli. li. xxviij. Adeps eius
eius et medulle multū dicunt̄ valere otra neruoz otractionem. Sāguis
dicē diureticus vnde multū valere credē ad lapidem in vesica et renum
fractionem

fractionem. Plinius ponit pli. ibi de virtute vulpiū magnoꝝ opiniones de qb⁹nō curo facere mentionē Dicit tū q̄ fūs lingua vulpis habuerit in anulo vel in armilla talis nō patiet vt dicit ꝑm magos caliginē oculoꝝ.

Vermis est animal qđ de carnibus sepe et herbis nascit. sepe ait de olenibus, pereat. aliq̄ ex sola humorū corruptione. aliq̄ ex seruū commixtione. et aliq̄ ex ouarijs. vt ꝑz in tortucis et scorpionibus et lacertis vt dicit ysi. li. vij. Dicit autem vermis quasi vertens vel quasi verrens. q⁹ in multas partes se vertit. vel quia verrit id est ad partes oꝑ positas se trahit. non enim sicut serpentes squamaꝝ nisibus vermis repit sed in diuersas partes corpusculū suū trahit vt dicit ysi. Et vere tū de latebris vermes exeūt. et ideo forsan vermes a vermio exitu nomen sumūt vt dicit idem. Sūt aūt vermiū multe differentie sicut dicit idem. nā quidā sunt aquatici. et quidaꝝ terrestres. Et istoꝝ quidā sunt in herbis et olenibus vt eruce et similes. quidaꝝ in arboribus vt teredines. et quidā in vestibus vt tinee et quidā in carnib⁹ vt maderones qui ex corrupta humiditate in carnib⁹ putridis generant. quidā in animalib⁹ vt lumbrici et ascarides in viscerib⁹. sirones in manib⁹. pediculi et lendes in capitib⁹. qui oēs ex humoribus corruptis in animaliū corporibus interi⁹ vel exterius generant. Sūt et alij vermes terre longi rotūdi molles et lubrici terrei quos in terra venant talpe et quibus pisces in aquis capiunt qā hami talib⁹ vermib⁹ incocant. Et dicit Constl. q̄ tales vermes valent ptra spasmū et ptractionē neruoꝝ. Valent etiā ptra morsū serpentis. et ictū scorpionis. Et inter vermes quidaꝝ sunt qui omnino carent pedibus vt colubri et serpentes. et q̄dam sunt qui multos habent pedes vt centipedes. Et q̄dam sunt valde pernitiosi et nature hominis inimici vt serpentes et ceteri venenosi. Et sūt quidā anuloſi corpis q̄ nō habent neruos nec ossa nec spinas nec cartilagines nec sanguinē. et oēs tales si in oleo tinguūt moriunt. in aceto ꝺo reuiuiscūt vt dicit arist. et plu. Et sūt q̄dam vermes qui generant et generant. et q̄dam qui generant et nō generāt vt salamandre. et in talibus non est sexus. His et multis alijs modis vermes tam maiores q̄ minores variant.

Vermiculus est vermis modicus a verme diminutiue dictus quales solent in lignis et fructibus inueniri sicut Dauid. ij. Reg. xxiij. tenerrimo ligni vermiculo comparatur teredo vel terebucca ꝺr qui cum sit natura mollis lignum durissimū perforat. imo nihil est durius eo dū tangit. nihil mollius dū tangitur vt dicit glo. ibi. Vermis igitur precipue terrestris nascit ex humo et foliis et fructibus et lignis. finita hyeme procedit de viscerib⁹ terre tpe verno. salsa cauet et fugit. etiam aromatibus et amaris. candida non tangit vestes soliciꝝ lineas non rodit sicut tinea laneā vestem destruit et ꝺsumit. et

maxime illas vestes lineas assumit vermis quaꝫ carnes tetigit bene lu
pinus. Nam lana cito devorate a lupis tineas generat et pediculos vt
dicit aristo li. viij. et pli. li x. Vilis et mollis est vermiculus. q rotunꝰ subti
lia et gracilia sūt eiꝰ extrema q media grossiora. occulte mordet arboꝛē
et cōminuit. Ius ore q̄ pedibus se trahit vilis est. flexibilis et exanguis.
In omnibus vermib⁹ est sensus tactus et gustus vt dicit pli. li. xi. et lxxi. vñ
percepto sōnitu vel strepitu laffugiūt. inter sapores discernūt. amara enim
et salsa refugiūt. dulcia appetit ac sugunt. vñ dentib⁹ alij pre
dant. alij vngu bus et rostris ad necessitatē rapiūt. alij acumen excauāt.
alij sugunt. lambūt. fozbent. vomūt. mandūt. nec minor est varietas i pe/
dū ministerio vt raptant. distrahūt. premāt. pendeant. terram fodere nō
cessant vt dicit pli. ibidem sez li. x. ca. lxxi. ¶ De vipera.

Vipera genus est serpentis venenosū. de qua dicit yſi. li. xij. Vipe
ra est dicta eo q̄ vi pariat. nā cū venter eius ad partus intumue
rit catuli nec expectantes maturā nature solutionez. corrosis eiꝰ
lateribꝰ. cū matris interitu vi erumpūt. Dicit āt q̄ masculꝰ ore inserto in
os vipere semen expuat. illa āt ex voluptate libidinis in rabiem versa ca/
put maris prehendit. itaq; fit vt parens vterq; pereat. masculus dū coit
femina dū parit. Et vipera sūt pastilli q̄ trochisci tyriaci nominant. et q̄
bus fit tyriaca id est remediū contra venenū. De viperis dicit pli. li. viij. c.
xl. Vipera sola inter serpentes in terre cauernis se abscondit alij omnes
cauernas saxoꝝ aut arboꝝ se occultant. famem sustinent diutissime i for
ti hyeme intra terre viscera se recolligit et pus euomito veneno vsq; ad
veris tempora dormit. Cum aūt calore solis pozi terre aperiunt. vipera
expergefacta egredit de cauernis. Et q̄ visus ei⁹ ex longa mora cōtractus
in tenebris caligine. feniculi radicem vel herbam querit et ei⁹ suco oculos
sunt liberatos. et sic herbe gusta oculos acuit vt visū recuperet quē ami
sit. Est āt tria species vipere malie venenositatis. de q̄ dicit aristo. li. viij.
Tirus est siē tenebrica id est cocodrillus latet in hyeme. sed p⁹ expoliat
totū q̄ est circ oculos suos ita q̄ ille q̄ nō cognoscit hoc accidēs putat
q̄ ille cecus sit. vnde auferat totū capitis tota die. et sua expo
liatio est siē exitus embrionis. et sic renouat q̄ deponit senectutē. Item i
eodē inuenit in fine. Tirus q̄dem quē serp. ntes magni fugiūt q̄uis sit
parvus. et sūt pili supra totū corpus suū. et q̄ mordet aliq̄o putrescunt
ossa q̄ sunt in circuitu morsus statiz Et inuenit vnꝰ parvus tirus in india
et morsus eiꝰ est ita fortis q̄ non inuenit ibi ipm medicina. De vipera
dicit Ambrosius in hexameron omniū serpentium nequissimuz est genus
vipere que cum cupiditatē assumpserit coeundi murene reperit copulam.
pgreditur q̄ ad litus aque vbi credit murenulam latitare fibulo autem
vocat vipera murenulā et pvocat ad amplexū q̄ vocata statim adest.

vipera autē videns eā ad copulā ꝓparatā totū venenū suū euomit. et ad amplexū murenule tūc accedit. ꝑpleto ꝺo concubitu vipera venenum qꝺ euomuerat haurit itez et resumit. et sic cuz veneno resumpto reuertit ad cauernā. Vipera insup vt dicit plin. li. xxix. c. i. lapiꝺē quendam glutit qꝺ ꝑcipientes scithe viperā caute aperiūt et lapiꝺē extrahūt et eo vtunt̄ ꝺira venenū. Itē ibiꝺē quē draco vel aspis vulnerat et caput vipere ap positū vulneri sanat. Et econuerso quē vipera pungit caro aspidis attra hendo venenū vipere sanare ꝺicitur.

¶ Explicit liber decimusoctauus. Incipit decimusnonus. De coloribus ꝺoloribus et saporibus.

Scriptis ꝓpriet̄ibus rez spiritualiū ⁊ corꝓoraliū tam simpliciū qꝫ ꝺmixtaꝝ ꝓout ad manus nostras ꝓuenire potuerūt. Nūc postremo de qꝺbusdam accidentibus cor ꝓoraliū rerū substancias cōcomitantibus et cooperante ꝺiuina gratia est ꝰ attendendū. Primo de colore. scꝺo de ꝺoloze. tertio de sapore. vltimo de liquore. Color ē ꝺict⁹ vt ꝺicit ysi li. xviij. eo ꝙ colore ignis vl̄ claritate solis est ꝑfect⁹. Vel color a colendo est ꝺict⁹ eo ꝙ colant colores ad hoc vt sūme ꝑfectibiles sint et intime puritatis. Colores aut nascunt aut fiūt. de his quere ꝺ in fi ne de coloꝛib⁹. Est aūt color ꝺm aristo. in li. metheoꝝ extremitas ꝑspicui in corꝓe ꝺterminato. Rei enim corꝓalis visibilis superficies et termin⁹ coloꝝ ꝺifferentias quas recipit ex natura mixtionis elemēt̄oꝝ ⁊ ꝺominio i cor ꝓore ꝺpositi ꝺicit qꝫ mixto ꝑspicuo ꝺiaphano ꝙ actualē vnionē lucis radiantis sup ipsum terminabilē et ꝑspicui corꝓis superficiem visui repre sentat. Et ꝓpter hoc ꝺicit arist. in scꝺo de aia ꝙ color est motiu⁹ visus ꝺm actū lucidi. nā lux est act⁹ et ꝑfectio lucidi seu ꝑspicui. Naturā eni coloris in corꝓe mixto ex aliquibus elementi ꝺominio essentialiter existentis ꝓdu cit lux ad actū immutationis visus. Quātus eni color naturaliē et essen tialiē sit in mixto nō tñ hz potentiā manifestandi se nisi ꝙ lucē sup ipi⁹ su ꝑficiē actualiē radiantē. Nā color ad sui manifestationē sp indiget luce. ꝫ nō econuerso. qꝫ lux ad sui manifestationem nō indiget colore. sic color indiget luce actualr existēte vt luce mediāte coloris q̄litas visus organo imprimat. Et ideo posuerūt alīq ꝙ ratio visibilis radicaliē et formaliē ē in luce. qꝫ ipsa sōlata rei colorate q̄litas visui nō apparet. ſhabz aūt color actualem essentiam in tenebris vt ꝺicit omen. in scꝺo de aia de immutatio ne visus et coloris. nō eñ creat lux colorem cū in sua actualitate et ꝺomi nio elemēti sit in mixto. ꝫ lux extrinseca ꝺiffusa sup colorē et sup medīū ꝺis ponit ipm medīū ꝺādo ei formā ꝙ quā possit recipe spēm coloris. ⁊ nō ꝙ lucem sit ꝺispositiue vt in medio ꝙ ꝺeferē coloris ꝺifferētia ad orga nū visus vbi fit iuꝺiciū ꝺe colore. et ideo in tenebris remanēt colores in

siue essentie actualitate ſic expresse dicit omen. ſup ro ꝓspectiue li. i. c. vlt. q lux nō exigit ad visionē colorꝫ nisi in altera duarū causarū. aut qz sine luce nō extenduntꝫ forme colorꝫ in aere. aut qz si tūc extenduntꝫ nō operantꝫ in visū nisi p lucē. vñ ad existentiā coloris lux nō exigit. ꝫ tñ ad eꝰ manifestationē. et q̄nus nō manifestet in tenebris color. ꝓpter hoc nō erit sup fluus vel ociosus cū sp ꝓficiat suā naturā et substantiā. Et q nō videtur in tenebris nō est ex defectu coloris seo potiꝰ ex defectu a pte recipientis eo q nō habeat dispositionē quā opottet ipsū hre Si ergo alicubi dicūt autores colorez nō esse in actu sine luce intelligendum est de actu manifestandi q̄ ad visū. nō de actu existendi. Dnat itaq; lux extrinseca colores et decorat. et ipsos prius existentes in esse specifico visui manifestat. non tñ primitus eos causat. et hoc intelligo de luce infusa extrinsecus sup res. Nam virtus lucis celestis ad interiora rez inuisibiliter penetrans cooperantibꝰ quattuor elementorꝫ qualitatibꝰ colores procreat atq; causat et sic generatos et existentes in esse specifico supueniens lux visibilis clarificat nobilitat et oculis manifestat.

De materia coloris.

Est aūt ꝓspicuū bene terminatū materia coloris. et hoc est solum vel maxime humidū q̄m siccū et terreū in q̄ntū hmōi non est ꝓspicuū. siccū do igneū nō descendit de spera sua. neq; hic inferius intenit. q̄m sola forma ignis generat de potentia alicuꝰ elementi ex q̄ debet mixtū ostitui. vt pz ex libro de generatione. Illud g' perspicuū habz tres differentias materiales. qz aut ē materia subtilis. aut est grossa. aut mediocris. Si mediocris. tūc est humidū aqua multū abundans sup siccū terreū et sup humidū aereū deficiens ab humiditate aerea. vel erit aereū multū alteratū ꝓ siccū terreū ita tñ q excedat grossicie. Si aūt est sūtile sic est humidū alteratū ad naturā aeris siue humidū alteratū aereum. Si aūt est grossū tūc est alteratū ad grossiciem et siccitatē terre ita q excedit mediocritatē.

De materia coloris nigri.

Materia ergo coloris perspicui aut erit sicca p dominiū. vel humida p dominiuz. vel mediocriter sicca et humida. Si do dominet siccitas in materia. tūc si est actio caloris p dominiū generabit albedo qz calidū rarefacit et disgregat ptes materie et sūtiliat ac generat claritatē et ꝓspicuū. Et sm B dic arist. li. de aiaꝫ xix. q generat albedo ex paucitate humoris in materia sicca p dominiū caloꝛ agentis et sūtilitatis. sic pz in calce et ossibꝰ ebustis et aliis sumilibꝰ. Si do agat in materia dominās frigiditas tūc generat nigredo q̄m ostringit ptes materie sicce et ogregat ac oppilat sūstantiaz rei et odensat ac obscurat. Obscuritas aūt est ꝓuatio non solū lucis. verū etiaz coloris quēadmodū claritas est differentia coloris sicut lucis. quoniam est conditio visibilis simpliciter. et tūc magis terminatur siccum quod exigebatur ad generationem

albedinis.et sic inducit color niger. Si g⁹ sit humida materia tunc a calido dñante generat nigredo.qz calidū adducit ptes humidas⁹ assumit humidum quod exalat in fumum nigrum vt patet in lignis viridibus et humidis de qz extremis erit humor niger qñ exurunt vñ dicit aristo.liō. metho. Subtilia sūt q̄ hñt in pōtio humorē debilē q̄ non ꝑt resistere calori ignis nec tñ statim suffocat⁹.ꝫ poti⁹ alit ignē. vñ patet q⁹ humidus cā est nigredinis p caloris actionē quā calor agens exalare facit subtile et humidū aquosū et evaporare aereū et remanet q⁹ est terreū atqz grossū propter qđ oportet necessario vt nigredo generet. Dicit enī arist.li. metheor.tñ q⁹ natura terrestris ſbtilis. et claritas aque. et natura aeris faciunt albedinē in argento viuo.et ideo oppōsita istoꝝ inducunt nigredinē in ficco derelicto ex actione calidi in humido. Et sic dicit arist li xiir.q⁹ nigredo generat in oculo ꝓpter multitudinē humidi nam calor naturalis agens in humidū terminando et digerendo et exiccando in fine nigredinem derelinquit.

¶ De generatione coloris albi.

Si vero sit in materia humida et in illud vincat dominans frigiditas tūc albedo generat vt apparet in nive pruina q⁹ in canicie et in humorib⁹ flegmaticis. Quāto enī frigus aggreget humidū nō tñ sit siccū humidū cū tñ sit ꝑspicuū magis est aptū natus ad nobile esse coloris. ¶Propterea humidū oppressū parat ad sparsionē et partiū separationē Sic ät nō de ficco ꝓpter qđ magis parat. q̄uis p oppressionē ad receptionē claritatis et actionē q̄ sit siccū. et ideo ꝑt melius frigidū generare albū in humido q̄ in ficco Et sic intelligendū ē qđ dicit arist li. xiir.q⁹ albedo generat ex aere vaporoso id est declināte ad humiditatez aqueā.et hoc propter frigidi actionē De hoc dicit omen.q⁹ albedo generatur ex igne claro admixto cū elemēto valde diaphono. intelligendus est de claritate q̄ p transſūptionē albedo sepe⁹ ab arist.nūcupat.Sm q⁹ albedo dī generari in nubib⁹ ex refulgētia radioꝝ in eis si tenues fuerint Et sic etiā flāma aliqñ apparet alba qñ materia aeris est ſbtilis in aqua radiat vapor ignis.talis albedo nō est ꝓpria ꝫ poti⁹ transſūptiua. ¶Possemus tñ extenōe verbū omen.q⁹ dicit hoc de igne rōne ꝑspicui qđ ē materia ꝓpria albedinis.nō rōne sue actionis. Vñ hoc qđ dicit debet intelligi de igne q̄ debet esse materia coloris. et nō de efficiēte extra et sm hoc intelligit materialiter.nō effective.neqz formaliter.

¶ De gradibus inter albedinem et nigredinem

Sunt ät inter albedinē⁊ nigredinē multi gradus intermedij sm intensionē dominij tā q̄litatū actiuaꝝ q̄ passiuaꝝ sm esse debili⁹ et forti⁹ multipliciter et sm multos grad⁹. Qñ q̄to pl⁹ dñatur siccitas tāto cū maiori difficultate subtiliat et rarificat⁊ elucidatur.et sic difficili⁹ fit ꝑspicuū et p̄ sequens albedo eo q⁹ siccū est densum

re solidū inq̃ntū hmōi et obscurp. Quanto ho dominiuz ficci fuerit mīº et calidi maius fuerit dominiū tanto melº q̃ citº poterit albedo inde generari. Siliter q̃ siccitas fuerit maior et frigiditas intensior tāto magi. generabilē nigredo ex partiū opactione et extensione obscuritatis et priuatione claritatis et superficialitate terminationis ꝓspicui. Siliter est de humido. q̃nto enim maius fuerit dominiū humidi ꝓportionabilē obstructioni. dūmō sit dominiū calidi tanto maior erit fumus et caligo q̃ denigratio. q̃nto ho dominiū humidi sit maiº dūmō sit dominiuz frigidi ꝓportionabilē crescens erit siliter intētio albedinis. Si ho fuerit dominiū humidi magnū et parū de dñio calidi remittet nigredo. Siliter si sit deminuz humidi magnū et dominiū calidi paruū et frigidi paruū. remittet albedo. si ho fuerit dominiū humidi aliq̃ntulū. dominiū ho calidi maiº nigredo magna poterit generari. qñq̃z tñ calidū generat albedinē in humido vt ꝑz in albedine ouī cocti. et qñq̃z agens in lignis viridibº q̃ humidis relinq̃t cinēs albos pº finalē ēminū sue actionis. ꝙ tñ nō ē vera illa albedo qm̃ sp apparet in eo vestigiū ꝓspicui male ēminati ad modū superficiei crystalli clari. Et ꝟ apparet si scindat. licet nō ꝓtendat. hec ꝓspicuitas ꝓ mediū corpis paruitate simplr actualī est opleta. vñ ꝑz q̃ nō est vera albedo. vñ illa albedo derelinquit ibi ꝓpter debilitatē caloris agentis ita q̃ vincit frigiditas intrinseca et innata. Est ār albumen cocti albū. qz non tangit ab igne ꝓpter testū. q̃ si immediate tangēt. vtiq̃z in ipo nigredinē generaret. Ageñs insup calor in humidū primo generat nigredinē et fumū et vincēs humiditas inducit siccitatē in materia in quaz agit. et sic in illa inducta siccitate facit nouā transmutationē et generat nouū colorē in sōtiliatione sicci. Et licet calidū aggreget homogenia ꝓpter qđ ꝺpensat q̃ obscurat cū siccū hz aliq̃d sibi annexū de humido rōne cuiº ꝑt disgregare. Et hz in ꝓncipio agregat rōne dominij. tñ post aggregationē ipm aggregatū sōtiliat. qz eiº opatio spūalis ē sōtiliare materiā in quā agit dū mō sit sicca. Qđ dico ꝓpter ꝟ q̃ aliq̃d agit in humidū et extalat illuo. frigidū ho nō ordinat ad rarefaciendū. ꝙ stat in ipso actu ꝺēsandi tanq̃z in actu ꝓncipali q̃ aggregat tā homogenia q̃ heterogenia.

Si ho sit actio calidi et frigidi mediocriē ꝺcurrens in materia sicca tūc generabilē colorē mediº nīcario qz calidū sōtiliabit in generationē albedinis. Frigidū ho ecōtrario aggregabit eā in generationē nigredis. Cū gº in q̃libz puncto simul agant equaliter oportet q̃ se ducant in quolibet puncto sit albedinem et nigredinez. qz oportet q̃ fiat color ꝺpositus ex eis. Et iste plus debet habere de nigredine qz siccum minus se habet ad album q̃ ad nigrū propter priuationem perspicui et obscuritatem innatam. et plº se habet ad aggregationem et innate aggregationis cōseruationem q̃

De actione calidi et frigidi.

ad subtiliationem et rarefactionem. Si vero concurrant mediocriter in materia humida per dominiū de albo q̄z de nigro. q̄n humidus p̄ dominiū supergenerabit colo⁹ medius qui habebit plus ratione perspicui pari magis se habet ad albū q̄z ad nigrū. et respectu agentis frigidi facil⁹ se habet q̄z respectu calidi. q̄n calidū agit in humidū exhalando et cōsumendo frigidū vero solūmodo conseruando illud in sui natura per viā cōsolidationis et compactionis. Si vero sit materia mediocris tunc erit sem per color medius. Si vero sit i tali materia actio calidi per dominiū tūc q̄z potest facil⁹ humidū transmutari in nigredinē q̄z siccū in albedinē. generabit color plus habens de nigredine. sicut patet quando humidus et siccū diuidunt ad inuicem. citius generat color colorē nigrū in humidis et in viridibus lignis q̄z in lapidibus cōbustis in quibus calx generatur et consimilia. Si vero fiat actio frigidi per dominiū in materia mediocri oportet colorem esse medium compositū magis ex albedine. quoniā humidū se magis habet ad albedinē q̄z siccū ad nigredinem siue aliquez colorem. eo q⁹ in humido est materia perspicui q̄ est propria materia coloris. In sicco āt non in quantū hmōi. respectu vero agentis saltez vno modo est humidū obedientius sibi q̄z possibile est ꝓpter pmutationez solidatiua et auricici cuiusdam naturalis que est in sicco. Licet enim siccum de se sit natum congregari. non tamen ita bene congregabile sicut humidū vt p̄z in lapide qui licet substantia sit opacta non tñ facile recipit maiorē oppositionem a cā agente. Videm⁹ enī in multis q⁹ frigidū de facili producit albedinē vt in niue. quā nō tñ exemplariē q̄n agit in materia sicca. Si vo ocurrant mediocriter in materia mediocri fiet medium necessario qui erit eque distans ab extremis. Si enī q̄n est dominū solū ex parte agētis alteri⁹ vel solū a ꝑte materie accidit color oppositus ex altero magis tunc q̄n equaliter tam agentia q̄z patientia erit color se habens eq̄liter vt patz ex predictis. Et ita erūt due extremitates et q̄nq̄z medij. Nec videt⁹ q⁹ plurib⁹ modis poterūt medij esse distincti ꝑm spēm sic̄ declaratū est p̄ diffinitionē diuisaz p oppositā mēbra nec superflua nec diminuta. Aristo. etiā testat q⁹ nō sūt q̄nq̄z medij colores q̄z numer⁹ et sufficientia p̄t accipi p̄dicto mō. et etiā ex obinatione albi et nigri ad eoz generationē eo q⁹ nigrū et albū occurrāt eq̄liter ad oppositionē coloris medij. et tūc erit color eque distans inē extremos vt rubeo. Inē albū vo et rubeū nō p̄t esse nisi duo. vn⁹ magis approprinquabit albo q̄ ali⁹ min⁹ rubeo. Inē rubeum vo et nigrū erūt sūter duo. vn⁹ magis accedens cū rubeo. et ali⁹ magis cū nigro. ita plures nō p̄t ee intermedij q̄z inē albū et rubeū non p̄t esse aliq̄ eque distās simplr q̄z eque distāta simplr habz respectuz ad extremos. seo talis si ponerē haberet tres quartas albedinis et vnā nigredinis q̄n medietas rubedinis et vna ē q̄rta albedinis et vna q̄rta nigredinis

Eodem modo non erit equa distans simpliciter inter nigrū et rubeum q̄ re oportet q̄ habet tres quartas nigredinis et vnam albedinis. et sic esset ūa equa distantia ꝑm quid et ꝑm apparentiā et non simpliciter ꝑm veritatem.

¶ De speciebus colorū quot sunt.

Os autem colores quinq; intermedios nominat arist. primū vocans glaucū. scōm puniceū id est citrinū. tertiū rubeū. quartum purpureū. quintū viridem. Ita q̄ inter albū et rubeū erit glaucus a parte albi. Puniceus a parte rubei. Inter nigrū aūt et rubeū purpureus a parte rubei. et viridis a pte nigri. Hec nomina alio nomine vocant in greco vt kyanos purpureus. karapos glaucus. ꝛ de nominib⁹ grecis non est vis sed nomina latinorū attendunt. Et ratio diuersorū patere potest. q̄m glaucus magis habet de albedine q̄ de nigredine et rubedine. et talis color ponit in folijs cadentibus in hyeme vel autumno. Puniceus vero et purpureus circundant rubedinem quia vterq; habet plus de rubedine q̄ de albedine sed puniceus est magis remot⁹ a nigredine q̄ purpureus vt vult arist in sedo de somno et vigi. vbi loquit de corruptione istorū in nigredinē vbi puniceū ponit per purpureū modū declinare in nigredinē. et ideo oportet vt purpureū sit inter rubedinem ꝛ nigredinē. et puniceus inter albedinē et nigredinē. Ex quibus omnibus sequit q̄ idem debet poni cuz nigredine. Ex quo ꝑz ratio ordinationis istorū quinq; colorū intermediorum ꝑm aristotilem

¶ De opinione eorū qui ponunt lucem esse de substantia coloris.

Unt autem qui ponunt lucem esse de substantia coloris. et illi dicunt q̄ color est lux incorporata perspicuo. Habet autē perspicuū differentias istas. Lux enim perspicuū ē purū separatū a terrestritate aut impurū cuz terrestritatis admixtione. Lux aūt consideratur quadrifarie. q̄ aut est lux clara. aut obscura vt est pauca vel multa. Nec dico lucem magnam p subiectum magnū diffusam. sed sic de luce virtuali dē q̄ in puncto tolit lux multa vt q̄n opponit speculū concauū soli et lux cadens super totā speculi superficiem. in centrū spere speculi reflectit. cuius lucis collectio speculū inflammat ꝛ citissime combustibile generat. vñ cū fūgus vel aliud inflāmabile opponit subito accēdit et ignitur. Si igit fuerit lux clara et multa in puro perspicuo albedo generatur nam albedo est color ex luce multa et clara in puro generat⁹ vt dicit Dīb. Si vero fuerit lux pauca et obscura i perspicuo obscure nigredo necessario generatur. Et iste sermo explanat sermonem aristo. q̄ aūt rois qui ponunt nigredinē peruationem claritatis et albedinē habitum sue formā. Et ꝑm hunc sermonem ꝑz q̄ sunt septez colores ab albedine versus nigredinez paulatim accedētes. similiter septē erūt proximi nigredini a nigredine versus albedinē procedentes donec fiat occursus alic⁹

septem colorꝫ quibus ab albedine ad nigredinem descenditꝫ. Et hoc ꝯ
cū enim albedinis essentiā tria ostituāt scz lucis claritas q ei⁹ mīnuo.
ac pspicui puritas. duob⁹ mouentib⁹ pōt esse remissio. Erit igit̄ p hanc
modū triū colorꝫ generatio vel quolibet triū solo remanente duorꝫ reli
quorꝫ erit remissio. q sic ab albedine erunt septē colorꝫ immediate prodi
ctiones vel progressiones. Siīter a nigredine versus albedinē septē sūt
colores. et erūt ꝑm istam ōsideratione. xvi colores. duo principales scz al
bedo et nigredo. et xiiij. collaterales septē. hinc ꝑ extēsionē albi ad nigr
ascendentes. et septem illic a nigredine ꝑ remissionē ad albedinē accedē
dentes in medio in idem ocurrentes. In quolibet āt mediorꝫ colorꝫ sūt
gradus quasi infiniti ꝑm intensionem et remissionem maiorem vel mino
rem prout extrema se protendūt. Recollige igit̄ breuiter ex predictis q
Color ē ꝓprietas siue q̄litas derelicta i superficie corporis pspicui et na
tura mixtionis elemētariū q̄litatū ocurrētiū in medio. que mediante luce
visu actualiter presentat. nā sine luce media color organū visus actualit̄
nō immutat. color tū ꝑ se est visibilis vt dicit arist. sed non de aīa. nō est aūt
ex defectu sui sed potius defectu et impotentia organi q color sine actua
li lucis presentia non videt. Et ideo pitagorici vocauerūt colorē epipha
niam. s. supꝫ apparitionem. eo q sit extremitas corpis pspicui terminati
vel in eius extremitate et ibi magis ꝓprie est. eadē tū natura coloris ē in
tus et extra vt patet in albugine oui et in fracturis intercolorati vt dicit
in li. de sen. et sen. c. vij. Sūt multa tū que sunt vltra colorꝫ in extremo ex
trinseco et iniciali termino. et alterius intrinsecus in medietallio vt pz in
pipere nigro et in pomigrano. multa enim colorant rei superficiem que nō
penetrant ad interiora vt patet in picturis panni⁹ etiam rubeus ungit
aque extremitatē q̄n ei supponit. Vnde patet q color pspicui extremi
tas est vt dī in li. de sen. et sen. vij. Item sicut in corpore pspicuo non ter
minato vt aere p̄ sentia luminis facit actū lucidū. et absentia vo tene
brosū. sic in corpore terminato p̄ntia lucis facit coloratū. s. albū. et ei⁹ ab
sentia nigrū et tenebrosū. ita tū q nō omnino abstit lumen vt dī i li. de sen
su et sensato. Vnde verus color est in corpore terminato non pspicuo.
in corpe vo nō terminato nō est verus color ꝫ quasi color vt dī in eode
li. Item fit generatio colorꝫ mediorꝫ ꝑm suas differentias ꝑm diuersita
tē ꝓportionū. etiamsi fuerit in ser vel ꝑm alteras. Si aūt ꝑm ꝓportionem
et ꝑm inherentiā et diaphanū fit ite ꝓportionalis vel assimūt vt pz in
osonātijs vt ibidē. c. vij. Item fit generatio ꝑm ꝓportiones colorꝫ consо
nantiarꝫ q̄n sūt delectabiles. et q̄nto erunt magis ꝓportionabiles tanto
sūt delectabiliores vt dī ibidem. Item ꝑm alioꝝ opinionē generatio colo
rū mediorꝫ fit per suppositionē colorꝫ extremorꝫ inuicez vt manifestioris
big minus manifestū vt pz in picturis. sic sol videt ꝑ se albus ꝑ interpoſ

tionem nubis videt esse alterius coloris. Item apertiones oculoꝝ non fiunt per discursiones radioꝝ ab oculo seo potius fiunt per ptinuã multiplicationem coloris in medio vt subitam eius dilationem ad oculũ cõ. sensus fiat per contactũ vt ibi dicitur. Itez colores eque distantes possũt a longe distantibus apparere possunt medij colores cũ non sint. quia nulla pars rei sub extremo colore videri potest vt patet in panno diuersi coloris vt ibidem dr. c. viij. Itez medij colores generantur ꝑm similitudinẽ generationis mixtoꝝ cũ mixtibilib⁹. quasi mixtionem mixtibiliũ ꝑ transmutationem in formam ꝑmixti sequit mixtio colorũ vt sicut in extremis corporib⁹ generatur medius sic et extremis coloꝛib⁹ medius color generatur vt ibidẽ dr. c. viij. Item omnis color generat ꝑ albedinem a nigredinem que videt potius ꝑuatio esse albi q̃ color vt obscuritas est ꝑuatio lucis vt dr li. x. metapb. c. iij. Item vnitatem coloris in specie nõ oportet q̃ sequat vnitas nature vt dicit ꝑlbu. in differẽtia. Itẽ effectus coloris est immutare visũ ꝑm actum lucidi. nam per lucidũ color educitur de potentia ad actũ vt actualiter immutet organũ visus vt apprehẽdat speciem colorati et iudicet de re visa. Item color medius bene ꝓportionat⁹ delectat visũ et cõfortat. extremus vero color debilitat visum a ꝯristat vt dicit arist. nam intensa albedo disgregat spiritus visibilem et dissoluit oculũ. et oculũ lachrymare facit. Sed nigredo nimis intensa aggregando spũm et ꝺenſando visũ repugnit et obtundit. vt patet in diu inclusis in locis tenebrosis qui subito educti ad lucem pacꝭ aut nihil vident. Itẽ color rei colorate naturã et ꝯplexionem inducit. nã albedo et colores albi in corporib⁹ ogelatis nõ sunt nisi in substantia frigida. et nigri ecõtrario. qz frigus albificat substantiã humidã et denigrat siccam. Calor vero denigrat humidã et albificat siccam vt dicit arist. et auicẽ. Et ideo albedo que filia est frigiditatis indicat dominiũ fleumatis et frigidi et humidi humoris. Nigredo signũ est melancolice dispositionis a sicci humoris in corpore dñantis. qñq; tñ est signũ adustionis nimie aburentis humores et in melancolicã innaturalem ꝛmutantis sicut post dicẽt. Itẽ rerũ intrinsecas qualitates color extrinsecus manifestat. nã vt dicit auicẽ. color est q̃litas que ꝑficit a luce. Est enim color lux existens in potentia in corpe tenebroso migrans in actũ ꝑ lucidũ supueniens ab exteriori. Et hoc ꝓz sic. qõlibet eñ corpus ꝛmixtũ habet aliq̃o de igne in potentia a per ignẽ habet de lucido. cũ ipse ignis sit lucidus a natura. ꝙ illõ lucidũ velat a partib⁹ tenebrosis. vt solũ est in potentia. sic caliditas sulfuris vt ꝙ iperis. Unde sic corꝑ caliditas potentialis nõ migrat in actũ nisi ꝑ cõ similẽ qualitatẽ actualẽ extrinsec⁹ interiori cõparatã. sic lux potẽtialis in ꝑmixto. de tenebroso nõ migrat in actũ nisi ꝑ aduẽtũ luminis exterioris Color itaq; apparẽs extrinsec⁹ intensionez vel remissionẽ declarat ignis latitantis potẽ

latitantis potentia in pmicto. et sm hoc de ei⁹ actione et virtute iudicat
Item coloris ꝓportionalis varietas intuentis aspectū ad sui admiratio
nem et intuitū naturaliter excitat vt dic̄ pli. li. vij. et auicen. vnde dicit ꝙ
quelibet bestia q̄ncunq; sua varietatē coloris et pulcritudinē admi
rat in panthera. Jté cuilibet hominis faciem color maxime pulcrificat
vel deformat. nā color ordinat⁹ et suauis opletio ē pulcritudinis q̄ no
membroꝝ dispositiōi debite correspondet vt dic̄ auic̄. Unde dic̄ augus.
ꝓpulcritudo est elegans corporis habitudo cū coloris suauitate. ꝙ econ
trario color cōfusus et incompositus euidens est in corpore turpitudo.
Item color passiones et accidentia anime preconsat. subit⁹ enim pallor
et dic̄ coloratio indet est timoris. nā reuocato calore ad interiora corpo
ris superficies ocp auperat a sanguine. et sic p ōsequens discolorat. Sic
subit⁹ rubor in facie ig⁹ est percussiō dic̄ iracūdie q̄ furoris et ꝟ accidit
ꝓpter calorem petentē exteriora et cutis superficiem rubificantē q defendē
ab illata iracundia vel iniuria cupientem. Item color materiā ītā seu sō
stantiā terminat p icit et informat. qz si calor in subiecto nō eēt qualis fo
ret ri substantia visui nō appareret. Item color materie sup̄ficiem ornat
et eius deformitatem palliat et occultat. Unde color ꝓpositus inē extre
mo a medio. in superficie corporis ordinatione suppositus informitatis
accidentaliter vel naturaliter in materia dereliēte est operculū vt dic̄ aui
cen. Item color lucis se ofōrmat. et velut filia matri se eius actui ofigurat
vnde cū intensa luce color acuit et incendit. et cū remissa remittitur et he

Jt aūt in coloribus ¶ De coloris mutatione Cheraē
coloꝝ mutatio multiplici de causa vt pz in fructibus et graminī
bus et in alijs nascentib⁹. iNā primo nascunt fruct⁹ virides vt pz
in vuis et in moris. deinde rubescunt tandem pallescūt vel nigrescunt. et
illi⁹ coloris accidit varietas ex varietate caloris naturalis vel solaris va
rio modo sōstantiam fructus decoquētis et digerentis. Primo enim ca
loris actio est debilis et lenta insufficiens dissoluere et rarificare gtes ter
restres. et ideo in eaꝝ sup̄ficie apparet color viridis et indigestus sez ac
terrestris. Deo paulatim vigorat calor naturalis et per adminiculū ca
loris solaris. et ideo fortius digerit et ꝓpter eius intensionem coloriz na
tū in fructus sup̄ficie derelinquit et tandem opleto fructu et maturo et
humore pontico ac terrestri pfecte digesto ex adustione color niger in su
perficie generat. nā predominās sup̄ terrestritatez ipsa dissolut et deco
quit et digerit et ītū necesse est in sōstantiā fruct⁹ accipit ac ouertit. qō
ꝺo reliquū est vel cōsumit vel a se repellens ad extremas partes ducit et
transmittit et talis reiecta fumositas cū sit terrestris superficiem inficit q
nigredinis vel glaucitatis vestigiū in fructus generat sup̄ficie et relinq̄t
sic oī sūg li. vegetabilū in omento. nā tales colores ex se actionem et na

turam frigiditatis precedentes sepe etiam in rebus calidissimis genera
tur ex eadem causa scz ex calore interius dñante fumositates terrestres
vel aqueas ad extrinseca repellente vt dicit Alphredus sup li. aristo. de
vegt. et plant. In reb⁹ etiam sensibilibus fit coloris mutatio nūc in cute.
nunc in oculis. nunc in pilis. nunc in vngue. Nam color cutis fit duobus
modis vt dī in iohannicio. aut fit ab interiorib⁹. aut ab exterioib⁹. Ab
interiorib⁹ aliqñ fit ab humoribus aliqñ ab anime passionib⁹. Ab interi
oribus itaqz mutaī color in cute. aliqñ p humores calidos aliqñ p frigi
dū. nā ꝙuenit humores calidos tā opositos qz simplices frigefieri. et eti
am frigidos vel infrigidatos calefieri. et ꝑm hoc solet in cute color vari
ari. nā qñ frigidi humores calefiunt albus color mutaī in citrinitatē vel
in rubotem. Qñ vero calidus frigescit color rubeus mutaī in albedinē
vel pallotem. et sic de alijs intelligendū est. Jtē ab interiorib⁹ anime pas
sionibus mutaī color. nā rubicundo⁹ fit pallidus ex angustia vel timore.
qz in timore cor stringit et calor ab exteriotibus ad interiora reuocaī. q
ideo exteriora pallescūt. ita similiter pallid⁹ fit rubeus ex ira. qz in ira cor
dilataī et extendit ad vindicte appetitū. vñ et calor subito impetuose ab
interiorib⁹ ad exteriora cōmouet. vñ et cale fit sanguis intercutaneus et
exinde ruboz subito generaī ab interioribus. etiā fit color niger in mau
ris. et albidus in alemannis. Nā mauritania que ē regio in ethiopia ca
lidissima in qua ꝓpter calorem otinuū sanguis aduriī intercutaneus et
denigraī sic adustus. a cutis denigrati sanguine diffusione intra cutem
q carnem omnia membra generaliter denigranī. Unde primus ethiopi
am inhabitans denigratus sic est. sed postea cooperante calore solis cō
tinuitate primi illius habitatoris viciū in posteris ꝓpagauit q ex nigro
patre et ꝑsimili matre nigri fetus generaliter nascerenī. Seo hoc solum
habet locū vbi solis adustio otinue efficit generantes. Et ideo in regioni
bus temperatis et ad frigiditatē declinantib⁹ ethiopes generant in co
lore filios temperatos vt dic̄ Macrob. et etiā arist. q auicen. Econtrario
vero scon et alemanni frigidas inhabitant regiones et iō frigiditate po
ros exteri⁹ ꝑstringēte calor ad interiora reuocaī. et ideo exteriotis pus
corporū superficies dealbaī. Hec ois narrat omen. sup Job. Jdem etiam
narrat arist. Jtem mutaī color cutis et maxime hois multis alijs de cau
sis. qñq ꝓpter oplexionis malignitatē vt patet in melancolicis ꝓpter ni
miam et superexcedentē caliditatē vt est videre in colericis qui citrini sūt
coloris Propter solis calorez et aeris siccitatē vt patet in itinerantibus
et nautis. propter humoꝝ corruptorū intercutaneoꝝ expassibilitatez vt
otingit in morphea et in lepra. propter oppilationem epatis et fellis dis.
temperatā qualitatē vt accidit in ictericia que ē caloris naturalis in fel
litū q viciosū colorē tranimutatio vt dic̄ Constan. Propter solutionis

cutis contin.

cutis ptinuitatē vt pz̄ post variolas et cicatrices varias vel vsturas
Considerat etiā color in pilis et in capillis. nāz ꝑm qualitatē fumositā
a corpe resolutoꝝ variat color capilloꝝ. nā ex flegmate fiunt albi ex
sanguine rufi. ex naturali melācolia glauci et colēa adusta nigri. et ex
defectu etiā caloris naturalis fiūt canu vtz in senib⁹ Et qñ can⁹ color incipit in radicib⁹ capilloꝝ accidit ex flegmate abundante. qñ vero ab extremis incipit signū est q̄ accidit ex defectu caloris naturalis qtere. ℨ. in tractatu de capillis

De colore in oculis

Attendit postea color in oculis. Nam vt dicit Johānic⁹. Colores oculoꝝ sunt quatuor scz̄ niger subalbi⁹. varius et glaucus. Claritas aūt oculoꝝ istoꝝ accidit ex spirit⁹ visibilis claritate vel obscuritate. vel ex cristallini humoris puritate vel ꝑfusitate vel albuginei humoris suꝑfluitate vel turbatōe. vel ex vnice tunice humoris indigentia vel suꝑfluitate. nam si humor cristallin⁹ fuerit pauc⁹ in quātitate vel fuerat intrinsec⁹. et albugineus humor deficiat vel turbet. vel si abundet humor niger tunice vuee. Istis oīb⁹ occurrentibus vel aliquib⁹ ipoꝝ niger color in oculo generat. Subalbi⁹ vero ex causis fit ex tarnā. Glauc⁹ vero et varius accidit ex mixtione rez̄ q̄ faciūt albedinem et nigredinē et in glaucitate aliquantulū nigredo in varietate albedo aliquātulū plus abundat. sed de his quere. ℨ. in tractatu oculoꝝ. Color etiā in vnguib⁹ denotat. nā eoꝝ color debet esse subalbidus specularis et ꝑspicuus. q̄qꝝ aūt mutat iste color in luiditatē vel emulū colorē et tunc diuersas pretendit passiones vt patet. ℨ. in tractatu de vnguib⁹

De coloribus in particulari

Nunc de coloribus in particulari dicendū est. et primo de albedine que videt medioꝝ coloꝝ esse precipuū fundamentū. Est aūt albedo color ex luce clara et multa in puro et ꝑspicuo generatus vt dicit algazel. Nā quāto materia perspicui est purior et lucidior tanto albedo erit intensior et nigro ingenitior. Est aūt causa materialis albedinis ꝑspicuū puꝝ in oīi terrestri feculentia impermixtum nunc siccū nūc humidū. Causa vero effectiua est vel calidū vel frigidū. Nā materia si fuerit sicca ꝑ dominiū et calor agens in ipa fuit ꝑ dominiū. generabit tūc albedo ꝓpter rarefactionē et subtiliationē partium materie ac clarificationē vt caloris vtz in cōbusto esse et in calce. si vo fuerit materia substantialiter humida et in illa dominās frigiditas generatū erit albū vt patet in nive et pruina. generat aūt albedo ex aere vapozoso declinante ad humiditatē aqueam vt dicit Arist. lib xix. de animalib⁹. et hoc per frigidi actionē. nā frigus albificat humidum ma-

rriam et denigrat ficcam. Calor vero humidam denigrat et ficcam de
albat. Item albedo generat ex rarefactione aeris vt patet in spuma. et
ideo aque calide generant pilos albos quare albedo non est nisi ex ae
re vaporabili retento in membris. et ideo qz albedo ex acre calido z va
porabili ideo animalia sūt alba sub ventre vt dicit aristo. li. de ialium. xix.
Diffusiua ãt habet virtutem respectu visus z spiritus sensibilis disgrega
tiuã. et iõ si fuerit nimis intensa corrũpit visũ et facit oculos lachrymari
omniũ colorũ incrementũ. In illo melius fundant colores medij qz i al
bo. Et quanto albũ est intensius qõ substernit tanto adheret fortius ca
lor qui supinducit et linit siue rubedo fuit siue nigredo. ad albedinem ve
ro pertinent candor. albor. pallor luor siue flauor. flauum enim et luridũ
idem sm vnã significationem vt dicit aristo. in. c. de sapore. et dicit q luri
dũ est flauũ qz flauus sequit materiã albi. Multas alias species assignãt
medici circa albũ vt est color aqueus. laceus karapos id ẽ albidus vel
subpallidus. Et variantur sm diuersas materias tenues vel grossas in
quibus radicant in li. vse. theoph. tii. constan. egidij de vrnis. ¶ Candor
est albedo intensa multũ habens in se lucis in forma vt pure perspicuita
tis in materia nã fulgor lucidi puri perspicui superficiem informans et per
ficiens. et intuentis aspectũ sine organi lesione immutãs. et cũ quadã sua
uitate ad sui intuitũ extrahens oculũ et allitiens candor nuncupatur. Illõ
enim candor dr qõ primo potest sine corruptione sensus ab albedine per
actũ lucidi ab oculo comprehendi. nam albedo que consistit in extremis
a sensu nõ videtur. subterfugit enim sensus iudiciũ. qz multa res sub extrẽo
colore videri potest. Cũ enim colores extremi insensibiles sm se ꝓpter sui
paruitatez vt dr in li. de sen. et sen. c. vij. Qõ ergo primo placet sensui de
albedine post eius extremum candor dicitur.

¶ De colore glauco et flauo.

Color flauus qui z glaucus dr generatur ex albedine mixtus inter
sa accedente aliquantulũ ad rubedinem. z generatur sm auicen.
in materia temperata nõ simpliciter sed respectu viridis coloris.
Nam vt dicit idem viridis color in plantis mutatur in glaucum in autu
mno qñ enim in foliis est materia glauci et grossa paulatim p accessionẽ
consumitur. nec tamen omnino destruitur vel destituitur a calore eleuan
te materiã. licet frigus dominetur. frigus vero dominans in materia me
diocri generat mediũ colorẽ necessario. et qz potest medi' trãsmutare hu
miditatẽ qz siccitatẽ ideo generat colorẽ mediũ habens de albo magis
cuiusmodi est glaucus vt dicit omen sup li. arist. de plant. in fine. Iõo in
quit quedã arbores viridescunt in estate pallescunt in hyeme vt burus. ha
bet enim burus viscosum humorem. in radice aũt multã habet liquidaz
humiditatẽ. et ideo nõ cadũt folia sed aduenient calore prouocatur hu
mor ad

mor ad exteriora quia tactus caliditate fit viridis. seu veniente frigiditate repercutiē humor et abundat siccitas. et fit color glaucus. vnde respectu coloris viridis in quo est plus de materia dicit glaucus habere ma/

¶ De pallido colore ¶ teriam temperatam

Color pallidus et eisdem causis generat. frigiditas tñ minus est intensa. et plus accedit albedo ad nigredinem in materia grossiori. Est igit̄ pallor color medius ab albedine incipiens et degenerans in nigredinem. Generat etiam accidentaliter vt ex timoē. solicitudine nimia. et labore. et ex causis alijs quibus calor ad interiora reducit̄ et corporis superficies propter sanguinis depauperationem pallescit. et decolorat̄. vt est videre in nimis dormientibus et somniculosis. et in hominib⁹ amorosis qui pre amoris magnitudine estuātes dilatati cordis spiritus euaporant propter quos nutrimentū et restaurationem natura calorem ab exterioribus ad interiora reuocat. et sic superficiem cutis et per subtractionē caloris sanguinis discolorat. iuxta illud ¶Palleat omnis amans hic est color aptus amanti. Et eadem de causa macerati fame vel immoderato exercitio et labore et propter dsumptionem caloris sanguinis expal/

¶ Rubeus color est color ¶ De rubeo colore. ¶ Iescunt. medi⁹ ab extremis nigredis et albedinis eque distās. q̄ i superficie corporis perspicui resultat p incorporationē clari luminis ignei atq; puri. Ad cuius generationem cōcurrunt materie pspicuitates. ignei luminis claritas. et albedinis atq; nigredinis cōcors mediocritas. Tamen ꝓpter igneam lucem partes mixti perspicuas dilatantem et rarificātem ac subtiliantem maiorē habet in translucentia dformitatem tam cū albo q̄ cū nigro. et ideo intense rubeū ad modū lucidi disgregat visum. nec aggregat sicut nigrū. Propter qđ pannoꝝ venditores pannos rubeos suspendūt ante lucem vt videntes alios pannos coloratos propē rubedinē spiritū visibilem disgregantem minus valeant colorū discernē veritatem. Pretendit autem generaliter rubedo dominiū calidi in pmixto. q̄ius aliq̄n inueniat superficialiter in naturaliter frigido vt est vidē in rosa que naturaliter siue substantialiter frigida est et sicca seu quia sōtilissime est substantie innatus calor quem habz ex compositione fugiēs dominium frigidi petit exteriora que inueniēs subtilia et humida ad ea mutandoz transmutat ea superficialiē in colorem rubeū qui actioni ignis potissime simulatur ¶ De croceo colore.

Color croceus puniceus et citrinus differunt parū nisi fm remissionem albedinis et nigredinis intensionis. aliquantulam autem admixtionem. et fm aliquantulam intensionem caloris et frigiditatis remissionem. Secōm autē q̄ color talis in materia subtiliori ac magis pspicua radicat magis nitidat et apparet. fm ꝺo q̄ materia magis

ſt terreſtris ac groſſa minus claret. talis aũt color intenſione ſignificat caloris temperati et non eſt excedẽtis q̃ntũ eſt de ſignificatione coloris. ſm varias tũ ſubſtantie diſpoſitiones varias pretẽdit ſanitatis vel mor bi ſignificatõnes diuerſas corporis habitudines ꝙ complexiones vt pa tet in li. ysa. de vrinis. Nam citrinus color adunctus cũ ſubſtantia tenui in vrina inuenis colerice complexionis pretẽdit ipſam ſanum. In fleuma tico ac melancolico ſignificare poterit varias infirmitates vt dicit egidi us verſus finem in tractatu de vrinis. ca. xiij. vbi dicit. Eſt multis tenuis citrina referta figuris. Fleumaticiq̃ iuuenẽ vel quem niger afficit humor Condemna tricham duplici ꝛc. Unde vn⁹ ꝙ idem color diuerſa et aduer ſa ſignat ſm diuerſitatem ſubſtantie cui copulatur.

Color croceus plus tingit liquo ¶ De colore croceo.
res et humores q̃ citrinus. et ſignificat caloris intẽſionem et diſ temperantiam ſanguinis in epate per coloris admixtionẽ vt pa tet in idericijs. quoꝝ vrina eſt crocea in ſpuma. et oculi ſunt croci. et cu tis feda et citrina. Aues aũt calidiſſime complexionis ꝙ colerice vt aues prede extrema habent crocea vt pedes atq̃ roſtra. quod accidit ex ſup abundantia colerici ſumi et calidi quez reiicit natura ad extrema propẽ quod colorant. de hoc quere ſ̃ in li. de morbis. c de idericia.

Color minius idem eſt quod coccinus ¶ De colore minio.
ac vermiculus rubedini propinquus et affinis. rutilans et reſplẽ dens quaſi ignis. multũ enim habz in ſe ignee lucioitatis. et etiã ex parte materie perſpicuitatis propter quod color eſt viridis relucens multũ et acutus. Materia enim minij ẽ terra que diſcerpitur in litore ma ris rubri. que tante eſt infectionis et rubotis ꝙ ex eius diluuione totum mare tingit et in colorem minij cõmutat. vnde ab illa infectione mare ſu periotis egypti rubrum appellatur. Et in illis terre venis rubre gemme inueniunt. Hec de terra primo optime depurat. deiccat tandez inter la pides ſubtiliſſime commollit. et cũ claro ouj diſtemperatur. Et hic color pictoribus ſcriptoribus. lucrũ nõ modicũ adminiſtrat. nã inde libros or nant. capitales literas inde formant. fines ac principia ſententiaꝝ ac ver ſuuz diſtinguũt minio atq̃ ſignant. Acuitur q̃q̃ ſuco herbe cuiuſdam q̃ coccus appellatur. et ille color rutilat quaſi ignis. et ideo ab illo ſuco coc cũ nominat. et tali colore plus vtũtur tinctores veſtiũ q̃ ſcriptores. So lebant etiam antiqui acuere miniũ cũ ſanguine cuiuſdã vermis. ſicut acu itur purpura cũ ſanguine conchilis. et ex tali acumine primitus ab anti quis vermiculus nuncupatur vt dicit yſi. vbi tractat de coloꝛib⁹. Eſt au tem color vehementiſſime adherentie poſtq̃ fuerit materie incorporat⁹. ita ꝙ inde vix poterit poſt deleri. Si quis pergameno abradere conté perit. vel abluere niſus fuerit vix tantum abluet vel abradet quin aliqđ

vestigium poſt inueniet.

De puniceo colore.

Puniceus color est color circundans colorem rubeū. sicut purpureus plus habens de rubedine q̄ de albedine. plus tamen declinat ad albedinem q̄ ad nigredinem. purpureus autē ecōuerso affectus est rubeo sed magis declinat ad nigredinem q̄ ad albedinem. Unde dicit arist. in .ij. de som. et vigil. q̄ puniceus per purpureū transit in nigrū. vn de post rubedinem victuitatem habet ad nigredinem. Inuenīt tur aūt in mari quedā conchile admodū parue que in extremitatibus cuiusdā pīscis emittunt guttas sanguineas que recollecte purpuras tingūt et colores rubeos acuūt et incendunt. vnde talis sanguis in quātitate recolligitur. et vasis ac cannalibus tinctor̄ officio aptis. et cū alijs coloribus reponitur cuj⁹ quibus tingitur sericū et quo texitur pannus purpureus vnde regis gloria ostenditur vt dicit Gregorius super canticorum capitulo septimo

Color viridis generatur actione caloris in materia mediocri vergente tamen ad dominiū humidi vt patet in folijs. fructib⁹ et herbis et ideo generabitur color multū habens de nigredine. non tamen pertingēs totaliter ad nigredinem. Et admixtione enim remissi albi vt glauci q̄ intensi nigri et in superficie humidi viriditas generat. quando calor agens in materia non potest adurere humidum nec ad plenum decoquere vt totaliter in nigrum conuertatur. Unde viriditas in herbis et in fructibus signum est crudi humoris et indigesti vt dicit Auicen. Et hoc patet quia color viridis in plantis et in fructibus mutatur in glaucum in autumno quia in folijs et in herbis ē multa materia humida et grossa que per actionē caloris paulatim consumitur. nec omnino destituitur a calore in materia eleuante licet frigus dominetur. Et iō quedam arbores virescunt in vere et in estate. in hyeme vero vl̄ autumno pallescunt quia aduenīente caliditate vernali prouocatur humor ad exteriora qui tactus caloris fit viridis. sed aduenīente frigiditate repercutitur humor et abundat siccitas et fit color glaucus vt dicit commentator super .i. Aristo. de plantis in fine. Est itaq̄ color viridis medius inter rubrum et nigrum generatus. q̄ hoc patet per transitum colere rubee in melancoliam innaturalem. Colera enim cū fit rubea transit in melancoliam que est nigra mediante colera innaturali scilicet eruginosa et prasina que viridis inuenīt. Et ideo color viridis maxime delectat visum propter concursum partiū ignearum q̄ terrestrium nam luciditas ignea que in viridi est temperata delectat visum. Dēs etiam terrea siue nigredo cum non sit in extremo mediocriter spiritum visibilem aggregat et confortat. Et ideo nullus est ita delectabilis visui sicut viror. vt patet in smaragdo qui oculos sculpentium gem/

De colore viridi

mas et metalla maxime reparat et ꝺfortat vt dicit ysi.c.de lapidibus ꝓ ciosis Sūt aūt viridia folia plante ⁊ gramina terrestrium in quib⁹ radi cant tanq̄ in materia et cetera terrenaicentia ex dominio partiū et vir te ignea tanq̄ ex causa effectiua que dissolut terrea et subtilat et rarefa cit.⁊ sic attrahendo eaꝝ fumos ad extrema tingit herbe superficiem colo re nō nigro nec rubeo sed viroꝛe.nā nigredo temperat rubedinis dīgre gatiuā claritaté.et claritas incorporata nigredini ipsam reducit ad me diocritaté.ex dominio ergo partiū terrestriū et igneaꝝ viridis color ge neratr.Et ḡuis folia.fructus et gramina virescūt flores tñ virides raro vel nunq̄ inueniunt.qō accidit propter subtilitatez materie floꝝ.in qua si predominantes partes fuerint aque et aeree erit color albus. si vero aquee cū igneis prevaluerint erit color glaucus vel pallidus aut citrin⁹ Si aūt preabundauerint ignee ptes cū aereis erit color roseus .cūi fuerit prevalentes partes aquee cū terrestribus erit color blauus vel violac⁹ Si aūt eque prevaluerint ptes ignee cū terrestribus posset quidem fieri color viridis vel niger.sed talem omixtionez subtilitas materie floris vī rarefactio nō admittit.et ideo flores nō virescūt generalr nec nigrescūt Est ergo color viridis inter rubedinem medi⁹ et nigredinē delectans vi sum et ad sui aspectū oculorū attractiuus. acies visus ꝺfortatiuus et tem peratiuus. Vnde cerui et animalia agrestia alia loca virentia diligūt ⁊ frequentant.non tñ ꝓpter pastum verum et propter visum.et ideo vena tores viribus vestamentis semper se inuuunt.quia propter aspectuz viro ris quem bestie naturalitér diligunt minus venatorum insidias expauē scunt vt dicit Ysaac. ¶ De colore liuido.

Color liuidus ex partibus aqueis ⁊ terrestribus predominantib⁹ generat̄ ī Nam talis color in rebus habentibus humorez grossū et frigidū generat vt patet in viribs et plumbo plumbū tñ natu raliter est albū cuius superficialiter sit liuidum. vnde ex eo fit cerusa vt di cit omen sup.iij.methe. Vnde color liuidus signū est frigiditatis domi nantis qz liuidus color in vina est signuz extensionis naturalis calotis et mortificationis animalis sicut dicit egidi⁹ liuida membroꝝ aut mem bri monstrat humorem mortificati. Signat enim mixtas alias passiones sic sequit̄ paruus enutritheus medius morbus qz caducus.achites sino chus vene ruptura catarrus.coste pulmonis vicuz dolor articularis.cō sumptiua ptis extinctiua caloris sint tibi liuoris cause

Color ergo liuidus ¶ De colore liuido

est malus in animatis corporibus.nā vel signat dominiuz frigo ris caloré naturalem extinguentis et naturā mortificare inchoantis.vel superabūdantiā melancolici sanguinis coloré olo et cutis sup ficiem viciantis vel cordis angustiaz.calorem sanguinis ad interiora re

nocantis vt ꝑz in liuidis vel dolorē casus siue ꝯcussionis sanguinem in/
tercutaneū corrūpentis vt ꝑz in fustigatis in quib⁹ humor intercutan⁹
ꝑ malitiā corrupt⁹ cuti infert corruptionē et infectionē vt dicit expositor
sup. i. c. li. ꝑsa. sbi vulnus liuore ē. Vel signat spiritū et vigoris naturā
caloris defectionem ꝛ depauperationē vt ꝑz in ydropicis ethicis et cō
sumptis vt dic Egidius. Signat etiaz dolorem articularem. nā dolor ar
thenticus ꝓpter neruoꝝ sensibilitatem in quibus radicantur. minus ē do
lorosus. propter qō confluit spiritus ꝛ humores ad locū doloris, ꝓpter
qō alij humores remanent minus calidi et ꝑ ꝯsequens colorati. Omnes
autē causas liuiditatis enarrare nō expedit in presenti opusculo. sed tan
gere solū. ad memoriam reducere expedit que a maioribus nostris copi
osissime sūt tractata. Raro aūt memini liuorem signare aliqō bonuz nisi
prius viride vel nigrū operatione nature mutetur in liuidū. ꝛ de liuidita
te in rubeū siue citrinū. nā tunc signū est ꝙ natura contra morbū victori
am obtinet et triumphū. Unde egidius prius si post rubeus videat cō/
surgit cerebri natura vigor reparatur.

Color indicis siue veneris est co
lor blauius liuiditatem excedens in pulcritudine et viroze. plus
habens aquositatis et aereitatis admixtuz cū partibus terrestri
bus et vnitū qz qui liuidus. et talis color est celestis ꝓpter dominiū aeri
tatis in superficie perspicui materie sez pure et transparentis. vt patet in
saphiris orientalibus et iacinctis. talis etiam color reperitur in lazurio.
Sed de hoc quere ꝫ in tractatu de gemmis et de lapide lazuri.

¶ De nigredine

Nigredo est priuatio albi in perspicuo. sicut amarum est priuatio
dulcedinis in humido. Unde videtur ꝙ albedo est prima origo
colorū. sicut dulcedo est principium saporum vt dicit aristot. in li.
de sensu et sensato. Idem dicit arist. li. xix. Color niger non est nisi priua/
tio claritatis. Generatur aūt nigredo ex luce pauca et obscura in perspi
cuo et obscuro et impuro incorporata. Et ideo nigredo est spiritus vi
silis aggregatiua et eiusdem repercussiua. propter quod ledit visū et he
betat quando nimis est intensa. vt patz in diu incarceratis qui exeuntes
de carcere parum vident. Fundatur autem nigredo quandoqz in substā
tia humida et calida quia caliditas dominans denigrat substantiam hu
midam vt est videre in lignis humidis et exustis. Quandoqz in substan/
tia ficca et frigida. quia frigiditas dominans substantiam denigrat sic/
cam. et humidam facit albam vt dicit Auicen. Unde nigredo quando/
qz causatur a frigiditate. et est signum mortificationis. Quandoqz a ca/
liditate. et tunc est signū adustionis. et ideo nigra vrina diuersa ꝑt signa
re et aduersa. sicut dicit Egidius. qñqz enim signat solutionem quartane

et sic pretendit sanitatem. aliq3 signat adustionem et mortez vt in acuta febre. Unde egidi' dicit. Nigror vrine facies incōmoda febris Quartane soluit. mortē p̄dicit. q vrie In febre. fert mortē nigra fetida paucula pinguis ⁊ Cūt ḡoam colores picture operibus ogruētes. quoz quidā in venis terre nascunt vt sinopis rubrica meliū auripigmentum et hmōi Quidam arte componuntur. ¶ De sinopi

Sinopis est color rubeus in ponto primitus adinuentus iuxta sinopim ciuitatem a q̄ nomen sic accepit vt dicit ysi. li. xvij. Huius species tres sunt. prima rubea et minus rubens. et inter has media vt dicit idez Rubrica que dr rubea proxima colori sanguineo vt dicit idem. gignitur in plurib' locis. ⁊ optima est in ponto. vnde et pontica

Sinicum pigmentum est vnde fit ¶ De sirico ¶ Cappellat. color phenicius. quo libroz capita scribunt. Et colligit in litoribus rubri maris in phenico. et inter ficticios hic color reputat. eo q̄ fit aliq̄n ex sinopi et sandice simul mixtis vt dicit ysi.

Minium est color rubeus cuius materiam greci ¶ De minio apud ephesū primo inuenerunt. In hyspania hmōi pigmentū pre ceteris regionibus plus abundat vt dicit ysi. ¶ Cinobrium

Cinobrium q̄ greci cinabarin dicūt a draconе et a barro elephante est vocatum. Putt enim draconū esse sanguinem cum implicant elephātes. ruunt enim belue et dracones obtruūt quoz fusus cruor terram inficit. fitq3 pigmentū quicqd solo tinxerit. est autem pulvis coloris rubri vt dicit ysi. ¶ De prasino.

Prasini creta est viridis. vnde fit color viridis sicut porrū. crescit aūt optima in libia cyrenensi vt dic ysi. Crisocana est vena prasini coloris sic dicta q̄ cū ea aurum sic dicit inueniri. hec in armenia crescit. sed p̄babilior est que crescit in macedonia. Fodit in metallis eris cui' inuentio argentū atq3 indicū prodit. Mā vene eius cū his hūt natura sotietatem vt dicit ysi. ¶ De sandaracha.

Sandaracha nascit in topazon insula maris rubri. Et est coloris cinobrij. sed odoris sulphurei. Inuenit ōr in metallis aureis ⁊ argentеis et est tanto melior quāto ruffior. et quanto plus sulphuris est q̄ius et cerusa si in fornace torreatur in sandaracham conuertatur. Cuius color est flammeus q̄ si torreat equaliter cum rubrica et omixta sandicem reddit vt dicit ysidorus. ¶ De arsenico

Arsenicum auripigmentum dicitur ob colorem auri. colligitur in ponto ex aurata materia. Quod in aureum colorem transit purius est. ⁊ quod graciles habet venas pallidius est petius auricas De hoc quere supra in tractatu de venis terre de auripigmento.

Occa nascit in topazion insula. vnde et sandaracha. Fit cū qñq; et occa adusta rubrica mollis nouis luto circumlinitus que quanto magis in camino arserit melior fit vt dicit Isidorus. De indaco.

Indacum in cannis indicis limo inficis inuenit spuma adherente limo. Est aūt colorus pileri et aerei mixturam purpure et cerulei mirabile reddens Et altez genus in purpurarijs officijs spuma innatans quā ostractores detrahunt et deficcant vt dicit ysi. De atramento.

Atramentū dictum est eo q̄ fit atrum. cuius species necessaria est quotidiano vsui picture. et inter fictitios computat. Fit enim et fuligine multis modis sup ardentes tedas. huic pictores cū aqua miscent gluten vt illustrius resplendeat. Quidā enim carbones sarmentorum veterū tritos cū glutino addūt. alij fecem vini nigri cruunt. Multis etiam fit alijs modis vt dicit ysi. Cū atramento aūt temperat incaustum q̄ acutū habet aūt multas virtutes vt patet in plateā. Quere ſ. de venis terre li. xv. De melino colore.

Melinus color est candidus cuius materia inuenitur in melos insula. est vna de cycladibus. et ideo melinus est dictus vt dicit ysi dorus propter nimiam autem pinguedinem pictores eo non vtuntur vt dicit ysidorus. De stibio

Stibium est color fictitius vel factus ex cerusa et quibusdā alijs mixtis. cum quo mulieres facies suas sophisticant et colorant.

Cerusa ex vapore fortis aceti tabulas plumbeas sup sarmenta alba locatas pfundentis generat. quere ſ. de plumbo Sodē mō fit ex viride hut calcantū q̄ ppt̄a viride grecū vocat. ſ. ex vapore fortis aceti eneas laminas perundētis nam et aceto corrūpitur eris superficies et conuertit in eruginem et inde color viridis. pcreat. Valet ad carnem mortuam corrodendam. De purpurea.

Purpurea a puritate lucis est dicta quia in his regionibus gignitur ei⁹ materia quas solis cursus illuminat proprius et illustrat. Hic color lachrymis sanguineis effluentibus a quibusdam codeis ferro diuisis acutē et melistrat vt dicit Isidorus Alij et alij colores multi Crus li. xii. in. c. de tinctoria.

Sunt tam simplices q̄z compositi quibus vtūtur pictores et tinctores. sed iam dicti sunt nobiliores. et ideo nūc de eis sufficiat. De his omnibus tractat plini. li. xxv. c. xiij vsq; ad. xxviij. Et ysidorus li. xvij et xix. Dicuntur autem tinctores pannorum et lanarum ob nitoris gratiā coloratores vt dicit Isidorus lib. xix. Pictores vero sunt imaginum et rerum similitudinum picture artificio expressores. Est autem pictura dicta quasi fictura. Est autem imago ficta non veritas. Hec et figura

dicitur a quodam colore ficto est linita nihil habens fidei et veritatis. Unde et sūt quedā picture que corpa vestimētis studio coloris excedūt et fidem dū augere ostendūt ad mendacia prouehūt sicut qui chimeram effigiem pingunt. Picturam autem egyptij primitus inuenerunt umbra hominis lineis circundata. deinde simplicibus coloribus et post diuersis sic qz paulatim ars ipsa se distinxit et inuenit lumen et differētias colorū ac umbras. Et nunc pictores prius quasdam lineas umbras future imaginis ducūt. deinde colorib⁹ complent. inuente artis ordinez ad huc sequentes vt dicit ysiō. li. xviij. in. c. de picturis.

De odore.

POst colores de odoribus est dicendū. Odor itaqz est fumosus vapor a substantia rei resolutus qui mediāte aere cerebri attractus est sensus olfactus immutatiuus. nā odor immutat olfactum. quēadmodū color visū. vel sonus auditū. vel quēadmodū sapor gustū. Proprīū enim ē sensuū a suis sensatis et obiectis pprijs immutari et delectari in eis ac perfici si fuerint medij. contristari vo et destrui si extremi vt dī in li. de sen. et sensa. Est itaqz odor rei pprietas sensu fumo medio preceptibilis. Ho hoc autem q odor perficiat et informet in organo sensus quattuor ad minus requirūtur. scz. caliditas resoluens. materie subtilitas actioni caloris resoluentis obediens. aerea puritas deferens. nerui vel cerebri sformitas vaporem resolutū nature sensu prepiendo admittens vel abhorrens. Calor igitur resolutens fumos vaporabiles causa odoris est efficiens. vapor resolut⁹ est materia obediēs. qualitas vo fumi resoluti aeri deferenti se incorporat et in suā similitudinem ipsū alterat et informat. informatus vo aer q̄litate fumi neruo odorabili cito se applicat et sibi incorporati fumosi vapotis similitudinem representat. cuius oplexioni si similis fuerit miro modo cerebz recreat et delectat. Si vo ecōtrario inficiat contristat et ideo aromatica que ꝓportionem oplexionalem habent et aromatică cuz natura ipsam reparant atqz iuuant. fetida vo ex causa otraria aggrauant q molestant. Calor itaqz resoluens odorem efficit. et econtrario frig⁹ constringens odorem impedit et prescindit. qz mouendo ad centrū subtiles substantie vapores p aera se diffundere nō ptittunt. ꝓter qō nec sterq̄ linia fetent in tpe hyemali sed potius effluali. Similiter substantie varietas seu subtilitas obediens caloti resoluentis odorem causat. Ecōtra vero grossities materie odotis diffusioni obuiat et repugnat vt patz in lapide cui⁹ naturalis opactio et frigiditas sūt in causa qz neqz redolet neqz fetet vt dic auic. Tertio aeris ostantia pfert sensibilē ad odorē. nam si rarus fuerit et subtilis defacili fidem odotis materia. f. fumū vapotabilem recipit fz ꝓter ei⁹ euanationē et rarefactibilitatē pmanē in se eius redolentiā longo tempore nō ptittit. Econtrario vero si densus fuerit

aer et compressus vapor liquidē et bonos et malos tardius recipit. seō post eoꝝ impressionem ipōs euaporare ita defacili nō permittit vt dicit ioem. Quarto organi q̄litas seu dispositio ad odoris iudicium potissime operat. si vero fuerit neruus sensibilis in quo recipit olfact⁹ vel male cōplexionatus vel lesus casu aliquo seu corruptis humoribus oppilatus vel omnino puertit vel ſtrahit iudiciū odoris ¶Primū patet in melācolicis et alijs male complexionatis qui loca fetida diligūt. odorifica vero et aromatica fugiūt. ¶Scōm aūt patet in mutilatis qui neruos sensibiles q̄ odorabiles habent lesos. et idco odores nō sentiūt. ¶Tertiū aūt manifestū est in pilosis et leprosis qui naribus et viciosis humoribꝰ oppilatis inter odoriferū et fetidum vix discernūt. ¶Fumus igit̄ a rei substantia resolutus materia est odoris. vñ ꝑm varietatē fumi odoꝝ differētia variat. Distinguit aūt ysaac in dictis tres species fumi. est em̄ fumus quietus et quasi nullꝰ motus in aere vt fumus a lapide resolutus qui eius complexionez non declarat positiue sed per priuationē odoris et absentiā ipsū habere substantiā grossam et frigidā manifestat. ¶Est et alius fumus habens vehemētem motū in aere. et hoc accidit ex calore resoluente substātiā que si fuerit valde pura et defecata. erit odor valde aromaticus et suauis. vt ꝑz in muta et musto et in ambra. ¶Si vero fuerit substantia impura multis faecibus intermixta erit odor malus et nature horribilis. ¶Et hic odor diuidit duplicit̄ in grauem salsum et fetentem grauis odor ex calore adhuc naturaliter se habente in aliquo q̄ iam corrumpi incipiente vt patet in piscibus diu recentibus sine sale. ¶Est tertio fumus mediocris a calore mediocriter resolutus. et ille vel est a pura substantia vel impura. si ex pura erit mediocriter aromaticꝰ vt patet in pomis. violis. q̄ rosis. ¶Si aūt fuerit ex substantia impura ꝑtim erit fetidꝰ vt ꝑz in aloe et absinthio et sulfure. ¶Causat itaq; aromaticus a calore ꝑtes subtiliores et puriores resoluente aere ipsaꝝ fumos ad cerebrū deferente sicut fetor vel grauitas ex eodez partes grossiores et corruptiores a rei substātia dissoluente effectiue generat. vnde pro isto effectu ex actione caloris ꝓsequēte omne aromaticū calidū ab autoribus solet dici. multa enim sūt substantialiter frigida vt ē vidē in aceto. camphora et rosa. que tñ sentiunt aromatica. et hoc fit ꝓpter substantie eoꝝ puritatez cuiꝰ partes subtiliores resoluunt et diffundunt in aere ꝑ calorem. ¶Sūt aūt due odoꝝ extremitates. aromaticꝰ. s. q̄ fetidus. inter quos etsi inueniat odor recte mediꝰ et eque distās ab extremis ꝑm rationem vel ꝑm intellectū nequaq; tamen actualiter recipit ꝑm sensum. vnde dicit ysaac in dictis. ¶Odoratus non percipit mediocres odores. sicut nec pisces percipiunt mediocres colores. ¶Carent em̄ pisces palpebris propter quod spiritus visibilis continue dispergitur. vnde nō sufficit ad mediū coloris perceptionem. ¶De odoratu quoq; eadem est ratio

rt dicit forn. nares eius patule sūt ꝙ otinue dispergit spiritꝰ odorabilis ꝓpter qđ debiliot efficit odoratus. ꝙ ideo medios odores minus capit nec est grauis odor recte medius inter aromaticū et fetentez qz grauis sō fetido otinet. et nō differt ab eo nisi gr magis remissus est. ꝙ fetidꝰ am pliꝰ est et intensus Sub eadē igit specie otinent sicut albedo intensa et remissa. et ideo si duo odores extremi. s. fetidus et aromaticus in equali ꝓportione pariter misceant. nō fiet vnus medius odor et eque distans in mixto sm sensū. vnde aromaticū primo ꝓcipit sensus olfactus q̄ fetidum. qz in aromatico delectat et fetidū refugit et abominat. Ex quo patz ꝙ non efficit vnus odor medius de extremis ꝓceptibilis sm sensū vt dicit ysa. De aūt bonus odor citius penetret ad spiritū animatū q̄ malꝰ. ptz qz substantia boni odoris virtutē naturalis caloris in se otinet qui grossiciem eius mūdificat et subtiliat vt leuitate sui dissoluta flatu aeris valeat citius ad cerebrū pertransire. Malus vero odor nō sic qz in eius subiecto actio nature iam deficit. vnde superfluitas eius grossa in eo remanet coagulata. et ideo difficilius potest cū fumo dissolui. nec ita cito penetrat ad spiritū odorabilē qui in ꝓfundo cerebri ventriculo latitat vbi spūalis et substantialis fumus citius ꝓfert q̄ grossus et terrestris

Circa effectū odoꝝ diuerse fuerūt ꝓpositiones. Dicebant enim antiqui rez naturas et substātias ita cognosci odore simplicit quēadmodū et sapore. Dixerunt enim res acetosas odore ꝓhendi. similiter et acutas Sed fallebant. id enim odoratui attribuebant qđ erat tactus. nullus enim est sensus cui tactus non sit annexus. et ideo mordaces ꝙ punctiuas nō percipit odoratus ꝙ potius tactus qui odorandi organo ē admixtus. sic oculus clausus sentit mordacē collyrij nō visu sed tactu. Alij vo asserebant nullā rez noticiam posse haberi ꝓ odores. videntes eā quasdā res frigidas esse odoriferas vt rosas. quasdam vo calidas nullius esse odoris vt piper. putauerūt res non posse diuersi aliqualit ꝓ odores. Sed hi fallebant. Bonꝰ itaq; odor sit simplicit vel ex caloze totali vel partiali. nā rez alie sūt simplices substantie alie ꝓpositē. Si res est simplicis substantie et est odorifera odor ille fit ex odore totali qz tota rei substantia est calida vt patet in musto. Si vo cōpositē est substantie et est odorifera. odor ille fit ex caloze partiali id est ex caloze quarundā partiū. nā quedā sūt ibi partes calide scz ignee que diffuse ꝓ superficiem rubozem induxūt et odorē. vnde si rose ponant in aqua calida ignee partes resoluunt ꝙ rubeus color paret cuz odore. Sed alij sūt quoꝝ sententia approbat qui dicūt rerū substantias cognosci per odores minus tn q̄ ꝓ sapores. nam ad linguā diriguntur vi lacerti ꝺbus multuz transfundit de spiritu animali q̄ ꝑfecte res gustata ꝑt comprehendi. ꝙ ad instrumentū odoratus nō venit nisi vnus lacer

tus tn̄ ꝑ

tis tñ per quem pax de spiritu descendit qui non ita perfecte natura-ꝫ
potest comprehendere. Preterea a re odoranda non resoluitur nisi qu
dam subtilis fumositas que admixta aeri cū ipsa ad organū odoratu
attrahit. vnde et spiritus p fumositatē illam rep̄ naturas non discerni
ita bene. sed ad instrumentū gustus tota res gustanda intus ꝫ extra gu
stui subsistentialiter applicat. et ideo de re verius iudicat p sapores q̄ per
odorem. Recolli ḡ itaq; ex predictis q̄ odor est rei ꝓprietas siue quali
tas perceptibilis odoratu vt dicit ysaac. Nam a re odorabili resoluitur
quidā fumus per calorem qui tanḡ quedam spiritualitas admixtus ae
ri ipsum inficit et immutat. et spiritus animales ibi existēs inter nares in
quibusdam caruculis ad modū mamillar̄ ibi dependentibus ab eod̄
fumo immutat. qui immutat' recurrit ad cerebr̄ et repūtat talem anime
immutationē. Sit itaq; odor sui obiecti manifestatu". spiritus animalis
immutatus. sui ipsius per aera diffusus. ad interiora cerebri p flatus
aeris vel attractū penetratius. suo calore humoris ōsumptus ꝫ fluxꝰ
nocui restrictius. sua puritate spiritū reparatius. virtute debilitatis
cordis ōfortatius. aeris in suā similitudinem conuertus. fetoris repul
sus. et putredinis palliatius. delectationis in sensu animalū sic ꝫ ho
minū causatius. Nam pisces diligunt aromatica. et fugiunt fetida. simi
liter et apes vt dic̄ aristo. sicut et formice sulphuris odore effugant. sola
venenosa aromatica detestant. vnde serpentes odorem rute abhorrent.
boraces vince florentis redolentiam non sustinent.

¶ De fetore

Fetor est ex re corrupta vapor resolutus aerem inficiens. ꝰtristans spiritū animalē et corrumpens. Nam
sicut odor aromaticus odoratū reficit et delectat. sic fetidus spi
ritū odorabilē inficit et ꝰtristat. Nam vt dicit ysaac fumus a re male cō
plexionis resolutus animato spiritui est inconueniens. nā in subiecto feti
di odoris multi sunt humores corrupti eo q̄ naturales exierint qualita
tes. et ideo complexioni humani corporis repugnant. vnde odoris hor
ribilitas pretendit siue subsistentie corruptionē. que ꝰtingit aut ꝓpter natu
ralem calorem. aut ꝓpter corruptam humiditatē. Nā q̄n calor innaturat
humor̄ facit ebullitionē causa est putredinis et fetoris. horū nutrimēta
corruptā et pessimā putredinē in stomacho generant. et qua resoluit pes
sima fumositas que caput grauat. Q̄n sola corruptio humiditatis est in
causa tunc odor non fetens sed grauis generat. Et omnia calida ꝓpter
odoris grauitatē mali sunt nutrimenti. minoris tñ sunt nocumenti. q̄ q̄
fetide sunt putredinis vt dicit Hal. Et hoc est videre in piscibus recen
tibus qui dū retinent naturalem calorem. odorem grauem habēt. ablato
aūt naturali calore efficiunt̄ iam fetētes. Nā vero pisces decoquunt̄ in
superflue ōsumptionē et corrupte humiditatis p calorem grauis odoris

collitur.et sic eorum substantia per decoctionem non solū in odore melioz efficitur.verū etiam in sapore Fetor ergo est corruptionis nature protestatiuus.defectus caloris naturalis ostentiuus.aeris infectiuus.animal spiritus corruptiuus.vomitus et nausee prouocatiuus.doloris capitis generatiuus.et totius complexionis distemperatiuus.horroris et tristicie sensibus animalū inductiuus.et ideo fugiunt pisces sportulas fetidas q antiquas.recentes vero subintrant atq; nouas vt dicit aristo.Similiter apes abhorrent esse fetidū vt dicit idem Ideo vulpes cuius fimus ē val de fetidus foueam tam subintrat q eaz defedans p fetorem de fouea tantum fugat vt dicit plī.et sic ipsam superat p fetorem quā vincere non poterat p virtutem.Est etiam fetor spirituū et neruoz infectiuus et naturali consistentia in innaturalez alteratiuus vt patet in leprosis quoz anhelitus fetidus sanos inficit et corrumpit. Est etiam fetor fetus animaliuz in vtero extinctiuus.vñ dicit arist. q equa si sentit fetorem cancle extincte faciet abortiuū.Potest etiā fetor sic intendi q erit mortis subite causatiuus nā quedam est species serpentis cuius fetor subito interficit rem odorantem.sicut basiliscus visu interficit se videntem vt dicit auicen Accidentaliter aliqñ āt fetor iuuat.nā queda sunt fetida medicamina vt alce caballinz et sulphur et asa fetida et huiusmōi que in multis causis conueniūt medicine.nam odores siu grauitate humores putridos siue ad putredinem et fetorem dispositos ratione similitudinis attrahūt q extractos expellūt.nā natura abhorrens fetorem p medicine fetide presentiam irritat contra ipsam.et ideo recolligit se totam vt contra suā inimicaz Fetor itaq; id est fetida medicina occasio naturaliter est expulsio fetidorū et dū vnū fetidū assumit aliud fetidū pariter cū ipso remouet.Similiter fetor lane vste vel filtri obusti seu cornu caprini exusti naribus salubriter opponunt vt sopor litargicus excitet vt dicit ysaac.nam spiritus abhorrentes fetorem fugiūt ad interiora cerebri vbi est causa morbi et quotū virtū iuuat natura contra morbū.et ideo facilius digerit et dissolut materiā apostematis que causa fuit false somnolentie et soporis vt dicit idē Eodem mō in causa matricis quando nimis elevatur optimēdo spiritu alia.et fetida naribus et aromatica partibus inferioribus vtiliter adhibentur.nam natura fugiens fetorē recurrit ad matricē et sentiendo odorem inferius illac tendit. et sic matricem ad locum debitum secum ducit Quāuis etiam odor odori non contrarietur. aliquis tamen fetor alicui fetori contrariatur.et ideo fetor sterquilinij ex fetore alij effugatur. vbi enaz omnes fetent vnius fetor minime sentitur quare vnus ab alio absorbet. De rebus aūt odoriferis quere ō in tractatu.xviij. de herbis et speciēb⁹ et plantis

¶ De sapore

Sapor āt.

Sapor autem est sensatum gustus. Sicut enim color est obiectū visus sic sapor est rei ꝓprietas iudicio anime se offerens p viā gustus. Sapor itaq; est rei ꝓprietas solo gustu ꝑceptibilis. Hāūt dico in principio qz alio mō iudicāt de ſ[illegible]ribus et sapo rum principijs pbi et alio mō medici. Sed de illa mixtaurationē questi/ onū nihil ad ꝓpositum. quia illas solas saporum differentias et o patio nes et causas hic inquirimus ꝓout sacre scripture ꝑueniūt ad eliciendū ex saporū ꝓprietatibus aliquos mysticos intellectus. vnde ad ꝑpīs de aliis non curamus

Est ergo sapor ꝓprium obiectū gustus de cuius ꝓsentia sensus in organo gustabili delectatur vel tristat. et ſm ysa in dicē. Sa/ porum octo differentie scilicet dulcis. vnctuosus. salsus. amarus acutus. acetosus. ponticus. et stipticus. ad dicē etiā bis insipidus. sic sunt nouem. sed abusiue dr sapor quia sapore caret. Pertinent aūt quinq; ad caliditatem et calidam ꝯplexionem scz dulcis vnctuosus salsus amarus acutus. reliqui frigide sunt ꝯplexionis scz ponticus stipticus acetosus et insipidus. Duo aūt sunt que faciunt saporem scz complexio et substātia et substantia est triplex. s. grossa ībilis et mediocris. Complexio itaq; ca lida et humida in scō gradu cū grossa substantia facit saporem dulcez Calida vero et humida in fine scōi gradus cū subtili substantia facit vn/ ctuosū. et dicē vnctuosū subtilē quantū ad transitū ꝙa defacili transit in fumū. Habet āt actualē grossiē ratione cui⁹ est oppilatiuū. sed potentia lē habet subtilitatē in substantia rōne cui⁹ est velociter transitiuum. Com plexio āt calida et sicca in fine scōi gradus cū mediocri substantia facit salsū. calidū et siccū in tertio gradu facit amarum. Sed ꝯplexio calida et sicca in quarto gradu cū subtili substantia facit acutū Et ita sup calidita tem fundanē ānq; sapores. Frigida āt et sicca complexio i tertio gradu cū grossa substantia facit ponticū qualis ē in fructibus immaturis. Fri gida quoq; et sicca in scō gradu cū mediocri substantia facit saporem stipticū ꝙlis est in rosis et in cotanis maturis. Frigida āt et sicca i scō gradu cū substātia subtili facit saporē acetosum. Frigida vo ꝯplexio et humida in primo gradu cū mediocri substantia facit saporem insipidum. ꝙlis est in albumine ouī. Patet g⁹ ꝙ tres sapores sunt testimonia subtil substantie. s. acutus vnctuosus et acetosus. et sunt tria testimonia grosse sb stantie scz pōticus amarus et dulcis. Similiter sūt tres sapores testimo nia substancie mediocris. stipticus. salsus. et insipidus.

De pura dulcedine et eius effectu

Dulcis itaq; sapor generat ex tēpata caliditate et grossa sba. vñ dulcedo lingue apposita moderate apit. moderate calefacit. mo derate humectat. vñ grossicies sbe moderate subintrans poros

apertos diu ibi manet. et ideo anima in tali temperantia gaudet. Unde plus delectat natura in dulcedine q̄ in alijs saporibus. preterea nil tam res est ita temperata et affinis humane complexioni et equale sicut dulcedo et ideo humana complexio que est vicina temperantie equali in dulcedine sibi simili delectatur.

¶ De sapore dulci.

AD dulcem ūt saporem faciendū quattuor ueniunt elementa nō tñ equali proportione. ignis enim et aer superabundāt. unde ex igne calor. et ex aere humor immiscet. que duo sc̄z calor et humor necessaria sunt ad cuiuslibz generationem. calor aūt temperatus agens in humorē ipsum calefacit dissoluit et depurat ab humore terrestri. et substantia mollificat. unde partes ignee et aeree augmēt. et humiditas in spissuram. et sic grossa substantia in qua fundat dulcis sapor generat. Unde dulcis sapor quando caret oñi macula acuminis omnibus saporibus suauior erit vt dicit ysa. qz cibo natura sanguini est vicina. et ideo letificat et mundificat nocumentū gustus. humectat temperate sine labore nature. Est aūt dulcedo aliq̄n pura quattuor qualitatū mediocriter cōtenta vt patz in zucara. aliq̄n est viscositati et grossicie admixta vt pz in dactilis. aliq̄n acumini iuncta vt i melle. Pura dulcedo maxime cōueniens est nature. ꝯ aliq̄n accidentaliter nocet nature q̄n sc̄z natura pl' recipit q̄ digerere possit. et tūc solet esse causa alicui' oppilationis. quia dulcū superfluitas in poros venaꝝ insinuat. Dulcia itaq; mollificant membra. lauant. colant. et mundificant. paꝝ naturaliter nutriūt. accidentaliē aūt multū. Mollificant quidē qz humiditas materiam mollem reddit. caliditas temperate dissoluit. unde materia que prius erat spissa modo mollificata. dissoluta abstrahit. et mundificat. Nutriūt aūt parū naturaliter q̄a dulcia grossa sunt in substantia et sua grossicie poros penetrare non possunt. et ora venarū oppilant. et cito faciant. accidentaliter tñ multum nutriunt qz dulcia humane nature siue complexioni sunt familia et amica et ideo in magna quantitate assumunt. et qz grossa sunt in substantia calor agens in ea multū sanguinez generat. et ille sanguis multum nutrit. Dulcedo vero que viscositati est admixta multū quidem nutrit. ꝯ multa tamen nocumenta generat accidentaliter et inducit vt dicit ysa. quia talis dulcedo oppilationez generat. et putredini de facili appropinquat. inflationem et rugitū generat. febrem interpolatā facile mouet. et suscitat. et colericam inflationē concitat vel augmentat. Est igit dulcedo pura. et per alicui' rei admixtionem non infecta inter saporū differentias sensus maxime delectatiua. nature amica. et ei potissime assimilatiua. deperdito rū in corpore facilius reparatiua. virtutū et spirituū debilū maxime confortatiua. omniū membroꝝ precipue nutritiua. Dicit enim ysaac. primus nutrimenti sapor dulcedo est si sua substātia. aliquā habuerit viscositatē stabilis enim

stabilis enim est in membris. vnde non de facili est in membris dissolutionis recepta. nec nutriunt aliqua que dulcedini non sunt mixta. Vnde et sapores dulcedini contrarij propter contrarietatem quas habent ad humanam complexionem parui aut nullius sunt penitus nutrimenti. Et commixtione tamen saporum inter se contrariorum vnus bonus sapor mediocris generatur in quo lateat dulcedo rone cui' ille sapor mediocris natura conueniens est corporis nutritiua. vt patet in salsamentis. et etiam in pigmentis in quibus contraria recipiuntur. Vnde patet q dulcedo omniu saporu delectabiliu est origo sic albedo omniu colorum est principium vt dr in li. de sen. et sen. vbi dr nigredo est priuatio albi in perspicuo sicut amaritudo est priuatio dulcedinis in humido. Dulcedo adhuc est spiritualiu membrorum amica quia ipsorum est lenitiua. et omnis asperitatis mitigatiua. clarificatiua vocis. et arteriarum ab omni superfluo purgatiua. canalium palmonis et meatuu pectoris aperitiua. et omniu immundicia male et guttaris abstersiua. catarri et humoris superflui circa spiritualia dissolutiua. et omniu organorum vitalis spiritus ad debitam cõsistentiam reductiua. oris tumoris squinantici repressiua. q suffocãtis humidi etiam in membris spũ alibus assumptiua. Sunt aũt quedã dulcia que occasionaliter membrorum malorum sunt corpori illatiua. sunt enim vnctuositatis et inflationis generatiua. Non enim maior est ex calore dulcis resolutio q̃ sit humidi resolum incorporatio vel saltem assumptio. necesse est ibi fieri multi vaporis fumosi generatio. et sic loci ex vapore distensio et ppse quens inflatio doloris et gurgulatio. Item ex eadem causa dulcia sũt appetitus debilitatiua q̃a substantie sue grossicie cito sunt vacuatoria ibi repletiua et meatuu obpilatiua. Item colere rubee augmentatiua nã eũ sint calida calidi humoris sunt excitatiua et ideo obsunt illis qui ex cã calida et intensa patiunt. Itẽ putredinis et corruptionis sunt inductiua q̃a eñ superabundans calor superabundantẽ humiditatẽ dissoluit. et consumere totũ vel digerere nõ sufficit corruptã natura dereliquit Itẽ splenis renũ et epatis sũt obpilatiua. q hoc accidit q̃a sua grossicie substantiales ibi tiles poros illarum regionũ obturãt. vl' q̃ pres ille rone dulcis plus desiderãt q̃ digerant vel assumant. et ideo ex superfluo humore attracto et non digesto nec aliquo euacuato ille pres merito obpilant. Itẽ dulcia rone predicta sũt calculi generatiua tã in renib' q̃ in vesica. nam q̃ ille pres rone dulcedinis sibi attrahũt humores assimiles q̃ subtiliora sũt vel eũ vrina educuntur vel vi caloris assumuntur. vñ q̃ plus attrahit q̃ nature sufficiat. vel vi nature q̃ est superfluũ expellit. vel q̃ grossius ẽ ibi remaneat eliquato humore calore deficiente indurat. et pcedẽte tpe paulatim purificat q̃ in duricie lapidis commutat vt expresse dicit ysa. Itẽ etiam de causis matricis occurrit. Et predictis pz q̃ dulcia natura sũt vtilia. aliq̃ vero

¶ sunt et vident esse dulcia et tñ sũt mortifera et nociua.

¶ De sapore vnctuoso

Sapor vnctuosus generat̄ ex calido et humido in subtili substantia. et ideo vnctuositas appositā lingue magis aperit et dissoluit et subtilis substantia magis subintrat. et q̄ caliditas ei⁹ parum remouetur a temperamento aīa ipsius dulcedinem potest accipere et in ea maxime congaudere. Sto vnctuosū ār saporem pficiendū pl⁹ de igne q̄z alijs elementis cōuenit. et post ue aere. Maior igit̄ accessio caloris in humidū agens magis dissoluit et depurat vnde aquose partes et terree fires minorant̄ q̄ ignee cū aereis augmentant̄ et inde sapor gignitur vnctuosus. Fūt ār vnctuosa cibaria appetitus debilitatiua et fastiō inducitiua q̄ accepta in stomacho resoluunt̄ in fumositatē cū aere sint substātie que petit superiora replendo os stomachi et inducit fastidiū et diminuit appetitū. Item vnctuosa sunt superenatantia leuitate enim sua eleuātur ꝯ supiora. cū valde sint fumosa. Jtē digestionis sunt impeditiua. q̄ vnctuositate sua villos stomachi replent et lenīūt. vnde cibi assumpti eiz non possint decoqui crudi et indigesti emittuntur. vnctuositate em̄ sua inuiscant cibos et lubrificant et ideo emittunt̄ anteq̄z digerantur. Jtez parum sunt nutritiua q̄ cito venaz̄ cito replent et paz̄ de eis assumitur et qđ assumitur ꝓpter sue sōtilitatē cito ꝓsumitur. Jtē caloris fūt inflammatiua. ignis enim non nutritur nisi aere mediāte. vnctuosa ār cito in aeream substantiam transeūt. vnde illa vnctuosa que habēt maiorē aquositatem minus ꝓtinent ad naturā aeris. et etiam minus bene nutriūt ignem vt patet in anxungia porcina que minus nutrit ignem q̄z ouina. q̄ min⁹ habet aereitatis in sua compositione et plus aquositatis q̄z ouina. Item febrilis caloris sunt nutritiua. et ideo carnes prohibent in febre acuta q̄ timetur vnctuositas intermixta qua calor febrilis irritatur. Jtē splenis repatis fūt oppilatiua ꝓpter sui grossitiem actualem. nā ꝓpter suaz dulcedinē cito attrahuntur et sua grossitie pori de facili oppilantur. Jtē dolotis capitis fūt excitatiua nā ex fumoz̄ multitudine replet̄ caput. et meninge cerebri distenduntur. Jtē membroz̄ spiritualiū fūt lenitiua vt ptz in butyro. Tū quedā vnctuosa nocent pectori ꝓpter amaream siccitatem vt oleū nucū q̄ talia nō habent puram vnctuositatem. Jtez dolorū exteriorū sunt mitigatiua. et duriciei remollitiua. apostematū maturatiua. et sanici generatiua. humiditate em̄ sua saniem generāt qui ꝓ ea plus dissoluitur q̄z ysumatur. ex calore enim debili et humiditate multa fit sanies q̄ corru

¶ De sapore salso. ¶ pno.

Salsus sapor fit ex caliditate et siccitate in substātia mediocri. vñ caliditas cū siccitate cū sint remota a temperantia multos aperit poros q̄ siccitas iuncta calori magis laxat. iuncta ār frigiditate magis ystringit. et ideo substantia multū subintrat poros. et quia magna sit dysg⁹

gna fit disgregatio ꝓñ ꝫ multa ſbe ſubtileracio alia in ipſius pñcia non gaudet ymmo potius ſpñ horret. Do ſalium aũt ſapore ḋtuor cõuenit unt elemẽta q̃uã tñ ꝓpozcõe non eq̃li. oñank enĩ ignis et terra mediocriter tñ et moderato igne fit moderat⁹ calor ꝫ et moderata terra fit moderata ſiccitas. Et moderato aũt calore moderata fit ebullicio et ex cocõio hũiditatis. vñ aq̃ſe et aere ꝓtes diſſoluũtur in igneas mediocriter et ex moderata ſiccitate moderate ſba deſiccat. et ita remanet ſba mediocris. Dñ ſalſus ſapor hz fieri ex moderato oñio caliditatis ꝫ ſiccitatis in ſba mediocri. Sunt aũt ſalſa mũdificatiua q̃ ſũpra inter⁹ calore ſuo et ſiccitate hũiditatẽ diſſoluũt. ſalſedine aũt et vitrolitate ſua ſtomachũ et inteſtina mordificãt ꝫ ſic mordificata mouent vt diſſoluta hũiditas emittat et ſic fit mũdificatio. Itẽ dure carnis ſũt mollificatiua. nã ſua caliditate ꝫ ſiccitate ſuperfluã hũiditatẽ ꝺſumũt ꝫ ſic ꝓtes aereas pluis ꝺpingũt. Itẽ ſbe rei ſũt ꝺpuratiua et ꝓ oñio ꝺſeruatiua. nã ſalſa in quãtũ hmõi diſſoluũt tãtũ ꝺſumunt et loco putredo alia q̃ calu generata caloze ꝫ ſiccitate ſalſedis ꝺſumit et annichilat. hz inſup ſalſedo multũ terreſtreitatis. vt ꝺr in ꝺiet. rõe cuius carnes indurat ꝫ min⁹ reddit aptas corrupcõi vt ꝺr ibidẽ. Itẽ ſcabiei ꝫ exterioris ſuperfluitatis curis ꝫ corpis ſũt ablatiua et hoc ꝺſumẽdo hũo res ſuperfluas tã ſuperficiales q̃ intercutaneas et cutẽ a ſuperfluis abſtergẽdo. Itẽ tumoris ꝓpopia ſũt repſiua et hoc ex rõe ſuꝑdicta q: deiccãt et ꝺſumũt oia in talib⁹ locis aggregata. Itẽ morſus canis rabiõſi ꝫ alioꝝ venenoſoꝝ ſũt curatiua et toꝝ venenoſitatis extractiua. vñ ꝓdeſt cito lauare talia vulnera in aq̃ ſalſa q: malicia extrahit et venenũ vt ꝺr ibidẽ. Itẽ caro multũ ſalſa ad tpamẽtũ optimũ reuocat ſi in aqua ſalſa ponat nec ſalſedo a talib⁹ melius extrahet q̃ q̃ eaq̃ maſſa pu⁹ aliq̃ tpe in ſalſa aqua tẽpet. et hoc puto accidere rõe ſimilitudinis qua aq̃a ſalſa que rõe caloris accidẽtalis ꝫ naturalis in ipſa oñantis attrahit ſibi ſimile q̃ ſit in ſba carnis ſalſe. Itẽ ſal in igne indurat. in aqua vero diſſoluitur ꝫ annichilat nec mirũ q: ſi cõgelacio et induratio ſcã eſt ꝓ ſiccitatẽ et reſalis diſſolutio fiat ꝓ hũiditatẽ ſicut ꝓz in ſepo in q̃ ſit induracio et cõgelacio ꝓ frigiditatẽ mirũ non ẽ ſi fiat reſolucio ꝓ caliditatẽ. De hijs q̃re ſuꝑ in li. xv. de venis terre in ca. de ſale.

De ſapore amaro.

Sapor amar⁹ fit ex caliditate in tercio gradu. et ſiccitate in ſecũdo gradu in groſſa ſba. vñ caliditas cũ ſiccitate multũ diſſigit. vñ inſtrumẽtum leuiat et fit ſapor amar⁹ abſõ in abſq̃ gustu et otrari⁹ ad cui⁹ oppoſicõez q̃rtor elemẽta cõueniũt ꝓpozcione q̃uã ſed magis ibi ignis et terra oñant ſed pl⁹ ẽ ibi de igne q̃ de

terra. Uñ de maiori dño caloris magna fit ebulicio. vnde aqe et aeree ptes magis dissoluūtur i igneas et terrestres ꝺuēsanť. ⁊ qz mediocre ē dominū siccitatis nō attenuať et ita sba remanet grossa in qua ex actione caloris ⁊ siccitatis fūdať amaritudo. Dia aūt amara otristāt gustuz magis q̄ alia q̄ hāt simplicē saporē qz marie facit otimitatis solutionē in lingua licet aūt amara hēant minorez caliditatē q̄ acuta maiorē tñ facit solutionē otimitatis ꝓpter sue sbe grossitiē q̄ se interpōit et ꝓmēdo maiorē efficit lesionē. Itē amara sūt colē purgatia. vel qz colē sūt milia in opletiōe. vl qz colera cum sit porosa pmittit amara suos poros subintrare ⁊ diuidēdo ptes a ptib⁹ eā facit fluxibilē et colerā liq̄factā sic educit. Itē amara sūt appetit⁹ excitatia qz colerā educit q̄ tā q̄z res lenis solet colligi circa orificium stomachi et appetitū debilitare. Ad hoc etiā facit amaroꝝ grossitudo qz ꝓmit cibaria in fundū stomachi sic supiota inanita cibū petūt Itē amara splenis et epatis sūt ꝺcopilatia. nā caloze suo poros aperiūt. ⁊ hūores dissoluūt et grossitiē sua cōpmēdo hūores resolutos educūt. Itē amara sūt otraria ꝺmib⁹ et lūbzicoꝝ infectiua. nec mirū qz ꝺmes illi de flegmate corrupto accidūt. de flegmateq3 vnūt. et ideo colerica et amara eis aduersanť. qz colera flegmati otrariať. Itē spūalib⁹ mēbris sūt nociua et tā p alteritatē sbe q̄z per intēsā siccitatē eoꝝdē sūt exaspatiua Itē amara in exteriorib⁹ ꝺseruatia sicñ distempenť cū aliq̄ liq̄do hāt illa tria q̄ sūt neccāria ad ꝺseruationē tātū eñ ꝺsumūt quātū dissoluūt et subintrāt in ꝓfūdū. acumine ⁊ caloꝝ suo grossam eciā hāt sbaz ex q̄ rē iuuant ⁊ facit eā min⁹ passibilē. Itez frigiꝺe arterice et palatis sūt curatiua dissoluēdo materiā et ꝺsumendo. Item frigiꝺe scabiei sūt deficcatia. Itē meatuū renū et vesice sūt aptiua et calculi dissolutiua. matricis ꝺstrictia et mēstruaꝝ supfluitatis ꝓuocatiua et eductiua. et ad multa alia sūt magis neccāria q̄z dulcia q̄ꝝ gustui sunt nociua.

De sapore acuto.

Apor acut⁹ fit ex caliditate et siccitate existēte in quarto gradu cū sba subtili. vnde fit porozꝝ nimia apertio et ptiū segregatio. et qz substācia ei⁹ ē subtilis multū penetrat et subintrat vnde organū gust⁹ suo acumine incēdit. ad cui⁹ pfectionē q̄tuor elemēta cōuenūt sed non equaliter qz pl⁹ cōcurrit de igne et de terra q̄z de aliis et ideo ꝓpter dominiū ignis acuta sunt et valde calida et a terra valde sicca. Ex mixtio aūt dominio caloris maxia fit ebulicio et resolutio aereaꝝ ptiū et aqueaꝝ in igneas. vnde et ignee ptes acuūtur ex nimia siccitate substācia deficcať attenuatur et subtiliať. et ita fit gustus sapor ex magno dominio calidi et sicci in sba tenui et subtili. Fūt ãt acuta corosiua qz valde sunt calida et sicca. et dissolutio magna ⁊ sba subtilis et acuta. subintrans ptes a ptibus disgregat et ita fit corrosio Itē

acu ta

acuta incisiua et dissolutiua qz et qualitate et substãcia dissoluãt et sepa
rãt grem a parte et profunde intrãt et ideo dissoluũt et incidũt. Itẽ hu
tis appetitus sunt ofortatiua quia mẽbroꝝ cõsumũt sup fluatẽ. Unde
potis inanitis fit rõe vacui appetitus mouetur ecã nerui sensibiles et
pungũt acumine suo et sic pungẽdo excitãt appetitũ. Itẽ paꝝ sunt nutri
tiua qz ex nimia caliditate et siccitate potius fit adustio qz digestio. et ideo
dant modicũ nutrimentum preterea subtilis substãcie et ideo de facili cõ
sumũtur et a mẽbris cito dilabuntur. Insup nature sũt contraria et sua
cõplexione et ideo qz abhominabilia sunt non appetit ea natura seo po
tius abhorret et repellit.

De sapore acetoso.

Sapor acetosus fit ex frigiditate et siccitate existẽte i grauj.
cum substãcia subtili. Unde acetosum lingue apposũ qualita
tibus ostringit substãcia penetrat et ita ex duob' contrarijs a
ctionibus fit sapor acetosus ad cui' cõplexionẽ iij. elementa
cõueniũt quadam ꝓportione seo non equali ẽ aũt ibi dominiũ aque et
terre mediocre et ex mediocri dominio aque ẽ ibi frigiditas mediocris
et ex mediocri dominio terre mediocris siccitas generatur. et frigiditate
aũt reprimit calor qui repressus modicã facit ebulitionẽ. Unde igneas
ꝓtes z aereas resolut defacili et ofumat. eã qz subtiliores. terrestres aũt
et aquosas dissoluit Seo pre sui pinitate eas cõsumere non potest Unde
partes ille subtiliãtur seo non ofumũtur. et ita frigiditas et siccitas do
minãtur cum subtili substancia z sapor gignitur acetosus. acetosa prouo
cant appetitum. quia ex frigiditate et siccitate motum habent ad centrũ
Unde optimũ cibaria ad fundũ et sic os stomachi euacuãt qui senci
ens suam inanitionẽ cibum appetit. Nam desiderium opposita est opatio
et appetitiua virtute naturali et animali sensibili. Item soluit ventrem ple
num z constipãt inanitũ. nã subtilitas substãcie acetose inueniẽs multam
humiditatẽ in stomacho incidit eã et subtiliat. et sic eum abilem facit ad
fluctũ et euacuationẽ. Seo quãdo stomachus z vacuꝰ puã inueniũt hũi
ditatẽ qz acetosa desiccãt siccitate z constringũt frigiditate. Itẽ opila
tiones splenis z epatis aperiũt. qz non qualitate. Seo substancie subtili
tate humores in potis aperiunt incidunt z dissoluũt. Item acetosa spiri
tualibus obsunt frigiditate coartante z siccitate exasperante. Item po
sita in exterioribus calidos humores repercutiunt. Unde z tibie inflate
et retentione menstruorum vel emoroidarum in calido aceto lote de fa
cili detumescunt. De hijs quere supra in tractatu de aceto. li. xvij vbi tra
ctatur de vitibus et de vino.

De sapore pontico

Pontic⁹ sapor fit ex frigiditate et siccitate existẽte in tercio gra
du cũ grossa substancia. Vnde et pontica appositũ lingue con
stringit ⁊ substancia intrãs poros ptes condẽsat et ita occur
rit sapor qui pontic⁹ appellatur. Ad ponticũ saporẽ pficiẽdu
quattuor elemẽta cõueniũt cũ maiori tñ inequalitate qz dominatur aq̃
et terra ignis et aer substant. Et forti autẽ dominio aque fortis fit frigi
ditas et ex terra multa siccitas. ideo non potest ibi fieri pfecta trãsmuta
tio cum ibi sit defect⁹ caloris et humoris. Vñ cum frigiditas et siccitas
ibi habeãt dominiũ necesse est vt substãcia remaneat grossa et dominio
frigiditatis et siccitatis. Habz autẽ pontic⁹ sapor hoc propriũ vt ẽt yda
quia ponticitas comixta cũ sapore delectante magis delectat et cũ tri
tãte magis cõtristat. cui⁹ ratio hec est qꝝ ponticitas admixta rei dulci et
vnctuose ñ ingrediat poros facit illã dulcedinẽ ibi diucius cõmotari vt
ita firmius imprimãt hũc delectatiõ diu durat. Simile ẽ de humore cõtristã
te. Vnde ẽ qꝝ caro que ossib⁹ est vicina iocũdiorẽ hz saporem. Ossa enim
sunt melãcolica sez frigida et sicca. Caro vero in sui natura dulcis est ⁊
sanguinea ⁊ ita ẽ ibi ponticitatis et dulcedinis mixtio propter qõ ⁊ ma
ior delectatio. Ideo ceiã caro cerauna est iocũda similiter bouina qz con
iũgitur ponticitas ex opletione melãcolica animalis et dulcedo ex pte
carnis. cõuerso ẽ de absinthio et fumo terre qñ cum eis associat amą
ritudo magis otristat gustũ vt aloe vel aliud simile. Itẽ pontica appeti
tum excitãt et post prandiũ latãt cui⁹ ratio ẽ opressio cibariorꝝ ad infe
riora ad instar torcularis. ante prandiũ vero constipãt qz ostringũt ner
uos et opilãt meatus ex sẽe grossicie et frigiditatis ⁊ siccitatis qualita
te. Vnde et sumpta cibaria retinẽtur et exire nõ pmittũtur. Itẽ grossicie
sua epar et splẽ opilant calculũ generãt colericam et yliacã passionez
excitãt. obscurãdo sua grossicie intestina fimũ ac fumũ exire nõ pmittũt
spiritualia ceiã mẽbra debilitãt et grauãt. quia ea exasperant et deiccant.
exteri⁹ autẽ apposita vomitũ sedãt tumores calidos reprimũt sanguinis
fluxũ intercipiũt atqz sistũt pruritũ dẽtes exacerbant.

De sapore stiptico.

Sapor stipticus ex frigiditate et siccitate in mediocri substãcia
generat ad cui⁹ pfectionem nij cõueniũt elemẽta quadam pro
portione inequali nam aqua et terra ibi dominãtur. sed nõ
quãtum in pontico. ex aq̃ aũt accidit frigiditas et ex terra sic
citas generat. ex frigiditate deprimit calor qui repercussus quam facit
ebulitionẽ. Vñ et substãcia pauc resolui⁹ sed nõ cõsumit. Dz ex siccitate
aliquãtulũ cõdensatur. ⁊ qz siccitas nõ pt olo deiccare nec omnino cõ
sumere remanet substãcia mediocris. et ita patet qꝝ sapor stipticus cau/

satur et frigiditate et siccitate in substantia mediocri. et in hoc differt a pontico qui et eisdem causis q̄uis minus remissis in substātia grossa ra dicatur. ideo stipticus sapor sub pontico ponitur. ꝑm ysa. qui tñ septem saporum dicit esse differentias. ꝯ pontico stipticū comprehendit. Unde ꝑm ipsum pontitas est intensa stipticitas. et stipticitas remissa pontici tas. unde non differant simpliciter ꝑm speciem sed solū ꝑ maiorem intē sionem vel minorem. et ideo vterq; conuenit cū alio in effectu sed ꝑm ma ius et minus

¶ De sapore insipido

Sapor nomen dicitur insipidus siue sine sapore. et hoc potest dici dupliciter scilicet priuatiue et positiue. priuatiue dicitur insipid⁹ cuius sapor sensu non potest comprehēdi. vt sapor aque qui gu stu non percipitur propter eius maximam similitudinem ad organum gu stus quia aqua est simplex in respectu lingue. que quatuor recipit in sua compositione. ¶ positiue dicit sapor insipidus qui vltra primum gradum ad aliquem interiorem saporem non est sensu determinat⁹. vt est albumē oui cuius substantia ē mediocris et caliditas vel frigiditas primi grad⁹ distantiam sensibiliter non excedens. talia insipida sunt cucurbite. citrulli meloneꝫ hmōi. quoꝝ vsus plus ꝙ nocet medicine q̄ iuuat. parū enim nu triunt quia saporem non habent delectabilem et substantiaꝫ habent fu gibilem. humiditate sua et frigiditate sua sitim mitigant. calorem et cole ram extinguunt. fleuma augmentant. et quotidianas febres generant. et omnes alias fleumaticas frigidas scilicet et humidas nutriūt vt prouo cant passiones. Sapor itaq; insipidus causatur ex frigiditate et humidi tate in substantia mediocri ad cuius completionem sicut et in alijs qua tuor conueniunt elementa sed equali proportione quia aqua et aer pari ter. terra secūdario predominatur. propter fortiorem ergo frigidi tatem et mediocrem siccitatem partes igneꝫ aeree resoluuntur in aque as et in terrestres. sed quia resistit dominium humiditatis non potest cō pingi ex siccitate terrea ipsa substantia mediocris cuius dominio frigiditā tis et humiditatis. que sunt principia istius saporis qui abusiue sapor in sipidus nominatur. ¶ Hec igitur ō saporibus simplicibus quo ad eoꝝ differentias et naturas dicta ꝫ sufficiant. que omnia de dictis ysa. con stan. gal. et aliorū autorū medicine breuiter fuit excerpta. Sunt ār q̄dam cō positi sapores siē et mixti sunt colores pariē et odores. et hi sapores ꝑm diuersas opositiones diuersimode operant. qr alio mō sapiūt in solidis alio mō in liq̄dis. aliē in sensibilib⁹ et aliē in imaiatis. de q̄bus in naturis et ꝓprietatib⁹ rerū et corporū aiatorū et imaiatorū in libris p̄cedētibus ē ostensū. De liq̄ribus tñ in q̄bus fundati sunt sapores aliq̄ arbitror ꝑ sup/

plenda q̄ in libris sapientib⁹ casualiē fuit omissa ¶ De liquore

Liq̄r est liq̄dus liq̄r in plātis et animaliū corporib⁹ p̄ digestionem

generatus. eliquatus violentia vel natura de substantia corporis mixti. vel expressus. Quilibet autem humor non vocatur liquor. sed solus ille qui artificialiter vel naturaliter liquatur de plantis et liquoribus animatis. vt lac et vrina de animalibus. vinū et oleū de arboribus. mel de floribus sicera de fructib⁹. cerusia de granis. oriza cra ō pomis silvestribus et granatis. Et inter hos liquores quidam compositi et quidā simplices nam compositi dicuntur qui conficiunt ex diversis qui pariter cō miscentur. Simplices vero sunt qui ita permanent sine cōmixtione aliq̄ prout a suis subiectis primitus producuntur. nullus tamen liquor est simplex absolute preter solam aquam que simplex dicitur prout in elementari permanet puritate. Alij autem liquores omnes sic̄ et humores ex quatuor elementis constituuntur. simplices tamen dicuntur qui cuz alijs nō miscentur. Simplices etiam dicuntur in quibus simplices elementorū q̄litates ex prima compositione dominantur. et que a terrestri feculēcia naturaliter vel accidentaliter plus colantur. Ex cōi aūt varias commixtiones liquorum et qualitatem elementoꝝ predominantes oplexiones varios sortiuntur odores pariter q̄ sapores. Nam illi liquores in quibus p̄ dominatur calidū cum humido sunt dulciores. in quibus autem calidū cuz sicco sunt acutiores in quibus vero preest frigidum cum sicco sūt acetosiores et stiptiores. sed in quibus frigidum cuz humido sunt gustui insipidiores vt patz i pisana et huiusmodi. Quidam autem liquores de quibusdam arboribus incisis corticibus per attractionē caloris solaris sponte egrediuntur vt balsamus et terebintina lachryma que calore pri⁹ mundantur et in mirre substantia indurantur. Quidam vero de fruct̄ibus arboꝝ p expressionem colliguntur vt vinum. oleum sicera et huiusmodi Quidam vero per exustionem ignis liquidiores partes quorūdā lignoꝝ in extremitatibus educētes magno artificio adquiruntur vt colophonia. pix liquida. oleum umperis et similia. Quidam autem ex herbaꝝ sucis exprimunt vt opium aloe et huiusmodi. q̄ postea calore ignis vel solis deseccant. Et quidam ex rore celi extrema florum perfundētes et se circa eorum superficiem inuiscantes apum ministerio componuntur vt mel. Et quidam ex venis terre hauriuntur vt aqua salmantina vitriola alluminosa. et huiusmodi. de q̄bus arte vel natura fit sal vitrū. alumen. et huiusmodi. De his omnibus liquoꝝ differētijs proprietatibus et causis sufficienter dictum est ꝑ in li xvij. de herbis et arboribus et earum fructis. et li. xv. de venis terre. et li. viij. de passionibus aeris vbi tūgitur de natura manne et mellis que dicunt de aere generari. De melle tñ aliqua sunt hic dicenda. et ō lacte et sero butyro que de animalium vberibus emunguntur de q̄bus superi⁹ est omissū De liq̄re in El vt dic̄ yti. li. xx. dicit a melisse Specialiꝑmo de melle.

grece id est apib⁹ latine Bic enim greci apes vocant. nam apum solertia mirando nature artificio parant mella que primitus de rore aeris sunt creata et in arundinum foliis adinventa vñ et Virgil⁹ Ptolomeus aereos mellis celestia dona. Unde et adhuc in india ⁊ in arabia inueniunt in similitudinem salis ramis et foliis dependentia vt dicit idem. Paruus tñ amarū absinthij causa cuius copia illius regionis speciale meritum. Dicunt aūt medici qui de re tractāt naturis preopus Vali. q mel puerīs et iuuenibus et perfectis viris in quibus abundat calor cibus ē innocuus et nocuus senibus autem q parua vita laborant et frigore dicit cum vino veteri et cibis calidis uenire. Ducuscz vñ li. xx. c. i. Est itaq; mel liq; dulcissimus a materia purissima arte medicinali generat⁹ cui tñ ⁊ ex calore apis mellis substantiam componentis. et ex admixtione alicuius calidi se cū mellis substantia admiscentis acumen cū dulcedine ē admixtū. Unde et mellis dulcedo ceteris est magis calida seo minus humida vt dicit ysa. Mel igit cum sit habens multū caloris et aereitatis ⁊ min⁹ terr estritatis et aquaritatis ꝓpter siccitatē tam terre qꝫ ignis. multū habēs siccitatis et acuminis et minus frigiditatis et humoris. et ideo iudicatur mel calidū et siccū in fine scdi gradus. Tam quia substantia eius est vicina temperamento et mediocritati. multū est mundificatiuū. lauatiuū ⁊ subtiliatiuū. et suo calore grossos humorum in corpore incisiuum. et humorū putridos expulsiuū. Quia enim mel calidum acuminis est ꝓpinquū et ideo intestinos est pungitiuus et ad feces expellendas commotiuum. Item talis dulcedo sicut mellis multum habens acuminis et caloris nō tamen opilat meatum splenis et epatis. sicut et illa in quibus pura dulcedo inuenit vt dicit ysaac. c. de quattuor differentijs dulcedinis ⁊ saporis. Est itaq; mel ratione equalitatis et temperamenti multū nature cōueniens et amicum sui. ad membra multū assimilatiuū. peritonij rectaū ratiuū. debilium membros confortatiuū. sua grossicie nocuos fluxum interceptiuū et lantitudinis poros restrictiuū. nature bene temperatus cū stomacho. et humos paratos ad fluxum nimium cohibitiuum. nihilominus est tamen mel nocuos humorum laxatiuum. nam contrarias habz qualitates in effectu. et hoc ꝑm contrarias materie dispositiones in qa agit. nam nimis laxas reprimit et constipat. nimis duras diuidit et relaxat vt dicit ysaac. Est autem mel conseruatiuum. mundificatiuum. amaritudinis temperatiuū. et iō ponit in medicinis ad ꝓseruādū et ad mūdificandū. ⁊ ad amaritudines ꝑ temperandū vt dr in antidoto nicolai Cū mel crudus non multum bene despumatus valde est ventosus et inflatiuus rugitus in ventre generatiuus in malos humores facilē conuersiuū. splenis et epatis viscositate sua oppilatiuū. colere inflāmatiuū. et febrio diurne inductiuū. ypocondrios extēuū. yliacos ⁊ colicis nocuū. Mel igit

vt dicit ysi. et ysa. in dicē diuersas habent actiones. quia in quibusdam salubre est et sanitatis custoditiuum. quibusdam vero sūptuosus est et mor bos generatiuum. et est veneni occultatiuū qz quanto magis rufū tāto magis est calidum et acutum q humorum magis incisiuum penetratiuū et colatiuū. quanto magis est album minus est calidum q acutum. q tan to melius quanto dulcius purius et odorabilius inuenīē.

Fauus a fouendo est dictus. nam fauus dicitur mel mixtum cum cera. infra enīz cellulas de cera muro ar tificio compositas apes mel recolligunt. et cuius liquoris substan tiam intus fouent. et sic dr fauus quasi fouus siue fouens eo qd mel fouet et contineat intra se. Mel fauus a fauore est dictus. nam valde fauo rabilis gustui est et delectabilis ad edendū. Unde Ysi. lib. xx. Fauus a fagin grece dicitur qz magis comeditur qz bibitur. fagin enīz grece id est comedere latie. Quidā tñ vocāt mel fauū a cera eliquatū q optime de puratum in quo summā dulcedinē gustus experitur. Fauū mellis petit q requirit maxime animal quod ab amore mellis melota dicitur. vñ a mel le melis vel melota est dictus vt dicit vguīē. Similiter vrsus sup omnia mel diligit et p fauis extrahendis nō sine sui discrimine in arbores altas scandit. Aliquoticns aūt inter fauos vt dicit arist. li. viij. in profundo al uearis generanē quidam vermes parui sicut aranee. q quando crescunt faciunt texturam circa fauos. et dominanē sup totum alueare et ideo pu trescit mel ille. Item ibidem. bonū est mel quod extrahīē de noua cera. nā mel quod diu manet in cera antiqua fit rubeum. et corruptio illius melis est sicut corruptio vini in vtribus. et propter hoc debet extrahi. et est mel bonū quando est simile auro vt dicit idem. Itez dicit idem qd apes seqēt sup alucaria et iugunt quod est superfluum in fauis. et dicīē qd si non face rent hoc. corrumperēt illud quod est in fauis et generaretur aranea q se dent sup fauos et solicite custodiunt ne illa aranea inualescat. et si inuene rint eam fit eis cibus. aliter autem omnes morerentur.

¶ De mulso.

Mulsum est potio vel poculum ex aqua vel vino et melle commixtū quod greci mellicratum vocant. sicut et ydro mel quod ex melle et suco mactanorum est commixtum sicut q ro domel dicitur eo qd suco rose mel miscetur

¶ De medone

Medo vel medus quasi melus dicitur. Et est potus confectus ex melle et aqua optime ofect' et decoct'. q si crud' fuerit et mel mi nus despumatū inflationē generat i vētre q rugit' ac durissimas torsiones. q qz defacili resoluit i fumos caput petit q diuersas ei ingerit passiones. Bene do decoct' q defecat' gustū delectat. vocē clarificat. arte rias gutturis q cānales pulmonis mūdificat. cor letificat et ofortat. cor pus nutrit et impinguat. epaticis tamē et splenēticis q calculosis minus

competit. quia meatus stringit et oppilat. cum enim mirro ꝛ aliis herbis aromaticis cōditur vt saniot reddatur et odoratior et diuturnius casto diatur.

¶ De clareto.

Claretū ex vino et melle et specieb⁹ aromaticis est confectum. Nam species aromatice in subtilissimū pulueren conterunt et in sacco lineo vel mundo cū melle vel zuccara reponuntur. vino aūt optimo perfunduntur et reperfunduntur. quemadmodū fit liriuia. et tandiu renouatur perfusio donec virtus speciez vino incorporet et optime clarificetur. vnde a vino contrahit fortitudinem et acumen. a speciebus aūt retinet aromaticitatem et odorem. sed a melle dulcedinē mutat et saporē

Pigmentū vt dicit vguicio dicitur quasi pilis mentum quod scilicet in pila est contusum. nam in pila species aromatice agūtur. ex quibus arte pigmentaria quedam delicata pocula et electuaria conficiuntur. vnde et pigmentarij dicuntur qui species vendunt. oterunt. cōficiunt et ponunt.

¶ De pigmento

¶ De ori

Himel oī acetum mel co ꝙ ex aceto et melle eius ma teria conficiatur. Nam primo acetum cum herbis necessarijs et radicibus diureticis diu decoquitur. colato aceto mel purum ꝙ optime defecatum additur. et ad lentum ignem vsq; ad spissitudinem iterum decoquitur et bullitur ac depuratur cū albugine oui cū aceto distēperato et in oximelle paruꝫ decocto. nam omnes immundicias mellis et herbaꝝ ad se attrahit albumen oui et stagnatando vsq; ad oximellis superficiem secum ducit quas immundicias cum penna pigmentarius seu medicus caute remouet et deponit. et sic oximel in pixide munda reponitur. Datur aūt cum aqua calida ad materie compactē digestionem mollificationem. diuisionem. mundificationem. pororum apertionem. et oppilationum dissolutionem. posset enim medicina defacili inducere periculū si non prepararetur ad facilem eductionem et cum oximelle non precoqueret digestionem. Consimili arte et ad cōsimiles vsus de aqua et zuccara cum diuersis speciebus fit siropus nunc violaceus et laxatiuus. nunc rosaceus et constipatiuus. nunc simplex. nunc compositus.

¶ De cera

Cera est fex mellis inter cuius substantiam liquor melleus ab apibus est collectus. Corrumpit autem ipsum mel vt dicit aristot. li. viij. quando nimis diu cum cere fecibus admiscetur. et ideo qui vult in sua puritate reseruare debꝫ ipsum tempestiue a cere substantia separare. habet autem hoc cera ꝓprium ꝙ inter omnium liquorum feces superenatat et cū calescit ad fundū non descendit ꝛ potius querēs superficiem sursū tendit. et ꝑ faciūt gtes ignee et aere q̄ in eius substantia dūant vñ cera in aqua calida resoluta decocti premit aquā et ꝙ eius superficiē

se diffundit. nam multū habet aeree leuitatis ratione cuius sic ascendit
Cera aūt quanto est recentior tanto ē odoratior ductilior purior et ad
uersaꝝ impressionū et figuraꝝ susceptōz aptior et tā formę susceptę q̄
scripture in ea impressio est durabilior et talis cera virginea appellatur
Est insuper cera multis vsibus necessaria acq; apta. valet enim in me di
nis in confectionibus varijs et vnguentis. Nam virtutem habet calefa
ctiuam. resolutiuam. aperitiuam. maturatiuam. attractiuaz. emplastratiuā
et consumptiuā. valet etiam ad lumaris nutrimentū. ꝙ ideo cera seruit in
deoꝝ templis et aris et in mēsis dominoꝝ. Vnde a cera vel a cereis di
cunt cerimonie q; in temploꝝ cerimonijs cerei offerebant et adhuc offe
runt vt dicit vguicio. vnde qui seruiunt de candelis cereis in ecclesia di
cunt ceroferarij sicut qui seruiunt in regū et pontificū aulis primicerij no
minant vt dicit idem. Sigillis etiaz cereis ſre muniunt ꝙ signantur ac se
creta occultant. priuilegia confirmant. Tabule cera simplici vel colorata
replentur et ornant in quibus variaꝝ ſraꝝ caracteres stili officio vel in
scribunt vel etiā complanant. Panni quoq; lineis ad vsus varios inerant
Libros etiam inuolutos tutos reddit ne aqua vel pluuia pfundant. nā
cera quandā habet virtuositatem per quā humida fugat. et per pannō
rū poros stillicidia penetrare non permittit. in calore liquescit et deficit.
frigore vero indurescit. humidis et humefactis cedit siccis ꝺo et asperis
inhęrescit. et ideo humectant sigilla ne adhęreat cera illoꝝ ſris ꝙ figuris

¶ De cereo

Cereus per derivationem a cera a qua formatur est nominatus vt dic̄ ysid̄. li. xx. de quo quidam ait sic.
Hic cera nocturnos prestabo cereus ignes. Subducta luce alte
ra tibi lux ē. vt dicit idem. Nam ad hoc est vsus cereoꝝ vt ex eoꝝ lumine
ea que sunt in tenebris appareant et lucescant in cereo. In cereo aūt tria
attendunt̄ sc̄z materia. vsus. et dispositio siue forma. Materia vero ꝑpter
est. nam ꝑ materia habz licnum siue ligmum vt dicit ysid̄. ipsam ceram.
atq; ignem. Ligmus qui et licnus dicit filū et stupeus et totius cerei sub
stramentū. cera que circūuoluitur est luminis nutrimentū. Ignis qui sup
ponitur siue sic accenditur vtriusq; est finis ꝙ complementū. nā agens in
licnum mediāte cera conuertit vtrunq; in suā similitudinē. vnde et indiſper
si natura mirabilem inter se habent aptissimam vnionem. Forma et dis
positio eius piramidalis a lato incipiens et circunferentialiter conuertens
Vsus eius est vt illuminationis gratia candelabro affigat̄ vel clientulo
rum vel ceroferarioꝝ manibus ante dominos deferat̄

¶ De lacte

Lac est liquor dulcis et candidus in ma millis per actionem caloris et sanguine generatus Mel vt dicit
Crist. li. xvij. Lac est sanguis decoctus digestus non corruptus
Quando enim fetus ꝑ magnitudinem nō potest nutriri ꝑ vmbilicū pre

paratur ei.

paratus ei lac a natura et sanguine menstruo repulso ad mamillas vbi
digeritur et decoquitur. et ex albedine glandulaꝝ mamillaꝝ in cando
ris speciem trāimutatur vt ꝺr ost. li. xix. Eadē est eñ materia mēstrui sā
guinis atq3 lactis et ideo natura creat lac, ꝓpter cibū nati quo cibatur
extra non ergo debet eē lac ante temp⁹ ꝓtus nec post multū nisi accidat
contra naturā. In illo eñ tpe opletur lactis digestio in animalibus que
hāt tempus vnicū statutū ad pariendū sed in mulieribꝫ diuersificat. et
ꝓpter hoc debet eē bonū lac necessario post sex mēses et est lac dulce
qñ est bñ digestū et fuit necessariū ꝓpter cibū animalis qui ē dulcis. om
nū animaliū non ē nisi dulce ⁊ valde digestū vt ꝺr ibidē li. xviij Itē
dicit aris. li. vi. animalia ouācia non hāt lac neq3 mamillas. et in omni la
cte ē aquositas tenuis et pars grossa que caseus ꝺr et lac quānumcūq3 est
spissus tāto case⁹ et lac animaliū carēciū dētibus superi⁹ coagulat lac
vero animalis non habētis dētes in vtraq3 māxibula non valet ei⁹ se
pū. et lac hmōi animalis ē dulce et tenue vt lac cameli et equi et p⁹ asine.
Item idē ibidē. in quibusdā regionib⁹ non expectat capra ꝓpregnatio
sed accipitur vtrica ⁊ cū ea fricat mamilla et exibit primo sanguis. dein
de quasi sanies. et post lac bonū non penes lacte impregnataꝝ et nullum
lac ē in mamillis marū generaliter qꝫus aliqñ accidē videat aliē. Que
dam aūt herbe hāt humorem lacteū vt titimallus et quedā arbores vt
fic⁹ cuius lacte vt dicit aris. lac animaliū coagulatū est. et lac canū spissi⁹
est omniū animaliū preter lepoꝝ et porcoꝝ. Est aūt maxime spissum in
ꝑtu sed post subeuat. vt dicit aris li. vi. in fine. vacca ante partū non ḥz
lac sed post bonū ḥz sed cū primo coagulatur fit qñ lapis. et hoc accidit
qñ cum aqua cōmiscet vt ꝺr idem ibidē. Item idē li. ix. qñ puer nutrit lac
te calido dētes ei⁹ cicius oriūtur. post pū aūt et mūdificationē lac mali
eris multiplicat. et quedā mulieres hāt solum lac in cono mamillaꝝ. et q
dam in alijs ꝑtib⁹ ipsaꝝ. et qñ lac nō bene digeritur coagulat et mamil
le indurescūt qñ tota mamilla est valde mollis. ⁊ si supuenerit aliquis pi
lus accidit magna infirmitas et dicet pilosa et non cessabit dolor quo
usq3 creet pilus cū lacte. aut quousq3 putrefiat ⁊ creat. et dū lac erit nō
intrinsecꝰ generaliter mēstruū. Quedā vero lactātes mēstruant cū fuerit
eaꝝ sanguis humid⁹. et qñ pueri lactātur sanguine grosso et multo acci
dit eis spinus lactātis corpis fertilis et tūc nocet multitudo lactis ⁊ mu
lier nigra nutribili⁹ et melius ḥz lac q̄ alba. vt ꝺr idem. Consimiles pro
prietates lactis et multas alias recitat ysa. in dict. vbi sic dicitur lac in
quit generaliter diuiditur tripliciter. aut enim ē dulce crēs nouiter a ma
millis. aut est acetū sue acre iam diu mulsum. aut est inter vtrūq3 medio
cre. Dulce aūt est magis sapidum vicinum sanguini et amicum in ipsū ⁊
de facili cōuersiuum. et ideo laudabile est ipsius nutrimentum. Est autē

compositum ex tribus substanciis in virtute et actione varijs et diuersis. vna subtiliatiua et mūdificatiua. altera vero grossa et opilatiua tercia ē et mollificatiua et extenuatiua nam subaquosa et serosa acuta est q subtiliatiua. grossa q caseosa frigida est et grossa et ideo opilatiua. butirosa vero et vnctuosa et mollificatiua. vnde lac cum sua substancia aquosa et acuta est grossoz humoz incisiuū et subtiliatiuū viscez et lauatiuū intestinoz modicatiuū. ventris solutiuū q feces de facili expulsiuū. cozui proz humoz interius in corpe et exterius abstersiuū. venarum penetratiuū oppilacionū splenis et epatis aperitiuū. et maxime si fuerit ex animalibus calide cōplexionis vt ex camelis et tale lac est yzopicoz nutritiuū vt dicit idē. et sequitur. Lac itaq laudabile et in suis tribus substancijs temperatiuū. sua aquositate et membroz mūdificatiuū. sua butirositate est veneris repugnatiuū et mēbroz humectatiuū. sua caseitate cibarioz et orificio stomachi ad fundū depressiuū. Est et alia laus lactis. qz si temperate mūdato prius corpe accipiatur corpis ē laudabiliter nutritiuū. et sue substancie sanguinem assimilatiuū. Si aūt a corpe non mūdato vl tempore non cōgruo accipiatur in malos humores quos inuenit est cōuertiuū. et ipsoz augmentatiuū. in fumos calidos resoluitur q sic erit doloris capitis causatiuū. et si febris materiā inuenerit erit caloris febrilis inflāmatiuū. vel si calorem naturalem inuenerit debilem de facili acescit et fiet in stomacho acetosum. nam qñ minus est humor a puus calor acetositas vel putredo fleumatis generatur. et ideo lac non est frequēter sumendū nisi corpe existēte cpato et stomacho inanito nā si corp⁹ a putridis humoribus et colericis fuerit vacuū et depuratū si lac bene digestuz fuerit multum et bonum prebebit corpori nutrimentum laudabilem generabit sanguinem. carnem augmentabit. humectabit corpus et exterius in superficie faciet tenerum atq pulcrum vt dicit idem. Item dicit idem. Rursus lac inquit bibentes iciunos esse cōuenit et calidum esse quando vberibus est vicinum nec est aliquid comedendum quousq lactis substancia digeratur. oportet enim vt labor et motus minus caueatur quousq descendens ad decoctionis locum digeratur. quia ex inordinato motu et calore nimio subito generato eius vnctuositas in fumum nocium resolueretur q grossiori pte remanente indigesta multiplex corruptio generaretur vt dicit idem. Electum autem lac vt dicit debet habere quatuor qualitates. colorem odorem liquorem et saporem. Colorem albissimum clarum a citrinitate q ruboze et luiditate maxime alienum. odorē gratum ab horroze et grauitate remotum Liquorez inter subtilē et grossum medium cuius mediocritatis signum est si gutta super vnguem posita remanet continua et non liquescit cuius gutule forma inferius est lata et superius est acuta. Saporē habet acceptabilem quando nec amaritudine

ritudine nec salsedine nec acedine est admixtum. Inter omnes autē istas differencias lactis femineum magis creditur esse temperatum. quia omne lac naturam et cōplexionē animalis cui⁹ est naturaliter imitatē et ideo quia humana complexio maxime est tēperata ideo et muliebre lac maxime est temperatum propter qđ maxime est nutritiuū humectatiuū et asperitatis angulosum ocu'i potissime mitigatiuū. Et quicquid de bonitate lactis supradictum est totum concurrit in hoc lacte

De lacte camelino

Lac camelinū est animalis calida complexione. ceteris ē magis caliduum et plus subtile et minime vnctuosum et minime nutritiuū diureticum et oppilationū aperitiuū et ideo ydropicorum et opilacione est potissime quatuū. Nam camelus nature est calidissime propter qđ calor dominās sanguinis attrahit vnctuositatem. Cum igitur lac nichil aliud sit qđ sero decoctus sapor. sanguis camelī salsus est et acut⁹. et ideo humorum est incisiu⁹ subtiliatiu⁹ et grossitiei attenuatiu⁹. Quere supra de camelo in tractatu de animalib⁹.

De lacte vaccino.

Lac vaccinū lacti camelino est oppositū. Nam vacca nō habet tantū caloris vt sanguis attrahat vnctuositatem et ideo eius lac sit valde vnctuosum et maxime nutritiuū. plus enim nutrit lac vaccinum qđ pecorinū cum sit magis calidum qđ vaccinū cui⁹ ratio est vt dicit idem qp cū lac vaccinū non tantum habeat caloris quantum pecorinū parua vnctuositas sibi sufficit et tota illa remanet in lacte q erfuperat caseitatem et ideo magis nutrit quia substancia vnctuositatis nutribilior est qđ caseata. quia calidior et humidior et calori sanguinis vicinior. facilior in sanguinis mutacionē. et illa vt dicunt antiqui melius et cicius nutriūt que cic⁹ et facilius in sanguinem cōmutātur vt dicitur ibidem. lac tamen pingue mel⁹ nutrit qđ ipsa pinguedo que calidior est qz substancia lactis habet aquositatem liquidam subtiliantem interiora corpis penetrantē. Ideo sola pinguedo accitate sua supnatat q propter humiditatis sue substancialis grossitiem cito coagulat et indurat et ideo lac vaccinū sua aquositate ad interiora penetrat. sua vnctuositate calorem naturalē roborat. caseitatis sue paucitate naturam multum non aggrauat. seo pocⁱ adiuuat et sustentat vt dicit idē. Alio ergo modo est lacte vtendum ad nutriēdum quia cūc tribus eius substancijs pariter est vtendū. Alio modo ad mādificandū et calorem mitigandum qz tunc serositatis liquamen est a butirositate sequestrādū. Alio modo ad calefaciēdū et humectādū et cūc butiri vnctuositate est vtendū. Lactis eñ vsus consideratur secōm subtilitatē et grossitiē et mediocritatē vt dicit idem. Subtilitas autē attēditur in substancia et in actione. In Ba

illud melius qꝫ complexioni humane vicinius est vt lac femineū qꝫ tanto est vtilius quanto mamille est vicinius. efficacius est enim contra venena. conti à renū et vesice mala. contra pulmonis vulnera simul. fue ac rem non tangat et eius virtutem acris qualitas non imutat. Subtilitas vero in actione quanto eius butirositas est cum caseata separatur. et aquositas tūc cum acumine augetur vt patet in camelino qt minime nutrit. calore tamen suo et subtili liquore ydropicis subuenit et succurrit. lac vero grossissimū est vaccinū et minus ceteris liquidū et aquosum min⁹ acutū et minus butirosum. Vnde bene nutrit stomacho cōuenit. mēbra confortat. calorem epatis et stomachi refrigerat. corpus impinguat et augmētat. vulnera intestinoꝝ et matricum sanat. Est autem tanto melius et salubrius si lapidibus fluuialibus accensis et int⁹ extinctis tota aquositas pro parte maxima consumatur.

¶ De lacte caprino

Lac caprinū inter predictas differencias tenet medium. quia i suis tribus substanciis post femineum esse dicitur potissime tēperatum. et ideo contra pulmonis vulnera et renū ac vesice vicia cum zucara multum confert. Eius serum a caseo et butiro separatum maxime est colatiuū mūdificatiuū et colere repressiuū. Lac autem caprinū per se multum bibitum in stomacho de facili coagulatur. et ideo ne noceat cum modico mellis et salis gemme temperetur et nunqꝫ coagulabitur et si inceperit coagulari in stomacho dissoluetur. Et quia capre pascūtur siccis et ramorum extremitatibus earum lac minus est aquosum et magis stipticum et stomacho cōgruū. Nam lac et pascuis diuersificatur. Nam que pascuntur teneris et recentibus herbis lac faciunt aquosum et subtile et stomacho est nociuum. Que vero herbis laxatiuis. lac faciūt mortificatiuū et nernorum pūgitiuū et est nociuū ⁊ laxatiuū.

¶ De lacte pecorino

Lac pecorinū magis est calidū et siccum qꝫ vaccinū min⁹ habens butirositatis et plus caseitatis. et ideo min⁹ nutrit nec corpori ita cōuenit vt vaccinū. Monstratur aūt hoc et grauitate sui odoris. Namvt dicit gal. lac pecorinū i odore est grauis⁹ qꝫ vaccinū et ideo magis flegmaticū magis aūt nutrit qꝫ caprinum seo min⁹ qꝫ vaccinū. Vnde minus est temperatū qꝫ caprinū.

¶ De lacte asinino

Lac asininū est epatū et nutritiuū resūptiuū. ventris tū nutritiuū et nernorū remollitiuū et mēbroꝝ siccitate et calore induratoꝝ humectatiuū pectoris iuuatiuū et tussis et anh:elit⁹ difficilis mitigatiuū. vulnerum renum et vesice curatiuū

¶ De lacte caballino.

Lac caba

De caballinū vicinitatem habet ad camelinū in subtilitate et acumine et calore in apostematibus matricū est inuatiuū. aptiuū et menstrualis fluxus prouocatiuū si causa menstruorum calida sit et sicca. quā proprietatem habet illud lac ab omni lacte alio seperatam. vt dicit ysa.

¶ De lacte porcino.

De porcinū sm ysa est subtile ⁊ aquosum qz ex sua frigiditate incoctū remanet ⁊ indigestū. et ideo si scom medicinam accipiatur puū aut nullum confert iuamentū sed si scom cibum cum succo ordei sit coctum bonum generat humorum nutrimentum vt dicit idem.

¶ De lacte animalium.

De animalium partu valde vicinū est subtile ⁊ aquosum. qz aquei humores adunātur in animalibus tempore pms quia os matricis clauditur ⁊ lac aquosis humoribus cōmiscetur. et ideo eo tempore est nocuū. vomite⁹ et fastiōi prouocatiuū asperitatis remollitiuū et villorum stomachi lubricatiuū ventris laxatiuū ouum ad digerendum ⁊ sumptum et in stomacho coagulatiuū ⁊ pessimarum infirmitatum generatiuū et ex humore ascendente cerebri percussiuū. et doloris capitis causatiuū. Lacte ouinū et anbelinus inductiuū. Unde si lac fuerit corruptū vel plus debito assumptum vel alio mō vel tempore q̄ expedit sit acceptum multarum infirmitatum est generatiuū malorum humorum et lubricoz est nutritiuū bonoz humorū est corruptiuū. arenaz in vesica et in renibus adunatiuū et putrefactiuū. caloris naturalis debilitatiuū et innaturalis caloris ac febrilis inflāmatiuū. giginarum et dentiū infectiuū. pustularum pessimaz et scabiei in pueris causatiuū. rugitus et ventositatis excitatiuū oppilationū renū et epatis effectiuū. stomachi grauatiuū. et lubricitatis cibariorum ante digestionem expulsiuū. et sic lienterie inductiuū. Ibaac multas alias inducit lactis corruptiuo passiones. Sed hec de lacte bono et malo nūc dicta sufficiāt

¶ De sero.

Serum est lactis pars aquosa ⁊ lactis alia pte per coagulum seiuncta. naz coagulum ptes butyrosas et caseosas simul ūgit et ab eis qō liquidum est et aquosum diuidit et discernit Cuius effectus superius recitatur habet enī virtutem putre dinis sanatiuū. nam intestina lauat et vulnera intestinoz de sanie mūdificat. pectus purificat. sitim sedat. animam calore rabee mitigat scabiez et impetiginē mūdat. splen et epar deoppilat. Quere supra in primo sm ysa.

¶ De butiro.

Butyr a butiro id ē pinguedo ē mūdū vt dicit vgutio. sua enī vnctuositate et humiditate hz inbuere ⁊ glutinē corpa q̄ tangit. nā

butyr est flos lactis. multū hās caliditatis et hūiditatis cū ōnio acrita tis rōe aut hz multū vnctuositatis. ē em butirosa subnaturaliter calida. et humida viscosa et vnctuosa humane oplexioni vicina vt dicit ysa. vñ se, e comestū stomachi ē humectatiuū vētris solutiuū maxime si recēs fuerit. et ideo antiqui vt dicit idē assimilauerūt butyr oleo mitto pingue dini dicentes q si quis accepit valet screatui de pectore et de pulmone maxime si ibi fuerit apostema. qz ꝓpie ē maturatiuū et humor dissoluti uū et superfluor pectoris mūdificatiuū maxime si cū melle vel zucara cōe/ datur. Eo tūc minus ē maturatiuū et recreationis amplius nutritiuū vt dicit idē. subdens ibidē. Butyr repugnat venenis mēbra humectat. a sperita oculor eius lotura mollificat et emūdat apostema dissoluit et maturat. Vulnera pulmonis gutturis et pectoris mire sanat. renū et in/ testinor mosuras mitigat neruos indignatos et otractos seu spasma/ tos mollificat atqz larat vt dicit idem. Dicit aūt auicē. q otra venena i tertius sumpta singulare psidiū ē si intoxicatus butir in lacte calido re solutū bibat in magna quātitate. nā vnctuositate sua oppilat meatus ne ad cor ascendat subito vis veneni. Preterea venenositatem totam ad se trahit et ipsam inuiscat. p vomitum eiaculat. de corpore. q educit vt dicit idem. Fit aūt sic flos lactis siue supernatās pinguedo recolligitur in va/ se mūdo et cū quodam lato ligno rotūdo et pforato diutissime pcutitur per violentiā et mouetur et quo motu calor naturalis in substācia lactis excitatur et pfortatur. totā vnctuositatem insimul recolligit. que sua leui tate superficiem petit. serosa vero aquositas cū ptibus caseatis inferius de scendit et butir substācie tāq nobiliori eccens fundū petit et illa buti rosa substācia que enatat superficie recolligitur et ad vsus varios et neces sarios in vase mūdissimo reseruatur. qō quāto recentius tāto est sapore sius. et gustui delectabilius inuenitur. Est aūt i principio molle et liquidū sed paulatim calore naturali contra humidas ptes inualescēte et eas cō sumente mediocrite indurescit. Unde bene et mūde reficit et nutrit. q pul menta loco sagiminis vel olei bene condit. Salitur aūt aliquātulum vt melius conseruetur et vt eius potēnalis humiditas siccitate salis tpetur insup vt eius saporositas augmētetur. Nā gustui in sapore ē magis gra tum qñ mediocriter est salitū. Quādo nimis antiquatur eius sapor cum odore diminuitur et in grauem odorē et saporē gustui horribilem trans mutatur et tūc non valet ad cibaria cōdiēda. Valet tamen ad varia me dicamina et vnguēta. qz sepe accidit id qō non cōuenit gule congruit tñ nichilominus medicine alicui.

De caseo.

Caseus vt dicit yſiō li. xx. a carēdo ē dictus. eo q tā diu in vase p mitur q̄lqz sero careat et a lactis aq̄sa ſba ſcpet. Uñ oz caſe⁹

quasi carens

qui carẽ. eo q̃ q̃q̃s ẽ siccus humore carẽs sua liquate vt dicit idem.
Secũm hug. vero caseus a cadẽdo est dictus eo q̃ de facili cadit et recedit. cadit et labitur inter digitos facientes. Et a fit caseus fere lactis nam vt dicit ysa. caseata substãcia lactis frigida est et grossa q̃ ad digerendũ dura. tarde em̃ descẽdit de stomacho et magis attinet stiptica. q̃ solutioni et ẽ grauis stomacho et epati renib' et splẽ matrici illa loca fiunt oppilatiõib' ꝑparata et calculos in renibus generat et ideo ꝓpẽ ista mala accidẽtia dicit q̃ omnis case' vniuersaliter ẽ malus. tñ caseus qui lacti ẽ vicin' minus ẽ nociu'. Unde distinguit ysa. inter recentẽ veterẽ et mediocrẽ. Recẽs case' ẽ qui adhuc recẽs non multũ generat hũores. qui adhuc retinet ptẽ dulcedinis et aquositatis ipsius lactis. et ideo ad digerendũ ẽ facilior et ad nutriẽdũ laudabilior. et vẽtris solubilior et maxime si non fuerit salitus. qui salsedo ibi sapoẽ aufert et dulcedinẽ. nam nimis salsus nimis ẽ desiccatiu' et stomacho ẽ nociu'. carens omni sale magis ẽ nutritiu' et corpis humectatiu' et magis carnis augmentatiu'. Stomacho tñ est nociu' et de facili in fumositates resolutiu' si stomachus fuerit calidus. Si vero fuerit frigidus in acetositatẽ est de facili cõuersiu' mediocriter ergo salsus melius digeritur et min' stomacho ẽ nociu' sine sale em̃ de facili est acetosus. minus vero salsus stomachi fit morsuras et sanguinis incensiões.

De veter caseo.

Seus aũt caseus ẽ acutus et valde siccus ad nutriẽdum grossus et ad exitũ de stomacho nimis durus. q̃ si lactis aquositas ẽ acuta. acumen tñ et siccitas coaguli ei dominãtur. Ut et subtilitatẽ exit et ideo superfluitas corpis non ita inde subtiliatur sicut alijs subtiliãbus. Unde duobus modis nocet corpori. quia eius corruptio et grossicies nutrimẽti superfluitatem in grossat et corrũpit stomacho nocet q̃ p̃ acumen coagli repugnat omnibus alijs de iuuantibus et in nutrimentũ penes ipsa iuuãcia traducũtur. Unde si in corpore inuenerit grossos humores in renibus q̃ in vesica lapides pariet grossos em̃ humores calidos et intensos coadunat et cõpingit. Est ergo vitandus ita vetus nullũ enim confert iuuamen neq̃ nutrimẽtũ nec obedit digestioni nec bonũ generat sanguinẽ nec ventrẽ humectat nec urinã provocat. Seu inuetam humiditatẽ constringit et desiccat. omnis itaq̃ caseus vetus durus siccus et spongiosus pre siccitate et porosus. ad rupẽ dũ facilis nichil hãs vnctuositatis et humiditatis corpori est nociu' minus aũt est malus vnctus caseus vel assus q̃ oculatus et porosus. nam constrictio substancie est signũ humoris et vnctuositatis. Qui aũt porosus ẽ minus ẽ malus q̃ est recẽs q̃ nimis est vetus. q̃ vt dicit dyascorides recẽs humectat vẽtrem vetus stringit maxime elixatus vel si ab aqua abstract' assetur et maxime si ante ꝓdoũ assumatur. meatum enim

stomachi sua grossicie obturat et cibū descendere ad intestina non pmit tit post prandium autem sumptus cibaria cōpimit vt torcular et ad locū exitus descendere cōpellit. Caseus inter veterē et nouū medius multū est nutritiu⁹ propter eius saporositatē et grossiciem et quia calore naturali velociter inburatur. quāto aūt calor naturalis ei dominatur magis tāto plus et fortius inuretcit et magis membris inhereſcit. Hucusq; ysa in dicē Secōm aūt dyas. et aristl. in. qñ erit in lacte multū casei plus erit et bi. Est aūt caseus bin dyas. veneno contrarius. Nam grossicie sua et butirositate opilat meatus ven⁹ et non pmittit ad cor ascendere vim venen. Caseus enim recēs appositus calio⁹ extrahit venenū a morsibus venenatis et huius signū est. qz appositus sup morsus rabidi canis aut serpentis totus cādor casei cōuertitur in luorē. Valet eciā contra antrax et alia apostemata venenosa vel extra suppositus vel comestus. In multis eciam alijs cōuenit medicine vt dicit idē.

¶ De coagulo.

Coagulum ē lac in quorūdā animaliū stomachis inspissatum cuius vtute lac alioz animaliū coagulatur in qua pte butiro sa cū caseata aggregata pa serosa et aquea a pribus alijs seq̄strat. vt dicit aris. li. ij. Quāto inquit lac ē spissius tanto caseacius et coagulacius. sed lac animaliū carētis dētibus in supiori mādibula coagulatur. Lac vero animaliū hāntis in vtraq; nō sic. nec ei⁹ sepū Itē idē dicit. Lac coagulat et coagulo et lacte ficuū qñ lac ficuū aggregat in lana deinde abluitur illa cū modico lacte et cicius illuo lac in resi duo et sic totū coagulat. Itē ibidem coagulū nō inuenitur nisi i vētre iugenciū adhuc ruminanciū. in illis qui non hāt dentes in vtraq; mādibula nisi in lepore. quātocūq; aūt plus vetustat erit melius. et valet cōtra fluxum vētris marie leporis pul. et cerui vt dicit idē aris. Itē libro xvi. dicit accidit lacti q̄ coagulatur p coagulū qñ coagulū est in lacte in quo est calor spū alis. et ideo adiuuat et sustētat lac sicut maris sperma sustentat menstruale sanguinē femine in matrice qñ natura lactis et sanguinis menstrui eadē sunt vt dicit idē ibidē. De coagulacōe dē ysa sez de caseo Coagulum inquit coagulatur virtute sui cacuminis et caloris atq; siccitatis sibi dominātis quibus sua humiditas finitur. et quātus coagulum sit in omni caseo minus sentitur in recenti propter multitudinem sue humiditatis. Coagulum itaq; in stomacho lactātis animalis et ruminātis inuenitur cum quo sal admiscetur. et sic sup ignem in fumo desiccatur et inburatur cuius modica pticula cū in pauco lacte tepido resoluta est cum resi duo lacte admixta totū coagulabit qđ est coagulabile et cōdensat. Ex quo patet q̄ similis vtus latitat in substantia coaguli qualis inest substācie seis masculi vt dē aris. auic. ysa et alijs et hec dicta de hāribꝰ nūc sufficiāt

¶ De diuersis humoribus

Sunt aūt

Unt aūt quedā ūtutes tam hūoribus q̄ liquoribꝰ et rebus alijs inherētes de quibus hic breuiter aliqua inseremus nam ſm diuersas cōplexiones et ūtutes diuersis rebus dominantes diuersimode reperiūtur opationes vt est ūtus apitiua matiua mūificatiua ſ. apitiua itaq; ūtus opatur p calorem et siccū cum subtili sōa vt patet in cepis vel succo porri et i alumine et hmōi et quoꝝ confusione aperiūtur ora venaꝝ et emoroides prouocātur vt dicit ostā. Rarefactiua ūtus opabitur p calorem et humorē. nam calor rei sō stāciā penetrat et dissoluēdo humiditatem sibi obedientē aperit et dilatat vt patet in malua q̄ sambuci meano cortice et hmōi. que bullita i oleo cutem rarefaciūt et extendūt vt dicit idē. Cōpulatiua ūtus operatur p frigiditatē et humiditatem cū obtusa sōa vt patet in dragancto albumine ouī et pallicio. nam hec viscositate et obtusitate substancie poros replent et frigiditate constringūt. Inspissatiua ūtus opatur p frigiditatē et humiditatem vt patet in mādragora que imposita sup cutē ipsam inspissat vt dicit idem nā frigiditate ostringit ptes humiditatis liquidiores. Mā humiditas petens centꝝ reddit substanciā cōpactiorē. p consequēs spissiorem aliqñ aūt opatur per calorem et humiditatē. nam calor consumit ptes liquidiores quibus cōsumptis ptes terrestres reddūtur spissiores. Indurativa virtus opatur p frigiditatē et siccitatez q̄ veraq; qualitas mouendo ad centꝝ totam substanciā reddit duriorem. q̄q; aūt operatur p frigiditatē et humiditatem frigiditate ptes liquidas constringēte vt patet in gelu et in glacie. q̄q; est p calidas et siccas ptes terrestres cōpingēdo et p consequēs indurādo vt patet in latere et in luto. Diuersa ūtus operatē per caliditatē et siccitatem cū grossa substancia. Nam calor q̄dē est subtilius eleuat et mouet ad circumferenciam. et illuc acuit in conū. q̄dē vero grossus et siccus tendit ad centꝝ et sic fit tota substancia inequalis que inequalitas est causa asperitatis propter hoc opatur asperitatē in humido frigiditas coartādo et constringēdo ptes circūferenciales ad medīū vt pmittēdo partes liquidiores se diffūdere ad extremū propter q̄ partes superiores in quibus dominatur frigiditas acute et aspere exterius sensui ostendūtur. q̄ ſm diuersitatem materie impressionum' a calido et frigido recipientis varie sunt et diuerse rez̄ conditiones et ꝑprietates et rez̄ omixtiones naturaliter vel accidentaliter vereſicte vt patet et vt dicit auicen. et ostā. et est expressum supra in tractatu ō q̄litatibꝰ elemētariū ꝑprietatū. Ité vtꝰ ē mollificaria q̄ opatē p calidū q̄ hūdū. q̄ d̄ ſ p calorē hūdas ptes dilatāt q̄ rarefaciētē q̄ ptes a pribꝰ disgregātē vt fīt dialcea q̄ hūda ē q̄ paꝝ calida mediocrē tñ calore sui aperit q̄ ex superhabundancia humiditatis fit humores fluxibiles reddit et sic per consequēs mollificat et remollit. vel hoc fit eo q̄

calore dominãte sup ptes aqueas et terrestres et eas resoluente in ptes aereas et celestes vt patet in vaporibus terrestribus et aqueis attractis et ad interstitia aeris resoluũtur in mollissimas pluuias et guttulas nũc rotis nũc grandinis siue nauis vt dicit cõmentator sup li. iiij. metiõ. Densiu etiam est manifestũ vi caloris dura remollescere et suppacuente actione caloris ptes ptibus mutuum vir herere vt patet in cera et in aliis liquefactibilibus sup quas ptes aqueas in aereas ꝓtus ignea dominat vt dicit ostũ. Virtus aũt maturatiua sicut et digestiua p caloꝝ virtutẽ et humidũ operatur. sicut et retẽtiua p frigidam et siccũ. et expulsiua p frigidam et humidũ. et aperitiua p caloꝝ et siccam principaliter operatur. Attractiua ꝓtus p calidam et siccam operatur vt ꝑz in diptãno serapino et stercore colũbino et consimilibus. Maturatiua hꝫ operari p easdẽ ꝓtates seu vehementias. Unde que vehemẽter attrahũt maturatiua sunt vt scamonia ir. operatur etiam p frigida cõptimẽdo. et per humida lenificando et lubrificãdo vt patet in pruneliis thamaricis ir. putrefactiua quiqꝫ p calidam et humidã operatur quiqꝫ vero preter hec. maturatiua p calidam et siccam sicut et attractiua vtꝫ in cantharidibus et flãmula et hmõi vehementer calidis que pustulas generãt et carnem vlcerãt valde acro. De aliis aũt ꝓtibus et consimilib' dictum est supra li. iij. de ꝓprietatib' elementariũ qualitatũ. in li. viij. in tractatu de remediis morboꝝ.

De putredine.

Putredo ẽ substantialis humiditatis corruptio proueniẽs ex indigẽcia caloris naturalis superhabũdante calore alieno. Calor enim innaturalis agens in humidũ qđ non regitur a naturali causa est inductiua putrefactionis vt dicitur sup li metiõ omne aũt terreũ frigidũ difficilius putrefit qꝫ calidũ vt dicit aris. similiꝫ coagulatũ ratione frigidi tardius putrefit vt est videre in glacie ꝙ in crystallo. omne enim feruidum prout calidum tardius putrefit vt dicit aris. naꝫ intensio caloris inducentis feruorem fortior est calore aeris siue aliũde venientis et ideo non pmittit se vniri vbi aliquid contra rem feruentẽ permittit fieri in mutationẽ. omne enim motum tardius putrefit qꝫ non motũ vt dicit aris. nam motus inducit calorem conseruãtem et calorem excitat naturalem. Insup omne fluens tardius putrefit qꝫ nõ fluens vt dicit idem nam calor accidẽtalis ex aere continente infirmior ẽ et debilior qꝫ calor naturaliter generatus ex motu suo ex fluxu. et ideo ex facili se vniri non permittit. Omne aũt corpus multũ id ẽ multe magnitudinis tardius et minus putrefit qꝫ corpus paucũ vt dicit idem. nam si corpus est calidus plus habet caloris naturalis resistẽtie causis putrefactionis. Similiter si est frigidũ sua naturalis frigiditas melius resistit caloi accidẽtali inducẽti putredinem in magno corpore qꝫ in paruo corpore et hoc patet in mari.

vt dicit aris. nam mare diuisum cito putrefit vniuersum aūt nanq; Similiter ē videre in aquis alijs magnis quarū ptes diuise a tocali flumine, cito putrescunt. et ideo in ptibus sic diuisis vermes generantur p̄ putrefactionem. Cuius ratio est qr calor naturalis disgregans in eis facit subtile diuidi a grosso et terreū ab aqueo et aereo. et substancia aūt subtili aquea et aerea a grossiore pte p̄ calorem sequestrata idē calor disgregās facit generari vermes et alia animalia et hoc est qđ dicit aris. quia calor naturalis disgregās constare facit disgregata cōuertit in naturam animalis q hoc p̄ putrefactionem. vt caloris extranei introductā vt ōt omē. putrida ergo sunt quibus horribilia. et abhominabilia stomacho. et nauseam prouocancia. Būt et grauis odoris. et mali saporis et deformis coloris. manus inficiencia contingēs. contraria sunt humane cōplexioni. et subitam inducēcia sanis corruptionē. serpentibus tñ et vermib⁹ prebencia cibū et refectionem. Que aūt sunt disposita ad putrefactionem p̄ associationem ad putridū. celerius propter corruptionem membra putrida corrūpūt sana. et cum non sint spiritu pernia priuant spiritu membra Que ergo sunt magis vicina nō pāt sanari nisi mēbr̄ q̄ incipit esse putridū a putredine penitus sepetur. Unde que putrida sunt. non sunt vtilia nisi solum ad hoc vt prescindāntur. eiciātur aut cōburātur. Būt et alie virtutes quibus mediātibus opatur natura vt ōtus nutritiua seu pascitiua in vegetabilibus. et in animalibus est ōtus generatiua tā in bipedibus q̄ in quadrupedibus et est ōtus ouatiua tā in reptilibus quibusdā q̄ in volatilibus. seo de generatiua et nutritiua et alijs sibi subministrātibus sufficiēter superius dictū est. li. iij. de generatione hominis in li. xvij. de generatione animaliū generali. et ideo de eis ē supfluo hic. Virt⁹ aūt procreādi ova est in animalibus anuloū corpis vt in serpentibus aranеis scorpionib⁹ et similib⁹ et in natātibus vt3 in cancris sepijs et alijs insectis. et volatilibus et in omnibus bipedibus. qr vt dicit aris. li. v. Bipedia in quit non generāt animalia preter hominem.

¶ De ouis et eius ꝑtibus.

Primo igitur de predictis animātibus semen decisum in quedam corpuscula pua mollia humida et substancia albida coagulatur et trāsformatur et quibus p̄ opationem diuersa animancia procreātur. et talia corpuscula ouа sunt dicta eo q̄ sūt vuida id est eo q̄ intrinsecus humore sint plena vt dicit ysi. li. xij. Dā humiduū ē qđ exterⁿ humorē hz. vuiduū qđ interⁿ. dōaz tñ vt ōt idē putāt ouū grecā brē origine Illi eñ dicūt o a v. lrā ablata. Ova aūt q̄dā inani vētо cōcipiūt q̄ ñ sūt generabilia nisi q̄ fuerit masculino ocubitu occepta et seiali spū penetrata vt ōt idē. Ouoz āt tātā vim dicūt eē vt lignū eis perfusum nō arorat nec vestis quidē aduratur vt dicit idem. Omittā

quitem calce glutinate fertur inter fragmenta vt dicit ibē. Ouū igitur primo ꝯgnūtur deinde calore matrem corpis formātur et animātur vt dicit ysīd. Secūdō aūt aris. li. iij. et v. Quant volucres et pisces et serpentes. sco multum differūt in bonitate et malicia et quātitate substātia. et in qualitate et in forma ouū tam volucꝝ qꝫ piscīū et serpentum. Quant aūt generaliter aues in fine veris et in principio estatis vt dicit aris. li. v preterqꝫ auis marina que dicitur alceō qñ illa auis ponit ouū in principio hiemis et cubat trīj. diebus anteqꝫ pullꝰ cōpleātur. vij. dieb⁹ ante principiū hiemis vij. post sicut dicit simonides in li. suo. Et dicit ysīd. de hac aue. li. xij. in lit ore stagni occeani alceō in hieme nidū facit vij. diebus et ouat et excubat sup ouū qua excubāte septem diebus quiescit mare silē tibus vētis continua qꝫ septem dieꝫ et tranquillitate miteſcit pelag⁹ nulla rep erūa fetibus edue indis exhibēte obsequiū. idez dicit pli. et basili⁹ in hecameron et amb⁹. Alie tamen aues ouant bis in āno vel plures vt ysīdines. sed prima ouū corrūpitur propter hiemē ouū vero posteriora cōplentur Aues vero domestice vt ibīd dicit aris. ouāt tota estate sicut galline et columbe et precipue qñ bene pascūtur et locus eaꝝ est calidus Itē dicit aris. li. vi. quedam aues ouāt toto āno preterqꝫ duobus mēsib⁹ tropicoꝝ scz in iulio et in decēbri vt galline quaꝝ quedam ouāt bis qlibet die et que multū ouant cito morīūtur. colūba aūt qñqꝫ decies ouat in āno sed pauca ponit ouū. Et que multū ouāt multoties vt colūbe. aut multa vt gallina et aues earuoꝝ vnguū sunt paucoꝝ ouorum. Et q̄dā ouāt in nidis et quedā in arboribus cōcauis et quedā in foraminib⁹ terre. et cauernis et quedā in aruis et in rupib⁹ et quedam in arenis vt struthio que non fouet ouū sua nec cubat sup ea sed calore solis complētur et animātur in arenis et quedā ouū fouētur in nidis factis i arboꝝ ramis et quedā in petris altissimis et quedā in arūdinetis sicut ouū anūi aqtilū. Dicit ecīā aris. li. vi. ouū anūi sunt oua exterius. Et quedā sunt duorū coloꝝ qua citrina interius et alba exterius. Ouū anūi alba fluuialiū diuersificantur ab ouis aliaꝝ auiū que in sicco nutrītur. qz citrinū est in istis magis qꝫ in duplū ad citrinū auiū que nutrītur ꝓpe ripas. Variātur etiam in colore. nam colūbaꝝ sunt alba sicut gallinarum. et auiū palustrium sunt glauca et quedam sunt sicut picta. vt ouū nisi. Diuersificantur ouū in figura quoniā quedam sunt acuta et quedam lata. prius vero erat latum postea acutum. ouū vero longa capitis acuti producūt mares. habentia vero loco acuminis rotundum producūt femīnas. In calidis autem regionibus ponuntur in fimo ad solem et complentur vt in egypto. et in quibusdam locis in plumis calefactis sicut in quadam ciuitate Quidam potator composuit ouū sub puluinari et dixit qꝫ continuauit. potum quousqꝫ ex illis ouis pulli extrahebantur. Aliquando

eciam ponũtur oua in vasis calidis et extrahũtur ab illis pulli vt ipse ibi dem.recepto tamen semine maris in matrice sum.et cũ semine femine com miscetur.in principio apparet albũ deinde fit rubeũ in modũ sanguinis. post totaliter fit citrinũ.deinde paulatim operante natura remanet citri nũ in medio.et albũ in extremo.et cum cõplebitur exibit et tunc mutatur a mollicie in duriciem quia in exitu coagulatur.et perfectissime indurat Unde oua q̃ diu sunt in ventre sunt citrina quedam pellicula albida i uoluta Sed quando sunt formata et completa indurantur et illa duricies testa nũcupatur et est idem testa in coagulo oui q̃ ẽ embrio vel pulli cuius in corpore pueri iam concepti seu propter fortitudinẽ vel intensionem calidis in corpore aues dominãtis plus induratur.et hoc fuit necesse propter interioris liquiditatis cõseruationem. Quant aũt multe aues oua ventri sicut faciũt galline et anseres vt dicit aris.ibidez li.ij.et hoc accidit ex superfluitate humoris seminalis in corpore femine superabũdantis.et sunt oua venti pua et insipida humiditate alijs et sine dura testa.et posita sub gallina non alterantur seu remanet album albũ et citrinũ citrinũ. Talia oua inueniũtur in gallinis et anseribus paucis ouis et colũbis Formatur pullus in ouo et completur citius in estate q̃ in hyeme. quia oua galline fouentur in xxiij diebus in estate.et in hyeme in xxv.et quãdo contrua veniũt in hora cubationis oua corrũpũtur.similiter quãdo frequẽter nuda manu tangũtur. Galline etiam veteres ouãt i principio veris.et oua galline iuuenis sunt minoris corporis et vniuersaliter si galline nõ cubauerint super oua sua infirmabũtur et corrũpũtur.et ouũ galline completur post coitũ in xi.die. Et quedam aues in coitu nõ seruant sed saltat femina sup feminã et masculus sup marem vt peroices colũbe.et talis coitus facit odorem fetidũ et oua non pullificatiua.seu sunt sterilia quãdiu ouã venti vt dicit aris. In ouis aũt galline p̃ tres dies cubationis apparẽt signa pulli.et tũc ascendit citrinũ versus acutũ ad illũ locũ a quo incepit fissura et apparet quasi gutta sanguinis in albumine ouis et est principiũ seu materia ipsius cordis vt dicitur supra in tractatu de auibus de generatione pulli quere ibi. Item oua in quibus sunt duo vitella faciũt gemellos pullos et pua et subtili tela diuidũntur ab inuicem hec vitella vt idem dicit aris.et aues que comedũt carnes non ouant nisi semel in anno preter irũdines quebis ouant.aquila enim ouat tria oua et tertiũ eicit a nido q̃ cubat super oua xxx. dies. Hucusq; aris.li.vi. Item idem li.xvij.auium genera ouant completa dure teste nisi accidat occasio p ifirmitatẽ Itẽ aues mite generatõis faciũt sepe oua vẽti q̃ nõ attigit auib⁹ boni volat⁹ neq; carnosꝫ vnguiũ q̃ñ aues male toꝫ ouoꝫ sũt multe superfluitatis.superfluitas aũt auiũ vnocꝫ unguiũ erũt in plumas et in ungues q̃ in alas.et ideo eaꝫ corpus est parũ durum et

ecitum et macilentum. et propter hoc non sunt tales aues multorū quo
rum neqȝ multi coitus. Aues enim corpulente propter corpulenciam et
calorem ventris ouant multocies. similiter aues pui corporis sunt multi
coitus et multorum ouorum sicut patet in quibusdam gallinis que quā
to sunt magis pue tanto erūt plurium ouorum qr cibus talium transit in
creationē ouorum. Itē oua venti non erūt in auibus boni volatus quia
superfluitas ea⁊ est pauca et ideo ouant oua pauca. oua venti sunt plura
ouis cōuenientibus generationi pullo⁊ et sunt minoris quātitatis quo
niam non sunt e⁊ cocta vel propter multitudinem suam minoris delecta
tionis quādo comedūtur quoniā in omni re delectabilius est qđ est dige
stum et dulci⁹ qȝ indigestum et quedam aues quādo olfaciūt mares et
audiūt voces suas implentur ouis quia sunt multi cibi et multe superflui
tatis et caloris. et ideo sunt fortioris a⁊petitus et ideo spermatizāt et ci
to ouant quia superfluitas illa transit in ouorum naturā vi caloris. Itē
generatio auiū ex ouis erit quando femina fouerit super oua et calefece
rit ea et quia pullus in ouo non potest cōpleri sine nutrimento. et ideo na
tura posuit cibum suū interius in ouo et indigent oua propter debilitatē
suam calefactione et ideo oua cito cōplentur in diebus caloris. quoniam
tempus caliduin iuuat digestionem creationis. Est autem albumen ma
teria et sustentacio pulli. vitellum autem cibus pulli et nutrimētum ei⁹ et
propter hoc album et citrinū diuūcta sunt quadam tela propter nature
diuersitatem et natura albuminis est quasi contraria nature vitelli vel ci
trini et propter hoc congelatur citrinum tempore frigoris et postqȝ fue
rit calefactum fiet humidum. album autem nō congelatur ex frigore sed
fit magis humidum et quando assatum fuerit erit durum. et apud gene
rationem pulli inspissatur quoniam sustentatio pulli est ex eo qm p vmbili
cum accipit pullus cibum ex citrino et citrinum in tempore illo est multū
quoniam erit humidum et de facili conuertibile in cibum huiusqȝ a⁊. li.
xvi. De ouis autem dicit ysa. in dict. oua autem inquit que generantur
ex animalibus sanis et temperatis sunt nutrimenti laudabilioris. que ve
ro ex crassis sunt maioris nutrimenti et sapidioris. Similiter de coeunti
bus cum masculis cum calorem maiorem habent coeuncia qȝ non coeun
cia. similiter generata de iunioribus quia in eis habetur pl⁹ caloris. Na
ture autem ouorum generaliter sunt temperate ⁊ mediocres et humane
complexioni plurimum vicinantes albumina tamen sunt frigidiora ad
vitellorum compactionem qȝ testarum aquea iapotositas. et ideo in odo
re sunt vitellis grauiora et sunt etiam indigestibiliora. maxime de veteri
bus volatilibus aut dum cum masculis non coeuntibus vitella sunt tem
perata caloris vicina. et ideo ad digerēdum sunt mediora et facliora con
fortancia membra et ab eis tardius dissoluenda. Variatur autem

ouorum nutrimentum ꝑm diuersitatem animaliū et quibus generant
qꝫ generata de subtili animali et ꝓpato vt et peroice vel gallina ad nutri
enoū sunt laudabiliora et sunt facile digestibilia. a mēbris facilius dissol
uūtur. Unde ad regimen sanitatis meliora sunt qꝫ ad membra confortā
da. Que aūt generātur de grossis animalibus ad digerēdum dura sunt
et nutrimēti illaudabilis sicut oua struconis anseris et pauonis que sūt
multi nutrimenti et dura ad digerēdum et grauis odoris maxime de ve
teribus vel de carētibus masculis. et quādo digeruntur a mēbris tardius
dissoluūtur. et ideo plus valēt ad mēbra confortāda qꝫ ad regimē sani
tatis. Crata aūt de auib⁹ minoribus sunt leuiora. de veteribus gra
uiora. de mediocrib⁹ tempanciora. qz calōris sunt p̄ ēctioris et minoris
humiditatis. et ideo valēt ad regēdam sanitatē et ad mēbra confortan
da. Ova autem quāto sunt recentiora tāto sunt meliora. et quāto magis
vetera tāto min⁹ bona. Variātur etiam ꝑ artificiū quadruplicīter. Que
eñ sunt assata aut elixa in iure. cocta. aut frixa. ⁊ assata sunt elixis grossi
ora. et ad dirigēdū duriora. qz foc⁹ eoꝝ hūiditatē subtilē absumit et desic
cat. Assata sub cinerib⁹ calidis peiora sunt qꝫ q̄ sup carbones sunt disco
opta. qz cū calor ignis in cinerib⁹ ea circūtegat fumositatē eoꝝ supflnā
euapotare nō ꝑmittit sup carbōes vo posita fumositatē resudādo emit
tūt ⁊ mūda fāt. Elixa aūt in aq̄ meliora sūt qꝫ assata qz aq̄ hūiditas ca
loꝛi ignis in desiccāda sua hūiditate ſcali repugnat. et ideo min⁹ fiūt de
siccatia et calōris natural⁹ refrigeratiua. Elixa aūt cū cortic⁹ sūt peiora.
qz grossiciei ⁊ fūositati repugnāt cortices exteri⁹ et nō ꝑmittunt supflua
exalare et ideo generāt vētositatē inflatiuā ⁊ grauitatē stomachi ⁊ toci
us vētris. In aq̄ vo fracta calor aq̄ ꝓpter penetrat et grossiciē suā subti
liat ⁊ aufert eis grauitatē odoris. Uñ et ceteris sūt laudabiliora. sed tñ
sola vitella pl⁹ sūt desiccatia et min⁹ solidatiua. Indurata vero et desic
catiua et stomacho dure existēcia penasq3 tarde penetratiua. bene tamē
digesta multum confortāt sed si remaneant indigesta stomachum gra
uant et intestiua. mollia tamen et parum coagulata minus sunt desiccati
ua. et magis digestibilia cito venas penetrancia. pectus humectancia. ta
men parum sunt membrorum confortatiua. Inter dura autem et mollia
in suis actionibus et passionibus sunt mediocria. Frixa autem ouа cete
ris sunt peiora quia in stomacho morancia in fumositatem et corruptio
nem sunt magis mutabilia quicquid ibi ciborum inuenerint corrumpen
cia. grauitatem in stomacho generantia fastidia peiora faciētia qꝫ alia
ouа maxime si sint frixa. in vitellis autem inter assata et in aqua fracta
sunt mediocria. hucusq3 ysa. Ova etiam non solum sunt vtilia ad cibum
imo sunt necessaria in multiplici medicina. Sunt enim humectatiua mi
gatiua pectoris et gutturis lenitiua. membrorum confortatiua refum/

ptua et poitor restaurativa ḋtutis luuativa generative cõbustionis et arsure sanativa. Nam ex vitellis ouor assatis fit oleum optimũ cõbustu ris. Sunt ouor vitella antracis et venenosi apostematis curativa. Nã vitellũ cruoum oui cum sale mixtum sanat antracem vt dicit ost. ouorum aũt albumina sũt caloris mitigativa. tumoris repressiua fluide humiditatis restrictiua. calide arterie et podagre luuativa. q̃ aũt putrida et corrupta sunt maxime sũt vicina humor corruptiua. et suo fetore nausee vomitus prouocativa et de facili sunt mortis illativa.

¶ De ouis aspidum

Ua aspidum sunt pua et rotũda. lurida crocea. limosa. viscosa interius fetida ac sũme venenosa. quibusdã ḋmulis pariter conglobata. quor venenũ sũme ẽ mortiferum cõtra q̃ remedium non inuenitur vt ḋt pli. Cõuenit aũt vt dicit idem ouũ aspidum aliq̃ ab alio venenoso vt a rubeta inueniri et ab eo foueri et ex tali fomẽto ḋmẽ procreari qui viu et flatu punit more bũilisci siue regulo omne viuũ malitiam ḋmis taliter procreati primo sentit ḋmis qui cum fouet nam in primo ei° ortu q̃ se fouentem aspicit patrem se generantẽ interimit et occidit vt dicit idem. et hãc ꝓpietatem videt tangere. psa. xlix. e vbi dicit ꝙ qui comederit oua aspidum morietur et q̃ confectum est ex ouis et nutritum erũpit in regulum vt dicit glo. ex ouis aspidis generatur regulus. et ex iudeis venenos nascetur antichristus

¶ De ouis aranee.

Ua aranea sunt multa et modica. lurida puis maculis aspersa diuisa et ab inuicem separata venenosa mollia et viscosa. que si in casu aliquo fuerint ꝓtacta aranea protinus querit ea ꝑ suis additamentis interiorib° et rostro reportat ipsa. Ex vnico aũt ouo multe et inumerabiles arance. generãtur ita ꝓnde ꝙ vix videntur et tamen statim q̃ ouum exeũt telas texere incipiũt ita subtiliter ꝙ nature ingeniositas piter et ḋtus pñt merito in tam puo opusculo admirari. quere supra de aranea. li. xviij.

¶ De ouis aquile.

Ua aquile sicut et accipitris sunt pauca qr nisi raro ternariũ numer non excedant et sepe aquila eicit terciũ de nido quia difficulter cubat super oua vt dicit azr li. xv. In nido aũt suo collocat quãdã gemã cum ouis suis quã putãt magi valẽ cõtra tonitruũ ꝑ ideo dicũt aq̃lã ponere lapidẽ cũ ouis ne a tonitruo corrumpãtur. vt dicit pli.

¶ De ouis anserum

Nserina oua magna sunt et dura ad digerendum. et difficilius cubantur et tardius complentur q̃ oua gallinarum.

¶ De ouis anetarum

Retina oua ouis gallinacijs sunt maiora. sed non sunt ita sapi/da nec ita bene nutribilia sicut oua gallinarum.

¶ De ouis alaudarum.

Ua aũt alaude sunt modica. colore varia cubantur sup̃ gleba ꝛ sibi deuorantur sepius a reptilibus et mustelis.

¶ De ouis bubonum.

Ua bubonis sunt parua et maculosa fragilis teste insipida mal tũ habentia de albumine et minus de vitello. Venantur autem de die monedule oua bubonis et comedũt ipsa et ipse de nocte comedit oua monedule. et ideo continue pugnãt inuicez̃ pro ouis suis vt dicit arist. libro. viij. ¶ De ouis cozuoꝝ

Ua cozui vt dicit arist. li. vi. sunt multa et cubãtur solum a femina et masculus interim defert ei cibũ. et dicit aliqua ꝓpter multitu dinẽ. Quat aũt cozuus et pullificat in medijs estus feruoribꝰ con tra naturam aliaꝝ auiũ. Unde petronius. Couꝰ maturis frugibꝰ ouа defert ĩ. ¶ De ouis cignoꝝ.

Ua cigni sunt multa et magna oblonga dure teste non multum grati saporis et grauis odoris sunt dure digestionis magis q̃ oua anseris. ¶ De ouis cocodrillorꝝ

Ua cocodrilli sunt maiora ouis anseris et foueñtur in terra vicis sim nũc a masculo nũc a femina vt dicit plĩ. li. viij. Sũt aũt oua d la venenosa et interius quasi sanioſa olfactui et gustui horribilia et ad comedendum mortifera.

¶ De ouis colũbarꝝ.

Ua columbe sunt minora q̃ galline alba rotũda aliquantulum oblõga sapida calida et bñ nutribilia. Sũt aũt oua colũbe .ij. et ex vno generatur masculus et ex alio femina et masculus cubat sup̃ ea de nocte et femina de die vt dicit arist. li. vi. Multoties aũt ouãt in anno q̃ decies et maxime in calidis regionibus vt in egypto. Quere su pra libro xij. ¶ De ouis colubrorꝝ.

Ua colubri sunt multa sicut et aliorꝝ serpentum valde rotũda ſõ albida vel humida mollia sanioſa coniuncta et mortifera et ve nenosa. De ouis draconũ.

Ua draconis sũt maria maiora lõgitudine q̃ oua cocodrilli vt structõis vt ôt plĩ. Est aũt animal ouãs interi⁹ sed nõ exteri⁹ q̃ in tus oplẽtur et formantur fetus. Unde draconũ oua sunt paucõ ra q̃ alioꝝ reptilĩũ sed sunt maiora sanguinolẽta et sanioſa virulẽta mor tifera et venenosa. ¶ De ouis herodiorꝝ

Ua herodij sunt pua varia oblonga sicut oua accipitris sine ni si et sunt pauca q̃ omnis auis cirui vnguis est fortis volatus ꝙ

pauce hūiditatis et sup fluitatis. et loco paucoꝝ ouoꝝ vt ōt aris. li. xvij

De ouis formicarum.

Ua formicaruꝫ sunt valde parvula albida et rotūda que extra corpus paulatim recipiūt in locis calidis mysticis incrementa q̄ usq; plenarie compleātur que si aliquo casu mota fuerint de suo nido vel dispsa a formicis recolligūtur et ad suos nidos referūtur. odo rifera sunt et medicinalia vt dicit pli. Unde et nisi sibi medentur comestis ouis formicarum vt dicit pli.

De ouis gruum

Ua gruis mediocriter sunt magna pallida dura et insipida gra/ uis odoris et ingrati saporis dure digestionis.

De ouis griffonum.

Ua griffis ouis aquile sunt maiora. duriora sapore. et odore gra uiora. qualitate sunt caliciora q̄ ficciora et etiam numero pauciora quia vitra ouo nunq̄ parit quia valde est difficilis cubacōis vt ōt aris.

De ouis gallinarum.

Ua gallinarum sunt ceteris temperaciora nutrimento hominis cō uenienciora. vt supra dictum est. ouа tamen venti sunt insipida et il laudabilia nutrimento de hoc quere supra ca. et libro xij

De ouis hyrūdinū

Ua hyrūdinum sunt plura. nam vt dicit aris. aues autem parui cor poris multe sunt ouacionis vt dicit aris. nulla autem aues carnem comedens ouat bis in anno preter hyrūdinem que ouat bis et aliquan do bis pullificat ouа autem prima aliquando corrumpūtur propter hy emem posteriora vero complentur vt dicit aris.

Ua cancrorum primo generātur inter corticem et ventrē inter cau dam et dorsum intrinsecus deinde emittūtur exterius et sub cauda recolligūtur et ibi turgescūt et rotūdantur et crescūt donec opleantur pe reūt autem quādo semine masculi non pfundantur vt dicit aris.

Ua locustaꝝ intus generātur et sunt plura et minutissima que effu sa super frondes et gramina in aere corrupto calido et humido in infinitū aliquando multiplicantur

Ua lacertaꝝ sunt similia ouis serpentū. Sed sunt minora viscosio ra et sunt venenosa. sed minus q̄ serpentum vt dicit pli.

Ua milui sūt parua pua crocea et macule respersa. ouis ceteris auiū siluestrū magis terrestria aut sicca. sapore insipidissima. i odore grauiora

Ua mergulі sunt pua multa. calida varia tū et alba paꝝ differēcia ab ouis anatū stagnorum et fluuiorum.

Ua nisi sunt parula varia calida et sicca et q̄nq; parit nisus ouа vē ti quando nimis impinguantur

De ouis cotur

De ouis coturnicum

Ua coturnicis sunt similia ouis cotui et dicit qđ valet epilenticis et caducis. vt dicit plī.

De ouis onocratuloꝝ.

Ua onocratuli sunt similia ouis anseris seo minora sunt et insipidiora et in odore grauiora et in colore nimis alba et ad digerendum duriora.

De ouis pauonū

Ua pauonis sunt grossa et dure teste et xxx. diebus cubat sup oua sua et tūc scindūtur et ponit xx. oua et paꝛ minus. q abscondit oua sua femina ꝓpter masculum que si inuenerit ea frangit vt dicit arī.

Ua ꝓcis sunt similima ouis colūbe in temperamento et in oplexione et in magnitudine et furatur alter alteri oua sua seo hec fraus fraudī non habet quia cū pulli vocem audierint ꝓprie genitricis. matreꝝ que eos fouerat derelinquūt et ad eam que eos genuit reuertūtur vt dicit ysīd.

De ouis passeꝝ.

Ua passeris sunt valde pua et minuta et bis in anno ouat q pullificat precipue qñ prima oua corrūpūtur vel casu aliquo amittūtur Sūt aūt calidissima. renū inflatiua et libidinis excitatiua sicut et eorum cerebella vt dicit ostantinus

Ua quisquile sunt pua et rotūda minora qꝫ perdicis et maiora qꝫ alaude. Et est quisquila auis modica a sono vocis sic dicta carnosa pēnosa minoris volatus qꝫ alauda. et nidificat sub gleba sicut alauda et eius ouis insidiatur mustela. et ideo ponit oua in diuersis locis q quedam cubat masculus et sup quedam femina. seo post eductionem pullorum de eis parum sollicitantur.

Ua riuatrix id est cuiusdam serpentis venenosi aquas inficientis sunt sicut oua columbi seo minora et in maculis respersiora. et sūt virulentiora et pnicciosa. Riuatrix aūt fouens oua iuxta aquā vel fontē veneno eas inficit et corrūpit de quo iu. Riuatrix violator aque &. quere xxj. li. ysīd.

De ouis struciōnū

Ua struciones sunt maxima rotunda valde alba dure teste. insipidi sapoꝛis. et grauis odoꝛis quādo aūt venit hora vt oua pariat ad stellas pliades oculos leuat non enī oua ponit nisi in ortu illius constellacionis. Unde visa stella circa mensem iulij arenam fodit vbi ponit oua sua fabulo tegens ea et cum ea reliquerit statim obliuiscitur vbi ea posuit nec ad ea redit vltra seo calor solis in arena illa excoquit et ex eis pulli oculos procreat et producit si tamē fracta testa pullus eductus fuerit mater ipsum recognoscit et quem in ouo contempserat. egressum recolligit atq; nutrit. Oua struciones in ecclesijs suspendūtur ad ornatum ꝓpter eorum magnitudinem et raritatem

De ouis turturum.

Ua turturis similima sunt ouis columbaꝝ sed aliquantulū mi/
nora. et ouat in vere duo ouа et nō plus ouat nisi ouа prima cor
rūpantur vt dicit aris. li. xvij. ouat et cubat sup dura ligna vt co/
lumba et potest cubare et ouare vsq; ad xv. ānos vt dicit aris.

De ouis vpupaꝝ

Ua vpupe sunt sicut ouа gallis. Sed minora et duriora et aspe
ctu deformiora et gustu insipidiora et odoratui grauiora inter
stercora et immūdа fouētur et cubātur et hec ouа magis et ma/
leficis vt dicūt sunt vtilia ad sua maleficia exercēda vt dicit pli. li. xix.

De ouis vulturum

Ua vulturis sūt magna sicut aquile et pauca que difficiliter ci
bat sup ouа sua. Sunt eūt subnigra maculis respersa dure teste.
mali odoris et ingrati saporis. et aliqñ dicit aliqua de ouis suis
sicut aquila qz non defacili potest nutrire pullos suos. vt dicit aris. Hec
de ouis et de modo ouationis et coꝝ qualitatib⁹ et differētijs dicta iam
sufficiant

HO predictas ꝓpietates rebus insertas vltimo visū ē michi vtile
inserere qdā pauca et leuia de ꝓpietatibus et differētijs nume/
roꝝ mēsuraꝝ ponderꝝ et sonoꝝ nā vt dicit ysi. li. iñ. Ratio nume
roꝝ non ē contēnēda. In multis eñ sacre scripture locis elucet quātum
misteriū obtinet ratio nūeroꝝ. non eñ frustra dictū ē omnia fecisti in nu
mero pondere et mēsura sicut dicit sapiēs c. xi. nā senarius qui ex suis p/
tibus ē pfectus mūdi pfectionē designat. et sic de alijs numeris est intelli
gendū. Dicbil eñ sare possumus sine numeri disciplina qz p eā horas tē
poꝝ discernimus. qñ mensū circulo disputamus. dū spaciū āni recūtis
agnoscimus. p numeꝝ siquidē instruimur ne in spatio vānemur tolle i
quit numeꝝ in rebus omnia pereūt. adime spatū et totū ignorātia cō
plectitur. nec differūt homines a ceteris animalibus q̄ ratione calculi et
cōputationis adhuc ignorāt vt dicit ysi. ibidē. Itē etiam de principio
arismetrice qz nunq̄ scietur quid sit triāgulus sine ternario. nec quadran
gulus sine quaternario et sic de alijs. Unde notū est q̄ sine agnitōne nu
meri nullus sciēcia vel mathematica possidetur vt ibidē dicit. Numerus
aūt vt dicit idē est multitudo ex vnitatibus aggregata. nam vnitas ra/
dix est et semen numeri siue mater. non proles siue numerus qz vnitas in
genita est non hūs numeꝝ a quo exeat sed omniū numeroꝝ est origo a
quo omnis numerus efflat et emanat. nam vnū est radix multitudinis et
multiplicationis et est simplicius et sublimius et substantia omnium sō ea
contentorum vt dicit aris. et auicen. i libro. c. ij. nam cum vnum sit radix et
origo multitudinis omnia sub se continet et omnia sunt in eo vt in suscipi
ente. vt dicit idem. c. xxxiij. Nam vnitatis proprietas est multitudinem

efficere

efficere et illa retinere et ei est dare. ac in omnibus eiusdem esse q̃ continere simpliciter vt dicitur libro iij. c. ij. Item cū omnium rerū vnitas sit origo quāto plus res appropinquat vnitati tāto plus appropinquat veritati vt dicit idem c. ij. Nam vnitas se habet ad modum formę. dualitas autē p modū materie. Et ideo quāto plus res accedit ad vnitatē tanto plus accedit ad simplicitatem et quāto plus accedit ad simplicitatem et vnitatem tāto plus ad esse q̃ esse non est prius vnitate vt dicit libro. ij. c. ix. Nec diuersificatur vnitas nisi propter materiam cum sit sustētatrix omniū et retentrix vt dicitur li. v. ca. xxvi. tanta est laus vnitatis apud sapientes q̃ a multis anima dicebatur esse vnitas in numeris procedēs ab vnitate et dixerūt q̃ vnitas est principium cuiuslibet. cōmixti et discreti vt dicit auicē. li. ij. c. i. Est vnitas itaq; cōmendabilis q̃ a nullo numerabili oritur sed a se ipsa principiatur a qua omnis numer⁹ oritur. ad quā omnis numerositas tandē ad radicem q̃dam et originem reducitur vt dicit idem. Item ratione simplicitatis. q̃ vnū est q̃ non diuiditur vt dē idem ca. ij. Verissime inquit vnū est q̃ nec actu diuiditur nec intellectu et talis vnitas est principium numeri vt dicit idem ibidem. Itez dicit idē vnitas est in qua non ē multitudo q̃ vnaq; intelligitur de vnitate prima et simplici ad quā omnia quātumcūq; disparia reducūtur. Nam vnum multipliciter dicitur vt post patebit. Item ratione p̃fectibilitatis. nā particularia quęq; quelibet in se p̃fecta sunt q̃a ad vnitatē sunt reducta. Nā totalitas et p̃fectio debetur vni vt dicit aris. v. phi. ca. iij. q̃ p̃fectum sufficit ad esse vnū vt dicitur in li. de celo et mūdo. ca. ij. Item racōne singularis dignitatis. Vnū enī p se ē aliquid existens solitariū vt dicitur in li. metō ca. xvi. et ideo agazel dicit sup. ij. metha. ca. xv. q̃ causa vnitatis ē vnū essentialiter et primo et magis dignū. Est aūt vnū sicut vnitas multiplex vt dicit alg. est vnū simplex. et vnū est p̃m quid. vnū simplex dicitur vnus in quo non cadit multitudo nec actu nec potēa. Est vnū simplex in quo non est multitudo q̃ vis sit potentia vt lectus et membr⁹ in quo non ē multitudo actu. Vnū aūt p̃m quid dicitur multipliciter. sicut vnum genere vt homo et bos. vel vnū spē vt sortes et plato. vnum accidente vt nix et cerussa. vnū q̃portione vt auriga et nauta. et vnū in subiecto vt dulce et album in aliqua substancia una. Aris. aūt in principio phi. c. v. dicit q̃ est vnum accidente vt duo accidencia in vno subiecto. et est vnū p se multipliciter vt vnū in continuatione quoq; termin⁹ vn⁹. et vnū spē vel forma vt sortes et plato in homine. vnū genere vt homo et bos in animali. et vnū in diffinitione vt illa quoruz vna est diffinicio. et vnū indiuisibilitate vt punctus. et vnū numero vt singulare et vnum simplicitate vt essencia. q̃ vnus totalitate siue perfectione vt circulus. q̃ vnum materia vt omnia corporalia. ¶ Bernhardus autem distinguit. ij. modos vnitatis ad angeli.

est enim vnitas naturalis gratuita et est super vtrumq; constituta. Vnitas naturalis autem est in quadruplici differentia quedam enim per aggregacionem rerum differentium ꝛ distinctarū vnitas collectiua. vt multi lapides faciunt vnum aceruum. et quedam est per colligationem partium formaliter differentium siue partium eiusdem generis et sic est vnitas constitutiua. vt multa membra vnum corpus. et quedam per coniugationē differentiū sexu in generatōe ꝓlis et sic est vnitas coniugatiua qñ scilicet vir et mulier sunt duo in carne vna. et quedam est per vnionē naturarum differentium cōuenientium in vnitatem personalem ꝛ hec ē vnitas natiua qua anima et caro sunt homo vnus. Vnitas autē gratuita similiter quattuor habet differentias quarum prima est potestatiua qua homo virtuosus stabilitur in se et inuenitur anima indiuisus. Secūda est consentanea vt per caritatē multorum in domino est anima vna et corpus vnum. tercia est votiua quando anima cum deo habet per omnia conformitatem et voris eius adherens vnus spiritus est cū eo. Quarta dignatiua qua limus noster dei verbo est assumptus ad personē diuine vnitatem vnitus super naturalem et gratuitā consubstanciata est vnitas trinitatis quā quidē vnitatem oportet esse solam et singularem vt in ea sit status et quies omnium vnitatum. Ex predictis patet ꝙ totalitas et perfectio debetur vnitati vt vult aristotil quinto phisicorum. qđ enim totum id est perfectum non est non dicitur vnum vniuersaliter vt dicit idem. Sunt autem vnum numero quorum materia est vna. seu forma sunt vnum quorum vltima perfectio est vna et totalis. Vnum genere q̄rum forma predicamenti vna. vnitas autem que est principium numero rum non est vna materia. seu numero vt dicit aris sunt idem. et est res simplicissima que primo subsistit et per illam omnes alie. In omnibus generibus vnum principium quod est in illis particulare vt in coloribus est albedo. et in neumatibus tonus siue sonus ā. vt dicitur x. libro metē. c. iij. et ideo vnitas numeralis in qua oritur et ad quam resoluitur omnis numerus diuine vnitatis est expressa similitudo et figura. nam vt dicitur iij. metē. c. iij. primum in genere substancie et indiuisibile est motor primꝰ eternus. scilicet deus. absolutus ab omni materia qui non solum est principium primum tamq̄ motor sed tamq̄ forma et finis et actus vltimus. ei non admiscetur potentia omnino ā. Unde ab ipso deo vno procedit in substancia omnis creatura effectiue et exemplariter. sicut ab vnitate procedit omnis numerus originaliter. et ad ipsum velut ad finem omnia referuntur. sicut ad vnitatem primam omnes numeri resoluūtur vt idem sit finis omnium qui est principium deus qui benedictus in secula seculorum

De binario.

AD vnitatem autem addita vnitas dualitas procreatur que post vnitatem omniū numerorum numerum et principium secūdariū tenet locum sm ysiō. et hic numerus qui binarius dicitur ab aliquibus infamis dicitur. quia ab vnitate per binarium separamur. Vnde nota dicitur esse diuisionis. sed vt dicit aug⁹. in vi. musice. Si vituperabilis est quia ab vnitate primo recedit. laudabilis est quia ab vnitate exiens ternario approximat et accedit.

¶ De ternario

Ternarius est numerus ex vnitatis addicione ad binarium generatus. et est ternari⁹ inter numeros sacratissimus. quia in ipso tocius trinitatis vestigium inuenitur. qz sicut prima vnitas primi principiū representat vnitatem sic ternarius personarum in deo exprimit trinitatem. filiū scz a patre generationem et spiritus sancti a patre per filium processionabilitatem. ¶ In ternario siquidem adhibuit aris. magnificare deum sublimē et gloriosum vt dicitur in li. de celo et mūdo. c. ij. nam beatam trinitatez claimat et predicat quelibet creatura que facta a deo trino et vno in numero pondere et mensura. vt dicitur li. sap̄. xi.

¶ De numero quaternario.

AD addicione vnitatis ad ternarium quaternarius surgit. qui et a figura quadrata nomen sumpsit vt dicit ysiō. forma autem q. orangula maxime stabilis est atqz firma. et ideo maxime stabilitatem signat vniuersalis ecclesie et firmitatem fidelis anime tam in virtute qz in scientia et doctrina que comprehendit cum omnibus scientijs q̄ sit longitudo latitudo sublimitas et profunditas.

¶ De numero quinario.

AD addicione autem vnitatis ad quaternarium surgit secundus numerus impar. scilicet quinarius qui inter impares in binario distans a ternario est secūdus. et illos ideo sepe designat qui ad trinitatis fidei doctrinam et scientiam superadduūt. et tamen quāuis instructi sint per fidem et per legem nichilominus tamen quinqz fatuis virginibus et quinqz iuga boum ementibus a quinqz carnalium sensuū voluptatib⁹ adhuc detinentur.

¶ De senario.

AD addicione quoqz vnitatis ad quinarium crescit senarius qui primus numerus est perfectus qui ex partibus suis aliquotiens simul aggregatis reddit eandem sūmam que in monadibus numeris non inuenitur nisi in senario. nec in decadib⁹ nisi in xxviij. et ideo dicit boe⁹. li. i. c. xviij. q⁹ senari⁹ ē numer⁹ emulator virtutis qz nec superfluē pgredit nec diminute remittit. ꝯ inter eōles ptes tenet mediū nō hns superfluū neqz diminutū. nā senari⁹ ptinet in se ptē sui mediū scz ternariū. et terciā scz binariū. et sextā scz vnitatē sex ēt vnitates faciūt senariū. 7 duo

ternarij senariū et tres binarij eūdē reddūt numez. et ideo iste numer⁹ p fectionem gratie et virtutū signat in scriptura.

¶ De septenario.

Septenari⁹ q̄dē q̄ ex additōe vnitatis ad senariū et inter ipares ē tercius. superexcrescēcia gratie designat septiformis q̄ semp crescit et ꝓficit intuētibus sibi beatissime trinitatis.

¶ De octonario

Octonari⁹ aūt qui crescit p additionē vnitatis ad septenariū q cōponi ex duab⁹ ꝑtibus eq̄libus scz ex duabus q̄ternarijs vel ex duobus imparib⁹ inequalibus scz ex quinario et ternario signat superadditione beatitudinis q gloie in patria. q̄ succedit illis q̄ habuerūt septiformē gratiā hic in via. vbi paritati meritoz respōdebit paritas premioz. et imparitati tormētoz et afflictionū impitas gaudioz et ꝑticularium ꝯsolationū. nam gaudium martirum alijs paribus excedet gaudium confessoz. et virginū virgatoz vt stella differt a stella in claritate ꝓma corin. xv. et ideo ꝓpter inequalia merita et gaudia diuerse et dispares dicūtur in domo patris luminū mansiones. Jo. xv.

¶ De nouenario.

Nouenarius aūt q̄ crescit p additionē vnitatis ad octonariū q cōponit ex triplici ternario et inedioci⁹ se hz cū denario solū in vnitate differēs ab eo. statū et gloriā repsentat triplicis hierarchie angeloz quaz q̄libet cōueniencia hz et ꝯformitatē cū sba trinitate q immediatus se habēt ad deū ceteris creaturis.

¶ De denario.

Denarius aūt qui p ex crescenciam vnitatis excedit nouenariū q est limes et termin⁹ omniū simpliciū numeroz. ꝑmū aūt omnium opositoz representat merito ipsū xp̄m deū q̄ ē alpha et o. finis scz et ꝓncipiū. nō solū creaturaz ꝓncipiū simpliciū vez felicitas q beatificatio ē hominū et angeloz. Denarius itaq; nūer⁹ ē ꝓmus q limes numeralis. sine cuius additione vel replicacōe vlterius nūerus nō ascendit. qui decies in se ductus nūez reddit ꝑfectū scz centenariū qui de lege trāsit in decretā vt dicit beda. Ex iā dictis patet q numeroz alius ē digit⁹ alⁱ articulus. alius opositⁱ. digitus dicunt nūeros simplices ab vno vsq; ad x. Articulus dicunt. x. et reliquos denarius. ¶ Cōpositus ampl̄ectitur digitū et articulū vt xi. xij. xiij. et sic de alijs vsq; ad xx. qui ē secūdus articulus sic. xxx. et xl. et sic de alijs vsq; ad centū. et decies centū reddūt. M. In quo patet dignitas denarij sine cuius replicatione ad millenariū non peruenit. Recipit aūt numerus quātitatem et accrues ex vnitatibus ꝑ fusius multiplicem diuisionem. Numerozum alius par alius impar. numerus par est qui in duas partes equales diuidi potest vt. ij. iiij. vi. viij. Jm par numerus est qui de equis partibus diuidi non potest vno medio vel deficiente vel superabūdante vt iij. v. vij et reliqui vt dicit ysi⁹. Par autem numer⁹

tem numerus sic diuidit. quia alius ē pariter par. alius pariter impar alius impariter par. et impariter impar. Pariter par numerus ē qui sim parem numeꝝ pariter diuiditur quousqꝫ ad indiuisibilem puenīat vnitatem. Verbi gratia lxiiij. habet medietatem xxxij. hic aūt xvi. et iste viij. octo aūt iij. et hic binarium scz ij. binarius aūt vnitatem habet que indiuisibilis et singularis est. Pariter impar est numerus qui in equas ptes recipit diuisionem sed ptes eius remanēt indiuisibiles vt vi. xxiij. xviij. xxx &. nox em̄ vt tales numeros diuidere incurres numeꝝ quez diuidere nō poteris in equas ptes. Impariter par numerus est cuius ptes equaliter diuidi possunt. sed vsqꝫ ad vnitatē non ptingūt vt xxiij. hij immediate diuisi xij. faciūt rursus in aliam medietatem vi. deinde aliam medietatē iij. sed vlterius cessat diuisio sed inuenitur termin⁹ indiuisibilis ante vnitatē Impariter impar est qui ab impari numero impariter numeratur vt xxv et xlix. qui diuisi vt impares numeri ab imparibus et paribus diuidūtur vt sepcies. vij faciūt xlix et quinquies v xxv. Item parium numerorum alij dicūtur supflui alij diminuti Supflui sunt quoꝝ ptes simul ducte plenitudinem suam excedūt vt puta duodenarius. hz enim partes quinqꝫ duodecimā qō est vnū sextam duo quartam qō tria terciam qō quattuor dimidiā qō sex. vnū em̄ duo et tres et quattuor et sex simul ducta. xvi faciūt et longe duodenariū excedūt sicut et alij similes plurimi.

De numero diminuto

Diminuti sunt numeri qui ptibus suis sputati minorē sūmā efficiunt. vt puta denarius cui⁹ ptes sunt tres. decima qō ē vnū quinta qō est duo. dimidia qō ē q̄nqꝫ vnū em̄ et duo et quinqꝫ simul ducta octonariū faciūt a denario longe minorē. similis hīs ē octonari⁹ et alij plurimi qui in ptes redacti infra dīstūt. pfectus numerus qui suis ptibus adimpletur vt senarius hz ij. ptes scz sextā terciā et dimidiam. vi. em̄ sunt vna tercia. ij. et dimidia scz tres et hee partes in sūmam ducte scz vnū ij. et in senarium pficiunt et consūmant. Sunt autem perfecti numeri intra denarium vi. centenarium xxviij. infra millenarium quadringēti nonaginta et vi. et infra. x. M. c. xxviij. et hij numeri perfecti semp in vi. vel in viij. terminātur et hoc alternatim vt dicit boe⁹. perfectos autez numeros raro inuenies de facili numerabiles quia vt dicit idem pauci sunt nimis constituti ordine procreati. superflui autem et diminuti sunt multi et inordinate dispositi et a nullo certo fine generati. Impares autem numeri sic diuidūtur. Alij sunt simplices. alij compositi. alij mediocres. Sunt plices sunt qui nullam aliam partem habent nisi solam vnitatem vt ternarius solam terciam. et quinarius solam quintam. et septenarius solam septimam. habens enim vna pars sola est. Et compositi sunt qui non sola vnitate⁹ metiuntur. sed etiam aleno numero pio/

creantur vt ix.et xv.et xxi.et xxv. Dicimus enim ter trini et ſepties trini et ter quini.et quinquies quini. Mediocres numeri qui quodā modo ſim plices et incōpoſiti eſſe videntur. Alio vero modo cōpoſiti vt verbi gra/cia.ix.xxv.nouenarius enim dū opatus fuerit primus eſt et incōpoſitus quia non habet numerum cōmunē niſi ſolum monadicum. Ad xv. vero compatus.ſecūdus eſt et incōpoſitus.quia in illis cōmunis eſt numerus preter monadicum id eſt ternarius numerus qui nouenarium conſūmat vt ter trini xxv.et ter quini. De ſecūda diuiſione totī numeri.

Alio modo diuidūtur numeri.quia omnis numer⁹ aut conſider/atur p ſe aut ad aliud.per ſe eſt numerus qui ſine relatione ali/qua dicitur vt iīj.iiij v.vi.et conſimiles. Ad aliud eſt numerus qui relatione ad alios opatur vt verbi gratia iīj ad ij. dum enī quaternarius ab binarium cōparatus fuerit duplex dicitur et multi/plicater.ſimiliter vi.ad iīj.et viīj.ad iīj.et x.ad v. Iterum tres ad vnuz tri/plex.ſex ad ij et nouem.ad tria. Equales autem numeri dicuntur qui ſm quantitatem ſunt equales vt ij.ad ij.et iīj.ad iīj.x.ad x.c.ad.c Inequales qui ad inuicem inequalitatem demonſtrant vt .iīj.ad ij et. iiij.ad. iīj.ix.et vniuerſaliter quando maior minori et minor maiori oparatur dicitur in/equalis. Maior numerus eſt qui habet in ſe illum minorem numerum ad quem oparatur et parum plus. vt quinarius habet in ſe ternariuz nume/rum et eius alias partes duas et ſic de aliis. Minor numerus eſt qui con/tinetur a maiore ad quem opatur cum aliqua pte ſua vt ternarius ad q/narium continetur ab eo cum duabus ptibus ſuis. Multiplex numerus eſt qui habet in ſe minorez numerum bis aut ter aut quater aut multipli/citer.vt duo ad vnum dum comparati fuerint dupliciter eſt. tres ad v/num tripliciter. q̄ttuor q̄dr̄upliciter ꝛ ſic de aliis. Econtra ſubmultiplex numerus eſt qui intra multiplicem numerum multipliciter continetur vt vnus a duobus bis continetur.a tribus ter.a quattuor quater.a v. q̄n/quies et ſic de aliis. Superparticularis numerus eſt dum fortior conti/net in ſe inferiorem numerum ad quem comparatur et ſimiliter et vnam partem eius. Vt verbi gratia ternarius ad binarium comparatus con/tinet in ſe duo et alium vnum qui eſt media pars duorum.ſimiliter quat/tuor ad tres comparati continent in ſe tres et alium vnum qui eſt tercia pars trium.ſic quinq; ad quattuor continent quaternarium et aliū vnū q̄ ē q̄rta pꝫ q̄ternarij et ſic de aliis. Supparties nūer⁹ ē q̄ inferiorē nūez totū otinet ꝛ ſup ꝑ alteras eī⁹ ptes duas aut tres aut q̄ttuor aut q̄nq; aut alias. Vbi gratia q̄nq; opati ad tria habet quinarius ternariū.et ſu/per hoc duas ptes eī⁹ ſcz duo. Sex ad quattuor oparati habēt in ſe iīj. et alias ptes eius ſcz ij. Similiter ix.ad q̄nq; opati habet in ſe quinq; et alias eī⁹ ptes.ſcz iīj. Subſupparties numer⁹ ē q̄ continetur ſub numero

superparciēti cum aliquibus partibus suis duabus .aut tribus .aut pluribus suis vt ꝟbi gracia tria continétur a q̄nq̄ cū alijs duabus ꝑti/ b⁹ suis.et q̄nq̄ a ix.cum alijs ꝑtib⁹ suis.et sic de alijs. ¶ Subsuperpticularis numerus ē qui continetur in inferiori numero cū aliqua parte sua vt media aut tercia aut q̄rta aut q̄nta ¶ Verbi grā. duo ad ꝑa.tria ad q̄tuor et quattuor ad quinq̄.et sic de alijs. ¶ Multiplex ſ̄pticularis numerus est qui ꝯpatus ad inferiorem numer⁹ continet in se totū inferiorē numerum multipliciter cū aliqua ꝑte eius. ¶ Verbi gracia quinarius ꝯpatus ad bi narium in se continet bis binos id ē quattuor et vnā ꝑtem ei⁹. Et ix. ꝯpa ti ad quattuor continēt in se duos quaternarios et vnitatē q̄ nouenarij est ꝑs vna. ¶ Submultiplex suppticularis numer⁹ ē qui ꝯpat⁹ ad inferio rē sibi numer⁹ continet cū multipliciter cū alijs ꝑtibus suis.vt octonari⁹ compatus ad ternariū continet in se bis tantū cum alijs ꝑtibus ei⁹. Simi liter xviij. ad xij. ꝯpati continēt in se bis senos scz xij.cū alijs partib⁹ suis Sic xvij. ad vij.sic xxij ad ix.continent in se bis nouem cū alijs tribus par tibus suis ¶ Submultiplex suppar⁹ cēs numerus ē qui ad sortiorem sibi cō patus cōtinetur ab eo multipliciter cū aliquibus ꝑtibus suis vt tria cō/ putata ad octo continētur bis cū duabus ꝑtibus suis. Similiter quattu or ad vndecim comparati continētur bis cum tribus ꝑtibus suis vt di/ cit ysidorus. ¶ De tercia diuisione toti⁹ numeri

Erdo modo diuidūtur numeri ꝑm ysid. aut sunt discreti aut cō/ tinētes. ¶ Discretus numerus ē qui discretis monadib⁹ cōtinet. vt ꝟbi gracia.iij. iiij.v. vi ℞. ¶ Continēs ꝟo numer⁹ ē qui indiuisis mo nadibus cōtinetur vt ternarius numer⁹ in magnitudine intelligatur. Et diuiditur hic numerus in linealem et in superficialē et in solidū. Est aūt linealis qui incipiēs a monade linealiter scribitur ysq̄ ad infinitum. Un de alpha describit ꝓ designatione linee q̄ hec littera vnitatē signat apud grecos. ¶ Superficialis numerus ē ita qui nō solū in lōgitudine sed in latitudine cōtinetur vt trigon⁹ tetragonus seu q̄dragon⁹ pētago nus vel circularis.et ceteri qui semp in plano pedē id ē in superficie cōtinēt Et ideo figure fiūt hic ponēde ꝑ exēplo.nā trigon⁹ numer⁹ taliter ordi natur. ¶ Quadratus ꝟo numer⁹ ē ita. ¶ et tetragon⁹ dicit pentago/ n⁹ siue quinq̄angulus ē ita ¶ circularis numer⁹ ē ita ¶ Speric⁹ ꝟo nu merus ē et circularis.qñ circulato numero a se multiplicato surgit et in se cōuertitur. ¶ Verbi gratia quinquies quini quinquies.hic circulus oī in se ipsum multiplicatus fuerit in se ipsum circulariter redit et sperā fa cit.quia quinquies xxv.faciunt generaliter.c.xxv. ¶ Solidus vero numer⁹ est qui longitudine.altitudine.latitudine continetur. ¶ Nam numera lem et numero q̄ multiplicē diuisionē simplicib⁹ ꝓpositi simplicē intuēda ꝑ vt patet in ꝟbis beati ysid. cuius ꝟba ꝑ omnia iam secut⁹. Ex quibus

patet manifeste ꝙ sub numeroꝝ diuersitate diuersimode latēt misteria di
uersaꝝ intelligentiaꝝ in canone scripture diuinitus aspirate et ideo vt di
cit boe⁹.li.i.c.i scientia numeroꝝ maxima ē inter mathematicas sciēcias
a sapiētibus attēdenda q; de ōnibus nature existētibus de quibus hz di
scere philosophia prevalet pre omnib⁹ arismetrica disciplina. q; sine nūe
ro nec littera litterę diūgitur nec sillaba sillabe recto ordine copulat Sic
nec subiectū a ꝓpocabili discernitur nec a conclusione i silogisticis int ꝑ
ma media et vltima nō distinguūt vbi ꝑmi sectiōi et vltimi siue tercij racō
nō habēt et iō vt ōt boe⁹. oēs sciētias ꝓcedit sciētia nūerat q; sine terna
rio nō subsistit trīgulus nec sine q̄ternario tetragon⁹ siue quadrāgulus
et sic de ceteris Dic eciā in musicis ē videre. q; musica ē modulacio nume
roꝝ nominibus adiecta vt dicit idē boe⁹. vt patet in diatesseron et in di
apente et diapason et in alijs ꝓsonāchis musicis que sine numero prece
dēte non denominātur sicut nec astroꝝ cursus. nec ortus sy deꝝ vel occa
sus. nec tempoꝝ nobis pateret varietas vel successus si non numerali ad
futorio regeremur. Omnia eciam creata ratione numerali sunt formata.
vt dicit idē. Et eciam rationis numeralis fuit exemplaritas in animo cō
ditoris. Unde sub certitudine numeri creati sunt et distincti tres trini or
dines angelorum sub septenario et ternario distinguūtur Virtutes et potē
tie omniū numerabiliū et spiritualium animorum. Virtute et sciencia nu
merali colligūtur elementa et vt ita dicam numerorum cōmūctione fun
gūtur vniuersa tam spūalia q̄ corporalia tam celestia q̄ terrena. nec ha
bent numeri cōpositionem inter se et ꝓportionem et alijs q̄ ex seipsis vt
dicit boeci⁹. Nam in substancia numeroꝝ inueniūtur par et impar ex qui
bus constat omnis numerus. qui diuisa quadam potencia cum dispari
sint contraria. tū ex vna genitura. scz ex monade oriūtur et in vnam op
positionem et in ꝓpositionis similitudinē sine medio cōmūgūtur. Unde pa
tet ꝙ omnis numer⁹ impari vel sub pari cōprehenditur. Est aūt par nu
merus qui potest in duo equalia diuidi vnitate nō intercedente. Impar
vero est qui non potest diuidi in duo equalia vnitate intercedente. Vel
sm pictagore disciplinam. Per numerus est qui potest sub eadem diuisio
ne diuidi in minima et in maxima minima quidem quantitate id est diui
sione. maxima autem spacio et magnitudine vt si dividas. C. in. L. et L.
maximum spacium est. L. minima vero quantitas id est diuisio non enim
diuisum est nisi semel et nulla potest fieri minor diuisio q̄ in. ij. partes. Nā
quanto aliquis par numerus in plures partes diuiditur tanto magni
tudo plus minuitur vt patet in arbore secta in plures partes seo
numerus diuisionis siue quantitas multitudinis plus augetur. Cu
ius racio est vt dicit idem ꝙ magnitudo potest minui et diuidi in infi
nitum. seo numerus crescit et progreditur in infinitum. Et ideo paris

numeri diuisio est fm magnitudinem maximā sed fm quātitatem discretam minima. Impar vero numerus ē cuius numeralis diuisio est in duas ptes vel pticulas et equales. Par aūt numerus q̄q; dupliciter diuiditur in duas ptes equales ⁊ q̄q; inequales. q̄q; vero in ptes diuiditur equales sc̄z vna ps diuisionis est par et reliqua erit par vt q̄ octo diuidūtur in quattuor et quattuor.et xij.in vi.et vi.et sic de alijs. Si vero vna ps diuisionis equalis fuerit impar et reliqua necessario erit impar vt q̄ sex diuidūtur in iij.et in iij.et v.in v.et v.et xiij.in vij.et vij. Unde in equali diuisione nec ptas impitati.nec pitati impitas admiscetur preterq̄ solum ībinario qui princeps paritatis est et non recipit inequalem diuisionem.q̄ constat ex duplici vnitate et ex prima duoꝝ paucitate. Q̄n vero par numer⁹ diuidit in ptes inequales .sc̄z vna ps diuisionis est par et reliq̄ erit par vt si diuidatur denarius in viij.et in ij.vel in vi.et in iij. Et sic quādo vi.diuidūtur in iij.et in ij Et viij.in vi.⁊ in ij.R. Et si vna pars diuisionis fuerit impar alia pars necessario erit impar vt si diuidatur denarius in iij et vij. Et viij.in ij.et in.v.et sic de alijs. Neq; vnq̄ fieri potest vt si vna pars diuisionis par fuerit.alia impar valeat inueniri.aut cum vna sit impar alia par possit intelligi Impar autem numerus semper diuiditur per partes inequales et semper vna pars diuisionis paritat. altera imparitati deputatur.vt vij.si diuidas in tria.et iij.altera portio par.altera impar inuenitur. Et hoc generaliter in omnibus imparibus inuenitur. Est aūt vnitas genitrix oīa pluralitatis⁊ causa imparitatis.nā si impari addideris vnitatem necessario parem numerum generabit.et si de paritate.vnitatem dempteris.mox imparem numerum procreabis. Omnium etiam numerorum circa se positorum et naturali dispositione sibi inuicem coniunctorum media est vnitas Verbi gracia si dicatur.i.ij iij vnitas addita binario facit binarium inter vnum .et duo esse medium. Item si dicatur .i.ij.iij. vnitas addita binario facit ternarium esse medium inter binarium et quaternarium. Similiter si dicatur. tria quattuor quinq; vnitas addita ternario facit quaternarium inter tria et quinq; esse medium et sic de alijs.ascendendo procedendoq; est. De partibus autem ⁊ speciebus numeri paris paritet et imparis supra dictum est. Istorum autem numerorum singulas procreationes proportiones cōuenientias ⁊ differentias prosequi esset longum.ideo de numerorum proprietatibus hec sufficiant. Hoc solum autem sciamus q̄ medium inuenire in numeris difficile est vt dicit ysi⁹.quia numeros esse infinitos certissimum est quia quantumcumq; aliquem protraxeris et finem faciendum putaueris per addicōis vnitatē totū numer⁹ parē vl̄ imparē ꝓlōgabit Racio aūt ⁊ ꝓpi etatē medij nūeral' sic adueritē poteris.primo diūge extrema et diuide et inuenies medium vbi gracia pone ꝓ extremis.vi et xi.simūl iunge.xvij.qure

equaliter et erunt ir. et est anologicum in arismetrica vt medius numer⁹ quot monadibus superat primū totidem superetur ab extremo. superat enī nouē set in tribus et totidem ab vndecim nouenarius superatur. vt dicit pīō.li.ij vnde superius posita sunt excerpta'

¶ De mensura aut pondere

Ensure et pondera sępissime locum obtinent in scripturis quorum rationes et ꝓprietates ortū habent a geometrica disciplina. nam vt dicit pīō.li.ij. Geometria est mēsurādi scientia que continet in se lineamenta et spacia siue intervalla figurarū et magnitudines et in figuris numeros ac dimensiones vt patet in circulis triangulis quadrāgulis pentagonis et alīs infinitis de quibus omnibus non est presentis negocij multa diffinire. sed pauca tangere ꝓpter simplices. de quibus facit pīs mentionē dicens sic. Geometrie quadruplex ta est dimensio in planū in magnitudinē numerabilem. in magnitudinem racionalē. et in solidas figuras. ¶ Plane figure sunt que longitudine et latitudine continētur. que sunt iuxta platonē numero quinq. Numerabilis magnitudo que diuidi potest p̄t numeros qui in arismetrica edocentur Magnitudines racionales sunt quaꝫ mensurā scire possumus p iudiciū racionis sicut irracionales quarum mensure quātitas cognita non habetur. ¶ figure aūt solide sunt que longitudine latitudine et altitudine continētur vt est cub⁹. ¶ūt aūt plane figure plures spēs vt dicit idē quia prima plano pede est circulus qui vocatur circūducta in cuius medio pūct⁹ est quo cūcta cōuergūt et pūctum illū geometrici centꝛ vocāt plano pede ita. ¶ Quadrilatera figura ē i plano quadrato q̄ sub quattuor rectis lineis iacet ita. ¶ Dianatheton grāmaton figura ē plana ita. ¶ Orthogoniū io ē recti angulū figura plana ē io ē trigulus et hz angulū rectuz ita ¶ Hypsopleros figura ē plana et recta subter in solidū constituta ita. ¶ Spera est figura in rotūdū formata que in cūctis ptibus in solidum est equalis ita. ¶ Cub⁹ est figura ꝓpria solida que in longitudine latitudine et altitudine omnē in solidū. ¶ Chilindrus ē figura quadrata hīs superius semicirculum ita. ¶ Conon ē figura que ab amplo in angustuz finit ita. ¶ Peramis ē figura que ad modum ignis ad amplo in acutum consurgit ita. ¶ Utitur autem hec disciplina primo puncto cuius pars nulla est. Inter omnia que mensurari possunt est minimum dimensiue et tamen maximum potestatiue. quia omnium linearum est principium a q̄ omnes incipiunt et progrediuntur et in quo omnia finiuntur. Secundo vtitur linea que est recta longitudo sine latitudine eque ex equo iacet in suis punctis quia a puncto incipit et in puncto finitur. Superficies vero est longitudo cum latitudine. Spissitudo autem habet trinam dimensionem. scilicet. latum longum et profundum siue altum

alium. Et istis tribus dimensionib' consistit omne corpus scz et lõgo la
to et profundo. et ex hijs tribus contingit omnẽ corpulentã substanciaz
habere pondus numeꝝ et mensurã. poteris aũt secõm artem numerandi
mediũ geometricũ inuenire. nam eius extrema multiplicata tantũ facit
quantũ et media duplicata. Verbi gracia. vi. et xij. multiplicata faciunt
septuagesies bipondius. media vero scz viij. et xij. multiplicata tantũ fa
ciũt. vt dicit ysi. iij. circulus itaqꝫ ẽ linea in pũcto vsqꝫ ad pũctum et cẽ
trum in equis spacijs circũducta. Que aũt sunt in figura simplicissima ca
pacissima. ab omni angulositate remotissima exterius eucca. interius cõ
uexa motui aptissima. et reuolucioni congrua. cuius circumferẽcia a suo
pũctali centro est remotissima inter omnes figuras pfectissima. Omnes
figuras et figurabilia ãbiens omnia potestatiue intra se cõtinẽs et a nul
lo extra pretereꝫ a se est contẽta vt patet in circulo celi qui ambit omnia
et non ambitur. continet omnia et nõ ab alio extrinsecus continetur. vt
dicit ysi. sicut infra. c. est omnis numerus ita infra circulũ omniũ figuraꝝ
claudntur ambitus ita. ¶ et vt breuiter dicam circuli pfectionẽ et ratio
nem circulatẽ quadam naturali emulacione omnia mirabiliter imitãtur.
nam circularem formam celum sibi vendicat et motum. sic planetaruz or
bes in se circulariter reflectũtur. sic syderum cursus annorum et mensi
um et diuersoꝝ temporum anfractus in se incipere et in se redire continue
concernũtur. Sic elementa inuicem agũt et patiũtur. q̃ que per corrupcõ
nem desinere videntur per generationem iterum cõuertuntur. Sic et con
tinui marium fluctus et refluxus fluũt et refluunt et cum defecerint iterum
oriuntur. Sic herbe et arbusta fructus et semina vice reciproca a se ere
unt et in se conuertuntur. sic celestes spiritus a deo exeunt per creationez
et in deum mouentur per affectionem. a deo emittuntur per actionem et
ad deum reuertuntur per graciarum actionem. Sic et anima raciona
lis ab aristotele comparatur circulo racione sue perfectionis et capacita
tis. omnium enim figurarum ysoperimetrarum id est equales ambitus
habentium maximus est circulus. et ideo totus mundus sphericam ha
bet formam qui ad hoc creatus est vt eum capiat anima per intellectum
Uniuersitatis oditor. scz deus in circulo designatur. namvt dicit terme
gistus. monas monadem genuit et in se suum reflexit ardorem id est a
morem. nam pater generat et genuit ab eterno filium. et per filium spirat
spiritum sanctũ qui est ardor id est amor vtriusqꝫ nexus. nam deus
pater ab eterno se intelligit perfecte et intelligendo perfecte se diligit.
q̃ dilectio vltra se ad aliud non extendit. Sed potius ad intelligen
tem et intellectum id est patrem et filium a quibus procedit ipsa di
lectio ad modum circuli se reflectit. Unde idem est deus in essencia
pater intelligens. et intelligendo filium gignens. et filius a patre

genitus et intellectus et amor a patre p filiū procedens et in vtrūq; se reflectens scz spūs scūs. Ex quo patere potest q̄ pfectio est in diuinis. qz eaz psonalitas trinitatis numerum non excedit. ideo etiam secūd' pōs interrogatus quid est deus sic respondit. de' inquit est intellectualis circulus cui' centz vbiq; ē circūferentia aūt nusq;. Ex quo patet q̄ ratio circuli relucet in qualibet creatura.

De figura trianguli.

Triangulus est figura habens tres angulos equales duob' rectis. qui aūt sit triangulus rectus alias determinatur. Ē ō patur aūt anima vegetabilis que hz tres potencias i se. scz generatiuā nutritiuā et augmentatiuā triangulo qui primus omniū figuraz geometricaz. qz vegetabilis ē prior omniū animaz habens in se ternariū potentiaz. Est aūt triāgulus inter figuras angulares primus. qz solidū habēs longitudinez altitudinē et latitudinē. q̄ ideo omnis figura habens plures angulos vt tetragon' id est quadrangul' pētagonus ē. tot in se concludit triangulos quot linee ab angulo in angulum protrahūtur vt patet in quadrangulo qui duos continet triāgulos. et si ab vno angulo ad aliū angulum oppositum linea deducatur vt hic. et si ab alio angulo linea ad oppositū protrahatur decem angulos continebit. vt hic. et sic in omnib' figuris aliis. tot eadē diuidūt triāgli quot ipsam figuram triangulos habere contingit vt q̄drangulus .x. deductis lineis triangulos quattuor continebit et pētagon' v. et tragon' vi. et eptagon' vij. et sic d̄ aliis. vt dē boe'. li. ij. arismetrico ca. vi. Et ideo triāgula figura sic p āgulos diuisa in alias figuras non resoluit nisi in se ipsam in tres cū triāgulos diuidūt vt patet hic. Ideo cū est hec figura latitudinis princeps vt cetere superfices in hanc resoluūtur. ipsa vero quoniā nullis est principijs obnoxia neq; ab alia latitudine sumpsit initiū in se ipsam soluatur vt dicit ibidem idē. Nulla potest excogitari figura angularis que non hz ortū et principium a triangulo. nam triāgulus omniū aliaz formaz et figuraz est primū elemētū et hoc patet in numeris. Nam quaternarius nascitur ex ternario qui triangulus est siue trigon'. et ex vno qui potestate trigonus est generatur. Nam hanc dignitatem hz vnitas que mater est omniū numeroz vt i se vim obtineat non actu sed potestate omniū numeroz que ab ipsa generātur vt dicit idē boe'. li. ij. c. xviij. sic et pentagon' ex quaternario sic se posito et vnitate que vicem suppler trianguli generatur. et sic de omnib' aliis numerabilibus figura potest ostendi q̄ semp ex figura triangula cuilibet numerus generatur sicut ibi in terminis boe'. determinat manifeste pone exemplū in tetragonis pentagonis exagonis eptagonis. et in aliis multis. habet et aliud singulare ꝑpietatis figura triangularis

quia omnia